image
not
available

36
10 C
18

108

1

S I M [illegible]
M A [illegible]
A [illegible]

36.10.26.18

EPISCOP[illegible]
[illegible]

Colloquia Tria, & Viginti.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Conda[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ex [illegible]

[illegible]

[illegible] co[illegible].

Invisibilia [illegible] creatura Mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Rom. 1.

[illegible]

ROMAE, Ex Officina Ioann. Angeli Ruffinelli.

[illegible] M. D. XCVII.

[illegible]

SIMONIS MAIOLI ASTEN. EPISCOPI VVLTVRARIEN.

DIES CANICVLARES

seu

Colloquia Tria, & Viginti.

Quibus pleraque naturæ admiranda, quæ aut in æthere fiunt, aut in Europa, Asia, atque Africa, quin etiam in ipso orbe nouo, & apud omnes Antipodas sunt, recensentur, ordine, quem sequens pagina indicabit.

OPVS COLLECTVM EST

Ex
- Sacris litteris.
- Sacris earum interpretibus.
- Sacris, sanctorumque historijs.
- Philosophis, qui naturas rerum enarrarunt.
- Profanarum historiarum omnifariam scriptoribus.
- Attestationibus eorum qui Orbem, tum Mari, tum continenti peragrarunt.
- Alijs auctoribus non paucis, qui sparsim, & obiter de hoc argumento tradiderunt.

Inuisibilia Dei à creatura Mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur Rom. 1.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMAE, Ex Officina Ioan: Angeli Ruffinelli.

Typis Aloysij Zannetti. M. D. XCVII.

Cornelius Franciscutius

SIMONIS MAIOLI ASTEN. EPISCOPI VVLTVRARIEN-

DIES CANICVLARES

seu

Colloquia Tria, & Viginti.

Quibus pleraque naturæ admiranda, quæ aut in æthere fiunt, aut in Europa, Asia, atque Africa, quin etiam in ipso orbe nouo, & apud omnes Antipodas sunt, recensentur, ordine, quem sequens pagina indicabit.

OPVS COLLECTVM EST

Ex
- Sacris litteris.
- Sacris earum interpretibus.
- Sacris, sanctorumque historijs.
- Philosophis, qui naturas rerum enarrarunt.
- Profanarum historiarum omnifariam scriptoribus.
- Attestationibus eorum qui Orbem, tum Mari, tum continenti peragrarunt.
- Alijs auctoribus non paucis, qui sparsim, & obiter de hoc argumento tradiderunt.

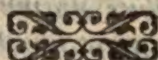
Inuisibilia Dei à creatura Mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Rom. 1.

SVPERIORVM PERMISSV.

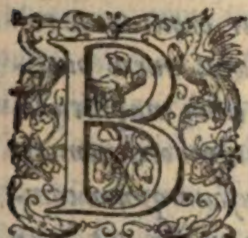
ROMAE, Ex Officina Ioan: Angeli Ruffinelli.

Typis Aloysij Zannetti. M. D. XCVII.

SANCTISS. D. N. D.
CLEMENTI VIII.
SVMMO PONTIFIC

Simon Maiolus indignus Episcopus Vulturarien.

EATISSIMOS equidem semper censui eos, qui diuina possent mentis acumine contemplari. sed, quòd non omnibus id cælitus datum sit, quoniam varia sunt charismatum dona, summus opifex Deus res omnes ita disposuit, vt, qui ingenio superna assequi non valerent, rerum, quæ sensibus capiuntur contemplatione, ad cælestia etiam mente capessenda velut manu duci possent. Id enim vel Beato Paulo doctore didicimus, quando ad Romanos hæc verba conscripsit: Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. *Ego igitur, longa iam fractus valetudine, tenuique ingenio, cum cælestia meditari non possem, operam, quam potui, adhibui, vt à creaturis ad contemplanda cælestia aliqua ratione sensim perducerer. Ideoque ex Basilio primum, dein ex Ambrosio, qui in Hexamero exponendo rerum naturas persecuti aliqua ex parte sunt, initium feci: deinde verò, cum ad reliquam sacram Scripturam etiam animum adijcerem, comperi vbique Deum ipsum, cælestiaque omnia creatarum rerum nominibus nuncupari. Legi frequen-*

ter, Solem, Lunam, Stellas, cælos diuina significare: Ignem quoque, maria, fontes, metalla, lapides, plantas eodem referri: quin & animantia ipsa, leones, agnos, serpentes, auesque, aquilas, & columbas, ac plerasque alias nos manuducere ad cælestia meditanda: vt per mysticos sensus, ex hisce terrestribus, animus ad superiora erigeretur. Meditanti hæc omnia mihi adaucta sunt desideria, & curiosius adnixus sum, vt, quæcumque occurrerent, adnotarim, non modò, quæ in sacris litteris, verum etiam, quæ in alijs authoribus commemorarentur creatarum rerum naturæ: tandemque commentariolum, quem putabam Hexemero congruere, comperi iusti libri magnitudinem excedere. Quamobrem adactus sum in ordinem digerere omnia, & seorsum de rebus quibuscumq; non commentariolum edere, sed volumen non paruum, vt, quæ Deus in ipsa condenda natura fecisset, admiranda, suo loco aptata cuique occurrerent. Feci id paruo negotio: adieci mysteria opportunis plerisque locis: adieci Sanctorum patrum dicta, sententias, quinetiam diuina miracula: vt ita liquere posset, esse in infimis hisce creaturis, quid sequatur homo, tum ad capessendas virtutes, tum ad detestanda vitia. Hoc est igitur manu duci ad cælestium rerum contemplationem. Quæ omnia etiam si solo humano sensu accepta retineantur, proderunt tamen plurimum humanæ consuetudini probè excolendæ. Nam, præter id, quod vbique videbitur prædicari Deus, bene quoque institui vita hominum, tum magnatum, tum infimorum, quando in familiaribus colloquijs, ob admirandas rerum naturas, & argumenti iucunditatem quisque oblectabitur, exulabuntque turpiloquia, scurrilitates,

detractio-

detractiones, otiosaque verba omnia. Concionatores quoque ipsi ob allegorias, mysteriaque reddent suasibiliora omnibus ipsa præcepta iustitiæ. Neque oberunt, quę forsitan fabulosa fuerint, ideo incognita, quòd longissime sint à nobis remota: nam & permittimus fidem rerum penes authores esse. Interim tamen, velut parabolas, vnde virtutum, ac vitiorum allegoriæ trahuntur, animo insigemus. Nam & irati numinis pleraque signa superadiecimus ex Meteoris, vt violata religio, Ecclesiasticaque res numquam inulta agnoscatur ex ijs, quæ obtigerunt admiranda: quin ars quoque ipsa, quæ naturæ imitatrix est, quia sæpe numinis occultam vim indicauit, & humana subsidia plerumque sunt fallacia, parumque prosunt, nisi in Deum dirigantur, etiam suis locis sum persecutus sub colloquiorum forma: ita enim res ipsæ, quę narrantur, liquidius hominum animis instillantur.

Hæc igitur, quæ pro viribus quidem, sed ingenio valde tenui, confeci, Beatitudini tuæ, non vt aurum, aut argentum, sed vt caprarum villos, Tabernaculo Dei offerre constitui. Feci idem libentissime iam sæpe, quandocumque aliquid edidi, Pio V. Gregorio XIII. Sixto V. in eadem Apostolica Sede sanctissime sedentibus: Nunc facio lubentius, pluribus certe nominibus alijs: Nam, quod tua prosapia iam tot pepererit singulari eruditione prędi tos viros, suadet, quicquid Romæ, imo & toto orbe cuditur, tibi dicari, atque à me præsertim, qui iam quadragesimum annum, cum Bononiæ litteris operam darem, tibi non modò ob generis nobilitatem, verùm etiam ob omnium virtutum splendorem, eram ex animo addictissimus. Cui rei illud quoque accessit, vnde tibi semper, tuisque omni-

bus omnia debeam, quòd fel. recolendæque apud omnes mem. amplißimus Card. Ioannes Germanus frater tuus duorum iussu Roman. Pontificum Pij Quinti, ac Gregorij XIII. vt mihi Episcopale onus demandaretur, & operam adhibuit; & in Consistorio etiam verba ipse fecit, vt meis humeris tanta sarcina imponeretur; quam iam quintum, & vigesimum annum me tulisse non pœnitet: nescio tamen, an vlterius possim, qui imbecillitate membrorum videor laborare. Dignare igitur, optime Pontifex, grato animo qualecumque hoc animi mei specimen vel exiguum, quod summa fide, deuotioneque offertur ab humili Episcopo, Sedis Apostolicæ cultore studiosissimo, suscipere. Rogabo interim Deum Optimum Maximum, vt animi robur in regenda per omnem orbem Ecclesia tibi ad plurimos annos præbeat, quo diutissime Clementiam tuam omnes etiam exteræ nationes experiri valeant. Vale itaque Beatissime Pater; & procumbentem, amplexantem, simulque etiam exosculantem sanctissimos pedes tuos Apostolica benedictione dignare. Romæ &c.

SIMONI MAIOLO EPISCOPO VVLTVRARIEN.

ANTONIVS PERSIVS S. P. D.

LEGI librum tuum de admirandis, Maiole eruditissime, eumque auidissimè percurri, & relegi diligentissimè. Sane constituere nondum valeo, plusne ex eo voluptatis hauserim, an doctrinæ: tanta rerum in eo scitu dignissimarum tam methodicè, distinctè, illuminate tractatarum varietas explicatur. Itaque, cùm me suauis illa tua dictio mirificè teneret, ipsa nihilominus varia, ac recondita eruditio doctiorem identidem dimittebat: vtrumque autem me sic afficiebat, vt legendo expleri non possem. Euge, clarissime musarum alumne, res miras mire tu, hoc est, pro dignitate tractas, & libri titulum nihil maius, aut speciosius verò polliceri vis, non fumum pro fulgure, quod plerisque familiare. Et postea tamquam à me accepturus, non mihi potius daturus beneficium, vt librum legerem rogabas? agnosco singularem animi tui moderationem; teque hoc nomine longe magis suspiciendum censeo, tametsi vereor, ne modestia tua tibi facilè persuaserit, me hæc auribus tuis dare; verùm ego contra me facilè hoc crimine liberabo,

rabo, & agam apud te ipsum causam meam: non potes enim me adulationis arcessere, nisi tuos ingenij fœtus eadem opera per magnam iniuriam depressum eas. Contemplare enim illos, & diligenter recognosce. Nam cum in vnaquaque re, aut scripto, aut voce rite, ac didactice explicanda tria potissimum spectentur, res ipsa, qua de agitur, methodus, & via, qua pertractatur, dicendique ratio, qua enarratur: quid, quæso, rem si spectemus tibi hoc libro propositam, grauius, ac dignius miraculo? Hoc quidem quo latius patet, eo maius in eo explanando operæ pretium fit. Tu verò nullum ibi rerum genus admirandarum abire tacitum sinis. non enim ea solùm, quæ à naturalibus orta causis in sublimi, in aere, terris, marique, & in ipsis hæc incolentibus animantibus euenerint, quotidieque eueniant, ob oculos nobis proponis; verùm & illa, quæ nobis auctoribus, hoc est, humano consilio, vel à nobis diuino afflatis numine perpetrata videntur, omnia sigillatim contemplanda offers. Tu familiarum, vrbium, prouinciarum, regnorum, procerum, ac principum, & insignium quouis nomine virorum insignes vicissitudines graphicè descriptas tamquam in tabella oculis lustranda exhibes. Neque verò minor ordini abs te seruato (si ordinem intueamur) debetur laus; ita vt antecedentia lumen præferant sequentibus, & vnumquodque in propria sede constitutum rectè quærenti haudquaquam se difficile inuentu præstet. Rerum verò series ita nectitur, vt quiuis facilè animaduertat, toto hoc opere quamdam veluti humanæ vitæ tragœdiam expressam haberi. Hæc omnia conuestita sunt, vt grauis matrona habitu decoro, dictione casta, graui, & ad captum cuiusque maximè accommodata, quæ simul afficiant legentem, ac teneant, neque satietatem pariant vnquam. Ni hæc ita sunt, causam non dico, quin me assentationis crimine condemnes. At si nihil auxisse me, sed detriuisse potius laudes tuas inuenies; nonne te, & me magis amabis? nonne patieris, vt te ego amem de lectione libri tui, cuius mihi copiam videndi fecisti, quando vt te quoque ament posteri de dignissima

sima hac lucubratione tua, operam tu quoque nauiter dedisti: sique magis etiam amari cupis, noli præclarum opus studiosis hominibus diutius debere, quando, vt fertur, beneficium bis dat, qui dat celeriter. Tu interim vale, & verissimum ducito, me tantum tua causa velle, tantum tibi deferre, vt nemini plane concedam. Vale.

Antonius

NTONIVS Persius Philosophiæ, sacræ Theologiæ, ac V. I. D. Iussu Reuerendissimi Sacri Palatij Magistri, Legi diligenter librum hunc, cuius titulus De admirandis naturæ Reuerendissimi Simonis Maioli Episcopi Vulturarien: nihilque in eo deprehendi, aut cum fide Catholica pugnans, aut Christianæ Reip. bonisque moribus aduersum, noxiumue: eruditum autem inprimis, & studiosis vtilem, periucundumque censeo; dignumque, cum his, tum alijs de causis, vt publice edatur, existimo. Hanc meam contestationem manu propria scripsi, subscripsique.

Antonius Persius.

Imprimatur.

Lud. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. P. Ioannes Saragosa Magister, & Socius Reuerendissimi P. Magistri Sacri Palatij.

VINCENTII MORSELLI FVLGINATENSIS I.V.D.

Ad Lectorem.

ATRIS vt inspicerent naturæ dona, vagoque
Aspectu menti pabula læta darent.
Et maris, & terræ scimus discrimina multos
Spreuisse, & proprios deseruisse lares.
Non mare, non terras opus est te currere: miras
Hic res matris habes, perlege, mira scies.
Perlege: naturam matrem, mihi crede, negabis;
Inuida thesauros sparsit in orbe suos.
Maiolus latè sparsos collegit in arctum:
Naturam ars vicit; victa nouerca stupet.

ELENCHVS COLLOQVIORVM.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

QVAMQVAM ante paucos ab hinc annos absoluissem opus istud, hærebam tamen, ac verebar in lucem emittere, ne mihi homini Episcopalem ferenti sarcinam vitio daretur, quod leuibus studijs, in tantis rerum necessitatibus tempus contriuissem. Præcipue verò editionem remorabatur, quod iam antea omnem operam grauioribus studijs impenderam, quando, ad excolendum optime clerum, irregularitatum incredibili labore, ex adeo ingenti codicum numero, libros concinnassem, & edidissem: quando etiam contra hæreses, ac quando iussu Pontificum omnium grauissimam Pontificalem ex omnifariam, & omnium nationum authoribus historiam conscriberem; in quibus studijs absoluendis vix ad ipsas scalpendas aures vlla superesse posse videbatur hora, ne dicam ad leuissima studia, qualia sunt naturæ miracula, in quibus plerumque fabulas admiscuisse authores animaduertimus. At nihilominus deliberaui tandem opus excudere, amicorum, qui me permittente, illud peruoluerunt, hortatu; quod dicerent, & in hisce rebus, tametsi leuibus, latere plerumque res plurimas, ac sententiarum maxima pondera inde excogitari: & de rebus infimis posse authores altè disserere, & qui publice declamare solent, posse suas perorationes maximum

in modum exornare, amplificareq. Dei summam prouidentiam, quæ maximum in modum elucet ipsa rerum creatione. Illustris enim est omnis oratio, si insigniores naturæ, ac rerum quarumlibet proprietates apposite, & opportune commemorentur, quod nos ordine seruato adnixi sumus, præter id, quod ornatum videtur opus ipsum, tum ob alia, tum ob admixtas omnifariam historias profanas, sacrasque, vnde hominum vita excoli possit, tum ob diuina mysteria, quæ in eis Deus Opt. Max. abdidisse videtur, quæ passim operi ex sacris interpretibus adiecimus; cùm præterea ex ipsis rerum proprietatibus hominum, aut vitia reprehendi similitudine, aut virtutes commendari possint. Permisimus igitur eo libentius in lucem prodire, quòd doctis, indoctisq. hominibus vsui aliquo esse ita possit, vt audiendo, legendoue naturæ admiranda, ad Deum omnium opificem, animum erigentes, & odisse meminerint vitia, virtutesque sequendas constituant, tracti ista tanta admirandarum rerum iucunditate. Nec enim doctis putarim fastidio futuram lectionem, vel illo uno nomine, quod ex innumeris fere codicibus naturas rerum plerasque, quæ admirabiliores sunt, in vnum volumen iucunde varietate collegimus, etiam sacros authores (qui eundem laborem ad refocillandas vires, relaxandumque animum de eisdem rebus pauca conscripserant, velut Basilius, & Ambrosius in Exemeron) imitati: nec contemnenda erunt tum profanæ, tum sacræ historiæ, quæ passim toti volumini opportune permiscentur: quin licebit animaduertere per omnes operis partes ad pietatem homines aliquo frequenter exemplo reuocari, ad excolendum virtutibus animum, siue principes sint, siue inferiores quique: quin si inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, ex Paulo Apostolo, ad Romanos 1. iure in hisce rebus deprehenditur summa Dei non modò omnipotentia, verùm etiam benignitas, quæ rebus omnibus suam vim admirandam infuderit, vt vnius hominis seruiant corpori, seruiant & animæ ad salutem perducendæ, ita vt à formicis, atque apibus Reges, atque Respublicæ, Monarchiam, Aristocratiamque suam, quin & Democratiam ad bene gerendum Politicum quemlibet statum valeant perdiscere. Adiecimus etiam ex toto orbe arte confecta admiranda qualibet opera; vt

cum

cum natura etiam hominis ingenium illius æmulum virtute aliqua pugnasse videatur: discantque homines præterea recte, sapienter, ac salutariter mori, quando aurum, ac quicquid homini præbet audaciam, aut voluptatem exitum plerunque afferat infœlicem: sunt enim huiusce rei non pauca commemorata exempla. Est autem opus ita omnia rerum genera complectens, vt vel ipsis singulorum librorum inscriptionibus, ac titulis iam se incendi ad operis lectionem quisque persentiat. In colloquia autem volumen iure diuisimus, quòd otium ex bonorum consuetudine, colloquioque vitari summa vtilitate soleat: instillenturque magis lectorum animis, quæ velut sermone familiari porriguntur. At quòd iucunda sint, quæ de naturæ viribus referuntur sermocinationem trium amicorum confinximus: confinximus & Rus amplissimum, ornatissimum, ac peramœnum: confinximus & dies caniculares, quibus grauioribus studijs abstinendum est, vt incolumitati, hilaritatique interim seruiatur. Ex authoribus fere omnibus etiam qui obiter de hisce rebus tradiderunt, scripta hæc collegimus, summoque ordine ita texuimus, vt quæ vetera essent, & sparsa velut nuper inuenta, & velut vnum corpus excludi videantur. Veritatem autem rerum traditarum tantam esse contestamur, quanta fides authoribus ipsis, vnde collegimus habenda est. Nos vero nostro marte nihil confinximus, nisi Rus ipsum, singulasque eius partes, atque ipsorum, qui colloquuntur, personas. Equitem etenim, velut per orbem quaquauersus versatum, & sagacem; Theologum, vt diuinarum rerum doctorem; Philosophum, vt rerum naturæ reconditas rationes frequenter exponat. Oramus igitur Lectorem, omnia æqui, bonique consulat: ignoscatque, si aliquando nos quoque ad relaxandum à grauissimis studijs animum, post ingrauescentem morbum, ad profana, leuiaq. conuersi, paucas interdum horas, diesve absumpsimus suadente Poeta carmine:

Quod caret alterna requie, durabile non est:
Si nunquam cesses tendere, mollis eris.

Quin si grauissimis viris Lælio, Scipionique Reip. rebus semper occupa-

occupatissimis in Caietano littore, laxandi animi causa, licuit velut repuerascere, colligereque conchas, & vmbilicos, vt Cicero 2. de Orat. testatus est. Mihi quoque certe venia danda iure videtur, qui admirandas naturæ vires fuerim aliqua vtilitate perscrutatus.

SIMONIS

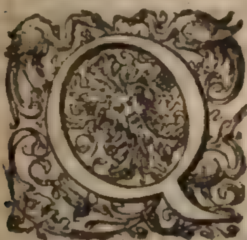
SIMONIS MAIOLI ASTENSIS EPISCOPI VVLTVRARIEN.

DE ADMIRANDIS NATVRÆ REBVS Libri, seu Colloquia tria, & viginti.

METEORA.

Colloquium Primum.

Interlocutores. Theologus. Eques. Philosophus.

THEOLOGVS. VO studio orandum est, vt in corpore sano sit mens sana, eodem optandum est cuiq; publicis, vrbanisue negotijs defatigato, vt Rus aliquod animi relaxandi causa adeatur, quod non modo sit amœnum, verum etiam salubri cœlo situm, vbi vtrumque simul, tum corporis incolumitas, tum animi relaxatio posſideatur hoc æstiuo tempore, quo neque Vrbana negotia studiose peragi, neq; valetudo tuto in vrbe seruari possunt.

EQVES. Hac ex causa mihi istam Vrbanam Villam exædificaui, vt otij causa & mihi, & amicis iucundus secessus aliquando pararetur: accersiui igitur vos ex vrbe eo consilio, vt vestra facundia perfruerer, quos sciebam nunquam minus otiosos, quam cum otiosi, neq; minus solos, quàm cũ soli essent: ita fiet, vt hi Caniculares dies etiam cum profectu exigãtur. Est hoc Rus amplissimũ, atq; ornatissimum, saluberrimo situm cœlo; erit nobis quotidie percommoda loci mutandi facultas; nam cum latissime pateat, perplura ædificia, amœnosq; secessus continet, in quibus sermones nostros miscere semper percommodum fuerit. Cum itaque arrideat iam hoc mane serenus solis ortus, iamque sacris mysterijs interfuerimus, priusquam diei huius solares radij latius terram irradient, in editiorem huius proximi collis locum, per hãc leniter accliuem, & opa-

& opacam viam arboribus consitam conscendamus, in porticu ibi consessuri. Inde enim & late patens mare, frequentesq; in illo insulæ conspiciuntur: sed et continentis quoque flumina quædam, ac lacus iucũda amœnitate spectantur; præter id, quod inde etiam scatu rientis aquæ riuuli nonnulli obmurmurare exaudiuntur, & auiculæ per consitas arbores euagantes audientium aures canora suauitate demulcent.

PHILOSOPHVS. Vt sapientissimis consilijs tuis pareamus, suadent tum auctoritas tua, tum loci amœnitas, tum necessitas po meridiani æstus vitãdi, quem Canicula hæc præ cæteris elapsis iam annis afferre videtur: reddent autem nobis iucundum diem eruditissimi Theologi colloquia.

TH. Immo vestris ego oblectabor colloquijs: nam & tuam eximiæ Philosophiæ illam peritiam, qua rerum reconditarum naturas consuesti enarrare, audiemus. Et tu, Illustris Eques, cum totus ferè orbis ob nauigationes frequentissimas, atque itinerationes diuturnas tibi innotuerit, noua semper depropturus, efficies, vt ab vtriusque vestrum ore pendere me oporteat.

PH. Æquius fuerit nostram humanarum rerum modicæ vtilitatis peritiam, sub ipsa theologia prosterni: nosq; ideo ab illo tuo ore pendere, quod è sacris, sacrorumque scriptorum libris mirãda, & omnis naturæ vires superantia quasi è sacro penu deprompta, sis pronuntiaturus.

TH. Sanè quæ natura ipsa prodit, admiranda & ipsa Dei opera sunt, quin & ipsa natura Dei miraculum est, cum ille ei tot virtutes, viresque etiam occultas inseruerit: præter alias, quas assueti uidere contemnimus, quoniam nobis nimia assiduitate viluerũt. Admirabile id tantum putantibus, quod rarum, singulareque sit: cum tamen quicquid est à summo creatum opifice, summa semper admiratione sit dignum. Formicas enim fieri, easque Reip. more crescere, rebus futuris prospicere, tanto miraculo haberi debet (Dei virtute, atque sapientia perspecta) quanto reliquarum creaturarum procreatio habenda est. Nam & Muscam Soli præferendam esse apertissime scribit S. Augustinus lib. de duobus animabus contra Manichæos, cap. 4. Muscæ enim animam solis lumini præstare censet: quoniam illa membra tam exigua vegetat, huc, atque illuc pro naturali appetitu tantillum corpusculum ducit, currentes pedes in numerum mouet, volantis pennas modulatur, ac uibrat: atque in tam paruo corpusculo tam magnum eminet, vt cuiuis fulgori perstringenti oculos sit præferendum. Atque ita fit, ò Philosophe, vt uerus Philosophus Christianæ fidei fideliter inhærens, si in Deum omnia dirigat, etiam Theologi nomen assequatur, sicut &

Theo-

Theologus Philosophiam, quasi Dei opificium comparet, Theologiæ non solum nihil detrahet, verum etiam plurimum saltim ornamentum addet: atque iure, ò Philosophe, tibi auscultare nos oportet rerum inuestigatori solertissimo.

EQ. Ego vero vtrumque vestrum libentissime audiam. Quoniam cum naturæ leges à Deo præscriptæ sint, id fuerit semper mihi miraculi loco habendum, quod naturæ leges vel transcenderit, vel aliquo effectu ab eis deflexerit: etsi vtrumque admirabor, siue naturæ fuerit miraculum, longe magis tamen admirabor, si superna, diuinaque vi naturam vincente, fiant: quia vera miracula ad fidei, Ecclesiæque propagationem conficiuntur. Ordiatur ergo Philosophus admiranda naturæ, superaddat nunc Theologus diuina, ac de Meteoris initium facientes, dies absumamus.

PH. Libenter pro munere, viribusque meis id præstabo, referamque nonnulla commemoratione digna, primo quidem de Sole ipso: quæ autem à diuinis literis ab ipso Theologo superaddantur, pro diuini numinis gloria adaugenda, libentissime auscultabo. Sol & Luna quotidiano cursu suo terram semper circumambiunt: stare autem, aut reuerti retrorsum non possunt: ita enim legem à Deo sol accepit, vt semper currat, ac recurrat: Solem enim esse creatū, tantoque ordine semper perseuerare, & in res ipsas omnis generationis vim influere, diuino miraculo agitur; stetisse tamen, ac regressum solem aliquando legisse me memini.

TH. Ita est sane, ingensque miraculū fuit, solem stare, cursumque cohibere suum, præsertim hominis iubentis virtute: Id autem contigisse compertum habemus sacris literis: Iosue etenim cum aduersus Gabaonitas pugnaturus esset, vt victoria diuturniore potiretur in profligandis hostibus, sic locutus est: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon: steteruntque Sol, & Luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis, stetitque Sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei: non fuit antea, & postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. Iosue 10. testatur. Ideo Iustinus martyr in dialogo cū Tryphone Hebræo nō longe à calce, diem illā triginta sex horarum fuisse ait. Stetisse autem Solem, egregium sane miraculum fuit; sed præferendum huic aliud, si videlicet Sol regrediatur: quod etiam accidisse sacris literis continetur. Cum etenim Ezechias Rex ægrotus ab Isaia incolumitatem sibi redditam accepisset: hoc signo fidem astruendā voluit: nam scilicet solis vmbræ, quæ in Horologio dignoscebantur, decem gradibus retrorsum reuersæ sunt. 4. Reg. cap. 20. At ne putare quis possit linearum tātum immutationem fuisse factam, non autem solem retrogressum, id explicatum est Isaiæ c. 38. his

verbis: Et reuersus est Sol decem lineis per gradus, quos descenderat. Et ne solis veteris Testamenti Patribus virtus tanta collata videretur, etiam Patribus noui Testamenti contulisse Deum compertum est. Mutius enim Eremita in Thebaidis deserto ex impijssimo latrone Ethnico factus Christianus, per Dei visionē, cū ægrotantē ex fratribus longe absentē nouisset, sese itineri dedit, ægrum inuisurus, in eremi ipsius interioribus partibus: cum autem eo peruenire non posset, iam Sole ad occasum vergente, qua hora etiā ægroti mors instabat; vt dies itineri sufficeret, iussit Mutius soli in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt staret, donec eo perueniret, admirantibus omnibus circumquaque eius eremi incolis, sole eodem climate tamdiu perseuerante, quin & non pauci, audito miraculo, ad Mutij disciplinam conuersi sunt. vitæ SS. Patrum p. 1. de presbytero Coprete: semper enim compertus est sol paruisse Dei seruis, non modo, vt radios suos diutius emittat lucis causa, verum etiam, vt obsequatur rebus alijs: nam plures sancti memorantur suspendisse pallia, ac vestes de radijs solaribus: Goar etenim Presbyter sanctissimus, cum delatus fuisset ad Episcopum Treuirensem velut vir scelestus, ad illum mox est profectus calumnias paruipendens, magni autem faciens obedientiæ virtutem: ingressus igitur Episcopi ædes, defessus, cum nusquam posset tunicam, seu cucculam suam deponere, solis radium intra cubiculum descendētem aspiciens, tunicam ab eo radio suspendit, omnibus id conspicientibus, diu etenim illum in modum suspensa vestis mansit, donec ipse quoque conspexit Episcopus. Vualdebertus Diaconus in vita S. Goaris cap. 9. 10. apud Surium Tomo 4. Iulio.

Simile prorsus obtigit Florentio Episcopo Argentinensi, qui cum rogatus à Dagoberto Francorum Rege, ingressus cubiculum, cum nusquam posset pallium suum deponere, de radio solis locum illustrāte, pallium suspendit, Rege, ac necessarijs omnibus spectātibus. refert Surius ex vetustissimis codicibus Tomo 6. in vita S. Florentij; fecit ea res, vt Dagobertus tanto conspecto miraculo permotus, magnam Syluæ partem illi largiretur, cœnobij construendi causā, villasque adiacentes, multaque prædia addiderit: quæ hodie Hasle monasterium sibi vendicat, vt ex vetusto auctore memorat idem Surius Tomo 4. Nouembri, in vita S. Florentij. Sed & Amabilis Presbyter, & confessor, cum aliquando Romam visitandorum liminum Apostolorū causa proficisceretur, pallium solis radijs appēsum subleuandi oneris gratia, posuit; quo miraculo, cū illi onus sustentassent, orbi viri sanctitas perspicua facta est, vt ex vetusto auctore idem Surius habet Tomo 6. Nouembri.

EQ. Sed numquid miraculi loco habendum est, quum duos,

aut

ant tres ſoles videri ſæpe contigerit, quandoquidē vnicus ſol creatus ſit?

TH. Duos ſoles apparuiſſe ante Chriſti aduentum S. Auguſtinus teſtatur epiſtola 80. ad Heſychium; miraculique loco habet. Sed & poſt Chriſti mortem teſtatur Zonaras in Vitellio, duos ſoles fuiſſe viſos, alterum quidem ab Occaſu, alterum ab Oriente, illū infirmum, & pallidum, hunc robuſtum. Sed & ſoles tres conſpectos ſcribit Plinius lib.2.c.31. & Dio lib.47. Plures ſoles (inquit) conſpecti in Boſphoro produntur, qui à matutino tempore durarunt in occaſum: Trinos ſoles antiqui ſæpius videre, ſicut Sp. Poſthumio, Q. Mutio, & Quinto Martio, M. Portio, & M. Antonio, P. Dolobella, & M. Lepido, L. Planco Coſſ. & noſtra ætas vidit diuo Claudio Principe conſulatu eius, Cornelio Orfito collega. hæc ille.

EQ. Produnt Hiſtorici, præcipue autem Eutropius lib.7. qua die Chriſtus Dominus è Virgine Matre natus eſt, tres ſoles fuiſſe conſpectos; poſtea vero ſtatim in vnicum redijſſe, vt Bergomenſis hiſtoricus teſtatur in Octauiano.

TH. Id verum eſt, & ex veterum hiſtorijs Titelmannus in naturalis Philoſophiæ compendio lib. 6. cap. 15. id habet: quamquam huiuſmodi plures ſoles ad Paralleli meteorologici impreſſionis vim pertinere putauerit, tamen ad Chriſti ac Trinitatis myſterium, miraculumque pertinuiſſe, aſſerit.

PH. Eam meteorologicam Impreſionem, qua tres ſoles apparēt, & ſæpius ſcripſere Philoſophi, & his ſæculis poſterioribus viſam etiam teſtatur Palmerius anno Domini 1466. & Surius de rebus ſui temporis ann. Domini 1514. in fine. Vuitembergæ (inquit) viſi ſunt tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius: Atque ita indicat non impreſſionem fuiſſe meteorologicam, ſed etiam miraculū. Refert quoque idem Surius eodem libro ſub anno Domini 1528. Tiguri viſos tres ſoles, qui famem prænunciare exiſtimati ſunt, quæ fuit poſtea incredibilis: atque ita fit, vt huiuſmodi ſoles plures nō toto ex orbe conſpiciãtur, ſed alicubi tantū: neq; id tantū in ſole cōtingit, ſed & in luna: nam & tres lunæ ſæpe cōſpectæ ſunt, quas & nocturnos ſoles dixiſſe licebit. Plin. etenim lib. 2. cap. 32. Lunæ (inquit) trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio conſulibus apparuere, quas plerique appellauerunt ſoles nocturnos. Quæ res etiam hoc ſæculo noſtro viſa eſt. Surius etenim anno Domini 1514. in fin. in Rotroeil ſcribit, bis lunas trinas ſeſe conſpiciendas præbuiſſe: Eas igitur nocturnos ſoles aliqui appellauere, quoniam miro modo tū terram irradient, atque illuſtrent.

TH. Non ſola hac lunarum repræſentatione noctes illuſtratas cum admiratione comperimus: ſed etiam alijs corruſcationibus: licet

licet enim Plin.lib.2. cap.23. tacito Christi nomine, sic habeat. Lumen de cœlo noctu visum est C. Cæcilio Cn. Papyrio consulibus, & sæpe aliàs, vt diei species noctu luceret. Tamen etiam Christo nascente id contigisse perspicuum est. Lucas enim Tui scribit in Christi natiuitate media nocte Nubem tantæ luciditatis Hispaniam collustrasse, vt meridies esse putaretur: quod ét scripsit Petrus Hispal. in Sylua par.2.cap.30. Sed & Licinij Tyranni tempore, apud Sebastem, cum quadraginta Martyres in lacum præfrigidum missi forêt, magnoque frigore algerent, oratione præmissa Dei miraculo circiter tertiam noctis horam, sol omnes circumfulsit ita calidus, vt est in æstate, frigusque dissoluit, & aquam calidam reddidit, vt habet Metaphrastes 9. Martij. Lipom.To.7. fiunt enim huiusmodi nocturnæ Illustrationes sola diuina virtute, ad excitãdos piorum animos, ad aliquid occultum indicandum, præcipue vero hominis sanctitatem, vti scribit Sophronius in prato spirituali cap.87. his verbis. Aspiciebamus (inquit) nos vicini habitatores per noctem in vertice montis lucem, quasi ignem. Nos ergo putabamus, quod ignem aliquis illic accẽdisset. Cumque per dies plurimos istud aspiceremus, ascendimus die quadam, & nulla ignis inditia vidimus, neque ignẽ, neque aliquid in Sylua igne adustum. Rursum sequenti nocte vidimus eadem lumina. Tribus igitur continuis mensibus ignem hunc vidimus. Nocte vero quadam assumentes quosdam ex vico cum armis propter feras, ascendimus in montem ad lucem, quæ apparuerat, mansimusque vbi lux erat vsque ad diem sequentem. Mane vero facto, aspicimus modicam speluncam in eo loco, vbi lumina videramus. Ingressi autem inuenimus Anachoretam defunctum: erat autem indutus cilicio, & pallio, tenebatque in manibus argenteam crucem. Inuenimus etiam chartam ita scriptam. Defunctus sum ego Ioannes humilis indictione quintadecima: computatis ergo annis, inuenimus eum ante septem annos defunctum esse: ita vero erat integer, ac si die eadem obijsset. hæc in Roso monte Ciliciæ.

EQ. Simile quiddam me legisse apud eundẽ Sophronium memini eodem prato, cap.69. Dauid enim quidam Mesopotamius, cum extra vrbem Thessalonicẽsem ad stadia tria Anachoriticam duceret vitam, noctu longo tempore, magno fulgore domuncula eius corruscabat, adeo vt ab vniuersa vrbe ipsa conspiceretur, curiositate etiam totam vrbem commouente eius fulgoris nocturni inspiciendi causa, illius autem morte cessauit fulgor. Idque in viri sanctitatis testimonium factum fuisse miraculum nemo ambigit: vt locus sit veritati Christi, nullum bonum occultum, quod non reueletur, & absconditum, quod non sciatur; & quæ in aure dicuntur, prædicabuntur super tecta. Cui & aliud consiue legisse me memini eo-

ni eodem lib. cap. 104. Nonnus enim Abbas, cum ante Ecclesiam oraret, nocte intempesta, extensis in cœlum manibus, eius manus corruscabant lampadum ignitarum modo, adeo vt Abbas Theodosius Episcopus Capituliadis huiusmodi viso fuerit perterritus, atq; aufugerit.

TH. Hæc sacris literis confirmantur: habetur enim Lucæ 2. Cum pastores vigilarent super greges suos, Christo nato, Angelus Domini stetit iuxtà illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno:huiusmodi enim corruscationes diuino afflatu factæ in miraculi magnitudinem attestandam fiunt: sicut etiã Matth. 17. in transfiguratione Domini nostri Iesu Christi, quando in Monte resplenduit facies eius, sicut sol: ut inde nossent Apostoli, quam magna futura sit æternæ vitæ gloria, & visionis diuinæ claritas;sicut et Exodi 13.quando ad uiam noctu peragendam Dux itineris erat Dominus populo per columnam ignis. At aliquando lux huiusmodi insolita prodigij loco habetur, cuiusmodi ante Hierosolymitanum excidium noctu ante Aram tam clara lux per dimidiam horam circumfulsit,vt dies esse videretur. Zonar.To.1.

EQ. Nunquid autem miraculi loco habẽdæ sunt illæ corruscationes, quæ Soli, aut Lunæ accidere solent,vti est Halos,Arcus,Parelios,Iris, & similia, sicut et Ecclipses?

PH. Sunt quidem miracula, sed naturæ:nam ex nubium humoribus hæc fiunt, in quas sol, lunaue radios reuerberant, vnde pro qualitate loci inter nos, & solem, vel à latere solis, & pro raritate, densitateue humoris huiusmodi gignũtur,non quia aliquid sint, sed quia aliquid esse vidẽtur,nõ omni in orbe,sed alicubi tantũ,vt apud Philosophos explicatim omnia enarrantur in Meteororum libris.

TH. Possunt etiam supra naturam hæc fieri diuina iussione in maximi mysterij testimoniũ, vt iam diximus de tribus solibus Christo nascente visis: sed & Halo, seu Solis corona, cum natura effecisset L. Pontio M.Aulio consulibus,Plin. lib.2.cap. 29. tamen ipsa quoque nati Christi die visa est. Nam Romæ, atque alijs confinibus locis, Soli accesserat circulus æquali, aut etiam maiori corruscatione pellucidus, vt scribit Oros.lib.6. cap.18. et Eutropius lib. 7.Bergonensis in Octauiano.

EQ. Ecclipsis ergo poterit dici, & naturæ miraculum.

TH. Haud dubie: nam cum videantur tàm Solis, quàm Lunæ Ecclipses certis annorum interstitijs arte Astrologica præcognitis, dubio procul id naturæ cursus efficit, vt scilicet Plenilunio lunæ id contingat, terra inter eam, & solem interposita, Solis lumen à quo p sa lucet, deficiat: Solis vero Ecclipsis,etiam certis interstitijs fit, quando inter nos, atque Solem lunare corpus,quod opacum est interpo-

terponitur, vndé fit, vt Sol nobis clarissime illucescere non possit, ideo eius Ecclipsis est: quam vt euidentius internóscamus aliud succedit miraculum: Si enim peluim oleo, aut pice plenam soli obijciamus Ecclipsis integerrime deprehenditur ex Senecæ sententia natur.lib.1.cap.12.hæc itaq; sunt naturæ miracula. At si ira Dei excandescat, quandoque præter naturæ ordinem fiunt, velut Ecclipses Solis, tenebris terra obscurata, cuiusmodi in Ægypto sub Pharaone contigit, Moyse efficiente iussu Dei, Exod.10. Extendit (inquit) Moyses manum in cœlum, & factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti tribus diebus, nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco, in quo erat; vbicunque autem habitabant filij Israel lux erat. Simili quoque ratione Ecclipsis, atque tenebræ, quæ in vniuersum orbem effundebantur, Christo in cruce pendente, nulla ratione naturali defendi possunt: nam præter id, quod ipse Dionysius in Epistola ad Polycarpum Pontificem, admiratur id accidisse aduersus omnem Astrorum rationem, etiam Apollophanes Dionysij necessarius, putauit natura id effici non potuisse, quoniam plenilunium esset, quo impossibile est ecclipsari Solem: cui accedit Phlegon Asiaticus Trallianus historicus illius sæculi Augusti libertus, cuius Suidas meminit: scribit enim homo ille à Christi fide alienus anno Tiberij 18. ecclipsim maiorem extitisse, quàm aliàs vnquam fuerit, terræmotum quoque concomitatum à sexta hora in nonam, recentiores etiã tradunt, Petr.Hispal.in Sylua p.2.c.31. quod ex antiquis recẽsuit Eusebius Cæsariẽsis in chronico. Accedit & S.August. sententia in Epistola 80. ad Hesychium: sic enim habet: Solis ille defectus quando crucifixus est Christus, non talis, vt reliqui Solis defectus, fuit, sed vere mirabilis, & prodigiosus. Sed Ethnicorum Romanorum inuidia, ne cœlum doluisse Christi veluti diuini viri mortem putaretur, id quidem scriptum habuere in annalibus; sed euulgari vetuerunt. libet in hanc rem depromere Tertulliani verba in Apologetico. Nam spiritum (inquit) cum verbo sponte dimisit (Christus) præuento carnificis officio, eodem momento dies mediũ orbem signante Sole subducta est; deliquium itaque putauerunt, qui id quoque super Christo prædicatum nescierunt: & tamen eum mũdi casum relatum in Archiuijs vestris habetis (& paulo inferius) Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse iam pro sua conscientia Christianus Cæsari tunc Tiberio nunciauit. hæc ille. At non fuisse per missum euulgari huiusmodi Solis deliquiũ, his verbis conqueritur Budæus de Asse lib.4. Solis diliquium, moriente Christo, Plinius ignorare non potuit, si in Archiuijs Romanis perscriptum fuit, vt qui acta Romana diligenter percẽsuisse intelligatur: sed Plinius id dicere noluit, quod occultum principes esse volebant. Pa-

rum

rum enim plausibile dogma Christi apud homines superbos, & voluptarios esse oportuit, quod elatos animos, & corpora sibi indulgentia maxime execratur. hactenus ille.

EQ. In morte quoque Romuli primi Romanæ Vrbis fundatoris solis fuit deliquium admirandum. Ideo pudebat Romanos, idē in Christi morte accidisse, vt iam dictum est.

PH. Admirandum quidem imperitis, natura etenim obuenerat Ecclipsis. Nam & id affirmat S. Augustinus lib. de Ciuit. Dei. 3. cap. 15. ijs verbis: Acciderat Solis defectio, quam certa ratione sui cursus effectam imperita nesciens multitudo, meritis Romuli tribuebat: quasi vero si luctus ille Solis fuisset, non magis ideo credi deberet occisus, ipsumque scelus auersione etiam diurni luminis indicatum, sicut reuera factum est, cum Dominus crucifixus est crudelitate, atque impietate Iudæorum. Quam Solis obscurationē non canonico syderum cursu accidisse satis ostendit, quod tunc pascha erat Iudæorum. Nam plena Luna Paschæ solemnitas agitur: Regularis autem Solis defectio, non nisi Lunæ fine contingit: hæc ille: vnde admirandam ac præter naturam solum eam Ecclipsim putat, quæ Christi mortem sequuta est.

EQ. Aliquando autem contigit, naturali quidem cursu Solis Ecclipsis, sed prodigiosa quadam defectione spectantium animos permouet, idque perinde ac miraculum. Nam cum Philosophorum sententia sit, Solem integrum difficile posse deficere, cum Luna, cuius interpositione radij solares impediuntur, sit Sole longe minor; tamen Scipione aduersus Hannibalem prope Carthaginem & pugnante, & vincente, etiam integer fuit Solis defectus, vt scribit Zonaras Tomo 2. Sed & in Augusti morte prodigia hæc fuisse, idem Zonaras commemorat: quod scilicet Sol totus defecerit, & Cœlum late ardere visum, & stellæ crinitæ sanguineo colore apparuerint: quod Solis deliquium etiam Niceph. lib. 1. cap. 17. testatus est.

PH. Sunt hæc admiratione digna, sed admirabilius illud, quod Zonaras habet in Vitellio, quo tempore luna bis defecisse præter solitum uisa est, & quarto & septimo die obscurata: sed huic miraculo succedit memorandum aliud, scilicet, vt bis vno mense Ecclipsis Lunæ acciderit, quartoque ac septimo die fuerit obscurata, Constante Heraclij nepote Imperante, vt Zonaras tradit.

EQ. Ego & id admiror, at non minus, quod Alarici tempore, cum ab illo Roma capta est contigit: sic enim habet Niceph. lib. 13. cap. 36. Tum (inquit) tantum Solis deliquium fuit, vt stellæ etiam medio die refulserint, quod etiam posterioribus sæculis contigisse memorat Dodechinus anno Domini 1133. nam 4. Non. Augusti Luna 27. septima hora diei tantis tenebris obscuratus est Sol, vt Cœli

stellæ apparuerint: hoc sane admirabile, vt stellæ meridie videri potuerint.

TH. Stellas meridie videri sane notatu dignum est: quamquā authores sunt, qui putent profundo in puteo posse interdiu videri, quod ibi Solis lux, quæ stellarū lucem obumbrat, deficiat, vt Reischus excogitauit: quod tamen valde incertum est. Sed (fateor) non sine admiratione est, quod Zonaras habet in Irene, & Constātino: quo tempore cum Costantino forent oculi eruti, sol per dies septendecim non splenduit, sed obscuri, & tenebrosi fuere dies illi.

PH. Aliquid simile contigisse compertum habeo ex Plin. lib. 2. cap. 13. Imperatoribus enim Vespasianis, idest ipsius etiam Plinij tempore, diebus duodecim, vtrumque sydus Sol, & Luna quæsita sunt, nempe quod nunquā fuerint conspecta; sed hoc diuturna pertinacique caligine, aut nube crassiore factum putandum est, luce diei sufficienter illustrata: non fuit hoc Solis defectu, sicut nec tūc sub Irene fuit illa Solis obnubilatio: vterque enim eadem ex causa profectus fuisse cēsendus est, sicut & sub Leone IV. Imperatore, septēdecim diebus sol adeo nusquā visus, adeoq; radios amisit, vt mari nauigantes, nauigandi vias amiserint, errarintq; vt Theophanes Isauricus, qui tum vixit, memorat apud Anastasium bibliothecariū An. Dom. 783. Ideo quādo frequētiores sunt Ecclipses siue Solis, siue Lunæ experimēto didicimus, orbi aduersa multa accidere: nam hoc nostro sæculo vidimus quadriennij interuallo Ecclipses decē: quādoquidem 16. Iulij 1590. fuit lunæ; at 31. eiusdem fuit Solis Ecclipsis; dein 9. Ianuarij 1591. Lunæ fuit: at 20. Iulij sequuta est Solis Ecclipsis: Inde 29. Decembris Luna Ecclipsim iterū passa est, sicut sequenti anno 1592. 24. Iunij, & iterum 18. Decembris: insuper anno 1593. 30. Maij fuit Solis Ecclipsis: anno vero 1594. 20. Maij & 28. Octobris Luna Ecclipsim est passa: vt ita discamus hisce temporibus bella, famemque inualuisse in Europa, ac præterea Apostolicæ Sedis Romanæ Pontifices frequentius solito alius alij morienti successit, nā Sixto Quinto successit Vrbanus VII. dies paucos superstes, huic successit Gregorius XIV. annum in Pontificatu non perficiens, cui successit Innocentius nonus vix bimestri superstes.

EQ. Mihi hæc arrident, sed optarim (id enim maxime admiror) audire tot admiranda, quæ de ignitis impressionibus conscribuntur.

PH. Sunt admiranda tum ob effectus, tum ob formas, quas suscipiunt: Cum etenim exhalationes sint eæ, quas ignitas impressiones nuncupamus, admirationem mouent, quod è terra tractæ, atq; elatæ, Solis reliquorumque Astrorum virtute, in varias formas

efformentur. Exhalatio etenim, si calore plurimo fuerit dotata, ad supremam aeris partem ascendit, & si sit illi pars aliqua crassior, inferius condensata, & conglobata subsistit, tenuior autem ascendit, porrecta in longum accenditur, & accensa perpendiculi more manet; atque inde nomen accipit, diciturque ignis perpendicularis. At è contra si crassa pars modica sit, non adeo densatur, aut cõglobatur inferior pars, sed inferne aliquatenus extenditur: superiore parte subtili, ac tenui in longũ porrecta ardente; qua forma lancea ardens dici consueuit. Sin autem æquali mensura omnibus partibus exhalatio tenuis fuerit, tota accenditur, & scintilla appellatur: scintillarum enim modo tota ardet, quum è fornace euolant. At si crassa æqualiter tota fuerit recta linea, æqualiq; pondere pendens in summo, accenditur candelæ more, vt & candela impressio huiusmodi vocitata est. Quæ vera sunt, si sufficiens fuerit huiusmodi exhalationũ eleuãdarum materia: alioqui vbi parua fuerit, cũ in tantã aeris altitudinem erigi non possit, breui accensa consumitur, eaque Asubascendens nominatur.

TH. Harum impressionum locus, vt legisse me memini, non in secunda, aut tertia hac nostra aeris regione est, sed in suprema.

PH. Id ita est. Nàm cũ plurimo calore polleãt huiusmodi impressiones, non nisi in illa suprema gigni possunt. Cũ uero mediocri calore exhalationes fuerint, mediã quoq; regionẽ obtinebũt: quãobrẽ cũ in ipsam mediã regionẽ peruenerint, à frigore ibi locato obsessæ fortiores fiũt: vnde cũ è superiori parte in inferiorẽ partẽ repercutiatur calor huiusmodi, recte huiusmodi impressio Asubdescendẽs appellatur; descendendoq; etiã frigidas nubes quandoq; penetrat: quarũ frigus valeat superare. Atq; eadem ratione fit, vt, cũ exhalationum calor fuerit imbecillus, hac tertia regione subsistat, nocteq; præcipue videri cõsueuerit. Ideò cũ noctis frigore ipsam circumambiẽte constringitur, roboratur, atq; accẽditur, sursumq; caprarũ saltantiũ more impellitur; capræ saltãtis nomen accepit; cõtinuũ enim ignẽ nõ ostẽdit, sed quasi insufflatus ignis sæpe erũpit.

EQ. Quid autẽ illud est, quod sæpissimè videmus, crepusculis autumnalibus præcipue, cũ recta quædã fulgida, quasi tota ardens materia videtur columnæ modo, quãdoque non recta, sed transuersa videtur, quasi trabs quædã corruscare, & ardere tota? quandoq; etiam è cœlo, diametro motu cadere, aut transuersim volare?

PH. Hæc patent, videnturq; in hac infima aeris regione, cũ materia multa fuerit, & cõpacta, superueniente noctis frigore, & constipatur, & accenditur, ac suo pondere cõsistit, tandem vincente frigore euanescẽs extinguitur. Vnde ignis fatuus appellari cõsueuit, quoniam non uidetur actiuus, & mobilis. Rectitudo autem illa, aut

illa transuersa forma, non aliunde consideratur, quam si quis funiculum pendentem accendat, aut in plano positũ. Sic enim huiusmodi exhalationes, aut linea recta tranquillo aere ascendit: aut aliquo ventorum motu in transuersum dispersa est, cũ tamen eadem materia sit. Qua ratione fit, vt cum exhalatio crassioris materiæ ascẽderit, continua hinc à terra, in supremam tertiæ regionis huius partem, quasi statim accensa collabi videatur, è summo huius tertiæ regionis repercussa à frigore: vnde stella cadens videtur, eademque ratione, quando in transuersum huiusmodi exhalatio volare sagittæ modo videtur.

EQ. Quid illud est, quod Draco volans dicitur?

PH. Si quãdo exhalatio multa fuerit, & in vtroq; extremo suæ dimensionis, subtilis, tenuisq; fuerit; at in medio crassior: efficitur forma Draconis, quod anterior capitis locum, posterior caudæ, medium crassius ventris occupet: quæ partes, cum omnes accendũtur, Draconem ignitum efformant; quem volantem dicunt à motu, quẽ impulsus recipit: at si altera tantum parte à frigida nube impellatur, quoniam ab humore huiusmodi frigido fumat, Draco fumans, aut fumum spirans dici consueuit.

EQ. Admiror hæc tanta naturæ miracula; & sane nemo vnquã omnia percipere posse putandus est. id igitur recte cum Aristotele pronunciabimus, minimum esse quod nouimus, maximum id esse, quod ignoramus.

PH. At omnium impressionum ignitarum admirabilior est cometes, tum ex altitudine loci, tum ex diuturnitate perdurationis, tum ex diuersitate formæ, aut colorum. Eleuatur enim exhalationum multa materia Solis, & Astrorum virtute, vsque ad supremam aeris regionem; cumque ipsa sit callida, sicca, crassa, pinguis, facileque ad inflammationem proclinis, circumuoluta ad aeris motum, æqualiter conglobatur, & inflãmatur, aduenientibusq; cõtinuo exhalationibus, enutritur diutius. Huic nomen est cometes: qui si medijs, interioribusq; partibus sit crassior; at in circularibus, exterioribusq; partibus sit rarior, crinita stella fit, & nuncupatur. Si partes eius longius protendantur, dicitur caudata: si autem subtiliores, aut tenuiores partes deorsum profluant; dici consueuit barbata. Mirum illud, eam non nisi autumno gigni: versari autem, moueriq; per modum continentis aeris circumeundo terram per diem naturalem, quod nulli alij impressionum ignitarum solet accidere: quamobrem tum terram ipsam, frugesq; omnes inficit; quin & animantium spiritum adeo debilitat, ut etiam quandoque extinguat aere infecto, ac subterraneos spiritus commoueat: Plinio videtur, breuissimum eius cursum septem dierum

esse,

esse, longissimum octoginta. ita ille lib. 2. cap. 25.

TH. Si Nicephori historiæ fides philosophica adhibenda est, nō omne quod fulget in summa aeris parte, cometes est: sed fulgoris tantum nomen habere posse putat: sed qualecunq; ei sit nomen, prodigiosa res est, & res omnes inficere solet. Ille enim lib. 13. c. 36. suæ historiæ ita habet, cum prodigia enarraret, quæ contigerāt Alarico vrbem occupante: Tum tantum Solis deliquium fuit, vt stellæ etiam medio die refulserint; quod deinde tanta siccitas est subsequuta, vt more insolito multi mortales, & alia etiam animalia interierint. Cum autem Sol defecit, fulgor quidam simul in cœlo apparuit, coni, siue metæ speciem gerens, quem inerudit quidam cometā, crinitāq; stellam esse duxerunt. Nihil enim eorū quæ in eo visa sunt, cometæ simile fuit. Nec fulgor is in comam abijt, neque stellæ prorsus speciem retulit, sed veluti lucernæ cuiusdam magnæ flamma per se ipsam subsistere visa est, nec radij eius aliquā stellæ cuiusdam formam subiere. Ipse quoque motu variauit. Nam ea parte, qua Sol per æquinoctium oritur, fulgor is moueri cæpit, & inde iuxta eam, quæ in vrsæ cauda sita est, stellam vltimam sensim euadēs ad Occidentem cursum tenuit. Postquam autem cœlum est dimensus motu suo quatuor mēsibus longius perfecto disparuit: vertex eius aliquando quidem in magnam, & acutam longitudinē abijt, vt Coni rationem excederet: nonnunquam autem ad mensuram illius contractus est. Alia quoque monstrosa præbuit spectacula, quibus à natura solitarum apparitionum discessit. Videri autem cœpit ab æstate media ferè vsque ad Autumni finē. Id ipsum quoq; miraculum ingentium bellorum, & incredibilis hominum interitus indicium fuit. Deinceps vero terræmotus esse cæperunt. hæc ille. Ego igitur facile audeo conijcere eius materiei, ac naturæ huiusmodi fulgorem fuisse cum comete communem, tametsi sphærice forma non fuerit.

PH. Parui semper habendum cēseo, quale cuiq; rei nomen addatur, si res ipsæ conueniant. Inflāmatio illa fuerat in suprema aeris regione, ferebaturq; circulariter, & perdurauit menses plures. Hoc totum cometis commune est. Ideo ad earum speciē pertinuisse non ambigo, licet aliquid prodigiosius ostenderit.

TH. Ego quoque idem existimo, atque ad eandem rem pertinere conijcio admirandum illud, quod idem Nicephorus retulit lib. 12. cap. 37. Sub ipso etenim Theodosij Senioris Imperio, hæc quæ sequuntur contigisse scribit. Tum prodigia (inquit) insolita visa sunt, quæ futura orbi mala portenderunt. Primum namque inopinata, & insolens stella in cœlo mediæ noctis tempore prope Luciferum refulgens apparuit, circa eum ipsum,

qui

qui Zodiacus dicitur, circulum. Ea quod propter corruſcantes radios ingens, & lucida eſſet, non admodum Lucifero ceſſit. Paulatim vero ad eam ingẽs etiam aliarum ſtellarum vis aggregabatur, ſpectaculum id,ſi vidiſſes,apum examini, quæ circa ducem ſuum in orbem obuolitant, contuliſſes: & quæ veluti ex mutua, & violenta concuſſione ab omnibus eis emicuit lux, in vnam quandam commiſtam flammam euadebat, & gladij prorſus ancipitis magni, & horrendi,cum terrore quodã relucens faciem reddebat:quod enim reliquæ ſtellæ in idem reciderent viſum,& vna, eaque ſola, quæ primum conſpecta fuerat habitu toto, veluti radix, aut capulum aliquod apparet,& quodammodo fulgorem exhibitæ illius ſtellæ omnem proferret,perinde atque ex lucerna funiculus ardens, ſic flamma in ſublime tollebatur: hoc quidem viſum ſic nouum quoddam præbuit ſpectaculum. Motus autem eius prorſus à ſtellarum omniũ curſu differebat. Primum etenim ex eo vnde diximus loco moueri incipiens vna cum Lucifero & oriebatur, & occidebat. Deinde paulatim ab illo abſiſtens ſegniter, & pedetentim quaſi ad Vrſas conuerſum, curſum tenebat, & veluti ad ſpectantes oblique ad ſiniſtram ſua gradiebatur via. Ambitum quidem cum ſtellis alijs, ad quas acceſſerat, communem perficiebat; proprio autem motu, qui ad quadrageſimum productus eſt diem, vix tandem ad vrſam maiorem peruenit:atque in media aſtri eius parte, vbi poſtremum refulſiſſet, euanuit. hæc ibi.

EQ. Ego etiã idem cenſeo, vt cometæ ſpecie habeantur huiuſmodi fulgores, curſum aliquem ſeruantes. Nam hiſtorici omnes hoc nomine nuncupant. Ante enim Hieroſolymitanum excidium ſupra vrbem aſtrum ſtetit gladio ſimile, cometa per annum apparuit. Zonar. Tomo 1. Sicut & in Mauritio idem Zonaras teſtatur, Xiphiam Cometã apparuiſſe,ita dictam ab enſis forma:ſicut etiam in Michaele Rangabo ſcribit,ſtellam crinitam tum apparuiſſe,quæ varias formas exprimeret;quarum vna fuiſſe fertur etiam hominis ſine capite: Sicut & alia Cometa, de qua Socrates hiſt. Eccleſ.lib. 6.cap.6.teſtatus eſt,Gaynæ Tyrannide Conſtantinopoli tam graue imminebat periculum Ciuitati, vt Cometes maximus è cœlo ad terram vſque peruadens (ſimilem vero antea nemo aliquando aſpexerat) illud ipſum portenderet. hæc ille: cui ſubſcripſit & Sozomenus lib.8. cap.4. his verbis, Quo tempore & Cometa huiuſmodi Gaynæ inſidias portendebat, qui ſupra Conſtatinopolim maximus apparuit, ad ipſam vſque terram ferme pertingens, & qualis antea numquam fuiſſe dicitur. Vnde apertiſſime conſtat apud omnes,huiuſmodi ignitas impreſſiones,curſum aliquem orbicularem habentes,quacumque ex forma ſint, Cometarum nomine cenſeri.

feri. Indeque semper mala portendi, præsertim si diutius conspiciatur, & magno sit orbe: Neronis enim principatu sex menses fulgẽtes vidisse testatur Seneca natur. lib. 7. cap. 21. ac post Demetrij Syriæ Regis mortem paulo ante Achaicum bellum visus est Cometes quantus Sol. Seneca natur. lib. eod. cap. 15. Ideoque quando duarum vrbium Helices, & Buris in Ægypto euersio fuit, Cometes visus est teres columnæ forma. Senec. natur. lib. 6. cap. 26. At non ita mihi persuasum habeo, vt ei, quæ stellæ inusitatæ videantur, statim Cometæ nomine censeantur.

PH. Solent quandoq; inusitatæ stellæ videri, sed eas Plin. lib. 2. cap. 24. 25. omnes Cometis communes facit. At non ita vere philosophantibus Christianis probatur: quibus Deus plura reuelauit stellarum nouarum indicio.

TH. Est apertissimum libro Numer. cap. 24. quo loco de noua stella exoriturа prophetatum est illis verbis. Orietur stella ex Iacob; neque enim mystice tantum id dictum est, verumetiam ad literam intelligi id potest, ac debet. Ipso enim Euangelio Matthæi cap. 2. Cum natus esset Iesus Dominus noster, ecce Magi (inquit) ab Oriẽte venerunt Hierosolymã dicentes, vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Quam ergo stellam prænuntiatam audiuimus libro Numer. ante Christi natiuitatem annis plus minus mille quingentis, stellam fuisse fateri nos oportet, eandemque Magis apparuisse, vel ex ipso Euangelio constat; nec enim Cometes fuit, quandoquidem stellam nuncupat Scriptura, & annis pluribus illuxit. Et quamquam ex Epiphanio damnari videatur, quod enarrabimus; libet tamen enarrare quatenus tribuitur Chrysostomo. Scribit enim S. Ioannes Chrysostomus super Matthæum ex quinquaginta homilijs homilia. 2. his verbis: Legi apud aliquem, Magos ex libris Balaã diuinatoris appariturae stellæ scientiam accepisse, cuius diuinatio posita est libro Numer. cap. 24. Orietur (inquit) stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel & dominabitur omnium gentium: Magi igitur tam vetustiores, quam ij, qui ad Christum profecti sunt per singulos annos post messem trituratoriam ascendebant in montem ibi proximum, qui eorum lingua, Victorialis vocabatur, habens in se quãdã speluncã in saxo, fontibus, & electis arboribus amænissimus; in quem ascendentes, & lauantes se, offerebant & laudabãt in silentio Deum tribus diebus: tandem apparuit eis stella, descendens super montem illum Victorialem, habens in se formam quasi pueri paruuli, & super se similitudinem crucis, loquensque eis docuit eos, & præcepit, vt proficiscerentur in Iudæam. Proficiscentibus autem eis per bienniũ, præcedebat stella, & neque esca, neque potus defecit

tit in peris eorum. Adorato igitur Christo puero reuersi domum manserunt colentes, & glorificantes Deum studiosius magis quam primum, & prædicarunt omnibus in genere suo, & multos erudierunt. Denique cum post resurrectionem Domini, Thomas Apostolus isset in prouinciã illam, adiuncti sunt ei; & baptizati ab eo facti sunt adiutores prædicationis illius. hactenus ex Chrysostomo; si tamen Chrysostomi est, aut potius Sethianorum figmentum, vt Baronius animaduertit. His accedũt quæ Augustinus Tom. 10. in Sermone de Sancta Epiphania, in sermone primo post sermonem ad fratres in eremo: ibi enim docet, stellam huiusmodi biennio ante ipsis visam fuisse, rationesque asserit esse, vnde biennium præcessisse colligatur; quod à Magis Herodes exquisijsset, vt ipsa Euãgelij Matthæi verba expressa habent. Reliquarum autem stellarum viam in cœlo huiusmodi stella non tenuit, vt docet Augustinus de tempore ser. 34. in fin. Ideo expleto officio Indicis, non est vlterius visa. Veram enim stellam fuisse scribit S. Thomas super Matthæũ ad cap. 2. ad illa verba: vidimus enim. Sed non inter illas fuit, quibus Cœlum ornatum videmus.

EQ. Ex hoc igitur sydere, quod vera stella fuit, licet prope terram foret, possumus conijcere, quanti meriti Christus suos seruos esse demonstret, quando etiam, in illorum sanctitatis indiciũ stellas ostendere comperiatur. Scribit enim Sophronius in prat. Spir. cap. 104. quod Theodosius Episcopus Capituliadis, nocte, è fenestra in Ecclesiam conspiciens viderit Nonnum Abbatem procumbentem genibus suis, & stellam lucidissimam super caput eius: vnde disceret quantus vir ille Nonnus senex esset.

TH. Extat & aliud insigne exemplum stellæ in indicium sanctitatis. Idem enim Sophronius eodem prat. Spir. cap. 6. sic habet, Abbas Polychronius narrauit, quod cum esset in Monasterio Abbatis Constãtini Ducis Monasterij Sãctæ Mariæ Dei genitricis, quæ Noua dicitur, audiuit quendã fratrum in Xenodochio Hiericũtino requieuisse, quẽ cum accepissent fratres, vt ferrẽt ad Monasterium Turrium, & sepelirent, ex quo ita agere cum corpore cœperunt, stella supra defuncti caput, quasi comes itineris apparere non destitit, donec ipsum sepulturæ traderent: sed hæc magno Dei miraculo fiunt, nihil natura cooperante.

EQ. Postquam ignitas impressiones abunde enarrauimus, adhuc optarim discere de fulminibus, ac tonitruis, quorum miracula omnem hominum captum excedere videntur.

PH. Tonitru ad fulmen ita se habet, vti Bombardarum sonitus: nam siue pila adsit, siue non adsit, semper idem fragor est, si aliquid aliud vicem pilæ, aut globi retineat; Tonitru etenim inde

efficitur, quod eleuato virtute Solis vapore, atque exhalatione, in mediam aeris regionē, ibi cum frigus exhalationē circumambiat, calor exhalationis vapore inclusus, fortior redditur, atque inflammatur, egressumque molitur, quem cum non facile reperiat, vi tandem erumpit, erumpendo fit fragor, ac corruscatio: quod si dum erumpit, nondum fuerit incensa huiusmodi exhalatio, ipsa tamen eruptione incenditur motu, ac collisione nubium: Cui etiam illud accedit, quod si diuturna sit ibi inclusa exhalatio, condēsatur, ac concoquitur in lapidem, qui erumpens, & tonitru, corruscationemque faciens, omnia lædit, in quæ impegerit, vento semper comite. Nam ventus est exhalatio supra terram, infra terram terræmotus, in nube tonitru, atque hæc sufficere videntur de tonitru, & fulmine: pluraque dicenda supersunt; at non fert hoc breue nostrum tempus, vt omnē gignendi tonitru, & fulminis causam narremus. Properandum est ad effectus miros, primumque libet Auerrois verba quædam promere ad Aristotelis Meteorum lib.1. Sum.3. cap.4. Fulmen (inquit) est ventus accensus, vnde fulmina diuersificātur ignitæ materiæ. Illa enim, quæ sunt ex substātia subtili aerea non corrumpūt corpora mollia, in quæ vadunt, sicut narratur, quod quædam fulmina resoluunt, & liquefaciunt æs, & non comburunt pannum, seu bombycem, qui est cum eis, & occidunt multa animalia absque hoc, quod appareat in eis signum combustionis: Illud autē quod est ex eis, ex exhalatione terrea, seu cinerea, ipsum comburit, omne illud in quod vadit. Sicut narrarunt Peripatetici, quod fulmen, quod cecidit super palatium, seu templum, remansit locus casus eius, & per multum tempus ascendebat ex ipso fumus multus: narrauitque Auicenna, quod aduenit ex terrestreitate huius exhalationis, in terris Casam, & in terris Turch, quod inuenitur in locis, in quibus cadunt ista fulmina, corpora similia ferro, & æri, & quod ipse laborauit liquefacere ipsum, seu accendere illud, & non potuit, sed dissoluebatur, & conuertebatur in ignem, donec priuatus fuit; & hæc res non fuit visa in terris nostris, neque aliquis de secta Peripateticorum memorauit hæc. Narrauit etiam Auicenna, quod lapis magnus cecidit in Corduba igneus, in die sereno, seu claro, & quod ipse vidit illum lapidem, & habuit odorem sulphuris, & quasi naturam ammoniaci. hactenus ex illo.

TH. Hæc facile admitto, nam legi apud eundem Aristotelem lib.3. Sum.1. hæc verba: Fulmen siquidem valde tenue fuerit, non adurens propter tenuitatem, sin autem minus adurēs, & ideo fumidum, illud propter tenuitatem fertur; & propter velocitatem præuenit pertransire antequam igniat, & moram faciens denigret; hoc autem tardius colorat quidē, non autem exurit sed præuenit per-

transiens: quapropter ei resistentia, patiuntur aliquid, quæ autem non, nihil, vt clypei iam æramentum quidem liquefactum fuit, lignum autem nihil passum fuit; propter enim raritatem præuenit spiritus penetrare, & pertransire,& per vestimentum similiter non comburit, sed velut attritionem facit. hæc ille. & certe comperti sunt homines fulgure tacti prorsus combusti, ac consumpti illæsa veste: id enim accidisse sub Leone V. Papa, memorat Vinc. hist. lib. 24. cap.36. Anton. Chron. tit.16.cap.21.§.1. Esse autem supra naturæ miraculum nemo dixerit, at quod accidit centum octoginta quinq; millibus vna nocte ob Sénacherib blasphemiã occisis, quorũ corpora illæsis vestibus combusta erant, vt memorat S. Hieron. super Esaiam cap.10. ad verb. propter hoc; certe illud nõ naturæ sed diuinum miraculum fuit.

EQ. Ijs mihi videtur concinne quod habet Plin. lib.2.cap.51. alia esse fulmina sicca, quæ non adurunt; sed dissipant, alia humida, quæ non adurunt, sed infuscant, alia quæ dolia exhauriunt intactis operimentis, nullo vestigio relicto; aurum, & æs,& argentum, liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne cõfuso quidem ceræ signo. Martia princeps Romanarum, icta grauida, partu exanimato, ipsa citra vllum aliud incommodum vixit. In Catilianis prodigijs Pompeiano ex municipio Marcus Hærennius decurio sereno die fulmine tactus est.

TH. Sereno cœlo est longe res admiranda magis, quandoquidem ex nubibus iam dictum est prodire fulmina, ac tonitrua, eaque fieri etiam naturæ viribus affirmat Seneca, quod aliquid crassum in aere superfit, quod possit dũ percutitur reddere sonum. natur. lib.1. cap.1. lib.2.cap.18.26. Verum & miraculo hæc facta conspiciuntur nam diuina virtus materijs alligata non est. Sereno cœlo tonitrua misisse sæpe compertum est. Gregorius enim magnus lib. Dialog. 3.cap.15. narrat tonitru sereno cœlo missum ijs verbis. Florentius cum magna eius opinio longe lateque crebesceret, quidam diaconus lõge positus ad eum pergere studuit, vt eius se orationibus cõmendaret: qui ad eius cellulam veniens (non procul à Nursia) omnem locum per circuitum inuenit innumeris serpentibus plenum: cumque vehementer expauisset, clamauit dicens, serue Dei ora: erat autem mira serenitas, egressus vero Florentius, ad cœlum oculos, & palmas tetendit, vt illam pestem, sicut sciret Dominus auferret; ad cuius vocem subito cœlum intonuit, atque idem tonitru omnes illos, qui eundẽ locum occupauerant serpentes interemit: quos cum vir Dei Florentius interemptos aspiceret, dixit, ecce illos occidisti Domine, quis eos hinc leuabit? Mox ad eius vocẽ tantæ aues venerunt, quanti serpentes occisi fuerant, eosque mundato

dato loco extulerunt.

EQ. Non absimile legisse me memini apud Metaphrastem in vita S. Abercij Hierapolitani 22. Octobris. Cum etenim locus egeret balneis ad ægrotorum solatium, apud fluuium constitus Abercius flexis Deo genibus humi procidit. Et ecce erũpit quidẽ tonitru cœlo sereno: emittit autem terra fontes aquarum calidarum, & per omnia laudabatur Deus, qui iustos sic exaudit. hæc ibi. Quibus accedit, quod cum Magi superstitionibus suis aduersus Apostolos Simonem, & Iudam Christi fidem prædicantes obsisterent, populum auertentes, sereno cœlo, fulgure percussi, interempti sunt. S. Anton. tit. 6. cap. 14.

TH. Aptissima hæc arma Dei sunt: ethnici Iouem fulgura mittentem appingunt, nos haud dubie hæc Deo authore miracula fieri profitemur: nam cum Sarraceni sacrosanctam Gargani montis ædẽ inuadere conarentur, obsistentibus Sipontinis, è cœlo fulgura demissa sexcentos Sarracenos obtriuerunt, vt ex vetustissimis monumẽtis recolit Surius in dedicatione templi Sancti Michaelis in Gargano monte, Tomo 5. mense Septembri: quod accidit etiam impio patri, quando in filiã beatã Barbarã Virginẽ ferina crudelitate deseuisset, quod illa Christi fidem constantissime teneret, diuina vltio mox subsequuta est. Ipse enim pater eodem loco, quo filiæ caput abscissum fuerat, fulmine de cœlo tactus, combustus est. Ioannes Damascenus in Vita S. Barbaræ, Surius Tomo 6. Decembri.

PH. Naturæ Dominus, quas leges ei dedit, & sibi etiã seruauit, vt absque natura conficiat quæcumque velit; sed prosequamur reliqua fulminũ miracula. Tria enim sunt fulminũ genera, aliud terebrat aliud discutit, aliud vrit. Sen. natur. lib. 2. cap. 40. At eodem lib. cap. 31. proprietates miras recolit: in huiusmodi fulminis enim quadam subtili potentia loculis integris, & illæsis, conflatur argẽtum: manente vagina, gladius liquescit, & inuiolato ligno circa pila, ferrum omnem distillat: fracto quoque dolio vinum stat, nec vltra triduum ille perdurat rigor. Illud æque inter notanda ponẽdum, quod & hominum, & animaliũ, quæ icta sunt caput ad exitum fulminis spectat, quod omnium percussarum arborum contra fulmina hastilia surgunt; quid quod malarum serpentium, & animalium cæterorum, quibus mortifera vis inest, cum icta sunt fulmine, venenum omne consumitur. In venenatis siquidem corporibus vermis non nascitur. fulmine vero icta intra paucos dies verminant. hæc ille.

TH. Sed mirabilius quod tradit Orosius lib. 5. & cap. 15. Lucius (inquit) Ælius Eques Romanus, cum vxore, & filijs de Roma in Apuliam rediens, tempestate correptus, cum filiam consternatã

videret, vt citius propioribus tectis succederent relictis vehiculis correptisque equis, filiam Virginem equæ insidentem in medium agmen accepit: puella continuo ictu fulminis exanimata est: sed omnibus sine scissura aliqua vestimentis ademptis, ac pectoris, pedumque vinculis dissolutis, monilibus etiam, annulisque discussis ipsoque corpore illæso, nisi quod obscenum in modum, nuda, & lingua paululum exerta iacuit. hæc ille. quæ etiam Vincentius retulit.

EQ. Supersunt multa ex eodem Seneca, quæ iam antea dici potuerunt. Scribit enim lib.2.cap.52.53. in hæc verba. Fulmen non eodem modo materiam omnem vexat, valentiora quia resistunt, vehementius dissipat, cedentia nonnunquam sine iniuria transit: cum lapide ferroque ac durissimis quibuscumque confligit, quia viam per illa necesse est impetu quærat; itaque viam facit, qua effugiat; teneris, ac rarioribus parcit, quamquam etiam flammis opportuna videantur: quia trãsitu patente, minus sæuit, loculis itaque (vt dixi) integris pecunia, quæ in his erat, conflata reperitur, quia tenuissimus ignis, per occulta foramina transit: quicquid autem in ligno solidum, & contumax inuenit, vincit; interdum etiam in eadem materia multa diuersa eiusdem vis fulminis facit, sicut in arbore quod aridissimum, & rarissimum est, vrit, quod durissimum, ac solidissimum terebrat ac frangit: summos cortices dissipat, interiores libros rumpit ac scindit folia pertundit, & stringit; vinum gelat, ferrum, & æs fundit. Illud etiam mirum est, quod vinum fulmine gelatum cum ad priorem habitum redierit potum, aut exanimat, aut dementem facit. Cur illud accidat, quærenti mihi id occurrit: inest fulmini pestifera uis, & ex hoc aliquem remanere spiritum in eo ipso humore, quem coegit gelauitque verisimile est: neque enim alligare potuisset, nisi aliquod ei vinculũ additum esset. Præterea quocumque decidit fulmen, odorem sulphuris esse certum est, qui quoniam grauis est, sæpius haustus alienat.

TH. Enumerat multos effectus fulminis admirandos Gregorius Reisch in sua margarita Philosophica lib. 9. cap.20. Fulmen (inquit) gladium in vagina, aurum in bursa, pedem in calceo demolitur, vagina, bursa, calceo illæsis, perrosa equidem sine resistentia ingreditur circa solida vero, & resistentia diutius moratur, donec ea resoluat; sic & hominem, vel animal aliud intrinsecus in fauillam, & cinerem redigit, extrinsecus autem illæsum, & sine macula relinquit. Retia etiam in aqua consumit, quæ extra aquam minime lædit: venenositate sua etiam vnum interficit, & proximum stantem minime lædit, sua subtilitate de pariete in parietẽ, de cubili in cubile, de inferiore, in superius mirabili velocitate

tate monetur: interdum vas comminuit, vino aliquandiu in pellicula quadam ex viſcoſitate vini ſubito extracta, & indurata conſiſtēte: ſed vinum hoc venenoſum redditur. Animalia venenoſa fulmine percuſſa, omne venenum amittunt: fulmen aliquando veſtem aut crines hominis adurit homine illæſo: nam cum debilis virtutis fuerit, in id, quod aliquid humiditatis continet vt corpus hominis, ſed ſicciora aggreditur. hæc ille.

PH. Augetur in vino gelato miraculum: quod cum venenata, vt proxime dictum eſt, venenum amittant, mirum in vino, quod contra omnia venena eſt, fulmine tactum quaſi in venenum commutetur: ita fiet, vt fulmen venena extinguat, puriora autem venenata reddat.

TH. Iſtos fulminis, quos diximus, effectus breuioribus recenſet Titelmannus in Philoſophiæ cōpendio, lib. 6. cap. 11. corpora rara, & peruia abſque nocumento pertranſiens, in interiora magis denſa, magiſque reſiſtentia deſæuit, intacta veſte, hominem conſumit, carnibus illæſis; alia adurit, gladium frangit vagina illæſa. hæc ex illo.

EQ. Fulminum non ſolum admiranda vis in adurendis, aut diſſipandis rebus, verum & rebus formandis: Olaus enim lib. 5. c. 16. de rebus ſeptētrionalibus ſcribit, apud Gotos, & Sueonios à fulmine tangi montes, marmoream duritiem ſuperantes, eorumque ictibus efformari tum Pyramides, tum columnas, quæ nō minore arte exciſæ videantur, quam humano labore reliquæ ab Artificibus lapicidis ſtudioſe conficiuntur.

PH. Mira ſane eſt vis illorum. Nam Volſinium Tuſcorum oppidum opulentiſſimum totum fulmine concrematum eſt, teſte Plinio lib. 2. cap. 52. & quamquam in omni Europa non admodum videātur vires ſuas oſtēdere fulmina; tamen ſeptentrionali plaga vehementiora ſunt, ob loci frigiditatem. Olaus enim eod. lib. 1. c. 6. formidabiliora ait eſſe tonitrua, corruſcationes, ac fulmina Aquilonaria. Sereno enim cœlo noctu illuceſcere ait: eſſeque huiuſmodi horribiles corruſcationes, fulminaque tanti roboris ſcribit, vt homines, ac iumenta ſimul plurima exaniment, domos, templa, turreſque comburant, arboreſque in cinerem redigant. Cui rei eo maior fides adhiberi poteſt, quod in Tartarica regione Regni Mōgal, æſtate fulgura exanimant homines, ſimulque mixtis niuibus cadunt: equitantes vi ventorum transferuntur, ni humi iaceant: Hyeme nunquam pluit, aliquando tanta exuberat grando, vt ex ipſa Regia domo 160. perijſſe ictibus, aut ſubmerſos ijſdem mixtis pluuijs, compertum ſit: mirum ibidem diem partim calore feruere, partim frigore algere magnū in modum: Id perluſtrauit Ioannes Apo-

ſtolicæ

ſtolicæ Sedis Legatus ad Tartaros anno Domini 1245. Vinc. hiſt. lib. 31. cap. 3.

EQ. In occidentali autem orbis plaga, quæ Breſilia nuncupari in orbe nouo conſueuit, maiora de ijs narrantur: nouiſſime enim ſcripſit Ioſephus Ieſuita anno Dom. 1560. In regione (inquit) Sancti Vincentij tonitrua ſuo fragore longe ſuperant, quæ in Europa fiunt: nam ingentem omnibus terrorem incutiunt, licet fulgura perquam raro demittantur, at corruſcationes adeo ibi excellunt, vt Solem ipſum ſuperare videantur: quandoque tamen fulgura eruperunt, quæ tanta corruſcatio præcedere viſa eſt, vt hominibus videndi vim obruerit: Sed & in Tartarorum regione tonitrua, corruſcationeſque adeo ingentis fragoris ſunt, vt homines exaniment, vt ſcribit Petr. Hiſpal. Sylu. p. 4. cap. 23. Aliquando tamen etiam in Europa fulminum vis incredibilis agnita eſt: Surius enim in commentario ſub anno Dom. 1546. Machliniæ in Brabantia (inquit) accidit clades memorabilis 8. Idus Auguſti: fulmen incidit in Portam Arenariam, in qua aſſeruabatur pulueris tormentarij immenſa vis, quæ illo cælitus lapſo igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem, & tonitruum, vt plerique mortales putarent ſupremum adeſſe mundi diem: fuit id re vera ſpectaculum horroris, & terroris pleniſſimum: momento temporis porta illa mirabiliter diſſipatur, & non modo Turris, ſed etiam vicinorum murorum fundamenta reuelluntur, & longe, lateque per aera iactantur: foſſarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur, ad latitudinem ſexcentorũ paſſuum, & piſces earum cocti ſunt inuenti. Multi homines ſupra ducẽtos partim extincti, partim grauiter ſaucij reperti ſunt: ludebant quidam chartis in caupona, ſed ſubito oppreſſi pereunt: mater familias domus ſola euaſit incolumis, quod magno ſuo commodo in cellarium deſcenderat ceruiſiam allatura: quidã poſt triduum è ſpecu progreſſus ſciſcitabatur, num mundus adhuc ſubſiſteret? Eadem recolit etiam Georgius Bruin in Maclinio.

PH. Memorabilis ſane euentus, quamquam non tam fulminis, quam pulueris vis fuit: ſed illud ad veræ Philoſophiæ memoriã ſpectat, quod inter os, & offam multa incidunt, vti ijs luſoribus potaturis extinctis.

TH. Sunt plærumque hæc Dei opera in malorum vindictã, vindices enim creaturas ſuas in impios ſæpiſſime facit: Cum etenim M. Aurelius Antoninus Philoſophus Imperator in Germaniã mouiſſet exercitum, piorum Chriſtianorum precibus, hoſtes profligati ſunt, è cœlo fulminibus iactatis.

EQ. Cum hanc rem Egnatius ſcribit, deplorat ſcriptorũ Ethnicorum inuidiam, tantum enim fuit odium authorum veterum in

Chri-

Christianorum nomen, vt ne à grauissimo quidem periculo nominis huius beneficio exempti meminisse gratiæ voluerint: cum tamen vel ipsius Antonini epistolis id fuerit perspicue enarratum: ipsa enim Christianorum legio, quæ è cœlo fulmina huiusmodi impetrauit ab ipso Imperatore fulminatrix appellata est.

TH. Inuidia illa latere, excusarique nulla ratione potest, egregiũ enim hoc facinus falsa narratione depresserat Iulius Capitolinus, qui ita de ea re est locutus. Fulmen de cœlo precibus contra hostium machinamentum extorsit Antoninus Imperator, suis pluuia impetrata, cum siti laborarent: hæc Iulius Capitolinus, nec plura antea, nec post: ita vt si vno Capitolino authore præclara hæc res fuisset enarrata, Christiani laude sua defraudarentur. Sed ipse Aurelius Imperator vere Philosophus, vti se res habuit, luculentissima oratione conscripsit in Epistola ad S. P. Q. R. cuius hæc sunt verba. Armatorum hostium numerabantur nongenta septuaginta quinque millia: cumque non haberem copias conferendas numero barbarorum hostium, precabundus confugi ad opem patriorum numinum, à quibus neglectus, & in arctum redactus ab hoste, acciui, quos Christianos vocamus: ij perquisiti, bene multi reperti sunt, infremui in eos, quod non debueram, vt postea cognoui ex mirifica eorum potentia: qui mox rem aggressi sunt absque telis, armis, tubisque nimirum abhorrentes ab istiusmodi paratu, & contenti Deo, quem circumferunt secum in conscientia; credibile est igitur, licet impios existimemus, Deum pro munimento habere in pectore: prostrati enim humi, non solum pro me deprecati sunt, sed & pro præsenti exercitu, petentes opem contra vrgentem sitim, & ediã: quintus enim dies erat, ex quo aqua carere cœperamus; eramus quippe in hostili solo, in ipso meditullio Germaniæ: Confestim autem, vt procubuerunt in facies, & preces fuderunt ad ignotum mihi Deum, descenderunt de cœlo in nos quidem frigidissimus imber, in nostros vero hostes grando mixta fulminibus, vt sine mora sentiremus præsto esse inuictam opem Dei potentissimi. hactenus ille. Cuius epistolæ series tota adijciditur libris Iustini in calce Apologiarum eius, historiam autem recensuit Tertull. ad 5. cap.

EQ. Eandem ipsam historiam, fulminaque huiusmodi in Aurelij hostes, precibus Christianorum immissa, indeque partam victoriam scripsit Euseb. Cæsar. Eccl. hist. lib. 5. cap. 5. ex translatione posteriori, ac fideliori Ioannis Christoforsoni Episcopi Cicestrensis, narrat eadem pluribus Xiphilinus apud Dionem, in Antonino Imperatore Marco.

TH. Nil igitur est ambigendum, summi Dei vindices esse creaturas huiusmodi, præcipue autem fulmina, quod euidentissimo mi-

raculo, vel ipsis initijs nascentis Ecclesiæ cõtigisse compertum est: Scribit enim B. Gregorius in epistola ad Constantinam Imperatricem in hæc verba. De corporibus Apostolorum quid dicturus sum? Dum constet, quia eo tempore, quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora, sicut ciuium suorum repeterent, quæ ducta vsque ad secundum vrbis milliarium in loco, qui dicitur Catacumbas, collocata sunt: sed dum ea exinde leuare omnis eorum multitudo conueniens niteretur, ista eos vi tonitrui, atque fulguris terruit, ac dispersit, vt talia denuo nullatenus tentare præsumerent: Tunc autem exeuntes Romani eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, leuauere, & in locis quibus nunc sunt condita, posuerunt. eadem omnia recensuit Ioannes Diaconus in uita ipsius Gregorij lib. 3. cap. 56. Sed & Olympius Carthaginensis Arianus Episcopus, cum publice in balneis sanctam Trinitatem detestaretur, tribus fulminibus ictus concidit, eiusque cadauer exustum omnino fuit. Platina in Anastasio 2.

EQ. Concinne est, imo etiam admirabilius, quod legisse me memini apud Diuum Bernardum Clareuallensem in vita S. Malachiæ Episcopi. Quem cum in Hybernia Episcopum Rex, atque Episcopi intronizzandum studerent, obstiterant nonnulli perditi homines, qui insidias moliti fuerant, quibus Regem vna cum Episcopo interficerent. Res innotuit Malachiæ, qui ingressus Ecclesiam, eleuatis manibus orauit ad Dominum: & ecce nubes, & caligo, sed & tenebrosa aqua in nubibus aeris diem verterunt in noctem: fulgura quoque, & tonitrua, & horribiles spiritus procellarum diem vltimum minitabantur. Denique ipse, qui Princeps extiterat, tanti mali fulmine percussus interijt, cum tribus alijs: & fuere consortes mortis, qui fuerant participes sceleris: quorum sequenti die inuenta sunt corpora semiusta, & putrida, hærẽtia ramis arborum, vbi quemquam spiritus eleuans allisisset. Illos autem qui cum Malachia erant, quamuis proximos loco, tempestas omnino non tetigit, nec quicquam molestiæ intulit.

PH. Cum de Dei ira fulmina proficiscantur, licebit nobis etiã id ipsum asserere, de nouo illo fulminũ genere adinuento (tormenta, bombardæue nominantur) nam velut lapillo albo annotanda recensere libet, quibus crimina fulminibus à Deo vindicata sunt; fuit sane ingens Romanæ vrbis clades, quando à Borbonio duce, inscio Cæsare, direpta est Clemente VII. Pont. Max. quo tempore populator, neque locis, neque rebus, neque personis sacris pepercerat. At Deus rerum omnium male gestarum vindex, magno miraculo in quatuor illius facinoris patrati authores, armis suis vltus est, fulminibus videlicet: in tantæ. n. cladis vindictã, Borbonius, Dorbinius,

Mon-

Mōcata,& Aurātius,quatuor ſummi Duces,& populationis authores,ſinguli ſingulis icti fulminibus perierunt,vt annotat Iouius Eulog. octuageſimo quarto, & quanquam non è nubibus fulmina illa fuerint, ſed ex tormentorum ictibus,tamen id factum eſt ad fulminum imitationem : Borbonius enim ictu globuli interijt,vti narrat Honufrius in ipſo Clemente VII. & Surius An. Domini 1527. ac reliqui eodem mortis genere ſunt extincti, Iouio teſte. Dei ſunt hæc fulmina,non è nubibus concreta, ſed igne, globuloque ab ære erumpente eiecta.

EQ. Ita eſt,nam & fulgura, & tonitrua arte confecta ab Amulio inuenimus initio conditæ Romæ : Zonaras enim Tomo 2. ſcribit his verbis. E Tyberini poſteris ortus eſt Amulius homo ſuperbus,ſeque pro Deo ventitare auſus : qui cum machinis quibuſdam tonitrua tonitribus, fulgura fulguribus referret, ac fulmina iacularetur, ſubita inundatione paludis, ad quam habitabat, perijt vna cum Regia demerſus.

PH. Æquiſſima ſententia aquis obrutus, qui Deum imitari ſuperbe voluerit, Deique gloriam ſibi adſcribere : ſicuti & Tullus Hoſtilius non diu poſt, cum Numinis cultor negligens eſſet, ac ſuperſtitionibus addictus, fulmine conflagrauit. Zonoras eodem Tomo 2. Nec ipſe ſolus, ſed cum tota domo, vt habet Maximus libro 9. Propterea & ipſi Romani ciues cum inter Deos receptum tali morte credere noluerunt, vti Cicero ſcripſit in libris de Republica, vti retulit Sanctus Auguſtinus de Ciuit. Dei lib.3.c.15.

TH. Si turpis vita fuerit, difficile eſt, vt ſentiamus, fulmine tactos ſancte mori, niſi pœnitentiæ ſigna videantur : Anaſtaſius enim Imperator, quoniam Eutychianæ hæreſis fautor fuerat, infœlix fulmine percuſſus interiit, vti habet Paul. Diac. & Egnatius : Verum quia Zonaras id explicatioribus verbis narrat, libet ipſius verba referre, quæ habet Tomo 3. Anaſtaſius deterritus eſt ſomnio : videbat enim virum terribilem, qui librum manu geſtans diceret, ecce ob peruerſitatem fidei tuæ, annos 14.vitæ tuæ deleo : & quia fatale ſibi eſſe ex oraculo didicerat, vt fulmine interiret, Tholotum ædificium conſtruxit, in eoque degit; ſed fruſtra : Nam cum aliquando tonitrua horrendum in modum reſonarent, & fulgura multa eliderentur, atque ipſe perterritus è cœnaculo deſcenderet, & alios, atque alios thalamos ſubiret, in quodam Regio cubiculo mortuus eſt inuentus. hæc ille. ſane fulmine, quod ſe putabat effugere,ictus eſt, vt Cedrenus explicat.

EQ. Gratianus veſter, in Decretorum libris videtur hoc mortis genus tribuere Anaſtaſio Pontifici Romano, ſed perperam.

TH. Fallitur ſane uir ille bonus;neq; enim vllum adfert (quin

adferri non poteſt) veridicum teſtimonium pro Pontificis Anaſtaſij morte huiuſmodi: Is enim Pontifex fuit inſignis, & ſanctitatis, & fidei conſtantia, fuereque omnia commentitia, quæ aduerſus illum perfidi quidã machinati ſunt, vt fuſius in libris de primatu Romanorum Pontificum, in eius primatu enarratum eſt. At Niceph. hiſt. Eccl. lib. 16. cap. 35. ſcribit Feſti cuiuſdam Schiſmatici fraude in ignominiam ipſius Pontificis Anaſtaſij, quem, vt viuẽtem ſtudebat de Solio deturbare, ita defuncto fictitias literas falſo impoſuit: ipſe igitur Nicephorus, ſicut nec Zonaras, qui Anaſtaſij Pontificis mortem meminerunt, huiuſmodi prodigioſi obitus nullam fecere mentionem; ſicut Anaſtaſij Imperatoris haud obliti ſunt.

EQ. Audiui, Lutherum aliquando fulmine in adoleſcentia percuſſum, an ita eſt?

TH. Ita eſt: Nec eſt ambigendum: id enim egit Dominus, vti ſic conuerteretur, & diſceret bene hærere Romanæ fidei, & religionem ſubire aliquam, vbi ſibi pro æterna ſalute cõſuleret: Cum etenim Iuriſprudentiæ animum appuliſſet, ambulãs cũ ſocio in agro, repente fulminis ictu ipſe prope exanimatus eſt, ſocium autem perdidit: Territus igitur, & conſternatus, multis ſtupentibus, relicto mundo, & ſpretis omnibus, Diui Auguſtini Inſtitutum Eremitanum complexus eſt, præmiſſoque probationis anno ſolemnẽ emiſit profeſſionem, diu, pluresque annos in ea perſeuerans, donec Dæmonis ductu, in perniciẽ totius Germaniæ apoſtatauit in omnes fœdiſſimas hæreſes, atque immania ſcelera prolapſus, improuiſa morte bene cœnatus extinctus eſt, vt ſic pateret, quam verum illud ſit: Mors peccatorum peſſima. narrat Surius in Commentario ſub anno Domini 1517. Et quamquam parui referat, qua quis morte moriatur, igne, ferro, an aliter; mala enim tum mors eſt, cum mala vita præceſſerit, vt docet Auguſt. libello de domo diſciplinæ, & lib. de Ciuit. Dei 1. cap. 11. Tamen imparatum mori, Sacramentorum obliuiſci, de ſalute non eſſe ſolicitũ, impœnitentis animi ſigna ſunt, & in Spiritum Sanctũ peccantes, vt in Luthero hæc omnia viſa ſunt: epulatus laute, debacchatus in Pontificem Rom. Scurrarum more ludens, eadem nocte eſt extinctus nullo pœnitentiæ ſigno edito. Econtra vero, ſi vita ducta fuerit virtutibus plena, ob oculos ſemper habita paſſionis Chriſti memoria, magna adhibita ſalutis ſolicitudine, communicatione Sacramentorum in vna Romanæ Eccleſiæ fide; Subeat autem quæuis turpis mors, non fuerit turpis, ſed bona, quoniam bona vita fuerit.

EQ. Facile id mihi perſuadeo ex ijs, quæ legi apud Sophroniũ in prato ſpirituali c. 57. ſic enim ibi: Quadraginta fere milliaribus ab Ægis Ciuitate Ciliciæ Stylites erat nomine Simeon: Hic fulgure percuſ-

percussus interijt; Abbas ergo Iulianus Stylites presbyter, præter consuetudinem suam, insolito tempore dixit discipulis suis: mitte thymiama in Thuribulum: Qui dixerunt ei: Dic nobis causam, pater: orabantque vt diceret eis: senex autem dixit, quia modo frater meus Simeon à fulgure deiectus interijt, & ecce transit anima eius cum tripudio, & exultatione: distabant autem ab inuicem milliaribus fere viginti quatuor.

TH. Quandoque igitur non adeo ira Dei censenda est, cũ quis fulmine de cœlo tangitur, cũ accidat id sæpe etiam viris Deo charis, sicuti Simeoni stylitæ sanctissimæ vitæ viro accidit. Quandoq; etiam ad augenda diuina miracula aliqui de cœlo tanguntur, quod accidisse compertum est Galli sanctissimi viri tempore. Quidam enim fulmine ictus totus deformatus diuturna ægrotatione affligebatur, perditis totius corporis, ac membrorum officijs omnibus, facie etiã ipsa ambustionis fœditate corrupta, accesserat surditas, & cæcitas, ac linguæ mutæ perpetua taciturnitas: adminiculo parentum is Romam perductus, miraculo omnium membrorum, sensuumque pristinum vigorem per Dei gratiam receperat: sola cæcitas ad pietatis exercitationem Deo ita disponente in illo permansit: In vita Sancti Galli lib.2. cap.26. Surius Tomo 5.

EQ. Quid censendum de ijs, qui fulminum iactus, ad omen aliquod trahunt?

TH. Superstitiosi sunt, nam neque inde vllius futuræ rei omen trahi potest: Ethnicorum is mos fuit auguria, & omina sequentium. Propterea Romæ cum aliquãdo fulgur Hadriani molem tetigisset, exusta arbore, ac statua ibi collocata, viri pij nil prorsus permoti sunt, nihilque ominis inde traxerunt: ante etenim Pij Quinti obitũ fulgure exusta illa arbor fuit, quãdo insignem illam victoriam aduersus Turcas Christiani apud Patras cõsequuti fuerant anno Domini 1571. Defunctus tamen breui postea est optimus is Pontifex triumphaturus in cœlis: propterea vt de ignari vulgi mentibus opinio superstitiosa ex illo fulgure submoueretur, hoc carmen conscripseram cum Sancto Petro loquens.

A Rate, Petre, tua Malum cur igne tulisti?
Omnia tuta salo, cætera agenda solo.

Aliud.

Petre, tua ex naui Malum cur sustulit æther?
In portu res est: nulla pericla mari.

Idem quoque contigit paulo ante Gregorij XIII. obitum: Nã exusta fulgure eadem arbor fuit, ac breui ex antipodibus Iaponijs aduenere Romã Regum Regiæ stirpis oratores, sub Gregorio Petri Apostoli, ac Christi Domini Vicario, sua Regna, coronasque subijcien-

tes: Et quamquam breui etiam Gregorius diem postea obijsset, iam tum noua arbor, statuaque erecta fuerat: Ideoque etiam in eius arboris erectione, carmen hoc ad superstitionem vulgarem submouẽdam conscripseram, ludens cum serpente.

Plangite Romani, sublimis in arbore prostat
En serpens, totidem renouatus vt exigat annos.
Sic Aquila exuuio pellit nudata senectam:
Sic Draco detracta quærit sibi pelle iuuentam:
Fallitur: en paucos concedent numina menses.

Sixti Quinti obitum quoque paucos ante menses præcessit fulmen quo lignea machina, qua summo Diui Petri templi vertice saxa pertrahebantur, sublata, & disiecta est: Antennam vulgus nuncupat: id igitur lætandũ significabat, quòd templũ à nonagesimo circiter anno ædificari cœptum summũ ad fastigium iam iã perductum esset.

PH. Pulchra hæc quidem de fulguribus, sed vt Colophonem de eisdem addamus, admiror illud, quod cũ fulgura vulnus intulerint, vulnerata pars longe frigidior est reliquis corporis partibus, cum tamẽ ipsum fulgur ignitũ sit. Ex Plin. lib. 2. c. 54. At eius rei ratio forsan est, quod ignita omnia cum refrigerantur, frigidiora solito fiũt.

EQ. Audio Laurum, marinum Vitulum, & Aquilam à fulminũ ictibus immunes esse: num ita res se habet?

PH. Id scripsit Plin. lib. 2. cap. 55. Rationẽ autẽ nemo quamuis perspicacissimo ingenio scrutari vnquam potuit, nisi ad superstitionem res vergat potius, quam ad rei veritatem: At de locis, regionibusq; vbi fulgura non illidantur, dubio procul asserendum est: In Scythia etenim nunquam fulmina ceciderunt, ob summam aeris frigiditatem, quæ igneum vaporem extinguit: Sicut & in Ægypto non cadunt, ob summam regionis siccitatem, atque caliditatem, quæ prohibet halitus terræ condensari in nubes, vnde fulmina proueniunt, vt scripsit Plin. lib. 2. cap. 50.

EQ. Post fulguris miracula, succurrit mihi curiosa quædã inuestigatio circa ignem, quem extra fulguris rationem, sæpe è cœlo cecidisse historiæ prodiderunt, nunquid id natura faciat, an prodigiose fiat?

TH. Ignem huiusmodi, cum fulmen non sit, oportet nos fateri miraculo diuino mitti. Fulmina enim elementalem rationem habent, vt iam abunde dictum est. Si igitur elementati, mixtique ratione careat ignis, supra naturam esse, negabit nemo.

PH. Prodigiosa res ignis est è cœlo demissus, & iram Dei præferre putarim. Roma enim ab Alarico capta, cum perplura contigissent prodigia, inter quæ & terræmotus, etiam cum tærremotibus

motibus (inquit Niceph.lib.13.cap.36.) ignis quoque de cœlo quasi rupto delapsus, salutis spem omnem præcidit. Cladem tamen hominibus non intulit. Diuina namque benignitas vento vehementi demisso, & igne vndequaque prouoluto, in mare eum abiecit. Videre tum erat spectaculum nouum, fluctus ipsos perinde atque regiones quasdam marinas plurimum igni ardere, quoadusque flamma prorsus in vndis extincta est. hæc ille. Et ne quis putaret elementali virtute huiusmodi ignem concreatum fuisse, subiecit idem Nicephorus hæc: ostenderunt non naturali aliqua ratione, sicuti Grecæ superstitionis sectatores delirantes dicunt prouenire, sed diuinæ indignationis flagella ea hominibus immitti. At quandoque is ignis in Dei, seruorumque eius, ac veritatis gloriam è cœlo mittitur, sicut è cælo ignis descendit in Altare Heliæ astantibus falsis prophetis. 3. Reg. 18.

TH. Id ita est, nam cum Christus etiã per Sammariam aliquãdo transiturus, in Iudæam proficisceretur, Sammaritani ipsum excipere contempserunt; eam ob rem zelo moti Iacobus, & Ioannes Domino dixerunt: uis dicimus, vt ignis de cœlo descendat, & consumat illos? & conuersus Dominus increpauit illos dicens: nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perde re, sed saluare. Luc. 9. quo ex loco, & ignem è cœlo mitti per indignationem Dei colligimus; rursum eiusdem Dei misericordia, diuerti.

PH. Eadem diuina indignatio ignem sæpe medijs causis concreat, vt sic vel igne elementali iracundiæ suæ vestigia exerceat: vti septimo Iustini Imperatoris tempore Antiochiæ contigisse narrat idem Nicephorus lib. 17. cap. 3. Maij enim vigesimonono die, meridie post terræmotum, omnia quassans, & in solum conijciens fulmen accessit, vt quod intactum ille reliquisset, ignis imminens consumeret, in cinerem enim, & puluerem admirando prorsus modo omnia redegit. Ira enim hæc Dei fuit, & tamen fulmen fuit, & fulminis incendium.

TH. Ignem etiam non elementalem demissum dicere possumus eum, de quo Gregorius Turonensis histo. Gallicarum lib. 10. cap. 29. Scribit enim apud Lemouicinam Vrbem ob Dominici diei iniuriam, quod in eo publicas operas ciues exercerent, plerosque cælesti igne consumptos: sed & Turone ob alterius diei violatam festiuitatem simili igne adustos testatur ibidem. Cui rei exempla perplura congruunt deprompta è sacris literis. Numer. enim lib. cap. 16. cum Sectatores Dathan Moysi parere contempsissent, ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

EQ. Non

EQ. Non absimilis ille ignis fuit, de quo legisse me memini 4. Reg. 1. Ocozzias enim Rex cõsuluerat Belzebub, num incolumis ab ægritudine euasurus esset: quamobrem ab Helia correptus est: at cum Rex ad Heliam quinquagenarium Principem misisset, respondit Helias: si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos: descendit itaque ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta qui erant cum eo: Bisque huiusmodi ignẽ Helias è cœlo ad consumendos quinquagenarios impetrauit. Certe huiusmodi ignem non elementatum esse facile quisque sibi persuadere potest; sed solius Dei miraculo mox creatum in iræ suæ indicium.

TH. Nec semper ignis huiusmodi iram Dei indicat, sed quandoque in sanctorum exercitium, & probationem: cuiusmodi patet Iob. 1. ibi enim sic habetur: Ignis Dei cecidit è cœlo, & tactas oues puerosque consumpsit: non enim frustra Dei ignem appellat, quo aurum, & probari, purgarique solet, non absumi. 1. Petr. cap. 1.

EQ. Sunt sane miranda hæc veterum scripta; attamen etiam nostro hoc sæculo, non admodum dissimilia contigisse scripsere, qui ad Indos adnauigarunt. Melchior enim Nugnez ex Coccin 8. Ianuarij 1558. memorat, in prouincia Sanclorum (intra Sinarum regiones sita est) inundationem miro quodam modo factam, qua deletæ fuerant vrbes septem, præter Rura, & Oppida non pauca, deletaque omnia animantia, præter vnicum puerulum septennem ligno quodam ereptum. At quoniam plurimi inundationem effugere adnisi sunt, miraculo iram Dei non valentes effugere, igne de cœlo misso consumpti sunt. hæc ille.

TH. Æquissima sententia, vt qui mitiorem pœnam aquarum scilicet inundationem pati detrectarent in deteriorem inciderent: ita fiet quoque nouissimis mundi temporibus, nam Diluuio prima vniuersalis in totum orbem Dei ira aquis mitior fuit, vltima per ignem acrius excandescet, vti habet epistola Petri Apostoli 2. cap. 3.

EQ. Postquam incidit Diluuij mentio, & iam de igne cœlesti egimus pluribus, optarim scire, si pluuiarum quædam immensæ, & inusitatæ procellæ ad iram Dei spectare videantur?

TH. Quamcumq; naturæ ordinis præposterationem, aut in deterius augendæ, vel minuendæ æqualitatis elementorum non aliũde, quam ab ira Dei proficisci censendum est, auferentis spiritum, seu manum suam. Ordinatione enim Dei perseuerat dies, rectusq; cursus syderum. Psal. 118. At si spiritum suum subtrahit, quo omnia reguntur, deficient omnia. Psal. 103. Iram enim suam Deus tum præcipue execranda pluuia indicauit, quando sulphur, & ignẽ

pluit

pluit super Sodomam, & Gomorrham de cœlo, subuertitq; ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuersos habitores Vrbium, & cũncta terræ virentia. Gen. 19.

EQ. Huiusmodi pluuiã per Dei summam iram profectam, nemo vmquam dubitauit, ideo vt de Diluuijs agamus & disseramus, peropportunum videtur.

TH. Diluuia plura fuere aquarum tantum inundatione, eaq; non nisi per Dei iram demissa ob hominum scelera: & vt prætereamus vulgatissimum sub Noe diluuium, quo quadraginta diebus nullo interpellato momento, semper totum in orbem pluit, adeo vt supra omnes montes 15. cubitis omnis superficies terræ obrueretur inundatione, perseuerante eodem tumore ad dies 150. cuius meminit etiam Plato, teste Eusebio 7. præpar. Euang. lib. 12. cap. 10. Id certe accidit ab ira Dei, cũm omnia animantia fuerint extincta, soli pisces seruati, idest fideles baptismi aquis immersi, vt diuus Augustinus tradit de mirab. scrip. lib. 1. cap. 4. Tomo 3. Ogygij Diluuium fuit in Achaia longe ante aliud Deucalionis diluuium, vti testantur Solinus, Eusebius Cæsarien. Hieronymus, Orosius lib. 1. cap. 7. fuisseque huiusmodi diluuium maius illo Deucalionis, testatur S. August. de Ciuir. Dei lib. 18. cap. 8. quod fuisse ante vrbẽ Romæ conditam annis millequingentis, testatur Orosius. Tertium Deucalionis fuit in Thessalia, de quo Aug. eod. lib. de Ciuit. Dei cap. 8. & cap. 10. & Orosius lib. 1. cap. 9. Vtrumque igitur in Græcia fuit, & circa eam, non tamen in Ægyptum vsque peruenisse constat: ipso Aug. teste eo. cap. 10. ac Platone in Timæo, ac Diodoro Siculo. Hæc itaque diluuia absq; ira Dei contigisse nemo temere audeat asserere, quum tãta rerum perturbatio facta fuerit, tot homines, ciuitatesque absorptæ. Nam Diuus Greg. homil. 35. ex 40. pluuias nimias ad indignationem diuinam spectare scripsit in hanc sententiam. Notandum (inquit) quod dicit Dominus, futuros terrores de cœlo, & tempestates; cũ tempestates hyemales venire ex ordine soleant temporum, cur hoc loco tempestates venire in perditionis signo prædicuntur? nisi quod eas tempestates Dominus venire denũtiat, quæ nunquam ordinem temporum seruant? quæ enim ordinate veniunt signa non sunt, sed tempestates in signo sunt, quæ ipsa quoque temporum statuta confundunt; quod nos quoque nuper experti sumus, qui æstiuum tempus omne conuersum in pluuijs hyemalibus vidimus.

PH. Ita rem se habere perspicuum est vel alio exemplo, de quo Platina scripsit in Adeodato Pontifice I. Illo enim tempore Sarraceni Siciliam occuparunt, cum etiam tota fere Italia cladibus quasseretur: huiusmodi autem clades (inquit Platina) indicabat stella

Crinita tribus mensibus continuis apparens, ac pluuiæ magnæ, ac frequentia tonitrua, qualia nunquam antea fuere; sed cæcum est humanum genus, & si enim futura præuidere sinitur, non tamen, vt decet, sibi cauet. Ferunt autem his frequentibus pluuijs, omnes segetes conculcatas, iterum renatas esse, & ad maturam frugem peruenisse in Cisalpina potissimum.

EQ. Pluuiarum ingentium notabilius exemplum legi aliquãdo apud Euagrij historiam lib. 2. cap. 14. in hæc verba. Priscus memorat tam ingentem pluuiam Constantinopoli, & in Bithynia extitisse, vt ad tres aut quatuor dies, aquæ instar fluuiorum de cœlo præcipitarẽt, & montes illarum violentia in planitiem deprimerentur, quin etiam sic obruerentur pagi, vt in exitij discrimen venirent; inque Boana lacu, qui non longe abest Nicomedia ob crebram sordidam cuiusque generis materiam in eum congestam, nonnullæ fierent insulæ, atque hæc quidem sub Leone Imperatore, quæ totidem fere verbis recenset Nicephorus lib. 15. cap. 20.

TH. Illa ipsa Constantinopolitana vrbs, posterioribus quoq; sæculis sua ob crimina eamdem cladem experta rursum memoratur. Anno enim Christi 1490. quando Turcicum iugum iam diu ferebat, auctis magnum in modum culpis duodecima Iulij mensis die tanta procella imbrium exorta est, vt hominum tria millia, & octingentas domos absumpserit, vt Palmerius tradit, & Naucl. gener. 50. & Langus chron. Citiz. an. Domini 1490.

EQ. Eadem etiam in Germania nõ semel contigisse memorãtur. Nam etiam in Boemia Albis fluuius nimijs imbribus excrescens an. Domini 1432. multas cum plebe villas consumpsit, & iuxta Vrbẽ Hallensem Sulæ muros superauit: atq; in Taringia supra quadraginta villæ demersæ perierũt, plebibus, armẽtisq; absumptis, vt Krantius recolit in Vand. lib. 11. cap. 27. Quin & in Saxonia circa Diui Nicolai celebrationẽ multæ villæ demersæ memorãtur an. D. 1264. vt ex Appendice Schafnaburgensis constat, & ex compilatione Chronologica anno Domini 1264. quibus accedit inundatio Mosæ fluuij, & Vualis iuxta Dordracum ob imbres nimios: excreuerant enim, etiam Mari æstuãte adeo, vt septuaginta pagos totos submerserint anno Domini 1421. quo casu cum bonis suis perijsse memorantur centum hominum millia. Georgius Bruin in Dordraco. Recte igitur cum Diuo Gregorio magno sentimus, nimias pluuias vel ipso patenti effectu iram Dei significare.

TH. Et siccitas iram Dei ostendit, vt est nobis exemplo triennium, quo in Galaad Palæsthinæ nunquam pluit. 3. Reg. cap. 17. sed nunquam tanta fuisse traditur, quanta in Gallia, quandoquidem & fontes, & putei exiccati sunt, vt Robertus de Monte tradit anno Domi-

Domini 1137. quod & Martinus Polonus tradiderat. Deinde ad iræ Diuinæ reliquum subterraneus ignis apparebat, qui biennio nullis aquis extingui poterat, vt VVernerus in fasciculo adnotat in Lothario II. Nā per humi ipsius rimas adeo latere agnoscebatur tāta vi, vt neque imbribus, nec frigore, aliaue arte extingui potuerit, toto (vt diximus) biennio, vt Martinus idem recolit: Propterea, vt ex culpis hominū irritatur pietas diuina ad siccitates huiusmodi permittendas: ita pœnitentia, conuersioneque placatur, vt pluuiæ concedantur opportunæ: Cum etenim in prouincia Australium Saxonum toto nunquam pluisset triennio, dum in Infidelitatis tenebris obuoluerentur: mox suscepta Christi fide, ac diuino baptismate VVilfridi solertia, pluuiæ in tantam copiam ingruerunt, vt campi fœcunditate vbique exuberarint, vt Beda memorat Angl. hist. lib. 4. cap. 13. Sed & in Hispania, cum toto septennio nunquā pluisset Sancti Audoeni oratione, pluuiæ à Domino exoratæ sunt, vt tradit Vinc. hist. lib. 23. cap. 29. Sic enim nemini dubium esse debet, importunas pluuias, importunamque serenitatem, Deum rogatum auertere; reddere autem opportunas tum pluuias, tum sereni cœli iucunditatem: propterea Diui Ioannis Euangelistæ vestes Romæ, in supplicationibus deferri consueuerant: vt vtrumlibet horū expediret, Deus rogantibus concederet, vt tradit Ioan. Diacon. in vita S. Gregorij lib. 3. cap. 58. 59. Sunt tamen Climata quædam, vbi natura semper ingruunt pluuiæ, veluti maxima anni parte tradunt pluere iuxta Vrabam noui orbis vrbem: Propterea arbores plus æquo humorem reddere, stillareque perpetuo. Petr. Hispal. p. 5. c. 26. Sed in noui orbis regione Mexicana cum pluit, tanto impetu, & magnitudine guttæ irruentes ingruunt, vt homines necent. liber de rebus Sinarum p. 4. cap. 4. atque hæc quidem natura fiunt.

PH. Hæc pluuiarū, aut sereni cœli exēpla prodigiosa non vidētur pro regionis positione: nā alicubi plurimū pluit, alicubi perraro alicubi nunquā. In Tartarorum regione hyeme nunquam pluit, at æstate frequentissime. Petr. Hispal. p. 4. cap. 23. In Peruaco noui orbis prouincia, Tumbez regio est, in qua neque vnquam pluit, ningit, neque vnquam fulgura deijciuntur per longitudinem leucarum 50. idest, Italicorum milliariorum 200. latitudine autem leucarum 20. idest Italicorum milliariorum 80. At proximis ibi montibus, & pluit, & ningit plurimum, vt scribit Petr. Hispal. Silu. p. 5. cap. 25. Deinde eiusdem Peruaci campestribus quibusdam ab Octobri in Martium vsque mensem nunquam pluit. Ibid. Petr. Hispal. Qui & in Vraba (ut diximus) eiusdem noui orbis regione, testatur maiorem anni partem perpetuis fere pluuijs transigi: atque ideo ab arboribus ait perpetuo stillare è frondibus humorem pota-

bilem. Idem Petr. ibidem cap. 28. Ita fiet, vt illis regionibus inusitatæ pluuiæ censendæ non sint, neque prodigiosæ, quæ hoc nostro Europæ cœlo forent magnum in modum hominibus timorem illaturæ.

TH. Erit igitur etiam admirabilis quæuis lenis pluuia regionibus illis, quibus nunquam pluere testantur authores; cuiusmodi Mela testatur lib. 1. cap. 5. in princ. Asiæ (inquit) prima pars Ægyptus ad meridiem refugit, terra expers imbribus, mire tamen fertilis, & hominum, aliorumque animalium per fecunda generatrix; quòd etiam nouissime testatur Surius suo Commentario an. Domini 1517. Quin non longe ab Alexandriæ littoribus in finibus Cyrenorum, pluuiam illic fuisse, nec aliquando quidem auditum est; ea ibi sola messis est, quæ celeritate prouectus, per naturam Solis, siue aeris ventorum casus euadere solet; quippe fertur à die iacti seminis tricesimo die maturescere; ita ex libro de vitis Sanctorum Patrum, quod Hieronymo adscribitur, cap. 1. cui accedit, quod cum in Aphrica perraro pluat, noctes tamen admodum roscidæ sunt. Plin. lib. 2. cap. 62.

EQ. Erit ergo in Europa prodigiosum, si vel annum integrum non pluat, sicut in sacris literis iam dictum est, pluuias ob peccata negatas, coelumque clausum irato Domino Acab Regis tempore, ita Heliam pronuntiasse ne plueret, triennio non pluisse. 3. Reg. 17. 18. Luc. 4. Habet igitur ira Dei & pluuiã, & siccitaté, quibus in hominũ peccata animaduertat, vt tot insignibus exẽplis disseruimus. Atq; aliquando vtrũq; habet, & vt placatus videatur, cuiusmodi in ædificatione Hierosolymitani templi, sub Herode contigisse, narrat Zonaras Tomo 1. his verbis. Traditum est eo tempore, quo templum strueretur (id quod vno anno, & mensibus sex perfectum est) interdiu non pluisse, sed imbres noctu esse factos, ne opera impedirentur.

TH. Propterea orationibus, atque supplicationibus, tum serenitatem, tum pluuias à Domino vt diximus impetramus: Idque apertissime experiebatur Roma Gregorij magni tempore, quoniã in Basilica Constantiniana Ioannis Apostoli vestes asseruabantur, vt dictum est, quæ & siccitatis tempore elatæ pluuiam conferebãt: è contra inundationes in serenitatem conuertebant: Sed & Sanctus Theodorus Siceorum admirandæ vir sanctitatis, & pluuiam in siccitatem conuertebat, & in pluuiã siccitatem. Cum etenim aliquando Hierosolymam fuisset profectus, ibique deficientibus pluuijs, omnia exaruissent, eius rogatu, cũ ipsi nõ impetrassẽt à Patriarcha atque clericis habita omnium supplicatione, ingens pluuia de cœlo missa vrbem vniuersam, atque puteos oppleuit, vt testatur discipu

lus

Iustinus miraculi inspector Georgius, qui illius vitam conscripsit apud Lipom. Tomo 7. At è contra quum nymbi exundantes pluuijs quotannis fructus eriperent in loco, cui Reace nomen, rogatus ab Incolis constituta supplicatione, cruces quatuor fixit ad regionis fines, quo factum est, vt nymbus ille nunquam vlterius regionem illam inuaserit. Ita fit (vt iam diximus) vtrumque tum serenitatem, tum pluuiam supplicationibus esse impetrandã; vt placetur Deus, qui vtroque, velut animaduersionis gladio, vtitur ob peccata.

PH. Simul enim vtroque quandoque Deus in vindictã est vsus. Legi enim apud Liuium Decade 4. lib. 7. in princ. sereno cœlo Nursiæ nymbũ ortum, ibique duos liberos homines exanimatos, vt vel sic pareant omnia diuino regi numine, tum pluuiant, tum serenitatem, tum vtrumque simul, tametsi contraria sint.

EQ. Iram autem Diuinã imminere, magno hominibus incusso metu, illæ prodigiosæ pluuiæ nobis indicare solent, quando insolitum aliquid accidit, velut si lapidibus pluit, vt in Piceno accidisse testatus est Liu. Deca. 3. lib. 1. ad fin. sed & ad Sinuessam ead. Dec. lib. 3. sed & Ereti quoque id accidisse memorat Deca. eadem lib. 6. & lib. 9. Sed admirabilius quod habet Deca. 1. lib. 1. in Albano eodem impetu ait pluisse lapides, quo cum grandinem venti glomeratam in terras agunt, cui compar miraculum aliud enarrat Dec. 3. lib. 5. scribit enim pluisse lapidibus biduum continenter in Albano monte.

TH. Hæc forte fabulose Romani differebantur, ideoque à Liuio scripta sunt. At è sacris literis apertissimum id est, Iosue cap. 10. his verbis: Quinq; Regibus Amorrhæorum congregatis aduersus Iosue, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo, & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel. Sed & S. August. lib. 3. de Ciuit. Dei cap. vltimo id fatetur, vt lapidibus pluerit aliquando. Platina autẽ in Ioanne XIII. scribit, sæuiente ventorum, & imbrium procella, lapidem miræ magnitudinis è cœlo cecidisse in Italia: sed & Mondognetus in vita M. Aurelij Imperatoris lib. 1. cap. 25. testatur Constantinopoli, sub Valentiniano Imperatore adeo lapidibus pluisse, vt iumenta campestria fere omnia fuerint extincta, atque ciuium non pauci interierint: sed & nouissime Surius in Commentario an. Domini 1509. fuit hoc anno (inquit) sæuissima procella, ferunt ea tẽpestate cecidisse ex aere lapides, qui gallinacei magnitudine; sed & an. Domini 1510. tradit in Insubribus pluisse saxa grandia, è quibus vnum pondus habuit librarum 120. fuisseque silicibus duriora, odore sulphureo.

EQ. Non desunt plurima alia exempla, quibus lapidibus pluit

ſed & lacte, lana, ac ſanguine; annona, manna, adipe, ac piſcibus; ſed & cinere atque etiam muribus; & coturnicibus, ac ſagittis, & carnibus nam omnia libenter recenſebo. Nam de lapidibus non videtur ambigendum ſæpe pluiſſe. Septem enim diebus pluiſſe lapides memorat Oroſius lib. 5. cap. 18. & alias etiam recolit lib. 3. cap. 7. quod poſterioribus quoque ſæculis teſtantur hiſtorici. Nam in Pago Beluacenſi lapides ouorum Gallinaceorũ magnitudine pluiſſe quadrangulari forma, arbores, villaſque obruiſſe, ac abſumpſiſſe conſtat. Quin in Laudinenſi Diœceſe, tanta vis fuit etiam fulminis, vt Caluus mons (oppidi nomen eſt) totus abſumptus ſit, vt Vincen. habet hiſt. lib. 29. cap. 56. agebaturque annus Dom. 1190. quod & Sifridus Presbyter etiã recolit eodem anno. Sed & Henrico Imperatore Ænobarbi filio Siciliam occupante, in Italia ipſa lapidibus pluiſſe, tradit Bonfinius dec. 2. lib. 7. Deinde etiam anno Domini 1496. lapides gallinaceis ouis magnitudine pari, exactâ diuæ Margaritæ ſolemnitate iuxta oppidum Munckpergę pluit: & quod valde auget admirationem, viſebãtur in eis hominum vultus; & diademata. Linturius id memorat ad faſciculum, anno 1496. ſed & hoc noſtro ſæculo in orbe nouo, in Gagona valle tantum procella inualuit, vt eradicatis, in ſublimeque elatis arboribus lapidibus pluuiæ ingruerẽt. Id habet Petrus Martyr in Summario Indico: Sed & in Meaco (vrbs inſignis eſt Iaponica) anno Domini 1577. Regulus quidam ethnico ritu ſuo, Dæmoniacam celebrabat feſtiuitatem, in qua plurimum, publiceque Chriſtianæ fidei Sathanico ore detrahebat: Mirum è ſereno cœlo ſaxorum crepitantium pluuia decidere viſa, & audita eſt, qua omnis illa Idololatrarũ multitudo, quæ ad viginti millia numerabatur; dilapſa eſt, neque equidem vnus permanſit eo loci, adeo illa vis Angelica Chriſtiani nominis tuendi cauſa, inſanientium cordibus metum incuſſerat: recolit qui ſpectator fuit Organtinus Ieſuita: ſed & alia non ſunt nunc prætermittenda, nam igniti lapilli pluerunt, in Marchia enim Brãdeburgenſi ad oppidum Vredeland ipſa S. Remigij die, igniti lapilli grandinis modo, frequentes; & igniti campeſtria omnia vaſtarunt anno Domini 1304. Krantius Sax. lib. 8. cap. 37. Vand. lib. 7. c. 46. ſed hæc nihil lædent; ſi Deus placetur. Nam in Colonienſi Eccleſia, cũ mota procella lapidem inſignis magnitudinis deieciſſet; penetratiſque duabus teſtudinibus, Thecam haud dubie, qua Sãctorum Magorum corpora ſeruantur, obtriturus eſſet, Theca retroceſſit ad parietem caſum euadẽs: lapis miraculi cauſa adhuc hodie oſtenditur. Kratius Sax. lib. 11. cap. 25.

PH. Eſt ſane admirandum, & tamen verum eſt, nubes trahere lapides, ſicut etiam piſces, vt habet Plin. lib. 31. cap. 7. Propterea

hæc

hæc aliquãdo decidũt:sed & carnes pluiſſe Liu.habet decade 1.lib.5. habet & Plin. lib. 2. cap. 56. qui & ferrum, & lac, & lateres coctos etiam pluiſſe teſtatur. De lacte etiam Liuius meminit decade 3. lib.7. ac Oroſius lib.4. cap.5. Pluiſſe terram Aniſterni teſtatur Liu. dec.4.lib.5.& Tuſculi decade 4.lib.7. in princ. Cretã pluiſſe calibus, ſcribit idem Liu. decade 3.lib.4. Sed in tanta Ethnicorum ſuperſtitione, ac leuitate, nemo conſtãter aſſerere poterit, quomodo, quaue ratione ea contigerint.

EQ. Acciderunt hæc, plæraque etiam ethnicismo deficiente, poſt quam Christi fides colitur. Nam in Asbanio in Gallia pluiſſe annonam, frumentumque, ac piſciculos an. Domini 989. memorant VVernerus in faſciculo in Othone 2. Segebert⁹ illo vetuſtior, Vinc. hiſt. lib. 24. cap. 97. & Palmerius: ſed & frumentum, & hordeum & legumina, cœlo velut pluuiam cecidiſſe in Campania, tradit Vinc. hiſt. lib. 23. cap. 148. in Liguria carnes pluiſſe Calliſto III. Papa tradit Bonfin. dec. 3. libro. 8. At carnes, ideſt adipem, quem & volucres raperent in eſcam tradunt pluuiſſe apud Siluam Loibin in villa Sullæ 3. Non. Martij an. Domini 1238. id habet Appendix ad Schafnab. an. D. 1238. Lanam pluiſſe apud Atrebatum Valentiniano Imperatore, qua diteſcerent Incolæ, recolit Sanctus Hieronymus, cui accedit Paul. Diac. lib. 11. Freculſus lib. 2. cap. 13. Vinc. hiſt. lib. 14. cap. 50. Sed omnium pluuiarum illa admirabilior fuit, qua Manna in deſerto ad Iſraelitici Populi eſcam quotidie pluerat: nam tametſi in craſtinum ſeruatum marceſceret, Sabbato tamen die incorruptum ſeruabatur. Sed maxime admirãdum fuit, quod qui vera fide ducti in Deum id colligentes in eſcam ſumebant, quocumque oblectarentur eſcarum ſapore, ſiue carnis cuiuſcumque ſpeciei, ſiue piſcium, ſiue fructuum; is ſapor in illo Manna ſentiebatur. Sapientiæ lib. cap. 16. quod Sanctus Auguſtinus ſcriptum reliquit epiſtola 119. cap. 3, & Retractat. lib. 2. cap. 20. At qui non recta fide, neque pietate ſumerent, nullus in eo ſapor ineſſe videbatur, eod. cap. 16. Sap. Pluit præterea & cinis, & ſanguis aliquando, vt Authores tradunt.

PH. Verum autem eſſe non dubitamus ſanguine pluiſſe biduo in area concordiæ Romæ, vt habet Liu. Dec. 4. lib. 9. in fin. Nam & in Tatij cæde pluiſſe ſanguinem teſtatur Zonaras Tomo 2. Quibus fides adhiberi poteſt, quandoquidem etiam hoc noſtro ſæculo teſtatur Surius in ſuo Commentario an. Domini 1543. circa finem, in Diœceſe Monaſterienſi ad Caſtrum Saſſemburg, haud procul à Barendorp ſanguine pluiſſe. Platina in Hadriano II. Pontifice tradit apud Brixiam, ante eius Pontificis mortem, tribus diebus ſanguine pluiſſe Vinc. habet lib. 24. cap. 418. Sed & apud Britones in Gal-

in Gallia in oppido Rocello pluisse sanguinē anno Domini 1163. memorat Rob. de Monte eius temporis auctor. Sed quid externa recensemus? Romæ an. Domini 1456. pluit sanguinem ad portam Veneris, pluit & carnes. Bonfin. dec. 3. lib. 8. & Palmerius in Calisto III. Imo pluisse cineres nullū dubiū. Cōstantinopoli n. ad palmi altitudinē decidisse pluuiæ modo scribit Zonaras in Leone I. Sed id habet explicatius Niceph. lib. 15. cap. 20. Leonis tempore cinere etiam Constantinopoli, nubibus in ignem versis pluit, qui cinis palmi minoris prope altitudine in teguiis iacuit, id quod euidentissimum indiciū imminentis incendij fuit: Itaque cum tremore omnes egressi Deum precibus placarunt, ignea pluuia Deum abolere velle omnia dicentes. Porro Deo ad misericordiam conuerso flamma extincta, & cinis horrendus in terram delatus est. De hoc Procopius etiam Cæsariensis alicubi memorat ex Bebio, eum monte ortum habuisse scribens. Vnde ille quum plurimus redditus esset vento violento in sublime actus, eo loci vbi conquieuit, deciderit. Fortasse autem & Deus illum ita in sublimi aere iactatum in ea loca, quæ pœna coercenda erant, coniecit.

TH. Murium quoque genus quoddam pluere quotannis, imo non aliunde apparere, quam demissum pluuijs in Aquilonari cœlo tradit Iacobus Ziglerus, vir alioqui impius; sed id in colloquio de quadrupedibus fusius prosequemur. Cothurnicum fuit quoque insignis illa velut pluuia vento agitata, ad sedandam Israelitici populi appetentiam, vt lib. Num. cap. 11. constat. Fuit autem eius rei copia tanta, vt vltra viginti millia passuum circumquaq; terra eis tegeretur: sed illa copia per iram Dei fuit demissa; sæpe enim (vt Augustinus ait) multa concedit Deus iratus, quæ negat placatus: sequuta igitur est pestis grauissima.

EQ. At non fuerit prætermittendum iræ Dei illud pluuiarum exemplum, quod scriptum reliquit Ioannes Diaconus in vita Gregorij magni lib. 1. cap. 37. Indignantis enim Dei iustam iram his verbis prosequitur: Secuta est clades inguinaria, quæ Romanam Vrbem adeo vehementi pestilentia laniauit, vt etiam corporali visu sagittæ cælitus venire, & singulos quosque percutere videretur, quasi sagittarum pluuiam scripsisse videatur. hæc equidem Ioannes, sed beatus Gregorius oculatus testis id maiore fide affirmat dialogorum lib. 4. cap. 36. his verbis. Ante triennium in pestilentia quæ hanc vrbē clade vehemētissima depopulauit, et corporali visu sagittæ cælitus venire, & singulos quosq; ferire videbātur. hæc ipse.

PH. Sunt omnia hæc admiranda Philosophis, verum nubes per ventorum vim, mirum attrahendi robur habent: huiusmodi enim quæ diximus, pleraque è terra trahunt, tracta retinent aliquamdiu,

diu, postea impellunt quaque versus: quamquã Diuino etiam miraculo huiusmodi præter omnem naturæ rationem fiant, vt de sagittis iam dictum est. Nam & Apostolos in transitu B. Mariæ Virg. miraculo ab omnibus orbis partibus nubibus assumptos, funeri eius interfuisse proditum esse audiui.

TH. Non est de re huiusmodi ambigendum, id ipsum scripsit Dionysius Areopagita lib. de diuinis nominibus 1. cap. 3. quam rem quoque enarrat Ioannes Damascenus in serm. de Dormitione Deiparæ sub finem his verbis. Ex antiqua accepimus traditione, quod tempore gloriosæ dormitionis Beatæ Virginis, vniuersi quidem Sancti Apostoli, qui orbem terræ ad salutem gentium percurrebãt momento temporis in sublime elati, conuenerunt Hierosolymis. Quod explicatius habet Singellus, in ipsius Dionysij vita apud Lipomanum Tomo 7. Dionysius (inquit) quod cursum etiam apostolicum perfecerit, & admirandis editis miraculis diuinitus gloriosius apparuerit, multa fidem facient, sed in primis nubes illa, quæ ab occidentis partibus abreptum sublimen ipsum abstulit, perque aerem ambulantem, & elatum abduxit, vti etiam summos Dei inspectores, & Theologos Apostolos, alium aliunde repente è finibus terræ, in celeberrimam communem omnium Christianorum matrem Hierusalem asportauit, & in excelsa diuinorum mysteriorum arce Sion Ecclesiarum matre, cæteris Christi discipulis copulauit; cum Dei matris innocentissimæ corpori iusta persoluerent: videlicet quo loco idem Singellus ab ipsius Dionysij libris didicisse testatur. Quod etiam affirmat Nicephorus histor. Ecclesiast. lib. 2. cap. 21.

EQ. Et ego id semper credendum mihi constitui, tum ob id, quod matri Dei non minori solemnitate iusta soluenda essent: tum quod Danieli in Leonum Lacu esurięti corruptibilem cibum è Palæsthina in Babylonem trãslatus est Abacuch cum ciborum alueolo. Daniel. cap. 14.

PH. Vnde non fuerit omnino incredibile, quod habet Liu. dec. 3. lib. 5. quo loco ait, ingens saxum visum volitare Reate, atque etiam fit, vt locustarum exercitus ineffabiles eorundem ventorum impetu propulsos esse videamus, & apud Platinam legerimus in Hadriani II. Pontif. Rom. morte, Galliam à locustis transuectis mirum in modum vastatam.

EQ. Experti id sumus anno Domini 1541. quandoquidem in Poloniæ Regno, ac finitimis incredibilem ingentium locustarum multitudinẽ fuisse cõpertũ est: tanta aũt multitudine prouolarant, vt duo milliaria in longũ, & latũ cubitotenus ita occuparẽt, vt solis quoque splendorem à toto illo terræ spatio, sua densitate excluderent.

rent. Surius in Commen. anno Domini 1541. At postea anno Domini 1542. Et nos Itali idem oculis nostris conspeximus; libetque adferre etiam verba eiusdem Surij, sic enim habet: Æstate innumera ingentium locustarũ turba in Italiam citeriorem, & in Germania Selesiam, Misniamque multa clade affecit: habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obesos, & sanie refectos. Itaque extinctæ intolerabili fœtore aerem corruperunt, vt etiam corui, cornices, accipitres, aliæque aues, cadaueribus alioqui inhiantes ferre nequiuerint.

TH. Iam hoc magnæ iræ Dei sæpe vestigium fuit. Nam & quæ supra relata sunt, id indicarunt, quandoquidem & Italia, ac reliquæ prouinciæ bellorum, pestisque plagas expertæ sunt: at id præcipue patet Exodi c. 10. Extendit (inquit) Moyses virgam super terram Ægypti, & Dominus induxit ventũ vrentem tota die, & nocte; & mane facto ventus vrens leuauit locustas, quæ ascenderunt super vniuersam terram Ægypti, & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus nõ fuerant, nec postea futuræ sunt; operueruntque vniuersam superficiem terræ vastantes omnia.

PH. Ventorũ igitur vi istiusmodi multitudo propellitur è regionibus in regiones. Estq; tũ ingẽs alarũ strepitus velut armorũ, ob multitudinem, ob durationem, atque ob sonorum ipsarum motum.

TH. Ita & auium non sponte migrantium multitudines quoq; venti impellunt, vti iam ex libro Num. cap. 11. diximus: ventus egrediens à Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in Castra, itinere, quantum vna die confici potest, ex omni parte Castrorum per circuitum, volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram. Et quanquam ventus hic, qui à Domino egressus dicitur, non à terra, aut nubibus, videatur prospera nuntiasse ob allatas coturnices, tamen quia beneficij collati obliuio irã inducit, indignatio Dei in ipsos Israelitas exarsit: statim enim ibi ait: Ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eũ plaga magna nimis.

EQ. Armorum quoque strepitus in aere audiuntur eadem ventorũ vi. Id legitur apud Plin. lib. 2. c. 57. Armorũ (inquit) crepitus & tubæ sonitus auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus, crebroque & prius, & postea: sed et igneas aues in cœlo visas à se cum reliquo populo, quãdo Italia cladẽ Longobardorũ passa est, testatur Diuus Gregorius in homilia prima: portendisseq; id dicit Christianorum sanguinem tum sæuissime fundendum.

PH. Neque id incredibile est: nã & hoc sæculo, vt habet Surius

in

in Commentario anno Domini 1508. multis Germaniæ locis armati homines in aere visi sunt: sed & ante excidium Hierosolymitanum, ante occasum Solis, spectrum mirabile, currus in sublimi, omnem regionem peragrantes, & Phalanges armatæ huc atque illuc in nubibus saltantes, vt scribit Zonaras Tomo 1.

TH. Tubarum sonitum auditum diu ex aethere, apertissime constat etiam sacris literis Exod. 19. Cœperunt, inquit, audiri tonitrua, micare fulgura, & nubes densissima operire montem; clangorque buccinæ vehementius perstrepebat: & mox: & sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius, & prolixius tendebatur. Hæc ideo facta ibi miracula, vt disceret populus, quàm magni habenda esset lex Dei, quando tanta motione aeris promulganda foret. Sed & Equites per aera discurrētes, hastas quoq; velut cohortes armatas, currusque equorum per ordinem digestos, scutorumque ac galearum motus, telorum iactus, sed & gladios districtos, ac loricatam gentem in coelo visam, memorat 2. Machab. cap. 5. eaque visio dies 40. perdurauit; & tunc Antiochus templum expoliauit, occisis triduo octuaginta millibus.

EQ. Tubæ formā in coelo apparuisse absque sonitu, aliquando contigit, prodigijque loco habitum narrat Niceph. lib. 15. cap. 20. Nubes (inquit) tubæ specie ad dies quadraginta visa est. Nam etsi ventorum impulsu, in aere nubes in varias formas trāsmutare videatur; id tamen non est magni faciendum; magis enim casu fiunt: At quod dies quadraginta perseuerauerint illa forma, non absque diuino nutu factum est.

PH. Est igitur perpluribus exemplis, & effectibus admiranda, ferequè incredibilis ventorum vis, quamobrem de eis paulo fusius est agendum; exordiemurque à Cæcia, qui cum aliqui venti nubes discutiant, aut dissipent, ipse autem nubes ad se trahit. Plin. lib. 2. c. 47. atque ex Aristotelis sententia id tradit etiam Aulus Gell. noct. Attic. lib. 2. cap. 22.

EQ. Æque admiror fœtus animantium, quandoq; à ventis gigni, quo ad sexum: nam præter id, quod animantia quædam à ventis ipsis prægnantia reddūtur; sexum recipere conceptus ipsos dicimus: Aquilone mares gignuntur, Austro flante, fœminæ, etiam si genitricis aluus ad alterum sexum fuisset disposita. Aristotel. de nat. animal. lib. 6. cap. 9. Ælian. lib. 7. cap. 23.

PH. Id est omnibus iam notum: sed admiramur potentiam ventorum, qui cum leui tela cohibeantur, imo sola papyro, aliquando tamen id efficiant, quod non posset hominum quantauis potentia.

TH. Videmus id in Iob cap. 1. repente enim ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ

corruens oppressit liberos eius omnes.

EQ. Deo iubente & venti vrbana ædificia quæcumque facile destruunt, sicut maritimos fluctus mirum in modum excitant: In ipso enim Iona cap. 1. Dominus misit ventum magnum in mari, & facta est tempestas magna, & nauis periclitabatur.

PH. Venti, si à natura prodeat pro regionis climate diuersa penitus efficiũt, sed Deo iubẽte (uti proximis exemplis audiuimus) id ipsum peragunt opus, ad quod Deo authore mittuntur, sed de ea re paulo inferius. Ventus igitur Circius, qui & Iapyx, vertiginosus natura est, teste Aul. Gell. lib. 2. c. 22. cum loquare, buccam implet, armatum hominem, plaustrum oneratum procellit. hæc ille ex M. Catone libris originum, cum de Hispanis Alpinis circa Iberũ scriberet. Sed & in Aquilonari plaga scribit Olaus de Circio eodem vento, impedire omnẽ plantam, ne crescat: quin addit, tantas huic vento vires esse, vt hominem cataphractum perfacile prosternat, nulloque negotio perinde ac rem leuem. hæc ille lib. 1. cap. 4. & lib. 2. cap. 3. equitantem è sella abripere, etiam scripsit idẽ Olaus eodem lib. 1. cap. 5. In Tartarorum regionibus, ventos æstate media adeo inualescere, vt ijs flantibus, equitare sit impossibile, equitãtes enim abripiunt, & prosternunt. Petr. Hispal. Silu. p. 4. c. 23.

EQ. Maiores mihi vires videntur illa eiusdem Circij, quod domorum, atque Ecclesiarum tecta etiam plumbea, ingentes quoque trabes, extracta longissime transferat: quin & ipsa Molendina cum molari ipso lapide, totoque tecto, inclusis etiam hominibus, & ipsis illæsis, procul asportet: sicut & Vrbanas domos integras in agros efferat, oppida destruens, & quod videtur incredibile, in mari sub nauibus aquam quadam ratione perterebrat, atque ab aquis ipsis nauem eximit, & in sublime attollit, & deinde remittit: animalia obuia, ac saxa etiam in sublime eleuat, & ad casum auersum demittit. Hæc ex Olao.

TH. Hæc admiranda ventorum vis, non tantum in Aquilonari regione viget, verum & in Orientali quoque plaga Indico mari æquali virtute pollet Tifon. Nam à Sinarum regione in Iaponium nauigantibus tantæ semper tempestatis incensor est, vt illo flante, nonnisi miraculo naufragium euitari possit, si vel vnã perduret noctem: Vela etenim, quantumuis egregie firma discindit, malos abrumpit, quamuis integros, & solidos: partes quoque eas nauigiorum, quæ ab aquis eminent, dissoluit; ac demum (vt fertur) si nauigia onerata non sint, etiam ab vndis in aera eleuans effert vltra littus; vnde facile collisione rumpantur. hæc scripsit Organtinus Brixianus Iesuita è Goa 1568.

EQ. In Australi quoque coelo orbis noui, in ea Regione, quæ

Sancti

Sancti Vincentij nuncupatur, tanta ventorum vis est, vt infra dimidiæ horæ interuallum procella adeo magna emergat, vt siluæ ipsæ eradicentur, domus quoque concutiantur: sed & in Hispaniola Insula adeo inualent quandoque venti, vt elatos in sublime homines, ad stadij interuallum transferat ad casum, quo etiam misere quatiuntur: transfert & arbores ingentes, radicibus euulsas etiã siluis valde procul sitis, vt memorat Ouetan. hist. lib. 6. cap. 3. idque accidit an. Domini 1508. Augusto mense: At in Perside Ormutio Insula, feruent venti mirum in modum: nam vbi mox excitantur, omnes obuios feruore suo interimunt, occisorum carnes, quod aqua feruenti videmus fieri, ab ossibus disiungit: multis autem hominum simul millibus sæpe contigisse memorat M. Polus lib. 1. cap. 15. ideo ij aquis sese condunt vsque ad caput. ventorum igitur impetus non adeo sæpe, neque magni in Europa fiunt, tametsi id aliquando contigerit, vti Surius habet in Comment. an. Domini 1507. Tertio (inquit) Cal. Iulij intempestæ noctis silentio, turbo vehemens tantam excitauit tempestatem, vt & arbores radicitus euulsæ, atque procul disiectæ, & ædificiorum tecta, ac tegulæ abreptæ, domus, & horrea concussa, pluribus arboribus damna illata sint. Id in Germania: sed in Italia ante annos centum anno Domini 1456. venti multas villas agri Florentini, ac Volaterrani præcipue Cassianum oppidum diruerunt. Palmerius. Henrico autem VI. Imperatore apud Moguntiam vento Ecclesia concussa est; amplissimumque pinnaculum disiectum est, ingentes trabes in Rhenum, atq; vltra delatæ sunt ad passus mille iuxta villam Hocheim, velut aere volitantes, cum tamen quercinæ essent, & abietinæ, ea amplitudine, qua torcularibus adhibentur: hæc se vidisse Conradus Argentinus in chronico testatus est.

PH. Vt autem noscamus, vnde ventis vires tantæ, animaduertendum est, pro quantitate halitus terrei, quam exhalationem dicunt, gigni ventorum vim: ipsa enim calida, & sicca, cum è terra exoriens sursum feratur, à secunda aeris regione, quæ frigida semper est, repercutitur, vnde motum transuersum retinens, semper ad superiora nititur, & rursum repercutitur, qua pugna si altera ascendens, aut repercussa descendat exhalatio, augetur adeo motus aereus, vt, quos modo diximus, mirandos effectus efficiat, donec aut à pluuia intercipiatur motus, aut exhalatio euanescat, aut alio conuertatur, aut dirigatur in alia loca; perpetuo enim huiusmodi fiunt.

TH. Diuus Augustinus id sentit, nosque præ cæteris etiam breuibus docent Meteora: libro enim de Genesi ad literam 3. cap. 10. Aer (inquit) commotus ventos, & vbi vehementius concitatus, etiã

ignem, & tonitrua, & contractus nubila; & conspissatus pluuiam; & congelantibus nubilis niuem, & turbulentius congelantibus densioribus nubilis grandinem, & distentus serenum facit. hactenus ille pro dogmate totius rei meteoricæ.

PH. Est autem annotandum, perpetuo aerem suas actiones agere attrahendo tum à visceribus terræ, tum ab aquis: vnde fit, vt si quod vacuum sua attractione fiat, ipso sese ibi condat, ne vacuum aliquod supersit; propterea libet disserere de re memoratu digna. Si Vrceus sit liquore oppletus, in ipsius autem fundo multa sint foramina, nihil inde exire potest, quamdiu superius orificium sit occlusum, aut obturatum: non enim inferne exire potest liquor obturata superiore parte, quia egrediente liquore vacuum fieret capacitatis, nec aere repleri posset: at si superius orificium aperiatur, leniter è foraminibus inferioribus liquor exit, quia quantū emissione liquoris vacuum in vase augetur, tantundem aeris è superiore parte recipit, quo vacuum impleatur, restaureturque. ex libro de natiuis rerum cap. 13. Propterea Terræmotus fiunt, quoniã perpetuo terræ halitus prodire in aera nituntur, & occlusis superioribus partibus, vel halitus crassitudine, aut obstructione aliqua retenti erumpere non valentes, motum terræ etiam sub mari inducunt, vt in animo est, vt post pauca colloquamur.

EQ. Vt vero aeris effectus alios prætermissos prosequamur, audiui aliud admirandum, de quo malim si libet nunc audire, postea ad cætera properabimus: audiui, inquam, occisum hominem sanguinem è vulnere emittere, si qui occidit iuxta pertranseat: nõ autem id agere, si quiuis alius transierit: numquid hoc ab aeris causatur attractione, an vero aliqua occulta causa?

PH. Id persæpe contigisse compertum est, Iurisconsultis testibus, qui ob occulta homicidia hac arte conquisitos delinquentes repererunt: nam id sibi Iudici in vrbe Albingensi accidisse testatur Hippolytus Marsilius, in praxi criminali. § diligenter num. 181. Paris autem de puteo, in tractatu de syndicatu, in verbo, tortus cap. 3. in fin. & Physicis id probari testatur, ac Theologis; quinetiam occiso Angeloso Fusco Cardinali Sancti Marci à Cubiculario in horto, clam hac industria compertum fuisse homicidam commemorat. Id igitur ego ex aeris attractione simul, atque spiritus infectione causari dijudico: licet enim cadauer illud sit spiritu omni destitutum, neq; sentiat quicquam; horrore tamen tunc concutitur transeunte occisore, quia spiritus ibi in vulnere sunt quadantenus infecti à spiritibus interficientis, quo transeunte vsque ad ipsum vulnus aer infectus trahitur; quo intercepto, sanguis ebullit propter infectionis conformitatem, tam in vulnere manentem, quam ab interfe-

ctore manantem: alijs autem transeuntibus id fieri non potest, cum quibus nulla spirituum, & infectionis communicatio est: neq; etiam contingeret, si casu occisus fuisset: quia in occidente nullã infectionem spiritus effecisset, quæ in vulnus transire potuisset: neque etiam id fieret, si homo vulneratus viueret: quia cum homo viuens bonum sanguinem sibi propitium in visceribus teneat, aeremque infectum excludat, non posset huiusmodi ebullitio fieri transeunte eo, qui vulnerauit; quia sanguis hominis viuentis, suas actiones agit in conseruationem indiuidui sui: At in iam mortuo nihil agit, nisi quatenus excitatur: excitatur aũt ibi in vulnere propter cõmunicationem infectionis, quæ (ut dixi) in solo reperitur occisore voluntario, qui cum vulnere transmisit in vulnus infectionem, quasi in quendam à se determinatum actum: & sicut terminus à quo, & terminus in quem communicant actiones, ita hoc casu: esse autem hoc naturæ miraculum verum, tradit Leuius Lemnius Philosophus, ac medicus lib. de miraculis naturæ.

TH. Huiusmodi ebullitionis causam inuestigari potius possumus, quam inuenire, miraculosam enim esse putauit Henricus de Assia, & Bartholomæus Sibylla, egregij Theologi in peregrinis quæstionibus dec. 3. cap. 8. quæstiuncula 4. licet Philosophus libro de immixtione elementorum hanc rem conquisierit ex naturæ secretis, & Author libro de natur. rerum cap. 15. ac Vinc. histor. natur. lib. 4. cap. 13. Verum ad miraculum pertinere, euentus indicat, quem modo enarrabo. Gilbertus de Clara Comes Glouerniæ, maximis affecerat iniurijs beatum Thomam Herefordiensem in Anglia Episcopum, quod Ecclesiæ iura ipse tueretur, ille inuaderet: obijt interim diem suum Episcopus absens. Necessarij autem eius ad eius Ecclesiam deferenda ossa prorsus carne ablata curauerãt: mox vbi obuius factus est Comes, à puris nudatisque omni carne, ac sanguine ossibus, plurimus manauit sanguis. Id conspicatus Comes, terrore concussus, pænitẽtiaq; ductus, Ecclesiastica iura omnia à se inuasa restituit, vt tradit incerti nominis author in Vita ipsius Sancti Thomæ apud Surium 7.5. Octobri. Cum igitur is sanguis à siccis ossibus manarit, ad concutiendum scelesti hominis, & impœnitentis cor, nullaq; spirituum, aut infectionis sanguinis ebullitio considerari hoc casu potuerit: quandoquidẽ Sanctus Thomas absque vllo vulnere diem suum obierat; necessario illud consequẽs est, sentiendũ esse in occiso corpore Deum id miraculo agere, quo homicidæ culpa grauior agnoscatur, & se pœnitentiæ dolore conficiat.

EQ. Relinquamus igitur hæc Diuino consilio: & priusquam cœlum relinquamus, acturi de Terræmotibus, agamus de Grandine,

Niue

Niue, ac Gelu.

TH. Deum hac plaga grandinis vti in coercendis hominum sceleribus, vel inde patet, quod habetur Exodi cap.9. Extendit (inquit) Moyses virgam in cœlũ, & Dominus dedit tonitrua, & grandinem, & discurrentia fulgura super terram, pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti, & grando, & ignis mixta pariter ferebantur: tantæque magnitudinis fuit, quantæ ante nunquã apparuit in vniuersa terra Ægypti, ex quo gens illa cõdita est: & percussit grando in omni terra Ægypti cũcta, quæ fuerant in agris ab homine vsque ad iumentum, cunctamque herbam agri percussit grãdo, & omne lignum regionis confregit.

PH. Quamquam grando natura ipsa fiat, quando scilicet vapores terræ calidissimi efferũtur vsq; ad secundã aeris regionem, quæ magnum in modum frigida est: ibi igitur frigore ambiente dũ obstipantur vndique huiusmodi vapores congelascunt vnde labentes in hanc inferiorem partem reteto semper frigore obdurescũt; tamẽ sæpe diuino miraculo mitti, vt vidimus libro Exodi, ita alias sæpe scriptores prodiderunt. Cuiusmodi Socrates histo. Eccles. lib. 4. cap. 10. Valentis Imperatoris tempore sic scribit. Sexto Nonas Iulij grando magnitudine inusitata lapidibus similis Constantinopoli decidit: est quidem multis in ore, illam grandinem Deo irato quod multi sacerdotes, qui cum Eudoxio communicare recusãuerant, essent ab Imperatore relegati, delapsam fuisse; quam rem etiam narrat Sozzom. hist. lib. 6. ac Nicephorus libro 11. cap.4.

TH. Admirandam magis grandinem narrat idem Niceph. lib. 13, cap.36. Ab Alarico enim Vrbe capta, inter præcipua quædam prodigia, pluribus in locis grando saxis manuarijs maior, & circiter octonarum librarum pondus trahens deferri visa est: quæ euidenter satis diuinam deprædicarunt indignationem.

EQ. Nostro quoque sæculo eadem grandinis immanitas visa est anno Domini 1507. vt testatur Surius in suo commentario. In ditione VVitembergica Rotemburgi ad Necarum fluuium, tanta fuit grandinis rabies, vt & fenestras, & tecta ædium comminuerit: certe homines, & iumenta contriuisset, si tecta ædium comminuit. Fuit alias sæpe visa grando memorabilis. Nam tanta magnitudine Paschali primo Pontifice in Gallia desæuisse fertur, vt homines, pecoraq; passim interemerit & inter alia frusta, visum est, quod duodecim ferme pedũ longitudine esset, hac longitudine è cœlo cadẽs. Bonfin. dec. 1. lib. 10. Id aũt apud Augustodunũ cecidisse memorat Segebertus an. Dom. 824. recolitque longitudinẽ fuisse pedũ 16. latitudinẽ 7. altitudinẽ duorũ. eadẽ Vrsperg. an. Dom. 823. At ingruisse ma-

se maximum in modum, Gallinacei oui magnitudine anno Domini 1391. ipsa Diui Augustini celebratione in Germania memorat compilator Chronologiæ, quin alias ouis etiam Anserinis æqualem grandinem in Italia visam Lucio III. Pontifice an. Domini 1183. tradit Bergomas. Sed & an. Domini 1400. Anserini oui amplitudine subruisse domorum tecta, tradit Robert. Guagui. libro nono, id accidit in Gallia. Imo & trium ouorum magnitudine etiam in Germania visam grandinem anno Domini 1441. ipsa beatæ Mariæ visitatione recolit compilator chronolog. Sed quod valde memoratu dignum videtur, in Cisalpinis, ac Romæ anno Domini 1470. Iunio mense visa grando est, quantum struthionis ouum, seseque vidisse Bergomas testatur: fuisse autem vnciarum duodecim, Palmerius tradit, & Bonfin. dec.4. lib.2. Erit autem miraculi loco habendum, quod referunt Cremonæ intra Diui Gabrielis claustra grandinis frustum cecidisse circiter annum Domini 1240. visumque in eo velut exculptum crucis signum, Christique faciem, additis literis, Iesus Nazarenus, cuius aquæ stillantis contactu cæcus tum quoque illuminatus est. Id habet eius sæculi author Vinc. histor. lib.30. cap.138. Naucl. gener.41. Sed & anno Domini 1395. circiter mense Augusto in Aquilonari solo, grando visa est humanas facies præferens, tum viriles, tum muliebres, illis barba addita, his crinibus, ac peplis: retuleruntque id ita esse, qui proprijs tum oculis spectarunt, tum manibus contrectarunt probatæ fidei viri, vt Krantius habet Vand. lib.9. cap.3.

PH. Mirabitur quis, cum pluuia, nix, & grando, eadem ex materia sint, quomodo tanta forma differant: Sed pluuia ideo fit, quia non admodum in altum ascendit vapor calidus, & humidus tandem constipatus ac condensatus repercusione alicuius imbecillioris frigoris in aquam vertitur: & tanto maioribus stillat guttulis, quanto proximius terræ decidit; Nix autem altius impellentibus ventis vapore eleuata, quia prius congelatur nubes, quam in aquam fit versa, ideo concreta minutulis guttulis descendit. At grando fit, quia altissime ascenderat nubes condensata, versa in aquam, & firmissimo frigore circumambiente postea congelata; Ideo tam magnis fragmentis gelu solet decidere; secumque pilos, lapides, sed & aliarum rerum, imo animalium etiam formas trahere, quia tum influxu cælesti ea fiunt, tum a terrestri materia eleuata ibi efformata reperiuntur. hæc sensit Senec. Natur. lib.4. cap.3. Diuus autem Basilius Exem. hom.3. pluuiam, & niues hoc quo diximus modo gigni asseuerat: de Grandine non meminit, quod eadem ratione concreta gelu descendat.

EQ. Optarim quædam in hac aquarum aerearum materia

dubia

dubia dissolui: digna enim sunt, vt de illis agatur. Nubes quantum à terra eleuentur, inscrutabile est, teste Plin. lib. 2. cap. 23. Ipsæ tamen paruam aquarum habent materiæ quantitatem si maris, ac fluuiorum aquis conferantur; nihilominus solem ipsum pœnitus obtegũt, adeo vt nullũ eius vestigiũ radiusue videri à nobis possit: Cum tamen Maria, ac Flumina, quamuis profundissima, densiore etiam corpore quã nubes ipsæ sint (sunt enim rariore corpore nubes) ipsum solem non obtegant aut lunam: quandoquidem ex ipso imo mari, ac fluuio apertissime integroque conspiciantur.

PH. Eius rei difficilis ratio adinueniri põt; sed ad naturæ miraculũ pertinere sensit Plin. lib. 2. c. 42. Putarim ego tamẽ aliquid rationis in ea re afferri posse. Nubes. n. ipsa non est aqua sed facile in aquã trãsit; itaq; se ita habet ad aquam, vt puluis ad vitrum suum quod conficit. Vnde sicut vitrum integrum sua diaphaneitate, continuo corpore, ac plana forma ac superficie, transmittit obiectarum rerum formas, vt patet in Inspicilijs, quæ rectitudine vna aciem visiuam dirigũt; ita in aqua maritima vel fluuiatili aut in ipsis quoque lacis. At si vitrum conteratur minutulas in partes, vti puluis, quia deficit eius continuum corpus, & non est plana forma, ac superficies, carens diaphaneitate nullam habere potest directionem ad obiectum visiuum. Ideo nihil per huiusmodi contritũ vitrum videri poterit, quamuis minori crassitudine sit huiusmodi puluis, quam sit vitrum admodum crassum. Ita Mare, & Lacus, & Fluuij quasi vitrum integrum, & continuum corpus, & planum se habent ad diaphanum. Ideo visio directa recipit transpositas rerũ formas, & Solem: At nubes quasi simillima pulueri vitri, quia corpus habet dispersum, directionem transpositarum rerum non potest habere, quandoquidem corporis plani superficiem nullam habet. vnde visiua vis dirigitur in obiectum. Rursum exemplo esse potest nix ipsa, quæ cum aqua sit, tamen quamuis modica etiam ad digiti crassitudinem, nihilominus Solis radios impedit, cum non impediat quantauis aqua è niue percollata. Radij igitur solares in niue, & nube, cum nullam inueniant superficiem regularem, & politam, disperguntur. Secus in aqua, cuius superficies plana est. Ideo specula licet plana, nisi sint expolita, non admittunt formas, neque lumina, aut Solis radios, ita nec nubes, nebula, aut nix. Adijcere autem hoc loco libet, non à sole pendere nubes: nam sub terræ visceribus locis vacuis obscurisq; esse nubes ac nebulas, Seneca scribit Natur. lib. 5. cap. 14.

EQ. Arridet hæc ratio, ideo adhuc superest de Iride quærendũ, quomodo (illud enim admiror) quotidie Locris, & lacu Velino conspiciatur, Plinio teste lib. 2. cap. 59. quasi videatur perpetua ibi nu-

be esse.

PH. Non perpetua nubes est, sed quotidie ros, vt alibi est, sed abundantius, vnde quotidie conspici ibi Iris potest, qui fit ex reflexione solarium radiorũ in nubẽ aliquam roscidã, tersam, & puram; quæ cum referre non possit Solis veram formam, vt speculum, cuius corpus est continuum, ipsa tamen cuius corpus est dispersum suis minutis guttulis dispersam formam, latamque repræsentat coloratam, quia & colorem dicitur repræsentare quomodo potest, non vti est.

EQ. Fit igitur, vt si non semper nubes quotidiana sit, quotidie tamen Sol conspiciatur, vnde Iris fit, quæ res etiam miraculo erit.

PH. Et hoc miraculi vicẽ gerit, vt quotidie Sol videatur; Rhodo enim, & Siracusis, nulla vnquã totius anni dies est, quæ etiã si nubilum tempus sit, Solem non habeat conspicuum aliqua diei parte, Plin. lib. 2. cap. 62. maiori miraculo est quod de Ponticis Cimmerijs scribit Basilius epistola 21. quos sole semper carere testatur.

EQ. Redeamus ad Iridem, si naturæ opus est, cur apud Christianos (atque Hebræos olim) Dei arcus dicitur?

TH. Tametsi Plinio videatur ex Iride nihil certo ostendi, nec quo ad pluuias futuras, nec quo ad Serenitatẽ, nihilominus Genesis libro cap. 9. Expleto Noe diluuio, quo omnia animantia fuerant extincta, ne homini contingeret vlterius terreri, aut inundationes vereri, Deus ipse rerum omnium auctor, Iride pactum inijt cum Noe totius humani generis rem, atque negotium gerente, his quasi stipulationis verbis. Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter Terram. Cum obduxero nubibus cœlum apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiscum, & cum omni anima viuente, quæ carnem vegetat: & non erunt vltra aquæ diluuij ad delendam vniuersam carnem; Basilius tamen in Exem. hom. 6. dicit ex Iridis coloribus signa futurorum nasci: sic enim illæ virgæ colore Iridis, in directum nubibus apparentes, imbres, aut tempestates ingentes, aut omnino plurimam aeris transmutationem indicant.

PH. Id ignorarunt Philosophi omnes soli naturæ ea omnia tribuentes; at præcipuum opus Dei fuit ad eruendum è mentibus hominum omnem metum, cum immineret inundatio aliqua. Præstitit autem Deus, quæ promisit, vt iam in pluribus annorum millibus experti sumus. Propterea quando Iris nocte circa Gallinaceorum cantum serenissimo cœlo non procul ab Herueldia visus est circa annũ Domini 1074. vt eius sæculi auctor testatur Scafnab. Certe solarium radiorum opus illud esse non potuit: Prodigiosa igitur res

censeri debuit, nisi forte credamus etiã lunaribus radijs sicut sola-ribus Iridem gigni posse, vt censuit Reisch. lib. 9. cap. 21. Nam in Africæ ora iuxta Insulam S. Thomæ, noctibus Iridem apparere, Nautæ tradidere, quorũ verbis Ramusius id adnotauit Tomo 1. na-uigationum. Iridẽ autem fuisse etiam ante diluuium censuit Reisch. eodem capite.

EQ. Ignorarunt & alia multa, putantes se Naturæ recondita oĩa assequi suo ingenio posse Philosophi, cũ Natura, author plurima sibi vti conditori reseruarit inscrutabilia. Qui.n.fieri potest, vt vlla ratione assequantur, quod libro de admirandis tradiderat Cicero (qui tamen incuria temporum excidit) quasdam terras imbribus ficciores fieri veluti in Narniensi agro, siccitateque lutum fieri, imbre pulúerem, vt retulit Plin. lib. 31. cap. 4. nos aliquando id experti sumus in Apuliæ quibusdam montibus: nam excisa ligone terra & conuersa, si diu Sole tangebatur, vidimus illam humore repleri trahente calore Solis: at post pluuias etiam valde madefa-cta breui humore ad interiora redeunte superficies in puluerem redigebatur.

TH. Sunt hæc memoratu dignissima, sed videamus, quid sit no-tandum de niuibus. Niuem pluisse videri potest, quando manna in deserto Israelitico populo pluit, Exod. 16. quod iam diximus. At septentrionalis plaga reliquis fere præ cæteris regionibus niue abun-dare videtur. Ibi enim aliquando obtectis ramis arborum, tota nix in ramis continua consistit, aerem etiam impediens, ne in infe-riora sub arbores descendat, adeo quod quasi longa, & concame-rata porticus sub arboribus videatur, ac quasi ambulacrũ, xystusq; que ad multa etiam milliaria superne ac hinc, & inde vallato niui-bus itinere, vt scribit Olaus lib. 19. cap. 15.

EQ. Memorabile etiam est illud in Regione Suezzia, in sum-mo montium Dofriniorum vertice auiculam pedibus commouisse paululum niuis, quæ deorsum sensim descendens, & in pilæ formam sese reuoluens semper aucta, in tantam creuerit amplitudinem ro-tata vsque in imum montis, vt oppida destruxerit maxima sua mo-le. Id scripsit Olaus lib. 2. cap. 13. Persimile huic rei accidit in Gal lia. Nam ab altissimis mõtibus in Monasterium magnæ Chartusiæ nix aliquando ruit, humum, lapidesque secum trahens, Cellas, fra-tresque in eo degentes sua magna mole oppresserat, Anthelmo Prioratus officium exercente, vt ex vetustissimo codice tradit Su-rius Tomo 3. in vita S. Anthelmi.

PH. In Caucasi montibus præ reliquis orbis partibus niues cadere videntur: nam perpetua ibi hyeme quidem sunt inaccessi-biles, æstate tamen adiri possunt; præcipue tamen in Corzena, &

Cam-

Cambiseria, tanta niuium copia condensatur, vt cateruæ hominum simul opprimantur sepultæ; cauent tamen nonnulli prælongis perticis, quibus ex imo niuis summam superficiem perforant, tum respirationis causa, tum indicij emittendi causa auxilium expectātes. Strabo hæc habet lib. 11.

TH. Admirabile est, quod ibi audio, glebas quasdam sponte in ipsa niue gigni, quibus suauis potabilis aqua liquida contineatur; sed & vermes in eadem quoque niue gigni, Strabone teste lib. 11.

PH. Id etiam tradidit Aristoteles, & alij plures, vermes in niue gigni. Sed de hisce rebus alias pluribus.

EQ. Contra vero Climata sunt, in quibus nix nunquam decidit: primum id patet alto Mari, ibi enim nunquam cadit. Plin. lib. 2. cap. 103. in fin. sed neque in Æthiopia, quamquam gelu ibi fiat. Franciscus Aluarez de reb. Æthiop. c. 159. Non caret miraculo, quod apud Tartaros contingit: Regio enim plus æquo cum caleat æstate media, subito irruit frigus immensum, densissimæque niues, ac venti omnia abripientes. Petr. Hispal. silu. p. 4. cap. 23.

TH. Romæ, & reliquis Tyrreni Maris littoribus, ac continenti perraro niues cadunt: quin si quando æque, ac cæteris continentis locis ceciderint, prodigij loco habitum fuisse testatur S. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 3. cap. 7. Hyems enim fuerat quædam, quam memorabilē dicit incredibili immanitate sæuiens, vt niuibus horrenda altitudine etiam in foro per dies quadraginta manentibus, Tyberis quoque glacie duraretur: quo autem tempore id contigerit, non habet Augustinus: at comperi Zonarā Tom. 2. statim post Pyrrhi mortem, sæuissima (inquit) hyeme Tyberis in magnam altitudinem conglaciauit, arbores aruerunt, Romani afflicti sunt, Iumenta ex pabuli inopia perierunt.

EQ. Mirandum potius tantam aliquibus cum proprio corpore hostilitatem gerere, vt cum natura huiusmodi locis niues semper negarit, hyeme æque ac ipso etiam æstiuo tempore, non tantum velint apud se esse, sed & glutiant, & bibant in summam corporis perniciem: summumque adhibent studium, quo diu eam seruare possint: Paleis enim seruant, vti miratur Isidorus lib. 17. c. 3. Ethymologiarum; & ante eum Sanctus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 21. c. 4. Vt autem nix seruatur hac arte, ita & glacies.

PH. Niuis, & gelu plurima est naturæ vicinitas. Nam vbi nix est, & gelu facile fuerit: non ita è contra, vt de Ægypto iam dictū est. Frigus igitur & ipsum sua habet miracula. Nam in Prouincia Vochan, sub ditione magni Cham, in Campestribus Pamer, adeo ingens frigus est, vt ignis vim reprimat: nam nec lucere potest, vt

alibi, nec aliquid illo coqui poteſt, vti de hac re teſtatur Marcus Paulus lib. 1. cap. 28.

TH. Ne longius feramur in frigoris perſcrutandis miraculis; in Moſcouia noſtro cælo non admodum remota, vbi è ſpecula aqua demittitur, prius congelatur, quam in terram peruenerit, vt teſtatur Surius ſub anno Domini 1501.

EQ. Superât hoc miraculum, quæ de glaciato Aquilonari Mari narrantur, vt in eo pedibus eatur perinde ac continenti, exercitus dimicent, fiant itinerationes publicæ equitum, & peditum, domus, hoſpitia in eis ædificentur: nihilque à continenti differre videatur teſte Olao lib. 1. & 2. cui conforme eſt quod tradit Strabo lib. 2. In oſtio Mæotidis tantũ gelu eſſe, vt quo loco Mithridatis dux hoſtem in gelu vicerat, poſtea æſtiuo tempore liquefactis niuibus claſſe etiam deuicerit. Propterea ij hodie qui ſupra polum Arcticum Inſulam Metam inuenerunt, comperiſſe teſtantur perpetuum gelu toto anno: quin ventorum vi quandoque vitri modo frangi, compertaque fruſta ſupernataſſe Inſularum modo grandia occupare leucas duodecim. Montes quoque eadem fruſta æquaſſe, eminere è Mari pedes ſeptuaginta circuitu dimidiæ leucæ, id eſt bis mille paſſuum: hæc Ananias in Nauigatione Anglica an. Domini 1577. Quod non abhorret prorſus à fide: Nam ſub Conſtantini Copronymi Imperio ſæuiſſima hyems fuit adeo, vt non fluuij tantum, ſed & mare ſeptentrionale ad complura ſtadia frigoribus cõglaciaretur: hominesque fretum pedibus ab vrbe Conſtãtinopoli Chryſopolim vſque tranſibant, & ſarcinis onuſta iumenta, & boues plauſtra magni ponderis trahentes: Idem tunc & in alijs maribus accidiſſe fertur. Eius autem gelu fragmina quædam vi ventorum ſub aquis impetu vehementi marinis impacta vrbis mœnibus, non ipſa tantum, ſed & vicinas ædes proſtrauerunt. Zonaras in Conſtantino Copronymo. Quibus accedit, quod ipſa etiam nauigia gelu concreto immobilia reddita memorantur; Nam in Daniæ littoribus frigoris ita fuit vis Stracateri ætate, vt nauibus gelu concreto conſtrictis nullis remigiorum viribus dimoueri potuerint, vt Gramm. memorat in præfatione rerum Daniæ. Perſimile contigiſſe traditur in ipſo continenti, Abſaloni Epiſcopo Roskildenſi curribus itineranti, quem repentinum adeo frigus excepit, vt etiam aquas repente cruſtaret, ac Syaladenſium populares contractis alimentis onuſtos commeatibus curras, nauigia repetendo ductarent: tanta glaciális luti moles rotarum orbes implicuit, vt prorſus gyrare non poſſent; quippe pertinax gelu, veluti glutino quodam lignis limum aſtrinxerat: quo euenit, vt curruum rectores iiſdem relictis iumẽta oneribus ſubderent. Idem Gramm. lib. 14. quod tradigiſſe etiam

vide-

videtur Krantius Vand. lib. 5. cap. 34. propterea in Moscouia, vbi adeo gelu riget, vt terra frigore ita dehiscat, vti apud nos æstate, & aquæ in aerem effusæ, sputumque ex ore proiectum, antequā terrā attingant, congelantur, vt iam diximus: sæpe vehicula gelu adeo retinentur ne prodeāt, vt homines in vehiculis defuncti sint comperti, geluq; concreti. Georg. Braun in Moscouia perierunt q; et armēta integra, atq; ...; cæterum ibid. sed hoc non adeo mirandū ob loci densitatem. Sed mare tantis congelascere spatijs, insigniter memorandum est, veluti accidisse traditur anno Domini 1399. Aquilonaria etenim maria adeo magnū in modum gelu cōstrinxit, vt sicco vestigio è Lubica in vrbem Sundensem itinere pedestri via pateret, non secus ac continenti: & è Sundensi Vrbe in Daniā vsq; simili itinere dabatur accessus: Eam occasionem nactus Theutonicorū Sacerdos, Massagetas oppugnare constituit, faciliq; negocio id confecit; quandoquidem lacus, paludes, ac reliquæ aquarū colluuies glacie obdurata, iter præbuere. Krantius Sax. lib. 10. c. 18. Sed & anno Domini 1423. adeo gelu mare constrinxit, vt ex Prussia sicco vestigio Lubicam vsque daretur accessus. Krantius Vand. lib. 9. cap. 32. In Gallia quoque circa annum Domini 1400. cum niuosa hyems fuisset, & vbique fere concretis gelu aquis, veris tempore soluta parumper glacie, tanta ingruerat fragmentorum glaciei è fluminibus copia, vt mole sua pontes deijcerentur, domos; incolasque; ac pecora obuia attriuerit simul, & asportarit. Guagu. lib. 9.

TH. Annon deest Aquilonaribus industria ad gelu cohibendum? Cum enim omnia ibi penitus congelascant, præsertim vrbiū fossæ, cōperta arte, efficiunt incolæ, ne congelare possint, ne hostis in vrbes irruere velut aquis durescentibus possit: restringunt securibus, & malleis quicquid gelu duratum est; postea superinfundunt fossis, aut paludi plurimum Phocæ, aut marini vituli adipem, vniuersamque aquarum superficiem perfundunt undiq; & ita fit huiusmodi pingui adipe, vt vlterius gelu aquas huiusmodi non inuadat. Hæc Olaus lib. 11. cap. 20. 21.

EQ. Ab instituto sermone videmur longius digressi; statueramus enim de terræmotibus agere, vnde optatim de eis haberi orationem.

BH. Quæcumque diximus de ventis, nimbus, gelu, ac consimilibus, ad rationem Terræmotus accedunt, nisi quod (vt alias diximus) halitus is terræ, idem ex diuersitate situs, diuersa operatur. Intra nubes tonitru efficit, supra terram ventum, infra terram motum. Idcirco opportunum adhuc est de Terræmotu, post reliquas halitus exhalationes, ratiocinari, quantum in eis miraculi fuerit.

Illud

Illud autem præmittendum putamus, ante terræmotū semper aeris tranquillitatem, & quietem esse, quia vis spiritus, quæ concitare ventos solet, in inferna sede detinetur: ac tandem vt erumpat pū nititur motum terræ efficit. Seneca teste Natur. lib. 6. cap. 12. & TH. Si quid est aduersi in humanis, quod per Dei iram accidit, videntur mihi esse motus terræ; quandoquidem in reliquis periculis licet aliquo modo remedia adferre, vt pesti, bello, fami, si quis alio opportune migret, aut lateat: At Terræmotibus nullum subsidium videtur suppetere. Nil igitur adeo ex diuina ira ad humanum genus exterrefaciendum, proficiscitur, vt terræmotus, quorum memoria nulla prorsus est in historijs profanis ante vrbem conditam: prima mentio eius cum acciderit est sub Ozia Hebræorum Rege; Amos c. 1. circa Vrbem conditam: & quamquam tum Idololatriæ scelus; tum alia quoque per orbem admitterentur; nunquam tamen terræmotu iram suam in mam istam fecit Deus, nisi violata Ecclesiastica à Regib⁹ libertate, vsurpatione rerū, quæ ad Sacerdotes pertinerent: Ozias enim Rex ingressus templum, ausus est incensum offerre ad altare, repugnantibus Sacerdotibus; tum enim & ipse percussus est lepra 2. Paral. cap. 26. tunc quoque Terræmotus factus est, de quo Amos d. cap. 1 quod ex alijs Hebræorum traditionibus memorat Diuus Hieronymus super Esaiam, ad cap. 7. ad verba: Et dixit Dominus &c. vnde hinc discant Reges, quanta sit ira Domini in Ecclesiasticæ libertatis violatores non modo si ius sibi vsurpent, quod sacerdotum est circa diuina; verum etiam si iurisdictionem: nam & Ieroboam cū extenderet brachiū iussisset comprehendi prophetam quempiam se corripientem, amisit brachiūm, nec nisi oratione illius prophetæ restituit in pristinum potuit; 3. Reg. c. 13. videant etiam Episcopi, ac Sacerdotes, qui frequenter Regibus in violanda Ecclesiastica libertate consentiunt, sibi imminere etiā acerrimas pœnas exemplo filiorū Aaron, qui ignem alienum ad altare obtulerant, consumpti sunt igne diuino, Leuit. cap. 10. Hinc Datan & Abiron hiatu terræ absorpti ob negatā Moysi iurisdictionem in populum, ac reliquam laicorum multitudinem: & ob contemptum, cum illi ad vocantem eos in iudicium nō venerint. Num. 16. Adde etiam claudi cœlum ob violatam Ecclesiasticam libertatem: Veremundo enim II. Legionis in Hispania Rege, quod ille in vincula coniecisset Oueteñsem Episcopum, tamdiu cessauere è cœlo pluuiæ, arente omnino Terra, quamdiu Episcopus detentus est; at illo abire permisso, resipiscenteque Regē; rediere pluuiæ, terræque humor, quo miraculo absterritus Veremundus in se rediens ad expiandum crimen animum adijcit reparandis catholicorum Ecclesijs, quas Saraceni euertissent, pœnitentiamque ab Episcopis

impo-

impositam pie peregit. Rodar. Palent. p. 3, cap. 12. Sed & in Suedia quandiu Iacobus Rex tutatus est Ecclesiæ iura, admiranda fuit eius Regni, Daniæ, ac Noruagiæ, quæ ad suos consanguineos pertinebat, rerum omnium fœlicitas: at cum successor eius frater Emũdus contemnens legitimos Episcopos, falsos sequebatur; de cœlo missa est in agros sterilitas, aeris quoque mira intemperies: resipiscẽs aũt, cũ legitimos repeteret Episcopos placatũ ẽ numen, Krãtio teste in Suec. lib. 5. c. 11. Irã igitur Dei fere implacabilẽ eludere in terræmotib' apertissimũ facit, quod scribit Sophronius prato spirituali c. 50. Nã cũ præuideret Abbas Georgius, reuelãte Deo, futurũ Terræmotũ in Asia, orauit plurimum, visione quoq; didicit plurimam Sanctorum cateruam, ipsam denique Deiparam rogare Deum, pro auertenda ira huiusmodi; nemo tamen id exorare potuit: quamobrem amare flente ipso Georgio die ipsa Cænæ Domini ob præuisum terræmotum, & implacabilem Dei iram; sequenti die Parasceuæ, hora diei nona, repentino, magnoque terræmotu corruerunt vrbes maritimæ Phœnicis.

EQ. Sed id fuit vnica orbis particuncula. at Iuliano apostata mortuo, totius orbis Terræmotus fuit, mariaque egressa sunt terminos suos, & quasi rursum diluuium Deus minaretur, vel in antiquum Chaos redirent omnia, naues ad prærupta dilapsæ montium pependerunt, vt habet Sanctus Hieronymus in vita S. Hilarionis, & Ammianus Marcellinus lib. 26. Quod vero diximus orbem totum tremuisse, non ita accipiendum est, vt vno momento vbique mundus terraue tremuerit, sed successu horarum modo hanc regionem modo illam tremor occupat. Nam constat apud omnes Philosophos, terræmotum nunquam ducenta milliaria excedere, Seneca teste Natur. lib. 6. cap. 25. Terræmotus quadruplex species est: primæ Brasmatiæ humum intus suscitantes moles propellunt, vt emersit Delos, Hiera, Anaphe, Rhodus, Ophiusa, Pelagia; Eleusis etiam in Boetia, & apud Tyrrenos Vulcani. Deinde sunt Climatiæ, quando ruentes montes, omnia complanant. Tertiæ Chasmatiæ, quando hiatu absorbentur, vt in Athlantico Mari Europeo orbe potior Insula Platone teste, & in Criseo sinu Helice, & Bura, & Ciminia Italiæ oppidum Succiniense. Quartæ Micematiæ sonitu, fragore, fremituque tantum audiuntur, cum dissolutis elementa compagibus, vltro assiliũt, vel relabũtur cõsidentibus terris. Ammian. Marcell. lib. 17.

PH. Certe Terræmotus hi iam dicti fuere pernitiosi, sed non æqualiter exitio illi, de quo Plato scribit, & meminit Marcellinus, diu ante Romam conditam accidisse: scribit enim vltra Herculis columnas, Insulam fuisse Aphrica simul, atque Asia maiorẽ, cuius

Reges

ea, quæ à se erant gerenda susciperet. hæc Nyssenus.

TH. Dei gratia id factum est, vt vnicum sancti hominis templum in vrbe eximeretur à tāto periculo, sicuti alias legisse me memini apud Euagrium, & Nicephorum non dissimilem gratiam. Euagrius enim lib. 6. cap. 8. narrat, nocte, qua vxori primum se iunxit, sub Mauritio Imperatore, tertia hora post crepusculum, terræmotum cum impetu irruentem totam Antiochenam Ciuitatē concussisse, & ædificia fere oīa prostrauisse, sexagintaq; hominū millia extinxisse. Verum (inquit) Gregorius Episcopus præter omnium expectationem euasit incolumis, toto domicilio, in quo sedebat ruinam passo, & solis illis, qui eum circumsistebant, seruatis, alio præterea nemine: qui illū omni festinatione subleuantes, cum terræmotus locum secunda concussione patefaceret per funem demissum è periculo eripuerunt. Eadem habet Niceph. lib. 18. c. 13. Atque ita semper Dei benignitas erga aliquos effulget, etiam in ipso furore suæ iustissimæ iracundiæ.

EQ. Admirabilius meminit idem Niceph. Admirabile enim fuit, quod narratum est, hominem oppressum, secunda concussione detegi, & saluari: sed quod narrat idē Historicus lib. 13. c. 36. omnem hominum captū excedere videtur. Capta. n. Vrbe ab Alarico, plurima contigere prodigia: Inter quæ præcipue terræmotus, de quibus ita Niceph. Cum in multis terræ locis tanti essent terræmotus, laquearia, & tecta ædium à se ipsis ita magno cum sonitu, & fragore dirimi visa sunt; vt qui intus in domibus erant, clare oculis cœlum conspicerent, & post eiusmodi rupturam, ita rursum sunt inter se apte coniuncta, vt nemini tam nouæ rei significationē aliquam præberent: Idem etiam in nauibus, & domorum pauimentis, multis in locis accidit; quædam namque granaria, in partibus inferioribus habitantes, frumento confertim, & subito in eos per rimas patentes effuso, suffocarunt: Solumque ipsum tam commode compactum reddiderunt, vt homines addubitarent, vnde frumentum illud, quod cædem talem patrarat, profluxerit: Itaque hæc contigisse scribit irato Domino, ob illatam Ioanni Chrysostomo iniuriam ab Eudoxia Imperatrice, etiam tum defuncta. Erit igitur verosimile quod Seneca narrat natur. lib. 2. cap. 30. 31. sese vidisse ædificia angulis moueri, iterumque componi, & in balneis tessellas, quibus solum erat stratum, alteram ab altera separari, iterumque committi: & aquam modo recipi in commissuras pauimento recedente, modo elidi.

PH. Sunt hæc sane admiranda, adeo vt naturæ nulla ratio suppeditare possit: sed naturæ ratio suppeditare potest ijs, quæ dicturi sumus: tametsi ipsa quoque admiranda sunt. Euagrius Histori-

cus lib. 2. cap. 12. narrat sub Imperatore Leone ingentem terræ motum Antiochiam mirum in modum concussisse: addit autē ante terræmotus initium, quosdam è populo eiusdem vrbis supra modū insanijsse, & omnem belluinā feritatem longe superare visos, quasi præmium futuræ calamitatis præbuisse. Id naturæ est consentaneum: vapores etenim, & halitus terræ omnes incocti sunt, & venenosi, plurimumq; abundant infectione: Quamobrē etiā priusquā exhalent, inficiunt superficiem terræ, vnde aliquando contingit, quasi ægris etiam furere, quod freneticorum est. Nam & reliqua animantia ante huiusmodi motus pati consueuerunt ab infectione huiusmodi. Legi enim apud Platinam in Victore III. Papa, aues domesticas, vtpote gallinas, anseres, columbos, pauones, ad loca montana confugisse, siluestresque sponte factas, piscesque tum fluuiatiles, tum marinos, magna ex parte perijsse; Terræmotum postea quasdam vrbes concussisse, præcipueque Siracusas; vbi maior Basilica corruens, dum vesperæ celebrarentur, omnes qui tum in templo aderant contriuit, duobus tantum diuinitus superstitibus Diacono scilicet, & Subdiacono. Hæc Platina: vt inde experiamur terræmotus causam esse spiritum, venenatamq; exhalationē.

EQ. Admiror Romam perraro ædificijs suis à terræmotu deformatam, aut sane minus omnibus; quamquam enim dicat Plinius lib. 2. cap. 84. Romam nunquam tremuisse, quin aliquid futuri portenderet; tamen concussam eius ædificiorum pulchritudinē, rarissime est proditum. Tremuisse etenim ad dies 38. constat ex Liuij dec. 4. lib. 5. atque alias sæpe dec. prima lib. 3. & dec. 4. lib. 10. Sed à Christo nato, rarius, vnde iure eam exemptam terræmotus cladi censeri potest, quod aduersus eam Inferos præualere non posse promiserit omnium creator Dominus: cum videamus reliquas orbis præcipuas vrbes auulsas, & dissipatas motu terræ, Hierusalem, Alexandriam, Antiochiā, Constantinopolim. Præter enim eos motus, quos iam commemorauimus, fuit alius Constantinopoli perdurans ad dies 18. quo hominum 13. millia oppressa sunt, hoc ipso nostro sæculo, vti scribit Surius sub anno Domini 1509. In Iudæa quoque sub Herode olim motu vno oppressa fuere hominum millia 30. vti habet Zonaras Tomo 1. Sed & circa ipsam Romam, Italiæ omnes fere regiones concussæ, deformatæque mirum in modum leguntur, vna Roma priuilegio diuino exempta: Nam in Saluis agri Picœni montibus, ad quinq; millia hominum vno motu perijsse cōpertum est sub Honorio III. cadentibus domibus, saxisque è cacuminibus montium in habitatas conualles passim ruentibus. Platina in Honorio III. Campania autem hanc terræmotus cladem sæpissime passa est; nam id accidit Regulo & Virgilio coss. vt memorat

Seneca Natur. lib. 6. cap. 1. Pompeios, inquit, celebrem Campaniæ vrbem, quam ab altera parte Surrentinũ, Stabianumque littus, ab altera Herculanense conueniunt, mareque ex aperto conductum amæno sinu cingit, desedisset terræmotu, vexatis quæcumque adiacebant regionibus audiuimus, Non. Februarij. qui motus Campaniam nunquam securam huius mali, indemnem tamen, & toties defunctam metu, magna strage vastauit: nam & Herculanensis oppidi pars ruit, dubieq; stant etiam quæ relicta sunt, & Nucerinorum colonia vt sine clade, ita non sine querela est: Neapolis quoque priuatim multa, publice nihil amisit, leniter ingenti malo perstricta. Villæ vero prærupta passim sine iniuria tremuere; adijciunt his sexcentarum ouium gregem exanimatum, & diuisas statuas, motæ post hoc mentis aliquos, atquæ impotes sui errasse: atque dein plures Campaniæ renuntiauere; indeq; migrarunt, negantes seipsos vmquam ipsam regionem accessuros. hæc ex illo, qui c. 15. adijcit quando is motus in Campania fuit, quamuis hyberno tempore, tamen quietum per superiores dies a cælo aerem stetisse. Sed quod ad Neapolim spectat sub Calixto III. tantus motus exortus est Nonis Decembris, vt & multa templa, pluresque ædes cum magno hominum, ac pecorum interitu corruerint, non solum Neapoli, verum & Capuæ, Caietæ, Auersæ, ceterisq; veteris Campaniæ vrbibus, in Apulia etiam, ac Pelignis, quarum ruinas vel ipse author, qui scripsit Platina conspexisse magna cum admiratione fatetur in ipso Calixto III. quæ etiam habet Palmerius, & Anton. tit. 22. c. 14. §. 3. Sed & Collenutius, qui triginta hominum millia tum attrita fuisse commemorat; sed & Catana Siciliæ vrbs terræmotu oppressa, viginti hominum millia amisisse memoratur. Bergom. in Lucio III. anno Domini 1183. cum paulo ante scilicet 1171. ipsa Apostolorum Petri, & Pauli festiuitate in Asia Tripolis tota, ac Damasci pars, & Antiochiæ plurimum, ac Saracenorum vrbes nonnullæ corruissent, vt Rob. Mont. tradit: Quibus addo, tantæ curæ Domino esse sedem Apostolicam Romanam, vt non solum à clade terræmotus exemptam velit vrbem, verum etiam & Pontifices. Nam sub Bonifacio VIII. cum Reate terræmotus inuasisset maximus, quantus numquam antea, quo multis diebus per interualla plurima durante, ædificia passim corruerant; Reate (quæ non admodum abest Roma) Pontifex tum erat: cum omni Aula: is veritus, ne ruina ædificiorum opprimeretur: casulam quamdam ex tabulatis exilibus in medio claustro fratrum prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iussit, eoq; in loco aliquandiu resedit, licet horrida sæuiret hyems. In celebritate namque sancti Andreæ hæc perturbatio exorta est. hæc Platina in Bonifacio VIII.

TH. Ex hac re compertum est Apostolicam sedem deturbari; aut exagitari aliquatenus posse, opprimi non posse. Nam & Honorio IIII. defuncto, cum apud sanctam Sabinam conclaue haberetur, terræmotus auditus est: quamobrem soluto cōclaui, in aliud tempus opportunius negotiū dilatum est. Platina in Honorio IIII, vt inde etiam liqueat, perturbationibus subditam esse Apostolicam Romanam sedem, non concussioni. Cuiusmodi ad Federicum Imperatorem Innocentij quarti carmine continetur.

Niteris in cassum nauem submergere Petri:
Fluctuat: at numquam mergitur illa Ratis.

Quamquam igitur ab interitu immunis esse videatur Roma terræmotibus, non tamen omnino ijs caruit, etiam à Christo nato: sed aut infidelitate Deum prouocante, aut hominum sceleribus id accidit. Galieno etenim Imperatore vehementer concussa est, vt S. Anton. tradit tit. 6. c. 21. §. 2. Deinde circiter annum 336. triduo etiam concussa, maximamque rerum iacturam perpessa est, vt recolit Theophanes Isauricus apud Anastasium Bibliothecarium: De eodem triduano meminere quoque Euseb. Cæsar. in Chronico, & Marianus Scotus, nisi quod referunt ad annum 348.

At reliquæ omnes Ecclesiæ ac sedes hactenus mersæ comperiuntur: nam præter illam maximam Insulam ad columnas Herculis, de qua supra meminimus, & præter eas, quas diximus sub Tiberio, & Thracia, Hellespontus, & Ionia, Cyclades Insulæ, Cnidus, & Coo Insulæ cladem senserunt sub Leone Imperatore. Euagr. lib. 2. c. 14. Niceph. lib. 15. c. 20.

Sicut sub Antonino complures ciuitates Bithyniæ, & Hellesponti, & Cyzicus corruerunt, Zonaras in ipso Antonino.

Sed & sub Theodosio terræmotus magnus, & admirandus, priores omnes magnitudine, celeritate, & temporis diuturnitate facile superauit; nam ad menses sex durauit, motu continuo omnia concutiens, idq. per orbem fere vniuersum. Nam & Chersonesum, & Alexandriam attigit, Antiochiam, Bithyniam, Hellespontum, vtramque Phrygiam, Orientisq. partem maximam, Occidentis quoq; regiones plures, ipsam etiam Constantinopolim, vt tradit Niceph. lib. 14. c. 46. Iustiniano quoque Imperatore, motus inuasit Græciam, Bœotiam, Achaiam, sinum Crisæum, Pomptopolim Ciliciæ, atque alias innumerabiles vrbes etiam solo æquauit, vt scribit ex Procopio Niceph. lib. 17. c. 13. Atque ita fit, vt omnem pene orbem terræmotum sensisse appareat, vt sic vnusquisque discat, & sibi eadem posse contingere, nec vlla potiore via posse superari, quàm diuini auxilij imploratione. Fateri tamen possumus Aegyptū præ ceteris omnibus orbis partibus hoc munere adeo fuisse do-

ſe donatam, vt numquam tremuerit; Seneca teſte Natur. lib. 6. c. 26.

EQ. Præter clades ipſas quandoque terræmotus nouam quandam rerum faciem inducunt: nam quandoque tumorem ſoli efficiūt, vt in Saxonia, ſpatio vnius leucæ terra intumuiſſe memoratur ante hinc annos prope octingentos. Vinc. hiſto. lib. 24. cap. 27. Aufert etiam terræmotus conſuetam rerum faciem, flumina abſcondens, alia emergere nouo quodā exitu efficiens. Legimus (inquit Hieronymus) in his, qui de mirabilibus cōfecerunt volumina, & qui Olympiades Græciæ ad noſtram vſque memoriam perduxerunt, exponentes, quid in ſingulis annis noui acciderit in mundo, quod inter cætera terræmotu eruperint flumina, quæ antea non fuerant: & rurſum alia abſorpta ſint, & peſſum ierint; quod ſcilicet omnes terrarum venæ, quaſi in humano corpore ſanguinem, intra ſe habeant latentes aquas, quæ terræ concuſſione rumpantur, & manet in flumina. Ita S. Hieronymus, ſuper Abacuch ad c. 3. quandoque vero diuturnior eſt: Anno enim Domini M. D. L X X. Nouēbris 17. terræmotus ingens, ac ſæpe ſæpius die, nocteque repetitus Ferrariam inſignem Italiæ Vrbem quaſſare, & diruere cœpit, & quod ſingulare eſt, perſeuerauit ingenti cum ædificiorum ruina per integrum ferme annum. refert Marianus Victorius ad S. Hieronymum, ſed nos tum Romæ degebamus.

PH. Comperti quoque ſunt Terræmotus arte confecti. Nam tormētario puluere multo ſub terra aliquo antro concluſo, ſi ignis acceſſerit vel minimus, illa pulueris copia tota inflammata, cum exitum quærat, nec inueniat, omnia circum circa, ac ſupra diſijcit, aperit, & in altum emittit: montes hoc modo aperti ſunt, ſubruta oppida, euerſi ingentes muri, domus, turres, cæteraque ædificia. Ideo Terræmotum artificio fecit Arthemiſius mathematicus è Trallis ortus Zenonis Rhotoris ſibi contigui æmulus, ſub Iuſtiniano apud Conſtantinopolim: dicam igitur quæ de illo ſcripſit Agathius hiſtoricus. Erat Zenonis domus prealta, & pulchra, ſed eius inferior pars ad Arthemiſium proprietatis iure ſpectabat. Arthemiſius igitur in hāc portiuncula ſita lebetes grandes aqua oppletas diſpoſuit, his è corio fiſtulas circumpoſuit latiores, vt totum liberum circulum complecterentur, deinde in Tubæ ſpeciem illas ſubmiſit in altum, ita vt ex portione ſua deſinerent, extremaque fortiter ad tigna, & tabulas affirmauit, defixitque ita, vt conceptus ijs aer libere per eam vacuitatem euaderet, ſolariumque pertingeret nudum; & vt erat neceſſe, intra fiſtulas ipſas circumferretur, nec quoquam pacto effflueret. His ita ex occulto peractis ſub lebetum fundum multum ignis ſubiecit, ingentemque excitat flammam, tum demum aqua exæſtuante, ſubſilienteque vapor multus

elatus per fistulas in altum serpebat citus, & densior: cumque non haberet quo alio effunderet, per has reuolutus, & angustia pressus violētior sursum versus impellebatur ita, vt cum ad solarium offendisset, iterato deorsum simili violentia deferretur, qua reciprocatione sæpius facta, domus tota concussa est, & commota, & sensim tremere, & ligna stridere cœperūt: vnde Zeno cū alijs diuinā implorātes opē aufugerunt. Hæc Agathius Gotticarū rerum lib. 5. Quin adiecit ad hæc admirandā Arthemisius contra suū Zenonem Rhetorem, à quo in iudicio litibus vexatus ob summam eloquentiam deprimebatur, etiam fulgura, & tonitrua arte confecta. Fulgoribus etenim, & tonanti fragore Zenonis domum altera vice repleuit: is si quidem lapideum orbem in speculi speciem complanatum excauatumque leniter, ac soli oppositum radijs splendore complebat, moxque in quos vellet conuertens tantum his intorquebat fulgorem, vt oculorum aciem hebetaret, & visum præstringeret. Excogitauit præterea organorum quorumdam attritiones, collisionesque, ex ijsque crepitus sonoros quosdam, & violentos edebat, & plane tonantes ac tanti fragoris, vt sensus hominum pauefaceret: adeo vt Zeno ipse coram Imperatore ac omni Senatu diceret, se solum aduersus fulminantem Iouem, ac grauitonantem, ac terram ipsam concutientem non posse pugnare, ipsum Arthemisium subindicans. Agathius Gott. lib. 5.

EQ. Si (vt iam dictum memini) illi naturales tam ingentes terræmotus virtute astrorum fiunt, quorum vis in viscera terræ protendatur, conijciendum est, sydera, tametsi minutissima oculis humanis esse videantur, corpora esse prægrandia.

PH. Sunt astra ipsa incredibilis, immensæque amplitudinis, tum mole corporis, tum virtutis; sed loci distantia incomprehensibilis nostro ea visui reddit exigua. Et quod est admirabilius numerari non possunt; soli Deo cognito eorum numero. Psal. 146. Nam quamuis Terræ ipsius ambitus sit secūdum plerosque ad milliaria Italica vnum & viginti millia & eo amplius, aut secundum alios triginta & vnum millia; tamen stella quælibet quamuis minima terram ipsam amplitudine superat. S. Thomas super Matthæum ad cap. 24. quin non solum quædam eam amplitudine superant, sed quædam sunt, quæ ipsum orbem terræ decies, & octies multiplicent; quædam trigesies quinquies; quædam quinquagesies quater, quædam septuagies bis; quædam centies quindecies; vt hinc admirari liceat, quanta sit hinc ad ipsa sydera distantia, quantaque ipsa vis, vt huc usque infra terram vim suam exhibeat: cum autem tanta quam diximus amplitudine terram superent, mirum quod minimæ esse videantur.

EQ. Audiui à nonnullis dimensionem distantiæ, quæ interiacet à terra vsque ad sydera.

PH. Id certa ratione deprehenditur à peritis. Sed quoniam milliaria numerositate sua mentem obtundunt ac ferme obruunt, non libet ea recensere; quandoquidem per dies & annos concitatissime equitantis hominis similitudine commodius putarim commemorare distantiam syderum. Si igitur singulis diebus sexaginta Italica milliaria assignemus, erit distantia à Terra ad Lunæ globum annorum quinque, ac duorum mensium, & eo amplius.

Adusque Mercurij sphæram annis decem, & eo amplius distantia permeabitur.

Adusque Veneris globum annis sex & viginti, & eo amplius.

Adusque Solis sphæram annis centum sexaginta nouem mensibus tribus.

Adusque Martis sphærã annis centum octoginta quatuor, mensibus quinque, & eo amplius.

Adusque Iouis globum, annis mille ducentis vno & nonaginta ac duobus mensibus, & eo amplius.

Adusque Saturni sphæram annis bis mille sexaginta quinque, ac mensibus vndecim.

Adusque octauam sphæram annis bis mille septingentis quinquaginta quatuor, ac sex mensibus, & eo amplius.

Adusque nonam sphæram annis bis mille nongentis octoginta duobus.

At est admirabilius siderũ adeo ingentium (quæ scilicet centies quindecies diximus excedere terræ magnitudinem) motum explicare, & cursus velocissimũ accelerationem; nam sagittas superãt, quin suo motu anteuertunt vehementiam globorum, qui ab æneis tum paruis, tũ maximis tormentis igne immisso excluduntur: imo longissime excedunt sua celeritate etiam cælestium fulgurum è nubibus emissorum impetum: & in eo motu per dies ac noctes semper perseuerant cum tamen nostris oculis stare, & immobilia esse videantur magno miraculo. Id deprehenderunt periti ex toto primi mobilis ambitu. Eius enim orbis totius diametra terræ continet quadraginta nouem millia septingenta triginta quatuor, plus minus, quæ conficiunt milliariorum milliones quadringentos decem cũ dimidio & eo amplius, idq; totũ spatium conficitur (admirandũ) interuallo diei vnius integri. Cum igitur horis 24. tantam circuli longitudinem sydera illa percurrendo conficiant, consequens est, per singulas horas percurrere diametra terræ duo millia quadringenta octoginta nouem plus minus, idest, milliariorum milliones septendecim & eo amplius. Ac per singula horarum minuta, idest

per

per sexagesimã horæ partem percurrere vnum & quadraginta cũ dimidio diametra terræ; quin minori temporis spatio, idest momento (quæ est horæ centesima, & octuagesima pars) conficiunt suo cursu quatuordecim fere diametra terræ, quæ complectuntur nonaginta sex millia ducenta & eo amplius Italicorum milliariorum. Omnes enim hos numeros viri docti peritia sua deprehenderunt. Videndus Franciscus Iustinus, Georgius Reischer, Alexander Picolomineus, Christophorus Clauius cum reliquis, quos illi commemorarunt: nã Babylonijs, & Ægyptijs valde deferendũ esse hisce rebus scribit Arist. cœli. 2. tex. 60. Cũ igitur à nona sphæra, vti diximus, distributis per singulos dies sexaginta milliaribus, distantia terræ tãnta sit, vt cõfici ab itinerante nõ possit minore spatio quã bis mille nongentis octoginta duobus & eo amplius annis, perspicue cõsequens est si tantummodo per singulos dies assignemus viginti milliaria itinerãti hoc omne spatium à nona sphæra vsque in terram non conficiet nouem annorum millibus circiter. Ergo si à condito orbe per schalam a nona sphæra fingamus aliquem recta linea cœpisse descendere versus terram, si viginti tantum milliaria quotidie confecerit, hodie nondum peruenisse potuit in terram, nec peruenire poterit etiam post multa annorum millia.

TH. Hæc potius ad inanem curiositatem spectant, quam ad frugem aliquam: ideo permittenda ijs, qui huiusmodi studia casso labore amplectuntur. Hoc vnum tamen summa animi vtilitate hisce à rebus cognitis consequemur, quod mentem ad cœlestis Regni amplitudinem erigemus, dum beatorum animas speculamur momento eousque peruenire, vt cum Christo regnent: momento eousque Christum non anima tantum & diuinitate, verum etiam corpore conscendisse, sicut & B. Matrem eius Mariam corpore quoque vno momento eousq; assumptam fuisse docet Ecclesia: speculemur quoque ex quo alto loco Lucifer sit delapsus momento.

EQ. Recte equidem, sancte, ac sapienter: sed agamus nunc de rebus alijs, præcipue vero de dierum, noctiumque diuersitate ex climatum positionibus.

PH. Est equidẽ admiranda diuersitas ea, quæ propinquitate Solis, aut distantia effici solet: nã cum terra quasi pila, globusque sit, Solq; nõ vbique pari prospectu videri possit in summo, & imo, vt in medio pilæ, ita dies, qui à Sole causatur, pari mensura esse non potest vbique: alicubi etenim die vnica totus annus expletur, vt iure dicere ibi quisque possit, qui annos centum vixerit, se dies centum tantum vixisse: at qui operam suam annuam locauerit, diurnam locasse videatur. Atque ita quoque fit, vt mane seratur, meridie metatur, sero arborum fructus colligantur. Mulieres quoque mane con-

ne concipiant, post vesperam pariant: sunt hæc sane admiranda, attamen vera sunt. Nã semestri solet lux Solis semper apparere. Semestri altero semper latet. Ideo quia vna tantum videtur lux, atque singulares tenebræ, pro vna die totus annus accipitur. Idque in septentrionali quasi summo orbis cardine cõtingit. Mela enim lib. 3. cap. 2. de ea re sic habet. Hyperborei super Aquilonẽ, Riphæosq; montes sub ipso syderum cardine positi non quotidie solem, vt nos sed primum verno æquinoctio exortum, autumnali demum æquinoctio occidere: & ideo semestri diem, altero etiã noctẽ continuam esse. Solinus quoque cap. 20. sic habet. Hyperboreis Europæ semestrem lucem solemque æquinoctio verno exoriri, autumnali occidere, vt sic semestris dies, semestris quoque continua nox sit. Plin. quoque semestres dies ac noctes memorat lib. 4. cap. 12. quo loco illud attestatur quod iam diximus, vt mane seratur, meridie metatur, sero arborum fructus colligantur. Id enim in Thyle insula cõtingere, vt scilicet solstitio nulla nox sit, Bruma nullus dies, scribit eod. lib. 4. cap. 16. sicut & in Britannia idem contingere testatur lib. 2. cap. 7. Mela habet lib. 3. cap. 3. in Thyle Belgarum littori apposita sol longe occasurus exurgit, breues noctes sibi esse per hyemem obscuras, æstate lucidas, quod per id tempus sol vicino splendore proxime illustret, solstitio nullæ noctes, quod sese Sol ostentet: Cui assentitur & Isidorus ethym. lib. 14. cap. 6. & nouissime Surius in commentario sub anno Domini 1537. sed & Solinus cap. 24. In Thule, inquit, circa Britanniam solstitio nox pene nulla, Brumali nullus dies, vt ortus sit iunctus occasui.

EQ. Igitur in Nouergiæ parte extima, ne noctu quidem diurnum sydus occulitur, ita vt continui solis præsentia alternos horarum dedignata successus vtrique tempori pari luminis administratione deseruiret, vt Saxo Gram. memorat in præfatione: sed in reliquo Aquilonari cœlo solstitij æstiualis tẽpore inusitatæ claritatis nocte sunt, dieiq; tam similes, vt minimum temporum discrimẽ videatur ad quarum lumen solis beneficio procuratum leui contẽplatione exiles litteræ legi possunt, idem Saxo lib. 14. quod ipse Quirinus quoque testatur in suo naufragio. Climata autem illa vbi semestres dies noctesque sint, prodit Olaus lib. 1. cap. 1. & 2. præcipue vero ait Biarmiam Prouinciam huiusmodi diei clima habere. Nam à 25. Martij ad octauam Septembris perpetua lux est, sol tamen oritur quarta Maij perseuerans ad vsque Kal. Augusti: ab octaua Septẽbris in 25. Martij semper latet perpetua nocte: reliquum tempus ante quartam Maij, & post Kal. Augusti vsque ad octauam Septembris, quasi occidentis solis crepusculum videtur fieri. Adijcit insuper Olaus, huiusmodi noctes alias prouincias

continere lib. 4. cap. 9. Lapones enim, Botnienses, & Isdalesios Aquilonares omnes eiusdem climatis esse testatur. Cum vero longius à cardine sit regressus, nobisque quælibet proximior fuerit prouincia, dies fit breuior. Nam in Suetia, Elsingia, Angermania, atque Nouergia dies mensium quinque longa est, sicut in Gottia, Moscouia, Russia, Liuonia, trium mensium longa est dies; & hoc est quod Cæsar cõmen. lib. 1. tradit quibusdam Ibernicis, & Britãnicis Insulis noctem sub Bruma dierum triginta esse.

TH. At nihilominus quanquam adeo perlongæ noctes ibi sint aliquid ibi luminis est, cuiusmodi Luna plena nobis illustres sunt noctes, quin & aliquanto ibi illustriores sunt: nam legere, scribere, pecuniasque numerare, atque similia reliqua agere perspicacibus oculis percommodum est, eisdem Saxone, & Olao restibus.

PH. Ita est, interlucet enim reuerberatio quædam aereæ lucis ex latente Sole, sicut nobis in crepusculis quotidianis contingit. Quo igitur proximus fit accessus ad æquinoctialem Zonam; breuiores fiunt dies, mutanturque tum noctes, tum dies, vt habet Plin. lib. 2. cap. 75. & lib. 6. cap. 34. Quæ ratio etiam efficit, vt cũ nobis Sol illuceat, contrariæ terræ parti illucere non valens, ibi tenebras mittat. Cum enim inferior pars globi illustratur, necessariò efficitur, vt superior sit tenebrosa; si superior illustretur, inferior tenebris obuoluatur: si anterior luce splendescat, posteriore sint tenebræ, sin posterior pars lucem videat, anteriorem necessario tenebris obscurari: atq; hæc est Antipodum ratio: ipsis enim nox est, cum nobis est dies.

EQ. Hac ratione, vt scribit Petrus Hispal. in Peruaco Nouembris mensis dies totius anni longissima est, ita ille p. 5. cap. 25. Sed & in vrbe S. Dominici, hyems cum nobis æstas, æstas cum nobis hyems, sudore madent homines natali Domini. Ouet. hist. lib. 4. cap. 2. & Iosephus Iesuita de rebus Brasilicis anno Domini 1560. Æstas ibi cum in Europa hyems est, & è conuerso: ibique summa noctium longitudo; quando nobis longissima dies, & è conuerso, longissima illis dies; quando nobis longissima nox. Ibi igitur à Nouembre in Martium viget æstas, Septembri ver incipit, æstas Decembri fit, Autumnus Martio: frigora vigent Iunio, Iulio atque Augusto mensibus. At Decembris 13. longissima dies horarum 14. sicut Iunij 11. breuissima dies est horarum decem, & quod reliquum est eiusdem orbis noui vsque Iaponium Insulam, tum ibi nox est, cũ nobis hyems, hyems cum nobis æstas, vt referunt quotquot ea climata perlustrarunt.

PH. Odoardi Barbosæ itinerum comes quidam memorat, in portu S. Iuliani, Iunio, ac Iulio, diem non excedere horas 4. vt re-

censet Ramuſ. itinerationum Tomo 1. pe ʒ Antonij Pigafettæ hiſt. Sed & Maximilianus Tranſiluanus tradit in ipſo Promontorio S.Iuliani Decembri noctem non excedere horas quinque apud Ramuſ. Tomo. 1. Propterea in Æthiopiæ regionibus longiſſimum diem nunquam excedere horas duodecim compertum eſt, Ramuſ. teſte Tomo 1.

TH. Thomas Lopez teſtatur in Promontorio Bonæ ſpei Iunij diem non excedentem horas octo Ramuſ. Tomo. 1.Cui accedit, quod Gaſpar Ieſuita ex Ormutio ſcripſit 1549. Hyemem in Promontorio Bonæ ſpei eſſe, quando in Ægypto æſtas fuerit, & è conuerſo.Quin & Chriſtophorus Riberius Ieſuita teſtatus eſt,in Æthiopiæ parte quadam, à Martio menſe ad Auguſti dimidium, hyemem rigere non pluuijs, ſed ventis, & frigore. Cui ſubſcribere videtur ex Alberico Veſpuccio Surius in commentario an. Domini 1501. cum dicit Æthiopiæ partem quandam Iunio menſe hyemem perpeti, pariaque eſſe noctis,& dici ſpatia. Alia vero Æthiopiæ parte noctes diei ſeptimæ Aprilis horarum eſſe quindecim, ac tum hyemem rigere. Quibus accedit Franciſcus Aluarez cap. 31. In Æthiopia enim in Barra,à Iunio menſe in Septembrem protendi hyemem. Propterea aſſentiri licet ijs quæ ſcripſit Mela lib. 1. c.5. quum ſcriberet nobis eſſe Antichthones ad ortum Nili, ibique hyemem eſſe æſtiuo nobis ſolſtitio.

EQ. Aloyſius quoque Cadamuſtius in Regione Aphricæ, cui nomen eſt Gambra, Iulio menſe teſtatur noctem breuiorem non eſſe horis 11. & abſque aurora Solem repente apparere quotidie, Ramuſ. Tomo 1. Sed & Trogloditis, & ipſis Aphricanis Strabo lib. 2. tradit longiſſimum diem horarum eſſe 13.

TH. In orbe nouo, præter Braſiliæ regiones, de quibus ſupra iam meminimus in Freto Magelanico Octobri menſe conſtat noctem horas 4. non excedere, vti habet Antonius Pigafetta: ſicut autem in Vrbe Sancti Dominici eiuſdem noui orbis diximus die natalis Domini noſtri Ieſu Chriſti ingentem eſſe æſtum teſte Ouet. hiſt. lib. 4. cap. 2. Ita & in ſummario poſt princ. trahit in Araba, quæ eiuſdem orbis præcipua portio eſt, in vrbe Sanctæ Mariæ de Antica Darien. perpetuum eſſe æquinoctium, tantamque ſemper noctium, dierumque ibi æqualitatem eſſe,vt vel peritis Aſtrologis, ſi qua eſt differentia, vix percipi poſſit: quod & in Paria eiuſdem orbis prouincia eſſe tradit Petrus Martyr Summ. Indico.

EQ. De Ruthenis quoq; noſtri veteris orbis (ij ad ſeptentrionē vergūnt) admiror vrbē Nouogradum ampliſſimā in æſtiuali ſolſtitio habere longiſſimū diem horarū octodecim, vti ſcribit Surius in comment. anno Domini 1501. at ſupra eos Tartarico cœlo lux

diesque perpetua lucet æstate, vt Marcus Polus tradit lib. 3. c. 44. Ideoq; in Laponia, quæ valde Aquilonaris est, Sol occidit & ducit noctem vnam per tres fere menses Brumæ, per quos non habent lucem, nisi qualem crepuscula clarissima quidem, sed in paucissimas horas, quales lunares faciunt splendores, vt Iacobus Zieglerus vir alioqui impius, in Laponiæ rebus. In reliquo autem nostro orbe occidentali; quem nos Itali colimus, Galli, Hispani, & qui nobis proximiores sunt Germani admirandas has noctes non habent, nisi quod miraculo accidit longior quam consueuisset nox quædam, de qua Orosius tradit lib. 3. cap. 7.

PH. Ego magis admiror, quod Olaus habet lib. 11. c. 21. in quadam Septentrionali parte horarum viginti noctes esse.

TH. Ego itidem magis admirandum duco Insulæ Taprobanæ duas esse quolibet anno æstates, duasque hyemes, vti scripsit Isidorus lib. 14. cap. 6. quamquam huiusmodi naturæ priuilegium toti Indiæ tribuere videtur Plin. lib. 6. cap. 17. non alio nomine, quam teporis, & algoris ad frugum fertilitatem.

EQ. Admirandum naturæ opus magis mihi videtur, quod Olaus scribit lib. 1. cap. 2. In Biarmia Aquilonari plaga Lunam ibi nunquam videri, nisi pleno circulo ad terræ superficiem ignito colore carbonis specie: qui & illud addit, à Kalen. Maij ad Kal. Augusti nullam penitus stellam vnquam conspici: quod illi toti plagæ commune quandoque etiam ad semestre tradit.

PH. Non fuerit ergo illis regionibus admodum disputandum de vmbris tum Lunæ, tum Solis, si tam breui interuallo conspiciantur. Et sane sunt plurima memoratu digna de vmbris tradita. Scribunt enim in Syene Alexandriæ oppido solstitio ob perpendiculare diametrum meridie solis vmbram nullam esse, quin puteos ipsos introrsus penitus rectis radijs solis in imum vsque percuti. Id habet Plin. lib. 2. cap. 73. Quin de eisdem vmbris Syenæ Ammianus Marcellinus ita habet lib. 22. vmbræ Syenæ solstitij æstiualis tempore nullæ in stipite fixo, & recto, in arbore, & homine: In Meroe Æthiopica æquinoctiali sita per 90. dies vmbræ nostris in contrarium cadunt. hæc ille.

Sed & idem in Ptolemaide, quæ in margine est Rubri maris, effici attestatur Plinius per dies quinque & quadraginta, & ante, & post solstitium, ijsque nonaginta diebus lapsis, vmbras, non vt alibi in Septentrionem, sed in meridiem mitti, ibidem scribit. In Meroe quoque Insula, quæ caput est gentis Æthiopum, bis in anno scilicet Aprili, & Augusto vmbram nullam à re aliqua fieri tradit ob diametrum eo. cap. 73. & lib. 6. c. 29. Nearchus quoque eadem de Syene, & Meroe Nili Insula præfata testatus est, Ramus to-

mib. r. In India quoque supra flumen Hypasim vmbræ solstitio meridie non sunt, eadem ratione Plin. eodem cap. 73.

PH. Et nos quoque similia fatemur: Nam sanctus Basilius in Exemero hom. 6. ita de hac re loquitur. Sunt aliqui per duos anni totius dies penitus vmbra carentes, dum in meridie existunt, quos à vertice illustrans Sol, vndequaque ex æquo circumcirca illuminat; vt etiam aqua puteorum profundorum per angusta oscula illuminetur: vnde quidam ipsos Ascios, quasi vmbra carentes vocant: Qui vero vltra Aromatiferam Arabiam habitant, in vtramque partem vmbras alterant: soli enim hi in nostra terra habitabili habitantes ad Australes partes in meridie, vmbras demittunt; vnde illos aliqui amphiscios nominauerunt. hæc ille. accedunt quæ Solynus habet c. 35. dicens. Arabibus vmbræ sunt sinistræ, quæ nobis sunt dexteræ. Quibus accedunt etiam quæ Plinius narrat lib. 2. cap. 73. memorat enim Indiæ gentem colere Oretum montem, quẽ & Malcum nomine vocant, iuxta quem vmbræ æstate in austrum, hyeme in septentrionem mittunt per senos menses, quæ repetit etiam lib. 6. c. 19. Sed & in India Patales celeberrimo portu, tradit Plin. eodem cap. 73. Solem à dextris oriri, vmbras autem mittere in meridiem.

EQ. Hæc sunt admiratione digna, quia tum hyeme, tum æstate nostri Hemisperij vmbræ semper fiunt, semperq; in septentrionem cadant, vt etiam scribit Basilius eadem hom. 6. vnde mira climatum mutatio tanta esse dignoscitur, vt non mirum videatur, esse tot hominum mores, tot formas, tantaq. apathia differentes.

PH. Perspicuum omnino id est, nam Hispani à Gallis, atque Germanis ob cœli climata extremis moribus adeo differunt, vt quod illis placeat, iis displiceat, quod illis gloriæ eximiæ, alijs indecorum esse videatur, tantum est id, quod sydera influunt, aut inclinant.

TH. Caute de hoc syderum, climatisque influxu sentiendum est, quum de moribus, ac futuris fortunæ euentibus agimus, corporibus enim influere bilem, flegma, sanguinem, ac reliquos humores; & sensuum, membrorumque vegetationem (nulli dubium) vnde homo sit ad has, vel illas artes aptior. At de moribus, idest de vitijs, aut peccatis absurdum, imo impium est sentire, sydera non solum cogere, sed etiam influere, atque inclinare. Nam homo sua ab origine natura corrupta, procliuem se reddit ad malum. Gen. 8. Sensus (inquit) & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua, non dixit, a syderibus: Alioqui cœlo fieret iniuria. Nam, vt habet sanctus Augustinus de Ciuit. Dei. lib. 5. cap. 1. qui putant stellas potestatem hanc habere, magnam

cœlo faciunt iniuriam. in cuius velut clarissimo Senatu, à splendidissima curia opinantur scelera facienda decerni: qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset genere humano decernente, fuerat euertenda. hæc ille: cui assentiri videnturquæ habet Basilius Exem. hom. 2. Qui ergo afflatus syderum dicunt inclinare ad vitia, nihil aliud dicunt, nisi sydera docere, dirigereque homines ad peccandum. Ista igitur execratur etiam sanctus Iacobus epistola, c. 1. Nemo (inquit) cum tentatur, dicat à Deo tentatur, Deus enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat: vnusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Ideoque sanctus Thomas Summa 22. q. 95. inclinare sydera dixit non ad peccandum, sed tantum imprimere in corpus, & in vires sensitiuas libero existente semper voluntatis arbitrio. Propterea qui natiuitates aut conceptus hominum scrutantur, vt futuræ impietatis, aut pietatis hominis aut quæ illi sint futura, velint prædicere, ab ipsa Ecclesia damnantur. Clemens enim 1. Papa S. Petri comes indiuiduus Recog. lib. 9. stellarum scrutatores, & irridet, & peritissime confutat fusius, sed fusissime auctoritate Philosophorum eos refellit Eusebius Cæs. præparat. Euang. lib. 6. 7. 8. Sanctus Basilius, Exem. hom. 6. id apertissimis verbis damnat. Agricolationis vero, & itinerationis, nauigationis causa non improbat, ne quis pluuijs, aut siccitate præpediatur. Sanctus quoque Augustinus eodem modo distinguit epistola 119. cap. 7. Damnarunt itidem easdem euentuum prædictiones Chrysostomus, & Gregorius super Matthæi verba, de stella Magorum, & alij omnes, pro quibus vnica præcipua ratio sufficit, quod peccatum est contra naturalem inclinationem. S. Thomas in prima parte Summæ q. 64. Ideo sydera cum naturam conseruent, impossibile est, vt ad peccandum inclinent: peccatum præterea maledictione comite committitur, sydera autem, cum à maledictione fuerint immunia, nullo modo ad peccandum inclinatione vlla hominem possunt dirigere. Propterea cum quidam Astrologus, ex die Kalendarum Ianuarij putaret multa se posse prædicere, derisus à nobis est, & exsibilatus. Eius prædictiones carmine complexi sumus, simulq. & carmine explosimus eum, sic enim se habet.

Rorida si nubes confixerit Iridis arcum, *Pacatum mundo fœdere numen erit.*	Iris.
Si micet è cœlo lampas, fax, lancea, trabsque, *Feruebit longo tempore terra nimis.*	Cometes.
Si rugiat tonitru, transcendent flumina ripas, *Et Nautæ infaustum fluctibus æquor erit.*	Tonitru.

Insonet horrificum, siue intremat inclyta tellus | Terræmotus.
Exul erit pietas, exul & ipsa fides.
Irruat auerso si temporis ordine grando, | Grando.
In populos Regum summa tyrannis erit.
Iupiter ignitum si mittat ab æthere fulgur, | Fulmen.
Edocet inuisum Regibus interitum.
Si ridet Phœbus, ridet quoque frugibus æstas, | Pluuia, nix.
Si nymbi exundent, defleat Agricola.
Si minus irradient ob nubes lumina Solis, | Nubilum tēpus.
Tempora nil faustum, nil quoq; triste dabunt.
Sin sese radijs Phœbi commiscet Orion, | Sol cum pluuijs.
Luxuriem frugum defleat emptor inops.
Si glacies gelidas condenset saxea lymphas, | Gelu.
Parturiet sobolem fœmina quæque marem. | Venti.
Intumeant armis populi, si strideat Auster, | Nebula.
Si nebulæ, incesset (flebile) dira lues. | Pluuia, vētus.
Si pluuiæ, Notbique diem, caligoq. voluant,
Parta dabit tellus fœnora, bella, luem. | Nebula.

Christiana correctio.

Stulte quid insanis? quæ te vecordia pulsat?
Ventura haud noris, cum Deus vnus agat.

Quin aliquando incognitus à me Astrologus mihi id non quærenti, neque expectanti, vaticinabatur dignitates amplissimas; corripui autem hominem his carminibus.

Quid tellure iacens scrutaris sydera Olympi?
Cum sociam nequeas cernere pauperiem?
Quid mihi purpureas promittis ab æthere mithras?
Cum tibi dent humilem sydera pauperiem?

Vera Astrologia illa est, qua cœlestium rerum sancti scrutatores, non sydcrum corpora vaticiniaue considerant, sed diuinam illam essentiam, inaccessibilemq; lucem, ad quam anhelant, contemplantur: præterita, præsentiaque, & occultissima Deo sæpe reuelante norunt, futuraque prænunciant longe securius, longeq; verius, quam quiuis Astrorum quorumlibet quamlibet studiosus: testantur hæc ipsa vaticinia prophetarum, & sanctorum Dei.

EQ. Vnde autem illud, vt frequentissima fuerint Astrologorum de futuris rebus vera vaticinia?

TH. Primum quidem, quod inter innumera mendacia, aliquid veri solet accidere. Deinde vt Sanctus Augustinus habet lib. de diuin. Dæmonum, ea plerumque Diaboli sectatores prænunciant, quæ illi facturi sunt, aut faciendi à Deo potestatem acceperint. Quandoque etiam prædicunt, Deo id permittente, ad puniendam

dam illorum superstitioné quæ execrandæ ei curiositati sese dedũt, Diuinæ obliti prouidentiæ. Nam cum Saul peccasset, legeque cauisset, ne Pythonissa de futuris consuleretur, suæ legis oblitus adijt ipse incognito habitu Pythonissam consulturus de suæ pugnæ cum Philisthæis euentu, ei diabolica fraus responsum dedit, eũ cum Samuele Propheta futurum: atque ita stultus velut bos ad victimam est ab hoste profligatus, & vltro occisus, 1. Reg. c. 28. & 31. Sed & Achab Rex cum non ex fide Michæam Prophetam interrogasset, & pie respondentẽ contempsisset diuino consilio actum est, vt Diabolicum spiritum interrogans Achab ab eo iussus in prælium descenderit, & ab hoste fuerit interemptus, 4. Reg. 22.

PH. Hæc à sacris literis excerpta nos docent, solum Deum consulendum de rebus omnibus etiam humanis, & sane etiam sæculo nostro apertum fuit diuino nutu, qui Astrologica vaticinia sequuti sint, quæ prænossent in ea ipsa irruisse, quæ fugerent. Petrus enim Leonius Spoletanus medicus, cum sibi ab aquis mortem imminere Astrologica prædictione persensisset, omnes aquarum colluuies, riuos, flumina, mareque deuitabat: tandem puteo demersus inuentus est, non procul à Florentia Caregio proximæ villæ puteo. Iouius Eulog. 35. in quam rem Ianus Vitalis hoc egregium carmen cecinerat.

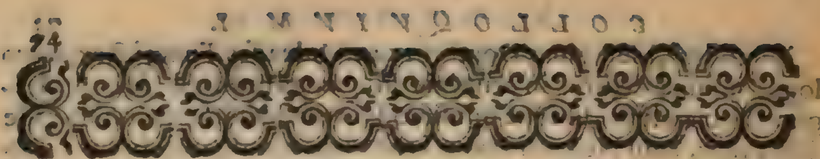
Dum timet Astrologis sua fata Leonius vndas.
Et fugit è ripis, magne Timaue, tuis.
Illa eadem frustra fugientem aduersa sequuntur,
Qua capitur tacita nobilis Arnus aqua.
Hic tu florentem medicis Florentia curis
Præruptum, ò facinus, corripis in puteum.
Astra repræsentant sic funera, dum fugit ille,
Tutius hunc poterant; quam latuisse poli.
Cur sed ubique timet? cur omnia denique semper?
Astra cauendi etiam cur tacuisse viam?
Sed fugis Euganeos, Padumque, & aquosa Timaui;
Stulte, fuge, & longum dedoceare metum.

Sed & Antiochus Tiberius Astrologiæ peritus sibi infelicẽ obitum prænorat. Et cum Malatestæ Pandulpho exilium prædixisset ab illo est in compedes coniectus, & tandem etiam iudicio publico necatus tunc huiusmodi sui exitus nesciens, Iouius Eulogio. Quin etiam Bartholomæus Cocles Astrologus Hermeti necem dum prædicit, illius iussu occiditur à Copone, cui prædixerat homicidium futurum. Lucas Gauricus Episcopus, cum curiosius quærit de se futuros euentus, discit sibi à Tyranno torturam imminere, & res euenit. Iou. Eulog.

Nouissime, idest, anno Domini 1544. Muleasses Tuneti Rex, Astrologiæ insaniæ deditus in criminis sui pœnas prædixit, se breui Regno abijciendum, sibique omnimodam cladem imminere: hæc ille dictitabat, cum Neapoli Italiæ vrbe vitijs indulgeret, breui à filio Amida regno eiectus, & excæcatus est. Surius Com. anno Domini 1544.

EQ. Illud vnum non videtur mihi prætereundum, quod singulari omnibus exemplo esse debet: Florentinis enim annalibus continetur, Pisanum Archiepiscopum in seditione fuisse à factiosis repentino furore Sixti IIII. pontificatu suspendio è Palatinis Florentiæ ædibus necatum. Idque illi prædictum longe antea, cum ego in Ethruria degerem audiui: eadem enim curiositate de suo exitu Astrologos rogarat: accepitque responsum suspendio mortem obiturum, cum id esset prorsus inuerisimile viro nobilissimo, ac tanta dignitate cumulato: & tamen res exitum sortita est prænunciatum non equidem astrologiæ vaticinio, sed diuia reuelatione, qua etiam diabolo Deus futura insinuat, ad curiositatis humanæ castigationem: ne plus audeat homo nosse, quam par sit. Contempta igitur astrologica insania domum repetamus, iam enim crepusculum nos inuitat.

HOMO.

COLLOQVIVM SECVNDVM.

PHILOSOPHVS. VÆNAM monstra sunt hæc his tabellis appicta? quæ hæ formæ hominum adeo insuetæ, atque incognitæ?

EQ. Audieram iampridem montem in Occidentis plaga esse ignes Aethnæ more eructantem: iuxta quem visi fuisse iam defuncti homines, necessarijs suis apparere, salutareque, ac deinde euanescere: apparere eadem forma ferebantur, quam habuissent, dum viuerent: quinetiã cum quispiam monoculus fuisset, eadem se forma spectandum iamdudum antea defunctus exhibebat: sed & gigantæum corpus referebat, quale illi fuisset dum viueret: hæc omnia censui pictura hac, quam cernitis repræsentari.

PH. Qui fieri id potest, vt defuncta corpora, quæ iam in puluerem suum abijssent, absque resurrectione repræsentarentur? neque enim solæ animæ, cum incorporeæ sint, nec vllo colore visibiles facies suas referre potuerunt. Si igitur id aliquando euenit, Dei opus, miraculumque fuit, nisi forte & Dæmonum illusiones fuerint: verum de hac re Theologi iudicium interponendum est. Philosophia etenim suis hæc viribus assequi non potest.

EQ. Res sane est Theologica indagatione digna; egetque tempore, vt de ea re studiose disseratur. Subeamus igitur has consitas arbores, vniuersumque hunc ex lauris consitum ordinem prætereamus, conferamusque nos in peramœnum proximum hunc locum, quem in labyrinthi formam concameratum construximus, opacissimum, & ab omni strepitu remotum.

TH. Ex ipsa hominis sapientia, eiusque ratione, ac mente, nemo est, quin assequatur, hominem excellentissimum esse Dei opificium: cui cognitioni suffragatur præcipue ipsa fides Christiana; qua perpetuam, immortalemq; esse animam edocemur; quod etiã experimur, & scimus; propterea etiam mortuis, atque in puluerem suum corporibus abeuntibus, animas adhuc viuere, signa plurima edita fuisse, compertum est. Nam & morientium animo egredientes visæ sunt; vel in supernum, perpetuæque gloriæ regnum ascendere, in anteactæ vitæ præmium, vel in pœnarum locos mitti, si purgandum in illis aliquid fuerit, aut in tartareos perpetuos ignes, si ita turpis vita exegisse videatur.

EQ. Si inuisibilis anima est, videri qui potest?

TH. Inuisibilis sane est anima, attamen operatione Dei reuelatur eius meritum, aut demeritum aliqua visibili specie. Sanctus enim Benedictus, cum longe à Capua abesset, Germani eiusdem vrbis Episcopi animam nocte media in globo igneo ad cælum ferri ab angelis conspexit, vt scribit sanctus Gregorius Dialog. lib. 2. c. 35. & lib. 4. cap. 7. quo loco & animam Speciosi ab alijs quibusdam apud Terracinam, dum e corpore egrederetur conspectam testatur: quin cap. 10. idem Greg. scribit Abbatis cuiusdam animam visam, cui nomen Spes, qui per quadraginta annos cæcus, restituto oculorum lumine, prædicationi verbi Dei sedulam nauabat operam patientiæ dono mire exornatus. Morientis igitur anima egrediens coram pluribus, columbæ forma in cœlum tetendit, non procul à Nursia. E contra verò animas eorum, qui turpi vita ducta, aut ab Ecclesiæ vnitate diuisi fuere, visæ sunt in ea loca demergi, quibus eorum demerita digna fuissent. Nam quoniam Theodoricus Arianus Rex Ioannem Papam afflixerat, quem & in carcere mori compulerat, Symmachum quoque virum Patritium, & pium occiderat, cum moreretur, à Liparitano quodam Anachoreta visa eius est anima in Vulcani incendium mitti; Ioanne & Symmacho comitantibus; cuius rei testimonium tulit Iulianus Romanæ Ecclesiæ defensor, vt idem sanctus Gregorius scribit dialog. lib. 4. cap. 30.

EQ. Visiones huiusmodi facile assequi mente possumus, vt eorum animæ, qui in cœlum, & eorum, qui in Infernum demittuntur, agnosci possint: sed qua forma conspici poterunt animæ, quæ vt purgentur, diuinæ gloriæ retardationem habuerint?

TH. Egredientes huiusmodi animæ, tametsi charitati diuinæ sint copulatæ, certissimamque futuræ gloriæ habeant spem purgatione peracta perfruendæ; nihilominus quia ad pœnas transeunt, sæpe etiam se spectandas præbuisse memorantur viuentium oculis,

in retardatæ visionis testimonium, & in pœnarum, quas patiuntur indicium, vt hominum suffragijs subleuarentur. Pascasius enim sanctæ Rom. Eccl. Cardinalis diaconus, qui & de sancto Spiritu luculentissimos libros conscripserat, miræque sanctitatis fuerat, eleemosynis erogandis frequens, imo assiduus, cultor pauperum, contemptor sui, sanctusque adeo, vt ipsius defuncti Dalmatica à dæmoniaco contacta, eum liberarit, nihilominus, & visio diuina illi retardata fuit, & purgatorij pœnas passus est, quoniam schismatis inter Symmachum Pontificem, & Laurentium particeps fuerat. Huius igitur Paschasij anima feruentibus aquis purganda à Deo damnata est. Nam Angulanis Thermis addictam, eadem qua cum viueret forma à Germano Capuano Episcopo prædicto, agnita ibi est, quæ & pœnas, quas ibi pateretur, atque causam contestabatur, vt idem diuus Gregorius scribit lib. 4. c. 40. qui præterea c. 54. apud Centumcellas alium, qui aquis feruentibus ibi purgabatur, incruenti sacrificij oblatione, hebdomadæ vnius interuallo fuisse exemptum illis pœnis narrat, cum se spectandum præbuisset presbytero viro sancto: atque ita defunctorum animæ, sæpe Dei miraculo conspectæ sunt, non damnatorum tantum, aut sanctorum cum Christo regnantium; verum & eorum, quorum adhuc superest purgatio.

EQ. Ex ijs conijcio non paucos historicos narrasse verissime quædam, quibus plures fidem adhibere detrectarunt circa defunctorum animas, quibusdam locis affligi, & viuentibus se cognoscendas exhibere: Olaus enim lib. 2. cap. 3. Islandiæ Insulæ regionem describens, montem quemdam, vnde ignis plurimus manat, scribit omnibus esse notissimum, ibique purgatorij aliquod spiramen esse: videri etenim spiritus, atque hominum vmbras, offerreque se ipsas aliorum obsequijs, apparereq. in specie nota, adeo, vt qui eos homines vita functos ignoret, perinde eos salutet, ac si viuerẽt: amplexantur enim, manumq. apprehendunt: at non diu post, disparent, vnde spiritus esse solummodo, non corpora innotescunt; atque ex huiusmodi spirituum verbis incolæ multa, quæ remotis in regionibus contingunt, perdiscunt.

TH. Mihi videntur hæc eadem esse, quæ narrat Surius in suo commentario sub anno Domini 1537. sic enim habet; quicquid dicant Philosophi, quædam sunt Tartari ostia, aut loca puniendis animabus destinata, quemadmodum in Islandia Insula Mons est, occidentem versus Hecla dictus, qui furit, & ignem euomit, ac circa ingentes habet voragines, quibus plerumque viui absorbentur, visuntur illic mortuorum spiritus, qui in nota specie efferuntur familiaribus colloquijs hominum, idque adeo, vt adhuc

viuere

viuere putentur ab illis, qui eos nesciunt, vel submersione, seu alia violenta morte perijsse (nam tales præcipue apparent) cum autem orant eos amici, vel noti vt domum redeant, dicunt cum ingenti gemitu se petere montem Heclam, illicoque disparent. Voluit autem omnipotens Deus eiusmodi in terris extare loca terribilia, vt certius norint mortales, quæ pœnæ maneant impios post hanc vitam, & sic discant timere Deum, vt possint æternos ignes euadere: hæc ille, cui consentiunt quæ habet Krantius Dan. libro 2. cap. 24.

EQ. Non admodum igitur à vero abest, quod tradit Plinius lib. 7. cap. 2. in fin. In Aphricæ solitudinibus ait, hominum species obuiam subinde fiunt, momentoque euanescunt. Nam & in Arabia Petrea spiritus forma quadam visibili obambulant, vti scribit Nicolaus de comitibus in principio, & ex illo Poggius Florentinus Ramus. Tomo 1. Atque ideo fidem præstandam puto Olao dicenti libro 3. cap. 10. & cap. 21. & lib. 6. cap. 9. Spiritus seruire operariorum more, in stabulis, vilioribusque ministerijs; sed & in metallis loqui, ridere.

PH. Fides sane præstari potest: nam Marcus Polus fidelis rerum Indicarum scriptor lib. 5. cap. 50. testatur in Prouincia Campion proxima regno Erginal, passim spiritus audiri, illudereque turmatim viatoribus, quin etiam eod. lib. 1. cap. 35. scribit in vrbe Lep, ac deserto cognomine, sub magni Cam ditione itinerantibus spiritus frequenter illudere, nominatim vocantes, visu apparentes turmatim, musicales edentes sonitus, quo facilius imponant assentientibus.

TH. Et hoc etiam nostris sæculis compertum est nouo in orbe: Ioseph etenim Iesuita 1560. scripsit, vt habetur Nuntiorum Tomo 3. spiritus per syluas itinerantes inuadere, percutere, atque etiam occidere: spirituum huiusmodi nomina esse Indico idiomate Corupira: esse præterea aliud spirituum genus in aquis degens, quod & obuios occidit, horum nomen est Igpupiara. Tertium præterea genus esse, quod versetur circa littora maritima, aut fluuiorum ripas, hoc etiam obuios persæpe interimit. Quum igitur huiusmodi spiritus se videndos offerunt, ignem præseferunt, qui huc, atque illuc excurrat, atque ita tandem percussionibus interficiunt, his nomen Baetata. Sed & Krantius Dan. lib. 2. cap. 24. meminit, Normannorum Teruittos spiritus, miris ludificationibus illudere hominibus, semper aliquid insidiarum struentes, occulta quædam pandere.

EQ. Hæc ipse quoque legi, verum quærendum mihi videtur, huiusmodi spiritus (Dæmones excipio) si hominum animæ sunt;

qui

qui fieri potest, vt hunc terræ orbem obuersentur errando? Nam si pie vixerunt, vt cum Christo statim regnare meruerint, errare eas non est credendum: si Inferis addictæ sunt, vt ibi perpetuo torqueantur, nulla potestas data est illis, vt se inde eximant, redituræ ad has regiones.

TH. Animas defunctorum, quas separatas dicimus apparere sub hominum conspectum, non solum admirabile quidpiam est, verum etiam, est inter diuina miracula computandum ex sententia Sancti Thomæ prima parte summæ q. 89. art. 8. in solutione secundi argumenti, Monopolita dec. 5. c. 4. q. 1. Propterea nec animæ damnatorum, nec animæ Iustorum regnantium cum Deo, nec earum quæ adhuc in purgatorio torquentur apparere absque miraculo diuino vllo modo possunt. Iustorum tamen virtute gloriæ & dono gratiæ gratis datæ apparere possunt, cum volunt auxiliando obsessis, vti de Sancto Felice martyre constat, quando Nolanis à Barbaris obsessis visibiliter suppetias tulit, vt ad Paulinum velut compertissimam historiam scripsit Sanctus Augustinus lib. de cura agenda pro mortuis cap. 16. Sed & Beatus Ambrosius flagello hostes insecutus est Mediolano ab hostibus obsesso, vt Fulgosus scribit. At damnatis huiusmodi gratia non conceditur, absque aliquo diuino opere, atque miraculo. Ijs vero, qui in purgatorio torquentur, permissum est egredi carceres suos, apparereque viuentibus, vt ab ijs suffragia consequantur. Vti contingit Pascasio prædicto Cardinali, qui Germano Capuano Episcopo visus, & suffragijs adiutus, exemptus tandem est. Quamobrem sæpe Dæmones illudere hominibus, sub animarum nominibus, non est dubitandum. Quod vexationibus, & illusionibus compertum cuique esse debet. Piorum enim animæ tortæ suæ tantum purgationi student: quæ vero regnant, succurrunt viuentibus, non illudunt, Damnatorum animæ otio non seruiunt: Ita fit vt solius immundi spiritus opus sit diuexare viuentes; & ita vera videntur, quæ ex Olao deduximus ex eius lib. 3. & cap. 21. & libro 6. cap. 9.

EQ. Sed qui fit, vt purgandarum animarum locus sit in inferis, ipsæ vero huc possint redire?

TH. Iam diximus, id diuina dispensatione fieri, verum purgationis locus, non in inferis semper est. Sanctus enim Gregorius eod. lib. 4. dialog. superabundans (inquit) diuinæ bonitatis largitas, quærens generaliter salutem hominum se non quærentium disposuit, vt etiam essent in superficie terræ habitationi hominum deputata quædam tormentorum loca, in quibus multis inditijs constaret, animas post mortem cruciari, non solum malorum, sed etiã mediocriter bonorum. Hæc ille: cui accedit S. Thomas in 4. dist.

21. cum S. Bonauentura dicentes quod particularia purgatorij loca in superficie terræ specialiter ordinauit Deus. Ioann. de Tur. Crem. in c. hic autem ignis de pænit. dist. Aliquorum enim animæ ibi puniuntur, vbi peccauerunt, tum ob leuiorem pœnam, quæ illis debetur, vt in Pascasio & alijs iam dictis, tum ad viuentium conuersionem. Ideoque nobis aliquando videri eos Deus permittit, vt etiam suis pœnis, suffragijs nostris succurramus. Monopolita de ijs quoque scripsit decade 1. cap. 3. q. 4. epist. 2.

EQ. Huius rei mihi egregium occurrit exemplum ex Nauclero, sic enim ille Anno Domini 1123. in pago (inquit) Vormatiensi videbatur per aliquot noctes armata multitudo Equitū euntium & redeuntium, & quasi ad placita colloquia, nunc hic, nunc illic turmas facere. circa nonam vero horā, cuidam monti, à quo exisse videbantur, sese reddere. Tandem quidā regionis illius huic prodigiosæ concioni: signo crucis se muniens, appropinquauit, quendam ex illis per nomen omnipotentis adiurat, manifestare causam populi, qui sic appareret; cui ille: non sumus (inquit) vt putatis phantasmata, nec militum videmur turmæ, sed animæ militum, non longe antehac interfectorum: arma vero, habitus, & equi, quia nobis prius fuerunt instrumenta peccandi, nunc nobis sunt materia tormenti, & totum ignitum est, quod in nobis cernitis: quamuis id corporalibus oculis comprehendere non possitis: in huiusmodi comitatu etiam Emicho Comes ante paucos annos occisus apparuit, & ab hac pœna orationibus, & eleemosynis fertur se redimi posse docuisse. hæc ex illo.

TH. Comprobari id potest alia etiam memoranda narratione in publicis monumentis redacta, Auenionem cum ibi sedes Apostolica esset ad summum Pontificem transmissa anno Domini 1323. Gulielmus etenim Coruius Gallus defunctus, octo dierum interuallo, in consueto cubiculo flebili, querulosa, anxiaque voce perpetuis noctibus audiebatur à necessarijs: quamobrem aduocatis Dominicani ordinis regularibus nocte adiuratus, respondit, se Gulielmum nuper defunctum esse, ibique ignis vehementissimi pœna exuri, quod aduersus matrem indigne se sæpius habuisset: egere autem se suffragijs piorum, sacrificijs videlicet incruentis, atque pœnitentialibus psalmis: breui ab huiusmodi se eximendum igni, si illis suffragijs adiuuetur, adiecitque se torqueri in Inferis in purgatorij communi loco, quandiu dies est: noctu vero ipso illo cubiculo: hæc ex publicis monumentis ad Romanum Pontificem missis legisse testatur Monopolita decade prima cap. 4. q. 1. Neque prætereundum est aliud de quo meminit Monopolita dec. 1. c. 3. q. 4. quæstiuncula 2. Narrat is se rei ipsi interfuisse, neque aliunde se didicisse,

dicisse, quam proprijs sensibus. Apuliæ etenim visitandi munere perfungens, etiã Hydruntinos sui ordinis monachos inuisit in Andrani oppido, cui imminet Arx quædam non contemnenda: exceptus est perhumane in Arce hic visitator, cumque ijsset cubitum, audijt strepitus, atque fragores, catenarumque ingentium sonitum horridum: perterrefactus sodalem suum num hæc audiret interrogat; annuente illo, dum arrectis vterque auribus rem præstolantur; illico confringi cubiculi fores mira facilitate, magnoque fragore persentiunt, fenestras quoque aperiri, summo autem diluculo accitis Arcis custodibus, perdidicit oberrare ibi animam quandam, quæ referat, se mille annis ibi torquendam esse, scelerum à se ibi commissorum pœnis ita exigentibus. Hæc ex illo. Et sane sacrificia diuina, tempora huiusmodi breuiora reddidissent, aut etiã prorsus aboleuissent, si pro eo quis pie obtulisset, sicuti diximus ex D. Greg. lib. 4. c. 54. dial. 2. & ex Marulo, atq; Eboréli tit. de sacram. vtilitate. qui præterea aliud adijciunt exemplũ ab eodem D. Greg. conscriptum. Agatho enim Episcopus Panormitanus, cum Romã versus nauigaret ad Insulam, quæ in Tyberis ostio est, applicuit, & sacrificium missale obtulit pro nauta suo Varica nomine, quem in scapham descendentem, dum nauis plenis velis deferretur, rupto fune, in medio mari reliquerat, & fluctibus abruptum perijsse putabat. Cum autem ad Romanum portum perueniſset, egressus in littore, Varicam sibi obuium habuit, & vehementer admiratus audiuit eum, dum scapham regendo partim labore, partim inædia iam deficeret, obdormisse, & dormienti sibi visum à quodam panem accepisse, atque eo gustato se refocillatum sensisse, deinde expergefactum nauigio iuxta prætereunte susceptum, Romamque delatum. Rem ergo curiosius exquirens, comperit ea ipsa die illum pane eo refectum fuisse, qua sacrificium fuerat oblatum: vt ita discamus cito viuis, & defunctis idem incruentum sacrificium semper proficere ni obijcem nos ipsi illius virtuti opponamus: sunt harum rerum propemodum infinita exempla. Ideo ille triginta missarum numerus pro defunctis adeo frequens toti Ecclesiæ est, ita diuo Gregorio probante; vt à purgatorijs pœnis earum virtute plurimos exemptos compertissimum fuerit; cuiusmodi ipse sæpe contestatus est.

PH. Referunt consimilia Ethnici, cuiusmodi iunior Plin. lib. 7. ad Surã: spectra narrasse illũ putarim, Dæmonumq; illusiones, quandoquidem pro infidelibus nullus vmquam fuit purgandarum animarum locus, sed Infernus tantum ipsorum locus fuit, vt perpetuis ignibus concrementur. Id enim Dæmones impuros olim egisse censendum est, vt æternas pœnas non adeo horrendas quisquam

puta-

putaret, quo facilior esset libido peccandi, neque infernum illum imis terræ visceribus positum crederent. At secus Christi fides nos docet, quibus pro culparum pondere, pœnæ debentur, pro lenioribus leuiores, & abolita sacramentis culpa, pœnarum tamen reliquiæ omnes exurendæ erunt igne purgatorio.

TH. Ethnicorum infidelium vnus admirabili quodam modo Traianus ab Inferorum pœnis æternis fuisse exemptus traditur. Ioan.Diac.in Gregorij vita lib.2. c. 44. Tabien.in verbo Traianus, qui citat S. Thom.4.sentent. dicens, ob Gregorij lachrymas à Deo præuisas huius damnationis sententiam fuisse suspensam. Sed hanc rem non probant plurimi viri doctissimi: ideoq; fidem huius rei penes authores esse permitto.

EQ. Hæc hactenus à vobis discussa pertinere mihi visa sunt ad id, quod proposuimus, animas quandoque miraculo videri potuisse: vrget animum meum modo non parua quæstio, si defunctorum animæ dormientibus nobis possint phantasiæ nostræ aliquo modo illabi, imaginesque aliquas ibi excitare, aut imprimere, quasi nobis sua desideria exponentes, an id per Angelum fiat? Monopolita quidem decade 1.cap.8.q.3.quæstiuncula 3..putat (& id pie credendum) à pijs, qui in purgatorio adhuc sunt, immitti posse somnia viuis, tum vt suffragia impetrent, tum vt viui commoniti magis pie viuant: sed de alijs rebus quæstio nostra proponitur.

TH. Magna hæc quæstio est, &, vt ait Augustinus lib. de cura agenda pro mortuis. cap.16. vires intelligentiæ humanæ vincit, & altior est, quam vt à me possit attingi, & abstrusior, quam vt à me valeat perscrutari. Hoc tamen miraculo fieri non est dubitandum, sicut enim vigilantibus mortui aliquando quæ vellent significarũt, ita dormientibus per quietem velut loqui possunt, cuiusmodi magni exempli historia recensenda illa est, quam eodem lib. habet S. Augustinus c. 11. his verbis: Pro certo, cum Mediolani essemus, audiuimus, quod cum debitum repeteretur à quodam defuncti patris cautione prolata, quod filio nesciente, à patre iam fuerat persolutum, contristari homo grauissime cœpit, quod ei pater moriens non dixerit quid deberet, cum fecisset etiam testamentum. Tunc nimis anxio apparuit idem pater eius in somnis, & vbi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicauit: quo inuento iuuenis, atque monstrato, non solum falsi debiti calumniam propulsauit, sed etiam paternum recepit chirographum, quod pater non receperat, quando est persoluta pecunia. Hic itaque putatur animam hominis curam gessisse pro filio, & ad eum venisse dormientem, vt doceret quod ignorabat, & à magna eum molestia liberaret. hæc ille.

EQ. Satisfactum abunde mihi est, at vigilantes à mortuis aliqua didicisse, non admodum absimilia legisse me memini exempla, præcipue autem de Spiridone Cypri Episcopo, atque eius defuncta filia, nisi quod non dormientem monuit filia patrem, sed vigilantem, vt est apud Cassiod. Trip. hist. lib. 1. c. 10. Ex Sozomenis histor. lib. 1. cap. 11. qui ita narrat: Spiridonis filiæ virgini, cui nomen erat Irene, vnus ex familiaribus Spiridonis depositum seruandum dedit: Illa cum acceperat, domi defodit in terram: quo accuratius custodiretur. Cumque forte fortuna filia sine vlla mentione depositi facta cuiquam, mortem oppetijsset, venit homo ille depositum repetiturus: Spiridon autem, quamuis quid diceret prorsus ignorabat, ædes tamen perscrutatur; ac cum inuenire depositum non posset, homo lugere grauiter, capillum lacerare, & velut iam moriturus præseferre cœpit; Spiridon vero ad misericordiam inductus, venit ad sepulchrum filiæ, eamque nomine compellat, à qua sibi respondente percunctatur de deposito: de quo certior factus, reuertitur domum, & inuentum in loco, quem filia ei significauerat, homini reddit. Eadem habet & Socrates lib. 1. c. 8.

PH. Eiusmodi miracula sunt frequentia, nam & alia perplura commemorare licet exempla, quibus compertum est, mortuos viuentibus de sancto opere aliquo locutos. In vitis enim Patrum parte 2. c. 37. vicino quodam beati Macarij loco homicidium fuerat perpetratum, idq; falso obijciebatur innocenti homini, qui ad Macarium confugit, vna cum ipsis etiam calumniatoribus, coram eo igitur verbosis contentionibus hinc inde percursis, interrogauit sanctus Macarius, vbi sepultus foret, qui occisus fuerat. Is præmissa oratione, de sepulchro vocat defunctum, ac per fidem Christi obtestatur, vt aperiat, num is qui ibi calumniam patiebatur, eum occidisset? Respondit mortuus clara voce de sepulchro, non esse ab eo interfectum. hæc ex illo.

TH. Sunt & alia eiusdem admirandæ virtutis. Nam apud Aruernos vir, & vxor cum abstinuissent perpetuo à carnis commertio, ille quidem clericatum subijt, hæc vero religionis habitum. Defuncta postea puella, dum iam sepulchro imponeretur, maritus hæc verba protulit: gratias ago Deo meo omnium opifici, quod eam reddo illi intactam, & impollutam. Illa vero (inquit) sile, sile, vir Dei, quia non est necesse aperire nostrum nemine interrogante secretum. Hæc ex Gregor. Turon. in glor. confess. c. 32. quæ etiam habet hist. Gall. lib. 1. cap. 42.

EQ. Sunt hæc omni memoria digna miracula potius, quam qui facta sint, scrutanda: Sed cum absentes hac vita adhuc perfungentes cogitationes somnijs sibi communicant, nunquid etiam

id miraculo fuerit adscribendum?

TH. Exempla prius audienda sunt, postea quid sentiendum fuerit, luculentius pronuntiandum.

EQ. Exemplo fuerit, quod narrat Valerius Maximus, lib. 1. cap. 5. de duobus Arcadibus, qui iter vna facientes, Megaram cum venissent, alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is qui in hospitio erat, vidit in somnis comitem suum orantem, vt sibi cauponis insidijs circumuento subueniret, posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi: quo viso excitatus prosiluit, tabernamque in qua is diuersabatur, petere conatus est. Pestifero enim deinde fato eius humanissimum propositum tamquam superuacuum damnauit, & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idem ei saucius oblatus, obsecrauit, vt qui vitæ suæ auxilium ferre neglexisset, neci saltem vltionem non negaret: corpus enim suum à caupone trucidatum tum maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum; tam constantibus familiaris precibus compulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendit, cauponemq. ad capitale supplicium perduxit.

TH. Non vacat miraculo, tametsi id inter Ethnicos contigerit. Miracula enim proprie ea sunt, quæ supra naturæ potentiam sunt insueta fieri: reliqua vero admiranda, quæ vel natura, aut spiritus occultissimis tamen modis efficit, non proprie miracula sunt. Hoc igitur quod narratum est, & ipsum diuinæ bonitatis opus fuit. Angelicis enim operationibus fieri credendum siue permittatur desuper, siue iubeatur, vt aliquid dicere de corporibus suis videantur in somnis, cum id penitus nesciant, quorum illa sunt corpora. Id autem aliquando vtiliter fit, siue ad viuorum qualecumque solatium, ad quos pertinent illi mortui, quorum apparent imagines somniantibus, siue vt ijs admonitionibus generi humano commendetur humanitas. Ex hac Augustini sententia, quam collegimus ab eodem libro de cura pro mort. agen. cap. 10. iam constat non naturæ opus esse, sed Dei.

PH. Concinne est, quod de Galeni quodam somnio tradidere authores: ipse etenim cum ægroto cuidam nulla ratione remedia adhibere potuisset, per somnium est monitus, vt è vena, quæ inter auricularem, & annolarem digitos est, sanguinem educeret: Idq; cum peregisset peritior factus somno, quã studio ægrotus conualuit, sane id non nisi bonorum spirituum benignitate ad humani generis commoda effectum fuisse testatus est Monopolita dec. 1. cap. 8. q. 3. quæst.

EQ. Longe plurimum admiror, quod contigisse aliquando le-

gi Sancto Augustino, cum Mediolani degeret, & Eulogio Rhetori, qui Carthagine morabatur. Id autem narrat ipse Augustinus. Nobis apud Mediolanũ constitutis Carthaginis Rethor Eulogius, qui meus in eadem arte discipulus fuit, sicut mihi ipse posteaquam in Aphricam remeauimus retulit, cũ Rhetoricos Ciceronis libros discipulis suis traderet, recensens lectionem, quam postridie fuerat traditurus, quemdam locũ offendit obscurum, quo non intellecto, vix potuit dormire solicitus, qua nocte somnia̧ti ego illi, quod non intelligebat exposui, imo non ego, sed imago mea nesciente me, & tam longe trans mare aliquid aliud siue agente, siue seminante, & nihil de illius curis curante, quomodo fiant ista nescio. hæc ille lib. de cura agen. pro mortuis cap. 11.

PH. Si quomodo hæc fiant nescire se fatetur omnium peritissimus Augustinus, cur pudeat nos admirari, & fateri ingenue nos nescire, Philosophiamque nostram eo vsque pertingere non posse?

TH. Sufficiat hactenus de ijs rebus arduis differuisse: Nunc superest opportune, vt de hominum formis, staturisque agamus: Gigantes etenim aliqui, pusilli aliqui, monoculi aliqui, ac alijs formis multi, de his disserendum optarim, nam & historicorum volumina his rebus referta sunt.

PH. Cœli climata plurimum possunt in corporibus etiam hominum constituendis: constitutio etenim ipsa est, quæ & complexio dicitur. At in omnibus climatibus est equidem humana generatio vniformis in vtero materno, quæ sic procreari dicitur à S. Augustino de Philosophorum sententia in libro octuaginta trium quæstionum q. 55. Dicitur, ait, conceptio humana sic procedere, & perfici, vt primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus nouem diebus conuertatur in sanguinem, deinde duodecim diebus solidetur, reliquis decem & octo diebus vsque ad quadragesimum quintum, formetur vsque ad perfecta lineamenta omnium membrorum, & hinc iam reliquo tempore vsque ad tempus partus magnitudine augeatur; quadraginta ergo quinque diebus addito vno, quod significat summã, quia sex & nouem & duodecim & decem & octo in vnum coactis fiunt quadraginta quinque, addito ergo, vt dictum est, vno fiunt quadraginta sex: qui cum fuerint multiplicati per ipsum senarium numerum, qui huius ordinationis caput tenet, fiunt ducenti septuaginta sex, idest, nouem menses, & sex dies, qui in conceptione Domini nostri Iesu Christi computantur ab octauo kal. Aprilis, quo die conceptus creditur, quia eadem die etiam passus est vsque ad octauum Kalen. Ianuarias, quo die natus est. Non ergo absurde quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus eius significabat: vt quot anni

fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. hæc ille de hominis cuiuscumque conceptu, & augmento vsque ad ortum sui: At formæ, magnitudinesque ac corporeæ constitutiones quas complexiones dicunt pro climatum diuersitate varia sunt. Nam compertissimum est aliter se habere qui in mari, & aliter qui in continenti nascuntur: Soranus etenim Ephesius Isagoges 17. tradit mulieres, quæ in nauibus pariunt, mutum parere; ego autem non puto ita mutum hunc intelligendum, vt numquam loquatur, nam sæpe vidimus in mari natos recte loqui: sed mutire dixisse voluit ipsos infantes, cum nascuntur in mari, vt non vagiant admiranda quadam maritimi climatis natura, cum in continenti terra ab ipso exitu ex vtero, masculi vagientes A, & fœminæ E clamitent, velut in suo sexu quilibet Adamum, & Euam vnde miseriæ trahuntur omnes culpantes. Idque illis accidit, quod ab alui calidæ receptaculis exclusi aeris circum ambientis aliqua asperitate affliguntur: Ideo masculi veluti robustiores pleniores voces emittunt, vnde A exprimitur: Fœminæ vero exiliores, vnde E videantur exprimere, vt authores tradunt, recensuitq; Scholion ad Tertullianũ lib. de anima 9. At quod aliquando accidit infantes nondum natos ex vtero matris, quædam verba clamasse, non à climate id accidisse putandum est, sed prodigio, vt testatur Diuus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 3. cap. 31. Neque cœli, aut loci situs aliquid agit, vt homo vel bonus vel malus nascatur: tametsi Ausonius Gallus Ethnicus homo, aliquid aliud censuit suo ex illo carmine, cum dixit, malum futurum qui è Genuensi patre, Græca matre, in naui natus esset: eius hoc est carmen.

Genua cui patrem, genitricem Græcia, partum
Puppis, & vnda dedit, num bonus esse potest?
Sunt vani Ligures, mendax est Græcia, Ponto
Nulla fides, hæc tu singula solus habes.

Ideo non à cœlo, aut climate, sed origine parentum dum nascimur, ac postea adulti à proprijs culpis damnamur, quas vt effugere valeamus, gratia Dei nobis auxilio est; si velimus assentiri; efficiunt autem climata ipsa sæpe Gigantes, sæpe Pygmæos, sæpe hanc vel illam formæ similitudinem præbent.

EQ. Giganteam formam non adeo admiror, quandoquidem & sacris litteris constat. Sed de Pygmæis longe magis admiratione moueor.

PH. Scriptorum numerus, qui de ijs tradidere, egregius est, facileque sibi fidem adhibendam persuadent: Primumque vnus sufficere mihi videretur August. de ciuitate Dei lib. 16. cap. 8. At etiã à

prophanis authoribus peruetustis id affirmatur. Aristoteles enim de hist. anim. lib.8. cap. 12. Ex Scythicis (inquit) campis ad paludes Ægypto superiores, vnde Nilus profluit, Grues veniunt, quo in loco pugnare cum Pygmæis dicuntur: non enim id fabula est, sed certe genus, tum hominum, tum etiam equorum pusillum, vt dicitur, est, deguntque in cauernis, vnde nomen Troglodytæ à subeundis cauernis accepere.

EQ. Mela de eisdem etiam meminit lib. 3. cap. 4. Pygmæi (inquit) minutum genus, quod pro satis frugibus contra Grues dimicando deferunt. Solinus etiam cap. 15. vrbem (inquit) Geranium Scytharum Catrizam barbari vocant, vnde à Gruibus Pygmæos ferunt pulsos. Sed & cap. 53. sic habet. In Prasia vltra Palimbrottam, montana Pygmæi tenent.

PH. Plinius frequenter de ijs meminit; lib. enim 4. cap. 11. in Scythia, in vrbe Gerania. lib. 5. cap. 29. iuxta Thebaidem scribit habitasse: lib. 6. cap. 19. in Prasiorum gente, in Montanis scribit eos fuisse: sed & cap. 30. iuxta paludes vnde Nilus oritur, tradit huiusmodi Pygmæos degere. lib. 7. cap. 2. hæc verba promit: Ad extremos Indiæ fines, circa fontem Gangis, ad Montium extrema Pygmæi sunt, ternas Spithamas longitudine, hoc est ternos dodrantes non excedentes salubri cælo, semperque vernante, montibus ab Aquilone oppositis; quos à Gruibus infestari Homerus quoque prodidit: fama est insidentes arietum, caprarumque dorsis armatos sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua, pullosque earum alitum consumere. Aristoteles in cauernis Pygmæos viuere tradit.

EQ. Meminit & de eis Aul. Gell. lib. 4. cap.9. meminit & Isidorus Ethymol. lib. 11. cap. 3. horum vterque cubitales eos esse scribit.

PH. Ælianus quoque hist. de animal. lib. 15. cap.29. testatur, Pygmæorum gentem suæ nationis Reges habere solitam: at Regibus deficientibus, Reginam nomine Geranam, id est, Gruem illis imperasse.

EQ. Ij quoque qui orbem nauigationibus suis peragrarunt, nostro sæculo, idē de Pygmæis à se compertis testati sunt. Nam Antonius Pigafetta inter Moluchas in insula Arucheto eos comperit: sed & inter easdē Moluchas in insula Caphi eos idem testatur esse. Accedit ijs etiam Paulus Iouius, lib. de rebus Moscouitarum. c. 3. qui vltra Lapones eos esse testatur; loquentes garrire, semper esse pauidos, simijsque persimiles. Ramus. Tom. 2. Accedunt ad hæc, quæ Odericus habet de rebus Indic. lib. 1. Pygmæos ibi trium palmorum à se compertos, qui ternis anno quinto iam gignerent prolem:

quin

quin eadem India orientali, non procul à Quinzai recolit etiam Odericus trium palmorum quoqne Pygmæos esse iuxta Chilense; hæc Odericus posterior post. med. Adijcit Alber, Magn. anim. lib. 7. tr. 1. cap. 6. Pygmæos illos, quos iuxta Nilum degentes diximus, perpetuo pugnare cum Gruibus, triennio gignere, octennes mori. hæc ille.

TH. Ita fit, vt tot egregijs Scriptoribus fides adhiberi possit, extraque eos in Astruali Plaga, in Orientali, atque Aquilonari, minus autem in Occidentali, singulari tamē euentu Pygmæis persimilis quispiam quandoque natus est, insigni prudentia extra eas prouincias, vbi gens huiusmodi nasci consueuerit: nā de admirando quodam pusillo, ac Pygmæo, sic narrat Niceph. lib. 12. cap. 37. In Ægypto natus est homo infra incredibilem staturæ breuitatem consistens, sub Theodosio, ac talem quoque nostra ætate vidi ipse quod monstro habitum, quem breuis admodum staturæ mulier in lucem edidit: Ægyptius tam breuis fuit, vt perdici similis esset, neque ingratum spectaculum erat, si cum illum globo (hominum scilicet) conuersaretur & ad contentionem excitatus colluderet: Porro quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat qualis homini formoso competit; quippe cui corporis exilitas, ea de re nihil ademisset, vox à Musis non abhorrebat, sermo mentis generositatem spectandam exhibebat, non vixit ad annos 25. Sed etsi hic vnus, aut alter Pygmæus fuit, non tamen populi in hoc occidente vmquam comperti sunt.

EQ. Nunc de Gigantibus agamus, tametsi vel ipsis sacris literis de Gigantea forma frequens sit memoria num. 13. Nam ibi quasi locustæ reliqui homines putabantur, & cap. 21. memorabilis Gigas Og nomine recensetur, qui origenem ducens a Gigantibus, cubile habebat ferreum nouem cubita longum, & quatuor latum; quod recolit etiam Theodoretus q. 48. in Genes. & Sixt. Biblioth. lib. 5. annot. 76. nihilominus quantam in proceritatem exurgant huiusmodi Gigantes, vereor ne Ethnici Scriptores fabulosa conscripserint.

PH. Mela lib. 3. cap. 4. Tantæ scribit proceritatis apud Indos reperiri homines, & corpore adeo ingenti, vt elephantibus etiam ibi maximis sicut nos equis facile, atque habiliter vtantur; Cui lib. de natur. rerum subscribit adstipulante Vincentio natur. spec. lib. 31. cap. 126.

EQ. Solinus explicatius, admirabiliusque quiddam narrat c. 4. licet (inquit) plerique definiant nullum posse excedere longitudinem septem pedum, quod intra hunc modum Hercules fuerit: deprehensum est tamen Romanis temporibus sub Diuo Augusto,

Pusionem, & Secundillam denos pedes, & amplius habuisse proceritatis; quorum reliquiæ adhuc in conditorio Salustianorum videntur. Postmodum Diuo Claudio Principe Gabbaram nomine ex Arabia aduectum, nouem pedum, & totidem vnciarum, sed ante Augustum annis mille fermè, non apparuit forma huiusmodi sicut nec post Claudium visa est: scripta ex antiquitate memorias arcessunt, vt in fidem veri, quibus receptum est, quod bello Cretico, cum elata fluuiali impetu, plusquam vi amnica inuecta, terras rupissent, post discessum fluctuum, inter plurima humi dissidia, humanum cadauer repertum sit, cubitum trium, atque triginta: cuius inspectandi cupidine L. Flaccum legatum, Metellum etiam ipsum impendio admodum captos miraculo, quod auditu refutarant, oculis potitos.

PH. Strabo irridet Gabinium Romanum historicum, qui sese in Mauritania vidisse Antæi ossa longa sexaginta cubita conscripserat; vt habet lib. 17. quamquam Gabinius sibi in testem protulerit Sertorium etiam ciuem Romanum.

EQ. Tametsi Straboni id non arrideat, Plutarchus tamen id affirmat, Sertorioque consentit, vt Fulgosus habet lib. 1. cap. 6. Et certe Straboni multa de veterum scriptis non probantur; quæ tamen nostro sæculo comperta sunt veritati innixa esse: vt mox dicturi sumus: quare prosequi libet reliqua ex Solino.

Ille igitur cap. 15. In Macedonia Oristidæ populi (inquit) illic si quando accidit nymbis torrentes excitantur, & aucta aquarum pondera, ruptis obicibus valentius se in campos ruunt eluuione, ossa etiam nunc ferunt detegi, quæ sunt ad instar corporis humani, sed modo grandiore, quæ ob enormem magnitudinem monstrosi exercitus iactant extitisse: Idque adiuuatur argumento saxorum immanium, quibus oppugnatum cœlum crediderunt: Sed & cap. 32. Æthiopes (inquit) Syrbotæ longi sunt ad pedes duodecim; Asathei captos venationibus Elephantos deuorant; quin etiam cap. 53. Quidam (ait) Indiæ populi, adeo proceri sunt, vt Elephantos velut equos facillima insultatione transiliant: atque etiam cap. 54. Taprobanæ homines corporum magnitudine alios omnes antecedunt.

TH. Isidorus Ethymolog. lib. 11. cap. 3. fatetur reperiri homines duodecim pedum: Sed liber de natur. rer. admirandam quandam scribit mulieris proceritatem his verbis: In occiduis (inquit) partibus reperta est puella, quam vnde fluuiorum gurgites ab Oceano terris adduxerint, ignoratur, in capite vulnerata & mortua, quæ 50. cubitorum longitudinis erat, & inter humeros quatuor latitudinis, & induta clamide purpurea. Quæ res fidem

dem excedere videtur, attamen illi subscribit Vinc. hist.natur.lib. 31. cap. 125.

PH. Non est prætermittendus Plinius, qui (cum lib.7.cap.16. idipsum enarrat, quod iam ex Solino desumpsimus c.4.) addit corpus illud, quod in Creta terræmotu rupto monte adinuentum ferat 46. cubitorum fuisse: At lib. eod.7.c.2. tradit extare homines quinum cubitorum, quin Æthiopes ait octonum esse cubitorum: At lib.6.c.30. Syrbotam gentem octonum altitudine cubitorum esse tradit. Se autem vidisse hominem decem pedum, testatur lib. 7. cap. 16.

EQ. Anterioribus sæculis nempe sub Iustino Thrace mulier quædam è Cilicia instar Gigantis fuit, cum proceritate corporis, tum aliorum membrorum proportione; nam supra quamuis proceros viros integrum cubitum eminebat, pectore, & humeris supra modum latis, cum & cætera omnia, vt vox, vt facies, brachiorum, & cubitorum firmitas, ac magnitudo, & digitorum crassitudo, & reliqua longitudini, & latitudini responderent. Zonaras in Iustino: sed & sæculo hoc nostro prodidere ij, qui orbem perlustrarunt, Gigantes visos: Antonius enim Pigafetta apud Caniballes Armeniæ, testatur visum à se Gigantem, qui supra nostrates homines à cingulo emineret: quin idem scribit, ad fretum Megellanicum sub polo Antartico sese vidisse Giganteos populos, quorum ceruix ad brachij dimidium longitudine protenditur. Olaus quoque lib. 5. cap. 2. scribit Arthenum in Aquilonari Plaga Gigantem fuisse, cuius proceritas, nouem perficeret cubitos. Nouissime vero Surius in Commentario sub anno Domini 1511. Gigantem prodigiosæ vastitatis extitisse narrat his verbis. Maximilianus (inquit) Cæsar, comitia indixit apud Augustam, vbi illi oblatus est vir quidam prodigiosæ vastitatis, & crassitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ita vt integrum vitulum crudum, vel ouem incoctam vna vice deuoraret: & tamen nec dum famem expletam diceret: ferunt hominem Borealibus Regionibus ortum fuisse, vbi ob locorum frigora, solent esse homines edaciores, quamquam huius edacitas propemodum incredibilis videri posset: hæc ille.

TH. Longe recentius est, quod narrat Melchior Nugnez Iesuita litteris suis, quibus Sinarum res complexus est: tradit enim in Regia vrbe Paquin portarum custodes esse Giganteæ proceritatis quindecim pedum: quin idem Melchior anno Domini 1555. suis literis alijs testatus est, Sinarum Regem quingentos huiusmodi Gigantes alere corporis sui custodes: atque ita fit, vt Gigantes esse non sit incredibile, præter id, quod sacris litteris con-

tineri iam diximus S. Thomas id tradit apertissimis verbis, Tabien. teste: quibus comprobandis, accedit summa S. Augustini authoritas lib. de ciuit. Dei. 15. cap. 23. vbi sese vidisse Gigantem mulierem Romæ paulo ante quam à Gothis vrbis excidium fieret: ad quam visendam mirabilis fiebat vsquequaque concursus: Cum tamen parentes eius, reliquis hominibus longissimis æquarentur, cui accedit Vinc. hist. lib. 19. cap. 3. Sed & idem Augustini sæculum, nempe sub Theodosio, in Syria tulit hominem supra humanam naturam magnitudine excedentem: In longitudinem enim cubitorum quinque, & vnius palmi excreuerat, quamuis pedes eius reliquæ corporis magnitudini pro portione non responderent, introrsum enim intorti, & varij erant, illi nomen erat Antonio, vixitque annos vigintiquinque: hæc Niceph. lib. 12. cap. 37. Gigantes autem nasci tradit Sanctus Augustinus quandoque ab incubis dæmonibus humano semine, syderumque afflatu, vt etiam refert Tabien. in Verb. Gigantes ex diuo Thoma.

At omnium admirabilius est, simul quoque verissimum quod scribit idem S. Augustinus de ciuit. Dei lib. 15. cap. 9. sese vidisse Vticæ Gigantis tam ingentem dentem molarem, qui si in nostrorum dentium modulos minutatim conscinderetur, centum e nostris videretur facere potuisse: cui Viues etiam addit ibi festo Diui Christophori, cum isset illum veneraturus ad maximum Valentinæ vrbis templum ostensum sibi molarem dentem pugno maiorem; vt vel hinc quisque coniicere possit in quantam amplitudinem integrum caput foret, quando tantæ esset amplitudinis dens vnus: nam mandibulæ vtræque iungi non possent, quam quatuor vlnarum spatio è diametro, duodecim vero toto ambitu: atque inde etiam coniicitur capitis altitudinem fuisse à merito, in verticem frontis totidem, vt ita reliquum corpus, cuius septima pars caput esse consueuit, coniiciatur collo commensurato excessisse longe vlnas triginta, atque ita non admodum à vero aberrasse veteres illi videntur historici, quandoquidem ijs corporibus, de quorum dentibus disseruimus, alia forsan proceriora fuisse inuerosimile non est.

PH. Non desunt alia nobis Gigantum exempla commemoranda: referam adhuc ego quæ succurrunt; nam Harthenus ab Helsyngia facta dimensione, inuentus est cubitorum nouem longus, vt tradit Saxo gram. hist. Dan. lib. 7. Danicam enim regionem Gigantibus olim cultam testantur saxa veterum bustis, & specubus affixa, quæ cum in planis difficile mobilia comperiuntur qualibet arte, inusitato humano robore ad montium sublimium

vertices

vertices ferri oportuit, vt Saxo idem memorat.

Fuit & Pallantis corpus anno Domini 1039. Romæ compertum, cuius longitudo muros Vrbis altitudine æquabat: mirum in eius refossione accidit: comperta etenim est lucerna adhuc ardens ad caput, quæ nullo aspergine liquoris, aut flatus posset extingui: quidam tamen solertissimo ingenio stylo subtus flammam foramen fecit, moxque introducto aëre, ignis euanuit: inuentum quoque vulnus in pectore longum pedes quatuor, vt Vincentius memorat hist. lib. 25. c. 34. Naucler. sub Henrico tertio Bonfin. dec. 2. lib. 2. & Langus Chr. Citiz. anno Domini 1039. Krantius Metrop. lib. 4. c. 15. Sed & Ioannis Bocatij ætate in Siciliæ Drepano vrbe inuentum Gigantis corpus, cuius dentes singuli trium librarum comperti sunt, in tanta ariditate, quam temporis diuturnitas attulerat: eius rei testis est idoneus, & oculatus ipse Bocatius, vt Fulgosus tradit lib. j. cap. 6. Sancto deinde Maclouio Episcopo Britanno Insulæ fortunatæ, Gigantis corpus sepultum immensum ediderũt: eo etenim ferendi Euangelij causa profectus Maclouius, refosso quodam sepulchro, comperit corpus occupans amplissimum spatium illi, ac comitibus admirandum: sanctus igitur cadauer iussit resurgere in vitam: paruit ille, multa de rebus, arcanisque alterius sæculi diuinis Maclouium edocuit: ac suscepto baptismate etiam diu superuixit, vt Vincentius tradit lib. 21. cap. 97. Gallorum præterea Rege Carolo septimo in Montanis Narbonẽsis Galliæ iuxta Valentiam, refosso sepulchro Rhodani fluuij aquis, inuentum cadauer, cuius dimensio triginta pedes impleuit, oculatum se eius rei testem asserit Fulgosus lib. j. cap. 6. Sed longe ante Fulgosi sæculum annis plus tecentis, anno scilicet 1171. in Anglia alluuione fluminis, retecta sunt humati olim hominis ossa adhuc ordine composita, longitudo totius corporis inuenta est longa ad pedes 50. Id recolit eius sæculi scriptor Robert. Ment. Propterea iure Iambolo, & qui ex illo scribit, Diodoro adhibenda fides est, qui recolit in Australi quadam Insula, Iambolum comperiisse Incolas nostratibus corporibus quaternis cubitis longiores esse: auget admirationem, quod tradit illis ossa non esse duritie solida, sunt flexibilia, perinde ac nerui esse solent: linguam quoque bifidam illis esse ab ipsa fauciũ radice, adeo vt singulis partibus simul eloquantur altera vni, altera alij. Id scribit Diodorus lib. 2. Ramusius recolit tomo primo. Sed & ante annos 300. ab hinc apud magnum Cam, spectasse se Gigantem proceritatis 20. pedum, tradit Odericus posterior ante fin. Propterea cum Frusinone natus est infans quadrimo par, nullam ad Gigantis proceritatem rationem habet: quandoquidem prodigiosum non est Gigantes parere

infantes nostris quadrimis infantibus maiores: sed prodigiosum fuit, quod ab vtero editus quadrimi ætatem peregisse videretur, natus à nostrate mensura. Id tradit Liu.dec.3. lib.7. sed de Gigantum proceritate hactenus.

EQ. Audiui paulo antea Incuborum Dæmonum mentionem fieri: excitat me quæstio, qui id fiat, vt Incubi mulieribus coeant, & gignant. Id enim Philosophorum rationes non pertingunt.

TH. Id est apertissimum Theologis incubos, & sucubos Dæmones esse: Incubos dum virile opus exercent, sucubos dum muliebre: de ijs scripsit S. Thomas in secundum sententiarum dist.8. art. 4.renera mulieri incubum commiscuisse in Varinethensi vrbe annis septem, cubante iuxta eam marito, constat: hanc S. Bernardus coram omni populo exorcizauit, candelisque ardentibus dæmoni maledicens fugauit, vt scripsit Vinc. spec. natur. lib. 2. c. 127. quod etiam tradit Silu. de strig. lib. 2.c. xj. puncto primo. Incubi igitur grauidas reddunt veras mulieres, sucubi à veris viris prægnantes redduntur, vti scripsit S. Thomas eodem loco: vnde Giganteum genus illud gigni iam diximus ex Sancto Augustino de ciuit. Dei lib. 15. cap. 23. & Franciscus Picus nouissime scripsit libro 3. de strigimagis. Verba Augustini quoad incubos spectat hæc sunt: Creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, Siluanos Faunos, quos vulgo Incubos vocant improbos, sæpe extitisse mulieribus, & earum appetisse, ac peregisse concubitum; & quosdam Dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare, & efficere; plures, talesque asseuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur, quem citat, & concordantes locos adducit Silu. de strigim. lib. 2. cap. 3. puncto. 2.

Nostro quoque sæculo id est compertissimum, quandoquidem vel ipsæ mulieres ab Incubis cognitæ iudicibus quæsitoribus fassæ sunt non semel atque iterum ab illis compressas, sed diuturno tempore velut cohabitasse, singulisque noctibus coijsse, atque ideo in tanti sceleris commissi vindictam, ignis supplicio adiudicatæ sunt frequentes in Germania, Apostolica Sede Romana ita iubente: qui id expetat nosse fusius, legat volumen cui titulus Malleus maleficarum, aduersus quem licet Cornelius Agrippa pro sua impietate scripserit irrito conatu, defenditur tamen propugnatore Sixto Senensi Biblioth. Sac. lib. 5. annotat. 73. idque verius esse etiam Innocentij Octaui Papæ decretalibus literis continetur.

EQ. Corporeos autem actus quomodo spiritus aget?

TH. Aereo

TH. Aereo corpore compacto (id enim facile ei licet assumere) corporea opera Dæmon agit, semine quoque assumpto, virile opus peragit. Illudq. corpus ab illo ita assumptum, uerum corpus est, licet non viuum, vt sanctus Thomas tradit in eodem secundo libro distinct. 8. art. 8. nouiss. scriptis. Mira enim est Angelorum etiam malorum potentia: nam omnia inferiora corpora Angelis obediunt ad nutum, quoad motum localem. Possunt etenim infimi Angeli mouere quæcumque quamuis magna corpora, dummodo naturæ cursus non impediatur. Ex Philosophorum, & Theologorum sententia, vti egregie scribit Siluest. lib. de strigim. lib. 1. cap. 14. puncto 4. & cap. 15. puncto 3. vbi citat locos plures S. Thomæ: vnde & corpora possunt assumere, & quibuscumque formis velint per localem motum rerum, apparere; vel, alij vt appareant, efficere, vti idem scribit eodem cap. 14. puncto 5. eruntque vera corpora huiusmodi, non tamen viua, neque secundum naturæ eius veritatem, quam præseferunt; non enim erit verus homo, verus leo, dicto puncto 5. Illud uero quod ex huiusmodi nephario coitu gignitur, & verum, & viuum corpus est, & verus homo, quoniam siue ab incubo gignat mulier, siue à sucubo gignat homo, homo inde nascitur, vti idem Silu. per optimis rationibus concludit, de strigim. lib. 2. c. 3. puncto 3.

EQ. Tanta igitur est Dæmonis in humanum genus hostilitas, vt quocumque possit modo fœdare velit hanc nobilissimam speciem: eique quibuslibet artibus illudere; & qui sibi illudi non patiantur, terrere diuexationibus studet; & vt efficacius diuexet, numerositatem asseclarum Dæmonum iactitat, ostentatque, itaque innumerabili se exercitu putat terribilem esse, aut venerandum: nam triginta millia Dæmoniorum sub Idolorum cultura fuisse, ab Hesiodo didicit Clemens Alex. in hortatoria ad Gentes, hoc recensito carmine: Dæmonum decies ter habet nam millia tellus. Quod etiam tradidit Eusebius Cæsar. præpara. Euang. lib. 5. cap. 15.

TH. Nituntur certe illi improbi quantum possunt, sed imminuta est omnis illorum potestas, ex quo Christus homo factus est, eiecti sunt enim ab huius orbis principatu: qui ne eiecti viderentur, se moti confinxerunt, vt habet Euseb. de præpar. Euang. lib. 5. cap. 9.

PH. Propterea facile à credentibus eijciuntur ab obsessis corporibus exorcismis, vel solo crucis signo: quin & à locis vbi aliquando inhabitant, velut regnantes: cum etenim Cudborecht insulam Farnæ in Oceano Britannico sitam, atque permodicam, vti Anachoreta incoleret, virtutisque habendæ causa, quod ibi aquæ fru-

gum, omniumque arborum foret penuria; & quod ibi malignorum spirituum copiæ, ne humana ibi habitatio vlla esset, omnes absterreret, sancti huius aduentu, orationeque maligni omnes ij spiritus recessere, vti scribit venerabilis Beda lib. histor. Anglic. 4. cap. 28.

TH. Non est absimile quod narrat Gregor. Turon. in vita sanctorum Lupicini, & Romani fratrum, apud Lipomanum tom. 8. Ij etenim intra Lorensis deserti eremum vitam degebant austeriorem, herbarum solis victitantes radicibus. Id Dæmonibus miris modis erat exosum: Lapidibus etenim vrgere hos Dei seruos per singulos dies perseuerabāt: quin quotiescumque pro more suo genua ad orandum Deum deflexissent, statim imber lapidum proijcientibus Dæmonijs in eos decidebat, adeo vt sæpe vulnerati immensis dolorum cruciatibus torquerentur: at ij perseuerantia orationum, hostilem impetum deuicerunt, eiectisque inde Dæmonibus, reliquum vitæ sancte peregerunt.

PH. Ita fit, vt quo magis Dæmonum studia perdendo generi humano adhibentur, eo magis piorum hominum virtutes adaugeantur: quin & aliquando etiam perditis hominibus salutis occasionem præbuisse Dæmonum infestationes compertæ sunt; vt sic pateat Dæmonum conatus, quandoque hominibus repertos fuisse salutares. Nam præter id, quod Cyprianus Dæmonum familiaris, diabolicam imbecillitatem contra virginem Iustinam didicerat experimento, atque ideo ex Dæmoniaca familiaritate, conuersus est ad Christi fidem, vt habet Ado Treuerens. sexto Kalend. Octob. & Ioannes Belethus de diuin. offic. cap. 125. Alia quoque exēpla occurrunt egregia memoranda. Dæmonum etenim quidā sacerdos, & Idololatra, cum audiisset Diabolum conquerentem se victum ab Anachoreta quodam, cuius humilitas suam vim superasset, in se reuersus, ad Christianos Anachoretas illius est profectus, & Christi fidem subijt, factus & ipse probatissimus monachus, vt habet liber de vitis patrum, qui S. Hieronymo tribuitur part. 2. c. 17.

TH. Non absimile habet sanctus Greg. lib. 2. c. 7. Iudæus etenim quidam Fundis, cum Dæmones inter se colloquentes audijsset in Apollinis templo exultantesq; quod Fundensem Episcopum ad muliebrem contactum (quamquam leuem) perduxissent; protinus ad Episcopum se contulit, & Christianæ fidei excellentiam ab odio Dæmonum coniectans, baptismo est sponte initiatus, fideliter inde Deo seruiens.

EQ. Præclara quidem exempla pro excellentia Christianæ fidei, & pro Dæmonum imbecillitate demonstranda. Superest modo (si libet) insequi argumentum illud, quod picturæ frequenter referunt,

runt, quæ ratiocinandi nobis hodie occasionem præbent, videlicet ob adeo varias hominum formas appictas. Nunquid verum sit varias esse hominum facies, corporaque dissimilitudine membrorum videri alicubi. Ego quamquam id legi, & non pauca conspexi, nihilominus vestrum iudicium exquiro.

PH. Scio Strabonem irrisisse Megasthenem scribentem varias hominum formas in ore, in auribus, in plantis, totoque corpore: verum Strabo li. 2. ubi ita irridet, facile conuincitur numero eorũ, & authoritate, qui de rebus huiusmodi conscripserunt. Atque vt ab ipso capite exordiamur. Mela lib. 1. cap. 4. scribit Blemios absque capite esse, vultus autem partes omnes illis esse in pectore.

EQ. Solinus idem tradit c. 31. Sunt (inquit) qui ceruicibus carent, & in humeris habent oculos; atque ante hos omnes, nonnulli itidem scripsere, quos recenset Aul. Gell. noct. att. lib. 9. c. 4.

PH. Plinius apertis verbis id asserit frequenter: libro etenim 5. cap. 8. tradit illis capita abesse, ore & oculis in pectore affixis: sed & lib. 7. c. 2. non longe à Trogloditis, quosdam sine ceruice scribit, oculos in humeris habentes.

TH. Huiusmodi gentem S. Augustinus commemorat de ciuit. Dei lib. 16. cap. 8. adijcitque in maritima platea Carthaginis musiuo pictam, omnes hominum facies, ac formas depromptas ex libris velut curiosioris historiæ: subijciens omnia genera hominum, quæ dicuntur esse, credere non sit necesse.

PH. Ad hæc credenda nemo nos cogit: attamen sanctus Augustinus ibi vti credendi necessitatem non imponit: ita incredibile non esse videtur asserere. Quinetiam ad fratres in Eremo serm. 37. sese hos vidisse testatur his verbis. Ego iam Episcopus Hipponensis eram; & cum quibusdã seruis Christi ad Æthiopiam perrexi, vt eis sanctum Christi Euangelium prædicarem, & vidimus ibi multos homines, ac mulieres capita non habentes, sed oculos grossos fixos in pectore: cetera membra æqualia nobis habentes, &c. quem Augustini locum Fulgosus citauit ad eandem rem lib. 1. de mirac.

TH. Ita est, nam & eodem lib. de ciuit. Dei cap. 8. subdit hæc verba. Qualis ratio redditur de monstrosis apud nos hominum partubus, talis de monstrosis quibusdam gentibus reddi potest. Propterea & Isidorus lib. 11. cap. 3. Lemnios (ijdem sunt, quos Mela Blemios) dicit in pectore, & humeris oculos habere, carereque capite.

PH. Non esse impossibile suadere potest ratio: sicut enim maris & fœminæ membra omnia conformia sunt; nisi quod masculo ex porrecta sunt, mulieri introrsus reseruata; ita fieri põt ex climatis constitutione, vt ceruix eminere non concedatur, naturæ tamen

instrumenta suis defungantur officijs, proximiore ceruicis loco.

EQ. Assentiri possum: nam nuper inuentum est in Peruaco noui orbis prouincia quadam, cui nomen Caraqui homines carere occipitij, & sincipiti, latissima facie: statim enim edito partu, caput eius tabulis pone, & ante includunt, adeo vt facies tota complanetur, & dilatetur; sicut & ipsum quoque occiput; quin & totum caput latum fiat, & exile, vt scribit Petr. Hispan. in Silua p. 5. cap. 35.

PH. Sicut igitur fieri potest, vt materiæ penuria ceruix eminere non valeat, eodem miraculo fiet, vt eiusdem nimia materiæ copia non vna tantum ceruix emineat, sed plures: cuiusmodi biceps homo natus sub Theodosio: Sigebertus enim in Chronicis sic habet. Temporibus Theodosij senioris in castello Iudææ Emaus natus est puer perfectus ab vmbilico, & sursum diuisus, ita vt haberet duo pectora, & duo capita, & vnumquodque proprios sensus, altero quidem edente, & bibente, altero non edente, altero dormiente, & altero vigilante, quamquam etiam simul dormirent, luderent ad alterutrum, & flerent inuicem etiam rixando, vixerunt annis ferme duobus, capite vno extincto, alterum vix superuixit diebus quatuor. Idem retulit Vinc. hist. natur. spec. lib. 31. c. 118. Sed ante hos Sanctus Augustinus idem scripsit lib. de ciuit. Dei 16. cap. 8. his verbis. Ante annos aliquot nostra certe memoria, in Oriente Cin ora Aphricæ Orientali, quæ spectat ad Cirenem], duplex homo natus est superioribus membris, inferioribus simplex. Nam duo erant capita, duo pectora, quatuor manus; venter autem vnus, & pedes duo, sicut vni homini, & tandiu vixit, vt multos ad eum videndum fama contraheret; hæc ibi: hunc eamdem illum esse, de quo Sigibertus, non est dubitandum, ex annorum computatione, quibus S. Augustinus vixit. Nam idem Augustinus in Enchiridio ad Laur. cap. 87. scribit ex scriptis beati Hieronymi, nuper bimembrem hominem natum in Oriente, testesq; audijsse fide dignos, qui se eum vidisse testabantur: potest igitur non capite tantum, verum etiam in reliquis membris omnibus materiæ redundantia huiusmodi generari.

Bimembrem enim hominem, non capite tantum, verum reliquis corporis omnibus partibus scribit Zonaras extitisse sub Romano Lecapeno, hærebant ij duo inuicem concreti lateribus; ita quoque solis inferioribus partibus redundante materia, inferiora membra abundare, vt quadrupedes sint, natura efficere potest.

Orosius enim hist. lib. 5. cap. 6. Ser. Fuluio, Q. Calphurino Lisone Coss. Romæ, puer ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura virili duplex: hæc

ille: ita quoque sensuum instrumenta duplicari contingit.

Monstrū enim quatuor oculorum apud Daphne amænum Antiochiæ suburbanum, ore gemino, cum dentibus binis, & barba, & breuissimis duabus auriculis, fuisse refert Ammian. Marcell. lib. 19. sed apud historicos sæpe successiuis temporibus eadem accidisse narrātur. Quin etiam hodie Romæ visitur bimembris puer Sebastinus nomine, Senensi agro ortus: Est ille quinquenaio maior rectus, ac propagatus membris omnibus; at ipsi ex summo pectore extuberat, propendetque alterius hominis corpus prorsus integrum, præter caput, quod si vllum illi est, abditur in pectore Sebastiani: Est illi suum collum, sunt humeri, spina, brachia, pectus, vēter, clunes, genitale, fœmora, ac tibiæ, pedesque ipsi, nisi quod referunt hæc omnia puerum biennio natum: vtrimque sua emittit excrementa: pictus ac reliqua quæ diximus membra, conuersa sunt erga Sebastianum ea forma, qua se duo complectuntur: Sunt qui putent duo illis esse corda, quandoquidem pulsus licet exiles in hoc minore corpore deprehendūtur: At alij putant solam esse vegetationem in hoc paruo corpore, vt velut extuberans caro alatur altero veriore, animatoque corpore, natura enim; vt geminum ederet fœtum adnixa quidem est: sed vis tanta, quæ sufficeret non adfuit, licet materia superabundarit: hæc libenter retulimus, quandoquidem nos ipsi vidimus; atque his tantum nunc contenti sumus.

TH. Sicut enim in dies auget naturæ miracula Deus, & singularia monstra permittit, cur non & hoc ipsum forsan addi voluit, ceruices scilicet non eminere ex humeris in aliquo hominum genere? Vidimus etenim supra naturam S. Dionysium Areopagitam è Philosopho factum Martyrem, in ipso mortis articulo miraculum peregisse non absimile ab hac iam dicta forma. Nam ipse abscissum ab humeris caput suum, tamquam aliquem Thesaurum pretiosissimum suis accepit manibus, transiensque in locum magis idoneum, ferebat ipse sine capite suum caput, tāquam aliquod trophæum, à diuina omnino ipse portatus gratia, neq; prius dimisit, quam mulieri diuina quadam occurrens prouidentia in illius manibus deposuit, veluti inæstimabile monile, vt Metaph. scribit 3. Octobr. Quod etiam accidit Sancto Proculo Bononiæ, qui à lictore sibi abscissum caput, manu capiens recto itinere, sine capite progressus est in ipsam vsque vrbem, Bononiam detulit anno Domini 510. vt Carolus Sigonius tradit in eius vita apud Surium Tomo 3.

EQ. Non adeo admiror quæcumque fiunt sub humana forma, nil enim Deo impossibile: at mouet mihi animi curiositatē, quando belluina capita hominibus fuerint: optarim igitur nosse an bel-

luina capita hominibus esse prodigiosum forsan videatur?

PH. Sane ab humana specie id remotum est; cum totus homo in facie esse videatur: attamen equino capite compertos homines testatur Arrianus apud Ramus. Tomo 1. Citrados enim populos vltra Taprobanes scribit habitare quosdam oblonga facie, equinoque capite.

EQ. Est sane admirandum; nam & olim Fabio Cos. puer natus est Elephantino capite, vt habet Liu. dec. 3. lib. 7. Sed id singulare est, ideoque prodigiosum.

TH. Ita est: prodigia hæc accidũt Deo disponte, in detestationem alicuius criminis, cuiusmodi narrat Petrus Damianus Archiepiscopus Rauennas, & Cardinalis, libello de miraculis in hæc verba: Robertus Gallorum Rex propinquam sibi copulauit vxorem ex qua suscepit filium anserinum per omnia, collum, & caput habentem, quos virum, & vxorem, omnes fere Galliarum Episcopi communi simul excommunicauere sententia: Rex igitur his coarctatus angustijs, ad sanum consilium rediens diuertit incestum, inijtque legale coniugium.

EQ. Haud absimile memini perdidicisse apud Metaphrastem 30. Septembris: Teridates enim Armeniorum Rex, cum Virgines Ripsimem, & Gaianam nephandis modis ad impudicitiam allicere adniteretur, martyresque efficere, iustitia Dei versus est in insaniam, mutataque eius forma in porcum: Erat enim extrinsecus porcus, internæ crudelitatis, & cæni voluptatum, & alterius porcinæ animæ, ac vitæ simul imago.

TH. Et hoc persimile est diuinæ historiæ Danielis cap. 4. quando Nabuchodonosor Rex ab hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & cum bestijs, ac feris fuit habitatio eius annis septem, & rore cæli corpus eius infectum est, donec capilli eius crescerent in similitudinem Aquilarum, & vngues eius quasi auium: Sicut autem Teridates pœnitentia à Gregorio Armeno imposita, pristinæ formæ est restitutus, ita & Nabuchodonosor quando in se reuersus est.

EQ. Vti hæc vera fuere miracula transmutata hominum forma in belluinas, audiui sæpenumero diabolica illusione itidem fieri, cuiusmodi apud Vinc. spec. natur. lib. 2. cap. 109. narratur. Nam ad Leonem IX. Rom. Pont. delatum fuerat lamias quasdam hominem hospitem in asini formam vertisse: postea vero emptorẽ asini delusum, cum ad ipsum Pontificem confugisset, Leonem ei fidem non accomodasse, qui tamen doctissimi viri Petri Damiani verbis persuasus, postea credidit, hoc præcipuo argumento, quod Simon Magus Faustinianum in ipsius Simonis figuram exhibuisset.

TH. Hæc

TH. Hæc probantur Theologis, nam de ijs plura Silu. de strigim. lib. 2. cap. 8. vbi tradit puellam quandam in equinam formam apparuisse semper omnibus, ipsi tamen Beato Macario, non nisi in hominis forma, quia in ipso cessabat Diaboli illusio, vt est in libro de vitis patrum; sicut & Cypri Salamine, alter sub asini forma triennio maleficæ inseruiuit, huiusmodi diabolica illusione transformatus, quamquam malefica de scelere conuicta, & præstigium abstulit, restituto in pristinam formam homine, & à Iudicibus vltimo supplicio damnata, Silu. de strigim. lib. 2. cap. 11. puncto quarto, quæ & Franciscus Picus disertis verbis enarrauit, de ludificat. Dæm. lib. 3. ad calcem. At S. August. explicatius habet lib. de spiritu, & anima cap. 26. Tomo. 2. his verbis. Dicit & humana opinio, quod quadam arte mulierum, & potestate Dæmonum homines conuerti possint in Lupos, & iumenta, & quæque necessaria portare, & post peracta opera, iterum ad se redire; nec fieri in eis mentem bestialem, sed rationalem, humanamque seruari. Hoc sic intelligendum est, quoniam Dæmones naturas non creant, sed aliquid tale facere possunt, vt videantur esse, quæ non sunt. Nulla enim arte, vel potestate animus, sed nec corpus quidē aliqua ratione in membra, vel in lineamenta bestialia veraciter conuerti potest; sed phantasticum hominis quod etiam cogitando siue somniādo per rerum innumerabilium genera variatur, & cum corpus non sit, corporum similes formas mira celeritate capit: sopitis autem & oppressis homini sensibus corporeis, ad aliorum sensum figura corporea perduci potest, ita tamen, quod corpus ipsum hominis alicubi iaceat viuens quidem, sed multo grauius, atque oppressius quem somno suis sensibus obseratis: phantasticum autem illud, veluti formatum in alicuius animalis imaginem, alienis sensibus appareat, talisque homo sibi videatur, qualis sibi videri posset in somnis portare onera; quæ onera, si vera sunt corpora, portantur à Dæmonibus, vt illudatur hominibus: partim verò onerum corpora, partim falsa, iumentum cernentibus. hactenus ille; qui etiā lib. de Ciuit. Dei 18. cap. 18. suam de rebus istis sententiam explicat in hæc verba. De ludificatione Dæmonum si dixerimus ea non esse credenda, non desunt etiam nunc qui eiusmodi quædam, vel certissima audisse, vel etiam expertos se esse asseuerent. Nam & nos cum essemus in Italia audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus in caseo dare solere dicebant quibus vellent, seu possent viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent; postquam perfuncta opera iterum ad se redirent, nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque ser-

seruari. Et mox: Non itaque solum animum, sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim Dæmonum arte, vel potestate in membra vel lineamenta bestialia veraciter posse conuerti: sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, siue somniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis, aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorum sensum nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perduci. Phantasticum autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri posset in somnis, & portare onera: quæ onera si vera sunt corpora portantur à Dæmonibus, vt illudatur hominibus: hæc ille, repetens eadem verba quæ dixerat libro de spiritu, & anima. Propterea Reges quidam tantæ superstitioni dedentes semetipsos diabolico commertio, mira effecere. Baianus enim Bulgarorum Princeps adeo insignis magus fuisse traditur, vt quandocunque illi videretur lupinam, aut alterius cuiuslibet bruti animantis formam referret: vixit is Othonis Imperatoris tẽpore. Vinc. hist. li. 24. c. 87.

PH. Phantastice dubio procul hæc fieri asserendum est, iuxta sanctissimi Philosophi quoque eruditissimi Augustini sententiam. Cui etiam natura ipsa suffragatur rebus quibusdam se aliter ostendentibus, quam sint: Nam diuo Thoma teste, herba quædam est, quæ fumigans trabes in serpentum formas cogit oculis cernentium apparere: quin etiam ignis in cyatho maluatici ad carbones bullientis tactu accensæ candelæ succensus astantes sub forma tam liuida repræsentat, vt Acherontini Spiritus in humana specie videantur: hæc refert Silu. de strigim. lib. 2. cap. 8. puncto 1. Cum igitur naturalium rerum peritissimi sint ipsi Dæmones, multa huiusmodi possunt efficere, ad quæ hominum quantalibet perspicacia prædíti nequeant vlla ratione pertingere.

Quæ vero de hominum conuersione in lupos nonnulli tradidere, reijciendum est, sicut & ipse Plinius reiecit lib. 8. cap. 22. non enim id aliter se habet quam Phantastice: Nam Dæmon maleficijs hominem fascinare adeo potest, vt à Diabolo obsessus se putet in lupum verti atque humanas vorare carnes, cum illud efficiat lupus verus vt scribit Syluest. de strigim. lib. 2. cap. 8. puncto 4. quandoque vero Dæmon ipse corpus lupo persimile assumit: aut hominem in huiusmodi formam ab alijs videri facit. Siluest. ibidem.

EQ. Sunt hæc præclare enarrata, nunc superest, vt accedamus ad reliquas hominum insitatas formas, præsertim eorum, qui canino asseruntur capite esse; Solinũ memini de eis tradidisse cap. 32.

Cyna-

Cynamolgos enim scribit habere caninos rictus,& promissa ora: sed & c. 53. Megasthenes (inquit) per diuersos Indiæ Montes esse scribit nationes, capitibus caninis, armatas vnguibus, amictas vestitu tergorum, ad sermonem humanum nulla voce, sed latratibus tantum sonantes asperis rictibus: Cui suffragatur Marcus Polus, qui Indias illas perlustrauit; tradit enim lib. 3. cap. 18. In Insula Angaman, non solum capite ipso, verum & oculis, ac dentibus caninis esse, & anthropophagos: sed & in Nicouerra Indica Vrbe canino capite homines esse tradit Odericus poster. in principio.

TH. Apud Tartaros quoque gentem quandam canina esse facie traditum est: nam cum Tartaris hostilitatem perpetuam gerit miraque arte ad conflictum ineundum vtitur, sagittas Tartarorũ contemnens: hyeme etenim se aquis mergunt, arena postea sese inuoluunt, glaciataque per eum modum cute, quasi ferreo tergore obtecti pugnam ineunt securi, sagittas glaciem non penetraturas certo scientes; irruunt igitur in hostes, quos solis dentibus, & vnguibus dilaniant: id referunt ordinis prædicatorij quidam Apostolicæ sedis apud Tartaros Legati, de reb. Tart. lib. 1. cap. 9. Vinc. hist. lib. 31. cap. 11. & Ioannes de plano Minorita vt tradit Antoninus tit. 19. cap. 8. §. 18. qui prætetea recolunt apud eosdem Tartaros compertam gentem canino quidem ore, sed reliquo capite bubulo, membra cætera humana quidem, sed pedes bubulos illis esse: loqui nescire, latrare tantummodo eos nosse. id ipsi Legati scripsere eodem lib. 1. cap. 13. apud eundem Vinc. lib. 31. cap. 15. adijciunt prætetea ijdem authores, tametsi viri hanc, quam diximus caninam faciem referant, mulieribus humanum vere vultum esse, vt reliquis in orbe feminis: Ibi igitur talis est gens; At apud nos hoc scilicet Europæ cœlo huiusmodi nunquam orta sunt monstra, nisi singularia magis ex prodigio. In Albania etenim mulier-cula quædam peperisse memoratur infantem, qui ante totus erat homo retro totus erat canis; vtriusque autem formæ omnia aderant mẽbra: accidit id anno Domini 1126. Vinc. hist. lib. 26. c. 46. Sunt igitur Authores non pauci, qui affirment gentem compertã canino capite, verumque id esse & ipse assentior.

PH. Ita se habere etiam testatus est Plin. lib. 6. cap. 30. scribit enim Cynamolgos caninis capitibus esse: quod etiam tradidit lib. 7. cap. 2. asserens esse caninis capitibus, & latrare: cui accedit Aul. Gell. noct. atti. lib. 9. cap. 4. id asserens ab antiquissimis scriptoribus fuisse annotatum.

TH. Isidorus id aperte affirmat Ethym. lib. 11. cap. 3. Cynocephalos nuncupat eos. At S. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 16. c. 8. asserit non id esse incredibile.

PH. Non

PH. Non erit ſane incredibile; nam & Ælianus hiſt. libr. 6. c. 10. Ægypti (inquit) Cynocephalos docebant literas, & ſaltationem tibiarum cantum, tempore quo Ptolemæi Reges regnabant, & mercedem Cynocephali pro ijs colligebant, & datam, in marſupium conijcientes ferebant: ſed & lib. 10. cap. 26. idem Ælianus habet: Poſt vaſtam Ægypti ſolitudinem, quam ſeptem diebus tranſiri ferunt, ſecundum viam quæ ad Æthiopiam pertinet Cynocephali homines habitantes ex venatu Dorcaduni, & Bubalorum viuunt, nigro aſpectu, capite, & dentibus caninis præditi ſunt: Vocis quidem expertes ſunt, ſed ſtrident acute, infra barbam mentum poſſident ſic promiſſum, vt ſerpentium ſimile id eſſe videatur; Eorum manus robuſtis vnguibus, & acutis armantur ſimiliterque toto pectore, vt canes hirſuti habentur, atque etiam pedum celeritate valent: libro quoque eodem. cap. 31. vt humanos mores, mentemque ac rationem Cynocephalis ineſſe demonſtret: ſic ſcribit Cynocephali eſculenta teſtaceis inuolucris circum veſtita reperiant, cuiuſmodi ſunt Amygdala, glandes, nuces externunt, præclare intelligentes intima quidem eſculenta eſſe, extima vero reijci oportere. vini item potione veſci non recuſant, atque etiam carnibus, vel elixis, vel aſſis exſaturantur, & his quidem recte, ac ſuauiter apparatis magna delectatione afficiuntur. Contra ex non accurate elixis valde offenduntur: veſte indui mirifice gaudent, ac ſi eorum catulos etiamnum perparuulos ad mulieris vbera admoueas, tamquam pueruli lac exugunt.

TH. Probanda igitur adeo eſt hæc de Cynocephalis ſententia vt pudeat tot authoribus refragari; quandoquidem ijdem etiam in Europam delati, viſi ſunt, in ſummorum Regum ædibus. Nam Vinc. ſpec. natur. lib. 31. cap. 126. id tradit his verbis Ætate (inquit) noſtra delatum eſt Regi Franciæ Ludouico monſtrum, aut homo canino capite, cætera membra corporis habens vt homo, crura quidem humano more nuda, manuſque, & brachia: collum album, ac nudum: dorſum vero piloſum: erectus vt homo ſtabat, & vt homo ſedebat, coctis carnibus veſcebatur, vinumque libentiſſime bibebat, & ita decenter, ac modeſte ſicut homo, cibũ manibus capiebat, & ori ſuo inferebat; genitale membrũ habebat vltra quã corporis moles exigebat, puellis, ac fœminis libentiſſime iungebatur, & in ſexu viri, ac fœminæ diſcretionem præſeferebat: cumque pacatum erat hoc animal inſtar hominis mitiſſime, ac decentiſſime ſe gerebat: at vero furijs agitatum crudeliſſime commouebatur, & in homines ſæuiebat.

EQ. Num autem huiuſmodi homines ſunt, rationiſque capaces, & ideo ſalutis æternæ, aut damnationis, reſurrectioniſq; futuræ participes?

TH. San-

TH. Sanctus Augustinus si recte perpendatur lib. 16. cap. 8. de Ciuit. Dei, videtur huic quæstioni respondere his verbis: Quisquis vspiam nascitur homo idest animal rationale mortale quālibet nostris inusitatam sensibus gerat corporis formam, seu colorem, siue motum, siue sonum, siue quamlibet vim, qualibet parte, qualibet qualitate naturæ ex illo protoplasto uno originē ducere nullus fidelium dubitauerit: Sed ad Fratres in eremo serm. 37. scribit, se ad monstra caput non habentia & oculos in pectore habentia, ac monoculos serendi Euangelij causa profectum, cum nosset eos gentilitatis errore implicitos; & ratione alicuius tametsi falsæ religionis duci. Rationis igitur vestigium, mentisque si in eo dignoscatur, inter homines adnumerari potest, atque vsu (quamuis Siluestris naturæ) aliquo, temporisque intercapedine fieri docilis, habilisque diuinis rebus, eisque pedetentim assuefieri: Et ideo in die resurrectionis resurrectura sunt monstra omnia, reformatis membris in decoram, cœloque dignam formam, vt scribit Sanctus Augustinus in Enchir. ad Laur. cap. 87. & 91. propterea si eos, qui absque capite sunt, oculos in pectore habeut, absque dubio æternæ salutis esse capaces, rationeque pollere iam cum nouerimus ex S. Augustino ad Fratres in eremo, & reliqua monstra similia possumus in eundem numerum referre.

EQ. Ego vereor ne (etiamsi vestigium aliquod rationis habere videantur huiusmodi) à feris progeniti sint: nam & ab hominibus, & à feris huiusmodi gigni compertum habemus: Ælian. etenim hist. anim. lib. 6. cap. 41. sic habet. Hircus ob riualitatem in vrbe Sibari adolescentem pastorem occidit, quod capram adamaret, & ei coiret; nam ex ea natus est Siluanus infans humana facie, sed caprina habens crura: cui accedit & Plin. Æliano vetustior scribens lib. 7. cap. 2. Homines feris coire, atque inde gignere monstra.

TH. Criminis culpa aliquando miraculo ostenditur non solū vt supra diximus de Anserino collo, & capite in Roberti Regis ob anathematis, & incestus crimen: verum ob nephariam admixtionē: Alexandro enim Sexto Romano Pontifice Mulier quæ canem admiserat, caninam progeniē prægnans edidit, cuius criminis causa subiens pænitentiam, Pontificem adijt, ab eoq; pro expiatione diploma impetrauit: Quam rem, cum Romæ degeret Raphael Volaterranus contigisse, diplomaque se vidisse testatur lib. 24. tit. de Vessica: vnde & illud Æliani verisimile esse conijcere licet: præsertim ex eo, quod idem Ælianus habet lib. 7. cap. 18. In Vrbe (cuius nomen præ reuerentia reticendum est) Mulierem Adulterij ob prægnantem ventrem accusatam fuisse tradit, neque aliū adul-

terum

terum adinuentum, quam Canem: quod si culpa absit, prodigiosum tamen fuerit, sicut contigit Martino IIII. Roman. Pont. quãdo infans Vrsi modo pilosus, & vnguibus armatus editus est: quãobrem Pontificis iussu, Romæ vbique Vrsorum imagines obliteratæ sunt. Bergomas, Appendix Vincentij. Leonem præterea mulier in Constantiensi Diœcese Nicolao III. Roman. Pontifice peperit, vt Appendix ad Vincentium tradit, sed de his hactenus.

EQ. Nunc de singulis membris agendum, & primum de oculis. De humanis oculis mira produntur: nam præter id quod iam diximus, de ijs quorum oculi sunt in pectore, aut humeris; compertum est aliquando qui eos retro inuenti sint habere: Id enim habet Plinius lib. 11. cap. 52. In Ægypto (inquit) enutritum fuisse hominem binis, & in aduersa capitis parte, oculis, sed ijs non cernentem: sed id cum singulare monstrum fuerit, non adeo admirandum est, vt si gens eiusmodi aliqua reperiretur.

PH. Natura id effecisse potuit, præ virtutis imbecillitate, cum non valuerit oculorum semina vsque in anteriorem partem transmittere: non enim est dubium, oculorum neruos in occipiti radices habere: quamobrem inde oculorum morbi remedia à Medicis recipiũt: Ideoque ibi natura oculos illi monstro prodidit, imbecilla ad transmittendam virtutem vsque ad sincipitis fontem.

EQ. Monoculos igitur facere videbitur natura ob imbecillitatem, seu penuriam materiæ, aut spiritus: At Monoculos legi fuisse Philippum Macedonem, Annibalem Carthaginensem, Sertorium Hispanum, ac Ziscam Boemum. Krantius Vand. libro 12. cap. 33.

PH. Ij non fuere monoculi; sed lusci ab euentu, non à natura facti: ideo non agemus de singulari monstro monoculo, quia monstrorum nulla adhiberi ratio potest: libet de gẽte monocula ratiocinari. Eam esse scribunt non contemnendi authores. Aulus Gellius noct. att. lib. 9. cap. 4. testatur se peruetustis authoribus didicisse, apud Scythas quosdam esse vnum oculum habentes in frontis medio, qui appellantur Arimaspi: Solinus autem cap. 19. Arimaspi (inquit) circa Besglithram (non longe à Caspio mari) positi, vnocula gens est: sed & cap. 32. Æthiopum (inquit) occidentem versus sunt Agriophagi, qui solas Pantherarum, & Leonum carnes edunt, Rege præditi, cuius in fronte oculus vnus est: quin cap. 53. legimus (ait) monoculos apud Indos nasci, singulis cruribus, & singulari pernicitate, qui vbi defendi se velint à calore, resupinati plantarum suarum magnitudine inumbrentur. Plin. lib. 7. c. 2. Vnoculos media in fronte & Arimaspos dicit: sicut enim absq; vtro que oculo nasci homines contingit, vt Liuius testatur dec. 4. lib. 4.

asserens Arimini ingenuos pueros sine oculis, ac sine naso natos fuisse: ac sicut etiam testatur Zonaras in Mauritio, natum in Thracia puerum sine oculis, sine palpebris, sine manibus, & brachijs, cauda piscina vsque ad coxendices sursum porrecta: nil prohibet nasci posse homines vno absque oculo.

TH. Isidorus itidem habet lib. xj. c. 3. Cyclopes Indos monoculos asseuerans: verum de Polyphemo, deque eius admirandis, quæ Poetæ tradidere fabulosa esse, non est ambigendum, teste ipso Seruio in libro tertio Æneid. figmenta enim poetica esse asserit.

EQ. Non tamen fabulosum est monoculos esse: quandoquidem Fuluio Torquato Consule aduersus Volscos, e Mauritania Romam aduectus est homo monoculus, in Ægypti uastissimis eremis interceptus, qui per Vrbem circumferebatur spectandus miraculi gratia: contigitque ob eam rem quiddam memorabile. Macrina etenim Torquati vxor pudicitiæ eximiæ mulier, quamdiu absens fuerat vir, nusquam se spectandam exhibuit, neque è ianua. Cum igitur monoculus circumferretur, forte ante Macrinæ ædes adductus est; tum ancilla miraculum detulit ad Macrinam, eamque ad inspectandum inuitauit. Illa (tametsi videndi monoculi cupida) mori potius præ animi curiositate voluit, quam se præ ianuis exhibere: vti narrauit M. Aurelius Faustinæ vxoris familiaribus colloquijs, quæ habentur apud Mundognetum in vita eius lib. 2. c. 22.

TH. Neque incredibile esse monoculam gentem reperiri videtur sensisse S. August. de Ciuit. Dei lib. 16. cap. 8. sed ad Fratres in eremo serm. 37. sese gentem huiusmodi vidisse suis verbis testatur: Ego iam Episcopus Hipponensis eram, & cum quibusdam seruis Christi ad Æthiopiam perrexi, vt eis sanctum Christi Euangelium prædicarem, & vidimus in inferioribus Æthiopiæ partibus homines vnum oculum tantum in fronte habentes &c. quem locum etiam citat Fulgosus libr. primo de mirac. Zonaras quoque in Michaele Ducis filio tradit Constantinopoli infantem proditum caprinis pedibus, simul etiam monoculum. Sed de ijs hactenus.

PH. Non vacat miraculo id etiam, quod habet Gell. libr. 9. cap. 4. homines esse, quibus binæ papillæ sint in singulis oculis, & masculorum, & feminarum, interimereque quos diutius irati viderint: eos quoque in Illirijs esse: Plinius autem eas esse non solum in Illirijs, verumetiam in Triballis, atque in Scythia, quæ vocatur Bithya, sed & in Ponto tradidit, habereque in vno ex oculis equi effigiem. Ita ille lib. 7. cap. 2.

EQ. De auribus quoque hominum mira produntur: Mela

N enim

enim lib.3. cap. 3. affirmat his verbis: Satmali ſunt in Inſulis Septemtrionalibus, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patulæ, nudis alioqui prouectæ ſunt; præterquam quod fabulis traditur, auctores etiam, quos ſequi non pigeat, inuenio.

PH. Fabuloſum id cenſet Strabo, irridetque Megaſthenem de auribus huiuſmodi ſcribentem. Attamen Mela (vt dictum eſt) ſe habere auctores teſtatur non contemnendos: & vt ego opinor, non abhorret à vero ſi ſcriptorum numerus, atque authoritas perpēdatur, cuiuſmodi Megaſthenes vetuſtiſſimus. Cui accedit Solinus. cap. 21. Eſſe (ait) Inſulas, & Faneſiorum gentem, quorum aures adeò in effuſam magnitudinem dilatentur, vt reliqua viſcerum illis contegant, nec amiculum aliud ſit, quam vt membra membranis aurium veſtiant: Quibus & Plin. adſtipulatur libro 4. cap. 13. Circa Pontum (inquit) Inſulæ ſunt Scythicæ, vbi Faneſiorum gens nudo alioqui corpore, tam grandes aures habet, vt tota ipſorum corpora contegant: ſed & libr. 7. capit. ſecundo probat in Indiæ ora, non longe à Taprobana eſſe homines, qui ſe totos auribus contegant.

TH. Horum teſtimonia omnia peruetuſta ſunt: at non deſunt recentiora: nam præter id, quod Iſidorus idem affirmat libr. xj. cap. 3. Maximilianus Tranſiluanus apud Ramuſ. Tomo primo tradit in Inſula Gilon, quæ intra Moluchas adnumeratur, gentem eſſe, cuius tam grandes auriculæ ſunt, vt ad humeros propendeant; quin & alia ibi proxima Inſula adeo patentibus auriculis eſſe tradit, vt altera iaceant, altera vniuerſum corpus obtegant; ibidem Maximilianus. Accedit huic Eques Pigafetta apud Ramuſ. Tom.j. quibuſdam Inſulis non admodum remotis ab Inſulis Latronum, adeo longas hominibus auriculas eſſe tradit, vt brachia tegant: Quinimo idem Pigafetta aſſerit inter Moluchas Inſulam quandam adnumerari, cui nomen Aruchetto: in ea homines, & mulieres cubitales eſſe, ſcilicet adeo expanſis auriculis, vt in altera extenſi iaceant, altera tegantur: alioqui nudi incedunt, detonſi, mira pernicitate valentes.

PH. Hoc naturæ miraculū fuerit; ſicut enim quod alibi datur, alibi diminuitur, incongruum non eſt opinari, huiuſmodi aurium immenſitatē inde effici, quod corpora perexigua ſunt: idq; humor, qui proceritati parandus erat, cum craſſior, frigidus, ac ſiccus ſit, in multa quantitate abundans, ſeſe in auriculas effundat, quod patet in aſinis, quorum auriculæ ob craſſitiem, frigiditatem, ac ſiccitatem humoris præ ceteris animantibus patulæ ſunt.

EQ. Et ipſa etiam labia, linguaque monſtroſis quibuſdam hominibus monſtroſa ſunt membra: Mela etenim lib.3.c.4. ſic habet. Extra Ægypti, & Macrobiorum deſerta, muti ſunt populi, & quibus

bus pro eloquio, nutus est, alij sine sono linguæ, alij sine linguis, alij labris etiam cohærentibus.

PH. Et huic accedit Solinus c.32. Æthiopum (inquit) aliquibus concreta ora sunt, medioque tantum foramine: nonnulla gens linguis caret, in uicem sermonis vtentes nutibus, motibusque: adstipulatur & Plinius lib.6.c.30. vbi alios scribit esse sine linguis, alios nutu tantum loqui, alios in facie vnico esse foramine; alios sine naribus æquali totius oris planitie. Quin & lib.7.c. 2. scribit Choromandas siluestres esse sine voce, hirtos corpore, & caninis dentibus: atque Astromoros gentem esse sine ore, hirtos etiam corpore, solis odoribus viuere.

TH. Scio Strabonem hæc omnia deridere libr. 15. attamen S. August. lib.16.c.8. de Ciuit. Dei hanc gentem, quæ ore careat, aut lingua, & solo halitu viuat, commemorat, nec incredibile id esse asserit, sicut apertissimis verbis Isidorus lib. xj. c.3. tradit, gentem esse absque lingua nutu tantum vtentem, atque aliam quoque concreto ore, vt nihil eloqui vlla ratione possit. Quamobrem nõ adeo à verisimili id abhorret, quandoquidem vel ipso etiam Plinio teste lib.5.cap.8. Troglodita sermone carent: vnde vel lingua careant, necesse est, aut vsu eius. Est quidem lingua à Deo creata Exod. 4. vt homo homini, Deoque sua desideria, mentisque conceptus communicet, nobilissimum animæ instrumentum, futura explicet vti præsentia, præterita quoque quasi præsentia representet. Attamen & ipse idem mutos facit Exod. 4. vnde & credibile huiusmodi gentem esse posse. Cui tamen possit & Deus eloquentiam dono suæ gratiæ concedere; vt quod muti miris modis nutibus mentis conceptus explicent, vti quotidie experimur, ita & vocis sono edisserant: sæpe tamen miraculo Deus etiam eloquentes mutos reddit, quod in Zacharia Diui Ioannis patre perspicuum est: quandoque autem nimio dolore id accidit homini, vt elinguis fiat, quod accidit Secundo Philosopho, qui cum ob longam absentiam matri de facie non agnosceretur, maternam pudicitiam experiri voluit: admissus est velut extraneus ad cubile, abstinuit autem ab omni complexu, & fœditate, quin se eius filium prodidit: eam ob rẽ mater pudore cõsternata animam mox efflauit, ipse vero perpetuum deinceps silentium seruauit, nõ secus, ac mutus: Alber. Magn. anim. lib.8. trac.5.c.2.

EQ. Mutam nasci gentem aliquam recentiores, qui orbem perlustrarũt, etiam testati sunt. Petrus enim Martyr in Hispaniola Occidentali Insula in prouincia Guaccaiarima siluestres homines compertos ait, absq; vllo proprio idiomate, absq; legibus, absque commercio. Posse autem Dei miraculo loqui, si ita diuina gratia largiatur, vel inde pateat, quod Cræsi filius locutus est, cum miles

Cræſum eius patrem non agnoſcens,euaginato enſe fuiſſet aggreſſus,ita dicens:Ne occidas,Cræſus enim Rex eſt: vt tradit Herodot. lib.2.quamquam ex Plin.lib.xj.c. 51. hunc Cræſi filiū patet ſolo ſemeſtri natum locutum fuiſſe. Sed Aul. Gell.lib.5.c.9. Herodoti hærendum putat.Addit & aliud commemorabile idem Aulus Gellius Ægelem Samium perpetuo habitum elinguem, cum in ſacro certamine ab aduerſarijs non bona fide ageretur, ſed falſa ſors ſubijceretur,magno clamore conqueſtum ita linguæ vincula diſrupiſſe, vt poſtea ſemper explicate ſitelocutus.

TH. Sunt hæc ſane memorabilia, ſed admirandum, ſi abſciſſa lingua quis loquatur,cuiuſmodi ex Procopio narrat Euagrius li. 4. c.14. Libycos Epiſcopos ab Arrianis linguæ abſciſſionē paſſos fuiſſe, eoſq; Conſtātinopolim profugiſſe, ibiq; perinde locutos exciſſis radicitus linguis, articulata voce, ac ſi nihil tale perpeſſi fuiſſent, Procopio eos audiente: Miraculi aūt veritatem inde patere, quod dum à mulieribus abſtinerent huiuſmodi Epiſcopi, gratiā locutionis ſeruarunt ſemper: at vbi eorum aliqui ſunt mulieribus cōmiſti,tanto dono priuati ſunt,vt ibi Euagrius.Et Victor Vitenſis Epiſcopus illius tēporis ſcriptor perſecutionis Vandalicæ lib.3. idque confirmat B.Greg.dialog.li.3.c.32.Sed & apud Perſas idem contigit,vt Chriſtiani vi tyrannica amiſſis linguis luculēter elocuti ſint ſub Anaſtaſio Imperatore,vt habet Niceph.lib.16.c.36.

EQ. Non minora fuere miracula,quando infantes,quibus nec mens,aut rerū vlla cognitio ineſt,nec linguæ vllus vſus, locuti ſunt magno hominum commodo. Sicut de Daniele Abbate contigiſſe narrat Sophronius prat.ſpirit.c.114.Cum enim Daniel inſimularetur ab aduerſarijs adulterij,quoniam cum quidam prolis ſterilitatem paterentur in coniugio,ac per Danielis orationem prolem ſuſcepiſſent,retorquebant aduerſarij quidam turpitudinem in ipſum beatum virum,at ipſe accedens ad infantem iam 25. diebus tantū in lucem editū,interrogat corā omnibus:Num ego pater tuus ſum, an alius?Infans apertis verbis,& nutibus patrem verū oſtendit: cui rei, & alia accedit,de qua Greg.Turon.Hiſt.Gall.lib.2.c.5. Cū Brițius Epiſcopus eiuſdem criminis inſimularetur, ſimili interrogatione ab infante apertis verbis purgatus eſt. Sed & alij,vt dicemus in ijs,quibus mirabilia acciderunt.

PH. Hæc ſola Dei gratia facta ſunt,naturæ ui ceſſante;at illud admiror quod Diodorus de Iambolo ſcribit, vt eſt apud Ramuſ. Tom. j. Teſtatus eſt enim homines in Inſula quadam Meridionali fuiſſe compertos bifidæ, atq; biſulcatæ linguæ,oſſiumque mobiliū, & qui pluribus ſimul reſponderent,vti iam paulo antea diximus.

Th. Non fuerit abſque myſterio hanc rem interpretari ex ſacris litteris; duplices enim, & inconſtantes, doloſi quoque ſignificari

cari videntur. In psalmo etenim ita habetur: In corde locuti sunt: vt sic duplicibus linguis respondeant, ei scilicet cum corde verba pronuntiant, & ei, cum quo occulta cordis fraude intendunt: Bilingues etenim hos scriptura nuncupat: nam & serpentibus bifidas linguas compertas aliquando disseremus.

E Q. Recte equidem, sed ad loquendum non sola lingua, sed & labia plurimum conferunt: propterea non miror obtumescere eos, qui labijs vel carent, vel inutilia ad motum habent. Plin. enim lib. 6. c. 30. tradit intima Orientis parte gentem esse sine superiore labro, vnde verbum explicare eos non posse apertum est.

T H. Idem fuerit, si sine inferioris labri vsu gens sit: nam Isidorus tradit gentem esse, cui inferius labrum tam grande sit, quo tota facies contegi possit: ita ille lib. xj. cap. 3. Cui recentiores qui orbem perlustrarunt, etiam suffragantur: Aloysius enim Cadamustius gentem esse scribit Æthiopicam, cui nomen est Azanaghi, labio inferiore esse valde propendulo: Idque eos sale condire, ne putrescat aeris infectione: propendet autem huiusmodi labrum vltra vlnæ mensuram: ideoque gentem illam mutam esse testatur.

P H. Forsitan ea gens barba carens labrum huiusmodi pendulum nutrit: In barba enim nutrienda sæpe gentes insaniunt: nam in fluuio Gargaro Insulæ, quam Hydrophagi incolunt, barbã adusque genua nutriunt. Bocat. Fluuio Gargaro.

E Q. Hos omnes vere homines esse etiam qui linguæ vsu careant, non est ambigendum, quoniam reliqua forma corporis hominem referunt, & rationis vsu non sunt expertes: sed uereor, ne quæ de Satyris dicuntur, pudeat inter colloquendum disserere.

P H. Mela lib. j. cap. 3. in Aphrica eos, & vix homines esse scribit semiferos appellat, sed & cap. 4. Satyris (inquit) præter effigiem, nihil humani: at lib. 3. cap. 4. Panum (inquit) Satyrorumque hinc opinio causæ fidem facit, quod nocte crebri ignes emicant, & velut castra late iacentia ostenduntur in Athlantico monte; crepãt cymbala, & tympana, audiunturque tibiæ sonantes malus humanis; cui etiam Solinus suffragatur cap. 26. at apertius cap. 33. quãdo Satyros testatur nihil præferre hominis aliud, quam figuram.

E Q. Plinius idem asserit lib. 5. cap. 8. vultu excepto, humani nihil eos habere, at lib. 7. cap. 2. Subsolanis (inquit) Indorum montibus (Cartadulorũ dicitur Regio) Satyri sunt pernicissimum animal, tum quadrupedes, tum recte currentes humana effigie propter velocitatem, nisi senes, aut ægri capiuntur: & ideo Ælianum pro belluis habere eos censeo ex ijs quæ habet libr. 16. Ad Indiæ (inquit) montes Coruda locus est opacissimus, vbi bestiæ Satyrorum formam toto corpore hirsutæ equi caudam habent, & à sum-

mis montium saxa deuoluunt venatoribus.

TH. Homines esse eos, & rationis compotes quis audeat attestari. Verumtamen, si de ea re in Ecclesiasticis rebus agere oporteret, experimento res perciperetur: Si enim in huiusmodi signa aliqua, quamuis modica rationis possent apparere, vt non brutum, sed ratione animal præditum dignosceretur, hominem fateri oporteret: atque ex Adam (tametsi natura corrupta) profectum. Ideo Isidorus lib. xj. cap. 3. scribit gentem reperiri, cuius pars superior hominis sit, inferior belluarum: quin aperte etiam tradit gentem esse, quæ humano sit corpore, equinis autem pedibus conspiciatur: sentire igitur videtur homines esse huiusmodi posse.

PH. Et Mela, & Solinus non videntur diffiteri homines esse posse equinis etiam pedibus: Mela etenim lib. 3. cap. 3. In Insulis Oonis Septemtrionalis maris, sunt Oones (inquit) qui equinis pedibus sunt, & Hippopodes dicuntur: cui adstipulatur & Solinus. c. 21. dicens Hippopodes humana vsque ad vestigium forma, in equinos pedes desinunt; expressim vero homines esse huiusmodi, qui apud Oones nascũtur equinis pedibus explicat Plin. libro 4. ca. 13.

TH. Quamobrem, si in eis rationis vigeat vestigium aliquod, pro hominibus & nos habebimus. Nam & S. August. de Ciuit. Dei lib. 16. cap. 8. tradit apud Hipponem, natum esse hominem, quasi lunatas habentem plantas, & in eis binos tantummodo digitos, similes, & manus: si aliqua gens talis esset, illi curiosæ, atque mirabili adderetur historiæ: hæc ille: Hominem igitur illum dixit Augustinus.

PH. Licebit igitur credere Plinio asserenti lib. 7. cap. 3. se sub Claudio Cæsare vidisse Hippocentaurum (cuius anterior pars hominis esset, posterior equina) allatum ex Ægypto in melle: qui in Thessalia natus fuerat.

TH. Et id esse posse Dei miraculo, fateri nos opportet: sed hominem esse, vt iam diximus, ab rationis vsu perdiscere oporteret: non enim à pedibus, reliquisque inferioribus partibus, si hominis non sint, putandum statim est, hominem desinere esse, quia in hominis formam corpus non desinit: Nam & gentes apud Indos reperiuntur vno tantum pede, saltuatim, perniciterque currere, nec poplitem flectere, Sciopodasque nuncupari, quod per æstum in terra iacentes resupini vmbra se pedum protegant; vt iam diximus ex Solino cap. 53. fuisseque pictos in foro Carthaginensi iuxta portum testatur S. August. lib. de Ciuit. Dei. 16. cap. 8. neque id incredibile esse profitetur: habet eadem & Plin. lib. 7. c. 2. Gell. lib. 9. cap. 4. Isidorus lib. xj. cap. 3. & Solinus eod. cap. 53. monoculam eam esse gentem testatur, vt vel hinc patere possit na-

turam

turam penuria materiæ pati, tum in efformandis oculis, manibus, ac cruribus, ac reliquis membris: membra enim, aut superfluunt, aut deficiunt plerumque pro portione materiæ: licet enim ego sentiam huiusmodi, quibus vnum pedem esse scribunt, duo crura, ac pedes concretos fuisse; tamen & vnicum esse, non est incredibile: sicut Aretij puerum, vna tantum manu natum testatur Liu. dec. 4. lib. 5. & alterum in Piceno vtraque manu, atque vtroque pede carentem. Liu. ead. decad. 4. lib. 4. & è conuerso ob seminis redundantiam superflua habere membra, vt Byzantij, puerũ quadrupedem natum esse Platina scribit in Sabiniano primo Papa, sicut & alter denos digitos singulis manibus, vt habet Zonaras 7. 2. In Octauio Augusto.

Eadem præterea ex causa materiei penuria accidit ijs, qui Tartaricis quibusdam locis comperti sunt vnico in pectore brachio esse, vnicoque crure, ac pede: sagittariorum tamen officium implere binos, ac binos, dum alter arcum, alter sagittam vibrat: sunt ij miræ pernicitatis, quandoquidem manu simul, ac pede tanta celeritate currunt, vt equos anteuertant; cum autem brachio defatigati fuerint, pede tantum saltibus currunt: Id recolit Ioannes Apostolicæ sedis Legatus ad Tartaros, & alij Nuntij eiusdem sedis, & tandem Vinc. hist. lib. 31. cap. 16. Anton. tit. 19. cap. 8.. 18. lib. 1. cap. 14. Quandoque vero inuenti sunt, qui vtraque manu caruerint, quibus pedes manuum officium exhibuerint: Quod sæpe nos in Italia vidimus: Mulieri id accidit, pede cibum ori admonens, scribens, suens, nens, arcum, sagittamque vibrans, nulla prorsus minore agilitate, quam reliqui manibus: Huiusmodi autem non pauci conspecti sunt in Regia magni Cam, vt tradit Oder. post. ante fin.

EQ. Idem iuditium fuerit de illa gente, quæ in Monte Milo, seu Imao nascitur auersis quidem plantis, sed octo digitorum, cuiusmodi Solinus habet eod. c. 53. vt Plin. eod. lib. 7. c. 2. Gell. lib. 9. cap. 4 Isid. lib. 11. cap. 3. At si plantæ mensuram longe excedant corporis proportionem nihili referre putarim, sicuti Indis quibusdam viris quidem plantæ cubitales sunt, feminis vero adeo paruæ, vt struthopedes appellentur. Plin. lib. 7. cap. 2.

TH. Quin etiam de ijs fuerit idem iudicium, quibus caudam esse, lenem quidem, absque villis in prouincia Lambri iuxta Iauam, prælongam in vlnæ mensuram, vti scribit Marcus Polus lib. 3. cap. 15. Sicut etiam de illis quibus caudam, sed villosum esse, miræque pernicitatis esse testatur Plin. lib. 7. cap. 2.

Pausanias quoque libr. primo de region. Græcor. memorat in extremis Oceani oris nautas tempestate delatos per Insulas Sa-

tyridas vidisse gentem ruffam, cauda non minore quam equis sit habentem in clunes propendentem: sed et in Anglia cum missus à Gregorio Magno Augustinus verbum Dei prædicans irrisioni esset genti in Dorocestria, qui ranarum caudas vestibus illius appendebant: gens illa cum posteris caudas sicut pecudes referunt habere Guiliel. Nang.Genebr. in Gregorio magno.

EQ. Si quando autem natio reperiatur humana quidem facie, quæ nil adoret, nil cum religiosis habere videatur, num ideo statim censenda est irrationalis, belluinaque natio, carereque ratione, ac mente? nam non ambigo reperiri animantia humana facie, præcipue vero simias in Corsica natas, quas ad humanam fere effigiem esse tradit Procopius Bell. Gott. lib. j.

PH. Si gens fuerit, quæ eo impietatis peruenerit, vt humani offitij obliuiscatur, homines esse non desinunt, neque impossibile censendum est eos posse ad meliorem frugem conuerti si alliciantur: Mela enim huiusmodi homines scribit. lib.3. cap. 4. Hirsutos toto corpore præter capita ferarum more esse Carmanios, qui sine veste, ac fruge, sine pecore, ac sedibus piscium cute se velant, carneque vescuntur. Cui accedit, & Solinus cap. 32. qui scribit Arthabatritas pronos, atque quadrupedes, non secus, ac feras sine sedibus euagari; quin & cap. 33. addit Athlantes ab humano ritu prorsus exulare, nulli proprium uocabulum, nulli speciale nomen est. Ac præterea Mantopodas flexis nisibus crurum repere, potiusque incedere, & pergendi vsum lapsu magis destinare, quam ingressu. Insuper quoque cap. 53. ait siluestres quosdam esse hircos corpore caninis dentibus stridore esse terrifico apud Indos. Ij tamen omnes sensim persuasi, ad rationis plenum vsum traducerentur: vti ab Antropophagia, tam in Orientali, quam Occidentali Indicis regionibus hoc nostro sæculo Iesuitarum opera præstitum vidimus.

TH. Hæc quæ commemorata sunt de Arthabatritis, ex Solino eadem habet, Plin. lib. 6. cap. 30. & ex eodem de Mantopodum gente, habet idem Plin. lib. 5. cap. 8. & Isidorus lib. 11. cap. 3. Attamen rationis, mentisque vim adhuc in illis vigere, nemini dubium esse debet: quandoquidem (vt alias diximus) diuinæ bonitatis clementia multa fieri permittit in humani generis culpis corrigendis, aut puniendis, quæ ferarum similitudinem gerunt, vti exemplo Nabuchodonosor Rex Daniel. cap. 4. qui toto septennio (vt alias diximus) cum feris ferarum modo vixit, ad elationis suæ culpam deprimendam.

EQ. Et sane, quia humani generis criminum colluuies in immensum defluxit, ita huiusmodi gentis Siluestris, qualibet orbis prope-

propemodum parte, comperta eſt: Nam præter eos, quos ex Solino, & Plinio, atque alijs commemorauimus in Inſula Buthuan, piloſi, feri, atque Antropophagi ſunt, vti ſcribit Pigafettas: ij etenim occiſorum hominum crudum cor deuorant. Sed & infra Antarcticum polum Silueſtrem gentem eſſe ferarum more viuentem, palam, & vbique fœminis commiſcentem, nihil adorantem, nudamque incedentem teſtatur Veſpucius. Iuxta quoque Nilum quibuſdam montibus, atque deſertis ferarum more, herbis viuere gens comperta eſt, vt ſcriptum reliquit Meshudius hiſtoricus, relatu Leonij hiſtorici Aphricani p.9. quibus comparandi ſunt, quos idem Leonius refert abſq; omni religione viuere, in Borno Aphricæ prouincia, neque enim ſibi nomina imponunt, ſed ab aliquo euentu dignoſcuntur. Sunt & Chelenophagi, ſilueſtres, hirſuti, præter faciem quæ lenis eſt, toto corpore veſtiuntur corijs piſcium, vt habet Solinus cap. 55. & Plin. lib. 6. cap. 24. Gorgones quoque hirto ſunt corpore mira pernicitate valentes, Plin. lib. 6. cap. 31. Quibus accedunt quos retulit ex peruetuſtis ſcriptoribus Aul. Gell. lib. 9. c. 4. videlicet quoſdam hirtos eſſe corpore, non villis, ſed auium more plumantes eſſe; ſunt præterea qui ſcribant Tartaricam quamdam gentem ſilueſtrem eſſe, habitareque deſerta, irrationales videri, quod ad rem propoſitam nil reſpondeant: in cruribus ij carent flexu poplitis, cum etenim ceciderint, ſoli nequeunt exurgere, vt ij tradiderunt, qui Apoſtolicæ Sedis nomine, legatione apud Tartaros functi ſunt ante annos ab hinc trecentos de rebus Tartaris lib. 1. cap. 6. quin huiuſmodi ſilueſtres, totoque corpore hirtos ali in Regia magni Cam intra hortos, recolit Odericus poſterior ante finem. Et certe quandoque hominum genus ad tantam fœditatem deprimitur, illuſa à Dæmonibus, vt ad ipſas Belluas proxime accedat: Exemplo ſint nobis Rugiani, qui templum Porenutio Idolo quatuor capitum dicarant: cui inſeruientes, adeo Dæmonum illuſione dementes fiebant; vt in ea vrbe Mares cum fœminis in concubitum accitis, canum more cohærere, adeo ſolebant, vt nullo modo quantalibet mora interpoſita diuelli poſſent: quin ſæpe vtrique perticis è diuerſo appenſi inuſitato nexu ridiculum ſpectaculum populo præbuerunt, vt tradit Sax. Gram. lib. 14. quid igitur mirum fuerit, ſi huiuſmodi belluinam naturam referant, cum tamen homines ſint mente capti: Silueſtres igitur homines corpore toto hirtos vltra Gades, non procul ab Aphricanis littoribus ſe ſpectaſſe tradit Hanno Carthagin. Sed & Petr. Mar. in Sum. Ind. vt memorauimus in Hiſpaniola noui orbis in prouincia Guaccaiarima ſilueſtres illos homines ſcribit antra, ſyluaſque habitare abſque vllo hominum ſocietatis commercio nudos, ſine-

que

que loquela esse: captos numquam cicures fieri, sine vlla lege viuere, solaque de facie homines rationales videri.

TH. Hæc itaque hominum siluestrium genera quibus rationis vestigia apparent docilitate sensim, in legitimum rationis vsum, Dei gratia accedente traducerentur, cum homines sint.

EQ. Hæc quæ retulimus, sunt de hominum feritate terras incolentium; an idem fuerit de ijs, qui aquis degunt, quos difficilius putabimus humana mente præditos esse?

TH. Refert plurimum, si quæramus in hac disputatione definienda, an piscis sit qui humanæ formæ speciem gerat, an homo mari assuetus inter pisces, quasi familiaris natando viuat. Nam humana forma pisces repertos, aliquando differemus, quum de piscibus oportunitas se offeret colloquendi: Homines vero aquis degisse, iam sæpe compertum est. Ideoque pro hominibus haberi non desinunt, quod aquis cum piscibus degant: & extra aquas viuere nequeant.

PH. Ichthyophagos non secus quam marinas belluas nando in mari valere scribit Solin.c. 58. hoc autẽ ad virtutem spectat nil humanitati detrahit, sed addit: Nam nandi peritiã etiã prisci probarunt, adeo vt prouerbio datus sit locus in designando ignauo homine, neque, natare, neq; litteras didicit, propterea Cæsar, qui nulli hominum vlla in re virtute inferior fuit, nataudi peritiam eximie callebat quandoquidem iuxta littus Aphricanum non procul Alexandria non paruum maris spatium alacriter tranauit, vestibus pallioque nihil illi impedimenti præbentibus cum se è cymba in pelagus demisisset læua suos commentarios deferens, dextera natans, ore pallium tenens peruenit ad suas triremes Ægyptiorum superuenientem impetum vitans Suetonio teste.

Et certe etiã posteriora sæcula habuere nobilitate pollentes viros, qui natandi peritia insignes fuerint), nam vt ex multis vnico exemplo simus contenti, Siuardus è proceribus Noruegiæ natando sub aquis loricam exuebat; deinde totus submersus, vestimentis etiam omnibus, ac tandem adhuc sub aquis degens subucula, quæ extremum inter vestes locum habet, sese nudabat; Quandoque in Mari pugna quædam cruentissima quæsitus est, & ex natandi peritia inuentus circa ann. Domini 1054. Krantius Norueg. lib. 5. cap. 8. Igitur non erunt nobis alio nomine admirandi: qui perite natant quam virtute: sed de marinis animantibus hic agimus; Tritones autem inueniri, quos homines marinos dicunt; non putarim fabulosũ esse sicut nec de Sirenis, & Nereidibus, vt in piscibus profusius differemus: Alexander enim ab Alexandro lib. genial. 3. cap. 8. in Epiro scribit Tritonem hominem marinũ repertũ, qui è mari mu-

lieres raperet solitarias, quæ in littore versarētur; hunc per insidias captū cum mēbris omnibus, hominé referret oblatū cibū respuisse tradit, adeo vt fame, tabeq; fuerit mortuus vti in alieno elemento.

EQ. Petrus Gellius suis libris de animalibus tradit ad Regem Renarum allatum fuisse hominem marinum; quod testatur Petr. Hispal. Silu. p. 1. cap. 22. Quin & Ludouicus Viues lib. 2. de verit. fid. Christ. scribit in hæc verba: Ætate nostra apud Batauos marinus homo visus est à plurimis, qui etiā supra duos annos ibi detentus est: mutus erat, & iam incipiebat fari, verum bis pestilentia ictus, in mare est remissus gaudens, & exiliens.

TH. Volaterranus autē tradit ante à suo sæculo annos plusquam ducentos nempe sub Gregorio nono, in Apulia vixisse hominem adeo marinis fluctibus, ac belluis assuetum, vt qui antea Nicolaus diceretur, postea Colapiscis fuerit nominatus; de quo & Bugatus scribit historiæ suæ lib. 3. sed & in Siciliæ ora homo erat cui piscis Colanus nomen fuit, à pueritia, tanta natandi libidine diu, noctuque fluctibus obuersaretur gaudens, & ad quingenta stadia natando perseuerans, benigne, cōmiterque nauigantibus occursans; anxie viuens extra fluctus, sub Rege Alfonso proposito natantibus præmio in mare prosiliens, vlterius non emersit aliquo casu incognito extinctus. Narrat Alexander de Alexandro lib. 11. cap. 21. propterea non desinunt esse homines, qui terrestri animali quod gerunt, addunt & aquatilé. Cæterum quod de piscibus humanam formam imitantibus attinet non est id ad genus humanum trahendum quasi ab Adam descendisse putentur, sed pisces ratione carentes sunt; Quod autem Viues retulit, inde patet eum fuisse hominem, quod fari iam disceret, vnde mentis compos erat quamquam assuetus mari in alieno elemento, aere deficere videretur: Ita & de eo qui in Epiro fuerat repertus, quibus accedunt spectra, quæ breui interuallo visuntur. Quod accidisse memorat post Tiberium imperante Mauritio: Romæ enim exuberante Tiberis inundatione ingens fætor è serpentibus in ripas eiectis exortus est, vnde magna pestis subsecuta præ Nili inundatione, varia animalium monstra apparuere masculini, & fœmini generis quæ ad lumbos vsque humanam effigiem referebant, adiurataque per Deum à prima diei hora, vsque ad nonam se uidenda exibuerunt, Bonfin. dec. 1. lib. 8. Theophanes, sed paulo aliter an. Domini 192. apud Anastasium; certe asserere non possumus ea fuisse vera hominum corpora, sed spectra.

EQ. Numquid cutis adeo variæ formæ, coloresque ad monstrum pertinent?

PH. Non puto: cæli in id climata plurimum influunt: Æthio-

pia

pia nigros, Europa albos, aliæ regiones medio colore, erit potius monſtruoſum ex albis naſci Æthiopem; aut ex Æthiopibus album naſci: Propterea quod in Mexico noui orbis Regia, tradit Corteſ. Relat. 2. homines aliquot publicæ ali; quibus ab ipſo ortu cutis, crines ſupercilia, ac palpebræ albæ fuerint, valde ibi pro admirãdo habitum eſt: Ita quoque non erit monſtroſum, quod Pyrro Epirotarum Regi ſuperior oris pars pro dentibus eſſe perpetuo fuerit communita, vt Fulgoſus tradit lib. 1. cap. 6. Quod etiam Sicinio Dentato accidit, vt eſt apud Gellium. Certe vis naturæ plurima fuit, quæ dentium materiam non guttatim, ſed velut redundantem ſimul adeo ſubminiſtrauit, vt concretum os fuerit, atque indiuisũ. Ideoque hominum iſtorum fortitudinem capitis indicauit natura, quæ res experimento poſtea ex vtriuſque bellica virtute fortitudineque apparuerit.

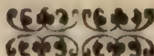
EQ. Quid de ijs qui ſine cibo vixerunt.

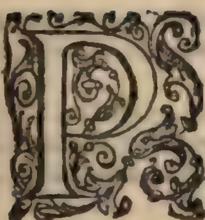
TH. Ea res longam ratiocinationem expoſtulat, agemuſque aliquando de ea re, quando admiranda hominibus accidiſſe commemorabimus: niſi forte ij ſint monſtroſi; quales ſunt, qui nullo prorſus cibo vtantur in incomperta noui orbis Aquilonari plaga: qui & poſtico, quo cibus egeritur carere traduntur: Ideoque ſolo humore viuunt, eiuſque egerendi ſedem nõ habere, vt memorat Iacob Carther. in noua Francia Relat. 2. apud Ram. Tomo. 3.

MV-

MVLIER COLLOQVIVM TERTIVM.

EQVES. LVVIIS adeo ingruentibus oportet nos domi confedere: neque erit iniucundũ, quandoquidē concameratus hic, & sublimis locus, vti à pluuijs nos tuetur, ita & iucundissimum hortorum prospectũ habet: ac sicut hesterna nos dies totos detinuit in rebus commemorandis, quæ ad hominem spectarent, Mulierum nulla pæne mentione facta, non dubitarim (etsi quæcumque de viris iam disseruerамus, etiam ad sexum hunc alterum pertinerent) & de Mulieribus nos posse longo sermone disserere.

PH. Absque dubio id ita est: nam & ipsa homo est, eisdemque mēbris, ac lineamentis constat, eademque animæ substantia vtrique sexui, eadem futura salus, & resurrectio: utrique eadem salutis habendæ lex: vtrique ob culpas, præuaricatamque legem expectanda est damnatio: sicut vtrumque bene agentem quæ præcipiuntur, atque in vera fide perseuerantem, eadem æterna manet gloria: utriusq; idem est auctor Deus. Sed Mulieris materia paulo nobilior est, quam viri: hic enim ex luto informi compactus extra Paradisi locum: hæc in ipso Paradiso, & ex nobilissima viuenteque Adami substantia efformata est, ex illa videlicet dormientis ipsius costa.

TH. Nobiliore sane materia, nobilioreque loco compacta est mulier, ideoque & ferendis laboribus delicatior: sed, vt corpore, ita quoque mente est imbecillior. Ei enim illud sufficit pro summo labore, pro magnis studijs, si generationis humanæ legitimam fæcunditatem feruet. Id vnum natura tota ab ipsa expectat, nempe speciei conseruationem, vt quæ ex homine primum prodijt, à se homi-

hominem prodeuntem, quasi in perpetuum seruet, corpore annuo fere temporis interuallo suis visceribus custodito.

Animæ autem vtriusque sexus æquali sunt substantia, tametsi corporum omnia membra non sint conformia: mens enim, ratioq; ipsaque anima vtrique sexui à Deo post certa quædam tempora à conceptu, & creando infunditur, & infundendo creatur: ita fit, vt eadem spes salutis, aut damnationis timor vtrumque sexum afficiat. At non ita rebus politicis, sæculique huius cursibus sors eadem vtriusque est. Virorum est regere, ipsarum est regi: Mulieris enim caput vir est. Sanctus Paulus Ephes. cap. 5. Ac illud est valde adnotandum, mulierem non esse creatam ad imaginem Dei Ambrosio teste ad 1. Corint. ad cap. 11. quod & Augustinus dixit, & alij plerique ex Gen. cap. 2. vbi dixit Deus: Faciamus illi adiutorium simile sibi.

EQ. Non ego de ijs differendum quæsiui: sed an monstrosa hominum corpora, quæ heri enarrata fuerant, etiam mulieribus cōmunia forent.

PH. Nec de hac re esse ambigendum existimo, à Gigantibus Gigantes, à Pygmæis Pygmæos, à Monoculis Monoculos gigni: quando scilicet huiusmodi gens reperiatur, non autem singulari, & aliquo prodigioso euentu.

EQ. An igitur monstrum censendum fuerit illis, si genitus fuerit homo perfectis membris, ac forma? vt ita nostra corpora, illis monstra esse censeantur?

PH. Quæcumque à desuetudine fiunt, quia nouum aliquid ibi miratur mens, ratioque hominis, miraculi quandam speciem habet: nam albos & ipsi Mauritani admirantur, nihilo minus quam nos ipsos nigro corpore.

Sed huiusmodi admiratio (sicut in moribus politicis contingit sæpenumero) non potest vtrique præbere ius, aut veritatem Iustitiæ; sicut & in disceptationibus Philosophicis, necessarium est alterum veritati inhærere, tametsi vterque sibi persuadeat recte sentire: ita in huiusmodi formis hominum, putabant etiam ipsi monstrosi populi veriorem hnmani corporis formam suam esse, monstrosam autem omnem alienam. At in hoc vti necessarium est aliquam esse veriorem, ita etiam necessarium est eos falli, qui veram appellent monstrosam. Ratione igitur, atque auctoritate, atque ab ipsis veterum monumentis, vel ab ipso orbis initio constat formam hominis, quam nos gerimus, veram esse, reliquas monstrosas, præter altitudinem, & breuitatem, candorem, & nigredinem, quæ vel à climate contingunt, aut accidenti.

EQ. Scio, & ita causam meam ipse defendo, nos monstra non

esse, at potius ipsos: sed quis fuerit in tanta controuersia iudex, si res in disceptationem per populos deformes trahatur?

PH. Ipsa ratio, ipse vsus ab orbis origine ac creatione hominis, monumenta vetustissima, præsertim sacræ Moysis litteræ, quæ omnem vetustatem excedunt; in quibus apertum fit, eadem forma hominem procreatum, qua nos sumus hoc cælo. In alijs regionibus, de quibus disseruimus, corruptione membra à sua forma deflexisse.

EQ. Hæc sane sufficiunt pro hac veritate peruestiganda: sed illud præcipue mihi videtur, rem acu tangere (vt in prouerbio est) quod huiusmodi monstrosis corporibus monstrosior sit rationis vsus ob animi feritatem, siluestreue vitæ genus; nam si id verum est, vt sane est, nos esse tales, quales ij sunt, quibuscum vtimur: necessario asserendum fuerit belluis proximos esse similitudine, qui belluas imitentur vitæ consuetudine: cuiusmodi monstra ea omnia sint, de quibus disserebamus. Vereor tamen ne vnũ quoddam monstri genus sibi arroget primæ originis auctoritatem, nẽpe ij, qui simul, & masculi, & feminæ sunt, vtriusque sexus, aut neutri: putantes si alterutrius seorsum esse sexus magna naturæ laus est, ita maior in eo, qui vtriusque sit: verba enim illa: Masculum, & feminam creauit illos, quæ habentur Gen. cap. 1. sibi arrogant: Nam, & sub Innocentio III. hæresis orta, quæ affirmabat sexus non futuros diuisos, si peccatum Adæ non interuenisset. Martinus Polonus in Innocentio III. Quamobrem Androgyni, seu Hermaphroditi pro monstris haberi nolunt, cum tamen præ cæteris longe magis monstra sint.

PH. Esse gentem huiusmodi nonnulli haud contemnendæ auctoritatis Scriptores tradidere: Nam supra Nasamones, confinesque illis Maclias Androgynos vtriusque esse sexus, inter se vicibus coeuntes Calliphanes tradidit. Aristoteles quoque addit dexterã mammam ijs virilem esse, læuam muliebrem, scribit Plin. 7. lib. cap. 2. cui etiam accedit Aul. Gell. lib. 9. cap. 4. Et Isidorus lib. 11. cap. 3.

TH. Et ipse S. August. reperiri huiusmodi monstra (perraro tamen) fatetur lib. de Ciuitate Dei 16. cap. 8. Verum ne laudem sibi arroget turpissimum hoc hominum genus ab illis Geneseos uerbis, idem sanctissimus Augustinus de Genesi ad litteram lib. 3. cap. 22. sic respondet. Ne quisquam arbitraretur ita factum, vt in homine singulari vterque sexus exprimeretur, sicut interdum nascuntur quos Androgynos vocant: ideo pluralem numerum continuo subiecit dicens: Fecit eos, & benedixit eos.

PH. Monstrum igitur est hoc, & generationis causa non aliũde, quam ab ipsius naturæ viribus. Nam vt vtriusque sexus fiant

ea ratio est, quod humor, vnde corpora gignuntur, ab omnibus genitorum partibus fluit, & æquissima singulorum membrorum portio instillatur: ita fit, vt omnia membra præter genitalia à maris, ac feminæ seminibus rite semper componantur: At de ipsis genitalibus, cum diuersa vtriusque forma sit, vtriusque semina inuicem pugnare necesse est in efformando huiusmodi genitali. Si igitur vtriusque genitalis materia superflua sit, tum maris, tum feminæ, neque valeat altera alteram superare, & absumere, necessarium illud sequitur, vt vtriusque forma retineatur: Et ideo erit Hermaphroditus: at cū alterius genitale semen ab altero absumitur, eius forma redditur, quod alterum efficacia superauit. Ij igitur populi, qui omnes Hermaphroditi sunt, magnū in modū genitale semen, tam mares, quam feminæ emittunt, quod inuicem nequeat absumi. Albert. magn. anim. lib. 18. tract 2. cap. 3. Sunt igitur monstra, at non supra naturæ vires, sed insuetas reliquorum hominum formas. Monstrum magis est illud, quod neutrum appellamus, cuiusmodi in Sabinis olim infans natus, incertus, an masculus, an femina esset: alterque annorum sexdecim ambiguo sexu inuentus, vt tradit Liuius dec. 4. lib. 1. quandoquidem naturæ vires prorsus in genitalibus defecerunt.

EQ. Audiui tamen aliquando huiusmodi vtriusque sexus homines matrimonio iungi, quamobrem abominandum esse videtur duos vno matrimonio viros esse, duasque vxores. Si enim vicibus coeant, & pariant, vterque erit vxor pariendo, vterque etiam maritus gignendo: fueritque etiam hoc aliud superadditum miraculum.

TH. Matrimonium quidem huiusmodi negandū non est, quod ad prolem est institutum, simul quoq; ad Sacramentum; & ad carnis imbecillitatis remedium. Vnde crudeli quadam ratione fieret, si eis matrimonium negaretur. Verum non vtroque sexu vtendi facultas eis conceditur, sed eo tantum, in quem magis incalescant. Iuris peritis hoc demãdatum lege est; vt si quando de Hermaphroditis matrimonio copulandis agendum fuerit, quæstio prius habeatur, si alter in virum, alter in mulierem incalescat, vt suo quisque potentiori sexu vsurus nuptijs iungatur; quod si adeo æquali potentia in vtrumque incalescant; cogendi sunt ad sexum eligendum, quo vti velint, atque electione facta, alter viri, alter vxoris fungetur officio, Episcoporum auctoritate adhibita: Iuramentoque adhibito ita vsuros matrimonio, sicuti sexuum electio facta est. Id tradiderunt peritissimi Iuristarum Gl. Bal. & Gul. in l. Quæritur ff. de statu hom. Siluest. etiam, & Tabien. Idem tradidere in Summis in verbis Hermaphroditus, sed & alij etiam Summistæ.

PH. Quid

PH. Quid si naturæ calor immutetur tempore, nam id aliquãdo contigit in huiusmodi? quid fiet, num maritus in vxorem mutabitur, aut vxor in virum?

TH. Standum est promissis, præsertim iuramento confirmatis.

EQ. Audiui tamen aliquando repudiatas nuptias, quoniam quæ vt mulier in virum incalescebat, postea mutato sexu, vt vir cœpit incalescere in mulieres.

PH. Et hoc non est à veritate alienum, non enim solummodo incalescendi vis immutata tum fuit, verum & ipsa quoque naturæ instrumenta fuere inuersa: vera hæc fuisse constat, & ita Plinio videtur lib. 7. cap. 4. cui subscribit Aul. Gell. noct. Att. lib. 9. cap. 4. Plinij verba ita se habent: Ex feminis mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in annalibus. P. Licinio Crasso, & C. Cassio Longino Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibns, iussuque Aruspicum deportatum in Insulam desertam: sed & Licinius Mucianus prodidit visum à se Argis Ariscontem virum, cui nomen Arescusæ fuit, cum antea vti femina ad nuptias traducta esset, in virum tamen euasit, barba, & virilitate prouueniente, vxorem quoque duxit; hæc ille. Qui addit etiam Smyrnæ visum fuisse à se puerum huiusmodi causa è puella immutatum: hæc ex Plinio, qui se vidisse testatur in Africa L. Cossicium ciuem Trisditanum ipsa nuptiarum die è puella in marem conuersum: his quoque subscribit Aul. Gell. lib. 9. cap. 4. & Perottus commentarijs latinæ linguæ epigrammate secundo: subscribunt Fulgosus, & Eborensis.

TH. Ego eadem affirmo: nam & S. August. de Ciuit. Dei lib. 3. cap. 31. fatetur non solum in homine, verum etiam in gallinis id contigisse, dicens huiusmodi magis fuisse mira, quam noxia, feminas scilicet gallinas, & homines in masculinum sexum fuisse conuersas, eaque in Gentilium libris non fabulosis, sed historicis contineri. Accedit quoque ijs id, quod Alexandro Sexto Pontifici maximo supplicibus libellis fuerat expositum. Adolescentula etenim cum ad nuptias transijsset, in virũ euasit, quamobrẽ absolutionis, & expiationis causa, simul & dispẽsationis Pontificẽ adijt, & diploma exorauit, vti testatur Volaterranus lib. 29. tit. de Vesica in fine.

EQ. Sunt & alia perplura exempla digna quidem, quæ commemorentur. Nam Albertus magnus suo tempore id accidisse tradit, non equidem virili complexu, sed cum iam ad pubertatem peruenisset, genitalibus muliebri more apparentibus maiore quadam, quam alijs, forma, animaduerterũt, qui periti erant, latere genitalia virilia: quamobrem adhibitis Phisicis, excisa membrana, apparuere virilia: igitur Alberti sententia est, non mutari sexum, sed prodire, quæ prius latebant uirilia, de animal. lib. 18. tra. 2. cap. 3.

Baptiſta etiã Fulgoſus lib. 1. ſic narrat. Regnante (inquit) Ferdinãdo, Ludouici Guarnæ Salernitani ex quinq; feminis filiabus duæ Franciſca, & Carola, poſt quintumdecimum annum nuptui traditæ ſunt, & thori vſu ambabus genitalia membra in marium morem erupere, mutatoque habitu, publice pro maribus habiti ſunt, Franciſcus, & Carolus nuncupati. Eubuli quoque ſub eodem Rege puellæ viro deſponſatæ, primo thori vſu effractis membranis, virilia membra prodierunt, quæ domum repetens, dotemque recuperans iudicio publico inter viros pro viro ſemper habitus eſt. Idque ita ſe habere ſcribit Andreas Eborenſis exemplorum memorabilium tit. de miraculis.

P H. Id fieri poſſe, vt è feminis in maſculos vertantur, cuiuſmodi, quæ narrata ſunt, perſpicue indicant, non eſt ambigendum; quoniam naturæ vis plerumque pueris eſt imbecilla, vnde non omnia membra facile prodeunt, niſi ui aliqua poſtea accedente: at è conuerſo, è maſculis fieri feminas impoſsibile eſt, quandoquidem emergentibus membris, nulla vis eſſe poteſt, quæ ea introrſum penitus contrahat, & occultet in reliquum vitæ tempus: licet enim introrſus contrahantur, non tamen feminei ſexus vſum præſtabũt.

T H. Id ita eſt: nam S. Auguſt. de Gen. ad litteram lib. 12. c. 17. puerum fuiſſe ſcribit apud Hipponem, qui exordio pubertatis dolorem acerrimum genitalibus patiebatur, medicis nequaquã valentibus quid illud eſſet agnoſcere; niſi quod neruus ipſe introrſum reconditus erat; ita, vt nec præciſo præputio, quod immoderata longitudine propendebat, apparere potuerit, ſed poſtea vix eſt inuentus. Hæc ille. Vnde huiuſmodi contractio fieri ſane poſſet, at non vlla ſexus mutatio.

E Q. Mutare non ſexum, ſed mores poſſunt mares, effeminatique molitiem inducere; ideoque nullo vmquam ſæculo licuit viris femineo habitu vti, abſque magna ignominiæ nota; quum tamen mulieres ſexum mentitas legerimus laude plurima decoratas; eaſque fuiſſe magno numero compertum eſt.

T H. Viro mentiendi nulla excuſationis eſſe cauſa poteſt, vt inter mulieres viuat: ob vnam enim turpitudinem id agit; at mulieres finxerunt ſe eſſe, quod non erant, vt eſſent, quod eſſe debuerunt, nihil omittentes, quod ad perfectæ, conſumatæque religionis cultũ pertineret. Sic .n. cõtigit Eugeniæ Philippi Conſulis filiæ, quæ vt commodius Chriſto deſeruiret, Eugenius credita, etiam Abbatis officio defungi Alexandriæ meruit, vt ſcribit Marul. lib. 4. Euphroſyne quoque eadem in vrbe contemptis nuptijs ſub Smaragdi nomine latens inter Monachos annos octo ſupra triginta vitam ſanctiſſimam duxit, vt Metaph. ſcribit 25. Septembris. Sed, & Marina

rina virgo fuit in Achaia virili habitu monachū repræsentans accusata, quod mulierem prægnantem reddidisset, patienter accusationem tulit, partumq; accusatricis diligenter educauit; omnemq; ab Abbate impositam peregit pænitentiam, potius quam se esse feminam aperiret: sed post obitum cognita, vnicum, & inauditum inter Monachos conuersationis reliquit exemplum. Lipom. Tomo 6. 17. Iulij in præfatione alterius sanctæ Marinæ. Theodoræ quoque Alexandrinæ idem contigit, vt admissa inter Monachos etiam criminis eiusdem damnaretur, partumque educaret, potius quàm sexum suum detegeret, vt habet Metaph. xj. Septembris. Fuit & Pelagia Antiochena, & per plures annos vsque ad obitum latens inter Monachos sub Pelagij nomine, se vidisse testatur Iacobus Diaconus Heliopoleos vitæ eius scriptor apud Lipom. tomo 1. idem scribit Metaph. 8. Octobris.

E Q. Non est prætermittendum, quod de Poppula narrat Gregorius Turon in glor. Conf. c. 16. Fuit (inquit) & beata Poppula valde religiosa, quæ cum sæpius à parentibus flagitaretur se in Monasterio locari puellarum, eo quod in domo parētum curis sæculi impedientibus Deo seruire non posset, & illi præ amore nollent eam à se separari: totondit comam capitis sui, indutoque virili habitu, Turonicam Diœcesim adiens in congregationem se contulit monachorum, ibiq; in ieiunijs & orationibus degens, virtutibus multis emicuit: erat enim tamquam vir inter viros, nec vlli erat cognitus sexus eius: atq; ideo etiam renuens in Abbatem electa est; triginta autem annos in monasterio fuit à nemine agnita: ante autem tertium diem, quam ab hoc mundo migraret, id Monachis patefecit, & sic defuncta à mulieribus abluta sepulta est, miraculis ad tumulum eius deinceps coruscantibus. Atque ideo narrare hæc volui, quia de Latinis etiam agendum censui, quoniam aliquas in Asia, & Africa id egisse audiuimus.

T H. Hæc sunt commemoranda semper, sicut respuenda puto, quæ stulte de Ioanne 8. Anglo Pontifice Romano nonnulli tradidere, historiæ hanc irrogantes iniuriam; cum id nullo auctore constet; qui de illo meminere, rem non affirmant, sed dici, tradiderunt. Id enim fuisse inuerisimile, ne dicam impossibile fuit, Romæ præsertim, vbi, si qua gens toto orbe est oculata, ibi est oculatissima, nec falli, aut saltem non diu, potest: quin si viuens mulier detegi non potuisset, id saltem morte patuisset: vnde & vrbs, & orbis vniuersus de ea re cōmotus fuisset, cum ob Sacramēta, tum ob reliqua Ecclesiasticæ functionis munera, quæ irrita fuisse nemo dubitasset, præsertim quod non poterat conniuere Ecclesia rebus ab illa peractis, præsertim ordinum collationibus, propter Quintilianorum, & Pe-

puzianorum hæreſim, qui mulieribus Sacerdotium permittebant: ex S, Auguſt. de hæreſ. c. 27. quin etiam oportebat publice reſcindere ordinationem, atque conſecrationem, quæ adhiberi ſolet Pontifici nuper electo, quæ cum fuiſſet irrita, quod mulier ordinis non ſit capax, publico iudicio id reſciſſum, & irritum decernendum fuerat.

P H. Ego hanc orbis, plebiumq; leuitatem ſemper ſum admiratus, tum ex iis, quæ modo dicta ſunt, tú quod nemo ſcriptorum eius temporis id memoriæ prodidit, ſed à recentioribus, præcipue autē à Platina dubio ſtilo conſcriptum eſt, vt ſic, vel ipſe Platina rem huiuſmodi fabulam eſſe coniectet, remq; commentitiam. Sed & Anaſtaſius bibliothecarius, qui ipſo illo tempore uixit, ac Pontificum omnium ſeriem conſcripſit, nullam eius rei meminit. Fuere inſuper poſt illa ſtatim tempora Ademarius, Annonius, Regino, Contrattus, Lambertus, Otho, Chunradus, qui omnes ſucceſſiue quadrigētorum annorum interuallo ex profeſſo de Pontificibus Romanis agentes nil penitus eiuſcemodi fabellæ meminerunt: præter id, quod Moguntinus fuiſſe, ſimul & Anglus hic Ioannes fertur, vt vel ſic pateat non aliter eum erraſſe in aſſertione feminæ, vti errauit in Moguntio vrbe inſigniſſima Germaniæ in Angliæ conſtituenda, quæ à toto fere orbe diuiſa eſt. Præterea quoq; eam grauidam iam ſenio confectam non fert feminei ſexus vis concipiendi, vt poſt quinquageſimum annum vlla poſſit conceptibus initium dare. Solinus c. 3. Plin. lib. 7. c. 14.

E Q. Nemo niſi emotæ mentis fabulis huiuſmodi crediediſſe compertus eſt, tum ob diuinum numen, quod ſemper afflare ſolet in ſummo hoc Pontificum eligendorum negotio, totiuſque Eccleſiæ culmine, & capite, ne Eccleſia acephala fieret: neque enim Chriſtus adeo abeſt ab Eccleſia ſua (cum qua ſe ſemper futurum promiſit) ut mulierem ſibi vicariam elegiſſe putandus ſit, quando nec matrem ſacerdotij functionibus immiſceri poſſe ſtatuiſſet; optarim ſcire præcipue vnde origo huius fabellæ cœpit: ea enim ab origine patebit rei tota veritas.

T h. Pandulphus enim quidam Piſanus Pontificum Romanorum ſeriem, & perbreuem hiſtoriam contexuit, in qua, vt cæteri ante eum omnes, nullam huiuſce feminæ memoriam fecit: & cum Leoni 4. ſtatim Benedictum tertium ſubiecisſet, inter eos vacantis ſedis dies tantum quindecim interfuiſſe tradit. Poſtea longo poſt tempore, diuerſis admodum characteribus volumini huius Piſani in margine adiecta hæc fabula eſt, inter Leonem, & Benedictum. Is autem, qui adiecit, tantæ ſtoliditatis fuit, vt plures ſe commiſiſſe errores non animaduerterit: vnde falſa dicere ab

omnibus deprehenderetur: quod esset mulier, quod senex conciperet, quod Athenis studuisset, euersa iam multis annorum lustris illa Academia, quod Romæ incognitus, nullis initiatus ordinibus in summum Pontificem fuerit promotus: quod Moguntia ortus, simul & Anglus esset: quod biennio vixisset, cum inter Leonem, & Benedictum, inter quos hæc femina constituitur, quindecim tantum dies intercurrant, atque ita fit, vt auctor fabulæ, non aliter ac sorex suo se indicio prodiderit esse falsatorē. Ab hac igitur additione in quodam peruetusto codice supposita, ab alijs codicibus dissentiente, Martinus Polonus (alius à Martino Cromero etiam Polono) ante annos 300. cum in hunc codicem incidisset, oblitus tot auctorum, authenticorumque codicum id asserere est ausus. Ita fit, vt post eum aliqui vestigia eius fuerint sequuti. At Sifridus, qui Scholion ad Martinum ipse conscripsit, testatur codicem Martini Tongerlerensem vetustissimum manuscriptum huiusmodi fabellam non continere: vt ita deprehendatur etiam ipsum Martinū talia non scripsisse.

EQ. Res hæc sane apertissime sese prodit: at qua fronte, qui hæc addidit, ausus tantum facinus?

TH. Nullum adeo impudens est mendacium, quod non aliqua occasione suscepta manarit. Fuerat quidem Ioannes nomine is, qui postea Benedict. III. est dictus in Pontificatu, qui cū valde pius esset, pronus ad lacrymas, Pontificatumq; à Nicolao I. tum Cardinali rebus præcipuis administrari secū admitteret, velut lacrymosa mulier forsitan cognominatus apud perditos curiales fuit: alia quoq; erroris causa fuit, quod (vt Luitprandus Ticinensis illorum temporum grauis scriptor testatus est) Theodora nobilissimū scortum, cuius nutu Rauenna, Bononia, Romaque ipsa regebantur, ob Alberti Ethruriæ Principis summam potestatem, cui ipsa socrus erat, Ioannem 13. ad omnes dignitates promouendum curauit, tandem etiam in ipsius quoque Romæ Pontificem. Cum igitur totus ab hac Theodora Ioannes 13. Pontifex penderet, irrepsit in vulgus fabula, Theodoram (cum imperiosa esset) virum esse, Ioannem autem, quia mitis, feminam. Ita ergo potuit accidere in Ioanne Octauo, quod contigit. 13. Fuit hoc ipso quoque tempore Ioannis Octaui apud Moguntiam mulier, quæ Papissa nuncupabatur, quandoquidem prædicabat, eiq; adhærebant plurimi Clerici; quā obrem (vti in huiusmodi rebus contingit) fama mulierem Papissam esse peruulgatum est: in eam, ac asseclas Clericos Rabanus Archiepiscopus animaduertit. Segebert.

PH. Neque aliter est, neque aliter posset. Id animaduertit Onuphrius in Pontificum Romanorum Chronologia conscribenda

solertissimus, ad ipsum Ioannem 8. & Ioannetus Bononiensis ex ipsis Germaniæ historicis tradidit in ipso Ioanne Octauo.

EQ. Hinc discat orbis totus, quantum periculi sit, mulierum nutibus pendere rerumpublicarum administrationem, aut effeminatis reip. gerendæ onera deferre.

TH. Leo Nonus Pontifex Romanus præcipuæ prudentiæ cum ad Constantinopolitanam Ecclesiam scriberet, inuehitur in eam, quod feminas (eunuchos effeminatos Nicetam, & Ignatium intelligens) in Patriarchali sede promouisset: vti habet ibi cap. 53. apertissimis verbis id appellans scelus, ac detestabile facinus.

EQ. Propterea muliebria regna aut imbecilla fuere, aut breui extincta, aut non sine magno dedecore aliquamdiu durauere, vt de Cleopatris Ægypti plena sunt omnium historicorum volumina. Ideoque Regna Amazonum aut deridenda, aut forte fabulosa sunt, sicut Strabo putat lib. 11.

TH. Vbi enim mulieres viris non obsequuntur, verso naturæ ordine, ædificium omne corruat necesse est. Legi enim aliquando apud Clementem lib. Recog. c. 9. Susidas mulieres solitas dominari viris: vnde in omnem turpitudinem prolaberentur: nam & vnguentis, ornamentisque optimis comptæ maiore ambitione, quam viri, pudicitiam detestabantur, promiscue omnibus commisceri solitæ, seruis, hospitibus, ac alijs quibuscumque, id viris ipsis permittentibus. Gelonijs quoque scribit morem esse, vt mulieres agricolentur, ædificent, & omne opus virile perficiant: misceri quoque quibus volunt licet, nec incusantur à viris, aut adulteræ appellantur, passim enim concubitus miscent, & præcipue cum hospitibus, quæ etiam habet Eusebius præpar. Euang. lib. 6. cap. 8. Eo tandem progreditur res, cum viris mulieres dominantur, vt turpitudo quoque dominetur.

EQ. Memini me hæc à Clemente S. Petri indiuiduo comite didicisse, qui & de Amazonibus suam profert sententiam his verbis eod. lib. 9. Amazones (inquit) non habent viros, sed sicut animalia semel in anno circa vernale æquinoctium proprios egressæ terminos, finitimæ gentis viris miscentur, solemnitatem quandam per hoc obseruantes: ex quibus cum conceperint, redeunt, et si marem pepererint, abijciunt, feminas nutriunt. Hæc ibi, quæ etiam è Bardesane Syro doctissimo viro tradidit Euseb. Cæsar. præpar. Euang. lib. 6. cap. 8.

PH. Tam grauem, tantæque auctoritatis scriptorem habentes Straboni præferemus: credemusque alijs, qui de eis tradidere. Nã Mela lib. 1. cap. 2. Amazones in Sarmatia esse, easque, dextra mãmilla igne sublata, ait pugnare viriliter: & vltra Caspium eas esse

etiam

etiam scribit. cap. 1. eod. lib. Cui accedit & Plin. lib. 6. cap. 15. qui Sauromatides Amazones esse testatus est.

TH. Gotticæ mulieres, cum viri omnes abiissent in bellum, à proximis populis id animaduertentibus exercitu vexatæ: ipsæ armis assumptis solæ exercitum aduersarium verterunt in fugam, longe ante Amazonum originem Krantius Suet. lib. 1. cap. 6. Sauromatas mulieres esse armigeras testatur & Clemens Alexandrinus Strom. lib. 4. scribit enim Susidas, Iberias, & Sauromatas feminas belligerari, perinde ac viri, præcipueque sagittis, à tergo simulantes fugere.

PH. Omnibus vetustior Hippocrates id est etiam testatus: Inter Sauromatas (inquit ille) Schytæ sunt circa paludem Mæotidem mulieres, equitant, sagittis vtuntur, ac iaculis, ac telis; virginitatem seruantes, non prius nubunt, quam tres occiderint: carent mammillis dextris igne in infantia abscissis. De ijs quoque profusius scripsere Iustinus, & Diodorus Siculus, Solinus, Appianus Alexandrinus, Q. Curtius; atque alijs plures, quos recenset Petr. Hispal. silu. p. 1. cap. 10.

EQ. Eas regnasse, & in immensum imperium dilatasse adeo compertũ est, vt Dianæ templum illud quidem ex orbis miraculis præcipuum exædificarint, quando toti Asiæ imperabant, sumptumque omnem ab vnius histrionis expilatione consequutæ sunt, vt Ægyptijs historijs continetur. Scribit hoc ipsum. M. Aurelius Imperator in Epistola ad Lambertum Hellesponti præfectum, extat apud Modognetum in eius vita lib. 3. cap. 50.

TH. Easdem Amazones iuxta montes Caspios in Insula Fluuiali absq; virorum consortio habitasse ad ducenta millia scripsit Iacobus de Vitriaco post librum de naturis rerũ, adstipulaturq; ijs Vinc. hist. spec. nat. lib. 31. c. 124. Zonaras vero & ipse de eis Tomo 2. sic meminit. Incolunt Amazones mulieres eas Caucasi partes, quæ ad mare Hircanum descendunt, in illarum, Albanorumque medio habitant Gelæ, & Egyes cum quibus quotannis circa flumẽ Thermodoontem per duos menses coeunt, inde digressæ vitam sine viris agunt. Cum pepererint, mares circa patrum terram exponunt, puellas ipsæ educant.

EQ. Hæc à veteribus scripta sunt; at auget fidem, quod recentiores, qui orbem perlustrarunt, mulieres Amazonum more viuentes comperere. In ipsius enim noui orbis Peruaco, eas esse colore præcandido, armigeras, tum sagittis, tum quibusuis iaculis, atque armis plurimum valere: proximisque Regnis omnibus terrori esse: diuitijs, potentiaque pollere: quadam anni parte, maribus ad se accitis coire, partus enecare mares, feminas ser-

uare, ut tradiderat olim Nearchus, ita & qui cum eis quoque se pugnasse Ouetensis testatur, expertumq; illarũ in bello virtutem militarem: quamquã historiarũ suarum lib. 2. c. 8. negarit Amazones vsquam reperiri, cum tamen Amazones Scythicam gentem fuisse testatur Ioannes Archiepiscopus Rauennas ex Dione, & Ablabio historicis. Orosius libr. 1. cap. 15. & Iustinus idem affirmant, & prolem eas abscisse masculam, feminean seruasse. Boemica quoque gens puellas habuit, quæ omne maris genus perosæ imperium per annos septem tenuere prælijs imperterritæ, armis exercitæ, omnia virorum agmina obuia prostrauisse, vt Æn. Silu. memorat in historiã Boemica, & Alb. Krant. Suec. lib. 1. c. 11. & cap. 8.

PH. Idem Ouetensis, cuius facta est mentio, cũ ad Cardinalem amplissimum Bembum scriberet, tradit in Peruaco iuxta fluuium omnium totius orbis latissimum Maragnonem Amazones sagittarias dominari, imperitareque absque maribus prouincijs non paucis, admissisq; aliquando maribus, partus masculinos aut enecare, aut à viris educandos transmittere, femineos seruare in Reip. beneficium.

TH. Ita fit, vt ego facile adhibeã fidem ijs, quæ scribit Odoardus Barbosa in regno Orientali Coulam Regis custodes esse non mares, sed feminas sagittarias quingentas stipe conductas huiusmodi custodiæ solius causa; sicut equitare eas marium more apertum est in regno Mandao proximo Gambaiæ. Ramusius Tomo 1. in summario Orientalium regnorum. Quin regnum sibi huiusmodi alias mulieres constituisse compertum est in regno Damuto, è Gorago, vt habet Franciscus Aluarez. cap. 133.

EQ. Propterea mulieres prædictæ, vt rebus publicis suis cautius consulerent, in Insulis præcipua regna statuerunt, quo suis seorsum legibus absque maribus vterentur liberius. Nam iuxta Insulam Zocotoram duæ extant Insulæ, in quarum altera soli degunt mares, in altera solæ feminæ; quod si aliquando alterutrum inuisuntur, trimestre tantum interuallum permittitur, vel ipso à climate impediuntur, quandoquidem alterutris locus pestifer est, si diutius commorentur. Id scribit Nicol. de Comit.

TH. Has insulas eas esse puto, quas commemorat Marcus Polus lib. 3. cap. 33. Scribit enim eas è regione Persidis esse, distareque alterutrum non maiore interuallo passuum triginta millium, alteri Insulæ nomen esse femineam, alteri masculinam: cohabitareque viros vxoribus suis Martio, Aprili, ac Maio, feminasque alere partus suos ad pubertatis annos, ad viros inde transmittere, puellas alere vsque ad nuptias. Hæc ille.

PH. His confinia sunt, quæ scribit Ferdinandus Cortesius in

Rela-

Relatione 4. rerum noui orbis. Insulam esse Caguatam, quæ à solis colitur feminis, quæ tamen aliquando viros admittunt: partusque masculos eijciunt, femineos alunt; magnaque auri, & vnionũ copia abundant.

PH. Quamobrem semper reieci eam Melæ sententiam, quam habet lib. 3. cap. 4. ex Hannone Carthaginensi. Scribit enim in Africanis littoribus longe vltra Macrobios Insulam esse proximam, in qua solæ feminæ degant toto corpore hirsutæ, quæ etiam absque commistione marium sua sponte fiant fœcundæ; adeo autẽ agrestibus, ferinisque eas esse moribus tradit, vt nec captæ cohiberi vinculis possint, semper enim reluctari. Hoc Hanno retulit, & quia detracta occisis coria pertulerat, fides habita est. Hæc itaque vera esse non dissentio, nisi quod absque maribus fœcundas fieri posse diffiteor. Femina enim sponte sola nihil aliud gignit, quam molam, animal quidem, sed omnino informe, vt habet Plin. lib. 10. cap. 64. Nisi forte tota gens illa ex Androgynis constet, qui vicibus coeuntes & gignant, & pariant, vt iam disseruimus. Ideo Solinus, qui de eisdem feminis tradidit cap. 58. cautius videtur de ea re scripsisse. Prodidit (inquit) Xenophon Lampsacenus Hannonem Pœnorum Regem in Gorgonum Insulas permeasse, repertasque ibi feminas aliti pernicitate, atque ex omnibus, quæ apparuerant, duas captas tam hirto, atque aspero corpore, vt ad argumentum spectandæ rei duarum cutes miraculi gratia inter donaria templo suspenderit, quæ durauerunt vsque in tempora excidij Carthaginensis. Hactenus ille. Vt autem non sine maribus has vixisse sciamus, mares ibi ab Hannone compertos tradit Plin. lib. 6. cap. 31.

TH. Duos igitur ad prolem gignẽdam natura, vt reliquis animantibus, ita & homini, lege præscripsit, masculum enim, & feminam creauit eos Gen. cap. 1. Creditu facilius fuisset, si ex vno coitu tradidisset plures eas genuisse, quam duos: id enim fuisset admirandum quidem, sed tamen fieri potest, & frequentissime accidit: nam Genesis 38. Thamar vnico Iudæ soceri coitu gemellos masculos edidit. Tametsi enim gemellos plurimos editos legerimus, nusquam tamen vnico coitu res comperta est, vti illo Thamar, & Iudæ coitu: quod magno mysterio scriptura commemorat.

EQ. Ergo ne si quando plures gignuntur, pluribus commistionibus genitos credendum est?

PH. Id dubio procul ita se habet, vel ex Plinij sententia libro 7. cap. 11.

TH. Mira sane sunt, quæ de huiusmodi superfœtatione narrantur. Nam sub Augusto Cæsare Fausta quædam ex plebe partu

vno

vno edidit quatuorgeminos, mares duos, feminas totidem, vt scribit Solinus cap. 2. qui etiam addit Trogum affirmare in Ægypto septenos vno vtero simul aliquando genitos.

EQ. Tergeminos natos insignibus exemplis constat Horatiorum, & Curiatiorum, vt est apud Liuium Dec. 1. lib. 1. & Plin. lib. 7. cap. 3. Nos ipsi vidimus, Gregorio XIII. Rom. Pont. in Diæcesi Vulturaniense inopem mulierem ab mercenario agricola viro suo tres vno partu suscepisse mares viuos, ac sacrosancto Baptismate initiatos: sed diu non superuixere. Quatergeminos illius Faustæ, de qua modo meminimus, ad prodigium vertit Plin. eod. cap. 3. cum tamen Lotharij 2. sæculo mulier inuenta sit, quæ vno partu quatuor mares enixa sit. Vuerner. in fascic. Quin in Ægypto, & Græcia constat emissos vno partu fuisse quinque, vt recolit Aul. Gell. lib. 10. cap. 2. & apud Iuristas pro compertissimo id habetur. Nam Paulus omnium Iurisconsultissimus in Iustiniani Pandectis lib. 5. tit. 4. & lib. 17. ad Plautium ijs verbis est usus: Traditum est quatuor pariter puellas à matrefamilias natas esse: sed & non lenes auctores tradidere, quinquies quaternos enixam Peloponnesiam, & multas Ægypti vno vtero septenos. Sed & Ælius scribit se vidisse in Palatio liberam mulierem, quæ ab Alexandria perducta esset, vt Hadriano ostenderetur, cum quinque liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa dicebatur, quintum post quadragesimum diem. Hæc ille. Sed & Caius etiam Iurisconsultus ijsdem assentitur inter Pandectas lib. 34. tit. 5.

PH. Aristoteles non habet prodigij loco, nam hist. lib. 7. cap. 4. tradit quandam mulierem viginti edidisse fœtus, quatuor tantũ vicibus enixam, quinos enim singulis vteris ediderat, minorem autem eorum, partem enutriri, atque adolescere potuisse.

At Aul. Gell. noct. Att. lib. 10. cap. 2. sic habet: Aristoteles Philosophus memoriæ tradidit mulierem in Ægypto vno partu quinque pueros enixam: sed & Diuo Augusto imperante, qui temporum eius historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurenti peperisse quinque pueros dicunt, eosque pauculos dies vixisse, matremque eorum non multo post, quã peperit, mortuam, iussuque Augusti monumentum ei factum. Quod & Albert. magn. animal. lib. 9. tr. 1. cap. 5. commemorat.

EQ. Sed & sub Agamundo Hunuorum Rege meretrix quædam septem vno partu in Germania enixa est, licet in lacum proiectos omnes peremerit, vno excepto (cui nomen postea Lamissio fuit) quem Agamundus venatione adhuc in aquis palpitantem repertum extrahi iussit, & ali, qui ipso postea defuncto, Longobardis electus successit Imperio sub Benedicto primo Papa. Scripsere

id mul-

id multi. Auctor annalium, quibus est titulus de Initijs Regnorũ, idem habet, & Philip. Bergomas lib. x. sub Iustino iuniore, atque etiam Petr. Hispal. sil. p.2.c.32. ante hos omnes Vsperg. anno Domini 565. cum Longobardorum res persequitur.

TH. Est sane res hæc memorabilis, sed admirandum quoque est, quod habet Plin. lib. 7. c. xj. Extare inquit in monumentis etiam medicorum, & quibus talia consectari curæ fuit, vno abortu duodecim puerperia egesta, quod admitti potest. Et Auicenna tradidit aliam mulierem 22. abortus vno partu eiecisse, vti recolit, qui Scholion ad Tertullianum conscripsit lib. de anima c. 2. Quin idem Auicenna memorat aliam mulierem 70. abortus articulatos emisisse, vt recolit Alber. Magn. animal. lib. 9. trac. j. c. 5.

EQ. Est & hoc maxime admirandum (sed illud pudet referre) vix enim fidem assequi me posse spero, si, quod legi apud probatos auctores, expressero: Baptista enim Fulgosus probatæ fidei auctor est, eique adstipulatus est Camillus Gilinus in operis ornamento, quando in Latinum idioma opus illud transtulit: suffragatur & Andreas Eborensis insignis exemplorum compilator titulo de miraculis. Scribit igitur ille lib. 1. in hæc verba: Margarita Hollandiæ Comes, qua parte Rhenus Oceanum illabitur, trecentos sexaginta filios viuos, ita vt Baptismi characterem acciperent, vno partu edidit. Hæc ille. Sed huius rei fides sit penes auctores: adstipulantur tamen Annales Holland. & Mater. Histor. ac Genibrardus in Clemente Quinto.

PH. Sane natura ipsa tantæ rei refragatur: sed quando id Deus velit, sicut & monstra patitur, cur non & hunc quoque monstrosum partum? Erasmus eius prouinciæ indigena, alioqui fidei non probatæ id ipsum etiam affirmat.

Quin adhuc in Hollandia in cœnobio Sanctimonialiũ Diui Bernardi, quod Losdum nuncupatur Regium sepulcrum marmoreum visitur, Guicciardino teste, qui eius regionis historiam conscripsit quo hæc annotata sunt his verbis. Illust. Domini Florentij Comitis filia, cuius mater fuit Mathildis filia Henrici Ducis Brabantiæ, fratrem quoque habuit Gulielmum Alemanniæ Regem; hæc Domina Margarita anno salutis millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, ætatis suæ anno 42. ipso die Parasceues hora nona ante meridiem peperit infantes viuos promiscui sexus numero trecentos sexaginta quatuor: qui postquam per venerabilem Episcopum Guidonem suffraganeum præsentibus nonnullis Proceribus, & Magnatibus in pelui quadam Baptismi Sacramẽtum percepissent, & masculis Ioannes, femellis vero nomen Helisabeth impositum fuisset, ipsorum omnium simul cum matris animæ ad Deum æter-

naliter victuræ redierunt:corpora autem sub hoc saxo requiescunt. Hæc ibi. Quibus sublata videtur omnis addubitatio;eadem recolit Marcellus Donatus in historia medica. cap. 24. nec vero cuipiam suspicio falsi subrepat, quod Fulgosus rem accidisse anno Domini 1314. sub Henrico Lucemburgensi Imperatore tradiderit, hauddubie ipse in tempore hallucinatus est: quandoquidem non Lucēburgensis Imperator Henricus tum imperabat, vt ipse per errorem censuit, sed Henricus Thuringiæ I. anthgrauius, qui breui interuallo imperauerat post Federicum depositum, electus paulo ante Gulielmum, quem in præfato sepulcro Margaritæ fratrem fuisse commemoratū est: successerat enim in Imperio Henrico prædicto, vt Nauclerus tradit gen. 42. anno Domini 1252. Vnde Margaritā peperisse anno Domini 1276. longe verisimilius est: sed de hac re plus satis. Propterea alij admirandi partus etiam fide digni censeri possunt, cuiusmodi memoratis auctor, qui Scholion ad Tertulliani librum de anima conscripsit, ad c. 2. Adijcit enim Comitissam Hirmentruldim de Artelf viginti duos enixam fuisse: sed admirabilius multo est, quod Albertus magnus memorat de animal. libr. 9. tra. 1. cap. 5. Verum enim, sibique compertum ait in Germania, mulierem vno partu enixam centum quinquaginta ea magnitudine articulis omnibus absolutos, qualis est digitus auricularis.

TH. Patitur etiam Deus spirituales quoque monstrosos partus: vidimus enim nostro hoc infelicissimo sæculo ab vna Germania profluxisse trecentas, atque plures etiam hæreses &c. Monstrosum illud, monstrosius istud.

EQ. Optarim scire, quam tanta prolis multitudo in Hollandia personam referret, patris, an matris, an alterius? Nam viri vnius tot complexus esse non potuerunt; si verum est, vt singulis complexibus, singuli fœtus concipiantur. Pudor tamen Comitissæ illius non patitur, vt eius castitatem labefactemus, miraculo igitur factum putandum, si id vere fuit. Hæc equidem vno partu, verum pluribus partubus admirabile est, quod Albertus magnus memorat de animal. lib. 9. tra. 1. cap. 5. in Germania mulierem annis singulis quinos enixam fœtus, qua fœcunditate peperisse omnibus partubus filios vtriusque sexus sexaginta. Id recolit is auctor, qui Scholion ad Tertulliani librum de anima conscripsit cap. 2.

Et reuera in illo Germanico cælo prodigiosa hæc, atque alia multa acciderunt. Nam Comes Babo de Abensperg triginta duos filios legitimos natos, & filias octo duabus ab vxoribus suscepit, quos omnes ad Henricum Imperatorem sanctum (is erat secundus eius nominis) deduxit in comitijs Ratisponensibus, vt memorat

auctor

auctor Annalium Metropolis Salisburg. Episcopo trigesimo Salisburgensi.

Indicæ quoque mulieres, quibus aprorum more dentes prominent, compertæ sunt centum peperisse vicibus. Oder. lib. 1. Propterea facile fides adhiberi potest, quod Cn. Pompeius in theatro publicasset mulierem, quam constabat tricies enixam, vigintique ex ijs liberis secum habuisse: eratq; ipsi momen Eutychides. Solin. cap. 3, Plin. lib. 7. cap. 3.

Accedit quod Andreæ Tiraquello Gallo insignis eruditionis viro, quòd vel ipsa volumina edita testantur, triginta liberi iustis nuptijs fuere: atque inter eos plurimi & ipsi eruditionis paternæ velut hæredes, admirandaque eo magis fertilitas huiusmodi fuit, quod ipse esset abstemius: hanc rem vel ipsius Tiraquelli filij carmine ita decantarunt.

Fæcundus facundus aquæ Tiraquellus amator,
Bis quindecim librorum, & liberum parens:
Quid ni restinxisset aquis abstemius ignes?
Implesset orbem prole animi, atque liberis.

Accedit & illud, quod in Cracouiensi regione quædam honesta matrona Margarita nomine Comitis Virboslai vxor triginta sex fœtus vno partu edidit viuos. Herbut. hist. Polon. lib. 7. cap. 13. Genebr. Clement. 5.

PH. Fateri tamen oportet, si quando prodigium dicere libet; ex muliebri partu à forma, non a numero id accidere. Nam anno Domini 1471. mulier canem peperit, & altera Papiæ cattum; vt Bergomas, qui tum, cum hæc fierent, scribebat. Deinde anno Domini 1488. mulier vxorata canes duos, deinde in crastinum tres alios murium magnitudine, non tamen omnes enixa est viuos; idque accidit in villa Nempscha, sub capella Possech, sub limitibus Lasa, nomen mariti Daner: Linturius ad fasciculũ. Volaterranus quoque sese vidisse testatur Pontificium diploma in expiationem mulieris, quæ se viuente canem peperisset, vt habet lib. 24. tit. de Vesica. Ad idem prodigij genus pertinet, quod in Suessionensi agro accidit: mulier etenim pariens, valde laborabat; confugit illa ad diuina auxilia, vouetque quidpiam sese B. Mariæ oblaturam, si tanto periculo eximatur: mox illa primum ab aluo emittit tres lapides, primum anserini oui, alterum gallinacei magnitudine, tertium quãta est nux, tandem infantem enixa est 1128. Sanctus Antoninus tit. 16. cap. 14. §. 2. Hæc ad monstra pertinent non numeros. Sed de hac re hactenus, nunc de alia.

TH. Iam paulo antea diximus ex Solino, & Plinio mulieres quinquagenarias concipere non posse: legi autem alicubi, nec

quidem

quidem nono anno vlterius prægnantes esse posse, quandoquidem quinto anno mulieres Mandrorum parere feruntur, octauo senio mori, Solino teste cap. 53. Plin. lib. 7. cap. 2. Quibus accedit Isid. lib. xj. cap. 3. Si igitur quinto pariunt, quarto anno concipiunt, nisi forte etiam tertio asserere velimus; nam & ventrem geri aliquando menses quindecim constat apud S. Bernardum in vita S. Malachiæ, qui nobilem mulierem iam sextodecimo mense prægnãtem, ebibita aqua benedicta, effecit vt pareret in regione Vlidiæ astantibus testibus idoneis perpluribus. At hoc nostro Europæ cælo testatur Albert. magn. in quarto sentent. lib. vidisse se puellam nono anno redditam prægnantem, decimo peperisse, quod etiam affirmat S. Anton. Flor. lib. de Imped. matrim. cap. 24. Sed, quod magis admiror, est apud Plin. lib. 7. cap. 2. vbi memorat septimo quasdam mulieres parere, ac semel tantum, quadragesimum vero vitæ annum non excedere senio confectas, easque iunctas esse Macrobijs.

Opus præterea naturæ suspiciendum est in prægnantibus, quum earum partus personas referant adeo varias. Scribit Arist. histor. anim. lib. 7. cap. 4. adulteram quandam geminos peperisse alterum marito, alterum adultero persimilem, idque accidisse Proconesiæ ancillæ mulieri nominatim. Scripsit Solinus cap. 3.

EQ. Magis mirum est Æthiopem referre, qui ex albo sit genitus, & album ex Æthiope, cuiusmodi scribit Arist. hist. anim. lib. 7. cap. 6. Similes (inquit) aliqui parentibus, aut auis, suisque maioribus generantur; aliqui similitudinis nihil referunt, at post plures eiusdem prosapiæ redditur: vt in Sicilia eius, quæ adulterium cum Æthiope commiserat, filia non colorem patris Æthiopis retulit, sed qui natus ex hac est, is auum Æthiopem regenerauit: cui adstipulatur ijsdem fere verbis Solinus cap. 4. ac Plin. lib. 7. cap. 12. qui id Byzantij contigisse testatur, fuisseque nomen huic Nicæo.

PH. Causam huiusmodi formarum Plinius tribuit imaginibus haustis ab ipso conceptu: cogitatio enim vtriuslibet animum subito transuolans effingere similitudinem existimatur. Ita ille eod. c. 12. Sed & Galenus idem affirmat Regem enim quendam, qui paulo antea de Æthiope colloquia habuisset, vxori cõmistum eadem mente reuoluisse imaginaria quadam repræsentatione, tametsi tũ ipse, tum vxor albo colore essent, Æthiopem genuisse; habet idem Auicenna, vt Albertus magnus tradit lib. 22. trac. 1. cap. 3.

TH. Id ita esse vel ipsis sacris litteris continetur. Iacob etenim, quia cum Laban conuenerat, vt oues variæ, & maculosæ cederent sibi in mercedem, populeas virgas, & amigdalinas, aut e

plati-

platinis, detractis ex parte corticibus, ponebat in canalibus, quare potantes oues, ibique coeuntes, conspectis varijs coloris virgis, maculosos quoque fœtus concipiebant, vt patet Genes. 30. Quod exaggerat S. August. aduersus Iulian. lib. 5. cap. 9. his verbis: Æthiopes, quia nigri sunt, nigros gignunt, non tamen in filios parentes colorem suum, velut tunicam transferunt, sed sui corporis qualitate corpus, quod de illis propagatur, afficiunt. Mirabilius est autem, quando rerum corporalium qualitates in res incorporales transeunt; & tamen fit, quando formas corporum, quas videmus, haurimus quodammodo, & in memoria recondimus, & quocumque pergimus, nobiscum ferimus: nec illæ recesserunt de corporibus suis, & tamen ad nos mirabili modo affectis nostris sensibus transierunt. Quomodo autem de corpore ad spiritum, eo modo transeunt de spiritu ad corpus: nam colores virgarum, quas variauit Iacob, afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione trãseundo apparuerunt in corporibus filiorum. Tale vero aliquid etiam in fœtibus humanis posse contingere Soranus medicinæ auctor nobilissimus scribit, & exemplo confirmat historiæ. Nam Dionysium Tyrannum narrat, eo quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellet, vxori suæ in concubitu formosam proponere solere picturam, cuius pulchritudinem concupiscendo, quodam modo raperet & in prolem, quam concipiebat, afficiendo transmitteret. Neque enim Deus ita naturas creat, vt leges auferat, quas dedit motibus vniuscuiusque naturæ. Hæc ille, qui suarum retractationum lib. 2. cap. 62. nil demit ab ijs, quæ hic scripsit, nisi nomen Dionysij, quod Soranus non expresserat, solummodo Cyprium Regem exprimendo.

E.Q. Imaginationis, præsertim muliebris admiranda vis, præcipue in conceptu: scribit enim Marcus Damazenus in agri Pisani oppido, cui nomen Petrasancta, mulierem prægnantem edidisse femineũ partum siluestribus animalibus persimilem Cameli modo pilosum, eo quod in conceptu præ oculis habuisset S. Ioannis Baptistæ imaginem, eisdem pilis pro more Ecclesiæ appictam. Testatur idem & Petr. Hisp. silu. p. 2. cap. 7.

PH. Hæc quidem præcipue in conceptu. Attamen & in rebus alijs mira vis est imaginationis. Nam euentum rei videtur efficere: sicuti Guilielmus Parisiensis testatur nouisse hominem, cui eadem remedia præbebat medicina præparata visa tãtum, ac si hausisset; æque enim soluebatur venter, sicut ipsa hausta. Idem refert Hispal. eod. cap. 7.

TH. Eadem ratio imaginationis efficit fascinationes muliebres: tradit enim Solinus c. 5. ex Apollonidis sententia, vt heri di-

cebamus

cebamus in Scythia feminas nasci, quæ Bythiæ vocantur, hasque in oculis papillas geminas habere, & perimere visu, si quem forte iratæ aspexerint, has etiam esse in Sardinia. Quod etiam tradit Plin. lib. 7. cap. 2. in Africa (inquit) familias quasdam esse fascinantium Isigonus, & Nymphodorus tradunt, quarum arte arescāt arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis, & Illyrijs adijcit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimātque quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis, quod eorum malum facilius sentire puberes: notabilius esse, quod papillas binas in oculis singulis habeant: huius generis & feminas in Scythia, quæ vocantur Bythiæ, prodit Apollonides Philarchus, & in Ponto Thyorum genus, multosq; alios eiusdē naturæ, quorū notas tradit in oculo altero geminam papillam, in altero equi effigiem, eosdem nō posse mergi, ne veste quidem grauatos. Feminas quidem omnes vbique visu nocere, quæ duplices papillas habeant, Cicero quoq; apud nos auctor est. Hæc ex Plinio, cui etiam accedit Aul. Gell. lib. 9. c. 4. Ideo diximus, quod quidquid ab ijs agitur, imaginis vi perficitur, vt ex Auicennæ sententia proditum est, qui animam alicuius vehementer affectam ait in maleuolētia habere impressionē nocumenti, in aliquem maxime puerum, qui propter corporis teneritudinem est facile susceptiuus impressionum: quæ Auicennæ verba illo modo intelligenda sunt, quo S. Thomas scribit contra gentes lib. 3. cap. 103. Vers. Quod autem de fascinatione, sic ille. Quod autem de fascinatione inducit Auicenna, ita accidit, quia mediante motu cordis immutatur corpus coniunctum; cuius immutatio prouenit ad oculum, à quo infici potest aliquid extrinsecum, præcipue si sit facile immutabile, sicut etiam oculus menstruatæ inficit speculum. Habent igitur huiusmodi mulieres effascinatrices tantam cordis, simul quoque sui corporis infectionem, vt facile inficiant naturalis imaginationis vi, quæ tantum potest, vt vel etiam exaniment seipsos ij, qui acrius imaginādo mente aliquid concipiant. Hæc ille. Nam ego noui adolescentulā ingenuam, quam cum is, qui à parentibus in ipsius sponsum fuerat delectus, ipsa inscia, furtiua quadam familiaritate deosculatus fuisset, intra vnius horæ interuallum, tametsi summa, optimaque valetudine, perijt. Tanta sese affecerat vi imaginationis, velut admissæ turpitudinis. Quamobrem, ne cognatio, quam iam statuerant parentes cum adolescente, morte eius eluderetur, alteram sororem paulo iuniorem eidem adolescenti desponderunt.

E Q. Vnus igitur binas sorores desponsatas habuit, atque vno horæ momento geminata fuere sponsalia. Sed parum hoc videri potest: nam mulier quædam sola duo, & viginti experta fuisse

connubia memoratur: Damaso etenim Pontifice, Romæ homo repertus est, qui fuerat viginti vxorum defunctarum vir. Erat & mulier quædam iam duobus, & viginti viris superstes. Duo ij igitur sese matrimonio iunxerant, ciuibusque omnibus magna orta expectatio est, vter ipsorum præmoreretur, præmortua vxore, populus virum superstitem coegit à lugubri funere abstinere: quin vt lauro coronatus palma præ manibus tamquã victor fun us sequi iussus est. Ex S. Hieron. tract. 3. p. 3. Epistola vigesima sexta. Deque ea re scripsere etiam Iuristæ, pro iuris dicendi opportunitate: Nam Tiraquellus id habet lib. de legibus connub. Boer. decis. centes. octuag. sexta, Cæl. Rhodig. antiquit. lib. 14. cap. 8. & alij plures.

TH. Sane de huius mulieris virginitate non fuerit vlla vertẽda quæstio: quæ se adeo infamem reddiderat, tot multiplicatis in viduitate connubijs.

EQ. Immo etiam potuisset de eius virginitate moueri quæstio; vel apud ipsos Philosophos, etiam corpore inspecto. Quis enim nouit, num mulier illa ab ijs orta fuisset, quæ vltra Antarticum polum degunt? vbi continens terra est, in qua omnia communia, etiã mulieres, eæque passim, palamque viris commiscentur belluarum more, nihil adorantes. Sed & Antropophagi sunt, nudique incedunt. Horum igitur feminæ etiam post plurimos partus integrum, virginaleque corpus præseferunt; inspectoribus etenim apparent nulla re differre illæ, quæ pepererunt, ab ipsis vere virginibus: quod & canibus, atque alijs brutis compertum est commune esse. Id scribit Vesput. Florentinus.

PH. Et hæc, si non passim exposita sponte esse videbatur, quæ se tribus, & viginti exposuit, tamen sæpenumero contigisse censeri potest illis feminis, quas supra commemorauimus, non tot viris se iunxisse, quot ista se iunxerat, atque ita fiet, vt eam inter Garamantes feminas Africanas annumerare possimus, quas pasim misceri compertum est Pli. id scribit libro 5. cap. 8. Sed ab illis hæc turpitudine superatur, quod illæ matrimonium detestãtur; hæc venerata est, fidemque thori seruasse non ambigitur: illæ palam, hæc verecunde iungebatur.

TH. Exponi potius videntur illæ, de quibus habet Strabo lib. xı. In Media etenim nubunt simul pluribus viris; illisq. indecorum omnino est, si quinque tantum sint singularum viri. In Britannia olim quoque idem fuisse testatur Sanctus Clemens primus Papa Recognit. lib. 9.

EQ. Faciebant autem in Parthia mulieres aliquid temperatius, quandoquidem mulieres plures vnius tantum viri erant vxores, vt idem S. Clemens habet eodem lib. 9.

TH. Vtriusque gentis eadem turpitudo est; nam & mulieribus pluribus vnum virum esse vti adulterium est, ita & ipsarum mulierum consentientium lenocinium commune est: & eadem lenocinij ratio est, quando plures viri vnius tantum vxoris sunt. Nec tamen credendum est id licere, quamquam c. 4. Isaiæ habeantur hæc verba: Et apprehendent septem mulieres virum vnum in die illa dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super nos; aufer opprobrium nostrum. Nec etiam quod Loth duabus filiabus consentientibus vino oppressus fuerit commistus. Gen. 19. Huic rei S. Thom. ad dictum caput in commentarijs super Esaiam respondet his verbis: Ex hoc loco videtur aliquibus licitum habere plures vxores; omne enim peccatum est innaturale, sed habere vnum virum plures vxores est naturale, quia vnus potest fæcundare plures. Ad quod dicendum, sicut dicit Philosophus: Iunctio maris, & feminæ in hominibus non est tantum propter generationem, sicut in brutis, sed etiam ad commodum vitæ: vnde maris, & feminæ sunt diuersæ operationes, in quibus auxiliantur sibi inuicem: secundum ergo hoc est de se innaturale, sed potest esse licitum ex dispensatione legislatoris attendentis speciales casus. Et huiusmodi olim fuit, quod vnus haberet plures: posset enim vna plures regere secundum vitam ciuilem, & vnus plures fæcundare: sed tamen aliquod præstat impedimentum generationi, cum oporteat semen viri esse digestum, & hoc non potest fieri in frequentatione coitus, propter quod frequenter tales steriles sunt: & adhuc magis impedit communem vitam; quia perfecta amicitia, qualis est inter virum, & mulierem vxorem, propter quam etiam homo patrem, & matrem derelinquit, non potest esse ad multas. Hactenus ex illo.

Olim etenim dispensatione diuina videbatur aliquando permissum, iungi multis mulieribus, propterea ibi magis mysterium contemplandum est, quam litteralis historia, vt pleraque sunt, quæ sacris litteris continentur, præsertim in carnis commistionibus. At vbi cessarunt figurales historiæ, patet expressim immundissimum esse crimen, vel plures simul iungi vxoribus, vel vxores viris pluribus, siue per matrimonium, siue extra matrimonium. Propterea Fratricellorum hæresis, qui putabant passim misceri posse, Clemente V. Pontifice extincta est, auctoribus vltimo supplicio damnatis. Platina in Clemente V. Sicut Valdensium quoque hæresis, quæ cuique (vbi ardor libidinis inflammaret) se iungi permittebat, sub Innocentio III. compressa est, vt scribit Bern. Lutzemburg.

EQ. Quam fœda res huiusmodi sit fornicaria vulgaris commistio

mistio tot conuersiones mulierum à meretricio perspicuum faciunt, quæ non solum à pluribus destiterunt, sed omnes cuiuscumque viri amplexus postea detestatæ sunt, vt patet in Maria Aegyptiaca: præcipuè verò in Thaide, quæ non solum suasu Paphnutij Abbatis turpitudinem huiusmodi vitæ abstinendo confessa fuit, verum & quæstus inde factos detestata adeo est, vt quadringentarum librarum auri pretium, idest, quadraginta ducatorum millia medio foro ipsa publice combusserit, vt libro continentur, cui titulus, Vita sanctorum patrum.p.2.libello de pænitentia.

Consimile est, quod de Pelagia Nonna narrat Iacobus Diaconus Heliopoleos, quæ omnia etiam quæsita ex meretricio quæstu immensi valoris pauperibus distribuenda per Episcopum dereliquerat: postea vt tutius à complexibus viueret, simulato viri habitu inter monachos, vt monachus semper vixit, morte tantum detecto eius sexu. Id qui vidit, narrat Iacobus iam dictus apud Lipom. Tomo 2. quod iam antea dixeramus.

TH. Propterea vt in viro, ita multo magis in muliere virtus hæc castitatis coruscat, præcipue vero virginalis; quandoquidem vel ipsis etiam Ethnicis in virginitatis testimonium miracula quædam facta fuisse commemorantur, vti habet S. August. de Ciuit. Dei lib. 10.c.16.de Q. Claudia Vestali. Cum enim nauis hæsisset in Tiberi, nec vi hominum, boumque loco dimoueri posset; cum aduerso pudicitiæ rumore laboraret ipsa Claudia, quod cultus esset studiosior, discincta zona, & naui alligata, precata Deum, vt si casta esset, nauis sequeretur, nauis illam sequuta est; quod etiam habet Sabell. lib. 2. & alij multi.

EQ. Et pro Ethnicorum virginitate illud habet etiam ibidem S. Augustinus de Tucia etiam Vestali, quæ iussa dicere pro se causam, cum de pudicitia sua male audiret, ad ripam fluminis progressa multis comitantibus, cribrum fluuiali aqua plenum ad Pontificum conspectum, quorum de causa cognitio erat, detulit: accusator quoque, tametsi attente requisitus, nusquam apparuit amplius, vt etiam habet Sabell. lib. 2. ex Maximo lib. 8. Sed certe hæc, tum Claudiæ, tum Tuciæ miracula, non vlla diuina virtute facta censentur, sed diabolica illusione & potestate, vt Tertull. tradit in Apolog. c. 22. in fine.

TH. At quæ sunt Christianæ fidei miracula, sunt longe plura, pro pudicitiæ testimonio, eaque vera, non autem vti Ethnicorum suspecta; nam vt de viris omittamus, de quibus alias disseruimus, habet Baptista Fulg. lib. 8. egregium exemplum, quo nunc vno contenti erimus. Fuerat Cunegunda Augusta Henrici primi coniunx falso adulterij insimulata, illa innocentiam suam pur-

gauit, quin & se Veneris nesciam probauit, cum quindecim passus super candens ferrum nudis pedibus, illæsis plantis, perambulasset. Eadem Nauclerus habet gener. 35. in princ. Krant. Metrop. lib. 4. & Eborens. tit. de Absolut. reorum.

EQ. Vt autem diuina maiestas pudicitiam tuetur miraculis, ita impudicitiam alijs quoque miraculis sese auersari sæpe apertum facit: Gaugolphi enim Burgundionis vxor adulterio commaculata, cum probare vellet innoxiam se esse, in frigido fonte demersa manu, adiurauit, ne eam sine prodigij specie, si culpam ferret, inde posset eleuare. Mirum accidit: cum a fonte manum extraheret, desiccatam protulit non aliter, quam si in medijs ignibus tenuisset; itaque ob prodigium viro separata fuit: sæpe igitur ignis, & aqua ad eruendum verum contra consuetos naturæ cursus efficiunt, cum vt veritas inueniatur, effectus adeo naturæ suæ contrarios parturiant. Hoc habet Fulg. cod. lib. 8. & Eborensis eodem loco.

PH. Sed prosequamur alia memorabilia, non enim sufficit vnicum illud exemplum, quo per ignem castitas Christianorum comprobata est. Ideo optamus & alia plura audire, ne Ethnicorum miraculorum numerus nostrorum superasse videatur.

TH. Plures enim cohabitasse vno lecto, & virgines permansisse constat primum ex prat. spir. c. 108. vbi vir è carcere miraculo eductus est, cum in eum fuisset iniectus, quod mulieri cohabitaret, quum tamen vterq. virginitatem seruaret. Sed & Cassian. Collat. patr. 14. lib. 2. c. 7. vndecim annos olitorem vxori cohabitasse, & virginitatem perpetuo seruasse, dæmoniumque statim illo conspectu fugisse ab obsesso, quum sanctus Abbas Ioannes id non potuisset, scribit. Et nobis Romæ aliud exemplum compertum est, dum confessiones audiremus ante paucos annos; nam iam biennio vir, & uxor vno lecto decubuerant maximo mutuo se prosequentes amore, numquam tamen ad Venerem se inuitarunt, cum mulier sextumdecimum, vir vigesimum quintum annum excederet: neque ij abstinuerunt ex voto aliquo, sed ex optima mentis indole, qua se pollui vterque verecundabatur.

Si vobis graue non est, referam plura; atque prætermisso Malcho monacho, qui mulieri annos vltra decẽ cohabitauit, corporibus inuicem penitus intactis, vt scribit S. Hieron. in vita ipsius Malchi; atque in primis, quod iam audiuimus Claudiam nauem traxisse: maius est pro S. Luciæ virginis pudicitia seruanda Christi miraculũ; quãdo (vt tradit Ado Treueren. Idib. Decem.) de pudicitia a Pascasio tentabatur, respõdit adeo forti animo: Si me inuitam violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronã; iussaq. exponi

à leno-

à lenonibus, adeo immobilis, fixaq. loca stetit, vt nec funibus, nec boum viribus dimoueri tantillum potuerit, neque adiecto igne vlla parte lædi. Marulus lib. 4. testatur mille homines, mille quoque iuga boum, loco eam dimouere non potuisse.

Accedit insigne aliud exemplum apud Greg. Turon. in Glor. Confess. libro cap. 76. Simplicius perpetuam cum vxore castitatem seruauerat, electus autem in Episcopum domi virginem adhuc vxorē fouebat, vti sororem. Die igitur Natalis Domini, commotis ciuibus aduersus virginem, per inanem suspicionem, sic ad illam locuti sunt: Incredibile est, mulierem viro iunctam pollui non posse, sed nec vir poterit artibus mulieris iunctus à coitu abstinere. His commota virgo sanctissima adit Pontificem simili castitate pollentem, arculamq. tunc, vt fieri solet pro rigore hyemis, carbonibus plenā penes se habens, accita famula, expansoq. pallio, prunas ardētes suscipit, & fere horæ vnius spatio tenens Sacerdoti postea sic ait: Accipe & tu mitiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus nociturum: suscipiente vero Pontifice, nihil offensum est velamen eius ab igne: Credidit tunc incredula gens, atque supra mille sacro Baptismate sunt initiati.

EQ. Et consimile huic memini me legisse apud Leontiū Cyrorum Episcopum in vita S. Ioannis Eleemosynarij, non longe à calce eius vitæ: Porphyria etenim prius fornicaria, cum ab Abbate conuersa, & quasi in quodam salutis asylo cohabitaret, incidit in suspicionem temerariæ plebi quasi filium ab Abbate genuisset, quē nec ipsa genuisset, sed abiectum collegerat. Coram igitur centum & eo amplius testibus is Abbas in suæ, ac mulieris castitatis testimonium adferri prunas iussit: euoluit autem eas in proprium vestimentum, quod nulla prorsus parte ambustum est, omnibus id admirantibus. Hæc ipsius Ioannis Eleemosynarij narratio fuit.

TH. Non absimilis & Britij fuit causa, nam in pudicæ vxoris eius testimonium, suæque pudicitiæ incredulæ plebi ardentes prunas in birrum suum imposuit, proiectasque post longum interuallum ad B. Martini sepulcrum vestimentum inustum ostentauit, vt habet Greg. Turon. Gall. hist. lib. 2. cap. 1.

PH. Ita Christi miracula illa, quæ Ethnicorum sæculo facta diximus, longe excedūt; minus enim est nauem trahere ex flumine, atque aquam cribro ferre, quam ignem superare, conuertereque naturæ vim, quod solius Dei est. Propterea & Agathæ Cataniensis miraculum eisdem adnumerari debet; quæ vt pudicitiam seruaret, contempto Quintiano Prætore, cum super acutas testas, & ardentes prunas volutaretur, minus pœnā doluit, quam nuditatis ignominiam, vt tradit Eborens. ex Marulo lib. 4. Cui accedit & Iphy-

genia Æthiopum Regis filia virgo, quæ contemptis Hirtaci nuptijs, concremari iussa est; tantum abest, vt ab igne læderetur, quin potius flamma ipsa virginitatis defensatrix ab ipsa se auertens in regiam prosilijt, quam funditus consumpsit. Eborens. ex Marulo lib. 4.

TH. Reddit castitas se colentes admodum admirandos, & naturæ victores: nam cum sanctimonialis quædam à petulanti quodam adolescente nimis procaciter solicitaretur ob oculorum pulchritudinem, coram ipso ad se accito, eos sibi eruit, atque ita extincto adolescentis ardore, & se à solicitatione exemit, & iuuenem pudore ductum ad optimam frugem conuertit, vt Monachatum subierit in Scythia. Sophronius prat. spirit. cap. 60.

EQ. Fecisse hoc idem S. Luciam, cuius iam meminimus, tradidit Sabellicus lib. 3. si tamẽ illi hac in re fides est adhibenda. Cum enim sensisset, inquit, ob oculorũ pulchritudinẽ suæ virginitati insidias strui, sibi sponte auulsos deferendos dedit insano Regi, vt sciret nihil superesse amplius, quo ab eo timenda esset iniuria eadem. Eborensis, alij tamen non Luciæ Syracusanæ, sed Lucillæ tribuendum censent.

TH. Iam abunde patere potest, quanto sit sublimior Christianorum vera pudicitia Ethnicorum superstitionibus; verum non diffitemur morum probitatis non parum fuisse in Ethnicis, vt in Romana Lucretia, atque Vestalibus, sed inanis virtus, laborque absque præmio. Christi Dei absente gratia, quid boni esse vmquam potest? vix fuerit species, figuraque boni.

Plerumque etenim naturæ pudor, & ciuilis quædã honestas morum mulierem castitate pollere exstimulant magis, quam vlla diuini cultus pietas doceat; id, vt diximus, constat in Lucretia: ipsa enim ideo sese coram suis peremit, quod violatam se agnosceret; suis autem se probam indicare nullo certiore signo putauit, quam vitæ contemptu: si enim id posse certo agnosci sibi persuasisset, abstinuisset gladio, ac vulnere, contenta suorum propinquorum de sua certissima probitate opinione.

PH. Ego idem censuerim. Nam & Christiana quædam mulier, & altera Asiatica ante Christi aduentum inuitæ vim passæ, quod propinquos suos animaduertissent de sua probitate non dubitare, abstinuerunt gladijs in se ipsas, violatoribus pœnas summo consilio exigi curarunt; quod nescio an potuisset Lucretia. Referam historias. Scribit Plinius iunior de vir. Illustr. in Cn. Manlio Volsane, cum Gallogræcos vicisset, & Pisides, inter captiuos fuit etiam Regis Ortiagundis vxor. Ea igitur data in custodiã est centurioni cuidam, à quo vi stuprata de iniuria tacuit, & post impetratam redemptio-

demptionem mox centurionem adulterum marito interficiendum tradidit: hæc Plinius. Vnde mulieri vis illata vindicata eſt, probitaſque ad integrum patefacta cum laude, etiam apud virum ſuum. Aliud eſt exemplum æque illuſtre. Maximo Romano Senatori, qui poſtea etiam Imperator, ſed breui tempore fuit, vxor erat formoſiſſima, ſicut & pudiciſſima, vt Procopius tradit bell. Vand. lib. 1. Illam igitur vehementer Valentinianus Imperator adamabat; vt autem fœditatem admittere poſſet, rem iniquam excogitauit; Maximum apud ſe habens aliquando illi colludebat, & ludo victor annulum Maximi nactus eſt; hunc clam ad vxorem miſit viri nomine, vt quamprimũ ſigno perſpecto, in Palatium ſalutatum Eudoxiã Imperatricẽ veniat. Illa ſubito paret, it in Palatium, ſed ducitur ad Valẽtiniani cubicula, velut ad Eudoxiam, ibique à Valentiniano vim patitur doli ignara: domum igitur regreſſa mæſta, deflẽs iniuriam, virum corripit ſtultitiæ ob occaſionem iniuriæ datam. Probitatem vxoris animaduertẽs vir inſidias tales Valẽtiniano parauit, vt tandem illo obtruncato ipſe & Imperium inuaſerit, & Eudoxiã Imperatricem vxorẽ ſibi ſociarit. Videtur itaque ex duæ mulieres feciſſe prudenter, dum vlciſcuntur iniurias, & famæ nullam notam inurunt: Lucretia autem cum ſe peremptione prodiderit, quod nemo ſciret, videtur non æque egiſſe prudenter.

TH. Immo fuit prudentiſſima, ſuis enim res detegenda erat, illi aperto Marte vlturi erant iniuriam: ergo famæ nullo alio conſilio poterat proſpicere, quam in ſe vibrato gladio.

EQ. Ita eſt certe, nam ſui non inſidijs, ſed aperto Marte in Tarquinium armis irruerunt, eiecereque regno: itaque omni orbe honeſtas naturæ in mulieribus cõperiri poteſt, licet ſine ſalutis æternæ fructu, cũ nõ Deo virtutẽ illam offerant, ſed propriam ſectẽtur ſententiã: Nã & Seres, qui orientem habitant, neque homicidium, neque adulterium, neque ſcortum noſſe, neque furtum committere, neque Idola venerari, & in illa omni regione, quæ eſt maxima, neque templum inuenitur, neque meretrix, neque adultera, vt tradit Clemens I. Papa Recog. lib. 9.

TH. Quid hoc illis prodeſt, niſi in Deum hæc dirigant vera Chriſti fide ſuſcepta? Nam & Semni Gymnoſophiſtæ mulieribus nõ vtuntur, ſe ipſos continent; mulieres eorum ſunt virgines, vt tradit Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 3. Attamen eis quid hæc prodeſt continentia? Nam & quidam hæretici (quos Abelianos nuncupant) in Hipponenſi diœceſi reperti olim fuere, qui non miſcebantur vxoribus, ſed ſub continentiæ profeſſione ſimul habitabant, prolem aliam non quærentes, quam adoptiuam, vt habet S. Auguſt. hæreſi 87. Ideo cum S. Auguſt. in tract. ſuper Ioan. 45.

post initium, rectè dicere possumus: Cui non datur in æternum viuere, quid prodest bene viuere? quia nec bene viuere dicendi sunt, qui finem bene viuendi, vel per cæcitatem nesciunt, vel per inflationem contemnunt: non est autem cuiquam spes vera, & certa semper viuendi, nisi agnoscat vitam, quæ est Christus, & per ianuam intret in ouile.

EQ. E contra vero, si in Christum omnis dirigatur actio, etiam cælestia præmia speranda sunt; etiam si ad id bonum opus natura ipsa inducat, sicut in Bothnia Aquilonari plaga, nullum lasciuiæ ibi est vestigium, miraque inter viros, ac mulieres continentia, tametsi summa intercedat familiaritas, nec adulterium, incæstus, aut fornicatio committitur, nec nomine tenus quidem agnoscitur, vt tradit Olaus lib. 20. c. 1. Cæsar autem Comment. lib. 6. tradit suo tempore in Germania, qui diutissime impuberes permansissent, maximam inter suos laudem tulisse; atq. intra vigesimum annum feminæ notitiam habuisse, in turpissimis habitum rebus, cujus rei nulla fuerit occultatio, quod & promiscue in fluminibus lauarentur, & pellibus, aut paruis Rhenonum tegumentis vterentur magna corporis parte nuda: aliquando & antiquitus huiusmodi virtutis apud illos vestigium fuit: at vbi corruptio morum insecuta est, & hæresum impietas, versa est omnis huiusmodi castitas in fœdissimam lasciuiam. Id enim miraculo fit, sicut legimus apud S. Hieronymum, puerulum decennem reddidisse grauidam nutricem, quoniam naturali castitate illa cum puero abutebatur, vt miraculum miraculo adderetur, effecit Deus, vt sterilitas, & impotentia transiret in fœcunditatem ignominiosam; quod alias opportune reuoluemus pluribus.

Illis igitur Bothniensibus certe inuidendum fuerit, si Christi amore feruеant, in eumque omnia opera dirigant; præsertim quia formosæ ibi sunt mulieres, & omnium mentium summa tranquillitas, atque otium, cæli quoque incredibilis clementia. At non adeo admiranda foret huiusmodi continentia, si deformitas carnis incentiua extingueret, cuiusmodi in extremis Burgundiæ partibus circa Alpes gutturosæ supra omne hominum genus adeo mulieres ipsæ conspiciuntur, ut guttur illis vsque ad imum ventrem protendatur, & quanta amphora, aut ingens cucurbita amplitudine prominet: adeo vt hoc quoque Europæ cælo nobis proximo deformitas incredibilis contingat: hæc ex libro de natur. rerum Vinc. spec. hist. natur. lib. 31. c. 124.

PH. Si tempus suppeteret, optarim missa hæc fieri, & ad admiranda quædam nos conuerti, quæ mulieribus contigerunt.

EQ. De rebus huiusmodi in crastinum differedum censeo: nam

si quæ

si quæ contigerunt, disserere in animo est, dies numquam sufficiet: nam mulieribus aut corporea virtus præter naturæ ordinem contingit, vt scribit Olaus lib. 5. cap. 2. in Suetia, & Gottia puellas tantæ fortitudinis, vt è terra extollant pondus librarum octingentarum, quin etiam mille, quod omnium Italorum robustissimus nequeat; num de ijs in animo est disserere? an forte de nandi peritia, qua quæ mulieres lacum, unde Nilum oriri ferunt, inhabitant, ac vt pisces maritima nando percurrant. Franciscus Aluarez. cap. 135. an de ijs est disserendum?

TH. Forsan de eo, quod contigit mulieri in Syria, quæ quotidie gallinis 30. exaturari non poterat, siue id à dæmonis obsessione fieret, siue à morbi alicuius violentia tantum ciborum adurēte, quam Macedonius aqua benedicta sanauerat, vt est apud Theodoreti Philotheum in Macedonio, cui fuerat admodum familiaris.

PH. Et de huiusmodi differendum censo, nō tantum quæ mulieribus, verum & quæ viris admiranda contigerunt, nec fuerit breuis collocutio, diem enim explebit. Quamobrem ne vnus nostrū hoc onus totum ferat, fuerit opus Theologi de eis agere, quæ ad animum pertinere videbuntur; Equitis de ijs, quæ contigere aliquo admirando euentu non habita ratione corporis, vel animi. Mihi vero fuerit impositum de ijs disserere, quæ corpori contigisse feruntur.

EQ. De Sirenis numquid agendum fuerit?

PH. Non fuerit, nam etsi Mela de eis agat lib. 1. cap. 2. uerius tamen apud omnes est, fabulosum esse, quidquid de eis agitur.

TH. Numquid agendum fuerit de mulieribus litterarum peritia pollentibus?

PH. Et hoc egregie accidit mulieri, adeo imbecillis naturæ, ideoque iure de eis quoque agere peropportunum fuerit.

TH. Vellem antequam hinc discedamus, aut saltem dum in inferiora domus reuertimur, enarrare quod scribit S. Augustinus lib. 2. cap. 8. de moribus Manichæorum: narrat enim in hæc verba. Quædam facinorosa mulier Atheniensis (vt prodit Historia) venenum, quod certo modulo damnati, vt morerentur, hauriebant, paulatim sine vllo, vel leui incommodo valetudinis effecit, vt biberet: Itaque cum esset aliquando damnata, legitimam illam quantitatem veneni, quam consuetudine vicerat, accepit, vt cæteri, nec vt cæteri, extincta est. Quod cum esset magno miraculo, missa est in exilium. Optarim scire, si id fieri possit ab omnibus, qui sic assuescere velint.

PH. In crastinum de ijs, atque alijs opportunius agemus.

QVÆ

QVAE CVIQVE MEMORABILIA CONTIGERVNT.

COLLOQVIVM QVARTVM.

EQVES T dies hæc nobis iucunde transeat, atque omni ab æstu simus immunes, in proximam vallem descendamus; densissimus locus est, arborumq. opacitate subfrigidus; suntque fontes exigui leniter obmurmurantes; ibique spectanda nobis res est memorabilis, herba venenosa pestifera, omnibusque exitialis, vni mulieri olim hortos hos serenti mire salutaris.

PH. Vel ipsa loci opacitas, & auicularum leuis concentus nos hic consedere inuitat. Hoc igitur, quod veneno mulier illæsa victitarit, etiam Aristoteles tradidit, & vt Albertus magnus habet de animal. lib. 25. c. 2. puella illa, cum esset parum calidi cordis, & angustorum meatuum, atque etiam alij cibi admiscerentur, effectum est, vt concoctio alimentorum præueniret, ne venenum ad cor posset pertingere, ex consuetudine, dum parum quotidie sumpsisset. Adijcit autem Albertus ex eo alimento venefico ipsam mulierem adeo pestilenti sanguine fuisse oppletam, vt saliua, cæterique eius humores quemcumque inficerent, etiam viros eos, qui eius in concubitum fuerant admissi; nam etiam velut venenati extincti sunt. Napellum autem herba, quæ turdis, & passeribus cibus est, homini est venenũ; & succus eius præsentaneum, mortiferumq. virus. Nam cum Ladislaus Neapolitanorum Rex Perusij degeret, eius Napelli

succo

succo infectis mulieris genitalibus, cum eius amplexus, concubitumque experiretur, vterque eadem nocte defunctus est; atque in domo medici cuiusdam, quem mulieris patrem fuisse memorant, extinctus est, vt memorat Collen. de reb. Neapolit. lib. 5.

TH. Qui igitur fieri potuit, vt exitialis herba hæc mulieri illi hortos hos colenti fuerit salutaris; numquid aliquo antidoto vsa est? cuiusmodi Mithridates, de quo Plinius lib. 23. c. 8. sic habet. In sanctuarijs Mithridatis maximi Regis deuicti Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti è duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutæ folijs viginti simul tritis, addito salis grano; &, qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum nociturum illo die.

EQ. Id facile fuit forte, vt hoc antidoto vteretur; nam Asiatica mulier erat captiua, hortisque ijs cum marito addicta: cæli postea in illos inclementia defuncti sunt: sed an probandum sit huiusmodi antidotum, Phisicorum est iudicium.

PH. Potius putarim herbæ huiusmodi ab infantia sensim assuefecisse naturam, vt ex Alberto diximus, & quod prius fuerat exitiale, fieret postea cibus: nam cum venena ex qualitatibus nimijs pestifera sint, vsu fiunt non nimia, sed conferunt: vti abstemijs vinum venenum est; at si sensim quis illo vtatur, non solum non læditur abstemius, verum etiam postea fit vini appetentior. Ita Mithridati maximo sua ætate Regum vni ei excogitatum quotidie venenum bibere, præsumptis remedijs, vt consuetudine ipsa innoxium fieret, vt Plin. testatur lib. 25. c. 2.

EQ. Hoc scripsere vti vetustissimum scriptores vetustissimi: at nihilominus his proximis nostris sæculis eadem viuendi ratio penes quēdam Indorum Regem comperta est. Is est Cambaiæ Rex: hunc ferunt ab infantia veneno enutriri; tantæque eum esse letalis naturæ ipso halitu, vt vel muscas accedentes interimat solo tactu, tactu enim, etiam ipso non animaduertente, moriuntur: vt testatur Odoardus Barbosa. Quin consuetudo veneni adeò in eo inualuit, vt ipso alatur: quamobrem vix vlla ex vxoribus suis, quæ illi commiscetur, effugit mortem in diem proximam, vt testatur Ludouicus Barthema Indicarum rerum lib. 1. c. 2. Quemcumque etiam oderit, aut necandū statuerit, solo sputo in eum misso, cū interimit: vestes eius nemo vnquā attingit, nā & ipsæ interficiunt tactu, vt ibidem Barthema annotat, quòd concinne est ei, quod tradit Damon, & ex eo Plinius lib. 7. c. 2. Phamaces in Aethiopia reperiri tam pestifero sudore, vt, contactis corporibus, tabem afferant.

TH. Hic monere vos velim, quidquid humano ingenio fit, ad superandas alicuius naturæ vires, parum esse, si comparetur ijs, quæ

sancti viri diuina virtute summa fide ad superandam omnem naturam perpetrarunt, hodie de hac vna re agemus.

Quod enim summo studio humana ratio vix assequitur, sola in Christum fides id momento efficit: Sic enim ipse Christus Marci 16. Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur, si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Primusque id expertus Ioannes Euangelista; haustum enim calicem veneno plenum Aristodemo Idolatra id exquirente, innoxium sensit, nullo alio admisso antidoto, quam fide Christi, vt ex vetustissimis scriptoribus collegit Iacobus de Voragine, & nouissime etiam Ioachimus Perionius, atque etiam ipsis vetustissimis picturis patet. Quin etiam eiusdem Apostoli tēpore homo in foueam desperationis lapsus ob nimium æs alienum, oblatum ab Hebræo venenum tuto ebibit solius signi crucis virtute obsignato calice: quo etiam miraculo Hebræus ipse, qui veneni vim præstantem perpouerat ab hoc signo deuictam, sese Christianæ fidei conuersus subiecit, vt habet Metaph. in Oecumenio post expositionem Apocalypsis.

EQ. Qua autem arte sit, vt Ophiogenes populi venena serpentum contemnant, quin etiam sanent ab eis læsos, vt tradit Strabo lib. 17. Plin. lib. 7. cap. 2. quod æque Marsis, & Psyllis commune quoque est. Plin. ibidem, & lib. 8. c. 25. & lib. 25. c. 10. 12. lib. 28. c. 3. Psyllos etenim, vt scribit Plutarchus, Cato iter per deserta Libyæ faciens secum duxit, vt morsibus serpentium mederentur: ij enim partim ore trahunt venenum, partim cantilenis medentur, vti horum etiam meminit Herodotus lib. 4. Gell. lib. 16. cap. 11. Sed his putarim in naturam vetustissimam consuetudinem transiisse, sicut Tentyritæ corcodilos domant. Odor enim Psyllorum serpentes necat, & saliua, vt Varroni videtur, & Plinio eodem lib. 7. c. 2. Naturam igitur rei altera natura superat apud hæc hominum genera.

PH. At fides naturam longe superat, neque legibus eius subijcitur, id enim agit fides, quod natura non potest. Quin cum calida frigidis curentur, & frigida calidis, efficiet fides, vt calida calidis eijciantur, & frigida frigidis, cuiusmodi ex innumerabilibus duo recensere exempla mihi in animo est: primum quidem ex Sozomenis hist. lib. 2. cap. 2. qui quod nouit ex necessitudine eius, cui res contigit, id scribit. Quid Aquilino (inquit) nobiscum etiamnum ætate degenti, & in eodem foro causas agenti in Ecclesia Diui Michaelis acciderit, partim vt ab eo audiui, partim vt ipse conspicatus sum, opportune commemorabo. Cum enim vehemens febris, eaque paulo ardentior ex flaua bili orta, eum occupasset, medici dedere illi bibere medicamentum ad aluum

purgan-

purgandam, quod quidem euomuit, atque simul cum uomitione bilis in omnes corporis partes diffusa cutis extremitatem coloris specie sibi simili tinxit. Ex quo factum est, vt omnem cibum, ac potum euomeret: desperantibus eius salutem medicis: ac cum iam semimortuus esset, dat suis mãdatum, vt eum in Ecclesia deportent, affirmatque se ibi aut mortem obiturum, aut morbo liberatum iri. Cui in Ecclesia iacenti de nocte visio quædam diuina obiecta iubet, vt cibum potione, quæ ex melle, vino, & pipere pariter mistis conficeretur, tingeret: quæ quidem potio cum esset calidissima, quamuis medicis ex artis ratione eam considerantibus, morbis à flaua bile contractis contraria videretur, hominem tamen morbo recreauit. Hæc ille. Cui non absimile est, quod etiam narrat Metap. in vita Simeonis Sali Abbatis prima Iulij, nam oculorum inflammationem acerrimam acrioribus remedijs curandã iussit, aceto scilicet, & allio. Cum quidam rusticus ad Simeonem venisset, cuius oculi aspera laborabant albugine, oculos eius inunxit sinapio. Cum is autem dolorem sensisset vsque ad mortem, ei dixit Simeon; Vade lauare in aceto, & in allio, & statim eris sanus: Ille vero tamquam existimans se aliquid posse efficere, recta vadit ad medicos, & fuit magis excæcatus: tamquam ergo furore percitus iurat Syriace: Per Deum, etiamsi mortem statim oporteat exilere per oculos, cũ fecero, quod mihi Simeon dixit, tamen id faciam. Cum ipse autem oculos lauisset, vt ei dixerat, fuerunt statim sani eius oculi, & ita mundi, vt quando natus est, adeo vt ipse Deum glorificaret. Tunc ei Simon occurrens dicit ei; Ecce sanus es fatue, noli amplius furari capellas vicini. Hæc ibi.

EQ. Contigit tamen aliquando casu aliquid fieri, quod ars, naturaue non posset: sed ei rei fides non accessit, Dei tamen occultum opus fuit, ideo non fuerit importunum, quamquam non à virtute fidei id fuerit profectum, sed admirabili quodam casu, id quod Plutarchus tradit libello, quem conscripsit de Vtilit. capien. ab inimic. Prometheo quidam adeo inimicus erat, vt omni quo posset studio, intenderet in eius necem. Cum igitur illi obuiam fieret, aggressus eum multis affecit vulneribus. Erat autẽ vulnerato incurabile vlcus pestiferum maxime: vlceri cum fuisset additum vulnus, statim purgatum extitit, subsecutaque sanitas. Itaque factum est, vt quod nulla arte curari potuit, aduerso ictu curaretur; quo reliqui ægrotare solent.

Consimile est, quod habet Plinius lib. 7. cap. 50. Phalereus (inquit) deploratus à medicis vomicæ morbo; cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore, medicinam inuenit ex hoste. Eo enim modo diuerso sanguine ab intimis ad extremum vulnus conualuit

luit. Ita factum est, vt vulnera medicinæ locum teneant. Maximus lib. 1. hunc non Phalereum, sed Phereum Iasonem nuncupat.

TH. Quod ego dicturus sum, huic non absimile id ex fide profectũ est Dei magno miraculo Sanctus enim Bonauentura amplissimus Cardinalis in conscribenda vita Sancti Francisci solertissimus ita habet cap. 14. In Ecclesia Beati Francisci apud Assisium, dum præsente Romana Curia prædicaret Dominus Episcopus Hostiensis, qui postmodum summus Pontifex Alexander dictus est, quidam magnus, & ponderosus lapis incaute super pulpitum excelsum,& lapideũ derelictus,præ nimia pressura impulsus decidit in caput mulieris cuiusdam.Habita igitur ab omnibus astantibus pro mortua pallio cõtecta est,vt postea ad funus efferretur, ipsa vero se B.Francisco, ante cuius altare iacebat, fideliter cõmendauit. Prædicatione peracta, mulier coram omnibus surrexit incolumis,nullo læsionis apparente vestigio: quodque admirandum est, quum iã diuturno temporis interuallo capitis dolore perpetuo laborasset, huiusmodi percussione ab ea deinceps capitis dolor abscessit. Hæc ille.

EQ. Ita fit,vt à Christiana fide singularia huiusmodi contingant, quæ nulla virtus naturæ potest efficere; ita enim se fides habet præter naturæ leges, vt admiranda semper efficiat: cuiusmodi etiam illud est, quod Egnatius scribit de Paleologo 2. Constantinopolitano Imperatore, qui ægrotans nullis naturæ auxilijs conualescere potuit,sed contrarijs:nam ægrotos conualescere(inquit) irritationibus, ac diuexationibus præter consuetum naturæ ordinem esse constat. Tradit igitur in illius vita ipsum exacto quadragesimo ætatis anno adeo graui morbo laborasse, vt integrũ ferme annum lecto decumberet, magno Reip. incommodo, nequidquam medicorum arte illi ægritudini præualente. A muliercul æ cuiusdam consilio Imperatrix didicit virum conualescere non posse, nisi acribus, ac importunis molestijs continue vexaretur, eo enim modo dilapsuros humores, vnde ægritudo manabat. Admisso mulierculæ consilio,Imperatrix cœpit Paleologum virum vexare incredibilem in modum,vix,vlla re obsequens ei. Frequentibus igitur vexationibus discussis humoribus, caloris augmento adeo Imperator conualuit,vt viginti, quibus postea vixit, annis, semper incolumis extiterit. Hæc ille. Mirum sane vexationes esse saluatores homini Regi, quum tamen plerumque ægritudinum parentes sint; forte id ex fide acciderat illi. Id retulit etiam Mondognet. in vita M. Aurelij lib. 2. cap. 25.

TH. Adeo igitur fides ægritudines, naturamque superat, vt artes omnes posthabeat, nullis limitibus coerceri, nullis clauibus

bus claudi possit, quod cōtigit Petro carceribus mācipato, cuius catenæ ceciderunt è manibus, ostio carceris spōte aperto Act. Apost. cap. 12. Contigit etiam alijs eadē fidei virtus. Beda etenim Angl. hist. lib. 4. cap. 22. narrat in hunc modum: Commisso prælio inter Egfridum, atque Edilredum Reges, vulneratus est Huma miles, & inter reliqua cadauera veluti mortuus derelictus, is exurgens, resumpto spiritu, visus ab hostibus captiuus abductus est, seseque fuisse rusticum castra vendendæ annonæ causa sequētem simulauit. Interim curatis, & sanatis vulneribus, iussus est vinculis ferreis noctu vinciri; ne fugeret; frustra tamē vincula imponebantur, nam spōte statim soluebantur. Huic erat frater Sacerdos nomine Tuma Abbas, qui fraterno amoris studio, è castris quendam militem fratris sui formam referentem sepulturæ tradiderat, atque pro eo Missarum sacrificia quotidie offerebat, velut pro defuncto fratre: harum igitur Missarum celebrationis virtute id contingebat, vt oratio, sacrificiaque vincula soluerent viuentis, quæ pro mortuo offerebantur. Hæc Beda.

PH. Consimile est huic, quod contigisse narrat Gregor. in Homil. ex 40. super Euang. Si quis venit ad me. Quidam ab hostibus captus longe traductus est: cumque diu teneretur in vinculis, vxor sua extinctū putās pro eo velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerri, cuius toties vincula soluebātur in captiuitate, quoties ab eius coniuge hostiæ fuissent oblatæ pro animæ eius absolutione; nam longa post tempora reuersus admirans valde indicauit vxori suæ, quod diebus quibusdam hebdomadis singulis eius vincula soluebantur, quos videlicet dies eius vxor, atq; horas discutiens, recognouit tunc eum absolutum, cum pro eo sacrificium meminerat oblatum. Hæc ex illo. Quibus exemplis cesset omnis Philosophia; conticescat Ethnica, inanisque omnis contemplatio; cesset & hæreticorum vesana cogitatio; patet hinc orationi nihil resistere; Sacrificium Missæ iure pro mortuis & offerri debere, & salutare adeo esse, vt si mortui non sint, pro quibus offertur, prosit illis viuentibus, ne fructus eius inaniter proferatur.

EQ. Sunt sane admiranda hæc omnia, contigeruntque magno Dei nutu. Nunc optarim, vt hominum, quibus memorabilia, etiam apud Ethnicos contigerunt, aliqua recenseamus, conferamusque cum ijs, quæ Christianis obuenerunt, quanta hæc maiore virtute, luceque coruscent.

Ad alia igitur differenda conuertenda est nostra oratio, vt quibus mirabilia contigerunt, hodie perquiramus. Mihi quidem libet exordiri à M. Sergio, de quo plurima Fuluius Vrsinus. Plinius autem ita habet lib. 7. cap. 28. M. Sergio nemo quemquam hominum

iure

iure prætulerit, licet pronepos Catilina gratiam nomini derogarit: secundo stipēdio dexteram manum perdidit, stipendijs duobus ter, & vicies vulneratus est; ob id neutra manu, neutro pede satis vtilis, vno tantum seruo, plurimis postea stipendijs debilis miles, bis ab Annibale captus (neque enim cum quolibet hoste rès fuit) bis vinculorum eius profugus xx. mensibus, nullo non die, in catenis, aut compedibus custoditus: sinistra manu sola quater pugnauit, duobus equis insidente eo suffossis: dexteram sibi ferreā fecit, eaque religata præliatus, atque vt cæteri victores hominum victores sunt, Sergius vicit etiam ipsam fortunam.

PH. Cur non etiam addatur Mucius Scæuola, si gloriari necesse est à debilitate membrorum plurimum animo valuisse? Is enim (vt habet Liuius decad. 1. lib. 2.) vt Porsennam Regem excideret, per errorem alium illi assidentem occidit, & minitante Rege illi mortem incēdio, ille vt parui se facere indicaret etiam ignem, manum foco immisit, eamque torreri permisit, abalienato à sensu animo.

TH. Habemus & nos spirituales Sergios & Scæuolas, sanctos scilicet Martyres prorsus innumerabiles; libet autem nunc Procopium sub Diocletiano, tamquam sub illo Porsenna, constantissime manus sibi aduri lēto igne perferentem adducere. Is enim cū à Tyranno Dijs immolare cogeretur, nolletq. parere, iubet Tyrannus afferri aram, & super eam extendi dextrā Martyris ardentibus repletam carbonibus, eis thure imposito, vt si in manu dolorem sentiens thus in aram immiserit, statim reputetur, vt qui Dijs sacrificauerit. Atque ara quidem erat posita, extensa autem erat manus Martyris; thus tamen simul cum igne parabatur, & natura se ipsam abnegauerat. Nam vrebatur quidem manus longo tempore, & ignis operabatur, mens autem quæ eum confirmauerat, tenebat immobilem. Quicumq. aderat obstupescebat, error labefactabatur, pietas confirmabatur: Christus glorificabatur, & afficiebatur pudore diabolus. Met. 8. Iulij Lipom. Tomo 6. Habet igitur nostra fides longe plures, ac fortiores milites, etiam ipsum ignem superantes, neque vnus ille Scæuola laudem sibi eripiet Christianorum, qui innumerabiles fuere, vti liceret hoc loco commemorare: Vt enim ante Christi aduentum in Christum futurum credentes olim Ananias, Azarias, & Misael in fornacem missi illæsi euasere ab igne, ita Christo passo S. Policarpus, & S. Laurentius, & innumeri alij, vniuerso dum adurerentur corpore, etiam Deo laudes dicebant. Policarpus enim, vt ex illius temporis scriptis Ecclesiæ Smyrnensis testatur Nicephorus lib. 3. cap. 35.) cum studio Græcorum, ac Iudæorum quoque sub Antonino incendio fuisset adiudicatus

catus; non solum non expauit genus hoc mortis, verum quo facilius indicaret carnem incendium superaturam, absque vllo præstigio, toto corpore nudatus in ignem est missus, & nec adurebatur. Miraculum hoc visum est ab eis, quibus id quidem videre datum est, ex quibus aliqui etiam Martyres seruati sunt, qui ea, quæ accidissent, reliquis annunciarent. Etenim ignis fornicis, seu cameræ speciem præbuit, qui quasi velum nauigij vento inflatum corpus omne circumdedit Martyris. Præterea vero & odor suauis, ceu thuris, alteriusue pretiosi aromatis fragantis ad nos est perlatus, cum non adureretur. Hæc è scriptis eorum, qui interfuere, Ecclesiæ Smyrnensis scripsit Nicephorus: & ante eum ex eisdem Ecclesiæ Smyrnensis litteris ad omnes orthodoxos tradidit Eusebius lib. 4. c. 14. De Laurentio autem habet Sãctus Augustinus pluribus locis; sed præcipue sermone primo eius festi his verbis. Legimus Ananiam, Azariam, & Misaelem beatissimos pueros à Rege in camino ignis inclusos in pœnarum suarum deambulasse flammis, & igneos globos pedibus conculcasse: vnde & B. Laurentius non minori est gloria præferendus, siquidem illi in pœnarum suarum flammis ambulabant, hic & in ipso supplicij sui igne discumbit: illi vestigijs pedum conculcarunt incendia, iste laterum suorum diffusione extinguit: illi, inquam, stantes in pœna eleuatis manibus orabant ad Dominum, hic autem prostratus in sua pœna toto corpore Dominum deprecatur: iterumque beatus Laurentius in dorsum supinus vertitur, & renes eius ignibus exuruntur. Ille hactenus. Itaque fit, vt manum vnam Scæuolæ exuri ab audacia propria parum sit; fidelium etiam totum corpus vel adurere non audet ignis, aut si audeat, animum non perturbat inuictum.

E.Qi Quod fecere Romani fortiter, velut Sergius amissis membris pugnans, fecere gloriosius multi Episcopi, effosso oculo, abscisso genu, abscissis linguis; nam pro Christiana Rep. non modo diutissime pugnarunt, verum etiam linguæ vsum, quam non haberent, miraculo retinuerunt disertissime loquentes, & fidem Christi fortissimi athletæ etiam contra multos Principes orationem exercẽtes, vti ex Procopio recolit. Euang. li. 4. c. 14. & Vict. Vticens. li. 3. Vandl persecut. & alij multi; & iterum de eadem re etiam hodie acturi sumus. Fecere etiam Christiani plurimi præstãtius, quam Scæuola, igne contempto. Ille enim tantillo tempore, ac semel tantum omnino in illo amplissimo Imperio memoratur; at Christi athletæ innumeri, ac sæpe iterarunt ignis experimentum, quo non hostem in admirationem tantum adduxerunt, verum sibi quoque obsequi adegerunt. Erat Poppo ex Aquilonari plaga ortus Sacerdos, religiosus plane vir diu in Italia peregrinatus, & apud sum-

mos Romanæ Ecclesiæ Pontifices in pretio habitus, is aliquando in Daniam profectus, vbi hostes Christi Idolatræ regnarent, atque ita permittente Danorum Rege apud portum, cui ob frequentiam glaciei nomen est, accito magno Danorum cætu, publice de Christi fide verba facere cœpit: quibus, vt vera esse, quæ doceret, suaderet, candentis ferri tactum illæsis manibus obtulit experimentum: allata igitur ferrea est, ignitaque chirotheca, longa vsque ad cubitum; Poppo excepit manibus, immisitque vsque ad cubitum dexterum, detulitque vsque ad constitutum quendam locum, ac demum ad Regis pedes proiecit. Rex vbi id admirans animaduertit, illæsis scilicet manibus tamdiu ignitam ferream chirothecam delatam à Poppone fuisse, sponte in Christum credidit, lauacroque ab ipso Poppone, nudatis humeris, ceruicem subiiciens, intingi passus est, vt Krantius tradit Van. lib. 4. c. 24. & Saxon. lib. 10. & Metrop. lib. 3. c. 34. Alibi autem incidit Poppo idem in perfidiorem gentem, licet eodem ignis experimento suam fidem veram esse testaretur: nam tunicam indutus ceratam, in medio increduli populi iussit incendi; ipse vero oculis, ac manibus in cælum porrectis, liquentes flammas adeo inuicta mente superauit, vt veste prorsus ambusta illæsus ipse extiterit; ac, cum illa in fauillam esset redacta, hilari vultu nec fumum incendij sensisse testatus est; Krantius id tradit Metrop. lib. 3. cap. 34. Vicit & aduersarios illæsus ab igne Petrus ille amplissimus Cardinalis Albanus cognomento igneus. Nam vt simoniacam hæresim superaret, compositam magnam hinc inde supra, & infra, ardentem lignorum struem permeauit Florentiæ, omni adstante populo rei exitum præstolante: permeauit pluries lento gradu illæsus tum corpore, tum vestibus: vicit eum in modum hostem suum, traxitque in suam sententiam gentem omnem. Id tradit Blasius Milanesius in vita S. Ioannis Gualberti, apud Surium Tomo 4. Vrsperg. an. Domini 1088.

PH. Sergij quoque illa Ethnicorum encomia flocci pendenda sunt, quod detruncatis manibus, ac pedibus pugnarit, & homines singulares vicerit: Fidei Christianæ sectatores, detruncatis membris, erutisque oculis non solum hostes deuicerunt, verum etiam in suam volentes sententiam traxerunt, quin & ipsa membra detruncata resumpserunt: quod vnius Dei opus est. Nam vt plurima prætereantur, Leo I. fuerit exemplo, si tamen vera sunt, quæ de illo non pauci narrarunt, postea & Ioannes Damascenus.

Is igitur Leo, (referunt) cum totis quadraginta diebus ad sepulcra Apostolorum orasset, vt sibi peccata remitterentur,

tur; audijt beati Petri responsum, se impetrasse omnium illius peccatorum veniam, præter peccati ordinationis: vnde, quia ordinationis munus impositione manuum fit, dexteram, quæ in ordinationibus faciendis imponitur, vtpote aliquando ruinæ causam sibi abscidit, & abiecit.

Hæc igitur vera hominis fortitudo, non illa Scæuolæ, aut Sergij, qui nec digitum abscissum, aut ambustum sibi restituere valuerunt, sicuti Leo postea, cum nimiam à sacrificijs ob abstinentiam populus conquestus esset, sibi à Domino restitui eandem manum postulauit, quod & effectum est magno miraculo. Hæc à Sophronio in prat. spir. cap. 149. & S. Antonino & Martin. Polon. & à Sabellico lib. 5. atque alijs, licet, vt dixi, in dubium vertatur hæc tota narratio.

TH. Ioannes vero Damascenus cum hosti dexteram, quæ pro Christo, ac pro Catholica fide libros conscripserat, abscindendam dedisset, hostem abscissa manus magis vicit, quàm integra: nam in Damascum ipse, & hostis tractus est in sententiam, factus captiui sui subditus, & ipsa quoque manus tandem è foro in domum, & è domo in brachium suum restituta est, pugnatura longè magis contra reliquos hostes, quorum ob pugnam abscissa fuerat.

PH. Ego rem hanc semper sum admiratus præcipuè; sed repetere totam historiæ seriem te optarim ex probatissimo aliquo auctore.

TH. Ioannes Hierosolymitanus Patriarcha illius sæculi scriptor Damasceni vitam, quam nouerat, ac omnia eius gesta tradiderat. Fuerat igitur Damascenus egregius pro sacris imaginibus uenerandis athleta & scriptis, & verbis: idque pessime tulit impius iconomachus Imperator Leo Isaurius, confictoque mendacio, Damascenum vt perduellionem prodidit apud Damasci Regem Saracenum. Is (vt barbarorum mos est) inaudito Damasceno, leuitate ductus manum abscindit, publiceque in foro abscissam suspendit à mane vsque ad vesperam: tandem à Tyranno impetrat Damascenus è foro sibi transmitti demortuam manum; ea accepta, ingressus oratorium orationeque Dominum precatus, atque Deiparam virginem, coram cuius imagine procumbebat, manu brachio admota, à somno præ labore correptus manum restitui, reuiuiscereque diuina ope persensit. Excitatus & Deo gratias egit, & validiore spiritu in Iconomachos est inuectus; barbarusque Tyrannus miraculi magnitudine motus totum sese subiecit Ioanni huic Damasceno erratum suum agnoscens. Repetit. Eborens. de miraculis.

EQ. Diligenti Deum, fideli membra si non adsint, parui momenti res est, cuiusmodi contigisse memini Leoni III. Romano Pontifici; qui cum supplicationes à Beato Gregorio institutas Romæ cum Clero, ac populo haberet; Paschalis Primicerij, ac Campuli Presbyteri insidijs, atque armis apud ædem beati Siluestri capitur, cæditur, Pontificio amictu exuitur, lingua, & oculis priuatur homo sanctissimus; sed & loquelam, & visum diuinitus recepit, quòd constanter grauissimi scriptores referunt illi sæculo proximi Scafnaburgensis, & Segebertus, præcipueque ex recentioribus Onufrius solertissimus de Romanorum Pontificum rebus scriptor in hoc Leone, Bergomas, atque alij etiam recentiores.

PH. Videndi vis non ab oculis est, sed ab ipsius animæ vi: ipsa autem anima imminui non potest, quia soli Deo fulgur ad feriendam animam, aut ei, qui Dei munus agit, vt Pontifices sunt. Hinc fit, vt serui Dei etiam oculis videant erutis: cuiusmodi Didymus: nam cum ad eum accessisset B. Antonius, doluerat Didymus virum sanctum corporeis oculis non posse conspicere, respondit Antonius, corporeis oculis carere non esse dolendum homini habenti oculos internos videntes, & contemplantes, quibus Angeli vident, quales erant Didymo oculi scientiarum peritissimo; corporeos enim oculos etiam muscas habere: perdidisse igitur oculos tam paruum damnum est, quam paruum est perdere, quæ nobis communia sunt muscis, vt habet Cassiod. trip. lib. 8. cap. 8. Propterea vti oculi amittuntur cum corporeis reliquis membris, ita per fidem etiam restituuntur, vti contigit Leoni III. Sed & alij, cui nomen Spes, is Abbas fuerat annis 40. & cæcitate percussus, at cum senectus ingrueret (qua, qui bene in iuuentute valebant oculis, sæpe orbari solent) huic contra euenit, vt senectute per Dei miraculum oculorum squammæ ceciderit, & videndi vis frigenti corpori superuenerint, & orbem peragrarit, prædicatione verbi Dei omnibus salutem annuntians, vt tradit Gregor. Dialog. lib. 4. cap. 10.

PH. Quid opus est luce externa, radiante interno gratiæ diuinæ lumine? Scriptum reliquit Sophronius prat. spir. c. 51. Aegyptiorum monasterium quoddam in Cilicia fuisse, in quo quidam Iulianus septuaginta annis vixerat, nihil omnino in orbe habens, quàm hæc quatuor, librum scilicet, vasculum ligneum, sagum, & cilicium. Toto igitur hoc vitæ austerissimæ tempore numquam lucernam accendit, cum numquam habuerit: noctibus igitur cælitus eum illustrabat lux tanta, vt clare legere posset.

EQ. Hoc

EQ. Hoc Iuliani miraculum, vti diuinum, non naturæ esse dignoscatur, ab eo, quod Tyberio Imperatori omnes scriptores tribuunt, inde dignoscitur, quod excitatus à somno Tyberius oculis breuissimo quodã interuallo omnia in cubiculo prospiceret æque, ac die, vt habent Ethnici auctores, & nostri Zonaras in ipso, atque alij insuper etiam nostrates historici. Plinius sic habet lib. 11. cap. 37. Ferunt Tyberio Cæsari, nec alij genitorum mortalium, fuisse naturam, vt expergefactus noctu paulisper haud alio modo, quam luce, clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus: at id fuisse quodam igniculo ex oculis promanante, breuissimeque perdurante constat, cum tamen huic perpetua lux esset noctibus, quæ cælitus dabatur. Quin etiam Aquilonaribus regionibus testatur Olaus reperiri nonnullos homines, quibus tanta acies visiua sit, vt noctu omnia videant, atque internoscant, tactu quoque ipso experimenta faciant. Ita ille lib. 2. cap. 14. Sed id non est æquandum miraculo Iuliani. Nam & Albanorum genti, quæ albo crine nascitur, glauca oculis inest pupilla; ideo nocte clarius, quam die cernunt. Solin. cap. 19. Plin. lib. 7. cap. 2. Isid. lib. 14. cap. 3. Gell. lib. 9. cap. 4. Quod igitur illis natura indidit, admirabilius Iuliano Christi gratia condonauit.

PH. Ego equidem admiror hæc omnia, quoniam nulla id ratio naturalis patitur, vt nocte quis clare videat, qui solis lumen interdiu patiatur; admiror (vt de oculorum prospectu, visiuaque vi pluribus agamus) quod Historici tradidere de Strabone quodam sic à Varrone nuncupato. Hunc ferunt tanta visus acie fuisse, vt centum triginta quinque millia passuum procul conspexerit, vt testatur Cicero, & ex eo Plinius lib. 7. cap. 21. Scribit enim eum solitum Punico bello à Lilybeo Siciliæ promontorio, exeunte classe Carthaginis portu, etiam numerum nauium dicere. Idem habet & Strabo lib. 6. & Solin. cap. 5. post Varronem. Si id ita est, quod tot grauissimi Scriptores tradidere, est equidem admirandum.

EQ. Subscribunt etiam nonnulli recentiores, vti Sabellicus lib. 10. & Eborens. tit. de humanis sensibus, verum vni id contigit. At vt didici, quibus Christi gratia affulsit, longius vidisse nemo est qui dubitet, non solum millia passuum centum triginta quinque, quod Strabo poterat, verum magis procul, non tam sensus acumine, quam mentis. S. etenim Ambrosius è Mediolano vidit quæ Turonis gererentur, intersunt non quingenta, sed longe plura millia passuum, præter id, quod interpositæ Alpes sunt illæ vsque ad sidera eminentes. Seuerus enim Sulpicius de transitu beati Martini sic tradit. Eo tempore beatus Ambrosius Mediolanensi ciuitati præerat Episcopus, dieque Dominica prophetica lectionẽ iam

lecta, beatissimus hic Antistes super altare obdormiuit: quod videntes multi, cum nullus eum excitare præsumeret, transactis fere duarum, aut trium horarum spatijs, excitauerunt eum. Respondit autem Ambrosius: Noueritis fratrem meum Martinum Sacerdotē de corpore egressum fuisse, me autem eius funeri obsequium præbuisse. Tunc illi stupefacti, pariter & admirantes diem, & tempus notant: qui solicite requirentes ipsam diem, tempusque reperiunt, quo beatus Confessor dixerat se eius obsequijs deseruiuisse. Hæc ex illo. Oculi, quibus adeo procul vidit, non corporei fuere corruptibiles, sed incorruptibiles spiritus, qui longe sunt admirabiliores.

TH. Sunt innumerabiles serui Dei, qui latissima terrarum spatia interno intuitu prospectarunt: sed altero post hoc Ambrosij exēplo contenti esse volumus. Iulianus etenim monachus cognomento Sabba fuerat Theodoreto historico cognitus: de eo igitur is scribit in Philotheo, & in hist. libro 3. c. 19. in hanc sententiam. Iulianus Sabba, cuius vitam in Philotheo litteris mandauimus, ipso die, quo Iulianus Imperator interfectus est, quamquam iter viginti dierum, & amplius aberat, cædem eius agnouit; compertum est Tyrannum extinctum eadem die, ac hora, qua diuinus ille senex Sabba eum cecidisse cognouerat. Eadem habet & Niceph. lib. 10. c. 35.

EQ. Idipsum persimile est ei, quod tradit S. Gregor. Dialog. lib. 4. c. 30. ab Insula Liparitana, quæ Siciliæ proxima est, Anachoretam vidisse Theodoricum impium Regem Arrianum in Italia defunctū, & in tartareas pœnas detrudi, annotataq. die, qua id vidisse se profitebatur, ita inuentum est, vt dixerat: cum tamen longius interuallum intercedat. Sed & Edouardus primus Britannorum Rex non minori admiratione, propter loci distantiam, suo intimo visu absentia vidisse traditur. Nam dum in templo oraret ad eos conuersus, qui aderant, dixit Frothonem Dacorum Regem, qui contra ipsum magna classe veniebat, ea ipsa hora cum quadraginta nauibus submersum esse: idq. paucis diebus ab ijs, qui inde venerunt, confirmatū fuit ita ea hora cōtigisse, vt ab Edouardo dictū fuerat. Fulg. lib. 1.

TH. Si de ijs narrare velimus, deficiet dies, hoc additur Christi seruis miraculum, vt alios ipsi videant, ipsi à nemine videantur, vt habet Paulus 1. Corinth. c. 2. Spiritualis homo omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur.

Nam iuuat reminisci, quando arreptis lapidibus, Iudæi in Christum irruere se parauerant, ipse autem abscondit se, & exiuit de tēplo Ioann. 8. Vt igitur se fecerat illorum oculis inuisibilem, sic & seruis suis quandoque inuisibilitatis huiusmodi vim aliquo temporis interuallo concedit. Sanctus enim Cyriacus incola monasterij sancti Sabbæ, non patiebatur se a necessarijs, neque ab alijs inuisi-

ri. At ad eum nonnulli inuisendum clam aliquando aduenerant (quod eius cellula quærentibus fuisset forte indicata) at illis repente superuenientibus, orauit Deum, ne ab ipsis videretur. Aperiens igitur ianuam coram illis exijt de cellula sua, & ab eis penitus visus non est, abiensque in desertum redire tamdiu distulit, donec eos recessisse cognouit. Ita habet Sophron. prat. spirit. cap. 53. Suntq. hæc reuera Dei opera, non autem fabulosa, vti de Gyge, qui annuli cuiusdam virtute se inuisibilem præbebat, vt leuiter fabulantur Græci, vt Herodotus.

EQ. Sufficiant hæc hactenus. Ad alia scilicet nascentibus cōtingētia miracula vertēda videtur oratio. Succurrunt enim quædā memoratu valde digna. Legi aliquando puerū in Rascat natum cū duobus cornibus, cuius ploratus 14. diebus ante auditus, quā nasceretur. Metrop. Salisb. Episcopo 36. Sed id ad prodigium euidens vergit. Legi etiam puerum in Piceno cum sex dentibus natum cū facie insolentis magnitudinis, Calisto III. Pontifice Bonf. dec. 3. lib. 8. Pafin. anno Domini 1456. Certe cum dentibus nasci homines non semel accepi, id enim olim contigit M. Curio, qui ob id etiam Dentatus nuncupatus est, sed & Cn. Papyrio Carboni. Plin. lib. 7. cap. 16. & Solin. cap. 3. Quin etiam Valeria insignis mulier eodem modo nata est, vt ibidē habet Plinius. Sed maiore miraculo contigit vice dentium continui ossis soliditate hominem armari, qualem filium Bithynorum Rex Prusias habuit, vt scribit Solinus cap. 3. Eodem modo dentatus fuit Pyrrhus quoque Epirotarum Rex. Fulgosus lib. 1. Fuit & Sicinius cognomento Dentatus, vt Aulus Gell. scribit lib. 2. cap. 11.

PH. Hæc adeo raro fiunt, vt nō videas è multis millibus vnum: neq. id miraculo esse potest, neq. ad monstrū pertinet: potius miraculum naturæ fuerit senibus dentes renasci, cuiusmodi contigisse Zancli Samothraceno testatur Mucianus post centum, & quatuor annos, idque se vidisse asseuerat, vt habet Plinius libro 11. cap. 37.

EQ. Sunt hæc memoratu digna, sicut etiam feminam numquam spuisse, nam Antonia Drusi numquam spuit, vt habet Solinus c. 3. & Plin. lib. 7. cap. 19.

PH. Magis admiror aliquem non bibere, quam nō spuere; nam adeo nonnulli auaritia torquentur, vt & à potu abstineant, ne exspuant vel ipsa excrementa, aut verius non exspuunt, ne bibant. Attamen verum est, aliquos numquam bibisse, sed non natura, at potius vsu. Romanus enim Eques Iulius Viator, cum intercutaneo morbo diu laborasset, in pupillaribus annis medicorum parens mandatis à potu abstinuit; naturam igitur faciens è consuetudine etiam in senecta caruit potu, vt testatur Plinius libro 7. cap. 18.

EQ. Pontanus vir singularis eruditionis libro de rebus cælestibus testatur fuisse hominem, qui nullo vmquam tempore biberit vinum, aut aquam, quin cum aliquando Ladislai Neapolitani Regis hortatu, seu mauis mandato tantillum bibisset, ægre id tulit, noxiusque potus ille fuit. Eadem Petrus Hispal. silu. p. 1. cap. 26. Nobis Romæ degentibus Gregorio XIII. Pontifice Gallorum Regis Orator N. sicca esculenta fere semper admittens, ac salsa, fere numquam se bibere, aut sitire contestabatur.

TH. Hæc fuere memoranda, at miracula maiora sunt comperta in priscis illis Christi seruis: nam nec in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo, quod procedit de ore Dei, libetque de hac re nonnulla reminisci pro Christi seruorum gloria. Codratus enim Martyr præter consuetum naturæ vsum educatus est: ab ipsis enim incunabulis nutrimentum incertum habuit, quippe qui matrem adhuc infans amisisset, & maternis vberibus caruisset, Christus autem illi signis minime obscuris alimenta subministrauit; cum eius iussu nubium globus è cælo infantem amplecteretur, alimentumque suppeditaret, vt habet Methap. 10. Martij, Lipom. Tomo. 7.

E Q. Vt potus, ita & cibi abstinentiam dierum 11. pati homines posse testatur Plinius lib. 11. cap. 54. Sed Christi gratiæ virtus ad longius tempus ieiunium potens est producere: nam & Heliæ, & Moysi id concessit, ipse quoque id peregit diebus quadraginta, sicut alijs etiam concessit. Nam Sanctus Augustinus Epistola 86. ad Casulanum, quadraginta (inquit) dierum ieiunium aliquos fecisse cognouimus: ad ipsum enim quadragenariũ quendã à fratribus fide dignissimis nobis asseueratũ est. Hæc ille. Alijs vero multis etiã itinerantibus diuturnum ieiunium fuit. Theodoretus enim insignis historicus in Philotheo, in vita Maranæ, & Cyræ ita habet. Eæ optantes loca sacra, vbi Christus passus est, videre, vsque ad Heliam profectæ sunt, vbi cum adorassent, cibum sumpsere, & iterum ieiunæ se domum recepere: est autem non minus, quam viginti dierum iter in Berræam vsque videlicet: has se cognouisse, & collocutus fuisse ibi testatur. Sophronius etiam prat. spir. c. 121. de duobus agit Gregorijs, Byzantino altero, altero vero Pharonite: degebant ij in Insula maris rubri, nulla penitus ibi existente aqua, præter eam, quam sibi à continenti nauicula afferebant: contigit autem nauiculam fluctibus mergi sublatam littore fune dirupto. Itaque aquæ penuriam pati coacti sunt àd plurimos dies, & mori, mortis autem causam sic inscripsere, in cuiusdam testudinis dorso. Abbas Gregorius Pharonites viginti, & octo diebus aquam non bibens defunctus est. Ego autem dies triginta septem transegi, ex quo non bibi.

bi. Eorum autem cadauera integra comperta sunt, etiam post menses octo. Albertus autem magnus sese in Colonia solertissime obseruasse tradit mulierem 30. diebus omni cibo, potuque abstinuisse; virum autem diebus quinquaginta, nisi quod alternis diebus paululum aquæ, aut vini sumeret. Hæc Albert. anim. lib. 7. tr. 3. cap. 3.

PH. Posset aliquis ex ciborum ratione sitim adeo sedare, vt ad multa tempora nihil cogatur bibere, præbentibus cibis huiusmodi tantum flemmatis, humorisque, vt potione non sit opus; nam loto herba qui vtuntur Æthiopes numquam sitiunt. Strabo lib. 3. & lib 17. dicemusque, cum de herbis agemus. At absque huiusmodi herbæ antidoto Christi athletæ experti sunt diuturnam à potu abstinentiam. Id ita contigisse constat Monacho iuueni in Thebaide degenti, & qui toto triennio vino, aqua, omnique potionum genere abstinuit; oleribus tantum vescens, id scribit idem Sophronius prat. spir. cap. 184. At nec edisse, nec bibisse id maiori est miraculo, præsertim itinerantibus, climate aliquo solis ardoribus exposito, quemadmodum Alexandrina littora, ac Palæstinæ contermina. Petrus enim Ponticus & ipse Monachus, à Iordane in montem Sina itineratus est nihil omnino sumens: ibi vero sumpta Eucharistia, cibum quoque temporalem sumpsit. A Sina vero vsque Alexandriam ab omni esculento, & potu perpetuo abstinuit. Et ab Alexandria vsque Hierosolymam, quæ interualla passuum millia plurima excedunt. Sophron. prat. spir. cap. 100.

PH. Sunt hæc memoratu digna, etiam in Monacho omnibus curis vacuo. At memorabilius est, quod de Abraame Cyrrhorum Episcopo, qui publicam curam gerebat, tradit idem Theodoretus, qui toto Episcopatus sui tempore nec pane, nec aqua, nec lecto, nec igne vsus est, neque leguminum ullum genus, neque cocta olera, neque (vt diximus) aquam ipsam gustauit, lactucis, cicorijs, apijs, alijsque crudis perpetuo contentus: numquam Episcopalibus curis deficiens diu, noctuque publicis negotijs audiẽdis præcipue intentus. Et, quod est admirandum, hospitalitate frugali erga omnes vsus, lautis epulis, ac potionibus vini, alios sumere semper adhortans, ipse nihil prorsus gustans, vt tradit Theodoretus in Philotheo in ipso Abraame.

EQ. Hæc vetustiora sunt exempla, verum vt ad nostra tempora propius accedamus, refert Albertus magnus in Germania, in vrbe Colonia Federico II. regnante, sæpius quendam, abalienato sensu, septem hebdomadas cibo caruisse, sola aqua interdum epota, seseque, vt rem cognosceret, diligenter id obseruasse. Tanto igitur Episcopo esse credendum non dubitarim: qui etiam addit

mulierem quandam Germanicam dies viginti sine cibo mansisse. Hæc Baptista Fulg.lib.1.

Adijciendum est præterea ex Aristotele, qui vidisse se hominem testatur, qui solo aere, soleque viueret, testimonio quoque Olympiodori vtitur, vt Ficinus testatus est, ad Phædum Platonis, in argumento. Sed & anno Domini 1288. comperta est in Germania in villa Eykel puella, quæ absque omni cibo annos 30. vixerit, Eucharistiæ sacrosancto Sacramento contenta. Mirum cũ aliquando Sacerdos hostiam nondũ consecratam obtulisset, ipsaq. incauta sumpsisset, intra fauces hæsit, adeo vt glutire non valuerit. Id compertum esse tradit Nauclerus adijciẽs, cũ mox verè consecrata hostia fuisset oblata, absque vllo impedimento glutijsse. Hæc autem accidisse memorat in Leodiensi diœcese Gener. 43. in fine. Puella etiam duodecim annorum in Tullensi territorio in villa Commertiaco, post Eucharistiam in Paschate sumptam per triennium omni cibo, ac potu caruit. Vinc.histor.lib.24.c.27.circa annum Domini 820.

TH. At aliquis obiecerit, fraude aliqua vsos, vt diutius abstinuisse videantur: nam id est compertum contigisse etiam Romano ciui, quando pater longa inedia in carcere maceratus putabatur; quem tamen filia lacte quotidiano è mammillis propriis ad carceris cancellos suctu nutrierat. Soli.c.6.

Sed etiam compertum est amplissimum quendam virum, cũ diutino carcere detineretur, putatum esse non egerere lotium, cum illud biberet, vt ita è carcere liberaretur, vt Garimbertus notat de vitis Cardinalium de variet.fort.in Belue.

Quin etiam sub Traiano scribit Zonaras Antiochiam ingenti terræmotu quassatam hominum multa millia ruinis oppressisse; inter hos in uno domus oppressa mulier cum infante vberibus hærente: sepulta igitur, non oppressa, audita eius voce post dies multos, testata est, puerum lacte pro more vixisse, ipsam vero proprio etiam lacte sibi aliquando succurrisse.

Sed & S.Christina, cum à necessarijs contemneretur, eiq. cibum negarẽt, proprijs ab vberibus, tametsi virginalibus, lacte se nutrijt. Dionys.Carthus. de quatuor nouiss. c.50. ex Iacobo Aconensi Cardinali: neque id paruo temporis interuallo, nam ad hebdomadas nouem suo huiusmodi virginali, & admirando lacte alita est, vt memorat Thomas Cantipratensis in vita S. Christinæ c. 4. apud Surium Tomo 3.

PH. Sed certe cum maiora miracula videamus diuina potestate fieri, cur nõ, quæ diximus, fieri credamus, cum Albertus magnus solertissimus harũ rerum indagator explorasse se testetur? nam & Eremita quidam valde pius sola Eucharistia apud Heluetios pro-

pe Vn-

pe Vndervualdem singulis mensibus sumpta annos quindecim, nullo prorsus alio sumpto cibo, vixisse traditur circa annum Domini 1465. vt Vvernerius in fasciculo. Erat is Nicolaus nomine Suitesis secedens pietatis causa ab vxore ita consentiente, ac liberis: facie ipsa præferebat inediam perpetuam homo macilentissimus; quin cum ea res delata ad Constantiensem Episcopum fuisset, neque fidem adhiberet, iussissetque tria panis obola ab eo sumi, paruit quidem ille, sed ægre deglutire valuit: tandem obiit, opinione sanctitatis per prouinciam relicta, anno Domini 1478. circa, vt Naucler. memorat Genar. 50. Eadem inedia, sola Eucharistia sumpta, diu vixit beata Catharina Senensis, vti Pius secundus suis litteris in eius canonizatione testatus est. Igitur pro comperto id haberi debet, multos sine cibo vixisse, quod & Fulgosus testatur libro 1. Et de iis hactenus.

EQ. Duo quædam antecedentibus proxima, non quidem alimoniæ abstinentia sola, verum à victus ratione admiranda exempla narrare in animo est: primumque de Iacobo seruo Dei sermo ordiendus est. Hunc pro tecto cæli tantum tegmen defendebat, omnes aeris iniurias æquo animo ferebat; ita vt modo magna imbriũ vi opprimeretur, modo acuta glacie congelaret: interdum verò nimio solis æstu flagraret: nullum neque antrum, neque scænam, neque tugurium, neque sæptum aliquod habens; quin siue staret, siue sederet, siue iaceret, siue sanus, siue ægrotus assiduam orationibus operam nauabat, semper harum actionum omnium habens curiosos spectatores: idque sese vidisse testatur Theodoretus in Philotheo, cuius virtutem imitatus est alter, cui nomen Borradates: hic arculam ligneam, quæ corpus vix caperet, extruxit: hæc potius caueæ, quàm arcæ formam habebat, ideoque pluuiæ, & solis ardori haud secus, ac sub dio esset, erat obnoxius. Ita Theodoretus in eodem Philotheo.

PH. Est & hoc mirum tãta pati coram assiduis spectatoribus; quamquam & alter id fecit. Simeon enim Cilix, qui sæpe quadraginta perpetuos dies absque cibo, ac potu ieiunauit, nocte, ac die stans spectabatur ab omnibus, foribus enim, ac magna murorum parte sublata, nouo, atque mirabili omnium spectaculo expositus erat, modo enim stans, modo vero humi prostratus Deum adorabat: multi etiam astantium eius inclinationes enumerabant; semel autem Theodoreti quidam familiaris mille ducentis quadraginta quatuor enumeratis, defessus tandem numerare amplius desijt; dum autem inflectebatur, frontem pedum tenus applicabat: quin in publicis solemnitatibus ab occasu ad ortum solis, sublatis ad cælum manibus, totam noctem stabat, neque somno vi-

no victus, neque labore defessus. Hæc omnia se spectasse scribit Theodoretus in Philotheo; quæ sane superant omnia Gymnosophistarum superstitiosa exercitamenta, de quibus Solin. c. 53. Atque etiam ea, quæ de Socrate narrantur admiranda Ethnicis quidem, nobis ob exempla iam dicta parui facienda. Socratem enim scribit Aul. Gell. noct. att. lib. 2. c. 1. à summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconniuentem immobilem iisdem in vestigijs, & ore, atque oculis eundem in locum directis cogitabundum.

Hæc superantur à iam dictis laboribus, quibus non vna die, aut altera tantum, sed perpetuis vitæ eorum temporibus, nulla interdiu vmquam requie. Quod enim ob vnum diem admirandus credebatur Socrates, ij ob tot annos continuos admirabilissimi, atque inenarrabili modo efferendi essent, quos certe iure merito commemorauimus.

EQ. Non est absque admiratione etiam pronũciandum, quod Episcopus Acatius egisse scribitur à Sozomene hist. lib. 7. cap. 27. Is enim omni tempore habuit apertum Episcopale habitaculum, vt & cibi, & somni capiendi tempore tum à peregrinis, tum à ciuibus suis adiretur, tam diu, quam noctu, vt sic à vitijs perpetuo alienus è repentino accessu posset esse securus. Non hoc est tam eximij laboris exemplum, at laudabile supra naturæ vires, in Episcopo præsertim tot curis, & vexationibus districto. Simeon tamen Cilix, & alij prædicti, qui die, & noctu ab omnibus spectandi manebant expositi sub dio, valde huic non modo æquandi, verum præferendi quoque sunt.

PH. Vide quam mira agat Deus, & quam varijs sibi modis deseruire athletas suos velit, alios alijs modis suam gloriam efferre: adeo tot, at tantæ spiritus gratiarum diuisiones per vigilias, per peregrinationes, per continentiam, perseuerantiamq. eodem loco, dum alij includuntur, alij latent, alij palam expositi eum laudant, alij insomnes noctes percurrentes: adeo vt etiam cõstet alios dormiuisse annorum integra sæcula (sicuti septem dormientibus contigit) quod ad Dei gloriam, magnaque encomia cumulanda pertinuit, atque ad resurrectionis mysterium. Id autem indubitabili fide credendum suadet omnium scriptorum auctoritas: at non ita credendum est vnicæ assertioni pueri illius, cuius relatu credidere Ethnici dormisse annos 57. vt habet Plinius lib. 7. c. 52. quia vnius assertio fuit; hæc verò septem; præter id, quod non nisi diuina ope id fieri potuit; quando resurrectionis mysterium miraculo voluit comprobari tot testibus, non ita credendum in illo vnico teste, gratiam sancti Spiritus non habente. Attamen alius septem dormisse annos traditur: Gregorio enim XI. Pontifice, adolescens Lu-

bicæ ſcholaſticis diſciplinis nauans operam recluſit ſe dormitaturus, repertus eſt ſeptennium dormijſſe: iam enim omnes ſibi perſuaſerant vrbe exceſſiſſe. Krant. Vandal. lib. 8. cap. 39.

EQ. Non deſunt plurima eorum exempla, qui reſurrexerunt, ſi libeat de ijs colloqui.

PH. Mallem nos prius perſequi ea, quæ viuentibus admiranda contigerunt, poſtea vti mors, & reſurrectio poſtrema rerum fuerint, ita pro Colophone noſtrorum ſermonum reſeruemus.

TH. Naſcentem Zoroaſtrem cum riſu hoc certe adnotauimus admirabile eſſe, ſed cum magis ad dæmoniacam actionem id ſpectaret præter totius generis humani morem, quod quamquam riſibilis ſit homo, ſemper tamen, omneſque flentes naſcimur, horreſcamus autem magis quã admiremur riſum Zoroaſtris: ille enim ridens naſci viſus eſt, vt aliquid vitioſum ſupra reliquos homines referre videretur. Tametſi enim homini ſit indita riſibilis vis, virtutis tamen egregium veſtigium eſt, numquam ridere, quod præcipue in Chriſto Saluatore fuit, quod ita pro virtute lubens voluerit non ridere. Alij tamen quidam, vt Socrates, Craſſus, & Cato ridere numquam viſi ſunt, non quod ita virtute propria valerent, ſed quod natura frigidiore non omni ætate riſum præ ſe tulerint. Cum enim virilem ætatem attigiſſent, facti ſanguine melancholico repletiores riſum contempſerunt: propterea ex noſtris ſacris litteris recte didicere omnes virtutis eſſe veſtigium non ridere, cum dicantur riſus abundare in ore ſtultorum. Eccl. 21.

PH. Id certe eſt veriſſimum, ſtultos ridere effuſius. Riſus enim ex petulantia lienis tunc, cum maxime à ſanguine fæcem haurit, exoritur; hominem etiam nolentem cogit latera, ſpiritum, os, oculos, vultumque ipſum ita laborare, vt aliam formam tenere, quam ſuam videas eum, qui rideat; perinde atq. etiam animo ſit alienato. Propterea etiam letalis eſt ipſe riſus effuſior: nam ſunt, qui docuerunt, ad incolumitatem ſeruandam oportere cauere à vehemẽti riſu, in quo etiam ingenij, intellectuſque ſit quædam obtenebratio. Fuere autem qui riſu necati ſunt, aliquot iure commemorandi. Zeuxis enim pictor deformiſſimam ſpectans quandam picturam ſolutus in riſum expirauit. Verrius alter pictor, quod anũ quandam deformiſſimam pinxiſſet, eandem mortem in riſum ſolutus obijt Rhodigino teſte lib. 4. cap. 18. Nam ob deformitatem rerum ſpectatarum, aut auditarum, vel etiam intellectu perceptarum riſus permouetur. Eſt enim triplex riſus, primus naturæ, quæ potius hilaritas eſt: is in Sara Abrahae vxore fuiſſe ſine culpa memoratur: deinde eſt riſus ſtultitiæ, & eſt omnium ſtultorum cachinnus; tertius eſt malitiæ; qui in Camo fuit paternam deridente

turpi-

tibus, totus incanuit, velut senio confectus. Id tradit Petr. Hispal. filu. p. 2.cap.7. Quod etiam accidisse Romana Republica florente auctores tradiderunt.

Nam cum Sergius Galba à Nerone ad Hispaniæ sedandos motus missus esset; ac ingressus prouinciam sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti capillus repente toto capite incanuit, ex Suetonio in Nerone, & in Galba Vas. Chron. Hisp. anno Domini 70. Præterea cum Vipertus iuuenis in Racemburgensis Ecclesiæ Episcopum fuisset electus, Romamque profectus dispensationis causa super ætate à Pontifice contemptus esset, nocte sequenti totus incanuit, quo viso miraculo, Pontifex confirmauit hominem simul, & dispensauit, addita etiam consecratione. Krantius Metrop. lib. 9. cap. 47. Sed redeamus ad ortum hominum.

EQ. Ortum hominis admirandum etiam illum, potius prodigium censeo, de quo Liuius dec. 3. lib. 7. scriptum reliquit Frusinone infantem natum quadrimo parem.

PH. Id nulla ratione naturæ esse consentaneum potest: quandoquidem tempore est opus, vt membra coalescant, ac indurent: propterea inter prodigia posuere. Erit vero non tanto prodigio, si corporis acceleretur augmentum breuiore temporis (quam natura ferat) interuallo: cuiusmodi apud Solinum cap. 4. & apud Plin. lib. 7. cap. 16. Inuenimus (inquit) in monumentis Salamine Euthimenis filium in tria cubita triennio adoleuisse, incessu tardum, sensu hebetem, & iam puberem factum, voce robusta: absumptum contractione membrorum subita triennio circumacto. Ipsi nos pridem vidimus eadem ferme omnia præter pubertatem in filio Cornelij Taciti Equitis Romani Belgicæ Galliæ rationes procurantis. Hæc ille.

EQ. Duo igitur hic contigere miracula, accelerata scilicet nimis senectus triennio. Insuper naturam errasse patet, quæ triennio solet hominis altitudinem futuram indicare: puer enim triennio, ex quo natus est, dimidiam habere mensuram staturæ futuræ certum esse scribit Plin. eodem cap. 16. & 5. Basilius in exemero hom. 10.

TH. Est hoc equidem memorabile triennio senuisse hominem: sed singularis hominis euentus fuit: at memorabilius, quod iam diximus alias gentem esse apud Nilum, quarum feminæ quinto anno pariant, octauo senectute moriantur, vt habet Solin. cap. 53. Plin. lib. 7. cap. 2. sed lib. 11 cap. 3. hos Pygmæos esse, qui cum gruibus pugnant, tradit quod & Alber. magn. anim. lib. 7. tract. 1. c.6. Sed & Macrobicæ mulieres semel tantum pariunt quadragesimo an-

mo anno decrepitæ sunt Plin. eod. cap. 2. Cui accedit aliud memorandum. Nam Albertus magnus vidisse se affirmat in Germania puellam nouennem, quæ anni vnius infantile corpus referret longitudine, ac forma. Ita ille animal. lib. 18. tract. 2. cap. 2. At nostro hoc Europæ cælo illud accidit memorandum: puella anno octauo concepit, nono peperit apud Mosellam fluuium, Benedicto XII. Pontifice, vt ex Iacobo Columna in libro, cui titulus est Mater historiarum, Genebrardus memorat. Accidunt hæc perraro, sicut quod nostro hoc cælo pueri prægnantes mulieres reddant, quod semel venisse tradit S. Hieronymus, de quo alias paucis egimus, nunc autem opportune pluribus. Muliercula, quum infantē nutriret expositum, & stillaret cibos, ac nutricis fungeretur officio, cubaretque cum ea paruulus, qui vsque ad decimum annum iam peruenerat, accidit, vt, plus quam pudicitia patitur, se mero ingurgitauerit, accensaq. libidine obscœnis motibus infantem ad libidinem duxit: prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps consuetudinem fecit. Nec dum menses duo fuerant euoluti, & ecce feminæ intumuit vterus. Rhodigin. antiquitatum libro 14. cap. 8.

PH. Et hæc rara sunt, nec carent auctoritate miraculi: sed nobis miraculi maioris loco esse debet hominum longæuitas. Ex quo enim Deus, peracto diluuio, vitæ hominis communem metam statuit centum viginti annorum Gen. 6. & iuxta Psal. 89. septuaginta, reliquum tempus laboris, & doloris est, tamen adhuc supersunt gentes mensuram hanc excedentes speciali dono Dei, vt Taprobanæ homines, qui ad annos 150. viuere permittuntur, postea occiduntur absque dubio diutius victuri. Ex Iambolo Diodorus Siculus.

Quin absque senio alios viuere 130. annos Gigantea statura quinorum cubitorum, & vmbras numquā subire tradit Plinius lib. 7. cap. 2. Cyrnios quoque scribit Indorum gentem esse (ex Isigono id didicisse fatetur) quæ ad annos 140. viuat.

EQ. Et in Europa recenti tempore constat Aquilonaribus regionibus longæuos esse homines ad annos 160. 170. Quin Dauid Episcopus Scotus vixit vltra annos 170. vt tradit Olaus lib. 4. c. 4. Sed & in Brasilia in terra Verzino viuere adhuc annos 140. comperit Ant. Pigaf. At viuere centum viginti passim, vulgoque in Arabia felici, scripsit Ludouic. Batthema lib. 2. cap. 9.

PH. Sunt etiam, qui ad ducentos annos viuere commemorentur, cuiusmodi sunt ij, de quibus idem tradit Plin. lib. 7. cap. 48. In Ætolia Epiorum gentem esse ait, eamque ducentos annos explere. Quin etiam Pandoras tradit idem Plin. lib. 7. cap. 2. an-

nos du-

nos ducentos viuere in iuuẽtute capillo cãdido, in senectute nigro. Propterea S. Augustinus, qui Plinium doctissi num esse asserit, iure id dixit; nã & eius sententiam, qua ducentos annos gentem viuere testatus est, ipse refert, nec improbat lib. de Ciuit. Dei 15. cap. 9.

Ij, qui orbẽ lustrarunt, admirabiliora referũt. Venetus enim nauta, incerti nominis auctor apud Ram. tom. 1. in portu Mudafaraba nõ procul à Diu repertũ hominẽ annorum trecentorũ testatus est. At in India vlteriore inter Brachmanos repertus quidam homo est annorum trecentorum, vti testatur Nicol. de Comit. Sed & Seres eiusdem orientis incolas ad trecentos annos viuere, plures quoque tum Reges, tum Philosophos longe supra annos centum vixisse memorat Lucianus in Macrobijs. Quin etiam Historici grauis auctoritatis, & pij tradidere, Lucij II. Papæ tempore compertum fuisse Ioannem quendam (cui ob longæuitatem Ioannis de temporibus inditum nomen fuit) vixisse annos trecentos in Gallia, qui Caroli Magni armiger fuisse ferebatur. Vinc. hist. li. 27. c. 16. Id annotauere Bergomas, & Guag. rer. Franc. lib. 6. Ioannes Naucl. in ipso Lucio 2. anno Domini 1146. atq; alij perplures. Fuit is Ioãnes nobili genere Lestuig ortus, vnde Episcopi Rodiensis, & Engolis mẽsis prodiere, ac Lugdunenses Canonici, vt Sanctus Anton. habet tit. 17. c. 1. §. 5. cum suo margine. Accedit ad hæc S. Seueri vita, quam excessisse lõge 300. annos tradit Petrus de Natalibus in eius vita, & Leodiensium martyrologium: agebat enim annum 297. cum factus est Episcopus Tungrensis, seditque annos 76. vixitque 373. Hæc ille: quæ etiam recolit Georgius Bruin in Traiecto ad Mosam. Meminit quidẽ huius rei Illustriss. Reuerendissimusq. D. Card. Baronius ex Segeb. sed rẽ portẽtosam putat die 13. Maij. Attamẽ cõperi amplissimũ senẽ, atq; Illustrissimum D. Card. Palæotum in li. 1. de bon. Senect. scribentẽ, haud inuerisimilem esse tantam longæuitatem, cum etiam hoc nostro sæculo suppetant exempla alia, quæ ipse eo loci recolit esse comperta.

TH. Ego itidem vt portentosam rẽ tantã longæuitatem asseuerarim: affirmare tamen possumus, non modo vera esse, quæ dicta sunt, sed & alias fuit compertũ in Pictoreo, qui præcipuis corporis viribus vixisse annos trecentos asseritur, vt habet Plin. lib. 9. cap. 48. ex Damiate vetustissimo scriptore: cui etiam Viues subscribit in Scholio ad Augustini prædictum caput nonum.

EQ. Sũt haud dubie hæc diuino auxilio tribuenda, vt auctor vitæ, atq; mortis cognoscatur, eosq. indicet diutius viuere, qui malitia animum minus imbuerint, quandoquidem breuioris vitæ ij plerumq. sunt, quibus ingenitus calor calidum produxerit ingenium. E contra vero longæuiores sunt ij, qui simpliciori sint mente; sicut

etiam huiusmodi firmiori sunt corpore, ac membris.

PH. Sunt robore firmiore ij, qui obtusiore sunt ingenio; sicut molles carne aptiores sunt mente, ex Aristotelis sententia. Id patet Aquilonaribus regionibus. Scribit enim Olaus lib.5.c.2.in Suetia, & Gottia viros compertos, qui equum, aut bouem humeris ferant; quin & pondus librarum mille è terra sublatum in multa millia passuum gestarint, specialique exemplo nuncupat Starcatorem collo appensas perpetuo gestasse auri puri libras centum viginti.

TH. Hoc auri pondus minore gloria, ac fructu ferebat hic Barbarus, quam ferret Eusebius monachus, qui toto triennio ferri libras ducentas, quinquaginta diu, noctuque perpetuo tulit, carnem macerans, vt testatur Theodoretus in Philotheo in Martiano: Hæc in Eremo Cyrrhi.

EQ. Fuerit ob hæc exempla fortitudinis corporeæ credendum etiam ijs, quæ scribit Sol.c.3.ex Varrone, Tritanum scilicet gladiatorem natura Samnitẽ fuisse, qui ex rectis, & transuersis neruis non modo crate pectoris, sed & manibus cancellatis, & brachijs omnes aduersarios leui tactu, ac pæne securis cõgressionibus vicerit; eiusque filium militem Cn. Pompeij pari modo natum ita spreuisse hostem prouocantem, vt inermi eum dextra & superaret, & captum digito vno in castra Imperatoris sui reportaret: quæ etiam habet Plin. lib.7. cap.20.

Nos vero Astæ hominem Asiaticũ vidimus coram Piscariæ Marchione arreptam pilam marmoream prorsus sphæricam trium pedum ambitu, & vnius crassitie, in altum iecisse, vlnis sæpissime recepisse, rursumque celerrimo iactu modo ante, modo pone excepisse ex alto relabentem, velut si lusoria pila luderet. Quin eisdem spectatoribus iussit è macello recentia boum crura adferri, nudataque adhuc humorem retinentia, gladiolo sub ijs superposito, pugnoque percutiens tam dura ossa in duas discindebat partes transuersim; deinde aliud crus bubulum arreptum propriæ illisit fronti, moxq. sicut si allisisset silici, ingẽtiq. marmoreo saxo, crus huiusmodi bubulũ in partes confractũ est, fronte prorsus illæsa: pugno quoque aliud crus eiusdem amplitudinis, ac duritiei, nobis spectantibus, eodem loco contriuit: aliaq. insuper fortitudinis ingentis signa ediderat, quæ breuitatis causa omittuntur. Fuit & Rodamas Mantuanus ex Gongaza gente admirandæ fortitudinis, staturæ tamen modicæ. Is munimentũ ferreum, quod equorum pedibus adhibetur, manibus contorquebat: funem, quantum sit hominis brachium, crassum arreptum, & hac, atque illac iunctis manibus torquens, ac retorquens intra duas manus ita discindebat, ac frangebat, velut gladio discidisset. Equos duos vni insidens, alterum fune ducẽs, vtrumq. in ipso cur-

so cursus impetu certa constituta linea sistere vi cogebat.

PH. Plinius æque admirandas vires in Gottis, & Suetijs narrat ex M. Varrone lib. 7. c. 20. Rusticellus (inquit) mulum suum tollebat. Sed & Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris contra scalas ferebat: Hæc ille. Qui etiam se vidisse commemorat Athanatũ nomine prodigiosæ ostentationis, quingenario thorace plumbeo indutum, cothurnisque quingentorum pondo calceatum per scænam ingredi.

EQ. Nec minor fuit vis in Milone Crotoniata, de quo Solin. c. 3. sic habet: Milonem Crotonensem ferunt egisse omnia supra, quæ homo valet, de quo etiam proditur, quod ictu nudæ manus taurum fecit victimam: cumque solidum, qua mactauerat die, absumpsit solus non grauatus. Super hoc nihil dubium. Nam factum elogiũ est.

PH. Sed huic nihil profuit fortitudo hæc, quãdo discissã quercum manibus apprehẽsam nequiuit discindere, quin potius ipsa in se rediens adeo constrinxit Milonis manus, vt nec eruere potuerit, atque ita vitam cum morte cõmutarit, in ipsa sui roboris virtute, vt habet Strabo lib. 6. Idque ita narrat Maximus li. 9. Milo Crotoniates cũ iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, accessit ad eã, insertisque manibus, diuellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit, cumque cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

TH. Inde homini mors, vnde peccatũ, gloriæ enim cupiditas, propriæque virtutis fiducia hunc parit plerumque exitum homini: nam vt habent scripturæ codices. 1. Reg. 17. Goliath altitudinis sex cubitorum, & palmi, pondus loricæ eius quinque millia syclorum æris erat, ocreas æreas habebat in cruribus, hastile hastæ eius erat quasi liciatorium texentium, ipsum autem ferrum hastæ eius sexcentos syclos habebat ferri; hac tamen corporis armatura, & robore ab adolescentulo inermi, qui æqualis virtutis cum exempla peregisset non elatus, sed humilis, nihil sibi tribuens, sed omnia diuinæ gratiæ adscribens, tantum Gigantem prosternens, se, populumque seruauit, meruitque triumphare: nam cum puer esset, apprehendens mentum leonum, atque vrsorum inermis suffocabat, atque interimebat: quod miræ fortitudinis tum corporis, tum animi indicium fuit, atque Milone & fortior, & fortunatior fuit, sicut & Victorinus Episcopus: qui, quoniam dum in eremo viueret, illusione diabolica in fornicationem inciderat, vt reatus pænitentiam ageret, lubens manus in fissurã ligni imposuit, Milone, qui id inuitus passus est, fortior, totoq. triẽnio ita impositas tenuit herba cruda, & aqua frigida victitans, miraculis coruscans etiam ad Episcopatum Amiternensem est prouectus, ac tandem sub Nerua Martyr

effectus, Milonem fortitudine, & Tyrannum martyrio superans humilitate magistra: Ado. Treu. Non. Septem. Marul. lib. 4.

Verum naturæ fortitudinem admirandã compertam tradit Bõfinius rerum Vngar. dec. 4. lib. 2. Paulus (inquit) humillimo genere in Boemia natus inauditis animi, corporisque viribus fuit, statura, robore, lineamentisque membrorum Herculi prorsus assimilis, in paterno pistrino alitus, molã sæpe frumentariã sine quoquã adminiculo, quãdoq. vas vinariũ vix currui tolerabile solus humo sustulit: armatum quoque hominem dentibus surreptũ inter militares choreas, non inermis saltando circumtulit. Hæc ille. Quibus Pauli viribus accessere quoque Erici Daniæ Regis quarti vires, qui ab humero sursum eminebat reliquis, ipso quoque membrorum robore magnitudini respondente. Tantis enim erat viribus, vt funem quoque manu prehensum quatuor fortissimis viris iusserit tenere: eos igitur trahebat, qua vellet circumagens, nec ab illis loco poterat dimoueri, vt Krantius refert. Dan. li. 5. c. 1. Et certe illa cæli positio mirum in gente indidit membrorum robur. Nam Starcaterus Gigantea proceritate sæculo, quo ad nos descendit filius Dei, quando Verbum caro factum est, qui ætatem trium hominum superuixit, vnus nouẽ athletis obiectus omnes trucidauit, ipse tamen vulneratus. Krantius Suet. lib. 1. c. 39. & 41. in Norueg. lib. 1. c. 22.

Quæ omnia tametsi naturæ viribus facta sint, tamẽ etiã imbecilles Deo famulantes, si res ita tulit, aut necessitas, admirẽdum viriũ specimen dedere. Nam Brocha Ægyptius monachus, cum egeret ad extructionem cellulæ paruo ligno, rogarat hominem sibi aliquid parum dari; is velut contemptim respondit: Ecce lignum, trabem ingentem ostendens, accipe si solus potes, ijs enim verbis negabat dare se velle. Brocha, tametsi trabs illa tanti esset põderis vt plurimi homines onere nimio premerẽtur, vnus elatã in humeros domũ tulit, vt Sophron. tradit prat. Spir. c. 190. Sed de his hactenus.

EQ. At naturæ vires, si adhuc de eis commemorare libet, etiã visæ sunt insignes in Vberto de Cruce Mediolanensi ciue circa an. Domini 1290. Insidens enim equum citatissime currentem certa linea constituta immobilem detinebat, ne transiliret: humeris suis iumentum frumento onustum eleuabat, ferebatque. Deinde, cum se in vnicum pedem constituisset, altero de terra sublato, tanta firmitudine persisteqat, vt nemo, quantumuis robustus, illum è loco tantillum dimouere valuisset. Leander in Mediolano. Cõuertamus igitur sermonẽ ad aliã corporis vim; videlicet ad velocitatẽ, nã & de eo narrãtur admiranda, tũ de prisca, tum de nostri sæculi gente.

PH. Si à vetustiorũ scriptorũ testimonio libet exordiri. Hãno Carthagin. scripsit, Lixitas Africæ homines longe excellere equis cursu

Cui consentit Leonius Afr. rerum scriptor p.2.scribens in Anchisa monte, non procul Athlante, quemlibet singularem peditem duobus equitibus pugnando virtute obsistere posse.

EQ. Solinus 60. cap.tradit Troglodytas equis velociores esse, reliquas quoque feras cursu anteuertere: quod & Plin. tradit lib. 7. cap. 2. & cap. 20. Sed & recentiores, qui orbem lustrarunt, tradunt in occidui noui orbis Marianes prouincia Indos adeo cursu valere, vt ceruum diem integrum insequantur, donec lassitudine fessum viuum intercipiant, aut occidant. Aluarus Nugnez. Petr. Hispal. silu. p. 5. cap. 7. narrat eam pernicitatem præcipue esse incolis Insulæ Floridæ:sed & in Aquilone tanta comperta est pernicitas in Scritonfinnis hominibus, vt cursu feras anteuertant: mirum sane vbi gelu, quod torpentia reddit, & fere immobilia membra, perpetuum est anno toto, quandoquidem nix ibi durat perpetua, illi tamen incolæ tantum abest, vt illo frigore torpentia habeant membra: vt potius calere videantur; quamquam enim gelu ipso sint recocti, domorum tamen tecta non requirunt. Krantius In Suetia in præfatione lib. 1. In occidente quoque compertus est Hirbenicus nobilis vir Haraldus nomine admirandæ vi pernicitatis; deposito enim pignore, cursu cum citatissimis equis contendebat, vt equinus illum cursus æquare non posset. Krant. Norueg. lib. 5. cap. 6.

TH. Dauid puer leonem, & vrsum cursu anteuertebat, vt ex sacris litteris apertissimum est lib. 1. Reg. cap. 17.

EQ. Quo igitur ad velocitatem cursus de alio quodam Solin. cap. 6. sic habet. Primam palmam Ladas quidam adeptus est, qui ita supra cauum puluerem cursitauit; vt arenis pendentibus nulla indicia relinqueret vestigiorum. Polymnestor Milesius puer, cum à matre locatus esset ad caprarios pastus, ludicro leporem consecutus est, & ob id statim productus à gregis domino Olympiade sexta, & quadragesima, vt Bocchus auctor est, victor in stadio meruit coronam. Sunt præterea etiam quædam acceleratæ itinerationes admirandæ digneq; quæ recenseantur. Solin. de eis ita eod. c. 6. Philippides biduo mille ducenta quadraginta stadia ab Athenis Lacedæmonem decurrit. Anistius Lacon, & Philonides Alexandri Magni Cursores à Sicyone Elin vsque mille ducenta stadia vna die transierunt. Fonteio, Vipsanoque Coss. in Italia octo annos puer natus, quinque, & 40. millia passuum à meridie transiuit ad vesperum.

PH. De Philonide Plin. lib. 2. cap. 71. addit id itineris totum confecisse nouem horis, indeque quamuis decliui itinere tertia noctis hora remensum fuisse, quod est longe admirabilius, quam

quod Solinus narrat, quamquam lib. 7. cap. 20. idem prorsus habeat, vt Solinus scripsit.

F. Q. Referunt neoterici, qui orbem lustrarunt, in nouo orbe in Mexico Temistitan tabellarios non minore celeritate percurrere eadem terrarum spatia, vt equi solent, fuisseque nonnullos, qui quatriduo leucas septuaginta transuolarint. At compertum est, vbi succedere sibi solent tabellarij, videlicet, singulis quaternis leucis, vnica die litteras fuisse delatas vltra leucas septuaginta quinque nostro Romano more ad millia passuum trecentorum. Hoc equidem de peditibus.

At de equitibus mira quoque narrantur: nam à Perside Constātinopolim Palladius quidam eximius cursor triduo peruenisse compertus est; quin de ea re luserunt nonnulli, quod Romanum Imperium, tametsi latissime pateret, ob modicum temporis interuallū, quod Palladius in illo percurrendo absumpsisset, peranguſtum esse. Id scribit Cassiod. trip. hist. lib. 11. cap. 15. Socrates autem lib. 7. cap. 19.

P. H. Longe admirabilius est, quod habet Plinius lib. 7. c. 20. Scribit enim vnica die, ac nocte tribus vehiculis Tyberium Neronem festinantem ad Drusum fratrem ægrotantem in Germania percurrisse millia passuum ducenta.

TH. Hæc hominum sunt opera: at vbi Deus afflatu suo humanæ imbecillitati succurrit, maiora percurruntur terrarum spatia. Nam apertissimum est ab Alexandria vsque Britanniam multas passuum myrrhiades esse. Excedit enim hoc interuallum quadragies centena millia passuum: attamen 20. diebus mari confectum iter fuit: narrat enim Leontius Cyrrhorum Episcopus de vita Ioānis Eleemosynarij in hæc verba. Ioannes nauclero naufragium passo iussit tradi vnam magnam nauim plenam frumento viginti millium modiorum ex illis nauibus, quæ sanctissimæ Ecclesiæ subiectæ ministrabant: quam recipiens exijt ab Alexandria, & affirmabat naucleros asseuerans viginti diebus, ac noctibus vehementi vento nauigasse, non valentem omnino scire quo iret, neque per stellas, neq. per loca, excepto, quod videbat beatū Ioannē Patriarcham secū tenentem gubernaculum, & dicentē sibi. Ne timeas, benè nauigas. Igitur post vigesimā diem apparuit in Insulis Britanniæ, & descendens in terram comperit illic magnam famem, cui illo frumento succursum est. Hæc ille. At maiore celeritate Abacuch è Palæstina Babylonem Angelica manu deductus est, vt esurienti Danieli in leonum lacu succurreret Dan. 14. Habet æque admirādum Baptista Fulgosus lib. 1. & Eborensis tit. de mirac. Ecclesiasticus (inquit) quidam Hesdinensis pagi incola in Leodiensi agro,

eum religionis gratia Hierosolymam perrexisset, post comites Hierosolymis substitit, vt Paschatis die diuina illic celebrari, quæ alij omittebant, audiret. Veritus autem postea, ne traijciendi in Europam facultatẽ ob eam morã amitteret, Ioppẽ ad mare properabat. Itaque defessus in itinere equitem offendit, qui misericordia se motum ostendens, eum in equi tergum accepit, ab eoque eo ipso die magna omnium suorum admiratione in pagum suum Hesdinũ productus fuit: ibi re exposita, vt contigerat, cum accolæ aberrare à recta mente putarent, in Hispaniam ad Sancti Iacobi fanum profectus est: atque inde reuersus, priusquam ab Hierosolymis comites in patriam regrederentur. Ab eis cum esset affirmatum, post ipsos eum Hierosolymis substitisse, tunc quod ille de reditus celeritate narrauerat, fidem cœpit habere.

EQ. De ijs diuinis operibus non est ambigendum, nam verum est Apostolos omnes è toto orbe ad B. Mariæ funus miraculo confluxisse paruo tẽporis momẽto, Dionysio Areopagita teste, ac Ioãne Damasceno in sermone de dormitione Deiparæ sub finẽ, & Lipomanno Tomo 4. ita tantæ celeritati fides adhiberi potest sicut, & alijs. Nam Paulus Diaconus in vita Mariæ Ægyptiacæ sic habet: Cum nona Aprilis die de manu Zozimæ sacram communionem illa sumpsisset, eadem defuncta est, peracto tanto terrarum spatio vnius horæ interuallo, quantum Zozimas per viginti dies ambulans vix consumauit laborans.

TH. Propterea & quæ de beata Christina narrantur, fide digna censenda sunt: nam Iacobus Aconensis, qui etiam Cardinalis fuit, & Dionysius Carthusianus testantur, eam volasse super excelsarum arborum cacumina, supra Ecclesiarum, atque turrium vertices. Id habet Carthusianus lib. de quat. nouiss. cap. 50. Quin etiam asseuerant philosophicas ratiocinationes cedere oportere huic veritati, quam oculata fide inspexit præfatus Cardinalis: ita habet idem Carthusianus in colloquio de Iudicio animæ cap. 33. Sed de his hactenus.

PH. Agilitas, leuitasque corporea non paucis inest hominibus, eaque etiam studio, industriaque acquiritur. Nam vidit Hispali Antonius Nebrissensis hominem è Cannarijs Insulis ortum, qui in eodem vestigio sinistri pedis insistens ab octo passibus volentibus illum saxo petere se exponebat; fugiens plagam, nunc facta in alterutrum latus parua admodum capitis declinatione, nunc totius corporis subtractione, nunc alterna crurum permutatione venientem ictum fugiebat, tantoque periculo se toties percussori exponebat, quoties illi æreum quadrantem porrexisset. Id memorat Nebrissensis rerum Hisp. dec. 2. lib. 2. c. 1. Vidimus autem nos in

Cisalpina Asiaticum hominem funambulum ensibus prælongis introrsus armata crura habuisse, adeo vt gradienti, inambulantique funem oporteret crura admodum dilatare, ne ensium cuspide crura vulnerarentur, inambulasse secure: deinde ligna duo teretia, tres digitos lata, cubito longiora sibi pedibus subiecisse, illisq. rectis insistens, ipsum funem inambulasse: atque alia plura fecisse; quæ, nisi oculata fide conspiciantur, vix credi possunt.

T.H. Vidimus eiusmodi industriæ homines non paucos; sed si scriptorum auctoritate libet inniti, erit nobis Luitprandus Ticinensis auctor non contemnendus. Scribit is, cum Berengarij nomine apud Constantinopolitanum Imperatorem legatione fungeretur anno Domini 950. ludum hunc se spectasse. Ferebat quidam histrio in fronte otiosis manibus rectum lignum, cuius longitudo quatuor, & viginti pedum erat, piramidali forma, latitudo in imo bicubitalis, at in summo cubitalis. Duo pueruli nudi, præter femora succinctorijs tecta lignum ipsum rectum, histrionis fronte sustentatum ascenderant, nullam in partem illud inflectentes, seruato semper suæ rectitudinis æquilibrio, perinde ac si radicibus in fronte histrionis fixum constitisset: vbi ad verticem vterque peruenerant, ludebant ibi ligno semper immobili. Descenderat deinde alter tantum; alter, qui permanserat ibi solus, elegantissime ludebat, immobili semper ligno. Accedit ijs, quod histrio omni huius temporis non paruo interuallo fixis pedibus, otiosis manibus, immobili semper fronte, recto corpore perstiterit, cum tamen amplissimum, ponderosumque lignum illud esset. Hæc Luitprandus oculatus testis lib.6.c.4.

Propterea autem hæc ludicra fiunt cupiditate pecuniæ: at cum res, necessitasque postularet, instante aliquo discrimine, vbi agilitas, leuitasque corporea exigeretur, meo quidem iudicio, huiusmodi homines metu periculi perculsi industria vix illa vti possent. At qui se Deo totos dediderunt, cum necessitas exigit, ita leuitate, agilitateque corporea, Deo Angelorum ministerio suppetias ferente, ex omni eximuntur periculo, perinde ac illis volandi facultas esset. Erit nobis exemplo Sanctus Hugo Cluniacensis Abbas, qui aliquando Romam peregre proficiscens, arctissimam à prominentis rupis latere viam ingressus, cuius ab alio latere mira profunditas solo visu horribilis erat. Hac cum mulo suo insidens Hugo transiret, diuina contemplatione occupatus locum non animaduertit. Mulus quadam occasione perterrefactus resilijt, resiliensq. totus in huiusmodi profundissimum præcipitium delabitur, velut aere volans in ipsum vsque imum, Hugone semper æquanimi, rectoque corpore insidente; stabilitas quoque ingenij in mulo visa est.

Cum

Cum enim in ipsum profundum rectis tibijs peruenisset, casu, non lapsu, ex tanta præcipitij altitudine è diametro decidens, mirum accidit, vt neuter vlla corporis parte læderetur; velut vterque Pegasei equi more volasset: reducti vterque in viam pristinam reliquum itineris cum reliquis comitibus confecerunt, vt tradit Hugo monachus Cluniacensis in vita S. Hugonis Abbatis, qui eo tempore viuebat; apud Surium Tomo 2. Aprili. Sed de his rebus hactenus. Nunc ad reliqua in hominibus admiranda, præcipue vero mortis, & resurrectionis.

EQ. Legi aliquando Christianam à mortuis resurrexisse, ac propterea dum à resurrectione vitam peregit, hæc, & alia plurima admiranda egisse, ignem, gelu, rotas, atque alia infinita sponte perpessam illæso semper corpore.

TH. Id ita se habet, extatque de his rebus pijssimus liber, cui titulus Liber apum, editus à doctissimo Dominicani ordinis monacho: sufficere autem debet auctoritas tanti Cardinalis, & Carthusiani.

PH. Postquam incidimus in resurrectionis mentionem, quam omnis humana Philosophia nequit percipere, naturam enim, vt sæpæ diximus, fides superat, operæpretium puto de ea disserere: Ethnici enim de ijs, qui à sepulcro surrexerunt, tradidere.

TH. Audiamus primum eos, qui vere Domino suscitante resurrexerunt. Primus occurrit Sareptanæ viduæ filius, cuius suscitationis illud est etiã admirabile, quod suscitati huiusmodi pueri vita tota subsequens ipsis quoque litteris conscribitur. Is enim fuit Ionas postea Propheta; vti testatur S. Hieronymus in proemio Ionæ his verbis: Ionam sanctum Hebræi affirmant filium fuisse mulieris viduæ Sareptanæ, quem Elias Propheta mortuum suscitauit. Hunc igitur & nos bis suscitatum affirmare possumus, primum quidem à morte, secundo à specię mortis, cum in ventre cæti triduo latuisse tradatur. Ion. 2. Reliquorum autem suscitatorũ sequens vita conscribitur, sicut de pucro Sunamitidis, quem Elisæus suscitauerat 4. Reg. 4. nusquam vlterius facta est mentio: nec de altero, qui tactis ossibus in sepulcro Elisæi, resurrexerat, vt 4. Reg. cap. 13. De Lazaro autem à Christo suscitato plura postea narrantur; nam diu vixit, atque in Gallia cum sororibus Maria, & Martha reliquum vitæ peregit.

EQ. His absque omni ambiguitatis scrupulo fidem adhibemus; at ijs, quæ ab Ethnicis narrantur de resurrectione quorundam, non facile credendum mihi esse persuasi; quamquam plura apud insignes auctores exempla commemorantur, præsertim à Plinio lib. 7. cap. 52. Verum à morte solida eos surrexisse, est adeo cõ-

pertum,

pertum, sed potius in se ipsos deliquio animi reuertisse existimarim. Mortuum enim suscitare solius Dei opus est, nec vnquam frustra. Et quamquam nemini persuasum esse possit, vt deliquium animi in octauam, aut decimam diem produci possit, vti contigisse ferunt Iridi Armeno in pugna occiso, quem post decimam diem in rogum iniectum resurrexisse scripsere multi ex Platone, & in ijs Euseb. Cæs. de præparat. Euang. lib. 11. cap. 18. tamen à vera, atque integra morte resurrexisse non est verisimile fidei Christianæ: quandoquidem renuntiarat ille quædam sibi visa diuinæ fidei contraria. Iudicium etenim particulare cuiuscumque morientis referebat certo quodam loco fieri sub hiatibus terræ, indeque vel in cælum mitti, vel in tartareos locos. Cum veritas Christianæ fidei non aliter habeat, quam quod morienti cuique vnico momento Deus vnus sit iudex, vel vt in cælum trahat, vel in infernos tradat tortoribus dæmonibus deferendum, & torquendum; vel, si quid purgandum supersit, in purgatorios locos, de quibus alias disseremus, vt tradidit Dion. Carthus. colloquio de Iudic. anim. art.4. ex sacris Doctoribus. Censeo igitur ibi nihil veritatis contigisse de resurrectione Iridis Armeni, sed vel somnium, vel visio extasis, vel etiam illusio.

TH. Ego quoque idem putarim, quandoquidem & Christianis multis id contigit, qui quasi per extasim rapti, non tamen mortui, de inferorum pœnis multa retulerunt, atque viuentibus renuntiarunt; cuiusmodi præcipue Tondalus, atque alij nonnulli, vt est apud Dionysium Carthusianum de quat. nouiss. cap. 49. & 50. vbi præcipue etiam de Christiana agitur, quæ cum puella esset, vti defuncta ab omnibus credita, resumpto spiritu, huiusmodi multa & docuit, & se pati manifeste ostendit, quamquam eam vere mortuã, & Missæ sacrificio resurrexisse tradant tanti sacrificij virtute, quæ in Ethnicis esse non potuit. Nam eam Platonis, & Eusebij narrationem non pertinere ad verã resurrectionẽ, vel inde quisq. coniectare potest, quod idẽ Eusebius à Plutarcho excepit eodem lib. 11. cap. 18. Enarchus (inquit) nuper ægrotans tamquã iam mortuus à medicis fuit relictus, & breui tẽpore in se ipsum postea reductus dicebat se mortuum fuisse, & in corpus iterum restitutum, reprehensosque aiebat vehementer à Domino suo eos spiritus qui animam eius duxerunt, ad Nicandam enim missos, non ad illum fuisse. Nicandas autem coriarius erat, & in palæstris non ignobilis, qui eo tempore, quo Enarchus reuixit, in maximas incidit febres, ac repente mortuus est. Hæc ex illo. Quis hinc fabulam non deprehendat, errasse spiritus in animarum deductionibus ad iudices, & apud inferos animam alterius pro altero extorqueri inuito Deo? Igitur iure his

exemplis negamus vllam resurrectionis veritatem contigisse.

Sola igitur vera resurrectio à Deo proficiscitur, magnaque ex causa, tum suæ gloriæ, tum propagationis fidei, tum alterius cuiuscumque boni; cuiusmodi fuere, quæ de Elia, & Elisæo commemorauimus, tum ex ipsis, quos suscitauit Christus, ad fidei, veritatis eius testimonium, ac propagationem. Sic etiam fecere Sancti eadem virtute mortuos suscitantes, quorum infinitus prope est numerus, in Petro, & Paulo, in actibus Apostolorum.

Nec solis Apostolis, verum etiam alijs quoque Sanctis speciali quadam cælestis gratiæ prærogatiua id concessum est, vt aliquod exemplum ex omnibus Sanctis breuitatis causa proferamus. Scribit S. Cyrillus, vti est apud sanctum Augustinum Epist. 206. in hæc verba: Andreas Presbyter Cardinalis gloriosissimi Hieronymi deuotissimus, atque cultor, pridie in Romana vrbe, multis circumstantibus, exspirauit: qui cum iam in Ecclesia esset, paratis exequijs, quæ solent fidelium tumulandis exhiberi corporibus, assistente summo Pontifice, cum pæne toto Clero, ac populo Romanorum, qui ad eũdem Andream conuenerant honorandum, emissis crebris gemitibus in feretro cunctis stupentibus, & veluti amentibus effectis, tamquã si à somni dormitione excitaretur, mirabiliter exurrexit, & Romano Pontifici contestatus est beati Hieronymi precibus animam suo corpori restitui impetratum, sane vt pænitentiæ tempus produceretur. Et ne cui forsan irrepat dubitatio, idipsum confirmat sub Cyrilli eiusdem nomine Dion. Carthus. in lib. de Iudic. animæ art. 10. & quamquam Cyrillum illum nonnulli putẽt Hierosolymitanum, id certe erroneum est. Verius puto Cyrillum fuisse Apostolicæ Sedis legatũ ad Sclauos, cui innotuisse potuerunt quæ de B. Hieronymo traduntur; versando inter Sclauos & Dalmatas, quos ad fidem conuertebat sub Nicolao I. Pontifice Rom.

E. Q. Quid vero respondendum mihi esset, si quis obijceret & huiusmodi suscitationes posse etiam ex deliquio animæ cõtingere, sicut aperte contigit Ioanni Britanno, quem bis mortuum, semel sepultum eleganti carmine decantauit Ianus Vitalis, videlicet.

Quod nulli vmquam hominum accidit viator,
Hic Scotus iaceo semel sepultus,
Et bis mortuus, omnibus sophistis
Argutus magis, atque captiosus.

Sed & Iouius elogio tertio de illo tradit natum in Britannia ad Calydoniam siluam subita applexia correptum animo deliquium fuisse passum, nimisque festinato funere pro mortuo tumulatum, redeunteque spiritu, sero morbi impetum cum natura discuteret, frustra ad petendam opem miserabili mugitu edito, pulsatoq. diu

sepul-

ſepulcri lapide, eliſo tandem capite, perijſſe.

Et quamquam Poeta id ipſum nulli alij contigiſſe commemoret, tamen idem contigerat Zenoni Imperatori, qui, ſiue ob cibi, potuſque nimiam ingluuiem, ſiue ob ſummam ægritudinem deliquio animi correptus fuerat, in ſepulcrum immiſſus eſt, & quamquam, receptis ſenſibus, exclamaſſet, tamen dimiſſus Aridnæ Vxoris odio non eſt adiutus, atque ita vere defunctus eſt, vt tradit Zonaras in Baſiliſco. Quin hoc quoque accidit ante annos ſexcentos Archiepiſcopo Colonienſi Geroni, qui vulneratus à ſicarijs, velut mortuus eſt conditus ſepulcro à Valramo ipſius ſucceſſore, qui cum refoſſo ſepulcro inueniſſet Geronem ſeſe in alterum latus vertiſſe, pænitentia ductus Romam expiandi criminis cauſa profectus eſt. Krant. Metrop. lib.3.c.45.

TH. Abſque dubio illa Ethnicorum exempla citra vllam veram reſurrectionem contigerunt. Fruſtra enim tantum opus peregiſſet Deus, ſi reſurrectio nihil commodi tuliſſet hominibus, nec diuinæ gloriæ profuiſſet. At quum Chriſti famulis, ſiue deliquia animi ſint, quæ certè ſunt frequentiſsima, ſiue veræ ſint à morte reſurrectiones, ſemper ad humanæ ſalutis commodum ſolent diuino munere effici: nam libet commemorare quod tradit S. Beda in lib. 5. Angl. hiſt.c.13. ſiue enim ea fuerit vera reſurrectio, ſiue ſpiritus vitalis refocillatio, ſurrectionem tamen à morte ibi nuncupat Beda. Erat (inquit) paterfamilias in regione Nordarimbrorum (circiter annum Domini 683.) religioſam cum domo ſua gerens vitam in loco, cui nomen Incuniningum: is infirmitate corporis tactus ad extrema perductus primo tempore noctis defunctus eſt, ſed diluculo reuiuiſcens, ac repente reſidens, omnes, qui corpori flentes adhæſerant, timore immenſo percuſſos in fugam cõuertit; vxor tantum, quæ eum amplius diligebat, quamuis multum tremens, & pauida remanſit, quam ille conſolatus, noli (inquit) timere, quia iam vere reſurrexi à morte, qua tenebar, & apud homines ſum iterum viuere permiſſus: diſtributiſque bonis omnibus in pauperes, & coniugem, ſubijt monachatum ſanctiſſimam vitam degẽs ob ea: quæ viderat morientium damnatorum tormenta, ac ob ſummam beatorum gloriam. Hæc ex illo. Ita fit, vt hæc vel viſio ſit, vel etiã ſuſcitatio, plurimum tum ipſi, tum alijs profecerit. Quandoquidem ſæpe hæc reſtitutio ad vitam implendæ pænitentiæ cauſa conceditur, vt apertiſsimo exemplo comprobare in animo eſt. Sanctus enim Bonauentura ampliſsimus Cardinalis in Sancti Franciſci vita ſic narrat c.15. In Caſtro (inquit) Montis Marani prope Beneuentum, mulier quædam Sancto Franciſco peculiari deuotione cohærens, viam vniuerſæ carnis intrauit. Conuenientibus autem clericis

ricis nocte ad exequias, & vigilias cum psalterijs decantandas, subito cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum, & vnum de astantibus Sacerdotem patrinum videlicet suum aduocauit dicés: Volo confiteri pater. Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda, quoniam peccatum, quod tibi pandam, necdum confessa fueram: sed orante (inquit) pro me sancto Francisco, cui, dum viuerem, deuota mente seruiui, redire nunc ad corpus indultum est mihi, vt illo reuelato peccato, sempiternam promear vitam. Et ecce vobis videntibus, postquam illud detexero, ad promissam requiem properabo. Tremens ergo trementi Sacerdoti confessa post absolutionem receptam quiete se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormiuit. Hæc ille.

PH. Non est ad rem hanc aliud prætermittendum exemplum omni memoria dignum, ob summam illam diuinæ pietatis erga nos benignitatem, quam beata Maria Virgo se diligentibus solet conciliare. Anno enim Domini circiter millesimo quadringentesimo decimo quinto secundo, tertioue post Bossenorum, Vngarorumque stragem, quum plerique in eum campum descendissent, vbi patratam stragem fuisse memorãt, editissimumque cadauerum aceruum spectarent, emissam inter ossa subinde vocem exaudiuere faustissima Iesu Christi Saluatoris, Diuæ Mariæ virginis nomina resonantem: admiratio simul, & pauor incessit, quum ad verba substitissent, eadem paulo post, quasi difficulter expressa excepere: dum vocis locum inter ossa disquirerent portenti desiderio succensi, loquax inter cadauera caput inueniunt: quod vbi homines sibi adesse nouit, Quid tam (inquit) stupidi hic statis viri? Christianus ego sum, & magnæ matri Diuæ Mariæ semper addictus inexpiatus inconfessusque in hoc bello occubui: magna Dea, in cuius tutela vitam degi, me æterni supplicij reum esse non patitur; hic me adhuc linguæ compotem seruauit, vt & delicta fateri, & animam sacris rite Apostolicis lustrare queam; proinde Sacerdotem, qui confessionem exaudiat, & me expiatum reddat, accersite quæso. Rogatus qui tantum à Deo beneficij promeruisset, respondit, peculiare sibi id in vita fuisse numen, septena quotannis in vita sua festa reuerentissime celebrasse, religiosissimisque ieiunijs ex pane dumtaxat, & aqua decorasse, sacris fuisse quã studiosissime operatũ, illi tantum numini cunctas animi vires dedicasse. Accersito è pago proximo Sacerdote, confessionẽ rite trãsegit, & impetrata erratorũ omnium remissione, acceptaq. nouissima lustratione, id defuncti caput repẽte cõticuit, perpetuoq. quieuit. Hæc Bonfin. dec. 3. lib. 3.

TH. Vt confessionis gratia linguæ vsus huic arentibus omnibus iam triennio ossibus in cadauere permissus à Deo fuit, ita mo-

ri aliquando non permittitur quis eadem ex causa, tametsi omnia corporis fuerint igne absumpta. Id accidit Martino V. Pontifice anno Domini 1448. Henrici enim Kock Traiectensis viri in Hollandia degentis domus incendium passa est, ille effugiens nudus, primo motu periculum animaduertens, deinde suam pecuniam incendio absumi posse, redijt intra incendia etiam nudus pecuniam extracturus, se crucis signo muniens, & diuam Barbaram inuocans, licet ab imo pedum vsque ad verticem fuerit adustus, nec minus intus, quam extra in corpore torridus, assatique cadaueris speciem magis, quam hominis præseferret, cum verenda eius ignis edax absumpsisset, & hiantibus in inguine vulneribus, etiam exta nudarentur cremata, nates quoque, & clunes iam flamma vorauerat, præcordia, venter, pectus, axillæ, collum, ac scapulæ non modo adusta, sed inflexibilia quoque, & vt ferrum, rigida erant: à vertice denique capitis capilli cum carnibus defluentes, & ossa nudantes in genis hærebant: adeoque fuit crematus, vt ossibus vix modica adhæreret caro tamquam Æthiopis nigra, nam præter oculos, linguam, & cor, quæ per crucis signum, ac beatæ Barbaræ intercessione diuina miseratione adhuc in suo vigore viuebant, nihil in eo manebat reliquum. Erat autem illi magna animi anxietas, quod absque Sacramentis moreretur; quæ res causa fuit, vt viuere, Deo miserante, permitteretur. Elapsus igitur tanto incendio, horrenda, quã diximus, specie, domum filiæ petit; accurrentesque omnes ad spectaculum hortabatur ad rerum contemptum humanarum, prædixitque, se, acceptis Sacramentis, mox obiturum. Hiabant viscera, erantque in eo omnia mortua, vt ad cõtactum nil doloris sentiret: adfuit interim Sacerdos, confessioneque peracta absolutus, inuocato Dei nomine, animam afflauit. Hæc, qui adfuit, narrauit confessarius Theodoricus Gorgomensis oculatus testis apud Surium Tomo. 6. Decembri.

E Q. Fit itaque apertum, quandoque prorogari vitam ad mysteria diuina sumenda, quandoque in vitam reuocari: sed & viuentium Sanctorum defensioni aliquando mortui in vitam hanc diuino nutu redierunt; vt postquam suis verbis attestati fuissent, quæ viderentur necessaria, in suam redirent mortem: id accidit Stanislao Cracouiensi sanctissimo Episcopo. Emerat ille ad vsum pauperum quendam agrum soluto pretio; defuncto postea venditore, hæredes venditionis inscij, Regia potestate Episcopum perperam diuexabant, agrum sibi reddi postulantes. Stanislaus, qui ad rei fidem testes non haberet, adijt venditoris sepulcrum, iubet resurgere, sistique iudicio: reuiuiscens venditor prodijt è monumento, adijt Regem, ac coram illo, ac Proceribus veritati testimonium

perhi-

perhibuit; ac deinde recto tramite ad ſepulcrum rediens rurſum quieuit. Ioannes Longinus in vita ſancti Staniſlai cap. 15. 16. apud Surium Tomo 7. Maio menſe circa annum Domini 1058. quod & Krantius habet Vandal. lib. 3. cap. 13.

PH. Quoniam igitur de ijs ſat, ſuperque diximus, optarim noſſe, quid ſtatuerit Eccleſia. Audiui iam, quin & legi ſanctum Ioannem Euangeliſtam non fuiſſe defunctum, eique rei videntur aſſentiri Euangelica verba Ioan. 21. Numquid ita eſt, an potius reſurrexit?

TH. Ex beati Auguſtini ſententia tract. ſuper Ioan. 124. videtur potius defunctus, quandoquidem ſeipſum in ſepulcro ſponte collocauit, vt hanc ſententiam de hominum cordibus remoueret, ſcilicet, ſe non moriturum. Propterea S. Thomas ſuper Ioannem cap. 21. ſic habet in abſolutione huius quæſtionis. Verum quidem eſſe ex omnium ſententia, quod ſponte viuens ſepulcrum ſubierit, & quod mortuus fuerit, & reſurrexerit corpore. Vt igitur rebus in omnibus ſemper S. Thomæ ſententia plurimæ eſt auctoritatis, ita cum illo ſentiemus & nos; nam impoſſibile eſt dicere, eum aliquid dixiſſe contra fidem, aut bonos mores, vt tradit Silu. in verb. matrimonium 3. q. 2.

EQ. Ego iam huic rei bene perſuaſus conſentio, nam quod ſepulcrum ſubierit, etiam apud ſanctum Auguſtinum illo tract. 124. legi, ſed aprocriphum librum, qui hæc dixerat, ille putat.

TH. Apocriphũ, id eſt, non multæ auctoritatis, vt ei pleniſſima fides adhibeatur, dixit librum illum: attamen B. Petrus Damianus Ampliſſimus Cardinalis in ſermone 2. de Sancto Ioanne ſic habet. Vt hiſtoriæ continent, Sanctus Ioannes in Eccleſia quadratã foueã fieri iuſſit, moxque in eam deſcendens extenſis manibus, poſt prolixa fuſæ orationis verba migrauit; poſtmodum vero inuenta eſt fouea, nihil aliud in ſe continens, niſi manna, quod vſque hodie ſcaturire non deſinit. Et mox: Vnde pium eſt arbitrari, vt beatus Ioannes iam reſurrexiſſe probabiliter aſſeratur.

PH. Mortuum fuiſſe beatum Ioannem Epheſi memini legiſſe me Polycratis Epheſini Epiſcopi Epiſtolam ad Victorem Romanũ Pontificem ante annos mille, ac trecentos, vbi id apertiſſimis verbis teſtatur. Recenſet eamdem Epiſtolam Euſeb. Cæſar. hiſt. lib. 3. cap. 25. Scaturijſſe autem vel puluerem, vel manna indeficiens, etiam ſi quotidie exportaretur, ſuo adhuc tempore teſtatur Sanct. Aug. eod. tract. 124. ſe à fide dignis didiciſſe. Sanctus etiam Ambroſius in ſermone de Sãctis Martyribus inter Paſcha, & Pẽtecoſtẽ ſic habet: Ioãnis Apoſt. habemus exemplum, quem tumulus ſuſceptum claudere potuit, cuſtodire non potuit. Nunc enim clauſis tumuli

muli foribus gratia resurrectionis sublatus est, vt constaret sepultura, & non inueniretur sepultus: denique cum Sacerdotes adorandi causa corpus inquirerent, reserato aditu, tumulus non potuit reddere, quem suscepit. Hæc S. Ambrosius. Isidorus manare puluerem testatur ab illius sepulcro in lib. de Patribus noui testamenti. Metaphrastes etiam ante annos sexcentos suo tempore adhuc indeficientem huiusmodi scaturiginem testatus est, cui, velut optimo scriptori Græco assentitur, & Latinus noster illi coætaneus Petrus Damianus. Nicephorus quoque hist. Eccles. lib. 2. cap. 42. consentit, eum defunctum resurrexisse, & fuisse in Paradisum translatum.

EQ. Sponte igitur subire sepulcrum licet?

TH. Sunt hæc Spiritus sancti dirigentis opera. Nam & alij sanctissimi viri sponte subierunt sepulcrum, nec eis imputatur ad spontaneæ mortis culpam: Sophronius enim prat. spir. cap. 90. de ea re sic habet. Ex Anacoretis, qui supra Rosum Ciliciæ in monte, cui nomen Phterigius, degebant, vnus inuenit hominem quendam exercentem terram, & ait illi: Fac caritatem frater, accipe fossorium, & sarculum, & veni mecum. Rusticus vero continuo secutus est eum: cumque venisset in montem, ostendit Anacoreta sæculari sepulcrum alterius senioris Anacoretæ, & dixit ei: Fode hic. Cum autem effodisset sepulcrum, Anacoreta stetit ad orationem: finita vero oratione, osculatus est sæcularem dicens: Ora pro me frater; descendensque collocauit semetipsum supra senem illum suum, & cõtinuo reddidit spiritum. Sæcularis autem, rursus operto sepulcro, Deo gratias egit. Cum autem descendisset de monte, quantum iactus est lapidis, ait intra semetipsum: Vere debui accipere benedictionem Sanctorum, reuersusque illorum sepulcrum inuenire non potuit. Hæc ille. Quibus iam patet, diuino mysterio hunc sibi sepulcrum sponte ingrediendum cognouisse. At cap. 93. idem Sophronius hæc habet. Abbas Sisinius ex Episcopo factus Anacoreta obierat iuxta Iordanem circiter sex milliaria. Cum igitur sepulcrum ei foderent, ait discipulus eius fodientibus sepulcrum: Facite caritatem, & aliquantulum latius fodite, vt duos capiat: & cum illi foderent, posuit seipsum in psiathio, & requieuit in pace; sepultique duo sunt, senex, & discipulus eius. Hæc ille. Alias quoque ante hæc, de quibus egit Sophronius, tempora, idem accidit. Nam Seuerus Rauennas Archiepiscopus senio iam nimis confectus, omni adstante populo, cum prius publice omnibus benedixisset, in sepulcrum descendit, locauitque seipsum inter vxorem, & filium, animamque efflauit. Id tradit ex peruetusto incerti nominis auctore Surius Tomo 1. Februario.

PH. Gran-

PH. Grandis est hæc Christiana Philosophia, in qua quandoq. quis volens moritur, non cogitur: è contra vero etiam quandoque volenti mori non licet, etiam tortore adhibito, aut alia qualibet vi. Scribit etenim S. Hieronymus, mulierem quandam Vercellensem adulterij insimulatam; iuuenem autem, qui reus eius criminis fuerat delatus, tormentorum vi adactum crimen iudici fuisse confessum; mulierem vero innocentem semper constantem stetisse; sumpto igitur de confitente iuuene supplicio, mulier septies icta, gladio in gutture adacto, numquam lædi potuit, quin ad capulum gladius reflectebatur: tandemque cum mori defessa laboribus ipsa videretur, ad sepulcrum illata est: verum, resumptis viribus, viuere comperta est, illæso corpore: ac ne superesset iniquo iudici torquendi, aut potius occidendi facultas, ea ipsa die comperta est defuncta mulier quædam Ecclesiæ sumptibus viuens, ea sepulcro infertur. Iudice igitur quærente, an illa adhuc viueret, ostenso recenti sepulcro, ab omni reliquo conatu destitit. Hæc ex sancti Hieronymi sententia lib. 1. Epistolarum ad Innocentium. Mirum eam voluisse patienter mori, nec licuisse, vt innocentia, sicut & Susanna, ostenderetur.

EQ. Ita est, nam vtroque modo Sanctos suos indicat Deus, tum morte, tum vita. Accidit enim egregium exemplum recentissimum anno Domini 1567. vltima Iunij, vt Surius scribit suo in commentario. Cum patibulo septem addicti iure fuissent apud Harlinghen Phrisiæ, ex ijs vnus dumtaxat ad fidem Catholicam se recipiens peccata sua cuidam Franciscano patri confessus est, petijtque Missam fieri, in eaque sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi: quod cum factum esset, atque ille cum alijs suspensus animam exhalasse putaretur, animaduertit Præfectus eum etiamnum animam agere: iussit igitur lictori, vt mortem vno adhuc saltu illi acceleraret, quod cum ille tentaret, funis ruptus est: at ille humi collapsus paulo post tum à Deo, tum à Præfecto ore titubante veniam & petijt, & impetrauit, traditusque chirurgo curandus, hodieque fortassis adhuc superest: quotquot vero illi spectaculo aderant, miraculi loco isthuc habuere: quod sacrosanctæ Eucharistiæ virtute à morte seruatus esset homo ille. Et multi sane in Phrisia hac re permoti quotidie redeunt ad Catholicam Ecclesiam. Est etiam de fune facta diligens inspectio, coram Illustrissimis Præsidibus, certoque compertum est eundem fuisse, quo cæteri essent strangulati, minusque quam cæteri ponderis habuisse, sicque ruptum fuisse, ac si ense dissectus esset. Hactenus ille.

PH. Mors, & vita in manu Dei: profundo igitur Dei consilio hæc omnia fiunt; ideoque miracula suæ gloriæ causa, ac fidei propagandæ fieri ab eo solent. Sicut & prolem propagare iubet: est enim prolis propagatio quædam velut morientis carnis resurrectio.

EQ. Vt autem eundem hominem Deus à morte seruat propagandæ fidei causa, etiam fœcunditatem prolis sæpe permittit ad sui gloriam, & Ecclesiæ amplificationem, quia proles quadam ratione defunctos parentes, quasi viuentes repræsentat.

PH. Dubio procul fœcunditas resurgendi species est; & quamquam iam in mulierum rebus colloquentes egimus de admirandis earum partubus, non fuerit importunum hoc loco reminisci alia quædam admiranda, quæ paucis acciderunt.

TH. Scio Artaxerxi centum quindecim filios fuisse, tres tantum iusto matrimonio natos, vt tradit Iustinus.

EQ. Est hic numerus non contemnendæ memoriæ. Verum mihi videtur præferendus duodenarius ille numerus duodecim Patriarcharum, qui simul patri, matrique conuiuebant legitimo matrimonio nati, in virilem ætatem prouecti omnes, Genes. 49. vbi nomina omnium recensentur.

TH. Fuit illud admodum memorabile: verum illa priscorum patrum ætas, quæ proli præcipuam operam dabat, minuit miraculi magnitudinem, quam auget quod Christo nato, vbi non tantum proli gignendæ studium adhibetur, si duodecim vterini, virilique ætate fratres, iidemque pro Christo athletæ comperiantur, de quibus martyrologia Cal. Septemb. sicuti Alphanus Archiepiscopus Salernitanus carmine egregio complexus est. Scribit enim in Africæ vrbe Adrumento à Bonifacio, & Thecla legitimis coniugibus mares filios duodecim procreatos, quorum fuere nomina, Donatus, Felix, Arontius, Honoratus, Fortunatianus, Sabinianus, Septimius, Ianuarius, Felix, Vitalis, Satorus, Repositus. Vixere ij omnes sub sancto Cypriano, qui eos adhortatus quoque est ad martyrium contra simulacrorum venerationem subeundum, qui fortiter perierunt. Habentur egregia de huiusmodi re carmina ad Lipomannum Tomo 4. Fuere autem alij duodecim filij Marcello Centurioni in ipsa etiam Africa Tingi Mauritaniæ, qui omnes cum ipso patre egregiam subiere martyrij gloriam post defunctum iam Cyprianum, Fausto, & Gallo Cos. anno Domini 298. Ex multis auctoribus Baronius 30. Octob. Vide quam mire fertilis Africa. Horum longe maior gloria fuit, quam duodecim filiorum Tancredi Apuliæ Regis, qui tametsi humana prudentia, fortitudineque præditi essent, attamen nil superest apud nos de eorum virtute reliqua, nulla memoria, sicuti de illis Martyribus in cælo regnantibus. De ijs Tancredi duodecim filijs Anton. tit. 15. c. 4. §13.

PH. Mira corporum fœcunditas fuit hæc, quæ modo narrata est Tancredi in Italia regnantis, sed admirabilior semper fuit illa, quæ pro Dei fide pugnans hostem superauit, vt de ijs Africanis iã dictum est. Nam etsi etiam in Noruegia duodecim quoq; Germani fratres fortissimi fuisse memorentur, quod vnanimes Haldano Sue-

tiæ Regi ſuis excurſionibus plurimum negotium facerent, ipſo illo ſæculo, quo Chriſtus Dominus noſter Patris Verbum caro factum eſt,vt Krantius memorat Sue.lib.1.c.40. Non igitur admirabimur ſeptenarium illum numerum ſeptem Machabæorum martyrum, neq; illorum ſeptem,quos ſancta Felicitas Africana, aut quos ſancta Simphoroſa Tiburtina mulieres non modo mundo, ſed etiam Chriſto pepererunt ad martyrij gloriam. Duodenarius.n.quem recenſuimus,numerus aufert in ijs ſeptenis admirationem.Popularē autem fæcunditatem ſine vlla ſpiritali,martyrijq; fertilitate, ſæpe legimus,etiam ſine vlla memorabili virtute: Viues ad S.Auguſtinū de ciuit.Dei l.15.c.8.recolit de quadam vili gente his verbis: Fuit memoria patrum vicus pæne centum domorum in Hiſpania,cuius omnes incolæ erant à ſene quodam,qui adhuc viuebat, progeniti, ita vt propinquitatis nomen iam deeſſet, quo à minimis natu vocaretur; lingua enim noſtra ſupra abauum non aſcendunt. Hæc ille. Admirabilior cognatio illa memoratur, qua Orgentorix Heluetiorum longe nobiliſſimus, & ditiſſimus floruit, cuius omnē familiam ad hominum millia decem fuiſſe memorat Cæſar Comment. lib.1. Si familiam ad cognationem referamus, certe inſigne exemplum numeroſitatis fuerit: ſed ſi ad clientes tantummodo, eſt quidem etiam memorabile: paucis enim Principibus in Europa id accidit, vt tot familiarium millia alant.

EQ. Sed fingamus omnem illam Hiſpani hominis prolem fuiſſe ad ſexcentos; quoniam autem fuerant plurimi gradus,plurimi progenitores, admirāda certe fæcunditas huiuſmodi eſt;at illa admirabilior videtur,quam tradit Antonius Pigafetta. Scribit ille Regem Gilolo (inſula eſt inter Moluccas) ſexcentos filios ex ſe genuiſſe: eoſque viuentes omnes ſibi obſequi ſolitos: quin addit & alium Regem ſexcentos, & quinquaginta ſuo è corpore filios procreaſſe, eoſque vidiſſe viuentes: Sed & Ziambæ eiuſdem orientalis Indiæ Regis fuiſſe filios 325. tradit Marcus Polus lib.3. c. 6.

PH. Ita fit ex hac immēſa multitudine,vt facile Iuſtino, de quo diximus,atteſtāti credamus Artaxerxi fuiſſe filios illos centū quindecim,qui ſane ſuperauit Priamū,cui à iuſta vxore ſeptēdecim primogeniti fuere filij,aliūde aūt quinquaginta,Cicerone teſte Tuſ.1.

EQ. Quod auget hæc miracula,illud eſt præcipuū,vt in hac tam grandi multitudine nemo alteri vultus ſimilitudinē præſeferat, cū tamen omnes paternā referant effigiem,duobus tamen ex ipſis non fuere lineamēta eadem, quod omniū Dei miraculorū præcipuū eſt.

PH. Eſt hoc præcipuū, elucetq; mirū in modum Dei maieſtas, vt tot homines diuerſis lineamentis conſpiciantur: attamē ne Deo videretur adſcribi,ex imbecillitate virtutum eius oēs homines ſibi eſſe diſſimiles,ſæpiſſime voluit eſſe aliquos mira faciei,vultuſq;ſimilitudine pſpicuos vt & inde diuina virtus nouis miraculis eluceret.

EQ. Enarrare igitur libet præcipuos quosdam simillimos facie; exordiriq. ab ijs, de quibus apud Plautũ: Menaechmi.n. gemini adeo similes fuere, vt neq; nutrix, neque mater, quæ pepererat, dignosceret: Cicero quoq; Academicis quæstionib. lib. 4. tradidit Seruilios geminos difficile à quoquã ob similitudinẽ dignosci potuisse.

PH. Hoc Solinus pluribus exemplis amplificat cap. 5. Regem Antiochum (inquit) Arteon quidam ex plebe Syriaca sic facie æmula mentiebatur, vt postmodum Laodice vxor Regia, obiecto populari isto, tam diu dissimulauerit defunctum maritum, quoad ex arbitratu eius regni successor ordinaretur. Sed & inter Cn. Pompeium, & Vibium humili loco natum tantus error extitit de paribus lineamentis, vt Romani Vibium Pompeij nomine, Pompeium Vibij vocabulo cognominarent. Adijcit autem illud memorandum præcipue: Cum Antonio (inquit) iam triumuiro Thoranius quidam eximios forma pueros velut geminos trecentis sextertijs vendidisset, quorum alterum de Transalpina Gallia, alterũ ex Asia comparauerat, adeoque vna res viderentur, nisi solus sermo fidem panderet, atque ideo se Antonius illusum grauaretur, nõ infacete Thoranius id vel præcipue, quod emptor criminabatur, pretiosum comprobauit. Neque enim mirum, si forent pares gemini, illud nullis posse taxationibus æstimari, quod tantis spatijs diuersitas separatos plus quam geminos contulisset. Quo responso adeo Antonius mitigatus est, vt deinceps nihil se habere carius in substantia sua iactaret. Eadem &, Plin. habet lib. 7. cap. 12.

EQ. Egregium est, quod habet Albertus magnus lib. de animal. Geminos in Germania tantæ conformitatis se vidisse scribit, vt dignosci nullo modo possent: verum augebatur miraculum, quod gestus ijdem, animi affectationes eædem, eadem vox, ac loquela. Numquam soli seorsum, sed simul semper, quin separati paululum ægerrime id ferebant; vterq; in ægritudinem eãdem incidebat, ab eadem vterq; surgebat. Repetit hoc idẽ Petr. Hisp. filu. p. 1. c. 38.

PH. Ex ijs compertum habemus Hippocratem recte motũ ad sentiendum (vel ipso Cicerone teste) quosdam fratres, quoniam simul ægrotare cœpissent, eorumque morbus eodẽ tempore ingrauesceret, eodem quoque leuaretur, fuisse geminos. Vti etiam tradidit S. August. de Ciuit. Dei lib. 5. cap. 2. qui tamen contra adijcit, nonisse se geminos, non solũ actus, & peregrinationes habuisse diuersas, verum etiam dispares ægritudines perpessos. Et sane nõ hoc argumentum rei consequens esse semper potest, vt qui gemini sint, eiusdem vultus, morumque sint eorundem, aut earundem ægritudinum: vidimus enim geminos Esau, & Iacob adeo constitutionis diuersæ tum corporis, tum animi (cum tamen eodem concepti vtero gemini essent) vt nihil dissimilius esse potuisset. Nam, vt habetur Genes. ca. 25. post conceptum Rebeccæ matris luctabantur

ctabantur in vtero eius adhuc paruuli. Idque prodigium fuisse testatur Sanctus Augustinus epistola 57. dicens: Hoc vsque adeo prodigium fuit, vt diuinum propterea mater oraculum quæreret, & audiret duobus illis infantibus duos populos fuisse figuratos. Id igitur magis mysterij rationem habet, quam naturæ: nam nec solum in vtero luctati sunt; verum & in ipso nascendi momento: quandoquidem prius nascente Esau, primogenituræ beneficio accepto, posterior Iacob id non ferens, manu plantam fratris tenebat, quasi & ad prius nascendum quoque luctari voluisset: quod vere postea simulatione etiam mysteriosa, illuso patre, accepto matris consilio, primogenituræ priuilegium est adeptus: tantaque semper inuicem fuere hi gemini corporis, morumque diuersitate, vt alterum semper alter persequeretur, aut falleret.

TH. Vt plurimum igitur, si naturæ tantum opera scrutemur, ex Hippocratis sententia sympathiam multam huiusmodi gemelli habere consueuerunt: nam & hodie hoc experimento patet: Viues enim Scholio ad S. Augustinum lib. 21. ad c. 8. sic narrat. Etiam nūc, Mechliniæ filij gemelli Petri Apostolij Senatoris Mechliniēsis pueri egregia forma sunt: in ijs dignoscendis non modo extranei, sed & ipsa errat mater sæpe, & pater, Petrum pro Ioanne, & Ioannem pro Petro vocans. Hæc ille. Verum si non vultu gemelli, tamen persæpe eadem fortuna vti inuenti sunt. Nam apud Fulgosum lib. 1. & apud Eborensem de miraculis traditur, Medardum Episcopum Nouiodunensem, & Ghildadum Rothomagensem Episcopum fratres gemellos vno partu, vnaque die natos, vna die Episcopatum adeptos, vna defunctos, vna Sāctis adscriptos. In quorum laudem aliquando hoc carmen conscripsimus, dum febre lecto distineremur die eorum celebritatis, quæ est 6. Idus Iunij.

Vna dies peperit, Mitras dedit altera, mortem
Altera, & in Sanctos lectus vterque fuit.
Felices fratres, quorum communis origo,
Vita, corona, obitus, gloria, festa dies.
Quin communis erat mens, & cor: dicite sed vos
Corde vno possint corpora bina regi.

Persimile est, quod contigit, sed infeliciore exitu, duobus alijs fratribus Lupo, & Apro, in quorum sepulcro hæc carmina legimus apud Rauennam in sepulcro Theodorici Regis in maris littore templo S. Mariæ Rotundæ.

Vna Ioanninæ domus hos produxit alumnos,
Libertatis opus contulit vna dies.
Naufraga mors rapuit pariter, quos iunxerat ortus
Et duplices luctus mors periniqua dedit.

Sed redeamus ad parentes, qui gemellis proprijs dignoſcendis falluntur.

PH. Numquid autem, cum pater, materue errat in huiuſmodi dignoſcendis, ſit memoriæ imbecillitas? Ego mihi ipſi respondeo aſſeuerans, vbi mens parentum attenta ſit, errare non potuiſſe in dignoſcendis: at repentinis quibuſdam motibus captis ſenſibus a plurima ſimilitudine facillime mens fallitur. Nam memoria nobiliſſima pars animæ ſæpe à phantaſiæ imaginationibus traducitur; corruptione etenim phantaſmatum & ipſa alienari videtur, quòd iunioribus, ac ſenioribus euidenter contingit, illis enim, quia nimius eſt augumenti, vel decrementi motus, his nimius, vel humor, vel humoris frigiditas; vnde efficitur phantaſia vel tardius, vel celerius, indeque memoria vel perturbatur, aut inquietatur, aut tardius reminiſcitur.

EQ. Id ita ego quoque affirmarim, at poſtquam incidimus in hanc memoriæ facultatem, de ea, quoq. diſſeramus nonnihil. Haud dubitandum memoriam ab imaginationibus pendere earum rerũ, quas aliquando didicimus: propterea illuſa imaginatione, eo ſe confert, & memoria, quo tendit imaginatio, vti ſomniantibus patet; aut etiam phreneticis, quibus id eſſe videtur veriſſimum, quod etiam falſiſſimum ſit, vnde in huiuſmodi imaginationum inquietatione memoria abeſſe videtur, propter ſenſus, in quo imaginatio fit, corruptionem. Ideo cæci plurimum memoria valent, rerum imaginibus phãtaſiam minus perturbantibus: videmus etenim aliquot omnino memoriæ vim perdidiſſe, memoria enim, quo res pretioſior eſt, eo magis iniuriæ eſt obnoxia.

PH. Id aſſerit Plinius lib. 7. c. 24. Nihil (inquit) æque fragile vt memoria in homine morborum, & caſus iniurias, atque etiam metus ſentiens, alias particulatim, alias vniuerſa. Ictus lapide oblitus eſt quidam litteras tantum. Hæc ille. Hũc fuiſſe Atheniẽſem, & doctum ſcribit Maximus lib. 1. qui etiam addit, cum litteris ſedulam nauaſſet operam, mirum litterarum tantummodo fuiſſe oblitum, cætera omnia tenaciſsima memoria retinuiſſe.

Quamobrem ſicut & ictu lapidis, ita & lapſu è ſublimi loco propter alliſionem corruptis ſenſibus, etiam memoria corrumpitur, vti contigiſſe ſcribit Plin. lib. 7. c. 24. ex præalto tecto lapſum quẽdam, matris, & affiniũ propinquorũ quoq. oblitum perpetuo fuiſſe.

EQ. Eadem quoque perdendæ memoriæ ratio fuerit, ſi ægritudo inualuerit; nam ægrotus non propinquorum tantum eſt oblitus, verum & ſeruorũ; quin etiam nominis ſui ab ægritudine Meſſala Coruinus orator oblitus eſt. Plin. eod. c. 24. quem tamen ſenſu plurimum valuiſſe teſtatur Solinus c. 6.

Com-

Compertum tamen aliquando alicui accidiſſe, vt ictu, vulnereq; in capite accepto, memoria aucta ſit, redditaque longe illuſtrior, quam cæteris hominibus eſſet: profluente enim ſanguine, purgatoque ſenſuum loco vegetatio virtutis ſimul acceſsit; vnde organi illuſtratio maior reddita eſt. Id accidit Clementi Sexto Pontifici Romano; quod, quia a Franciſco Petrarcha, qui tum in viuis erat, didicimus, eius verbis libet recolere. Clemens (inquit) Sextus egregius nunc Romulei gregis paſtor tam potentis, & inuictæ memoriæ traditur, vt quidquid vel ſemel legerit; obliuiſci, etiam ſi cupiat, non poſsit. Hoc ſibi & ſtudiorum nutrix Pariſius, & orbis vniuerſus tribuit: ego enim, etſi ſæpe ante pedes eius fuerim, tamen de hac re nihil præter famam habeo; cui facilius accedo recolens id ſibi non nouiter tributum, ſed ante diu, quam hoc fortunæ culmen aſcenderet; in quod euecti circumſtrepentibus adulantium turbis veræ laudis iudicium amiſerunt. Illud additur miraculo, hanc tantam ſibi memoriam magno quodam capitis ictu, cuius adhuc teſtis eius extat ingens ſupremo vertice cicatrix, proueniſſe. Hæc ille lib. 1. rerum memorandarum. Eadem etiam Maſſonus.

PH. Qui igitur plurimum memoria valeant, neceſſe eſt optimæ eſſe conſtitutionis, ſenſuſque habere vegetos, animique perturbationibus non admodum obnoxios. Idque admirari licet in C. Iulio Cæſare, quem quaternas ſimul litteras dictaſſe ſcribit Solinus c. 5. Quin Plinius lib. 7. c. 25. addit, ſi nihil aliud ageret Cæſar, dictaſſe ſeptenas: eumque ſcribere, & legere ſimul, dictareq. & audire ſolitum: neque ea omnia ob aliud, quam ob proprium ſenſuum vigorem, magnanimitatemque, ob quam tranquilliſsime, imperturbateq. res excogitaret. Quod & in Hadriano Imperatore etiam admirandum fuit, vt vno tempore ſcriberet, dictaret, audiret, & cum amicis fabularetur, vt tradit Spartianus: quem etiam ſcribit libros ſtatim lectos, & ignotos quidem plurimum memoriter reddidiſſe.

TH. Sunt hæc Ethnicorum exempla, at noſtrorum quoque egregia ſunt. Scribit enim Euſebius Cæſ. hiſt. lib. 8. c. 21. de Valente Aeliæ ciuitatis Diacono, diuinarum ſcripturarum memoriam in pectus adeo illum incluſiſſe, vt quemcumque locum citare vellet, perinde expedite illud poterat abſque ſcripto efficere, atque ex ſcripto legere: ſed & eodem libro cap. 22. idem Euſebius tradit de Ioanne Palæſtino cæco in hæc verba. Plurimum admirationis habet in eo memoriæ vis, qua quidem integros ſacrarum ſcripturarum libros, non in tabulis lapideis, vt ait Diuus Apoſtolus, neque in animalium pellibus, membranis, aut charta, quæ vel tineæ conficiunt, vel temporis conſumit diuturnitas, ſed in tabulis reuera

cordis carnei, idest, in animo solerti, & sincera mentis intelligentia tamquam scriptos habuit, adeo vt quando visum erat, interdum legis, & Prophetarũ testimonia, sæpe historias, nonnumquam Euangelia, aut Apostolorum scripta memoriter ex animi domicilio, tãquam ex quodam litterarum thesauro proferre potuerit. Hæc ille. Subijcit quoq. cum eum audisset ipse aliquãdo obstupuisse, putasseque illum è scripto, quæ diceret, recitare. Cui accedit, quod tradit B. Greg. hom. 15. ex 40. de seruulo paralytico mendico Romæ in vijs exposito, qui cum litteras non nouisset, auditu tantum sacras scripturas affatim perdidicerat.

EQ. Non est prætermittendus Mithridates, qui multis Scriptoribus visus est admirabilis, quod duarum, & viginti gentium Rex, totidem linguis iura dixerit, pro concione singulas sine interprete affatus, vt habet Plin. lib. 7. cap. 24. Quamquam idiomatum habere scientiam, longo videlicet vsu, non adeo mihi videtur admirabile: nam annis 56. regnauit Mithridates, semper in ijs versatus, vt tradit idem Plin. lib. 25. cap. 2. At fuerit admirabilior memoria eius, de quo Sanctus Augustinus agit lib. 4. cap. 7. de anima, & eius origine, sic ille: Amicus quidam meus iam inde ab adolescentia, Simplicius nomine, homo excellentis, mirabilisque memoriæ, cum interrogatus esset à nobis, quos versus Virgilius in omnibus libris supra vltimos dixerit, continuo, celeriter, memoriterque respondit: quæsiuimus etiam superiores vt diceret, dixit, & credimus eum posse retrorsum recitare Virgilium; de quocumque loco voluimus, petiuimus vt faceret, fecit. Prosa etiam de quacumque oratione Ciceronis, quam memoriæ commendauerat, id eum facere voluimus, quantum voluimus sursum versus secutus est. Cum admiraremur, testatus est Deum, nesciisse se hoc posse ante illud experimentum. Hæc ille. Hoc egregie admirabile mihi videtur præ cæteris omnibus.

PH. Marcus Antonius Muretus Romanæ aulæ clarissimus Rhetor scribit, se Patauij nouisse hominem è Corsica originem trahentem, qui triginta tria vocabulorum millia ordine quocumque siue recto, siue retrogrado, recitaret; idque scribit in libro, cui titulus, Variarum lectionum silua lib. 3. c. 1.

TH. Est hoc velut incredibile, attamen verum esse non ambigo: nam anno Domini 1128. in Suessionensi Vrbe puer omnem veteris testamenti historiam rithmice referebat: ipsum quoque Euangelium omne, ac quidquid Christus egisset in terris, adeo omnia recolens tenaci memoria, occlusisque oculis, velut ex scripto recenseret. Idiotas, atque illitteratos adeo auersabatur, vt hæc coram illis dedignaretur: asserebat autem is hæc non aliunde didicisse;

eisse, quàm infusa diuinitus gratia beatæ Mariæ Virginis afflante numine, Rob. de Mont. Quod id sit admirabilius eo nomine, quod is pecorum custos erat, litterarumq. ignarus prorsum: obijt tandem, cuius cadauer velut diuina gratia perfusum prospectabatur candore quodam, quasi Angelicam referens faciem, coruscante vultu, vt sanctus Antoninus memorat tit. 16. cap. 14. §. 2. Sed & posterioribus sæculis incredibilis memoriæ periculum faciebat Franciscus Cardulus Narniensis; qui cum plura folia conscripta sibi prælegi audijsset, mox singula eorum verba recensebat, & recto ordine, & conuerso, vt Leander in Sabinis habet. Quin etiam hoc nostro sæculo Iacobus Critonius Scotus adolescens idem memoriæ exemplum præbuit Venetijs anno Domini 1581.

EQ. E contra autem obliuiosum esse, vegete adhuc corpore (nam senibus parcendum est frigentibus viribus) aut stupidi est, aut asinino more ignaui.

PH. Inconstantis animi potius esse reor: vbi enim sibi constãs est animus, vt videmus in Cæsare, & Mithridate, solida quoque fuerit memoria: at vbi inconstantia regnauerit, superuenerit quoque obliuio, propemodum etiam fuisitque nobis exemplo Ecebolius Sophista Constantinopolitanus veræ philosophiæ Christianæ obliuiosus factus propter incõstantiam: qui quidem se ad Imperatorum ingenia, ac naturam conformans, dum Constantius regnabat, se ardenter fidem Christianam amplecti simulauit: dum Iulianus potiebatur imperio, gentilitatem magnopere colere præ se tulit: Iulianoque mortuo, religionem Christianam denuo profiteri in animum induxit. Nam ante portam Ecclesiæ se pronum obijciẽs sic vociferatus est: Me quasi salem insipidum pedibus conculcate: atque sicut ille antea leuis, & inconstans fuit, sic quoque postea permansit.

Hoc igitur muliebre vitium tum leuitatis, tum inconstantiæ, memoriæ vim extinguit. Ideo mulieribus fragilis est & contẽplatio, & leuis memoria, tum ob frigiditatem, tum ob humiditatem; quæ memoriæ officere plurimum solet: quoniam vero paucis, paruisque rebus intenta est, facile rerum recordatur; sicut & in pueris accidere videmus.

EQ. Attamen mulierum non paruus est numerus, quæ eruditione valuerunt, immemores enim eruditioni ineptæ sunt: nam præter illas priscas Aspasiam, & Sappho, quas commemorat Beatus Hieronymus in proemio ad Sophoniam Prophetam. Proba etiam Adelphi Proconsulis vxor centones è Virgilio in Christi laudem conscripsit, aut verius centones ex nouo, & veteri testamento, vt Baronius recolit anno Domini 395. quamquam nonnulli (vti Zonaras

naras in Theodosio iuniore) hanc laudem tribuat Eudociæ Theodosij iunioris vxori, vt tradit Platina in Zozimo 1: fuit enim doctissima, poemaque conscripsit de bello Persico Socrate teste lib. 2. c. 21.

Nec prætermittenda est Elpis Boetij inclyti viri vxor longe doctissima: ipsam autem hanc leenam ex vnguibus cognoscemus, si eius carmina aliquot promamus. Hymnum eius libet recensere, quo illius non modo poesim intelligas, verum etiam Theologiam aduersus Arrianos, reliquosque hæreticos etiam nostrates, sic enim illa.

Aurea luce, & decore roseo
Lux lucis omne perfudisti sæculum,
Decorans cælos inclyto martyrio
Hac sacra die, quæ dat reis veniam.
Ianitor cæli, Doctor orbis pariter
Iudices sæcli, vera mundi lumina
Per crucem alter, alter ense triumphans
Vitæ senatum laureati possident.
O felix Roma, quæ tantorum Principum
Es purpurata pretioso sanguine,
Non laude tua, sed ipsorum meritis,
Excedis omnem mundi pulchritudinem.

Adeo autem ista, quam ex carmine nouimus, eruditio, & pietas omnibus placuit, vt tota Dei Ecclesia toto orbe ipsa Apostolorum natali die Hymnum hunc recenseat.

Amalasionta quoque Alarici mater Græcis, Latinisque litteris imbuta, barbarorumque omnium linguis egregie cognitis, cum vnoquoque docto disceptatione contendisset, vt etiam Platina habet in Agapito 1. Idque auget miraculum, quod fuerit etiam prudentissima, ex eiusdem Platinæ testimonio in Ioanne 1. Sicut & Siluia Ruffini Consulis soror, & sanctimonialis, quæ legendo noctes in dies verterat, omnes antiquorũ interpretum libros notissimos habens, inter quos tricies centena millia versuum legendo trãsierat vnumquemque auctorem septies reuoluens Pallad. cap. 33.

PH. Cornelia Gracchorũ mater non esse omittenda mihi videtur, vel ipso Ciceronis testimonio: nam eius eruditissimas Epistolas legisse commemorat; & Gracchos filios matris eruditione magnum in modum profecisse. Cicero in Bruto. Non est prætermittenda Rosuitta Germana illustris virgo, quæ metro gesta conscripsit Othonis I. Imperatoris, & iã impressum opus circũfertur.

EQ. Fuere & aliæ plurimæ eruditæ omnibus disciplinis mulieres; sed is sexus nulla alia laude se dignam fieri conuenit, quam studio sanctæ castitatis, hoc vnum illarum esse debet, & sufficit.

enco-

encomium; præcipuum vero, si & virginitatem colant: longe enim id illis fuerit gloriosius, quam soleat quæcumque gloria viris esse. Quid enim potest esse admirabilius ijs coniugatis, quorum continentiam iam expressimus antea? In quibus miracula Dei tam ingentia coruscarunt, quia & ipsa virginitas miraculum est.

TH. Ego adeo miraculum esse censeo veram castitatem, vt præponam etiam lapsis pœnitentibus ipso hoc genere: nam castitas perdita numquam reparari potest, vixque ab ipsa diuina potestate. Itaque maior corona est virginum, & continentium, quam coniugatorum.

EQ. Numquid igitur criminosi reliqui per pœnitentiam, & satisfactionem recuperant innocentiam?

TH Absque dubio & Baptismo, & vero pœnitentiæ Sacramento restituuntur perditæ innocentiæ, fitque in cælo gaudium maius super vno pœnitente peccatore, quam super nonaginta nouem iustis. Matt. 18. adeoque res hæc vera est, vt latroni in cruce primũ fuerit promissum, & datum cælorum Regnum, quam alijs quibuscumque quamuis sanctissimis.

EQ. Ita sane credendum est; nam quidquid de pœnitentibus legisse me memini, semper egregio fuit miraculo aliquo insigne factum; atque eo etiam maiore miraculo, quo maius fuerit criminis genus. Inter crimina latrocinium mihi videtur excellere, de ijs miranda narrantur; quæ libet commemorare, prætermisso illo, quem in Metheoricis diximus iussisse soli, vt staret, cui Mucio nomen fuit. Exordiriqu e libet ab illius conuersione, quem S. Ioannes Euangelista conuerterat, de quo Clemens Alex. in libello, cui titulus, Quis sit ille diues, qui saluetur, & ab eo Euseb. Cæsar. Eccles. hist. lib. 2. cap. 17. Cum etenim Ioannes à Pathmo redijsset Ephesum, adolescentem quendam offendit huiusmodi ætatis furoribus prorsus deditum. Hunc loci Episcopo, vt ad frugem meliorem instituerer, commendauit. Abeunte igitur Ioanne, adolescens ad malos mores collapsus etiam prædonum dux factus est, contempto Episcopo magistro. Post diuturnum aliquod tempus rediens Ioannes accepit adolescentem prædonem factum: solus ad eum accessit, vbi prædari cum alijs facinorosis consueuerat. Prædo in omnes atrox, viso Ioanne, mitior factus est; oculisque in terram defixis, iam pudere cœpit, deinde etiam flere, reducique se in Ecclesiam, vt præda Christi, permittit, orationibus, ieiunijsque satis faciens, etiam ab ipso Ioanne Ecclesiæ præficitur; & quoddam quasi illustre trophæum tantæ conuersionis semper illuxit. Habet hoc idem Nicephorus lib. 2. c. 42. Marul. lib. 4.

PH. Sane conuertendis quibuscumque etiam furentibus peccatoribus,

catoribus, plurimum valet Episcopi mansuetudo; nam interna caritas etiam ad trahendum peccatores mirifica est. Dicebat enim S. Matthias (vt testatur Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 7.) Si Episcopi proximus peccauerit, peccauit Episcopus: nam si se ita gessisset, vt iubet verbum, seu ratio, eius vitam esset reueritus proximus, & non peccasset. Quamobrem quanta fuerit Ioannis mansuetudinis virtus, hinc pateat, quod statim latronem furentem mitescere fecerit. Id igitur est Episcopi præcipuum, peccatoribus lapsis commisereri, & quasi illius peccatoris personam per detestationem induere, & hoc est, quod Paulus scribit Philip. 3. Omnibus omnia factus sum, vt Christum lucrifacerem: quod & insigni exemplo patet. Erat Paphnutius Abbas egregius Christi athleta, numquam vinum gustans. Incidit ille aliquando in latrones, qui eum nouerant etiam à vino abstinere. Dux igitur huiusmodi latronum amplissimo oppleto vini calice, strictoque ense, sic ad Paphnutium: Nisi hũc calicem ebiberis, occidam te. Paphnutius absque mora ebibit. Tũc latro sibi ignosci à Paphnutio postulauit, quod eum de re huiusmodi tentasset. Respõdit perbenigne Paphnutius: Deus retribuet isto, atque altero sæculo tibi, ob oblatum vini calicem: quo responso statim & dux, ac reliqui sectarij eius latrones omnes deinceps ab impio genere vitæ sponte abstinuerunt, vt habetur illo libro de vitis SS. Patrum p. 2. c. 141. Vt vel sic pateat, quanti momẽti sit benignitas, & peccatoribus commisereri.

E Q. Id ita existimarim; efficit enim sæpe conuersionem peccatorum longè facilius humanitas, atque suauitas, quam importunus rigor. Nam Sophron. in prat. spir. c. 143. narrat latronem sicariũ fuisse apud Hermopolim, cui nomen Dauid, omnium sicariorum tũ famosissimum triginta sequacium præfectum. Is igitur diuina aliquando tactus gratia, atque compunctus ad se rediens perrexit ad monasterium, vt monachus fieret. Eum Abbas, cui Dauid facinoribus iam erat notus, reiecit; quamobrem Dauid indignabundus dixit. Nisi admissus fuero, ad priora redibo facinora, euersurus etiam monasterium. Tunc Abbas admisit, admissus reliquos septuaginta monachos virtutibus superauit, adeo vt miracula peregerit; &, quod est admirabile præcipue, factus mutus nihil omnino præter psalmodiam loqui vlterius potuit, eius rei testis est, qui viderat, vt ibi Sophronius attestatur.

PH. Latronibus, atque alijs facinorosis semper aliquid boni superest in corde, Dei gratia illuminante, semperque vocãte. Ideo & ego aliud promam exemplum non contemnendum. Cyriacus insignis latro fuit circa Emaus Nicopolis, turma perditorum hominum collecta tum à Christianis, tum à Iudæis, tum Samaritanis.

Ij igi-

Ij igitur aliquando, absente Cyriaco, stupratis primum matribus, infantulos quosdam recens baptizatos Christianorum abiecerant: quod cum ipse resciuit, seuerissime in delinquentes animaduertit, infantulosque seruauit. Non diu post Cyriacus à iudicibus comprehensus decennio carceribus stetit inclusus, tandem absoluitur; neque alij rei illam absolutionem tribuebat, quam quod infantulos illos seruasset, deinceps vero Sanctorum consuetudine est vsus, qui prius iniquorum habuisset. Hæc ab eodem Sophronio in prat. c.165. Nemo igitur adeo deploratæ vitæ est, quin resipiscere aliquando possit, & cui non aliqui pietatis igniculi in corde latentes: quoniam Dei gratia neminem derelinquit. Quid si rigor sit ad pertinaciam, duritiemque compescendam necessarius? Vt ignis, ferrumque putrescentibus vulneribus, adhibenda remedia sunt.

TH. Semper autem magis proficit (quod sæpe diximus) suauitas, atque animi mansuetudo, quam rigor, qui perraro fructuose adhiberi solet: mutatio enim morum sensim expectanda est: nemo enim humano consilio fit repente bonus; at tactu Spiritus sancti vel vno momento in alium virum homo conuertitur, pristinæ naturæ velut prorsus oblitus, aut potius ipsa vitiata natura post conuersionem sui oblita esse videtur, vt ea abhorreat, quæ placerent; placeant, quæ abhorreret: &, quod magis est mirandum, quæ ante conuersionem velut naturæ necessitas postulabat, post conuersionem ea desinunt necessaria esse. Exemplum trahemus ab alimentis ipsis. Nam Guilielmus Aquitaniæ Dux, & Pictauorum Comes Albini edacitatem superare visus est, (Albinus enim etsi quingentas ficus passas, centum persica Campana, decem pepones, ostrea quadringenta vna cæna edisse tradatur, Venere tamen abstinebat, vel ipsa natura abhorrente, vt post veteres auctores S. Anton. tit. 7. c. 6. §. 17.) At Guilielmus tantæ edacitatis, & bibacitatis erat, vt ei vix quolibet prandio ea cibaria sufficerent, quæ octo fortissimis, edacibusque iuuenibus pararentur. At vbi mundi delicias excussit, Deoque se totum per conuersionem dedidit, ieiunijs occupatus pane modico, & aqua contentus, magna incolumitate vixit, vt scribit Theobaldus Episcopus in vita ipsius Guilielmi ca. 1. & cap. 24. apud Surium Tomo 1. Februario. Accidit persimile anonymo cuidam viro à dæmonibus obsesso, cui cadus vini, ac panis modij tres quotidiano illi alimento non sufficerent: at vbi Macharij virtute diuina ope dæmoniaca insania liber extitit, tres ad summum panes quotidie illi in alimentum cessere, vt ex vitis Patrum constat p. 2. c. 8. in impressione quadam recentiore. Mulier quoque Syriaca quædam triginta gallinis quotidie nec quidem saturabatur: at vbi diui Macedonij lustrali aqua conspersa est, perexigua carne

aleba-

alebatur, vt Theodoretus recolit in Philotheo, qui eius temporis ſcriptor fuit, quandoquidem Macedonio ipſi valde familiaris erat. Semper igitur in melius proficiunt, qui ad Deum ipſum peccatorum obliti conuertuntur.

PH. Nihil eſt illuſtrius inter reliquos homines, nihil ditius, nihil firmius homine vere conuerſo. Nam, vt alijs quoque de rebus præterquam de alimentis loquamur, ſeruo Dei ſuppetunt omnia ſine ſumptu, immo ſine abſumptione vlla: nam præter id, quod Iſraelitici populi veſtes, ipſa denique calceamenta numquam per annos quadraginta attrita ſunt, longiſſimo itinere per inuias illas deſerti itinerationes: etiam poſt Chriſti aduentum ſanctis Dei idẽ accidiſſe traditur, vt diuitum more veſtes velut nuper conſutæ, ac floridæ, firmæque quinquaginta annos perdurarint. Id accidit ſancto Abraamo Confeſſori, vt memorat Metaph. in eius vita 16. Martij, apud Surium Tomo 2. Non obſunt ijs, neque impedimento ſunt ampliſſima flumina. Nilum enim omnium maximum tranſmeant veluti ſolidam viam. Mucius enim latro poſtea Eremita, de quo alias egimus, ſæpe prætergreſſus Nilum ipſum traditur, ſolis immerſis cruribus: in vita SS. Patrum p. 1. de S. Coprete. Quin etiam muri ipſi, oſtiaque occluſa nullo ſunt ſeruis Dei impedimento; quandoquidem & oſtijs non reſeratis, immo valide clauſis, ingredi permiſſum fuiſſe conſtat, & in longinqua quoque loca momento vno tranſire, ne dicam tranſuolare. Id eidem Mucio contigit; nam ad fratres ſuos, occluſis oſtijs, ingreſſus perhibetur, & ad remota loca fuiſſe tranſuectus: in eadem vita de S. Coprete. Neque aliquis putet natandi peritia hæc Sanctis accidiſſe: nemo corpore recto natat, vt Mucius.

TH. Contra accidit ijs, qui diuinæ prouidentiæ obliti humanis tantummodo ſtudent rebus; in opibus egeni ſunt, in omnibus commodis valde defatigantur: comparandique ſunt Tantalo, qui cum ad labia vſque aquis immerſus ſit, ſemper tamen ſitit, nihil proximarum aquarum vmquam deguſtans; fugiunt etenim, cum labra admouentur. Comparantur & illi Africano homini, qui cum aquam ad potum ſibi paratam vendidiſſet, ipſe ſiti obijt. Nam duo ſimul per Libyæ deſerta perrexiſſe memorantur, alteri erat aquæ vaſculum, quo in arenti ſolo refocillaretur, alter, qui nihil ſibi præpararat, velut de longiſſimo, & arentiſſimo itinere nihil cogitans maxima eſt ſiti correptus. Hic igitur, cum plurimum auri poſſideret, longe ſcilicet vltra decem aureorum nummorum millia, inopem ſe eſſe animaduertit, quod paululum aquæ ſibi mortẽ allaturum eſſet: putauit autem conſultius ſibi eſſe, aquæ modicum poſſidere, quam auri tantam maſſam: obtulit igitur comiti decem

aureo-

aureorum millia, si sibi aquæ vasculum exhiberetur; ille auri ductus cupiditate, se aqua, qua plurimū ipse quoque egeret, auro accepto, priuauit: eaque mercimonia vtrique exitium tulit, vt neque ementi aqua profuerit, defunctus enim est etiam siti, neque venditori aurum, quandoquidem etiam siti defunctus in ipsa arena memoratur cum emptore. Id accidisse in deserto Azaord, vbi extat marmoreum sepulcrum vtrique extructum litteris exsculptis rem hāc significantibus Leonius tradit p. 1. Atque ita fit, vt neque auri possessio in hoc arenti huius mundi solo prosit vmquam, neque studium rerum humanarum: quandoquidem Deus ipse semper quærendus est, qui omnia possit ad felicitatem, & iucunditatem subministrare. Nam neque aduersa obesse possunt, vbi diuina ope quisque nitatur: quando vel infantes ipsi à parentibus ipsis abiecti, desertique à belluis alantur studiosius. Belisario etenim Picenum agrum aduersus Gottorum impetus tuente, ingens eius regionis homines terror inuaserat, feminæ itaque cum derepente fugam capessérent, in loco, vbi Vrbisalia oppidum fuerat, quædam edito partu, eoque pannis, vt licuit, inuoluto, & in terra relicto, nusquam deinde comparuit, aliquo vtcumque casu sublata. Infantem illum in solitudine iacentem, ac vagientem capra quædam aduertit commiserata, quæ & ipsa recens fœtum ediderat, accedens vbera præbuit exsugenda, diligentique cura seruabat, ne canis, aut quæuis alia bellua puerum offenderet. Obtigit post dies plurimos, vt Picæni ad sua quisque redirent. Dum in Vrbisaliam permistæ cum viris feminæ peruenissent, inuentus superstes puer; nec quomodo id euenisset, vt ibi infantulus vixisset, coniectura vlla quisquam assequebatur; alia vbera porrigebat, alia blandiebatur, alia fouebat sinu: at ille insuetum muliebre lac respuebat. Interim capra adfuit, & balatu fremens hunc circumibat, ægre se ferre subindicans mulieres infantulo appropinquasse. Vbi id animaduertere mulieres, prorsus abstinuere à puero, capræ officium tum alendi, tum seruandi permittentes: ex eaque die populares puerū illum Ægysthum appellauere. Hæc Procopius de bello Gottorum lib. 2. qui adijcit se tum miraculi conspiciendi causa adductum fuisse ad puerum, capram, quæ ad lapidis iactum abierat, festinasse, balantēque accurrisse, pueroque desuper adstitisse, ne quis illi molestus esset. Est sane mira Dei prouidētia, quando si parentes infanti sustulerit, nutritios etiam ratione carentes prouideat.

At lacte humano non omnibus ali contingit. Thulitarum enim, & Scrifinorum infantes numquā maternas mammillas exsugunt, sed vbi primum femina parit, infantem pelle mox inuolutum suspendunt ab arbore, ferinisque cerebris eius in ore ingestis, ac medullis

lis quoque ferarum nutriunt: neque blandiri, neque fouere eos infantes videntur matres, præter hoc, quod diximus alimenti obsequio: nam etiam puerperæ dimisso (vt diximus) suspenso infante, ad consuetas venationes cum viris suis mox properant, vnde & ipsæ viuunt, vt Procopius memorat de bello Gottorum lib. 2. Aduersi igitur nil patitur, qui diuino regitur cõsilio; nam & illud occurrit, vt flumina ipsa, quæ hominem quemcumque breui interuallo obruunt, præfocantque, diuina prouidentia, etiam demersos, vt ad plurimos dies viuant, seruent: quod accidit Gocellino nobili Coloniensis Archiepiscopi ex sorore nepoti: is puerulus adhuc dũ Rhenum traijceret incautius, nauigio elapsus demersus est, neque vlterius visus: at post decimum quintum diem expiscatus, oblatusque sepulcro sancti Suiberti repertus est viuere adhuc. Id enim tradit Ludgerus in Epistola ad Rixfridum Traiectensem Episcopũ cap. 10. apud Surium Tomo. 2.

EQ. Studia quoque hominum, vt ditentur, redduntur inania, aut eluduntur, dum quisque prætermissa diuina omnium curam gerente prouidentia, studiosius ad honores anhelat: at contra qui incuriosi comperti sunt, mirum quas leuissimas occasiones obtulerit illis Deus, quando ad maiora efferre decreuerit. Erit nobis exemplo Protagoras Philosophus (tametsi Ethnicus vir, nam etiam Paganorum prouidentiam Deus gerit) qui suis humeris ligna & colligens, & ferens victum sibi quærebat ex ipsa ligni ingeniosa colligatione, à Democrito Abderita agnitus, & in vrbem deductus adeo disciplinis ab illo eruditus est, vt in summum euaserit Philosophum, quem & Plato magnifecerit; vt Aulus Gellius tradit lib. 5. cap. 3. Sed & Basilius Macedo, qui fuit postea Constantinopolitanus Imperator, cum indomitum equum conscendisset, tanta apud Michaelem Imperatorem ob id solum gratia valuit, vt Zonaras tradit in Michaele Theophili filio, & Theodore in fine, vt tametsi obscuris esset parentibus ortus, ex equorũ custode factus sit ipsi Imperatori cubicularius, & ducta Eudocia vxore, quæ erat Imperatoris concubina, etiã in imperio illi successerit. E contra vero magni viri ad perniciem ex leuissima quoq; causa traducuntur. Adeo proprio sensu duci, prætermisso diuino consilio, periculosum est; idq; vno exemplo faciemus perspicuũ. Erat Paulinus apud Theodosiũ auctoritatis non paruæ, familiarissimeq; ob rem litterariã ab Eudocia Augusta excipiebatur. Hic igitur ob pomum, quod dono dedit Theodosio, ab ipso occisus est: fuerat enim pomum miræ magnitudinis Theodosio oblatum, quod ipse admiratus dono dedit Eudociæ vxori, illa vero aduenienti Paulino donauit. Ipse autẽ, vt se in Imperatoris gratiam magis insinuaret, incautus, ac rerum

nescius

nescius donauit Imperatori præseferenti gratum animum. At quid de pomo actum esset Imperator vxorem rogat, quæ illud se comedisse mentita est, proferens autem illud Imperator mendacij, & perfidiæ illam quidem coarguit, Paulinum autem iussit occidi. Ex Nicephoro, Zonara, & alijs. Reges quoque magni aut venando, aut ludendo, aut leuiora quoq; agendo in vitæ summum discrimen prolabuntur: quod alias dicturi sumus, quando de amplissimis opibus ratiocinatio inciderit, præcipue de Bellisario, qui cæcus factus etiam mendicauit, cum mirifice pluribus ex Regum victorijs velut triumphasset. Et de Valeriano Imperatore, qui Persis tandem velut vilissimum mancipium turpissimam seruitutem seruiuit; de quibus alias pluribus, sed de hac re hactenus.

PH. Nunc videntur recensendi quidam rerum euentus diuino numine permissi in iudicijs dirimendis: nam memoratu digni videntur: velut est ille, qui compertus nobis est accidisse Gregorio XIII. Pontifice. Erat institutum iudicium de rebus fidei aduersus Ioannem Casierum Magistrum totius Rhodiensium Ordinis, Iudices delegati, actuarijque, ac testes iam acta peregerant in Melite Insula; erat accusationis princeps Romagasius Eques: euocati sunt omnes ad Gregorium Romam anno Domini 1581. nobis igitur spectantibus; Romam venere accusator, & reus Nouembri mense. Mirum accidit; Decembri proximo obijt Romagasius accusatoris officium gerens; obijt propediem accusatus Magister, eodemque templo Trinitatis sepulturæ vterque traditus est. Dum è Melite delegati iudices, actuarijque cum actis, ac testibus nauigio veherentur eodem mense, naufragio omnes ij perierunt, atque ipsa quoque acta, atque ita nullæ tanti iudicij instituti portio salua facta est. Adeo omnia perpetuæ obliuioni tradenda Deus constituerat, vt eius iudicij nullum vmquam vestigium appareret.

EQ. Erit illustris illius iudicij commemoratio, quod recolunt auctores de illo, qui vultu Regis similitudinem referens, & in regno discrimen attulisse visus est, & sibi perniciem. Nam post annum Domini 1400. Margarita trium regnorum Aquilonarium potens Regina iuuenem apud se admiserat, qui forma corporis, & ætate filio proprio non dispar esset, cum secretissima quæque, & quæ non solent, nisi inter matrem, & filium constare, signa perdidicisset, instruente nutrice filij Olai, qui iam diem suum obijsse nesciebatur, vt velut filius ad Regium cum ea, velut matre tribunal admitteretur. At cum tandem certissimo nuntio accepisset Regina Olaum filium iam fuisse defunctum,

hunc, quem diximus se filium simulare, in Falsterboden iussit concremari. Krantius Vandal. libr. 10. cap. 7. Sed & nominis quoque similitudo adeo incautos reddidit Romæ iudices, vt innoxio viro perniciem attulerit. Erant circiter annum Domini 1571. duo ijsdem carceribus ob diuersas causas inclusi, vtrique idem erat nomen; erat alter vere innocens, rerumque, quæ illi obijcerentur, culpa vacuus, at alterius culpa iam euidens: quamobrem iudices moti in eum tulere sententiam, vt supplicium subiret. Lictores adeuntes carcerem ducturi hominem ad supplicium euocant, egredique iubent. Conscius ipse iam extremum sibi vitæ articulum aduenisse, lictoribus vocantibus, non est egressus: alter, cui idem quoque nomen esset, nil sibi metuens egrediens, præsto est, nam se vocatum putabat, vt iudici sisteret, mox à lictoribus collo funis illi imponitur, duciturque ad supplicium, nec apparuit error, donec, cum de secundo iudicio ageretur alterius scilicet, qui ex actis nondum supplicio dignus censebatur, quem subijsse per errorem supplicium ignorabant, detecta è carceribus hominum permutatio est. Hæc nobis Romæ degentibus accidisse meminimus, & vtrumq; supplicio affectum accepimus. Quandoque vero ipsa formæ similitudo maximum in modum mutuam conciliat beneuolentiam: cuiusmodi exemplo esse possunt ij duo pueri, qui Pipino Francorum Regi deseruiuisse memorantur, nobili quidem progenie. Erat alter Comitis Aluernensis filius, alter ex milite quodam Bericano ortus. Mirum vt, cum diuersis parentibus fuissent, ac locis progeniti, adeo sibi vultu essent assimiles, & pari quoque fortuna vsi: nam vterque à parentibus Romam deducebatur, forte fortuna sibi apud Lucam obuiauerunt Romæ, vterque Baptismum subijt, ac deinceps admirandum in modum sese dilexerunt. Vinc. histor. libr. 73. cap. 162.

TH. Supersunt præterea exempla quædam diuinæ vindictæ admiranda, & è contra innoxiorum admirabiles liberationes. Boleslao Boemiæ Duce, cum aduersus Catholicos persecutio fuisset instituta, nitente Drahomira ipsius Ducis nutrice, Podiuinus suspendio est adiudicatus: mirum id fuit, vixque fidem res tanta consequitur; biennium integrum in furca appensus sub dio perpetuo mansit, nulla tabe violari, nedum corrumpi, conficique potuit, donec de persecutore vltio diuina sequeretur. Ioannes Dubrauius Episcopus histor. apud Surium Tomo septimo in vita sancti Viceslai Ducis cap. 15. Septembri Mense. Succeßit igitur hunc in modum diuina vltio: iacebant adhuc insepulta occisorum

Sacerdotum corpora, dum curru veheretur ipsa Drahomira, auriga mentis deuotione motus descenderat paulisper è curru, at eo descendente, terra sponte dehiscens ipsam Drahomiram, currumque, ac reliquos, qui eodem curru vehebantur, absorbuit, auriga solo incolumi, qui ad aram iuxta sitam (vt dixi) equo desiliens accurrerat, cum forte tintinnabulum tinnire audijsset, vt Dominicum corpus in sacrosancto sacrificio adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Hæc idem Ioannes Dubrauius histor. Boem. apud Surium in eadem vita cap. 15.

Vt autem hunc aurigam ob diuinorum venerationem incolumem fuisse diximus, ita ob diuinorum contemptum gens alia diuino miraculo mulctata traditur. Choreas ducebant in Colbeke Villa Halberstatensi nimis insolenter ipsa Dominicæ Natiuitatis nocte, & quod culpas valde auget, etiam in ipsius Ecclesiæ cæmiterio sancti Mauri. Erant autem, qui id agerent, ebrij omnes, tum viri, tum feminæ, quamobrem inconcinnis clamoribus diuinum officium interturbabant. Rogati à Sacerdote, vt abstinerent, cum non parerent, ille velut quadam pia indignatione commotus dixit: Quando mecum diuina religio contemnitur, sit vobis circuitio, choreaque illa annalis. Adeo illa sententia Deo probari visa est, vt ij in chorea semper perseuerauerint absque cibo dies, ac noctes sine vlla quiete, adeo vt quidam sancti viri etiam pro illis diu rogarint, at illi nihilominus annum integrum perseuerauerunt. Ac cum quidam sororem suam ex eo circulo ablaturus accessisset, potius brachium euulsit. Durauit autem adeo is motus, vt alta terræ vestigia impresserint. Anno demum euoluto quieuere, maior pars spiritum exhalauit, pauci, qui super fuerunt, recreati insigni se pænitentia macerarunt; accidereque hæc Imperatore Henrico. Krantius in Saxon. libr. 4. cap. 3. Nauclerus eadem. Numquam igitur inulta sunt contempti numinis crimina. At vero, qui experti sunt diuinam gratiam, qua à periculis eximerentur, etiam insignibus quibusdam modis nobis recensendi sunt aliquot. Et in primis quoad choreas spectat, sæpe cum sponsi ipsi culpis careant, quod diuinum matrimonij Sacramentum excolant, ij, qui nuptias eorum celebrant, culparum nexibus sese illaqueant: vnde in eos diuina vltio prouenit, cum diuina gratia sponsis affulgeat. Agebantur Qualenses in Lubica nuptiæ, aderatque frequentissima virorum, mulierumque multitudo choreas ducens; ignis incognita origine domum inuadit, perimuntur ab eo 180. vtriusque

ſexus: ſoli ſponſi nudi è lecto euaſere incolumes; vnde datus eſt prouerbio locus. Nuptiæ ſcilicet Qualenſes. Krantius Vandal. libr. 12. cap. 12. circa annum Domini 1440. Sed & periculum, quod euaſit Matthias Coruinus Vngariæ Rex, opportune eſt commemorandum. Victore enim Turca aduerſus Vngaros in campo Merulæ, in Raſciæ, Bulgariæque finibus, Coruinus Dux ſibi fuga conſulens triduum equo vectus per auia loca iter confecit cibi, & potus expers; quarto die incidit in latrones duos, dimiſſo dudum equo, qui præ nimio labore defecerat, quum eſſet ipſe inermis, ſe ſpoliandum dedit: direptis veſtibus, de aurea cruce, quæ è viri collo pendebat, inter latrones oborta eſt contentio; Coruinus autem, dum ſalutis viam circumſpicit, promptum ſibi latronis gladium intuetur, quo mox arrepto, litigantes adoritur, alterum letali vulnere conficit, conculcatque, alterum petens in fugam vertit. Hac igitur crucis occaſione optimus Dux ſe à rapina, morteque redemit, quod haud ab re diuina benignitate factum, vt qui pro cruce affixi Seruatoris nomine dimicaret, crucis quoque auxilio liberaretur, anno Domini 1448. Bonfin. dec. 3. lib. 7.

EQ. Semper à periculis bonos eximit Deus. Id ego non tacebo, quod ad Sergiũ Papã pertinet: pepererat ex incæſtu mulier quædã; æmuli Sergij Papæ in eum culpam referebant caſtitati eius labem inurentes. At ſanctus Anthelmus Epiſcopus Pontificis Romani famam labefactari minime paſſus it ad domum infantis nonum diẽ nondum agentis, interrogat, iubetque, vt aperiat ſuis verbis, ſi ſit Sergij Pontificis Romani filius? Reſpondit infans abſolutiſſimo ſermone, Sergium Pontificem Romanum eo ſcelere immunem eſſe, nihil illum cum Venere commercij habere, ex vetuſtiſſimo auctore Surius in vita Sancti Anthelmi cap. 3. Tomo. 3. Ita fit vt loquantur, qui linguæ vſu careant, vt innocens periculo eximatur. Quin etiam, abſciſſa ipſa lingua, Tyrannorum vis nil adimit viris pijs, quod Romano Martyri accidit, cui etſi eradicata à perſecutore eſſet lingua, diſertiſſime tamen loquebatur, vt Ioannes Chryſoſtomus narrat apud Metaphraſtem in vita S. Romani, Nouembri. Surius Tomo 6. Sed & ij in Typaſenſi Mauritania, vti alias recolebamus, ab Arrianis idem linguæ abſciſſionis periculum experti ſemper diſerte locuti ſunt. Id Victor Vticenſis tradit hiſt. lib. 2. c. 22. apud Surium Tomo 4. in ſancto Eugenio; Iuſtinianus Imperator id affirmat in Codice de off. præfec. prætor.

PH. Et ego alind non prætermittam, quo ab Antropophagis diuina clementia leui occaſione exemerat nautas, mercatoribus

in

insiescam illis transeuntibus. Inciderant nautæ piscatores in Aquilonem vltra Estotilandam Insulam in Antropophagos; qui, cum reliquos omnes comites in continentem descendentes iam deuorassent, etiam ad nautas accedebant, qui piscationi incumbentes retia trahebant. Antropophagi nouitatem rei admirati, velut quodam prodigio absterriti (numquam enim visa fuerant retia) omnes nautas incolumes dimisere, vt tradunt duo fratres Zeni, de Insulis Frislandiæ libro, apud Ramus. Tomo. 3.

T. Hi. Adijciam ego & aliud hominis discrimen, quod diuina ope sola euitauit, teguntrq; multa admiranda in vno illo euentu. Pecchius Cisalpinus fuit vir equidem industrius, & imperterritus, hic cum aliquando in odium incidisset cuidam viro illustri, multorumq; oppidorum Domino, itinerans vi armata captus ab illo est, clamque est in saccum coniectus, & in ima parte domus occlusus in arce quadam firmissima, etiam inscijs alijs familiaribus, præter vnum fidum necessarium, seruatus est; vt diutius in cruciatu Pecchius viueret, arcis Dominus iusserat quotidie panis frustum, & aquæ paululum dari, velut reo ad carceres perpetuos damnato: nemo tamen hominum quis ille esset inclusus nouerat. Interim, dũ per vrbes, oppida, vicosque Pecchius quæritur, eo non inuento, Magistratus, vbi suam vitam degebat, occisum censuerunt: inuẽtus enim, fuerat mulus eius, quo equitabat, sanguine aliquatenus aspersus: actum est iudicio publico, vt occisor quæreretur: inuenti sunt duo, quibuscum aliquando fuerat rixatus. Hoc indicio comprehensi, ac torti occidisse hominẽ falsi sunt, alteri quidem suspendij, alteri abscissionis capitis suppliciũ collatum est. Cum tamẽ ille interim, qui occisus putabatur, viueret inclusus in eo, quem diximus, tæterrimo carcere. Absumpsit is misere annos decem & nouem in eo vitæ genere pane, & aqua perexigue alitus, numquam vestem aut exuens, aut mutans, semper tamen (vt ipse nobis suis verbis narrauit) Dei, eiusque Diuæ matris clementiæ memor, spe semper constans, futurum aliquando, vt inde eriperetur. Filij interim, velut patri mortuo iusta fecerant, hæreditatem quoque aditam & administrarant, & alienarant. Exacto igitur decimo nono anno (nam Christi anno 1540. inclusus fuerat) quinquagesimo nono inuentus est in hunc modum. Iam is arcis Dominus, qui incluserat, diem suum obierat, panis, & aqua tamen velut reo damnato adhuc dabatur: numquam tamen aut videri ab aliquo, aut sibi alloqui quisquam inuentus est omni hoc tempore. Tandem igitur cum de extruendo loco ageretur, atque murus, quo vndique ille cinctus erat, nulla prorsus ianua, sed paruula tantum specula, qua perpaulum luminis irradiaret, permissa fuisset, destrueretur,

 appa-

apparuit homo lacera prorsus veste, barba ad vsque genua, capillis vltra humeros protensis. Admirantibus, qui aderant, in vulgus mox res inuenta transijt; accurrere omnes, velut ad siluestrem, hirsutumque hominem: periti, qui aduenerant, consulere; ne mox sub dio homo traduceretur, ne aut cæcus ob nimium ambientem insuetum aerem fieret, aut etiam vitæ vigor, qui supererat, nimio aere obrueretur. Hac cautione vsi aliquot dies hominem seruarunt incolumem: quis fuerit, quisue sit prodit, quod vitæ genus peregerit, tandem conspectus agnoscitur: ac velut homo resurgens Principis iudicio bona à filijs alienata recuperat, dum viuit fruiturus. Mirum, cum podagra laboraret immissus in carcerem, reliquo omni tempore incolumi corpore fuit, etiam postquam eo periculo exemptus fuit. Cum eo etenim collocuti sumus; hæcque ex illius ore didicimus, cum Mediolani compertum hominem rogaremus, vt hæc nobis enarraret. Erat tum annus 1566. Nouembris mensis: sed quæ culpa adduxit homines, quos diximus, vt veluti homicidij reos se esse faterentur, cum non essent? nisi quod diuina consilia nullo humano captu intelligi posse semper, & vbique animaduertamus. Et certe nusquam deest hominum necessitatibus Deus, tum viuentium, tum defunctorum etenim habet & suorum iam defunctorum curam, ne in ossa eorum sæuiens Tyrannus agat quodlibet; quin si sæuierit, ac turpitudine, fœditateque aliqua ea sit persecutus, adest Deus, vt honestiora efficiat; præter tot miracula ab auctoribus tradita illud mihi videtur fere omnibus præferendum, quod Stanislao Cracouiensi Episcopo accidisse traditur. Fuerat is à Rege tanta sæuitate peremptus, vt corpus eius in sexcentas fuerit diuisum partes, feris, auibusque diuersis locis omnes expositas: mirum id fuit, vt toto triduo quatuor aquilæ illæsa & à feris, & ab auibus omnia membra defenderint. Tandem vero collectis hinc, & inde ijs partibus, suoque ordine compositis, diuina clementia adeo affulsit, vt omnes simul agglutinarentur, consolidarenturque, vt nulla cicatricum vestigia apparerent: & (quod auget miraculum) digitus vnus in lacum fuerat abiectus, atque à pisce deuoratus: at vt omnia simul membra cōponerentur, pisce illo forte fortuna capto, inuentus est digitus, ad motusque loco suo, & ipse consolidatus est. Hæc Ioannes Longinus in vita sancti Stanislai apud Surium Tomo 3. Sed de his plus satis iam dictum.

PH. Libet adhuc recensere duo quædam admiranda, quæ acciderunt innoxijs, vt nescias an culpa, an merito passi sint, quorum nulla ratio potest homini innotescere. Faber lignarius in Vismaria vrbe Germaniæ in furorem versus est: ac cum nulla bellua

soleat sæuire in propriam prolem, hic vnus temere, nulla accedente causa, arreptos duos filios secuit medios, tertium cum omnium matre alio mortis genere peremit, nihil harum rerum, quas ageret, animaduertens. Postea vero in se rediens, conspectis cadaueribus, horrens tantum facinus, se quoque interemit circa annum Domini 1407. Krant. Vandal. lib. 10. cap. 10. Quis vmquam rei huius causam nouerit? quatuor in furore commisit is homicidia, aliud omnium maximum prudens in se ipsum commisit. Sunt hæc diaboli pessime instigantis opera.

Magister quoque Theutonicorum ordinis per indignationem suspendio prætenso falso crimine sciẽs prudensque quendam peremerat. Innocens cum ad supplicium duceretur, ad Christi tribunal magistrum citat, ad tertiam decimam diem: adueniente die magister prorsus incolumis suo ore coram non paucis fatetur oportere se sisti coram Deo. Mirum, ea die occumbit. Id accidisse in Liuonia circa annum Domini 1407. tradit Krantius Vandal. lib. 11. Quis vmquam hæc animo concipiat, intellectuque percipiat? Nemo sane, nisi quod iram Dei in iniquos iudices inde animaduertimus.

TH. Numquid iram Dei putabimus etiam illam, quando puer à pueris per imprudentiam suspendio necatus est? Id enim accidisse Procopius auctor est belli Gottici lib. 1. Samnites pueri, cum pastum pecus educerent, per lusum, vt assolent, duos inter se deligũt corporis habitudine præstantiores, ac specie, quorum alterum Bellisarium vocitant (tum enim is Iustiniani nomine in Italia bello præerat) Vitigem alterum, qui aduersarius erat. Hos igitur colluctari inuicem iubent: in ea colluctatione, qui Vitigis nomen fuerat sortitus, in terram victus prolabitur: hunc statim puerilis illa, & inconsideratior turba illudendo simul, & increpando in proximam arborem suspenderunt. Lupo deinde interueniẽte conspecto, exterriti omnes fugam capessunt; qui vero suspensus pendebat, à cæteris destitutus in eo cruciatu interijt. Quibus de rebus certiores facti Samnites, ex his, quæ acciderant, coniectando asseuerarunt victorem omnino Bellisarium fore, quod re vera postea sequutum est. Hæc Procopius. Certe magna illa diuini consilij abyssus, non humano consilio metienda; occulta cum igitur sint illius iudicia, conticendum homini est, nec vltra inuestigandum. Sicut & illa admiranda magis sunt, quam discutienda, quando infantes vix nati ad maximos honores prouehuntur: nã Theodosius iunior ex Arcadio, & Eudoxia natus mox renuntiatus est Imperator, vt recolit Marcus Gazensis Diaconus, nam & decreta Imperatoria exorasse ab illo Episcopos Reuerendissimos cõtestatur. Sed & Vla-

dislaus Alberti filius, cũ quatuor menses vix attigisset, Rex Vngariæ diademate coronatus est. Sabell. Enead. 10. Quin Stephano Ioannis Sepusij filio adhuc vagienti corona eiusdem Vngarici regni imposita est. Iou. hist. lib. 38. Hæc igitur omnia diuino permittenda iudicio sunt: alij autem pueri annorum aliquot ad Imperia sunt euecti, sed id nõ adeo admirandum, sed nomine numine fiunt huiusmodi, vt discat homo Dei vbique prouidentiam.

Illud enim perspicuum est, omnia quæ fiunt, viuentium esse doctrinam, miris enim modis loquitur Deus docens humanum genus quandoque rerum euentibus assuetis, quandoque etiam prodigiosis contingentibus, vt norint homines omnia cælesti numine gubernari. Nam cum Theodorici Gottorum Regis exitus illo infelicissimus immineret, vel ipsa muta saxa loqui quodam modo visa sunt. Bellisario etenim eodem aduersus Gottos bella gerente, sub Iustiniani Imperio, Neapoli admiranda res contigit. Theodorici enim Gottorum Regis in foro ipso imago erat lapillis sectilibus, quadratisque, varioque colore infectis composita: huius imaginis caput adhuc Theodorico superstite, nescio quo casu defluxit derepente, & sua sponte depulsa lapillorum compage; vnde mox subsequutum, vt Theodoricus vitam finiret. Post annos deinde octo lapilli, qui imaginis eius ventrem effigiabant, quoniam eundem iã modum protinus excidissent, Athalaricus Theodorici ex filia nepos fato suo defungitur. Paulo post labentibus circa pudenda lapillis, Amalasuntha Theodorici filia ex humanis excessit. Gottis autem obsidentibus vrbem, à femoribus ipsis ad imos eiusdem imaginis pedes lapillorum compages omnis dilabitur; & imago tota ex pariete penitus aboleuit. Hæc Procopius Gott. bell. lib. 2.

Ideoque infantes, quos diximus in Vngaria coronatos, visi sunt præsignasse infirmum futurum propediem regnum: postea enim ablatum Christianis Turcæ seruiuit: licet per Dei gratiam hodie à Christianis reperatur. Et Theodosius quoque ipse, vt fauit sua imbecillitate hæreticis, incurrit maximam offensam Dei, & morte etiam pessima interijt equo lapsus. Sed de hisce rebus hactenus.

EQ. Pro Colophone nostri colloquij, sole ad occasum vergente, illud vnum à vobis quæro; num si cui accidat, vt quā die natus est, anniuersaria etiam moriatur, sit mysterium aliquod; an vero is casus videatur ad euentus esse referendus?

TH. Nullum in ea re censendum mysterium, aut rerum coniectatio. Res tamen vere memorabilis est. Florentino enim ciui Francisco Bandino Abbati in aula Romana notissimo id accidit, vt qua die natus est, 19. Decembris, eadem postea sit defunctus:

vt quater nouennalis numerus rebus suis acciderit; decima nona die natus, decima nona defunctus, ætatis annum agens vigesimum nonum, cum ageretur annus Domini millesimus quingentesimus septuagesimus nonus: quod adnotauit, qui illi sepulcrale elogium conscripsit Romæ in æde sancti Siluestri in Quirinali.

EQ. Tradunt historici Carolo Quinto Imperatori vigesimam quartam diem Februarij fuisse euentibus omnibus memorabilem, quod illa sit natus, illa Gallorum Regem deuicerit, captiuumque fecerit apud Ticinum Insubriæ vrbem, illa quoque Augustale diadema de manu Pontificis Romani Bononiæ susceperit.

PH. Si numeros velimus perpendere, in omni humano genere nulli plures concurrere septenis scilicet, quam in Gregorio Vndecimo Romano Pontifice: ac non modo septies septem, sed vndecies septem, cum ipse esset eius nominis Vndecimus Pontifex, septimo supra decimum anno factus Cardinalis, septem supra triginta annos in illa dignitate agens fit Pontifex; septimus erat ex ijs Pontificibus, qui Auinione sederant, electus à septem supra decem Cardinalibus; septimo decies repetito anno vrbem Romam Pontificiæ maiestati velut postliminio, exilioue liberatam, repetita sede decorauit; septem annos in Pontificatu peregit: septimo ab electionis die consecratus, & coronatus.

EQ. Si id in Gregorio Vndecimo velimus perscrutati, adhuc alia supersunt, quoad septenarium numerum. Electus enim fuit anno Domini septuagesimo trecentesimo post millesimum; deseruit vrbem Auinionem, in qua portæ septem numerantur, plateæ, palatia, collegia, parochiæ, cœnobia virorum, ac mulierum septem; migrauit Romam septem collibus insignem; ter septem triremibus omne è Gallia in Italiam iter confecit: vt ita conijcias omnem lucem, maiestatemque Romanæ vrbis non potuisse illustriore modo repeti, nisi tot septennalibus numeris in vnum collectis. Sed de re ista plus satis.

Sed quid præterimus, quod valde mirandũ est, scilicet quod illis accidit, qui dormiẽtes egressi cubilia, domosq; vestimẽtis, armisue se ornant, mechanica opera in ipsis somnis exercent? quin & homicidia perpetrasse memorantur, quæ, si vigilassent, nõ exercuissent? Laudensis etenim iurisconsultissimus enarrationes scribens in Clemẽtinas memorat, cum Parisijs degeret, vsum se consuetudine Anglici cuiusdam, cui id in more positum erat, vt somno correptus domo egrederetur, ad templa proficisceretur etiam procul remota: atq; aliquando eum iuxta Sequanam fluuium somno adhuc oppressum ambulantem etiam puerũ peremisse, ac sese rursum in lectũ recepisse numquam expergefactum. Bartolus quoq; memorat,

Pisa-

Pisanum quendam ciuem in ipso somno sæpe arma corripuisse, vrbem inambulasse concinentem semper oppressum somno. Marianus quoque Senensis Iurisconsultissimus narrat in vicinia agnouisse puellam è lecto, cubiculoque somno oppressam egredi consueuisse, pistoriamque exercuisse, numquam expergefactam. Quæ omnia non ijs tantum accidere, sed frequenter alijs quoque: nam & Cælius Rhodiginus de ea re scribit antiquit. lib. 30. c. 9. & Petrus Aponensis in commentario 30. ad Problema duodec. & Tiraq. de pœn. remitt. causa quinta.

PH. Haud dubie hoc est admirandum, nam in ea re natura agit mirifice, dum dormienti multus accidit motus, ac perturbatio ex atra bili: atque ideo ea ex causa spiritus non quiescit, sollicitaturque ab imaginatione rerum consuetarum: at cum motus non sit tantus, vt somnum prohibere queat, efficitur & illa interna rerum agendarum imaginatione, & solicitatione motus alius exercens, & externa membra sensibus semper oppressis, vt eodem loco memorat Aponensis: ijs morbis tradunt Betonicam herbam pro antidoto esse, vt Antonius Musa scribit, recolitque Tiraquellus.

INSE-

INSECTA ANIMALIA

COLLOQVIVM QVINTVM.

EQVES D extremos istorum hortorum terminos sub illa, quæ hinc videtur, rupe scaturigines quædam sunt insitæ virtutis cuiusdam non contemnendæ, balnearum enim vsum exhibent feruore suo ægritudinibus maxime salutarem: verum celebratæ sunt apud finitimos omnes, ob quoddam ibi insigne miraculum. Vermes enim quidam illis in aquis adeo feruentibus, vt tactæ lædant, viuunt, qui translati mox extra illas moriuntur: quamobrem non fuerit locus nobis incommodus ad diem hanc transigendam sub vmbraculis, & tectis ornate ad balnearum vsum confectis.

PH. In huiusmodi minimis animantibus natura ipsa maiora videtur collocasse miracula, quam in enormibus animalibus, vt vel sic videatur ostendisse non molis amplitudine, sed virtutis res esse metiendas: sicut & in lapidibus, ac gemmis, quas saxis præferendas ob incredibilem virtutem instituit: exiguas autem ipsas esse voluit, saxorum autem montes altitudine cælum attingentes nullius, aut modicæ virtutis vim habere iussit. Videmus præterea campos, montes, fluminaque ipsa, atq; æra omnia ignibus exuri, aut statim, aut saltem interuallo, attamen animalcula quædam non solum non lædi, sed

di, ſed in eo viuere: & vt viuant, etiam in igne verſari neceſſarium eſſe. Ita fit vt nobiliſſimus, & maximus omnium elementorum ignis nulli ſe rei ſubijciat, niſi præexiguis, minimiſque aliquibus animantibus, dignatus ab illis ſe vinci, dedignatus ab hominibus, aut maioribus animantibus ſe, ne dicam, vinci, ſed nec attingi quidem.

EQ. In hiſce ſcaturiginibus vermes & naſci, & viuere perſpicuum eſt cuilibet: videris in eis plurimos piſcium more volutari, nec poſſe alibi viuere & tamen, vt tactu experimini, aquæ ob feruorem tangi ſe non permittunt.

TH. Ego admiror, ſed id ipſum alias legi: Sanctus etenim Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 2. eſſe (ait) animalia, quæ in medijs ignibus viuunt, ac nonnullos vermes in aquarum calidarum ſcaturigine reperiri, quarum feruorem nemo impune contrectat. Illi autem non ſolum ſine vlla ſui læſione ibi ſunt, ſed etiam extra eſſe non poſſunt. Hæc ille.

PH. Sanctus Auguſtinus regionem non exprimit, vbi vermes huiuſmodi feruentibus inhabitent ſcaturiginibus, attamen de piſcibus id aliquando legi, ſed non eſt opportunum modo de piſcibus, ſed de vermibus putarem eſſe eam prouinciam, quam nuncupat liber de natur. rerum Cælidoniam. In ea enim (inquit) quibuſdam aquis naturaliter feruentibus vermes non aliter viuunt, quam in frigida piſces, ac extra eas aquas in frigidam migrantes moriuntur. Id habet etiam Vinc. hiſt. natur. lib. 20. c. 68.

TH. Horum ſententia non eſt contemnenda, propterea vt admiror vermes eſſe ex eorum libris, qui in feruida viuant aqua, magis miror, quod ignem extinguant aliqui vermes; tradit enim idẽ liber de natur. rerum, ſtellæ figura vermem reperiri, qui nocte, vt ſtella luceat, numquam, niſi magnis imbribus proueniat, ac ſerenitatem adeſſe demonſtret: huius tantum rigorem eſſe ait, vt tactum ignem modo, quo glacies, extinguat: huius etiam ſanie; ſi humanum corpus contingatur, toti capilli defluunt: idque, quod tactum eſt, de colore in virorem mutat. Hique vermes nihil gignunt, nec in eis eſt mas, aut femina. Eadem etiam habet Vinc. natur. hiſtor. lib. 20. cap. 168. & Albert. magn. animal. lib. 26. in ſtella.

EQ. Hæc ſupra ignem in animalculo vis omni eſt memoria digna, immo admirabilior eſt, quam Salamandræ vis, quam ferunt in igne viuere; quamquam de Salamandra non eſſe nunc diſſerendam cœpta ratiocinatio nos prohibet, reijcientes omne de ea colloquium, cum de quadrupedibus, aut ſerpentibus agendum fuerit.

PH.

PH. Est sane naturæ miraculum, frigidum humorem præparuum tanta vi esse præditum, vt igneo calori præponderet: verum admiror ego longe magis auiculas aridissimas, omni humore carentes in igne nasci, non aduri, quin potius in flammis viuere; immo flammis egere, vt viuant. Scribit enim Arist. hist. anim. lib. 5. cap. 19. in Insula Cypro ærarijs fornacibus, vbi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, bestiolas in medio igne nasci pennatas, paulo muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque obambulent; extra ignem moriantur. Hæc ille.

EQ. Eadem Cicero lib. 1. de natura Deorum.

PH. Accedit & Solinus cap. 17. qui huiusmodi volucres Carystias nuncupat, & in Creta impune inuolare in fornaces ignitas tradit. Sed & Seneca quæst. natur. lib. 2. affirmat animalia quædã ex igne generari: & ideo etiam has igne gigni, non esse dubitandum, vti recens longa disceptatione tradit Marsilius Cagnatus medicus Variar. obser. lib. 1. cap. 23. 24.

TH. Alij tamen non Carystiam, sed Pyraustam, alij Pyrogonum, alij Pyralem nuncuparunt. Plinius enim libr. 11. cap. 36. In Cypri (inquit) ærarijs fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis, velut pennatum quadrupes appellatur Pyralis, à quibusdam Pyrausta, quamdiu est, igne viuit, cum euasit longiore paulo volatu moritur. Hæc ille.

EQ. Ælianus eadem commemorat, sed non admiratur mortem earum extra ignem incurri; libr. enim 2. cap. 2. sic habet: Ex igni generatas bestias volucres existere nuncupatas Pyrogones, & in eo ipso igni viuere, & ali, huc atque illuc volare, hoc admirabilitatem facit: illud non admirationem excitat, cum extra ignem nutritium egrediuntur, statim exeunt è vita. Hæc ille. Quæ ob tot auctorum affirmationem vera esse puto. Albertus tamen magnus fabulosum id esse censuit de animal. lib. 23. in Carystia, at lib. 26. in littera M. affirmat id verum esse, scilicet Cyprijs fornacibus in igne viuere, extra mori.

PH. Mirum, animalculum hoc cum igne sit genitum, in eoque viuat, nihil tamẽ igneæ lucis habeat, cum tamen stella, de qua mox egimus, ipsa luceat ignis aduersaria, quem scilicet extinguit. Vnde deprehenditur, noctilucarum lucem non igne causari, sed aliunde; & sane de noctilucis memoranda recensentur ab Historicis. In Italia igitur sunt vermes noctiluci, quos cicẽdulas dicunt, de quibus sic habet Plinius lib. 11. cap. 28. Lampyrides lucent ignium modo noctu laterum, & clunium colore, nunc pennarũ hiatu refulgentes, nunc vero compressu obumbratæ: sed & lib. de natur. rerum. Cicendula (ait) vermis nocte volans, & inter noctis tenebras fulgidus radians

radians, adeo, vt quum in tenebris videtur, exhalatio scintillarum putetur. Eadem habet Vinc. natur. histor. lib. 20. cap. 126. Huiusmodi igitur cicendulæ nullum lucis beneficium præstant, neque eminus, neque cominus ijs, qui eo vti velint. Nulla illis lux alia est, nisi quod se in tenebris produnt.

EQ. Prosunt ad naturæ ornamentum. At admiranda est vtilitas earum noctilucarum, quas recentiores tradidere compertas in orbe nouo, in Insula Hispaniola, quarum tradunt esse multiplices species. Sunt vermes nonnulli ad humani digiti fere magnitudinem, in eorum iunctura brachiorum lux plurima emicat; at caput ipsum non minore fulgore coruscat, quam ardens carbo. Sunt præterea vermes alij noctu adeo fulgidi, vt etiam eminus lucem mittant, neque non minore interuallo eluceant passuum centum. Is fulgor non à toto est corpore, sed ab ipsis tantum brachiorum iuncturis: suntque eisdem pedes multi. De ijs tradit Ouet. hist. lib. 15. cap. 2.

Sed excedit vulgarem admirationem illud cicendularum, seu noctilucarum genus, quod in eodem nouo orbe in Hispania compertum esse tradit, videlicet earum formam esse muscarum, tantæq; magnitudinis, quanta sit auellana nux, aut quantus scarabeus nostras. Nomen illi est Coccuius, habet ille quaternas alas scarabeorum more, leues quidem binas, at binas duriores. Elucent eorum oculi velut lucerna, noctu enim volitantes non minore coruscatione aerem illustrant, quam quæuis candela cerea soleat illustrare: quin si quis noctu manu hoc animal deferat, procul putabitur ab omnibus lucernam deferre præ manibus: facile enim quisque falli potest, dum ad eum accendendi luminis causa accesserit: tantam veræ lucernæ procul speciem præsefert. In cubiculis ardentis luminis vicem reddit perspicuam, tum legentibus, tum scribentibus, aut aliud opus peragentibus. Itinerantibus per siluas, aut alia quæuis loca tres, quatuorue noctilucæ huiusmodi laternæ vicem præstant. Sed etsi turma, cohorsue proficiscatur, omnibus lux huius noctilucæ vias dirigit, nec itinere oberrare permittit. Solent enim plerique sibi restes ex ijs cicendulis conficere, & collo appendere nocte modo torquium: atque ex ea copia tanta lux emicat, vt conspici possint eminus non paucis passuum millibus, immo vt auctor ipse testatur, penes quem fidem esse permitto, vltra quatuor millia passuum: securiusque agitur cum hoc noctilucarum lumine, quam cum reliquis facibus ignitis; quandoquidem ventorum impetus obesse nil possit. Totaque hæc, de qua disserimus, lux ab oculis tantum micat. Habet autem præterea consimilem lucem ab axillis, adeo vt volans longe fulgidius splendescat, quam quiescens. Ita-

que

que huius fulgoris lumine integra familia mensæ, cænæque accumbit: quin si intestina confricentur alicui in facie, pectore, aut quauis alia corporis parte, ibi præbent etiam fulgorem aliquem. Hæc omnia Ouet. hist. lib. 15. cap. 8. cui subscribit Petr. Hispal. silu. p. 5. cap. 3.

PH. Si philosophari licet, hinc damnare possumus nimium diuitiarum possidendarum studium: non præstabit aurum tanti beneficij amplitudinem, quantum natura ipsa (vt parsimonia, modestiaque exerceatur) præstat. Oeconomica virtus non admodum laboriosa fuerit, quando in Indis tota domus, familiaque sub vno tecto cōtinetur ex vna testudine contecta, ac deinde tota familia noctilucarum lumine peruigilat. Ita damnari ex ijs possunt, qui in sumptuosis domibus nocturnis luminibus nimia se afficiunt curiositate. Nisi quod, vbi aurum negligitur, res ipsas sponte suppeditauit natura, quæ auro coemendæ sunt: at vbi adoratur aurum, vti in Europa, huiusmodi natura non genuit, quia coemi auro eas voluit.

EQ. Possetne reddi ratio fulgoris cicendularum, & noctilucarum?

PH. Posset: nam egregius Philosophus, omniumque scientiarum peritissimus Gregorius Reisch in sua margarita philosophica lib. 10. tract. 2. cap. 10. sic tradit: Noctilucæ noctu ideo visibiles dicuntur, quia intrinsecum, & connatum lumen habent; vnde etiam in nocturnis tenebris videntur, sicut & ligna putrida, vermiculi, squammæ piscium, lumenque illud ingenitum habent ab igne. Nam huiusmodi vermes, quoniam sine sanguine sunt, & frigidi, igneæ partes circa digestionis locum concurrunt, & ibi lucent, sic & piscibus, qui frigidi sunt, & in frigido degunt elemento, natura squammas prouidit multum duras, & terrestres partes igneas conseruantes pro fortificatione caloris naturalis. In lignis autem putridis ignis cum humido aereo ad extremitates colligitur.

Hic igitur ignis, vel est cum qualitate priore, quæ est lux; vel posteriore, quæ est caliditas non existens, aut non adurens; sed naturæ misti conueniens. Ideoque interdiu huiusmodi animalcula nihil huiusmodi fulgoris habere videntur, non quia careant, sed ob solem terram irradiantem; nam in tenebricosis locis fulgebunt; at vbi aliquid lucis diurnæ fuerit, cessat illorum fulgor, quia maius est solis lumen: ab illo illustratur exterius, & lumen illis congenitum, tamquam minus, & debilius obfuscatur: sicuti nec die stellas videre contingit, nisi ab acutissimo visu, aut in aliquo obscuro puteo. Hæc ex illo doctissimo.

TH. Doctissime quidem, cui addendum est, plurima à summo crea-

creatore Deo rebus fuisse indita; quorum ratio reddi non possit. Sublimitas enim creatoris, quæ Angelos præclarissimas creaturas creauit, & vermiculum produxit, & indidit quod placuit, vt docet S. Augustinus super Ioan. tract. 1. Ideo & in vermiculis plura nobis incognita esse posse, non est ambigendum, & cognitorum rationem quoque nobis occultam esse.

PH. Redeamus igitur ad reliquorum verminum admiranda. Ex Aristotile scripsit liber de natur. rerum, vermes quosdam esse aurei coloris, qui statim quidem vt nati sunt, à parentibus aluntur, deinde absque cibo diebus multis vitam transigunt, atque ita iacent immobiles, velut mortui: at quodam à natura tempore præfixo elapso, reuiuiscunt, sibiq; prouisuri ad pastum surgunt. Eadem habet Vinc. natur. hist. lib. 20. cap. 168.

TH. Vermes hos mori, & resurgere est admirandum, sed admirabilior, atque euidentior est bombycis resurrectio. Hunc vermem Indicum appellant; & quamquam de eo beati Ambrosius, & Basilius admiranda tradiderint; tamen eorum sæculo vermis non erat in Græcia, aut Europa cognitus. Scripsere ij sancti Patres, quod ab alijs audierant: quamobrem libet ipsorum referre sententias, postea ad recentiores conuertemur. S. Ambrosius sic habet: Vermis Indicus corniger fertur primum conuerti in speciem auis, post fieri bombylius, & post laxis, & latioribus folijs; videtur pennas assumere: ex ijs folijs illa mollia fiunt, quibus vestiuntur, qui in domibus Regum sunt. Hæc sanctus Ambrosius exemeron lib. 5. cap. 23. quæ retulit Vinc. natur. hist. lib. 20. cap. 67.

At S. Basilius in exem. ho. 8. ita habet. Indus vermiculus, cornutus primum; in erucam transmutatus, deinde temporis progressu bombyx fit: & neque in hac forma permanet, sed & laxis, & latis bracteis alas acquirit. Cum igitur sedetis, vos ò mulieres horũ opera retexentes, fila uidelicet, quæ mittunt vobis Seres, ad mollia indumenta paranda, memores mutationis animalis manifestã resurrectionis notionem accipite. Hæc ille.

EQ. Scripsere doctissime, at non adeo profuse rem omnem explicarunt sanctissimi ij Patres, quandoquidem ante Iustiniani tẽpora, quibus vixere Ambrosius, & Basilius bombyx, è quo sericum manat, & Latinis, & Græcis, erat incognitus; vti tradit Zonaras in Iustiniano. Sericum enim non in Europa fiebat, sed è regionibus Indicis (nam Seres mittebant) vnde serici nomen traxit, deferebatur, bombyce artifice numquam apud nos viso. At sub Iustiniano, vti testatur Procopius Cæsariensis, & ex illo Zonaras in eo, à Perside Romam delati sunt bombyces, sic enim ille. Iustiniani tẽporibus tela serica à Romanis texi cœpit, quæ prius à Persicis

merca-

mercatoribus tantum afferebatur, cum ignorarent, quomodo fieret, neq; scirent fila esse vermium. Cæterum duo monachi ex India Byzantium profecti originem illius declararunt, polliciti se fœtum illorum vermium, oua nimirum perexigua allaturos, & ostensuros Romanis, quemadmodum illa fouendo animata in vermes mutentur, & sericum texant, natura magistra vsi. Eos monachos Iustinianus in præsentia muneribus, de cætero magnis pollicitationibus ad illud præstandum confirmauit. Itaque Serum oua Byzantium attulerunt, & in fimo collocata in vermes transformarunt, & mori folijs aluerunt, indeque sericum confecerunt. Ex eo igitur Romani cognouere quo pacto sericum conficiatur. Hæc ille. Et sic à Perside primum in Europam delatos bombyces apertissime ex ijs verbis liquet. Nam in Perside maxima eius serici mercimonia est, vermiumque plurima illorum industria, vti testatur Nicephorus libr. 18. cap. 30. Fateri tamen oportet, sericam vestem Romanis ante M. Aurelium Antoninum in vsu non fuisse; nam, vt habet Platina in Vrbano Primo, is Imperator primus Romanorum serica veste, mensis, & capsis argenteis vsus est. Itaque sericum ante hunc Imperatorem incognitum Romæ fuit; ante Iustinianum bombyx ipse. Sed hoc cælo nostro Europæ facti sunt exiliores bombyces, velut frigidiore loco, nam digito humano minores sunt, cum Indici pollicis humani musculi magnitudinē longe excedant; domusq. illorum humani capitis fere magnitudinem superant; nostro autem cælo vix præparuo ouo gallinaceo æquari possunt, prægrandes pugno humano.

TH. Hunc vermem alio nomine nuncupant. Eum enim Lanificum quidam vocant, sicut & Albertus magnus de anim. lib. 26. in Lanifico: de eoq. sic habet: Lanificus vermis est longus, maculosus, & multis constans pedibus sparsim, colore albus; hic lanam sericā ex proprijs visceribus operatur, & arboris mori folijs vescitur, qui scilicet cibus, mediantibus ipsius visceribus, in lanā conuertitur. Itaq; lanæ suæ fusos in ramusculis faciunt, & in circuitu sui operantur, ita vt perfectis fusis, vndiq; in opere suo includantur. Post hoc exitum sibi faciunt in summitate fusorū, egredientesq. natura mirabili mutati prorsus apparent à forma priori, adeo, vt vermes, qui repebāt innumeris pedibus, habentes alas iā apti sint ad volandū. Demum Venerem ineuntes diebus tribus coeunt: quo peracto, masculus moritur, femina vero, ordine iterato, oua parit innumera, substrato sibi panniculo vel albo, vel rubro, deinde emoritur: tunc panniculus cum ouis suscipitur, & vbi non possit hyemis attingere frigus reponitur. Postea, calore veris inualescēte, oua ad solem exponuntur, & calore fouentur, donec animata in vermes formantur.

Duos tamen colores lana naturaliter in verme suscipit album, & croceum, cæteri vero artificio fiunt. Dicitur quod oua de panno in exceptione supposito vel album coloré, vel croceũ trahũt. Hæc explicatius rem ipsam enarrans repetit Vinc. hist. nat. lib. 20. c. 138.

E Q. Nec tamen sufficere videntur hæc ad enarrandam vniuersam seriem totius fætificationis huius vermis, ac serici: propterea libet addere, quod de eo narrat Vinc. eod. li. 20. c. 119. Bombyx (inquit) vermis est faciens sericum filosum de ore suo, in quo sepeliat se ad hoc, vt renascatur cõpletus: & postquam reiecerit omne stercoratum, & fætulentum, ac nigrum de corpore suo, tunc corpus eius transflucens est, cum aspicitur ad solem; folijs quidem celsi vescitur, quæ vulgo morus dicitur; sed postquam operari cœperit, escam renuit, delicioso labori operam diligentem impendens. Calathi vero parietes industrius textor circuit, lanam educens crocei coloris, quæ niuei candoris per ablutionem efficitur, antequam artificialis tinctura superinducatur. Consummato autem opere nobilis textoris, thecam in opere proprio inuolutam centonis subintrat ianuam similis papilioni: semina postea minuta eijcit ex naturæ penatibus secretis, quæ per hyemem reseruantur, vt aere clementiore redeunte, carni humanæ admota in sinu fomenta suscipiant, vsq; dum natura motũ seminibus animatis conferat animalẽ: incrementa vero suscipiunt postea tam virtute naturæ, quam beneficio ciborũ. Hæc ex illo. Atq; ita fit, vt ex pluribus auctorib. plurima miracula colligãtur, quæ etiam quotidiano experimẽto dignoscũtur.

T H. Iure igitur omnes Reges, & quicumq; in orbe dignitate præfulgent, animalculi huius opere potius excremẽtis induuntur, exornantur thori, sponsi, sponsæq. Principes, ac templa, ac nihil est eximium, quod non horum vermium labore exornetur, auro æquetur; toto orbe vna hæc res ab omnibus vti illustris exquiritur, ac gemmis textrina exigui huius vermis æquatur. In quo vno tot numerantur miracula, in fætu excludendo absq; incubatu, in transformatione sui, in resurrectione: quod vni huic vermi præcipue contingit in eximio supra omnes artes opere, quo ornantur omnia, quæ maxima sunt. Istius igitur animalculi primum contemplamur miraculum, quod humano in sinu, calore inde recepto, oua ipsa tridui spatio fœtificent, integrumq. animal excludant, deinde ter pascũt, & saturati ter dormiunt. Tertium est miraculum, quo sibi domum sericam condunt proprijs visceribus fila tanta longitudine trahentes, ac conglobãtes, vt ad plurima passuum millia extendi possint, præsertim si grandiores, & Indici sint bombyces, circũuoluunt autem fila huiusmodi, ac globo ipso, velut funibus domum illam construunt, vt ibi velut sepulti lateant. Quartum est, quo sibi velut ia-

nuam aperiunt,qua vel domo, vel sepulcro illo prodeunt alati, ex vermibus aues facti.Quintum est,quo supra triduũ mas cum femina perpetuo coitu iungitur. Sextum est,quo mas, vbi cũ vxore sua triduum coeundo vixerit,sponte moritur;viduataq. vxor oua plurima parit,vt ita bombyx mas numquam oua, aut prolem suã à se genitam videat;quãdo animal ipsum numquã aut patrem,aut matrem vidit,cum semper excludatur vtroq; parente defuncto, nam mater mox vbi oua genuerit,semper moritur.Septimũ est,quo derelicta illius domus,seu sepulcrum dicas,fit humanorũ habitaculorũ singulare ornamentũ Regibus omnibus.Sed de hac re plus satis.

PH. Naturam vincunt minima animantia, vincunt & hominé: sicut enim paruum animal vidimus ignem superasse, qui omnia superat,ita alij minutissimo animanti contingit superare aquas. Nã cum volucris sit,& quadrupes pẽnata,nihilominus pedibus aquas permeat nihil madida erectis cruribus, vt in solo percurrens, corpore ab aquis semper erecto:quin etiam si mergatur,non madefit, exurgit siccis membris.De hoc verme scribit liber de natu. rerum his verbis:Tabula vermis est quadrupes in terra,& aqua æqualiter viuens:in terra quidem velocissime currit,sed magis super aquas, ita vt longos aquarum tractus impetu transcurrat: interdum tamen subsistit, & viribus lassus respirat. Hoc autem in eo mirabile est, quod currens super aquas sicco corpore, pedibusque manet; quod si diu etiam sub vndis violenter teneatur, non tamen humectatur,aut moritur.Eadem Vinc.natur.hist.lib.20.c.170.eadem Albert.magnus animal.lib.26. in Tabula.

EQ. Vincere naturam admirabilius. Is vermis, cui nomen Thamur, videtur, si, quæ referuntur, vera sunt; nam cum mollissima constet velut carne, nihilominus dura quæque absumit: liber de natur.rerum,sic de eo. Thamur dicitur vermis Salomonis: Salomon enim cum marmor Parium ad ædificationem templi è remotis partibus conuehi præcepisset,conscius prohibitionis legis,quæ vetuit altaris ædificandi lapides ferro incidi, quæsiuit experimentum in vermibus,quod ars humana nesciuit:nam pullum struthionis in vitreo vase reclusit,quem cum videret struthio, & habere nequiret,naturaliter agnitam artem attentans ad desertum cucurrit,rediensq. vermiculum tulit, cuius sanguine vitrum liniuit, & confractum est,sicq. fœtum eripuit: quod videns Salomon hoc experimento, eodem genere vermis in incisione durissimi marmoris vsus est.Eadem Vinc. natur. hist.lib.20.c.170.

EQ. Essent hæc mira, sed vereor esse fabulosa, vt hæc omnia, tum quo ad vermem hunc Thamur, tum quo ad ea, quæ de Salomone, ac templo,& struthione dicta sunt. Albertus magnus habet

animal.li.26.in Thamur: ſed vt reliqua proſequamur de vermibus veriora,& admirabiliora,comperimus vermes in niue, & e niue gigni, & in ea tantum viuere, cum tamen à calore omnia fiant, & à frigido fere nihil viuens gigni poſſit,abſq; calore,qui à niue longiſſime abeſt:attamen Ariſt. de hiſt.anim.lib.5.c.19.etiam(inquit)in ijs,quæ putredinem nullam poſſe recipere exiſtimantur,naſci animalia nouimus,vt vermes in niue vetuſtiore,qui hirti ſunt pilis,& rubidi, quoniam & ipſa nix vetuſtate rubeſcit. Sed in niue mediæ terræ candidi,& grandiores inueniuntur,torpent omnes, ac difficulter mouentur,extra niuem moriuntur.Hæc Ariſtoteles. Cui cõfinis eſt Strabonis ſententia,quam prodit lib.11.In niue(inquit)glebas congelaſcere aiunt concauas, optimam continentes aquam, tãquam in tunica, & animalia in ipſa niue generari(vocat autem Apollonides vermes,Theophraſtus vero oripas)& ijs optimam cõtineri aquam,ruptis aũt tunicis ebibi: huiuſmodi vero animalium generationẽ aſſimilare culicum ortui,qui ex metallorũ flãma,bracteaq. naſcuntur. Plin.quoq; lib.11.c.35.In vetuſtiore niue vermiculi reperiuntur, in media quidem altitudine rutili (nam & ipſa nix vetuſtate rubeſcit)hirti pilis,grandiores, torpenteſque.

PH. Id ita ſe habet; ac quoniam nonnulli huic veritati reluctabantur, Marſilius Cagnatus rationibus peracutis id ita ſe habere propugnat, vt habet lib.1.variar.obſeruat.c.23.24.

EQ. Vermes generari ex opacitate niuis,eſt ſane commemoranda res, ſed æque non eſt contemnendum vermes intra arundinum nodos gigni: ſponte etenim inter nodos naſci ideo putamus mirum, quoniam ibi nulla putredo, nulla aeris admiſtio ad generationem vermis concurrit: ſed eo augetur miraculum, quod abſciſſis arundinum internodijs, vermes huiuſmodi (quorum color albus eſt) transformantur alij in papiliones, alij in mures, vt ex Breſilia ſcripſit Ioſeph Ieſuita 1560. traditque hunc vermem apud Peruacum nuncupari Rhau, eſſeq. humani digiti modo grandem.

TH. Adnotanda ſunt hæc omnia, at vitam imbecillibus vermibus fortius inhærere,quam reliquis omnibus animantibus, tum aerijs,tum terreſtribus,tum aquatilibus quis non mirabitur?Nam longe magis eſt adnotatione dignum,quod dicam,omnia enim animantia viuere abſciſſo capite nec tantillum quidem poſſunt, aliquando tamen, perraroq; accidit,quod Auerroes ſuper 7.Phyſices atteſtatur,veruicem.ſ.abſciſſo capite, huc atque illuc aliquod momentis nutantem,aliquot paſſus progreſſum,vt refert Hiſp.fil.p.1. c.15. Nihilominus in aliquibus inſectis multo magis in vermibus vita maioribus fixa eſſe radicibus apertiſſime liquet;præſertim ex ijs, quæ tradit Ariſtoteles de inſectis; quibus longum corpus eſt,

ac pedes multi, adeo vt vtrisque à se ipsis diuisis partibus, separata vita ostendatur, quoniam vtrisque est motus gradiendi: pars enim, quæ ad caput spectat, si abscindatur, caput versus tendebit; pars, quæ ad caudam spectat, caudam versus diriget motum suum, quod præcipue in centipeda patet, vt tradit Arist. hist. anim. lib. 4. cap. 7. Nec diuisione bimembri hoc tantum verum fuerit, sed etiam in plures partes abscissione facta, vt scribit S. Augustinus, lib. de quantit. anim. cap. 31. his verbis. Cum nuper in agro essemus Liguriæ, nostri illi adolescentes, qui tunc mecum erant studiorum suorum gratia, animaduerterunt humi iacentes in opaco loco reptantem bestiolam multipedem, longum dicam quendam vermiculum, vulgo notus est, hoc tamen quod dicam, numquam in eo expertus eram: verso namque stilo, quem forte habebat vnus illorum, animal medium percussit. Tum ambæ partes corporis ab illo vulnere in contraria discesserunt, tanta pedum celeritate, ac nihilo imbecilliore nisu, quam si duo huiuscemodi animantia forent; quo miraculo exterriti, causæque curiosi ad nos, vbi simul ego, & Alipius consedebamus, alacriter viuentia frusta illa detulerunt. Neque nos parum commoti, ea currere in tabula, quoquo versum poterant, cernebamus: atque vnum ipsorum stilo tactum, contorquebat se ad doloris locum, nihil sentiente alio, ac suos alibi motus peragente, quid plura? Tentauimus, quatenus id valeret, atque vermiculum, immo iam vermiculos in multas partes concidimus, ita omnes mouebantur, vt nisi à nobis illud factum esset, & comparerent vulnera recentia, totidem illos separatim natos, ac sibi quemque vixisse crederemus. Hæc ille: qui nec huius rei rationem afferri posse asserit, sed Dei esse occultissimum opus, ne vna anima in tot partes diuisa esse videatur.

PH. Imbecillitati peroptime prouidit natura; omnium enim animalium imbecillissimi vermes sunt; propterea & hoc modo succurrit illi natura, vt diutius, etiam dissectus, viuere possit, quod & alijs insectis contingit. Nam certe verum est inter omnia animãtia nulla reperiri minora, aut imbecilliora, quam vermes ipsi. Nã vermis quidam est, qui Seta, aut Pilus dicitur, quod vt pilus sit exilis virtute, & origine admirandus: est adeo durus, vt pede conteri non possit; & si bulliatur, non potest mollescere: haustus ab homine eum interimit; caput habere non videtur, in vtramque partem graditur, forte nascitur de pilis equorum: pili enim equi positi in aqua stagnante vitam, & spiritum accipiunt, & sponte mouentur: vt se sæpe expertum tradit Albert. magn. de animal. lib. 26. in Seta.

EQ. Vermes imbecillos non negarim esse eos, qui reptant, &

apud nos vix à terra diſcernuntur. At neſcio quæ imbecillitas conſiderari poſſit in ijs vermibus, quos Cæruleos dicunt, qui elephantem vincunt, gignunturque in flumine Gange. Solinus enim cap. 55. ſic de eis habet. Statius Seboſus inter præcipua miracula ait Gangem vermibus abundare Cæruleis nomine, & colore. Hi bina habent brachia longitudinibus cubitorum non minus ſenum, adeo robuſtis viribus, vt elephantos ad potum ventitantes mordicus comprehenſos ipſorum manu rapiant in profundum. Eadem & Plinius lib. 9. cap. 15. niſi quod brachia aſſerit non ſenum, ſed ſexaginta eſſe cubitorum, quod vel ſcriptorum vitio, vel vetuſtate erratum putarim. Vincentius enim natur. hiſtor. lib. 20. cap. 124. tradit ſex cubitorum brachia ijs eſſe, non autem ſexaginta, quod etiam veriſimilius eſt: nam & Albertus magnus ſex cubitorum, crura bifurcata, quibus elephantem rapiunt, tradit de animal. lib. 24. littera A. & lib. 24. in Cæruleo.

PH. Huic Cærulei vermis miraculo confine aliud eſt alterius vermis, non ex Gange flumine, ſed ex Indo, quoniam vero non vnum continet miraculum vermis, de quo agere inſtituo, ſed plura, idcirco ſingula Æliani verba libet referre; is lib. hiſt. anim. lib. 5. cap. 3. ſic habet. Indus fluuius beſtiarum ferarum expers eſt, ſolum in ea naſci vermem aiunt, ſpecieque eorum, qui ex ligno gignuntur, & aluntur, genere ad ſeptem cubitorum longitudinem, & eo amplius procedere; eius craſſitudinem decem annos natus puer manibus vix complecti queat; ijs in ſuperiori oris ſede vnus dens ineſt, in inferiore alter, ambo quadranguli cubitalem longitudinē habent: quod enim cumque ſiue animal, ſiue lapidem comprehenderit, facillime conterit. Interdiu imæ in ſede fluminis verſatur cœno gaudens, noctu ad terram procedit, & in quodcumque inciderit, vel equum, vel bouem, vel aſinum, conficit, atque in ſuas ſedes trahit, & in flumen abſtruſus membra omnia, excepto ventre, exedit: ac ſi de die fame premitur, & ſiue camelus, ſiue bos in ripa bibit, violentiſſimo impetu ſumma labra mordicus cōprehendit, & robuſto tractu in aquam abreptum edit. Eius pellis duorum digitorum craſſitudine eſt. Eiuſmodi autem machinatione capitur. Hamum robuſtum ad ferream catenam alligatum deijciunt, & ne ferrum deuoret, agnum, aut hædum ad illecebram in hamum implicant, deinde in fluuium demittunt: triginta viri haſta, & enſe accincti, & corneis fuſtibus bene robuſtis, ſi percutere ſit neceſſe, adſunt: deinde hamo captum trahunt, & abſtractum interficiunt. Triginta dies appenſum tenent, atque ex eo in fictilia vaſa craſſum oleum ſtillat; ſinguli vermes quinque olei ſextarios reddunt, quod quidem ipſum Regi Indorum apportant. Huius ea

eſt uis

est uis olei, ut sine vllo igne eius infusa hemina quemcumque lignorum aceruum comburat: ac si vel hominem velis, vel aliud animal exurere, primum vt hoc infuderis, funditus statim deflagrauerit. Eodem ipsorum Persarum Regem aiunt capere hostium vrbes, neque arietes, testudines, aliaque bellica tormenta ad eas capiendas opus esse: nam cum fictilia vasa vnius heminæ capacia eo impleta, & obstructa in portas iaculantur, vasa quidem ad portas allisa rumpuntur, & oleum delapsum ignem circumfundit, vt restingui non possit, & flamma insaturabilis comburit homines pugnantes. Hæc ille.

EQ. Hæc cum audio, obstupeo, sed facile ex ijs adducor, vt credam, quod habet Plin. lib. 11. cap. 33. intra hominem tineas aliquando repertas tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine. Sed & illud quoque credibile est, quod habet Strabo lib. 17. Non longe ab ortu Nili flumine quodam sanguisugas compertas longas vltra cubita septem, respirareque per branchias perforatas.

TH. Ita fit, vt, dum hæc contemplamur, in magnitudinem misericordiæ Dei erigamur, quæ vel vermibus tantam vim, vel ingenium, aut etiam vtilitatem indiderit. Quamobrem nullum adeo exiguum animal est, in quo Dei non eluceat sapientia. Nam, vt de muscis loquamur, in illa plus Dei micat sapientia, quam in ipso fulgentissimo, ac omnium rerum fotore sole: hoc enim mirabilissimum, muscam mortalem, vel leui tactu putrescentem facillime, immo vel ab ipsa productam putredine, præferendam in sapientia Dei conditoris eius soli, per quem omnia suo ordine fouentur, augentur, & naturali calore conferuantur, aut per prolem, aut per successionem alijs modis faciendam. Et tamen hoc est verum, muscam soli anteponi. Id vt sciatis, quia iam alias diximus paucioribus, non ex nostra sententia, sed Diui Augustini proferimus. Sic enim ille lib. de duabus animabus 1. cap. 4. Si forte quis à me quærat: Num etiam (inquit) muscæ animam huic solis luci præstare censerem; responderem. Etiam; nec me terreret musca, quod parua est, sed quod viua firmaret. Quæritur enim, quid illa membra tam exigua vegetet, quid huc, atque illuc pro naturali appetitu tantillum corpusculum ducat, quid currentes pedes in numerū moueat, quid volantis pennulas moderetur, & vibret? Quod qualecumq; est bene considerantibus in tam paruo tam magnum eminet, vt cuiuis fulgori perstringēti oculos præferatur. Certe quod nemo dubitat, quidquid intelligibile est omni sensibili, & ob hoc huic etiā luci diuinis legibus antecellit. Hactenus ille. Propterea non minus muscæ creator fuerit Deus, quā hominis, quin nec minus, quā

Angelorum: quin etiam tanta foret hæresis muscam negare cum Manichæis Dei creaturam esse, vt sit necesse concludere, si à Deo musca creata non est, & hominem quoque à Deo creatum non videri, quod impium, & supra omnia nefandissimum est. Scribit enim Idem S. Augustinus super Ioan. tract. 1. Cum nescio quis tædium patiebatur à muscis, inuenit illum Manichæus tædio affectum, & cum diceret, se non posse pati muscas, & odisse vehementer illas, non ausus est dicere; Deus illas fecit, erat autem Catholicus, ille statim subiecit: si Deus illas non fecit, quis illas fecit? Plane, ait ille, ego credo, quia diabolus fecit muscas. Et ille statim: Si muscas diabolus fecit, sicut te video confiteri, apem quis fecit, quæ paulo amplior est musca? Non ausus ille est dicere, quia Deus fecit apem, & muscam non fecit, quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locustam, à locusta ad lacertam, à lacerta ad auem, ab aue duxit ad pecus; inde ad bouem, inde ad elephantem, postremo ad hominem, & persuasit homini, quia non à Deo factus est homo. Ita ille miser cum tædium passus est à muscis, musca factus est, quem diabolus possideret. Hæc ibi. Emicat ergo Dei sapientia, etiam in minimis muscis.

EQ. Elucet plane, nam & illis quædam indita miracula. Nam in Insulis Moluchis muscæ admodum paruulæ, formicisq. minores mel conficiunt intra arborum ramos Pigaf.

PH. Est & aliud de muscis commemorandum. Nam Plin. lib. 11. cap. 36. tradit muscas humore exanimatas, si cinere condantur, reuiuiscere, idque explicat luculentius Ælianus hist. anim. lib. 2. cap. 29. Musca (inquit) etsi ad omnia audax existit; si tamē in aqua decidat, cum natare nesciat, nec se valeat à submersione seruare, exanimatur: si sic eam humore exanimatam extrahas, atque in cinere condas, ad pristinam vitam reuiuiscit: quod & Isidorus tradit lib. 12. cap. 8. & Vincen. natur. hist. lib. 20. cap. 147.

TH. Sunt & muscæ Dei miraculo peccantium vindices. Nam Exodi cap. 8. venit musca grauissima in domos Pharaonis, & seruorum eius, & in omnem terram Ægypti, corruptaque est terra ab huiusmodi muscis.

PH. Megarenses quoque populos à sedibus suis muscarum multitudo pepulit, vt tradit Ælianus hist. lib. 11. cap. 28. vt vel sic quisque videat nullum adeo exiguum, & imbecillum animal, quod non possit contra peccantem hominem esse potentissimus hostis. Nam id fiet maxime perspicuum eo miraculo, quod in Hispania accidit anno Domini 1286. 8. Septemb. sub Petro Aragonum Rege. Capta enim Gerunda à Carolo Siciliæ, & Philippo Francorū Regib. cū milites vim inferrent sepulcro S. Narcissi, muscarū adeo

ingens

ingens inde prodijsse traditur multitudo, & in exercitum irruisse tam infesto impetu, vt in fugam illum verterit, & acepto desistere coegerit, illata magna clade. Ex annalibus Hispanicis Baronius 28. Martij.

EQ. Erit igitur felicissimus incola, quisquis montem Carinæ incoluerit, in quo nulla penitus musca comperitur, vt tradit Plin. lib. 21. cap. 14. & Bocatius.

TH. Si adeo magnifacienda nobis visa est musca, quod opus Dei, quod per animam sensibilem viuat, quanto id magis nobis miraculo esse debet, quod in apibus, & formicis conspicimus? In quibus aliquod velut rationis vestigium elucet, quod Reip. moribus viuere videantur, legibus, institutis sibi inditis, addito peroptimo regendi consilio, artibus, atque officijs, vti in humani generis Repub. administranda compertum est.

EQ. Præ omnibus animantibus apibus indita est quædam velut vrbana sapientia, tametsi plura animantia nascantur absque maris, feminæue commistione, vti mures, ac muscæ; attamen vbi in rerum natura sunt, copulantur, gignuntque; sed in apibus, neque mas, neque femina est: sunt enim perpetuo virgines, vti habet sanctus Cyprianus, aut mauis Ruffinus in expositione symboli ad illa verba: Ex Maria Virgine. Sic enim ille. Quid mirum videtur, si virgo conceperit? Apes certe nescire coniugia, nec fœtus nixibus edere omnibus palam est.

TH. Accedit B. Ambrosius. Apes (inquit) nullo concubitu miscentur, nec libidine resoluuntur, nec partus doloribus quatiuntur, sed integritatem corporis virginalem seruantes subito maximum filiorum examen emittunt. Quod etiam habet liber de natur. rerum, dum asserit apibus omnibus virginalem corporis integritatem esse, ac statim examina filiorum parere.

PH. Habet & Plin. lib. 11. c. 16. si non expressis verbis, saltem è sententia, tradit enim, apes quomodo fœtus progenerent, magnam inter eruditos, & subtilem quæstionem fuisse. Apis enim coitus visus est numquam.

TH. Sanctus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 15. cap. 27. putat sexum non habere ijs verbis. Alia quippe animantia sunt, quæ de quibusque rebus sine concubitu ita nascuntur, vt postea concumbant, & generent, sicut muscæ: Alia vero, in quibus nihil sit maris, & feminæ, sicut apes. Hæc ille.

At vero reliquorum patrum sententijs præcessorum accessit & B. Gregorius super septem Psalmos ad quintum, ad illa verba: Scribantur hæc. Voluit (inquit) immaculatus Dominus, vt homo sine macula nasceretur peccati, & absque vitio carnalis delectatio-

nis humanæ ſobolis propagaretur ſucceſſio: & ideo talem fecit Adam, vt abſque peccato filios ederet, ſi in conditoris obedientia perſtitiſſet: poſſet namque fieri, vt ſicut abſque delectatione fructus ſuos terra germinet, ita ſine peccato filium mulier pareret: quod homini cur eſſe incredibile videatur, cum apibus etiam hoc ipſum conferat? Hæc ille.

EQ. Fateri id ita eſſe neceſſe eſt ex ſanctorum tot Patrum ſententia, quibus etiam conſenſiſſe vel ipſos, qui Chriſtianam pietatem ignorarunt, videmus. Nam & Virgilius Maro quinto Georgicorum carmine ſuo idem cecinit.

Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſoluunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verum ipſæ è folijs natos, & ſuauibus herbis
Ore legunt.

PH. Inde elucet vrbana apum ſapientia, quod legibus Remp. peroptime inſtituunt: quum enim primum Reip. ſit inſtitutum, vt quiſque labore ſuo Remp. iuuet; in apibus mira obſeruatio operis eſt. Ceſſantium enim inertiam notant, caſtigant mox, & puniunt morte: vt Plin. lib. 11. cap. 10. ſed & cap. 11. imperant apes fucis, primoſque in opera expellunt, tardantes ſine clementia puniunt: quo loco etiam adijcit. Domos plebeis primum exædificant, deinde Regibus. Regias Imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas, magnificas, ſeparatas, tuberculo eminentes: vt vel ſic Remp. norint pendere a magnificentia Regia bene præſidente, & à populari multitudine probe obſequente: quis hinc non eliciat in apibus politiæ virtutis adeſſe veſtigia?

TH. Id ipſum & ſancti Doctores conijciunt. Sanctus enim Baſilius in exem. hom. 8. Sunt quædam (inquit) ex brutis etiam politiæ & Reip. ſtudioſa, ſiquidem politiæ proprium eſt, vt ad vnum communem finem ſingulorum actiones ſint deſtinatæ, velut in apibus id videre eſt. Nam illarum communis eſt habitatio, communis volatus, opificium omnium vnum, & quod maximum eſt, quod ſub Rege, & quodam ordinis duce operas attingunt, non prius ſuſtinentes ad prata exire, niſi vbi viderint Regem volatum auſpicari. Hæc ille. Augetur etiam politia artibus, è quibus Reip. neceſſitati occurritur. Nã & artes norunt apes, ſcribit enim eodem loco Baſilius: Diſce quomodo Geometriæ inuentionum rudis non eſt ſapientiſſima apis, omnes enim fauorum cellæ ſexangulæ ſunt, & æqualia latera habent, non in directum alternatim incumbentes, vt ne quid patiantur ima vacuis adaptata, ſed anguli ſexangularum infernarum ſedes, & fulcrum ſunt incumbentium;

vt

vt secure supra se onera eleuent, ac sustineant, & separatim in vnaquaque ciuitate humor contineatur. Hæc ille. Quod etiam eleganter explicat Aelianus libr.5.cap.13. Apes(inquit)Geometriam, figuram, pulchritudinem fingendi elegantiam sine arte, sine regulis, sine circino, simul & figuras sexangulas, & sex laterum, & æqualium conficiunt.Cum autem ex sobole alueus apibus redundat, tamquam maximæ vrbes hominum multitudine redundantes, sic illæ colonias deducunt.

EQ. Regnum ideo constituunt, Regem sibi præesse volunt, non tamen humano, corruptoque more. Est enim ipsis non electus Rex, quod vulgus iudicio carens pessimum ad principatum sæpe euexit: neque sorte potestatem acquirit Rex earum, quod absurdi sunt sortium casus,in extremum omnium sæpe potestatem conferentes, neque ex paterna successione in regno collocatur eorum Rex, quod hi & ineruditi, & omnis virtutis indocti,ob delicias, & adulationem quandoque comperti sint; sed ex natura principatum in omnes habens & magnitudine,& figura, & morum lenitate excellens Rex ipsarum constituitur, vt ex Basilio in exemero. homil. 8.

TH. Eandem fere, aut non admodum diuersam sententiam habet S.Ambrosius, vt refert Vinc. natur. hist. lib.20. c. 83. Apes (inquit) Regem sibi ordinant, non sorte, sed iudicio, & quamuis sub Rege positæ,tamen liberæ sunt, quia prærogatiuam tenent iudicij; & fide deuotionis affectum, & Regem ipsum tamquam à se constitutum diligunt. Hic autem Rex naturæ claris formatur insignibus, vt & magnitudine corporis præstet, & specie,& quod in Rege præcipuum est, morum mansuetudine: nam, etsi habet aculeum (vt Aristoteli videtur hist. anim.lib.5.cap.21.) eo tamen non vtitur ad vindictam. Sunt enim leges naturæ non litteris scriptæ, sed moribus impressæ, vt leniores sint ad puniendum, qui maxima potestate potiuntur. Sed apes, quæ legibus Regis non obtemperant, pænitentiæ condemnatione se ipsas mulctant, vt aculei sui vulnere moriantur. Denique ipsum Regem suum summa protectione defendunt, & pro eo perire pulchrum putant. Incolumi Rege, iudicium mutare, & mentem flectere nesciunt: eo autem amisso, fidem seruandi muneris derelinquunt, ipsæque sua mella diripiunt, eo quod interemptus sit, qui principatum muneris habuit. Non Indi, non Sarmatorum populi tantam, quantam apes deuotionis reuerentiam obseruant, vt nullæ è domibus exire audeant, nec aliquos adire pastus, nisi Rex fuerit egressus, & volatus sibi vendicauerit principatum. Adijcit ijs Albertus magnus, apes excubias custodire, si quando examen egreditur: Regem autem

tem, velut quôdam cornu obstrepente, euocare bis vel ter: deinde egressum ipsum Regem, adhuc eodem obstrepente cornu, euolare, ac cum illo reliquas apes; ita ille anim. libr. 26. in apibus. Ambrosiana autem sententia concinnis est ei, quam explicat Basilius ead. hom. 8. cum dicit. Est quidem aculeus Regi apum, sed non vtitur eo ad vltionem: sed quæcumque apes exemplum Regis non sequuntur, eas statim temeritatis pænitet, quia ad aculei plagam commoriuntur. Audiant Christiani, quibus præceptum est; Noli malum pro malo reddere, sed vincere in bono malum. Atque ita fit, vt ab apibus vniuersum genus humanum siue Reip. bene administrandæ, tum in præsidendo, tum in parendo perdiscant: quod etiam sentit Seneca libro de clementia.

PH. Plinius quoque politicæ scientiæ non contemnendus nobis auctor prædictum apum regnum magnis commendat encomijs his verbis lib. 11. cap. 17. Illud (inquit) constat Imperatorem apum aculeo non vti, mira plebei circa eum obedientia, cum procedit, vna est totum examen, circaque eum conglobantur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore, cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq. assidui custodes auctoritatis. Et mox: Cum procedit egressus Rex, si fessum videant, humeris subleuant, validius fatigatum ex toto portant, vbicumque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Et mox: Duce prehenso, totum tenetur agmen; amisso, dilabitur, migrant ad alios: esse vtique sine Rege non possunt. Hæc ex illo.

TH. Magnifecere igitur apes iure S. Ambrosium illum magnum Mediolanensem Episcopum, & Doctorem, quando iudicium tulerunt futurum illum & veridicum, & eloquentissimum. Nam (vt Paulinus sancti Ambrosij gesta conscribens tradit) in ipsius infantis ore examen apum consedisse dicitur: quæ res diuinâ viri eloquentiam præmonstrabat. Nam cum Iudicum lib. c. 14. in ore leonis occisi apes examen confecissent, & fauum mellis, significata est dulcedo doctrinæ, & sapientiæ Christi morituri. Quod etsi etiam Platoni adhuc infanti contigisse scribat Plinius lib. 11. cap. 17. tamen nobis non ita visum est Platonicam eruditionem comparandam Ambrosianæ; cui cum liberalibus disciplinis accessit & Christi fides, sacrarumque litterarum eximia cognitio, qua Platonicos errores confutauit. Et, si quæ vera docuerat Plato ante Christi aduentum, circa rerum diuinarum intelligentiam, eum non à se, suapteue ingenio perscrutatum constat, sed Hieremiæ libris, doctrinaue didicisse Christo doctore, vt ipse idem sanctus Ambrosius apertissime demóstrauit Platonico in hac re confutan-

do, qui ſibi pietatem Chriſtianam adſcribebat, ſuoque auctori Platoni. Beatiſſimus enim ipſe Ambroſius euidenter aperuit, perſpicuumque fecit diſputans cum Platonicis quidquid philoſophice de diuinis rebus tradiderat Plato, in Ægypto id didiciſſe ab Hieremiæ diſcipulis, quos Chriſtus ipſe, ac Spiritus ſanctus edocuerant, cum de fide illi narraſſent: ſic enim Ambroſius ipſe habet libro, quem inſcripſit de Sacramentis, ſiue de Prophetia, cuius rei meminit etiam S. Auguſtinus de doctrin. Chriſtia. lib. 2. cap. 28. & Retractat. lib. 2. cap. 4. Apes igitur, ſi quid præmoſtrarunt in Platone futurum, ad eam partem ſpectat, qua humana ſapientia, atq; eloquentia inter Philoſophos eminere ſperabatur, vt vere excelluit. At in Ambroſio reuera longe maiora prænuntiauit illud apum examen, quod ſcilicet, verbum, ſpirituſque Dei diuinarum rerum integra cognitio ei conferenda per gratiam foret, ac de Chriſto Sacramentis omnibus imbuendus tam eximia fide, & facundia, vt exquiſite omnia tum verbo, tum ſcripto aperiret; adeo vt vel dæmones ipſi Mediolani apud ſanctos Prothaſium, & Geruaſium Martyres expreſſo nomine ſicut defunctorum, quos eodem modo commemorabant, adhuc viuum Epiſcopum confiterentur Ambroſium: atque vt ſibi parceret obſecrabant, ipſo aliud agente, atque hoc cum ageretur, omnino neſciente, vt tradit ſanctus Auguſtinus illi neceſſarius in libello de cura agenda pro mortuis cap. 17.

EQ. Tantum igitur abſunt Platonica ab Ambroſianis, quantum apes ipſæ ab homine. Sed redeamus ad apum Remp. quę enim Regem viuentem dilexerant, & cui obſecutæ fuerant, etiam defunctum non deſerunt. Plin. enim lib. 11. cap. 18. Rege (inquit) conſumpto, mæret plebs ignauo dolore, non cibos conuehunt, non procedunt, triſti tantum murmure glomerantur circa corpus eius; ſubtrahitur itaque diducta multitudine, alias ſpectantes exanimem luctum non minuunt: tunc quoque ni ſubueniatur, fame moriuntur: Et ne putet quis eas funeris officiũ tantum præſtare Regi, non etiã conciuibus, idem Plin. eod. cap. ſic habet. Apes, cum morbo defunctas progerunt, funerantium more comitantur exequias. Hæc ille.

PH. Eſt igitur, quidquid de apibus traditur, ad hominum mores imitatione ſpectans; at admirandum eſt illud præcipue, tanta concordia hoſtibus ſuis pro Repub. eas bellum inferre, vt equum occidant, id enim contigiſſe teſtatur Ariſt. hiſt. anim. lib. 9. c. 40. quod etiam tradidit Plin. lib. 10. cap. 18. ſed & hominem quandoq; à ſcelere ad pænitentiam adegerunt; hoc enim eſt pluſquam occidere hominem: Fur enim nocturnus aluearia furabatur, erant autem iuris Eccleſiæ S. Medardi: illæ, collecto agmine, furem aggreſſæ in fugam verterunt, aculeatis ſtimulis hominem pungentes, nec

dimit-

dimittentes, donec ad ipsum S. Medardum ipse totus vulneratus peruenisset, adhuc vndequaque apibus circumsæptus, quo cum vellet, nollet, peruenisset, prouolutus ad S. Medardi vestigia supplex sibi admissum crimen dimitti postulauit. Medardus pro sua clementia ignouit efflagitanti, manumque extendens benedictionem signo crucis edito, vt Episcoporum mos est, ei absolutionis signum impendit. Apes, velut non ignaræ Episcopalem benedictionem homini crimen abrogasse, & Ecclesiæ reconciliatum hominē non esse vlterius defatigandum, à molestia cessarunt, dimissoque homine, velut parentes Medardi iussis in loca sua redierunt. Fortunatus Presbyter in vita S. Medardi apud Surium Tomo 3. At illud est natura in eis omnium admirabilius, eas mortuas posse etiam post horam reuiuiscere. Sanctus enim Ambrosius ita habet, vt refert Vincen. hist. natur. lib. 20. cap. 86. Si quis apes oleo casu perfundat, prope necantur, eo quod obstructis poris aereum illud spiramen haurire non possunt: at continuo si quis acetum ijs super fundat, illico reuiuiscant, eo quod cito vis aceti poros illos, qui magis continuo olei humore obstruuntur, aperire dicitur: quod Basilius exemero hom. 8. etiam tradit his verbis: Apes oleo madefactæ pereunt, meatibus obstructis, aceto autem statim affuso, rursus reuiuiscunt, transitibus reseratis. Vinc. quoque hist. natur. lib. 20. cap. 74. idem recenset miraculum. Et de his satis, velut de Repub. egimus.

EQ. Id ita certe est, quamobrem, quia formicarum quædam admiranda quoque sunt Reip. seruandæ studia, non fuerit importunum de eis disserere.

TH. Nollem omitti reliqua quædam apum admiranda. In Pōto albæ apes sunt, bisque in mense mella faciunt. Plin. lib. 11. cap. 18. & quod nostro sub cælo apes siluestres sunt, nec facile homini familiares fiunt: tamen in Æthiopia adeo cicures sua sponte sunt, vt inter hominum cubicula sua examina conficiant. Franc. Aluarez. Quin etiam, quamquam nostro cælo omnes apes aculeatæ sint, in orbe tamen nouo occiduo omnes omnino aculeo carent, nostris etiam muscis minores; at nostris fertiliores, melque candidum conficiunt, vt Ouet. Sum. cap. 51. In ipsaque Cumana Insula nouo miraculo ex arboribus pendent apum examina, adeo, vt mel fluat. Petr. Hisp. p. 5. cap. 15.

Quod autem ceram cum melle conficiant; certe tum diuinæ res ipsæ, tum humanæ apibus magnam laudem conferunt in illuminandis noctibus: mira igitur fuit apud Liuones stoliditas, vt velut fæcem, expresso melle, abijcerent ceram: verum postquam nostra illis solertia innotuit, seruarunt, pretioque dignam putarunt, ad-

mira-

miratione ducti. Krant. Vandal. lib. 6. cap. 9. Idem error apud Africanos erat in Mauritania, retento enim melle, cera, velut domus purgamentum, euertebatur. At Aloysius Cadamustius, cum id animaduertisset, gentem edocuit, quod in pretio habenda esset cera ad rerum humanarum vsum: vnde fassa gens illa est Christianos nihil ignorare. Hæc Aloysius Cadam. Certe itaque diuinarum rerum ex cera quædam humanis oculis maior maiestas coruscat; neque sine sacrilegio, diuina cum exercentur, subtrahi cera potest. Rusticus enim quidam ex altari ceram furto cum sustulisset, in lapideam duritiem conuersa est: vnde criminis sui culpam agnoscens, cum confiteretur coram pluribus adstantibus, cera amissa aduentitia duritie, pristinam mollitiem recepit. Valfridus Strabus in vita S. Galli lib. 2. cap. 40. Surius Tomo 5. Octobri. Est igitur cera congrua diuinis rebus peragendis oblatio, quod vel alio miraculo compertum esse nemo dubitabit. Ex aluearijs apum quidam sublatam furto ceram offerendam detulerat Sacerdoti in æde Diui Galli: mox cum offerretur, in duritiem lapideam conuersa est: conspecta ea re, qui obtulerat, mente consternatus pænitentiam publice confitens egit. Valfrid. Strab. in eadem vita lib. 2. cap. 7. Propterea in cera aliquid diuinum latere est animaduertendum, quod in Ecclesiasticis ritibus vbique fere adhibeatur: nam & Paschalis cereus fit: & ad omnes aduersarias potestates propellendas consecratio adhibetur ei ceræ, quæ Agnus Dei dicitur, qua & maris æstus, & fluminum inundationes cohibitæ memorantur. De ijs Baron. Ann. anno Christi 58.

PH. Feliciores igitur (vt quod reliquum est de apibus dicamus) apes illæ sunt, quibus aculeus non est, minus enim periclitantur morte: nam aculeata apis, si stimulata aculeum iniecerit, moritur, vt iam diximus, vt S. Ioan. Chrysost. scribit in Epistola ad Thessalon. hom. 9. Tomo 4. quod & Aristoteles tradidit histor. anim. lib. 3. cap. 12. & Plin. lib. 11. cap. 18. Vt sic vel etiam homines discant nolle vlcisci: vltio enim in vlciscentis caput recidit.

TH. Recte sane: scriptum enim: Mihi vindictam, & ego retribuam Rom. 12. quod etiam ex Basilio paulo ante commemorabamus, cum dixit ab apibus discere oportere Christianos nulli malũ pro malo reddere, sed vincere in bono malum. Agamus igitur de formicis, cum de apibus iam satis superque egerimus.

EQ. Formicarum Resp. non videtur ad monarchiam sicut apum pertinere, sed ad eas, quæ populariter administrantur, & quarum gubernatio democratia, aut aristocratia nuncupatur. Nullus enim illis Rex, nullus Præses, omnes ex æquo ciues pro opportuni-

tate temporum aut præesse, aut subesse solent, seruatis institutionis suæ Reipub. ordinibus. Attamen omnes, vt veri ciues solent, omnia ad communem vtilitatem agunt maxima solertia.

TH. Solertiam formicarum reliquorum animantium versutiæ præferendam esse sacræ ipsæ litteræ contestantur. Vade inquit Salomon Prouerb. 6. ad formicam ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat. Basilius propterea in exemero hom. 9. sic de ea. Non laborabis pro te ipso, ò homo, non in præsenti sæculo prædepones, ac recondes requiem futuri? Ad formicæ exemplum respectum habeto, quæ in æstate alimentum hyemale sibi ipsi recondit, & non propterea, quod nondum adsunt hyemis molestiæ, per otium tempus transmittit, sed diligentia quadam indesinente se ipsam ad laborem intendit, donec sufficiens alimentum in penum reposuerit; & neque hoc segniter, ac negligenter, sed sapienti quadam versutia excogitans, quo ipsum alimentum quam diutissime perseueret. Suis enim vngulis medios fructus dissecat, vt ne enascentes inutiles ipsi ad alimentum reddantur; eosdem etiam siccat, vbi senserit ipsos madefactos; & non in omni tempore ad ventum exponit, sed vbi persenserit aerem in serena constitutione conseruari. Profecto non videas imbrem ex nubibus defluere, quo tempore frumentum à formicis expositum est. Hæc ille. Atque hinc discat quisque quanta sit homini ratione prædito ignauia, quando ab hoc animalculo virtutem oporteat edoceri; præcipue vero œconomicã, atque etiam politicam, ciuilemque concordiam.

Estq. hæc de formicarum concordiæ solicitudine contemplatio tanti momenti, vt Malchum monachum & à captiuitate Ismaelitarum eripuerit, & ad verum monachatum restituerit, vti patet ex B. Hieronymo in vita eiusdem Malchi: sic enim ille repræsentat Malchum loquentem. Post grande interuallum, dum solus in eremo sedeo, & præter cælum, terramque nihil video, cœpi mecum tacitus voluere, & inter multa monachorum contubernia recordari, maximeque vultus Abbatis mei, qui me erudierat, tenuerat, perdiderat: sicque cogitans aspicio formicarum gregem angusto calle feruere; videres onera maiora, quam corpora. Aliæ herbarum quædam semina forcipe oris trahebant; aliæ egerebant humum de foueis, & aquarum meatus aggeribus excludebant: illæ venturæ hyemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea verteret, illata semina præcidebant: hæ luctu celebri corpora defuncta portabant: quodque magis mirum esset, in tanto agmine egrediens non obstabat intrantibus: quin potius, si quam sub fasce viderent, &

onere

onere concidisse, suppositis humeris, adiuuabant. Quid multa? pulchrum mihi spectaculum dies illa præbuit: vnde recordatus Salomonis ad formicæ solertiam nos mittentis, cœpit me tædere captiuitatis, & monasterij cellas quærere, ac formicarum illarum solicitudinem desiderare, vbi laboratur in medium, & cum nihil cuiusquam proprium sit, omnium omnia sunt. Hæc ille. Qui postea breui ad monachorum cœnobia feliciter peruenit.

PH. Dicam & ego quod mihi contigit memorabile. Inambulabam aliquando corporis exercendi causa summo mane Iulio mēse extra Apuliæ oppidum, cui nomen est sancti Bartholomæi; comperique quadratam trabem longam pedes octo; animaduertique sub ea formicarum esse domicilium: quamobrem subijt mihi desiderium spectandi illarum habitacula: moxque necessarij mei trabem tanta leuitate submouerunt, vt nulla earum rerum, quæ suberant, facta fuerit motio, aut turbatio. Apparuit tunc in argillosa humo vrbs quædam quadrangularis longa pedes fere quatuor, lata vltra pedem; in qua per vias velut ad negotia vltro, citroque cursitare, velut ciues, ipsæ formicæ visebantur. Admiranda erat angulorum, laterumque directa delineatio, quam artificum amussi, circinoque fabrefactam putasses, quod æqualis semper dimensio longitudinis, latitudinisque seruaretur. Vrbis longitudinem media secabat via quædam directissima, profunditate, latitudineque digitali: quam rursum per transuersum æqualibus inter se spatijs tres aliæ viæ eadem digitali profunditate, & latitudine directissime intersecabant, vt ita tria compita, foraque spectarentur. In extremis viarum angulis, velut angiportibus spectabamus collecta in aceruos seruari oua, vnde formicarum proles gignitur. Altera vrbis parte antra vidimus frumento ita oppleta, vt in vias ipsas redundarent. Mira fuit omnium viarum mundities, nihil in illis lapillorum, nihil pulueris, nihil festucarum, nihil humoris, vt deprehendas vrbem illam ab suis ciuibus ita curatam, vt prolis eximium studium, annonæ, & structurarum ornatus vbique spectaretur: quin omnes illi ciues communi studio ad Reip. beneficia incumbentes dum alij domi de rebus consulunt, alij foris res agunt, summa pace, & concordia suam curandam Remp. nos docebant: studuisse quoque ijdem ciues videntur omnium incolarum incolumitati. Erat enim in vrbis longitudinis medio vnica porta Zephyro obiecta, quod ab Aquilone, Euro, atque Austro immunem vrbem esse philosophia oportere didicissent. Res istas omnes spectabamus curiose, admirabamur industriam eximie operantium [illegible] obscuris,

ſcuris, cæciſque tenebris, memoriaque dignam cenſuimus, quod in plano pro opportunitate loci eam vrbem formicæ condidiſſent, haud dubie alibi inter ſaxa, inæqualiaque loca pari induſtria vrbes ſuas conſulto eas edificaturas iudicabamus: neque adeo admirati ſumus Neapolim, quam homo rationis compos condidiſſet, ſicut eam vrbem perſpeximus, quam ratione carens animal ornate conſtruxiſſet. Hæc nobis obtigere Gregorio XIII. Pontif.

Eſt etiam miraculum in formicis apud Philoſophos phyſicos, nondum enim cognitam eſſe formicæ corporalem compaginem tradunt. Scilicet enim Baſilius epiſtola 268. putat nullum aptius argumentum ad retundendam eorum ſuperbiam, qui Dei potentiam, & voluntatem ſcrutari adnituntur, quando vel formicæ naturam aſſequi, omni conatu adhibito, non poſſint. Sic enim ille, An ſpiritu, & anhelitu vita ipſius formicæ contineatur? an oſſibus corpus diſtinctum ſit? an neruis, & ligamentis compoſitio firmata ſit? an muſculorum, & glandularum munimento neruorum natura contineatur? an medulla à ſincipite vſque ad caudam vna cum ſpinæ verticulis extendatur? an neruoſæ membranæ ambitus membris, quæ mouentur, concitatoriam vim immittat? an ſit in ipſa iecur, & vas fellis ſuſceptorium in iecore, reneſque, ac cor, & arteriæ, & venæ, pelliculæque, ac interſæpta? an nudum ſit animal, aut piloſum? ſolidipes ſit, aut multifidos greſſus habeat? quanto tempore viuat? Et quis ſit ipſis generationis modus? quamdiu geſtetur fœtus? & quomodo neque pedeſtres omnes ſunt formicæ, neque omnes alatæ, ſed aliæ quidem humi repunt, aliæ per aerem feruntur? Qui igitur rerum cognitionem iactat, interim formicæ naturam explicet: deinde ita virtutis, ac potentiæ omnem intellectum excedentis naturam exponat. Si vero minutiſſimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendiſti, quando incomprehenſibilis Dei vim te imaginari gloriaris? Hæc ille ſapientiſſime.

TH. Rectiſſime ſane: nam ſcrutator maieſtatis opprimitur à gloria. Prouerb. 25. Nec putandum eſt, homini aliud eſſe opportunius retinaculum, ne curioſitate ducatur quærendarum temere rerum diuinarum, quàm hoc ipſum, quod vel minimarum iſtarum rerum, quas coram ſemper habet, cognitionem aſſequi non poſſit, ſicuti de illo Philoſopho traditum eſt, qui apis naturam ſcrutatus tot annis eam aſſequi non potuerit.

PH. Nos igitur non ſcrutabimur quaſi adnitentes agere quod fere ſit impoſſibile, ſed iam ſcrutata, & cognita tantum referemus: atque in primis de generatione earum. Compertum

eſt,

eſt, vermiculum eſſe candidum minimum, tempore coaleſcere in membra, & aſſumere nigredinem, aut ruborem.

EQ. Formicarum generationem Plin. eod. libr. 11. cap. 30. ſcribit vermiculum eſſe ouis perſimilem: ſed recentiores, qui orbem luſtrarunt, ſcribunt nouo quodam eas modo ibi gigni; videlicet, à parentis iam defuncti corpore fieri innumeros vermiculos, eoſque miro modo viuere, donec ex habitaculis ſubterraneis iam alati erumpant. Mordaciſſimæ ſunt formicæ illæ etiam homini; euolant, & ob copiam velut nubem efficiunt. Hoc ſcribit Ioſeph Ieſuita ex Braſilia 1560. quamquam & viuentes adhuc parentes aliquando pariunt, vt ille tradit. Atque ita fit non ſpernendum miraculum, vt genus ſeruetur vel partu, vel etiam corporis defuncti corruptione: atque ita parentum mors tametſi ſine prole ſequatur, prole tamen non carebit, quam vel parere poſſit etiam mortuus genitor.

PH. In formicis præter generationem admiror induſtriam in domibus ſibi conſtruendis, nam quod ſupra diximus de condita ab illis vrbe, noſtri cæli experimentum eſt: at in Aſia Ariſtoteles anim. libr. 9. cap. 38. dicit formicas cellaria, & promptuaria facere ordine diligenter ſeruato; nec omni tempore laborare, ſed plena tantum luna; ceſſare vero interlunio, quaſi vel ſe aſtrologiæ etiam peritiam habere oſtentent: quod & Plin. recolit lib. 2. cap. 41. & lib. 11. cap. 30. At in India ſecus ædificant. Ælian. hiſtor. animal. lib. 16. cap. 15. ſic habet. Indicæ formicæ ſingulari ſapientia præditæ domunculas commodas in excelſis locis conſtruunt, non in deuexis, & planis, qui facillime inundari queant; adeo exaggerata eſt illorum domus, vt non alluatur, neque euellatur: nam primo rore matutino ſtabilitur. Vnde tunicam quandam tenacem, & fortem induit, & in ima ſui parte alligatur cortice algoſa limi fluuiatilis: in domus ſuperficie foramen vnum, vt ingrediantur, & ſemina theſaurizant, intus vero ſinuoſis locis.

EQ. Referunt ij, qui nouum orbem luſtrarunt, ibi formicas luteas domos ſibi conſtruere, non minores humano capite, ſphæricas, & ad eas non ingredi per foramen, ſed acceſſum prælongum parare, quaſi per exiguam fiſtulam, per quam vix illis ſit aditus in domunculam. Ingreſſæ igitur habitant, horrea conficiunt, & alimenta condunt. Vt Ouet. tradit in ſummar. cap. 52. & hiſtor. libr. 15. cap. 1. Sed & eodem ſummar. cap. 20. idem Ouetanus tradit ibi aliud memorabile; formicas ſcilicet eſſe minimas, quæ ſibi in ſoli ſuperficie domum condant non minorem vaſe modium, aut ſextarium capiente; dureſcitque adeo lutum,

quo construunt, vt cum glutinis modo sibi optime cohæreat: perinde ac calx in lapidem transit; nec enim ferro penetrari potest. Ad ingressum ostium latens constituunt, habitant securæ quasi in asylo aduersus ferarum hostilitatem: præcipue vero aduersus vrsum formicarium, cui hoc inditum nomen, quod formicas ignauissime depascatur. Huic igitur vrso longe maior industria est, quam formicis: cum etenim pluuijs earum domus aliquando alluatur, superueniente calore, rimulæ quædam in ea fiunt, adeo tamen exiguæ, vt vix videantur, neque in eas gladioli cuiusuis cuspide penetrari possit. Attamen vrso est prætenuis, atque oblonga lingua: ille tanto studio rimulis illis linguam admouet, atque humore perpetuo defluente adeo rimulas madefacit, vt ibi lutum emolliatur, paulatimque ingerit linguam, vt etiam in ipsam domum eam transmittat: quam ibi pēdulam aliquo momento demittens formicæ fraudis nesciæ, & in tuto se esse putantes, ab hoste illectæ humore, & frigiditate linguæ sicuti verme omnes quotquot lingua capere potest, adhærent, quasi ad pastum. Ille vero, vbi senserit onustam esse linguam, ad se retrahens stultam plebem depascitur ignauissimus vrsus. Sed de eadem re occasio alia occurret colloquendi, cum de vrso agemus in quadrupedibus.

TH. Ego vtriusque admiror ingenium, sed hac occasione in Ecclesia Dei & democratiam popularem, & optimatum aristocratiam damno. Plebs enim, tametsi solertissime congerendis opibus studeat, concordiq. animo Rempub. tueatur, nihilominus hostium fraudibus facillime exponitur. Plebs plerumq; consilij inops, & allecta promissis est: ac propterea diabolus id animaduertens monarchiam Ecclesiæ perosus hæreticis suadet aristocratiam, vt sic duce, ac principe carens, diabolicis fraudibus totus Christi grex sit expositus. Lingua.n. formicæ deluduntur, quia diaboli ministri, vbi sibi linguæ vsum patere, seq. audiri animaduerterint, auditores lingua captos deuorant. Et hoc est, quod elegantissimo opere de Christi monarchia adnititur Nicolaus Sanderus, vt monarchiam, summumq. Pontificatum in Ecclesia esse oportere doceat, quin & Christum ita docuisse demonstret; non autem aristocratiam, aut democratiam, in quibus quasi acephala Ecclesia constituatur.

EQ. Atq. ita fit, vt nihil sit in animantibus, quod non sit ad docendos homines idoneum exemplum: sunt enim & formicæ fatuæ, sicut & industrias esse iam diximus. Quin sunt & inter formicas prædones, viarum obsessores, ac latrones. Formicoleon etenim animal est, quod formicis in itinere insidiatur, prædamq. rapit, & quod illa sibi ī alimoniā parauerat, fit huius impij latronis præda,

vt habet Isid. lib. 12. cap. 2. Est autem prædandi ars huiusmodi. Est formicoleon inter formicas leo simulque, formica, & leo, animal quidem paruum, sed formicis adeo infestũ, vt se in puluere abscondens, semisphæricum sibi velut vallũ è puluere, munitionemq; ædificans, formicas frumenta gestantes aggressus interficiat ex insidijs. Albert. magn. de animal. lib. 26. in formicis. lib. de natur. rerum hæc continentur, vt Vincentius habet natur. lib. 20. c. 135. Qui non modo formicaleonem, sed alio etiam nomine nuncupari scribit. Myrmicoleõ (ait) vermis de formicarum genere, sed multo maior est, qui dum adhuc paruus est, & inualidus robore, pacem, ac modestiam simulat: at cum vires acceperit, pristina consortia despicit, & contra maiores turbas concitat. Itaque inualescens audacia formicas ad labores conuenientes fallit; laborãtibus enim delitescens insidiatur, aggrediturque annonam rapiens in via: & qui sibi nihil in æstate parauerat, in hyeme labores earum diripit.

TH. Quam eleganter, appositoque modo subindicat hoc animantis genus hæreticorum mores, quorum superbia oues Christi inficit, & per insidias diripit; monarchiam adeo despiciens, vt libere, quidquid velit, agat; turbas, seditionesque excitet, errores doceat; prædetur, dum Pontificatum non metuit. Quod sane apibus non contingit, in quibus Pontifex, Princepsque suus Rempub. bene administratam conseruat, neque ibi suo è genere hostem compertum esse legimus, sicut nos videmus in formicarum aristocratia, seu democratia.

EQ. Vtinam vero aliquando ita resipiscant formicæ, & ouiculæ Christi, vt quum vrsum, atque myrmicoleonem persentiant sibi semper insidiari, eum tandem occidant, aut eijciant, vti de eis scribit Olaus lib. 22. cap. 5. Formicæ etenim in Aquilonari regione plura in genera cum diuidantur, species vna comperta est, quæ sibi è frondibus nidum conficiat, è pino, & abiete, in aliquo edito campestri loco. His insidiatur vrsus: at illæ adeo solerter in eum inuadunt, vt eijciant, quin si forte vnicam formicam in foueas suas pilis occultam intulerit, eaque ibi forte nidificauerit, & fætificauerit, etiam inde vrsum cum prole vniuersa perpetuo exulem faciet. Sunt enim huiusmodi formicæ alatæ, & grandiores. Atque ita fit, vt hoc non sine mysterio contingat, vt scilicet vel vnicus vir sanctus valeat doctrinis suis hæreticorum væsaniam confutare.

PH. Grandes formicas ibi non intelligo; nisi quo modo nostræ quoque alatæ grandiores formicæ sunt: alioqui prægrandes, & colore albas apud Indos in regno Nigritarum tradit Aloys. Cadam.

At maximas canum more esse tradit Mela lib. 3. cap. 4. his verbis. India alit formicas, non minores maximis canibus, quas aurum penitus egestum cum summa pernicie attingentium custodire commemorant. Solin. eadem, eadem Isidorus lib. 12. c. 2. Eadem & Vinc. natur. hist. lib. 20. cap. 134. & nisi Plinius lib. 11. cap. 31. eis etiam Ægyptiorum luporum magnitudinem tribueret, vidisseque se earum cornua in æde Herculis affirmaret, fabulosum putarem, quidquid de huiusmodi formicis traditum à scriptoribus est. Verum sicuti ibi vespertiliones anseribus pares esse cõstat, etiã huius sæculi ad nos allatis testimonijs, & hoc velut verum si admittemus, nobis fuerit iusta post tot auctores excusatio, licet Albert. magn. de animal. lib. 26. putet id incertum esse. Huic igitur miraculo accedit aliud; nam cum à Deo institutæ huiusmodi formicæ videantur, vt aurum custodiant, & in auiditatem humani generis animaduertant, quasi sæptis inclusæ ad custodiã videntur, quandoquidem, vt Ælianus hist. anim. lib. 3. cap. 4. tradit, huiusmodi Indicæ formicæ aurum custodientes numquam transeunt fluuium nũcupatum Campylimum ibi proximum.

EQ. Fit igitur apertum ex ijs, quæ dicta sunt, etiam formicas perniciosas alicubi esse, quod & asserendum est; non solum in illis auri custodibus, verum etiam & alijs. Nam in orbe nouo, in Baia Saluatoris ingens est formicarum copia, quibus in ore extant velut forfices ad quæcumque sata, aut fruges abscindendas: quarũ etiam morsu arescunt omnia: student tamen incolæ eas diligenter alere, vt saturæ agris fertilibus parcant. Hæc scribit Ambrosius Perez. 1555.

PH. Propterea apibus non sunt comparandæ: sibi enim tantum student, quod apes & homini ciborum quasi penu faciant. Est tamen aliud virtutis commemorandum vestigium in formicis: nam si quis comparet onera corporibus earum, fateri necesse est, animanti nulli vires esse maiores inspecto corpore præparuo, præsertim cum gerant onera solo morsu. Est præterea in eis præter Reip. rationem propriæ oeconomiæ memoria: semina enim, vt jam diximus, arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terra; maiora ad introitum domorum diuidunt; madefacta imbre proferunt, atque siccant; operantur & noctu plena Luna, eædem interlunio cessant. silices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet, qualibet in re quid possit quantulacumque sedulitas: & quod pietatem plurimam imitari videtur, sepeliuntur inter se viuentium solæ præter hominem: vt apud Plin. lib. 11. cap. 30. Accedit & aliud, quo Romanæ Reipub. æmulæ videantur, immo potius (quia formicæ Romanis antiquiores fuere

res fuere) Romani formicarum æmuli aliquando fuisse videbantur: nam constat apud Romanos, cum sexagenarij essent Senatores, de ponte consuetum fuisse eos præcipitari, velut qui Reipub. vlterius curam gerere non possent. Id & formicis accidit: nam cum senuerint, velut homo canos pilos, ita illæ alas emittunt; quamobrem ab administratione Reip. deijciuntur, nam comitantibus multis formicis (quod nos oculis animaduertimus nostris) in eminentem vsq; locum euolant. Ipsæ velut fastidientes terrena ad cælestia properari videntur, docentes hominem tum maxime niti debere ad cælestia terrenarum rerum contemptu, & obliuione, cum iam grauatur senectute. De his alis, & euolatu Alb. lib. 26. Formicæ.

Propterea si Cotta apud Ciceronē libro de natura Deorum tertio nouisset rerum omnium opificem Deum, formicamque Dei mirabilem creaturam esse, non dubitasset eam anteponendam etiā cuilibet rei inanimatæ. Cum enim ibi Cicero diceret: Num idcirco existimas, ò Cotta, formicam anteponendam esse pulcherrimæ vrbi, quod in vrbe sensus sit nullus, in formica non modo sensus, sed etiam mens, ratio, memoria? Hæc ille. Ego vero non tantum eā dubitationē non admitto, verum & ingenue, profiteor præferendā sicut & muscā præferendā etiā soli alias disseruimus, ex B. Aug. cui nec ista Ciceronis addubitatio erat incognita. Sed de eis satis.

EQ. Quantum Reip. studium habere apes, & formicas disseruimus, tantum ab eo abesse araneas fateri oportet; quas non nisi singulares vbique agnoscimus, nulli animantium concordes, nec inter se quidem: quin & aliquod aranearum genus est, quod adeo vel ipsos parentes oderit, vt etiam eos edat. Arist. id tradit histor. anim. lib. 5. cap. 27. Phalangijs araneæ generi partus admodum est numerosus, cum ipsa proles increuerit, matrem amplexa consumit, & eijcit, sæpe etiam patrem, si ceperint: adiuuat enim feminam incubitu, pariuntur interdum etiam trecenti eodem vtero. Id refert & Plin. lib. 11. cap. 24. Phalangium (inquit) in ipso specu incubat magno numero, qui vt emerserit, matrem consumit, sæpe etiam patrem. Hæc ille. Vt vel hinc discamus araneam nec sibi quidem prodesse: propterea labor eius omnis inanis est, quasi nec vita dignum sit animal, quod in parentem insiliat.

TH. Sane vel ipsa natura aranearum odisse mores contestatur. Nihil enim tabidius est aranea, atque eius tela, cum & solo digiti tactu destruatur, vt sanctus August. habet super Psal. 38. Peccator enim, vt digne castigetur, nulli animantium æque comparatur, atque araneæ, vt ipsis Psalmi verbis continetur. Et

tabescere fecisti, sicut araneam animam eius peccatoris. Elucet omne genus fraudis in aranea, nam non solum prædatur, & conficit hostes, verum & hospites ad se accedentes. Pinothera etenim (vt Aristot. tradit lib. 5. cap. 16. hist. anim.) in spongiarum cubilibus degit, aperiendo, atque claudendo pisciculos capit, aperit antequam ingrediantur, claudit, & contrahit, cum ingressi sunt.

PH. Nulli prorsus prodest insidiosa aranea: ideoque illi natura ipsum alimentum negauit, ipso enim suo succo viuit, atque ideo fame non moritur, sed tabe, vt tradit liber de natur. rerum. Homini præcipuo veneno est. Solinus de araneis solfugis Sardiniæ sic habet c. 9. Sardinia (inquit) serpentibus caret, sed quod alijs locis serpens, hoc solfuga Sardis agris animal perexiguum, simileque araneis forma, solfuga dicta, quod diem fugiat, in metallis argentarijs plurima est, occultim reptat, & per imprudentiam superſedentibus pestem facit. Ibi fontes contra huiusmodi venenum sunt. Eadem habet Isid. lib. 12. c. 2.

TH. Vel ipso nomine animalculum vitiosum esse cognoscere quis potest: Solfuga enim dicitur, quod lucem, velut qui male agunt, fugiat: vt enim ait Dominus: Qui male agit, odit lucem. Et ne liceret ei libere male agere, addidit natura fontes in veneni huiusmodi medicinam, ne naturam pœniteret huiusmodi animal edidisse.

PH. Fecit natura insidiosum hoc animal, vt & insidiosis reliquis insidiaretur. Arist. histor. animal. lib. 9. cap. 39. sic habet. Aranei, statim cum editi sunt, fila mittunt, non intrinsecus, tamquam excrementum, vt Democritus ait, sed extrinsecus de suo corpore, veluti corticem; maiora etiam animalia inuadit, irretitque suis filis; nam lacertos paruos aggressus circumdatos & filis obducit, donec cohibeat, mox adhærens morsum defigit. Sed & Plin. lib. 11. cap. 24. tradit araneam lacertarum catulos venari, eosque primum tela inuoluere, & tunc demum labra vtraque morsu apprehendere. Nec verebor dicere, eadem facere, molirique cuicumque accedenti animali; quantum tela sua possit.

TH. Hoc vnum in hoc animalculo laudes, Geometricã quandam artem in illo elucere, filum enim textrinæ suæ corpore velut integro parit, vt tradit S. August. in Epistola 101. Ideoque animi partus imitatur, perinde enim ac ingenij partus omnes ingenium, animumue non minuunt, sed integrum etiam manet, ne dicam augetur: ita quod pariat fila, integrum corpus eius esse non desinit. Ideoque Aelian. histor. animal. lib. 6. cap. 56. Araneæ (inquit) non

solum

ſolum præclare texunt, verum & Geometriam norunt, centrum ſeruant, & quaſi circino circumducunt, & circumſcriptionem exacte ſciunt. Sed & ſarciendi artificio excellunt, ſi quid ſuæ telæ fuerit diſruptum. Accedit & aliud, quod vti huiuſmodi tela præclara arte texitur, in Cumana noui orbis parte earum telæ adeo firmæ ſunt, ut nec facile diſrumpantur, perinde ac ſericum. Hiſp.p.4.c.15. Sed quid oportet admirari firmitatem telarum araneæ? Si Deus rationis dominus iubeat, etiam infirmæ telæ hominem protegunt. Felix enim Nolanus, cum à Tyranno quæreretur ad necem, fugiens in anguſto duorum parietum interuallo ſe occultauit: qui aditus cum repente aranearum telis prætextus viſus eſſet, nemini recentis latebræ ſuſpicionem reliquit, atque ita ereptus è periculo eſt, vt tradit Paulinus Nolanus, & Ado Treuer. 14. Iannarij, & Beda in vita dicti ſancti Felicis apud Surium Tomo primo, Ianuario. Felices, firmiſſimæque aranearum telæ Felici fuere, ſerarumque ferrearum vim habuere: quin & cuſtodum etiam ſolertiam tenuere. At vbi diuinum abſit auxilium, nec ferreæ ſeræ, nec muri ferrei hominem includunt, ſed produnt, vti contigit Cn. Plotio ciui Romano latenti in regione Salernitana, cum nec ſeruis tortis aperiri poſſet vbi lateret, ſolo tamen odore ipſe deprehenſus eſt. Val. lib. 6. cap.8. Anton. Auguſt. Epiſcopus Ilerden. in familijs Romanorum ciuium; & Vrſinus in eiſdem. Sed redeamus ad admiranda aranearum. Accedit ijs, eſſe etiam aquaticam araneam quandam, non quod in aquis (neque enim id fieri poteſt) telas texat, ſed quod aquas ſicco pede permeet, & percurrat, cruribus ſemper emergentibus, atque erectis, perinde ac ſi terram ipſam obambularet. Id tradit Albertus magnus; & initio huius colloquij iam commemorauimus Tabulam nuncupari.

EQ. Duo adhuc aranearum miracula comperta commemoranda ſunt, primum quidem in Inſula Hiſpaniola orbis noui, in qua adeo ingentes ſunt corpore, vt luſoriæ pilæ comparari queant; nuces vero plerumque adæquant ſoliditate ſola corporis, vt tradit Ouet. hiſt. lib. 15. cap.3. Alterum miraculum eſt noſtratibus araneis omnino contrarium. Inſidioſas enim diximus, venari quoque, atque offendere obuia quæque: at in Breſilia eſt quidem aranearum genus prægrande, quales ſunt cancri, attamen crabro paruulus illis infenſus eſt hoſtis: inſidiatur hic araneæ tametſi longe maiori, captamque in ſua latibula trahit, atque depaſcitur. Ita fit, vt apud Indos araneam muſca venetur, in Europa aranea muſcam. Ioſeph Ieſuita è Braſilia 1560.

PH. Sunt hæc ſane relatu digna miracula: ſed non eſt omittendum

dum alicubi colore eas esse praeditas; praeter enim aureum colorem, quem humor ipse ex solis radijs in tela sua ostendit, viridem colorem habent aequandum viridi serico, in orbe nouo, vt habet Ouet. hist. lib. 15. cap. 3.

EQ. Sed vt araneis finem imponamus, succurrũt non contemda alia. Strabo scripsit lib. 11. in Albania araneas esse, quarum morsus mortem afferat, in risum soluentem alios, alios in fletum. Accedit & aliud confine miraculum de arenea Appula praegrandi, illa si quem laeserit, pestifer quidem est morsus; at musices sonitu sanatur. Petr. Hisp. silu. p. 3. cap. 12. Id pluribus tradidit Alexander ab Alexandro suis genialibus: huic enim morsui medetur quaelibet musices, siue tibia sit, siue cithara, siue lyra, aut aliud quodlibet instrumentum. Laesus enim cum iam audit musicae sonitum, se dat in choream, qua tamdiu exercendus est, vt delassetur, vt veneni vis dissipetur, qua nondum dissipata, adhuc subest mortis periculum: ideoque perseuerandum illi est, donec dissipetur vis illa: nam & aliquando contigit laesum hominem delassasse plures sibi succedentes musicos. Vis enim illa veneni sensus obstupefacit, & persaepe etiam mortem inducit: quin si euadat mortem insensatus redditus tota vita perseuerat, nisi musica, vt dictum est, ac chorea sibi medeatur.

TH. Nec est nouum musicen mederi languoribus, quandoquidem Saul è cithara Dauidis refocillabatur, vt habetur 1. Reg. cap. 16. sic enim ibi. Quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.

EQ. Idem musices remedium & Ischiacis medetur. Tibicinum enim modulis is morbus mitigatur: Theophrastus enim viperarũ morsibus modulationem mederi scribit: sed & Democritus idem scripsit, plurimos morbos tibiarum concentu mitigari, aut etiam pelli. Aul. Gel. lib. 4. cap. 13.

PH. Omisso igitur venenoso hoc animalculo, accedamus ad eius victorem scarabeum: cuius illud primum insigne miraculum, quod sit masculus tantum, careatque femina, gignere tamen prolem. De eo sic habet Clemens Alex. Strom. lib. 5. Scarabeus cum rotundam ex bubulo stercore effinxit figuram, eam vultu auerso conuoluit: hoc animal sex mensibus sub terra, alteram autem partem anni vitam degit super terram, & semen in globum emittit, & gignit, & non nascitur femina scarabeo. Eusebius quoq; Pamphili libro de praepar. Euang. 3. c. 3. Scarabeum (inquit) Aegyptij summopere venerantur, animatam solis effigiem esse putantes;

Scarabeus

Scarabeus autem omnis virilem sexum habet, & spermate in stercus infuso, pila deinde confecta pedibus inuoluit, veluti sol cælum, & mensem lunarem expectat.

EQ. Accedit & Ælianus hist. anim. lib. 10. cap. 16. In suo (inquit) genere scarabeorum ratio feminei sexus quod sit expers, ideo in fimi pilam semen emittit, quam octo, & viginti dierum spatio & volutat, & calefacit, deinde fœtum procreat.

TH. Accedit & S. Augustinus, qui lib. Retract. 2. ca. 7. asserit scarabeum in pila ex fimo facta masculum gignere, nec nisi masculum esse scarabeum: quod etiam tradit libro de moribus Manichæorum 2. c. 17.

EQ. Aliud de scarabeo commemorandum, nam ceruus volans, qui de scarabeorum genere est, viuit diutius, & abscisso capite seorsum caput, ac seorsum corpus, vtrumque viuit, caput tamen diutius. Id tradit liber de natur. rerum, & Vinc. natur. histor. lib. 20. c. 124.

PH. Est hoc admirandum, sed admirabilius, cui tanta vis vitæ est, vt diuisum viuat, Rosarum tamen odore scarabeus, siue ceruus volans moritur, vt tradit Arist. de admir. c. 140. Quin si rosaceo vnguento vngatur, etiam moritur, vt tradit Clemens Alex. pædagog. lib. 2. c. 8.

EQ. Hoc illi iure cōtingit exemplo persimili in vulture volucre qui eodem vnguento moritur, quod cadaueribus oblectetur: si enim scarabeus in stercore gignitur, & stercora tantum amplectitur pro delicijs, æquum est rosas, quæ alijs habentur in delicijs, illi esse in mortem, sicut stercora alijs sunt in necem: præter id, quod homicida est, nam saltem viginti suis morsibus, aut puncturis hominem interficit, vt tradit Plin. lib. 11. cap. 21. de natur. rerum, & Vinc. natur. lib. 20. cap. 157. Si igitur homo (orbis totius deliciæ) ab huiusmodi scarabeo interimitur, æquum est, ita tantum eius crimen vindicari, vt rosa afferat suo odore occidenti interitum.

PH. Optarim disserere de locustis: verum quia adhuc mihi memoriæ insidet, quod scarabeus diuisus vtraque parte adhuc viuit, succurrit mihi de vespis idem dicere ac propterea rem non contemnendam: nam præterquam quod ex equi cadauere nascitur, vt Ælian. habet hist. anim. lib. 1. cap. 29. si diuidatur, adhuc tamen seorsum viuit caput, ac seorsum corpus, vt habet Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 7.

TH. Accedit & aliud miraculum: nam Basilius exemero hom. 8. si oleo infundatur vespa moritur, aceto autem postea reuiuiscit: idem quoque tradit Vinc. natur. hist. lib. 20. ca. 74. Quin & aliud addi potest: eas tanta aliquando copia superabundasse, vt oppida delenerint.

deleuerint. Nam Phaselitas vespæ fugarunt, Æliano teste hist. anim. lib. 11. cap. 28. Qua in re apertissime spectatur Christi virtus, & gratia, quam suis infudit fidelibus seruis, cuiusmodi contigit Friardo Recluso; vt quamquam Phaselitas vespæ fugarint, integram scilicet plebem, tamen vnus Friardus signo crucis vesparum multitudinem abegerit. Cum enim apud Nameticam vrbem messores à vesparum innumerabili multitudine aculeis infixis vexarentur, Friardus oratione præmissa, adhibito etiam signo Crucis abegit, vt tradit Greg. Turon. in eiusdem Friardi vita. Ita fit, vt ijs solis obsint noxia animalia, qui Christi fide carentes humanis confidunt subsidijs.

PH. Agamus igitur de locustis, vt iam statueramus: primumque commemorandum videtur, quod contra scarabei naturam, qui non nisi à masculo nascitur, locusta etiam à femina absq; masculo gignitur. Id habet Aristoteles, quem retulit Vinc. hist. natur. lib. 20. cap. 140. Locustam (inquit) vociferantem habuit mulier quædam; eamque nutriuit paruam: cum autem creuit, ipsam per se impraegnatam inuenit, & hoc argumentum, quod femina quælibet sperma naturaliter habet. Id affirmat etiam Albertus magnus animal. lib. 1. tract. 1. c. 3.

EQ. Admiranda longe magis earum amplitudo corporis: nam cum nostrates exiguæ sint, digito numquam maiores, sunt in India quaternorum cubitorum longitudinis, vt Plin. lib. 9. ca. 3. at idem lib. 11. c. 29. ternorum pedum esse tradit, feminibusque, ac cruribus serrarum vsum præbentes, cum inaruerint: ab ijs quoq; ait longinqua maria transiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame, quam propter externa pabula petere sciunt, Deorum iræ pestis ea intelligitur: namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, vt aliæ alites credantur, solemque obumbrant, sollicite suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Hæc ille.

TH. Non est dubitandum, iram Dei esse hunc locustarum importunum aduentum: nam cum aduersus Pharaonem ira Dei excandesceret, nonam plagam locustarum immisit Exodi 10. Induxit (inquit) Dominus ventum vrentem tota die, & nocte, & mane facto, ventus vrens leuauit locustas innumerabiles, vastantes omnia, deuorataque herba, & quidquid pomorum in arboribus fuit, nihilque omnino virens relictum est in cuncta Ægypto.

EQ. Quandocumque id accidit hoc eodem exemplo iram Dei indixit: nam & Liuius dec. 1. lib. 9. locustarum multitudinem in Africa prodigij loco habitam scribit, vt etiam Orosius, & Eutropius; quin & S. August. de Ciuit. Dei lib. 3. cap. 31. locustarum (in-

quit)

quit) in Africa multitudinem prodigij ſimilem fuiſſe, cum iam eſſet populi Romani prouincia, litteris Ethnici mandauerunt, conſumptis enim fructibus, folijſque lignorum, ingenti, atque inæſtimabili nube in mare dicunt eſſe deiectam: qua mortua, redditaq. littoribus, atque hinc aere corrupto, tantam ortam peſtilentiam dicunt, vt in ſolo regno Maſſiniſſæ octingenta hominum millia periiſſe referantur, & multo amplius in terris littoribus proximis. Hæc ille, quæ etiam Oroſius.

PH. Admiror eas ad nos etiam vſque peruenire ex ipſa Africa, eiuſque rei rationem addit Strabo lib. 17. quod ex diuturna Africæ ſiccitate ſtagna exſiccantur, illoque luto locuſtæ pro latitudine ſtagnorum generantur: præſertim imbribus numquam ea ſtagna humectantibus.

EQ. Nec in Italiam tantum tranſuolant, ſed etiam Conſtantinopolim, nā ſub Comneno Alexio, vti in eo habet Zonaras, locuſtarum infinita multitudo ab occidente orta, & tanta, vt inter volandum nubibus æquipararetur, & ſolem obumbraret, vrbe maxima, & finibus eius peruolatis, quieuit. Aliquando & in Germaniā, cuiuſmodi contigit anno Domini 1542. vt ſcribit Surius. Illa (inquit) æſtate innumera ingentium locuſtarum turba Italiam citeriorem, & in Germania Sileſiam, Miſniamque multa clade affecit: habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obeſos, & ſanie refertos. Itaque extinctæ intolerabili fætore aerem corruperunt, vt etiam corui, cornices, accipitres, aliæque aues cadaueribus alioqui inhiantes ferre nequiuerint. Sed & anno 1543. idem Surius, locuſtæ illæ (inquit) quæ ab oriente per Illyrium ſtupendis agminibus in Italiam conuolarant, maximaque paſſim damna dederant, Turcarum aduentum portendere viſæ ſunt, neque id prorſus temere: nam & Turca Rhegium occupauit, Romæque trepidatum eſt, dum Hoſtiæ ſubſediſſet. Nicæam capit, Chriſtianorum armis abducit plus 5200. 200. ex ijs ſacras virgines, & prædā ſexcentorum millium ducatorum: quam tamen iterum amiſit in freto Siculo, à Garſia Neapolitano Prorege recuperata magno Dei beneficio.

PH. Nec in Italia, aut Germania tantum lues huiuſmodi fuit, verum aliquando & in Polonia, cuiuſmodi an. Domini 1541. teſte eodem Surio. Fuit (inquit) hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hæ primo nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus, paulo poſt quatuor adeptæ ſunt: tantaque multitudine prouolarunt, vt duo milliaria in longum, & latum cubito tenus ita occuparent, vt ſolis quoque ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent.

rent. Transuolabant aquas, arbores, ædes, & obuia quæque. Cum alæ succreuissent, erant magnitudine humani digiti, & tunc atrocius grassabantur in fruges, & ea, quæ in vsus hominum necessario gignit humus. Tota æstate nulla neque vi, neque arte earum sæuitia retardari potuit, sed in autumno denique cælo frigescente, extinctæ sunt, atro post se relicto semine, vnde proximo anno alij vermes orti sunt. Fuit ea proculdubio plaga, & animaduersio Dei in hominum peccata: putatæque fuere non absimiles fuisse Ægyptijs illis, quarum in Exodo fit mentio. Extiteruntque primo in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vsque milliaribus circiter sexaginta ad solum vsque deuorarunt.

TH. Memini illo tempore ob has clades, cum Italiam vexarēt, & censuris Ecclesiasticis animaduersum in hanc impiam vastationem turpissimorum animalium, datis hinc inde aduocatis, atque patronis, vt processus formula seruaretur, cuiusmodi constat in Consilijs Hieronymi Grati. Propterea absque dubio hominis cuiuspiam vitæ sanctitas huiusmodi Dei iram facile auertit. Aphraates enim religiosissimus vir, teste Theodoreto in Philotheo, cum in Perside magna locustarum vis more flammæ omnes terræ fructus, segetes, plantas, & nemora, ac prata deuastaret, rogatus à pio quodam, vt agellum ab huiusmodi clade defenderet, vas aquæ ferri iubet, manuque illi imposita, Deum rogat, vt elemento illi suam gratiam impartiatur: absolutis precibus, iubet vt agelli fines aqua illa aspergantur: quæ pro imperio sparsa, se inexpugnabile, atque inuiolabile illius agelli munimentum præstitit. Nam cum vsque ad illius fines locustarum acies peruenisset, diuinam aquæ potentiam verita, & tamquā aliquibus habenis repressa, retrogressa est: sane & reliquorum agrorum salus eadem fuisset, si reliquorū agrorū domini à Deo eadē postulassent; sicuti in Mazania ad Sibarim, cum Iunio mense locustarum multitudo nebulæ instar totā regionē operiret, frugesq. ac fructus omnes deuoraret, incolæ supplices ad Theodorum Siccorum contenderunt, vt suis precibus tantā calamitatem expelleret. Profectus ille cum eis ad S. Euenici Ecclesiam, ipseq; tribus acceptis locustis in manu sua, pro populo Dominum obsecrabat, atque interim tres illæ locustæ in eius manu mortuæ sunt, & gratias agens Deo dixit ad populū: Deus celeriter misericordiā suam nobis ostendet. Igitur in S. Euenici templo diuinum sacrificiū peregerunt: postero autem die in agros egredientes locustas omnes mortuas inuenerunt, & Deum collaudauerunt; vt scribit Georgius Presbyter miraculi inspector in vita huius Theodori apud Lipom. Tomo 7. Sic igitur diuina bonitas diuinis placatur sacrificijs.

PH. Lo-

PH. Locusta igitur sua imbecilla ui etiam serpentem morsu necare,& cum pepererit, mori tradunt.

EQ. Id dicemus pluribus in serpentibus. Sed de locustis hactenus.

TH. Scorpionū quoq; multitudo venenata,quæ nō fruges,sed homines necat,equidē est admirāda. At nostro à cælo lōge abest huiusmodi lues. Arist.de admir.c.26. tradit ex Susis in Mediā proficiscētibus ingentem adeo scorpionū copiam secundo die in itinere reperiri,vt Rex Persarum iter faciens per triduum ibi sit cōmoratus, scorpionumque venationem imperarit, certis præmijs constitutis, si quis plures scorpiones interemisset. Quin addit Ælianus hist. anim. lib. 15. cap. 26. nisi hoc fiat, locum illum transiri non posse, quod subter omnem lapidem, & cespitem abditus scorpius vbiq; latens maneat. Sed Dei gratia nos in Europa protegit ab huiusmodi lue.

PH. Mira sane in scorpijs est dolositas iuncta veneno: scribit enim Clemens Alex. Strom. lib. 1. in Libya scorpium, si ei non succedat, vt hominem feriat, abire, ac reuerti cum pluribus, alterum autem ab altero instar catenæ dependentem, ita moliri insidias, non obscuro nutu bestijs inuicem vtentibus, quod explicatius narrat Ælian. hist. anim. lib. 6. cap. 22. Libyci (inquit) scorpiones dolosissimi sunt: itaque Libyci suspensis lectis dormiunt. Sed scorpiones aliquando à tecto ita descendunt in lectum, vt catena videatur, dum cauda, seu aculeus prioris brachijs adiungītur, & tertius secundo, & quartus tertio, & omnes eodem quoque ordine seruato feriunt, dum qui momordit, alteri sibi proximo viam sternit.

TH. Audio tantam esse huiusmodi etiam proximæ Æthiopiæ scorpionum copiam, vt citra Cynamolgos Æthiopas late deserta regio sit à scorpionibus, & solpugis gente sublata, vt Plinius. narrat lib. 8. cap. 29. Et quod est admirabilius, tradit Pammenes in in eo opere, quod de venenatis conscripsit, scorpiones alatos in Ægypto nasci, duplici etiam aculeo armatos,seseque vidisse testatur: vt habet Ælian. hist. anim. lib. 16. cap. 41.

EQ. Alatos in Africa testantur & alij,quod Plin.scribit lib. 11. cap. 25. Nam in Africa (inquit) scorpium animal volucre austri faciunt pandentibus brachia, vt remigia subleuantes. Apollodorus plane quibusdam inesse pennas tradit. Quin etiam & in Polymbrota iuxta Gangem alatos esse scorpiones scribit Ramusius Tomo primo. Sunt autem alati,ac longe maiores apud Seres. Strabo lib. 15.& lib. 17. Quin in illis septem nodos esse in cauda testatur.

TH. Admirabilius quod Aristoteles tradit in Latino Cariæ

monte

monte à ſcorpionibus hoſpites non lædi, indigenas vero ab illis interimi. Plin. lib. 8. cap. 59.

PH. At tanto malo Deus, ac natura occurrere ſtatuerunt. Scorpius enim ipſe ijs eſt medicina; quos vulnerarit, vt tradit Baſilius exemero hom. 11. Nam homini icto putatur eſſe remedium ſcorpionum cinis potus vino. Plin. lib. 11. cap. 25. quamquam alij putarunt, ſi ſcorpius, qui læſerit, accipiatur, & vulneri impoſitus ibi occidatur compreſſus, vt ſic ſuccus eius medelam afferat, effuſo veneno.

EQ. Omittantur quæſo venenata hæc, & diſſeramus de cicada, quæ ſe ab omnibus cupit audiri, obeſſe nulli prorſum intendēs contra id, quod ſcorpij agunt lædentes, ſeque non prodentes e latebris. Sunt etenim & ſtolidæ huic volucri inſita ſua miracula. Noſtro hoc cælo admodum canoræ ſunt vſque ad moleſtiam: at contra in inſula Scripho naſcuntur, & viuunt mutæ: mutæ quidem ob loci poſitionem: nam ſi alio migrent, aut portentur, loquaces, & canoræ ſunt. Ælian. hiſt. lib. 3. cap. 36. Ab aeris enim, & aquarum frigiditate ex Theophraſtis ſententia loquacitate carent, ſicut & ranæ ibi mutæ; alibi canoræ, ſi transferantur.

PH. Sunt etiam cicadæ mutæ in Macedonia, ob locorum frigiditatem, vel eodem Theophraſte teſte, vt tradit Ælian. hiſt. lib. 3. cap. 34. Quin & in Italia quoque mutæ ſunt apud Rheginos. At Locrinæ ibi proximæ canoræ præcipue ſunt, teſte Solino cap. 7. Vinc. hiſt. natur. lib. 20. cap. 125. Atque ita fit, vt non frigoris ratio ſit cauſa taciturnitatis, ſed alia quæpiam occulta. Propterea Plin. lib. 11. cap. 27. ignota quadam ratione tradit cicadas agri Rhegini mutas quidam eſſe, at, tranato flumine, ſtatim eſſe canoras. Strabo tamen libr. 6. cum dicat Rheginas cicadas mutas tranſflumen, iuxta Locrin loquacitate innata vti, cenſet cælum Rheginum valde ob imbres humeſcere; atque cicadas non facile alas ad cantum commouere poſſe, cum contra ſit in Locrino agro, vbi feruentior ſol ſit.

At in cicada longe magis admiror, animal cum ſit, ore eam carere, rore victitare, nullumque excrementum illi in aluo reperiri, vt ſcribit Ariſt. hiſt. anim. lib. 4. cap. 7. Sed maxime admirari oportet, quod ſi cicadæ cantanti excidas caput, viuit adhuc, diuque canit in pectore, quandoque etiam euolat, vt ſe expertum dicit Albertus magnus anim. lib. 26. in cicada. Hactenus de cicadis.

EQ. Et ſi libet huic inſectorum Dialogo finem imponamus, nollem tamen omittere, quod miraculi loco ſubijciendum mihi videtur, videlicet in annulloſis, & inſectis maſculis eſſe femineum

ſexum

sexum, feminis masculinum, atque ita fieri, vt feminæ concipiāt a maribus; sed genitale sit oblōgum feminis, quo hauriant à masculo, ita tradit Aristot. hist. anim. lib. 5. c. 8. In insectis (inquit) animantibus mas in femina genitale nullum inserit membrum, more animalium cæterorum: sed femina sursum in maris receptum vltimum caudæ suæ meatum quendam producens reflectit. Cui accedit & Vinc. histor. natur. lib. 20. cap. 76. Quorumdam (inquit) feminæ maribus imponunt membrum recipiens semen, & hic modus inuoluitur ad inuicem in coitu longa mora. Atque ideo non fuerit absonum, si quis dixerit insecta maris, & feminæ sexum habere, sed mares concipere: nam si membrorum forma mares efficit, feminas vero natura formæ diminutæ edidit, consequens est, vt si quæ prægnantes fiunt in insectis membris ornatiores sunt compare suo, mares dicantur.

TH. Animantium omnium minima insecta videntur esse, & inter insecta pulices, & pediculi, & in ijs magna miracula: nam de pulicibus illud constat, etsi in duas partes diuidantur, reuiuiscere; liber de natur. rerum. Vinc. histor. natur. lib. 20. c. 152.

EQ. Et quamquam exiguum animal sit, in Memphi tamen vrbe compertus est aurifex, qui aurea catenula pulicem alligarit, fueritque ob eam industriam donatus magnis præmijs. Leonius de reb. Afric.

TH. Pediculis suam vltus est Deus iniuriam. Nam plaga tertia, qua ciniphes diuexabant Ægyptiorum corpora sub Pharaone, fuere pediculi. Exod. 8. Id enim attestatur Ioseph. Antiquit. lib. 2. c. 13. Dionys. Carthus. de quatuor nouiss. art. 37. Propterea Caluinus hæresum suarum culpa vltorem Deum expertus est hac pediculorum animaduersione fœdissima mortem subiens, vt memorat Surius in commentario, quod etiam inter Ethnicos Syllæ accidisse auctores perhibent.

EQ. Cochleæ quoque quamquam omnium animantium ignauissimæ, & stolidissimæ sint, nihilominus concordiæ insigne exemplum præbent: inuicem enim hærere eas compertum est vuarum modo. Plin. lib. 8. cap. 39. Ita fit, vt cuique rei sua sit virtus addita.

TH. At pro Colophone huius Dialogi mihi videtur non prætermittendum, insecta quædam adeo breuis vitæ esse, vt oriente Sole nascantur, occidente eo moriantur, quasi ab illo vitam habeant, donec ab eius attingantur radijs, aut lumine. Estque huic animalculo nomen ephemerum Arist. de ea. histor. animal. libr. 1. cap. 5. Animal (inquit) quod à vita die vno describenda ephemerum appellatum est, pedibus quatuor, pennisque totidem mouetur; quod non solum vitæ suæ ratione proprium nomen merito ha-

bet, sed etiam illud est in ipso maius miraculum, vt cum quadrupes sit, volucre quoque sit. Eadem quoque fere repetit hist. animal.lib.5.cap.19. Hypanis fluuius(inquit) apud Cymmerium Bosphorum sub solstitio defert veluti folliculos acinis maiores, quibus quadrupedes volucres erumpunt: quod genus animalis in postmeridianam vsque diem tempus viuit, volat, mox descendente sole macrescit, & languet, vnde ephemerum, id est, diarium appellatum est. Eadem Bocatius in Hypani fluuio, adijciens animal hoc infans mane esse, iuuentutem tenere meridie, vespere senio confici, & mori.

E Q. Plinius eadem propemodum habet lib. 11. cap. 36. Hypanis (inquit) fluuius in Ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas, quibus erumpit volucris quadrupes, nec vltra diem viuit, vnde hemerobios vocatur. Sed & Aelian. hist.lib.5.cap.43. sic habet: Aristoteles ait bestiolam apud Hypanim fluuium vnum diem viuentem sub lucem matutinam nasci, post autem Solis occasum extingui.

P H. Idem Aelianus genus aliud ephemeri tradit. lib.enim histor. anim.2.ca.4. Ephemera (inquit) animalia vnum diem viuunt: ex fœce vini acescente originem trahunt, aperto dolio, vt in lucem suscepta sunt, vita excedunt. Quod est admirabilius quam sit illud Aristotelis, à luce enim vitam sumit, à tenebris mortem, hoc autem à tenebris vitam, à luce mortem incurrit.

T H. Excedit & hoc miraculum insectorum illorum naturam, quæ vitam suam renouant, sicut vna die, ac nocte solet serpens: quod tradit Aristot. hist. anim. lib.8. cap.17. Nam ex insectorum genere non pauca animantia sunt, quæ sibi iuuentutem renouent, senectute deposita, vt silpha, culex, & ea, quorum pennæ vagina continentur, vt scarabei, sed & cicadæ, & cancri, qui sæpius anno exsuere suam senectutem memorantur; vt eodem loco Arist. memorat.

E Q. Sunt quæ renouent iuuentutem innumera insectorum generis animantia, præcipue vero, quæ crusta teguntur, vt eodem etiam loco affirmare Aristotelem memini: sed renouare vitam, transireque rursus moriendo in eandem vitam, priore dimissa, dicam quid ego aliquando in Apulia compererim. Papilionum genus est quoddam, non equidem candidum, sed aut subalbum, aut nigrum valde; cum mori vult, sub trabe sese de cauda filo suo suspēdit, ibique capite deorsum inuerso, diu manens moritur: deinde cum exsiccata sit omnis cutis, intra aluum noua proles gignitur ex ipso: eruptaq. cuti, promanant vermiculi breuissimo tempore alas emittentes, & in papilionem euadentes etiam auolāt. Id oculis

Y

lis conspexi proprijs. Vidi eadem in prouincia bombyces quosdam papilionum more euolare, deinde sub trabibus, aut tectis fusum, folliculumque texere sicut bombyces solent, in eo inclusos mori; ac postea erumpere, & rursum in papilionem euadere. Is fusus, aut folliculus serico persimilis est forma, sed duriore, rusticioreque lana. Vidimus etiam in eadem prouincia vesparum quoddam genus, lapillos marmoreos milio maiores manibus volantes ferre, & murum cæmento addito exædificare, & vndecumq; occludere sibi domum, præter exiguum foramen ad egressum, firmitateque superare marmorea ædificia.

Ad idem renouandæ vitæ miraculum non erit inconcinnis illa narratio, quæ de Alphora verme tradita est. Primum enim vermis est, postea in piscem transit, rursum si tabe aliqua consumatur, is piscis extra aquam se recipit, & etiam defluxa omni carne vsque ad caput ipsum, & oculos; si in aquam remittatur, corpus, quod fuerat absumptum, carne rursum vestitur, velut renouatum, immo potius renatum. Mirum hoc restauratum corpus longe viuacius esse, quam si incorruptum semper fuisset: nam accedit illi longæuitas, cum antea breuissimæ esset vitæ. Ita fit, vt mortificatio, ne dicam mors, longæuitatis illi causa fuerit. Albertus magnus tradit de animal. lib. 24. in Alphora.

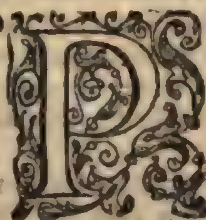
TH. Si quid est inter animantia, quod representent nobis Christi verba, certe est hoc animal; nam cum ille dixerit: Nisi granum frumenti cadens mortuum fuerit, ipsum solum manet: hoc animante perspicuum fit, vitam morte semper in melius commutari: rursum illud Christi verbum, nos docet: Qui animam suam vult saluam facere, perdet eam; & qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Certe hoc animal id indicat, tum demum vitam longam nobis aduenire, cum breuem contemnendo mortificationem experiemur vsque ad caput, idest, fidem, aut oculos, id est, interitum propriæ conscientiæ. Tunc enim, si aqua nos rursum acceperit, id est, lacrymis animam nostram alluentes immergemus, restituetur caro, ac vita nostra longæuior. Sed de hac re hactenus.

AVES
COLLOQVIVM
SEXTVM.

PHILOSOPHVS. RIVSQVAM dies illucesceret, audire mihi videbar auem mira loquacitate humanos quosdam sonos imitantem; adeo vt ipso initio non auis loquacitatem, sed mulieris verba putarim; at vbi attentius animum adieci, facile dignoui picam esse.

EQ. Pica est egregie docta humanas voces referre: quidquid accidit, etiam aliarum auium concentus imitatur, etiam pecudū, boum, caprarum, suum, equorum simul, & asini, nemine illi praeceptoris, aut institutoris officium praestante.

TH. Iure & in auibus Dei laus insonat; nam & benedicere Deum etiam eorum officium est Ps.8. Benedicite (inquit) Dauid omnes volucres caeli Domino &c.

EQ. Admirabilius in ea semper contemplatus sum, adeo esse cicurem, omnibusq. tam familiariter conuiuere, & tractari, perinde ac nihil irrationale in ea sit: in siluas euolat; reliquis auibus miscetur, redit deinde in domicilium suum. Quamobrem vt & spectaculum videamus istud, & vt de auium admirandis ratiocinemur, cōmodius progrediamur in apricum hunc proximum campum; ibi domus est non ignobilis, horto secretiore percommode consito, ornatoq. Ibi quoq; auium plurimarum viuarium est non contemnendum: sub porticu ibi licebit considere nobis, & diutius disserere.

PH. Rationē soli homini esse, qua & bona à malis, & vtilia ab inutilibus internoscat, finemque, in quem actiones omnes dirigantur, causasque per scientias perdiscit solus ex omnibus animantibus

homo

homo: at nihilominus, vti solent homines à ratione sæpissime discedere; ita animantibus sese persimiles efficiunt, quamobrem bruta à Deo ita procreata sunt, vt singulis vitijs comparentur; discatque inde homo ex proprio vitio cui belluæ sit comparandus: deinde etiam in ijsdem brutis natura quasdam virtutum inseruit imagines, vt ex eis etiam homo ad virtutum cultum longe magis excitetur; de quibus rebus frequens offeretur occasio in animalium proprietatibus enarrandis. Quoniam igitur auium aliquanto sublimior natura videtur, cum suprema semper petant, cælumque videantur inhabitare, terrenis rebus se longius remouentes, rationis symbolum aliquod videntur aues habere supra reliqua quæcumq; animantia: propterea sol a auis ad loquendum docilis, ideo animantia reliqua muta dicuntur.

EQ. Placuit intelligere cur animantia omnia muta dicantur, cum tamen mugiant, rugiant, hinniant, vlulent, latrent, & sæpe etiam hominum verba referant, vt hyæna; aues autem mutæ non dicantur, quia inter eas plurimæ alienas etiam humanas voces imitentur; & id apertissime videmus in cornicibus, coruis, & psitacis.

PH. Cornix mire est docilis: scribit.n. Plin. sese vidisse cornicē in vrbe Roma è Bætica, exprimentem plura verba ordine contexta, & alia atq; alia crebro addiscentem. Hæc ille lib. 10. c. 43. Sed admirabilius eandem turdis vim loquendi esse, cum omnium auium fatuitatem stoliditate sua superent; ex ipsis enim datus est prouerbio locus, Stultos, vt turdos sibi malum cacare; idest, verbis fieri captiuos, sicut visco sui stercoris capitur turdus. Hæc igitur auicula mire ad loquendum docilis est. Nam Agrippina coniux Claudij Cæsaris prima (nam numquam antea) turdum habuit imitantem sermones hominum; vt vidisse se testatur Plin. lib. 10. cap. 42.

EQ. Plinius ibidem testatur vidisse se etiam sturnos, & luscinias apud Cæsares Græco, atque Latino sermone dociles; præterea meditantes in diem, & assidue noua loquentes longiore etiam contextu.

PH. Maius miraculum est de coruis: nam Tyberio Principe, coruus sutoris adeo mature sermoni assuefactus est, vt omnibus matutinis euolans in Rostra, in forum versus Tyberium, deinde Germanicum, & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populum Romanum salutaret, postea ad tabernam remearet. Pli. lib. 10. cap. 43.

TH. Psitacis plurimum vestigium inesse rationis videtur tum è loquacitate, tum astu: cum etenim vereantur serpentum insidias

in Africano regno Nigritarum nidum ita conficiunt ex iunco, & ſcirpo, vt quaſi è filo eum propendulum demittant ab vnico iunco è ſummis ramorum cacuminibus, palmæ, aut aliarum ingentium arborum. Nidus rotundus eſt, ſphæræ modo; vt potius pila, quam nidus videatur, perexiguo foramine ſeruato, vt habet Aloyſius Cadamuſtius. Cum igitur pateat ipſorum ſolers ingenium, patere hinc etiam poteſt induſtria, viſque in animalculo admiranda ad loquacitatem, ad exprimendas non dicam dictiones ſingulas, aut verba tantum, ſed quæ ad integras etiam ſententias valent, vt Solin. ſcribit cap. 53. Et vt habet Plinius lib. 10. cap. 42. humanas voces reddunt, etiam ſermocinantes. Ex Indis mittuntur, Imperatores quoque ſalutant, & quæ accipiunt verba pronunciant. Hæc ille.

Compertumque eſt aliquando garrulitate ſua ſalutem hominibus attuliſſe: cum etenim Baſilius Macedo Imperator filium Leonem in carcerẽ conieciſſet, quod mortem ſibi machinaretur, eruturus ei oculos, pſitacus, qui ſeruum quendam deplorantem vicem Leonis audijſſet, & perpetuo clamantem: ò Leo, ò Leo, ipſe quoque ſponte vocem imitatus, clamauit: ò Leo, ò Leo, dum Imperator Senatoribus in conuiuio adeſſet: conuiuæ igitur ex ea volucris voce occaſione arrepta, pro Leone deprecaturi è conuiuio ſurrexerunt, & oppleti lacrymis dixerunt: An non iſta auis nos accuſat, cum Dominum ſuum appellet? Depone Imperator iram, & eum paterno vultu recipito. Ita mitigata ira Imperatoris, reſtitutus eſt: Zonaras in Baſilio Macedone. Hinc diſcamus auiculã homini aliquãdo ſalutem afferre: pſitaci enim non ſunt aliquando maiores paſſeribus, licet aliquando etiam gallinaceis maiores ſint, vt ſcribit Petr. Martyr in ſummar. tamen omnes loquaces ſunt.

EQ. Hodie multi hominum vt aues de fide garriunt: Chriſti fidem eodem modo pronuntiant quo pſitaci, quid credant neſcientes. Eſt enim admirandum ſupra omnia, quod ſuo tempore viſum teſtatur Cælius Rhodiginus lib. 3. cap. 32. Cardinalis Aſcanij pſittacum perpetua ſerie recitaſſe Latino idiomate fidei ſymbolum, nullo penitus errore in eo recitando commiſſo.

PH. Eſt hoc certe longe admirabilius. At ad imitandum ſi non verba, ſaltem ſonum aliæ aues reperiuntur: nam anthus herbis ſi paſcatur, adueniantque equi, ipſa auolat fugiens, ſed ipſorũ hinnitum apertiſſime imitatur, atque iniuriam acceptam incommodati ſibi pabuli quaſi deriſione vlciſcitur, vt habet Plinius lib. 10. cap. 42.

EQ. Eſt & alia auis, cui in Arelatenſi agro nomen eſt taurus, quod boum mugitus aperte imitetur, ex eodem Plinij lib. 10. cap. 42.

43. Est quoque memorabile, quod aliquando legi in Brasilia auē. esse, cui nomen asina est, asinorum rugitum voce sua imitantem, vt scribit Ioseph Iesuita ex Brasilia 1560. Hanc auem achantem appellari putat Albertus magnus, nec asini tantum, verum etiam equi vocem referre dicit anim. lib. 23. littera A. vt ita conijciamus achantem hanc esse eandem cum antho, de qua diximus ex Plinio.

PH. Huiusmodi auem non putarim imitari asini vocem, sed congenitam habere, ea enim deformissima auis est singulis alis, tria habens cornua, atque vnum etiam in capite. Canes insultantes contemnit, quos, si propius accedant, alarum cornibus percutiens fugat, vt idem Ioseph conscripsit.

TH. Docilitas igitur auium longe antefertur reliquorum animantium docilitati; quo ad vim eloquendi, & vocalitatis; at in reliquis rebus peragendis ad obsequendum homini etiam bruta, & muta edoceri possunt. Sed nec huiusmodi rebus aues quædam cedunt quadrupedibus. Cardueles enim imperata facere perdiscunt pedibus, & ore: cum enim è fune hinc cibus, hinc potus propendeat, auicula hæc fune cibum, ac potum sibi è profundo trahit alternatim laborans, quod sensisse, aut vidisse conijcitur, Plinius lib. 10. cap. 42. at nos quotidie experimur.

EQ. Si de his rebus differere libet, non deest argumentum ratiocinandi: nam aues quædam in Taprobana Insula ita edoctæ pueros in aera eleuant, incolumesque in terram restituunt parentibus, suntque cicures admodum, domique studiose etiam edocentur, vti scripsit Diodorus Siculus, recolit. Ramusque Tomo primo.

PH. Taprobanæ Insulæ sunt alia quoque admiranda de auibus: nam quod Amalphitanis debemus magnetis vsum, quo nauigandi ars ad quæque loca dirigitur, etiam Septemtrionibus non conspectis, magno naturæ miraculo, vt scripsit Iouius hist. lib. 25. in fine, nihilominus absque magnete, cum ex illa insula Septemtriones non videantur, magnetisque vsus ibi sit incognitus, nauigaturi aues quasdam cicures alunt, & in nauigijs secum vehunt, quorum volatus perinde ac dirigendi itineris magistros habent, vt tradit Solin. cap. 54. Idemque Romæ fuisse enarratum à Legatis Regis Taprobanæ, qui Romã missi fuerant amicitiæ ineundæ causa, explicat Pli. li. 6. c. 22. his verbis. In mari Taprobanæ nauibus vtriusq; proræ siderum in nauigando nulla obseruatio, Septemtrio non cernitur; sed volucres secum vehunt, emittentes sæpius, meatumque earum terras petentium comitantur. Nobis diligentior

notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex Insula adue-ctis. Hæc ille. In Noruegia autem horologij aues vicem im-plent, cum totis tribus mensibus sol semper videatur, neque cre-puscula agnosci possint, cornices enim conticescunt interdiu, de-inde canentes consuetos solis occasus indicant; atq; ita incolæ ho-ras eundi cubitum intelligunt. Quirinus in Naufragio.

E Q. Leonius de rebus Africis p. 8. narrat & aliud auiculæ ge-nus officium exhibere in sortibus peragendis, quod præstare in Italia solent pueruli ad excludendam omnem fraudem propter simplicitatem, & ingenuitatem. In ipsa enim vrbe Memphi aui-culæ quædam aluntur cicures, quæ edoctæ tuto, diligentique ob-seruatione ab vrnis sedulo opertis obseratis singula syngrapha or-dine extrahunt, & legenda, publicandaue offerant ei, cuius id munus sit.

P H. Columbarum non docilitas, sed simplicitas longe admi-rabilior aliquando fuisse adnotatur: nam internuntij munere de-fungi eas compertum est; vti scribit Iacobus Aconensis Cardina-lis, ac Vinc. histor. natur. lib. 16. cap. 54. In ipsa etenim obsi-dione Mutinensi Antonius & vallum, & omnem custodiam, etiam flumini retia adhibuerat, ne quis ex vrbe elabi posset, aut nun-tium extra mitti. At D. Brutus obsessus Consules, quorum castra per nuntios monere non poterat, columbis est vsus internuntijs, epistolis earum pedibus alligatis; quæ euolantes ad castra Con-sulum peruenerunt. Testatur hoc Plinius lib. 10. cap. 37. Propte-rea iure M. Varro tradit singula columbarum paria quingentis denarijs à L. Axio equite Romano venditari consueuisse; vti ibi-dem Plin. Est enim animal homini sociale fel non habens; ideoque, etiam in sacris litteris mysteriosum, vt habet S. August. super Io-ann. tract. 6. Adeo autem simplex animal vt beneficium, ita e-tiam oppidis perniciem tulit: pedibus enim columbarum ignis alligatus ab Olha Ruscorum Regina Dreuulianorum vrbem hosti li animo conflagrauit. Sigism. Baro in Russia. Ramus. Tomo. 2.

E Q. Postquam de internuntij officio auium mentio incidit, de ea re disserere in animo est. Est insigne exemplum, quod tra-dit Aelianus hist. animal. lib. 6. cap. 7. Marres enim Ægyptiorum Rex cornicem valde cicurem habuit, Regias litteras citius, quam quiuis nuntius, volatu suo perferentem, nutibusque intelligen-tem quorsum ferendæ essent.

T H. Eodem internuntij munere etiam hirundines egregie perfunctæ sunt simplicitate, non docilitate: nam Cæcinna Volater ranus Equestris ordinis, quadrigarum dominus, comprehensas in vrbem secum auferens victoriæ nuntias amicis mittebat in eun

dem nidum remeantes illito victoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in Annalibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum à Ligustinis, hirundinem à pullis ad se allatam, vt lino ad pedes eius alligato, nodis significaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Hæc Plinius lib.10. cap. 24. Eadem industria aliqui vsi sunt, vt hostibus excidium per arundines attulerint. Hadingus enim Regis Gram filius, vlturus patris necem in Dania, collecta magna hirundinum copia, pedibus illigauit fungos igni accensos; illæ euolarunt in consuetas Dunensium ædes, atque ita omnem Dunam vrbem incenderunt. Kran. Van. libr. 1. cap. 7.

PH. Quod de hirundine recte dictum est, non à docilitate proficiscitur, sed ob id, quod memores locorum, vbi aut pullos reliquere, aut alias feliciter tempus transegerunt, eadem repetunt. Propterea Cæcinna, qui hoc nouerat, nuntij certissimum munus expectare ab hirundinibus potuit. Est ipsis innatum non facile solum vertere, nisi aduersi aliquid à tempestate obtigerit. Scribit enim Arist. histor. anim. lib.8. cap.16. aues, quæ solent ad tepidiora loca abire, si à tepidioribus locis longius absint, non adniti sedem mutare: quin eæ sese condunt ibidem: iam enim visæ sunt multæ hirundines in angustijs conuallium nudæ, atque omnino deplumes.

TH. Id ita est: nam si in Germania, atque alijs Aquilonaribus regionibus, ad quas tepente per æstatem cælo accesserant hirundines, frigore præueniantur, mutuo conglobantur perplurimæ, atq; os ad os, pedem ad pedẽ, alam ad alam mutuo coniungun tur, atque ita se in aquas præcipitant, totaque hyeme immersæ ita conglobatæ persistunt ad vsque ver proximum, vt tradit Olaus lib.19. cap.11. Quin etiam in gelu ipso concamerato conspiciuntur perinde, ac in vitreo vase, ferentes rigorem cuiuscumque frigoris loco immobiles. Vnde fit, vt cicures numquam conspiciantur: ita fit, vt officio internuntij perfunctæ fuerint non volentes, sed ignaræ.

EQ. Hirundinem docere aliquid impossibile homini est, ipsa potius hominem docet, vel ver aduenisse, vel medicam artem. Scribit etenim Arist. histor. anim. lib.6. cap.5. pullorum hirundinis adhuc recentium oculos, si quis stimulo eos vexarit, resanescere, & cernendi vim postea plane recipere, præcipueque id contingere in Samo, vbi albæ sunt hirundines, quarum oculos si quis pupugerit, statim quidem excæcantur, at post visum recipiunt. Tradit idem ex Arist. Ælian.hist. lib. 17.cap. 19. Quin recepta videndi vis nihilo hebetior est, quam antea fuerat, vt Arist. tradidit

dit; quod etiam habet Plin. lib. 25.cap.8. Medicam igitur hirundinem dixere, eamque hominis fuisse magistram, quod chelidoniam herbam adinuenerit cæcitatis depellendæ causa. Plin.lib.8. cap.27.& lib.25.c.8. Medicam etiam artem non hirundines solæ, sed & ibis edocuit homines rebus ipsis naturalibus: compertum enim ibi est nauem Ægyptiam rostri aduncitate partem eam, qua excrementa emittuntur, quasi clysterio consueuisse purgare: vnde & homini hoc imitari salubre fuit. Plin. lib. 8. cap. 27. Est enim auis prudens, nouitq. Lunam crescere, ac decrescere, ac vt Medicorum clysterijs magistra rationem viuendi augmento Lunæ, vel decremento perdidicit, & docuit. Ælian. lib.2.cap.35.qui & lib. 10.cap.30. addit ibidis intestinum, cum sex & nonaginta cubitorum longitudine sit, in Lunæ defectione comprimi: & si pennis eius crocodilus contingatur, immobilis redditur, alioqui etiam miraculo illustris, quod ore pariat, vt videtur Solino c.34.

PH. Vtrumque placuit tum de hirundine, tum de ibide: vt autem hirundines persequamur, docuere etiam hominem aggeres fluminibus, littoribusque obijcere. In ipso enim Ægypti Heracleotico ostio hirundines euaganti Nilo continuatione nidorum molem inexpugnabilem opponunt stadij fere vnius spatio, quod humano opere perfici non posset: atque ita omnem humanam Regum potentiam, scientiamque animalculum hoc superat, docetque, id quod tamen homo sua arte imitari non posset. Plinius lib. 10. cap. 33.

EQ. Ibidem Plinius & aliud commemorandum scribit. In eadem (inquit) Aegypto iuxta oppidum Copton Insula est sacra Isidi, quam amnis vndique dilacerat. Hirundines igitur, ne eam flumen dilaceret, muniunt opere, incipientibus vernis diebus palea,& stramento rostrum eius firmantes, continuatis per triduum noctibus, tanto labore, vt multas in ópere emori constet; eaque militia illis cum anno redit semper. Aquam enim in puluerem important, & lutum faciunt, ac vt cæmentarij solent, commiscent, atque ita murum struunt: si igitur forte passer sæptum suum nidum ingreditur, obstruunt cæmento ingressum, vt ita suffocetur, ac postea suffocatum extrahunt. Albertus magnus anim. libr. 8. tract.2. cap.3.

PH. Docuere etiam aues hominem multa, quæ ad humanam societatem, sed & ad politicam pertinere possint, vt de accipitre commemorant in Thracia: scribit enim Arist.lib.de admiran.cap. 113. his verbis: Incredibile quiddam, & monstro simile contingere dicunt ijs, qui non viderunt antea in ea parte Thraciæ, quæ est supra Amphipolim: nam vbi pueri ex pagis, locisque proximis

exeunt

exeunt ad aucupium, accipitres etiam aſſumere ad aucupandum aiunt hoc pacto: vbi in opportunum locum peruenerint, magna voce exclamantes vocant accipitres nomine, qui vbi puerorum vocem perceperunt, ad frutices accedentes obſtrepunt, vbi pueri baculis percutientes aues deprehendunt. Illud vero, quod omnibus eſt admirabile, cum ipſi accipitres aliquam auiculam ceperint, aucupantibus deijciunt: ac pueri ex vniuerſa præda partem accipitri aliquam exponentes diſcedunt. Eadem Plinius lib. 10. cap. 8.

EQ. Hoc habet diſertioribus verbis Ælianus hiſt.anim.lib.2. c.42. Accipitres (inquit) in Thracia auditione accepi ad hanc rationem cum hominibus per paludes ſocietatem aucupandi coire: homines explicatis retibus, quieſcere, accipitres vero ſuperuolantes excurrere, & aues intra retia compellere; Thraces,ſi quas acceperint aues, cum accipitribus partiri; eoſque tum ad aucupij ſocietatem fidos habere: ſin cum ijs earum partem, quas ceperint, auium non communicauerint, diſſociari, atque diſtrahi.

TH. Iure id fit; eſt enim contra naturæ leges ſocium fallere, præſertim non deſidioſum: præter id, quod cum carne accipitres alantur, non eſt putandum poſſe eos pane ali. Accipitrem enim panis necat, quo homo alitur.S.Auguſt.de moribus Manich. lib.2. cap. 8. Congruit igitur huic ſocietati auis pax alia, de qua habet Ariſtoteles de admir. cap. 114. Venetis enim (Scotiæ populi fuere) hoc accidit, vt in eorum regionem innumerabilis monedularum copia ſæpe inuolet, triticumque ſatum comedat:hoc cum vereantur Veneti, priuſquam tempus aduolandi aduentarit, in editioribus locis terræ multiplicium fructuum munera deponunt; ea niſi guſtauerint monedulæ,quaſi hoſtium impetum,& incurſionem expectant incolæ. Congruit & alia rurſum pax illa, qua erga homines anates vtuntur non procul ab Auchieo vrbe Indica:concordi enim officio ad multa millia conueniunt, vt agrorum ſegetes noxijs herbis perpurgent: ac velut rationis particeps noxias tantummodo ſeligunt, non aliter, atque conducti operarij homines ſolent.Rerum ſin.p.3.c.7.

PH. Sunt præterea aues quandoq; etiam rerum humanarum iudices, ac vindices. Quidam Lugdunenſis incola, vini mercator, vt lucra augeret, aqua miſcebat: atque non parum hac arte locupletatus eſt,cum aquam pro vino venderet. Nauigio igitur ad emporia traijciens Ararim fluuium marſupium penes ſe pecunia oppletum habebat: interim dum aliquid negotiatur, nummulum extrahit; marſupium vero, quod è pelle confectum fuerat, cum à miluo conſpectum quaſi animal ob pilos putaretur, rapitur,

tur, & in ſublime fertur: at vbi miluus prædam ſibi non poſſe prodeſſe ſenſerat, cum carne, non ære ſaturetur, prædam dimiſit, quæ in profluentem lapſa vlterius conſpici nuſquam potuit. Atque hoc exemplo edoctus iniquus mercator lacrymabundus ſuam agnoſcens culpam dictitabat: Quo peccaui, eodem & iacturam patior, per aquam pecuniam congregaui, in aquam lucrum omne dilapſum eſt: hoc enarrat Greg. Turon. in glor. conf. cap. 109.

TH. Incorruptus, & integer iudex fuit hic miluus. Milui mores mercator eſt imitatus, igitur non niſi à miluo expectanda erat criminis huiuſmodi animaduerſio. Verum ſunt & aues ſocialia iudicia Reip. modo exercentes: pſitacorum enim mira eſt ſolertia; ac prouida communis tuendi boni circumſpectio. Quando etenim gregatim paſcuntur, obſeruatum eſt in Breſilia (vbi infinita propemodum copia eſt) ſemper in ſummo arboris duos, aut ad minus vnum conſedere ſpeculatorem, reliquis in humo depaſcentibus, is ex ſummo arboris cacumine quaſi ſpeculator euigilans proſpectat, ſi quid periculi ſuperueniat ſignum edit, quo reliqui poſſint euolatu ſaluti conſulere; ſin nullum cognoſcatur periculum imminere, peracto pabulo, & ipſi quoque ſpeculatores deſcendentes depaſcuntur, vti ſcribit Ioſeph Ieſuita ex Braſilia 1560. Qua ex re optimorum paſtorum, atque Reipub. adminiſtratorum vigilantiam hinc exprimi nemo dubitabit.

Cui & aliud adijcit exemplum idem Ioſeph ijſdem litteris: tradit etenim auiculam quandam ibi eſſe, quæ cum pullos in nido alat, ſuperueniente aucupe, tantum abeſt, vt aufugiat, aut deſerat, vt potius eos alis contegat, ac ſe potius capi permittat. Vnde boni paſtoris exemplum trahitur, non eſſe deſerendum gregem, ſed protegendum vſque ad mortem.

EQ. Sunt & aliæ aues, quæ ſe capi permittunt ob ſummam ſtoliditatem, quæ tamen nullo ſe periculo exponunt prolis tuendæ cauſa. In Inſula enim quadam Auſtrali vltra Æquinoctialem Africæ prorſus ſtolidæ aues compertæ ſunt à Veſpuccio, quæ ſe tanta copia capi permitterent, vt nauigium oppleuerint, vt ipſe Americus Veſpuccius tradit. Ludouicus quoque Barthema de rebus Æthiopicis cap. 3. ſcribit in promontorio bonæ ſpei aues, quantæ anates ſunt, adeo ſimplici à natura ingenio eſſe, vt accedentes homines fixo obtutu intuerentur, ſeque capi permitterent, quin & captæ gratularentur.

TH. Vel hinc diſcenda Chriſtiana caritas, quæ & ſimplicitate polleat, & in aduerſis quaſi capta in Domino exultet iuxta Paulũ: Quare non magis fraudem patimini? 1. Corinth. c. 6. Tametſi aues ſilueſtres ſint, quibuſdam tamen ſanctis viris ſponte ſe cicures exhibue-

hibuerunt, veluti S. Valerio contigit, in cuius manus sponte volabant. Surius Tomo. 2. quod etiam alijs contigit, vt dicemus alias opportune.

EQ. Hic bonus vir non admodum frequens hoc sæculo fuerit, sed vt Poeta dixit. Rara auis in terris.

PH. Non aliter quam rara est phœnix.

TH. Postquam incidimus in phœnicis mentionem, disserendum de ea fuerit: nam plura tradidisse scriptores comperio.

PH. Si libet à vetustioribus exordiri, Herodotus de ea habet lib. 2. cap. 5. quingentorum annorum vitam illi affirmans. Mela lib. 3. cap. 4. de volucribus (inquit) præcipue referenda phœnix semper vnica, non enim coitu concipitur, partuue generatur, sed vbi quingentorum annorum æuo perpetuo durauit, super exaggeratam varijs odoribus struem sibi ipsa incubat, soluiturque; deinde putrescentium membrorum tabe concrescens ipsa se concipit, atque ex se rursus renascitur. Cum adoleuit, ossa pristini corporis inclusa myrrha in Ægyptum exportat, atque in vrbem, quam Solis appellant, fragrantibus nardo bustis inferens memorando funere consecrat. Hæc ille.

EQ. Vnde habita tanta temporis cognitio, quis id totum obseruauit? in breui hominis vitæ spatio vereri oportet, hoc forte fabulosum esse.

PH. Quod tot graues viri asseuerare ausi sunt, veritati inniti videtur: quoniam communis sensus naturæ vox est. Solin. cap. 35. subscribit his verbis: Apud Arabes nascitur auis phœnix aquilæ magnitudine, capite honorato, in conum plumis astantibus, cristatis faucibus, circa colla fulgore aureo, postera parte purpureus absque cauda: in qua roseis pennis cæruleus interscribitur nitor. Probatum est quadraginta, & quingentis eam durare annis: rogos suos struit cynnamis, quos prope Panchaiam concinnat in Solis vrbe, strue altaribus superposita. Cum huius vita magni anni fieri cõuersionem rara fides est inter auctores: quamuis plurimi eorum magnum annum non quingentis, & quadraginta, sed duodecim millibus 954. annis constare dicant. Plautio itaque Sextio, & P. Apronio Coss. Ægyptum phœnix inuolauit; captusque anno octingentesimo vrbis conditæ iussu Claudij Principis in comitio publicatus est, quod gestum, præter censuram, quæ manet, actis etiam vrbis continetur. Idem recolit Georgius Abbas apud Anastasium Bibliothecarium anno Domini. 50.

EQ. Si capta illa auis phœnix fuit, suam reliquo tempore struem conficere non potuit, cum vnica sit; aut si capi tunc potuit, cur non etiam alias ab orbe condito tot sæculis præteritis capta

est? quæ si alias capta est, non vna fuit, cum rursum fuerit visa; aut igitur phœnix non fuit, aut non sola. Propterea non sine suspicione fabulæ hæc audiuntur; præsertim quia Plinio videtur, istius auis historiæ auctorem primum fuisse Manilium Senatorem alioqui diligentissimum, atque doctissimum, cui vni tantam rem innotuisse non videtur verisimile, quasi reliquus totus orbis Manilio apud Deum fuisset inferior. Dicit igitur Plinius phœnicē Claudio exhibitam falsam phœnicem fuisse, cui & ego assentiendum puto. Industriam quoque illam phœnicis in morte sibi parando rogo, atque alijs non facile mihi persuadendam vti veram puto.

TH. Sunt tamen etiam sacrorum auctorũ testimonia. Clemens I. Ro. Pontifex, & S. Petri Apostoli comes indiuiduus illo volumine, quod sub Apostolicarum constitutionum nomine editum est, huius phœnicis meminit, at non ita asserit, vt dubio procul probare videatur. Ad probandam etenim resurrectionem, quam non facile gentibus persuaderet, vtitur phœnicis argumento, quam illi resurgere credunt. Ille itaque gentile argumentum gentibus obijcit potius, quam re vera historiam eam probare videatur. Sic igitur ille. Aiunt Græci auem quandam esse soligenam, vberem præbentem resurrectionis demonstrationem, quam dicunt comparem non habere, solamque in mundo reperiri, phœnicem appellant: narrantque eam post quingentesimum annum in Ægyptum aduolantem, secumq. copiam cynnamomi, casciæ, xilobalsami adducentem in loco, qui dicitur solis Ara, consistere: ibique conuersam ad aspectum solis, ei (vt aiunt) supplicem sponte conflagrare, redigique in puluerem: ex cineribus autem vermem existere, eumque concalefactum in nouam phœnicem formari, alitemque factum in Arabiam, quæ est vltra Ægyptiacum saltum, aduolare. Hæc ille. Ex quo Pontifice non mihi aperte constare videtur, probari hanc de phœnice historiam, licet nec constet eam ab eo improbari. Sed S. Cyprianus in expositione symboli, seu etiam is sit Ruffinus Aquilegiensis, id, quod de phœnice diximus, quasi verum in hunc modum recenset: Quid mirum videtur, si virgo conceperit, cum orietis auem, quam phœnicem vocant, in tantum sine coniuge nasci, vel renasci constet, vt semper & vna sit, & semper sibi ipsa nascendo, vel renascendo succedat?

PH. Sanctus etiam Augustinus de ea commemorat sermone 18. ad fratres in Eremo his verbis. Quid enim agit phœnix, nisi quia dum senescit, ad partes calidissimas volat, ligna siccissima congregat, & lignis congregatis, alis ligna percutit, & sic ignem accendit, & in eodem se comburi permittit: ex quibus cineribus vermiculus nascitur, & postmodum phœnix alia efficitur. Hæc ille. Qui

le. Qui sanctissimus Doctor probare videtur totius historiæ huius seriem.

TH. Magna est tanti viri auctoritas: nec est vertendum in dubium volumen sermonum illorum ad Fratres in Eremo, quasi illius non fuerint: nam probari videtur Concilio Aquisgrani sub Ludouico Pio anno Domini 830. Citantur enim quædam in ipso Concilio Aquisgrani in cap. 112. 113. vnde fit, vt non temere sit discedendum à tot probatis auctoribus, tametsi mira nimium res esse videatur. Præterea quoque Isidorus lib. 12. cap. 7. eandem phœnicis historiam quasi veram commemorat.

EQ. Et ego non reluctabor, præsertim quoniam recentiores, qui orbem peragrarunt, id probant, inter quos Nicolaus de Comitibus. Is scribit in vlteriore India auem esse, cui nomen Seméda, triñdo rostro, sentireque se morituram: mortis igitur hora eam deferre ligna in nidum suum, cantillareque suauiter, atque alarum percussione incendere ligna, ipsamque illo igni consumi, indeque vermiculum gigni, qui postea in auem crescit.

Hic non de phœnice meminit, neque vnicam auem esse, neque tanto viuentem tempore: non ergo creditu difficile est, sibi mortẽ consciire, & sponte ardere, & rursum succrescere; nam & hoc omnibus animantibus fere commune est generantibus: ardent enim omnia animantia concubitu, ac prope moriuntur; dissoluuntur enim sensuum vires omnes, & à quodam quasi vermiculo succrescit animal. Ideoque tametsi à lignis ignem accendi non pateat; ignis tamen est vrens omnis concubitus. Phœnicis igitur historia non erit vt falsa reijcienda, quandoquidem & eam probat Alber. magn. animal. lib. 23. littera F.

PH. Ita plane est, nam & Hippocrates existimabat coitum paruum esse morbum comitialem, quo omnes corporis compages, sensusque paruo interuallo dissoluantur, & velut extinguantur.

EQ. Atque ideo felicissima animantia esse illa existimandum est, quibus generandis tanta turpitudo non exercetur. Sunt enim plurima, & auium nonnullæ etiam sunt, quæ absque igne huiusmodi commistionis gignantur.

PH. Vultur in primis rapacissimum animal est, neque mas est, sed omnes feminæ sunt: Basilius enim in exemero hom. 8. tradit absque coitu gigni, tamen fætificare, centum annos viuere.

EQ. Ælianus hist. lib. 2. cap. 46. idem affirmat: Vultures (inquit) omnes feminæ sunt, non est vmquam masculus, vento prægnantur, non nidificant, neque oua excludunt, sed pullos pariunt, iique statim à partu volatiles sunt.

TH. Sanctus etiam Ambrosius id asserit; scilicet eos sine concubitu

tubitu generare, & concipere. Albertus autem magnus tradit experimento se didicisse vultures commisceri, & gignere ita ille de anim. lib. 23. littera V. Sed & Isidorus lib. 12. cap. 7. qui etiam ad dic centum annos viuere, sicut & Basilius scripsit. Eadem & Vinc. hist. natur. lib. 16. cap. 149. 152. Sed admiror illis tantam longæuitatem esse: cum tamen si vnguento rosaceo inungantur, moriuntur, vt habet Clem. Alex. pædag. lib. 2. cap. 8. Nisi forte quod cadauerum odoribus nutriantur, quasi delicijs, at rosa illis ob id pestifera sit, natura in contrarium operante: sicut in scarabeo alias diximus.

EQ. Admirabilius est, quod de Barliathe, seu Berneca aue graues viri tradidere. Liber.n.de natur.rerum, & ex illo Vinc. hist. natur. lib. 16. cap. 40. ita habet. Barliathes sunt aues de ligno crescentes, quas vulgus Bernestas, siue Bernecas appellat. Fertur enim, quod lignum de abiete marinis aquis incidens, quando successu temporis putrescere cœperit, humorem ex se crassum emittit, ex quo densato formantur paruæ species auium ad magnitudinem alaudarum; primum sunt nudæ, deinde maturantes plumescunt, ac rostris ad lignum pendentes per mare fluitant vsque ad maturitatem, donec se commouentes abrumpant, sicque crescant, & roborentur vsque ad debitam formam; harum multas & ipsi vidimus, virosque fide dignos, qui eas adhuc pendentes se vidisse testati sunt: anseribus minores sunt, colorem habent cinericium, ac nigrum, pedes vt anates, sed nigros. Hæc ille. His consentit Odericus poster. in fine, easque aues in Scotia esse dicit. Recolit in Scotiæ Insulis Nebridibus 18. anim. mari gigni etiam Ortellius in Scotia, Bernecasque nuncupat: qui etiam in Hibernia idem repetit adijciens, indigenas in Hibernia eis vesci ieiuniorum tempore, velut animantibus non procreatis à sanguine.

TH. De eisdem egisse videtur Iacobus Aconensis Cardinalis in libro orientalis historiæ: Arbores (inquit) sunt super ripas maris, de quibus aues procreantur rostris infixis arborib. dependentes: tẽpore vero maturitatis ex arboribus decidunt, ac per incrementa proficientes, sicut cæteræ aues, volare incipiunt. Verumtamen nisi decidentes cito aquas inuenerint, viuere non possunt; quoniam in aquis est nutrimentum earum, & vita. Notandum autem, quod non in ramorum summitatibus, sed in arborum corticibus, ac stipitibus pendent: crescunt autem arboris humore; & roris infusione, donec habentes plumas, ac robur vitæ corticibus abrumpuntur. De ijs itaque certum est, quod in orbe nostro circa Germaniam nec per coitum gignunt, neque gignuntur; sed nec earum concubitum apud nos vllus hominum vidit: vnde & carnibus earum in

quadra-

quadragesima nonnulli etiam Christiani in nostra ætate in locis, vbi auium huiusmodi copia est, vti solebant: sed Innocentius Papa Tertius in Lateranensi Concilio generali hoc, ne vlterius fieret, vetuit. Hæ volucres herbis, & graminibus, vt anseres viuunt, potum vero differre sicca comedentes nullatenus possunt. Hæc etiam Vincent. eod. cap. 40. se vidisse memorat. Fulgosus lib. 1. cap. 6.

EQ. Vincentius ibi addit ex alio quopiam auctore Bernecas has ex arboribus quidem nasci in Flandriæ proximis regionibus: non habere superflui humoris egestionem, sicut nec arbores.

PH. Mihi videtur hoc animal valde persimili origine nasci cum eo, de quo Pigafeta tradit in India Orientali, sese vidisse arborem, cuius folia etiam à trunco abrupta animata essent, mouerique, ac viuere, sed non diu, nempe non vltra octauum diem, deficiente proprij humoris alimonia, quam ex arbore traheret: idque se experimento didicisse tradit.

EQ. Eisdem confine est, quod Olaus commemorat libr. 19. cap. 6. Scribit enim auctorem quendam Scotum rerum occultarum solertissimum scrutatorem scriptum reliquisse, ad Orchades Insulas arborem esse, cuius fructus, si in mare decidant, tempore anates fieri, sensimque illarum crescentibus alis, euolare in siluas; quod, vt mihi quidem videtur, idem animal est, de quo paulo antea diximus, quod & Bernecam vocauimus.

PH. Ex ijs igitur fiat verisimile, & emori phœnicem, & absque concubitu resurgere posse, quod in bombyce quoque perspicuum miraculum est, vt alias opportunius disseruimus. Præter id, quod etiam ex papilione auem gigni pennatam compertum est hoc ipso sæculo, vti tradit Ioseph Iesuita 1560. ex Bresilia. Sed de his satis.

EQ. Transeamus ab ijs volucribus (si libet) quarum ignotior natura est, & fallere nos perfacile potest scribentium auctoritas: agamusq. de admirandis illarum auium, quarum proles, copiaque non parua cognita est: atque in primis de aquila illud miremur, generosissimam auem fastidio alendi à nido prolem suam abijcere in manifestissimum vitæ periculum: at ossifragam & ipsam aquilarum speciem perbenigne eiectam suscipere, atque alere, donec adolescat, vt scribit Arist. anim. lib. 9. c. 34. Basilius in exemero hom. 8.

TH. Hanc ossifragæ caritatem, hospitalitatemque ad hominum pertinere exemplum docet sanctus Basilius in exemero hom.

8. sed & sanctus Ambrosius eandem collaudat: at non ossifragam nuncupat, sed fulicam, sicut & Vincent. histor. natur. libr. 16. cap. 76.

PH. Est hoc animal præ omnibus animantibus generosum; sed pro opportunitate valde prudens: si etenim incidat in multitudinem cornicum, aut psitacorum, ab eis se deplumari patitur quidem vel inuita, resistere non valens: at meminit iniuriæ, oblataque postea occasione, obuias perimit: hoc vidisse se testatur Albertus magnus animal. libr. 8. cap. 2. Alioqui autem generosum est animal, in sublime semper tendens, infima hæc mundana fastidiens: adeo enim in altum ascendit volatu suo, vt cum ab hominibus ipsa conspici vlterius non possit obtutu humano, ipsa tamen de tanta sublimitate pisciculos natare videat, celerrimoque lapsu sagittæ modo eos prædatur, & in littus trahit. Isidorus libr. 12. cap. 7. quod ante eum scripsit August. de diuinat. dæm. cap. 3. Aquila sublimiter volans de tanto interuallo sub fluctibus natantem piscem dicitur peruidere, & grauiter aquis illisa exertis pedibus, atque vnguibus rapit. Hæc ille. Propterea non est credendum regiam hanc volucrem, ac propemodum cælestem prolis suæ fastidio detineri: sed potius censendum est, virtutis hæreditariæ zelo adeo exardescere, vt prolem abijciat tantum degenerem. Nam id inde patere potest, quod vt Aristoteles scribit lib. 9. cap. 34. Monna præcipua aquila, quæ clarissima oculorum acie est, pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Hæc ille. Neque ad alendum vllam penuriam patitur; quandoquidem in vnico aquilæ nido compertæ sunt reliquiæ annatum 300. centum anserum, leporum 40. & piscium innumerabilium, vt memorat Albertus magnus anim. lib. 23. littera A.

TH. Ego & id ipsum censeo, nam Sancti Doctores Dei seruos aquilis assimilandos tradunt; sanctus enim Chrysostomus super Matth. ad cap. 24. in homil. 49. ex 50. ita habet: Sancti ideo aquilis assimilantur, quia sicut filij aquilarum ad solem probantur, vt siquidem recto aspectu intendere potuerint contra radios solis, intelligantur esse legitimi: si autem non potuerint, cognoscantur adulterini: sic & filij Dei ad Christi iustitiam pleno corde suscipiendam comprobantur. Ijs assentiri videtur sanctus Augustinus super Ioann. tract. 36. in princ. & Isidorus lib. 12. cap. 7.

EQ. Mihi quoque arridet huiusmodi sententia; vt degeneres

ges solos interimat generositate, & amore virtutis, alios seruet: non autem vlla eam stimulet prolis inuidia, aut alendi fastidium: id enim & ipsi Philosophi censuisse putantur, vti Plinius libr. 10. cap. 3. & Ælianus libr. 2. cap. 26. qui tamen auctores hoc inter se differunt, quod Aristoteli videtur, ob lacrymantes oculos pullum eijci, Plinio ob humectantes, quod in idem recidit: at Ælianus post sanctos Doctores tradit eos, qui non rectis conspexerint oculis, sed nictatione oculos obnubant, expelli.

TH. Est hoc veritati consentaneum: nam & Clemens Alexandrinus in hortatoria ad gentes ita se rem hanc habere apertis verbis commonstrat, sic dicens: Ne euadamus mancipia, neque porcis efficiamur similes, sed vt germani filij lucis intueamur lucem, & sursum aspiciamus, ne nos esse adulterinos deprehendat Dominus, quemadmodum sol aquilas. Cui accedit, quod habet sanctus Augustinus libr. 2. de moribus Manichæorum. cap. 8. Sol, quo nihil inter visibilia pulchrius inuenitur, aquilarum oculos vegetat, hominum sauciat inspectus, & tenebrat: sed fit per consuetudinem, vt nos quoque in eo sine incommodo aciem figamus. Hæc ille. Vt sic mysterium in nostros mores recte trahatur, vt in Deum, iustitiæque solem rectam oculorum, intentionisque aciem figamus.

EQ. Si igitur sol vegetat aquilarum oculos, numquid ita vegetat, vt ipsa tota renouetur: sicut aliquando dum Psalmos Dauidicos meditor, intelligere mihi videor ex Psalmo 102. Renouabitur (inquit) vt aquilæ iuuentus tua.

TH. Vegetantur oculi, non corpus totum, alioqui numquam consenesceret, si hoc sensu hanc rem acciperemus. At quid sit renouari iuuentutem aquilæ, sic habet sanctus Augustinus in Psalm. 66: quæ de renouatione vitæ aquilæ, siue sit fama potius hominum, quam veritas, veritas est tamen in scripturis, & non sine causa hoc dixerunt scripturæ. Nos quidquid illud significat faciamus, & quam sit illud verum, non laboremus. Tu esto talis, vt iuuentus tua renouari possit, sicut aquila: sed & ipso in Psalmo 102. sic habet: Profecto hic aliquid latet, quod tamen de aquila dici solet, non tacemus; quia non est ab re hoc intelligere: illud tantummodo insinuatum sit cordibus nostris, non sine causa dictum esse à Spiritu sancto: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Hæc ille. Vnde ad huc mysterio solo id dictum putat, de veritate historiæ non asserit: nisi quod crescente aduncitate rostri, cum aquila impe-

diatur cibum attrahere, tabescit, aut languescit; colliso autem ad petram rostro, & aduncitate nimia sublata, cum cibi fiat particeps, à tabe, languoreue curata quasi renouatur. Quod rite ad renouationem animæ nostræ, quæ incuruato in terra rostro, cælestis cibi particeps nequit esse, sed ad Christum petram colliso, aut collimata animæ incuruata aduncitate, fit anima cælestis cibi particeps, ac renouatur. At Albertus magnus renouari aquilarum iuuentutem vere putat: tradit enim eam adeo sublime volando ascendere, vt aereo calore plumæ accendantur; atque ita nudatam plumis delabi magno impetu in præfrigidum fontem, ac purum, cuius frigore calor medullarum adaugetur, ac velut intrinsecus renouatur, aliquamdiu ipsa quiescente, donec plumæ succrescant, nouam se reddit auem, atque interim à prole alitur. Hæc ille animal. lib. 23. littera A. ex Iorath.

PH. Mysterium sane (nec aliter esse id potest) ad hominis animam pertinens tracta ab aquilis metaphora. Animal enim hoc est homini sociale; nam & amore humano afficitur aliquando. Ælianus etenim histor. animal. libr. 6. cap. 28. ita habet. Philarcus scribit puerum aquilam educasse, mutuoque adeo sese amasse: at cum puer ægrotaret, aquila assiduitate assidebat, cum non ederet, ipsa pariter cibum non admittebat, postea vero quam is vita excessit, atque efferretur ad monumentum sepulcri, eum prosequuta est, postque vbi cremaretur, in medios rogos se immisit. Quin inuentæ sunt aquilæ prædam cum hominibus sibi etiam incognitis partiri, velut ex societate. Nam sanctus Cuthbertus Episcopus Lindisfarnensis, cum itineraretur procul valde, nec comperiret diuersorium, vt refocillaretur cibis cum comite suo, iussit bono esse animo comitem, sursumq. prospectans, vides (inquit) aquilam illam in altum volantem? illa nobis hospitis præbebit officium. Mox in fluuium descendens aquila captum piscem permisit Cuthberto, & comiti in cibum. Reprehendit autem Cuthbertus comitem, cur aquilæ piscatrici partem non dedisset, iussit ergo illi dimidium dari: mirum aquilæ portio sua cessit, velut sociæ: id habet Beda in vita sancti Cuthberti Episcopi cap. 12. Surius Tomo 2. Martio. Non ergo homini hostilitatem vllam seruant aquilæ, ita nec Aeschylo; immo vt Cuthberto viuenti alimenti præbuit aquila beneficium, ita & defunctis Dei nutu pietatis cuiusdam operam præstitere. Cum enim in ipsa ara sacra faciens à Boleslao Polonorum Rege occisus fuisset S. Stanislaus Cracouiensis Episcopus, de quo alias egimus, sectumque

in varias partes corpus circumcirca vrbem auibus vorandum dispartitum esset, ex quatuor Vislæ partibus quatuor visæ sunt aquilæ superuolantes, sacras carnes tuentes, aues reliquas, ac feras inde abigentes anno Domini 1087. Krant. Vand. libr. 3. cap. 14. Quo miraculo conspecto, plures aduersus Regem defuncti Stanislai causam tutati sunt. Longinus in vita S. Stanislai apud Surium Tomo 3. Hæc tamen diuino nutu, non naturæ ductu acta ab aquilis sunt. Quandoque tamen consuetudine longa cicures homini fiunt, ac valde afficiuntur, vt de Philarco diximus.

EQ. Assentiamur ita esse potuisse, attamen Aeschylus Poeta nihil tale probaret, si viueret, putasset summam hostilitatem esse aquilis cum homine, quod eum aquila occiderit.

PH. Id accidit Aeschylo nulla aquilarum hostilitate, sed infortunio suo tantum, vt habet Plinius lib. 10. cap. 3. & Max. lib. 9. Si enim sibi audierat imminere mortis periculum elapsuro super se lapide, seseque vt sibi caueret commiserat nudo cælo; cur homo doctus, non etiam cogitarat, si è cælo id statutum fuerat, alijs modis posse è cælo rem demitti, qua occideretur? Et ideo diuinam voluntatem semper revereri oportet, quæ nec falli, nec euitari potest, nisi rogata. Itaque voluit Deus aquilam nosse, propria virtute testudines edi non posse, nisi fractas, frangi ab aue non posse, nisi ex alto demissas in saxa. Aeschyli igitur caput canum ab aquila putatum est saxum. Quid errauit aquila demittendo testudinem confringendam in caput sibi visum saxeum? egisset prudentius Aeschylus Deum placando, quam effugiendo, fugiens enim in ipsum malum incidit, quod fugiebat, in quod non incidisset, si non ab eo aufugisset; quod Astrologis omnibus contingit, & ijs, qui eorum consilia sequuntur, vt iam exactis diebus disseruimus.

EQ. Recte sane; sed an cum quadrupedibus hostilitatem aquila gerit? Vt mihi videtur, nulli vmquam visa familiaris, ob apathiam, quod quadrupedes terræ hærent, aquilæ in sublimi tantum versari videntur.

PH. Africani sane nouarum rerum multarum auctores sunt semper: vt enim ibi semper noua animantia concubitu differentium specierum gignuntur, ita vulgus ibi ausum est asserere aquilas coire lupis: id enim ex vulgi Africani sententia tradidit Leonius p. 9. Scribit enim aquilam coire lupis, inde partum gigni, non nasci; sed erumpere draconem rostratum auis more, serpentina cauda, lupinis pedibus, serpentina pelle, maculatis oculis, supercilijs penitus grauatis; quod irridendum vti fabulosum, nemo fuerit, qui ignoret.

TH. Hostilitas aquilæ tota est cum reliquis auibus, quibus imperat: tyrannidem enim præfert in omnes, quas & depascitur; idque indicant vel ipsius mortuæ pennæ. Tradit enim Aristoteles anim. lib. 9. cap. 2. aquilarum pennas, si quis cum aliarum pennis commiscuerit, incorruptas, atque integras ipsas quidem manere, & aliarum auium pennas communitatem non ferentes putrescere. Plin. idem affirmat lib. 10. cap. 3. Aquilarum enim pennas reliquarum alitum pennis commistas deuorare ait.

EQ. Olaus huic rei quidpiam concinne affirmat: in eadem enim pharetra compertas ait sagittas aquilarum pennis compositas, simul & sagittas alias aliarum auium pennis ornatas; stetisse autem integras, quæ ex aquilis, deuoratas autem, quæ aliarum auium, præsertim quæ anserinis pennis erant confectæ, ita ille lib. 19. c. 4.

PH. Quam hoc admirabile sit, nemo sufficit excogitare, pennas seruare eandem tyrannidem, quam ipsum animal; sed tamen & alia miracula referunt pennæ mortuarum auium. Nam Isida auis, si eius pellis cum plumis detrahatur, parietique affigatur; quotannis plumas, ac si viueret, in corpore commutabit. Id tradit liber de natur. rer. Vinc. histor. natur. lib. 16. cap. 154. & hodie adhuc Neapoli visitur. Sed Albertus magnus anim. lib. 2. tra. 3. cap. 3. putat id falsum, cum tamen verissimum esse vel lippis, & tonsoribus constet. Putarim autem cælo frigido id non contingere, sed siccis tantum locis. Propterea Alberto frigida in prouincia Germaniæ agenti id experiri non licuit. Nam eius auis alij auctores meminerunt, sed alio quidem nomine: nam Martinetam vocant; aiunt enim, si ipsa iam mortua in sicco loco suspendatur, pennas eius quotannis renouari. Quin nec eius caro putrescit sicco in loco; locataque inter vestes, aliasue res, à tineis immunes seruat. Ortellius in Hibernia.

TH. Si ratio miraculi inueniri non possit, mysterium tamen inde trahemus ad hominis vitam instituendam. Vt enim habet S. Ioannes Apoc. cap. 14. Opera enim (inquit) sequuntur illos. Vestimenti locum pellis tenet, opera autem hominum pennæ eius sunt; vnde detracto homini corio, morte corporali, quis dubitabit in altera vita ita se habere colorem eius, sicuti vixit, siue candidum, siue nigrum, torqueri autem alternatione pennarum, pro culparum suarum ratione?

EQ. Pia sane interpretatio. Ista igitur hominum inconstantia operum etiam animantibus comparanda. Sunt enim homines quandoque adeo varij, vt leuitatis quotidie damnandi sint: vti de Ecebolio diximus alias, qui tempori seruiens, modo fidem se-

quutus, modo fidem detestatus, modo rediens; ita aui comparandum eum quis dubitarit? Nam aues quædam Aquilonares sunt æstate nigræ, hyeme autem candidæ, perinde ac cygni. Olaus lib. 19. cap. 14.

TH. Parua est ista mutatio; nam & ipse cygnus non quidem omni anno, sed pullus niger est, postea transit in candidum, sicut coruus candidus primum, postea transit in nigerrimum. Sed illud auium genus admirabilius est, cui nomen Guara in orbe nouo, quanta mergulus prima ætate plumis albis, inde in cinericium colorem transeunt; post temporis aliquantum redeunt albæ plumæ, tandem in egregium rutilantem, rufumque transeunt colorem. Hanc in Brasilia esse scripsit Ioseph è Brasilia 1560.

EQ. Nobis hæc auis non est cognita, sed huiusmodi coloris homines sæpe cognoscuntur, quibus etiam extrema vitæ pars rutilat, aut honoribus, aut etiam vitæ disciplina, sed rara est, sicut coruus albus.

PH. Non est hoc corui exemplum omnino rarum: nam in Islandia etiam gregatim reperiri albos coruos, & agnorum, ac suum raptores esse tradit Olaus lib. 4. cap. 15.

EQ. Aquilonaris regio multa habet animantia colorum diuersitate à nostris differentia; ideo & hoc facile admittam: scio tamen auium ibi pennas admirandæ naturæ esse. Nam in Hirciniæ Germaniæ saltu inusitata alitum genera accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus, vt inquit Plin. lib. 10. c. 47. Alber. magn. animal. lib. 23. littera. L.

PH. Solinus cap. 21. idem asserit paulo fusius. In saltu (inquit) Hirciniæ aues gignuntur, quarum pennæ per obscurum emicant, & interlucent, quamuis densa nox obtegat, & denset tenebras, vnde homines loci illius plerumque nocturnos excursus sic destinant, vt illis vtantur ad præsidium itineris dirigendi, prælatisque per opaca callium, rationem viæ moderentur indicio plumarum refulgentium. Hæc ille. In quo illud animaduertendum puto, non Hircaniæ, sed Hirciniæ corrigendum, vt patet ex Plinio.

EQ. Forsan etiam Hircaniæ fertilissimæ prouinciæ idem fuerit priuilegium.

TH. Isidorus, qui diligenter de auibus scripsit lib. 12. cap. 7. De Hercinia Germaniæ silua tantum meminit. Liber quoq; de natur. rer. has aues lucidas nuncupat, quod lucem præbeant noctu ad itinera dirigenda in Hircinio saltu.

PH. Est igitur non parui facienda auis, quæ plumis adeo prosit homini vel mortua, sicut iure vespertilio deplumi, nudoque corpore nulli prodest, obest autem omnibus, pudet igitur videri

ideo nec nisi noctu prodit, quoniam ignominiosam se nouit carentem optimo ornamento.

TH. Sunt & in mari aues implumes, sed id perpetua in aquis vita efficit, quæ nimio humore lenem faciat cutem, nec patiatur plumam, aut pilos gigni, sicut & piscibus terræ præsidio non vtentibus. Petr. Hispal. silu. p. 5. cap. 25. eas autem dicit aues æquandas corpore anseribus nostris.

PH. Non frustra dictum aquam non facile permittere plumas, aut pilos enasci, quandoque tamen vt aliqui pisces villis vestiti sunt, ita pili auibus terrestribus nascuntur. Scribit enim Marcus Polus lib. 2. cap. 76. in vrbe Quetinsu Magni Cam gallinas plumas non habere, sed pilis vestiri earum cutem, perinde ac feles, & cattos nostrates; eas autem egregiæ magnitudinis esse vel inde constat, quod in proximis regnis nempe in Boagala amplissimas esse gallinas testatus est Odoardus Barbosa.

EQ. Hoc est valde admirandum, animalia, præsertim volucres, quæ oua pariunt, plumas non habere, vestiri autem pilis; qui solummodo ijs animantibus consueuerunt innasci, quæ nascantur animantia: propterea admirabilis est ligepus auis leporinos habens pedes, & villum plumarum loco, capta mox moritur. Alber. magn. anim. lib. 23. littera L.

PH. Hæc est naturæ admiranda virtus, quæ se tot modis, adeoque varijs rebus & indicet, & exornet, ne imbecillis existimetur. Nam & in illis multa alia commemoranda sunt, aberrantia à consueto more nostrarum gallinarum. In ipsa enim Memphi Africæ præclarissima vrbe pulli absque incubatione gallinarum procreantur; excluduntur enim arte quadam: nam plus mille ouis vase testaceo inclusis subijcitur ignis lenis; post septimum enim diem in lucem animantia prodeunt; venundanturque, nec numero, aut pondere, sed mensura, vt scribit Leonius p. 8.

EQ. His accedit quod in Insula vulgo del Moro sub Rege Ternates proxime regnum Geyloli commemoratur: in campis enim extat gallinarum genus æquanda mole corporis nostratibus, quãquam oua earum anserinis sint comparia. Illud igitur genus ouorum non incubitu excluditur, sed vel arena, vel molli puluere condita infra quatuor vlnarum mensuram, soloque solis calore fætificant: exclusique pulli absque matris cura nutriuntur, pariuntque tantummodo oua bina, vt tradit Balthassar Diaz Iesuita 1556.

PH. Mirum est adeo amplum ouum nasci ab exigua aue: scilicet anserinæ magnitudinis ab gallina præparua: verum natura oui mollis est, attenuatur igitur dum prodit, natum in sphæram

se ipsum conglobat, & durescit: vnde eodem redire numquam posset, vnde prodijt. Verum si quis velit ingens ouum obduratum paruo foramine transmittere, aceto id facile factu est: maceratur enim, & emollitur, vnde per annulum pertransire possit, vt docet Plin. lib. 10. c. 60.

EQ. Sunt etiam aliæ aues, quorum oua fœtificant absque incubitu: scripsit sic enim Arist. anim. lib. 6. cap. 2. Incubitu auium fœtum excludi naturæ ratio est: at non solum ijs modis oua aperiuntur. Nam & sponte in terra, vt in Ægypto, obruta fimo pulli excluduntur. Syracusis enim compertum est, oua sub storia in terra posuisse aliquem, atque ita editos fuisse fœtus. Iam vero & in vasis quibusdam tepidis iniecta oua spõte pullos deprompsere. Hæc ille.

PH. Accedit quod idem habet hist. animal. lib. 9. c. 33. Scythicæ (inquit) terræ incola auis est magnitudine otidis, quæ duos procreat pullos, oua vero non fouet incubitu; sed condita in leporina, aut vulpina pelle relinquit, atque ita obuoluta in summo arborum collocat: cumque à venatione vacat, custodit, & si quis scandit, impugnat, & alis verberat, perinde atque aquilæ faciunt. Hæc ille, qui non de aquilino genere auis in huiusmodi industria est loquutus: nam qui dixere aquilam vulpino pilo nidificare, vera tradunt: at falsum est aquilam in corio vulpino nidificare, vt Alber. magn. scribit anim. lib. 23. littera A.

TH. Egregia sane industria, nosse sibi prodesse vulpinam, aut leporinam pellem, vel pilos, excludendis ouis: mihi inde perdiscere licet, vt defunctorum pilos, ita defunctorum scripta, aut actionum exempla prodesse ingenijs humanis, vt fœtificent. Debemus enim scriptoribus (vt idem Aristoteles ait) qui libris suis posteris profuerunt; neque excludere aliquid eximium hominum ingenia valuissent, nisi præcessorum labores, quibus incumbentes illi defecerunt, nobis auxilio essent: lepores timidi sunt, sed beatus est, qui semper est pauidus, vulpes cauta ab hostis insidijs. Si lepores igitur pro contemplatiuis, vulpes pro actiuis accipiamus, vtrique nobis sua pelle, ac pilis prosunt.

PH. Acute sane excogitatum: sed redeamus ad vnicum, quod mihi superest, exemplum de incubitu insueto. Inter Molucas Messana Insula est; in ea aues sunt gallinarum nostrarum magnitudine, ijs in capite sunt cornua, pariuntque oua non minora anserinis, quæ non fouent, sed terra condunt ad vlnas tres, seu quatuor, indeque opportuno tempore pulli prodeunt, vt scripsit Pigafet. Nisi forte idem auium genus sit, de quo iam è Balthassare

Diaz diximus: sed ille gallinarum specie esse dicit, ac de cornibus nihil meminit.

EQ. Cornutas aues esse non caret miraculo, cum id quadrupedum sit: verumtamen apud Macrobios etiam cornutas aues reperiri scribit Mela lib. 3. cap. 4. quod etiam scribit Ælian. hist. anima. lib. 17. cap. 10. vbi tradit in Æthiopia vnicornes aues reperiri.

PH. Sed redeamus ad prudens auium studium circa prolem, aut insignem solertiã, qua non modo in fœtificatione vtuntur, verú etiã in seruando iam peracto fœtu, vel ex nidi artificio, vel alia quauis industria. Videtur mihi summe adnotandum id, quod de picis narrat Plinius lib. 10. cap. 33. Picæ (inquit) cum diligentius visum ab homine nidum sensere, oua transferunt alio. Hoc in his auibus, quarum digiti non sunt accommodati complectendis, transferendis ouis, miro traditur modo. Namque surculo super bina oua imposito, ac ferruminato alui glutino, subdita ceruice medio, æqua vtrimque libra deportant alio. Hæc ille.

EQ. Mira sane hæc picarum solertia in transferendis ouis. Alia libet recensere de nidis. Ij. n. qui orbem peragrarunt, tradunt in orbe nouo in continẽti nouæ Hispaniæ extare auiculam passerculi forma, Pintadellos nuncupant. Hos venantur catti: verum minima hæc auicula, quo prolem à cattis tueatur, nidificat aut maris littoribus, aut fluminum ripis, ipsis arborum ramis ad summos apices; qui propendeant in aquas, adeo vt cattus per ramos tentans ad nidũ accedere, ramos suo pondere onerans necessario in tantũ inflexos efficit, vt immergantur aquis; quo fit, vt etiam nidus totus submergatur: quo merso, cattus resilit; & à præda ita submersa abstinet, ob indocilitatẽ à natura ductam, ne natandi peritiam vmquã catti habeant. Res mira, resiliente catto, eleuatis sublato pondere ramis, emergit & nidus ex aquis; pullis nihil aduersi ab submersione patientibus, neque aquæ vis eos aut à nido aufert, aut lædit. Ouet. in summ. cap. 46.

PH. Consimile consilium aduersus cattos natura dedit auiculæ, cui nomẽ passer fatuus, per ironiam, cum prudentissimus sit. Cercopithecus prædatur has aues. Eæ, vt sibi ab eo caueant, nidificant in arborũ ramis propẽdulis summo cacumine: efficiunt aũt nidum prælongum vndiquaq; septum præter exiguum foramen; ita fit, vt cũ cattus per ramos ad nidũ accedat, inflexis ramis nequeat accedere propius, aut si accesserit, manusue iniecerit, ob nidi longitudinẽ imũ nidi nequeat pertingere ad pullos extrahẽdos. Ouet. summ. c. 44. Persimilẽ nidi cõstruendi industriam callent Oriali aues, quæ filo,

filo, aut funiculo ipsis extremis arborum ramis nidum suspendunt, vt ita ab omni hostium rapina tutus sit. Alber. magn. animal. lib. 23. littera O.

TH. Hæc fuere commemoratione digna; sed maximæ sapientiæ vestigiũ aliud esse videtur in halcyone nobilissima aue; quæ neque in terra neq; arboribus, aut petrarum foraminibus nidificet, hominum, animantium, serpentium, sed & ipsarum auium reliquarum verita insidias mari se, suosque pullos, nidum, atque oua committit, nihil verita maritimas tempestates: quod optime norit tempus, quo maritimi æstus conquiescant tanto tempore, quod & ad oua parienda, fœtus excludendos, atque pullos ab se alendos, & emittendos satis sit: videlicet per dies quatuordecim. Arist. de hist. anim. lib. 5. cap. 8. & lib. 9. cap. 14. Id habet & Suidas, & subscribunt Ælianus. hist. anim. lib. 1. cap. 37. & Diuus Basilius exemero hom. 8. Isidorus lib. 12. cap. 7. Alber. magn. anim. lib. 23. littera. A.

EQ. Explicari mihi velim, qui possit in mari nidificare, pullosque excludere, & alere.

TH. Nidum suum in mari efformat fere sphæricum, vnico, atque exiguo foramine ex incognita miri glutinis materia, vt possit tuto supernatare, vndis neque in nidum vlla parte penetrantibus, quod Aelianus explicat libr. 9. cap. 17. his verbis: Halcyon, seu Alcedo congregans bellonæ spinas, vinculo quodam incredibiliter disposito nidum suum deuincit, spinasque alias rectas obligat, alias transuersas texit, vt mulierem dicas textrinæ peritam telam, aut pannum texentem: & quamquam nidum aliqua ex parte sinuosum, & sublongum velut massam efficit, tamen leniter in rotundam figuram subtexit, deinde in mare defert, vbi fluitans ab incursantibus vndis earum opus probatur, & partes, quas aqua incurrens ostendit non firmas esse, ita sarcit, vt ne, si quidem percutiatur saxo, rumpatur, neque ferro discindatur. Os nidi non plane conspicuum, & inaccessum, solum illã suscipere potest, neque per ipsum os quidquam ex mari intro influere potest. Ibidemque pullos nutrit vndis circumlata. Hæc ille. Accedit ijs vetustior auctoritas Plinij lib. 10. cap. 32. Halcyonem (inquit) videre rarissimum est, nec nisi Vergiliarum occasu, & circa solstitia, brumamue, naue aliquando circumuolata, statim in latebras abeuntem. Paulo amplior est passere. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos, & nauigabili, Siculo maxime. Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paululum eminenti ore perquam angusto, grandium spongia-

ſpongiarum ſimilitudine; ferro intercidi non queunt, franguntur-que ictu valido, vt ſpuma arida maris. Nec vnde confingantur, inuenitur. Putant ex ſpinis aculeatis, piſcibus enim viuunt. Pariunt oua quina. Hæc ex illo. At S. Ambroſius, & S. Baſilius in exemero, non aperte videntur aſſerere ſtructuram hanc nidi in mari fieri: putant enim in littore eam nidificare, & oua edere. Verum conciliari iſta ſententiarum diuerſitas poteſt. Nam non alto mari nidificat, ſed in littorum ſtagnis maritimis, vt Iſidorus ſcribit lib.12.c.7.

PH. Ibi ædificat igitur, vbi tuta ſit ab hoſtibus, à fortunæ euentu, & vt pabulum in promptu ſit, etiam circa nidum ipſum, nempe piſciculi, cum ipſis alatur.

TH. Videtur mihi auis hæc contemplantium hominum vitam referre, qui cum in hoc ſæculo degant, mundanum nihil ſentiunt, quaſi à ſæculo abſint, aguntque ſuos dies extra æſtus maritimos mundi, cum in mundo ſint, eius prolem, ideſt, animi contemplationes æternæ vitæ pabulum proximum habent, dum nutriuntur ſcientijs, & Sacramentis: ac in littore, aut ſaltem proxime littus æternæ gloriæ ſemper manentes.

EQ. Et hæc valde pia interpretatio eſt: at libet addere eſſe etiam aliud auium genus, quod ſemper in aquis degens & oua ibi pariat, & excludat admirabili modo. In ipſa enim Africæ ora non longe à Guinea auis eſt, cui nullus eſt egerendi excrementi locus. Feminæ tamen oua pariunt è dorſo, & in dorſo: nullus illis eſt pes, & (vt dixi) ſemper in aquis viuunt. Vnde conijcere oportet è dorſo etiam pullos forſan maris incubitu, aut reuerberatione caloris ſolaris excludi. Pigaf.

PH. Forſan auis hæc ea eſt, quæ Monocodiata ab hiſtoricis denominata eſt, de qua admiranda omnes prodidere. Ea enim in aere abſque nido, abſque arbore, abſque ſaxo, aut altero fulcimento oua parit, non in proprium dorſum, ſed in dorſum maris ſui comparis, ibique fouet, & excludit; numquam vllo loco conſidet, ſemper in aere ſubſiſtens. Hoc excedit omnem fidem. Id tradidit Maximilianus Tranſilu. qui addit numquam viſam fuiſſe niſi mortuam, quod tunc, deficiente vitali ſpiritu, labatur in terram. Scripſit idem Pigaf. qui eam aſſerit turturis magnitudine eſſe, carere alis, ſed pennas alarum vice habere, roſtrum oblongum, caput paruum, colore quaſi ſubruſo, ac nigreſcente: atque his etiam aſſentitur Franc. Lopez hiſt. Ind. Occid. cap. 96. Hanc auem non corrumpi, neque marceſcere tradit Petr. Hiſp. p.5.c.19.

EQ. Hanc auem, eiuſque abſolutiſſimam hiſtoriam ſcribit Melchior Guillandinus Borruſius politiore ſtylo: qui quoniam &

ſe

se vidisse testatur, & doctissime rem hanc enarrat; malo eius ad integrum verba omnia etsi prolixiora referre, sic autem ille. Memoriæ litteris proditū est apud eos, qui integra de Hispanorum nauigationibus in alienum, & tot sæculis incognitum orbem volumina condidere, in Moluccllis Insulis auiculam quandam pulcherrimam oriri, mole quidem corporis exiguam, verum pennarum ob causam, quæ ei sunt amplissimæ, inque orbem digestæ, ita vt amplioris circuli describant ambitum, primo aspectu videri maximam: eam à nemine vmquam mortalium viuam in terra conspectā esse, sed summo quandoque ex æthere exanimem in humum decidere, atque tunc casu repertam sanctissime ab incolis asseruari: quippe apud quos tanta sit in veneratione, vt etiam se illa Reges ipsi tutos in bello existiment, quamuis suo more in prima acie collocati fuerint. Cæterum appellant vernaculo sermone Monocodiatam, hoc est, auiculam Dei; propterea quod eam in paradiso tantum loco solius Dei, vti arbitrantur, proprio, nasci firmiter persuasum habeant. Auicula est corporis magnitudine, & pæne forma coturnici similis, pennarum ambitu discolore; sed venusto admodum, & decoro, visuque iucundissimo, vndique exornata; caput quale hirundinis, maiusculum pro corporis amplitudine. Pennæ superiorem eius partem à prima ceruicis vertebra ad rostri vsque initium exornantes breues sunt, crassæ, duræ, spissæ, coloris lutei, insigniter splendentes, & auri purissimi modo, radiorumue solarium instar fulgentes: cæteræ, quæ mentum contegunt, & molliores, & tenuiores, atque ex cyaneo mire equidem virides deprehenduntur, haud plane colore ijs dissimiles, quas in anatum masculorum capitibus, dum lucidissime obuertuntur sideri, conspicimus: rostrum item, quam sit hirundini prolixius, pedes nulli, pennæ alarum ardeis forma pares, sed tenuiores, longioresque, colore fusco inter rufum, & nigrum splendentes. At cum omnes, tum quæ alas constituunt, tum quæ caudā efformant, in orbem extenduntur, rotæ similitudine (etenim cuti animantis, veluti infixa hærent spicula immobiles plane) mirum videri non debet, sponte sustineri, neque vmquam in terris, quoad in viuis est, conspici, quando & pedibus vsus nullius in aere existentibus prorsus destitui (quamquam id decretis Aristotelis summi Peripateticorum scholæ principis aduersari nouimus, auem vllam pedibus carere negantis) paulo ante dictum sit. Cæterum exoriuntur iuxta singulas maiorum pennarum alas constituentium origines, aliæ quoque minores, neque sane paucæ pennulæ; quæ supra maiorum principia extensæ illa obtegūt, dimidio quisquiliatæ, rufæ, coccineæue, reliqua parte croceæ, & fuluo auri colore splendidæ: multum equi-

dem

dem gratiæ; ac venustatis auiculæ, ob eximiam illam, & singularem colorum disparitatem conciliantes. Reliqua corporis moles tota pennis fuluis in rufum colorem vergentibus obducitur; ita tamen, vt aliquid adhuc inter eas discriminis animaduertas. Nam quæ in pectore, & ventre collocantur, & frequentissimæ sunt & pariter latissimæ, duorum, triumue digitorum amplitudine, colore fuluo, & eo quidem nitidissimo, haud sane alio, quam iecur ipsum splendentes: quæ vero in dorso fixæ sunt, rariores, neque ita frequentes esse aperte cognoscimus, & insuper amplis diuisuris hiare: pennarum omnia ardearum tergo adhærentium similitudine clare videmus; neque etiam ad tam insignem latitudinem accedere aut præstantem illum hepatis colorem adæquare, quia puniceo potius colore, carni æmulo, obscuriore etiamnum relucere plenissime perspicimus. Porro pennæ hæ simul omnes, tum quæ à ventre suam trahunt originem, tum quæ è dorso enascuntur, caudam, cum sint longissimæ, constituunt, quia ea cæterarum auicularum more minime exornatur, neque id magnopere mirum, quãdo & aliæ ipsæ diuersa sint ratione concinnatæ, quippe quæ in arctum contrahi, aut latum diffundi pro animantis libito nequeant; sed vno tantum, eodemque modo naturaliter perpetuo consistant. Propterea masculi huius auiculæ dorsũ omni ex parte depressum, inflexumque est, adeo vt sinum quendam, foueamque efformet. In eam cauitatem oua feminam deponere ratio ipsa claro est argumento; quum & femina ventrem cauum obtineat, vt hoc pacto oua facilius possit incubare, ac tandem pullos excludere. Denique adnectuntur maris dorso fila gemina, nigra cornuum modo vtrimque in rectum extensa, tres, & amplius palmos longa, neque rotunda exacte, neque etiam perfecte angulata, sed figura inter quadratum, & rotundum media, nec crassa valde, nec summe tenui, verum sutorio filo haud plane dissimilia; horum vsum talem esse cum reliquis huius sæculi eruditissimis viris existimo, quo nimirum femina, dum oua incubat, mari firmius alligetur, copuleturque: cibus eis solidior, vti arbitror, nullus: qui enim in sublimi æthere esse possit? ad hæc si interiora spectetur, inane nihil reperitur, sed totus venter inferior pinguedine tantum expletus conspicitur. Hæc auiculæ ipsius integra, & certa historia, cui neotericorum peritissimi, cuique calculum vno ore omnes adijciunt, præter vnum Antonium Pigafetam, qui eam rostro prolixo, & pedibus palmi vnius longitudine falso depingit. Etenim rem aliter se habere ipsemet iam bis (neque enim pluries videre contigit) oculis, manibusque proprijs liquidissime deprehendi: ac ne commentitia me dicere putes, testem protinus horum omnium in humanis

manis adhuc agentem statuo, virum cum doctrina, tum humanitate præstãtem Cæsarem Odonum Appulum simplicium pharmacorum clarissimum indagatorem, atque eorundem in Bononiensi celeberrimo orbis terrarum gymnasio professorem, in cuius ædibus, postquam Romæ in aula Illustrissimi Principis Octauij Farnesij inclytæ Parmensium ciuitatis Ducis præstantissimi semel vidissem, iterum intueri concessum est notis ijsdem omnibus, quibus retuli. Ne igitur, si res, vel testibus esset comprobanda, illorum penuria laborare viderer, viri eius omne laude dignissimi testimonium in medium afferre libuit; quando & honoris item causa tanti nominis hominem minime prætereundum censeo. Verum enimuero, cur huic tam admirabili, nobilique auiculæ nemo hactenus ex recentioribus nomen apud veteres scriptores inuenerit, mirari equidem satis non possum in tanta eruditorum frequentia. Plutarchus profecto grauissimus auctor in Artaxerxis Persarũ Regis potentissimi vita memorat in Persis paruam quandam auem nasci, in qua inuenitur nihil excrementi, sed interna omnia sumine, atque adipe plena; ac proinde aere eam, atque rore solum nutriri cunctos mortales arbitrari, esse vero nomen ei Rhyntaci. Diuersa sit à Monocodiata nec ne, seuerioribus harum rerum æstimatoribus perpendendum relinquo. Ego sane, vt non plane contendo, ita certe propensissimus sum, vt credam, quando tantum abest, mea sententia, vt Monocodiata, & Rhyntacis diffideant, vt prorsus eadem notæ vtrique conueniant; quod & Rhyntacis magna quondam in æstimatione apud eosdem Persas habita sit. Hanc Ctesias prodidit cultello altero latere veneno illito Parysatim diuisisse, dimidiã partem veneno infecisse, & quæ veneno intacta, atq; incorrupta erat, ipsam in os coniectam exedisse, Statyræ autem venenatam partem porrexisse. Sed Dion ab hoc leuiter dissentiẽs ait non Parysatim, verum Melantam partitum cultello Statyræ infectam carnem apposuisse; vt non Plutarchum modo, verum etiam ipso multo antiquiores Ctesiam, & Dionem Rhyntacis, hoc est, Monocodiatæ, seu Dei auiculæ meminisse in confesso sit. Porro cum animantia cuncta, quibus cerebrum suppetit, ex quorum numero & Monocodiata est, post diuturnas vigilias, longasque diei excubias quiescere tandem, ac somnum capessere necesse sit, quando vt pertritus quoque monet versiculus: Quod caret alterna requie, durabile non est, iure quærat aliquis optime, cum auiculam istam numquam in terram descendere dictum sit, quis eius quietis locus, quæue naturæ tam admiranda vis, ac potentia, quod dormientem æque; ac vigilantem semper in sublimi æthere consistere voluerit, mortuam autem deorsum ferri, inque humum decidere haud vetarit?

tarit?

tarit? Dissonum siquidem à ratione plane videtur, somno intentã posse summo in æthere pendulã sustineri. Sed nec insomnem prorsus vitam trahere putandum, quod id tormentorum omnium summa foret carnificina; quemadmodum nec è contra existimandum alteri rei nulli, præterquam somno vacare, quod absurdum omnino esse nemo sanæ mentis ibit inficias. Equidem illud præter alia mira miror maxime, communem rerum naturam vniuersam prouidam, solertemque, atque omnia continentem, aniculam hanc præ cæteris admirabili, & prorsum suspicienda dote exornasse: quippe mas feminam dormientem dorso excipit, sustinetque, ne in solum prolapsa concidat, sibi interim à somno temperans; fessus mas excutit, atque tunc vice versa femina sese mari subjicit, somnoque labentem, & prope cadentem fulcit, & quam fidelissime sustentat. Hactenus Guilardinus elegantissime, & plenissime.

TH. Equidem res est valde suspicienda, ideoque mihi hæc auis Angelos præferre videtur vita, morte autẽ diabolum è cælo cadentem, eo numquam vlterius rediturum: quod enim in sublimi æthere pulcherrimis ornata pennis subsistat, Angelicos homines ostendit, quorum conuersionem in cælis esse Paulus ostendit Philipp. 3. At vbi mors peccati hominem corripuerit, mox quasi è sublimi Dei gratia cadens in inferos demergitur. Oua autem in æthere excludere (vt equidem sentio) est omnem cogitatum, omnem actionem sursum in Deum referre, vt id fiat, quod idem Paulus docet dicens: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. 1. Corinth. cap. 10. Insomnem autem ducere vitam, aut alternatim vigilare, alterum sustinendo, quid aliud est, quam quod Paulus habet, alter alterius onera portate? Gal. 6. &: Alter alterius sit membrum. Rom. 6.

EQ. Sapientissima, pijssimaque interpretatio.

PH. Sed qua parte aeris putamus hanc auem viuere, an hac inferiori, pluuijs, niuibus, grandinibus, ventisque agitata, an alia superiore, purioreque his rebus non obnoxia? Nam vel ipso S. Augustino teste de Genesi contra Manichæos lib. 1. cap. 15. omnes aues, etiam ab aquis creatæ sunt. Genes. 1. & in aeris parte, quæ aquis particeps est, viuunt: In superiore vero aere, vbi nulla aquarum pars est, viuere nequeunt, vti sanctissimus Doctor tradit his verbis: Sciant omnes istum aerem nubilosum, & humidum, in quo aues volant, à doctissimis hominibus, qui hæc diligenter inquirunt, cum aquis solere deputari; concrescit enim, & crassus efficitur exhalationibus, & quasi vaporibus maris, & terræ, &

de ipso

de ipſo humore pingueſcit quodammodo, vt volatus auium portare poſſit: ideo per noctes ſerenas etiam rorat, cuius roris guttæ mane in herbis inueniuntur. Nam mons ille Macedoniæ, qui Olympus vocatur, tantæ altitudinis eſſe dicitur, vt in eius cacumine nec ventus ſentiatur, nec nubes ſe colligant, quia excedit altitudine ſua totũ iſtum aerẽ humidum, in quo aues volant, & ideo nec aues ibi volare aſſeueratur. Hæc ille. Quæ propemodũ repetit idem Sanctus lib. de Geneſi ad litteram imperfecto ca. 14.

Nullæ (inquit) aues adeo ab aquis remotæ ſunt, vt ne bibant quidem, niſi forte iſtum aerem terris contiguum, quoniam ſe humidum etiam ſereniſſimis noctibus rore teſtatur, aquam ſcriptura vocauit, qui & in nubem cogitur. Nubes autem aqua eſt, quod omnes ſentiunt, quibus contingit in montibus inter nubila, vel etiam in campis inter nebulas ambulare. In hoc quippe aere volare aues dicunt. Nam in illo ſublimiore, atque puriore, qui vere aer ab omnibus appellatus eſt, nequeunt, non enim earum pondus tenuitate ſua ſuſtinet: in illo autem, neque nubes concreſcere aſſeruntur, neque aliquid procelloſum exiſtere, vt in vertice Olympi montis. Ita ille quæ etiam habet lib. de Geneſi 3. cap. 2. An igitur puriore aere ventis non agitato viuat hæc auis, an aere iſto humido? mihi videtur illo puriore: ne agitetur, quæ non volare dicitur, ſed ibi conſiſtere: alimento etiam non egeat, cum ibi felicius leuiſſimo aere nutriatur.

TH. Recta mihi hæc videtur opinio, præſertim ſi ita eſt, ac quæ de huius auis miraculis narrata ſunt, veritati innituntur, quamquam ratio reddi non poſſit. Non tamen vacare videbitur myſterio: libet enim & alia de eadem aue adferre myſteria, nam vel eos ſignificare videbitur, qui iam ſupernas ſedes, cum Chriſto regnantes incolunt, nullo ſubſidio egentes, gloria illa ſublimi perfruentes, vacua curis omnibus, hic autem à morte aliquando viſos, manereque apud nos corpora, vt vel eos ibi cælo frui cognoſcamus; atqui cum eis adhuc eſſe non poſſimus, eorum pulueribus venerabundi imitantes, admiremur gloriam, & cibum, quo in æternum nutriuntur. Vel, ſi non arrideat myſterium pertinere ad eos, qui gloria perfruuntur; apte forſan illis concinnabitur, qui terreſtrem paradyſum incolunt, cuiuſmodi Helias, Enoch, & Ioannes Euangeliſta; qui ſupra nubes, extra omnem humanæ corruptionis curam, nullo egentes humano fulcimento, puriſſimum illum aerem trahunt: & ſublimi conuerſatione diuinitatis, & Angelorum participant.

EQ. Sane etiam hoc peracute dictum, ac memoria dignum eſt. Proſequamur reliquas auium naturæ facultates proprias,

præcipue vero de ouis. Nam cum omnes aues oua pariant, qui fit, vt vultures pullos, non oua procreent, vespertiliones itidem? & vberibus lacte nutriunt prolem, & amplectendo eam deferunt, vt tradit Plinius lib. 10. cap. 61. Sed id est, quoniam cum ambiguum animal sit, videlicet neque quadrupes est, quia volat continuo volatu more auium, nec auis est, quia quadrupes, & implumis, ore, dentibus, non rostro firmato, iure, & in parte ambigua gignendi species illi esse debet; sicut vulturem iam diximus animal parere; quia cum mas inter eos non sit, iure actum à natura est, vt solus non incubet, sed alat; id enim facilius esse potest, non lacte, sed cibo. At aues lac sugere noua quadam industria compertum est in caprimulgo aue, cui nomen quoque est Agothilez. Caprarum enim vbera sugit in summam capræ perniciem: ob eam enim lactis exinanitionem capra aut excæcatur, aut certe visus illi hebetatur. Alber. magn. libr. 23. littera A. Sed hoc non pertinet ad fætus alimentum, sed ad quoddam vitium caprimulgi: at vultur, & vespertilio natura id habent ad necessarium alimentum.

PH. Aequum agit natura, vt cum animal consueta animantium forma non conspicitur, fætificandi quoque formam non habeat alijs consimilem: vt in vespertilione: neque enim lucem cum reliquis animantibus amat, vt nec auium, nec quadrupedum consuetudine vtatur: tenebras colens, quando reliqua animantia quærunt latibula. In quo animantis genere, quia se monstrum peperisse natura animaduertit, monstruosum quoque illi partum concessit. Verum non in solo partu monstrosum est, sed in ipsa quoque corporis mole dentes habet, qui auibus desunt, auriculatum caput, vt quadrupes, hostisq. hominum præcipua auis. Sunt enim in Vraba noui orbis vrbe magnitudine æquanda turturibus, noctu homines impetunt, venenosumq. immittunt morsum. Petrus Martyr in summ. sicut & in Athlantico monte sunt columbis maiores. Leonius p. 9. Eadem memorat Alb. mag. anim. lib. 23. littera V.

EQ. Non est monstrosa magnitudo hæc: sed ea, quam inter Moluchas in Insula Messana illis esse scribit Pigaf. Tradit vespertiliones esse aquilis nostris maiores, & in cibum suauem homini parari. Quin etiã admirabiliorem earum amplitudinem esse in Gambra regno Africano scribit Aloysius Cadamusthus. Esse scilicet altiores tribus palmis; sed & gallinis maiores esse iam antea testatus fuerat Marcus Polus lib. 3. c. 3. Et Odericus posterior. At quod videtur deterius venenatus morsus illis est: nam nisi protinus medela adhibeatur, confestim mors imminet. Et quia in omnibus rebus ambiguum animal est, veneno suo adhibet ambiguam virtutem

tem

tem: nam si quem momorderit, ab alijs omnino abstinet: non tantum vice illa, aut nocte illa, sed & alijs noctibus ad eundem alia vulnera inflictura rursum accedit, alijs omissis, aduersus vnicum semper hostilitatem seruat. Ouet. in summ. c. 36. Ram. Tom. 3.

PH. Nulli dubium esse debet naturam, vbi genuerit monstrũ, monstrosas quoque actiones in illud contulisse, sicut in struthiocamelo etiam patet; quam auem dici suadent plumæ, rostrum, & caput: verum quia non volat, volucrem esse negat Plin. lib. 10. c. 1. qui cum pedibus etiam ceruinis sit, non auis, sed potius aliud animal, feraque videri debet. Hominem etiam imitatur, quod pedibus apprehensos lapides in serpentes ingerat. Sed stolidissimum est animal; latere enim se putat, si collum occultauerit; at cum tam grandi corpore pateat, calore ingenito omnia deuorata concoquit. Altitudo mira illis est: nam Africi, vel Ægyptiaci excedunt altitudinem hominis equo insidentis. Plin. lib. 10. c. 1. Oua hoc monstrum parit: sed vbi ea peperit, ea fouere negligit, quin proiecta in imo pulueris natura duce animantur in fœtus; pullos etiã odit, perinde ac non suos. Inuidum animal, nam volare non valet, sed cursu tantum. Equi hostis infestissimus est: & vt ad cursum excitetur, sponte sibi axillas sub alis pungit acutis ibi locatis aculeis, vt sic etiam equus videri velit calcaribus excitatus. Hæc ex Bartholomæo Anglicano ordinis Franciscani lib. de proprietatibus rerum, in struthione: visi præterea sunt struthiones monstrosissimi bino scilicet collo, & ceruice vtraq; alimentum trahentes apud Magnum Cam. Oder. Poster. Fabulantur tamen auctores de struthione quod ferrum comedat, & quod visu oua foueat, vtrumque negat, Albertus magnus anim. lib. 23. littera S.

EQ. Nescio an struthio idem sit animal cum eo, de quo Strabo lib. 16. qui in Æthiopia elephantofagorum, seu struthofagorum auem esse ibi ceruorum magnitudine, quæ nequeat volare, valereque solo cursu, commemorat.

PH. Absq; dubio struthiocamelus fuerit, aut saltem communis species cum eo.

TH. Si igitur struthiocamelus fera est, simul & auis, non videretur incredibile gryphes esse, quas & feras, & volucres esse ferunt. Nam licet Pli. li. 10. c. 49. censeat fabulosum esse in Æthiopia gryphes esse, tamen lib. 7. c. 2. absq; ambiguitate tradit Arimaspos assidue bellum gerere cum gryphib. feris volucri genere. Ideoq. eos esse non dubito, quandoquidem sacris litteris fit insignis mentio de illis Leuit. 11. Deuteron. 14. nusquam tamen earum forma explicatur. Aues tamen esse ex eisdem locis apertissime constat. Affirmat Albert. magn. anim. lib. 23. littera G.

E Q. Postquam incidimus in monstra, & tam deformes formas, non videtur importunum nonnullas auiũ formas referre insuetas. Nã in Brasilia prouincia tradunt aues esse, cui rostrum sit, quasi cochlea. Ant. Pigaf. quin & illis linguam non esse attestatur.

T H. Ego illis comparabo hanc auem, qui sensus omnes scripturarum inuertant, nec vnquam aliquid veritatis valeant exprimere: vel etiam ijs, qui præsunt, ignauiam in ore habere, neque corrigentes, neque loquentes.

E Q. At cui comparabimus aues illas, quarum guttur adeo est grande, ac rubrum, vt modij capacitatẽ adæquet, circa Insulam S. Bernardi, vt testatur Petrus Martyr summ. vel aues illas, quarum guttur adeo grande est, vt oppletum si fuerit, excedat magnitudine reliquam corporis molem? vt duo corpora esse videantur; ijsque nomen est galli siluestres, de quibus Olaus lib. 19. c. 12.

TH. Quid hoc? nisi ardentissimam, & inexplebilem ingluuiem, quæ nec se ipsam ferre possit, & miserabilem possidẽdi auaritiam.

E Q. Quid illæ aues significabunt, quibus serpentina lingua, ac collum est? de quibus Arist. hist. anim. lib. 2. c. 2. Quam autem Plinius nuncupat lyncem, dicitq. serpentum similem linguam, in magnam longitudinem porrigere lib. 11. c. 47.

T H. Significare mihi videtur inuidos alienæ fortunæ spectatores, qui aliena facta serpentino veneno maledictis incessant. Nam Aristoteles, sic eam delineatam expressit: Auiculæ, quam lyncem vocant, color varius, habet linguam serpentibus similem: quippe quam in longitudinem mensura quatuor palmorum porrigat, rursumq; contrahat intra rostrum: collum etiam circumagit in auersum, reliquo quiescente corpore modo serpẽtum. Hæc ille. Inuidus varius est, ridet in alienis miserijs, deflet alienas felicitates, linguã exerit in omnia bene acta; collum auertit, & caput, ne videat virtutum alienarum splendorẽ. Tales aues fuere Iudæi circa Christũ.

P H. Cui cõparabimus auem trochylum? Est illa auis minima, cui etiam aliqui nomen Reguli imposuere: si plumis nudata in veru paruo infigatur, igni exposita in girum se ipsam, veruq; vertit, ac tandem assatur. Alb, mag. ani. li. 23. litera C. se experimento didicisse affirmat.

T H. Martyrum voluntariam mortem significat, qui rebus nudati, & mente humiles patienter omnia ferunt, & passioni cooperantur. Sed de hac aue plura paulo post sumus dicturi.

EQ. Quid vero aues illæ significant, quibus vel pedes non sunt, cuiusmodi in Iaua maiore Insula, non maiores columbis, cauda oblonga, absq; pedibus, neque vsquam nisi in arboribus consident, vt tradit Nicol. de Comit.

Desidiosos

TH. Desidiosos homines significare non est dubium, quibus omnis labor corporis tortura est: volant autem, quia de proximis quibuscumque iudicant, alienas actiones mordent temerario, inconsideratoque consilio, & vt Prouerb. ca. 26. Sicut ostium vertitur in cardines suos, ita piger in lectulo suo: abscondit piger manus sub axilla sua; & laborat, si ad os suum eas conuerterit, sapientior sibi videtur septem viris loquentibus sententias.

PH. Aristoteli videtur aliquas aues apedes dici, non quia pedibus careant, sed quia minimos habeant, vt ille habet hist. anim. lib. 1. c. 1. quibus non contradicit Plin. lib. 11. c. 47.

EQ. Ita ergo concluditur, vel eo tantum apedes aues dici, quod pedibus non vtantur, non autem quod pedibus careant. Propterea ex Brasilia scribit Ioseph 1560. aues quasdam non admodum ab anatibus differre, alas non habere, ac pedes quosdam minimos sub cauda, neque volare eas, neque ire, sed tantummodo natare.

TH. Desidiosos quoque significant, quibus deliciarum tantum cura est; quique nec mente eleuari in aliquam contemplationem queant, proprijs tantum delicijs studentes. Propterea mergus rubeis plumis, & in capite cornua, pedes habens in cauda, quibus, vt homo stat corpore recto, cum aquis tantum oblectaretur, beatus Martinus diuina virtute coegit aquam contra propriam naturam deserere, ac deserta loca petere: cuius pulli statim ouo exclusi, etiam perdita matre, victum sibi parare scribit Vinc. histor. animal. libr. 16. cap. 165. vnde vt iure solertia illa campis exercenda fuit; non autem aquis deliciose uiuendum; ita Christiano homini labor, non delicie ad veram frugem viam sternit.

EQ. Agamus nunc de auium instinctu: legi enim aliquando auibus inesse naturas, instinctusque admirandos, de quibus non videtur conticendum; atque in primis agam de auibus Diomedeis, quas degere iuxta Garganum Apuliæ montem in Insula Diomedea ferunt; clangore infestare Barbaros, at Græcis eos adulari miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes, vt habet Plin. lib. 10. c. 44.

TH. Hoc a veritate longe dissidet; est enim fabulosum, vel ipso S. Augustino teste. Libro etenim de ciuit. Dei 18. cap. 18. scribit, Si ita aliquando fecisse eas constiterit, non esse admirandum, quod dæmonum fiat instinctu ad decipiendos homines, vt Diomedem putent esse Deum. Quin & Seruius 2. Georg. ait socios Diomedis, duce suo sublato, doloris impatientia in aues mutatos esse, & memores originis suæ Græcis nauibus lætas occurrere, barba-

ris infestas:atq; hanc esse fabulæ huiusmodi originem. Id & Vides ad August. ad lib.18.ad c.16. fabulosum putat. Sed vt instinctum prosequamur, non desunt, quæ recenseri à nobis possint admiranda auium. Nam garrula auis ob indignationem se ipsam suspendio necat collum iniiciens ligno bifurcato. Albert. magn. animal. libr.23. littera G. Sed & nisus auis rapax, pietate tamen insigni est: nam raptam vespere auiculam intra pedum articulos nocte tota retinet illæsam, vt frigescentes articuli calefiant: at mane mox, vbi dies illuxit, accepti beneficij memor perbenigne eam abire permittit. Alber.magn.animal.lib.23.littera N.

E Q. Est aliud non sine admiratione referendum, quod testatur Aelian.hist.anim.lib.17.c.32. Apud Carpios (inquit) auis est magnitudine gallinacei, versicolore varietate florens: eaque supina volat, & sub collum extensis cruribus, ipsum eisdem subleuat, & catelli vocem emittit, neque in sublime, sed circum terram idcirco volat, quod in altum non queat sese attollere.

T H. Vt hæc catelli, ita aliam diximus asini vocem imitari, vtrumque monstruosum est: verum monstrosam aliam auem quandam recens ex Brasilia cognitam legi, ea est auis non maior coruo, cuius alæ simul repercussæ tantum fragorem emittunt, vt multarum ingentium arborum casum, & ruinam imitentur, vt tradit Ioseph Iesuita ex Brasilia 1560.

P H. Si admirandæ auium naturæ sunt recensendæ; deficiet dies, verum nonnullas tantum admirabiliores commemorabimus. In Aquilonari regione auis nũcupata pluuiatilis comperta est, aere tantum victitans; semper pinguescunt viscera eius, nullum in intestinis esculentum vmquam repertum: est autem magna quanta perdix, varietate colorum ornata. Olaus lib.19. c.21.

E Q. Huic consimilis est alia, de qua Ioseph è Brasilia scripsit 1560. Auem ibi esse, cui nomen Guainemba, nihil eam edere, solo rore victitare, esseque omnium auium minimam.

T H. Minimam non puto illam, sed ex minimis. Ego vero aliam puto esse omnibus minimam, quæ Muscatulus passer nuncupatus est Indis; nam muscæ maiori, aut ad summum scarabeo comparatur: nam & cum plumis non excedit magnitudinem humani pollicis; detractis plumis, scarabeo non est maior; color est viridis; contigit ponderari nidum eius, & aues simul non excessisse grana 24. Rostrum eius nihilo maius mulieris acu, crura, & pedes quasi exigua scriptoris linea, miræ velocitatis animalculum est; ad nidum eius accedentibus statim insilit, atque oculos primum petit, & fugit. Ouet.in summ.c.48.

Minima etiam fuerit auicula illa, cui nomen carystia; quæ in

Creta Insula viuit, ac etiam impune in flammas inuolat, vt Solin. cap.16. Verum insectum animal est genere volucri, de quo opportune diximus, quando de insectis colloquendum fuit.

EQ. Nihil videtur admirabilius charadrio aue minima: admirandum enim in illa est, quod si quis icteritius eam acerrime intueatur, illa vero contra sine nictatione ex animo respiciat, sic affectum hominem suo obtutu ad sanitatem reducit. Ælian. histor. anim. lib.17.c.12. Sed admirabilius, quod ipsa perniciosum illum traxerit in se humorem, verum auolando purgatur: sin autem ab ægroto visum auertat, indicat illum esse moriturum. Albertus magnus anim. lib.23. littera C.

PH. Est perutilis auicula hæc, quæ homini restituat incolumitatem. At non ita contingit Indicæ auiculæ, cui Indi nomen imposuere Dicæron, Græci Dicæon. Ea in rupibus altissimis nidificat, estque ea magnitudine, qua perdicis ouum: tradunt, si quis ex eius stercore tantum sumat, quanta sit milij magnitudo, solutum in poculo, eum mori ad vesperam; morsque similis est somno suauissimo, molestiæ vacuo. Ipsius autem auis esus liberator est doloris, estque iucundissimus edentibus. Reges inter thesauros retinent. Aelianus hist. lib.4. c.40. Tolerabilius est hirundinis stercus, quod non occidit, sed oculos tactu excæcat, vt Tobiæ accidit. Albertus magn. lib.23. litera D.

TH. Admirandum quoque, quod de corace scribitur. Nam corax chamæleontem sæpe oppugnat: si igitur chamæleontem occiderit, modicumque ex eo ederit, illico ipsa moritur: & sic victus victorem interficit. At corax ad medelam accurrit, sumpta enim fronde laurea, recuperat sanitatem. Solin. c.42.

EQ. Sunt & in auiculis vires, & audacia insignis, cuiusmodi illi, cui nomen trochylus: hæc hiantibus crocodilis in os inuolat, depurgat rostro dentes, quo munere & ipsa alitur: crocodilus sentiens secum commode agi, ei nihil nocet, sed cum egredi auem vult, ceruicem aliquantulum mouet, ne comprimat. Ita Aristot. hist. anim. lib.9. c.6. & lib. de admiran. c.7. Herodot. lib.2. c.5. Dicemus eadem alias, cum de serpentibus agendum erit.

PH. Ea auis est minima, quæ in Italia auium Rex, seu mauis Regulus est appellatus, & hæc illi contingere cum crocodilo testatur & Plin. lib.8. c.25. & Ælian. hist. lib.3. c.11.

EQ. Admirabilius longe, quod tradit Pigafeta, de aue, cui nomen laghane. Ea comperta est in regno Indico Zubut: æquatur magnitudini corniculæ, sed & formæ, quamquam visu pulchrior sit. Huius igitur ingenium est, si contingat cete ore hianti, & aperto otiosum esse, inuolat, finitque se viuam deglutiri;

penetrat, deuorans vsque ad cor ceteti experimentoque compertum est, extracto ad littus cete; eoque exenterato, auiculas huiusmodi viuentes intra inuentas depasci cor eius: extant in huiusmodi auiculæ rostro tamquam dentes exigui. Eadem Petr. Hispal. ubi p.5.c.17.

PH. Ita fit, vt maxima, fortissimaque animantia ab ignauissimis, & imbecillibus extinguantur, aut vincantur. Gallinaceus absque dubio vilissimus est, vtique pauidus, at nihilominus basilisco omnium animantium sæuissimo horrori est. Basiliscus enim adeo eius cantum exhorret, vt illo audito propemodum exanimetur. Peragrantes igitur Africæ campestria gallinaceos comites vehunt, vt basiliscos contemnant obuios. Ælian. histor. lib. 3. cap.30. Quin & leoni omnium animantium fortissimo, & generosissimo terrori est gallinaceus. Plin.lib.16.c.21. Alber.mag.lib.23. littera G. Quod alias dicemus pluribus.

TH. Præcipue igitur expedit gallinaceo vocalem esse, sicut vigilantia quoque Episcopo, ad leones perterrefaciendos, simul & ad basiliscos, alioqui galli muti virtute huiusmodi carentes deficient. Nã gallos mutos compertum est esse in Nibâ loco proximo Thessalonicæ Macedoniæ, ibi cantus sui innati expertes sunt, silentque omnino adeo, vt vulgo sit datus locus prouerbio, in rebus factu difficillimis, quod tale sit, vt tunc demum exigi negotium possit, cum Nibas gallus cantabit. Hæc Ælian. hist. lib. 15. c.20. Adijcit ad hæc Hermes gallinaceo senio valde confecto illud accidere, vt carunculam oui specie è postico emittat virulentam adeo, vt ex ea basiliscus progignatur. Id recolit Alber. magn. lib. 23. littera G. Quin & gallina ipsa serpentum venena vincit admiranda quadam virtute. Nam ipsa die, qua ouum emisit, à serpente lædi non potest, quin si quispiam à serpente sit percussus, eiusmodi gallinæ carnis esus malo medetur. Alber. magn. animal. lib. 23. littera. G. Mirum equidem adeo stolida animantia posse astuta superare, vt ita videantur occulto quodam & Dei consilio, & naturæ virtute stolidi sapientibus sæpe esse præferendi.

EQ. Optarim de pellicano audire quid tradiderunt scriptores.

TH. Quamquã naturæ scrutatores de eo scripserint, vt Ælia. hist. lib. 15. nihilominus sacrorum auctorum malo auctoritate vti. Nam in ipsis scripturis sacris, ac ipso domum Dauide fit de eo insignis mentio Psal. 101. Christi persona relata dicentis: Similis factus sum pellicano. Scrutantur igitur ibi sacrarum litterarum interpretes, qua similitudine Christus pellicano comparetur. S. Augustinus omnium peritissimus indagator ibi hæc habet. In

ea regione nascitur solitudinis pellicanus, vt nobis ignota hæc auis sit, nascitur in solitudinibus maxime Nili fluminis in Ægypto. Et infra. Quod dicitur, vel etiam legitur de hac aue, ideſt pellicano, non taceamus; non aliquid affirmantes temere, ſed tamen non tacentes, quod qui ſcripſerunt, & legi, & dici voluerunt. Dicuntur hæ aues tamquã colaphis roſtrorum occidere paruulos filios ſuos, eoſdemque in nido occiſos à ſe lugere per triduum; poſtremo dicunt matrem ſe ipſam grauiter vulnerare, & ſanguinem ſuum ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reuiuiſcunt. Hæc ille. Et tametſi eximius hic Doctor ſufficere nobis videretur ob ſummã auctoritatem, tamen addendus eſt & ſanctiſſ. Gregorius Magnus ſuper ſeptẽ Pſalmos ad illa verba Pſalmi quinti: Vigilaui &c. qui ita habet. Ferunt Philoſophi, quod pellicanus filios ſuos, ſtatim vt nati ſunt, interficit, poſtea vero per triduum multo dolore ſe afficit, eiſque quodammodo naturæ affectum oſtendit: poſtea vero mater ſe ipſam vulnerat, eoſque ſanguine ſuo reſuſcitat, per quem ſignificatus Chriſtus Ieſus. Eadem propemodum liber de naturis rerum, vti recenſet Vinc. hiſt. natur. lib. 16. cap. 127. his verbis. Pellicanus, cum à pullis mordetur, irata eos occidit, ſed triduo dolore tangitur, fuſoque ex proprio pectore ſanguine, rurſum illos viuificat. Cui etiam accedit Iſidorus lib. 12. cap. 7. & Alber. magn. anim. lib. 23. littera. P.

EQ. Ij auctores mihi ſufficere adeo videntur, vt non ſit credendum rem aliter ſe habere poſſe, quandoquidem Spiritus ſancti ductu Chriſti ſimilitudinem ſcrutati ſunt; quamquam illius auis certam cognitionem ſe non habere fateantur.

PH. Paternam hanc pellicani caritatem erga filios, quos proprio excitat ſanguine, nos hortatur, vt & filiorum erga parentes reciprocam beneficentiam perſcrutemur, cuiuſmodi de ciconiæ antiperlagia traditur, quæ parentibus beneficium rependit acceptum. Ciconiæ enim fœtus ſuos ſupra omnia auium genera ſtudioſius fouent; & magnis periculis adiuuant, etiam cum propriæ vitæ periculo: nam conflagrante fere toto Delphio Battauorum oppido, parentes filios adhuc ad uolandum impotẽtes ab incendio protegentes alis illos contexiſſe, roſtro detuliſſe, ac pedibus vt eriperent, & ne officium intermitterẽt paternũ, numquam deſeruiſſe, quin potius mortem cum illis ſuſtinuiſſe propalam viſæ ſunt anno Domini 1086. vt memorat Georgius Bruin in Delphio. Igitur proles illa iure parentibus beneficium rependit. Solinus autem cap. 43. de eis ſic. Pythonis Come eſt in Aſia locus in campis patentibus, vbi primo aduentus ſui tempore ciconiæ aduolant, & eam, quæ vltima aduenerit, laniant vniuerſæ. Aues iſtas ferunt

linguas non habere,verum ſonum, quo crepitant, oris potius, quã vocis eſſe. Eximia illis ineſt pietas. Etenim quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipſæ à pullis ſuis inuicem aluntur. Ita enim impenſe nidos fouent, vt incubitus aſſiduitate plumas exuant.

TH. Sanctus quoq; Baſilius in exemero hom. 8. in eandem ſententiam ſcribit: Prouidentia ciconiarum circa ſenio affectos ſufficit, vt pueros noſtros, ſi animaduertere velint, ad parentum amorem excitent: omnino enim nullus adeo defectuoſe ſapiens eſt, vt non pudore dignum iudicet brutiſſimis volucribus virtute poſteriorem eſſe. Illæ patrem præ ſænio pennarum defluuio laborantem circumſtantes proprijs pennis confouent, & alimentum abunde ſuppeditantes etiam volandi auxilium, quantum poſſunt; præbent vtrimque ala leniter alleuantes: vnde Græcis prouerbio locus; Antipelargiam ſerua: Ciconia enim pelargus appellatur: atque idem ſcripſit Plin. lib. 10. cap. 23.

EQ. Sane ciconiæ innata eſt gratitudo, non ſolum erga progenitores, verum erga benefactorem quemcumque, vt exemplo narrat Ælianus hiſt. anim. lib. 8. cap. 21. Tarentina (inquit) mulier nomine Heracleis probiſſima viro, & eodem defuncto vidua inſignis caſtitatis, ac fidei fuit. Ciconiarum pullum contigit corã ea de alto cecidiſſe, cruſque confregiſſe; illa miſerata eius pullum educauit, cruſque alligauit, adeo vt conualuerit, & educatus ad ætatem volandi dimiſſus eſt. Poſt annum redeuntibus ciconijs, cum ipſa ad ſolem vernum ſiſteret, ciconia quædam leniter ad eam demiſſa eſt, quæ in ſinum eius lapidem euomuit, ac euolauit. Noctu igitur cum à ſomno excitaretur Heracleis, fulgere lapidem vidit, & radiantem domum; tamquam immiſſis facibus ex eo ſplendere: didicit inde illam fuiſſe ciconiam, quæ ſuſcepti beneficij gratiam rependerat.

PH. Siue hæc vera, ſiue falſa narratio ſit, homini diſciplina eſt, & virtutis imitandæ argumentum.

EQ. Propterea in Theſſalia capitale fuerat ciconiam occidiſſe, eaque legibus pœna, quæ in homicidam. Plin. libr. 10. cap. 23. ob eam præcipue cauſam, quod in Theſſalia tãta ſerpentum copia naſcatur, vt niſi à ciconijs interimerentur, opus eſſet colonos migrare. Ariſt. de admir. cap. 22.

TH. Sic legibus ſuis Theſſalonici ciconijs antipelargiam, & gratitudinem ſeruant politicam. Grues quoque, ac ciconiæ eandem Theſſalonicis rependunt accepti beneficij gratiam, ſerpentũ peſtem interimentes. Concordia quoque ciconiarum magno miraculo comperta eſt; nam ſi interceptæ repentino frigore ex Eu-

ropa

ropa nequeant ſedes ſuas repetere, conueniunt, ac coniunctæ velut vno globo ſeſe omnes in lacum demergunt, atque ita hyemem totam demerſæ, ac velut mortuæ tranſigunt: at vero tepente cælo, quaſi reuiuiſcentes rurſum euolant. Repertas ita conglobatas velut mortuas in lacu Arelatenſi ſcripſit Geruaſius Tibelleſius ad Othonem 4. Fulgoſ. lib. 1. cap. 6. qui adijcit eodem modo compertas fuiſſe in Lotharingia iuxta Metim aquis demerſas.

PH. Politicam præterea, vrbanamque gratitudinem, ſimul & hoſpitalitatē inuicem reddere compertæ ſunt ciconiæ, & cornices, vti S. Baſilius in exemero hom. 8. ſcribit. Quod (inquit) ciconiæ faciunt, non procul à rationali intelligentia abeſt, ſiquidem omnes iuxta vnum tempus ad noſtras regiones accedunt, ac ſub vno quaſi ſigno elato omnes diſcedunt: ſtipant autem ipſas cornices noſtræ, eaſque deducunt, vt mihi quidem videtur ſocietatem quandam bellicam aduerſus hoſtiles aues exhibentes, cuius rei primum ſignum eſt, quod ſub illud tempus cornix penitus non appareat; deinde quod cum vulneribus redeuntes manifeſta protectionis, & auxilij lati ſigna afferunt. Quis apud ipſas leges hoſpitalitatis deſcripſit? quis ipſis accuſationem deſertoris minatus eſt, vt nulla in comitatu, ac deductione deficiat? Audiant inuiſi hoſpitibus, & fores claudentes, & neque tectum in hyeme, & nocte aduenis impertientes. Hæc ille.

EQ. Eidem argumento concinne eſt & aliud exemplum hoc ſæculo auditum, non antea, Ioſeph enim Ieſuita ex Braſilia 1560. commemorat ſuis litteris, rapacem quandam auem eſſe, quæ ſemper in nido contineatur, numquam venatum eat, ſed ad eam non progenitores tantum alimentum ferant, verum etiam reliquæ rapaces aues: velut ad earum Regem, vel Principem cibum, munuſque ferunt. Hæc ex illo. Ex quo politicum viuendi genus, cuiuſmodi & in apibus exemplum bene gerendæ Reip. homini præbetur; vt & Principem alat ſuum, ne rapere cogatur: & vt domi conſiſtēs non euagando, prudentius conſulere poſſit rebus omnibus. Parua enim, inquit Cicero, ſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi. Perſimile etiam exemplum eſt; quod quædam auiculæ, velut paſſeres, quaſi vrbem, ac Remp. ſibi conſtituunt: nam ampliſſimum ſibi nidum, qui ducentis, aut trecentis ſufficiat, communi labore exædificāt editis locis ex frōdibus, & fruſtulis ligneis, ſimul & feſtucis. Intexunt omnia arte mira intra eam molem, velut domum amplam quiſque ſibi cellulam conformat, in qua & oua, & pullos nutriat. Mira omnium concordia in arcendis à nido, ſeu ſua vrbe hoſtibus: nam quæcumque grandis, rapaxque auis proxime acceſſerit, tanto impetu omnes graſſantur, vt puncturis, & explumatione

tione defessa recedat, perinde ac à vespis, aut apibus ad sua latibula versus pellitur. Ouet. in histor. libr. 14. cap. 5. de orbe nouo. Econtra Principum erga subditos mansuetudo, ac tutela habenda mostratur ab auicula Godetz in Insula auium noui orbis iuxta nouam Franciam: eæ facile congregantur, & innata quadam fiducia subeunt alas maiorum auium, ibi quasi asylum subituræ: id grato animo patiuntur maiores aues, cum tamen nulla sint illis sanguinis proximitate coniunctæ. Iacob. Carter. de noua Francia Sed & Kites aues, quæ singulis diebus vocem cum adulatoribus mutant, parentes tamen suos magna pietate in nidis fouent, vt quiescant tandem ab anteactæ vitæ laboribus. Albertus magnus anim. lib. 23. littera. K. atque ita œconomiam simul, & politicam aues seruare, hominesque docere videntur.

PH. Grues quoq; præcipue politicū regimē seruant, in periculis cautæ, extra fidentes: nam cum ab Ægypto in Europam euolant, duces non adhibent: at cum hinc in Ægyptum redeunt, vbi hostes adesse sibi norunt, & duces, & exploratores adhibent. Albertus magnus anim. lib. 7. tr. 2. cap. 6. Sunt etenim politicæ gnaræ. Aristoteles autem de ipsarum soliditate vnanimi sic scribit lib. de hist. anim. 8. cap. 12. Grues (inquit) ex Scythicis campis ad paludes Ægypto superiores, vnde Nilus profluit, veniunt, quo loco pugnare cum Pygmæis dicuntur: non enim id fabula est. At Solinus succedit cap. 15. Manifestum est in Septemtrionalem plagam hyeme grues frequentissimas auolare. Fidens meatu præit cateruas, volatus desidiam castigat, voceque cogit agmen. Ea vbi obraucata est, succedit alia; concors cura omnium pro fatigatis, adeo vt si quæ defecerint, congruant vniuersæ, lassasque sustollant, vsque dum vires otio recuperentur. Nec in terra cura segnior, excubias nocte diuidunt, vt ex somnis sit decima quæque vigil: ponduscula digitis amplectuntur, quæ si forte exciderint, somnum coarguant; quod cauendum erit, clangore indicant. Ælianus eadem repetit lib. 3. cap. 13. qui illud explicat, tres aut quatuor ad reliquarum custodiam aduigilare lapillo sublimi pede contento, vt, si quando somnus obrepserit, edito strepitu ex lapilli casu expergiscantur. Eadem etiam Plin. lib. 10. cap. 23. Albert. magnus animal. lib. 23. littera. G.

TH. Et S. Basilius eiusdem vigilantiæ, & communis auxilij studium in gruibus laudibus attollit in exemero hom. 8. & reliqui omnes sancti Doctores.

EQ. Et quod ad vigilantiam spectat, anseribus quidem etiam eadem cura est, sed parui momenti; nec gruum est æquiparandus, tametsi magno beneficio Remp. Romanam aliquādo affecerint.

Nam, vt omittamus Historicos vulgatissimos, qui de hac re tradiderunt, Ælianus animantium naturarum scrutator egregius sic habet lib. 12. cap. 30. Anseres acrius, quam canes ad custodiā aduigilare Romani plane explorate perceperunt. Cum enim acerrimum bellum Galli eis intulissent, simul & vi, atque impressione intra vrbem irrupissent, Romamque præter arcem Capitolinam, ad quam difficilis ascensus erat, cepissent, quam etiam fidei suæ permissam custodiebat M. Manlius Consul, qui filium suum, etsi rebus præclare gestis, & pugna strenue pugnata, tamen quod iniussu Imperatoris pugnasset, morte mulctauit. Galli igitur clam moliti sunt noctu ingredi, canes, obiecto cibo, obmutescebant; at anseres, cum ex eorum natura sit ad obiecta cibaria clamores tollere, & minime ab strepitu conquiescere, editis clangoribus, M. Manlium, & circumfusas custodias somno excitarunt. Hæc ille. Nullum igitur adeo stolidum animal, quod in Rep. vtile aliqua ratione esse non possit. Et quod in anseribus valde est memorabile, domesticam diu seruant amicitiam: compertus est enim anser ad annos. 60. in eadem domo vixisse. Alber. magn. animal. lib. 23. littera A. Sed ex omnibus auibus frequentiora sunt in anseribus monstra: nam bicorporei inuenti sunt, duorum capitum, alarum quatuor, pedum quatuor: vti se vidisse testatur Albertus magnus anim. lib. 8. tr. 1. cap. 6. Adijcitque solo dorso vtrumque sibi connexum fuisse, & vtrumque proprijs pedibus gradiendo alterum dorso detulisse alterna delatione. Stoliditas autem, & nimius humor monstri causa fuere; ideoque garrulum præ omnibus animal est.

TH. Ita fit illud admirandum, loquacitatem scilicet anserinam Reip. aliquando profuisse, coruinam ignauiam numquam, quamquam sibi caute viuant, & diu. Nam vt vel inde pateat coruum nihil virtutum politicarum habere, quando nec œconomicæ virtutis particeps sit. Is enim similis illis est, de quibus Paul. 1. Thimot. 5. qui suorum, inquit, maxime domesticorum curam non habet; is fidem abnegauit, & est infideli deterior. Ita sane corui natura est: nam vt ait Arist. hist. anim. lib. 9. cap. 31. Corui suos pullos, cum iam iam potestas volandi est, primum nido eijciunt, deinde regione tota expellunt. Eos autem non educare pullos tradidit S. Ioannes Chrysostomus in sermone in Heliam Prophetam ijs verbis: Odit prolem suam coruus, & natam non educat, id quod Propheta Dauid in Psal. 146. insinuans dixit, Deum escam præbere pro parentibus pullis coruorū inuocantibus eum. Quoniam enim pulli coruorum, immo omnes auium pulli recens nati infirmiores sunt, quā vt ipsi cibum sibi parent, vnde adhuc implumes à paren-

tibus suis enutriũtur: Sed ab ea parentũ cura coruorum pulli destituti à Deo ore hiantes auxilium petunt, quod exorant, aluntur enim miro modo. Vnde Dauid diuinam nobis misericordiam subinde commostrans eorum educationem Deo ascribit. Expositis enim ad aerem, vtpote à parentibus neglectis, obuolitant animalcula quædam diuina prouidentia suppeditata, quæ captantes illi crescunt, & aluntur. Hæc ex illo.

EQ. Sane quæ similitudo virtutis vnquam in coruo esse potest? Nam qui sibi malus, alijs qui bonus esse potest? Nam & in arca etiam beneficium Dei contempsit; emissus enim, & beneficij suscepti oblitus non redijt illectus cadaueribus; oblitus etiam comparis suæ. Et, si quid de illis recolunt auctores, diuino est actum miraculo: sicut quando molestissimi sua garrulitate sancto Cuthberto, & fratribus fuerant in Insula Farne, & iussi abire omnes ab Insula exularunt, sancti uiri præcepto parentes; diuina id virtute actum est. Sicut & illud, quando ex eis vnus ad eius pedes conuolans velut erroris veniam petijt, cui parcens vir sanctus, vt in Insula solus ipse degeret cum coniuge permisit; nam ille mox euolãs, & coniugem inuentam reduxit, & soli in Insula ex omni coruorum multitudine permanserunt, fugatis alijs non modo coruis, verum etiam reliquis auibus, quæ aut quieti monachorum, aut frugibus damna inferrent: vt memorat Beda in vita S. Cuthberti cap. 19. 20. apud Surium Tom. 2. qui etiam adijcit, coruum huiusmodi raptam Incolæ cuiusdam axungiam ad Cuthbertum detulisse è remotissima regione: adeo vt si obsequens, & humilis fuisse visus est; miscuit tamen vetus crimen furti.

TH. Ita est, attamen Deus in plerisque mysterijs corui opera est vsus: Nam Heliam pauit per coruum; qui tamen filios suos nõ pascit. 3. Reg. cap. 17. & Antonium, ac Paulum primum eremitam, vt S. Hieronymus tradit in vita Pauli eiusdem. Nam cum antea dimidiatum panem semper coruus Paulo deferret, tunc propter Antonij aduentum integrum detulit. Quin etiam, quod admirabilius est, S. Vincentio Martyri defuncto per Dei prouidentiam astitit coruus: nam vt Metaph. habet in eius vita apud Lipom. Tomo 7. cum beati Martyris reliquiæ proiectæ fuissent, coruus ales ille quidem ignauissimus, & maxime segnis, è propinquo loco aduolauit, & sanctum illud corpus custodire cœpit, qui nigris pennis, & colore atro, tamquam pulla quadam veste indutus quodammodo luctum præseferebat, aliasque volucres grandiores volatu magno illuc irruentes impigre persequens, è loco illo facile abigebat: quin immo lupum quendam repentino cursu eo venientem ita repulit, vt ille terga vertens, non corui quidem impetum, sed

iacen-

iacentis illius sancti corporis aspectum extimescere præ se tulerit, ac stupore perculsus repente subterfugerit, & diuino iussu coruus ille excitatus, vt olim ad cibum Heliæ, Vincentio Martyri congruentem operam, curamque adhibebat. Hæc Metaphr. Eadem narrat Ado. Treuer. 11. Kal. Februarij.

EQ. Non igitur è corui ingenio hæc facta, sed diuina prouidentia innuente, quæ coruorum speciem sibi, ac proli crudelissimam, seruis tamen Dei esse obsequentissimam iusserit: nam & lupus à sancto corpore abstinuit. Didici etenim ego à veridicis testibus in Arriana diœcese in agro oppidi Montisfalconij occisos à sicarijs Sacerdotem quendam, & laicum, expositosque in siluis iacuisse. Lupi laicum alioqui macilentum penitus exederunt, à Sacerdote alioqui corpore bene disposito abstinuerunt, vt vel sic indicarent, quanti sit Sacerdoti habenda dignitas, quando vel lupi præ quadam reuerentia abstinent ab esculento, quod maxime appetunt. Sed de ea re pluribus agemus in quadrupedibus.

TH. Vt addamus reliqua de coruis memoranda, illud reminisci iuuat, omnia contrario eum more agere erga parentes, quam ciconiæ agant: vt enim meminerunt se, cum pulli essent, à parentibus fuisse desertos, famique expositos, ita parentes suos senio confectos deuorant, qui eos fame tabescere olim compulerant: iure enim edunt, qui eos non pauerunt, sicque prouerbio datus est locus: Mali corui malum ouum, Ælianus lib. 2. cap. 4. Sed admiror tantam crudelitatem in hac aue cum industria sit, & ingenio bene valeat, tum ad loquendum edocta, vt alias diximus, tum etiam quod è vase fere vacuo cum bibere non posset, sensu percepit, si adderetur lapidum congeries, aquam emersuram, ingessit lapides, aqua super excrescens illi potionem commodam fecit, vt scribit Plin. lib. 10. cap. 43. Ælian. lib. 2. cap. 48. Sed de coruo hactenus.

PH. Vt est coruorum deformitas, vnde malorum morum index, ita pulchritudo animantium bonorum morum quædam pars est, vt vidimus in columbis, sed præcipuæ in pauone id patet, contra id, quod de deformissimo coruo diximus. Pauo igitur omnium auium pulcherrima, & viuens admirabilis est, & longe magis mortua. Plin. lib. 10. c. 20. intellectu, & ambitione ipsum pollere scribit: sed Ælianus lib. 5. cap. 19. expressius de eo tradit admiranda: Pauo (inquit) inaniter gloriosus pictoribus ipsum imitari adnitentibus sui pingendi potestatem facit, & spectatorem conspectu suo expleri facile patitur. Athenis viros, ac mulieres admittentes, cum primum videri cœpit, ad huiusmodi spectaculum, ex eo quæstum fecerunt: atque vt in oratione contra Erasistratum Antiphon

tiphon

tiphon inquit, marem, & feminam mille drachmis æstimarunt. Hortensius homo Romanus cænam primus Romæ cum pauone dedit. Alexander Macedo eiusmodi aues apud Indos videns earum admiratione commotus in eos, qui has occiderent, grauem pœnã constituit. Plin. eod.cap.20. qui etiam addit cauda annuis vicibus amissa esse pudibundum, & quod gloriæ deficiat causa pauonem latebras quærere.

TH. De pauonis mortui carne admirabile est, quod scribit S. August. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. sic enim ille. Quis enim nisi Deus creator omnium dedit carni pauonis mortui ne putresceret? Quod cum auditu incredibile videretur; euenit vt apud Carthaginem nobis cocta apponeretur hæc auis, de cuius pectore pulparũ quantum visum est decerptum seruari iussimus: quod post dierum tantum spatium, quanta alia caro quæcumque cocta putresceret, prolatum atque oblatum, nihil nostrum offendit olfactum; itemq; repositum post dies amplius quam triginta, idem quod erat, inuentum est; idemque post annum, nisi quod aliquantum corpulentiæ siccioris, & contractioris fuit. Hæc ille.

EQ. Reliquum mihi videtur differendum videlicet de auium magnitudine admiranda. Solin. cap.32. Æthiopicis, inquit, regionibus auis est, cui nomen Tragopa aquilis sane corporis mole maior est, at cornibus arietinis armata. At Vinc. hist. natur. lib.16. cap. 141. tradit hanc auem esse quidem Æthiopicam, nomenque illi esse Tragopalem, ferruginei coloris, caput vt phœnix, excepto quod arietina cornua habet, esseq. aquilis maiorem scribit. Eadem & liber de natura rerum Albertus magnus lib. 23. dictione Tragopalis.

TH. Recentiores, qui orbem lustrarunt, tradunt in Sinarum regionibus aues tam grandes esse, vt quemuis magnum quadrupedẽ raptum attollant. Pigaf. Sed si animaduertamus quod Sophronius scribit in prat. spir. cap. 21. non fuerit hoc incredibile. Sic enim ille ab Abbate Gerontio. Eramus tres simul (inquit) trans mare mortuum, ambulantibusque nobis in montem Anachoreta quidã alius circa maris littus deambulabat. Contigit autem Saracenos transire per loca illa, & occurrere ipsi: cum ergo præterijssent illũ, reuersus vnus ex eis Anachoretæ caput abscidit, nobis de longinquo spectantibus: cũ vero lacrymaremur tristes propter Anachoretæ casum; repente cernimus auem superne venientem raptum Saracenum in sublime tulisse, atque inde in terram illum dimisisse, ex eoque lapsu Saracenum interijsse. Hæc ille.

PH. Hoc veritati absque dubio innititur relatu Sancti viri; verum cum lego, quæ tradit Marcus Polus, incredibile esse puto,

quod

quod de aue Ruch narrat, nisi quod personæ auctoritas aliquos reddit ad adhibēdam fidem valde pronos. Scribit ille in Insula Magastar, hodie sancti Laurentij, auem Ruch aquilarum forma tantæ esse vastitatis, vt elephantem rapiat, & in sublime eleuatum dimittat in ruinam, & ideo ob casum elephantem illisum mori, ex cuius carnibus postea alitur: qui viderunt auem huiusmodi, ferunt non perpetuo in Insula incolatum facere, sed à meridiano cælo transuolare: retulit quoque expansis alis auem illam sexdecim passus in latum patere, singulasque longiores eius pennas extendi ad passus octo. Crassities pennarum pro portione est: Magno Cam exploratores in ipsam Insulam mittenti allata ab eis penna est longa ad palmos 40. crassa ad vlnas duas. Ita ille lib. 3. ca. 35. Quis huic rei fidem adhibeat?

EQ. Fides huius rei sit penes auctores. Malo differere de monstrosa aue rostrata, quam in Hispaniola Insula compertam tradunt; huic ferunt sinistrum pedem anserinum esse, dextrū aquilinum, viuere ex rapto æque mari, ac terra: anserino pede recta insidet tum terra, tum aquis, dextro rapta ori admouet, & lacerat, ac deuorat. Ouet. hist. lib. 14. c. 8. Quo loco licet ipse asserat inauditam rem esse, tamen liber de natura rerum eius meminit, appellatque aurifrigium, & in Balearibus Insulis reperiri, vt attestatur Vinc. hist. natur. lib. 16. c. 39. At eodem lib. c. 134. porphyrionem appellat ex Aristotele, ac Plinio lib. 10. c. 46. At Plinius addit porphyrionem solum morsu bibere, omnem cibum aqua subinde tingere, deinde pede ad rostrum veluti manu afferre. Albert. mag. lib. 23. littera P.

TH. At Ælianus lib. 3. c. 40. porphyrionem auem aliam putat, scilicet formosissimam, in puluere mira voluptate se volutantem, ante prandium certis spatijs deambulantem, quæ à nemine videri vult. Dum edit, in occulto latens edit, acerrima riualitate ardet: mulieres, quæ sunt sine viro, obseruat: si cum matre familias stuprum fieri cognouerit, se strangulat. Ita ille. Id si verum est, admirandum sane omnibus, quod in aue turpitudinis alienæ impatientia comperiatur. Hoc soli homini competit egregie iustitiam zelanti, vel suam, vel alienam, vt in Lucretia Romana patet, aut in Christophoro Bongatnero Basiliensi, qui quoniam vxorem adulterari compererat, sese ex alto præcipitem sponte dedit doloris impatiens, vt Surius tradit anno Domini 1528. Aut in filijs Nausimenis Atheniensis, cuius vxor cum inopinato superuenisset in locum, vbi filius, & filia stuprum committebant, tanti facinoris perculsa conspectu obmutuit attonita: at illi se compertos indignati, vitæ impatientes voluntaria se morte sponte

vterque mulctarunt, vt Max. lib. 5. cap. 6.

EQ. Diem hunc claudendum optarim agendo de perdicis astu: sicut enim cænæ nobis obsonium præstitura est, ita eius astus, & ingenium perquirendum est etiam cum sapore. Ante omnia illud meminisse oportet, eis in Paphlagonia bina esse corda, vt tradit Aul. Gel. lib. 16. c. 15. quod malitici egregiæ insigne est; vt ait Psalmus: In corde, & corde locuti sunt: & alibi Propheta. Væ duplici corde. Et admirabilius postea, cum fallax animal sit, adeo fœcundum est, vt nō solum plurimos fœtus vno incubitu emittat; verum etiam vento flante concipiat ex aduerso mare, vt tradit Arist. histor. anim. lib. 5. c. 5. & lib. 6. cap. 2. Solin. c. 12. & Plin. libr. 10. cap. 33. Cum tamen aues raptu viuentes adeo steriles sint, vt vnum aquilarum par totam regionem occupet teste Plin. libr. 10. c. 33. Quin & quarto fere gradu deficiunt aquilæ: nam ex aquila halietus, ab halietis phæna, ab phæna miluus, à miluo steriles aues, sine prole senescentes, vt tradit ex Aristotelis lib. de admir. Viues ad Augustin. de ciuit. Dei lib. 19. ad cap. 12. Rapacitatem ergo compescuit Dominus numero paruo, at innoxiarum auium copiam, fœcunditatemque decreuit. Nam quid potest audiri admirabilius cothurnicum illa multitudine, de qua Num. 21? quando obmurmuranti populo Deus à transmarinis regionibus ventorum ministerio terram cothurnicibus oppleuit, tanto terræ spatio quo quo versus, quantum vno die itineris confici potest, id est, 30. millia passuum? quin hodie etiam compertum est in Neapolitano regno non procul à Neapoli Episcopos ex cothurnicibus solis tantum habere emolumenti, quod ad Episcopalem victum sufficiat.

TH. Est præterea perdici mirum ingenium: nam si pullos secum habeat, & venator insidietur, se simulat permitti capi, vt interim pulli euadant, dum venator capturæ matris occupatur. S. Basil. in exem. hom. 8. & in hortatoria ad Baptisma post med. & hom. 52. Quin perdicem diabolo comparari idem scribit ex hoc astu: hunc astum etiam scribit Solinus c. 12. his verbis: Si quis hominum vbi incubant perdices appropinquabit, egressæ matres venientibus se sponte offerunt, & simulata debilitate vel pedum, vel alarū, quasi statim capi possint, gressus fingunt tardiores, hoc mendacio solicitant obuios, & eludunt, quoad prouectæ longius à nidis auocentur. Nec in pullis studium segnius ad cauendum: cum enim visos se persentiscunt, resupinati glebulas pedibus attollunt, quarum obtentu tam callide proteguntur, vt lateant etiam deprehensi. Eadem Plin. lib. 10. c. 33.

EQ. Numquid verum perdices Bœotias solum suum egredi non posse?

PH. Solinus id habet c.13. Sic enim. Cum vbique perdices liberæ ſint, vt aues vniuerſæ, in Bœotia non ſunt, nec cum volant, ſui ſunt iuris, ſed in ipſo aere,quas tranſire non audeant,metas habent. Inde vltra notatos iam terminos numquam exeunt, nec in Atticum ſolum tranſmeant. Hoc Bœotijs proprium. Hæc eadem Plin.lib.10.c.29.

EQ. Perdix igitur cum adeo libera ſit,& aſtuta,numquid non fit cicur?

TH. Fit ſane: nam egregia id probatur hiſtoria apud Caſſianum coll.patr.libr.2.collat.24.cap.21. Fertur(inquit)beatiſſimus Euangeliſta Ioannes,cum perdicem manibus molliter demulceret, quendam ad ſe habitu venatorio venientem ſubito conſpexiſſe,qui miratus quod vir tantæ opinionis,ac famæ ad tam parua,& humilia ſe oblectamenta demitteret: Tu ne es, (inquit) ille Ioannes,cuius fama inſignis,atque celeberrima me quoque ſummo deſiderio tuæ agnitionis illexit?Cur ergo oblectamentis tam vilibus occuparis?Cui beatus Ioannes: Quid eſt,quod manu tua geſtas?At ille,arcus inquit.Et cur ait beatus Ioannes,non eum tenſum vbiq; circumfers? Cui ille reſpondit: Non conuenit, ne iugi curuamine rigoris fortitudo laxata molleſcat, ac depereat, & cum oportuerit,vt fortiora in aliquam feram ſpicula dirigantur,rigore per nimietatem continuæ intenſionis amiſſo, violentior ictus non poſſit emitti. Nec noſtri,inquit beatus Ioannes, animi te offendat,ò iuuenis, tam parua hæc,breuiſque laxatio, quæ niſi remiſſione quadam rigorem intentionis ſuæ interdum releuet,ac relaxet,irremiſſo vigore lenteſcens virtuti ſpiritus, cum neceſſitas poſcit, obſecundare non poterit. Hæc ibi. Sed Sanctis Dei omnia animantia ſiunt familiaria, quamuis fera,& ſilueſtria; nam ad ſanctum Guthlacum Confeſſorem inhabitantem horridam Inſulam circa Angliam, cuiuſcumque generis aues eremi alacriter accedebant vocatæ. In primo igitur hirundinum aduentu, cum veluti blande eum primo ſalutaſſent, certa nidificandi loca ſingulis aſſignauit. Illæ vero eius humeris familiariter inſidentes quodam gratulationis applauſu Sancti viri humanitatem prædicare videbantur. Cumque ab illo ſciſcitaretur vir quidam,vnde eſſet tanta illarum auium confidentia, & intrepida apud ipſum habitatio? Reſpondit:Qui toto corde fugit conſortia hominum, ei non ſolum feræ, & volucres,ſed cætera quoque omnia ſolatio ſunt, atque ei inſuper numquam deerit blanda conſolatio Angelorum.In vita ſancti Guthlaci peruetuſti auctores apud Surium. Alicubi tamen perdices gregatim hominem ducem ſequi viſæ ſunt, etiam ſublime volantes. Nam iuxta Trapezuntem pernices adeo cicures viſæ ſunt,

vt ductorem hominem habeant ipsæ volantes; si ille quiescat, & illæ ipsi circumsistunt: ita enim eas in Regiam deducit, ac postea reducit dimissis Imperatori, quæ videātur ad esum necessariæ. Oder. lib. 1. in princ. Sunt tamen perdices alioqui dolosæ, nam aliena oua furantur, & fouent: at vbi fœtus adoleuerint, euolant ab ea tamquam alienum parentem relinquentes. Qua re significantur diuites fraudulenti, alienis rebus locupletati, deserti tandem à rebus ipsis sunt, quum è vita excedunt, vt docet S. Hieron. in Comment. 3. super Hieremiam ad cap. 17. Tomo. 4.

E Q. An autem domesticæ natura aues possunt siluestres fieri?

T H. Possunt, nec absque miraculo. Nam ante terræmotum quendam Syracusanum sub Victore Tertio Papa, contigerat aues domesticas sponte fieri siluestres. Platina in Victore III. Aues fuere gallinæ, columbæ, anseres, pauones, & consimiles.

QVADRV-

QVADRVPEDES

COLLOQVIVM SEPTIMVM.

EQVES. LEPORARIA hodie nobis inuisenda sunt, in ijs enim plurima ferarum genera interpositis parietibus inclusimus: ac ne hostilitate naturæ mutuo sæuiant, septa cuicumque generi ædificauimus valde spatiosa, vt libere alantur, ac fætificent. Nobis autem non est opus ingressu ad singulas species spectandas. Turrim enim hanc contiguam cum amplissimo xysto ereximus; vnde septa omnia, ac vniuersas feras prospectare liceat: quæ ne cum ab homine se prospectari aduerterint, ob feritatem secedant in latibula, speculas, ac xystum omnem cancellis obteximus, vt sæpe, diu, ac tranquille cuique oblectari liceat speculando, non modo ipsa corpora, verum & mores, quibus libere vtuntur, cum se à nemine videri existimant. Leones igitur intra priora septa conclusimus, quos hinc percommode perspiciemus.

PH. Rogo interim, cum hæc viuaria leonum, vrsorum, ac tigridum sint, cur leporaria dixisti? Numquid inter animantia præcipuum leporem duxisti poetico forsan illo persuasus carmine?

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

E Q. Si de gulæ delicijs ageremus, forsitan Martiali carminis auctori credidissemus: sed cum frugalitati magis nobis studendum sit, leporis huiusmodi gloriam nauci facimus. Non absurdum tamen putamus, vt antiquitas leporaria nuncupauerit, quod lepores sæptis inclusos asseruaret, vt cum res postularet, quasi ex penu in promptu haberi possent; ac postea etiam ad reliqua animantia, retento nomine, translata fuerunt; vti ex M. Varrone de re rustica lib. 3. aliquando me didicisse memini: Leporaria (inquit) accipienda non ea, quæ tritaui nostri dicebant, vbi soli lepores essent, sed omnia sæpta, ædificia, villæ, quæ sunt, & habent inclusa animalia, quæ pascuntur. Sed non leporaria tantum, & viuaria nuncupata ea loca sunt; verum etiam roboraria à tabulis roboreis, quibus fierent, vti Scipio purissimæ eloquentiæ vir in oratione contra Claudium Asellium appellauit, Aulo Gellio teste noctium Atticarum libro secundo cap. 20. Nos vero nostra dici roboraria noluimus, quandoquidem optimis parietibus omnes species interclusimus.

T H. Longe ornatiora sunt, simul & tutiora, ac diuturniora hæc lapidibus extructa, quam roboreis tabulis: nam præter id, quod perplura in Italia sunt, illud est apud Ticinum eximie constructum à Mediolanēsibus Ducibus, pluribus diuisum parietibus, ac vno perpetuo viginti millium passuum muro, quadranguli forma circumdatum, infra quem ambitum insignissimum extat Carthusianorum cænobium, quasi quoddam orbis miraculum. Sed prospectemus leonem regium omnino animal.

E Q. Quamquam sæptis omnes, quos videtis, leones inclusimus, nihilominus ex eis perplures sunt natura mitissimi, quos potius ignobiles, ac degeneres appellauerimus. Aduecti fuere partim ex Mauritania, partim ex Indico nouo orbe. Qui è Mauritania sunt, nec lædunt, nisi læsi, & fugæ, si possunt, se dant potius, quam vt vlciscantur: pueri, ac mulieres eos facile perterrefaciunt, ac solis minis abigunt in Africano agro iuxta Atlantem montem, & iuxta vrbem Aglam ad Guarga flumen, vti memorat Ioannes Leonius de rebus Africanis p. 3.

P H. Hæc ante Leonium scripsit Ælianus hist. nat. lib. 3. cap. 1. tradit enim pueros infantes, simili, æqualique victus ratione, vno eodemque tecto, vt catulos leonum ali: quare leones Maurisias voces intelligere putat. Nam ex eodem fonte cum homine bibunt: si alicuius domum ingrediantur, pulsari extra, vti canes, solent; immo & mulier illos obiurgat, & quantauis fame laborent, mitescunt mulierum verbis, quæ plerumque sunt huiusmodi: Non te pudet, cum sis leo omnium animalium Rex, ad hoc tu-

guriolum diuertere pabuli tibi conciliandi causa? mulieri supplicatum venire, viceque hominis corpore male affecti, in muliebres manus respicere? & quem decet venari animalia, misericordiam muliebrem exquirere canum more? His enim verbis verecundo, afflictoque animo discedere.

EQ. Ignauum hoc leonum genus in iam dictis Africæ oris frigidiore cælo compertum est; at feruentiore idem Leonius parte nona tradit audacissimos, ac ferocissimos in Africa esse: quæ frigoris ratione in nouo orbe, in continenti leones Mauritanis persimili ignauia reperiri tradit Ouet. in summario histor. capit. 14.

PH. Ego autem in hac re ita ignauiam leonum huiusmodi pernociosiorem esse, quam feritatem puto: nam degeneres cum sint, indociles quoque fuerint, & nullam ad rem vtiles: sed quorum ferocitas natura insignis est, si leniter exerceantur, dociles fient, & mansuetissimam vitam ducent. Propterea Hanno Carthaginensis ferocissimum leonem tanta arte perdomuit, vt eo vteretur ad vectiones sarcinarum, vnaque cum Berenice mansuefactus leo viuebat, linguaque eius faciei blandiebatur, leniter abstergens, ac complanans rugas demulcebat; cum ea quoque in mensa conuiuebat humaniter, & apte comedens, sicut & Onomarchus Catanæ Tyrannus leones etiam habuit conuictores. Hæc Ælian. hist. nat. lib. 5. c. 39.

EQ. Non ad vectiones tantum perdomiti leones memorantur, sed etiam iugo subdidit eos primus Romæ ad currum iungens Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, vt habet Plin. lib. 8. c. 16.

TH. Hæc memoranda quidem sunt, sed longe memorabiliora, quæ à Christo nato contigere Dei seruis, & eius vere fidelibus: maiore enim miraculo per virtutem Dei mitescere inuenti sunt leones, & fecisse, quæ soli homini ratione vtenti congruunt. Sanctus enim Sabbas, cum à Ruba ad Iordanem proficisceretur, obuium habuit leonem pede saucium, cui medelam cum adhibuisset, etiam habuit famulantem. Nam cum illi asinum commendasset, leo capistrum ore accipiens, & mane ad vesperam vsque ducens ad pascua, vespere ducens ad aquam, domum reducebat. Metaphr. in vita sancti Sabbæ apud Surium Tomo 6. Decembri. Iuxta eundem Iordanem accidisse aliud tradit Sophronius Sophista in prato spirituali cap. 107. hunc in modum de leone quodam ad vectandas sarcinas edocto. Vno (inquit) fere milliario distat à Iordane monasterium, quod Abbatis Gerasimi dicitur: hic Abbas quadam die ambulans super Iordanis ripam obuium ha-

buit leonem valde rugientem suspenso pede, cui infixus erat ex calamo aculeus, adeo vt ex hoc pes ipse intumuisset, & sanie plenus effectus esset. Cum igitur vidisset leo senem, ostendebat illi vulneratum ex infixo aculeo pedem, flens quodam modo, & obsecrans, vt illi curam adhiberet. Senex sedens apprehendit eius pedem, aperiensque vulnus aculeum eduxit, cum reliqua putredinis copia, depurgatoque vulnere, ac panno alligato dimisit eum. Leo cum se curatum vidisset, noluit senem deserere; sed vt carus discipulus, quocumque pergeret, magistrum sequebatur, vt admiraretur senex tantam feræ gratitudinem. Igitur ex tunc senex nutriebat eum, mittens ante illum panem, & infusa legumina: habebat autem ipsum monasterium asinum vnum ad ferendam aquam; con suetudinem autem fecerat senex, vt curam pascendi asini leo haberet. Itaque abiens cum illo iuxta Iordanis ripas pascentem obseruabat. Quadam autem die, dum pasceretur asinus, leo se ab illo longiusculo auertit; cum ecce camelarius ex Arabia veniens inuentum asinum abduxit. Leo vero amisso asino, rediit in monasterium tristis valde, & deiecta facie, ac ceruice ad Abbatem suum. Abbas igitur Gerasimus putauit, quod asinum leo comedisset, & ait illi: Vbi est asinus? Ille vero quasi homo stabat tacens, & deorsum aspiciens. Dicit ei senex: Comedisti eum? Benedictus Dominus, quidquid faciebat asinus, amodo facies tu. Ex tunc igitur leo, iubente sene, portabat cantheliũ capientẽ amphoras quatuor, ferebatque aquam in monasterium. Die vero quadam venit miles quidem ad senem benedictionis gratia, qui cum videret leonem baiulantem aquã, didicissetq. causam, misertus est eius, proferensque tria numismata dedit senibus, vt emerent asinum, ad ipsius aquæ ministerium, vt eo labore leo liberaretur. Breui autem transacto tẽpore, postquam à labore fuerat liberatus leo, camelarius ille, qui asinum abduxerat, veniebat ferens triticum, vt illud venundaret in sancta ciuitate habens & asinum secum: & cum tran sisset Iordanem, accidit, vt occurreret leoni; quo viso, dimisit camelos, & fugit. Leo autem, cognito asino, cucurrit ad eum, & ore, vt solebat, eius capistrum mordens traxit eum cum tribus camelis, & gaudens simul, & rugiens, quod perditum asellum reperisset, venit ad senem. Senex autem putabat, quod asinum leo comedisset, tum vero didicit, quia insidias passus fuisset leo. Imposuit autem leoni nomen Iordanem. Egit itaque leo in monasterio cum fratribus plus quam quinque annos, numquam recedẽs à sene. Cum autem migrasset ad Dominum Abbas Gerasimus, & à patribus sepultus esset, per dispensationem Dei leo tunc in monasterio inuentus non est. Post modicum vero venit leo in monasterium, &

quære-

quærebat ſenem ſuum. Abbas autem Sabbatius Cilix, qui & diſcipulus fuerat Abbatis Geraſimi, viſo illo, dixit ei: Iordane, ſenex noſter dimiſit nos orphanos, & migrauit ad Dominum: ſed accipe, & comede. Leo autem comedere nolebat, ſed iugiter huc, atque illuc ſe vertens circumſpiciebat, quærens videre ſenem ſuum, ac rugitu magno ipſius abſentiam ſe ferre non poſſe ſignificans. Abbas autem Sabbatius, & ſenes reliqui fricantes eius ceruicem, dicebant ei: Migrauit ſenex, & dimiſit nos. Ille vero ex voce, facie, & oculis mærorem oſtendebat, quem habebat, non videns ſenem. Tunc ait illi Abbas Sabbatius: Veni mecum, duxitque eum, vbi illum ſepelierãt, diſtabat autem ab Eccleſia quaſi paſſibus quinque, & ſtans Abbas Sabbatius ſupra ſepulcrum dixit leoni: Ecce hic ſenex noſter ſepultus eſt, & inclinauit genua ſua Abbas Sabbatius ſupra ſepulcrum ſenis. Cum ergo leo vidiſſet proſtratum Sabbatiũ, & flentem, tunc ipſe proſtrauit ſe percutiens in terram caput ſuum vehementer, & rugiens: atque ita cõtinuo defunctus eſt iuxta ſepulcrum ſenis. Hoc autem totum factum eſt, non quia animam rationalem habuiſſe leo putandus ſit: ſed quod Deus voluerit glorificantes ſe glorificare, non ſolum in vita hac; ſed etiam poſt mortem: & monſtrare nobis, qualem primo homini habuerint ſubiectionem beſtiæ, priuſquam inobediens eſſet mandato; & antequam excideret à paradiſo deliciarum. Hactenus Sophronius. Cui perſimile eſt illud quoque, quod ferunt ſanctum Hieronymum ad onera ferenda parentem habuiſſe Leonem, quem pede quoque debilitatum ipſe curauerat, vt Fulgoſus habet lib. 5. Sed Reuerendiſſimus Card. Baronius nil tale putat accidiſſe Hieronymo, ſed hanc hiſtoriam fuiſſe eius nomine euulgatam ſimilitudine quadam nominis.

E Q. Perſimilia quædam narrarunt Ethnici de leonis gratitudine: ſed, vt fatear ingenue, accepti tantum beneficij in leone memoria inſignis fuit, in ipſa Ethnicorum hiſtoria. At in hac Sophronij elucent quædam alia ſuperantia ferarum naturam, maxime erga defunctum illa affectio, vt mori maluerit, quam benefactori ſuperuiuere.

T H. Optarim audire exemplum illud Ethnicum, vt collatione facta, humana à diuinis internoſcantur.

E Q. Id habent Aulus Gellius noct. Att. lib. 5. cap. 14. & Ælianus hiſt. nat. lib. 7. cap. 43. qui auctores vna hac ſola re differunt, quod hominem, cui hæc contigere, Gellius nuncupat Androdum, Ælianus Androclem, ſed ea res parui momenti eſt. Recenſenda igitur ſunt Gellij verba, quæ ſic ſe habent. Appion (inquit) Polyhiſtor plurima, atque varia ſcientia vir ſe in vrbe Roma vidiſſe oculis ſuis confirmat hæc, quæ ſequuntur. In Circo maxima (inquit)

vena-

venationis amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei (Romæ cum forte essem) spectator fui. Multæ ibi sæuientes feræ, magnitudine bestiarum excellentes, omniumque inusitata aut forma erat, aut ferocia: sed præter alia omnia leonum immanitas admirationi fuit, præterque omnes cæteros vnius. Is vnus leo corporis impetu, vastitudine, terrificoque fremitu, & sonoro, toris, comisque ceruicum fluctuantibus animos, oculosque omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter complures cæteros ad pugnam bestiarum Dacus seruus viri Consularis: ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo vbi vidit procul, repente quasi admirans stetit, ac deinde sensim, atque placide, tamquam noscitabundus ad hominem accedit: tum caudam more, atque ritu adulantium canum, clementer, & blande mouit, hominisque sese corpori adiungit, cruraque eius, & manus prope iam exanimati metu lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat, paulatimque oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos, & gratulabundos videres hominē, & leonē. Hæc ille. Ea re prorsus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, accersitumq. à Cæsare Androdū, quæsitāq. causam, cur ille atrocissimus leonū vni parsisset. Androdus rē mirificā narrat, atq; admirandā. Cū prouinciā (inquit) Africā Procōsulari imperio meus Dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis verberibus ad fugam sum coactus, & vt mihi à Domino terræ illius Præside tutiores latebræ forent, in camporum, & arenarum solitudines concessi, ac si defuisset cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole medio rapido, & flagranti specum quendam nactus remotum latebrosumque in eum me penetrans recondo: neque multo post ad eundem specum venit hic leo debili vno, & cruento pede gemitus edens, & murmura, dolorem, cruciatumque vulneris commiserentia: atque illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territus, & pauefactus animo fui: sed postquam introgressus leo in habitaculum illud suum videt me procul delitescentem, mitis, & mansuetus accessit, & sublatum pedem ostendere mihi, & porrigere, quasi opis petendæ gratia visus est. Ibi stirpem ingentem vestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptamque saniem vulnere intimo expressi, accuratiusque sine magna iam formidine siccaui penitus, atque detersi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito, recubuit, & requieuit, atque ex eo die triennium totum ego, & leo in eodem specu, eodemque victu viximus. Nam quas venabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat, quæ ego ignis copiam non habens sole meridiano torrens

edebam

sedebam; sed vbi me vitæ illius ferinæ iam pertæsum est, leone in venatum profecto, reliqui specum, & viam ferme tridui permensus, à militibus visus, apprehensusque sum, & ad Dominum ex Africa Romam deductus. Is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curauit. Intelligo autem hunc leonem quoque me tunc separato captum, gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc vbi Cæsari dixisset Androdus, cunctis petentibus, dimissus est, & pœna solutus, leoque ei suffragijs populi donatus. Postea Androdus, & leo loco tenui reuinctus vrbe tota circum tabernas ire; donabatur ære Androdus, floribus spargebatur leo, omnesque fere obuij dicere audiebantur: Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.

TH. Egregium equidem hoc gratitudinis exemplum fuit, sed aliud nihil præterea in hac historia, cum alia plura in Gerasimi leone eluceant cuiusdam quasi rationis vestigia: at deinde sæpe Christi Dei Martyribus pepercere leones, non hac beneficij accepti rependendæ gratiæ causa; sed vt se homini Deo dilecto subesse ostenderent, neque licere in eum sæuire. Nam & Diuus Paulus Apostolus, & Thecla eius discipula, sanctissimaque virgo leonibus obiecti fuere vterque intacti, ceruiceque humili mitescere visi sunt leones, adorare vestigia potius, quam in eos sæuire: cum nullum neq; à Paulo, neque à Thecla beneficium accepissent, aut expectarent. Cuiusmodi Elpis Samius, quando naue in Africam delatus est, ac leonem patente hiatu conspiciens in arborem ascendit: nam leo, quod in dẽtibus os infixum eum cruciabat, hiatu patenti auxilium ab homine implorabat, depulso metu, eduxit os Elpis, & diu illo in littore leonis gratiam est expertus; nam quotidiana ex venatione alebatur. Plin. lib. 8. cap. 16.

EQ. Memorant præterea Ethnici leoni inesse aliquando misericordiam, sed id à magnanimitate deprehensum est retenta ferocitate naturæ: at cum seruis Dei famulati sunt, aut pepercere, deposita feritate, manifestissima causa fuit sola reuerentia, ac Dei voluntas, quæ (vt diximus) glorificantes glorificat. Nam Danieli leones obliti vrgentissimæ famis pepercerunt, hominem venerati Dei vtriq; seruum: eos autem qui, vt Daniel in lacum mitteretur, omnem nauarant operam, in momento leones ijdem deuorarunt. Dan. 14. Nam quod Solinus habet cap. 29. est quidem memoratu dignum; tradit enim quosdam Africæ leones, qui alternis diebus cibum, alternis potum capiunt: & cum concoctio non est insequuta solitæ cibationi, superponunt diem, prostratis parcere, in viros potius, quam in feminas sæuire, infantes non nisi in magna fame perimere: quum (vt ipse inquit) nec à misericordia separantur: assi-

duis enim exemplis patet eos pepercisse, cum multi captiuorum aliquot leonibus obuij intacti repatriarint. Getulæ etiam mulieris nomen Iubæ libris comprehensum est, quæ obtestata occursantes feras impunis rediјt; quod apertioribus verbis Plinius lib.8. c. 16. enarrauit: Leoni (inquit) tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit, & vbi sæuit, in viros prius, quam in feminas fremit, in infantes non nisi magna fame. Credit Libya intellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui, multorum in siluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se feminam profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, cæterisque imperantis, indignam eius gloria prædam.

PH. Recte sane dicerem leonem sibi potius misericordem, quam alij, quando non nisi sine fame parcat infantibus; vacuus à fame quid virtutis est, si hominem non edat? Non est igitur admirandum; nam, vt Aristoteles habet histor. animal.lib.9.cap. 44. leo, quamuis in edendo ferocissimus sit, tamen pastus, & fame iam vacans, facilis, mitisque maiorem in modum est, nihil hic suspicatur, nullius suspiciosus est, festiuus, ludibundus, beneuolus admodum suis cum socijs, & familiaribus est. Hactenus Aristoteles. At non ita cum mitescunt homini Christianæ pietatis obseruatori, etiam famelici irati, cuiusmodi de Daniele iam memoratum est, ac de Paulo, & Thecla, atque alijs innumeris. Dei etenim agentes iussa, neque accepti beneficij causa, neque accipiendi muneris spe, reuerentur Dei seruos: nam (vt vidimus) Gerasimum defunctum leo adhuc amauit, mortui socium se faciens spontanea morte, vt viuenti etiam sodalis erat fidelissimus.

EQ. Si non est admirandum hominem à leone non perimi, cum non vrgeat fames, adnotanda tamen res est, non lædi ab irato: admirabile honorari viuentem, admirabilius mortuum. Nam quando Paulus primus Eremitarum iuxta Thebaidem in vastissima eremo degens in antro defunctus à sancto Antonio compertus est, cum sarculum, quo terram foderet, ad illum sepeliendum non haberet; duo leones ex interioris eremi parte currentes directo cursu ad cadauer beati senis substiterunt, adulantibusque caudis circa eius pedes accubuere fremitu ingenti rugientes prorsus, vt intelligeres eos plangere, quomodo poterant. Deinde haud procul cœperunt humum pedibus scalpere, arenamque certatim egerentes vnius hominis capacem locum foderunt, ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium, ceruice deiecta ad Antonium perrexerunt manus, pedesque eius lingentes, quasi benedictionem ab illo precantes, ac quasi muta quoque ani-

malia

malia Deum esse sentirent, manu annuente illis Antonio, vt abirent, vti imperanti parentes recesserunt. Hæc S. Hieron. in vita S. Pauli primi Eremitæ.

TH. Irrationalia animalia (vt videtis) obsequuntur semper intelligentiæ non erranti: egere ij leones defuncti sepulcrum, quod solius Dei curæ Paulus commiserat: egere sine vlla accepti beneficij memoria, nihil præterea à mortuo sperantes. Adeo enim erga Dei ministros bene afficiuntur animantia ipsa, vt, sicut diximus, quasi benedictionem ab Antonio postularint.

EQ. Est sane res relatu digna, vt à mutis quoque animantibus piorum hominũ pietas etiã agnoscatur, vnde beneficia se habitura sperent, memini aliquando legisse me in libro, cui titulus Vita Sanctorum Patrum parte 3. de cõuersione monachorum Ægyptiorum cap. 8. Leenæ quinque catuli luminibus carebant, nulla arte medicabili cæcitate. In eadẽ eremo degebat Anachoreta insignissimæ sanctitatis, ad quẽ inuisendũ tum duo ex Nitria monachi venerant, quibus comitatus cum per eremũ progrederetur, leenam ad se venire conspiciunt: bestia licet tribus repertis ijs patribus nõ ignara quẽ peteret, Anachoretæ pedibus aduoluitur: ac præiens, & in eos intendens facile eos mouit, vt intelligerent eam velle, vt quo illa ducebat, Anachoreta sequeretur. Sequuntur, & ad bestiæ speluncam peruentum est, vbi illa adultos quinque catulos male fœta nutriebat, qui vt clausis luminibus ex aluo matris exierant, cæcitate (vt diximus) perpetua tenebantur: quos singulos de rupe prolatos ante Anachoretæ pedes mater exposuit. Tunc demum Sanctus aduertit, quid bestia postularet, inuocatoque Christi nomine, contrectauit manu clausa lumina catulorum, ac statim cæcitate depulsa, apertis oculis bestiarum, diu negata lux patuit: vt sic testibus adhibitis Christi gloria non lateret. Hæc ibi.

PH. Rependunt igitur Sancti etiam belluis gratitudinem, ijsque iure benefaciunt, vt cum sunt diuinæ voluntatis ministri leones in diuinis persæpe rebus, ita & iram illius exercent, cum crimen expostulat. Natura enim leonis vt accepti beneficij memor est, ita etiam iniuriæ non obliuiscitur: nam vulneratus obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetijt; eum vero, qui tela quidem miserit, sed tamen non vulnerauerit, correptum, raptumque sternit, nec vulnerat Plin. lib. 8. cap. 16. Arist. hist. anim. lib. 9. cap. 44.

EQ. In id cuiusque rei enarrat exemplum Ælian. hist. anim. lib. 7. cap. 9. his verbis. Leo (inquit) vti beneficiorum, ita iniuriæ memor est, admirabili quadã arte. Nã etiam post annum vindicasse repertus est: in exercitu.n. Iubæ Mauri (fuerat is pater alterius

Iubæ pueri, qui Romam in triũphum fuerat adductus) adolescens leonem leui ictu percusserat venando, post annum in reditu exercitus per eadem loca leo exercitum penetrauit, neminem prorsus lædens, nisi illum vnum adolescentem discerpens, nec vllis auxilijs tot hominum valuit defendi.

PH. Vt igitur proprias vlciscitur leo iniurias; ita multo magis diuinas; nam vt libris sacris continetur lib. 4. Reg. cap. 17. cũ Israel idolatriæ sese dedisset sub Ieroboam Rege, immisit Dominus leones, qui interficiebant eos.

TH. Huic rei suffragatur, quod habet lib. 3. Reg. cap. 13. Mirificus enim erat quidam Propheta Hierosolymis, nã in Bethel Regis Hieroboam manum arescere miraculo fecerat, ac rursum oratione sua incolumem restituerat; iusserat autem Dominus ei, ne in Bethel aquam, panem, aut quidquam aliud in cibũ contingeret: rogatus tamen ab alio Propheta, quasi ex Angelica visione, vt comederet panem; & aquam biberet, quia præcepto Domini non paruit, cum rediret, inuenit eum leo in via, & occidit. Tradidit enim eum Dominus leoni, qui de eius cadauere non comedit, nec de asino, quo Propheta vehebatur. Et quod magis miror, hunc Prophetam occidit, non asinum, nec Prophetam illum, qui hunc seduxerat: nam & ibi vbi leo cadaueri assidebat, adfuit Propheta, qui inuitauerat, qui & inobedientiæ eius causam præbuerat.

EQ. Ni fallor, quamquam in ipsis sacris litteris huius occisi Prophetæ nomen taceatur, tamen beatus Petrus Damianus in sermone de Sancto Ruffino Martyre meminit fuisse ei nomen Abdo, quem viuentem leo potuit quidem occisurus inuadere, sed cadauer eius nequaquam permissus est aliquatenus violare. Apud Lipom. Tomo 8. Sed de his rebus hactenus.

PH. Vt autẽ ad leonum naturam redeamus, audacissimum hoc animal minimis rebus afficitur etiam metu. Plin. enim lib. 8. cap. 16. & lib. 10. cap. 21. leonem rotarum orbes circumacti (inquit) currusque inanes, & gallinaceorum cristæ, cantusque etiam terrent, & maxime ignes, quod & Ælianus habet lib. 5. cap. 50. & Alb. lib. 23. littera G.

TH. Id ita esse etiam Sancti Patres affirmauerunt. Nam Sanctus Ambrosius in exemero lib. 6. id habet; & Albertus magnus in volumine de animalibus à se conscripto memorat longe magis metuere conspecto albo gallinaceo.

EQ. Assentiuntur etiam recentiores auctores: nam hæc habet Petrus Hispal. in sil. p. 2. cap. 2. & quo ad ignem spectat, etiã Aristoteles tradit lib. 9. cap. 44. Mirari igitur oportet, quomodo qui vel sola voce omnibus animantibus terrori est, Basilio teste in

hom. 9. exemero, leuia hæc possit pertimescere.

PH. Forte quæ leoni aduersa contingunt, iure ob id illi obueniunt, quod dum nascitur, matris ventrem discerpit: id enim vulgo ita ferri affirmat Plin. lib. 8. cap. 16.

TH. Non solum id vulgus affirmat, sed & apud sanctissimos Patres pro comperto habetur, vti est apud Basilium, in exemero hom. 9. atque ideo censeo pœnas eum commissi in matrem criminis luere, præter id, quod ipsa origine natiuitatis velut attoniti leones eduntur in lucem, triduoque velut mortui dormiunt, deinde parentis rugitu excitantur. Origen. post homilias ad Psal. 38. de benedictionibus Patriarcharum. Præterea peperit ei natura æmulum animalculum, à quo perfacile occidatur, leontophona nuncupari cōsueuit, alijs leonicida. Arist. de admirādis etenim lib. c. 142. sic habet: Nascitur quoddam animal in Syria, quod leonicida appellatur: moritur enim leo, sicut patet, cum illud comederit, quod quidem non facit sponte, sed animal illud deuitat. Verum cum venatores id comprehendunt, assant, farinisq. albis conspergunt, sicut alia assata animalia, atq; illud gustatum repente leonem interimit. Conijcit idem animal vrinam in leonem, quæ si contigerit, illi fert exitium.

PH. Auget miraculum, quod leontophona paruum hoc animal alibi non nascitur, quam vbi leo gignitur, in eius necem, vt sic mortuus hostis incolumem, vincentemque hostem occidat. De eo Solin. cap. 29. & Plin. lib. 8. cap. 38.

EQ. Habet leo suos quoque æqualis ferocitatis ipsa natura hostes: nam in Perside Indica ad Regem Assambri allatum animal fuisse memorāt, cui nomen Barburth leoni persimile: Verumtamē leonum hostis infensissimus est; cauda illi est leonina, rufo toto corpore, maculoso, etiam facie albis maculis, nigrisque distincta, ventre candido: conspecto leone, mox in iram accenditur, inque humeros corpus erigit, & caudam eadem forma, qua feles, cum, canibus conspectis, irascuntur. Iosaphat Barbarus, in itinerario p. 3. cap. 10. Atque ita fit, vt leo & minima exhorrescat, & æqualia quoque timeat, nusquam suo principatu securus, quod Tyrannorum est proprium. Habent leones etiam canes, quos timeant. Sed id mox dicemus, quando de ipsis canibus mentio inciderit.

TH. Propterea quia varia est leonum fortuna, cum ignaui alij, alij audaces, voluit quoque natura colores albos, atque alios illis imponere: fuluo quandoque, ac plerumq; sunt, præsertim Africani: at in Regno Coulam in Asia Orientali, vlterioreque India prorsus nigro pilo sunt, teste Marco Polo lib. 3. cap. 25. In Syria quoque eodem nigro pilo vestiuntur. Plin. libr. 8. cap. 17. Nigros quoque

& quanti sunt in Italia grandes bubuli Indiæ vrbem Taua gignere memorat Odericus posterior in prin. Sed quod admiror plurimum est, ossa leonum esse concreta, parumq. in eis esse medullæ, ignemque ab eis excuti, sicuti à silice. Id habet Aristoteles hist. anim. lib. 3. cap. 7. & Ælian. lib. 4. c. 3. Quod Tyrannorum proprium est, vt propterea sitiant alienas medullas, quoniam in ipsis nihil sit, aut parum. Sed de leonibus hactenus nimium.

PH. Satis, superque de leonibus. Verum non sunt prætermittenda duo eius adnotanda naturæ priuilegia: primum quod sagaci iudicio nobiles ab ignobilibus viris discernat, degeneres à generosis solo conspectu. Eius rei periculum fecit Henricus cognomento Ferreus Comes Holsatiæ, cum ei militanti sub Anglorum Rege gens illa ignobilitatem exprobrasset: nocte enim frementem leonē illi nihil tale suspicanti obiecerunt. Leo autem de hominis nobilitate, velut testis eius pedibus prostratus est, vt Krantius memorat.

TH. Id fabulosum est vel ipso Krantio teste Saxon. lib. 7. cap. 8. At sane leonis nobilitas vel ipsa eius munditie deprehenditur, quandoquidem eius etiam defuncti corium non modo viuentis mūditiam seruat (nullis enim tineis leo fœdatur) verum etiam vestes à tineis protegit, si inuolutæ eius corio sint; quod Alber. magn. de animal. tradit in leone. lib. 23.

EQ. Conuertamus igitur sermonem à siluestri hoc animali ad domesticos, ac de canibus numquam fere noxijs loquamur, iungamusque caniculam leoni, sicut hoc tempus ab vtroque nomen accepit. Et ij leonum sæpe infensissimi hostes, & virtute illis pares. Solinus enim lib. 1. cap. 20. apud Albanos (inquit) illos populos, qui albo crine nascuntur, & qui plus nocte quam die vident, canes nascuntur, qui feris omnibus anteponuntur: frangunt tauros, leones perimunt, detinent quidquid obiectum est. Quibus ex causis meruerunt etiam Annalibus tradi. Legimus petenti Indiam Alexandro à Rege Albaniæ dono duos missos: quorum alter sues sibi, & vrsos ablatos vsque adeo spreuit, vt offensus degeneri præda, ignauo similis diu accubaret, quem per ignorantiam, velut inertem Alexander extingui imperauit. Alter vero monitu eorum, qui donum prosequuti erant, leonem missum necauit. Mox viso elephanto, notabiliter exultans bellnam primum astu fatigauit, deinde cum summo spectantium horrore terræ affixit. Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratibus vltra leones rugitibus insonans. Hactenus Solin. Nec admodum diuersa narrat Strabo lib. 15. Eadem prorsus habet Plin. lib. 8. cap. 40.

PH. Existimatum est canes huiusmodi à tigribus gigni; Aristo. enim

enim hist. anim. lib. 8.c.28. tradit sicut vulpe, & cane gigni Laconici canes comperti sunt, ita tigri, & cane, cui Plinius accedit lib. 8.c.40. quod quomodo fiat, & quantis postea sint viribus, Ælianus narrat hist.anim.lib.8.c.1. Indici (inquit) canes ferocissimi, nam feminæ alligantur arboribus, vbi tigres habitant. Si contingat tigres Venere mansuescere, & coire, gignuntur adeo mirabiles canes, vt leonibus sint virtute pares. Nam summa Indus nobilitate homo Alexandro Philippi Regis filio horum roboris canum sic periculum fecit, vt primo ceruum emitteret. Canis ex eo loco, vbi quiescebat, eum despicatissimum habens, nihil se commouit, sicut nec apro immisso, ac eiusmodi alijs feris obiectis. Ad extremum cum leonem protulissent in medium, vt vidit, cum ira exarsit, ac profecto tamquam iustus hostis in certamen descendisset, sine mora intrepidus inuasit: atque acerrima comprehensione leonem constrictum tenens, illius fauces premebat, & suffocabat. Tum Indus, qui hoc spectaculum Regi præbebat, quique probe sciebat, eius robur, & animi cõstantiam, primum huic caudam abscindi iussit, is præ ipso leone, quem mordicus tenebat sibi caudam facile abscindi patiebatur: deinde etiã crus suffringi imperauit: is vero æque, vt à principio vrgebat, & perinde nihil remittebat, quasi alienum crus, & ad se nihil pertinens suffringeretur; post alterum, vnde is quoque nihil commotus arcte tenebat; tum tertium incidi præcepit, is similiter, vt ante, nihil se relaxauit à retinendo leone; tum etiam quartum crus abscindi voluit, is nihilo remissior factus, nihilque minus leonem retinens maximo robore ad eius pernitiem incumbebat: denique etsi caput à reliquo corpore abscissum erat, illius tamen dentes ex illa leonis parte, in quam primum defixi fuissent, pendebant simul: & quamuis is, qui eos in initio defixisset, iam mortuus esset, eius tamen ipsius etiamnum ex leone appensum caput sublime ferebatur. Doluit tum Alexander mortem canis, quare alios quatuor illi Indus donauit, cui, vt Alexandrum decebat, gratiam rependit. Hæc ab Æliano, qui etiam lib.4. c.18 de eisdem Indicis canibus sic habet. Ferocissimi sunt canes Indici, & fortissimi, ac canum maximi, reliqua animalia contemnunt, contra leonem pergunt, & inuadentem sustinent, rugienti oblatrant, mordentem mordent, & postquam multis malis leonem affecere, & læsere, non nisi morte vincuntur, ac si leo victus fuerit, tamen canis mordens fortissime eum retinet, nec morsum remittit, etiam si ense eius crura abscindas, nec nisi mortuus relaxat morsum.

TH. Ij igitur canes sunt, quos sanctus Isidorus meminit lib. 14. leonibus dicens esse fortiores, sed Albanos esse dicit, Indos

autem è Polymbrota amplissima vrbe proficisci, quæ iuxta Gangem sita est; tradit Ramusius in scholio ad Iambuli itinerarium Tomo primo.

EQ. Quamquam Plinius libr. 6. cap. 32. dicat in Canarijs Insulis canes esse miræ magnitudinis, tamen Indicos omnibus esse grandiores affirmat libr. 7. cap. 2. quod & Marcus Polus tradit lib. 2. cap. 37. præcipue in regno Thebeth validissimos esse; & asini magnitudine aduersus feras omnes dimicare. Vnde fortitudo haud dubie proficiscitur, sicut & audacias Nam siluestres, agrestesque eos gigni oportet, ne familiari consuetudine nimium mitescant. Propterea Indici præualent omnibns, quod ibi siluestres sponte reperiantur in montibus quibusdam intimis, ad quos eam ob causam videtur hominum accessus esse perdifficilis, vt Ælianus memorat lib. 16. c. 20. Horum igitur catulos ab indigenis asportatos, & enutritos facile conijcio tantæ esse ferocitatis.

TH. Id facile & ego puto: nam domi familiarius aliti animo eneruantur. Compertum est enim apud Tartaros Septemtrionales, vbi ingentes glacies vigent, cum incolæ trahis, ceu curribus vtantur, prægrandes canes asini magnitudine domi familiarius alitos subire iugum docent, & trahas vehere, cuiusmodi boues solent. Marcus Polus id narrat lib. 3. c. 43. binosque eos iugo supponi memorat.

TH. In canibus non admiror vires, quæ tigribus etiam, atque alijs feris multis communes sunt; sed insitas quasdam quasi virtutes solis ipsis proprias. Nam Basilius in exemero homil. 9. dialecticen quandam canibus inesse disserit ijs verbis: Rationis quidem expers est canis, æquiua lentem tamen rationi sensum habet: quæ enim per multæ vitæ otium desidentes mundi sapientes vix inuenerunt, syllogismorum, inquam, plexus, ea se à natura edoctum ostendit canis. Vestigium enim feræ perscrutans vbi inuenerit ipsum multiformiter fissum, digressiones quocumque diuertentes singulatim rimatus tantum, non syllogisticam vocem per ea, quæ facit, edit, aut hac (inquit) fera diuertit, aut illac, aut in hanc partem: Atqui neque hac, neque illac, reliquum igitur ipsam hac digressam esse, & sic per destructionem falsorum verum inuenit. Quid magis eximium faciunt, qui in Mathematicis figuris designandis reuerenter, & cum graui auctoritate desident, & puluerem lineis insculpunt & tribus propositionibus tollentes, & destruentes duas, & in ea, quæ reliqua est, veritatem inuenientes? Hactenus Basilius, qui & aliud addit. Porro (inquit) memoria beneficij huius animalis, quem non ex ingratis erga benefactores pudefacit? Cum sane multi canes etiam occisis Domi-

-nis solitudine commortui esse commemorantur. Iam vero quidam in recenti adhuc facto, & affectione etiam viæ duces ijs, qui occisores inquirunt, facti sunt, & ad pœnam rapi malefactores fecerunt: cui persimile in Epiro contigisse memorat Plin. lib. 8. c. 40.

EQ. Quod angustioribus verbis Basilius, & Plinius subindicarunt, apertioribus S. Ambrosius explanauit: Nullum (inquit) animal tam tenax esse beneficij potest, vt canis, & memor gratiæ, quãdoquidem pro domino suo & latrones insilire, & extraneis nocturnos accessus nouerit prohibere, mori pro dominis, & commori dominis sunt parati; sæpe etiam illatæ necis euidẽtia canes ad redarguendum reos indicia prodiderunt. Nam Antiochiæ, in remotiore vrbis parte, ferunt virum necatum, qui canem sibi haberet adiunctum: hunc e. n. quidam miles prædandi studio interfecerat: & in alias partes cesserat. Iacente autem cadauere inhumato, frequens spectantium vulgus astabat. Canis autem vultu lacrymabili ærumnas domini sui deflebat. Is vero, qui necem intulerat, ingenij versutia, quo præsumptam fidem asciret innocentiæ, ad illam circumspectãtis populi coronam quasi miserans accessit. Tunc canis, sequestrato paululum doloris questu, audaciam vltionis assumpsit: & apprehensum tenuit, ac velut epilogo quodam miserabile carmen immurmurans vniuersos in lacrymas conuertit, fidemque probationi attulit, quia solum eum ex plurimis tenuit, nec dimisit. Refert eadem prorsus Vinc. hist. lib. 19. c. 13.

PH. Excitauere alij quoq; canes suis latratibus iudicia publica in facinorosos, adeo nõ solum personæ domini, verum honoris, & rerum curam canis gessisse repertus est. Nam cum è templo Aesculapij Athenis ornamenta furto sublata fuissent, canis semper est latronem insequutus adlatrans, non abstinens, nec lapidũ ictibus, nec buccellis pinguibus, idq. indicio sufficere visum est, vt inquireretur in latronem ad latratum, qui comprehensus, & tortus, fassus est, & supplicium sumptum de eo: cani vero publice decreta alimonia. Id habet Ælian. hist. anim. lib. 7. c. 13.

EQ. Eadem cura cani comperta est circa domini res à furib; ablatas Eupolidi Poetæ Comico. Nã illi Augeas Eleusinus munere canem donauerat forma præstantem, quem Eupolides etiam Augeam appellauit. Cum igitur Ephialtes seruus domino Eupolidi furtum faceret, canis insultans in furem, mordicusq. comprehendẽs interfecit. Eupolide postea in Aegina defuncto, canis & vlulatũ prælongo, & mærore, inediaq. extinctus est. Ael. hist. ani. li. 9. c. 42.

TH. Vt rerum, ita & honestatis domini curam canes gerere comperti sunt. Catellus enim Siculus adultero infestissimum se præbuit: nam etsi adulteræ familia omnis corrupta faueret admisso adultero; repentino mariti reditu, necessarium fuit certo quodã

loco adulterum occludere. Catellus solus fidelis numquam cessauit ostium illud adlatrare, pedibusq. fores conuellere adnitens, marito indicium fecit, aliquid ibi latere mali: reserato ostio, inuentus est adulter armatus, vt maritum futura nocte occideret, adulteram ducturus. Ex Aeliani hist.anim.lib.7.c.21.

E Q. Fides non absimilis, sed inhonestior in cane Perusino fuisse memoratur: nam vt domini rebus incumberet, furibus adlatrabat: sed adeo addictus erat dominæ suæ amasijs, vt absque latratu noctu eos admitteret. Cumque catulus is obijsset, memini me legisse distichon à Poetis tunc compositum his verbis.

Latrabam ad fures, sed amantum furta tacebam,
Vt placui domino, sic placui dominæ.

TH. Sane hæc canis turpissima taciturnitas videtur illi comparanda, quam in Sacerdote populorum vitia conniuente, exprobrant sacræ litteræ. Esaias enim c.56. Canes (inquit) muti non valentes latrare videntes vana, dormientes, & amantes somnia; & canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt. Hæc Esaias, vt pastorũ infidelitatem corriperet, qui positi vt doceãt, & criminosis obsistant, nihil horum agant, quasi nescientes latrare, fœdari criminibus domum Dei permittunt. Sed de ijs rebus non est præsens negotium.

PH. Mutos canes re uera esse non est nouum, quibus natura latratum negauit: nam in Insula Hispaniola noui orbis omnes prorsus canes neq; latrare scisse, neque potuisse, quin etiam percussos non clamare, nec gemitum edere tradit Ouet.summ.hist. ca.26. & lib.12.c.5. Quod vero Plin.habet lib.30.c.16. Canes mutescere, ac non latrare in eum, qui membranam ex secundis canis habeat, aut leporis fimum, vel pilos teneat, nulla ratione firmari potest: superstitiosum enim magis, quam naturale puto. Sed redeamus ad canum fidem erga dominos.

E Q. Darius, qui extremus regnauit apud Persas, in ea pugna, quam contra Alexandrum suscepit, & commisit, cum à Besso multis vulneribus confossus esset, & iaceret stratus, omnibus mortuum relinquẽtibus, canis ab eo educatus solus permansit fidelis, eumq. tametsi non amplius suum altorem, sicut tamen adhuc viuentem, seruauit: Aelian hist.anim.lib.6.c.24. qui & alius exẽplum ibi mox addit. Lysimachi.n. Regis canis (inquit) cum se seruare quiret, non inuitus eadem, qua suus morte dominus defungi voluit; quod & Plin.habet lib.8.cap. 40.

PH. Habet idem Aelian.li.7.c.33.& 35.non spernenda quædã. Polus.n.tragædus, cũ defunctus cremaretur, canis eius alũnus ĩ medios rogos se misit, viuusq; cũ altore suo exustus est. Theodori quoq;

fidicinis

fidicinis præstantis cum sepulcro inijceretur, canis Meliteus in ipsius sepulcrum se ipsum proiecit, & simul sepultus est.

EQ. Memorabilia videntur ea, quæ profert Plinius libr.8.c. 40. Garamantum enim Regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliantes contra resistentes. Propter bella & Colophonij, itemq. Castabalenses cohortes canum habuere, quæ primæ dimicabant in acie numquam detrectantes. Sed & nostræ Christianæ fidei temporibus Rhodiensium militum canes ea Insula ita educati fuisse memorantur, vt cum noctu vagarentur, Turcos ita à Christianis solo odore discreuerint, ac illos latratibus, atque etiam morsibus proscinderint; his autem blandirentur. Bergo. an. Domini 1308. de initio Rhodiensium militum. Sed & ij, qui orbem nouum perlustrarunt, referunt, in Hispaniola Insula canes compertos, qui dimicantibus copijs sese in conflictum immiscuerint potissime hostes morsibus lædentes: quin & captiuos Indos tanta solertia asseruasse commendatos, vt qui aufugissent, etiam multitudini admistos internoscentes, trahentesque reduxerint: noctu autem effugientes, siue etiam interdiu, tametsi iam ad multa passuum millia dilapsos, nutu dominorum, odoreq. insequentes inuenisse, dentibus abreptos dextera fortissime retenta ad reditum compulisse, reluctantes discerpsisse: ideoque intra militum cathalogum fuisse conscriptos, duplicique stipendio donatos memorat Ouet. histor. lib. 16. c. 11. Subijcit autem Plin. lib.8.c. 40. rem plane memoratu dignam de canis fide, & gratitudine, vt qui à domino alitus, domini, quem putaret fame affligi, allatum panem ori obtulerit. Nostro (inquit) æuo actis Populi Romani testatum Appio Iunio, & P. Silio Coss. cum animaduerteretur ex causa Neronis Germanici filij in T. Sabinum, & seruitia eius, vnius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus Gemonijs mœstos edentem vlulatus, magna Populi Romani corona circumstante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit in Tiberim cadauere abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Eadem Zonaras in Tyberio.

PH. Agnouere canes etiam dominorum pericula aliqua, quibus pro suis viribus succurrere adnixi sunt: habet enim Ælian. lib. 1. c. 9. in hunc modum: Nicias venator, cum in fornacem imprudens incidisset, canes eius & circumcursabant auxiliaturi, & vestem apprehendentes extrahebant, quin huiusmodi canum adnixus indicarunt reliquis hominibus ibi Niciam aduri, cum id nemo hominum aduertisset.

EQ. Et illud est memorabile. Gelon Syracusanus canem

amicissimum habuit, cum igitur dormiens somniaret se vehementer percuti, ideoque etiam clamaret, canis impetu in lectum se coniecit, & circumcursitans latrabat, quasi auxiliaturus domino, sed excitato Gelone, quod insomnium erat, euanuit, fidesque canis apparuit. Hæc Aelian. lib. 5.cap. 61. &lib.7.cap. 10.

TH. Et rerum domini curam habuisse canes, ne deperderentur, compertum est. Nam mercator Colophonius ad nundinas profectus est cum seruo, & cane: seruus à via diuertens marsupium ibi oblitus est, vbi se spoliauit: canis, viso marsupio, ibi custodiuit, donec in nundinis dominus, ac seruus se pecuniam perdidisse animaduerterunt. Hi igitur in reditu cum repetijssent locum, vbi per obliuionem marsupium permanserat, canem custodem reperiunt, qui tunc expirauit inedia lætitiam præseferens. Ælian. histor. lib. 8. c. 30.

PH. Mira quoque in canibus est docilitas: nam quæ ab histrionibus in foro agi videmus per canum industriam, quamquam id mirabile videatur, quando hominum mores internoscere videntur, non nisi docilitas est canum, qui nutus domini sui norunt, nemine alio id animaduertente: innuunt enim domini digitis, aut bacillo, postquam de moribus locuti sunt, ita vt canis nutu percipiat, de quo loqui dominus videatur; atque ita fit, vt recta ad demonstratum eat, siue meretricem, siue vsurarium, siue sicarium, aut etiam virum optimum, quæ res spectatoribus miranda videtur, quasi canis verborum sensum intellexerit, cum tamen tantummodo nutum acceperit. Propterea quod Zonaras in Iustiniano miraculi loco habet, passim in Italia, quasi tritissima res cernitur. Sic igitur ille. Iustiniano Imperatore, quidam canem mirificum in vrbem adduxit, ad quem spectandum confluente populo, multi suos annulos in vnum aceruum congestos ante canem posuerunt, quos domini iussu, cuique suum citra errorem ore attulit. Idem rogatus, quis ex ijs, qui adessent, diues esset, quis pauper, quæ mulier meretrix, quæ vidua, quæ vxor, & id genus alia, ea quoque omnia absque omni errore demonstrauit, veste cuiusque ad quæstionem ore prehensa. Hactenus Zonaras, cui accedit Nauclerus Gener. 19. qui & rursum canem fuisse memorat, quod autem cæcum putat, falsum est: omnis enim canis industria illa ab solertissimo obtutu pendet: cum ipse totus pendeat ab obseruatione digitorum domini. Sed id neque Græci, vt Zonaras, neque Germani, vt Nauclerus nouerunt, cum Italis res huiusmodi vbique sit notissima. Eandem historiam etiam recensuit Theophanes ijs omnibus vetustior, vt est apud Anastasium Bibliothecarium anno Domini 536.

TH. Sancti quandoque docuere agere quædam canes, in quibus miraculum, non natura valuit; cuiusmodi quando beatus Petrus Apostolus cani Simonis Magi iusserat, vt Simoni deferret, aduenisse Petrum Apostolum: nam reuera id effecit canis locutus, omnibus stupẽtibus, quamquam etiam Simon suis præstigijs idem quoque efficere videretur, vti ex antiquis scriptoribus memorat Mucius Iustinopolitanus histor. sacr. lib. 1. c. 20. quod etiam constat apud Clementis Recognitionum libros.

EQ. Memini me legisse etiam apud Sophronium in prato spirituali c. 157. cum monasterij Subenarum Syrorum, quod iuxta Iordanem situm erat, Abbas nuntium non haberet, quem ad monasterium Charembe longa intercapedine locorum distans mitteret, oblationis cuiusdam causa; solusque sibi adesset canis, cum extraneo quodam fratre itinerum in tanta eremo prorsus ignaro, dixit Abbas cani: Vade cum fratre isto vsque ad monasterium Charembe, vt nuntiet eis, quæ nuntianda sunt. Abijt canis cum fratre, donec statuit illum iuxta monasterij ianuam. Hæc Sophronius, qui & canem se vidisse testatur.

TH. Quandoque edocti ferre sarcinulas velut asini, implentes officium eximie confecerunt; immo passim id eorum munus est in orbis noui plaga, vt memorat Petr. Hispal. p. 5. c. 24. Adijcio ex Alberto magno de animalibus lib. 8. tr. 6. c. 1. canem edoctum in mensa conuiuis lumen brachijs stabili vestigio tenuisse, donec perdurarent epulæ. Ad hæc accedunt canes cæcorum Romanæ vrbis, qui per vrbem ad omnes Ecclesias, ad omnes Principum, ciuiumque domos loro ligati perducunt dominos eleemosynæ petendæ gratia: norunt enim ij catelli locum, quo veniendum fuit, ibique subsistunt, atque ita cæcus dominus & ipse subsistit: auget miraculum, quod ij cæci die lunæ pro defunctis oraturi quasdam habent domos ciuium, vnde eleemosyna petenda sit, alias die Martis Angelorum ob memoriam, alias die Sabbati ob B. Mariæ Virginis commemorationem, & ad has diuersas, diuersorum quoque dierum domos catelli cæcos dominos suos absque vllo errore perducunt. Et cum quadragesimali tempore quotidie adeo diuersis locis indulgentiæ, ac stationes indictæ sint, ad omnes tamen, qualibet sint vrbis parte, aut etiam extra vrbem, absque vllo vmquam errore dominos suos prorsus orbatos perducunt: quæ res, quoniam luce meridiana Romæ manifestior est, non est longioribus verbis memoranda.

Hoc igitur præcipue nobis est cord canes Dei ministros sæpe fuisse. Reductus est Tobias cane semper comite, eiusque ad domum paternam reditus à præcurrente cane parentibus magnam

ob expectationem mæstis renunciatus est. Tobiæ 11. At ad Dei iram exercendam iuxta sanctorum Prophetarum prædictionem fuere ministri; cum enim prædixisset Regi Achab Helias futurum, vt canes aliquando sanguinem eius lingerent 3. Reg. c. 21. id breui postea est insecutum, vulnerati etenim Achab Regis sanguis profluens è curru à canibus lambebatur in pugna aduersus Galaaditas 3. Reg. 22.

Regina quoque Iezabel, cum vineam Naboth concupiuisset, & abstulisset, eiusdem Heliæ prædictione à canibus deuorata tota est, præter caluitiam, & pedes, & summas manus 3. Reg. cap. 21. & 4. Reg. 9.

EQ. In eandem rem occurrit mihi memorabilis historia t Anachoreta quidam Galata, cum prius ouium pastor esset, contempserat pauperem prætereuntem peregrinũ, qui sub dio degẽs, à canibus deuoratus est, cum tamen illi commodum fuisset excipere, & seruare suo tugurio: factus postea Anachoreta hac de re conscius, forsan ob huius criminis atrocissimi pœnitentiam sese à canibus deuorandum per Dei reuelationem didicerat. Ad eum igitur noctu incogniti leones accedebant cum ipso cubitantes, nihilque lædentes: at post triennium, quod sæpe prædixerat, euenit, nam à canibus discerptus est, cum leonum rabiem impune sæpe euasisset. Hæc à Sophronio in prato spirituali c. 167.

PH. Deuorare canes humanam carnem, cui tantopere (vt diximus) obsequuntur, non est absurdum; quandoquidem in rabiem præ cæteris omnibus animantibus efferantur, vt sæpe felicius fit ab eis deuorari, quam morderi. Rabiosus enim canis, si mordens plagam inflixerit, perniciem affert, primo enim aquæ metum inijcit ei, qui mediocriter se habere videtur, deinde ingrauescente rabie, in dolorem exardescit, & latrat, denique moritur: cum autem vestem, quam rabidus canis lacerasset, sarcinatrix mordicus, vt eam sarciret, tenuisset, in rabiem acta perijt. Ælian. hist. anim. lib. 9. c. 15. Præstat igitur Eurypidi Poetæ, vt canum laniatu mox interierit, quando in Macedonia ab Archelai Regis cæna domum redibat, quam si morsus tantum fuisset ob periculosam rabiem. Maximus lib. 9.

EQ. Vt video nulla animantium species tot formas habet, atque canum.

PH. Id ita est. Nam & cornutos reperiri in Hellesponto scripsit Marcus Aurelius Imperator in epistola ad Lambertum Hellesponti Præfectum, recenseturque in vita eius libr. 3. c. 48. 49.

EQ. Memorant & ij, qui nouum orbem perlustrarunt, quædam canum noua genera ibi reperta, quorum & forma, & natura nostris

nostris nihil fere commune habeat; quendam appellarunt canem agilem, quod omnium pigerrimus sit; toto etenim die ad quinquaginta passus non progreditur, caret cauda, sunt illi pedes quidem quatuor, digitis quaternis concretis auium more, magnitudine canum domesticorum nostratum, præparuo est ore, arborum studiosissimus, quas lentissimo motu conscendit, noctu tantum canit, sex tantum edens tonos, illos præcipue, qui sunt totius musices rudimenta: putatur non edere, sed ali suo pingui; cum etenim in summo arborum peruenerit, quindecim, ac pluribus diebus ibi moratur absque vllo cibo, semper ore (vt diximus) præparuo hiante, vnde spiret aura: neque mordere potest: color illi subcinericius. Id habet Ouet. in summario c. 23.

Alij appellarunt animal hoc pigritiam, seu mauis ignauiam: femineam illi faciem esse tradiderunt, frondibus ali visum, adhærereque arboribus tanta pertinacia, vt non nisi mortuus auelli possit; arborem densissimam folijs prorsus nudat. Hæc Ioseph Iesuita ex Brasilia scripsit anno Domini 1560.

TH. Memini apud eosdem auctores, qui de nouo orbe conscripserunt, aliud in Peruaco, Paria, ac Brasilia animal compertum vulpi persimile (nam & vulpes inter canes adscribuntur) corpore igitur, capite, & rictu vulpi par esse videtur: posteriores tamen pedes cercopithecis conformes, anteriores plurimum hominum manibus similes, aures nudatas pilis habet, quales sunt vespertilionibus: habet sub ventre extraneam quandam pellem, vti peram, in quam partus iam enixos, etiam si plures sint, recondit: nam catuli pascuntur vagantes in siluis: at cum metus obuenerit, in illam peram confugiunt omnes, atque introrsus etiam sugunt vbera latentia, feruntur que à matre quocumque à nemine prorsus visi. Petr. Mart. in summario rerum Indicarum occidentis. Aluarus Nunez, & Cortesij alumnus, quorum scripta recenset Ramusius itinerationum Tomo tertio.

EQ. Postquam vulpium incidit mentio, non contemnenda de eis commemorantur: præcipue fraude valent, qualibet actione cautas se præstant. Nam in Thracia locis rigentibus, amnes gelatos, lacusque non nisi ad pastus ituræ, redituræque transeunt, obseruatumque eas, aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu. Plin. lib. 8. cap. 28.

TH. Vt pullos gallinarum voret, mortuam se fingit lingua exerta, ad eam accedens propius pulli rapiuntur, qua arte in campis quoque vtitur auibus decipiendis: Olaus rerum Aquilonarium lib. 18. cap. 31. quo loco etiam illud adijcit, eam mirum in modum desiderio teneri cancrorum edendorum: piscium quoque aui-

ditate

ditate moueri: vt caute igitur expiscari à littore maris, aut à fluminis, lacusque ripis possit, caudam tantùmodo aquis immergit, vbi senserit cancros, aut pisciculos accedere, repentino ictu caudam retrahit in littus, pisciculis, aut cancris simul ciectis.

EQ. Vesparum quoque auida est vulpes; quas vt commode voret, hac arte vtitur. Retrorsum accedit ad vesparium, immissaque cauda, omne earum habitaculum concutit; tum refertam vndique vespis caudam parieti, aut arbori illidit, quo ictu facile perimuntur, & illi in cibum vertuntur; idque tam sæpe agit, donec vniuersum deuorauerit vesparium. Ælian. hist. anim. lib. 4. cap. 38. & Olaus lib. 8. cap. 31. Piscium quoque appetentius esse quoddam vulpis genus iuxta vrbem Belsa orientalis Indiæ tradunt. Nã cum ore toto, ac collo, anterioribus pedibus illa vulpes sit, posteriores illi pedes sunt anserini; mittitur in mare fune collo alligato, venatur ore pisces, captosque in cymbam, littusue defert, ipsaque bene satur redit tandem in cymbam, littusue ad dominum, cui seruit. Oder. poster. in med.

PH. Herinacei quoque hostis infensissima est, quòd vterque vuarum esum appetat; vnde æmulatio gignitur. Herinacius mox visa vulpe, os contrahit, pedesque comprimit, & se totum in globum format. Illa autem cum hunc sic in arctum constrictum comprehendere nequeat pungentibus spinis armatum, in eum vrinam reddit; vnde fit, vt vel ex contractione, vel ex vulpis fraude spiritu intercluso suffocetur. Ælianus histo. anim. lib. 6. cap. 64.

EQ. Pulicibus vexata est homine prudentior in illis excutiendis: fœnum etenim, aut leuissimam stipulam ore tenet, aquam ingreditur, ac paulatim genua, mox ventrem, humeros, ac collum submergit: pulices interim omnes iam ad caput conuenere; tum illa sensim quoque caput ipsum mergit, donec pulices omnes sese in stipulam, aut fœnum recipiant; quod vbi illa factum animaduertit, totam se aquis propere demergit, illis prorsus libera. Iorath, & ex illo Alb. magn. in vulpe, libro de animal. Olaus lib. 18. cap. 31.

TH. Ægrota quoque sui prouida medica est, nam lacryma pini incolumitatem recipere eam scribit B. Basilius in exemero hom. 9.

EQ. Et quamquam siluestre animal sit, nihilominus Caspiarum vulpium tanta multitudo est, vt non modo accedant ad stabula agrestia, sed etiam in vrbes ingrediantur, & domos subeant, non vt feræ rapaces, sed velut domesticæ, & adulantes Caspijs, vti apud nos canes. Ælian. hist. anim. lib. 17. cap. 17.

PH. Colores earum pro cæli situ solent immutari; nam apud

Tartaros Hyperboreos penitus nigras esse, ac prægrandes meminit Marcus Polus lib. 3. cap. 43. sed & apud Lapones nigræ sunt, vt Krantius habet in Noruerg. in præfatione. In Borealibus alijs quoque regionibus non solum nigras prorsus, verum & prorsus albas esse Olaus scribit lib. 17. in præfatione. Rufas quoque plurimum cum cruce in dorso effigiata eodem cælo reperiri idem Olaus memorat lib. 18. cap. 30.

TH. Hæc non adeo mirari oportet, sed illud me afficit, cum lego Isidorum libro vndecimo cap. 3. scribentem, ex equa aliquãdo vulpem natam. Sed quia eius rei nulla ratio esse potest, prodigij loco habendum est.

Sunt enim, & vulpes iræ Dei aliquando ministræ: nam cum Sampson Dei nutu Phylisthæorum agros, segetesque vastaturus esset, trecentas vulpes cepit, atque caudas earum simul colligans, ignitis fascibus appositis, dimisit in agros, vnde & segetes, vineta, & olìueta comburerent. Iud. 15. E contra vero quandoque Dei beneficio obsequuntur. Cum etenim sanctimonialis cœnobij Vuimbrunensis in Britannia claues Ecclesiæ, oratorij, sacrarij, ac reliquiarum amisisset (erat enim custos) cum illæ partim aureæ essent, partim argenteæ, partim ferreæ, consilium initum est, vt ad orationẽ confugerent reperiendarum causa. Orantibus igitur ante oratorij fores conspecta est vulpecula mortua, in cuius ore claues omnes colligatæ compertæ sunt. Rudolphus in vita S. Liobæ apud Surium Tomo. 5. Septembri. Nunc ad simias vertamur.

EQ. Sunt omnium quadrupedum vbique solertissimæ simiæ, sed in Prasijs Indis humanis quasi sunt sensibus comam, ac barbam habentes, caudamque leoninæ similem, capite, & extrema cauda flauæ sunt, reliquo autem corpore albæ, siluestres quidem sunt, & feræ, verum natura cicures: nam ad suburbium Latageæ vrbis frequentes proficiscuntur, quibus coactam orizam Rex comedendam obijcit, ac quotidie eis cibaria proijciuntur: expletæ in domesticas sedes siluestres cum magna moderatione redeunt, neque obuiũ quidquam lædere dicuntur. Ælian. hist. lib. 16. cap. 10.

Hinc illa stulta Indorum de simiæ dente religio in Insula Zeilan. Indigenæ enim vt numen simiæ dentem, etiam nostro sæculo coluerunt, qui cum ad Portugalensium manus ex præda peruenissent, Rex Pegu redemptionis nomine obtulit centies mille aureos. Reb. Sinar. p. 4. cap. 20.

Ne vero quis putet raras eas esse, scribit Clytarchus tantam in illa India, variamque simiarum multitudinem esse, vt Alexandrum magnis copijs sæptum simiæ frequenter perterrefecerint, quod arbitraretur se sibi insidiantem exercitum videre. Nam cum

Alexan-

Alexandro se ostenderunt, casu excelso, & recto corpore erant. Ælian. hist. anim. lib. 17. cap. 24.

PH. Mirum in hoc animanti ingenium est. Quæ referunt auctores plura sunt: sed libet referre quid simia astute egerit, quæ alebatur in Iulij II. Pontificis aula. Necessarij, & qui erant à cubiculo, sæpe intempesta nocte castaneas prunis concoctas edentes sese reficiebant, dum tantisper tempus expectarent, quo cubitum iret Pontifex. Aliquando igitur, dum omnes incumberent alijs ministerijs, reliquerant prunis, cineribusque obtectas castaneas. Simia occasionem se nactam animaduertens, dum omnes absunt, castanearum auida quidem, sed ignem cauens, ne digiti adurerẽtur; memorque consueuisse aulicos aut ferro, aut ligno, cineribus eruere castaneas, cum sibi talia instrumenta non suppeterent, excogitauit admirandum consilium. Aderat felis quædam: hanc arripit vna manu, sinuque obstrictam detinet: altera manu felis dextrum brachium capit, ita vt quidquid à cubitu superest adusque extremos felis vngues, articulosue sibi pro ligno esset ad eruendas è prunis castaneas. Ad eiulantem felem, quod prunis articuli con burerentur, accurrerunt aulici, portionem suam quisque cum simia sortitus est. Hæc quidem hoc sæculo. At Plinius earum solertiam conscribit ipsis perniciosam esse, viscoque inungi, laqueisque calceari imitatione venantium. Id ipse habet lib. 8. cap. 54. Sed id apertius explicat Solin. cap. 29. ijs verbis. In Libya, Ægypto, ac Æthiopia plebs simiarum in ijs est, quas passim videmus non sine ingenio æmulandi, quo facilius in manus veniunt: nam dum auidæ venantium gestus affectant, relicta consulto visci vnguilla, quod mendacio factum vident, oculos suos obliniunt, ita visu obducto, pronum est eas corripi. Hæc ille. Vnde iure dici potest sua se arte captiuam facere simiam: capiuntur enim præcipue, dum induunt calceos, sicut dum visco pro aqua liniunt oculos. Ælian. histor. anim. lib. 17. cap. 24. Venandi enim modum apertioribus explicat Strabo lib. 15.

TH. Audiui mira esse docilitate simiam, ac aurigæ munus obiuisse, habenasque rexisse, ac remisisse, cum opus esset, flagelloque vsam vidisse se Ælianus testatur histor. anim. lib. 5. cap. 26. Sed illa simiarum docilitas aliquando homini ipsi perniciosa fuit. Cum enim peruersissimum quoque animal simia sit, aduertit aliquando ex eminenti loco nutricem lauare in pelui infantem, & fasciare: ita ea clam eadem omnia repetijt, nudatum enim infantem in feruidam aquam iniecit, & interfecit. Ælian. histor. animal. lib. 7. cap. 18.

PH. Ad hæc adijcit Mutianus, simias etiam latrunculis lusisse

se fictis cera; nuces visu distinguere; esse præterea illis aliquid cum luna commune, meminit; nam luna caua tristes sunt; & quibus in eo genere cauda sit, nouam exultatione adorant: namque defectū siderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum quoque generi præcipua erga fœtum affectio; gestant catulos, quos mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent similes gratulationes intelligentes. Itaque magna ex parte complectendo necant. Plin. lib. 8. cap. 54. Ostentant igitur prolem suam velut pulcherrimam. Alb. magn. in simia libris de animalib.

TH. Quibus cauda est, obseruatum inesse solertiam, simul & vires insignes, nam in Brasilia prælonga cauda sunt, in eaque vis magna; ex arbore etenim in arbores transeunt, tametsi non contiguas, alteri etenim cauda hærent, in alteram prorepunt: adultæ iunioribus, quæ ex arbore in arborem nequeant transire, viam sternunt: nam alterius arboris ramum arripiunt cauda, manibus vero arboris alterius ramos, atque ita vtraque arbore retenta, quasi quodam peracto ponte iuniores simiæ ceu strata via pergentes trā seunt. Id scribit Ioseph Iesuita ex Brasilia an. Domini 1560. Sed & in Insula Cumana eiusdem orbis extat Aranata animal, quales simiæ, pedibus, manibus, ipsoque ore humanis, barbatum capræ more, prorsusque homini persimile, gregatim viuit, & arbores cōscendit, vlulat. Petr. Hisp. p. 5. cap. 15. Eodem quoque orbe catti sunt, qui Mauritani hominis faciem prorsus referant. Idem Petr. p. 5. cap. 25. Et hæc omnia animantia ad simiarum genus pertinere puto.

EQ. Puto ita esse, præterea enim referunt, qui noui orbis eiusdem res conscripsere, caudatas etiā simias ibi reperiri cæteris grādiores, viriumque in ea tantum esse, vt compertum fuerit obuium aprum simiam aggressam esse, caudaque collum illius obuoluisse, & strictissimo simul amplexu suffocasse. Id memorat Petr. Mart. in itinerario rerum Indicarum occidentalium.

TH. Reperiri simias amplissimas, & quæ erecto corpore hominem altitudinę adæquent, tradit Marcus Polus lib. 3. cap. 25. Præterea toto corpore albas meminit apud Orseos esse. Plin. lib. 8. cap. 21.

EQ. Erecto corpore non solæ è quadrupedib. simiæ proficiscuntur, sed præ omnib. animātib. vrsi passim cōspiciūtur. Erit igitur opportunum, postquā de eo mentio incidit, vt de vrso disseramus: non deerunt quæ digne cōmemoremus exordiriq. libet ab ipsorū ortu. Coeunt vrsi non itidem, quo quadrupedes aliæ, sed apti amplexibus mutuis velut humanis coniugationibus copulantur. Vterum

trige-

trigesimus dies liberat: vnde euenit, vt præcipitata fæcūditas informes creet partus: carnes pauxillulas edūt, quibus color candidus, oculi nulli; & de festina immaturitate tantum rudis sanies, exceptis vnguium lineamentis, has lambendo sensim figurant, & interdum ad pectora fouent, vt assiduo incubatu calefactæ, animalem trahant spiritum. Solin. cap. 28. cui consensisse videtur Ælianus hist. lib. 2. cap. 19. Vrsarum (inquit) pariendi ratio permira videtur; nam nemo à partu videns tam informem, tamque rudem fœtū vrsam edidisse, vitalem partum iudicaret: simul enim ac in lucem hæc edidit, statim carnem illam nulla vitalis figuræ vestigia, nullamque animalis effigiem retinentem amore complectitur; catulū agnoscit suum, ac eum in sinu, gremioque fouet, & lingua sua paulatim in conformationem quandam sic effingit, vt aspicienti iam catulus vrsæ hic esse videatur.

PH. Bilis nimia præcipitem vrsum reddit, propterea & præcocem partum edit; rabie persæpe afficitur, sed inter omnes Numidici & forma, & rabie, & villis profundioribus præstant, Solino teste. cap. 28. Inesse quoque illis ob summam rabiem venenum scriptores prodidere: Aristoteles etenim de admirandis libr. cap. 140. Dicunt (inquit) genus esse quoddam vrsarum albarum in Mysia, quæ cum venatores insequuntur, talem emittunt anhelitum, vt canes putrescant, & reliquas pecudes esui faciant minime aptas. Si quis autem magis etiam cogat, & appropinquarit, plurimam pituitam ex ore, vt patet, effundit, quæ ita intumescere facit canum, & hominum ora, vt suffocentur, vel certe obcæcentur. Hactenus Aristoteles.

EQ. Albos vrsos reperiri sæpius legi, præcipue vero in Aquilonari plaga, quod scribit Olaus lib.4. cap. 15. & in præfatione decimi septimi, & apud Lappones albi sunt. Krant. Noruerg. in præfatione. Quin in templo sancti Olai in Noruergia sub Archiepiscopatu Trundunensi in basi Pontificalis sedis ad ornamentum, & ad munimen sedentis pedum expansum est vrsi corium, quemlibet candorem superans albedine sua, cuius amplitudo porrigitur ad pedes quatuordecim. Meminit eius rei Petrus Quirinus Venetus, cui accedit Marci Poli historia: qui se apud Tartaros vidisse albos vrsos meminit prægrandes, ac viginti vlnis longiores. Ita ille lib. 3. cap. 43. Cuius rei etiam Olaus meminit lib. 18. cap. 20. Hos autem albos vrsos etiam aquis obuersari, demergique incolumes vt aquatilia solent, ac in imo mari pisces venari tradit Alb. mag. de animal. in vrso. Id etiam recolunt sæpe alij.

PH. Quod in vrso admiror, est ista docilitas, & industria etiā piscandi. Sebastianus enim Gabottus Venetus, cum occidentalia

lia, & Aquilonaria maria perlustraret, Baccalaos gentem repererat, apud quos vrsi innoxij hominibus comperti sunt. Ij sibi per summam industriam, & luctam, victum parant ex piscibus. Est ibi piscis Baccalaus maximus, ipsis vrsis maior, frequentat ille littora, in quibus arborum folijs decidentibus alitur. Vrsus in littore latens vbi Baccalaum littori proximum conspicit, in eum ruit, & amplexatur:ille enititur,huc,illucque per fluctus sese agitat, vrsum amplexantem, nihil prorsus remittit. Vterque autem hac atque illac actitantur,& fluctuant,modo submergũtur,modo emergunt, semper amplexu piscem vrso retinente: tandem defatigatur piscis tum pondere, tum labore, cedit, fitque vrso esca; extractum enim in littus vorat. Id tradit Petr. Mart. in itinerario rerum Indicarum occidentalium,quod ẽt in piscibus occasione alia repetemus. Huic rei ea ratione fidem adhibui, quod legerim apud Olaum lib. 18. cap. 20. vrsos in Islandia albos piscium auidissimos esse: quibus tametsi gelu obstet, nihilominus glaciem vnguibus adeo perforant, vt ad ipsius aquæ superficiem penetrent, in quam demersi pisces capiant, tum in proprium,tum in suorum catulorum alimenta, quos etiam summa arte eandem piscandi industriã docent, vt eo loco Olaus memorat.

TH. Vrsorum docilitatem insignem aliquando me legisse memini; nam in Lituania, ac Russia miranda leuitate perdiscunt choreas ducere tibiarum modulatione deliniti, erectique corpore: spectatoribus, qui choreis interfuere, strænam,aut munuscula petunt, oblato vase,aut pileo, aut qualibet re, in quam pecunia immitti possit, qui si sibi exiguum aliquid offerri animaduerterint, abnuunt, vt augeatur. Id memorat Olaus lib. 18. cap. 27.

PH. Est etiam vrsus valetudinis suæ medicus: nam vt apud Basilium legi exemero homil. 9. Vrsi herba suis medentur vulneribus.

EQ. Compertum tamen vrsorum genus est ignauissimum, quod solis formicis victitet in orbe nouo: & canibus virtute cedãt, atque bacillis, à quouis percussi aufugiant: Quomodo vero formicis victitent, iam pluribus egimus formicarum naturam prosequẽtes: immittunt.n.longissimam,ac peracutam,quã habent,linguam in formicarum habitacula, quæ illæ conficiunt valde capacia:ad cuius humorem, frigiditatemq. illæ occurrentes adhærẽt: ipse autem ad se attracta lingua formicis onusta epulatur. Est autem ignauissimus huiusmodi, nullumque caudæ vestigium habet, vti memorat Ouetan. in Summ. rerum Indicarum occidentalium.

TH. Sunt igitur vrsis & vires, & ignauia pro diuina dispositione, sed persæpe ministri Dei fuere, ac criminũ vindices. Cum etenim

nim Eliseus Propheta in Bethel ascenderet, pueri parui egressi de ciuitate illudebāt ei dicentes: Ascende calue. Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo vrsi de saltu, qui ex eis quadraginta duos pueros lacerarunt 4. Reg. 2. At contra ijs, qui Deo corde vero famulantur, nec feritas vrsi obest, quin potius cedit. Nam aduersus Theclam ferocissimi emissi vrsi ab illa prorsus abstinuerunt illæsam relinquentes, Ado Treu. 9. Kal. Octobris. Dauid quoque puer obuium vrsum gregē diripientem baculo persequebatur, & apprehenso eius mento, etiam occidebat, quod nulli hominum accidisse vmquam legi. 1. Reg. cap. 17.

EQ. Dei seruos iniussu Dei nullum, quamuis ferum animal, nec Tigris quidem offendit, animal omnium ferocissimum. Peccati noxa in hominem omnia conuertit; &, vt læderent, effecit: non tamen (vt sæpe diximus) sæuiunt semper in seruos Dei, quibus ita parent feræ, vti dominis: nam vt de vrsa loquamur, S. Greg. dialog. lib. 3. cap. 15. tradit cum S. Florentius prope Nursiam habitaret in eremo, & quinque illi oues essent, vrso feræ iussit, vt eas curaret educens, & reducens ad pascua, horaque sexta semper reuerteretur, ieiunij vero diebus hora nona. Vrsus præcepti obseruantissimus tum officium cœptum, tum tempus diligentissime obseruabat. Quandoque etiam præferenda eorum mansuetudo efferatis hominibus videtur, quos commissi criminis nulla pudefacit verecundia. Irrationale autem hoc animal aliquando si culpam admiserit, adeo sanctorum virorum præceptis paruisse compertū est, vt velut impositā pænitentiam peragendam videretur profiteri. Cum etenim Maximini Treuerensis Episcopi Romam pergentis asinum sarcinas ferentem siluestris vrsus exedisset, eiusdem Maximini iussu adactus est se sequi, vt asini vicem ad ferendas sarcinas subiret; paruit, mutata feritate, bellua, aderatque huic miraculo S. Martinus nondum Episcopus, eius peregrinationis comes. Ex vetustissimo auctore Surius Tomo 3. in vita S. Maximini cap. 6. Persimile omnino huic illud fuit, quod Diuo Corbiniano Episcopo Frisingensi accidit, cuius clitellarium equum sarcinas ferentem cum siluestris vrsus depastus fuisset; quando ille Romam peregre proficisceretur, Corbinianus, adhibito flagello, vrsum in mitiorem naturam conuertens sarcinas ferre iubet, obsequutus est ille, vt tradit Aribo Frisingensis Episcopus in S. Corbiniani vita apud Surium Tomo. 5. mense Septembri. Adeo igitur humanum genus vrsus non abhorret, vt putarint aliqui etiam virginis complexum adamare, & aliquando coijsse, ac humanam prolem genuisse. Id memorat Saxo Gramm. reb. dan. lib. 10. Tradit enim

in agro

in agro Suetico vrſum virginem rapuiſſe, atque in ſpecum, qui inuijs paludibus perplexa ramorum ſerie tegebatur, omnibus incognitum locum protraxiſſe, reddidiſſeque prægnantem, peperiſſe puerum, cui nomen Vluo fuit, qui perinſignis inſtruendis fraudibus poſteà fuit. Diù virgo eo loco delituit vrſi præda victitans, ac tandem caſu à conuicinis ſpecus inuenta eſt, & paterfamilias in ea degens vrſus, mater, & proles. Sed huius rei fides ſit penes auctores. Nunc de tigride.

PH. Cum igitur paulo antea inciderit tigridis mentio, & de illa licet ratiocinari; nam memoranda auctores de illa tradidere; velociſſimum animal, & impatientiſſimum memorant. Solinus etenim cap. 21. Hyrcanæ (inquit) tigres nihil tàm longum eſt, quod non breui penetrent: nihil adeo antecedit, quod non illico aſſequantur. At maximè potentia earum probatur, cum maternis curis incitantur, cum catulorum inſiſtunt raptoribus. Succedant ſibi equites licet, & aſtu quantolibet amoliri prædam velint, niſi in præſidio maria fuerint, fruſtra eſt auſum omne. Notantur frequentiſſime, ſi quando latrones, ſuis aſportatis catulis, renauigantes vident; in littore irritata rabie ſe dare præcipites, velut propriam tarditatem voluntaria caſtigantes ruina: quamquam de fœtu vniuerſo vix vnus queat ſubtrahi. Hæc ille.

Pernicitatem autem illarum, & indefâtigabiles ad curſum vires Pomponius Mela libro tertio, capite ſecundo ſic enarrat: Scytharum (inquit) ſiluæ alia quoque dira animalia, verum & tigres ferunt, vtique Hyrcaniæ ſæuum ferarum genus, & vſque eo pernix, vt illis longè quoque progreſſum equitem conſequi, nec tantum ſemel, ſed aliquoties etiam curſu, vnde cœperit, repetito ſolitum, & facile ſit. Cauſa ex eo eſt, quod vbi ille interceptos earum catulos cœpit auehere, & rabiem appropinquantium fruſtraturus aſtu, vnum de pluribus emittit: hæ proiectum accipiunt, & ad cubilia ſua referunt: rurſumque, & ſæpius remeant, atque idem efficiunt, donec ad frequentiora, quam adire audeat, profugus raptor euadat. Eadem Plin. libro octauo, capite decimo octauo, qui addit tigribus numeroſum eſſe fœtum: maribuſque ſobolis curam nullam eſſe. Strabo verò adijcit Scythas tigres adeò grandes, vt ſint leonibus duplo maiores, ac raptum mulum trahunt, ita ille libro decimo quinto. Sed & in Palymbrota vrbe vlterioris Indiæ eadem magnitudine eſſe memorat Ramuſius itinerationũ, Tomo primo, in Scholio ad Iambulum. Qua autem arte om-

nes prorſus eius catuli tutò à venatore poſſint abduci, docet Albertus magnus. Adhibendum eſt ſpeculum vitreum; cum enim ſeſe in eo proſpexerit, catulum adeſſe putans, etiam vbera offert: diſtenta igitur ibi diù tigri, venator longius pergit. Si igitur tigris aut, fracto ſpeculo, ſibi illudi animaduertat, alio loco aliud ſpeculum adhibendum, ad alias moras nectendas, ita fiet, vt tandem venator cum omni fœtu elabatur. Ita ille lib.22.in tigri.

TH. Rogo vos, intermittamus ſermonem hunc de animantium ſæuitia, agamus verò de mitioribus, cuiuſmodi boues ſunt.

EQ. Habent & boues, vaccæque ſua miracula. Nam Ælian. libro ſeptimo, capite primo. Audiui (inquit) Arithmeticæ non expertes eſſe Suſidas vaccas, & ſermone hominum peruulgatum eſt, Suſis Regi ſingulas quotidiè centum cados ad irrigandos hortos haurire: quem quidem laborem, ſiue quod eis ſit certus, & fato iniunctus, ſiue etiam quia diù, multùque in eo ſe exercuerunt, promptiſſime obeunt, & vt earum nullam laboris inertia ad hoc penſum conſtitutum remolleſcere videas, ita ad alterum ſupra, quam diximus, cadum hauriendum, nec verberibus, nec blanditijs inducere poſſis, vt (inquit) Cteſias. Hactenus ille.

TH. Ego huic rei facilè aſſentior, meminique legiſſe iuxtà regionem Nili bouem hoc labore perpetuò exerceri. Illo etenim libro, qui vita ſanctorum Patrum inſcribitur, parte tertia, capite ſexto ſic habetur: Ego vbi primam partem eremi ingreſſus ſum, duodecim ferè a Nilo millibus paſſuum, habebam autem vnum ex fratribus ducem locorum peritum, peruenimus ad quendam ſenem monachum ſub radice montis habitantem. Ibi, quod in illis locis rariſſimum eſt, puteus erat: bouem vnum habebat, cuius hic erat totus labor, impulſa rotali machina, aquam producere. Nam verè mille, aut amplius pedum profundum putei ferebatur. Hortus illi erat multis oleribus copioſus: id quidem contra naturam eremi, vbi omnia arentia exuſta ſolis ardoribus, nullius vmquam ſeminis vel exiguam radicem ferunt reperiſſe. Verum hic ſancto illi labor cum pecude communis, & propria præſtabat induſtria. Frequens enim irrigatio aquæ tantam pinguedinem arenis dabat, vt mirum in modum viuere, atque fructificare hortuli illius olera videremus: ex his ergo vna cum domino ſuo bos ille viuebat. Hactenus oculatus ille teſtis recolit, & Vinc. hiſt. lib. 18.c.14.ex Poſthumiano Seueri, nam & is liber potuit Poſthumia-

humiani esse, vel ex translatione, vel quod inde multa descripserit.

EQ. Præ omnibus ferè animantibus homini vtile est bubulum genus, laboreque suo mirum in modum subleuat humanam industriam: nam in Cambaia in Cheul boues edocti ferendo oneri clitellis adhibitis asinorum, ac mulorum vicem referunt, vti memorat Odoardus Barbosa in itinerario Indico Orientali. Quin addit incerti nominis auctor in itinerario ad Orientales Indos in vrbe Diu, quæ eiusdem prouinciæ est, boues exiguos quidem prægrandibus, ac rectis cornibus, sed præter oneris ferendi industriam etiam sub freno currere, & equitare dociles esse equorum gradariorum more. Ramusius id habet itinerationum Tomo primo, post itinerarium Nearchi.

TH. Quid oportet externa, adeòque remota reminisci? Tridenti vrbe Italiæ incolæ bobus, vaccisque vtuntur mulorum, asinorumque vice, onerarijque equi munus implent. Cumque regionis illius iuga montium inaccessa ferè videantur, plaustra onusta ab ijs percommode in ipsa vsque iuga trahuntur nullo maiore labore, quam per plana campestria. Res ipsa omnibus patet.

EQ. Nec oneri ferendo tantummodo comperti sunt apti boues, verum & cursus pernicitate plurima valere. Id enim apud Indos memorat Ælianus histor. libro decimo quinto, capite vigesimo quarto. In bubulo (inquit) pecore, quod incitato cursu valet, Indi curam ponunt: & simul de eorum velocitate Rex, & permulti Principes decertant: neque turpe ducunt pro huiuscemodi animalium genere auro, argentoue sponsionem facere. Currendi meta bobus hæc constituitur, vt inter se nexi, ac iugati triginta stadia currant, æquales, & pares boues equis currunt, neque velocitate boues ab equis internoscas. Et mox: Sunt item apud Indos alij boues, qui maximos hircos magnitudine non superare videantur. Ij coniugati velocissime currunt, nec minus strenuè, quam Getici equi cursum conficiant.

PH. Animaduertere interim iuuat, quàm varia inter se differant magnitudine boues: nam hos, quos modo commemorauimus exiguos, hircis pares audiuimus: alibi nostris Italis octimestribus vix pares, cum senuerint: habentur in Gelara monte, vel Leonius habet de rebus Afric. p. 3. Alibi verò elephantum comparantur altitudini, vti apud Indos Orientales, & apud Phœnices. Scribit enim Marcus Polus libro secundo, capi-

te quadragesimo quinto, in Bengala prouincia, quæ Indis finitima est, boues (si non corporis mole, & crassitie) altitudine tamen elephantes æquare: quin libro primo, capite quinquagesimo memorat Tartarorum in prouincia Erginul, in vrbe Singui siluestres boues elephantum proceritate conspici, pilo pertenui, ac leni, ac prorsus albo, aut prorsus nigro; qui in humeris leonum more, prælongus est non minus pedes tres, mira mollitie, perinde ac sericum. Quibus concinne est, quod Aelian. hist. lib. decimo sexto, capite trigesimo primo memorat his verbis. Phœnicum libri testantur indigenas vaccas ea esse magnitudine, vt vel procerissimi pastores, dum mulgent, stare, aut in scabellum ascendere habeant necesse, vbera vt possint pertingere.

TH. In Persidis quoque regione, cui nomen Reobarle, boues sunt maximi, prorsus albi, pilo quoque pertenui, ac molli, breuissimis cornibus, obtusa acie, in humeris gibbum habent duos pedes prominentem, onere ferendo percommodum: dum onus subeunt, etiam cameli more se submittunt in vrbe Comandu in Perside, id tradit Marcus Polus lib. 1. cap. 14. Ælian. hist. anim. lib. 12. cap. 33. Gibbum in humerus ad ferenda onera, anterioraque villis prælongis obtecta habere boues in Quiuiria orbis noui prouincia tradit Petr. Hispal. p. 5. ca. 24. atque Odoardus Barbosa affirmat in Eubæa boues fere omnes albos nasci.

EQ. Miranda in bobus varietas tanta: nam & cornuum in illis genera, & adeò colores varij sunt, vt tot sint differentiæ fere, quot loca, vbi nascuntur. In Mangi Indica prouincia orientali boues siluestres criniti sunt equorum prolixiore iuba, quæ ad pedes vsque protenditur; quorum cornua ab occipite in spinam tanta longitudine extenduntur, vt eleuato capite, cornibus attingant caudam: sunt autem grandia cornua, vt incolæ amphorarum loco illis vtantur. Cauda quoque illis est, quam equis elegantior. Nicolaus de Comitibus in itinerario, qui eodem lib. memorat in Cambaia quoque idem boum genus esse.

PH. In Africa in Pretoiannis ditione passim è boum cornib. vasa fiunt mēsis ad pocula, vinaque apponenda, quæ quinq; sexue metretas singula capiāt, vti Frācíscus Aluarez tradit in itinerario Aethiopiæ c. 19. Tres amphoras bouis cornu continuisse memorat Ælia. li. 3. c. 33. illudq. ex India Ptolemæo Secūdo allatum tradit.

TH. Habet memorabilius aliquid Ælianus hist. li. 16. c. 8. his verbis: In Libya boues ante oculos cornua habent, & quæ ante pedes sunt, videre non queunt: hinc fit, vt dum pascuntur, retrorsum versus ad caudam retorqueantur. Arist. ait Leuctricorum

boum

boum cornua, atque aures ex vna stirpe cognata, & simul cōtexta esse. Hæc Ælianus. Quin etiam memorat Ludouicus Barthema in itinerario felicis Arabiæ vidisse vaccas Sultano munere oblatas siluestres, quibus essent cornua ceruorū, eoq. nigro colore fuisse: at prætereà rufas alias vaccas se vidisse ait, quibus vnicum in fronte cornu ad spinam reflexum. Ita ille in Arabiæ itinerario c.15.

E Q. In Syria boues nodos scapularum flectunt, vt cameli. Aristoteles hist. anima. lib.8.c.28. At in Zecla vrbe Aethiopica vaccæ nigræ sunt, quarum cornua vti ceruorum, & vaccæ rufæ, vnico in fronte bipedali cornu, cuius tamen acies vergitur in dorsum. Ludouicus Barthema in itinerario Aethiopiæ c.15.

P H. At Solinus c.53. ita habet: Indicis bobus contingit quandoque vnicornes, quandoque tricornes esse, solidis vngulis, nec bifidis, quod & Plin. lib.8.c.21.

E Q. Alibi prorsus absque cornibus boues sunt: nam Ædea regno Aethiopico sub Pretoiannis ditione vaccæ pili albedine niuea camelis proceriores, auribus grādibus propendulis, cornibus prorsus mutilæ sunt, vt Franciscus Aluarez annotat in itinerario Aethiopico, cap.119.

P H. Tantæ rei rationem, cur scilicet desint cornua bobus, tradidere nonnulli: Nam Ælian. hist. anim. lib.11.c.19. Boū (inquit) genus quoddam idcircò cornibus mutilum est, quod vniuersum caluariæ os nullas commissuras habeat; nihilque humorum confluētium propter duritiem resistentem capiat. Et venæ per hoc ipsū os pertinentes propterea graciliores sunt, quia minus alantur. Itemque eorundem, qui à cornibus nudi sunt, eo ficciorem ceruicem, ac minus fortem esse necesse est, quod ipsorum pertenues venæ sint. Arabicæ igitur vaccæ propter alentium humorum confluxum, qui permultum generosæ propagationis nutrimentum cornibus præstat, eisdem excellunt.

E Q. Erit igitur totus humorum confluxus, & venarum vigor in humeris bobus illis, qui apud Neuros gignuntur. Aristoteles enim dicit in Neuris populis cornua in humeris boues gerere, ut scribit Ælian. hist. anim. lib.5.c.27.

P H. Propterea apud Mysios boues cornuum expertes sunt: at non ita in Scythia, vbi minimè cornibus mutuli boues sunt, etsi aliter in Scythia Herodotus putet. Aelian. hist. anim. lib.2.ca.52. Hippocrates quoque tradit Sauromatas boues ob cæli frigiditatem carere cornibus.

T H. Quid de illis bobus censebimus, quos nonnulli tradunt cornua quidem habere, sed mobilia, quæ remittantur interdiū, interdiū erigantur, abdurescantque?

PH. Id admittere nos oportet, nam præclari auctores id tradidere. Arist. hist. anim. lib. 3. c. 9. Cornua (inquit) adhærent cuti potius animalium, quam ossi: vnde fit, vt in Phrygia, & alibi boues sint, qui cornua perinde, vt auriculas moueant: Plin. quoque lib. 8. c. 21. India alicubi atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus, velocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cæruleis, pilo in contrarium verso, rictu ad aures dehiscente, iuxta cornua mobilia; tergori duritia silicis omne respuens vulnus; feras omnes venantur: ipsi non aliter, quam foueis capti, feritate semper intereunt. Cui accedens Solinus id quoque affirmat. c. 53. qui cornuum flexibilitatem illam arbitrio esse feræ tradit, vt circumferat, vertatque qua malit.

EQ. Ælianus quoque histor. anim. lib. 2. c. 20. Erythræos scribit boues mobilia habere similiter cornua, vt aures: Quin idem lib. 17. cap. 41. Tauri (inquit) Aethiopici duplam habent magnitudinem Græcorum boum; rufis pilis vestiuntur, veloces corpore: cornua autem mobilia habent, sicut & aures; sed in pugna adeò recta manent, vt flecti nequeant: tergora neque spiculis, neque telis penetrari possunt. Armenta autem omnia in Phrygia, sicut aures, ita & cornua habere mobilia meminit Plin. libro vndecimo, capite trigesimoseptimo.

TH. Longè magis admiror, quod Aristoteles habet hist. anim. lib. 2. c. 15. genus quoddam boum reperiri, quod suo in corde ossiculum contineat, idque non ratione, sed peculiari quasi priuilegio naturæ esse factũ asserunt: sicut & illud priuilegij insignis loco in bobus habendum est, vt cùm prægrandes sint, in Aquilonari plaga noui orbis mari viuant, & terra: quibus & duo dentes prominent ab ore elephantum more, vt tradit Iacobus Carterius in noua Francia apud Ramus. Tomo. 3.

EQ. Commemorantur autem de bobus quædam prodigij loco habenda: Nam Aristot. hist. anim. lib. 3. c. 1. narrat taurum excisum testibus aliquanto inito protinus actu progenerasse; sed et lib. hist. anim. 9. cap. 50. Si bos (inquit) à recenti castratu ineat, procreare potest.

PH. Huic rei absque prodigij superstitione credo. Aristotelis enim plurima auctoritas est: at certe prodigij loco haberi debet, quod bos ad sacrificium adducta paulo ante Hierosolymitanũ excidium agnum pepererit, vt memorat Zonaras Tomo 1. In Sicilia quoque bouem locutum, alium in Latio Annibalis bello pendente, & Q. Fabio Maximo, & M. Marcello Coss. recolit Liuius, & ex illo August. de Ciuit. Dei lib. 3. cap. 31. Fulgosus quoque lib. 1. de prodigijs testatur prodigij loco haberi debere, quod vitulus biceps

in

in Sabinis natus memoratur Calixto III. Pontifice. Bonfin.dec.3. lib. 8. Palmer. Sed de hisce rebus satis, nunc de vris.

EQ. Vros, ac bisontes ego crediderim inter boum genera adscribi posse: quocumque enim loco de eis auctores tradidere, ad boues eos mox retulere: deque eis memoranda conscripserunt. Solinus igitur.c.23. In omni (inquit) Septẽtrionali plaga bisontes frequentissimi, qui boues feris similes setosi, colla iubis horridi, vltra tauros pernicitate vigentes, capti assuescere manu nequeũt. Sunt & vri, quos imperitum vulgus appellat bubalos, cum bubali pæne ad ceruinam faciem in Africa procreentur. Istis porrò, quos vros dicimus, taurina cornua in tantũ protenduntur, vt dem pta ob insignem capacitatem inter Regias mensas potuum gerula fiant. Cui Isidorus lib.12.c.1.subscribere videtur, cum dicit vrorum cornua Regum mensis ob multam capacitatem offerri. Eadem, quæ Solinus, iam scripserat Cæsar comment.lib.6.quo loco tradit vros magnitudine paulo infra elephantos esse: eorumque cornua studiosè conquisita auro, atque argento ab labris circumcludi, & pro poculis in Regijs mensis vsui esse, eaque capere binas vrnas. Memorat idem Plin.lib.11.c.37.

PH. Plinius hos omnes à bobus non putat multũ differre: sic.n. ille lib.8.c.15. Scythia (inquit) gignit insignia boũ ferorũ genera, iubatos bisontes, excellentiq. & vi, & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomẽ imponit, cum id gignat Africa, vituli potius, ceruiue quadam similitudine. Adijcit autem Alb. magn.de animal.lib.22.in vris tantam inesse in ceruice vim, vt equum, in eoque sedentem simul hominem cornibus abreptum in sublime mittat, & rursum cornibus excipiat cadentem. Cui eiusdem propemodum speciei succedere animal tradit, cui Zumbra nomen est, corporis mole prælonga ad cubitos quindecim, cui etiã trium cubitorum cornua sunt, quorum viribus equum, sedentemque simul hominem sæpius in altum mittant, & cadentem sæpè ijs recipiant, donec frequenti repercussione velut attritum, & prorsus collisum, & peremptum dimittant. Deinde verò venatores, canesq; se infestantes mirum in modum obstupefaciunt, redduntq; inutiles; stercore etenim suo emisso id accidit, præcipuè verò si vẽtris quoque crepitus emiserint Alb.lib.22. de anim.in Zumbrone.

TH. Quamquam autem hæc omnia animantia sibi persimilia videantur, tamen Laurentius Surius Carthusianus putat errare eos, qui vros, bisontesque vnum animalium genus esse credant. Nã in commentario rerum suo tempore gestarum ann. Domini 1501. in fine sic habet: Sunt in Lituania bisontes, vri, & alces: errant quidam, dum vros vocant bisontes; cum tamẽ bisontes ab vris bouinã

formam habentibus differant; quando bisontes iubati sunt, & villosi circa collum, & in armos barba à mento propendente, pilis moschum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata, cornibus plerumque adeò diductis, & porrectis, vt in ijs tres bene corpulenti homines insidere queant. In tergo extat gibbus elatior priore: & posteriore corporis parte humiliore. Vros sola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui sunt boues siluestres; nec à domesticis differunt, nisi quod omnes nigri sunt, albicante commistim linea dorsum obtinente. Alces verò animal est ceruo procerius, auribus, & naribus prominulis, cornibus à ceruis nonnihil diuersis, colore item magis ad albedinem tendente; currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, sed gradarij instar. Hactenus ille. Cui accedunt, quæ Bonfinius de reb. Vng. habet dec. 1. lib. 8. in princ. Apud Saxones (inquit) mons Regius est, in quo bisontes animalia tantæ magnitudinis capi solét, vt vnius pelle (veluti Paulus auctor est) homines ferè quindecim cubare queant. At Mart. Crom. lib. 1. Polon. descript. addit bisontes magnis, & leniter incuruis cornibus armatos esse, quibus equum cum sessore correptum in sublime iactant, & arbores mediocri crassitudine euertunt; magnitudinis autem corũ illud est argumentum, quod in capite eorum inter cornua duo, aut etiam tres homines consident: habent uillosum corium, & sub mẽto palearia. Hæc à Cromero, qui etiam adijcit bisontes hos pãno rubro maxime efferari, linguæ eorum contactum vitandum maximè, qua longius exerta attrahunt ad se hominem, si vel extremam vestis eius oram contingant: est enim scabra. Hæc ex Cromero.

E Q. Postquam de alce mentio incidit, videntur auctores tùm veteres, tùm nostrates plurimum in ea describẽda dissidere. Olaus magnus lib. 11. cap. 29. alcem putat siluestrem esse asinum, famem, sitim, laboremque patientissimè diù perferre, vnicaque die, ac nocte ad ducenta milliaria Italica absque cibo, potuque cursu perpetuò perficere.

T H. Ij, qui nouum orbem perlustrarunt, tradunt & ibi alcem esse, trifariamque illi diuisas esse pedum vngulas, crinium loco habere gibbum, seu ingens tuber carneum ab humeris ad frontem vsque protensum, eoque quasi cornu inter vepres, ac ramos vti, ut sibi viam paret, interdiù quiescere, nocte errare. Ioseph Iesuita ex Brasilia anno Domini 1560.

E Q. Vincentius Beluacensis hist. nat. lib. 19. c. 2. ex vetustis auctorib. longè aliter scribit, quàm reliqui oẽs, ita enim ille: Alches est animal in silua Hercynia; consimilis est capris figura, & varie
tas

tas pellium, sed magnitudine paulo antecedit, mutila est cornibus; & crura sine nodis, articulosque non habent, nec quietis causa procumbi, neque cum afflicta casu ceciderit, erigere sese, aut subleuare potest: sunt arbores pro cubili, ad eas se applicati atque ita paulum reclinās quietem capit, cuius ex vestigijs cum animaduersum à venatoribus fuerit, quo se recipere loco consueuerit, eo loco à radicibus subruunt, aut abscindunt arbores, tantum vt summa species, vel stirps earum stantium relinquatur. Hic cum se consuetudine declinauerit, infirmas arbores pondere affligit, atque vna ipsa concidit. Hæc ille, quæ omnia Cæsaris verba sunt Comment. lib. 6.

PH. Hæc assentiri videntur ijs, quæ scribit Solinus cap. 23. Alces (inquit) mulis comparandæ in Septemtrionali plaga sunt adeo propēso labro superiore, vt nisi recedētes in posteriora vestigia pasci non queant. Scādinauia Insula è regione Germaniæ mittit animal quales Alces, sed cuius suffragines, vt elephantis flecti nequeunt: propterea non cubat, cum dormiendum est. Tamen somnolentum arbor sustinet, quæ prope casura secatur, vt fera, dū assuetis fulcimentis innititur, faciat ruinam. Ita capitur, alioqui difficile est eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet. Plinius autem hoc Insulanum animal Machlin appellat alci simile suffraginum nullo flexu vtens, pascua capiens retrogreditur. Hæc lib. 8. cap. 15.

EQ. Paulus Iouius his assentiri etiam videtur, nam de rebus Moscouitarum agens cap. 2. ceruina specie alcem esse memorat rictu amplo, ac nares proboscidis habere speciem, cruraq. illi esse oblonga absque incuruatione genuum.

PH. Adhuc & inter boues Cæsar commen. lib. 6. aliud animal adscribit, memoratu dignum. Bos (inquit) cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsius, magisque directum ijs, quæ nobis nota sunt, cornibus. Ab eius summo sicut palmæ, ramique late diffunduntur. Eadem est feminæ, marisque natura; eadem forma, magnitudoque cornuum. Hactenus Cæsar.

EQ. Admirandum, & inter vaccas animal aliud adscribitur ab ijs, qui noui orbis loca lustrarunt. Ferunt vaccæ magnitudine, immo etiam ampliore esse animal, cuius corium, & villi hircino corio persimiles sint crassitudine digitali. Est autem illi in fronte cornu ad pectus retrorsum, ac deinde in rectam cuspidem se vertit, tantaque vis in eo est, vt quæque obuia penetret, aut confringat. Marcus Niciensis in itinerario nouæ Hispaniæ in dictione Ceuola.

TH. Sunt ergo quadrupedes multæ vnicornes, quantum colligere

gere licet ab ijs, quæ disseruimus.

PH. Præter has vnicornes feras compertum est animal singulari hoc titulo insignitum monoceros dictum siue monocornu. Pli. de eo sic lib.8. cap. 21. Monocerotem (inquit) asperrimam feram, reliquo corpore equo persimilem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente: hanc feram viuam negant capi.

EQ. Ælianus hist. anim.lib. 16. cap. 20. explicatius de ea tradit. Monoceros (inquit) in Indiæ quibusdam montibus inaccessibilibus reperitur: ad confirmatæ ætatis equum magnitudine comparatur, iubaque, ac pilis fuluus est, pedibus celer, digitis vt elephãtum indiuisis. Apri caudam habet, at inter supercilia cornu vnum, idemque ingrum, non leue, sed versuras quasdam naturales habens, quod desinit in acutissimum mucronem; omnibus alijs bestijs ad se accedentibus mansuetus, suo genere siue mari, siue feminæ semper pugnax.

PH. Vetustiores hæc quidem tradiderunt, at recentiores longe aliter habent. Paulus Iouius rerum curiosissimus indagator histor. lib. 18. cum de ortu Nili loquatur, paulo post sic habet: Monoceros animal vnicorne à nostris appellatum, pulli equini forma, colore cinereo, iubata ceruice, hircina barba, bicubitali cornu armatam frontem præfert, quod leuore, candoreque eburneo, & pallidis distinctum spiris ad obtundenda, hebetendaque venena mirificam potestatem habere dicitur. Cornu enim immisso, & per lymphas circumducto, fontes expiare perhibent, vt salubriter bibat, si inde virulentæ bestiæ præpotarint. Id viuo animali non detrahi, cum vllis insidijs intercipi nequeat. Cornu tamen sponte decisum in desertis reperiri, vt in ceruis accidere videmus, qui & senectæ vitijs renouante natura, vetus cornu exuunt, venantibusque relinquunt. Hoc cornu Regijs impositum mensis toxica, siqua sint epulis indita, emisso statim admirabili sudore conuiuis prodere narrat. Ex his vidimus bicubitales brachiali fere crassitudine, primum Venetijs, quod postea Senatus Solimanno Turcarum Imperatori dono misit: alterum pari prope magnitudine, sed præcisa cuspide argenteæ basi insertum, quod Clemens Pontifex Massilia profectus pro insigni munere ad Franciscum Regem detulit. Cæterum de ui tantæ dotis in hoc animante nihil plus affirmauerim, quam quod euulgata fama credentibus suadet; cum antiquorum auctorum nemo, quod legerim, præter vnum Ælianum Græcum, quidquam de hac Monocerotis admiranda potestate memoriæ prodiderit. Hactenus Iouius: Verum Nicolaus de Comitibus Venetus venenatis rebus remedio cornu istud esse memorat

in prouincia Mangi orientalis Indiæ. Ita ille in itinerario.

EQ. Alijs non paucis locis monocornu reperiri proditum est à nonnullis: Marcus enim Polus lib. 2. cap. 43. apud Tartaros in regno Mien. in siluis monocerotes compertos esse memorat, compertos quoque esse in regno Guzzerat, quod confine est Indico regno Malabar testatur lib. 3. cap. 28. præcipue vero haberi in regno Basma Iauæ maioris, tradit lib. 3. cap. 12. Frequentissimos esse autem in regno Lambri eiusdem Insulæ meminit eod. lib. 3. cap. 15. Eorumque formam in hunc conscribit modum. Primum quidem monocerotes elephantis minores sunt, villo à bubalorum non dissimili, elephantinis pedibus, vnico in fronte cornu armati, quo neminem vmquam lædunt: est illis apri caput, semperq. in terram pronum, in volutrabo luti suum more oblectatur, deformeq. animal est: cornu neminem prorsus petit, lingua tantum exerta, quæ pinnis armata est, lædit: ac genibus obuia petit, & substrata premit, neque vti fabula est credendum, ait, quæ ignarum vulgus putat à solis virginibus capi, falsum enim id omnino esse. Hæc ex illo cap. 12. Attamen Albert. magn. de animal. lib. 22. in vnicornu affirmat, virginem hoc animal adamare, eaque re velut esca capi. Memorat quoq; Romæ à Pompeio ad spectacula exhibitum, eodemque cornu ad saxum limato, etiam elephantem lædit. Hæc ex illo. Sed vereor eum de rhinocerote potius sensisse, quandoquidem is est, quem Pompeius exhibuit, vt mox dicemus.

Ludouicus autem Barthema, qui & ipse orientalem Indiam omnem perlustrauit, & Africanas oras etiam adnauigauit, simul & Persidem, meminit & monocerotis, sed villos eius subfusco colore esse tradit, cornu longitudinem tricubitalem habere affirmat, ceruinum caput illi breuibus, ac perraris crinibus, cruribus ceruinis, quorum posteriora admodum villosa: vngula pedum caprina paululum in summa anteriore parte diuisa, mite animal videri, vidisseque duos testatur in Arabia ex Aethiopia illo missos. Hæc ex illius itinerario cap. 17. Sed de ijs hactenus.

PH. Monocornu igitur intermisso, agamus de rhinocerote, nam & ipsum animal vnicorne est, de illo Strabo lib. 15. at Plin. sic habet. Pompeij Magni ludis visus rhinoceros vnius in nare cornu, alter hic genitus hostis elephanto, cornu ad saxa limato, præparat se pugnæ, in dimicatione maxime aluum petens, quam scit esse molliorem, longitudo ei par est, crura multo breuiora, color buxeus.

EQ. Ij, qui Indicas orientis regiones perlustrarunt, alia conscribunt forma rhinocerotē: Nicolaus.n. de Comitibus Venetus in Mangi prouincia haberi scripsit in hanc sententiam: In Mangi prouincia

uincia rhinoceros suillo capite, bouina cauda, in fronte cornu gestat, non breuius bipedali longitudine: elephantino est colore, cum quo illi perpetuum bellum. Cornu huiusmodi apud omnes in pretio est, quod venenatis rebus remedio esse censeatur. Ita ille in itinerario suo ad Indos.

PH. Ego censuerim hunc monocerotem potius esse, quam rhinocerotem, nam & Ælianus hist. anim. lib. 17. cap. 40. Rhinoceros (inquit) in summa nare cornu gerit, cuius mucro acutus existit: illudque saxis acuit, & limat pugnaturus cum elephanto, quem sub aluo transfigit. huius pellis tanta existit firmitate, vt ægre iaculo penetrari queat; attamen elephantus eam dentibus traijcit.

TH. Pugnam hanc elephantis, & rhinocerotis hoc sæculo in Europa visam meminit Laurentius Surius in Comment. sui temporis anno Domini 1515. Hoc anno (inquit) Lusitaniæ Rex Emmanuel Vlisbonæ dedit insigne spectaculum elephanti cum rhinocerote certantis. Est vtrumque animal immani corporis vastitate, sed longiora crura sunt elephanto. Naturale autem illis inest odium alterius in alterum, idque propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicem præripere nituntur. Rhinoceros, teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterum, quod superne erumpit, exiguum quidem, sed validissimum: fuit eiusmodi bestia viua allata Regi Portugalliæ Emmanueli 1513. ex India colore buxeo, siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omnique ex parte armata. Cum autem certamen initura esset rhinoceros cum elephante, cui genitus est hostis (vt inquit Plinius) cornu ad saxa limato, aluum maxime petit, quam scit suis ictibus peruiam esse. Porro elephantus dentibus maximis, & fortissimis cutem rhinocerotis, quantumlibet duram, & vix iaculo peruiam validissimo ictu lacerat, dentibusq. dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno (vt diximus) Vlisbonæ fuit, elephantus succubit.

EQ. Postquam incidit Elephantis mentio, opportunissimum fuerit de illo disserere: est enim argumentum valde delectabile, & admiratione digna sunt plurima, quæ de illo tradidere auctores.

TH. Sane omnium animantium nullum propius accedit ad humanorum sensuum vires, quædam enim in illis sunt quasi venerationis rerum cælestium vestigia. Cælum enim mirātur, & lumi naria illa maiora suspiciunt, & velut venerabundi pro sua belluina capacitate illa agnoscunt supra se esse: nam quoad lunam pertinet, ab interlunio recrescente luna ob quædam sibi indita naturæ re-

ræ recondita ex silua primum, vbi gregatim pascuntur, decerpunt ramos, eosque deinde sublimes ferunt, atque eosdem ipsos ad Lunam suspicientes leniter mouent, tamquam supplicationem quandam lunæ prætendentes, quemadmodum solent, qui sibi superiora propitia esse velint, vt memorat: Aelia. hist. ani. li. 4. c. 9. Quin etiã ad solem orientem sese venerabundos conuertere tradit idem Ælian. lib. 7. cap. 39. quod ante Ælianum etiam Plinius scripsit lib. 8 cap. 1. Nam in Mauritaniæ saltibus ad amnem, cui nomen est Amilo, nitescente luna noua, greges eorum descendunt, ibique solemniter aqua circumsperguntur, salutatoque sidere, in siluas reuertuntur.

Visi quoque sunt, cum fessi ægritudine fuerint, herbas supini in cælum iacere.

EQ. Politicam quoque erga optimates obseruationem norũt, nam Regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt, eodem Plinio auctore lib. 8. cap. 1. ex Aristotele hist. anim. lib. 9. c. 46. Idem & Albert. magn. tradit de animal. lib. 8. tr. 5. cap. 2. Quin etiam vt fateantur se Regum imperio subesse oportere, vigilias, & excubias per vices illi seruant, vt tradit Ælian. hist. anim. lib. 13. cap. 22.

PH. Nosse etiam moralem, ethicenque pluribus vestigijs compertum est: morum etenim, ac iustitiæ studium aliquando in eis eluxit. Nam cum vxorem sui domitoris, & altoris stuprari manifesto deprehendisset, ambos & eum qui stuprum inferebat, & eam, qua cum id faciebat, cornibus transfigens interfecit, ac in stragulis cõsturpatis, & lecto adulterato iacentes reliquit. Vt vero primum elephanti rector venisset, & manifesto nefarium facinus, & huius vindicem cognouit. Hoc quidem factum ab India huc ad nos manauit. At Romæ aliud simile euenisse audio, præterquam quod addunt, ibi elephantum vtrumque non modo occidisse, sed & stragula veste eos texisse, & nutritio adueniente, stragulam reiecisse, & retexisse: & proxime inter se iacentes demonstrasse. Ita ille tum facile iniuriam illatam sibi fuisse intellexit, tum etiam maxime facinus ei liquebat, vbi cornu, quo ipsos confixisset, cruentum perspexit. Hæc Ælian. hist. anim. lib. 11. cap. 15.

TH. Malos etenim quantum auersentur elephanti, & sceleratos detestentur, hoc, quod enarrabimus, exemplo manifestum fiet. Cum cicuris Elephanti moderator coniugem, non illam quidem amabilẽ, sed sane diuitẽ haberet, amoris oculos primũ ad alterã adiecit: deinde iam vxorem ducere studens alterã priorẽ strangulauit, ac prope ab elephanti præsepi homo præcipiti cõsilio non defodit modo, sed alteram, quam amaret, in matrimonium duxit.

Elephantus autem, cum tanti facinoris conscientia incitatus, tum vero suapte natura à malis abhorrens, nouam vxorem eo perduxit, vbi humata altera iaceret: cadauerque dentibus refodiens, & denudans, quæ dicere nequiret, ex ipsis operibus hæc mulieri ostendere conabatur, eam edocens, quibus esset moribus præditus is, cui ipsa nupsisset. Ælian. lib. 8. cap. 16. Quo loco elephantos tradit esse castos, pudicosque: nam semel in vita coire putat: cumque vxorem impleuerit, eam amplius non tangit. Aristotele teste lib. 9. cap. 46. de hist. anim. Neque in oculis aliorum coeunt, sed secedentes, & intra densitatem arborum se occultant, aut in cōcauum locum, aut profundum: quod & Plinius memorat lib. 8. c. 5. Atque ideo numquam illis propter feminas prælia sunt.

EQ. Morigeratos igitur in Republica esse omnes volunt vel ipsi elephanti scelerum vindices, ac iustitiæ quodam modo cultores: tradunt enim auctores elephantem bonæ fidei cultorem fraudes illatas vindicasse, & quoad illi licuit, scelus conformi pœna etiam multasse. Cum enim is, qui ipsi hordeum admetiendi procurationem habebat, hordei partem subtraxisset, illiusque in locum lapidibus suppositis, ipsi debitam tamen mensuram cumulate seruasset, vt Dominum vtriusque, si quando vidisset, falleret, elephantus videns eum, qui sibi debitum fraudabat, polētā coquere, primo promuscide sabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicq; solerter iniurijs iniurias sibi illatas vltus est: Aelian. hist. anim. lib. 6. cap. 51.

PH. Mirum quam hoc animal iustum sit, vt probos amet, improbos despiciat, vel in causa propria suum cuique ius reddat. Petrus enim Gillius Albiensis vir eruditus Aeliani translator, & naturalium rerum longis peregrinationibus eximius scrutator, admiranda animaduertit in elephanto, cuius curam ipse per longissima itinera habuerat: memorat enim ignotos homines, leues, insolentes, petulantes ad se accedentes internouisse à moderatis, & grauibus, quos libentius intueri videretur.

Idque ipse suis se deprehendisse oculis asserit, quanta cum iustitiæ obseruatione se cum socijs gerat. Quam iustum (inquit) sit animal elephas, cum ex alijs illius actis deprehēdi, tum ex eo quod non semel vidi. Cum equi vicini auenam, & fœnum edisset, postea ex sacco, quem forte in angulo stabuli inuenit, promuscide auenam iterum, & sæpius deportauit, equoque obiecit edendam, similiter fœnum sibi datum promuscide comprehendens equo obtulit, sensimque gradiens, ne equum terreret, equique fœnum oblatum comedentis supra dorsum promuscidem posuit, ei blandiens. Hæc Gillius ad Cardinalem Armaignacum in Elephanti descriptione,

in præ-

in præfatione, &c. cap. 1.

TH. Ad antidora beneficia se debere, gratitudineque detineri ob acceptam gratiam elephantem agnoscere, ea ex re planum fit, quando elephas ductoris sui, & altoris curã gessit, quod Aelianus habet lib. 3. cap. 44. Indorum Rex ab Indo quodam sibi munere mitti elephantem poposcerat, is cum eum miro amore diligeret, negauit se daturum, ac vna cum Elephante perfugit in desertissimam regionem. Rex ferens istud ægre ad eum insequendũ misit, qui bestiam Indi auferrent; aggressi igitur, qui missi fuerãt, vt comprehenderent, homo quidem lapidibus eos appetebat, elephantus vero, vti insigni iniuria accepta, impetum illorum repellebat; occumbente tandem ictibus altore, & ductore suo, elephantus more hominum armis se acerrime tuentium pro suo nutritio pugnauit tum etiam ex inuadentibus partem occidit: partem in fugam dedit, atque nutritium promuscide circumplexus, ad stabula portauit, ac tamquam amicus permansit fidelis amico etiam defuncto.

EQ. Quid superesse potest ad amplificandum elephantis ingenium? quando etiam ipsi morigerate, modesteque publice se gerant, & clementiam exerceant? Nam cum Bocchus Indorum Rex triginta elephãtos in triginta homines, in quos sæuire decreuerat, obiecisset, numquam ij adduci potuerunt quibusuis prouocationibus, vt in eos sæuirent alienæ crudelitati seruientes. Plin. lib. 8. cap. 5. Præterea elephas homini obuio, & simpliciter oberranti clemens, placidusque etiam demonstrasse viam traditur. Plin. lib. 8. cap. 4.

PH. Quid vero amplius de elephante prædicari potest? quando etiam arandi, vehendi, aut pugnandi artes perdiscat, vt Strabo tradit lib. 15. Nam & lapidem ad intentionem iacere, & armis vti, & optime natare eum ediscere scribit. Quin & linguas, idiomaque intelligere, atque etiam scribere perdiscit. At Plin. lib. 8. c. 1. tradit maria transiturum elephantem non antea nauem voluisse conscendere, quam sibi iureiurando à rectore promitteretur de reditu. Cui Aelianus lib. 4. cap. 23. accedi. Elephantos (inquit) Indi cum ceperint ætate infirmos, & teneros, ciborum illecebris, ac blandiloquentia mansuefaciunt: nam indigenarum hominum linguam elephanti intelligunt: & vt summatim dicam, perinde eos quasi infantes pueros, tum eis cibaria largientes, tum disciplinas tradentes, alunt. Hæc ex illo. Qui etiam libro eodem 11. tradit eos ad numerum saltare, tibia sonorum differentiam intelligere, cursum tardare ad soni tarditatem: seque remittere ad remissionem: rursus cum acute sonans impellit festinare, & quod admirabilius

bilius est, cum Tyberij Cæsaris nepos Germanicus gladiatorum spectaculum edidisset Romæ, apparatique essent in Theatri arena lecti ornatissimi, pocula, & argentei crateres, ac mensæ magnificæ pane, ac carnibus extructæ, intromissi sunt sex mares elephanti, virili veste induti, totidemque feminæ stola muliebri ornatæ, qui decore epulis accubuerunt, ac in mensam promuscides, tamquam manus porrexerunt, summaque cum modestia epulati sunt; neque ex ipsis quisquā visus est vorax, neque maioris partis rapax. Cum esset bibendum, vnicuique crater exhibebatur; & hi quidem promuscidibus potionem haurientes moderate bibebant: deinde circumstantes leuiter, & festiue sine contumelia aspergebant. Hactenus Aelianus. Qui & aliud admirabilius sese vidisse ibi commemorat his verbis. Ego recte, & ordine in tabula quadam Latinas litteras vidi elephantos scribere; verumtamen docentis manus subijciebatur ad litterarum figuram, & liniamentum instituens animal. Cumque elephantus scriberet, eius oculos immotos, & deiectos esse perspexi, vt Grammaticum quendam dixisses. Hæc ille.

EQ. Auget huius scriptionis fidem, quod Mucianus ter Consul scriptum reliquit, elephantem litterarum ductus Græcarum didicisse, solitumq. perscribere eius linguæ verbis; Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui. Cui auctori subscribit Plin. lib. 8. cap. 3. & Cælius Rhodogin. Antiquit. lib. 3. cap. 32.

Est autem in tanta corporis mole admiranda agilitas; quando etiam funambuli officium exhibeant publicis spectaculis. Nam Nerone in honorem matris ludos Romæ faciente, introductus est elephas in theatrum, isque conscendit in summum fornicem: atq; inde etiam cum sessorem, rectoremque suum humeris ferret, paratum ibi funem, omni spectante populo, inambulauit, vti fuerat edoctus non aliter atque inambulent homines, quos funambulos appellamus: vt memorat Dion Cassius in Nerone. Illud est, dum funem inambulat, elephanto difficile, quando pronus e fune descendit: facilius autem ascendit, vti memorat Plinius lib. 8. cap. 3.

TH. Sunt præterea in elephante corporeæ quædam dotes: nā quod turres armatas ferat, admiratur Basilius exem. hom. 9. idq. haud dubie collegit à libro Machabæorum primo cap. 6. Antiochus enim iunior aduersus Iudam ingenti comparato exercitu, elephantos etiam præparauerat: Erāt (inquit) turres ligneæ super elephantos firmæ protegentes super singulas bestias, & super eas machinæ, & super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper, & intus magister bestiæ. Hæc ibi. Et vt miracula

mira-

culis addantur, ex eodem loco constat, summas vires sæpe sua se virtute conficere: Eleazar (inquit) vidit vnam de bestijs loricatã loricis Regijs, & erat eminens super cæteras bestias, & visum est ei, quod in ea esset Rex, & cucurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens à dextris, & à sinistris, & iuit super pedes elephantis, & supposuit se ei, & occidit eum, & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic. Hæc ibidem. Nec triginta duos tantummodo ferre visus est elephas, vt hic Machabæorum liber explicat, sed vsque ad quadragenarium numerum, vt Albertus magnus memorat de animal. lib. 22. in elephante.

EQ. Ita fit, vt homo animal imbecillum adeo immanem bestiam interficiat: est enim omnium terrestrium animantium maximum elephas. Ælianus enim tradit Indicorum elephantorum altitudinem esse cubitorum nouem, latitudinem verò quinque. Ita ille lib. 13. c. 8. Sed Solin. c. 54. affirmat Taprobanam Insulam Indicam ferre maiores multo elephantos, quam ferat in continente India: Gillius ad Cardinalem Armaignacum memorat mensum se esse Constantinopoli elephantis altitudinem quindecim pedum, & semipedis: ab oculo ad extremum tergum, vndecim pedes, ab oculo ad extremam promuscidem octo pedes: quo loco cuiuslibet partis mensuras exponit.

PH. Viuit igitur diù præ cæteris omnibus quadrupedibus: Aristoteles enim lib. 9. cap. 46. hist. animal. putat viuere annos centum viginti, quandoque ducentos, floridam autem illi ætatem annorum sexaginta.

TH. Propterea hanc in elephante supra hominem longæuitatem miratur. S. Ioannes Chrysostomus in epist. ad Corinth. hom. 17. Tomo 4.

PH. Immò in elephante vix quidquam video alijs animantibus cõe, omnium enim animantium monstrum præcipuum esse videtur: nam ut ait Aristoteles hist. animal. lib. 2. c. 6. linguam perquam exiguam habet, atque introrsus positam, quam sit in cæteris quadrupedibus, vix enim videri potest.

Deinde longissima illis naris contra omnium reliquorum animantium formam, vtiturque illa quibuscumque manuũ officijs; ea namq; cibos tam siccos, quam humidos capit, & ori admouet, inde bibit, edit, homini offert, quomodo manus in fidem homo homini offert. Sed & eadem nari arbores prosternit, fructus, ac folia colligit: si aquis immergatur, naribus tantummodo emergentibus enatat; inde enim tota illi reflatio, & respiratio. Arist. hist. anim. lib. 1. c. 11. & lib. 2. c. 1. Pedibus omnibus digiti sunt, sed indiuisi, ac leniter figurati, vngues omninò non sunt. Hæc nulli animali contingũt.

Arist.hist.anim.lib.2.c.1.& lib.3.c.9.Mirum quod illi dentes prominentes comperti sint longi quandoque ad palmos.12.pedes illi lati diametro,palmum cum dimidio,ambitu palmos quatuor. Aloysi Cadam.quin eius dentem vnum pondo fuisse 325. memorat apud Taprobanem Ludouicus Barth.rerum Ind.lib.3.

TH. Tantæ monstrositatis causas, ac rationes explicat Sanctus Basilius exem.hom.9.ac omnes eius ferè corporis partes singulares admiratur. Quid sibi(inquit)vult proboscis elephãti? quia magnum animal,& ex terrestribus maximum, ad perterrefacientes occurrentes productum;carnosum esse oportebat, corporeque completo. Huic si collum magnum,& pedibus adæquatum additum esset;intractabile esset ob superexcellentem grauitatem,semper deorsum vergens.Nunc autem caput quidem per pauca ceruicis verticula ad spinam connectitur.Habet autem proboscidẽ colli vtilitatem,& vsum implentem;per quam & cibum adducit,& potum subuehit:sed & inarticulati sunt ipsi pedes, & velut colũnæ iunctæ onus sustentant:si enim laxi,& flexibiles artus ipsis suppositi essent,frequentes sanè articulorum emotiones,ipso se inclinante,& exurgente cõtingerent,onus leuare non potentium.Nũc autẽ breuis talus pedi elephantis subiacet:neque tamen in talum,neque in genu articulatus est. Articulorum.n.lubricitas non sustentare posset animantis carnositatem multã adeò ipsi circumfusam,& circumtrementum.Vnde necessarius nasus ille fuit vsque ad pedes demissus.Nõ vides in bellis,quod velut turres quædam animatæ aciẽ præcedunt?aut colles quidam carnei intolerabilem impetum habentes hostium constipatum agmen discindunt?quibus si non correspõnderent ad propositionem infernæ partes,ad nullum tempus animal sufficeret,neque duraret.Nunc autem tradunt aliqui trecentos annos,& plures adhuc viuere elephantem propter hanc artium compagem,nullos articulos habentem.Cibum autem, velut diximus,proboscis illa de terra in altum subleuat, serpentinæ existens,ac flexibilioris naturæ.Hoc tamen animal tanta magnitudine præditum subditum nobis Deus constituit,ut,etsi doceatur, intelligat,etsi percutiatur,excipiat,ac sustineat, euidenter nos edocẽs,quod oĩa subiecit nobis, propterea quod ad imaginem conditoris facti sumus.

PH. O quam erudite,quamq. piè, ac sapienter omnia differit magnus ille Basilius?præcipue vero,quod ibidem mox subijcit.Nõ magis(inquit)admiror elephantem ob magnitudinem, quam murem,qui horrendus est elephanti.

EQ. Audiui persæpe hoc ipsum,scilicet tanto animãti elephanto murem exiguum,imbecillumq. animalculum terrori esse; sicut

& sues

& sues, grunnitusque illorum, ac ignis quoque: quæ ex Æliano passim haberi possunt. Ideoque vbi elephas degit, semper custodes cattum conniuantem habent. Sed quia de elephanto iam sat, superque diximus, mentio murium nos inuitat, vt de eis loquamur.

PH. Libenter id faciemus: nam de eis quoque narrantur admiranda, hoc vnum de elephanto adhuc dicere libet. Respiratio eius, ac spiratio a promuscide magno sonitu, ac longo fit, cum dormit; nam eius spiratio tamdiu permanet, vt triginta vocabula proferre possis, totidemque a fine aspirationis ad initium respirationis repetere valeas, vt Gillius eodem loco se commemorat animaduertisse. Nunc igitur de muribus.

EQ. Et ortu ipso, & obitu admirationem inducunt mures. Aristoteles enim hist. anim. lib. 6. cap. 37. Murium (inquit) generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate.

Iam enim femina prægnante in vase milliario aliquando occupata, paulo post reserato vase, musculi numero centum, & viginti reperti sunt; cui & Plinius assentitur lib. 10. c. 65. Eodem etiam loco Aristoteles memorat, in Perside quandam murem feminam rescissam, fuisseque in eius aluo fœtus femininos prægnantes, idque effici potuisse, quod aliquorum sententia sit, mures, si salē lambãt, impleri sine coitu, fierique grauidas: quod & Plin. habet eod. lib. 10. cap. 65.

PH. Admirabilius, quod Ælianus habet li. 2. c. 56. In Thebaide (inquit) cum grandine pluit, mures in terra apparere audio, qui partim etiamnum cœnum limosum, partim iam caro existunt.

TH. Assentiri videtur S. Basilius in exemero hom. 9. his verbis: Alia animantia ex successione eorum, quæ prius existunt, producuntur, alia vero adhuc etiam nunc ex ipsa terra in animal generari ostenduntur: non enim solum cicadas in pluuiosis tempestatibus remittit, sed etiam mures, & ranas iam ex se profert, cum sane circa Thebas Ægyptias, vbi in æstibus large pluerit, statim arualibus muribus regio compleatur. Cui rei persimile illud est, quod Olaus habet libro decimo octauo, capite decimo sexto. Et Iacobus Zuglerus, alioqui impius, memorat in Noruegia his verbis: Leem (inquit) bestiola quadrupes magnitudine soricis, pelle varia: hæ enim per tempestates, & repentinos imbres decidunt, incompertum adhuc unde, an ex remotioribus Insulis huc vento delatæ, an ex nubibus fœculentis temere natæ deferantur. Id compertum est, statim atque deciderint, reperiuntur in eorum visceribus hærbæ crudæ, nondum concoctæ: hæ more locustarum depascuntur omnia virentia; & quæ morsu tan-

tum attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hæc pestis, donec non gustauerit herbam renatam. Conueniunt quoque gregatim quasi hirundines euolaturæ. Sed stato tempore, aut moriuntur, cum lue terræ aceruatim, ex quarum corruptione aer fit pestilẽs, & afficit incolas vertigine,& ictereſi,aut ab aliis bestijs Lefrat cõsumuntur.Hæc ille,ut ita murium pluuia videri possit uẽto delata; quod & in Aegypto fieri,vt Basilius dixit,ita alij quoque referunt.

PH. Accedit Aelianus lib.6.cap.40.In Aegypto (inquit) ut primum pluit,perparuulis guttis mures nasci solent,qui longe, lateque totis aruis vagantes maxima calamitate ex spicarum circumrosione, & succisione segetes afficiunt: Hæc ille. His quoque Macrobius assentitur,ut de terra,& imbre animantia perfecta nascantur,præcipuè vero in Aegypto mures.Ita ille Saturn.lib.septimo capite 16.

EQ. Sunt & mures pro cæli regionibus miræ diuersitatis. Aristot. hist.anim.lib.6.c.trigesimo septimo tradit Aegyptijs murib. prædurum fere atque erinaceis pilum esse. Plinius autem id affirmat,in Cyrenaica regione scilicet mures esse erinaceorum genere, pungentibus pilis. Aegyptijs quoque muribus durum esse pilum, sicut erinaceis, hæc tradit lib.octauo capite quinquagesimo septimo,& lib.10.c.65.At Ælianus histor.anim.lib.15. c. 26. addit in Cyrene mures nasci,leporum similitudinem gerere,spinas acutas habere.

TH. Albos nasci mures omnes Ponticos Plinius testatur lib. 8. cap.37.Sed Olai verba aut ridicula sunt,aut plus nimio augent admirationem: tradit enim mures diu zaccaro alitos effectos albos; cum cessarit zaccari alimonia,pristinam nigredinẽ repetisse. Ego autem putarim potius senectute incanuisse,quam albentes factos zaccari vsu.

EQ. Memorabile quoque est,mures erectos ire quasi bipedes: nam id habet Aristoteles: hist. anim. lib. 6. cap. 37. ea ratione, quod posteriora crura prælonga,anteriora habeant breuia:id etiã affirmat Plin.lib.10.c.65.

PH. Ælianus etiam id testatur lib.15.c.26.In Aegypto(inquit) audio bipedes mures esse maximos,& prioribus pedibus,tamquam manibus vti. Vicini illis Libyci sunt,qui recti gradiuntur, duob. pedibus nitentes,cum ab insequentibus urgentur,saliunt. Hæc ille ex Theophrasto. Alexandri quoque testimonio constat in India mures, quantæ sunt vulpes,magnitudine esse, quod Alberto quoque magno probatur de animal.lib.22.in muribus: sed & Oderico,qui Indiam perlustrauit,etiam probatur: id enim videri præcipue in Taua Indiæ vrbe testatur ipse Oder. poster.

EQ.

EQ. Accedit ijs Aristot. hist. anim. lib. 8. cap. 28. Mures (inquit) in Arabia multo soricibus auctiores, quibus crura priora vel palmi mensuram, posteriora ad primum digiti nodum habentur. Petrus autem Gillius ad Cardinalem Armaignacum cap. 11. sic de Arabicis muribus habet: Capti (inquit) in monte Synæo colore sunt subrufo, & plane vaccino, alij colore badio, omnes à natura cauda priuati sunt, vt illi, quos vulgus appellat cuniculos Indicos, gerentes potius murium similitudinem, quam cuniculorum, maiores igitur illi sunt, quam magnæ feles; ij erecti vt homines gradiūtur, pedibus posterioribus solis nitentes saltant, anterioribus pedibus cibum capiunt, veluti manibus.

PH. Habet & hoc animalculū miram solertiam. Nam Amyntas scribit in Caspijs montibus murium esse multitudinem, eosque intrepide fluuios præcipites tranare: caudas enim inter se mordicus tenentes transmittunt flumina: Ælianus histor. animal. lib. 17. cap. 17.

TH. Oportet gregatim eos viuere, si tam longam restem ducunt, vt flumina coniuncti tranent. Sed de murium multitudine non est dubitandum: superat enim omnes fere quadrupedum species fœtu, vti iā ab Aristotele didicimus. Nec immerito id à Deo factum crediderim, quandoquidem ad hominum scelera corrigenda sæpe mures in immensum creuere numerum. Nam ex Gyaro Cycladum Insula incolas à muribus fugatos Varronem auctorem esse testatur Plin. lib. 8. cap. 29. Et cum ob fœderis arcam Azotij iram Dei experirentur, nati in eorum regione mures in tantam copiam superexcreuerunt, vt confusio mortis magnæ in eorum ciuitate apparuerit 1. Regum cap. 5. Ælianus quoque lib. 17. c. 38. tradit de patrijs sedibus quosdam Italiæ populos fuisse incursione murium depulsos; mediam quoque regionem ob multitudinem murium ab omni cultore fuisse derelictam, vastantibusque omnia muribus.

EQ. Non dubitarim iram Dei excandescere, quando mures in aliquem sæuiunt, cuiusmodi de Archiepiscopo quodam Moguntino auctores prodidere. Sifridus enim Presbyter libro epitomes primo anno D. 923. memorat Attonem Moguntinum Archiepiscopum à muribus fuisse deuoratum, nec in continenti, nec in Insulis vlla ratione potuisse sese ab eis eximere; quamquam auctor chronologicæ compilationis sub anno Domini 914. non muribus id tribuat, sed dæmonibus infestantibus, & vtrumque verum esse potest, vt à dæmone (si Deo permittente) infestatus muribus vitā exegerit.

TH. Fuere & alij, qui murium infestatione animam exhalarint.

Ioannes enim Nauclerus Gener. 36. anno Domini 1071. Quidam (inquit) præpotens vir, dum ad mensam sederet in conuiuio, repente à muribus circumuallatus ab ipsis pæne est consumptus, reliquis mensæ conuiuis sine læsione dimissis: verum vbi à suis in mare proiectus fuisset, insecuti mures nauem ipsam conscenderunt, ipsumque cadauer mortui vsque ad aquæ introitum corrodebant. In terram igitur positus à muribus est integer comestus, & dilaceratus; simile per omnia de Principe quodam Poloniæ Martinus recitat: Hactenus Nauclerus. Quod & Vuernerus in fasciculo tradidit sub Nicolao II. Pontifice. Fateor equidem hæc Dei iram præsignificare: at aliquando etiam sanctissimi viri, & Christi Martyres murium inuadentium mortem experti sunt, vti Cassadorus in historia tripartita meminit lib. 10. cap. 30. Gororanes Persidis Imperator cum in Christianos desæuiret, præter id, quod exquisitis varij generis tormentis omnes affligeret, fodiens lacus, & eos vndique obturans soricum maiorum greges in eas miserat, atque in eorum pabulum Christi athletas dedit, ligatis manibus, ac pedibus, ne liceret à se bestias huiusmodi abigere. Hæc ex illo.

PH. Insana profectò cogitatio in conquirendo tot bestiolas; præsertim verò in necem piorum hominum; propterea penes historicos omnes deridetur Eliogabalus Imperator, quando decem millia tum murium, soricumue, tum mustelarum colligenda curauit, vti Platina memorat in Vrbano I. Romano Pontifice.

EQ. Fecit hoc stultè, sed minus stultè fecisset, si obsidionem passus hanc copiam coegisset: ditari sanè potuisset in illis vendendis homo ignauissimus. Si legisset, Annibale obsidente Casilinum, murem vnicum venditum ducentis nummis, eumque, qui vendiderat, fame mortuum, emptorem superuixisse, vt Annales tradidisse memorat Plinius lib. 8. c. 57.

TH. Quid si prudenter fecisse Eliogabalum in conquirendis tot murium millibus defendamus, ne illi contigeret à muribus interfici, vt sic sibi contrà eorum impetus prospiceret, prius illos occidens, & expellens, quàm ab illis occideretur?

EQ. Frustra hoc illi consilium, quando oportebat militum seditione mori, & interfici simul cum matre; oportuerat potius alio saniore vti consilio, si mures timuisset. Si quis etenim metuat murium molestias, tradit Plinius fugari ab ea domo, si vnus castratus emittatur, ita ille lib. 30. cap. 16. Satius igitur illi fuisset hoc vti consilio: si autem collegisset murium muscatulorum multitudinem, fecisset vtilius, & honorificentius, quandoquidem Regium quendam odorem exhalant in ipso stercore. Ipse enim ille mus, cum sciat homini stercoris sui odorem pergratum esse, ve-

lut pretiosum aliquid congerit, ut Alber.magn.tradit de animal. lib.22.tract.2.c.1.in littera G.

PH. Nunc de exitu murium agamus, quoniam initio, cum de illis agere cœpimus, dixeramus, vt admirandus est illorum ortus, ita quoque & eorum exitus est; superest, ut eorum obitum commemoremus. Mures Libyci, si biberint, moriuntur: nam in Africa maior pars ferarum æstate non bibunt imbrium inopia, ob hanc igitur causam capti Libyci mures, si biberint, moriuntur. Plin. libro decimo, capite septuagesimo tertio. Albert.magn. de animal.lib.7.tract.2.c.4.

EQ. Insignius est, quod Ælianus tradit lib.duodecimo, capite decimo. Mures (inquit) qui non ex insidijs, sed sua spontè moriātur, defluentibus membris è vita paulatim excedunt, vnde profectum id, quod est in prouerbio: Iuxta muris interitum: cuius Menāder meminit in Thaide. At quidquid de muribus disseruimus ignorat Scotiæ regio Argadia: nam nec ibi nascitur, nec illatus ibi vllus mus viuere potest, ut memorat Ortellius in Scotia. Sed de muribus hactenus.

TH. Non omittamus mustelas muribus affines, nam memorabile est, quod in Mauritania non longè ab ortu Nili prægrandes sunt, ac quantum nostri feles, uti tradit Strabo lib.17.

EQ. Memorabilius de mustela est, quod maximis animalib. vel præteriens metum inijcit. Ælian.hist.libro quinto, capite quinquagesimo. Nam omne iumentum mustelam reformidat. Ælian. lib.6.cap.21.

PH. Nec vacat miraculo; quod basilisco mustelarum virus exitio est, auctore Plinio lib.8.c.21.

EQ. Mustelis omissis, redeamus ad quadrupedes maiores, inter quas camelus adnumerari potest. De illo sanè memoranda plura sunt. Nam si generationis moré inquiramus, auersi coeũt; sunt enim illis genitalia non sub imo ventre, vt reliquis maribus, sed posteriore corporis parte prominent, atque extant. Vinc. hist. natur.lib.18.capite 25. quod et Aristoteles censuit hist.anim.libro secundo cap.1.

PH. Forma in illis corporea, & viuendi, morum quoque ratio ab alijs quadrupedibus longè distat. Arist. hist. anim. libro 2. capite primo sic de illo: Camelus in dorso tuber habet solus, differuntque ij, qui in Bactriana nascuntur ab Arabicis: istis enim bina sunt tubera, illis singula. Sunt etiam omnibus singula parte ima, quale in dorso, tubera, quibus incũbat reliquum corpus, quoties in genua inclinantur.

TH. Solinus cap.50.plura, quam Aristoteles, ideò recensendus.

dus. Bactri(inquit)populi camelos fortissimos mittunt,licet Arabia plurimos gignat: verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorso habent, singula Bactriani. Numquam pedes atterunt: sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis vestigia carnulenta: vnde ea contraria est labes ambulantibus nullo fauente præsidio,ad nisum insistendi. Plinius autem lib. 8. cap. 18. addit tuber aliud in pectore,cui præcipuè incumbat. Rursum ex Solino loco eodem. Sitim cameli etiam in quatriduum tolerant. Verum cum occasio bibendi data est,tantum implentur, quantum & satiet desideria præterita, & in futurum diu prosit. Lutulentas aquas captant,puras refugiunt.Denique nisi cænosior liquor fuerit,ipsi assidua conculcatione limum excitant,ut turbetur: durant in annos centum,nisi fortè tralati in peregrina insolentia incitati aeris morbos trahant. Eadem Plin.lib.8.capite decimo octauo. Et certè qui Persidem,Arabiamque perlustrarunt,id affirmant etiam nostrates, præsertim in illis duplicem gibbum esse, non procul à mari rubro, vt Ramusius testatur Tomo primo, in summar. rerum orientalium.

EQ. Ij, qui Africanas,Libycasque regiones,simul & Arabicas perlustrarunt, memorant, non in quartum tantummodo diem sitim perferre, verum etiam in quintum decimum. Ita enim tradit Joannes Leonius de rebus Africis p.8.

PH. Fel non esse camelo tradit Plinius lib. 11.cap. 38. Vnde illud admirandum,& illi rabiem accidere,vti idem Plin. lib. octauo,capite decimo octauo.

EQ. Leonius iram,rabiemque camelis accidere putat ob Venerem, qua quotannis hyberno tempore exstimulantur, quod illis in quadragesimum tantum perdurat diem,postea prorsus mitescunt,ita ille de rebus Afric.p.8.

PH. Eo loco Leonius rabiem camelos afficere putat; non ob riualitatem tantum, quod in omnibus animantibus est, verum existimat etiam iram illis accendi ad vlciscendas iam diu acceptas ab homine iniurias. Cum etenim flagris aliquando à ductoribus, dominisque cædantur, extra illa furoris sui tempora cum furunt, meminere iniuriæ, ideò vlciscuntur sæuum in modum. Nam dentibus correptum in sublime trahunt, ac deinde in terram illidũt, conculcatione pedum vehementissima super addita. Hæc ex illo eadem p.8.

TH. Ei facile assentior,quandoquidem beatus Basilius in exemero hom.8.memoriam iniuriarum,iræque grauitatem, & ad ulciscendum constantiam camelis attribuit.Percussa enim aliquando bellua hæc,longo(inquit)tempore iram reponit,& vbi occasionem

nem nacta fuerit, malum retribuit. Quin idem Beatus auctor hoc ad humanos cohibendos mores trahit his verbis: Audite vos, qui grauiter irascimini, qui memoriam iniuriarum velut virtutem colitis, cui similes estis, cum offensam contra proximum, velut scintillam quandam in cinere occultatam tamdiu seruatis, donec materiam adepti velut flammam iram reaccendatis. Hæc ille.

EQ. Ira igitur in camelo est, tametsi felle careat, & ita persuasum habeo: illa enim celeritas gressuum, ac festinatio, diuturnique laboris perduratio spiritus magnitudinem, flegmate tamen repressam ad tempus indicant. Quotidianis etenim itinerationibus sexto, ac septimo die confecisse nongenta milliaria Leonius ead. 8. parte tradidit, secutus sententiam Isidori lib. 12. capite primo, quæ veritati innixa ostenditur, quandoquidem in singulos dies centena millia passuum perficere camelum tradit, quod ante illum tradiderat Philostratus in Apollonio: eos autem currere plusquã Nisæos illos equos (velut vetus est) velocissimos attestatus est Aristoteles hist. ani. lib. 9. c. vlt. Propterea Gulielmus Eisengrenius putat Magos ad Christum breui tempore peruenisse. Centur. prima.

PH. Esse autem docile animal, vel hoc argumento constat; quod freno reguntur à sessore in prælijs. Plin. lib. 8. cap. 18. Quod & Leonius habet p. 8.

EQ. Docilitatem alio argumento Leonius eo loco indicat: tradit enim eos ad tympani sonitum choreas ducere doctos, eosque hac doceri industria commemorat. Includitur iunior camelus, vbi pauimentum præcalidum sit, vt alternatim pedes attollat, dum calor vrget: idque frequentissima alternatione facit, dum hunc, dum illum pedem attollit pungente calore. Atque interim semper ad fores tympanum à doctore percutitur. In schola huiusmodi scholasticus hic exercetur ad annum circiter, vsu igitur confirmato hac diuturnitate, quotiescumque tympani sonitum audierit, eadem pedum alternatione, eodemque loco persistens, dum insonet tympanum, choreæ ductum spectatoribus præsefert. Est etiam in camelo commemorandum, quod musica, ac modulatione plurimum ille oblectatur, quandoquidem etiam fessus longo itinere, si subsistat ductor, non flagris, aut verberibus ad progrediendum eum stimulat, sed sonitu, cantuque demulcet, alioqui ageret frustra: quoniam & in onere, & itineris mensura terminũ præfixum inuertibiliter seruat camelus; vt non maius solito onus, nec longior itineratio ab illo suscipiatur, Plinio teste eodem cap. 18. Cum igitur paulo vlterius progrediendum fuerit, quam consuetudo eius ferat, tametsi (vt dixi) fessus ad progrediendum

spon-

spontè excitatur, cum ductor cantilenam, aut aliam musices melodiam inceperit. Id eodem loco habet Leonius.

PH. Mira in illo cibi astinentia quoque est; in tanto etenim itinerationis quotidiano labore vix vespere herbarum, aut frondium aliquid depascitur, vti Leonius memorat: sed quod in illo est memorabilius, pudicitia insignis cognoscitur, quando hyeme tantum Venere vrgeatur in quadragesimum (vt iam diximus) diem. Incæstum adeo refugit, vt tanti criminis, si delusus commiserit, & in se ipsum, & in auctorem sæuissimus vltor habeatur. Aristoteles id narrat lib. de admirandis cap. 2. Camelos (inquit) qui sunt in Arabia, matres non conscendere fama est, quod si quis compellat, minime potest induci: atque commemoratur armentarius aliquando, cum non adesset admissarius, pullum contexisse: cum vero rem Veneream tunc conscendens is absoluisset cum matre, paulo post morsibus armentarium interemit. Eadem ipse Arist. hist. anim. lib. 9. cap. 47. Alber. magn. de anim. lib. 8. trac. 5. cap. 2. At Aelianus, qui lib. 3. capite 45. eandem historiam recenset, addit ipsum camelum sponte in pænitudinem admissi incæstus sese dedisse præcipitem, atque ita mortem occubuisse. Sed eam mortē fuisse equi æquali odio incæstum detestantis tradit Pli. lib. 8. c. 42. Sed de camelo hactenus.

EQ. Agamus nunc de camelopardale: inuitat enim nos ad hoc animal nominis similitudo: vulgus eam giraffam appellitat. Recentissime Petrus Gillius, quem solertissimum harum rerum inuestigatorem longa quoque peregrinatione ad conquirendas res huiusmodi attritum iam alias diximus, de hoc animanti cōscripsit ad Cardinalem Armaignacum cap. 9. Giraffam (inquit) Græci, & Latini vocant camelopardalem, vidi in vrbe Cayra tres, duo cornicula ex fronte eminebant circiter sex digitos, in fronte media tuberculum existebat, velut tertium cornu, altum circiter duos digitos; collum longum septem pedes cum caput extollit, sexdecim pedes à terra effert, illius longitudo à cauda ad capitis verticem est duo de viginti pedum; tibiæ tam altæ posteriores, quam priores, at femora anteriora longe altiora posterioribus, nimirū dorsum à cauda ad summum capitis verticem velut scala, velutq. tectum carinatum attollitur; totum corpus grandibus maculis distinguitur, coloris ceruini obquadratis, sed in collo, magisque in corpore quoquo versus latis circiter dodrantem; at clausula macularum alba digiti latior; itaque totum corpus reticulatum est; neque tamen vt pardalis maculas habet rotundas, sed aut obquadratas, aut oblongas. Pes bifidus, vt bubulis; labrum superum longe eminet supra inferum: cauda tenuis, & exigua in cacumine pilosa

losa;ruminat vt bos,edit fœnum & cætera, quæ boues edere solent. Iubam habet, vt equus à dorso ad capitis verticem: in gradiendo claudicare videtur, nunc dextris, nunc sinistris non modo cruribus, sed etiam lateribus. Cum ex terra cibum, aut potum capere habet necesse, crura latissime distendit priora, non enim nisi late diductis, longeque diuaricatis tibijs cibum ex terra capere potest. Hæc Gillius.

TH. Recte quidem expressit, nam memini aliquando apud Marcum Polum huius animātis me legisse formam lib. 3. cap. 36. at non adeo exacte rem ipsam oculis subijcit,atq; Gillius. Scripsit ante hos omnes formam eius Strabo lib. 16.

PH. Iosaphat quoque Barbarus Venetus, cum de itineratione sua in Persidem agat cap. 10. ijsdem propemodum lineamentis effigiat camelopardalē:hoc autem vnū adijcit à Gillio omisfū, esse illi linguam bipedalem subobscuri quasi violacei coloris, teretem sicut anguillis esse solet, qua ramos, frondes,herbasue carpit, mira celeritate in os trahens, vt vix ab attento spectatore videatur. Hæc Iosaphat. Vt sic camelopardalis lingua officium impleat manuum, sicut promuscis elephanti. Est igitur in hoc animanti nullum aliud memorabile, nisi forte, quod de orasio tradit Vincentius hist. natur. lib. 19. cap. 97. Orasium enim (vt puto) camelopardalem nuncupat: eandem enim effigiem conscribit, quam modo diximus:adijcit autem tantæ animal esse pulchritudinis, vt vix penicillo imitari eadem elegantia possit, ipsam autem suæ tantæ venustatis non esse ignaram: nam cum circumstantes spectatores viderit, vertit,& inuertit sese in quamlibet partem, vt omnium obtutus in sui admirationem conuertat. Suis quoque temporibus in Europa visum hoc animal meminit, quandoquidem Sulthanus Babyloniorum Rex dono miserat ad Fridericum tunc temporis Imperatorem Romanum. Hæc ex Vincentio, cui assentitur Alber. magn. lib. 22. tr. 2. cap. 1. littera O.Nam & ipse orasium nuncupat.

EQ. Agamus modo de pardali, vnde & partem nominis sumpsit animal, de quo disseruimus,quæ & panthera dicitur. Pantheram ijs verbis Solinus esse memorandum animal nos docet c. 20. Pantheræ (inquit) numerosæ sunt in Hyrcania minutis orbiculis superpictæ, ita vt oculatis ex fuluo circulis vel cærulea, vel alba distinguatur tergi supellex. Tradunt odore earum, & in contemplatione armenta mire affici, atque vbi eas persentiscant, properato conuenire, nec terreri, nisi sola oris toruitate: quam ob causam pantheræ, absconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt, spectanda præbent, vt pecuarios greges stupidos in obtutu populentur

lentur

lentur secura vastatione. Hæc Solin. eadem fere omnia Plin. lib. 8. cap. 17.

PH. Ita fit, vt quod inter aues est pauo, hoc inter quadrupedes pardalis, nisi quod in pauone deformissima pars sunt pedes, in pardali deformissima, immo horrida pars est caput. Odoriferum præterea animal esse Ælianus lib. quinto, cap. quadragesimo memorat his verbis. Admirabilem quandam suauitatem olet pardalis, quam bene olendi præstantiam diuino munere donatam cum sibi propriam plane tenet, tum vero cætera animalia hanc eius vim præclare sentiunt. Hæc autem hoc modo venationē capit, cum horum, quæ ad victus opus sunt, eget, sese vel in loca arboribus consita, vel folijs vestita ita occultat, vt inuentu difficilis tantum respiret; hinnuli, dorcades, capræ siluestres, atque alias eiusmodi animalia suauis odoris illecebra attrahuntur, & proxime accedunt, illa tum quam mox de latebra exiliens ad prædam se rumpit, atque eam comprehendit.

TH. Tyrannica sane ista fraus est pantheræ, quæ in plebis exitium tota construitur. Tyrannorum enim est proprium populis leges, edictaue proponere suaueolentiam quandam præseferentia, licet inde curari publicam vtilitatem, inde pacem vrbium, at tandem non alia hac causa ea fiunt, quam vt fiscus augeatur, atque ita fit, vt plebis totius sanguis, & caro in Tyranni vsum cedat, quod egregio carmine doctissimus Andreas Alciatus in Emblematum numero conscripsit hoc titulo.

Quod non capit Christus rapit Fiscus.

Exprimit humentes, quas iam madefecerat ante,
Spongiolas cupidis Principis arcta manus:
Prouehit ad summum fures, quos deinde coercet,
Vertat vt in Fiscum, quæ male parta, suum.

Propterea pardalim hominis infensissimum esse suapte natura animal cōmemorat S. Basilius in exemero hom. 10. his verbis: Homo deludit feras crudelissimas, eludit enim pantheras, cum chartam erigit in hominem effiguratam, & hæc quidem chartam dilaniat, homo vero infra chartam iacēs stultitiam feræ deridet, quod tamen expressius tradit hom. 50. Vidi ego (inquit) sæpenumero in stadijs infestissima homini animantia, aut vidi, aut audiui, securus enim nobis permittatur sermo. Verumtamen ipsæ pardales naturalem quandam habent aduersus hominem iram, & solent maxime oculis hominum insilire: qui itaque insaniæ ipsius bestiæ illudunt, e charta imaginem, velut hominē, ostentūt, illa vero præ nimio impetu, nulla reputatione facta, chartam velut hominem dilaniat, atque illic odium erga hominem declarat. Hæc ille. Cum

igi-

igitur ex Basilio nobis constet, adeo homini infensum hoc animal, duo nobis commemoranda sunt opera Dei in pardali ad hominis gloriam. Sed ea Philosopus dignabitur suis verbis disserere.

PH. Libentissime vestrum laborem subleuabo in hac re de pardali, quam iam Tyranno comparauimus. Sæuit in hominem, quando sibi expedit, at si homine egeat, fit erga eum mitissima. Plin. enim lib. 8. cap. 17. hæc habet. Memorandum de panthera tradit Demetrius physicus, iacentem in media via hominis desiderio repente apparuisse patri cuiusdam Philini, affectatoris sapientiæ; illum pauore cœpisse regredi: feram vero circumuolutari non dubie blandientem, sese conflictantem mærore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ego miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere: secutusque qua trahebat vestem vnguium leni iniectu, vt causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem exemit catulos: eaque cum ijs prosequente, vsque extra solitudines deductus, læta, atque gestiente: vt facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in homine rarum est. Hæc Plin. Alterum autem, quod in gloriam hominis diuina miseratio in pantheram contulerit, est, quod cum panthera hominis nobilissimam despiciat effigiem, humanum stercus non solum magnifaciat, verum etiam ad retinendam incolumem vitam illo egeat, studioseque conquirat, & comedat. Solinus enim c. 20. Hyrcani (inquit) pardales veneno aconito occidunt: at illæ aduersus hoc virus excrementa humana deuorant, & suapte ingenio pesti resistunt: eadem disertioribus verbis habet Plin. lib. 8. cap. 27. Pantheras (inquit) perfricata carne aconito (venenum id est) barbari venantur, occupat illico fauces earum angor, quare pardalianches id venenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur, & alias tam auida eorum, vt à pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius, quam vt queat saltu contingere, iaculando se, appetendoque deficiat, vt postremo expiret. Hæc Plinius ab Aristotele desumpsit libro de admirandis cap. 6.

EQ. Quæro interim, medela hæc, quæ pantheræ incolumitatem reddit, an in vno hoc tantum veneno aconiti valeat, an etiam alijs venenatis herbis, vt sit necesse tantum monstrum egere vbique nobilissimæ humanæ creaturæ adiumentis, nam videtur sentire de quibuscumque venenatis herbis. Ælianus lib. 4. cap. 48. Pardalis (inquit) anterioribus pedibus quinque digitos habet, posterioribus quatuor, eius generis femina maiore, quam mas, robore prædita est. Ea si venenatam herbam à gentili angore suo appella-

pellatam imprudens comederit, confestim exquirit hominis stercus, eoque inuento, ex veneno seruatur.

PH. Ælianus non de alio veneno loquitur, quam de aconito: nam Græci venenum huiusmodi appellauere pardalianchem, vt Aristoteles meminit de admirandis. cap. 6. Ideo venenum pardali pestiferum nuncupat per circũlocutionem aconitum subindicãs.

TH. Monstrosum hoc animal, femina præcipue suæ culpæ pœnas ob illam in humanum genus hostilitatem luit. Semel enim tantum tota vita parturit: eiusque causa manifesta esse deprehenditur. Nam cum in vtero matris coaluere catuli, maturisque ad nascendum viribus pollent, oderunt temporum moras: itaque oneratam fœtibus vuluam tamquam obstantem partui vnguibus lacerant; effundit illa partum, seu potius dimittit dolore cogente. Ita postea corruptis, & cicatricosis sedibus, genitale semen infusum non hæret acceptum, sed irritum resilit. Nam, Plinio teste, animalia cum acutis vnguibus frequenter parere non possunt: vitiantur enim intrinsecus se mouentibus catulis. Hæc doctissime Isidorus æthymolog. lib. 2. cap. 2.

PH. Vincitur tamen sæuissima hæc bestia amicitiæ vinculis. Nam pardalis tametsi carnium præcipue hædorum vorax sit, tamẽ si cum hædo assuefiat, domesticitatis, & amicitiæ iura non violabit: nam contigit pardalim cum hædo simul educatam, patronum hædum occidisse, fameq. pardalim afflixisse, numquam tamen oblita est amicitiæ, vt hædum amicum ederet, vti memorat Ælian. lib. 6. cap. 2.

TH. Etiam sæua quandoque mitescunt beneficijs, & amore. At est hoc animal sæuum quidem, sed sæuitate vincitur ab hyæna maioris industriæ monstro in enecando, & persequendo homine. Et quamquam mortua vtraque hæc sint, adhuc tamen mutuo sæuiunt vel ipsorum pili; vtrumque animal homini infensum est, sed se mutuo infensius oderunt. Si etenim vtriusque corium, aut pelles suspendantur, decidunt pili pardalis. Id habet Plin. lib. 28. cap. 8. Hyænæ (inquit) præcipue pantheris terrori esse traduntur, vt ne conentur quidem resistere, & aliquid de corio earum habentem non appeti, mirumque dictu, si pelles vtriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ. Atq; hic finis disserendi de pardali, ad hyænam opportune vertenda est oratio nostra.

EQ. Hyæna tanto omnibus reliquis animantibus deterior est ad hominis exitium, quanto expressius hominis vocem, verbaque imitatur, & neque masculus, neque femina est, sed vtrumque; & numquam simul vtrumque, sed modo mas, modo femina, vti Philosophus differet nobis copiosius.

PH.

PH. De hyæna multa protulere historici. Arist. hist. anim. lib. 6. cap. 32. Hyænæ mari genitale virile, sicut in lupis, & canibus: quod vero femineum esse videtur, sub cauda positum est, figura simile genitali feminæ, sed sine vllo meatu, sub hoc meatus excrementorum est. Quin etiam femina hyæna præter suum etiam simile vt mas habet sub cauda sine vllo meatu, à quo excrementorum meatus est, atque sub eo genitale verum continetur. At vero Plinius lib. octauo cap. 30. sic habet: Hyænis vtramque esse naturam, & alternis annis mares, alternis feminas fieri, parere sine mare vulgus credit, Aristoteles negat. Rursum lib. 28. ca. 8. permutationẽ sexus fieri annuis vicibus hyænæ aperte memorat, sed ego non facile ei assentirer; nisi meminissem doctissimum, & sanctissimum Clementem Alexandrinum aliquando id dixisse Pædagogiæ lib. 2. cap. 10.

TH. Nemo doctus vmquam id dixit, neque Aristoteles, neq; Plinius id affirmauit, neque Clemens Alexandrinus, sed vulgi tantummodo retulere opinionem. Quin immo Clemens Alexandrinus, cum hanc vulgi ignari sententiam recensuisset illo decimo capite, paulo infra principium, Aristotelis iam recensitam à nobis sententiam explicat his verbis. Nequaquam (inquit) credendũ est hyænam vmquam mutare naturam: idem enim animal non habet simul ambo pudenda masculini, & feminini, sicut nonnulli existimarunt Hermaphroditos prodigiose narrantes, & inter masculum, & feminam, hanc ex viro, & feminam constantem naturam innouantes. Valde autem falluntur, vt qui non animaduerterint, quam sit filiorum amans omnium mater, & genitrix natura: quoniam enim hoc animal hyæna, inquam, est salacissimum, sub cauda ante excrementi meatum adnatũ est ei quoddam carneum tuberculum feminino pudendo figura persimile. Nullum autem meatum habet hæc figura carnis in vllum vsum desinens, vel in matricem, inquam, vel in rectum intestinum, solam autem habet multam concauitatem, quæ inanem excipiat libidinem, quando auersi fuerint meatus, qui in concipiendo fœtu occupati sunt. Hoc ipsum autem & masculo, & feminæ hyænæ adnatum est, quod sit insigniter pathica; masculus enim vicissim & agit, & patitur, vnde etiam rarissime inueniri potest hyæna femina, non enim frequenter concipit hoc animal, cum eis tuto redundet satio præter naturam. Hactenus ille.

PH. Arridet multum tanti viri sententia, quam non adeo diligenter inuestigaram ego, homo nimium profanis auctoribus deditus. Sed vt cætera prosequamur, hyæna fraudulentissimum animal est, lucem odit tenebras amans.

TH.

TH. Propterea homines, quos diuinarum rerum viderimus osores esse, amātissimos vero tenebrarū huius sæculi, recte hyænas nuncupamus, vel ipsarum scripturarū exemplo, quando Sacerdotes impios habitare hyænæ spelūcas exprobrat Hierm. 12. quo loco secundum septuaginta speluncam hyænæ Ecclesiam Dei factam Dominus conqueritur. Illam igitur scripturam Diuus Chrysostomus vt explanet, super Marcum hom. 13. Tomo 2. his verbis vtitur: Hyæna numquam videtur in die, sed semper in noctibus, numquam videtur in luce, sed semper in tenebris: & hanc naturam habet, vt effodiat corpora mortuorum, & ipsa edat. Denique si quis negligenter sepelierit mortuum, effodit nocte, & tollit corpus, & comedit: vbicumque sepulcra sunt, vbicumque ossa sunt, ibi cubile hyænæ est. Et hanc naturam habet, maxime canibus delectatur, quos rapit, & deuorat. Hyæna bestia sanguiuora; bestia, quæ corporibus delectatur: bestia, quæ semper in nocte, numquam in die est: non delectatur nisi cadaueribus mortuorum, & canibus: eos vult occidere, qui seruant domum. Hyæna & hanc dicitur habere naturam, quia spinam vnicam habet, quæ flecti non possit. Denique si vertere se voluerit, tota conuertitur, non potest se flectere, sicut cætera animalia. Hactenus Chrysostomus, cui sententiæ concinne est, quod Diuus Hieronymus super Isaiam ad cap. 65. & super Hierem. ad cap. 12. Accedunt & quæ Plin. lib. 8. cap. 30. vbi inflexibilem illi esse spinam, & collum commemorat.

PH. Quoniam vero sepulcra refodere hyænam dixit beatissimus Chrysostomus, & id naturalis historiæ scriptores quoque retulere, si ea non inueniat, mira arte, vt cadauera sibi acquirat, suapte natura vtitur, tum in canes, tum in homines. Ælian. lib. 7. cap. 18. Hyæna (inquit) ad stabula noctu profecta humanum vomitum assimulat; eam vt canes exaudierunt, ad illam ipsam, tamquam ad hominem adeunt, sic eosque vorat. Eadem Plinius lib. 8. capite. 30.

At Aristoteles hist. anim. lib. 8. cap. 5. Hyæna (inquit) quam alij glanum appellant, molitur insidias homini, canes enim vomitionē hominis imitando capit, & sepulcra effodit humanæ auida carnis, & eruit.

EQ. Vincentius hist. natur. lib. 19. cap. 61. Hyæna (ait) sequitur stabula pastorum, assiduoque auditu perdiscit singulorum nomina, quæ exprimit scite ad humanæ vocis imitationem, vt nocte in hominem suo nomine accitum sæuiat. Hæc ille ex Plinio lib. 8. cap. 30. De hyæna mira (inquit) traduntur, sed maxime sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenque alicuius addiscere, quem euocatum foras laceret.

PH.

PH. Aristoteles de admiran.lib.c. 141. addit hæc: In Arabia (ait) genus quoddam hyænarum est, quæ cum aliquam vel feram, vel hominem præuiderit, ita obstupescere faciat, atque ita consiste re, vt corpus mouere non valeant, atque ita cædit eos. Assentitur Vinc.hist. natur.lib.19.cap.61.

EQ. Longe maiora ijs memorat Ælianus lib.6.c. 13. Hyæna, sicut Aristoteles tradit, dextra in manu vim sopiendi habet, & suo tactu solo somnum conciliandi & sæpenumero in stabula ingressa, cum dormientem aliquem deprehenderit, & pedetentim ad illum progressa fuerit, soporiferam (vt ita dicam) manum eius naribus admonet, sicque eas opprimit, vt hic sine sensu esse videatur, ac tãtum terræ suffodit, quantum sit ad eum ipsum obruendum satis; guttur vero supinum, & nudum relinquit, in quod incumbens somno oppressum suffocat, posteaque in latibulum abstrahit. Iam cum lunæ orbis plenus est, retro posito lunæ fulgore, suam canibus vmbram inijcit, quos statim mutos reddit, & tamquã veneficio quodam eorum sensus perstringit, deinde & elingues abducit, & optatis fruitur. Hæc Aelianus, cui, quo ad vmbram pertinet, consentiunt, quæ Plin.lib.8.c.30.habet. Adijcit Alber. magn. lib. de anim. 22. in hyæna, visa hyænæ vmbra, quæque animalia hærere vestigio.

TH. Pessimum hoc animal igitur est, quando vel sola vmbra plurimum obsit, gignit pessimam prolem etiamsi à regia, nobilissimaque leena eam suscipiat, crocutam enim gignit patris persimili in omnibus malitia: Plinius enim lib.8.cap.30. Hyænæ coitu Æthiopica leena parit crocutam similiter voces imitantem hominum, pecorumque: acies ei perpetua in vtraque parte oris nullis gingiuis, dente continuo, qui, ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo includitur. Cui Aelianus lib.7.cap.18. accedens sic habet. Crocuta callida est, primum enim sese in densas siluas occultans materiarios fabros nominatim inter se appellantes auscultat, illorumque cuiuspiam nomen addiscit, deinde summa humani sermonis assimulatione comparans insidias, quod audiuit nomen, humana voce appellat, ad eã accedit appellatus, retro vero illa cedens, rursum appellat, idem iterum, sæpiusque: ille ad humanam vocem accedit, vbi autem eum à socijs seduxit; & iam ab auxiliatoribus nudum constituit, correptum interimit, ex eoque, quem voce pellexit, sibi instruit, & conficit cibum.

PH. Plinius tamen memorat crocutam etiam à canibus, lupisque gigni, omnia dentibus frangentem, protinusque deuorata conficientem ventre lib.8.c.21.

EQ. Et Leucrocutam reperiri meminere Plinius, ac Solinus,

ille lib.8.ca.vigesimo primo. Leucrocuta cuta (inquit) ferocissima fera asini fere magnitudine, cruribus ceruinis, collo, cauda, pectore leonis, capite melium, bisulca vngula, ore ad aures vsque rescisso, dentiū locis osse perpetuo. Hanc feram humanas quoque voces tradunt imitari. Eadem Solinus capite quinquagesimo tertio, & ex eo etiam Vinc. hist. natur. libro decimo nono, capite septuagesimo septimo.

PH. Sed & manticoram imitari humanas voces compertum est. Plinius id habet libro octauo, cap. 30. Hominum sermones imitari & manticoram in Aethiopia auctor est Iuba.

EQ. Manticoræ huius formam quasi penicillo conscribit Ælianus libro quarto, capite vigesimo. Apud Indos (inquit) nascitur immenso robore præditum animal, cui Indorum lingua manticoræ nomen est, magnitudine maximi leonis, colore rubrum, canis modo villosum, facie eadem prope, quæ hominis; dentium triplici vtrimq. ordine mucrone acutissimorum caninis maiorum; auribus hominis similibus, nisi quod hæ & grandiores, & villosiores; oculis cæsijs, & his non dissimilibus hominis; pedibus, & vnguibus eisdem, qui leonis, summa cauda illi scorpionis modo tereti aculeo plus, quam cubitali armata: reliquum caudæ vtrimque aculeis cuspiditatum existit, quos tamquā tela, si qui insequantur, eminus iaculatur, aculei, si quem attigerint, lethales emissiones habent. Cum in anteriorem partem versus iaculatur, caudam intorquet, sin retro versus aculeos emittit, tum extentissime caudam porrigit, aculei, quos iaculatur, pedali magnitudine, & funis crassitudine sunt. Ctesias Indos sibi affirmasse ait, locis emissorum aculeorum alios succrescere, vt sit huius pestis perpetua successio. Humanis, vt idem affert, carnibus maximè delectatur: quocirca complures homines interfecit, nec dumtaxat singulos homines inuadit, sed plures collectos vel ipse solus interimit. Eadem est, qua pernicissimi cerui, corporis velocitate, eius pullos aculeatis nondum caudis armatos venantur; caudasque eorum ad saxum elidunt, atque crebris ictib. confringunt, ne aculeos postea producere queant: vocem edunt proxime accedentem ad fistulæ sonum, tubæque concentum. Ctesias apud Persas hoc animal se vidisse testatur ex India Regi Persarum munere missum. Hæc Aelianus, cui consentiunt, quæ habet Aristoteles hist. anim. libro secundo, capite primo, qui addit nulla arte posse vmquam hoc animal mitescere. Consentiunt & quæ Plinius habet libro octauo, capite vigesimo primo, & quæ Solinus capite quinquagesimo tertio, qui addit pedibus hoc animal sic vigere, ac saltu sic posse, vt morari eam nec extentissima spatia, nec obstacula latissima possint.

PH. Non igitur ſoli hiſtrici hoc contingit, vt ſpinas eminus iaculetur: Solinus enim ſcribit capite trigeſimo ſecundo hiſtricem in Æthiopia erinaceo ſimilem frequentiſſimam; ſpinas dorſi, vt libet iaculari, quibus canes vulneret; ſed in Africa naſci memorat Plinius libro octauo capite trigeſimo quinto. At Ælianus libro primo, capite trigeſimo ſecundo addit etiam crines, qui ſpinis conſtant, tamquam tela iaculari, & non alio eos eiectos euolare modo, quam ſi neruo quodam fuiſſent expulſi.

TH. Poſtquam incidimus in mentionem monſtrorum, libet diſſerere de varijs monſtris quadrupedibus. Tarandus magnitudine eſt bouis, capite maiori ceruino, nec abſimili; cornua habet ramoſa, vngulam bifidam, villum magnitudine vrſorum, color ſimilis aſini. Tergori tanta duritia eſt, ut thoraces ex eo fiant: mutat colores ſingulari quadam natura, cum pilis veſtiatur, quod ipſi ſoli cõtingit, in Scythia naſcitur. Sed idem accidere lycaoni in India, cuius iubata eſt ceruix, memorant: colorem igitur Tarandus omniũ arborum, fructuum, florum, locorumque reddit metuens, in quibus latet; ideoque raro capitur. Admiranda quidem res eſt animal tot mutare colores, vt chamæleonti nuda cute contingit; ſed admirabilius eſt hoc contingere habenti villum adeo magnum. Hæc ex Plinio libro octauo, capite trigeſimo quarto. Eadem Ariſtoteles de admiran. capite vigeſimo nono. Eadem Ælianus libro ſecundo, capite decimo ſexto, & Solinus cap. 32.

EQ. Monſtruoſum eſt etiam animal, ac nobis commemorandũ, cui nomẽ eale, de quo Plinius libro octauo, capite vigeſimo primo. Apud Æthiopas naſci ſcribit hac forma, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigro, vel fuluo: maxillas apri, maioraque cornua habere cubitalibus, eaque eſſe mobilia, quæ alterna pugna ſiſtit, variatque in recta, aut obliqua, vtcumque occaſio tulerit. Solinus cap. 53. eadem & Vinc. hiſt. natur. lib. 19. cap. 37.

PH. Monſtroſior eſt catoblepa, & pernicioſioris naturæ: ſolis enim oculis necat, ſicut baſiliſcus: nullo enim impetu, aut morſu aliquẽ lædit, uti Pomponius Mela memorat libro tertio, capite quarto, naſci autem iuxta Nigrim fluuium tradit Plinius libro octauo, capite vigeſimo primo, & Solinus capite trigeſimo ſecundo. Nemo tamen expreſſius eam delineauit, quam Aelianus libro ſeptimo, cap. 6. Catoblepontem fert Africa: tauro eſt ſimilis, truculentus, terribiliſque aſpectu: alta ei, & denſa ſunt ſupercilia, oculi non perinde quidem magni, vt bubuli ſubijciuntur, ſanguine ſuffuſi: non directe, ſed ad terram verſus intuetur. A vertice incipiens iuba equinæ ſimilis per eius frontem promittitur, quæ ſi vſq; ad faciem

pertinet, formidabiliorem eum reddit. Mortiferas depascitur herbas, ac simul, vt taurino aspectu conspexit, statim horret, & iubam erigit in excelsum, ac apertis labris per guttur quiddam vehementer acutum, & horrendum emittit, vt aer supra caput obducatur, & inficiatur. Animalia autem appropinquantia, quæ hoc cælum hauriant, grauiter affliguntur, & vocis vsum amittunt, in letalesque conuulsiones incidunt, tum etiam homo si inciderit, hæc mala subit. Nouit suam vim hæc fera, sed nouerunt etiam animalia, itaque quam longissime possunt, aufugiunt. Hæc Ælianus. Sed non adeo illud expressit, vt solo uisu interimat videntes, quod Mela, Plinius, Solinus, & alij prodiderunt, & inter recentiores & Ludouicus Viues ad Augustini libros de ciuitate Dei lib. decimo octauo, capite decimo tertio. Qui etiam memorant, cum nouerit solo obtutu interfici conspicientes, ideo in terram oculos suos defigere. Consentit Albertus magn. anim. libro vigesimo secundo in catoblepa.

EQ. Nec prætermittendus est bonosus, de quo Aristoteles hist. anim. libro nono, capite quadragesimo quinto: Bonosus (inquit) gignitur in Pæonia monte Messapo, qui Pæoniam a Media disterminat: magnitudine est tauri, equina iuba, sed molliore uillo. Vocem similem boui emittit, cornua adunca in se flexa, & pugnæ inutilia gerit magnitudine palmari, amplitudine non multo arctiore, quam vt singula semisextarium capiāt nigritie proba: tergus illi contra ictus præualidum. Cum percussus est, fugit, nisi defatigatus nusquam consistit: & proluuiem alui vel ad quattuor passus proijciens, quo adeo insectantes canes adurit, vt illis pili prorsus absumantur; quæ vis tum in fimo illo est, cum bellua excitatur, & metuit, alioqui nil vrit. Prius autem, quam fœtum suum edant, excremento alui circiter eum locum, in quo pariunt, se quasi uallo circumdant, & muniunt. Est enim excrementi in hoc animanti maxima copia. Consentiunt Aristoteli, quæ tradidit Plin. libro octauo, capite decimo quinto, quæ Solinus capite quinquagesimo secundo, & quæ idem ipse Aristoteles de admirandis capite primo, & libro secundo capite primo, quibus locis, aut bolinthum, aut menepum, aut bonosum nuncupat. Ælianus vero, qui monopem Pæonicum appellat, dicit venatores hoc stercore contactos interire: ita ille libro septimo, capite tertio. Assentitur & Alber. magn. de animal. libro vigesimo secundo, in bonoso: quin & in littera D. in Durau animanti quadrupede, ac monstro ait inesse eandem stercoris vim, vt eo à venatoribus se expediat.

TH.

TH. Commemorandus quoque videtur poefagus, Indicum animal est duplo, quam equus maior, spissima cauda, & nigerrima præditus est: humani pili subtilitatem eius setæ vincunt, quæ ad bina cubita singulæ longitudine procedunt, quibus & mulieres sua ornent capita, proprijs permistis crinibus; ex vna radice triginta simul exoriuntur. Omnium animalium timidissimus est: nam si à quopiam se inspectum sentit, euestigio quanta potest celeritate sese conijcit in fugam, in quam magis studiosè, quam celeriter se impellit, ac si, cum insequentibus canibus, & equis ad currendum promptissimis vrgetur, intelligat se appropinquare vt cõprehendatur, prius occultata cauda stans venatores intuetur, simul & ex magno timore colligit se, & quadam fiducia nititur: neque enim iam cauda abdita, putat se amplius visum iri, aut quæri, quod præclarè scit in causa caudam esse; quamobrem tantopere appetatur. Occiso sola cauda, & pellis detrahitur. Ælian. libro decimo sexto, capite vndecimo. Videre hinc licet, quanta stoliditas in phasiano, in struthio, atque in hoc animante perspecta nobis sit. Aues illæ abdito capite tantũmodo, latere reliquũ omne corpus putant, hoc stolidissime præ illis existimat, latente cauda, reliquũ corpus nõ videri.

EQ. Ichneumon etiam monstrosus nobis commemorandus est. Petrus Gillius solertissimus (ut sæpe diximus) animalium inuestigator, cicurem hunc habuit: nam ad Cardinalem Armaignacum scribens capite vndecimo sic habet: Ichneumonem ad te mitto, quem murem Pharaonis alij, Ægyptiacum vulgo nominant, dimidio maior est, quam meles, sed longior, & pilis diuersus, longis, duris, colorem habentibus proprium, multis animalibus Europæis communem, quem declarare non possum. Cauda teres, & longa est, rostrum suillum, aures semper erectæ, oculi acerrimi, & viuacissimi. Hic ille est nobilis Ichneumon, qui crocodilum interficit, cum tamen mansuefacto nihil mitius, nihil ludicrius: assiduis collusionibus gaudet, semper ad ludicra paratus, neque ut cæteræ huiusmodi feræ, nunc tristis, nunc hilaris. Cum frigus nocturnum sentiebat, iuxta pectus meum dormiebat, quem dum recipere nolebam, ibat ad pantheras, quæ eadem naui ex vrbe Caira Alexandriam vehebantur, interque pantherarum femora nocturni frigoris fugiendi causa se abdebat: ac si ligatus eo penetrare nequibat, se vt erinaceus in pilam contorquebat, capite abdito intra sua genitalia, quæ magno afflatu anhelandi incalefaciebat. Dum cibum capit, assidue fremit, ringit, nihil eo volucrius, nihil animosius, vt maxima inuadere audeat, vt equos, camelos, elephãtos, serpẽtes, maximos, vt nihil mirum sit, si inuadit crocodilum dormientem, & oscitantem. Eius figura sculpta est in basi colossi Niliaci extantis

in Vaticano horto cauda erecta, & capite elato insidians crocodilo dormienti. Hæc Gillius.

PH. Ichneumonem crocodilum interimere non est ambigendum, id habet Strabo lib. 17. Plinius etiã memorat li. 8. c. 25. Solin. c. 34. crocodilũ ore hiantẽ, dum auicula trochilos dentes illi scalpit, somno pressum conspicatus ichneumon per fauces, vt telum aliquod, immissus erodit aluum. Eadem habet Euseb. Cæs. de præparat. Euang. lib. 2. c. 1.

EQ. De ichneumone Aelianus auditu digna, memorat li. 10. c. 48. Ichneumoni vtriusque sexus participi à natura tributũ est, vt & suo semine grauiditatem, & partum afferat, & ipse quoque ventrẽ ferat, & ex se pariat; qui in pugna, quam inter se pugnant, victi fuerint, ea bellicæ offensionis nota inuruntur, vt in viliorem sexum censeantur, & muliebria patiantur: contra ij, qui ex bello superiores euaserunt, victos subigunt, & simul suo semine implent, ac victi ex ea male à se pugnata pugna hoc præmio afficiuntur, vt & partus dolores sufferant, & ex patribus, qui iam ante fuissent, matres reddantur. Cum homini infestissimis bestijs aspide, & crocodilo inimicitias gerunt. Hæc ille: Cicero autem de natur. affirmat ichneumonem muris speciem esse. Sed de hoc satis.

PH. Lyncem (ut modo ad luporum genera homini infensissima transeamus) libet recensere. Solinus cap. 7. ita habet: In luporum genere numerantur & lynces, quarum vrinas coire in duritiẽ pretiosi calculi fatentur, qui naturas lapidum exquisitius sunt persecuti. Lapidi isti succini color est, pariter spiritu attrahit propinquã tia, dolores renum sedat, medetur regio morbo. Cui accedit & Ælianus lib. 4. cap. 16. qui memorat lapidem ad sculpendum esse accommodatum, & simul ad muliebrem mundum expetitum esse.

PH. Ridicula sane sæpe sunt muliebra ornamenta, lyncis vrina, & moschi, seu catti stercus, & bombycis excrementa toti orbi in ornamentum cessere, vt non pudeat ijs rebus summo studio, summa auiditate inhiare, cum putidissima animantium excrementa sint, non animaduertentes homines culpa amisisse diuina, vt belluinis excrementis exornentur. Quin studio maiore, quã aurũ quærũt ista: nam quoad moschũ, seu cattũ, eiusq; stercus zibettũ siue id natib. posteriorib. purulentia sit, sunt nobiles quidã in Vlyssipone, quorum totus annus cẽsus constat ex hoc stercore, seu purulentia: nã ad mille quingentos annuos aureos ascẽdit ipsis hic ex stercore fructus, ut ita præstet, stercus hoc colligere, quã serere frumentum. Id memorat Grannata Aloysius in instructione ad symbolum.

PH. Plinius addit lyncem prænoscere suæ vrinæ vim, atque inuidia ductam eam terra operire. Ita ille lib. 8. c. 38.

TH.

TH. Atque ita deprehendere possumus pudere vel ipsam lyncem, vt homo omnium creaturarum nobilissimus excrementa quadrupedum ad sui ornatum conquirat.

EQ. Quæ de lyncis visu traduntur, ego vereor esse fabulosa; nam ex vetustis auctoribus Vinc. hist. natur. lib. 19. capite septuagesimo nono tradit præcipuam videndi vim in lynce inditam esse, vt solida corpora penetret: tantamque illi videndi aciem esse, ac perspicaciam, vt a diophanis rebus præcipue lædatur vsque ad excæcationem: sed de ijs rebus nulla apud fide dignos auctores mentio est. Si quid norit lynx trans solida corpora, aut trans parietes, non a visu id consequitur, sed ab olfactu, quo præcipue quoque fera illa valet: quod a diophanis ob transparentiam lædantur oculi, non est mirum: nam & qui homines visu plurimum valent, inspicillis nequeunt vti; refranguntur etenim visus ipsius radij, ideoq. læduntur, si diu refrangantur, sed breuissimo obtutu nulla est læsio.

PH. Et ego eadem fabulosa puto: sed de lupis reliqua prosequamur. Plin. libro octauo, capite vigesimo secundo: In Italia creditur luporum visus esse noxius, vocemque homini, quē priores contemplentur, adimere ad præsens. Id quoque Solinus habet capite septimo. Habet & S. Ambrosius in exemero: rationem autem eius rei esse infectionem aeris e venenato lupi spiritu, quem trahit homo ad fauces iam se a lupo visum animaduertens: quod non accidit, si videat prius ipse lupum. Silu. in aurea Rosa in præambulis cap. quinto.

EQ. De lupis alia produnt auctores. Nam Aethiopicis lupis proprium est, quod in saliendo ita nisus habent alitis, vt non magis proficiant cursu, quàm meatu: homines tamē numquam impetūt. Bruma comati sunt, æstate nudi, thoas vocant. Id Solinus habet capite trigesimo secundo.

TH. Olaus quoque hos thoas lupos in Aquilonari regione esse meminit, intra Suetiam scilicet, & Noruergiam, nihil lædere homines, & hyeme villosos esse, æstate autem esse prorsus nudatos. Ita ille lib. 18. cap. 11.

PH. Thoas tradit Plinius luporum quidem esse genus, sed procerius longitudine, breuitate crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innocuum homini, habitum, non colorem mutare, per hyemem hirtos, æstate nudos. Ita ille libro octauo, capite trigesimo quarto. Propterea illa Aquilonaris regio aliud quoque luporum genus habet, quod candido prorsus sit pilo, vti Olaus tradit libro 17. cap. 7.

TH. Lupis inesse ingenium, industriamque meminit Ælianus: nam vt flumina ingentia traijciant, caudas inuicem mordicus te-

nent, resistuntque ad perferendos fluctus, nulloque negotio tutissime tranant. Ita ille lib 3. cap. 6.

PH. Admirari libet quod Aristoteles ipse admiratur hist. anim. libro nono, capite trigesimo sexto. Apud Mæotidem paludem lupos esse piscatorum familiares, & nisi partem suam a piscatorib. acceperint, retia, cum in terra expansa reficcentur, lacerare: quod & Plinius memorat lib. 10. c. 8.

TH. Hoc forte id est, quod Marcus Aurelius Imperator in epistola ad Lambertum Hellesponti Præfectum scribens narrat, in Hellesponto lupos passim familiares hominibus esse, & nasci, vti in vita eius recensum est libro tertio, capite quadragesimo octauo, quadragesimo nono.

EQ. Et si passim familiares sunt ibi, aut alibi quoque vt iam diximus, id ex cæli benignitate fit, verum vbi infensi sunt suapte natura hominibus, si forte comperiantur homini alicui mites esse, non caret miraculo, quando antea filuestres fuerint. Ego enim didici, sicuti alias vobis enarraui paucioribus, intra conterminos Apuliæ montes, cum a sicarijs duo homines in silua fuissent occisi, & eodem loco frondibus simul contecti, quorum alter laicus, alter Presbyter esset, lupi comperta illa corpora, quasi nutu quodam diuino discreuerunt: Presbyterum etenim visi sunt quodammodo venerari, quando ab eius carnibus prorsus abstinuerunt, cum & pinguiores, & luporum voracitati longe aptiores essent, laicum verò prorsus exederunt, tametsi minus appetibili carne, nempe macilentiore: id contigisse nulli dubium est anno Domini 1582. in diœcesi Arianensi oppido, Montefalconio, cum proximi ei loco ad quinque passuum millia degeremus, resq. omnibus innotuisset.

TH. Idata esse fateri oportet: admirantur omnes belluæ viros Dei, cui enim propitius Deus est ob fidem & opera, nihil est quod obsit viuo, vel defuncto: quin potius belluæ obsequuntur mitescentes: nam non longe à Nilo in magna eremo siluestris lupa Anachoretæ cuidam sanctissimo semper adstabat cœnanti pro foribus tugurioli, donec cœnatus reliquias porrigeret: illa vero lambens illi manus, quasi deosculans, in suas redibat siluestres latebras: quin cum aliquando absente Anachoreta ingressa lupa tuguriolum fame vrgente panes è sporta abstulisset, furti pœnitens per dies plurimos pudore ducta non redijt, tandem rediens, verecundeque ad tuguriolum accedens, luminibus in terram versis, pudere se criminis, faterique videbatur, vt hominem bellua confunderet, quando culpis multiplicandis indulget impœnitens, contempta ratione, ac diuini luminis illustratione neglecta. Hæc à libro, cui titulus vita sanctorum Patrum p. 3. cap. 7.

PH.

PH. Si de lupis licet disserere, qui pietatem in homines exercuerunt, non deerunt exempla memoratu digna. Lupi enim cum omni sacra scriptura in homines, gregemque Dei hostilitatem gerere dicantur, sæpe tamen deposita diuino miraculo feritate, homini obsecuti maiore pietate, quā reliqui homines cōspecti sunt. Sanctus n. Odo Cluniacensis Abbas, cum per eremum orandi causa ad Diui Martini monumentum noctu incederet, vulpes non paucæ eū aggressæ vndique dilacerabant morsibus; interim lupus rapidissimo cursu adueniens illas profligans, comitem se illi præbuit ad reliquum iter. Id tradit Ioannes Monachus Odonis vitæ scriptor peruetustus apud Surium Tom. 6. mense Nouembri.

EQ. In eandem rem memorare opportunum est, quod sancti Eadmundi Angliæ Regis cadaueri contigit iam ante annos fere septingentos. Cum etenim sanctissimo Regi à barbaris ob Christi fidem caput amputatum fuisset, vnde martyrij coronam longe Regia præstantiorem acceperat, abiectumque inter vepres esset, compertus est immanis lupus sacrum illud caput inter brachia complexus, procumbere humi, excubias impendere Martyri, ne ab vlla bellua læderetur; vt scribit Abbo Floriacensis Abbas apud Surium Tomo 6. mense Nouembri.

TH. Nec prætereundum, quod circa B. Bernardi tempora contigisse compertum est: Sancto enim Roberto Abbate Molismensi iam recens defuncto, mulier quædam ad eius tumulum peregrinata, nocte superueniente cum duobus puerulis filijs in silua coacta est pernoctare, foco accenso, media nocte lupus adueniens iuniorem puerum abripiens aufugit. Mulier excitata id aduertens precibus ad beatam Mariam, & sanctum Robertum fusis, crebro puerulum repetebat: bellua suæ ferocitatis oblita, cui proprium est vorare, de silua procedens, & innoxio ore puerum deferens eum incolumem reddidit matri suæ, vti narrat is auctor, qui ipsius Roberti vitam conscripsit apud Surium Tomo 2. mense Aprili. Et dum tempus permittit, aliud memorabilius referam. Nortbertus Archiepiscopus Magdeburgensis cuidam puero ouium pastori petenti sibi gregis custodem canem dari, respondit: Cum lupus aduenerit, rapueritq. ex grege aliquid, iubeto ei nostro nomine, ne quid attingat. Simplex puer obsequens mandato secure degebat. Contigit interim lupum ouem rapere, puer memor præcepti, post lupum accurrens clamitabat, vt domini ouem dimitteret, sic dominum præcipere. Lupus (ò admirandam Dei benignitatem) ouem illæsam dimittit. Id memorat Hugo Præmonstratensis Abbas, qui illius vitam conscripsit cap. 37. apud Surium Tomo 3. mense Iunio, quo loco & aliud adij-

cit,

cit, lupum de raptore gregis factum custodem, eodem, quo etiam canes ipsi more custodiunt, ac de manu pueri panem velut mercedem accepisse. Ita fit, vt lupus omnium pessimum animal, & Dei gloriam aliquando indicet, & homini etiam prosit. Attamen quæ illi natura indita cũ oue hostilitas est, tãta est, vt etiam defunctum vtrumque sequatur. Confectæ enim fides ex luporum visceribus, si permistis alijs fidibus ex ouium visceribus percutiantur, quæ ex ouibus factæ nihil resonabunt. Tympana quoque ex corio lupi insurdant audientes, & alia tympana corijs aliorum animalium confecta crepantur. Albert. magn. lib. 22. anim. in lupo. Id iterum dicemus mox ex Alciato.

Sæpe etiam lupi Dei vindices fuere: nam vnicus lupus in territorio Gebennensi animi, & corporis magnitudine alijs longe præstans plures quam triginta diuersi sexus, & ætatis occidit anno Domini 1148. Rob. de monte eius temporis auctor. At anno Domini 1400. in Castro Vueruuoffe, cum in illud, villasque proximas ingrederentur, etiam de domibus pueros parentibus astantibus rapuerunt. Hist. Lantg. cap. 144. Propterea turba luporum secura per vrbes vagari comperta est. Nam magnæ facundiæ B. Auitus refert in quadam homilia, quam de Rogationibus scripsit, eas ante Ascensionis Dominicæ triumphum celebratas fuisse à Mamerte earum auctore Viennæ, quoniam vrbem illam præter terræmotus, quibus concutiebatur, ceruorum, ac luporum feritas portas vrbis ingressa nil metuens secura oberrabat annum fere integrum. Greg. Turon. hist. Franc. lib. 2. c. 34. Parisios quoq; crebro lupi ingressi memorantur, atque octoginta ad vtriusque sexus tum ibi, tum per agros vorasse: vnde lata lex, qua præmium offerretur lupum occidenti. Guag. lib. 10. Sed illud omnem fidem excedit, vt puerum lupus domi velut à se natum educauerit: triennis puer à lupo in antrum suum tractus non modo illæsus mansit; verum potius à lupo præda educatus est: quadrupes & ipse incedens saltare, currereque ab illo edoctus, dum vixit; tandem inuentus, ab incolis magno labore recto corpore incedere valuit: oblatusq; est Henrico Hassiæ prospectandus, in cuius ditione hoc contigerat. Deinde anno Domini 1344. alter puer à venatoribus inter feras inuentus, & captus est, velut fera viuens, deinde assuetus hominum consuetudini vixisse memoratur ad annum octuagesimum. Mirum priorem illum puerum sæpe contestatum, gratiorem sibi fuisse consuetudinẽ luporum, quam hominum. Appendix ad Schafnaburgẽsem. Sed de his hactenus.

EQ. Adhuc de lupis illud digne quærendum puto: comperti enim lupi feruntur adeo obliuiosi, vt præsentium etiam obliuiscerent-

gentur an vero id fabulosum est?

PH. Plinius id affirmat lib. 8 cap. 22. & Solinus cap. 7. Lupi (inquit) quos ceruarios dicimus, quamuis post longa ieiunia repertas ægre carnes mandere cœperint, vbi quid casu respiciant, obliuiscuntur, & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum, quam reliquerunt, satietatem.

EQ. Adhuc superest aliud, luporum vestigia quodammodo locum inficere, nam Plinius lib. 28. cap. 10. Lupi (inquit) vestigia calcata equis afferunt torporem: quin eodem libro cap. vigesimo, equos tradit rumpi, si vestigia luporum sub equite sequantur. Verum quia hæc nullo experimento didicimus, omissa faciemus. Felix igitur ea regio est, vbi lupi non sunt, velut Sardinia, in qua etiam nullum venenosum est animal. Quoniam cæli illius clima illis aduersarium est. Leander. Felices quoque Septentrionales Insulæ illæ, quæ vltra Scanziam insulam, vltra Sarmatas, & Sydras magno sunt numero, ad quas congelato mari datur iter perinde ac terra. Cum igitur lupi ad eas peruenerint, oculis breuissimo tempore priuantur. Vrsperg. anno Domini 377. de Gottis. Propterea felicem Angliam putat Ortellius, quod in ea regione, quæ Cambria dicitur, nullus lupus viuat: vnde secure diu, noctuque greges, armentaque omnia peruagentur. Quæ vero de transformatione in lupos multi prodidere, ad ea cōfugiendum est, quæ primis dialogis tradidimus.

PH. Vt opportune nunc differamus post lupos, occurrit ouis: nihil enim adeo sibi inuicem, suapte natura odio est, atque oui lupus: idque adeo verum, vt vel vtriusque mortua cadauera hostilitatem seruent. Tympanum ex ouis pelle nil insonabit, insonante tympano ex lupi pelle, vti iam diximus, confecto. Id enim egregio carmine expressit Alciatus inter emblemata inscriptione.

Vel post mortem formidolosi.

Cætera mutescent, coriumque silebit ouillum,
Si confecta lupi tympana pelle sonent:
Hanc membrana ouium sic exhorrescit, vt hostem,
Exanimis quamuis non ferat exanimem.
Sic cute detracta Ziscbas in tympana uersus
Boemos potuit vincere Pontifices.

Zischas enim impius hæreticus Boemus pugnādo factus cæcus, rursum pugnaturus aduersus Catholicos iussit, si occūbere ei obrigisset, vt detracta sibi pelle, tympanum fieret, quo reliquum bellū perageretur, vti Albertus Krantius memorat in Vandalia lib. 11. capite 9.

TH. Veri sunt lupi hæretici, ferino prorsus animo, in se ipsos quo-

quoque iniquissimi,& infensissimi hostes hominum in vrbibus, & agris longe perniciosiores humano generi, omnique Reip. quam lupi ipsi, qui sola deuorant corpora. Agamus igitur de ouibus: verum quia earum familiarissimus apud nos est visus, admirari nihil licet: de exteris tamen aliquid suppetit recensendum. In Peruaco enim præcipua noui orbis parte siluestres oues sunt, quæ altitudine bobus comparantur, præcipua quadam villi albedine; eas autem indigenæ instruunt ferendis oneribus, vti nos mulos, hæc qui vidit, tradit Ioseph Iesuita scribens ex Brasilia anno Domini 1560.

Sed & in eadem prouincia in Atabalipæ regno asinorum vicem oues tenere memorant, qui regiones illas perlustrarunt, vt est apud Ramusium Tomo. 2. libro de Peruaci rebus, ab incerti nominis auctore conscripto.

PH. De ouiũ ortu multa auctores prodidere memoranda: primũ est illud, Abydenas oues omnes nigras nasci, albam nullam. Ælianus lib. 3. cap. 31. quod & in Budianorum regione tradidit fieri Nicomachus Aristotelis filius eodem Æliano teste lib. 11. cap. 19. ac lib. 16. cap. 31.

TH. Id forsan à cæli, aut aquarum temperie est, alioqui aut alterius quoque coloris, aut etiam dicolores gignerentur, nec adnotassent ij, quos commemorauimus, id velut aliqua commemoratione dignum: reliquæ igitur regiones, nulla lege colorum seruata, oues procreant, vel ex paterno, maternoue vellere, vel aliqua etiam arte. Iacob enim, quod alias diximus occasione alia, virgas populeas virides, sed & amygdalinas, atque etiam ex platanis, atque ex parte detractis corticibus, vt ligni candor partim appareret, partim corticis manentis viriditas, in canalibus, vbi biberẽt oues,& arietes permisti etiã coirent, virgas illas dicolores ob oculos ouium coeuntium exposuerat, quarum conspectu varius quoque color in fœtu inuentus est. Genes. cap. 30. Ea igitur ars in Abydena regione, & Budiana Iacobo nil prorsus profuisset.

EQ. Colorem futuri fœtus tradunt animaduerti posse ex arietis patris, non ex ipsius villi colore, sed qui sub lingua, in vena eius reperiatur color. Id habet Plin. lib. 8. cap. 47. & ante illum Arist. hist. anim. lib. 6. cap. 19.

PH. Mares ne, an feminæ gignantur oues, etiam memorabilis causa est à ventis. Austro enim flante, feminas gigni, Aquilone, mares tradidit Aristot. hist. anim. lib. 6. cap. 19. Plin. lib. 8. cap. 47. Sed & aquis id effici, vt vel mares, vel fæminæ nascantur, eodem capite. 19. meminit Aristoteles.

EQ. Sed admirabile est, quod statim cornigeri gignantur arie-

arietes in Africa; id enim Ariſtoteles tradidit hiſt. anim. lib. 8. cap. 28. Nam in Nubia Africæ regione oues pariunt agnos cornutos, ibique non modo mares, ſed & ipſæ oues cornua gerunt. Alb. mag. de animal. lib. 7. tract. 2. cap. 4.

PH. Æquandum huic miraculum eſt, quod in eadem Africa oues quarto tantum die bibant Plin. lib. 11. cap. 54.

EQ. Et illud commemorabile eſt, ueruecem compertum octo cornuũ, id habet Olaus li. 17. c. 1. Nam quatuor cornua arieti fuiſſe pro admirãda re habet Albert. magn. qui etiã alia duo in cruribus eundem habuiſſe tradit lib. anim. 18. trac. 1. cap. 6. Sed in Italia quadricornes frequentiſſimi ſunt arietes.

PH. Nec minus eſt memorandum, oues, quarum proprium hoc eſt, vt lana tegantur præcipue, lanam in Æthiopia non habere, ſed pilos camelorum modo hirſutos. Id tradit Dinon. & ex eo Æli. lib. 17. cap. 10.

TH. Arietes quoque crinitos vſque in terram tradit Ludouicus Barthema in itinerario felicis Arabiæ c. 15. quo loco etiam addit illis ouibus caudam 26. pondo eſſe.

PH. Si caudarum ouium mentio hodie habenda eſt, non deerunt, quæ digne recenſeantur, caudam ouilem ad octoginta pondo memorat ſe vidiſſe Leonius in Aſiot vrbe Æthiopica, ſed & centum quinquaginta extitiſſe refert, tantæque amplitudinis, ut huiuſmodi oues reliquum corpus ob ſolius caudæ pondus loco mouere nequeant, de rebus Afric. p. 8. Longitudinem autem ouilis caudæ tradidit Herodotus Arabicis ouibus trium eſſe cubitorum, atterique eas terra, & exulcerari, niſi paſtorum induſtria muniantur: ſed & aliud genus ouium caudam habere latitudine cubitali idẽ memorat, quæ etiam Ælian. refert lib. 10. cap. 4.

EQ. Huic rei facile aſſentiri poſſum, quandoquidem apud Indos ouium caudæ cubitali latitudine eſſe perhibẽtur Cteſia teſte, Ælia. li. 2. c. 3. Quod ante eum Ariſtoteles etiam ſcripſit in Syria ouibus contingere hiſt. anim. lib, 8. cap. 28.

TH. Contra accidit veruecibus, qui in nouo orbe comperti ſunt, in prouincia Cæuola: ijs etenim tametſi grandia ſunt cornua, ipſique ſint proceritatis equinæ, vt Petr. Hiſpal. habet p. 5. trac. 24. nihilominus perexiguas caudas habent, vti tradidit Franc. Vaſquez apud Ramuſium Tomo 3. At caudatos plurimum verueces carẽtes cornibus eſſe in Arabia tradit Ludouicus Barthema in itinerario lib. 2. cap. 9.

Nec vacat myſterio arietibus cornua non eſſe, eſſe autem caudas ingentes. Id quidem meo iudicio videtur ſignificare, Prælatos eos cornibus carere, ne quemquã corripiant criminoſum: caudas

das autem profusissimas ij habent, quandoquidem successionem filijs, nepotibusue locupletissima parata hæreditate præparant. Cornua enim & arieti, & Prælato in ornamentum, ac munimen sunt, vt ouibus suis aduersantes etiam (si res ferat) percutiant: de cauda autem, ac successore sibi in hæreditate minimum studium gerant, vere pastorum est officium: propterea & oues, & agni fidelem plebem significant. Ideoque aliquando prodigiose agni locuti sunt, vt maiore miraculo, quæ dixissent, haberentur: apertis enim verbis in Ægypto Bochorum Regem futurum optimum agnus contestatus est, vt Euseb. tradit, & Fulgos. lib. 1. de prodigijs. Quod vero agnus humano capite Frusinone sit natus C. Aurelio, & P. Sulpitio Coss. vt Fulgosus tradit lib. 1. de prodigijs, indicat illo sæculo plus humanæ rationis vestigij superesse simplicibus hominibus, quam feris, & bello valentibus: aut tum Romanos facie tenus homines fuisse, re vera imbelles, & timidos.

PH. Et de capris post oues libet disserere, nam & suppetunt commemoratione digna quædam: eas etenim medicas esse Aristot. meminit, illas præsertim, quæ in Creta sunt: quæ si sagittis fuerint transfixæ, dyctamum herbam agnoscunt, eiusque esculenti auxilio sagittam eijciunt. li. de admirandis c. 4. & hist. anim. li. 9. c. 6. Theophrast. li. 9. c. 16. Virg. 12. Æneid. Diosco. li. 3. cap. 31. sicut etiam ceruis hoc Plin. tribuit li. 8. c. 27. & lib. 25. c. 8. Valer. Max. lib. 1. c. 6.

TH. Capram siluestrem, quam ibicem dicunt, medicam esse tradidere Ægypti monachi. Erat Anachoreta iuxta Syenen, qui herbarum vires nesciens passim pascebatur obuijs quibuscumque tametsi virulentis. Edentis igitur viscera sæpe virus contorquebat, excitatoque vomitu, quandoque animam efflare videbatur: quamobrem abstinere omnibus animo constituerat. Cumque iam septimum diem ieiunus peregisset, propediem vita excessurus, ad se ibicem venientem conspexit. Illi Anachoreta herbarum fascem ibi abiectum obtulit: Fera igitur, quæ virulenta erant, ore discutiens, quæ innoxia nouerat, eligebat. Ita vir sanctus eius exemplo quod edere, quod respuere oporteret edoctus & periculum famis euasit, & incolumitatis seruandæ modum adinuenit. Hæc ex illo libro, qui inscriptus est, vita SS. Patrum parte 3. cap. 9. Atq. alias occasione alia de hac re agemus iterum.

PH. Est in capris solertia quædam indita, quam se conspexisse Mutianus prodidit. Erat pons prætenuis, duæ capræ sibi inuicem fuere obuiæ è diuerso: cum igitur ambas angustiæ pontis non caperent, nec reditum longitudo pontis admitteret in exilitate cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, altera accubuit, atque ita altera proculcans, supergressaq. transijt. Recolit Plin. lib. 8. c. 50.

EQ.

EQ. Forma earũ pro cæli positione mirũ in modũ varia est, nã vẽto Austro gignuntur feminæ, Aquilone mares, etiam si suapte natura feminis gignendis tantũmodo fuisset mater idonea; Aquilone mares parit Arist. teste hist. ani. li. 6. c. 9. Ac præterea Caspiæ capræ albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, & ad maximorum equorum magnitudinem accedunt, earumque villi penitus molles sunt. Æli. li. 17. c. 34. Libycæ quoque capreæ pectori appensa habent cornua, vti idem Ælian. memorat lib. 16. cap. 31. Inuentasque capras, quibus cornua essent in cruribus, tradit Aristoteles; & id ipsum quoque habet, vt diximus, Albert. magn. lib. 28. tr. 1. c. 6. Sed id non ex ipsa caprarum specie, aut forma, sed ex prodigio, sicut aliquando visus est hircus biceps, solos habens anteriores pedes, moreque struthionum obambulans, corpus regens, non trahens, nec terræ permittens hærere. Id memorat Albert. magn. anim. lib. 18. tract. 1. ca. 6. Itaque quantum ad speciei uarias formas pertinet, memorabiles sunt capreæ, quas Insula Paros Ægæi maris gignit, multas equidem, & aliarum maximas, visuque spectabiles: nam ceruis quidem sunt colore persimiles, ceruis autem maiores magnitudine. Est autem eis cornu longum ad duodecim palmos, non vt ceruorum ornatum ramis, & adnatis propaginibus, sed totum rectum, & quod vnum solum habet porrectum stipitem. Metaph. in vita S. Theoctistæ Lesbiæ, apud Suriũ Tomo 6. Nouẽbri. Hæc libenter de capreis recensuimus, quæ capris ipsis cognomines sunt.

PH. Capræ præterea, vt Valer. Max. habet lib. 1. cap. 6. in Cephalonia Insula, cum omnia vbique pecora haustu aquæ recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes sitim suam sedant, quod & ante illũ prodidit Arist. lib. admiran. cap. 8. Ideoque Theophrastum ferunt dixisse, capras has Cephalenidas sex mensibus non bibere, vti memorat Aelian. lib. 3. cap. 31. Quod & Aristoteles scripsit. Sed & capras natas in Mymante etiam sex menses non bibere, sed dumtaxat in mare intueri hiantes, aurasque illinc excipere tradit Alexander Myndius, vti refert Aelian. lib. 5. cap. 27.

TH. His capris persimilis illa videtur caprea, quam Africa gignit in Getuliæ prouincia, vbi nulla prorsus aqua reperitur, ipso beato Gregorio teste: mira est animantis huius forma, & proprietas, estque ei nomen orix: pili eius omnes vertuntur ad caput, quod contra videmus in reliquis quadrupedibus. Deinde vero, velut non egeat potu, in vesica aquam continet, quæ mirum in modum longam sedat hominis sitim, non modo in præsens, verum etiam diu in futurum, quamuis modice sumpta: qui igitur eam percurrunt regionem, aut sumptam ab hoc animanti aquam, aut

ipsum

ipſum animal itineris comitem habent. Albertus magnus anim. lib. 22. in orige: quod antea Plinius recoluit lib. 10. cap. 73. Hoc autem animal ab ipſis ſacris litteris memoratur inter munda, & homini ad eſum apta. Deuter. cap. 14. Tradunt viſum aliquando Romæ in Theatro: Ægyptium enim eſt etiam animal, ac vnicorne biſulcum, vt Plin. habet lib. 11. cap. 46. Commodus Imperator in Theatrum expoſuit, eiuſque corium ſagitta ipſe tranſfixiſſe traditur à Lampridio: referuntque de hoc orige illud maxime memorandum, quod orientem ſolem ſtans proſpectet, & velut adorans cum ſternutamento. Plin. lib. 2. cap. 40. Sed redeamus ad capras.

EQ. Capris etiam in Syria auriculæ ſunt menſura palmari, & dodrantali, ac nonnullæ ita demiſſis ſunt, vt ſpectent ad terram. Ariſt. hiſt. anim. lib. 8. cap. 28. Illyricis quoque capris vngues pedum indiuiſos eſſe ex eodem Alexandro Myndio memorat Ælian. lib. 5. cap. 27.

Deinde Indicæ quædam capræ in vrbe Tarnaſſari Indiæ orientalis miro modo quaternos fœtus vno partu edunt, vt memorat Ludouicus Barthema in itinerario Indico lib. 3. cap. 7. Sed & iuxta promontorium, cui caput viride nomen eſt, Africanæ cuiuſdam Inſulæ capræ ternos, & quaternos vno partu edunt. Incerti nominis auctor Luſitanus. Ramuſ. Tomo primo. Attamen in Europa prodigij loco habitū eſt, quod vno fœtu capras ex hædos emiſerit; Liuius Dec. 4. lib. 5. Sed de capris hactenus.

PH. Diſſeramus nunc de ceruis, quorum natura, mores, & forma etiam ſæpe adnotatione ſunt digna. Longæuitas illis inter omnia animantia præcipua eſt: nam ad eorum dignoſcendam ætatem Alexander Magnus torqueis plurimis ceruis innexuit, qui poſt annum centeſimum capti necdum ſenij indicium præferebant, vt memorat Solinus cap. 21. & Plin. lib. 8. cap. 32.

TH. Feciſſe id ipſum & Cæſarem putarunt. Nam circa ſchiſma Clementis Septimi pſeudopontificis contra Vrbanum Sextum annis iam abhinc exactis ſupra ducentos, cum Carolus Gallorum Rex Siluanectum ſe contuliſſet, canum latratibus in fugam excitatus ceruus æneam torquem collo gerens inuentus eſt, quem ferro appeti Rex vetuit, tandem retibus captus eſt; erat in torque litteris Latinis ſcriptum: Hoc me Cæſar donauit, interpretantibus nonnullis id de C. Iulio Cæſare intelligi non poſſe; alij reſponderunt, quod vltra mille annos eius cerui ætas fuiſſet protenſa, quod longiſſime abeſſet a veriſimili. Alij igitur Imperatori id adſcribendum fuit. Ex eo itaque tempore Carolus ceruum allatum auream coronam colle geſtantem pro inſigni habuit, & regijs inſignibus, quæ lilijs aureis tribus conſtant, hinc, atque hinc

Cerui

ceruí duo adijci consueuerunt, vt Guagninus adnotat lib. 9.

EQ. Soli ceruo cornua omnibus annis stato veris tempore decidunt, initio à bimatu, vti Aristoteles tradit hist. anim.lib.2.c.1. cui accedit Plin. lib. 8. cap. 32. Ne autem excidant, castratio impedit, quando iam cornigeri castrantur, seruantque cornuum suam magnitudinem. Verum si ante ætatem emittendi cornua castrati fuerint, perpetuo cornib. carent Arist. hist. anim. li. 9. c. 50.

Est tamen ceruorum genus Aquilonare, cui triplex cornu est, quorum vnum ad quindecim ramos propagatur, collo crinito equorum more, pedibus fissis, cui illud genus esse videtur persimile, de quo Vinc. hist. natur. lib. 18. Est in silua (inquit) Hercynia animal cerui figura, cuius media fronte inter aures vnum cornu existit excelsius, magisque directum, hisque nobis nota sunt cornibus, ab eius summo sicuti palmæ, ramique diffunduntur. Eadem est feminæ, marisque natura, eadem forma, magnitudoq. cornuū.

TH. Nouo in orbe ceruorum genus compertum est prorsus absque cornibus, colore albo; perhibetur autem vitare siluas, oblectari apertis cāpis. Ioseph Iesuita ex Brasilia anno Dom. 1560.

EQ. Cum cerui siluestres plerumque sint, admirandum eos cicures in Hellesponto nasci. Id enim tradit M. Aurelius Imperator in Epistola ad Lambertum Hellesponti Præfectum, quæ recensetur in vita eius lib. 3. cap. 48. 49. In orbe quoque nouo in regione Chicorariorum adeo cicures sunt, vt eorum greges habeantur perinde ac apud nos caprarum, educuntur ad pascua, & reducuntur: lacte eorum, quo etiam caseum conficiunt, census non paruus habetur, vt memorat Petr. Hispal. p. 5. cap. 6. Sed adhuc hoc illis ceruis, qui in Hellesponto nascuntur, singulare est, vt altera illis diffissa sit auris, vt memorat Ælian. lib. 6. cap. 12. Achainis quoque ceruis fel in cauda continetur, vt Aristoteli videtur hist. anim. lib. 2. cap. 15.

PH. Ceruos dociles, & industrios esse rebus varijs compertum est; Ptolemæus enim Secundus, quem etiam Philadelphum appellant, cerui hinnulum munere accepit, qui linguæ Græcæ innutritus sic ad Græcum sermonem assuefactus est, vt loquentes intelligeret, cum tamen ante hunc ipsum creditum esset, solam Indorū linguam ceruos percipere. Ælian. lib. 11. cap. 25.

TH. In rebus quoque diuinis mirum in modum cerua edocta, probe munus suum implere inuenta, miraculo magis, quam docilitate; nam cerua Athenogenis Euangelicæ lectionis tempore in diuinis sacrificijs hinnulum suum Ecclesiæ offerre consueuerat. Metaphr. in ipsius vita Lipomannus Tomo 6.

EQ. Ethnici autem astu à ceruis, velut à quodam numine, ad

imposturam aliquando sua consilia pendere confinxerūnt. Id præci pue accidit Sertorio duci, & feliciter: nam per eum modum dolóse amicos sibi ad obsequendum adegit. Erat illi cerua alba eximiæ pulchritudinis, & viuacissimæ velocitatis à Lusitano ei quodam do no data. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instructam Dianæ numine, colloqui secum, monereque, & docere quæ vtilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac si quid durius videbatur, quod imperandum militibus foret, à cerua sese monitum prædicabat: id cum dixerat, vniuersi tamquam Deo libenter parebant. Ea cerua quodam die, cum incursio esset hostium nuntiata, festinatione, ac tumultu consternata in fugam se proripuit, atque in palude proxima delituit, & postea requisita perijsse credita est: neque multis diebus post inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nuntiauerat, iussit tacere, ac ne cui palam diceret, interminatus est: præcepitque, vt eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret: admissis deinde amicis postridie visum sibi esse ait in quiete ceruam, quæ perierat, ad se reuerti: & vt prius consueuerat, quod opus esset facto prædicare. Tum Sertorio, quod imperauerat, significante, cerua emissa in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est, eaq; hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno vsu fuit. Memoriæ proditum est ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem vmquam ab eo desciuisse, quamquam id genus hominū esset mobilissimum. Hæc Aul. Gell. lib. 15. cap. 22. Ista igitur Sertorij non ceruæ solertia, dolositasq; fuit: at in cerua Athenogenis ipsa industria, docilitasque, ac diuinus quidam afflatus eius intima ad id Euangelicæ lectionis tempus, quo Missarum celebratio fieret, excitabant, nulloque prorsus humano adiumento.

PH. Industriam ceruis esse præsertim in re medica omnes memorant: nam ipsi dictamum herbam inuenere, qua vulnerati sibi medentur. Isidor. libro duodecimo, capite primo. Plin. libro vigesimo quinto, capite octauo.

EQ. Aliam cerui docilitatem vel inde deprehendere licet, quod iugum ferentes bini currum trahunt, per amplissimas niues, ac glacies, Olao teste lib. rerum Aquilonarium primo cap. 5. quam quā Rongiferos eos appellari ab incolis compertum sit. Nam ceruis valde similes sunt: illis in summo vertice tres cornuum ordines extant, vt Albert. magn. tradit lib. 22. in Rangifero, quem cursu ceruos superare aiunt; expedireque horis 24. milliaria 150. quæ sunt scheni triginta, sunt autem scheni singuli complectentes milliaria quinque, id tradit Iacobus Zieglerus, alioqui impius, in Laponia.

PH.

PH. Rursum ceruorum industriam vel inde deprehendimus, quod in Amano, Libano, & Carmelo Syriæ montibus cerui nascũtur, qui cum in Cyprum transmittere volunt, gregatim ad littora perueniunt, ibique tamdiu secũdos ventos præstolantur, dum per pacatissimam quietem belle sibi flare senserint, tum fidenti animo sese traijcere mari ingressi, & ordine natant, & vere in antecedentium tergo subsequentes capita reponunt, ac nimirum dux idcirco retrocedit, quia non habet vbi nitatur, & post omnes clunibus proximi antegradientis nitens ex labore quieti se dat, simul & extremum agmen ducit. Eodem modo Epirotici cerui in Corcyram, quæ contra Epirum est, mare transeunt. Ælian. libro quinto, cap. 56. Eoque res hæc fit notabilior, quod huiusmodi grex, dum traijcit mare, non videt terras, sed in odore earum natat. Plin. lib. 8. cap. 32. Solinus c. 21.

TH. Sanctus Augustinus id ad diuinum trahit mysterium, de verbis Apostoli serm. 23. Tomo decimo. In ijs ceruis (inquit) cum ad Insulas tranant, sicut necesse est vnum esse, qui cæteros præcedens non ante se habeat, cui capit inclinet, vicibus dicuntur id agere, ille, qui præcedit, post omnes redeat, & ei succedat, cuius ferebat caput, cum ipse præiret: ita Christianum oportere hominem docet Augustinus cum proximo agere. Nihil enim (inquit) sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Eadem ferè idem S. August. super psal. 41.

EQ. At cum serpentibus pugnare ceruos, eosque necare perspicuum est, inuestigant enim cauernas, nariumque spiritu extrahunt retinentes. Plin. lib. 8. cap. 32.

TH. Et hoc ad mysterium trahit idem S. Augustinus super ps. 41. Serpentes necat ceruus, & post serpentium interemptioné maiore siti inardescit, peremptis serpentibus, ad fontes acrius currit: Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes iniquitatis, tunc amplius desiderabis fontem veritatis. Hæc ille.

PH. Accidisse autem ceruis, vt virens hedera cornibus hæserit, meminit Aristot. hist. anim. lib. 9. c. 5. captum enim ceruum memorat, cuius cornibus innata erat hedera virens, quæ cornu adhuc tenello forte inserta, quasi ligno viridi coaluerit. Eadem Plin. lib. 8. c. 32.

EQ. Accidisse ridiculosius referam. Vincentius enim Beluacensis ex peruetustis auctoribus recolit ceruo ad ætatem grandæuam veniente, osse capitis sub oculo terebrato, vespas concreuisse, ac conformatas fuisse ex humore superfluo: aut vt alij voluerunt, ex medulla prodijsse euolantes: aliquando etiam è naribus concreuisse, & conformatas vespas in ceruo proditum fuisse, idem

Vincentius tradit histor. natur. libro decimo octauo, capite trigesimo nono.

TH. Quid mirum nobis videatur, ceruum adeo senectute defectum, vt cadauer potius videatur, quam animal, tot insecta generare, aut genitis locum concedere, quando etiam iuueni, & valenti ceruo vermes in capite suboriantur Aristotele teste anim. libro cap. 15.

Mirum videri debet, ceruam, quæ errare consueuit per nemora, & campos, vt viuat, alere hominem. Ægidius enim Atheniẽsis cum in Gallia ad beatum Cæsarium Arelatem contendisset, secessisset-que postea in eremum, vbi diutius herbarum radicibus victitabat, cerua statis ad eum horis veniens vbera porrigens lacte eum pauit; quin insequentibus quodam die canibus Regijs, cum in antrũ Ægidij confugisset, Galliæ Regem impulit ab eo summis precibus petere, vt in loco speluncæ monasterium extrui pateretur, quod effectum est. Hæc Calendis Septembris ab vniuersa Ecclesia commemorantur. Sed de ceruis sufficiat.

PH. Illud vnum adhuc superest, quod compertus sit homo ceruis conuiuere. Quidam enim Sardensis mente captus, elapsus a parentibus diu more ceruorum vixit gradiens pedibus, manibusq; & vescens eorum pabulo. Tandem cum Rex Sardiniæ Insulæ venaretur, captusque ille cum ceruis alijs fuisset, parentibus agnitis nihil respondit, sed nec appositum panem, vel vinum gustauit contẽtus herbis, inde nocte media clam parentum manibus elapsus redijt ad ceruos, numquam deinceps visus. Ex Abben. Ezra, in 4. Danielis Genebr. in Alexandro III.

EQ. Quid de castore credendum nobis est? numquid se ipsum castrat dentibus?

PH. Castor, cui etiam nomen fiber, quod insectatus a venatoribus abijciat testiculos suos à se dentib. sponte abscissos, quod nouerit se eorum causa peti, tradidere Plinius lib. 8. c. 30. Solin. c. 18. Ælian. lib. 6. cap. 33. Sed Albert. magn. illis in veritate ista inuestiganda non inferior id falsũ putat li. de ani. 22 in castore. Sed admirabilis est horũ industria in suis extruendis latibulis. Frequentissimum hoc animal est in Septentrionali plaga, ob densissimas, vastissimasque siluas, quibus abditi hominum vestigia longius vitant: vt latibula igitur construant, hac solertia vti eorum ingenium est. Gregatim eunt ad exscindendos arborum ramos, securisque vicem dentes obtinent: excisos igitur vt domum vehant, cum curru sit opus, aut clitellario iumento, hæcque illis omnia desint, animaduertunt ex ipsorum numero, qui sit ignauus, aut senio iam confectus, labori inutilis: hunc correptum cogunt iacere interra supi-

ſupinum: inter femora,ac anteriora crura exciſos ramos componunt,non beſtiali ordine,ſed probe,perinde ac artifices; curru,vehiculoque ita compoſito,atque onuſto,hærent omnes, ac trahunt vſque eum in locum, vbi conſtruenda ſunt latibula; idque toties repetunt, quoaduſque materia operi ſufficiat. Hac autem forma conſtruitur ædificium: cum etenim vereantur, ne illuuionem aliquando patiantur fluminũ,aut imbriũ,ſolaria conſtruunt bina,aut terna, vt ſuperiora ipſi inhabitent,inferiora ſint ad aquarũ pericula tantummodo excipienda. Eſt illis prælonga cauda ſquammis piſcium more obtecta, ſicut & poſteriora crura: quamobrem, tametſi hoc animal terreſtre ſit,& verè caro terreſtris, nihilominus huiuſmodi crura ieiuniorum diebus ad eſum cõceduntur.Hæc Olaus memorat libro decimo octauo, capite quarto. Cui accedit Albert.magn.de animal. libro vigeſimo ſecundo, in Caſtore Martin.Crom.libro primo. Polon. deſcript.qui adijcit caſtorem caudam ſemper natantem permittere, reliquo corpore in ſicco manente.

TH. Tantæ forſitan frigiditatis illorum crurium caro eſt, vt quemadmodum terreſtris teſtudo in ieiunijs, ita hæc quoque admittatur. Sed de caſtore ſatis.

EQ. Quod in caſtore ſibi teſtes abſcindere,vt vitam redimat, diximus,tametſi forte eſt id obſcurum;tamen aſinum per inuidiã, etiam propriæ proli abſcindere teſtes magis perſpicuum eſt: nam filijs adimere eos dentibus aſinum tradit Iſidorus libro duodecimo, capite quinto. Idque Africanis onagris contingere ipſe ibi ſcribit,& ex eo Vinc.hiſt. natur.libro decimo nono, capite nonageſimo quinto.

PH. Poſtquam de aſinis occurrit hæc mentio, non perdemus operam,ſi de eis commemoremus adnotatione digna quædam: primum illud,quod cum frigidiſſimum animal ſit, frigoris eſt impatientiſſimum;quare in regione Pontica,& Scythica ob vnam hanc frigoris cauſam nullus omnino aſinus habetur.Ariſtotele teſte libro octauo,capite vigeſimo quinto. Deinde cum immundiſſimus ſit, nullamque munditiem curet,tineis tamen ita caret toto corpore, ut ab omnibus vermiculis, pediculiſque pili eius ſint immunes,vt Ariſtoteles tradit hiſt.animal.libro quinto, capite trigeſimo primo.Plin.libro vndecimo,capite trigeſimo tertio.Ælian. lib. tertio,capite ſeptimo.

TH. Sed quod ego admiror,illud eſt,præferri hominibus aſinos:conſtat enim aſinum aliquando venditum tanti, quanti quadringenti homines venditi fuere. Aſinum emptum quadringentis nummis a Q.Axio Senatore memorat M.Varro, quod & Plin.

habet libro octauo, capite quadragesimo tertio, cum tamen in excidio Hierosolymitano, & sub Mauritio Imperatore homines singuli ad singulos nummos subhastati perhibeantur; & certè sub Radagasio Gotti singulis aureis publicati sunt, ut Orosius memorat libro septimo, capite trigesimo septimo. Et quod miraculum auget etiam illud addam, ferme sterile hoc animal est, modicæque saltem fæcunditatis, magno tamẽ lucro dominis fuisse memoratur. Cõperta est asina, quæ omnium prædiorum fertilitatem superarit: quandoquidem in Celtiberia compertum est, singulas asinas quadragenis millibus nummorum fuisse enixas, ut habet Plin. lib. 8. cap. 43. Est præterea asinus modici sumptus, ualdeque vtilis est, vel etiam mortuus: nam si ex eius corio fiant pedum calceamenta, ex ea parte, qua onera portauit, numquam consumentur, tametsi lapidibus scabris iter peragatur, expertum se tradit Alber. magn. animal. libro 22. in asino.

PH. Asininas formas adeò varias edidit natura, ut mirari libeat: primum quidem adnotandum Indicos, Asiaticos, & Africanos propemodum omnes esse feros, vt Plinius tradit libro octauo, c. 15. de ijs, & Vincen. hist. natur. libro decimo nono, cap. 95. Formæ eorum hac varietate sunt, siluestres in Suetia sunt tantæ proceritatis, ut summo dorso æquent mensuram hominis porrecti in brachia elata. Iacobus Zieglerus in Suetia. Nam in Scythia cornibus præditi nascuntur, singularique naturæ priuilegio cornua illa Arcadiæ fluminis Stygis mortiferas aquas continere valent; cũ aqua huiusmodi trãsmittat cætera vasa, etsi ex ferri materia sint. Hæc cornua a Sopatro asportata fuisse aiunt Alexandro Macedoni; & illum audio admiratum misisse Delphos, ut Ælianus habet libro decimo c. 41. Quin etiam idem Ælian. libro tertio, c. 39. memorat eorum Indicorum asinorum etiam cornua singulari virtute contra venena antidotum esse. Terram enim Indicam gignere equos, atque etiam asinos, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quod venenum mortiferum coniectum si quis biberit, nihil graue patietur, quod cornu repellat malum tantum.

EQ. Est illi asino Indico noua corporis forma: nam vnicornis est, solipes, solique Indicorum animalium talum possidet, vt Aristoteles habet hist. anim. libro secundo, capite primo, cui accedit Plin. libro vndecimo, capite 37. sed & Vinc. hist. natur. libro decimo octauo, capite decimo quinto. Sunt autem siluestres, veloces, audaces, pugnaces, equorum magnitudine, purpureo capite, reliquo tamen corpore albi, nigris oculis, & (ut dictum est) cornu in fronte, cuius superior pars punicea, inferior alba, media nigra est. His cornibus Indici nobiliores, tamquam armillis, & auro exornãt bra-

brachia, his etiam bibunt tuti ab insanabilibus morbis, neque ibi bibentem posse veneno lædi, neque comitiali, quin epoto veneno, per hoc sanari compertum est. Ælian. libro quarto, capite 51.

PH. In vrbe Memphi asini egregie apti sunt ad equitandum, perindeque commodo gressu, atque ipsi gradarij equi, nam & freno reguntur, stratique ephippijs, reliquis etiam ornamentis in vsu sunt, tantaque docilitate præditi, vt conductitij vbique exponantur. Leonius id tradit de reb. Afric. parte octaua. Quibus accedunt Maurisij asini, qui primum vt se in viam dederunt, incredibiliter, incitata celeritate, iter conficiunt, vt euolare, non excurrere videantur: sed fessi immobiles adeò fiunt, vt pedum dolore lacrymentur, oporteatque eos equis alligari, ut ita trahantur, potius quam incedant. Ex Æliano lib. 14. c. 9.

TH. Falsum igitur, & ineptum prouerbium videtur, quo consueuimus vti ad eius indocilitatem exprimendam. Asinum sub freno currere doces: cum hoc Memphi non videatur accidere; sed cum dicitur: Asinus ad lyram, certè congruum rei prouerbium est; sed: Asinus ad tribunal, non adeo incongruum: quandoquidem circiter Iuliani Apostatæ tempora in oppido Pistoriensi prope horā tertiam, spectantibus multis, tribunali ascenso, audiebatur destinatus rugiens asinus, creditum est significasse, Terentium arte pistorem ex humili genere præfectum futurum vrbis. Hæc Marcellinus Ammianus lib. 27. circa princ.

EQ. Sed numquid, cum Balaam asina locuta est, id ex docilitate contigit?

TH. Absit hoc a fide: nam cum locuta est Num. 22. & linguam, & os, & palatum, ac reliqua corporea organa tantummodo dispo suit Deus, vt quæ Angelus per eā diceret, illa eadē, quæ primū erat ignorātia, exprimeret, eadē irrationali retēta natura, eadēq. indocilitate, vti apertissime docuit S. Aug. de Genesi ad litteram lib. vndecimo, capite 29. & de Mirabilib. libro primo capite trigesimo quarto. Quamobrem, cum legimus Sanctos asinis locutos, & eos mandatis paruisse, non ita accipiendum est, ut illis rationis, intellectusque vsus superuenerit, sed obsecuti sunt, sicut percutiē te baculo, obsequuntur, vt eant, operante quandoque etiam ipso Domino in illis admiranda. Cum enim S. Helenus onere fessus, & itineris labore onagrum per campos vagantem aduocasset, venit mox ad eum, præbuitque humeros viro Dei, vt & insederet, & sarcinas imponeret, ad reliquum viæ conficiendum, auctor vitarum SS. Patrum p. 1. de Sancto Heleno.

Sed & sanctus Germanus Altisiodorensis Antistes cum Rauennam ad Valentinianum, & Placidiam asino vectus accessisset; dum

conuiuio assiderent, defunctus est asinus: cumque Placidiæ iussu pararetur egregius equus substituendus asini loco, eum respuit B. Germanus: accedensque eum ad locum, vbi asini cadauer erat expositum, sic illum alloquitur: Surge, reuertamur ad hospitium: statim asellus rediuiuus surrexit, & Germanum reuexit; vt tradit Hieronymus Rubeus libro 2. histor. Rau. recolit Surius in vita S. Petri Chrysologi Tomo. 7. mense Decembri. Non intellexit asellus quid sibi dictum, quin nec sensu audijt, sed in eo id operatus est Dominus, per sancti sui Germani verba. Propterea quod tradit Volaterranus ex Suida lib. 13. Antropologiæ asinum animalium omnium stupidissimum fuisse auditorem attentissimum doctrinæ Ammonij præceptoris Origenis, est certe res commemoratione digna. Recolit enim id etiam in Biblioth. Sixtus lib. 4. in Ammonio: quod enim Menphitici asini dociles plus cæteris sint, etiam Ammonio domino, ac præceptori obtemperabat.

Rursum cum legimus apud Sophronium in prato spirituali cap. 158. asini quandam solertiam ad mandata Sanctorum, in illo potius Dei opus est, quam asini ratio vlla, vel intellectus, vt iam diximus: sic igitur ille narrat. Mons est circa mare mortuum, quod Mardes vocatur, excelsus valde: in eo monte Anachoretæ commorantur; est autem illis & hortus ad radicem montis sexto ferme lapide ab eis distans, circa maris labium. Proinde habent Anachoretæ & illic ministrum: quacumque ergo hora volunt ad hortum pro oleribus mittere, sternunt asinum, & dicunt ei: Vade in hortũ ad ministrum, & affer nobis olera; qui mox ad hortulanum solus vadit, stansq. ante ianuã capite pulsat: statim igitur egressus hortulanus ipsũ olerib. onerat, onustũq. dimittit: videreq. est asinũ quotidie solum ascendentem, & descendẽtẽ, & ministrantẽ senibus tantũ, alij vero nulli obsequentem. Hæc ille. Propterea etiam Dei ministri sunt asini in rebus quandoque, vbi humana solertia deficit. B. etenim Isaacius intima eremi penetrans latitabat, ne à fratribus reperiri posset, verum asini indicio velut Dei ministri inuentus est, Vita SS. Patrum p. 2. cap. 21. Ideo recte adagium huic congruit: Asino conspecto, & non ad asinum Luciani, vt Erasmus putat. Sed de asinis hactenus.

EQ. Agamus igitur de asini prole illegitima, nempe de mulis, nam & de illis historici tradidere commemoratione digna: speciem negant esse, quandoquidem inter reliquas quadrupedes ab initio die creationis non fuerit creata; sed vti Iudæi asserunt, Anas abnepos Esau greges equarum asinis in campis prostituit, vt inde præter naturam nouum quoddam quadrupedum genus nasceretur, vt memorat Isidorus lib. 12. cap. 1. & ex eo recenset

Vinc.

Vinc. hist. natur. lib. 18. cap. 65.

TH. Speciem equidem non habere mulus videtur, cum inter se ad prolem non coeant, neque inde seruetur ipsorum species, vt S. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 15. cap. 17. sensisse videtur cum reliquis quadrupedibus non fuisse mulos, mulasue in Noe arca, quod frustra ibi fuissent seruati, existentibus equis, & asinis, vnde genus suum perseueraturum foret.

PH. Sunt tamen alicubi mulæ parientes, nam vt Aristoteles habet lib. de admiran. cap. 68. in Cappadocia fæcundas esse, sicut & in Creta, compertum est, Theophrasto teste.

EQ. Plinius non ad mulas ex equis, & asinis natas id pertinere putat, sed aliud, alteriusque generis animal aliquod esse, vt scribit lib. 8. cap. 44. nam & mulas peperisse compertum est; at id prodigij loco est habitum, quod ibi Plinius attestatur.

PH. Nec id ego diffiteor. Nam Arist. hist. anim. lib. 1. cap. 6. Syria (inquit) fert animalia, quæ similitudine quadam nomen mularum acceperunt: quamquam non omnino eadem, qua mulæ specie continentur; coeunt enim, & mutua inter se ratione progenerant: quin idem Aristot. hist. anim. lib. 6. cap. 24. & 36. mulam iam factam grauidam fuisse memorat, sed non quoad perficeret, atque ederet prolem. Et in Syria super Phœnicem mulas coire, & parere omnes repetit, sed id genus diuersum esse, & dissimile.

EQ. Qualecumque id animal sit, & longæuitate, & astu plurimum valet: nam octoginta annis vixisse, & in Atheniensium monumentis contineri memorat Plinius lib. 8. cap. 44. Vinc. hist. natur. lib. 18. cap. 65. & quod admirabilius est, mulæ vngula sola Stygias aquas pestiferas valet continere, vt Plinius tradit libro 30. capite 16.

TH. Mulorum astus humanis quasi sensibus quandoque accedit. Nam Thales Milesius id deprehendit, vt memorat Ælian. lib. 7. cap. 37. Malitiose (inquit) factum muli Thales Milesius manifesto deprehensũ ingeniose admodũ vltus est. Cũ. n. ille sale onustus fluuiũ aliquãdo transmitteret, vsu forte euenit, vt & caderet, & sarcina euerteretur, sal autẽ aqua profusus liquefieret: is ex eo, quod iã ab onere solutus, & liber factus esset, magnã lætitiã, voluptatemque cepit, & simul, vt quantum inter laborem, & otium interesset, cognouisset, in reliquum tempus fortunam iam sibi magistram statuens, quam primo labens, & casu inuitus fecisset, deinde summa cum voluptate prudens, & sciens admittebat, & sponte cadens se exonerabat. Hoc quidem ipsum Thales vbi intellexisset, sapientia vlciscendam illius malitiam arbitratus, pro sale cum spongijs, & lana onerari præcepit. Mulus instructarum sibi insi-

insidiarum ignarus ex veteri consuetudine in casum voluntarium ruit: cum autem aqua completum onus esse grauius sensisset, atq; astutiam in detrimentum sibi versam percepisset, ex eo tempore sine fraude, & molestia flumina transiens ab omni lapsu tibias sustinebat, & salem ab eo incommodo integrum conseruabat.

PH. Sũt equidẽ dolosi,& pertinaces muli; vt ego interim nõ omittã mulos Dei ministros inuentos, & in reb. plane diuinis locutos. Cum enim ex Hierosolymis Chalcedonem reliquiæ sancti Stephani prothomartyris veherentur, astante clero, ac populo, Episcopoque eius tum vrbis Metrophanæ, Constantinopolim vsque iam delatæ fuerant; substiterũt mulæ, currumque trahere vlterius detrectarunt, neque vllis flagris loco moueri potuerunt. Tandem vna, in hæc verba prorupit, omnibus audientibus: Quo vsque ò homines laboratis, oportet hic Sanctum deponi, ibi igitur perstitere reliquiæ. Quin Constantinus Magnus, qui tum imperabat, eo ipso loco templum exædificauit. Metaph. apud Lipom. Tomo 6. 11. Augusti.

Quandoque etiam magis rationis, pietatisque vestigia præsefert mulus, quam hæreticus homo. Cum enim inter hæreticum Sacramentarium, ac diuum Antonium Vlysponẽsẽ de veritate sacrosanctæ Eucharistiæ disceptaretur, hæreticus, vt suam impietatem tueretur, coram populo dixit: Si iumentum meum (mulus is erat) oblatam sibi hostiam consecratam abhorruerit, tum fatebor, quod Catholici asserunt. Antonius diuina ope confisus assensus est. Obtulit igitur diuinum sacrificium Antonius, hostiam vnam in id experimentum seruans: adductus est famelicus mulus; iussit Antonius, vt suo creatori ibi in hostia existenti ita exhiberet reuerentiam, quam pro sua irrationabilitatẽ posset. Mulus mox accedens genua in terram demittit, reuerentur capite demisso in terram. Obstupescens hæreticus Catholicam fidem amplectitur. Surius in vita S. Antonij Vlysponensis Tomo 3. cap. 19. vt ita doctore proprio mulo hæreticus resipuerit: sed hactenus de mulis.

EQ. De suibus igitur agamus: nam & ij domesticis rebus, tametsi sordidissimi sint, plurimam afferunt vtilitatem, deque eis plurima historici memorarunt relatu digna. Nam cum nostrates importunissimis vocibus tædio omnibus sint, felices putamus Macedoniæ in Emathia regione incolas, vbi sues omnes muti sunt Theophrasto teste, vt meminit Ælianus lib. 3. cap. 34. Idque illis hoc contingere ob cæli frigiditatem ijdem auctores prodidere, quod & apris Macedonicis contingit, vt muti sint: Plin. lib. 11. c. 51. Qua ratione ibi etiam vngulas integras habent non diffissas.

Arist.

Arist. de admirand. c. 67.

PH. Solidis vnguibus non in Macedonia tantum, verum etiam Illyrici, & Pæonici sues sunt, vt Arist. tradit hist. anim. lib. 2. c. 1. quod & Plin. habet lib. 11. cap. 46. Et nouo in orbe idem esse tradit Ouet. in summ. cap. 19.

TH. Forte infeliciores nobis sunt Indi populi, vbi nullum suillum genus viuit, nec agreste, nec domesticum, vti retulit Ctesias, cui accedit Ælian. lib. 9. c. 3. Plin. autem lib. 8. c. 52. in Arabia idem quoque esse commemorat.

PH. Si hoc sordidissimo carent animanti incolæ Indi, longe elegantiora habent: quibus iam sæpe diximus nos carere: parui enim momenti res hæc est carere suibus.

EQ. Nec carere, nec possidere sues laudi, aut vitio est dandum, sed quibus sordibus possideantur est cogitandum: non enim ingenui hominis est adeo studere suibus, vt sordidato ingenio totus ab illorum contemplatione pendeat, alendis millibus, non paucis: venundare, actores deputare, nundinas explere huiusmodi grunnitu, & quod ridiculosius est, per emporia nomen, immo nobilitatem ex suum numerositate affectare: hæc minuunt, non augent hominis existimationem: attamen nostro hoc corrupto sæculo vidi, qui gloriarentur Illustres viri, suum multitudini vehementer occupari. Sed de hac re alias.

PH. Prosequamur igitur varias suum formas, masculum, & feminam vnum vidisse viuentem in Brasilia noui orbis memorat Ioseph Iesuita inde scribens anno Domini 1560. Carere autem cauda sues in Darien noui orbis memorat Petr. Hispal. p. 5. c. 11. Sed & in Insula Cubagua vngues suum excrescunt in altum semipedali mensura, vt idem Petrus Hispal. tradit p. 5. capite 15. de rebus noui orbis.

EQ. In Æthiopia sues habere cornua scribit Agatharchides, vti annotauit Aelianus lib. 5. cap. 27. Quin eos quadricornes esse meminit Dinon, quod Ælianus habet libro decimo septimo, capite decimo.

PH. In noua Hispania, Vraba, & Portu veteri noui orbis suibus in dorso supremo umbilicum esse memorat alumnus Ferdinandi Cortesij apud Ramusium Tomo tertio, quod etiam scriptum reliquit Ouet. in summario cap. 19. Petr. Hispal. p. quinta, capite trisimo quarto.

EQ. Apros in vrbe Scassem in Perside frequentes esse, qui eminus iaculentur spinas in venatores, ac canes tradit Marcus Polus libro primo, capite vigesimo quarto. Sed & adeo grandes esse commemorat, vt bobus comparentur: quorum molaris dens aliquando com-

compertus est pondo quatuordecim, ita ille libro tertio, capite trigesimo quinto.

Non habenda sunt hæc propigij loco, cum ita pro climatum diuersitate species oriantur: at cum legimus sues humano aliquando nasci capite, cum id non ab vllius speciei forma contingat, horrendum in modum prodigiosa res est, id accidit in Sinuessa Campaniæ vrbe T. Q. Flaminio, & P. Sulpitio Coss. vt Fulgosus tradit lib. primo de prodigijs: Sed & in Belgis Leodiensi agro porcus capite, effigieque prorsus humana natus memoratur, portendens schisma proximum inter Burdinum, & Calixtum Pótificem Romanum. Fulgos. lib. 1. de prodigijs.

TH. Memorat Ioseph Iesuita, in nouo orbe suillum animal esse terra, marique viuens, herbisque ali, leonino fere colore, sed leporinis dentibus: molares autem eius dentes partim in mandibula superiore, partim palato affixos: carere autem cauda, cicurem fieri, domo egredi ad pascua, ac sponte regredi canum more; ita ille anno Domini 1560. Sed de suibus hactenus.

EQ. Elegantior sane est equorum conditio, & ingenuo homine dignum animal, propterea distulimus quidem de eis differere, sed suauitas argumenti subleuabit iam tædium ex reliquis animantibus memoratis conceptum. In primis compertum est, equas vento concipere, & fœtum edere ipsorum pastorum testimonio, Aristotele quoque id affirmante, qui ipsas dicit Venere stimulatas ad Boream, aut Notum aufugere. Aelianus lib. 4. cap. 5. Ludouicus autem Viues tradit equas Hispaniæ ad Tagum amnem, qui Lusitaniam interluit, plurimorum opinione Fauonio impletas parere, ex Varrone lib. 2. de re rust. Columella, Plinio, & Solino: at fœtus huiusmodi plus triennio non viuere.

TH. Sanctus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 5. idipsum in Cappadocia contingere memorat, & quod eo loco Viues adnotauit, Plinius habet libro octauo, capite quadragesimo secundo, in hæc verba. In Lusitania circa Olyssiponem oppidum, & Tagum amnē, equas Fauonio flante obuersas animalē concipere spiritū, idq; partū fieri, & gigni pernicissimū ita, sed triēniū vitam non excedere. Hæc ille: cū tamen reliquis ex mare conceptis equis vitam aliquando in septuaginta annos productam constet ex Solino cap. 48. & ex Vinc. hist. natur. lib, 18. c. 54.

EQ. Propterea forte prouerbium illud in vsu hac ex re est, vt dicimus: Equos uelut ventos currere.

PH. Hyperbole illa est. In equis sane magna est in currendo pernicitas, sed admirabilior est cursus diuturnitas. Sarmatæ enim longinqua itinera acturi inedia pridie præparant eos, exiguum tantum

tum potum impartientes, atque ita per centena millia, & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Plin. lib. 8. cap. 42. In Arabia quoque equas tantæ esse pernicitatis memorat Ludouicus Barthema, vt citatissimo cursu diem, ac noctem integram numquam cessent. Ita ille in itinerario cap. 7.

EQ. Memorant Historici Probo Imperatori fuisse equum omni memoria dignum: Nauclerus enim gener. 10. sic habet: Probus, dum adhuc dux esset, vicit quandam gentem, vbi equus repertus est non decorus, non ingens, qui centum milliaria singulis diebus currere posset, & decem dies perseuerare. Probus, ne putaretur equum magnifacere, vt ad fugam aptum sibi seruaret: militibus, sorte missa, dono dedit: at nihilominus rursum sors in ipsum Probum rediit, qui respuens dono dedit, cui maluit militi.

TH. Audio Iulio Cæsari fuisse equum humanis anterioribus pedibus, neque alium dorso excepisse. Suetonius, Plutarchus, & Pli. lib. 8. cap. 42. & Solin. cap. 46. mira illum celeritate ex Italia in Belgas profectum tradunt.

EQ. Forsitan & Probi, & Cæsaris equi erant Arabici: nam Regis Zambei equi diem, ac noctem perpetuo cursu indefessi exigunt nusquam interim quiescentes, aut edẽtes, verum id in feminis præcipuum est. Ludouicus Barthema lib. 1. c. 17.

Et ipsa quoque forma equi sunt sæpenumero admirandi. Nam Franciscus Aluarez, qui diu apud Pretoiannem legatione Christiana est functus, memorat ei Principi ex Ægypto missos triginta equos elephantorum magnitudine: idque se spectasse testatur suo in itinerario cap. 117.

TH. Aliis equis ferunt esse cornua, sed id deridet Strabo lib. 15. At nihilominus auctores sunt, qui id affirment, cuiusmodi Aelianus habet lib. 3. cap. 39. Terram (inquit) Indicam equos vno cornu præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ venenum mortiferum coniectum si quis biberit, nihil graue patietur, quod cornu repellat malum ipsum. Hæc ille: nisi forte (quod verius puto) iubatum aliquod animal sit, quod equi magis similitudinem referat, cum vere equus non sit. Sunt autem & in equis monstrosæ, prodigiosæque formæ: nam senis pedibus, & cruribus apud magnum Tartarorum Cam sese vidisse memorat Odericus posterior post medium.

Humano autem capite prodigiose visus est equus in Veronensi agro anno Domini 1515. vt tradit Fulg. lib. 1. de prodigiis. Sed cum id ad miraculũ prodigiosum spectet, non est nostri propositi: membra enim eorum, quæ natura valent, nobis colloquendi ansam præbere debent, aut insitum ingenium eorum.

PH.

PH. Fuere etiã equi hermaphroditi simul mares, & feminæ. Neronis enim principatu id contigit primum. Ostentabat ille hermaphroditas, subiuges carpento suo equas in Treuerico agro Galliæ repertas ceu plane visenda res esset, principem terrarum insidere portentis Plin. lib. 11. cap. 49. Et quod etiam est memoratu dignum, in Ponto equas nigro esse lacte, indigenasque eo ali. Plinius libro secundo capite centesimo tertio.

Vnguibus validissimis, ac præ reliquis totius orbis veloces fuisse equos tradunt in Balaxia vrbe Persidis: nam adeo validis vnguibus sunt equi, vt ferreo munimento non egeant; tametsi per saxa concitatissimo cursu sit properandum. Marcus Polus lib. 1. c. 25.

EQ. Equorum autem docilitas insignis est: nam & musica oblectari, & ea instrui ad ludicra quædam, perinde ac canes, in Insula Elandiæ proditum est: sunt autem ibi equi omnium totius orbis minimi, sed (vt diximus) perdociles. Olaus lib. secundo, cap. 21. Sunt tamen in Corsica insula equi paulo supra oues magnitudine, quorum armenta vagantur passim, vt Procopius tradit Got. bell. lib. 3.

PH. Esse equum docilem vel illud argumento sit, Sybaritas Italiæ populos, qui delicijs supra modum studerent, cæterarum rerum omnium cura omissa, equos docuisse saltare ad tibiam conuiuij tempore, quod intelligentes Crotoniatæ bellum Sybaritis intulerunt: tubam quidem canentem bellicũ non sumpserunt, sed tibias, & tibicines, qui commisso iam prælio, cecinerunt cantilenam saltatoriam; quam audientes Sybaritarum equi memores domesticæ disciplinæ, excusserunt equites, & exultantes, & saltantes ordinem perturbarunt, & victoriam hostibus dederunt. Diod. lib. 12. Ælian. lib. 16. cap. 23. Plin. lib. 8. cap. 42.

EQ. Quod autem magis in equo admirandum videtur, est erga dominum fides, & industria tanta, vt quandoque humanis sensibus accedere videatur. Bucephalus enim Alexandri Magni equus sexdecim talentis emptus ex grege neminem, quam Alexandrum dorso recepit, alios passim reijciens. Plin. lib. 8. c. 42. Solin. cap. 46. Quin etiam ob dolorem, amoremue conlacrymari equos compertum est Isid. teste. lib. 12. cap. 1.

PH. Est egregia equorum fides erga dominos. Interfecto etenim Rege Scytharum ex prouocatione dimicante, hostem cum victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus, morsuque confectum legimus. Plin. lib. 8. cap. 42. Sed & Antiochi equus, vt dominum suum vlcisceretur, Gallo nomine Centoarati, qui Antiochum in pugna interfecerat, necem intulit. Ælian. lib. 6. cap. 43. quod ante illum Philarcus tradiderat, & Plin. lib. 8. cap. 42. Necem

cem autem quomodo intulerit, ibi explicat Plinius: Gallus inquit victor cum equum aſcendiſſet ouans, equus indignatione accenſus, domitis frenis ne regi poſſet, præceps in abrupta abijt.

TH. Erga dominos adeo equi ſunt affecti, vt apud Scythas etiam fame laborantes dominos paſcant, venis inciſis ſanguine: nam id ſibi fieri patiuntur, vt ſcilicet aperiatur ferro vena, & dominus ebibat ſanguinem, nil aliud poſſidentes, quod domino repēdant, quam proprium ſanguinem. Clem. Alex. pædagog. lib3.c.3.

EQ. Propterea abſque freno, ac fune, aliaue re ſponte dominos ſequuntur equi Nigritarum, non alia beneuolentia proſecuti dominos, quam canes conſueuerint. Strabo lib.17. Adeo autem affici amore compertum eſt erga dominos tum mares, tum feminas, vt luxuriæ ſuſpicionem induxerint, cuiuſmodi de Socle Athenienſi prodidit Ælianus, qui, vt ſuſpicionem aboleret, equum vendidit, qui acerrima inedia voluntariam ſibi conſciuit mortem. Ita ille lib. 6. cap. 43. eādemq. in ſuſpicionem incidiſſe Semiramidem Iuba auctor eſt, & Plin. memorat lib. 8. cap. 42. Quin & pullos zelotypia matrum teneri compertum quoque eſt aduerſus cuſtodes. Nam, vt Eudemus ſcribit, armentarius familiarius cum equa agēs conſpectus eſt ab equæ pullo: id ægre paſſus pullus, impetu facto, virum interemit, atque cum obſeruaret, vbi humaretur, eo profectus refodit, omnibus ſupplicijs cadauer iam nullum ſenſum habens vexans afflixit. Ælian. lib. 4. cap. 7.

TH. Haud dubie eſt equis erga matres veneratio, neque enim patiuntur cum illa fœdari: Ariſt. enim hiſt. anim. lib. 9. cap. 47. Ferunt (inquit) Scytharum Regi fuiſſe equam egregiam, ex qua mares generoſi omnes gignerentur, quorum vnum, qui præſtantior haberetur, cū vt ex matre procrearet, placeret, admiſſum omnino recuſaſſe, opertam deinde latuiſſe matrem, vt imprudens ſuperueniret. Verum vbi ab opere patrato faciem matris detectam agnouerat, fugam properaſſe, atque ſeipſum præcipitem intereniſſe. Plin. idem libro 8. cap. 42. Et Albert. magn. de animal. lib. 8. tract. 5. ca. 2. At Ælianus non ſolum filium ſe præcipitem dediſſe narrat, ſed & ipſam quoque matrem, quod tanti incœſtus flagitium cum filio commiſiſſet, exhorruiſſe. Ita ille lib.4.c.6.

PH. Sicut omnia animantia, quæ multo afficiuntur amore, ſæpe rabiem ſentiūt, quod experimur in canibus, ita hoc etiam equis contingit: nam efferari, inflammatoſque rabie, quum biberint equi ex Coſſinito flumine Thraciæ, qui defluit in agrum Abderitanum, memorat Ælianus libro decimo quinto, capite uigeſimo quinto, quo loco etiam tradit idem accidere equis, qui de Phontinē biberint, qui non longe abeſt ab vrbe Thebis.

EQ.

EQ. Propterea recentia omnia, ac subfrigida equis aptissima sunt, vnde etiam piscibus vesci apud Herotas, & Gedrusios fama est, fœnique loco eos habere: sed & Celtas etiam piscibus equos alere, atque etiam Macedonas, & Lydos memorat Ælianus lib. 14. capite vigesimo quinto.

TH. Disciplinam quoque subditis equis seniores præferre memorat Aristoteles de admir. libro capite nono, tradit enim in Syria ex agrestibus equis vnum armento præesse, sicut apis rex est: non pati autem eum, ut iuniores equi feminas conscendant, sed corrigere; quod si quis oberrauerit, tamdiu enim insectari tradit, donec arreptum in terram flexum ore exscindens pudenda castrauerit.

EQ. Memorantur præterea quædam equis obtigisse relatu digna, quando etiam ludentes summam exercitibus perniciem attulere: nam cum Constantinus Leonis Philosophi filius, ac eius mater Zoes, imperarent Constantinopoli, ac Simeonem Bulgarum industria Phocæ legionum domestici insigni victoria superasset, ob defatigationem, & sudorem Phocas equo descendens ad fontem quendam se recreauit. Interea equus ministri manibus elapsus in planitie castrorum sine sessore exultabat: qui cum insignis esset, tantum errorem incussit exercitibus Phocam cecidisse ratis, vt & pugna, & persecutione hostium abstinerent: quod cum Bulgarus hostis è specula quadam vidisset, suos cohortatus contra Romanos ducit, subitoque in perturbatos impressione facta, vniuersos in fugam conuertit, in qua alios Bulgari assecuti occiderunt, alij inuicem conculcati perierunt. Id narrat Zonaras in ipso Constãtino Leonis Philosophi filio.

PH. Quandoque etiam in equis quædam uestigia quasi humani sensus comperta sunt: nam cum Clodoueius Rex Alaricum Visigottorum Regem prostrauisset, ac persoluendi voti causa equũ, quo victor insedisset, B. Martino Turonis obtulisset, actum est, ne equus Ecclesiæ relinqueretur, sed Regi, & Ecclesiæ commodius futurum, si pecunia redimeretur. Clodoueius igitur centum aureos solidos obtulit, equus paruo se æstimari animaduertens immobilis extitit, neque reduci se passus est. Cum autem Clodoueius pretium duplicasset, quasi æquiore se pretio æstimatum equus nouisset, in viam se dedit, & reduci passus est. Id memorat Gregor. Turon. & ex eo Vinc. hist. libro vigesimo secundo, capite decimo tertio, Naucler. Gener. 17. Krantius in Suetia libro tertio, capite decimo sexto.

TH. Id non longè dissimile est ab eo sensu, qui in equo, cui Ioãnes primus Papa insederat, est conspectus: proficiscebatur hic beatissi-

tissimus Pontifex ad Iustinum seniorem Constantinopolim. Corinthi subsistēs, mitem equum nobilis ciuis illi obtulit (erat is equus ad vxoris tantum vsum comparatus). Ioannes igitur cum ad destinatum locum peruenisset, equum remisit: vxor pro more, cum equum conscendere aliquando constituisset, nulla arte, nullis minis, nullis illecebris adduci equus potuit, vt olim dominam admitteret: iniquum existimans, vt qui Summum Pontificem vexisset, muliebre corpusculum vlterius ferret: quod cum maritus prudenter animaduertisset, ad Ioannem equum mittit, rogans vt dono acciperet, quem & hilariter suscepit. Ex Gregorio Magno Dialog. lib.3.c.2.

EQ. Simillimum ei, quod Clodoueo accidit, contigit postea sub Pipino Gallorum Rege. Nam quidam nomine Vuillimarus, graui infirmitate depressus voto promisit oblaturum se equum Ecclesiæ B. Galli Confessoris. Incolumitate recepta, voti immemor non persoluit: verùm forte fortuna, cum Birthlonem virum nobilem comitaretur eques, ad B. Galli Ecclesiam peruenere: recedentibus omnib. equus Vuillimari substitit, neque à foribus Ecclesiæ vllis conatibus auelli potuit. Pudore tandem ductus Vuillimarus, dilatæque voti satisfactionis compunctus astantibus omnibus rē aperuit, atque ita equum Ecclesiæ obtulit. Id narrat Vualfridus Strabus in vita Sancti Galli lib. secundo, capite sexto, apud Surium Tomo 5. mense Octobri. Egit igitur equus quoddam quasi prophetantis officium, sicut Balaam asina: conscientiam domini mortuam miraculo excitauit, & quod nemine loquente dederit, actu peregit haud dubie, sic diuina dispositione operante.

TH. Propterea vt creata omnia homini seruiunt, & belluæ ipsæ, ita præcipue & equi: nam etsi inter delicias equum habeamus, nihilominus cum necessitas postulat, si absit voluptatis studium, equis vti nulla ratione prohibemur, nec officit hominis sanctitati. Quin etiā addo equos sanctorū hominū cōmoditati deseruiisse, vt nullo domitore fuerit opus, quando sedentis sanctitas id expostulauit. Sanctus enim Malachias Episcopus cum aliquando Eboracum peruenisset, comitumque suorum causa plurima vrgeret equorum necessitas, oblatus est illi indomitus equus, durissime quemlibet sessorem portans. Malachias oblatum perbenigne accipiens sibi sternendum mandat, quo adeo commode est vsus, vt peritè domitum mox conuersum inuenerit, eoque ad nouennium, id est, reliqua tota vita sit vsus, vt memorat Sanctus Bernardus Abbas Clareuallensis in Sancti Malachiæ vita. Propterea si quādo studiosius, quam par est, clerici equis alendis, & domitandis se dedunt, diuinis rebus postpositis, vltionem diuinam breui ali-

quando perdidicere. Nam Theophilactus Constantinopolitanus Patriarcha adolescens adhuc electus contra decorum, & officium equas plurimas alebat, vnam vero insigniorem sacro magno quinto die peperisse sacra celebranti nuntiatum est. Lætitia elatus, diuinoque sacrificio properanter absoluto, ad pullum recens natum festinauit; ac deinde in Ecclesiam reuersus reliqua sanctæ passionis Seruatoris peregit. Mortis vero eius causa fuit equitatio, qua audacissime vti solebat, adeò ut alliso corpore, sanguinem per os reiecerit, vnde accedente aqua intercute, diem clausit extremum. Zonaras post Imperium Romanum Lecaponi, in Constantino Leonis filio, recuperato Imperio.

PH. Sæpe id ita contingit effrenatis hominibus equis abutentibus: nam vt memorat B. Petrus Damianus ad Desiderium Abbatem, de quibusdam miraculis, Deus per equos hominum vitia vlciscitur. Clerico enim cuidam Burgundo indisciplinato, ac mundanis rebus prorsus dedito equa erat insignis, cui plurimum ob cursum confideret; armatorum collecta manu, diuinis contemptis verbis, factioni studebat, & emulationi; dimicaturus igitur cum aduersario audaciorem sese exhibuit. Casu autem, immo Deo disponente, contigerat, vt præcedente nocte equa soluta egressa stabulum per domum erraret, aceruumque salis inueniens ex eo plurimum comedisset; atque ideo siti plurima affligeretur. Dum insidens clericus obuium æmulum in agro aggreditur, equa proximum præsentiens riuum extortis de manu sessoris habenis, ad aquas accurrit, vbi tum hostili manu occiditur, tum aquis demergitur occisus. Et sanè non sine causa datus est locus prouerbio: Equum habet Seianum. Cum infelices non paucos fuisse cõpertum sit, qui illum equum possedissent. Aulus enim Gellius noct. Att. libro tertio, capite nono, id ijs verbis memorat. Caius Bassus, & Iulius Modestus de equo Seiano tradunt. Cneum enim Seium quempiam scribunt fuisse, habuisseque equum insignem. At Marcus Antonius Triumuir hunc Seium capitis damnatum miserando supplicio affecit. Eodem tempore Corn. Dolabella Cõsul, cum equi fama commotus magno eum pretio redemisset, in Syria bello ciuili obsessus interfectus est. Mox C. Cassius aduersarius equo potitus est; sed fuso exercitu suo, miseram quoque ipse mortem oppetijt. Antonius parta contra Cassium victoria, eodem equo potitus est; sed victus postea, ac desertus, detestabili exitio interijt. Hæc origo eius prouerbij.

EQ. Sed vt de equis tandem orationem claudamus, pro colophone libet adijcere rem valde admirandam. Equorum, scilicet, pilos, si ponantur in aqua stagnante, non putrescere, sed vitam, & spi-

& ſpiritum accipere, & ſponte moueri : idque ſe ſæpe expertum tradit Albert.magn.animal. libro vigeſimo ſexto in animanti, cui nomen ſeta, quod numquam augetur vltra capilli magnitudinem, licet ſit longitudine cubitali.

Eſt autem illud valde memorabile, quod accidiſſe memorant inſignes auctores apud Conſtantinopolin ante ſacellum Deiparæ virginis. Media enim nocte, cum nullus ibi equus adeſſet, pictus tãtummodo: ille omnium terrore magno bis hinnire auditus eſt: vti iam idẽ acciderat ante annos plus minus quinquaginta: id autem accidit Clemente V. Romano Pontifice, vt narrat Nicephorus Gregor.lib.8.Genebr.in Clemente V.

Quod vero paulo ante diximus, exultantem equum Phocæ toti exercitui attuliſſe perniciem, dum totus perturbaretur ordo, fecit idem timidiſſimum animal lepus, propterea ab equorum curſu, ad leporum ſermonem hac occaſione conuertemus. Nam ſub formoſo Romano Pontifice, cũ Arnulphus Imperator Formoſi tuẽdi cauſa Romæ extra Leoninam vrbem caſtra metatus fuiſſet, factio ciuium, qui tum contra Formoſum mænia tuebantur, renitebatur: contigit interim lepuſculum terroribus exterritum curſum in Vrbem direxiſſe, tum (vt fieri a multitudine ſolet) clamatum eſt ad leporem illum, turbaque non parua eundem inſequitur; ea re factioſi contra Formoſum Romani commoti, putarunt hoſtem muros ingreſſum irrumpere; quamobrem mænib. derelictis, ad tuendam introrſus reliquam vrbem deſcendunt. Ij autem, qui Formoſo fauebant, occaſionem nacti, arietibus portam impetentes Arnulphum introducunt, vti Luitprandus Ticinenſis hiſtoricus ſcribit, quod etiam Segebertus Gemblacenſis habet.

PH. Sunt & in lepore etiam naturæ miracula: nam duo habere iecinora in Biſaltarum Gaſtroniæ regione Ariſtoteles memorat de admiran.capite centeſimo decimo ſeptimo, quod & Aulus Gellius affirmat Noct.Attic.lib.16.capite decimo quinto. Cui & aliud accedit cõmemoratione dignum, quod cum toto æſtiuo, vernoque tempore lepores in Aquilonari plaga proprium colorem ſeruent, poſt autumnum, poſt primæ niuis caſũ villos fuſcos mutat in albos, vti tradit Olaus lib. 18.c.8. Ortellius in Liuonia.

EQ. Præterea illud quoque adijcere libet memoratu dignũ, mares lepores vno, eodemque tempore tum alios implent, tum ex ſe pariunt, tum nutriunt, nempe qui ſint vtriuſque ſexus participes: quin mas ſemimortuus captus inuentus prægnans tres lepuſculos ad matricem continebat: ij primum extracti fuere immobiles, deinde a ſole intepeſcentes reuixerũt; ac linguam porrigen-

tes, vbique desiderio os aperientes, lac admotum excepere, atq; aliti sunt. Ælian. libro decimo tertio, capite duodecimo. Sed de lepore hæc sufficiant.

PH. Nunc libet quædam animantia commemorare, quorum aliquid est aut in forma, aut in ratione vitæ relatu dignum. Erinaceus, qui & echinus, primus occurrit: is toto corpore hirsutus spinis contegitur, vt in hyemem cibum paret, ingreditur loca, vbi pomorum aceerui sint, seseque inuertit in cumulum hac, atque illac prorepens, atque ita aculeatis spinis poma transfigit, vnde totus pomis contectus apparet; eaque omnia absque pera in latibulum portat, seruatque in hyemem. Ex Æliano lib. 3. c. 10. Quin idem animal compertum est annum absque cibo viuere, Aristotele teste de admiran. cap. 64.

TH. Admirabilius, quod Ioseph Iesuita ex Brasilia scribit anno Domini 1560. tradidit enim animal ibi compertum echino persimile, cuius setæ prælongæ, ac prædurae sunt, colore pallido, sed aculeatæ, summa cuspide nigræ; mirum in illis setis natura recondidit. Cuicumque enim rei cuspis eius admoueatur, etiam postquam ab animantis cute est diuulsa, occulta virtute, cum à nemine vrgeatur, sponte penetrat carnem præcipuè. Mulieribus enim in vsu est ad perforandas auriculas ad inaurium vsum. Perforatio autem prorsus fit nemine impellente, quasi viuat seta huiusmodi. Experimento compertum est vnius noctis interuallo setam huiusmodi crassissimo corio admotam cuspide sponte corium totum perinde, atq; acus hominis impulsa manu transmittitur penetrasse, id se vidisse Ioseph ipse contestatur.

EQ. Colum animal sic dictum est & ipsum mira forma. Hoc fert Sarmatica regio, magnitudine propemodum cerui, villo est candido, pernicitatis plurimæ, bibit solis naribus sorbens, attractamque aquam multam in capite seruat, vt elephas in proboscide, in multorum dierum vsum, quando bibendi facultas suppetit, qua carere solet. Strabo id habet lib. 7.

TH. Taxi mira arte vtuntur in conficiendo latibulo Aquilonari regione. Efficiunt ea subterraneis locis gregatim suppetias mutua afferentes. Ignauum inter se prosternunt, supinumque reddunt, egestaque humo è latibulis, ventrem inter clunes, ac crura iacentis resupinati onerant, onustumque reliqui arreptis cruribus trahunt, & in remotum locum euersa humo toties repetunt onus, quoad & probe totus sit purgatus locus, & tota humus egesta. Olaus libro decimo octauo, capite decimo octauo.

Vt ita

Vt ita taxi videantur artem hanc dedicisse a castoribus, de quibus, iam antea egimus: aut forsan a taxis ipsi didicere castores.

PH. Lutra quadrupes est, ac pro portione longior, adeo cicur fit in Suetia, præsertim vero ad coquorum ministerium, vt solo coqui nutu piscatum eat, atque ingressa piscinas eius magnitudinis pisces captos, quos coquus iusserit, ad eum perfert: idque toties, quoties coquo videatur satisfactum. Olaus libro decimo octauo, cap. 12.

EQ. Est memorabile animal sariguea in nouo orbe, & in India orientali adinuentum: est catti, seu felis magnitudine; posteriores, ac priores pedes pellicula interposita coniunguntur, velut anseribus in pedib. est pellis, aut qualis est vespertilionibus: Vbi hoc animal adnititur, aliquantulum euolat eius pelliculæ præsidio, sed pondere corporis perfacile lassatum redit in solum, qua ex lassitudine sæpenumero captum est. Euolat in arbores, & ex arbore in arborem auium more. Nicolaus de Comitibus in itinerario Indico, apud Ramusium Tomo primo, at de nouo orbe, & ex Brasilia scripsit Ioseph Iesuita anno Domini 1560.

TH. Cuniculi commemorandi sunt nobis eo nomine, quod tanta sæpe fæcunditate sint, vt in immensum multiplicato foetu, omnia suffodiant, atque oppida in ruinam impulerint, cuiusmodi in Hispania contigisse memorat Plinius libro octauo, cap. 29. ex Marco Varrone; quin & populos Minoricæ, Maioricæq. Insularum eiectos fuisse memorat Strabo lib. 3.

EQ. Quod mihi superest commemorandum, omnem fidem videtur excedere. Narrat enim Aloysius Almeida ex Iapone scribens anno Domini 1566. in regno Goto extare siluam, in qua tantum gignitur animal canis magnitudine, cruribus breuioribus, ad esum humanum percommodum, aureo esse colore, præmolli etiam villo. Cũ senuerit hoc animal, dimissa terra sponte, mare ingreditur; ibique paulatim transformatur in piscem, ac per singulares corporis partes, certo quodam temporis interuallo, mutata re vera quadrupedis forma, ac natura, transit in piscem. Idque adeo verum esse obtestatur auctor, vt aliquando contigerit piscem huiusmodi captum inuentum nondum omnibus corporis quadrupedis partibus prorsus transformatis, nondum videlicet opportuno elapso tempore, quo omnia piscis membra effici potuerint: pars enim adhuc permanebat quadrupedis, pars altera iam squammis, & pinnis formata videbatur: adijcit fabulosum id non esse, sed compertissimum iam fuisse, veritatique huic adstipulari indigenarum omnium consensum.

PH. Sunt & quadrupedes in Aquilonari regione, sūma industria flumina traijcientes, dossos enim appellat Olaus lib. 18. c. 14. Horū industriam explicat in tranandis fluuijs. Lignum pedibus tenent, caudam, quæ villosa, patensque est, erigunt, expansamque velorum modo præferunt, donec in aliam partem peruenerint, vt quib. natandi peritia à natura negata est, ceu nauigandi fuerit concessa.

TH. Monstrosum animal est etiam, de quo meminit Ioseph Iesuita scribens ex Brasilia anno Domino 1560. Tamandrua nomen illi esse tradit, canis maximi magnitudine, sed ob breuitatem crurium nullius esse pernicitatis: nam cursu ab homine anteuerti potest. Setosum est animal, vnde se tuetur; est autem illi adeò durum tergus, ut vix sagittis sit penetrabile; collo est oblongo, capite exiguo pro corporis portione, os sine hiatu, rotundum, annulo, quo in digitis vtimur, non latius; linguam inde exerit trium ferè pedum mensura; exerit autem præcipue iuxta formicarum latibula, ad quam imprudens formicarum grex accurrit, totamque ipsam linguam obrepit, quam vbi prorsus contectam formicis sentit, ad se eam retrahit, atque ita formicarum exercitus illi cedit in cibum: anteriora crura adeo ingentia sunt, vt superent hominis femora: vexatus sedet, atque fortissimis anterioribus pedibus pugnat. Id se vidisse Ioseph ipse testatus est.

EQ. Et illud monstrosum est animal, de quo Quotensis sum. c. 22. nomen illi esse Bardatum scribit; magnitudine est canis: cauda illi, ac reliquum corpus cartilagineum; quamquam sit quadrupes, obtegitur testa, corticeue perinde ac crocodili, obduro; squāmoso, color illi albus, subobscurus; tegumentum illud captaphracti equi armaturæ persimile est; è tegumento eminent cauda, & pedes, collum, & aures; subterranea inhabitat cuniculorum more.

PH. Superest postremo nobis commemorandus Gulo apud Olaum denominatus; animal est canis prægrandis magnitudine, capite, atque auribus catto persimilis, vulpina cauda; tantæ est voracitatis, vt distento, plusquam capere possit, ventre repleatur; ac ad angusta properet, ut compressa aluo cibus egeratur, ac celerius ad iterandam voracitatem recurrat, idque sæpissime repetit: pellis illi perpulchra est varijs figmentis effigiata; tantaque est illarum pellium mollities, vt passim lecti sternantur; verum hoc admirabile contingit cubantibus, vt somnient se deuorare etiam feras. Præterea qui pelles huiusmodi induunt, voracissimi quoq. fiunt. Olaus lib. 18. c. 6.

TH. Pro colophone rerum a nobis commemoratarum meminisse libet ex Eudemo in Libya animal, cuius nomen nondum est

cognitum

cognitum; illi est numerorum cognitio, cum enim venatu uiuat, in vndecim partes prædam semper diuidit, decem quidem comedēs, vndecimam relinquit. Id memorat Ælian. lib. 4. c. 52. vt hinc pateat Libycis feris deteriorēs esse, qui in agro decimam non dimittant in vsum Ecclesiæ, pauperumque distribuendam.

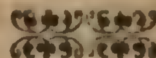
EQ. Adhuc, & aliud commemorandum est, cui numerorum non solum cognitio est, uerum etiam nobis horarum diurnarum leges primum præscripsit. In Aegypto enim memorat Hermes Trimegistus quadrupedem fuisse duodecies paribus omnino internallis emittentem vrinam. Vnde obseruatum, horologij vicem animal præsetulisse, ideoque per horas duodecim tum primum diem diuidi ipse Trimegistus coniecit, ut memorat Polyd. Virg. de Inuent. rerum lib. 2. c. 5.

PH. Animal huiusmodi Hermetis forsitan erat plus æquo bibax, vt toties lotium redderet; aut fortè totū in flegma tenue defluebat: nam qui parum bibunt, flegma habent tenacius: nam quædam animalia cō perta sunt, quæ numquam bibant. Est in Africa animal quadrupes lacertæ fere persimile, sed altius, & crassius, immo & longius, numquam hoc bibere tradunt. Sed vereor hoc animal potius inter serpentes adnumerari, quam inter quadrupedes, ideo tunc recensebimus pluribus.

SERPENTES

COLLOQVIVM OCTAVVM.

EQVES. Litor noſter,cum ex agro rediret,narrauit commemorandam locuſtæ de ſerpente victoriam: apprehenderat illa ſerpentis guttur, atque ita beſtiā extinxit abſque pugna: mirum ſane imbecillum animal ſuperare fortiſſimū, fatuum vincere aſtutiſſimum.

PH. Hoc præcipuum eſt in locuſtis naturæ miraculum, vt ſingulæ ſerpentem,vt libet,necent,faucibus mordicus apprehenſis. Id enim tradit Plinius lib. 11.c.29. Propterea & ipſa locuſta etiam, faucibus obſeſſis,moritur:matres enim,cum pepererint, certū eſt eas mori,vermiculo ſtatim circa fauces innaſcēte,qui eas ſtrangulat,quod ibi etiam adnotauit Plinius.

EQ. Incidit igitur hanc ob rem opportunitas, argumentūq. vt de ſerpentibus diſſeramus.Propterea,vt de eis agamus commode,optarim nos conſcendere in colliculi huius verticem, ibi conſeſſuri ſub amœniſſima aliqua lauro,aut,ſi magis libeat,ſub picea: ex pluribus enim eligenda fuerit,quæ ex toto ordine magis ſit opaca. Sunt enim ibi perpetuæ ſedes ligneæ immobiles ad huiuſmodi colloquia paratæ.

TH.

TH. Si de ſerpentibus diſſerere in animo eſt, de re agemus per ſe admiranda: ſerpentum enim tot ſunt venena, quot genera, tot pernicies, quot ſpecies, tot dolores, quot colores, vt Iſidorus memorat lib. 12. cap. 3. Illud autem erit in hac ſermocinatione præcipuum, quod reminiſcemur, in quam foueam ſerpens genus humanum omne ipſius orbis conditi initio impulerit, quāquā nō ipſe ſerpens irrationalis tunc hominem læſerit, ſed in illo locutus diabolus, ſicut in aſina Balaam Angelus, vt ſcribit S. Auguſtinus de Geneſi ad litteram libro vndecimo, capite decimo nono, Diabolus enim ipſe fuit, qui ſuaſione ſua hominem perpulit ad caſum. Vnde illi ſerpentis cognomentum, vt in Pſalmo nonageſimo, & ſuper Ioan. tract. 10. idem doctor tradit. De ſerpente igitur diabolo nihil diſſeremus, auerſati beſtiam, & ſtimulis eius, conſilijſue nullam vmquam fidem adhibentes: lædere enim non poteſt, niſi volentem: ſubeſt enim etiam hodie imperio hominis. Nam & ipſum animal ſerpens hoc ſuapte natura conteſtatur, reueritus hominem velut dominum: illum enim nudum in Paradiſo nouit ante lapſum; propterea nudum hominem etiam hodie non audet attingere. Iſidorus lib. 12. cap. 4. in fin. Vinc. Natur. lib. 20. cap. 14.

EQ. Iure id facit, nam ſi Pythagoræ ſententia vera eſt, ex medulla hominis mortui putreſcentis gigni ſerpentes, odiſſe non poterunt, vnde gignantur.

PH. Non ſolius Pythagoræ fuit illa ſententia ab humanis medullis gigni ſerpentes: fuit enim aliorum quoque: Ouidius enim id cecinit.

Sunt qui, cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro,
Mutari credant humanas angue medullas.

Quod Iſidorus etiam ſcribit eodem cap. 4. Quin antea etiam Plinius tradidit lib. 10. cap. 66. ijs verbis: Anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni accepimus à multis. Sed & Ælian. lib. 1. c. 53. Hominis (inquit) mortui ſpinæ medullam putreſcentem in ſerpentem conuerti aiunt, exoririque feram, & ſerpere animantem immaniſſimam ex manſuetiſſimo.

TH. Eſt certe hoc valde admirandum, hominem cælum ore ſemper ſpectantem, & eo etiam tendentem toto animi niſu ſerpentem gignere; ſed illud ad myſterium trahitur. Si enim irrationali vita viuens tantummodo in terra ſerpit, venenoſis afflatibus humanam ſocietatem corrumpens, tortuoſis cogitationibus dolos machinando, in latibulis turpitudinem ſemper exercens; æquum iudicium eſt, vt defuncta caro, quales fuerunt ſerpentini mores, tale animal gignat. Ideo re uera, naturaque ipſa nec ſerpens, nec aliud vllū animal cū homine hoſtilitatem habet: Sed quia per peccatum

catum Deo omnium Domino, ac conditori iniuriam irrogarat homo, ab omnibus lædi, ac contemni, quin & plecti oportuit; vt per sancte scripsit beatus Gregorius hom. 35. ex 40. Quoniam in cunctis deliquimus, in cunctis ferimur, vt impleatur, quod dictum est Sap. 5. Et pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Hæc ille. Initio igitur orbis conditi nihil horrificum erat in serpente; erat potius mitis ille, ac mansuetus, nec ad vllum hominis terrorem in terra prorepebat, sed altus super pedes gradiebatur homini obsequuturus, vt Basilius tradit in sermone de Paradiso. Et id re vera fuit, cum quæ creasset Deus, esset omnia valde bona. Gen. 1. Nulli erant noxia, antequam homo noxam ipse contraxisset; à tempore vero peccati noxia quæque apparuerunt, præcipue vero venenata, quæ non inutiliter fuisse creata, immo potius vtiliter constat; quandoquidem multa ab ijs, præcipue à serpentibus bona consequi possumus, eodem Basilio doctore exem. hom. 5. vbi de venenatis herbis agens sic ait. Horum nihil otiose, nihil inutiliter generatum: nam aut alicui brutorum generi alimentum exhibent, aut etiã nobis ipsis à medica arte in aliquod malorũ solatiũ inuẽta sunt. Hæc ille. Nam & viperæ carnibus theriaca homini salutaris fit, vt scribit Gregorius Nazianzenus in Monodia: vipera enim, & reliqua noxia homini adhuc seruiunt. Ioan. Chrysost. Tomo. 1. in psal. 76.

EQ. Nisi venenata essent, inutilis homini fuisset indita prudentia, quæ à venenatis excitatur, vt ab eis, noxijsque omnibus caueat: quin nullum adeo venenatum natura est, cui non sit & venenatum contrarium: hac re excitata quoque hominis est solertia, vt disceret, quæ venenata alijs essent velut opportuna remedia: ac præterea etiam ipsa venenata persæpe indita habent contra suum virus salutarem medicinam: nam qui à viperæ morsu læsi fuerint, si eam exustam, in cineremque redactam læsæ parti adhibuerint, vim veneni propellunt. Lactantius de ira Dei c. 13. cuius verba libet depromere: Academici contra Stoicos disserentes solent quærere, cur, si Deus omnia hominum causa fecerit, etiam multa contraria, & inimica, & pestifera nobis reperiantur, tam in mari, quam in terra? Quod Stoici veritatem non respicientes ineptissime repulerunt. Aiunt enim multa esse in gignentibus, & in numero animalium, quorum lateat vtilitas. Sed eam processu temporum inueniri, sicut iam plura prioribus sæculis incognita necessitas, & vsus inuenerit: quæ tandem vtilitas potest in muribus, in blattis, in serpentibus reperiri, quæ homini molesta, & perniciosa sunt? An medicina in his aliqua latet? quæ si est, inuenietur aliquando, nempe aduersus mala, cum id illi quærantur esse ob ma-

lum

lum: viperam ferunt exustam, in cineremque dilapsam mederi eiusdem bestiæ morsui: quanto melius fuerat eam prorsus non esse quam remedium contra se ab ipsa desiderari? Breuius igitur, ac verius respondere potuerunt in hunc modum. Sicut bona innumerabilia data sunt homini, quibus frui posset, sic etiam mala, quæ caueret. Nam si malum nullum sit, periculumque, nihil denique quod lædere hominem possit, tollitur omnis materia sapientiæ, nec erit homini necessaria. Hæc ille.

TH. Elegãter sane Lactãtius pro more suo, cui suffragatus mihi videtur insignis etiam Philosophus Eusebius Cæsariensis, qui præparat. Euang. lib. 8. cap. 5. Serpentes (ait) & venenata animalia multos ad morbos, & maxime perniciosissimos remedia conferre saluberrima medici perhibent; videbisque, si diligenter attendere volueris, in magnis theriacis nonnulla mẽbra eorum accuratissime sumi. Deinde à Deo ista esse parata in peccatores, sicut eculeos, & alia tormenta in iudicijs præparata videmus. Hæc ille. Quibus eam quoque sententiam addendam puto, hæc omnia, tametsi venenata, ad summam Dei indicandam potentiam, & ad augendã illius gloriã fuisse procreata, ne aut imbecillitas, aut imminuta hac parte gloria uideretur. Inde enim homini, qui ad diuina contemplanda conditus est, cælestis contemplationis, diuinæque pietatis præbetur occasio, vt venenatorum, in quibus omnibus aliqua elucent virtutis vestigia, sibi proponat exempla etiam imitanda. Nam quo ad serpentes pertinet, in ijs Christus nos erudijt inesse prudentiam, eamque nobis esse imitãdam, cum diceret. Estote prudentes sicut serpentes Matth. 10. Ex hoc vero venenatorum genere diuinam quoque contemplandam virtutem etiam Moyses docuerat Israeliticam gentem in deserto: eos enim, qui ipsorum morsib. fuerant sauciati, sanari alio antidoto nõ posse dixerat, nisi in æneum serpentem, quem illis in summo stipite contemplandum proposuisset, fixis oculis prospectassent: solo igitur prospectu eos sanatos res ipsa edocuit. Num. 21. Nemo igitur diuinum intellexisset mysterium, summum scilicet illum Christum, quem nos colimus, à diabolo sauciatis nobis salutis afferre remedium, si venenata illa non fuissent, et nisi fixis mentis oculis in eum corda nostra dirigerentur. Per uenenata igitur vt animi ægritudines significatæ sunt, ita esse ea oportuit ad hominis exercitationem; & ad excitandum eum, vt alta, cælestiaque comtempletur, Christumque ipsum, vnde salutem expectet. Ioann. 3. Iure igitur ab hoc venenato animanti etiam nos ediscere prudentiam Christus edocuit; qui se ipsum etiam illi comparauit.

EQ.

ceditque Antoninus chron. tit. 16. ca. 21.

PH. Ex iis igitur perspicuum factum est, venenatorum serpentum creationem fuisse perutilem, vel illa sola S. Augustini ratione, vt ab eius pellis exuuio nos quoque renouari quotannis corá Deo perdiscamus; ne vero cuique ambiguum forte sit, serpentem exuere quotannis pellem, Aristotelis promemus testimonium animal. lib. 8. cap. 17. Vna enim die, ac nocte huiusmodi innouationi sedunt serpentes; id ipsum & Plinius tradit lib. 8. cap. 27. Anguis (inquit) hiberno situ membrana corporis obducta, fœniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusque vernat: exuit autem á capite primum, nec celerius, quam vno die, ac nocte replicans, vt extra fiat membrana, quod erat intus. Hæc ille. Atque ita ex hoc animante discimus virtutis exempla, oportere scilicet nos veteré exuere hominem, semperque bonis operibus renitescere, atque adolescere; quin & incolumi ita spiritu vegetari. Nam S. Augustinus recolit in exuenda pelle anguem & incolumitate donari, & senectutem deponere, atque ad iuuentutem redire. Hæc ex illo de Ciuit. Dei lib. 8. cap. 15. perutilis igitur fuit huius venenati procreatio.

EQ. Nostræ igitur culpæ est, atque ideo imbecillitatis, quod nos lædunt serpentes summo Dei consilio procreati.

PH. Quandoque tamen lædendi vim amittunt, non nostro certe merito, sed diabolica arte, vt corporibus illæsis, virulentius lædant animas, velut incantantium arte fit: ciusque artis integros populos compertos constat, hi sunt Ophiogenes, Psylli, ac Marsi, hos non lædunt serpentes. Docet enim Diuus Augustinus incantationibus deuinci serpentes ab iis, & diabolum quoque ea in re aliquid operari, vt scribit de Genesi ad litteram lib. 11. c. 18. præter id, quod iis populis ater quidam inditus est odor, quo quasi pestifero ipsi serpentes fugantur, Plinio teste lib. 8. cap. 25. Vnde fit, vt quasi obstupentes illis noxii esse non possint. Plin. lib. 21. cap. 13. lib. 25. cap. 10. lib. 28. cap. 3. Quin in Psyllis nescio quid est admirabilius, vt Agathorcides scribit, iis enim non modo serpentes nihil obesse, sed nec qualibet venenata animantia possunt: cum enim venenatum aliquid ad eos accesserit, vel eorum corpus attigerit, vel aliquem odoré exhauserint, veluti soporiferá potionem bibisset, sopitur, ac tandem debilitatur, quo ab eo Psyllus recesserit Ælianus lib. 16. cap. 27. Callias quoque libro 10. historiæ, quam scripsit de Syracusano Agathocle, tradit serastas serpétes pestiferum morsum infigere, sed Psyllos saliua dolorem ægrotanti auferre: aut hausta intra denses aqua abluto ore ex ea tradere in poculum ægrotanti, & ægrotanti nudo nudus incumbit: &

EQ. Nobilior certe ars hæc est, qua mortifera animantia com primantur. Erit nobilissimum opus, si homini famulari compellantur eadem fide magistra: suppetunt autem de ea re exempla: Marcus enim sanctus in monte Marsico (non est is ex Marsica gente ad serpentium incantationem perita) diuina ope adiutus in suam speluncã cũ serpens aliquando ingrederetur, ipse oratione non intermissa, cicurem adeo reddidit, vt sese humiliatum prosterneret, eoq. progressa est familiaritas, vt cum ipso etiã cubaret, in illius quoq. os manum, pedemue immittebat, nihil veritus: atque huic hospiti triennium conuixit, donec ipse serpens sponte abijt. Gregor. dialog. lib. 3. cap. 16. Nec hoc tantum, vt familiariter conuixerint sanctis serpẽtes inuenti sunt, sed etiam vt iussa perceperint, & fuerint obsequuti. Fur enim hortulum quendam conculcauerat, ac furto quædam abstulerat. Monachus hortulanus, comperto loco, quo fur ingressus esset, serpentem quæsitum his verbis affatus est: Sequere me. Sequentem in eum ipsum locum deduxit, quo fur ingredi consueuisset: ibique in nomine Domini nostri Iesu Christi iussit bestiæ, ne custodito loco quempiam inde ingredientem deinceps admitteret: paruit illa, ac se transuersam exhibens omnem aditum occupauit: cumque nocte adesset fur ingressurus, adeo magnum in modum absterritus est, visa bestia, vt præceps resiliens in sentes fit lapsus, quibus implexus, neque se extricare valens egredi, nec ingredi potuerit, donec mane à Monacho increpatus dimissus est: Greg. dialog. li. 1. c. 3. Ammon quoq; vir sanctus serpentibus duobus maximis iussit se sequi, & constituit cellulæ suæ custodes aduersus latrones: ij igitur cum eo accessissent, admirantes, & pænitentia ducti sanctissimi deinceps fuere. Vita SS. Patrum p. 1. de sancto Ammone Abbate: Sed hæc ex innumeris sufficiant diuina miracula.

TH. Quos modo recensuimus, cicures serpentes non ipsa natura, aut assuefactione fuere, sed Dei virtute: attamen in Africana prouincia Numidiæ in mõte Ziz tradunt ibi omnes cicures esse, vt domos permeent perinde, ac consueuerunt apud nos catti, & canes, micasque de hominum mensis comedunt, nemini prorsus noxij, vt memorat Leonius p. 3. Quin & in oriente Indica Insula Malucco cum ingentes adeo sint serpentes, vt capram, suemque degluciant, prorsus tamen sunt mites, atque innoxij homini, quem numquã lædunt, nisi forte fame nimia adacti in obuiũ quodlibet furant. Balthassar Diaz Iesuita ex Malucca anno Domini 1556. Propterea ne vnica esse Dei virtus in serpentibus putaretur, vt aut venenata oĩa, aut homini inimica etiã omnia putarentur, sine virulentia eos esse voluit: quin neque vbique eos esse, aut inueniri con-

stituit

ſtituit; quandoquidem in Laponia Aquilonari regione non modo non inueniuntur, verum ibi viuere non poſſunt, vt Iacob Zieglerus vir alioqui impius tradit in ſua Laponia: quod equidē à cæli, ſoliq; natura eſt: at aliquando ipſi, quos ſæpe memoramus, ſancti Dei regiones ſerpentibus vacuas reddiderūt, inde expellentes, fineſque, ac locorum metas illis conſtituentes, vltra quas, ne progrederentur, iuſſerant. Fecit id Diuus Hilarius in Inſula Gallinaria; quæ cum ſerpentibus eſſet refertiſſima, crucis ſigni virtute, fixa in terram virga, metam, quam ne illi excederent, conſtituit: namque illi neque aſſignatos fines vmquam præterire. Fortunatus in eius vita, libro primo apud Surium Tomo. 1. Ianuario. Sed de formis varijs ſerpentum videretur modo agendum.

EQ. Antequam de illis agamus, optarim doceri, ſi rebus iſtis exerceatur incātatio, aut vt obſtupeſcant ipſæ beſtiæ, aut vt obſequentes reddantur; idque ſi fiat, num liceat Chriſtiano homini? vt ita ambigam, permouit me Pſalmus quinquageſimus ſeptimus; ſapientiam enim nuncupat huiuſmodi incantationem; cum hæc verba contineat. Furor peccatoribus ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas; quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis ſapienter.

TH. Non omnia, quæ in ſcripturis ſacris ad aliquam ſimilitudinem commemorata ſunt, probari, & laudari videntur; ſed ita accipienda ſunt, vt per auctoritatem diuini verbi ex earum erudiamur ſimilitudinibus rerum, quas illæ recolunt. Similitudo enim ſæpe, non autem res ipſa, nos erudit. Sanctus enim Auguſtinus illum Pſalmi locum de incantatione ita interpretatur, vt incantatio damnetur, ſimilitudo nos erudiat, audiamus igitur eum. Aſpis ideo ſurda, quia obturat aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium. Audiuimus (inquit) quod & homines dicunt, qui ea, qua potuerunt, hac cognitione didicerunt; ſed tamen quod ſpiritus Dei multo melius omnibus hominibus nouit: non enim fruſtra hoc dixit, niſi quia fieri poteſt, vt verum ſit etiam illud, quod audimus de aſpide. Aſpis, cum cœperit pati incantatorem ſuum Marſum, qui eā quibuſdam carminibus proprijs euocat, ſicut ſunt multa etiam magica, audite quid faciat. Sed interim in hoc attēdite fratres, hoc enim proloquendum eſt, ne quiſquam veluti hæſitans audiat.

Non vndecumque datur ſimilitudo à ſcripturis, laudatur ipſa res, ſed tantum inde ſimilitudo trahitur: non enim iniquum laudauit iudicem, qui nolebat audire illam viduam, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Et tamen inde ſimilitudinem traxit. Nec illum laudauit pigrum, qui tres panes non propter

amicitiam dedit petenti; sed tædio victus, & tamen inde similitudinem dedit: & de rebus ergo non laudandis trahuntur, secundum quendam modum nonnullæ similitudines: aut si propterea putatis eundum esse ad Marsos, quia hoc audistis in scriptura Dei, eundum est & ad spectacula Theatri, quia dicit Apostolus: Non sic pugilor, quasi aerem cædens, pugilari enim est Pancratium facere: iam quia hinc data est similitudo, spectacula ista delectare nos debent? aut quia id dixit, qui in agone contendit, ab omnibus abstinens est, propterea agonistica ista vana, & ludrica debet affectare Christianus? Attende quid tibi dicatur ad similitudinem, quid admoneatur ad prohibitionem: ita ergo & hic data est quædam similitudo de Marso, qui incantat, vt educat aspidem de tenebrosa cauerna, vtique in lucem vult educere: illa autem amando tenebras suas, quibus se inuoluta occultare dicitur, quod cum exire noluerit, recusans tamen audire illas voces, quibus se cogi sentit, allidit vnam aurem terræ, & cauda obturat alteram, atque ita voces illas, quantum potest, euitans non exit ad incantantem. Huic similes dixit spiritus Dei quosdam non audientes verbum Dei, & non solum non audientes, sed omnino vt non valeant audire facientes. Hactenus ille, cuius quoque sententiam est sequutus Isidorus libro duodecimo, capite tertio.

EQ. Explicatum est, quod quærebam admirabili sapientia: nec vllus superest hæsitandi locus. Fecere igitur patres, de serpentibus quidquid libuit, sola Dei permissa potestate, nulla incantaionis arte accedente. Et vt video, solius aspidis est in obturandis auribus dolositas, atque ingenium longe pessimum, quo significantur ij, qui cum male agant, lucem oderunt. Ioan. tertio, & eorum quoque refert similitudinem, qui vt bene agant, nolunt intelligere. Psalmo trigesimo quinto. Est tamen aspis valde grata etiam homini sibi beneficium præbenti. Nam in Ægypto alebatur aspis, eratque cicur: at cum accidisset domini puerum ab suis catulis venenari, atque occidi, indignata mater in filios beneficij immemores, & ingratos sæuiens illos ipsa peremit. Alb. anim. libro vigesimo quinto in aspide: quo etiam loco adijcit, aspidi impossibile viuere absque sua compare, altera igitur mortua, altera quoq; breuissime diem suum obit.

PH. Odit autem aspis lucem, mauultque in tenebris degere, quam captiua incantatoris fieri. Attamen mirandum in

modum solis est amantissima aspis, eiusque oculi aquilarum comparantur, vti scribit S. Augustinus libro secundo, capite nono, de moribus Manich. Tomo primo.

TH. Si aquilarum oculis comparantur aspidis oculi, videbuntur præferendi oculis basilisci.

PH. Illa oculorum comparatio ad id pertinet, vt recto intuitu solẽ non aliter aspis prospectet, atque aquila solet, nihil nictans, sicut in auibus disseruimus: at basilisci oculi nec solem vnquam respiciunt, ad id tantum efficaces memorantur, vt quæque visa inficiat, immo etiam solo visu animantia interimat: quin & seipsum quoque visu proprio interimit: armatus enim homo sese speculo contectum exhibet basilisco; ille sese prospectans reflexu radiorum suorum perimitur. Viues scholio ad S. Augustinum de ciuit. Dei libro decimo octauo, capite decimo tertio.

Nec solus Basiliscus visu occidit: est autem eadem perimendi vis ex visu in Armena serpente, quin etiã sibilo occidit, atque etiam necat sibi approprinquantes sine morsu: at a basilisco perimi ipsa potest. Alb. anim. lib. 25. A. & B.

EQ. Basilisci formam optarim explicari.

PH. Ante omnia insigne illi caput est diademate, ac corona Regia exornatum, perinde ac latronum Reges coronis exornari consueuerunt, quod latrocinandi arte præfulgeant: iure igitur cum præ omnibus virulentissimum hoc sit animal, impietatis coronam illi deberi vel ipsa docuit natura de illo igitur ita Solinus capite vigesimo nono. Ægyptus basiliscum creat malum in terris singulare. Serpens est pæne ad semipedem longitudinis, alba quasi mitrula lineatus caput. Nec hominum tantum, vel aliorum animantium exitio datus, sed terræ quoque ipsius, quam polluit, & exurit, vbicunque ferale sortitur receptaculum. Denique extinguit herbas, necat arbores, ipsas etiam corrumpit auras, ita vt in aera nulla alitum impune transuolet infectum spiritu pestilenti. Cum mouetur, media corporis parte serpit, media arduus est, & excelsus. Sibilum eius etiam serpẽtes alij perhorrescunt, Et cum acceperint, fuga quæque, quoquo possunt, properant: quidquid morsu eius occiditur, non depascitur fera, non attrectat ales. Mustelis tantum vincitur, quasi illinc homines inferunt cauernis, in quibus delitescit. Vis tamen ne defuncto quidem deest. Denique basilisci reliquias amplo sestertio Pergameni compararunt: & vt Ædem Apollinis manu insignem nec araneæ intexerent, nec alites inuolarent, cadauer eius reticulo aureo suspensum

sum ibidem locarunt. Hæc ille. Accedit & Isidorus libro duodecimo, capite tertio. Adijcit autem Albertus anim. libro vigesimo quinto: B. si argentum basilisci cineribus fricetur, accipere auri splendorem, pondus, & soliditatem: esseque fabulam ipsum gigni è gallinacei ouo.

TH. Solertissime explicauit hoc animal Solinus, sed ne vni credere videamus, tametsi locupletissimo testi, exaggerabimus aliorum quoque verbis virulentiam eius animantis. Plinius tradit libro vigesimo nono, capite quarto, alias omnes serpentes fugere Basiliscum; alios enim olfactu necat, hominem vero, etiam si tantum aspiciat, interimit. Sed libro octauo, capite vigesimo primo, explicatius de illo scribens, Cyrenaica (ait) basiliscum generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, vt quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modo, verum & afflatos; exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam, ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui, non equitem modo, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim erectum concupiscere Reges videre) mustelarum virus exitio est. Adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Hæc ille. Cui accedant, quæ Ælianus libro secundo, capite quinto. Basiliscus (inquit) magnitudine est dodrantali; tamen serpentium vel maximus non longo interuallo, sed statim basiliscum intuens exsiccatur basilisci spiratione, ac si baculum quispiam teneat, ille momorderit; baculi dominus necatur. Hæc ille, qui & libro eodem capite septimo In Africa (inquit) mulos vel cæsos, vel siti animo deficientes Archelaus, ait, plerosque mortuos humi iacere proiectos, eoque magnam serpentium vim influere ad eorum cadauera depascenda, easque basilisci audito sibilo se statim in cauernas, infraue arenas abdere.

Illum vero eo profectum in tranquilla permultæ pacis libertate prandere: postea vero, quam pransus sit, sibilo repetito latitantibus serpentibus significare, se iam pransum ex cadaueribus abire. Præterea vero, quod alias diximus in finibus, basiliscus horret gallinacei cantum, immo propemodum emoritur: ita per Africam viatores gallinaceos gerunt, ne metuant basiliscos. Hæc ille libro tertio, capite trigesimo. Iure igitur gallinaceos metuit hæc bestia, tum quod ipsa auis corona redimita est longe ampliore, ac pulchriore, nobilioreq; tum quod etiam leo quadrupedum Rex volucrem eandem velut Regiam veretur.

EQ. Non desunt alijs serpentibus diademata, quæ etiam Regium statum quempiam indicant. In Aquilonari enim plaga serpens est, cui soli crista præcandida in capite patet, haud reliquæ serpentes speciei eiusdem quasi ducem sequuntur, aut prudentiorem, aut forsitan etiam virulentiorem. Olaus lib. 21. cap. 30. Non dum tamen compertum est animantis nomen.

PH. Iure incognitum adhuc est animantis nomen, quod nulla insigni naturæ prærogatiua polleat, nihil præter diadema gerat, commemorandum. At basiliscus adeo illustris est, vt etiam Regulus non paucis historicis sit nuncupatus: de quo tamen omnis vis tum excidit, cum Christi nomen, fidemque sequentes aduersus illum intrepide insurrexerunt. *Leonis* enim Quarti Pontificis tempore Romæ inuentus est Regulus, qui suo halitu, venenoque multos mortales perimeret: at Leo ipse suis orationibus, ac signo crucis è fornice sanctæ Luciæ virginis in Orthea illum extinxit. Platina in ipso Leone IIII. Ita fit, vt seruorum Dei inuulnerabilis vis esse videatur, quos nec basiliscus lædat, immo potius ab ipsis perimatur: non vt à mustelis virulentia, non vt à gallinaceis cantu, sed solo crucis signo, orationeque. In regulo enim vere vis quidem est, vt anhelitu aerem inficiat, & superuolantes aues exanimet. Esaiæ capite decimo quarto, & ibi sanctus Hieronymus ad illa verba: Ne læteris &c. Tradit & Auicenna &c. Bartholomæus Anglicus libro de rerum proprietatibus, titulo de halitu: at nihilominus rite in Christum credentes eam aeris infectionem non modo superant, verum etiam expurgant, virulentiã pellunt, ipsaque noxia animantia diuina quadam vi conficiunt. Abbas enim Ammon, cum in deserto hauriret aquam, basiliscum obuium habuit: at fide eximia adiutus iactans se in faciem suam dixit: Domine, aut ego moriturus sum, aut ista bestia. Mox basiliscus per virtutem Dei extinctus est. Hæc ex libro de vita Sanctorum patrum parte secunda capite ducentesimo primo. Sed redeamus ad reliquas serpentum formas.

TH. Amphisbena admirabili est forma, neque vllum vmquam animal illi aliqua est similitudine comparandum. Extremis enim corporis partibus capita singula habet, ita vt præter consuetum caput in extrema quoque cauda aliud habeat; de ea ita Solinus capite vigesimo nono: Amphisbena (inquit) serpens consurgit in caput geminum, quorum alterum in loco suo est, alterum in ea parte, qua cauda; quæ causa efficit, vt capite vterque sexus nitibundo serpat tractibus orbiculatis. At Plinius libro octauo, capite vigesimo tertio, geminum huic caput

esse miratur, quod ex vtroque fundat venenum. Eademque habet Ælianus libro nono, capite vigesimo tertio. Sed libro octauo, capite septimo illud ex Nicandro auctore recolit. Amphisbenæ (inquit) pellis bacillo circumiecta omnes serpentes pellit, & alia animalia, quæ etiam si non momorderit, si tantum tetigerit, interficit.

E Q. Est equidem singulare hoc monstrum tum forma, tum veneni præsentanei efficacia; sed illud bestiæ præterea inditum est, vt præter reliquarum serpentium naturam frigus vincat, non torpescat ab illo: amat enim illud, atque præ serpentibus omnibus a cauerna emergit, etiam ingruente frigore: vtiturque vtroque capite, vtro ambulet, totum cum illo progreditur corpus circulari motu. Isidorus libro duodecimo, c.3. Olaus libro 21. capite vigesimo octauo.

PH. Bicipitem hanc serpentem paucis esse conspectam putarim; ideo esse Amphisbenæ duo capita negat Albertus, sed ad duas vergere partes æquali motu; inde coniectatum, duo esse capita. Alb. anim. lib. 25. in amphisbena. At alios esse bicipites serpentes, aliaque forma constat: & vtrumque caput vna ceruix colligat; id Ælianus habet libro decimo septimo, capite quadragesimo primo, ex Pamene auctore. Tradit enim bicipites esse, ac binis pedibus ad caudam in flumine Argade, quod ad Persicum Psittacen est.

E Q. Est vero inter hæc animãtia admirabilius aliud quiddã, de quo Diodorus Siculus meminerat, vt est apud Ramusium Tomo 1. in ipsa enim Taprobana Insula repit serpentis quoddam genus quadrangulari fere forma, nec ad plenum rotunda, sicut testudinibus testam esse videmus. Sunt huic animanti quatuor capita, eo ordine, vt aliud Orientem, Occidentem aliud, meridiem, & Septentrionem alia semper spectent. Quo se vnum gradiendo dirigit, eo reliquum corpus sequitur, nulla corporis conuersione: multipedum enim animal est, ac cuique capiti suus oculus. Mirãdum autem est, quod illi indidit natura, vt veneno quidem careat, atque omnibus animantibus sit maxime salutare: nam si cui sint diuisa, dissectaque membra, eius sanguine consolidantur etiam in homine, ut eodem loco Diodorus tradit.

PH. Sed numquid his generibus serpentum elici quidpiam potest ad mysterium pertinens?

T H. Potest: amphisbenam ijs compararim, qui ancipiti sunt sẽper animo, neque in fidei certa ratione constant, quique in corde, ac corde loquuntur vt 11. Psalmus adnotat; deinde in vtram-

que partem claudicant: ac modo Catholico viuunt ritu, modo hæretico, modo aliquem sequuntur magistrum fidei, modo illo cõtempto, hæreticum quempiam sibi proponunt sequendũ, quod Ecebolio viro Græco accidisse alias cõmemorauimus, quẽ sæpe Catholicum, sæpe hæreticum diximus ex Socrate libro tertio, capite vndecimo. Hoc igitur genus hominum non modo morsu reliquos inficit, verum etiam solo tactu, ut amphisbena. At Taprobanæ Insulæ animal, cui quatuor sunt capita, & oculi hominem pium subindicat ad omnes virtutes amplexandas paratum iustitia, fortitudine, modestia, prudentia: in Deum semper toto nisu tendentem qualibet orbis parte: tantum autem abest ab omni schismate, dissidioue, vt pro sua virtute schismata conciliet, componat dissidia, cum omnibus, quoad fieri potest, pacem seruans sanguine, laboreque suo diuisa, dissectaque membra consolidans. Quæ similitudo eo magis augetur ad mysterium, quod in ipso animantis dorso crucis signum rutilat: Diodorus enim ipse contestatur duplices per omne dorsum duci lineas rubentes, alteram quidem è latere in latus, alteram eidem esse transuersam: vnde crucis figura exprimitur.

Propterea aliud serpentes genus, quod cancri modo serpit, cui duo capita sunt, alterum adeo amplum, vt toti corpori adæquetur, alterum vero pro portione corporis sit, vt Ioseph Iesuita scribit ex Brasilia anno Domini 1560. optimum significat futurum illum Principem, qui & consilio, & prudentia tanta polleat, vt subditos omnes superet: dum publicam personam gerit: refert autem & aliam personam, qua sibi soli caput est, vt rectis moribus sibi congruat: & meditetur se esse vermiculum, ut Dauid dixit: & se vnum ex gente consideret, etiamsi sit rector populi, vt litteræ sacræ docent. Posuerunt & rectorẽ in populis, noli extolli, sed esto sicut vnus ex illis.

EQ. Appositæ equidem, at quod legimus præterea aliquando serpentibus etiam plurima fuisse capita, septemque vno ordine, veluti vna ceruice coniungi, sicuti in prouincia Indica Malabar compertum esse auctores sunt, qui præterea memorant ijs serpentibus alas quasdam esse ex membranulis vespertilionum more, corpus autem omne non esse longius bipedali mensura, vt tradit Nicolaus de Comitibus: numquid autem hæc serpentum forma ad mysterium poterit aliqua similitudine pertinere, sicut de quadripartitis capitibus disseruimus?

TH. Huiusmodi formæ ad monstrum pertinent: cum uni corpori tot sunt capita, ob vafritiem, ac dolositatem, quæ inde depre-

prehenditur, deque ea re ſunt ipſius ſacræ ſcripturæ teſtimonia. Eccleſiaſtici cap.2. Væ duplici corde, & labijs ſceleſtis, & manibus malefacientibus, & peccatori ingredienti terram duab. vijs. Erunt igitur multo monſtroſiora animantia, quibus ſeptem extent capita: totidem etenim illi capitalia vitia dominantur; vt enim membra capiti ſeruiunt, ita homo peccatis.Ioan.8.Capitalibus igitur ſeptem peccatis ſubeſſe hominem ſignat; huicque monſtro comparabitur, quiſquis talis fuerit. At illud, cui crucis ſignũ in dorſo eſt, cui indita eſt illa vis reſtituendi abſciſſa membra, ad pietatis myſterium ideo retulimus, quod diuinum opus ſit ſolidare diſiecta: neque alia vi, quam cæleſti id perfici poteſt: quod opportune hiſtoria quadam pia, quam alias occaſione alia commemorauimus, faciemus perſpicuum. Occiſo enim Boliſlai Polonorum Regis iuſſu ſancto Stanislao Cracouienſi Epiſcopo, neque ita conquieuiſſet efferatæ gentis rabies, in ſexcẽtas diuiſa sũt partes membra, atque in diuerſa loca procul abiecta: fecit tamen diuina clementia, vt a neceſſarijs Epiſcopi collectæ vndecumque partes funeris cauſa componerentur; repẽte nullo humano ſtudio, aut arte, ſola autem diuina virtute redintegrato corpore, omnia reſtituta ſunt membra. Hæc igitur cum diuinam illam ſummam indicent vim, iure in illo animanti, quod diuiſa ſolidat membra, pium myſterium poſſumus interpretari: tametſi ipſum multorum ſit capitum. Scripſit hiſtoriam, quam de Stanislao retulimus hoc loco, atque alias etiam commemorauimus, Ioannes Longinus Canonicus Cracouienſis in vita Sancti Stanislai, cap.24. Surius Tom. 3. Præterea Ioãnis Damaſceni manus a Tyranno abſciſſa, uti alias diximus, & in foro ſuſpenſa, ac poſtea priſtino loco reſtituta, atq; integrata, cum ſuperet omnem captum hominis, nonne ad diuinam vim referemus? Ergo iure illius animantis vis ad membra diuiſa conſolidanda, ad piam ſimilitudinem æquius eſt referenda: Sed de ea re hactenus.

EQ. Quoniam diximus ſeptem capitum animantia, etiam membranulas alarum loco habere, opportunum eſt de ſerpentib. alatis agere.

PH. Reperiri alatos ſerpentes, & volare ſunt frequentia apud auctores teſtimonia. Ariſtoteles id habet anim.libro primo, capite quinto. Angues (inquit) circa Æthiopiam membranis volare narrantur. Hæc ille. Cui accedit Strabo lib.15. Alas autem verſpertilionum modo apud Seres in Palimbrota, eorumque volantiũ demiſſum lotium mortiferum eſſe ijs, quos contigerit, memorat Ramuſius in ratiocinatione de Iambuli nauigatione Tomo 1. Sed veterum verba proſequemur. Mela lib.3.c.4. ſic habet: Non procul

a Nilo, vbi Pygmæa gens viuit, multa serpentum genera, de quibus memorant, maxime quos paruos admodum, & veneni præsentis certo anni tempore ex limo concretarum paludum emergere in magno examine volantes Ægyptum tendere, atque in ipso introitu finium ab auibus, quas ibidas appellant, aduerso agmine excipi, pugnasque confici traditum est. At Solinus cap. 34. quæcumque (inquit) Arabicæ paludes pennatorum anguium mittunt examina, quorum tam citum virus est, vt morsum ante mors, quam dolor sequatur, sagacitate, qua ad hoc valent aues excitatæ, scilicet ibides in procinctum eunt vniuersæ, & priusquã terminos patrios externum malum vastet, in aere occursant cateruis pestilentibus, ibi agmen deuorant vniuersum. Quibus plurimæ auctoritatis addo Ciceronem libro secundo, de natur. Deorum disertissime ita scribentem: Ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aues excelsæ, rigidis cruribus, corneo, proceroque rostro, auertunt pestem ab Aegypto, cum volucres angues ex vastitate Libyæ uento Africo inuentas interficiunt, atque consumunt. Hæc ille.

TH. Nec id solum tradidere profani, verum & sancti Doctores, inter quos præcipuus S. Augustinus de Genesi ad litteram lib. 3. cap. 9. Dracones (inquit) sine pedibus, & in speluncis requiescere, & in aerem sustolli perhibetur, qui quamquam nõ facile noti sint, litteræ tamen non tantum nostræ, sed etiam gentilium nequaquã de istorum animantium genere tacuerunt: sed & lib. 3. c. vlt. de ciuit. Dei volasse serpentes testatur: quod & Herodotus in Euterpe longe antea scripserat, ut eo loco Viues in Scholio affirmat: vt ita auctorum numero iam fulta esse sententia videatur. Præterea recentiores, qui orbem perlustrarunt, tradunt monte, qui interiacet Narsingæ Regno, & Malauar, serpentes uolare visos, qui solo halitu lædant, ac solo conspectu propemodum interimant. Odoard. Barbosa apud Ramus. Tom. 1.

EQ. Iam res in comperto est: Nam & Iouius in describendis locis solertissimus, cum Nili ortum describeret, etiam de huiusmodi serpentibus meminit historiarum lib. 18. Loca (inquit) inaccessa homini, lustra, cubiliaque sunt ferarum, & belluarum omnis generis: nam iubatis leonibus, pantheris, tigribus, vrsis, & apris scatens; campis autem, qui radicibus subsunt, elephantũ greges inerrant: asserunt quoque Gogiani regni incolæ, his in vallibus dracones gigni alatos, qui anserinis pedibus gradatim humi serpant; reperirique camelopardalim, quam giraffam nostri appellãt. Hæc ille. Sed & Ælianus non est prætermittendus è numero veterum, is enim lib. 16. cap. 41. tradit alatas in India serpentes noctu proficisci, non interdiu; tum eas vrinam reddere, quæ id statim corpus,

in quod defluxerit, putrefacit, vt Megasthenes scripsit. Propterea Herodoto omnium vetustissimo, qui valles extare eorum serpentū ossibus oppletas, qui volantes ibidibus bellum inferunt, verum scripsisse assentiri possum; scripsit id ille lib. 2. cap. 2. Lucianus quoque serpentum aereum, & volatile genus alis tenuibus, carthilagineisque vespertilionum modo in Libya nasci scripsit inaccessibilemque ob ea animalia esse regionem. Lucian. in dipsadibus.

TH. Anserinis pedibus visas serpentes testatur etiam Plinius lib. 11. cap. 47. quibus aliæ de formiores inuentæ sunt, velut Thebanæ serpentes: eæ in pedibus cornua habent, quod Ægyptij tradidere scriptores, & ex illis Aristoteles anim. lib. 2. cap. 1.

EQ. Est certe hæc admiranda monstrositas; sicut & in alijs multis nam in capite velut galeam osseam inesse tortucæ memorat Albertus anim. lib. 25. armato deinde dorso veluti persimili testa, quin & ventre quoque. At quibusdam serpentib. cornua esse tolerabilius est: non equidem vt lædant, sicut sunt feris, sed vt fallant, Cerastes enim serpens, vt tradit Solinus cap. 29. profert quadrigemina cornicula, quorum ostentatione, veluti esca illita, solicitatas aues perimit; nam reliquum corpus de industria arenis tegit, nec vllum indicium esui præbet, nisi ex ea parte, qua inuitatis dolo pastibus, necem perpetuam aucupetur. Hæc ille: qui quamquam quadrigemina cornicula dixit, non tamen id omnibus cerastis cōtingit. Plin. lib. 8. cap. 23. Cerastis enim scribit eminere cornicula sæpe quadrigemina, quorum motu reliquo corpore occultato, solicitat ad se aues. Hæc ille: sæpe enim non semper dixit; propterea etiam Ælianus id sensit lib. 1. cap. 59. Cerastes (inquit) serpens ferum animal colore album gemina supra frōtem gerit cornua cochleæ cornibus similia. Psyllos Libycos statim occidit. Esse autem in oriente serpentes cornutas arietum modo, & ijs homines occidere tradit Albert. anim. lib. 25. littera S.

PH. Sunt præterea monstrosi serpentes in lingua: nam bifidas illis esse tradit Aristoteles anim. lib. 2. c. 17. Serpentibus (inquit) summa eorum lingua bifida est, tenuissimisque quibusdam capillamentis discreta vibratur. Quin eisdem etiam tripartitas esse Plinio videtur lib. 11. cap. 37. & Isidoro lib. 12. cap. 3. quo exemplo impiorum vafrities, falsissimæque verborum expressiones longissime ab eo, quod intus in corde latet, significantur: Ecclesiastici c. 5. Omnis enim (inquit) peccator probatur in duplici lingua. Et Parab. c. 8. Os bilingue detestor.

EQ. Et ad monstri formam etiam pertinet, vt serpens sit duplici cauda: nam australi quadam Insula vltra æquinoctialem circulum stellionibus duas esse caudas tradit Americus Vespucius apud

Ra-

Ramusium Tomo 1. Et quod monstrosius est, in nouo orbe animal est serpens, quod à Bresilijs Boiuningo nuncupatur, cui in cauda tintinnabulum natura imposuit: ille igitur cum ad lædendum suum virus parat, tintinnabulo edit sonum: immittitque venenum adeo præsentaneum, vt vbi hominem pupugerit, mox illi obstupeant sensus omnes, ne videat, ne audiat: motusque omnis, ac gressus adeo inhibetur, vt horis 24. etiam expiret, id scribit Ioseph Iesuita ex Brasilia anno Domini 1560. Eadem refert Petr. Hispal. parte 5. capite. 16.

PH. Quod aliorũ animantiũ rationẽ excedit in serpentib. est variũ amplitudinis genus, aliquando enim sunt omniũ minimi, aliquando omnium maximi, breues aliquando, atque alij longissimi. De amplitudine auctores sunt, qui fabulosũ putauerint ingentes quasdam serpentes reperiri. Strabo enim lib. 2. irridet Megasthenem, quod scripserit serpentes esse, qui boues, aut ceruos deuorent. Attamen recentiores id à se compertum prodiderunt; nam Romæ Diui Greg. Magni Pontificatu duo acciderunt: primum equidem, vt serpentum incredibilis multitudo Tyberis exundatione deuehi visa sit: & in ijs draco non minore amplitudine, quam trabes sint, quibus domus fulciuntur: eamque tantam colluuiem serpentum deuectam in Mediterraneum fuisse, & salsas aquas, maritimosque fluctus non ferentem extinctam, in littusque repulsam etiam aerẽ infecisse, tætrumque odorem adeo ingentem emisisse, vt inde lues profecta fuerit. Recolit id Ioannes Diaconus lib. 1. cap. 36. de Gregorij vita: quod & illo vetustior tradidit Gregorius Turonensis Gall. histor. lib. 10. cap. 1. quæ multitudo nisi pelago fuisset demersa, forsitan Romanæ vrbis incolas abegisset; sicut in Italia Amycla vrbs altera serpentum multitudine deleta est. Plin. lib. 8. c. 29. Sed & circa Thessaliam nisi à ciconijs interimeretur, colonos migrare oporteret, vt tradit Aristoteles admir. cap. 22. Quin etiam recentioribus temporibus incolas oppidi sancti Viti in Gargano monte serpentum multitudo adegit alio migrare, vt memorat Leander.

TH. Vtrumque est admirandum in serpentibus, multitudo, atque amplitudo: ad multitudinem coercendam non modo aduersarias volucres natura condidit, verum alia aduersaria quoque serpentum genera, vt mutuis bellis sese conficerent: veluti obtigisse in pago Vraccarensi apud Tornacum Segebertus tradit anno Dom. 1059. Visi sunt enim ceu duo serpentum exercitus, velut instructa acie, dimicare: vbi altera pars se deuictam animaduertit, qui superfuerant à necibus serpentes pauci trũcum arboris excauatum subiere, velut in tutum locum sese recipientes. At amplitudo serpen-

pentum semper prodigiosa fuit, hominum perniciem, exitiumq. afferens: sed variæ sunt huiusmodi amplitudines. Plinius lib. 31. c. 2. Troglodytarum lacum scatere serpẽtibus albis vicenum cubitorũ tradit: at Solinus cap. 55. scribit in quibusdam Insulis Arabicis innominatis hydros marinos reperiri vicenum cubitorum longitudine. In sinu quoque Persico circa quatuor Insulas ibi positas hydros marinos vicenum cubitorum reperiri, & adnatantes terruisse classem testatur Plinius lib. 6. cap. 23. Hodie vero in Insula Hispaniola orbis noui angues comperti sunt, viginti pedum longitudine, crassitie etiam pro portione. Ouet. summ. cap. 56. Propterea serpentes quatuor cubita longas non est quod quisquam miretur, nisi ob aliud forsitan, veluti Ctesias scribit: in Perside comperisse se tradit quatuor quidem cubitorum, sed capite albo, at reliquo corpore nigro, vt Ælianus memorat lib. 16. cap. 41. Fuerit autem illa amplitudo digne commemoranda, quæ est apud Scyratas Indiæ populos, qui naribus simi sunt inuenti: serpentes enim ibi sunt, qui armenta rapiant, & deuorent, ac præterea sanguinem exorbeant, vt Solinus scribit cap. 22. Æquali miraculo sunt serpentes illi apedes, qui in Insula Cuba noui orbis inuenti sunt palmari crassitie, longitudine pedum triginta, ignauissimi omnium. Ouet. hist. lib. 17. cap. 6.

E.Q. Adijcere possumus & de serpentib. in Malabar, qui ad sex vsque cubitos longi sunt, absq; pedib. ipso quidẽ visu horrẽdi, sed mites sunt, neminemq; lædunt: quin oblectãtur puerorum conspectu, sponteque accedunt in cõsuetudinem hominum: caput illis est anguillis persimile, dorsum vero profert vultum hominis varijs distinctum coloribus. Nicol. de Comit. Qui adijcit, alias quoque ibi serpentes quadrupedes esse amplitudine nostrorum canum, varijs coloribus appictos: at quantus sit homo grandes serpentes, longosq. ad sex cubitos passim esse in prouincia Mangi tradit Nicolaus de Comit.

P.H. Magnos simul versiculores, sexdecimque cubitorum gigni in India testis est Clearchus: alios quoque, qui neque speciem, neque formæ similitudinem vllam aliorum serpentum gerant: quã quam illis multo magnitudine inferiores, colore tamen vario, ac velut pigmentis distincto, etiam ferunt. Vittas enim à capite ad caudam pertingentes habere, atque alias velut æreas, alias velut argenteas, nonnullas rubras, aliquas velut aureas, atque pestifero morsu celerrime perimere recolit Ælianus lib. 17. ca. 2.

E.Q. Istis longe maiores repertos prisci tradiderunt. Mela enim lib. 1. cap. 6. non longe à Propontide circa Rhyndacum flumen Olympo mõti proximum angues repertas ait adeo immanes,

atque

atque etiam admirabiles, quod vbi in alueum eius æstus, solemque fugerunt, emergunt, atque hiant, superuolantesque aues, quamuis alte, perniciterque ferantur, absorbent: quod etiam ex Magasthene affirmat Plinius lib. 8. cap. 14.

PH. Solinus vero cap. 53. in India tradit in serpentibus tantam reperiri enormitatem, vt ceruos, & reliqua animantia illis paria integra oris hiatu excipiant; quin & oceanum Indicum totum percurrunt, Insulasque magno spatio à continenti separatas pabulandi gratia petunt. Testatur præterea Plinius ex Megasthene solidos non modo ceruos, sed tauros fuisse ab ijsdem haustos. Hæc ille lib. 8. cap. 14.

EQ. Istis accedunt, quos recenset Ælianus lib. 17. cap. 1. In nauigatione enim rubri maris Alexandri Magni relatu serpentes ab eo visæ sunt longitudine quadraginta cubitorum, & crassitie pro portione longitudinis. Propterea iure possumus Marco Polo fidem adhibere, qui in prouincia Carazam tradit esse serpentes bipedes longitudine passuum decem, crassitudine vlnarum etiam decem: pedes illis non in ventris imo, sed capiti proximos, hiatum autem oris adeo patere, vt integrum hominem mox deuorent: esse autem horrendam vel solo aspectu belluam: capi tamen hac industria, si pali terræ figantur, quorum summa capita ferreis, peracutisque clauis sint munita, & arena abdita, incautus igitur dum serpit, illis configitur, detineturque. Marcus Polus lib. 2. cap. 40.

PH. Ita fit, vt etiam recentioribus fides adhiberi possit: scribit enim Aloysius Cadamust. in regno Senega compertas serpẽtes, quæ capram deglutiant. Sed & Ioseph Iesuita scripsit ex Brasilia anno Dom. 1560. adeo ibi ingentes se cõperisse serpentes, nõ modo in continenti, sed & mari, vt solidum ceruum, quin etiam maiora glutiant animantia, dentibus carere, longitudine autem, atque crassitie æquari posse ingenti nauis malo. Addit idem tapuram maximam dici serpentem voracissimam, quæ cum solidum aliquãdo animal glutierit, nec illud valeat aluo concoquere, semimortuam iacere vsque ad ipsius etiam alui putrefactionem, adeo, vt superuenientes volucres & aluum, & quæ in ea computruerint, excedant. Euacuato igitur velut exenterato ventre (mirum) eius partis caro in pristinam redit soliditatem, ac resumptis cum incolumitate viribus, bestia rursum vagatur. Hæc ille.

EQ. Eadem quoque fides præstabitur Balthassarri Diaz, qui scripsit anno Domini *1556.* in Malucco Insula in ditione Ternatis Regis adeo ingentes visas serpentes, quæ & capram, & suem deuorent, hominibus tamen esse innoxios, vt iam antea diximus: at de earum partu varia memorarunt tum Balthassar, tum Ioseph ijdem.

dem. Ex Malucco.n. scribit ille, fluuiatiles esse serpentes ingentes quidem, at campestribus locis oua parere. At Ioseph ex Brasilia scribens memorat, serpentes animantia parere, non oua, fœtusque ad 40. numerari: quin si cædatur parentis aluus, ipsaque necetur, fœtus nihilominus ipsos viuentes sponte prodire in lucem.

PH. Hæc quidem omnia apud Indos inuenta: at nostro Europæ cælo non contemnenda quædam memorantur: scribit enim Olaus in Nornegia Septentrionali plaga serpentem visum 200. pedes longum, crassumque ad 40. agnos, sues, vitulosque vorantem. Hæc ille lib. 21. cap. 27. quo loco etiam addit, esse serpentis genus quoddam, quod sese in circuli modum totum contorqueat, circularemque velut formam suo ex corpore conficiat, ac quinquaginta cubitorum longitudinem excedere omnium iudicio existimatum. Aliam præterea serpentem, nô adeo tamen ingentis magnitudinis, quæ curuato graditur corpore, circularemque in formam se totam contorquens se ipsam vibret longius, spatiumque excedere pedum decem. Hæc ille lib. 21. cap. 30. Sed de serpentibus hactenus.

EQ. De draconibus, quæ feruntur, non sunt prætermittenda: quæ quamquã videantur fidẽ excedere, scriptorum tamen auctoritas suadere videtur, vt fides præstetur, ipsi enim Aristoteli credimus attestanti in Africa miram anguium esse magnitudinem, vt visa sint boum ossa exesa, quos angues ipsi peremissent: ac spectatores, qui tum in littus ex triremibus descenderant, perterrefactos ad triremes properasse: sed insequentibus anguibus etiam naufragium perpessos, quod illi triremem sua vi euertissent, vt memorat anim. li. 8. c. 28. Certe ob hæc non fuerit nobis incredibile, quod de ingentibus draconibus auctores aliquot idonei tradiderunt: propterea à Strabone libet exordiri. Scribit is ex Possidonio lib. 16. in Macra iuxta Iordanem visum draconem longum nihilo minus iugero, altumque adeo, vt equites duo hinc inde positi se mutuo conspicere non possent: squammas eius non minore latitudine fuisse militaris scuti: oris eius hiatum equitantem hominem admittere potuisse. Hactenus ex illo. Qui quamquam huiusmodi frequenter soleat irridere, tamen scriptorum numerus, & probata auctoritas non paruam hisce rebus astruet fidem, ipsoque iterum ad fidem vtemur auctore: libro enim 15. fatetur in India dracones visos, quorum alterius longitudo ad cubita octoginta porrigeretur, alterius ad centum quadraginta, e qua dimensione facile coniectari potest crassities, ac reliqua amplitudo: Eodem tamen libro irridet Arthemodum scribentem compertum draconem ad trecenta cubita longum: sed de draconibus vbique prodita sunt

multa, neque ambigendum veris falsa permisceri: promenda sunt igitur nobis pleraque.

TH. Exordiar à vulgatiore, cui boa nomen est, nascitur in Italia, quo loco ob cæli frigiditatem in enormem amplitudinem excrescere non valet, vti apud Indos: vbi cætera animantia magnitudine longe nostra excedunt. Et tamen in Calabria boa in immensam molem coalescit, captatque greges bubulos, & quæ plurimo lacte rigua bos est, eius se vberibus innectit, suctuque continuo saginata longo sæculo, ita funebri satietate vltimo exuberatur, vt obsistere magnitudini eius nulla vis queat: postremo depopulatis animantibus, regiones, quas obsederit, ad vastitatem cogit. Denique Diuo Claudio principe in loco, vbi Vaticanus ager est, in aluo occisæ boæ spectatus solidus infans. Plinius lib. 8. cap. 14.

TH. Assentiri hisce rebus facile quisque potest: quamquam perraro in Italia huiusmodi belluæ adeo ingētes videantur: at alijs cæli climatibus maiores fuisse narrantur. Nā S. Aug. in Psalmū 148. Dracones (inquit) circa aquas versantur, de specubus procedunt, feruntur in aera, cōcitatur propter eos aer: magna quædā sunt animātia, immo maiora animātia non sunt super terram. Hæc ille, qui sensisse videtur etiam elephantorum magnitudinem dracones excedere. Verum audiamus etiam sanctum Hieronymum grauissimum simul, atq; doctissimū: ille etenim in vita sancti Hilarionis sic habet: Draco miræ magnitudinis, quos boas vocant, eo quod tam grandes sint, vt boues glutire soleant, omnem late vastabat prouinciam Epidauri Dalmatiæ: non solum armenta, & pecudes, sed & agricolas quoque, atque pastores tractos ad se vi spiritus absorbebat. Hilarion, oratione præmissa, extingui, & concremari iussit. Hæc ex illo: Vnde pateat, quæ nullis hominum viribus superari belluæ possunt, solo crucis signo ab ijs edito, qui rectam fidem tenent, vinci, & extingui.

EQ. Cōmemorat ad hæc Zonaras in Imperatore Basilisco, cui etiam subscribit Egnatius, in Constantinopolitana bibliotheca, in qua centum viginti millia librorum reposita erant, fuisse draconis intestinum longum pedes centum viginti: cui aureis litteris Homeri poemata tam Ilias, quam Odyssæa inscripta erant. Huius & Malchus in eiusdem Basilisci Imperatoris historia meminerat. Hæc ille. Propterea Solino fides adhiberi potest, qui c. 33. hæc habet: In Æthiopia à meridiana parte mons editus mari imminet ingenito igni per æternum feruidus, & inquietus, iugis flagrantibus: inter quæ incendia iugis æstus draconum magna copia est: porro draconibus ora parua, & ad morsus non dehiscentia, sed arctæ fistulæ, per quas & trahunt spiritus, & linguas exerunt: quippe

non

non in dentibus vim, ſed in caudis habent, & verbere potius, quam rictu nocent. Hæc ille non e certe: quandoquidem mirum eſt feruentibus locis gigni dracones, quos, vt ex Auguſtino didicimus, aquis vicina loca inhabitare, frigidiſque ſpecubus abdi conſtat; atque ita deprehendimus feruore quidem in immenſum augeri dracones, ſed æſtus vitandi cauſa aut aquis mergi, aut antra ſubire: idque ni ſuppetat, errare, vt ferarum ſanguinem frigidiorem ebibant. Plinius enim lib. 8. cap. 12. ſic tradit; elephantis ſcilicet frigidiſſimum eſſe ſanguinem, ob id æſtu torrente præcipue à draconibus expeti: quamobrem in amnes merſos inſidiari bibentibus, auremque infixo morſu arripere: ipſos autem dracones eſſe adeo ingentes ait, vt totum elephanti ſanguinem capiant: itaque elephanti ab ijs ebibuntur, ſiccatique concidunt, ipſi vero dracones inebriati, & oppreſſi etiam commoriuntur. Hæc ab illo, qui eodem libro cap. 11. ſic de eadem re ait: In India cum elephantis bellantur dracones perpetua diſcordia; tantæ autem magnitudinis ſunt, vt & ipſos circumflexu facili ambiant, nexuque nodi perſtringant: commoritur ea dimicatio, victuſque corruens elephantus complexum elidit pondere: at lib. 8. cap. 13. amplitudinem his verbis enarrat: Gignuntur in Æthiopia dracones Indicis pares viceuum cubitorum: feruntque in maritimis eorum quaternos, quinoſque inter ſe cratium modo implexos erectis capitibus veliſicantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus. Hæc ex illo.

PH. Alij plura addunt draconũ naturæ miracula: & in his præcipuus eſt Ælian. lib. 15. c. 21. Alexandro (inquit) apud Indos viſus eſt draco, qui cum exercitus ſtrepitum ſenſit, quod ſit animal tum audiendi, tum videndi acerrimo, atque acutiſſimo ſenſu præditum, maximo ſibilo, & ſummo afflatu edito, omnes exterruit, & perturbauit; ſeptuaginta cubita longus eſſe exiſtimabatur, neque enim eis totus apparuit, ſed illius ſolum caput ex antro eminuit. Eius oculi ad clypei Macedonici magnitudinem excelliſſe videbantur; non occidit rogatus ab impijs, ac ſuperſtitioſis Sacerdotibus. Hæc Ælianus, qui & lib. 16. cap. 39. ſcribit: Inquit Oneſicritus Aſtypalæus duos in India dracones fuiſſe, alterum ſex, & quadraginta, alterum octoginta cubitorum, eoſque Alexandrum ardenter videre expetiuiſſe. Regnante etiam Philadelpho, alij duo delati, quorum alter magnitudine quatuordecim, alter tredecim cubitorum. Euergitis etiam temporibus tres quoque fuiſſe, vnum nouem, alterum ſeptem. Hæc ille.

EQ. Iſta hæc amplitudo exigua eſt, nam Poſſidonius eſt teſtis prope Damaſcum draconem inuentum, qui hominem equo ſedentem deuorarit, ſeſeque vidiſſe teſtatur, fuiſſeque longũ pedes 140.

id recolit Fulgos. lib. 1. cap. 6. Quin & Diodorus scribit Alexandriam vrbem draconem Ptolemæo II. fuisse perductum viuum longum cubitos 30. & eo amplius. Fulgos. eod. lib. 1.

PH. Est ad hæc addendum illud insigne de draconibus monumentum, quod Aulus Gellius memorat lib. 6. cap. 3. in hæc verba: Tubero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attilium Regulum Consulem in Africa castris apud Bagradum flumen positis, prælium grande, atque acre fecisse aduersus vnum serpentem in illis locis stabulantem inusitatæ immanitatis; eumque magna totius exercitus conflictatione, balistis, atque catapultis diu oppugnatum, eiusque interfecti longum corium pedes centum, & viginti Romam misisse.

TH. Narrauit eadem ante illum Plinius lib. 8. cap. 14. Sed neuter rem omnem prodidit, sicut Orosium lib. 4. cap. 8. explicatius enarrasse comperimus, cuius verba libet recolere, sic enim ille: Regulus (inquit) bellum Carthaginense sortitus iter cũ exercitu faciens haud procul à flumine Bagrada castra constituit, vnde cum plurimos militum aquandi necessitate descendentes ad flumen serpens miræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est; sed cum nihil in eius tergo proficientibus iaculis, & omnium telorum irrito impetu, quæ per horrendam squãmarum cratẽ, quasi per obliquã scutorum testudinem labebantur; mirumque in modum ne corpus læderent, ipso corpore pellebantur: insuper magnam multitudinem morsu communi, & impetu proteri, halitu etiam pestifero exhalari viderent, balistas deferri iussit, per quas molare saxum spinæ eius incussum compagem totius corporis soluit; nam serpens constitit, & squammis instructus, & à qualibet parte corporis ictus, non nisi ex spina solueretur, per quã costarũ motus, & pedes, ac totum corpus agebantur: vnde etiam hic serpens, qui tamdiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad vnius ictũ saxi debilis cessit: ac mox circũuenta telis facile bestia oppressa est. Corium autem eius Romam deductum, quod fuisse 120. pedum spatio ferunt, & aliquamdiu cunctis miraculo fuit. Hæc Orosius. Sed de draconibus sat, superque.

EQ. Non fuerit importunũ orationẽ ad crocodilos conuertere: nam & ipsi sunt naturæ ingens miraculum, & cum amplissimi sint, sæpe tamen tanta eorum multitudo comperta est, vt incolæ vrbibus fuerint pulsi, alioque migrare coacti fuerint: id accidit vrbi in Africa, cui Manflor nomen est. Leonius p. 8.

PH. Præcipuos crocodilos habet Ganges Indiæ fluuius: ibi enim duo genera procreantur, quorum alterum innoxium, alte-

rum

rum inexorabili, atque immisericordi voragine voracissimum est cuiusuis carnis: & in eorum rostro quiddam, tamquam cornu eminet: ijs ipsis administris ad vlciscendos maleficos turpissimis indicijs conuictos Indi vtuntur, vt Ælianus scribit libro duodecimo, capite trigesimo octauo. Crocodilos autem solo visu oua fouere quidam testati sunt: pulli autem exclusi quandoque à parentibus aufugere: sed parentes ob id eos non esse ingenuos animaduertentes insequuntur, captosque deuorant. Vinc. natur. li. 30. cap. 91. Est autem crocodilis inditum, vt catulos experimento internoscant, spurium scilicet a legitimo: nam simul atque aliquis exclusus est, aliquid rapuerit, in reliquum tempus in crocodili generis numero, locoque a parentibus ducitur: sin ignauia eum ipsum tardauerit ad comprehendendum aliunde aut muscas, aut lacertulas, eum parens tamquam a se degenerantem, nihilque ad se pertinentem lacerat, atque, tamquam ad solis radios aquilæ ingenuitatem experiuntur, sic crocodili celeri alacritate prædam capiendi suos probant. Hæc Ælianus libro nono, capite tertio. Sed Plinius sic habet: Crocodilum habet Nilus quadrupes malum, & terra pariter, ac flumine infestum: vnum hoc animal terrestre linguæ vsu caret: verum superiore mobili maxilla imprimit morsum: nec aliud animal ex minori origine in maiorem crescit magnitudinem, magnitudo excedit plerumque duodeuiginti cubita. Hæc ille lib. 8. cap. 25.

PH. Maiorem amplitudinem scripsit Philarchus: visum enim fuisse tradit viginti quinque cubitorum sub Psammitico Rege Ægypti; alium sex, & viginti cubita sub Amaside etiam Rege. Ælianus libro decimo septimo, capite sexto. Recentior autem Leonius scriptor Africanus p. nona, tradit iuxta Nilum se conspexisse plura crocodilorum capita adeo ingentia, vt hiatu vaccam commode glutijssent. Mirum hoc animal quantū sit homini infestū scribit enim Phisiologus, & ex eo Vincentius natur. libro decimo septimo, capite centesimo sexto, insidiari homini, atque depasci corpus omne: at caput ob ossis crassitudinem non edere: verum cum persentiat subesse medullam, nouit suarum lacrymarum vim, qua etiam ossa discindantur: propterea lacrymas in humanū caput effundit, quorum vi disiecto osse, medullam quoque cerebri depascitur.

EQ. Non ex misericordia illæ lacrymæ, sed ab immanissima crudelitate, propterea inde iure datus est locus prouerbio, vt cum misereri se simulat crudelis quispiam, crocodili lacrymæ eius esse dicantur.

PH. Quidquid in crocodilo est, perniciosum experimur: nam vnguibus necat, dentibus conterit, lacrymis dissipat etiam durissima ossa, halitu autem, soloque ore hianti hirundines superuolantes deuorat, quarum multitudine refectus postea ad littus egreditur solis radios intuens, vnicæ auiculæ trochilo innoxius.

EQ. Innoxius ob acceptum beneficium: nã cum dẽtes carnibus repletos, quæ facile possunt putrescere, auicula dormitanti ore hianti depurget, pro magno præmio sæuissimum animal existimat, si nihil eam lædat. Hoc sane latronis officium est, vel Cicerone teste, putare se beneficium contulisse, cum iniuria abstinuerit. Eget autem illo trochili obsequio crocodilus: nam cum lingua ipse careat, qua ad purgandos dentes cætera animantia vtuntur, iure trochili rostro ad id munus eget, vt Herodotus memorat libro secundo, capite quinto. Plinius libro octauo, capite vigesimo quinto. Aelianus histor. natur. lib. 3. c. 11.

PH. Tyrannorum is mos est, innocentibus exprobrare salutem iure concessam. Hæc auicula trochilus auium in Italia appellatur regulus, vt Plinio videtur eodem capite vigesimo quinto, dignaturque crocodilo seruire: inuitat enim ad hiandum bestiam hanc: os primum, deinde dentes, & intus fauces quoque repurgat, adeo vt dulcedine captus crocodilus somno prematur: idq. ante Plinium scripserat Aristoteles ani. lib. 9. c. 6. accedit & Solinus cap. 34.

EQ. At vt obsequentem Tyrannus hic habet trochilum auem, ita animalculum, cui ichneumon nomen est, quadrupedem velut perduellionem, hostemque insidiatorem, aut, quod verius est, tyrannidis vindicem experitur. Cum etenim crocodilus voluptate purgantis trochili fuerit oppressus somno, ore adhuc hiante, ichneumon, quem alij enchydrum appellarunt, de quo alia occasione egimus in quadrupedibus, os illius ingressus, in ipsa vsque viscera decurrens penetrat, vbi ea corrodens etiam bestiam examinat; deindeque erosa etiam aluo, securus egreditur. Strabo libro decimo septimo. Solinus capite trigesimo quarto. Plinius libro octauo, cap. vigesimoquinto. Euseb. præparat. Euang. libro secundo, capite primo. Ita fit, vt numquam mali Principes tantis stipati obsequentium cateruis securi sint, quum & insidiatores nusquam desint.

Sunt tamen auctores, qui ichneumonis nomine etiam hydram serpentem vocent, quæ etiam crocodili hiantis aluum ingreditur, viscera arrodit, & exilit. Alb. anim. libro vigesimo quinto littera

I. sed

I. ſed verius ichneumon muris ſpecies eſt, ipſo Cicerone teſte de natur. Deor. quod multis cōprobauimus in quadrupedib. Hydrum autem etiam ichneumonem dixerūt, quod ichneumonem imitetur in perimendo crocodilo.

PH. Quamquam autem voraciſſimum animal ſit crocodilus, mirum tamen eſt, quotannis illum ſexaginta diebus ſine vllo cibo in latibulis quieſcere: propterea longa illi vita annorum ſexaginta, vt Herodotus memorat libro 2.c.5.& Plin.li.8.c.25. Ælianus lib. 10.c.22. cui illud accedit admirabilius, vt tota vita sẽper creſcat, Plinio teſte eodem c.25. Nullum autem illi excrementorum egerendorum locum, quod longe eſt admirabilius, vt arborū naturam imitari videatur, memorat Ouet. hiſt. lib. 15.c.6.

TH. Vt autem hæc omnia commemoratione digna fuere; ita admirabilior fuerit hominis vis, qui cum ſit imbecillum animal, hoc ferociſſimum, indocileque velut habenis, frenoq. domet equorum modo, vt terra, marique illis inequitando inſideat. Strabo enim lib.17. dicit Tentirites Nili Inſulæ incolas crocodilos non aliter, atque equos domare, inequitare, mareque, ac flumina tranare illis inſidentes. Quin cum aliquando crocodili Romam fuiſſent aduecti, etiam magiſtri eorum adfuere, ijque eos Romæ in naumachia ſpectaculi gratia obequitarunt. Seneca autem natur. lib.4.c.2. Tẽtirites ait crocodilos non generis, aut ſanguinis proprietate ſuperare, ſed contemptu, & temeritate: vltro enim inſequuntur, fugienteſque iniecto laqueo trahunt, plerique pereunt, quibus minus præſens animus ad perſequendum fuit. Addit autem Plinius lib.28.c.3. Tẽtirites tanto eſſe crocodilis terrori, vt vocẽ quoq; eorum fugiant: quin etiam lib.8.c.25. Tentiritas tradit non ſolum crocodilorum dorſo equitantium modo inſidere, verum etiam in os eorum clauam imponere dextra, ac læua tenentes extrema eius vtrimque, & vt frenis in continenti agitant captiuos, ac voce etiam ſola territos cogunt euomere recentia corpora ad ſepulturam. Itaque vni ei Inſulæ crocodili non adnatant: olfactuque eius generis hominum, vt Pſyllorum ſerpentes, fugantur. Solinus eadem cap.34. At Plinius tradit Marcum Scaurum primū ſuæ ædilitatis ludis crocodilos oſtendiſſe: ita ille lib.8.c.26. At admirari mihi magis libet eorum, qui Chriſto conſtanter fidentes, eiuſdẽ virtute crocodilos edomitos, & præcepto obedientes in traijciẽdis fluminibus inequitarunt: id accidit Beato Pachomio Abbati: vt enim ille ambulauit ſuper ſcorpiones, & ſerpentes ſemper illæſus, crocodilorum quoque opera vſus eſt in traijciendis fluuijs, ij vero celerrime iubenti obſequuti memorãtur. Habitauit autem Pacho

mius proxime Tentirites, eorumq. Episcopi perfamiliaris fuit: quin apud illos lectoris Ecclesiasticum munus gessit: Metaphr. 14. Maij apud Lipom. Tomo 6. Quin etiam Beatus Helenus tanta Dei gratia polluit, vt crocodilum obequitarit, & is euocatus semper aderat traijciendo flumini: vt recensum lego in eo opere, cui titu lus: Vitra SS. patrum. De sancto Heleno. Sed de crocodilis hactenus, reliqua Leonius in rebus Africanis.

EQ. Numquid lacerti ad crocodilos pertinent?

PH. Nihil cum illis commune præter extrinsecam quandam formæ similitudinem: sed tamen de illis quoque multa narrantur memoria digna. Aristoteles enim anim. lib. 8. capite vigesimo octa uo, tradit lacertos Arabicos ad duorum cubitorum magnitudinē accedere; quod etiam Ælianus ab ipso mutuatus scripsit libro 16. c. quadragesimo secundo. Propterea etiam memorabiles illi sunt, quos Insulæ Fortunatæ gignunt, præcipue vero Camparia: nam esse enormes, & maximum in numerum ibi visas esse tradit Solinus cap. 58. Sed has omnes excedunt, quorum meminit Plinius lib. 8. cap. 39. Lacerti (inquit) Arabiæ cubitales, in Indiæ vero Nysa monte in longitudine pedum 24. sunt colore fului, aut punicei, aut cærulei. Hæc ille: ij ob tantam longitudinem, si ad crocodilos pertinerent, iam crocodili apparerent: sed cum diuersa sint genera, lacertorum nomine nuncupati sunt. Propterea in Insula Magalante maris occidui cum lacerti corporea mole crocodilis æquētur, lacertorum tamen nomen gerunt, vt Petrus Martyr scripsit: cui rei accedit quoque, quod Ioseph Iesuita tradit ex Brasilia scri bens anno Domini 1560. Lacertos enim ibi esse ait tantæ amplitudinis, vt hominem glutiant, versarique aquis, & terra, esseq; in delicijs apud incolas, perinde ac sapidissima quæq; caro est; quandoquidem moscum redolent, præsertim testes. Hæc ille. Esse autem ad 24. pedes longos in India tradit Albertus, bifidasque esse lacertis linguas, & in lingua dētes habere: ita ille li. 25. in lacertis.

TH. Hæc ad lacertorum amplitudinem pertinent, at de illis multa alia naturæ narrantur miracula: facile enim amputata illis cauda renascitur, vt Aristoteles tradit animal. lib. 2. capite 17. Sed quid miramur caudam renasci? Illud captum hominis superare videtur, quod si fortuito quis, seu etiam consulto in caluaria lucertum percusserit, mediumque virga disciderit, neutra partium moritur, sed seorsum altera ab altera & graditur, & duobus adrepens pedibus viuit: dein si coitio vtriusque cum altera fiat, consensione quadam tacita, & naturali colligatione velut conseruntur, connectunturque, atq; ex separatis dua-

duabus partibus, vnus atque idem rursus efficitur lacertus: & tametsi loci prius affecti vestigium cicatrix indicet, tamen & vitam pristinam retinet, & ei quoad cætera persimilis est, qui talia numquam perpessus sit, ita fit vt diuisa sensibilis anima, qua vtraq; portio repebat, viuebatque, rursum ad vnam animam reuertisse videatur. Ælian.lib.2.c.23.

EQ. Est certe hoc valde insigne: at aliud est naturæ miraculum in animanti, quod in Arabia nascitur, cui Dub nomen est, lacertisque persimile: est equidem cubitali mensura: numquam autem bibit, (vt alias de eo disseruimus) immo quolibet aquæ quamuis modicæ potu statim emoritur: ipsum autem omni veneno caret, sanguine quoque carere videtur: mirum, si occidatur, etiam post triduum, si igni applicetur, perinde mouetur, ac si viueret, cum sit mortuum, neque vllus in illo vitalis spiritus perseueret. Leonius p.8.

PH. Sunt & alia de lacertis miracula. Iorath enim, & ex illo Vincentius natur.lib. 20.ca.55. ita habet: Lacertæ (inquit) cum senuerint, obscurantur oculi, & excæcantur, tunc contra solem ad eius radios intendit: oculosque suos aliquamdiu tempore matutino per foramen dirigit, quousque redeat visus eius, ac perfecte videat, vti prius. Hæc ille: quæ Isidorus illo vetustior scripsit libro duodecimo, capite tertio. Albert.anim.lib.25. Nec videtur hoc incredibile, quãdoquidem oculis serpẽtum laceratis, subnasci alios, sicuti amputata cauda, alia renascitur, iam compertum est: hirundinum enim etiam ea vis est, vt pullis obcæcatis visus restituatur, propterea etiam serpentibus id cõmune esse posse assentiri possumus ex Aristotele animal.libro secundo, capite decimo septimo. Plin. libro decimo, ca.37. Qui non omnibus id tribuit serpentibus: solis enim serpentum catulis putat id accidere, vt eruti oculi renascantur. Alb.anim.lib.25.c.1.

EQ. Lacertæ quoque nulla est memoria: ideo non incubat, oblita quidem in quo loco sit enixa: per se enim erumpunt catuli. Plin.lib.10.cap.65. Propterea persæpe irrisi permutationem lacertarum, vt maluerint carere memoria, idest, thesauro rerum perspectarum, vt alia membra consequerẽtur, hoc est, duplicem caudam, linguamque bifidam, ac pilosam, vt tradit Plinius lib. 10. cap. 37. Vinc. natur.lib.20.cap. 55. Facit ea labilis memoria lacertarum, vt res fixius admirantes spectent: pulchritudinem igitur hominis, cuius amantissimæ sunt, fixo intuitu contemplantur; neque facile intuitum declinant, dum licet prospectare: id non eget testibus, perspectissima enim res est. Sed de lacertis satis.

PH. Agamus de chamæleonte, est enim lacertis simillimum

animal: eſt illud præterea lacertæ magnitudine, niſi quod crura habet excelſa, & recta, eſtque monſtrum inſigne. Eminet illi roſtrũ ſimile ſuillo, cauda prælonga in tenuitatem deſinens, & implicans ſe viperinis orbibus: eſt illi motus tardior, vt teſtudini, aſperum corpus, vt crocodilo; habet oculos corpori concolores, numquam eos operit. Solus animalium nec cibo, nec potu alitur, nec alio, quam aeris alimento. Latet hyeme, vt lacerta. Plin. lib. 8. cap. 33. quod ante illum tradidit Ariſtoteles anim. lib. 2. capite vndecimo, quo loco hoc adijcit naturæ miraculum: Mutat (inquit) colorem ſuum inflatus adeo magnum in modum, vt oculi quoque ipſi immutentur, fiantque reliquo corpori concolores, cauda quoque ipſa eiuſdem fiat coloris: cui etiam Solinus accedit cap. 32. Adijcit autem Plinius lib. 8. c. 33. reddere quippe eum quæcumque proximè attingat, præter rubrum, & candidum.

E Q. Chamæleon igitur adulatorum refert naturam, qui in omnium tranſeuntes ſententias, omnibus idem ſe velle, idemque nolle cum ſimulent, omnium colores videntur aſſumere: ſed rubrum, candidumue nequaquam; quod in eorum animis nulla ſit ſinceritas, candorue: nullus ſit pudor, qui rubro ſignificatur. Propterea Andreas Alciatus, vt adulatorum perfidiam exprimeret, chamæleontem effinxit hoc carmine.

Semper hiat, ſemper tenuem, qua veſcitur, auram
Reciprocat chamæleon.
Et mutat faciem, varios ſumitque colores,
Præter rubrum, & candidum.
Sic & adulator populari veſcitur aura:
Hianſque cuncta deuorat.
Et ſolum mores imitatur Principis atros
Albi, & pudici neſcius.

T H. Egregia ſane hæc eſt comparatio: nam adulator hiſtrionis perſonam gerit, omnibus applaudens, omnium colores induit. Propterea Ælianus libro ſecundo, capite decimo quarto, hiſtrioni chamæleontem comparem facit his verbis. Chamæleon animal non vno, atque eodem colore ſpectatur, ſed & ſeſe furtim ſubducit, & videntium oculos velut perſtringit: nam nigro colore ſi eum offendis, mutat ſe ipſe, & aliud coloris genus inſtituit, ac ſe cito in viriditatem inuertit, & quaſi mutatione veſtium facta, alium rurſus albeſcentem colorem, tamquam aliam perſonam, veſtemue, velut hiſtrio induit naturam ementitus.

E Q. Iure equidem hiſtrionis varias veſtiendi mutationes repræſentat chamæleon: nam etſi leni ſit corpore, ac cute, perraram tamen quandam quaſi lanam, ſiue lanuginem leuiſſimam gerit: ſed

ea

ea admirabili prædita est naturæ priuilegio: cum enim ex ea lanugine redacta fila, contextaque telam quampiam effecerint, iniecta in ignem non vritur, ignem omnium corruptorem superans, vt ex Phisiologo memorat Vincentius natur. libro vigesimo, cap. quinquagesimo octauo.

PH. Nec ob ista sola admirandus est chamæleon, sed & ob alia non pauca: Solinus enim capite quadragesimo secundo, chamæleontem (inquit) corax si interficiat, victorem suum perimit interemptus chamæleon: nam si vel modicum ales ex eo ederit, illico moritur. Sed corax habet præsidium ad medelam, natura manum porrigente: nam cum afflictum se intelligit, sumpta fronde laurea, recuperat sanitatem, quod & Plinius scripsit libro octauo, capite 27.

TH. Plura de chamæleonte feruntur superstitiosa a Græcis præcipue: nam Democritus illud effutijt, si caput, gutturque chamæleontis roboreis lignis incendantur, imbrium, tonitruumque facere concursum, quod pari superstitione etiam retulit Plinius libro octauo, capite octauo. Fabulosum vero illud etiam fuerit, quod idē Democritus scripsit: tantam enim uim huic animanti inesse affirmat, vt accipitres aues rapidissimæ, si illo humi reptante superuolent, detrahantur, & cadāt in terram, ac sponte se lacerandum tradere cæteris animantibus. Quis non animaduertat id esse fabulosum? Nam & ipse Plinius id quoque sensisse videtur eodem capite octauo, sed apertius ea omnia damnat Aulus Gellius noct. Att. lib. 10. cap. 12.

PH. Ego vim istam non esse tribuendam censeo chamæleonti, sed sicut accipitres, at corui facile ad conspecta animalia sese præcipites dant, ruuntque ad illa, ita ad chamæleontem quoque, quē si forte occiderint, aut partem ederint, pœnas luunt. Non fuit ea vis chamæleonti, vt illas aues ad se detrahat, tametsi hians superuolantes eas conspexerit, quæ res fabulæ causam dedit. Est autem illud compertissimum in hoc animanti, vt præ cæteris omnibus sit pauidum, ideo irruente accipitre, et horrescens, nihilque audens, iam inops consilij certe lacerandum se hosti permittit.

At in chamæleonte illud præ cæteris omnibus animantibus est, vt maiore sit respiratione. Ea enim sola viuit, aliturque: est enim pro portione corporis pulmo illi maximus, ac præterea nihil aliud intus, vt Plinius memorat lib. 11. capite trigesimo septimo, vt sic dici iure possit: Chamæleon totus pulmo, vnde illi pauor incredibilis, & omnium colorum immutatio ex Plinij libro vigesimo octauo, cap. 8.

EQ. Ferunt tamen eius aliquando spectatam industriā ad ser

pentes perimendas,non pugna, aut viribus,ſed aſtu ex alto. Leonius enim rerum Africanarum ſcriptor memorat ſibi compertum eſſe,chamæleontem ſolis radios adeo perpetuo proſpectu ſequi, vt quoquo illi vertantur,ipſe quoque oculorum aciem vertat. Conſcendit ſæpe in arbores repens, ac cum venenatorum ſerpentum ſit infenſiſſimus hoſtis, virus in eorum necem a natura inditum ſecum gerit,ſaliuam ſcilicet.Serpens igitur ſi ſub arbore lateat, ita ſe componit in arbore chamæleon,vt ex ore emiſſam ſaliuam curet recta linea in caput ſerpentis deſcendere, non guttæ cadentis modo,ſed viſcoſitate velut prælongo filo,cuius ſolo contactu, vti præſentaneo veneno,ſerpens interimitur. Vtitur enim velut perpendiculo,vt recta ea ſaliua in ſerpentis caput dirigatur; pedeſq. ita componit,reliquũque corpus,& oculos, vt rectam illum agnoſcere lineam animaduertas,id ſibi ſpectatum Leonius ſcribit p. 8. nunc ad alia.

PH. De terreſtribus teſtudinibus plura dici poſſunt: nam & ipſæ vere ſerpentes ſunt, præter quod teſta prædura includuntur. Illæ igitur in primis oua pariunt centena auium ſimillima, oculiſque fixis ſpectando ea fouent: Plin. lib. 9. cap. 10. qui adijcit etiam excludi operta puluere.

EQ. Oua non tantum centena, ſed quinquies centena comperta in vnius teſtudinis aluo, quantaque ſunt gallinacea,in oriẽtalis oceani Inſula del Moro ſcripſit Balthaſſar Diaz ex Malacca anno Domini 1556. Eaque non oculorum vi excludi aſſerit, ſed humi:defoſſa enim ad quatuor palmos profunda fouea,iniecta oua aggeſta terra operit:concaleſcentibus ſimul omnibus, vis naturæ animalem ſpiritum indit, atque ita excluduntur: ſed admirandum eſt de hoc animanti, quod tametſi ſtupidiſſimum, ignauiſſimumque ſit, in re tamen medica eſt ſibi ſapientiſſimum, nam ſi veneno icta ſit teſtudo, herbam nouit,qua ſibi medendo veneni vim extinguit. Baſilius exem. hom. 9. Eſt autem admirabilius, quod Ælianus recolit lib. 4. cap. 28. Caput (inquit) teſtudinis abſciſſum non continuo moritur, ſed & videt, &, ſi ante oculos ei manus obuerſetur, eos claudit, & paulo etiam propius ſi manum admoueas, mordet, & diu habet oculos fulgentes, quorum pupillæ candidiſſimæ, ac ſplendidiſſimæ cum exiſtant, eruuntur,vt vel auro includantur, vel monilibus imponantur. Hæc quidem Ælianus, ſed de marina teſtudine.

TH. Sunt & forma, & amplitudine teſtudines ſæpe inſignes. Plinius enim lib. 9. cap. 10. tradit apud Troglodytas eas eſſe cornigeras, ſicut in lyra, adnexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adiuuant. De amplitudine vero, vt

fides

fides maior adhibeatur, plurimorum auctorum testimonia proferemus: primum velut vulgatius erit ex Æliano lib. 17. cap. 3. Nymphes (inquit) librorum, quos de Ptolemæis scripsit, nono dicit in Troglodytide testudinum tegumenta ea esse magnitudine, vt sex modios Atticos singula capiant.

EQ. Maior fuerit amplitudo, quam Leonius rerum Africanarum p. 9. ex vetustis annalibus recolit. In Libyæ scilicet desertis terrestres testudines adeo grandes compertas, vt dolio compares sint: narrat præterea, cum aliquando primo noctis crepusculo testudo quiesceret in se tota collecta, viator quidam accesserat, velut ad terræ cumulum quendam, aut ad saxum, super eam obdormijt: at post aliquot noctis horas testudo locum mutatura sese in viam dedit, somno oppresso viatore: cumque nil sentientem ad tria pas suum millia transportauit non expergefactum, ob illos lentos testudineos gressus. Ramus. Tomo. 1.

PH. Et ueteres, & recentiores nil ambigunt de testudinum amplitudine: sunt autem plures. Solinus cap. 54. iuxta Taprobanen testudines tanta magnitudine esse testatur, vt earum testæ domum efficiant, & numerosam familiam non arcte recipiant: quod & Plinius habet lib. 9. cap. 10. Tantæ (inquit) magnitudinis testudines mare Indicum emittit, vt singularum superficies habitabiles casas integant; atque inter Insulas Rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Quin & lib. 6. cap. 22. in Taprobane piscari maximas testudines, quarum superficie familiæ habitantium contegantur, scripsit: eo quoque libro cap. 24. in Carmaniæ (inquit) angulo sunt Chelonephasi testudinum superficie casas tegentes, carne vero vescentes.

EQ. Adijcit Ælianus lib. 12. cap. 38. idem in Gange fluuio accidere, vt quæ ibi nascuntur testudines, maiores sint, quam dolia nostra amphorarum viginti; quin & lib. 16. cap. 12. In mari (inquit) Indico testudinum tegumentum quindecim cubita longum, etiam septem latum est. Eodem quoque libro ca. 14. Testudinis (inquit) Indicæ, & fluuiatilis testa non minor est, quam scapha vastæ magnitudinis, decem enim leguminum modios capit, at libro 16. c. 17. In Taprobana (inquit) tecta domorum ex integumentis maximarum testudinum, quæ in eo mari procreantur, vniuscuiusq; superficies integrum tectum præstare potest; nam singulæ testæ ad quindecim cubitorum magnitudinem procedunt; vt sub eis non pauci habitare queant. In Gange Indiæ flumine testudines nascuntur, quarum testa non minori magnitudine est, quam dolium capax viginti amphorarum. Hæc ab illo. Recentiores igitur nihil fabulosum prodiderunt, qui ijs similia comperta narrarunt: in Infula

ſula enim Cuba noui orbis adeo eſſe grandes teſtudines ſcribunt, vt decem homines è mari vnicam nequeant educere: tegumentum excedere palmos ſex. Ouet. ſum. cap.8.& c.84. & hiſt. lib.13.c.9. Adijcit idem inter Inſulas Alacranias, ſeu ſcorpionum compertam fuiſſe teſtudinem, cui vni inſiderent ſeptem viri, quos vna commode ipſa quaſi plauſtrum ferret: Ouet. hiſt.lib.20.cap.11. Sed hactenus de teſtudine.

PH. De venenis ſerpentum videtur agendum ſolertius, quandoquidem quæ diximus, plus æquo pauca fuere. Igitur hoc vnum animantium genus venenum à natura habet inditum: eoque velut armis ad lædendum hoſtem vtitur, aſtu, induſtriaque emittens, ſæpeque nullo remedio medicabile vulnus infert. Propterea de acōtia exordiemur, quæ & cherſydris dicitur; lædit, interimitq. non modo ſua virulentia, ſed ſolo tactu. Apollodorus enim in libro de theriaca tradit, ſi quis eam imprudens conculcauerit, etiam non morſum cum morte vitam commutare, quod eius tactus quiddam omnino tabificum dicatur habere: quin & is, qui curare, remediūq. afferre morienti tentauerit, communicata tabe, ex ſola tactione puſtulas ſua in cute exorientes patietur. Ælian. lib. 8.c. 7. At vero alibi: Hic (inquit) omni animantium generi inſidias molitur, cuius ea cautio in ſtruendis inſidijs: ſecundum vias ſe abdit, ſæpeque etiam correpens in arborem conſcendit, ſeque in orbem contorquens, ac concludens, caputque in ſpiram occultans expectat prætereuntes, qui mox vt proximi ſunt, tacitus ex occulto irruit, ſeſeque iaculatur, ac morſu percutit, non modo homines, ſed & beſtiam quamlibet: valet adeo tum ſaltu, vt viginti cubitorum ſpatium tranſilire queat: protinuſque ad ea, quæ ſaltu appetit, inhæreſcit. Hæc Ælian. lib.8.cap. 13.

EQ. Horum ingenium referunt etiam ſerpentes, qui iaculi ob eam rem nuncupātur, ſubeunt ij arbores, propendentque ex abdito inter frondes: & quodcūque animal obuium fuerit, vi maxima turbinati penetrant, vt Solinus tradit cap. 29. Plin. lib. 8.cap. 23. Ideo igitur dicti iaculi à iaculatione ſui. Ælian. lib. 6. cap.17. Iſidor. lib. 12. cap. 3. Hodie etiam in Hiſpaniola noui orbis Inſula comperti ſunt perexigui viridi colore ſerpentes, qui ſola cauda arborum ramis hærentes propendent reliquo corpore; ac ſine iaculatione ſui incautos prætereuntes deſuper mordent: ſuntque virulenti admodum Ouet. hiſt. lib. 12. cap. 8.

PH. Contrarius huic eſt ſcytale ſerpens ignauiſſimus, qui cum tergi uarietate præfulgeat, notarum gratia videntes retardat in admirationem ſui: ac quoniam reptando pigrior eſt, quos aſſequi nequit, miraculo ſui captat ſtupentes. Solinus cap.29. Iſid. lib.12.

cap.

cap. 3. Sed hoc, quod dicam, longe admirabilius fuerit, quam sint iam dicta. Aristoxenus enim quodam loco scribit virum, qui serpentem, cuius nomen adhuc incognitum est, interfecisset, nullo morsu ab eo affectum, ex solo tactu vitam amisisse, illiusq, vestem, quam eo tempore, quo serpentem interimebat, gestaret, non ita multo post computruisse. Ælian. lib. 8. cap. 7.

EQ. Scatent igitur naturæ miraculis serpentes præ cæteris omnibus animantibus: nam & illud est admirabile. In Mesopotamia.n.Syriæ regione, & in Istronte exigui quidam serpētes nascun tur, qui indigenas non mordeant, at in externos magnopere sæuiant. Aristot. de admir. cap. 145. sed & cap. 146. affirmat istud ipsum circa Euphratem præsertim compertum esse, nam cum multi serpentes iuxta ripam fluminis conspiciantur, & in vtramque fluuij partem transeant, in altera tantum fluminis ripa positi Syros dormientes non mordent, Græcis minime parcunt; cui assentitur Plinius lib. 8. cap. 59. Quædam inquiens animalia indigenis innoxia, aduenas interimere, sicut serpentes parui in Tyrinthe, quos terra nasci proditur. Item in Syria angues circa Euphratis maxime ripas dormientes Syros non attingunt, aut etiam si calcati momordere, non sentiuntur maleficia, alijs cuiuscumque gentis infesti auide, & in cruciatu exanimantes: quamobrem Syri non necant eos. Hæc ille: vt discamus etiam serpentibus inesse ingenium, vimq. discernendi nationes.

PH. Est certe serpentibus ingenium, quod sæpe diximus, & postea quoque opportune dicemus: nam quo acriore sunt veneno, acriore quoque sunt ingenio. Est vero inter cæteras omnes serpentes acri veneno dipsas, exigua quidem, & quæ sæpe calcatur ab homine id non animaduertente, at in maximam ipsius calcantis perniciem: quem enim momorderit, ille siti moritur: eius enim venenum ante extinguit, quam sentiatur, nec imminentis mortis tristitia afficitur: est autem eidem nomen situla, vt Isidorus tradit lib. 12. cap. 3. Sed cum ille paucioribus se expedierit, recensēda sūt alterius vetustioris auctoris verba, qui omnia habet explicatius, is est Lucianus in dipsadibus. Omnium (inquit) quos arena nutrit serpentum, nocentissima est dipsas serpens non admodum magnus, viperæ similis, violento ictu, veneno crasso, dolores illico inducens intolerabiles: ardores enim immittit inextinguibiles, & putredines, & totum corpus adurit incendio. Et qui ab illa icti fuerint, clamant non secus, atque illi, qui in ignem coniecti sunt: quod autem illos omnium vehementissime affligit, & torquet, illud est, nempe cruciatus serpenti respondens cognomine. Eius enim morsum mox sequitur bibendi sitis inexplebilis, & vltra modum

dum

dum sitiunt, & quod maxime admirandum est, quanto plus biberint, tanto magis potum expetunt; ac subinde magis, atque magis potando crescit bibendi desiderium, neque illorum sitim extinxeris, tametsi totum Nilum, aut Danubium epotandum præstiteris, verum irrigandi sedulitate morbum incendis; quemadmodum si quis oleo ignem conetur extinguere. Eam vero incurabilis morbi causam adferre solent medici, venenum dipsadis cum crassum esse consueuit, posteaquam potu rigatum fuerit, continuo mouetur, atque incenditur, atque etiam humidius vt par est, redditur, & per omnia membra diffunditur. Hæc ille.

EQ. Exigui serpentes alij præterea in orbe nouo inuenti memorantur longi ad octo pedes, sanguineo colore, dum dies elucet, at nocturno tempore emicant igniti carbonis modo; suntque admodum venenosi. Ouet. summ. cap. 56. Sed quid commemoramus paruas serpentes virulentas? nonne vipera exigua, & tamen omnium pestilētissima est? Ea est admirabilis coitu, admirabilior partu, ac longe magis exhorrescenda veneno. Complexum cum murena habet pisce: id memorat Basilius exem. hom. 7. Vipera (inquit) sæuissimum omnium reptilium ad marinæ murenæ nuptias accurrit, & vbi sibilo præsētiam suam indicauit, euocat ipsam ex alto ad nuptialem complexum: hæc vero obedit, & cum venenum iaculante bestia vnitur. Hæc ille. At Albertus magnus viperam coire murenæ, & venenum euomere fabulosum putat anim. lib. 24. in murena. Omnibus tamen hæc Basilij sententia probata est.

PH. Est admirabilior vipera in partu, & conceptu, cum compari copulatur. Plinius de conceptu habet lib. 10. cap. 62. At Æliani verba recensebimus. Vipera in coitu masculi caput abscindit, mala amoris significatione: sed sic grauida facta, cum fœtus excreuerint, matris aluum distrahunt, & lacerant, indeque egredientes quasi patris vindices sunt. Hæc ille lib. 1. c. 25. quod & Isidorus tradit lib. 12. cap. 3. adijciens ex hac re fieri, vt vterque pereat, masculus in complexu, femina cum parit.

TH. Rem in controuersiam verterem, nisi Diuus Basilius egregius etiam Philosophus idipsum probaret exem. hom. 9. Scribit enim viperam enasci, erosa matris aluo; quamobrem tametsi Aristoteles, & Theophrastus in hac re dissentiant, possunt ad vnam concordem trahi sententiam, si vtriusque verba perpendātur. Theophrastus enim, vt scribit Ælianus lib. 14. cap. 16. sic habet: Viperæ catuli parentis vterum non exedunt, atque conficiunt, neque sane, vt quiddam ludens dicam, foribus effractis, obstructum exitum perrumpunt, sed femina vteri angustijs compulsa non parit, sed disrumpitur. Hæc ille. At Aristoteles ita anim. lib. 5. cap. 34,

Vipe-

Vipera (inquit) è serpentibus vna animal edit, cum intra se oua primum pepererit, parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpuntur: euenit interdum, vt, qui in vtero adhuc sunt, abrosis membranis, prorumpant: singulos diebus singulis parit, pluresque quam viginti. Hæc ille. Cui & Plinius accedit libro decimo, capite sexagesimo secundo. Viperæ ait filios posteriores in nascendo per impatientiam rodere, & singulos diebus singulis edi. Hæc ille. Cum igitur posteriores fœtus sint semper moræ impatientes, tantaque sit temporis in pariendo diuturnitas, affirmare possumus, viperam semper partu perire: Diuus autem Chrysostomus in tertium caput Matthæi homilia duodecima, & inter Sanctorum homilias in Matthæum hom. tertia apertis verbis viperam, vt in vitam istam veniat, aluum maternam erodere affirmat, mysterioque id esse adnotat, cum gens peruersa Sanctorum dogmata perosa spirituales prosequitur, ac necat.

PH. Nulla tanta est in quolibet animanti astutia, quæ non a compare vincatur, aut vino: virum enim fortem aut interficiet pari fortitudine vir, aut vino vincetur, quod Alexandro Magno accidit à nemine deuicto quam à vino: hoc quoque accidit viperæ; quæ cum vini sit appetens, vino capiatur. Venatores enim vino fictilibus disposito venantur: ebriæ enim capiuntur, sicut reliquæ vini cupidæ serpentes. Arist. anim. li.8.c.4.

EQ. Iure equidem astus vini fit præda: cum vino etenim quisquis luctatur, succumbit. Plautus enim eleganter sententiam tulit: Vinum (inquit) dolosus luctator est: primum captat pedes. At per sæpe venenum veneno discutitur; vinum enim aliquando venenum est: iure ergo viperæ venenum vincit, aut captiuam illam facit. Reuera viperæ vinum sugunt, sed illud reddunt veneno infectum, quandoquidem in illud prius venenum euomunt, postea venenatum bibunt. Quin si forte ipsa serpens auidius in vini vas irruerit, ibique demergatur, veneno infectum est vinum, vt memorat Albertus anim. libro vigesimo quinto, capite primo. Ex quo potu contigit multos obijsse: quamquam ad Dei iudicium id etiam spectasse fateri cogamur. Ex vase etenim occisi ij sunt, qui sanctum Charitonem in vrbe Iconio Lycaoniæ prouinciæ prædando, & latrocinando in vincula coniecerant: eam iniuriam vlta est vipera, immo potius per viperam vltus est Deus. Illi enim ad prædas intenti agros, viasque oberrantes obsidebant: interim dum nefario labori incumbunt, domi dimissa lagena vino plena à vipera bibente venenata fuit. Illi domum defessi, ac sitibundi redeuntes ad lagenā accurrentes vitam efflarunt ob haustum vipereum

vene-

venenum. Fecit ea res, vt liber à vinculis Charito latronum domum in Ecclesiam conuerterit. Metaph. in vita S. Charitonis vigesimo octauo Septem. apud Surium Tomo quinto. Vt discant impij, ac male viuentes, exiguum animal esse scelerum vindicem, quando magistratus, quæ debent, iudicia in maleficos non ferant: At ipsa sibi quoque vipera exitio sæpe est; quandoquidem cum mo morderit hominem, tanta siti æstuat, vt quam celerrime ad conquirendam aquam procurrat, qua epota, incolumis viuit: at si non inuenerit, illo ardore perimitur, vt memorat Chrysostomus inter Sãctorum homilias in Matthæum hom. tertia. Quod mysterio habendum est, vt qui mortiferis peccatis obnoxij sunt, aut Baptismi aquis purgentur, aut si baptizati sint, aquas pænitentiæ bibant, si neutrum agant, mortui prorsus sunt.

PH. Est certe vipera exiguum animal in Europa, ac proximis regionibus, at Ælianus libro decimo septimo capite tertio esse incredibilis magnitudinis tradit: Nymphes (inquit) librorum, quos scripsit de Ptolemæis, nono, viperas dicit in Troglodytide, si cum alijs conferantur, ingenti nasci magnitudine, decem, & septem cubitorum existere: quod certe mea sententia probari potest: nam & Strabo libro decimo quinto tradit viperas extitisse longas cubitos sexdecim.

EQ. Sed quid de hyæna dicemus? nam vt inter quadrupedes, ita quoque inter serpentes hyænas esse legi. Est certe admirandum animal, idemque non semper mas, neque semper femina: id ijs verbis explicat Ælianus libro primo, capite vigesimo sexto. Hyænam (ait) serpentem si videris nunc quidem marem, nunc quam mox videbis feminam; si vero nunc feminam, postea marem: vtriusque enim sexus particeps est. Eundem marem, cui antea nupserat, vxorem ducit, quotannis autem genitalia immutat. Hæc ille. Sed quoniam salacitatis tantæ causa est naturæ innatus nimius calor: agamus de nimium frigidis.

PH. Salamandra certe frigidissimum animal est, & admiranda de illa hæc Aristoteles anim. libro quinto, capite decimo nono. Salamandra (inquit) claro documento est, quæ, vt aiunt, per ignem inambulans eum extinguit & quamquam Dioscorides libro secundo, capite quinquagesimo sexto, & Galenus libro tertio, de tem. capite quarto, contradicant, Plinius tamen libro decimo, capite sexagesimo septimo, Aristoteli adhæret his verbis: Salamandra animal lacerti figura stellatum, numquam nisi magnis imbribus proueniens, & serenitate deficiens. Huic tantus rigor, vt ignem tactu extinguat, non alio modo, quam glacies. Eiusdem sanie, quæ lactea ore vomitur, quacumque parte corporis humani contacta

tacta toti defluunt pili, idque, quod contactum est, colorem in vitiliginem mutat. Sed & capite sexagesimo octauo, Salamandræ (inquit) nihil gignunt, neque est in illis genus masculinum, femineumue, sicut nec in anguillis. Hæc ille: Eam igitur in igne viuere cum Aristotele, ac Plinio sensit etiam sanctus Augustinus de Ciuitate Dei libro vigesimo primo, capite quarto.

EQ. Est hoc profecto valde admirandum, at non minus illud, quod tradunt cuiusdam rationis, intellectus, extimationisque vestigium præseferre. Plinius enim lib. vigesimo nono, capite quarto inter omnia (inquit) venenata salamandræ scelus maximum est: cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt: vt omittam, quod perire conscientia dicuntur homine percusso: neque amplius admitti ad terras. Hæc ille. Vnde egregium trahi exemplum potest, de homicidarum iusta vindicta, vt iure ab hominum consuetudine profugi relegentur in exteras regiones; id initio orbis conditi accidit Caim fratricidæ. Egressus enim à facie Domini habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden Genes. quarto. Ita in Salamandra inditum naturæ hoc miraculum, vt læsi hominis ducta conscientia vltro abeat in exilium perpetuum.

PH. Sunt & alia salamandræ miracula; populos enim improuidos ipsa necare potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos, qui ederint, necat frigida vi, nihil ab aconito distans: quin immo si contacto ab ea ligno, vel pede crusta panis incoquantur, idem veneficium est; vel si in puteum cadat, quippe cum saliua eius quacumque parte corporis, vel in pede imo resperſa, omnis in toto corpore defluat pilus. Hæc Plinius libro vigesimo nono, capite quarto. Isidorus libro duodecimo, capite tertio. Propterea in maiorem admirationem huius animantis dixit Ælianus, eam contra ignem ire audere, & illum etiam extinguere, aut ne accendatur, etiam contra fabrorum manticorum inflationem reluctari; Hæc ille lib. 2. cap. 31.

TH. Augentur miracula: nam cum ignem extinguat, non vratur, aut extinguatur ipsa, solem tamen non patitur, quin serenitate moritur. Est equidem hoc admirandum, feruidum, efficacissimumque calorem ab salamandra extingui, tepentem vero, & lenem ferri non posse, cum tamen omnia sole vegetentur: quæ huius rei esse ratio potest?

PH. Ea forsitan fuerit, quod cum imbribus ipsa gignatur summo frigiditatis gradu; ignem superat, externa cute, ne viscera patiantur, obsistente, humectatione frigidiore vim

suam

suam subministrante. At sole, serenitateque succedente, humoris, frigidique vis remittitur: vitaliaque ob eam causam debilitantur, præcipuæ vero cor, cui & solis, & siccitatis vis, vim minuunt frigidã, vnde salamandra viuit: breui igitur deficit potius sole interiora exsiccante, quam igne, cuius est adurere primum exteriora: sed cum adustio frigido humore vincatur, interficere nequit salamandra.

Propterea nocturno tempore hilariores sunt, canuntque perinde ac ranæ in nouo orbe in Insula Cumana. Petr. Hisp. parte quinta, capite decimo quinto.

EQ. Legi quasdam serpentes & cæcas nasci, & permanere: numquid est id verum?

PH. Id ita est, eamque ob rem ei nomen cæcula, quod paruum sit animal absque oculis, vti Isidorus tradit libro duodecimo capite tertio. Eius egregium est miraculum, quod cum vterus intumuerit ob fœtuum multitudinem, nõ parit: sed vterus disruptus dehiscit; egestis autem fœtibus, aluus rursum coalescit. Plinius libro nono, capite quinquagesimo primo. Quod contra diximus in vipera oculatissimo serpente. Sunt autem & alij serpentes, & quidem ingentes, quibus aluus dehiscit maturis fœtibus, hique erumpunt, reddita postea matre incolumi, restitutoque ventre: edique ad quadraginta fœtus in eum modum recolit Ioseph Iesuita scribẽs ex Brasilia anno Domini 1560. quod antea diximus. Propterea adijcit adeo innumeram esse serpentum in ea regione multitudinem, vt obsideant vias, discriminosumque sit illac iter facere.

TH. Felix igitur regio Europæ sub benigno certe cælo constituta, quæ raros patitur serpentes: sed felicissimi ij, qui Ebusum inter Baleares Insulas incolunt, vbi nullus serpens est, quin cuius terra alio illata eos fugat. Solinus id habet capite vigesimo quinto. Confirmantur autem ex Melæ uerbis libro secundo capite quinto. Insulam Colubrariam tradit in habitabilem, quod scateat multo, ac malefico serpentum genere: attamen (inquit) ingressis eam intra id spatium, quod Ebusitana humo circumsignauerunt, sine pernitie & tuta est ab eisdem illis serpentibus, qui solent obuios appetere, aspectum eiusq; pulueris procul etiam cum pauore fugientibus. Felix etiam Athanatos Britanniæ proxima Insula, nullo enim serpitur angue, atque apportata inde terra quoquo gentium inuecta sit, angues necat. Alb. anim. lib. 25. cap. 1. Solinus cap. 24. qui etiam cap. 31. adijcit, Gaulam Insulam serpentes non habere, neque nasci ibi, aut inuectos viuere posse. Propterea iactum quouis gentium puluerẽ arcere angues, scorpiones

super-

superiactum illico perimere. Felix quoque Laponia Aquilonaris regio illa quam iam antea serpentibus carere diximus:

EQ. Ad idem argumentum spectat, quod serpentes Libyci in Creta statim moriuntur, & tacto Cretensi puluere, etiam alibi deficiunt. Ideo præstigiatores, vt mira facere videantur, in ipsa Creta Libycam terram substernunt serpentibus: sed si excedant huiusmodi terram substratam, tactu alienæ moriuntur. Hæc Ælianus li. quinto, capite secundo.

TH. Quod valde admiror, illud est, quod legi apud Iosephũ Iesuitam scribentem ex Brasilia anno Domini 1560. aliquorum serpentum morsus geminatos minus obesse, quam vnicos: vt sic nouo quodam felicitatis genere sint expetendi secũdi serpentũ morsus, quum primum iam sentientes timeamus: scribit igitur ille serpentis quoddam genus esse, cuius ictu homo horis 24. interimatur, at si contigerit non mori, si postea iterato ab eodem serpente mordeatur, nihil læditur: quæ fuerit eius rei ratio?

PH. Quod ab assuetis non fiat passio: primum venenum, quod hominem non interemit, iam effecit corpus solidius, & assuetum veneno illi, à quo postea velut familiari lædi secundo non possit.

EQ. Est ergo et illud admirandum, quod anguis calamo, aut arundine semel percussus moriatur: at iterum percussus confirmatur in vita, id tradidit S. Hieronymus, aut, si is non est, æque antiquus auctor fuerit Tomo nono Epist. 29. de cereo Paschali, sub finem: sed & in regulis monachorum Hieronymianorum eodem Tomo 9. de laude religionis idẽ habetur: quod etiam Petrus Hisp. memorat p. 2. c. 34. Sed eius rei, quæ ratio adscribi potest? vt vulnus vulneri sit medela?

PH. Fuerit perdifficile id ratione assequi, conijcere tamen aliqua parte licet. Vulnus vulneri medela esse certe non potest, sed potius maioris mali incrementum. Hac tamen in re est animaduertendum, arundinis percussione priore anguem in iram accendi, atque ideo virus per corpus omne diffundi ex nimio furoris motu: propterea etiam percussa pars, iam læsa per uirulentiam affecta mortem affert: at si secundo percutiatur, iam refrigescente corpore, excitatur alius purior, & frigidior in anguis sanguine motus, in quo non est vlla veneni materia, qua etiam per omne corpus diffusa, venenum extenuatur, etiam illa in parte, quæ percussa est, vnde paulatim deficiente vi veneni, incolumitas succedat necesse est: prima enim læsio ideo mortifera, quia veneno infecta, secunda vero salutaris, quia veneni vim extenuat. Sicut enim viperæ morsibus vipera ipsa mortua pro remedio est, & scorpius ipse scorpij morsibus: ita effuso veneno, anguis per omne corpus percussione

ne prima, erit ipsius anguis noua illa indignatio, & materiæ motus ob secundam percussionem sibi ipsi salutaris. Quæ omnia ita accipienda sunt, nisi percussio sit aliquo ferreo, aut lapideo, persimiliue instrumento: nam nimia illa vis, & primus ictus iam moribundum reddit anguem, & secundus inauget, acceleratque mortem. Leuissimus igitur vt primus ictus arundinis hæc, quæ diximus, efficit: & secundus non dissimilis esse debet: propterea admirabile est valde illud, quod de murena tradunt: quæ si fuste percussa sit, nō moritur: at si ferula, quæ leuissima est, percutiatur, protinus interimitur. Plin. lib. 32. c. 2. Isidorus, & ex illo Vinc. natur. lib. 17. ca. 71. Sed id forte ob eam causam est, quod ictu ferulæ leuissimo excitatur audacia, inflammaturque animus murenæ: nam fele ob indignationem excitato, & virulentiam per corpus effundente, læsa pars infecta etiam ipsam necat: at in fustis grauiore percussione animus, & audacia murenæ tota opprimitur a magno metu absorpta: vnde non excitata est in ipsa vlla virulenta indignatio: sed ob metum nimium tota refrigerata est, oppressa vi felis, obstructisque omnibus ob metus rigorem, ac frigus partibus; percussa pars non inficitur, propterea abscedente metu, recuperatoque naturali calore, illius virtute læsa pars, cum non sit infecta, sanatur: cum in ictu ferulæ læsa pars iam ob virulētiam infecta solo naturali calore non possit expurgari adeo breui. Hæc ex coniecturis, sed re vera affirmari non possunt.

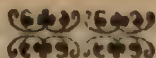
EQ. Nox ingruit, redeundum est igitur in ædes.

PISCES

PISCES COLLOQVIVM NONVM.

EQVES. Odierna dies nobis transigenda est iuxta viuarium: sunt enim in eo celebratissimi pisces. Non est angusta piscina; patet enim ouata eius forma vniuerso ambitu pedes fere mille, vndique varijs marmoribus, mutulisque circumducta. Supereminet ei etiam egregie concamerata porticus, vnde & prospectentur cicures quidam pisces, & æstus euitetur, dum colloquimur.

PH. Admirandum sane hoc est, animal scilicet piscem, adeo ab humana natura alienum & loco, & rebus omnibus dissitum, ac remotum affici posse ergo hominem, vt docile, cicurque fiat, vt vocatum veniat, & de manu etiam cibum sumat; cum cætera animantia erga hominem ex conuictu afficiantur.

TH. Est equidem piscis alienum ab hominum quolibet commertio animal, aquas semper innatans aeris velut expers. Attamen primum omnium animantium ante hominem, ante aues, & quadrupedes creatum est. Gen. 1. Propterea sacris litteris maiora circa pisces mysteria comperta sunt, quam circa aliqua animan-

tia. Ac, quod maxime memorabile est, numquam maledicto subiecta fuere aquatilia omnia. Sanctus enim Augustinus de mirabilibus scripturæ id apertissimis verbis tradidit lib. 1. ca. 4. Vniuersa (inquit) quæ in aquis viuere possunt, diluuij plaga non tetigit, quæ terrena tantum mortificauit. Hæc ille: adijcitque eius rei rationem: dixerat enim Diuinum oraculum: Maledicta terra in opere tuo, &c. Qua in re (inquit) notandum ipsa animalia, quæ maledictā terram manducauerunt, expertia maledictionis esse non posse, præsertim cum terra cū suis animalibus maledicta erat.

E Q. Quomodo autem maledicta terra, non etiam aquæ maledictæ sunt, cum ipsæ terræ visceribus contineantur, & terram ambiant? ac propterea etiam pisces maledicto subiecti sint, cum & ipsi terram comedant?

T H. Huic quæstioni eodem capite respondet Augustinus: Quare Deus etiam aquis in Adæ maledicto non maledixit? Facillime respondetur, quod non aquam contra interdictum Domini bibit, sed de terræ fructu homo comedit. Exceptis ijs quoque rationibus, aquis a maledicto Adæ Deus pepercit, quoniam per aquam diluere illam maledictionem parauerat, quod in diluuio est factū, & nunc per Baptismum intelligitur. Nam in aqua, & spiritu cuncta humana corporalia crimina, simul & spiritalia purgantur. Aquatilia enim maledicto vindictæ non succumbunt, quia in maledictionis participatione non sunt; ac per hoc & Dominus cum mortis humanæ maledictum resurgendo deposuerat, non terrestrium, sed aquatilium carnem animalium comedebat, cum ad confirmationē resurrectionis coram Discipulis piscis assi partem, & fauum mellis accipiens manducauit. Augustinus igitur vt quæstionem absoluit, ita etiam adijcit censeri hoc ipsum & de illis piscibus, qui etiā in terra versantur; quoniam eorum victus præcipuus in aqua sit. Ipsa quoq; scripturæ verba idipsū indicant, aquatilia, s. maledicto Adæ nō fuisse dānata. Genes. n. c. 7. Consūpta (inquit) est omnis caro, quæ mouebatur super terrā uolucrum animantiū, bestiarū, omniumq. reptiliū, quæ reptāt super terrā: vniuersi homines, & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt: & deleuit Deus omnē substantiam, quæ erat super terrā ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quā uolucres cæli, & deleta sunt de terra. Hæc ibi. Vt igitur pisces diluuio non fuere interempti, sed proprio loco seruati, ita quoque maledicto non fuerant subiecti, sicut neque aqua, quam inhabitabant. Si. n. aquis terra, & quæ in terra degunt, deleta sunt, aquæ ipsæ deleri dignæ non habebantur, per quas cætera deleretur. Huic igitur priuilegio accessit aliud i aduētu Christi magno quoq; mysterio, vt qui primi ad Apostolatū euocarentur, ex aquis, & arte

piscium

piſcium ad hominum procurandam in terra ſalutem accerſeren-tur, vt qui piſcium primum fuiſſent, poſtea hominum fierent piſcatores: & per aquam Baptiſmatis ipſi, & per ipſos alij expiarentur.

PH. Elegans ſane, & albo lapillo adnotanda ratiocinatio: ideo optarim edoceri, cur ſacris litteris, cum de piſcibus agitur, myſteria magna eluceant? numquam tamen in ſacrificium oblati memorentur?

TH. Si a maledicto immune animal piſc . fuit ſimul cum aquis, quas inhabitat, neque deleri, neque offerri illum oportuit: ſanguinem enim profundere piſcem ad expiationem, vt cætera animantia legibus cærimonialibus neque inſtitutum eſt, neque neceſſarium videbatur: cætera enim omnia ſub maledicto animantia, ſi munda eſſent, offerri ad expiationem peccati hominis oportuit in eam criminis ſignificationem, quæ animanti congruebat, piſcem maledicto carentem, non oportuit. Propterea vbicumque ſacris litteris de piſcibus actum eſt, ingentia latent myſteria: exordiemur a piſce Tobiæ iunioris, quando e Ragis Medorum vrbe rediens pedes loturus in Tigridis fluminis ora immanem piſcem, qui ſe voraturus videretur, obuium habuit. Angeli enim conſilio cum occidiſſet cor, fel, & iecur eius ſeruauit ad plurima rerum humanarum remedia. Tob. cap. 6. Exuſto enim corde, è carbonibus fumo exhalante, dæmones domo expulſi ſunt. Felle vero obliti oculi Tobiæ patris videndi vim priſtinam receperunt: vt ita cuique perſpicuum fiat, piſcem illum Chriſtum Dominum portendiſſe, cuius Paſſione & dæmones ab orbe pulſi ſint, & humano generi reſtituta mentis illuſtratione, per gratiam cæcitatem fuiſſe ſublatam.

EQ. At Ionæ piſcis myſterium numquid huic eſt cōparandum?

PH. Ego equidem ita cenſeo: quod ingens in illo conſpiciam miraculum, quo deuoretur homo nihil læſus, poſt triduum in littus reddatur incolumis: vt Ionæ cap. 2. continetur. Quod autem ea in re myſterium contineatur, nihil vltra nobis expetendum eſt. Eſt nobis interpres veritas ipſa Chriſtus, cum dixit: Vt in cæti ventre triduo ſeruatus eſt Ionas, ita ſe quoque tertia die a morte ſurrecturum.

TH. In hoc Ionæ piſce non vnum tantum eſt miraculum, ſed plura, quæ beatiſſimus Ioannes Chryſoſtomus paucis verbis ediſſerit in Epiſtola ad Coloſſenſes hom. 5. Tomo 4. circa finem: Quomodo (inquit) beſtia Ionam in ventre habuit, & tamen illum non perdidit, non rationis expers eſt? non temere mouetur? quomodo pepercit iuſto? Quomodo illũ calore ſuo non ſuffocauit? quomodo non corrupit? Si enim in profundo dumtaxat eſſe inexplicabile

est, in visceribus esse, & calore illo multo inexplicabilius est. Si aerem illic respiramus, quomodo suffecit duobus animantibus respiratio? quomodo vero illum euomuit illæsum? quomodo etiam loquebatur? quomodo apud se ipsum erat, & precabatur? Ista itaq; incredibilia sunt, & suspecta, si ratione ea discusserimus, si vero fide, vehementer certa sunt & firma. Hæc ille: qui vt miracula singula adnumeret, etiam alibi tradit, cæte, tametsi Ionam vorauerit, Ionæ deseruiuisse. Ipse enim super Psal. 96. Tom. 1. Cæte (inquit) ut omnia cætera animantia homini seruit commiserando: Ionæ enim seruiuit cætæ, neque enim eum traxit, quo voluit, nec de eo egit, quod solet huiusmodi animal de reliquis voratis agere, sed seruiuit, & reduxit vt subiugalis. Hæc ille.

Ad alia igitur mysteria pisces in scripturis commemorati sunt, vt ipsi etiam Deo, per quem creati sunt, seruiant; quod contigit in multiplicatione illa duorum piscium. Matthæi 15. & in captura piscium, quibus rumpebatur rete in stagno Genezareth, quando nauicula præ nimio pondere pæne mergebatur. Lucæ 5. & quando in alia expiscatione numerati sunt centum quinquaginta tres magni pisces: ijs enim exẽplis magna Euangelicæ prædicationis fœcunditas mysterio signata est, qua fidelium numerus maximum in modum inaugendus erat, vt ita veri Dei cultores piscibus comparati viderentur. Illud autem præ cæteris insignius est, quando in vrbe Capharnaum Dominus iussit Petro, vt misso in mari hamo, piscem expiscaretur, è cuius ore pecuniam inuentam Publicanis persolueret. Matth. 17. quo exẽplo indicasse videtur Christus, se quidem vere pauperem, quod ita vellet; diuitiasque Ecclesiæ in promptu esse, cum ipse iubeat; vt ita fidelium oblationibus, velut piscibus offerentibus, qui præsunt, humanæ vitæ ponderibus subleuentur, & humana superent impedimenta.

EQ. Hæc sunt a scripturis exempla desumpta: sed quid dicendum, cum profanis historijs quædam fortunarum exempla e piscibus subministrantur, erunt ne ad diuinum consilium referenda? Erit exordium à Policrate Samiorum Tyranno; qui cum omnium votorum semper fuisset compos, fortuna sibi semper, & vbique arridente, vt vel inuita fortuna aliquid triste experiretur, pretiosissimum, cæterisque rebus omnibus gratiorem annulum vltro in mare abiecit: sed voratus a pisce est, qui etiam captus effecit, vt Tyranno annulus forte fortuna fuerit restitutus, vt ita, etiam si Policrates vellet, mæstus esse non posset, nisi cum numen felicitati finem tandem imponendum statuisset. Diuino enim consilio actum memorant, vt ab Oronte Darij Regis Præfecto crucis supplicio in summo Mycalensis montis vertice tandem mulctaretur:

tur:id vbi accidit,certe omnes ſecundi euentus uno caſu compenſari viſi ſunt: nam putres eius artus, & tabido cruore manantia membra urbs Samia amara ſeruitute aliquamdiu preſſa liberis,ac lætis oculis aſpexit: Valer.Maxim.libro ſexto. Sane is piſcis Dei miniſter fuiſſe mea ſentẽtia uidetur,qui Policratem admonuerit, reſtituto annulo,aduerſam fortunam homini nõ eſſe quærendam, ſed aduenientem fortiter eſſe perferendam.

TH. Recte equidem:nam & in Sanctorum hiſtorijs compertum eſt, piſces quædam reddidiſſe,vnde hominum paci, ac quieti conſultum fuit, & uelut diuino iudicio edocti homines reſipuere. Maurilius enim Andegauenſis Epiſcopus,dum expectatur, donec Miſſale ſacrificium peragat,interim,quem baptizaturus erat, uita defunctum comperit,ſuæque id negligentiæ imputans uſque adeo doluit,ut relicta Eccleſia, nauim conſcendens clam effugeret. Forte ſanctuarij claues ſecum tulerat,quibus de manu in mare elapſis,exiſtimauit eo indicio ſe prorſus Epiſcopatu indignum, atque inde iam propoſuit numquam ſe in ſedem ſuam reuerſurum, niſi inuentas quis ad ſe retuliſſet claues. Tranſmiſſo mari, ueſte ſæculari indutus cuidam principi uiro operam ſeruilem locauit olitor eius factus:ſeptẽnio ſic peracto,a clericis inuentus,&cognitus nolebat cum illis redire propter clauium illarum caſum: ipſi ergo quas Epiſcopus requirebat, claues in medium proferunt, eas autem in itinere capto piſce,& exenterato inuenerant. Itaque iam manifeſtæ Dei uoluntati contradicere non auſum cum alacritate ſecum reducunt,quem paulo ante earundem clauium argumento in mari perijſſe ſuſpicati fuerant. Marul. lib.4. Eborenſ. de pænit. Fortunatus in uita S.Maurilij apud Surium Tom.5.Septembri.

EQ. Vt hic Epiſcopus ad priſtinum redijt munus, piſce occaſionem præbente,ita inuenti quoque ethnici ſunt,qui ad Chriſti fidem perſimili exemplo properarint, id a Sophronio recolemus in prat.ſpir.c. 185. Gentilis enim quidam in Niſibi urbe Chriſtianæ mulieri copulatus pecuniam fœneraturus piæ uxori credens pauperibus Chriſti omnẽ erogauit,uelut apud nũ mularios, qui centuplum reddituri eſſent.Lapſo tempore,cum nihil reciperet,iam non parum de re ſua cœpit conqueri apud uxorem, illa hominem deliniebat,Chriſtumque pro omnibus tandem erogata & compenſaturum,& multiplicaturum affirmabat: at non ita hominis cupiditas extinguebatur. Tandem itaque empto ad obſonium piſce, inuenta in illo eſt maximi gemma pretij, quæ ſexies,& eo amplius pecuniam pauperibus erogatam ſuperabat; ille tanto miraculo admonitus effectus eſt Chriſtianus, Deo perpetuas gratias agens.

PH. Ista certe fuere memorabilia à piscibus suscepta beneficia, propterea sæpe cicures pisces facti sunt, vel vt prosint pijs viris, vel vt aliquorum stultitiam perspicuam facerent: aut, quod verius est, vt nullius mentis animal homini beneuolētiam quandā, velut Domino, ostenderet.

PH. Cicures pisces, ac qui velut mutuam cum homine beneuolentiam præsetulerint, humanas imitati amicitias, perplures inuenti sunt: in ipsis etenim Cæsaris piscinis genera piscium ad nomen veniebant, quidam etiam singuli. Plin. lib. 10. cap. 70.

EQ. Ælianus hist. lib. 8. cap. 4. de cicuribus piscibus eleganti stilo ita narrat: Pisces (inquit) ad hominum consuetudinem mansuescunt, & cum appellantur, intelligunt; & è manu largientium cibos capiunt, vt murena Crassi Romani omnium prædicatione celebrata, sic inauribus, & gemmis distincto monili, tamquam sane eximia formæ pulchritudine puella ornabatur, & appellantis vocem Crassi agnoscebat, atque ad eum adnatabat: cumque ei quidpiam porrigebat, gaudio exiliens prompto, & parato animo accipiebat. Hanc ille mortuam fleuit vberius, atque honore sepulturæ affecit. At enim cum aliquando aspere, & acerbe Domitius in hunc dixisset: Stulte, Crasse, murenam fleuisti mortuam, ad hæc respondens Crassus: Equidem (inquit) de bestiæ morte fleui, tu vero nullum nec ex trium quidem vxorum interitu, quas ad sepulturam dedisti, luctum percepisti.

PH. Paulo aliter, nisi forte alia sunt, narrat Plinius lib. 9. cap. 55. Apud Baulos (inquit) in parte Baiana piscinam habuit Hortensius Orator, in qua murenam adeo dilexit, vt exanimatam flesse credatur. In eadem villa Antonia Drusi murenæ, quam diligebat, inaures addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos videre concupiuerunt: Hæc ille nihil de Crasso memor. Verum Macrobij verba Æliano magis consentiunt, maluit enim à Macrobio, quam à Plinio desumere, sic igitur Macrobius lib. 3. cap. 15. Crassus (inquit) vir Censorius cum Cn. Domitio Censor fuit, cum supra cæteros disertus haberetur, essetque inter clarissimos ciues princeps, tamen murenam in piscina domus suæ mortuam atratus, tamquā filiam luxit; neque id obscurum fuit: quippe collega Domitius in Senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit, neque id confiteri Crassus erubuit, sed vltro etiam, si Dijs placet, gloriatus est Censor piam, affectuosamque rem fecisse se iactans: Hæc ille, vt ita multorum stultitiam murenæ indicarint Hortensij, Crassi, & Antoniæ, simul & superstitionem.

EQ. Superant murenas delphini; nullum enim prorsus animalium apud auctores beneuolentius erga hominem se gessisse inuentum

tum cõstat, vt hoc regium certe animal: afficitur etenim erga hominem perinde ac alter homo; & ne fabulosam de Arione citharedo narrationem promere videamur, erunt nobis auctores eruditionis, & fidei non contemnendæ. Est igitur delphinus musices amantissimus, vt hoc sæculo nostro Olaus magnus Archiepiscopus memorat lib. 20. cap. 12. sese oculis spectasse, pulsante quodam è naui citharam, simulque etiam canente, accurrisse perplures delphinos, stetisseque ad horæ interuallum auditores immobiles: adijcitque sese tum animaduertisse, non fuisse eos discessuros, nisi æquoris procella, fluctusque, qui iam inualescere cœperant, eos fremitu abegissent. Ita deprehendere licet inde natam Arionis fabulam, cui si quid veri fuit, mendacia dein plurima accessere: vt autem homini est ipsa natura beneuolum animal delphinus, ita ex euentu fit illi acerrimus hostis. Nouit is olfactu hominem, qui ex delphini carne gustarit, vbi id deprehendit, illum deuorat. Albertus magnus id tradit animal. lib. 24. in delphinis.

PH. Vbi hæc cessat hostilitas, admiranda est eius cum homine familiaritas: recolemus aliqua ex Plinio lib. 9. cap. 8. Delphini (inquit) nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari. Delphinus non homini tantum amicum animal, verum etiam musicæ arti, mulcetur symphoniæ cantu: hominem nõ expauescit, vt alienum: obuiam nauigijs venit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto Principe, Lucrinum lacum inuectus pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum litterarium itantem cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine sæpius fragmẽtis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mæcenatis, & Flauiani, & Flauij, Alfij, multorumque esset litteris mandata. Quocumque diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus, atque abditus ex imo aduolabat, pastusque è manu præbebat, ascensuro dorsum pinnæ aculeos velut vagina condens, receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis; donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum ventitans tristis, & mærenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Alius inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, præbensque se tractandum, & alludens natantibus, impositosque portans, vnguento perunctus à Flauiano Proconsule Africæ, & sopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusque similis exanimi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus per aliquot menses: mox reuersus in eodem miraculo fuit. Ante hæc similia de puero in Iasso vrbe memorantur, cuius amo-

re

re ſpectatus longo tempore dum abeuntem in littus auide ſequitur, in arenam inuectus expirauit. In eadem vrbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiam nomine ſimiliter maria per equitantem cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet, relatum, delphinumque cauſam leti fatentem non reuerſum in maria, atque in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Eadem Amphilochi, & Tarentini de pueris, delphiniſque narrant: Hæc ille. Cui accedit & Albertus magnus anim. lib. 24. in delphinis. Ariſtoteles quoque eadem ante omnes tradidit anim. lib. 9. cap. 48. niſi is forte ſit, quem Plinius citauit ſub Theophraſti nomine. At Hipponenſem, cuius antea meminimus, hiſtoriam explicatius, pleniuſque recolit iunior Plinius Epiſtolarum lib. 8. ad Caninium: vbi cum illuſtrius ab illo multa narrentur, iure nobis recolenda ſunt. Eſt (inquit) in Africa Hipponenſis Colonia mari proxima. Puer ibi quidam audentior cæteris natandi peritia in vlteriora maris tendebat. Delphinus aliquando incurrit, & nunc præcedere puerum, nunc ſequi, nunc circumire, poſtremo ſubire, deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primum in altum, mox flectit ad littus, redditque terræ. Serpit per Coloniam fama, concurrere omnes, ipſum puerum tamquã miraculũ aſpicere, interrogare, audire, narrare, reſpondere: poſtero die obſident littus, proſpectant mare, natant pueri, inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſum ad puerum fugit: venit puer, fugit ille cum cæteris delphinis, quaſi inuitet, & reuocet: exiliũt, mergitur, varioſq; orbes implicat, expeditq. hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor; accedunt, & alludunt, & appellant, tangunt etiam, pertractantq. præbentẽ: creſcit audacia, & experimento maxime. Puer, qui primus expertus eſt, adnatanti inſilit: ergo fertur, referturque. Pueri quoque dextra, læuaque ſimul eunt, hortantes, monenteſque ne timeat; id quoque mirum. Delphinus alius tantum ſpectator, & comes, nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur, ſed alterum illum ducebat, reducebatque, vt puerum cæteri pueri. Delphinus igitur geſtator, colluſorque puerorum in terram extrahi ſolitus, arenaque exſiccatus vbi incaluiſſet, in mare reuoluebatur: placuit tandem ipſum occulte interfici. Hæc Plinius Iunior.

EQ. Sed vnde conijcere licebit id delphino magis ineſſe amoris ſtudium erga hominem, quam cæteris animantibus? cum aquãtile ſit animal, & ideo frigidius?

PH. Ineſt delphino vigor naturæ maximus, ideoque feruentius amat, quo innatus calor eſt maior: viuit enim Ariſtotele te-

ſte

ſte ad annos 120. vt recolit Vincentius hiſt. natur. lib. 17. c. 109. quin aliquando etiam 140. vt ex libris de naturis rerum idem Vincentius tradit eodem lib. 17. cap. 110. Propterea quæ de eius amoribus tradita ſunt, non dubitarim affirmare, accidere ijs, qui iã adoleuerint, adaucto calore, & velut longo rerum vſu. Quæ autem narrauimus, vt alijs quoque auctoribus confirmentur, libet Auli Gellij verba recenſere, quæ habet noct. Attic. lib. 7. ca. 8. Explicatius enim narrat Puteolanam de delphino hiſtoriam, quã Plinius: ſic enim ille ex Appione ſcriptore. Apud Naupactum Theophraſtus tradit amatores flagrantiſſimos delphinos cognitos, & compertos; neque ij amauerunt, quod ſunt ipſi, genus, ſed pueros forma liberali, in nauiculis forte, aut in vadis littorum conſpectos miris, & humanis modis arſerunt. Verba ſubſcripſi Appionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto, quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis conſuetudinis luſus, geſtationes, ac aurigationes refert, eaque omnia ſeſe ipſum, multoſque alios vidiſſe dicit: Et quidem (inquit) nos vidimus apud Puteolos delphinum amantem mire puerum, inclamatum à puero acciri, quin etiã adnatãs dorſo puerum admittebat, ita vt pinnæ aculeos, velut vagina conderet, ne dilectum ſibi corpus laceraret, receptumque equitis modo inſidentem per magnum æquor per ducenta ſtadia deferret. Roma igitur, omniſque Italia confluebat, vt piſcem amoris cauſa vectorem pueri ſpectarent. Ad hæc adijcit rem non minus mirandam. Poſtea (inquit) idem ille puer delphino amœnus morbo affectus obijt ſuum diem: at ille amans vbi ſæpe ad littus ſolitum adnauit; & puer, qui in primo vado aduentum eius operiri conſueuerat, nuſquã fuit, deſiderio tabuit, exanimatuſq; eſt; & in littore iacens inuentus ab ijs, qui rẽ cognouerãt, in ſui pueri ſepulcro humatus eſt. Hæc Gellius. Ælianus autẽ plura cõmemorat li. enim 2. c. 6. Leonida (inquit) Byzantius in vrbe Pleroſelino nuncupata ſe, cum Æolida nauigando præteruieheretur, delphinum in illius portu vrbis habitantem, ciuibuſque eius tamquam hoſpitibus ſuis vtentem vidiſſe confirmat: idemque affert, hunc delphinum de manu aniculæ cuiuſpiã, & eiuſdẽ mariti educari ſolitum fuiſſe, plenoſq; inuitamẽtis cibos illi ab eiſdem ſuppeditatos extitiſſe: neque tamen puer cum eis eſſet infans pariter alendus illum alere deſtitiſſe, ſed ambos educaſſe, ex quo conuictu delphinus, puerque mutuum inter ſe amorem conciliarunt: & quod prædicandum, virtutiſque plenum videtur, inter eos mutuus amor carus, in pretioque erat. Extra portum in altum progreſſus delphinus ex prædis, quas caperet, partem ſibi ad prandium habebat, partem ſuis educatoribus afferebat: Vnde fiebat, vt vehementer lætarentur: ab

eoque

eoque illud vectigal acerrime sibi,& puero expectarent. Nomen similiter delphino,vt puero imposuerunt.Puer ex illa viuendi cum delphino consuetudine hanc collegerat fiduciam, vt è crepidine, locisque e mari eminentibus illum auderet appellare,facileque ad se leui appellatione euocaret, ac siue ille remigationem quandam contenderet, siue cum alijs gregatim errantibus lusione aliqua delectaretur,totum gregem præ studio festinandi venire ad puerum desaltaret, siue multa fame pressus venaretur, illum tamen puer tanta celeritate reuocabat,vt vehementi impetu,more nauis plenissimis velis impulsæ inferretur, atque ad puerulum appropinquans ad illum luderet,& adsiliret,nunc circa illum adnatans, nunc illum ipsum velut prouocans. Hæc ille: libro præterea 6. ca. 14.explicatius,quam de Iasso supra diximus,recolit.Ad Iassum (inquit)vrbem cum pueri in littore lauarentur;delphinus proxime ad puerum quempiam accessit, primoque exterruit,post vero consuetudine vterque in alterius amorem se insinuans beneuolentia coniuncti fuerunt,atque inter se firmam amicitiam fecerunt: nam in delphinum subnatantem puer ascendens, & audacius exultans sedebat;quod quidem facinus Iassentium, & hospitum admirationem habebat. Enimuero delphinus longius in mare puerum vehebat, ac quam longe puero placeret: quæ res diu,sæpeque feliciter acta est.Tandem cum incautius puer in delphinum insiliret, in dorsi spinam incidit, sicque transfosso vmbilico, defunctus est,quē delphinus restituens littori,cōspiciens saucium, & sanguinolentū, ac defunctum,animi defectu ipse quoque expirauit, ibique Iassenses vtrique sepulcrum statuerunt. In vrbe Alexandria, Ptolemæo Secundo regnante, amore delphinus flagrasse fertur. Hæc ille. Quæ recensuisse libuit,repetita historia, vt de veritate nihil super esset ambigendum. Quod uero spiritu suo animali plurimum præ cæteris animantibus delphinus valeat, Aristoteles anim. lib. 9. c. 48.hæc habet:Omnium velocissimum animal esse delphinus creditur,tum aquatilium,tum terrestrium:supersiliunt enim malos nauigiorum,quod tum potissimum euenit,cum pisces in imum fugiētes longius persequuntur,locum spirandi quærentes se eiaculantur in aerem.Hæc ille.Solinus autem cap. 17.In Bosphoro (inquit) delphinis nihil uelocius habent maria, sic vt plerumque salientes transuolent vela nauium. In trigesimum annum uiuunt, quod exploratum est,in experimentum caudis amputatis. Certum habent vocabulum, quo accepto uocantes sequuntur:nam proprie Simones nominātur.Voces hominum Aquilonis flatu celerius hauriūt, contra Austro spirante auditus obstruuntur. Hæc Solinus; qui tamen de delphini ætate aliter,quā antea diximus,ex alijs auctorib.

TH.

TH. Multa nobis adhuc commemoranda sunt, vnde delphinorum natura fiat illustrior. Sanctus Basilius in exemero hom. 7. Delphini (inquit) etiam recentes adhuc, & teneros catulos ex aliqua causa consternatos rursus ventre suscipiunt, ac complectũtur. Hæc ille. Sed quid mirum parentes filios seruare? piscemque ventre pisces excipere? maiore miraculo habendum censeo, reperiri in delphino, qui homini nulla consuetudine assueuerit, pietatem, vt viuenti periclitanti succurrat, & defuncto officium exhibeat. S. Martinianus cũ fugiendæ muliebris illecebræ causa apud Cæsareã Palæstinæ in mare sese dimisisset, mox adfuere duo delphini, qui illum velut cymba impositum trans mare in aliud littus detulerunt. Metaphr. in eius vita. Surius Tomo 1. Februario. Deinde vero cum Calistratus Martyr sub Diocletiano sacco insutus in mare fuisset abiectus, disrupto per Dei dispensationem sacco, sicut & Ionas è mari seruatus est. Duo etenim delphini tamquam iussi adnatantes cum Sanctum tergo excepissent, sublime tollunt, deinde ad littus accedentes sensim, & caute eum deponunt in terra laudantem, & glorificantem Dominum: quo miraculo cohors militum in Christum credidit. Metaphr. 27. Septemb. Maximiano præterea in Christianos sæuiente, cum Lucianus constantissimus in fide Martyr, lapide ad dexteram alligato, in mare fuisset deiectus, quinto decimo post die delphinus ingens ascendens è mari, extensusque super aquæ superficiem valde spumabat, & ad terram contendebat: eratque circa ipsum multa spuma, & murmur fluctuum, qui ab ipso scindebantur. Ferebat autem extensum beatum Martyrem Lucianum mortuum, tamquam in lecto iacentem: eratque spectaculum admirabile super corpus adeo lubricum, & rotundum quiete manens mortuus, & nec à suo pondere, neque à vi fluctuum deuolutus ab eo. quod ipsum portabat, vehiculo. Cum autem delphinus fuisset prope continentem, fluctu sublimi fuit sublatus, & terræ id appulit, statimque expirauit. Neque quisquam existimet corpus mortuum à delphino casu fuisse allatum, neque id factum forte fortuna, cum multi, qui illo fuerunt tempore, eius rei fecerint mentionem; quin etiam ipse quoque scio ab ineunte ætate de illo cani solitum hoc, cuius hæc est pars extrema.

In terram dorso portans ex æquore delphin
Expirauit.

Hæc tradit Metaphrastes 15. Octob. Et de delphinis hactenus.

EQ. Postquam de cicuribus piscibus cœpta fuerat ratiocinatio, libet vt orationem prosequamur. Tradunt, qui nouum orbem lustrarunt, circa Hispaniolæ Insulæ littora piscem compertum, cui nomen manato est: crescit is in amplitudinem pedum 15. crassitie

sitie vero vlnarum octo, neque oua parit, sed animal, vt Ouetanus memorat hist. lib. 13. c. 10. Est quidem maritimus piscis, sed captus, & educatus à Caramatexio Regulo fuerat in lacum coniectus, Indicoque pane alebatur. Quia diuturna alimenti consuetudine adeo cicur factus est, vt vocatus adueniret, cibumque de manu porrigentis acciperet, tractarique, ac palpari sese permittens, ac ob tantam corporis molem multos trans lacum dorso equitantes equorum more transferret Petr. Mart. summ.

PH. Phocas, siue lupos, siue vitulos marinos appellemus (ijs enim omnibus nominibus piscis idem nuncupatur) mirandum in modum cicures fieri constat, in eodem orbe nouo, vt Ouetanus testatur lib. 13. cap. 10. vt & in nostro quoque orbe. Fit enim hominis amicissimus, etiamsi fœtus suos alat. Est ei lingua bifida, vt Arist. tradit anim. lib. 2. cap. 17. præter consuetudinem piscium est docilis, voceque, ac visu populum salutat, nomine vocatus etiam respondet. Pellis eius etiam detracta corpori sensum maris retinet, semperque æstu æquoris recedente inhorrescit. Plin. lib. 9. c. 13. Quod & in orbe quoque nouo obseruatum est. Corium enim eius cum & villosum sit, si ex eo corrigiæ, aliudue fiat, pilus ipse & lenis, & hirtus apparet, si mare aut quiescat, aut ferueat, etsi absit à mari quantolibet terrarum spatio. Ouetan. histor. lib. 13. c. 6. Propterea Olaus lib. 20. cap. 4. tradit vituli huius pellem in castris, aut papilionibus haberi, ad fulminis vim declinandam; vt enim aquila inter aues à fulmine immunis memoratur, ita inter aquatilia hoc quoque. Vestire autem ait nonnullos has pelles, vt à pilo leni, aut hirto æstus maris deprehendant in Septentrione: Ita ille. cap. 5. Adijcere autem ex Diuo Basilio illud libet hom. 7. phocas suos recentes adhuc catulos, & teneros ex aliqua causa consternatos rursum ventre suscipere, ac complecti.

EQ. Memorantur in orbe nouo & alij cicures pisces maiore emolumento, quam illi, quos iam commemorauimus. Iuxta etenim Hispaniolæ Insulæ littora compertus est pisciculus non multo longior hominis vlna: hunc à paruulo domi marinis aquis oppleto vase alunt, fitque adeo cicur, vt & tractari, palparique gaudeat. Audax animal est, adeoque excelso animo, vt in eo vigere putes aliquod rationis vestigium. Fit egregius piscium in mari ad domini sui commodum venator: funiculis etenim retis modo obuoluitur, ne in mare missus dispereat, deinde prælonga illigatus fune perinde ac canis per mare hac, atque illac vagatur, obuium quemque quamuis maximum piscem, testudinemue aggressus latera primum morsu vulnerat; neque prius prædam deserit, quam mordicus tenet, quam fune vterque in littus trahatur, aut in nauigium.

Ouet. hist. lib. 13. c. 10. vt in Summ. c. 8. Petr. Mart. Summ.

PH. Aut is idem piscis, aut alius illi simillimus venator existit iuxta Insulam Cubam: est illi anguillæ forma, cartilaginem tenuẽ gerit in capite ingentis marsupij modo, est enim firmissima: obuijs piscibus primum iactat in caput cartilaginem, quam pro arbitratu dilatat, ac contrahit: obuolutus igitur velut cauea, saccoue inclusus captus piscis fit huius pisciculi præda nihil videns, neque inde vlla se ratione valens extricare. Venator igitur omnia ad domini commodum peragens prædam numquam deserit, donec in littus, nauigiumue, ac manu domini præsentis, & suscipientis detineri animaduerterit, ita enim edoctus est. Petr. Hisp. p. 5. cap. 9. Sed de cicuribus piscibus hactenus.

E Q. Sunt & pisces alij cicures, sed fraudulenti, quamquam aliqui aduersus homines dolosi non sunt. Nam Fasten piscis est, in cuius ore maritima, salsaque aqua mox fit dulcis, qua dulcedine illecti accedentes pisces ab illo deglutiuntur, vt Iorath tradit de animal. lib. apud Vinc. lib. 17. cap. 54. Vt inde quisque discat mellitos sermones adulantium deuitare, aut meretricum, aut aulicam dolositatem; quandoquidem blandi sermones sæpe incautos in summã trahunt perniciem. Persimilis huic piscis est alius, cui circulus in capite est, hunc aliqui Britannicum vocitant: tradunt homini alludere, vt accedat: accedentibus simulat beneuolentiam, at proximum iam factum rapit, ac deuorat. Albert. magn. anim. lib. 24. M. Ex libro de naturis rerum Vinc. natur. lib. 17. cap. 120. Huic quoque accedit arotanus piscis, quem gignit Arotan in Insula Zeilam fluuius; is enim astu sese capi permittit, verum capiens mox ipse febri arripitur, nec desinit morbus, donec piscis dimittatur. Nicolaus Comit. in fin. Nec desunt huius generis astus homines, qui se falli in re parua permittant, vt fallẽtem maiore exitio afficiant. Ita fit, vt animantium mores homini sint disciplina. At sine dolo, damnoue cicures sunt natura ipsa pisces, qui Eloro Siciliæ castro in stagnis gignuntur, porrectum enim è manu cibũ securi capiunt, capi se non verentes. Plin. li. 32. c. 2. & Leander. Sed optarim nosse, si aliquod symbolum sit cum homine piscib. quando cum illo familiariter agunt, aut cum eius vultũ referunt.

PH. Nihil prorsus est homini commune cum piscibus, nec aer quidem. Sed cum omnia homini iussu Dei seruiant, veluti domino famulantur; esse autem piscibus os humanum, nihil ad rem humanam pertinet. Constat autem vultus in piscibus humanos inuentos, id ijs verbis explicat Ælianus lib. 16. cap. 18. Mare (inquit) quod Taprobanen circumfluit, pisces procreare ferunt habentes Satyrorum speciem,, similitudinemque, ac cæte existere

mulie-

muliebri facie, eique pro crinibus ſpinas eſſe.

E Q. Recentiores auctores non pauci ſunt, qui id præter omnem controuerſiam affirmant, humana facie piſces eſſe: Theodorus enim Gaza vir apprime doctus de hac re, quam ipſe oculis ſpectauerit, ſcriptum reliquit: cum enim aliquando ſuſpenſo ob ſtudia animo maritimum in Græcia littus inambularet, vidit è mari emitti in littus piſcem quendam Nereidum ſimilitudine, abſolutiſſimam hominis faciem præferentem vſque ad femora, reliquum autem corpus deſinebat in anguillæ caudam. Fluctibus igitur eiectus vti in alieno ſolo palpitabat, quibuſdamque gemitibus angi ſe præſeferebat. Theodorus acceſſit, conſpectumque diligentius in ipſas vſque aquas eum traxit: is vbi ſe inter vndas iam eſſe perſenſit, natandi vi illapſus eſt in altum: id ita enarrari ex Theodoro etiam affirmat Petr. Hiſp. p. 1. cap. 22. Georgius autem Trapezuntius vir æque doctus affirmat ſeſe proprijs ſæpe proſpectaſſe oculis e mari emergentes ventre tenus piſces integram humanam formam referentes, crebroque è mari proſilijſſe. Verum vbi animaduerterent ſe viſos, illico aquis ſeſe abdidiſſe, non ſine magna ipſius Trapezuntij admiratione, à quo didiciſſe ſe teſtatur Pet. Hiſp. eod. cap. 22.

P H. Sunt & alij ex recentioribus, qui ſimilia affirment; nam in littore Æthiopico vltra Bonæ ſpei promontorium tradunt compertum fuiſſe piſcis cadauer homini perſimile, homine tamen longe magis procerum: erat illi cutis ſquammis contecta, capilli ob duriſſimi: creditum eſt marinum fuiſſe piſcem hominis effigiem referentem. Ramuſius nauigationum Tomo 1. in ratiocinatione de Hannonis Carthaginenſis nauigatione in fine. Propterea in flumine Cholcam vrbis Cochin haud dubie piſces humana forma maxima copia expiſcantur, noctu accenſo lumine in littore, aut igni; ad ipſa enim hæc ſponte accurrunt. Nic. Comit.

T H Olaus magnus lib. 21. cap. 1. tradit in Noruegiæ Oceano marina quædam monſtra eſſe, quibus ſit humana facies ſimul cum monachorum cuculli quadam ſimilitudine; adijcit autem in hoc piſce admirandum. Si captum eum forte piſcatores in cymbam trahant, obſtupefieri omnium manus, qui in nauigio eodem fuerint adeo, vt nec retia, nec hamos, remos, aut vela ipſa poſſint inſtruere, ob ingentem reliquorum eius formæ piſcium ſtrepitum, ac fremitum: cateruatim enim ij piſces vagantur circa nautas. Eſt igitur neceſſe piſcatoribus piſcem captum in priſtinam libertatem dimittere, alioqui nauigium ipſum periclitaturum eſt. Vbi igitur, qui captiuus erat, abire permiſſus in mare eſt, conquieſcit totius eius gregis furor. Hæc ex illo.

EQ. Vnde humana forma piscibus? numquid forte aquatiles homines comperiuntur aquis geniti, aquis vitam degentes?

TH. Non vera est in ijs piscibus hominis forma: sed quæ propius accedat ad hominem, quam ad reliqua animantia: at homo aquis neque gigni, neque ibi degere semper potest, nisi longissima forte consuetudine. Verus enim homo ratione, atque anima pollens, terra compositus terram incolit: sunt tamen comperti, qui aquis degerent, in solo deficerent, in hac re recolemus Plinij verba libro nono, capite quinto. Tyberio (inquit) Principi nuntiauit Olyssiponensium legatio ob id missa, visum, auditumque in quodam specu concha canentem Tritonem, qua noscitur forma & Nereidum (falsa non est) squammis modo hispido corpore, etiam qua humanam effigiem habent: namque hæc in eodem spectata littore est, morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longe. Et Diuo Augusto legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores habeo in Equestri ordine splendentes, visum ab ijs in Gaditano oceano maritimum hominem toto corpore absoluta similitudine, ascendere eum nauigia nocturnis temporibus, statimque degrauari, quas insederit partes, et si diutius permaneat, etiam mergi. Tyberio Principe contra Lugdunensis prouinciæ littus in Insula simul trecētas amplius belluas reciprocās destituit oceanus miræ varietatis, & magnitudinis, nec pauciores in Santonum littore: interque reliquas elephantos, & arietes candore tantum cornibus assimilatis, Nereidas vero multas. Hactenus Plinius.

EQ. Hæc, quæ Plinius narrat, cur non et alias contigerunt, aut cur numquam alias visi Tritones, aut Nereides? Nam aut fabulosa, aut superstitiosa fuere, velut dæmoniacæ illusiones: ipsi etenim Plinio Syrenes, quibus superior pars hominis sit, inferior piscis, fabulosæ videntur, libro decimo, cap. 49.

TH. Platina de Syrenibus putat vera tradi in Sabiniano Primo Pontifice: scribit enim apud Delon Insulam duo marina monstra omnino humanam speciem habentia visa esse, Syrenesque fortassis fuisse. Verum neque Platina, neque alius constanti sententia affirmat, conspectas vmquam Syrenes fuisse: fateri tamen possumus, pisces compertos, quibus aliqua humani corporis portio referatur: at hominem mente vlla pollentem impossibile est piscem, & inter pisces esse; cuiusmodi de Syrenibus Poetæ fabulantur. Censeo equidem hæc monstra in mari prolata esse, & populis in notitiam deferri, vt Deum iratum sicut cætera in terra monstra ostendunt, cum tanta populi carnis luxuria diffluunt;

vt piscium incognitum coitum supprare videantur, aut mollitiem aquatilium animantium præferre.

PH. Recentioribus tamen nonnullis præcipuæ eruditionis viris visum est, Tritones marinos reperiri. Alexander enim ab Alexandro libro tertio Genialium, capite octauo, in Epiro Tritonem marinum hominem compertum tradit, de qua re iam alias egimus, affirmatque id ipsum ex eodem Petr. Hispalensi pag. 1. capite vigesimo secundo. Petrus quoque Gillius suis de animantibus libris, quod & alias diximus, testatur, ad Renatum Regem alatum fuisse marinum hominem, vt idem Hispalensis eodem loco recolit: quæ si vera sunt, veri ij pisces fuere hominis formam referentes, non homines.

TH. Fateri tamen possumus illud præter controuersiam, compertos aliquando fuisse homines, qui ob longam maritimarum aquarum consuetudinem, quibus vitam degerent, magis quam in solo, ac continenti, salubrius, ac delectabilius in ipsis vixisse, quã in solo, vbi viderentur ægre respirare piscium more, velut insueto elemento. Propterea opportune recolendus videtur ille homo Apulus, qui ante annos supra ducentos inter belluas in mari adeo viuere assuetus fuit, vt pro pisce ob eximiam natandi peritiam, & in mari perpetuum fere incolatum, piscis fuerit nuncupatus, & habitus: cum tamen Christianus ex Baptismo Nicolai nomen accepisset, postea Colapiscis cognominatus est, vti iam pridem meminimus ex Alexandro ab Alexandro, Hispalensi, & Bugato libro tertio, qui cum eum dicat vixisse Gregorio Nono Pontifice, putarim restituendum locum sub Bonifacio Nono, vt ita cum Volaterrano conueniat. Opportunum quoque in eãdem rem est, ac pro vero admitti poterit, quod iã pridem ex Viue commemorabamus libro secundo, de ver. fid. Christ. quando narrauit ætate sua apud Batauos marinum hominem visum a plurimis, & supra duos annos ibi detentum mutum fuisse, & iam incepisse fari; sed in mare resilijsse gaudentem. Erat igitur forte hic verus homo: nam fari incipiebat, mente igitur pollebat: sed diuturna aquarum consuetudo non permittebat hominem in solo salubriter uersari posse, quem angeret aerea leuior respiratio.

EQ. Is Colapiscis, cuius tot auctores meminere, forte is est, quem Alexander ab Alexãdro vti pluribus iã egimus alias, piscem Calanum nuncupat Genialibus libris, quando narrat in Siciliæ regno hominem compertum tanta a puero adnatandi consuetudine mari assuetum diu, noctuque, vt si aliqua elaberetur dies, qua natando non fuisset exercitatus, corde plurimum angeretur, simul & animo. Vnde illi nomen Piscis Calanus. Hoc igitur quotidiano exer-

exercitamento tantam vim, roburque fuerat assecutus, vt quingenta, & eo amplius stadia perpetua natatione præterflueret dies, ac noctes integras semper maritimos fluctus obuersans, procellis contemptis: occursabat nauibus, ibique perbenigne, ac comiter conuiuans redibat ad fluctus: tandem ab Alfonso Rege aureo cratere in præmium vrinatoribus proposito, certaturus infelix Calanus hic maris ima petens vlterius non est visus, lapsus forte in antrum aliquod sub imo mari, aut alio quopiam inscrutabili sibi contingente discrimine obijsse putatus est; recolit etiam Petr. Hisp. p. prima, capite vigesimo primo, ex Alexandri Genial. lib. 2. cap. 21. Qua ex re illud adnotandum censeo, natandi peritissimos aquis mergi, sicut volandi peritum Icarum, & Simonem Magum volatu perijsse: quod etiam eruditissimis viris accidit, vt sua eruditione in præceps errantes labantur: quando plus sapere studēt, quam sapere oporteat. Tot igitur testibus, tantæque auctoritatis viris, qui de hominibus mari degentibus tradiderunt, non putarim esse refragandum. At reliqua marina monstra, aut etiam fluuialia, quæ præter hominem referunt omnia animantium genera, iure prosequenda putamus. Agemus de omnibus, sed adhuc supersunt quædam de ijs piscibus, quos diximus referre hominis formam: Eugenio enim Quarto Pontifice apud Vrbem Sibinicum in Illyrico captus memoratur marinus homo, qui ad mare puerum trahebat. Is ab accurrentibus, qui rem inspexerant, lapidibus, fustibusque vulneratus in solum retractus est: eius effigies pæne humana, nisi quod cutis anguillæ similis erat, & in capite duo parua habebat cornua, manus quoque duorum tantum digitorum formam exprimebant: pedes autem in duas veluti caudas desinebant, a quibus ad brachia alæ, vt in vespertilione extenuabantur. Fulgos. libro primo, capite 6. In Ægypto quoque in Nilo Mena Præfecto vna cum populo deambulante in loco, qui dicitur Delta, sole orto, animalia humanæ formæ persimilia apparuere in fluminis medio; vir scilicet, & mulier visebantur: vir quidem pectore ingenti, vultuque terribilis, rufa coma, vsque ad lumbos denudatus: mulieri mammillæ erant, cum feminco prorsus vultu, ac cæsarie prolixa: visa feruntur vsque ad horam nonam ab omni populo: deque ea rescripsit ad Mauritium Imperatorem Menas, vt Theophanes Isaurus Abbas illi tempori non multis sæculis inferior scriptum reliquit in chronologia, interprete Anastasio Bibliothecario Romano anno Domini 592. Romæ id accidisse etiam memorat Bonfin. Dec. prima, libro octauo. Nec sola sunt exempla, quæ iam recensuimus, sed longe plura,

quæ recolere in animo est. Anno enim Domini 1403. capta in Hollandiæ lacu marina mulier fuit, eò e mari reiecta. In Harlemum igitur vrbem delata, cum nuda esset, passa est se vestibus indui, panis, lactis, & cæterorum vsum admisit; didicit quoque fila e colo deducere, & obsequi rebus multis muliebri more, simul & Christo crucifixo genua flectens venerabunda, docilis ad omnia, quæ mandaret patrona. Numquam tamen locuta est, semper muta annos multos ibi viuens. At anno Christi 1526. in Phrisia captus marinus vir barbatus, ac capillatus pilis valde setosis paucos annos viuens semper mutus, tandemque pestilentia interijt. In Balthico mari anno Domini 1531. prope Elepochum Noruegiæ oppidum captus est vir marinus, qui Episcopum infulis ornatum corporis habitu penitus exprimebat: dono datus Sigismundo Poloniæ Regi triduo tantum vixit: deque eo Gilbertus Horstius, & Cornelius Amsterodamus Romam scripsere: & de hisce Tritonib. plura scribit Damianus Goes in Olyssiponis enarratione: & non procul a Lunæ promontorio Ferdinandus Aluarus domus Indicæ scriba visum adolescentem marinum in littus prodeuntem, piscatorumque pisces furantem, & crudos edentem narrat. Et quoniam res tanta in Hispania illustris erat, habebaturque copia illo mari Syrenum, ac Tritonum, adhibita est fides. Nam comperiuntur in antiquis Lusitaniæ regni archiuijs de ea re monumenta, cum ea monstra ad se pertinere tum Rex, tum Magnus Magister S. Iacobi contenderēt; translatione autem lis illa dirempta est, decretumq. nō Magistro ordinis, sed Regibus deberi vectigal Syrenum, aliarū que belluarum marinarum, quæ iu littoribus Magistri caperentur. Hæc equidem pluribus Damianus, quæ etiā recolit Georgius Bruin in Harlemo.

TH. Hæc si ita visa sunt, diuino acta sunt consilio deterrendi generis humani causa, vt resipiscat: sicut maiore miraculo accidit Theodosio iuniore imperante. Cum enim ille in Daonium peruenisset, muliercula peperit animal piscem: nam & oculis carebat, ac palpebris, manibusque, ac brachijs, a lumbis autem cauda piscis, quod monstrum vbi vidisset Imperator, iussit occidi, ut idem Theophanes tradit ann. Dom. 582. Nunc ad reliqua monstra.

EQ. Et constans omnium auctorū est sententia, in aquis plerorumque animantium formas referri. Et Ælianus id præcipue habet libro decimo sexto, ca. 18. Leonū inquit arietum, pantherarū, equorum effigies in piscibus in Taprobanæ mari conspici.

PH. Si libet pluribus de hac re disserere, dies certe deficiet; sunt enim non modo quadrupedum plerorumque in piscibus

formæ,

formæ, sed & auium, atque etiam rerum aliarum; sunt arborum; sunt rerum arte confectarum similitudines, velut rotæ, gladij, serræ, acus, pugillares: quin & cælestes quoque res referre videntur, lunam, ac stellas. Cum igitur longe plures sint piscium species, quam auium, aut quarumlibet terrestrium bestiarum, & copia quoque maior sit, ita formæ adeo variæ fuere illis natura inditæ, vt res alias imitari oportuerit: de rebus igitur nomina ipsa sumpsere, quarum referunt similitudinem. Exordiemur igitur nos quoque de præcipuis acturi, primumque a cælestibus, veluti est luna. Luna enim piscis compertus est, & de eo pisce hæc recolit Ælianus libro decimo quinto, capite quarto. Piscis (inquit) luna nuncupatus cum pinnas suas molles quidem, & lenes in natando explicat, ad similitudinem lunæ semicirculum efficit. Idemque demóstratus tradit Cyprios piscatores dicere, piscem húc luna plena ipsum impleri, & implere arbores, si ex ijs illum appenderis: at decrescente luna, si illum ad plantas admoueris, eas marcescere, & euanescere: si iam plena luna in id aquæ, quod in perfossis puteis reperitur, quis hunc piscem iniecerit, aquam iugem, & perennem fore: sin extrema luna, aquam exarescere: quod si hunc eundem in fontem scaturientem conieceris, quomodo dixi de puteo, is ad rationem lunæ modo exarescet, modo implebitur. Hæc ille.

TH. Huic persimilis est alius in Aquilone piscis, qui hemicycli formam gerit, refert enim formam arcus, aut soleæ ferreæ, qua equorum pedes muniuntur. Nihil natura continet memorabile, nisi quod incolis gratissimus est in cibum. Olaus libro vigesimo, cap. 19.

EQ. Post lunam recensendæ sunt stellæ: nam inter pisces etiã stellæ nuncupantur quidam similitudine formæ: de eis Plinius lib. 9. c. 60. Claros (inquit) sapientia auctores video mirari stellã in mari. Ea figura est parua admodum caro intus duriore callo: huic igneum feruorem esse tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. Hæc ille, qui etiam libro 9. c. 22. adijcit in hæc verba: Stellæ (inquit) maximæ, crusta intecta ostreis tã crudeliter inimicæ sunt, vt hæc ipsa excedant, & conficiant. Ratio insidiarum, quas eis moliuntur, eiusmodi est. Cum testaceas suas patefaciunt conchas, vt et refrigerentur, & si quid, quod pertineat ad victum, inciderit, compressis conchis exceptant: ex suo pede intra testas insito eas claudi prohibente, ostreis explẽtur.

PH. Ante Ælianum, ac Plinium Aristoteles de hoc pisce stella tradiderat anim. lib. quinto, capite decimo quinto. Stella (inquit) piscis adeo natura calidus est, vt omnia contactu protinus deco-

quat, detrimento etiam summo echinis Euripi, & Pirrheni eundẽ esse confirmant. Forma eius stellis, quæ pinguntur, similis est. Eadem Alb. animal. lib. 24. in stella.

E Q. Post lunam igitur, ac stellas ordo expostulat, vt ad ea piscium genera accedamus, qui auium formas referunt, quæ aere, cæloque oblectantur: sunt enim piscibus & auium nomina, & volatus: nam loligines, accipitres, pelagiæ hirundines comperiuntur: id apud Aelianum ita legi lib. nono, cap. quinquagesimo secundo. Volant (inquit) pisces, cum timent, & exiliunt e mari loligines, & accipitres marini, & hirundines pelagiæ. Loligines auxilio pinnarum longissimum saltum saltant, & sese in sublime attollunt, & gregatim auium more efferuntur. Hirundines humiliori, & non ita sublimi volatu vtuntur. Accipitres paulo supra summam maris aquam tolli solent, vt ad iudicandum sit difficile, natentne, an volent. Hæc autem adijcit de loligine Albertus, eam quinque cubitis esse longam in Sixo flumine Mauritaniæ, & iuxta oceanum volitare sagittæ modo, tantãq. in vna societate reperiri multitudinem, vt naues mergant: pedibus anterioribus sibi ad os cibum porrigunt. Hæc ille anim. lib. 24. in loligine. Hirundines autem alas habere ibidem tradit, & volare, in hirundine. Plinius autem lib. 32. cap. 2. eadem tradiderat, quæ recoluisse diximus Albertum; nauigia scilicet demergi loliginum inuolãtium multitudine.

T H. Loligini iam commemoratæ accidit memorabile illud, vt solo tactu manum obstupefaciat, Olao teste libro vigesimo primo, capite decimo. Verum quoad volatum piscium, referunt ij, qui orbem lustrarunt, circa Africæ littora non longe a Guinæa gregatim, tantaque copia simul pisces euolare, vt procul conspicientibus Insula quæpiam spectari videatur. Anton. Pigaf. sed & iuxta Magelanicum fretum tradit idem colondrinos pisces vlnæ mensura longos apprime volandi facultate valere, ijsque acerrimos hostes esse oratas, reliquos quoque pisces, in concursu igitur frequens cum illis intra aquas pugna est. Colondrini impetum hostium vitantes e mari exiliunt, volatu sibi ab hoste cauentes: hostes, quibus nulla uolandi vis est, intra aquas volantium vmbras persequuntur, celerrimo cursu, illo sensu, instinctuque, vt cum volare illi desierint (non enim diu volare possunt) in mare recidentes fiant ipsorum præda. Anton. Pigaf.

P H. Volant auium more etiam pectines: iactant enim se ex aqua, iaculanturque sagittæ modo, vti prodit Aristoteles anim. libro 4. c. 4. Sed & miluus non aliter atque hirundo pelagia volare traditur. Plin. libro nono, capite vigesimo sexto. Miluago quoque, & ipse piscis volat, vt Albertus tradit anim. lib. 24. si tamen procel

la

la non sit: nam quoties cernitur extra aquam volitans, tempestates mutari Trebius Niger auctor est. Sunt autem aliquibus piscibus magis saltus, quam volatus: nã de sulmone pisce proditum est, vt apprehensa sibi mordicus cauda, quælibet transilit loca, quandoquidem & sursum ascendit, occurrens casui fluminum; idque cõpertum sibi in Bothnico mari tradit Olaus libro vigesimo, c.3.

EQ. Arborum quoque ramositatem, similitudinemque pisces quandoque referunt. In Gaditano enim Oceano arbor piscis in tãtum vastis dispansa ramis, vt ex ea causa fretum numquam intrasse credatur. Plin. libro nono, cap. 4. qui etiam libro trigesimo secundo, cap. 11. de eisdem piscibus arboribus memorat, affirmatque compertos esse.

PH. Sunt & herbarum in piscibus nomina, quod vim illarum imitentur: nam vrticæ, ac pastinacæ nuncupantur. Vrticarum admiranda natura est: hæ enim cum saxis adhæreant, quoties libet, inde absoluuntur, pastumque noctu eunt. Mirum, in illis, cum alãtur, nullum tamen eorum apparet excrementum, vt Aristoteles tradit anim. libro primo, capite primo, ac libro quarto, cap. sexto. Vrtica (inquit) animal aquatile adhæret saxis more nonnullorum insectorum, & interdum saxis abiuncta vagatur; nulla huic testa, sed corpus omni ex parte carneum præsefert: sentit, & manum admotam corripit, adhærescitque perinde, ac polypus suis brachijs, ita vt caro intumescat. Os medio in corpore continet, & de saxo, quasi de testa viuit, & prænatantes pisciculos excipit, retinetque, sicut manu admota hominis agi dictum est, deuoratque in hũc modum quæcumque nacta est esculenta. Absolui etiam saxis genus quoddam vrticæ notatum est, quod & echinos, & pectrunculos, in quos offendit, corrodit. Excrementum nullum in vrtica esse videtur, qua in re similis est stirpibus. Hæc ex illo.

EQ. Explicat de vrtica Plinius aliquid magis libro nono, ca. quadragesimo quinto. Vrticæ (inquit) noctu vagantur, noctuq. mutantur, vis pruritu mordax, eademque quæ terrestri vrticæ: contrahit se quam maxime rigens, ac prænatante pisciculo, frondem suam spargit, complectensque deuorat. Dum admoueri sibi manum sentit, colorem mutat, & contrahit: tacta vredinem mittit: ora ei in radice esse traduntur. Hactenus de vrtica Plinius.

PH. Pastinaca & ipsa in piscibus comperta est: sed pessimo opere. Nullum enim (inquit Plinius) execrabilius vsquã animal, quam marinus radius, quam nostri pastinacam appellant quincunciali magnitudine. Arbores infixus radici necat, arma, vt telum perforat vi ferri, & veneni malo. Hæc ille lib. 9. cap. 48. cui assentitur S. Basilius exemer hom. 7. eadem Albertus animal. libro 24.

TH. De eodem pisce plura explicat Aelianus. Ex omnibus (inquit) animantibus infestissimo, ac periculosissimo aculeo pastinaca prædita est, cuius rei testimonio est, si eum in arborem virentem, & florentem infixerit, non longo interuallo emarcescere differt, sed potius e uestigio exsiccatur: id ipsum facit in animantibus: nam si quod contigerit, necat. Hæc ille lib. secundo, cap. trigesimo sexto, at libro octauo, capite vigesimo quinto Pastinaca (inquit) marina cum natandi est cupiditate affecta, natare potest, cum rursus volandi studio tenetur, sursum versus sublimis volat. Aculeum mortiferum habet, vt vel celeriter non modo homines, sed etiam animalia perdere queat. Si ad maximam arborem, & vegetam, & summe virentem aculeum admoueat, & defigat, non multo post amittit folia; quæ postquam defluxerunt, totus truncus similis est arboribus solis ardoribus exsiccatis æstate, cum est maxima siccitas. Hæc ille.

PH. Quadrupedum, terrestriumque bestiarum etiam in piscibus formæ, aut ingenia comperta sunt: nam si de equo homini cognito exordiri libet, tum mari, tum fluminibus inueniri non est ambigendum. Solinus erit nobis auctor c. 34. Hippopotamus (inquit) in Nilo, ac solo nascitur, equino & dorso, & iuba, & hinnitu, rostro resupino, vngulis bifidis, aprinis dentibus, cauda tortuosa: noctibus segetes depascitur, ad quas pergit auersus astu doloso, vt fallente vestigio, reuertenti nullæ ei insidiæ præparentur. Hæc ille: adijcit præterea, cum plus æquo fuerit exaturatus, sese in incisas arundines volutare adeo, vt saucius fiat, lutoque inungere vulnera. At Plinius explicat plura. Scribit enim aduectum fuisse Romam hippopotamũ à M. Scauro, additque huiusmodi animal, cum nimis fuerit exaturatum, acuto arundinum stipite se ipsum vltro in crure vulnerare, ac vena quadam profluuio sanguinis releuari, rursumque plagam limo obducere. Hæc lib. 8. cap. 26. At libro 8. cap. 25. de eodem pisce sic tradit: In Nilo bellua hippopotamus editur vngulis bifidis, quales bubus, dorso equi, & iuba, & hinnitu, rostro resimo, cauda, & dentibus aprorum aduncis, tergoris ad scuta galeis impenetrabilis, præterquam si humore madeat. Depascitur segetes destinatione ante, vt ferunt, determinatas in diem, & ex agro ferentibus vestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Adijdit ad hæc Albertus, æquum piscẽ hunc Nili nauigia suo pede euertere & alteri insidere: esseque illi cutem cubitum vnum crassam. Hæc ille anim. libro vigesimo quarto, in equo.

TH. Ælianus adijcit ad hæc: Hippopotami cum auersis vestigijs ex agro, vbi depasti sunt, ad Nilum reuertuntur, properare celerri-

celerrimo gressu, eo consilio, vt si agricolæ sese inuaserint, hostes aduerso corpore, non à tergo excipiant, adijcitque summe impiũ animal esse, quod parentem suum exedat, & conficiat, ipse postea filiorũ futurus esca. Hæc ille lib. 5. c. 53. & li. 7. c. 18. Ij autem, qui nouum orbem perlustrarunt, tradunt in Aquilonari eius plaga equos aqua, terraque vitam agentes fuisse compertos: esseque innumeros in nouæ Franciæ littoribus. Iacobus Carterius de noua Francia apud Ramusium Tomo. 3.

PH. Et simiæ pisces comperti sunt. In mari enim rubro bestia cartilaginea, & velut squammarum expers, eaque ipsa non magna, colore est terrestri similis: aspectu quoque speciem, similitudinemque eiusdem terrenæ simiæ gerit non pisceo tegmine, reliquum corpus circumuestitur, sed cuiusmodi testudinis inuolucrum est: similiterq. vt terrestris rostrum resimum gerit: reliquũ vero corpus instar torpedinis latum, vt dicas auem esse alas explicantem: cum natat, volare videtur: cum terrestri partim conuenit, partim differt: os autem non habet in summo rostro. Ælianus lib. 12. cap. 25.

TH. Et mullus inter pisces est, & in pretio habitus: venditus enim aliquando memoratur longe pluris, quam hodie centum insignes equi, mulliue, vt Macrobius tradit Satur. lib. 3. cap. 16. Asinius (inquit) Celer vir Consularis, vt Hammonicus refert, mullum vnum septem millibus nummum mercatus est. In qua re luxuriam illius sæculi eo magis licet æstimare, quod Plinius Secundus temporibus suis negat facile mullum repertum, qui duas pondo libras excederet: at nunc & maioris ponderis passim videmus, & pretia hæc insana nescimus. Hæc ille.

EQ. Redolit de mullo memorabile Albertus magnus: vnde non admiror hodie adeo vili ipsum vendi, tanto autem pretio vigente Romana virtute fuisse coemptum: tradit ille eos, qui vesci consueuerint mulli carne, ad libidinem refrigescere; eam enim extinguit; tantaque vi homini vim suam comedẽti infundit, vt ipsum quoque olere sentiatur. Illud præterea in hoc animante est, vt si vino necetur demersus, ex eo vino quisquis biberit, vini tædium habebit; quamquam id quoque contingit anguillæ vino necatæ: Hæc Alb. anim. lib. 24. in mullo. Sed & Isidorus iam pridem tradiderat lib. 12. cap. 6. Seneca autem mulli piscis obitu recolit mirandum quidpiam natur. lib. 3. cap. 17. Mullo (inquit) expirante nihil formosius, ipsa colluctatione animam efflanti rubor primum, deinde pallor suffunditur. Hæc ille.

TH. Sunt & lepores marini, sed contra id, quod terrestribus illis accidit: sunt terrestres nobis in delicijs; marini vero & visu, &

tactu

tactu exitiales. Hæc de ipsis Plinius. Lepus (inquit) in Indico mari etiam tactu pestilens est, vomitum, dissolutionemque stomachi protinus creat; in nostro mari colore tantum lepori similis, in Indis & magnitudine,& pilo duriore tantum viuus ibi capiatur. Hæc ille lib. 9. cap. 48. Verum alibi alia, nam lib. 32. cap. 1. tradit leporem hunc marinum alijs piscibus mortem afferre visum tantum: quando etiam addit mulierem prægnantem hunc aspicientem abortum agere: at si homo leporem huiusmodi manducet, veneno efficacissimo mori: sin autem tantum tetigerit, lepus ipse moritur. Hæc ex illo. Eadem Albert. anim. lib. 24. in lepore.

EQ. Propterea verisimile est, quod Olaus tradit lib. 20. cap. 19. Leporem piscem solo visu reliquos pisces fugare: esse autem hoc animal præsentissimum venenum homini edenti affirmat Basilius exem. hom. 7.

PH. Sunt & leones pisces: Martino etenim Quarto Pontifice Februario mense ex Vrbe veteri Romam delatus perhibetur villosa cute, breuioribus pedibus, leonina cauda, capite, auribus, ore, ac lingua; spectatusque est ab omni vrbana multitudine. Eductus mari velut vlulatum emisit, propterea ad Martinum est miraculi causa delatus. Martin. chron. Bergom. an. Dom. 1280. Ap. Vinc. hist. Eodem anno in vltima Iutiæ, Scagen vocant, captum alium etiam leoni persimilem memorat Krantius Vandal. lib. 7. cap. 38.

EQ. Quin & monocerotes pisces comperti: quorum cornu in fronte rectissimum, acutissimumque naues etiam perforare potest, cum ipsum sit ignauissimum animal. Ex libro de natur. rerum Vincentius natur. lib. 17. cap. 120. Albert. anim. libro. 24. in monocerote.

PH. Et humanos mores pisces imitati nomen sunt sortiti, velut sunt parasiti, otiosũ atq; inutile piscium genus, ex alieno victitans: sequuntur ij delphinum Regiã maiestatẽ seruãtẽ, ac velut asseclæ illi sunt in obsequio frequentissimi. Nihil prorsus venatur ignauus hic piscis omni ingenio, industria, arteque destitutus, sed alienis opibus epulatur, velut in Principis aula, vt Ælianus tradit libro 9. cap. 7. Piscis (inquit) parasitus, qui & pedunculus, quæ delphinus ceperit, deuorat, itaque ex eius præda, tamquam ex locuplete mensa refertus pinguescit: eo nimirum delphinus tantopere delectatur, vt cum ipso libenter, quæ comprehenderit, communicet. Hactenus Ælianus. Sunt & in piscibus alij velut Reip. duces & principes. Id narrat Ælianus lib. 14. cap. 8. Ichthiophagi (inquit) vrbem Indico nomine Porimuda incolentes, margaritas, vnionesue, retibus comprehendunt; margaritiferæ conchæ magnorum turbinum similitudinem gerentes gregatim natant; & quemadmo-

admodum apum examina duces, sic eæ Regem habent, tum formæ pulchritudine, tum magnitudine præstantem:summa autem contentione vrinatores ideo certant ad capiendum gregis ducem: quod eo capto, cunctum gregem rectore orbatum non loco se mouentem assequntur: quamdiu Rex fugiendo elabi potest, sapienter eas regit, & conseruat. Hæc ille.

EQ. Et domestica pleraque instrumenta, ne Regibus supellex ex piscibus desit,etiam inuenta sunt: nam & rotæ sunt. Apparent (inquit Plinius) & rotæ appellati pisces à similitudine, quaternis distinctæ radijs, modiolos earum oculis duobus vtrimque claudentibus. Hæc ille lib. 9. cap. 4.

PH. Sunt & enses, ac gladij,spatæue: id ita Plinius lib. 32. c. 2. Xiphia (inquit) id est, gladius rostro mucronato est, ab hoc naues perfossæ merguntur oceano ad locum Mauritaniæ,qui Cotta vocatur, non procul à Lixo flumine:sed Ælianus plura: Xiphia(inquit) gratus tactu piscis sub naso, ex quo respirat, & fluctus ipsi in branchias diffluit,in mucronem rostrum procedit, & rectum porrigitur, sensimque & leniter in longitudinem, & crassitudinem augetur. Et cum ad cætaceam magnitudinem peruenit, illius mucro triremis rostro similis est, piscesque cibi gratia occidit, ac maxima cæte vlciscitur. Sed & contra nauem mucronem in eam defigentes venire audent: quidam gloriantur se spectauisse nauem Bythiniæ in littus expulsam, in eam gladij caput infixum inspexisse, cuius,cum in nauem mucronem suum defixisset, & nullis viribus ipsum retrahere quiuisset, corpus colli neruis retentum fuit, & rostrum infixum, vt à principio inciderit, remansit. Capitur in mari, & Danubio, quod & salsa, & dulci aqua delectetur. Hæc ille lib. 14. cap. 22.

EQ. Recentiores de eodem meminerunt sub ensis nomine; nã in noui orbis pelago compertum tradunt tantæ amplitudinis, vt nec iuga boum eum traherent,superioremque mãdibulam illi fuisse scribunt in ensis formam in longum porrectam, hinc atque inde dentatam pectinis modo: ac quidquid offenderit, penetrare. Ouetan. histor. lib. 13. cap. 4. Quamquam etiam alio nuncuparunt nomine, scilicet Violam. Ouetan. summ. cap. 84. In Hispaniæ quoque nouæ littoribus tradunt spatam piscem mucronem in capite prælongum gerere vtrimque denticulatum serræ modo ad pedes quatuor porrectum; crescit autem is in tantam molem, vt binis boum iugis non trahatur. Ouetan. ibid. Hoc animal vidisse se,ac contrectasse memorat Albertus,dicitque gladium illum esse piscis nasum lib. 24. in gladio.

TH. Et serram piscem habent maria: nam & ipse in amplam

molem augetur. Est illi serratum caput, in summo etenim vertice osseo, ac serræ modo dentato, vniuersa vis illius continetur. Subit enim nauigia, secatque ex industria: id suo opere expectans, vt naufragio sibi escam consequatur. Olaus lib. 11. cap. 10. Alb. anim. lib. 24. in serra.

E Q. Et acus gerunt maria, de ijs ita Plinius. Acus (inquit) vnus pisciũ dehiscente propter multitudinem vtero parit, à partu coalescit vulnus. Hæc ille lib. 9. cap. 51. Sed fusioribus Ælianus: Marinæ (ait) acus, quod sunt pertenues, minime tortuosum, & sinuosum vterum, fœtuũque capacem habent, idcirco suorum filiorum sustinentes incrementum dirumpuntur: non igitur pariunt catulos, sed expellunt, atque eijciunt. Hæc ille lib. 9. cap. 60.

T H. Et lucernas gignit mare: Subit (inquit Plinius) in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna: linguaque eius ignea per os exerta tranquillis noctibus relucet. Attollit mari sesquipedanea fere cornua: quæ ab his nomen traxit. Hæc ille lib. 9. cap. 27.

P H. Lucendi e mari vis alijs præterea piscibus inesse comperta est; ipso eodem Plinio auctore. Concharum e genere dactyli sunt ab humanorum vnguium similitudine appellati: his natura in tenebris, remoto lumine, alio fulgore clarere, & quãto magis humorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiam in solo, atque veste, decidentibus guttis, vt proculdubio pateat succi illam naturam esse, quam miremur etiam in corpore. Hæc ille lib. 9. cap. 61. Quin in ipso quoque Noruegiæ mari ingẽtis magnitudinis pisces conspiciuntur, quorum oculi procul esse ardentes ignes noctu à piscatoribus crediti sunt. Olaus libro 21. capite quinto.

E Q. Ex ijs igitur iam perspicuum factum est, mari omnem orbem contineri, in quo & lunam, & stellas, aues, quadrupedes, venatores, aucupes, parasitos, enses, gladios, serras, acus, lucernas, arbores, atque alia, quæ commemorata sunt, reperias. Vt ita præcipua orbis artificia moresque tum boni, tum mali, haud dubie mari contineri videantur; velut mare ipsum alius per se orbis piscium sit. Et quamquam nauigia lignea sint in illo, voluit tamen & pisces habere, qui et nauigij vicem, aliosque remigum præferãt. Quis enim vmquam nauta peritior esse nautilo pisce poterit? Nautilus etenim peritissimus est non modo natator, sed in naui regenda nauta. Ex Plinij libro 9. cap. vigesimo nono, hæc collegimus. Inter præcipua (inquit) miracula est, qui vocatur nautilos, ab alijs pompilos. Supinus in summa æquorum peruenit, ita se paulatim subrigens, vt emissa omni per fistulam aqua, velut exonera-

tus sentina facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit: qua velificante in aura, cæteris subremigans brachijs, media cauda vt gubernaculo se regit. Ita vadit alto, Liburnicarum ludens imagine: etsi quid pauoris interueniat, hausta se mergit aqua. Hæc ille; ita fit, vt ipse vnus nauis, veli, gubernaculi, & remigiorum officium præstet sibi: Alb. anim. lib. 24. in nautilo.

PH. Ælianus non admodum diuersa habet, sed paulo explicatius lib. 6. cap. 33. Nautilus piscis genere polyporum concha vnica præditus, cum ex ima maris sede ad summam aquam effertur, inuertit, & mutat concham deorsum versus, vt ne hausta aqua demergatur: vbi ad summum æquoris peruenit, quiescente mari, cõcham supremam vertit, ac quasi scapha vtitur. Brachijs enim duobus in vtrumque latus remigat; sed si flet ventus, brachia, quibus prius vt remis vtebatur, constituit gubernacula, cætera brachia leuiora in remigando exercens: inter quæ media est membranula pertenuis, ea expansa, & intenta pro velo vtitur. Si instet a belluis periculum, concham aqua complet, & simul ex pondere in imum fertur, donec alias supernatandum fuerit. Hæc ille.

EQ. Est & nauplus piscis sepiæ persimilis nautæ officio peritissime fungens; de illo Plin. li. 9. c. 30. Nauigerã (inquit) similitudinem in Propontide sibi visam prodidit Mutianus. Concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi nauplium animal sepiæ simile, ludendi societate sola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim mari vectorem demissis palmulis ferire, vt remis. Si vero flatus inuitent, easdem in vsu gubernaculi porrigi, pandique concharum sinus auræ. Huius voluptatẽ esse, vt ferat, illius, vt regat: simulque eam descendere in duo sensu carentia, nisi forte tristi (id enim constat) omine nauigantium humana calamitas est. De eodem nauplo ita nauigante Alb. anim. lib. 24. in littera C.

TH. Quid vero obliuiscimur pugilares, vnde omnis litteratura, omne etiam negotium, vt seruetur, memoriæ pendere videtur? Pugilares mare, vt optimus artifex perficit. Sunt enim pisces pugilares atramento rite oppleti. Sepia inter eos præcipua est, digna quæ commemoretur. Ea parit omnibus anni temporibus, perseueratque in edendo ouorum fœtu dies quindecim; quoties autem ediderit, mas euestigio sequens atramentum ouis superfundit, atque ita efficitur, vt solidescant. Arist. hist. anim. lib. 5. cap. 12. Addit autem lib. 9. cap. 37. Molium astutissimam sepiam esse. Sola enim hæc (inquit) suo vtitur atramento, non modo cum metuit, verum abscedẽdi causa, & cum progressa paululum

se

ſe oſtenderit, redit in atramentum. Illudque illi quoque mirabile accidit, vt ſimilem ſibi contrahat colorem è loco, in quo verſatur, qua re & ſic piſces piſcatur. Hæc ex illo.

EQ. Aliud eſt ſepiæ miraculum naturæ, ſi etenim lucerna, qua ſit infuſum eius atramentum, accẽdatur, aſtantium vultus Æthiopicos videri facit, Anaxilao auctore tradit Plin. lib. 32. cap. 10. & Iſidorus memorat li. 12. c. 6. recolit etiam Alb anim.. li. 24. in ſepia.

PH. Libet de ſepia recolere, quæ Ælianus tradit breuibus: Sepia (ait) cum ſe a peritis piſcatoribus captari cognoſcit, ſuum atramentum emittit, quo circumfuſa ab oculis piſcantium remouetur, eorumque perſtringit oculos, cum ſit in eorum oculis. Quam ſepiæ induſtriam etiam memorat Plinius lib. 9. cap. 29. quo loco putat ſepiæ atramentum pro ſanguine eſſe.

TH. Vtitur ſepia atramento ſuæ conſulens ſaluti: at homo vafer, veluti hæreticus eſt, atramento veritatem aſpergit: cum enim cõuinci ſe animaduerterit, nebulas, nugaſque, ac tenebras offundit, ne conuinci videatur. At atramento homines per orbem iure vtuntur, vt perpetuæ ſeruentur memoriæ non modo ſcientiæ ipſæ, verum etiam res geſtæ, & quæ accidunt, dum ſcriptis commendantur. Neque enim præteritorum vlla nobis ineſſet cognitio, niſi atramẽto cum ſculptura, ac pictura perpauca continere potuiſſet. Sed vt omnia, quæ proficiunt homini bono, malus etiam peruertit, ita atramento doloſitas, vafritieſque in orbem ſerpere viſa eſt: dũ falſa ſcriptis mandãtur, ſuperſtitiones diſſeminantur, vitia aperiuntur, errores oſtentantur, hæreſes euulgãtur, ac falſa quæq; hominum mẽtibus inſtillantur, vt neſcias, plura ne fuerint ex atramento beneficia, an maleficia ſcriptis, atque impreſſioni commendata. Sed certe ſatius eſt, non carere rebus bonis, tametſi in malum ſæpe retorqueantur, quam, vt careamus malis, etiam res bonæ depereant.

PH. Id ita inſtituit natura, vt quæ bona acta ſunt ad ſalutem etiam animantibus indita ſint, vt atramento vtantur, non vt fallant, ſed ne fallantur ipſi: vt ea ex re damnabilior quiſque homo ſit, dum innatum ingenium ita exercet, vt fallat magis, quam ne fallatur, aduertat: cum homini ideo prudentiam inſeruerit Deus, vt caute agat, ne fallatur, neque fallat, quæ ſunt prudentiæ propria. Atramentum igitur, quod homini perſæpe ad vitium vertitur, animantia ad ſalutem ſeruant: ſunt enim perplura animantia, quibus ineſt atramentum pro ſanguine. Loligo, & polypus idem habent, vt Ariſt. tradit anim. lib. 2. cap. 1. quo vtuntur vitandi periculi cauſa, ſi metus incutiatur, velut in latibulis ſeſe in repentino caſu abdentes: id etiam ipſe explicat lib. 9. cap. 37. Polypus (inquit)

atque

atque loligo atramentum pro metu mittunt, ſed accreſcit denuo, poſtquam miſerunt, vt numquam copia deſit; at mutatione coloris facile venatur ipſe polypus piſces. Trahit enim ſibi colorem ſimilem ijs, quibus appropinquarit ſaxis. Hactenus ex Ariſtotele. Solinus quoque idem affirmat cap. 32. Sed Plinius quidpiam etiã addit lib. 9. cap. 29. Cum polypus (inquit) alioqui brutum habeatur animal, vt quod ad manum hominis adnat; in re quodammodo familiari callet, colorem mutat ad ſimilitudinem loci, & maxime in metu; brachia illi eduntur à congris, ſed renaſcuntur, ſicut lacertis cauda: aſſentitur ijs Baſilius exem. hom. 7. & Olaus libro 21. cap. 21.

PH. Polypo alios aſtus natura inditos teſtatur Trebius Niger, auidiſſimus enim eſt concharum. Verum quia dum ſe occludendo conchæ polypi brachia præſcindere poſſe putant, vnde piſcator ipſe captus expiſcatus eſſet, vt ſibi caueat polypus, apertis conchis lapillum, lignumue inijcit, vnde rurſum occludi nequeat concha, ipſe vero carnes vorat: ex Plinio lib. 9. cap. 30. Albert. lib. 24. qui adijcit etiam homines rapere de naui, & ſponte ſua ſibi brachia edere, quæ tamen renaſcuntur; lib. 24. in polypo.

EQ. Quod vero de polypo tradit Ariſtoteles, memorabile valde eſt; ſcribit enim locuſtis marinis tanto terrori eſſe, vt cum eodem reti locuſta perſenſerit adeſſe polypum, ſtatim moriatur: ita ille anim. lib. 8. cap. 2. cui ſubſcribit Plinius lib. 9. cap. 62. & Ælianus lib. 10. cap. 39. Alb. anim. lib. 24. in locuſta.

PH. Nil mirum locuſtæ imbecilli animanti polypum afferre exitium, quando etiam aquilam animantium omnium generoſiſſimam deuincat, & occidat, quando etiam hominem ipſum: ſcribit enim Ælian. lib. 7. cap. 11. Polypus (inquit) ſe in ſaxi colorem facile vertit, ſi velit: non vertitur, ſi nolit: vult autem, cum inſidiari vult piſcibus. Cõtigit aliquando cum colorem mutaſſe, atque aquilam ſummo impetu deuolaſſe, at ipſe circumplicata aquila pertinacibus brachijs, & cirris aquilam interfecit trahens illam in pelagus. Hæc ille, qui & natantẽ hominem brachijs circumplicaſſe memoratur, interemiſſeque ſanguinis è pectore ſuctu. Plin. lib. 9. cap. 30.

EQ. Quod in polypo admirabilius eſt, illud memoratur, quod in tantam amplitudinem aliquando creuiſſe compertus ſit, vt cæto æquari poſſet: erit nobis Plinius auctor lib. 9. cap. 30. deinde alij inſignes viri, vt Fulgoſ. lib. enim primo Cum in Hiſpania (inquit) piſcatores, qui tynnos condiunt, ſingulis noctibus aliquid ijs, quæ iam parauerant, ſubtrahi animaduerterent, & propterea diligentius rem obſeruarent, non ſine ingenti formidine cum latratu ſuo

canes

canes ad rem inſpiciendam inuitarent, proſpexerunt vaſtam, terribilemque belluã ingenti ſpiritu, brachijſq. canes à ſe abigentem; ad quos defendendos accurrentes, qui aderant, varijs inſtructis armis, magno labore tandem feram confecerunt, cognoueruntq. polypum eſſe, qui eiuſmodi cibi auidiſſimus ſuperioribus noctibus quod piſcatores deeſſe ſibi querebãtur, rapuerat. Huius belluæ caput immenſum, horrendumque fuit, quod Lucius Lucullus, qui illud inſpexit, putauit quindecim amphorarum, quæ in nauticis rebus bottæ dicuntur, menſuram continere. Brachia autem ingentia adeo, vt vix hominis complexu cingi poſſent, internodiaque crurum magnæ ollæ amplitudinem complere. Eius autem reliquiæ in miraculi teſtimonium ſepoſitæ fuere, ſeptingentarumque librarum pondus exceſſerunt. Hæc Fulgoſus, haud dubie mutuatus à Plinio, qui Carteiæ hoc contigiſſe narrat, & beſtiæ brachia ad pedes triginta longitudine fuiſſe porrecta, Trebio Nigro, qui ea ſcripſit, teſte oculato. At de altero polypo etiam ſcripſit Ælianus lib. 13. Temporis (inquit) longinquitate polypi adeo magni euadunt, vt ad cæti magnitudinem accedant, cætaceique generis numerum obtineant. Puteolis oppido Italiæ auditum eſt, polypum, cum inuſitata ad corporis molem facta progreſſione ad maximam magnitudinem perueniſſet, egregio ſpreto, & neglecto maritimo victu, in continentem proceſſiſſe, & terrena pleraque vaſtaſſe, & per ſubterraneum ſpecum Puteolanas ſordes in mare tranſmittentem in maritimam domum aſcendiſſe, vbi mercatorum res, ſalſamentaque in magnis vaſis eſſent: brachiorum circumplexione primum vaſa ſtricte comprimente corrupiſſe, ac depopulatum fuiſſe. Stupentibus mercatoribus, vnde tanta ſalſamentorum iactura fieret, conſilium captum eſt prædonem nocturnum obſeruandi: repetente igitur conſueta pabula polypo, accurrit magna hominum multitudo, à qua vix interemptus eſt. Atque ita contigit nouum digne commemorandum, vt in terra piſcis fuerit expiſcatus, non in mari. Eius corium ſe vidiſſe teſtatur Ælianus ibi. Hactenus de polypo, cuius pertinacia, vbi adhæſerit, tanta eſt, vt ſi forte ſaxo hærentem quis velit auellere, potius carnis partem amittit, aut ſaxi partem ſecum trahit, quam vt auellatur, vt memorat ſanctus Gregorius Nazianzenus Monod. quamquam ibi non polypum, ſed polypodum appellet.

P H. Quoniam incidit mentio de piſcium amplitudine, fuerit peropportunum de varia magnitudine eorum diſſerere quandoquidem ſuper omnia animantia piſces corporeæ molis incrementum accipiunt: adeo vt vnicus piſcis in littus detractus, ſublata carne, exſiccatiſque prorſus oſſibus, ampliſſimæ domus aulas, cubiculaque

que ad habitandum percommoda suppeditasse memoretur, detra, cta ipsius pelle, ac reddita tecti vicem præbente, vt Olaus tradidit libro vigesimo primo, capite decimo sexto. Maritima (inquit) monstra Aquilonaris cæli adeo ingentis molis sunt, vt in littus abiecta exesis prorsus eorum carnibus, mundatisque ossibus, quasi quædam naues optime lignis compactæ videri possint: quin etiam si pronum iaceat piscis cadauer, amplæ domus vicem tenet superne confectis fenestris hinc, atque inde cubiculis dispositis, portis etiam fabrefactis, & occlusis ex ipsius piscis maxillis: tanto totius inhabitantis familiæ commodo separatis habitaculis, vt supersit & gallinis, suibusque, atque equo alendo locus. At inhabitantibus accidit quiddam admirabile: quicumque enim sub hoc naturæ magis, quam artis tecto obdormierit, perpetuis insomnijs vexatur, quasi maritimis procellis iactetur, immineatque naufragium, ac mersio; aut saltem huc, atq; illuc per pelagus actitari, euagariq; se putat. Hæc ex Olao.

EQ. Hanc piscis amplitudinem facile admitto, quandoquidem etiam Strabo ipse lib. 15. attestatur compertos fuisse pisces, quorum ossibus domus contignarentur, portæ obserarentur: quod & Plinius affirmat lib. 9. c. 3.

PH. Sunt hæc immanium piscium corpora quibuslibet Oceani partibus: nam vt de proxima nobis Africa agamus, piscis ambara longus ad brachia 25. compertus est. Ex illo manat insignis ille odor, quem *Ambracan* vulgus nuncupat. Leonius p. 9. Sed & circa bonæ spei promontorium pisces visi sunt, quorum amplitudo mediocribus domibus æquari possit. Ludouicus Barthema in calce operis.

TH. Excrescunt longe magis in Aquilone pisces, quam reliquo mari, vt iam ex Olao libro vigesimo primo, capite nono diximus. Testatur is anno Domini 1532. sese piscem vidisse longum pedes 90. cuius crassitudo ab imo ventre vsque ad summum dorsum esset pedum octodecim; oris autem hiatum patuisse tradit ab imo in summum recta linea pedes vndeuiginti; maxillas trium pedum crassitudine, oblongas ad duos supra uiginti pedes, costas singulas crassitudine sesquipedali, longas ad pedes duodecim. Adijcit præterea tres illi fuisse in vtero specus ingentes, in gutture sinus triginta: pinnas singulas (duæ etenim tantummodo erant) pedum quindecim, quas nec quinque boum iuga traxissent: linguam ad viginti unum pedes longam: interuallum, quod interiacet oculis, octodecim: caudæ extremum patebat pedes vnum, & viginti serratum. Carebat hæc bellua dentibus, at in palato obduræ erant squammæ. Hæc ex Olao oculato teste; vt ita libeat assentiri Al-

berto magno, qui vidisse se testatur piscem, cuius singulorum oculorum fouea viginti hominum capax esset: id ipse scribit anim. lib. 24. in cæte: propterea non idem cæti genus est, de quo traditũ habuisse dentes quatuor cubitorum longitudine. Alb. libro 24. in littera B.

E Q. Qui orbem lustrarunt, tradunt in sinu Orotigna noui orbis compertum aliquando piscem, cuius capitis amplitudo in altum fuerit ad pedes quindecim, latitudine longe maiori, reliquo corpore vltra 30. Eius pinnas fuisse grandes vti ingens dolium, longas pedes 20. Ouet. hist. lib. 13. cap. 2. Adijcit præterea visum in eodem sinu piscem è mari recta exerentem caput, cum duabus anterioribus pinnis, & ijs solis exertis partibus altitudinem malorum nauium superasse: frequentius sese demersisse, & mersisse erecto semper corpore; & lõga maris spatia deturbasse tradit. Ouetan. hist. lib. eodem.

T H. Surius Carthusianus vir pius in suo commentario sub anno Domini 1531. tradit apud Harlemum insigne Hollandiæ oppidum piscem longum pedes sexaginta octo, crassum triginta inuentum, tantaque oris vastitate fuisse, vt pateret pedes duodecim.

P H. Hæc, quæ recentiores memorarunt, augent fidem ijs, quæ prisci scriptores tradiderunt: præcipue vero de innominatis piscibus: nam de vero cæte postea agemus. Plinius igitur lib. 9. c. 5. non erit contemnendus, cum scribit in hæc verba: Turanius prodidit expulsam belluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas vltimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes eiusdem 120. maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ alterius ossa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe ostendit inter reliqua miracula ædilitate sua M. Scaurus longitudine pedum 40. altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali: quod & Solinus memorat cap. 36.

At piscium ingentium, quibus nomina sunt, plura apud auctores recensæ sunt amplitudines: nec fuerit importunum recolere. Extat cui nomen est physeter, quem Strabo lib. 3. tradit in Turditania Africæ ora apparere, eminereque plurimum super mare ingentis columnæ modo, euomereque aquarum fluuios. Solinus quoque cap. 53. Sunt (inquit) quos physiteras nuncupãt, qui enormes vltra morem ingentium columnarum super antennas se nauium extollant, haustosq. fistulis fluctus ita eructant, vt nimbosa alluuie plerumque deprimant alueos nauigantium. Hæc ille. Hocq. naufragandi periculum etiam affirmat Olaus lib. 21. ca. 6. qui illud etiã adijcit, vinci, expellique procul ipsum physiterem tum tubis, tum æneis tormentis, fragore magis, quam ictu ipso. Plin. lib. 9. c. 4. eadẽ

de

de physitere memorat: Albertus addit, non modo nauigia aquarũ vomitu demergere, sed adeo ipsum ingentem fieri, vt molem suam trecenta iuga boum non trahant: ex eo manare odorem illum, cui *Ambracan* nomen est. Hæc ille lib. 24. in B.

EQ. De balenis igitur, quæ passim traduntur, admitti possunt. Veteres enim, inter quos Nearchus scriptor fuit, tradidere multa: scribit is a se visum in Persico littore cæte longitudine cubitorum 50. squammis obtecta cute, crassitudine cubitali, conchis, ostreis, herbisque marinis desuper enatis. Persimilis quoque piscis Strabo meminit li. 16. Dicit enim a se visum iuxta mare rubrum longum cubita 50.

PH. De balenarum amplissima mole Plinius etiam tradidit libro 9. c. 3. aliquando quaternum iugerum fuisse: quod & Solinus memorat cap. 53. Verum libro 32. ca. 1. hæc habet Plinius. Iuba in his voluminibus, quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filiũ de Arabia, tradit cæte sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intrasse. Hæc ab illo scripta quamquam humanam fidem excessisse videantur, tamen Diuus Basilius aliquando scriptum reliquit, cæte sæpe etiam montibus æquales fieri exem. hom. 7. quod paulo post prosequemur pluribus: Ælianus autem & ipse studiosissimus rerum huiusmodi inuestigator digna quædam de cæti amplitudine memorat libro 16. cap. 12. In mari (inquit) Indico cæte, cuius costæ 20. cubitorum longitudine procedunt, & quintuplo est elephantis maior. Hæc ille. Sed & libro 17. cap. 6. Ad Syrtim, Theocles ait lib. 4. cæte procreari triremibus maiores. Onesicritus, & Orthagoras scripserunt, cæte longitudine dimidij stadij, & latitudine pro rata longitudinis portione augeri.

TH. Sacri scriptores aliquot ijs fidem astruunt: nam præter id, quod Beatus Basilius, vt diximus, in exemero hom. 7. commemorat, cæte aliquando visum maximis montibus simile, & adæquari, etiam sæpe Insularum magnitudinem exhibere, si quando in aquæ superficiem enatarint, tradit Sanctus Ambrosius exemero, quod etiam testatur Vincentius natur. lib. 17. cap. 41. Sed & Sanctus Augustinus suo quoque tempore meminit in publico Carthaginis foro admirandæ amplitudinis cæte ossa miraculi causa prostitisse, ita ille Epistola 49. At vero ossa costarum ibi visa sunt tanta amplitudine, vt curua equestrem hominem pertranseuntem admittant. Leonius p. 2. Propterea illud ad hæc iure commemorandũ est, quod accidit Sancto Maclouio Britanno Episcopo: cum .n. aliquando in Insulam Imam perueniisset, viso colle peragendis sacris mysterijs percommodo, in illũ se contulit cum omni comitatu per

egitq; diuinum sacrificium. Cum autem ad Dominicam orationē peruenisset, totus is locus commotus est. Erat autem cæte, qui collis putabatur, super quem ob temporum diuturnitatem iam plurimus aggestus puluis erat, herbæq. enatæ. Iā igitur qui aderant, cū esse cæte animaduertissent, dimisso sacrificio in fugam se dabāt ad nauigia properantes: plerosq. tamen Maclouius adhortatione sua, ne deterrerentur, confirmauit, contestatus dū Missæ peragerètur sacrificium, nemini prorsus belluā nociturā. Atq; ita integrū absolutum est sacrificium, atq; inde ad sua quisq; nauigia illæsus properauit. Vinc. hist. li. 21. c. 98. & ante illum Segebertus Gemblacensis in vita S. Maclouij, c. 7. qui memorat tum miraculo affuisse cētū octoginta viros: quæ etiam apud Surium Tomo 6. Nouembri mense.

E Q. Zonaras Græcus auctor & de cæte admiranda narrat in Iustiniano in hæc verba: Hoc Imperatore cæte ille captus est, qui Byzantijs vltra quinquaginta annos molestus fuit, quem Torphirium appellabant, non ille quidem semper apparēs, sed ex interuallis. Cæterū quoties apparebat, cum multas naues demergebat, tū multis hominibus exitium afferebat: qui cum multis machinis peteretur, eæq; omnes essent irritæ, tandē in prosequendis delphinis captus est; qui cum prope terrā confugissent, ille impetū non inhibuit, donec proxime terrā prouectus in vliginem, & profundū lutum incidisset; vnde emergere non potuit, quo accolæ cognito, marinam illā belluā securibus, & bipennib. confecerunt, & funib. qua crassior erat, alligatis boum iugis, in terram pertraxerunt. Eius lōgitudo triginta cubitorum fuit, latitudo decem. Hæc ille ex Procópio Cæsariensi bell. Gottor. li. 3. Accedūt ijs, quæ Olaus tradit lib. 21. c. 5. Circa Noruegiæ littora ait conspici balenas, quarum vel solus intuitus ingentem hominibus pauorem incutiat; quadratum illis caput est: vndiq. spinis refertū, cornib. peracutis, ac lōgis radicū ingētis arboris modo: singula. n. cornua denos, atq; duodenos cubitos excedunt: oculi singuli ambitu cubitis decē sunt ampliores. Noctu ij coruscant ingentium flammarum modo: procul. n. visi à piscatoribus ignes esse grandes putantur. Superciliorū pili, atq; etiā menti ad barbam frequentissimi sunt nihilo minores calamis anserinis. Tanta illis est vis, vt naues euertant: idque testatur ex Epistola Archiepiscopi Nidrosiensis, qui de huiusmodi bellua Leonem X. Romanum Pontificem reddiderat certiorē an. Dom. 1520. Eodem etiam libro cap. 8. memorat visum fuisse cæte, cuius hiatus pateret ad pedes duodecim, dentibus hinc inde depositis aprorum, elephantorumq. persimilibus, tam vastis oculis, vt intra singulorum ambitum viginti homines percommode insidere possent: circumcirca oculos, ac supercilia pro pilis cornua numerabantur

ducen-

ducenta quinquaginta, eaque obdura, proinde ac reliquorum animantium cornua; porrigebanturque singula ad longitudinem pedum septem: reliquum corpus ab hac capitis vastitate deprehendi potest. Hæc ex illo, qui eodem libro capite septimo memorat cæte visum trecentos pedes longum. His concinne est, quod Albertus tradit, piscium supercilia extare in longitudinem octo pedum, numerarique ad 250. Hæc ille anim. lib. 24. in balenis. Adijcit autem tantam illi vim inesse, vt in Phrisia, cum in arenam insequens alios irruisset, funibusque, ac palis ibi ligatus, infixusque fuisset redeuntibus fluctibus sese extricauit in altum relapsus. Alb. libro 24. in cæte. Sed de amplitudine cæti hactenus.

PH. Balenis plurima accidunt memoratu digna: primum quidem circa formam capitis: nam Plinio videtur balenæ, ac cæti os esse in fronte, ideoque summa aqua natantes in sublime nimbos efflare. Hæc ille libro nono, capite sexto. Deinde circa vitæ progressum, cum plurimum adoleuerit, ob ingentem, superstitaneamque pinguedinem hebetantur illi oculi, vt etiam cæcutire videatur; quamobrem ductore eget. De ea re sic Ælianus libro secundo, capite decimo tertio. Omne fere (inquit) cætarium genus duce ad sibi moderandum eget, illisque ducibus ad videndum vtitur; is autem dux est, quemadmodum harum rerum periti testantur, longus piscis, colore albo, capite prælongo, angusta cauda: nã hic separatim numquam ab illo nauigat, sed ante huius caput antecedens ipsius dux, ac quasi temo existit. Etenim cuncta illi & prouidet, & præsentit; caudaque extrema præmonstrat, singula tum horribilia, formidolosaque inhibet; tum cibaria conciliat; insidiasque a piscatoribus positas signo quodam ostendit, atque quem locum propter magnitudinem illum adire nõ oporteat, præsignificat: ob nimiam enim pinguitudinem cæti oculus efficitur ad videndum ineptus: quod si is pisciculus, quo ad necessaria vtitur, perit, illi quoque pereundum est. Hactenus ille. Quin illud quoque accidit balenis memorabile, vt prolem suam, cum pauor aliquis superuenerit, ore excipiãt, ob eximiam erga illam beneuolentiam. Olaus libro vigesimo primo, capite duodecimo. Inter balenas pristis certe videtur commemorandus ob amplitudinem: Indicus est piscis, hunc aliquando ducenum cubitorum compertum tradit Plin. lib. 9. c. 3. de eo Albertus lib. 24. Sed de hisce rebus hactenus.

EQ. Cur autem vermes omittimus? nam aliqui piscibus annumerantur, & incredibili amplitudine sunt: cum etenim nihil verme sit vilius, elucet tamen in eo aliquando admiranda naturæ vis; nam præter id, quod in Aquilone inuenti sunt longitudine cu-

bitorum quadraginta,etiam tactu solo noxij adeo sunt, vt manus lædantur,& intumescant: ij comperti sunt circa Noruegiæ littora. Olaus lib.21.c.24.

PH. Longe admirabilior est cæruleus vermis, quem gignit Ganges fluuius:de quo alias egimus, diximusque illi brachia esse bina, cubitorum sex longitudine,quibus correptum in ripa elephantem in imum trahit,atque exedit,ex Solino,& Plinio.

EQ. Anguillis etiam innata admiranda naturæ vis est in eodem Gange:nam Solinus capite quinquagesimo tertio, tradit ibi tricenum pedum longitudine excrescere,quod & Plinius affirmat libro nono,capite tertio. Alb.anim.libro 24.in anguillis. Quin vt de anguillis nostratibus agamus,memorandum est illis natura inditum in Italia in lacu Benaco Veronensis agri,vt Autumno adeo mutuo glomerentur, vt globus vnus mille continuisse repertus sit. Plin.lib.9.c.22.

PH. Admirabilius est in anguillis, quod nullius sint amoris participes,cum adeo mutuo glomerentur. Non enim coeunt, neque mutuis complexibus gignunt, quandoquidem illis nullus sexus est,vt Plinius memorat libro decimo,capite sexagesimo octauo, neque vlla est inter eas femina,teste Aristotele anim. libro octauo,capite trigesimo.Cum igitur non pariant, neque coitu ipsæ procreentur,vt Aristoteles tradit anim.libro sexto,capite decimo sexto, facile credi potest,mille in vnum globum glomerari posse, vbi nulla sit æmulatio, nullus ob sexum zelus. Propterea Diuus Basilius in exemero hom.9.admiratur anguillas nouo quodam miraculo absque parentibus procreari. Albertus tamen dubitat in anguillis esse sexum,cum viderit in Germania duas, ex quarum vteris aliæ multæ ederentur anima.libro vigesimo quarto in anguillis. Adijcit autem illud, anguillas neque in Danubio flumine viuere, neque in aquis in illum influentibus.Ibid.

EQ. Vt anguillis nulla est femina, ita murenis nullus est masculus:cum igitur omnes feminæ sint, poterat natura instituere, vt anguillis murenæ essent vxores, & murenis anguillæ mariti:sed certe admiranda est inter vtrumque hunc sexum abstinentia, cum tamen vtriusque forma non admodum sit dissimilis. Esse omnes murenas feminas tradit Plinius libro nono,cap. vigesimo tertio. Sed vt deprehendo,femineum omne genus magis ad adulteria procliue est,quam mares consueuerint: quod a murena deprehensum recolo libenter, quæ malit terrestris animantis, eiusque deterrimi serpentis viperæ complexus,& ex illo gignere, quã ex optimo sibi persimili piscium genere concipere, ac procreare: vti disserebamus in serpentibus ex Diuo Basilio,in exemero hom. 7. vbi tamen

aliquid ad plum matrimonij vſum rite ſeruandum docet ex iſtis ſerpentis viperæ,& murenæ moribus. Sic igitur ille: Viri diligite vxores,etiam ſi externi,& extorres inter vos eſtis,ad nuptiarum ſocietatem conueniſtis;naturæ vinculum per benedictionem iugum ſit vnio diſtantium. Vipera ſæuiſſimum omnium reptilium ad marinæ murenæ nuptias accurrit, & vbi ſibilo præſentiam ſuam indicauit, euocat ipsã ex alto ad nuptialem complexum. Hæc vero obedit, & cum venenum iaculante beſtia vnitur. Quid vult mihi hic ſermo?quid?ſiue aſper ſit,ſiue ferus moribus maritus, neceſſe eſt ferre coniugem,& ex nulla occaſione admittere, ut vnio diuellatur. Percuſſor eſt, aut vir ebrioſus eſt; at vnitus ſecundum naturam. Aſper eſt, & implacidus; at membrum iam tuum, & mẽbrorum præſtantiſſimum: audiat autem vir admonitionem ipſi conuenientem. Vipera nuptias reuerita venenum euomit, tu naturæ crudelitatem,&inhumanitatem non deponis ob reuerentiam vnionis? Aut fortaſſis etiam aliter commodat nobis viperæ exẽplum,quod adulterium quoddam eſt viperæ, & murenæ complexus; diſcant igitur alienis nuptijs inſidiantes, quali reptili ſint ſimiles. Hæc ille. Albertus tamen, vt alias diximus, fabulam putat murenam coire ſerpenti vlli,qui venenum euomat; ita ille anim. libro 24. in murena,ſed ſentire cum magno Baſilio præſtat.

PH. Ad idem etiam argumentum doctiſſimus Andreas Alciatus carmen edidit, iure commemorandum, ad legitimum vſum nuptiarum.

Cum furit in Venerem, pelagi ſe in littore ſiſtit
Vipera, & ab ſtomacho dira venena vomit.
Murenamque ciens ingentia ſibila tollit,
At ſubito amplexus appetit illa viri.
Maxima debetur thalamo reuerentia, coniux
Alternum debet coniugi & obſequium.

TH. Poſſet non inconcinne viperæ,& murenæ complexus ſubindicare matrimonia illa, de quibus Beatus Paulus ad Corinth. 7. Si quis frater vxorẽ habet infidelem,& hæc conſentit habitare cũ illo,non dimittat illã,& ſi qua mulier fidelis habet virũ infidelem, & hic conſentit habitare cũ illa,non dimittat virum: ſanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierẽ fidelẽ;& ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem. Hæc ille, quod nos iam antea etiã recẽſuimus, cũ de muliere apud Niſibim diſſereremus,cuius induſtria vir ethnicus & a fœnore,& a gentiliſmo reuocatus eſt, inuenta in piſce gemma,quæ longe maius lucrum attulerat,quam quodlibet ingens fœnus potuiſſet.

E Q. Murena tamen, vt Basilius expressit, ad adulteram mulierem pertinere iure potest: nam & illi accidit, quod adulteris mulieribus insipientibus; quæ in capite sensu omni carere videntur, sensum omnem in inguine constituentes. Nam murenæ anima, vitaue non in capite, sed in cauda esse videtur: nam icto capite, non moritur, sed læsa, percussaque cauda, interimitur. Plin. lib. 9. cap. 2. Isidorus lib. 12. cap. 6. Deinde in adultera illud animaduertimus, vt nulla disciplina, nullis periculis, nullis aduersis deterreatur; sola adulteri, vnde voluptas illi est, indignatio eam conficit, & sæpe perimit: ita murenæ accidit, vt fuste percussa difficile perimatur, ferula vero, quæ leuissima est, si percutiatur, mox exanimatur; quod etiam diximus in Colloquio de serpentibus, vt Isidorus tradit lib. 12. ca. 6. ex Plinio. Sed de hisce rebus hactenus.

PH. Quibus comparabimus aquatilia illa, quæ cum aquis gignantur, indeque & vitam, & alimentum sumant, terræ tamen adhærent, ibique sedent, cuiusmodi ostrea, spongiæ, pinnæ, vngues?

T H. Malis ea comparabimus Christianis, qui Baptismo quidem initiantur, attamen eius sanctificationem postea contemnentes vitæ, ac morum fœditati se dedunt, terrenis affectibus prorsus illigati, vnde vix auelli possint, & auulsi dolore torquеantur.

PH. Recte equidem. De ostreis igitur primum agamus, quibus plura accidunt memoratu digna: sexum non habent, sicut nec reliqua animantia, quæ saxis adhærent. Plinius lib. 10. cap. 68. Augentur tamen aliquando in tantam amplitudinem, & copiam in Indico mari, vt credi vix possit; vnius enim caro ad librarum viginti quinque pondus comperta fuisse perhibetur, auctore Antonio Pigafetta; quin etiam ad libras quadraginta septem in regno Burneo ascendisse memorat Maximilianus Transiluanus apud Ramusium Tomo. 1.

E Q. Ex ostreis eximia purpura cum conficiatur, mirum ibi adeo esse ingentia ostrea, vbi nemo purpura induitur. In Europa vero, vbi frequentissimi sunt, qui illa vtuntur, adeo tenui carne sunt, vt vix humanum digitum excedant. Id certe fert humanarum rerum conditio, vt, vbi res quæritur, absit, adsit autem vbi contemnitur. Nam aurum apud Indos arenæ, ac lapidum more inuentum nihili habebatur: quod in Europa cum tanti fiat, nusquam compertum, nisi illatum. Conficitur autem purpura ex ostreis, si sanguis eius colligatur, quod præcipue fieri legimus in Insula Iamboli Indica, vbi plurimus illis est sanguis. Iambolus est auctor apud Ramusium Tom. 1. Vniones quoque pretiosissimi in iisdem ostreis

nati

ratis comperiuntur Romanis, quandoquidem in Insula, cui ob id vulgus nomen indedit Italicum, *Delle perle* repertus est vnio, quanta est nux iuglans, coemptus aureis nummis ducentis supra mille. vbi enim maturuerint in vtero, eos edunt, pariuntque ostrea perinde ac oua gallinacea edi solent, recentis immaturis, vt tradit Petrus Martyr Summ. Ind. Esse autem frequentes tantae amplitudinis & ipse testatur, & Ouetanus sese vidisse affirmat hist. lib. 19. capite 8.

P. H. Est in ostreis sua quoque solertia, nam praeter id, quod contacta fontibus occlusis saepe mures captiuos fecere, & epulata sunt, vt carmine Alciatus memorat, nam dominorum, quibus furta multa illi fecerant vindictam exercuerunt. Sic igitur ille.

Regnatorque penus, mensaeque arrosor herilis,
Ostrea mus summis vidit hiulca labris:
Queis teneram apponens barbam salsa ossa momordit,
Ast ea clauserunt tacta repente domum.
Deprensum & tetro tenuerunt carcere furem,
Semet in obscurum qui dederat tumulum.

Et quod maioris oeconomiae est, quibus nec pedes, nec manus, aures, oculiue vlli sunt, domi aiunt solertem hospitem. nam ostreis sociatur animal minimi cancri forma, quo monente, si quid extraneum forte obfuturum superueniat, vt concham occludant, id habet Alb. anim. lib. 5. tract. 1. cap. 2. Mirum hoc eo magis, quod cancer ostreis insidiatur, & exest, nam cum apertam videt ostrei concham, ne occludi possit, lapillum, aut lignum interponit, atque ita illud depascitur, vt Basilius exemero tradit. Qua etiam arte polypus edendis iisdem vtitur, vt eodem capite memorat Alb. & in polypo iam diximus. Admirabile igitur est, vt ostreis is cancer, quem diximus, studiosus tuendis inuigilet. Erit igitur ille cancerculus cancrorum hostis: ita enim accidit, vt animalia inimicitias hostiles cum iis gerant plerumque, quos formae specie imitantur. Formicis hostis est formicoleon, fucus apibus, lupus canibus, atque alia aliis vel degenerando virtute, vel inuidendo, aemulandoue moribus. Sed de ostreis hactenus.

TH. Pertinacioris naturae est spongia, & dolositatis quoque habitaculum, domi enim latronem fouet, qui pisciculos per insidias enecat. Mirum igitur in spongia marina inesse sensum, cum tamen inter plantas, & animalia medium esse videatur, sic enim de ea Aristoteles anim. lib. 1. cap. 1. Spongia (inquit) sensum habere aliquem creditur, argumento quod multo difficilius abstrahitur, nisi clanculum agatur, vt referunt authores. Haec ille, quod & Plinius habet lib. 9. cap. 45. Spongiis (inquit) inesse animum esse con

stat, quia vbi auulsorem sensere, contractæ multo difficilius abstrahuntur; hoc idem fluctu pulsante faciunt, circa Toronem ex relictis radicibus recrescunt. Hæc ille. At Vincentius Natur. lib. 5. cap. 79. tradit spongias marinas quædam esse corpora inter plantas, & animalia, quoniam & radicibus aluntur, vt plantæ, & tactu sentiunt, vt animantia, eorumque principia esse vapores, vnde prius per se oriuntur: plantæ vero ex seminibus pluuia mediante. Hæc ille. Sed Aristoteles ani. li. 8. c. 1. tradit persimiles esse plantis. Viuunt igitur aliquo sensu spongiæ, sed pessimo Reip. exemplo, ac pernicie. Sunt illis domus latebrosæ, multis finibus impenetrabiles, vt ibi quæque mala & fieri, & abdi possint facinorosi: latronem enim, & insidiatorem alunt, cuius latrocinijs ipsæ quoque ditentur. Aristoteles etenim tradit nasci in cubilibus spongiarum bestiolam araneæ persimilem, cui nomen est pinothera. Degit hæc intra ipsas spongiarum latebras, & aperiendo, claudendoque pisciculos capit; aperit, vt ad ingressum inuitentur: claudit cum ingressi fuerint, ne redeant. Hæc ille anim. lib. 5. cap. 15. sed pluribus id explicat Ælianus lib. 8. cap. 15. Spongiam (inquit) dirigit pusilla bestia, nō specie quidem cancro, sed magis araneis similis, neque enim inanima hæc est, nec sanguinis expers, sed partus maris animans; quemadmodum in saxis innascitur: & cætera animalia motu prædita sunt, sic hæc ipsa suum quendam motum habet: verumtamen animalculo ad se sensu afficiendum, & vt sit animata eget. Nam propter quandam caritatem ingenitam, & mollitudinem pertusam non se commouet: sed cum quidpiam in sua foramina inciderit, ab eo bestiola, quam dixi araneo similem, excitata id comprehendit, & exedit: cum autem ad euellendum eam è saxis homo accedit, ipsa ab eo ipso animali conuictore suo stimulata inhorrescit, & contorquens se arctissime contrahit, quæ causa hercle est, cur piscatori plurimum negotij facessat. Hæc ille ethnicus, qui latronem caritate præditum esse putauit, qui alieno sanguine victitet. Sed de ea re hactenus.

EQ. Sunt & alia piscium genera, quæ cum terræ adhæreant, iure ambigunt auctores, sint ne animantia: id ita tradit Aristoteles anim. lib. 8. cap. 1. Sunt (inquit) maris nonnulla, quæ ambiges animalia sint, an plantæ: hærent enim, & detracta complura id genus intereunt, velut sunt pinnæ, & vngues euulsi viuere nequeunt. Denique genus vniuersum eorum, quæ testa integuntur, plantæ simili respectu gradientium animalium est: quin & vis sentiendi ita habetur, vt aliqua nullum eius indicium præbeant: alia leuiter, & perobscure sentire videantur: nonnullorum natura corporis carnosa est, vt eorum, quæ tubera appellantur. Hæc ille. Verum de

pinna

pinna Plinius libro 9. cap. 42. his verbis eius admiranda narrat. Concharum generis & pinna est: nascitur in limosis subiecta semper, nec vnquam sine comite pinnophilace: is est squilla parua. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus praebens: assultant illi protinus, & vbi licentia audacia creuit, implet eam, hoc tempus speculatus index morsu leui significat, illa ore compresso, quidquid inclusit, exanimat, partéque socio tribuit. Hæc ille: quod & ad lenonum, & aliorum impiorum domos spectare potest, in quibus largissimus omnibus ingressus est, sed pauci pedem reuocant securi tum corpore, tũ rebus, tum moribus, tum fama; hæc enim omnia ibi consumuntur.

TH. Admiranda certe societas, vt qui oculis valet, eum ducat doceatue, qui solis pedibus, manibusue, aut ore valet, & qui cæcus est, suum ductorem vectet: id enim contigit claudo, infirmoq. pedibus, qui solis valeret oculis: inita enim societate cum cæco bene ualente pedibus communem vitam transigebant mutuo huiusmodi beneficio, quod eleganti carmine cecinit Alciatus.

Loripedem sublatum humeris fert lumine captus,
Et socij hæc oculis munera retribuit.
Quo caret alteruter, concors sic præstat vterq.
Mutuat hic oculos, mutuat ille pedes.

PH. Nunc ad alios pisces natat, hæret, cum vult, plus cæteris piscibus echeneis, seu remora: cuius adeo admiranda vis est, vt hærens nauigio, sistat aduersus remiges, aduersus ventos, de qua Albertus anim. libro 24. in echeneide ex Aristotele histor. anim. lib. 2. cap. 14. Recolemus igitur primum Æliani verba lib. 1. cap. 27. Remora, (inquit) hic piscis dictus, quod naues remoretur, quibus adhæserit. Hæc ille. Aristoteles autem anim. lib. 2. cap. 14. Remorã (inquit) errore nonnulli pedes habere prodiderunt, expes enim omnino est, sed quoniam pinnas habeat pedibus similes, hinc fit, vt pedibus instare videatur: pisciculus quidem ipse est saxis assuetus, in cibos non admittendus, nomen à remorandis nauibus adeptus. Hæc ille: Plinius autem libro 9. cap. 25. Est (inquit) paruus admodum piscis assuetus petris, echeneis appellatus, hoc carinis adhærente, naues tardius ire creduntur, inde nomine imposito. Trebius Niger pedalem esse, & crassitudine quinque digitorũ naues morari tradit; præterea hanc esse vim eius asseruati in sale, vt aurum, quod deciderit in puteos altissimos, admotus extrahat: Hæc Plinius.

EQ. Quod hoc loco de remora tradit Plinius, perparum est: ac plura sunt, quæ commemorat lib. 32. cap. 1. Paruus admodum (inquit) pisciculus echeneis, ruant venti licet, & sæuiant procellæ,

im-

imperat furori, viresque tantas compescit, & cogit stare nauigia, quod non vincula vlla, non anchoræ pondere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus, & domat mundi rabiem nullo suo labore, non retinendo, aut alio modo, quā adhærendo. Hoc tantilla est satis contra tot impetus, vt vetet ire nauigia, sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur, velut e muris. Heu vanitas humana! cum rostra illa ære, ferroque ad ictus armata semipedalis inhibere possit, ac tenere deuincta pisciculus. Fertur Actiaco bello tenuisse Prætoriam nauim Antonij properantis circumire, & exhortari suos, donec transiret in aliam; ideoque Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & nostra memoria Caij Principis ab Astura Antium renauigantis, nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cum e tota classe quinqueremis sola non proficisceretur, exilientibus protinus, qui id quærerent, circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo, ostenderuntque Caio indignanti hoc fuisse, quod se reuocaret, quadringentorumque remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc, posteaque videre, eum limaci magnæ similem esse dicunt. Hæc Plinius.

T H. Priusquam plura audiamus, oportet nosse, qua nauis parte adhæreat, vt eam remoretur echeneis.

P H. Plinius testatus est circa gubernaculum hoc loco, quē recensuimus, at circa puppim Ælianus tradit. Echeneis (inquit) pelagius piscis, aspectu niger, longitudine cum mediocri anguilla æquandus, nomen a rebus, quas agit, habet, ab inhibendis nauibus echeneida Græci scientes appellant. Naui secundo vento, & velis plenis impulsæ extremam puppim mordicus premens tamquā indomitum atque effrenatum equum freno robusto inhibens, violentissime ab impetu reprimit, frustraque ventis vela dantur, frustra venti afflant; quæ res vectores angit. Hæc ille.

T H. Superstitiosum id aliquando putassem, adeo ab humana abhorrent fide, quæ de remora perhibentur, nisi Diuus Basilius in exemero hom. 7. idem affirmasset his verbis. Si audieris, quod maximas naues, passis velis, secundo vento vtentes minutissimus pisciculus remora ita facile sistit, vt immotas diutissime seruet; velut in ipso mari radices egissent; nonne in paruo hoc eandem potentiæ conditoris significationem accipis? non enim solum gladij, & serræ, & canis, & balenæ, & libellæ horrenda sunt, sed et pastinacæ marinæ, aculeus eius quoque mortuæ, & lepus marinus non minus horrenda sunt, celerem, & inuitabilem interitum inducen-

ducen-

ducentia. Hactenus Basilius. Debent igitur etiam Regum corda humiliari sub potenti manu Dei, quoniam Romanorum Cæsarum vires pisciculus vnus sua vi à Deo collata potuit impedire.

PH. Id ita est: ad retundendam enim hominis superbiam, ne ob diuina, quibus præditus est, dona se efferat, ex omnibus animantibus nudus nascitur, vt sua industria vestiatur: imbecillus, vt ab omnibus se lædi posse pertimescat; quin etiam minimis animantibus vim quandam Deus omnipotens contulit, qua vel fortibus, prudentibusque viris, & damnum ingens, quandoque etiam exitium inferatur. Sunt autem inter pisces multa eiusmodi animantia homini exitialia: exordiemur primum à torpedine, quæ cum sit noxia, mirum cur tanta fæcunditate sit prædita; de illa Aristoteles anim. lib. 16. cap. 10. tradit fæcundissimam quidem esse, & intra se ipsam & emittere, & recipere fœtus suos, qui quandoque circiter octoginta comperti sunt. At lib. 9. cap. 37. Torpedo (inquit) piscis, quam appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate torpendi: atque ita retardata animantia præ stupore capit, iisque vescitur. Abdit se in arena, & limo, tum pisces, qui adnatantes obtorpuerunt, corripit; quam rem plerique cōspectam à se retulerunt. Hunc piscem sic viuere argumentum adduci potest, quod sæpius in ventre habens mugilem, capit velocissimum piscem, cum tardissimus ipse sit. Torpedinem igitur piscem etiam hominibus inspirare torporem certum est. Hæc Aristoteles: adijcit Albertus experimento se didicisse, summo digito tangenti cuipiam brachio toto per semestre immobili laborasse: propterea ait, si diutius tangantur, etiam hominem perimere; eandemque vim obstupefaciendi inesse halitui, & auræ ipsius torpedinis, nam & hastæ contactu idem accidit. Hæc ille anim. lib. 24. in stupefactore, & torpedine, & lib. 8. tract. 3. cap. 1.

EQ. Plinius quoque affirmat homini eum torporem inducere, & piscibus dolose imponere: sic enim ille lib. 9. cap. 42. Nouit (inquit) torpedo vim suam, ipsa non torpens, mersaque limo se occultat, piscium, qui securi supernatantes obtorpuere, corripiens. At libro 32. cap. 1. Torpedo (ait) etiam si procul, & è longinquo vel si hasta, virgaue attingatur, quamuis præualidos lacertos torpescere, & quamlibet ad cursum veloces, alligari pedes facit. Hæc ille. Ælianus vero rem memorabilem de illa narrat: Torpedo (inquit) ideo dicta, quod tactu reliqui pisces obtorpeant. Ex matre mea, cum essem puer, audiui, si quis eam contigerit, manu obtorpescere: itemque de sapientibus viris hanc auditionem accepi, quod si quis rete, in quo fuerit capta, attigerit, torpere: sin autem quis eam viuam in vas imposuerit, & marinam aquam infude-

fuderit, tum si grauida sit, & tempus pariendi aduenerit, parit quidem in vase: quod si quis postea ex hoc vase aquam capiat, & infundat in manum, aut pedem, torpescere manum, aut pedem necesse est. Hæc ille lib. 9. c. 14.

PH. Non modo illud est torpedinis opus, vt obstupescere hominis manum faciat, verum etiam tremere, vt Poggius Florentinus memorat relatu Nicolai de Comitibus apud Ramusium Tomo primo.

TH. Est equidem hoc malum, dum torpent membra: sed longe deterius fuerit febricitare, aut veneno affici, quod pisces nonnulli efficiunt, cuiusmodi physalus præcipue: qui cum informe mõstrum sit, nempe capite carens, & oculis, feruet extra aquam, atque intumescit, venenosus quoque est, vti de illo Ælianus lib. 3. c. 17. Physalus (inquit) piscis maris rubri neque oculos, neque os more piscium habet, brachia habet, forma capitis coniectari potest, at expressum non est, infra enim ventrem forma quædam leniter contracta in sinum apparet, quæ smaragdi colorem reddit, quæ & oculorum, & oris loco est: quisquis hunc ederit, ventre disrumpitur. Piscis hic, cum captus est, statim extra aquam inflatur, & si eum tetigeris, magis, & magis intumens exardescit: tum si quis eum assidue moueat, præ siti totus perlucet, & tamquam morbo intercute laborans denique disrumpitur: si quis hunc adhuc viuentem in mare velit reijcere, is supernatat more inflatæ vẽto vesicæ: quocirca ex effectu Leonides Byzantius physalum appellat. Hæc ille.

PH. Huic accedit pisciculus Indicus, qui cum semper in imo mari vitam suam degat, numquam emergit, nisi mortuus, tactuq. solo mortifer est, id habet Ælianus lib.8. cap.7. Megasthenem tradunt dicentem, in mari Indico pisciculum quendam nasci, eumque quoad viuit, in profundo quidem natantem non apparere, mortuum vero ad summam aquam existere, & fluitare: qui eum contigerit, animi defectionibus primum tẽtari, deinde obire mortem.

EQ. Reperiri quidem pisces, qui imo mari tantum degant, numquam emergant, est compertum, vt Olaus tradit lib. 21. cap. 6. vbi non vnum tantum genus huiusmodi esse affirmat, sed plura: at quod ad mortiferum genus, compertũ est apud Indos in Zeilam in flumine Arotan, cuius iam antea meminimus, quod manu tentum febrim immittit, sed eo demisso, febris cum illo expulsa animaduertitur. Nic. de Comit. Mirandũ certe naturæ opus in hoc pisce, cum sit homini perniciosus, nullo labore capitur: se enim ipse capi permittit manu, nihil reluctans. Natura igitur id instituit sapientissime, vt capiatur perfacile, faciliusque dimittatur, vt febris

bris

bris eum illo abijciatur. Carbones enim igniti etiam se capi manu permittunt, sed captos,& vrentes nemo nisi insanus nõ excutit, aut dimittit.

PH. Est piscis genus aliud in orbe nouo compertum febrim quidem homini immittens, sed non ideo, quod manu teneatur, at quod in cibum sit sumptus: statim enim atque in stomachum mittitur, febris exoritur. Comperti ij pisces sunt circa Vrabæ littora. Petr. Hisp. p. 5. cap. 34. Sed de mortiferis hactenus.

EQ. Agamus modo de piscium varijs ingenijs; quibus natura eos præditos esse voluit; sunt enim commemoratione digna. Exordiamur ab echino, qui in Indico mari compertus perhibetur aliquando tam magnus, vt testa eius, qua tegitur, hominem capere possit, Æliano teste lib. 16. cap. 12. qui cum maritimam procellã præsagiat, nautarum doctor est, vt sibi caueant: id tradit Basilius exem. hom. 7. Audiui (inquit) a quodam maritimo, quod echinus marinus paruum penitus, & despicabile animal sæpenumero nauigantibus & tranquillitatis, & tempestatis doctor existit: qui cũ præuiderit turbationem ex ventis futuram, saxum quoddam generosum subtergressus in ipso velut in anchora firmiter fluctuat, & grauitate detinetur, vt ne facile ab vndis detrahatur. Hoc signũ vbi viderint nautæ, sciunt imminere violentum ventorum motum. Nullus Astrologus, nullus Chaldæus ex astrorũ exortibus aeris turbationes coniectans echinum hæc docuit, sed maris, & ventorum Dominus. Hæc ille, cui & Plinij verba consentiunt lib. 18. cap. 35. paulo ante finem.

PH. Maiore admiratione habendum, quod de hoc echino traditur ab Æliano lib. 9. cap. 47. Echinos (ait) adhuc viuentes obductos testa, atque aculeis communitos siquis contriuerit, & alia separatim ab alijs frusta in mare abiecerit, hæc tamen cohærentiam inter se faciunt, & affinem partem recognoscunt, & applicata cohærescunt, & velut conseruntur, simul & naturali rursus quadam conciliatione integrantur. Hæc ille: vt indicentur aulicorum sæpe fortunæ tales casus, vt ad summam inopiam vergentes, & contritas vestes gerere, & resarcire admireris. Quod vero membra abiecta, in tot partes dissecta rursum coalescant, est singulare naturæ opus, sed in seruis suis Deus itidem facit, cum opportunum fuerit miraculum, vti alias diximus etiam in serpentibus, agentes de dispersis membris S. Stanislai.

EQ. Est hoc certe adnotandum, verum illud magis, quod de orpho pisce idem Ælianus tradit lib. 5. cap. 18. Eum enim captum, & dissectum scribit non statim mori, sed motum non parum diu retinere. Eius ingenium est hiberno tempore in speluncis abdi, alias

vero ad continentem libenter commoratur, quod magis littoralis sit, quam pelagius.

PH. Cancellis quoque mirandum inditum ingenium est cum aulicis persæpe commune: cum etenim nudus sit, & absque domicilio, alienis se protegit vestibus, ac domibus. Id paucis explicat Ælianus lib. 7. cap. 26. Cancelli (ait) nudi nascuntur, cum autem vacuas cōchas offenderint, tamquam domicilia sibi deligunt, præsertim purpuræ, aut turbinum, & cum creuerint, grandiores ingrediuntur, donec extremam repererint. Sed paulo fusius habet Aristoteles anim. lib. 5. capite 15. Cancellus piscis concharum hospes principio ex terra, limoque consistit, mox conchulas ingreditur vacuas; vbi cum excreuerit, transit in concham ampliorem, videlicet aut nancis, aut turbinis, aut alicuius similis: sæpe etiam parua buccina subit, ingressusque ampliorem illa gerit; pari modo & viuit in domicilio capaciore, rursusque excrescens aliam petit ampliorem. Hæc ille.

TH. Esse hoc ingenium etiam pinotheri commemorat Plin. lib. 9. c. 31. Pinother (inquit) vocatur minimus cancrorum ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ: huic solertia est inanium ostrearum testis se condere, & cum accreuerit, migrare, & capaciores quærere. Hæc ille.

PH. Ista hæc familiaritas alienis ædibus faciendi incolatum iuris quidem esse potest, cum pro derelictis habeantur; at non laudanda prudentia hæc est, qua sibi soli quis studet; laudandi magis sunt scauri, quorum societas adeo vere ciuilis est, vt non solum alienis non studeant ædibus incolatum facere, verum etiam inclusum socium omni nisu eripiant, gregatim adiuuantes, id ita scribit Plinius lib. 32. cap. 2. Ouidius prodidit scaurum inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere, sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere, quem luctatum eius si forte alius scaurus extrinsecus videat, apprehensa mordicus cauda, adiuuare nisus erumpentis. Hæc ille, cui assentiens Ælianus etiam addit in hunc modum: Scauri pisces gregales suos tuentur: nam cum in nassam inciderit scaurus, dicunt eum posteriorem sui partem de nassa eijcere, reliquos vero, qui capti non sunt, circumnatantes eum morsu corripere, & foras socium perferre: si vero in caput exierit, ipsorum quispiam, qui foris est, caudam ei porrigit, ille, cōprehensa cauda, sequitur: hoc illi quidem faciunt more hominum, tametsi de amicitia libros non legerint. Hæc ille lib. 1. cap. 5.

EQ. Ego facilius creditu puto hoc, quod Ælianus tradidit, vt in caput exeat Scaurus, quoniam squammæ exeunti in caudam pluri-

plurimum obstituræ sunt: nisi forte quis existimet scauri squammulas accipenseris piscis persimiles esse, cui, vt Nigidius Figulus memorat, & ex illo Macrobius, squammæ auersæ sunt, cum alijs piscibus sint secundæ. Hæc Macrobius Saturn. lib. 3. cap. 6. quod & Plinius habet lib. 9. cap. 17.

TH. Studiosa certe hæc scaurorum societas communis commodi est, sicut & illorum piscium monachorum, quorum antea meminimus; sed & ipsa eorum solertia, quæ omnibus fere piscibus communis est, dum alieno exemplo quisque cautior fit, etiam commemorabilis est: aiunt enim, si quis piscis laqueo captus, rupto illo, forte eripiatur, euaseritque, eo die nullus prorsus eius generis piscis illo loco amplius inuenietur, id memorat Clemens Alexan. stromat. lib. 1.

PH. Elucet igitur in piscibus sæpe concordia, sæpe caritas erga sodales, præcipua tamen est erga prolem: nam præter balenas, ac delphinos, quos diximus prolem pauentem ore excipere, etiam musteli suos fœtus & emittunt, & rursum recipiunt intra seipsos, si causa suaserit periculi alicuius. Aristoteles anim. libro sexto, capite decimo.

EQ. Recipiatne ventre, an ore, non explicat Aristoteles, sed id habet Ælianus lib. 2. cap. 54. Mustelus (inquit) piscis, cum timet de suis fœtibus, eos ore recipit, & rursus eadem via eosdem reuomens iterum viuos, & incolumes parit.

TH. Squatinis eadem caritas est, vt fœtus suos recipiant. Aristot. anim. lib. 6. cap. 10. Sed & canicula piscis maiore tamen miraculo, quoniam non in ore recipiat, sed ventre. Id habet Ælianus libro 1. capite 18. Canicula marina, simulatque pepererit, nulla mora interposita, suos paruulos simul secum natantes habet: si quis vero eorum timeat, ingreditur rursum per genitalia in ventrem matris. Vbi timor abierit, prodit tamquam rursum editus. Hæc ille, vt ita possit affirmari, squatinos sæpissime parturire, aut saltem quotidie.

EQ. Est adhuc eadem caritas erga prolem glauco pisci: prolem enim vehementer diligit, ac si quis ex paruulis timere cœperit, illud confugium sibi agnoscit peropportunum, vt in hiantē matris buccam se excipiat, deinde timore cessante, quem mater ita deuorauerat, reuomit incolumē, qualem acceperat. Æliā. li. 1. c. 17.

TH. Comperta est & alia in piscibus caritas digne commemoranda ob humanam fere quandam in illis inuentam modestiam. Capito enim e piscium genere est, qui in paludibus degūt, cōtinentissimus, atque in victu tēperatissimus esse creditur, nullam etenim animantem inuadit. Sed cum omnibus pacem seruare solet; si vero

in quempiam iacentem inciderit, hunc in suum prandiũ conuertit, non prius tamen eum attingit, quam cauda nouerit, si immobilis sit, hũc prædã sibi facit, si vero moueatur, eo intacto, discedit. Æliã.

EQ. Magnum caritatis exemplum nolle alienas carnes, opusue in proprium vertere commodum, nisi mortuo domino, iacẽteq; hæreditate: hoc est officium humanitatis: sed admiror etiam moderationem in ciborum vsu. Pisces enim abstinere à voracitate ieiunij cuiusdam species est: atq; ideo comparari iure potest capito chiloni etiam modestissimo animanti, quod semper ieiunum est, vt ex lib. de natur. rerum tradit. Vinc. natur. lib. 17. cap. 105. Solũ enim ex omnibus animantibus hoc numquam comedit, alitur suo succo valde viscoso: esse autem perpetuo ieiunum argumento est, quod numquam in eius aluo quidquam sit compertum. Albert. animal. lib. 24. in chilon. Quid ad hæc voraces homines, quibus adeo laboriosum est ieiunium, ad corporum quoq; beneficium ab Ecclesia institutũ, quo certe & edere licet, & saturari, cum mediocris quædam iubeatur abstinentia, qua neq; atteratur corpus, neq; incolumitati afferatur vllũ incommodum, vegetentur potius vires? Sed vbiq; rebusq; omnibus hominem virtuti non seruientem bruta ipsa reprehendunt.

TH. Sunt certe homini exemplo ad comparandam virtutem ipsa bruta plerumq. præcipue vero post ea, quæ diximus, vt renouetur vetus homo, eiusq; mores, etiam inueni pisces sunt, qui serpentum more exuuiũ suum mutent: Pagurus enim id efficit, vt Ælian. memorat: Paguro (ait) crusta rumpitur, & senectutem quemadmodum serpentes, sic se ipsi testa exuunt; vnde nuditate illa quasi meticulosi iacent, sed crusta renascẽte, recipiũt animos. Hæc ille li. 9. c. 43.

EQ. Vt à piscibus virtutum exempla plura trahimus, numquid & tacendi in perpetuum virtutem imitari licet? præ cæteris enim omnibus animantibus pisces muti sunt.

TH. Salomone docente, neq; semper tacendũ, neq; semper loquendum: tacendi enim, & loquendi sua sunt tempora: sed si mutum esse accipiamus, pro mentali oratione, qua ruminantur cælestia, non fuerit importunum id discere à scauro pisce, qui ruminare traditur à Plinio lib. 9. cap. 17. quod & S. Basilius affirmat exemer. hom. 7. Discere igitur nos oportet non modo mentalem orationem, verum etiam vocalem: nam & inter pisces sunt, qui gemant, qui mugiant. Conchiliorum enim quædam sunt, quæ mugitum emittunt in Nilo, non sine admiratione, vt testatur Strabo lib. 17. Nam is mugitus non adeo exiguus est, qualem edere possunt conchilia, quæ quotidie prospectamus: nam quædam conchiliorum genera sunt ingentia valde. Mitulus enim piscis concharum genere inuentus

est

est capax fuisse heminarum quatuor, vt tradit Plinius lib. 32. c. 1. Vnde conijcere licet, cōchas, quæ mugitum in Nilo emittant, eiusmodi, ac maioris esse amplitudinis.

TH. Ergo ij, qui piscium exemplo in virtute non profecerint, iure asino pisci comparandi fuerint: is enim solus ex omnibus animantibus, Aristotele auctore, cor in ventre habet. Tales sunt homines, qui abiectis virtutibus, omnem studium ventri adhibent, vt sapientissime commemorauit Clemens Alexan. pædagog. lib. 2. cap. 1. in fine.

EQ. Comparari etiam possunt stultissimo mugilo, qui, abdito capite, cum totus appareat, latere se putat: putant enim ij virtutum osores latere tum apud homines, tum apud Deum, cum Deus dissimulet peccata hominum, expectetque ad pænitentiam etiam ob ea crimina, quæ latissime admittuntur.

TH. Comparari rursum possunt ij indisciplinati homines terrestribus quibusdam piscibus: nihil enim adeo insuetum est, quam pisces terram perpetuo incolere, & tamen id accidit. Ij igitur, qui suscepto aquæ Baptismo, virtutes, quas polliciti sunt, contemnunt promissorum obliti, salutis eo Sacramento beneficium susceptum contemnentes, dum nil nisi terrenum cogitant, terrestres pisces nuncupati sunt. In Anconitano littore, ac mari comperti sunt lapides omni ex parte integri, ac solidi, in quorum medio pisces latent, quorum egressus, ingressusue nullum vestigium est, esseue potest. Disiectis tamen lapidibus illis, erumpunt ad hominum esum percommodi pisces; vixisse igitur ibi, & adoleuisse putantur innato lapidis humore, ac frigore: tales igitur sunt, qui Baptismo promissa respuentes in lapideam duritiem, obscurissimis tenebris obducti pertinaciter viuunt.

PH. Non est nouum pisces terra condi, & viuere, erit nobis testis Mela lib. 2. c. 3. In Gallia (inquit) Narbonensi campus est minuta arundine, gracilique peruiridis, cæterum stagno subeunte suspensus: id manifestat media pars eius, quæ abscissa proximis ripis velut Insula natat: pellique se, atque attrahi patitur; quin & ex ijs, quæ ad ima perfossa sunt, suffusum mare ostenditur, vnde in ea regione traditum, piscem è terra penitus erui; quod vbi ex alto huc usq. intrauit per ea foramina, ictu captantium interfectus extrahitur. Quod & Strabo tradit lib. 4. quamquam ex aqua ij pisces vere prodeunt, & aluntur, licet è terra postea capi vulgo putentur.

EQ. Immo Aristoteles putat in terra pisces ali: sic enim ille de admir. cap. 69. Sunt (inquit) pisciculi quidam in foueis aquam habentibus in Babylonia fluuio exsiccato, quos dicunt in areas exeuntes pasci, branchijsque incedere, & caudam mouere: vbi quis inse-

ctatur, fugere, cauernas ingressos in faciem conuersos consistere; atq; quosdam sæpius accessisse, & irritasse. Habent ranæ maritimæ caput persimile, reliquum corpus gobio, ac branchias reliquis piscibus compares. Hæc ille. Illũ aũt Aristotelis locum Plinius, qui eadem fere recolit verba lib.9. cap.57. Theophrasto tribuit: vt ita conijcere liceat, recte eos sentire, qui librum Aristot. de admiran. Theophrasto tribuant: vtcumq. sit, Aristotelem nos recolemus. Eodem enim lib. cap. 70. de eadem re ita habet ille. In Heraclea Pôtica, & in Rhegio pisces aiunt effossos nasci, eosq. præcipue iuxta loca aquosa, & proxima fluminibus, atque aliquãdo contigisse per quædam tempora, vt exsiccatis locis, sub terram sese abdiderint, mox etiam magis terra exsiccata, humorem sectantes in siluam contenderint: postea cum illa siccata etiam fuisset, in humido dicuntur constitisse sicuti feræ, quæ contentæ sunt in cauernis delitescentes. Hæc ille: quæ etiam repetit Plin. lib.9. cap.57. Adijcit autem Arist. eodem lib. c. 71. in Paphlagonia pisces inueniri defossos locis profundis, esseq; virtute præstantes; cum tamen neq; aquæ sint propinque, neque flumina palam vlla fluant; sed ab ipsa terra producuntur, quæ etiam Plin. recolit lib.9. cap. 57.

TH. Hinc illud prouerbium, quo Piscium messis ioci causa dictitari consueuit in Ægypto; neque enim ob aliud ioco datus est locus, nisi quod in solo, agroque ingens piscium inuenta copia frugũ vicem reddit; maiore emolumento, quam segetes. Id tradit Æliã. lib.10. cap.44. Ægyptijs (inquit) est piscium messis, nam vbi Nilus redundat in agros, tum ibi piscationes fiunt, vbi arationes factæ sunt. Cum autem Nilus redit ad se, pisces à parentis fluuij decessũ deserti ad breuia limosa adhærescunt; atque agricolis ad prædam relinquuntur; sic messis piscium est. Hactenus ille.

EQ. Vtcumq; sit, nulla illa tanta messis esse potest, quanta est ipsa piscium multitudo in Aquilonari mari noui orbis, vt nauigia retineantur, neque ob piscium multitudinem circumquaq; naues ambientem vlterius progredi liceat. Id memorat Ramusius Tom. 3. de noua Francia. Sed nostra in Europa in Dania in sinu Limico tanta est copia piscium, vt fertilium agrorum vicem accolis præbeant. At in Scaniæ sinu illa tanta est etiam copia, & frequentia, vt interdum impacta nauigia vix remigiorum conamina eripiant: quoniam etiam manus officio capiuntur. Hæc Saxo Gram. in libri præfatione.

PH. Sed redeundum est, vnde digressi longe sumus, ad piscium ingenia, occurritque cancer. Sunt autem cancrorum non parua genera, ac formæ, sed omnibus solers ingenium. In nauigatione Rubri maris Alexander Magnus tradit se cancrorum

genus

genus vidisse,quorum crusta quoque versus pedem haberet,& maximi illi appensi forcipes essent: Ælianus libro decimo septimo, capite primo. Albertus autem tradit occidentalis maris cancros adeo grandes esse,vt homines mergant libro vigesimo quarto in cãcro. At in nouo orbe ex Brasilia scribens Ioseph Iesuita anno Domini 1560. tradit cancrorum quoddam esse genus viridi colore, parareque sibi in solo foueam latibuli gratia; at nihilominus frequenter aquam permeare. Sunt autem tam grandi capite, vt solum superet reliquum corpus amplitudine: quin immo ijs bina sunt capita: etenim præter illud adeo grande aliud illis capitulũ est pro portione reliqui corporis: atque ita fit, vt biceps cancer iure dici possit. Est & aliud cancrorum genus in Indico orientalis cæli mari apud Insulam del Moro: perpetuo prægnans est, animantibus repletum, quæ vermibus sunt persimilia, & ad vescendum homini non iniucunda: id memorat Balthassar Diaz Iesuita anno Domini 1556. Esse autem genus aliud coloris atri, quod cibo sũptum præsentaneum, & immedicabile venenum est, Balthassar idẽ tradit. Est autem cancris solers ingenium, id ex Diuo Basilio recolemus exem.hom.7. Cancer (inquit) ostrei, & conchæ carnem appetit, sed difficilis captu est illi hæc præda propter testæ munimẽtum: infracto enim sæpto teneram carnem natura muniuit, quapropter etiam testa intectum hoc animal appellatur. Et quia duæ cauitates exactæ inter se adaptatæ ipsum ostreum ambiunt, ac cõplicant; necessario inefficaces sunt chelarum cancri forcipes. Quid igitur facit? Cum viderit in tranquillis locis concham voluptuose apricantem, & ad radium solis plicas suas expandentem, tunc sane, clanculum calculo immisso, prohibet complicationem; atque ita inuenitur id, quod viribus deest, versutia obtinere, ac supplere. Hæc Basilius: cui accedit Albertus anim. libro vigesimo quarto, in cancro, & ante hunc Isidorus libro duodecimo, capite sexto. Et ideo, cum tegumento leuiore se munitum cancer quidam animaduertit, tot conchas velut domos, aut vestes mutat, quot crescens ipse egere videtur. Albertus anim.lib.5. tract.2. capite 3.

PH. Dolositatem cancri superat rana, quæ piscatrix dicitur: id ijs verbis memorat Aristoteles anim.lib.nono, capite trigesimo septimo. Rana (inquit) piscatrix piscis est; eique gemina fila ante oculos dependent, quæ capilli speciem referunt; sed postrema rotundis quibusdã præpilantur, quasi escæ causa addititij: locis itaque arenosis, aut fœculento obturbato solo sese abscondit, piscaturque: attollens enim illa sibi pendentia fila, dum pisciculi occurrunt, & capita machinamenti pensilis pulsant, ipsa subtrahens

fila allicit, attrahitque cum eis & pisciculos, in osque ducit. Eadem fere Ælianus lib.nono,cap.24.& Plinius breuioribus libro nono,cap.42.

EQ. Postquam incidimus in ranas, non fuerit importunum pleraque de illis commemorare : nam Dei vindictam exercuere aliquando in Ægypto aduersus gentem incredulam : Exodi capite octauo. Aquatile enim animal esse origine vel ipsa Dei verba ostēdunt, cum dixit Moysi : Extende manum tuam in virga tua super fluuios,ac riuos,& paludes,& educ ranas super terram Ægypti : Sunt igitur & inter aquatilia conscribendæ : vt igitur Dei vindictam exercerent, ita constituit Dominus ad maximam gentis,Regisque eorum ignominiā. Poterat leonibus,poterat ferocioribus, generosioribusq; animantibus vexare gentem; fœdissimo hoc animalculo exagitare maluit, vt luto lutum opponeret : ita enim inanem deprimit diuina prouidentia gloriam:nam aliquando nō modo ranis diuexauit, vt Ægyptios,sed aliquando etiam sedibus suis expulit gentes. Varro enim auctor est in Galliæ ciuitate incolas ranarum multitudine fuisse propulsos,id testatur Plinius libro octauo,cap.29.

TH. Id ita est : Luto lutum obliniendum, vt in prouerbio est. Ranæ enim adeo lutum sunt, vt sponte e luto fiant : idque se oculis spectasse memorat Ælianus libro secundo, capite quinquagesimo sexto. Narrat enim cum in Italia ipse e Neapoli Puteolos proficisceretur, se ranas conspexisse, quarum pars, quæ ad caput pertinet, repebat quidem,& duobus pedibus agebatur, altera nondū confirmata, concretioni limosi humoris similis trahebatur. At cum sint plurima ranarum genera, in ijs est rubetta admirandæ sanè naturæ : illam enim si quis aduersam acriter intueatur, atq; illa improbe suo obtutu respiciat, ac suam respirationem humano colori hostilem anhelauerit, hominem eo pallore afficit, vt ægrotanti similis esse videatur. Ælianus libro decimo septimo, capite duodecimo. Est & aliud ranarum genus minutum, quod calamitum dicitur, cuius illud naturæ inditum est ingenium, vt pluuias præsignet : latens enim inter arborum folia canit vocaliter ; cum pluuiarum se præbet prænuntiam. Est prorsus viridis ipsa : quæ si in canis os in offa permixta mittatur, latrandi vim omnem canis amittit. Isidorus libro duodecimo, capite sexto. Ex libro de natur.rerum. Vinc.natur.libro vigesimo, capite sexagesimo. Alb.anim.libro vigesimo sexto, in rana. Sed quod uix crediderim, tradit eodem loco Albertus, si eiusdem rubettæ ranæ ossiculus dextri lateris in vas aqua feruens inijciatur, deferuere facit, nec vltra feruebit, nisi extrahatur.

PH. Id, quod mutū canem reddat, frigiditate animantis fit, vnde non

vnde non modo raucedo, sed & taciturnitas cani accidit, cõstrictis meatibus, & refrigerata audacia: idipsum etenim etiã contingit, & & nitro præfrigido humore: si etenim in os leonis, aut vrsi immittatur, mordendi vim amittunt ob illam summam constringendi vim: Isidorus lib. 16. c. 2.

EQ. Propterea admiror iure merito, quomodo ranæ frigidissima animalia Pisis Etruriæ vrbe aquis calidis innascantur, & viuant. Id enim ita esse tradit Plinius libro secundo, capite centesimo tertio. Quamquam legisse me memini, piscibus quoque in Africa id accidere: ibi enim feruentis aquæ lacus est, in quo pisces viuunt, & ad obiectum cibum assiliunt, ac si quis eos in frigidam iniecerit, moriuntur, vt memorat Ælianus libro decimo quarto, cap. 18. quod etiam Plinio probatur, quum apud Vetulonios in Etruria non procul a mari innasci pisces aquis calidis tradit lib. 2. cap. 103.

TH. Longe magis admiror loquacissimum hoc, atque molestissimum animal etiam mutum fieri posse: & tamen id pluribus locis compertum est: nam in Macedonia mutæ sunt ranæ. Plinius libro vndecimo, capite quinquagesimo primo. Sed et in Cyrene prorsus mutæ viuunt. Aristoteles de admir. capite sexagesimo septimo. Aelianus libro tertio, capite trigesimo quarto. In Seripho quoque ob aquarum frigiditatem, ut Theophrasto videtur, obmutescũt, vnde prouerbio datus est locus, cum nimis taciturnum hominem notamus: Ranam Seriphiam appellantes. Aelian. libro tertio, capite trigesimo sexto. Verum si hæ alio importentur, sublata illa tantæ frigiditatis causa, canoræ fiunt. Plin. libro octauo, cap. quinquagesimo octauo, vbi reliqua muta ranarum genera commemorat. Sed maxime notatu dignum, illud est, quod tradit libro nono, capite quinquagesimo primo. Ranas scilicet semestri vita resolui in limum, nullo cernente, & rursus vernis aquis renasci, quæ fuere natæ perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat.

EQ. Quod loci frigiditas efficit, vt ranæ obmutescant, efficit piorum virorum virtus, cum id quoque iubent. Sanctus enim Ambrosius libro de Virginibus non longe a principio commemorat, ranas obstrepentes Sancti viri iussu obmutuisse. Sic enim ille. Frequens sermo est, cum plurima ranarum murmura religiosæ auribus plebis obstreperent, Sacerdotem Dei præcepisse, vt conticerent, ac reuerentiam sacræ deferrent orationi. Tunc subito circumfusos strepitus quieuisse: silent igitur paludes, homines non silebunt? Et irrationale animal per reuerentiam recognoscit, quod per naturam ignorat, hominum tantam esse immodestiam, vt

plerique deferre nesciant mentium religioni, quod deferunt auriū voluptati? Hactenus Ambrosius opportune loquacitatem hominum inter diuina reprehendens. Et quamquam non explicet Sancti eius nomen, qui miraculi auctor fuerat; tamen alij comperti sunt nobis, qui id ipsum eadem uirtute peregere. Sanctus enim Benno Misnensis Episcopus, cum apud paludem quandam sacrificio, orationique intentus ranarum coaxatione turbaretur, iussit interim seruare silentium: paruerunt illæ. Exactis diuinis rebus, iussit naturæ inditum opus implerent; canoræ mox illæ factæ sunt: Tradit Hieronymus Emser in vita eius apud Surium Tomo 7. mense Iunio.

T H. Idem accidit sancto Audoeno Episcopo Rothomagensi: qui inconditis huiusmodi ranarum obstrepentium vocibus, vt desinerent, dum diuina agerentur, iusserat: mox enim conticuere omnes velut reuerentes, quod natura ignorarent. Fridegodus Diaconus in vita sancti Audoeni cap. 22. apud Surium Tomo. 4. Augusto. Propterea Dei reuerentiam quamlibet etiam irrationabilia seruant, superantque hominum, quibus ratio inest, ignauiam, stultitiamue: qui nec iussi, nec correpti parent. Propterea compertum est, pisces ipsos in hominum peccatorum diuinam vindictā aut perijsse, aut sedibus suis dimissis alio migrasse ab indignis discedentes. Perijsse pisces in hominum damnum magis quam proprium, constat Exodi cap. 7. quando ob Pharaonis, Ægyptiorumque culpas fluuiatiles pisces omnes interimi iussit Deus, quos diluuio perimere non iusserat mari. Sed & Victore III. Pontifice, inter diuinæ iracundiæ prodigiosa signa illud quoque fuit, vt pisces tum fluuiatiles, tum marini magna ex parte perierint, vt Platina tradit. Quin etiam ipsa piscium sterilitas aliquando accolarumq; peccatis Dei nutu decreta est: id memorat Diuus Bernardus in vita S. Malachiæ his verbis; Est insula maris in Hibernia ab olim fæcunda piscium: & mare ibi piscosum valde. Peccatis, vt creditur, habitantium adempta copia solita, quæ multos habebat filios, infirmata est, & à tanta funditus sui commoditate emarcuit. Dolentibus accolis, & iacturam grauem populis ægre ferentibus, reuelatum est cuidam mulieri, precibus Malachiæ posse afferri remediū: rogantibus igitur enixe accolis, Malachias pro piscium fæcunditate orauit. Ascendit oratio, ascendit & piscium multitudo, & forte vberior, quam in diebus antiquis, & ipsa populo terræ perseuerans vsque in hodiernum diem. Quid mirum si oratio iusti, quæ penetrat cælos, penetrauit abyssos, & de profundo maris tantam piscium copiam euocauit? Hæc ille: Quæ ideo recensuimus, non vt putemus mox nouos ibi pisces genitos, creatosue, sed aduenisse diui-

diuino iussu, non instinctu: nam qui pisces instinctu mutant sedes, certis id peragunt anni temporibus, certis postea redeuntes.

PH. Id ita est: nam accolis non fuisset incognita piscium migratio, ideoque ægre non tulissent reditum opportuno tempore præstolantes. Est igitur piscibus indita quædam solertia, vt saluti suæ consulentes alio esse migrandum ad tempus norint, & ad tempus redeūdum, velut cosmographiam prædidicerint, aut Astrologiam, quibus loca, & cæli climata probe nouisse potuissent. Id explicat Sanctus Basilius exem. hom. 7. Iam vero (inquit) quidam ex piscibus peregrinantes velut è communi curia ablegati, sub vna quasi bellica tessera proficiscuntur: cum enim destinatum motus tempus institerit, alij ab alijs finibus transmigrantes communi naturæ lege excitati ad Septentrionale festinant mare: & videas sane iuxta tempus ascensus, velut fluentum quoddam pisces vnitos, & per Propontidem in Euxinū influentes: Eamus (aiunt) ad Septentrionales plagas: dulcior est illa aqua, quam reliquum mare, propterea quod sol modico tempore ad ipsam commorans non educit ex ipsa per radios totum id, quod potabile est: gaudent autem dulcibus etiam marina, vnde etiam ad flumina sæpe enatant, & procul à mari feruntur. Post tempus igitur rursum passim omnes domum reuertuntur. Et quæ est ratio? audiamus à tacentibus. Superficiale est (inquit) & non profundum Septentrionale mare, & supinum, ac æqualiter ad ventorum violentias situm, pauca littora, ac subterfugia habens, quapropter etiam ex fundo venti facile ipsum euerrunt, vt etiam arena ex profundo fluctibus permisceatur; sed & frigidum est hyemis tempore, & quod a multis, ac magnis fluminibus impleatur, ob id ipso in æstate moderate fruentes cursus hyeme ad teporem in alto, & regiones ad solem sitas festināt; & relictis Septentrionalibus ventis infestatis, in sinus, qui modice exagitantur, velut in portus se recipiunt. Vidi hæc ego, & in omnibus Dei sapientiam admiratus sum. Hæc Basilius.

EQ. Nosse pisces & tempora, & loca sibi commoda, est certe admirandum, sed admirabilius est, ipsos in salsa viuere gaudere; ali ibi dulci; ipsosque esse sapore dulcissimos, velut qui salsam non inhabitent, aut prorsus cum in ea obuoluantur, nihil salsum attingant: quærenda ratio est?

PH. Ita est; degunt marini pisces in salsa, & aluntur dulci aqua ibi permixta: quam mirandum in modum vbique ore secernunt: id ita explicat Albertus anim. lib. 24. cap. 1. Sugunt dulcem tantum aquam ex salsa marini pisces, quin vel mortui, si salsa coquantur, adhuc dulces sunt, adeo carni illorum inditum natura est, vt salsa à dulci secernatur. At pisces, qui aqua dulci geniti,

& ali-

& aliti sunt, facile fugunt salsam, coctiq; in salsa salsi saporis fiunt. Hæc ab Alberto. Nec est nouum, dulces à salsis à mari secerni posse: quandoquidem si cereum vas fiat occlusum, immissum profundo mari ita oppletur dulci percolatione facta, vt nihil continere salsæ reperiatur: id compertissimum est nautis omnibus, sed certe magno hæc facta sunt mysterio, vt viri boni, tametsi hunc permeēt mundum, & inter mala versentur, boni tamen semper Dei gratia præseruantur, salsedinem sæculi secernentes.

TH. Recte equidem; propterea ad idem mysterium pertinet, vt pisces alij proximas aquas abhorreant, vbi alij pisces sunt, qui vicissim horum abhorreant etiam aquas, sicuti pij viri malorum cōsuetudines morum, & bonorum mali abhorrere solent. Nam in Arethusa lacu, & Tigride fluuio (vt inquit Solinus capite tertio) id accidit. Arethusa enim lacus omnia pondera sustinet, cuius pisces numquam se alueo Tigridis immiscent, sicut nec amnici pisces in stagnum transeant Arethusæ, quod & Plinius habet lib. 6. c. 27.

EQ. Piscibus igitur hoc solers studium proficit ad vitæ diuturnitatem, & ad illas, quas commemorauimus, amplitudines sine vlla ægritudine: nam præter illam longæuitatem balenarum, quā diximus, fuit in Pausylipo in villa Cæsaris piscinis iniectus piscis à Pollione Vedio, qui post sexagesimum annum expirauit, Columella teste, quod & Seneca memorauit: quin duo alij pisces illi æquales ex eodem genere adhuc superuixere, vt Plinius adnotat lib. 9. cap. 53. & in Italia Leander. Et ob hanc piscium incolumitatem illud quoque accidit, vt mortui quidem calido cælo statim putrescant. Tamen apud Fimmarchos Aquilonari plaga annos decem perinde ac recentes seruantur absque vllo salis, alteriusue rei condimento, nulla prorsus putredine affecti, Olao teste lib. 1. cap. 2. Quæ res nulli prorsus animantium potest accidere, nec illo ipso quidem cælo.

PH. Ego tamen non putarim piscibus, qui ossibus carent, tantam à putredine diuturnitatem obtingere posse; ossium enim calor vt viuentem piscem vegetauit, ita mortuum minus fluxum reddere potuit. Non ita, vbi ossa non sint. Esse pisces totos carneos memorat Solinus cap. 19. apud Neuros, in Borysthene fluuio, eosque & egregios, & sapidissimos, cum nulla illis ossa sint, nec aliud quidquam, quam tenerrima cartilago: id ipsum quoque tradiderat Mela libro 9. capite 15. Hoc igitur genus piscium facilius putresceret. Numquid autem hæc piscium species ad mysterium potest pertinere?

TH. Potest, nec incongrue; nam ossa vt in corporibus, ita in ani-

animabus virtutum locum tenent: id Sanctus Gregorius adnotat in psalmum primum ex septem pænitentialibus. Per ossa (inquit) virtutes accipimus, per quam nimirũ animam sustentamus: sicut enim in ossibus est fortitudo corporum, ita in virtutibus robur inuenitur animarum. Hæc ille, qui idem repetit rursum secundo psalmo eorumdem septem: quin & in quinto ossa pro ratione, & intellectu accipienda putat, quæ siccantur, cum virtutum pinguedinem non habent. Erunt igitur huiusmodi magni pisces absque ossibus huius sæculi potentes illi, ac diuites, qui nihil nisi suauium rerum mollitiem curent, teneritudineque luxus afficiantur, omnium virtutum robore carentes, rationeque, ac intellectu non vtentes: vt de illis illud digne dici possit: Animalis homo non percipit, quæ spiritus sunt. Paulus 1. Corinth. cap. 2. Ideoque defuncti facile putrescunt. Propterea spuma piscis ad hos quoque pertinere videtur, vermis sine ossibus naturam præferens, de ipso hæc Aristoteles anim. lib. 6. cap. 5. Apuæ, quæ & spuma nuncupatur, origo ex terra arenosa consistit, hoc quidem apuæ genus nec incrementum capit, nec prolem affert, & temporis longioris spatio perit: sed denuo nascitur. Vnde fit, vt breui tempore excepto, omnibus fere anni temporibus generetur: quippe cum spuma illa ab autumno ad ver usque perduret, oritur pisciculus hic in spuma, quæ imbre admisso caluerit, vnde spumæ nomen accepit, ferturque interdum per summa maris, cum cælum tepidum est, & in spuma fluitante, perinde ac in fimo vermiculus voluitur. Hæc Aristoteles. Hinc mysterium elici etiam potest: nam si Oseæ verba contemplemur c. 10. transitoriam, inanemque huius sæculi gloriam paruo duraturam spumam videri animaduertemus, sic enim ibi: Transire fecit Samaria Regem suum, quasi spumam super faciem aquæ: paruo enim tempore per aquas fluit spuma, breuique in aerem soluitur, & quæ prius intumescens aliquid esse videretur, nihil esse prorsus post solutionem inuenitur, ne vestigium quidem: & in ea pisciculus hic voluitur, vt cum illa etiam in nihilum abeat: sicut cum ipso peccatore deliciæ omnes euanescunt: ideoque neque prolem gignit, neque annum durat. Nulla enim peccatoris superest memoria, cum pereat memoria eius cum sonitu. Psal. 9. Et exit spiritus eius, & reuertitur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Psal. 145.

EQ. Apposite equidem, & sapienter: propterea plura sunt in aquis monstra, quam alibi, vt sectatores mundi, quem pro mari accipimus, monstra esse videantur, tametsi ingenio polleant, & cautiores sint: cum tamen ratione abutantur sæpe adeo, vt ea carere videantur. Hos ego signari dixerim illo pisce, quẽ Olaus commemo-

memorat lib. 21. cap. 25. In Noruegiæ etenim pelago ait piscem inueniri, cui nulla forma, nulliusque membri distinctio internoscatur; caput ventri coniunctum est, nil interiacet: collum nullum prorsus, nullus stomachus; omnium tamen piscium auidissimus est vorator, ac quidquid glutierit, mox digestum in pinguedinem vertitur, neque vmquam satur videtur: nulli prorsus piscium amicus, exosus omnibus. Vt tamen ab omnibus sibi caueat, natura prospexit: ad tutelam enim corporis sacculum prægrandem habet cartilagineum, tenuissimum, pinguedine oppletum; immittit in hunc caput, velut in clypeum, aut mauis galeam, pilei enim vice illo vtitur; ac sub eo totus latet: qua solertia potētiorum piscium morsus, cæteraq; pericula deuitat. Ita quoq; cornuti pisces cōperti sūt: in regno enim Burnei Indici in oriente maris, suillo capite piscis inuentus est, binis cornibus armatus, toto penitus corpore osseo, ; dorso in ephippijs forma, velut camelis esse ferunt, vt equitādi causa efformatus videatur. Anton. Pigaf. Dentati etiam aprum more pisces inuenti, quibus ab ore hinc inde longissimi molares prominеant ad palmos duos, capite equino, vaccæ magnitudine, bifidis pedibus; & terra, & mari vtroque iuxta vitam degentes se vidisse iuxta flumen Gambra Nigritarum Africæ Aloysius Cadamustius tradit. Et alia quotidie visuntur noua piscium monstra: nam aliquando apud Valentiam piscis e mari captus capite, ore, naribus, oculis, ac mammillis vaccæ, manibus quoque mammillis hærentibus, cornua non habens, at muliebre genitale habuit: seruatum hoc animal vase aqua oppleto; tandemque peperit piscem humani cruris magnitudine: sed post triduum præ fame illum deuorauit: spectauit hæc omnia Ferdinandus Rex Catholicus. Lucius Marin. rerum Hispan. lib. 1.

PH. Nulla quoque tanta est animalium aut formæ, aut coloris mutatio, quanta in quibusdam est piscibus: inuenti enim sunt, qui æstate nigerrimi sint, hyeme albissimi. Olaus libro vigesimo, capite decimo septimo. Phyci quoque accidit, vt cum cæteris anni temporibus candida sit, verno varia sit, solaque ex marinis piscibus nidum sibi consternit ex alga, atque in stragulo parit. Aristoteles hist. anim. lib. octauo, capite trigesimo, quod & Plinius tradit lib. 9. cap. 26. vbi scribit menis piscibus hoc contingere, vt æstate sint nigerrimi, hyeme candidi.

EQ. Si monstra marina omnia velimus recensere, dies deficiet ob inusitatas formas: sunt pisces scolopendræ (nam præcipuos quosdam libet prosequi) sunt ij, vt cæte, amplissimi, & sæpe tempestatibus in littus expulsi; nemo est tam male sanus, & audax, quin horreat aspicere. Eius narium pili magna excelsitate apparent, &

eius cauda admodũ lata perſpicitur,reliquumq; corpus poteſt cũ triremi inſtar magnitudinis cõparari:neq;.n.intra aquã abditum, ſed per ſummũ mare innatat,atq; permultis pedibus vtrimq; ordi ne,tamquã ex ſcalmis appenſis natans,& remigans fluctus ciet leniter ſonantes.Hæc Ælian.lib.13.c.23.Solet autẽ hoc piſciũ genus alicubi tãta gigni copia,vt populi fuerint abacti,ſi aliquorũ ſentẽtiam ſequi velimus.Sed verius eſt,non hunc piſcẽ populos abegiſſe,ſed aliud terreſtre animal multipedũ ; cuius multitudine incredibili ſcolopendræ etiã nomen habens, Theophraſto auctore Otrerietes populos expulſos fuiſſe tradit Plinius li.8.c.29.Quin & Rhoetiẽſes ab ijſdẽ pulſos memorat Aelianus lib.11.c.28.& li.15.c.26.

PH. Sunt ſane feri adeo in mari piſces nuper cõperti, vt in litus proſiliant,hominesq; ac iumenta rapiant in profundũ, & depaſcantur. Noui orbis luſtratores tradũt id accidere tiburoni piſci, Ariſtoteli,& Plinio,atq; alijs veterib. incognito : eſſe autem inter eos mares,ac feminas conſtat: ſed cũ mulieri vnicum ſit genitale, mari eſt duplex,prælongũq; parit animal. Inuẽtũ eũ tradũt aliquã do prægnãtẽ,cõtinuiſſeq; fœtus triginta quinq; Ouet.hiſt.li.13.c.7.

EQ. Luctantur & piſces cũ quadrupedi bus, vt alias diximus cõ pertũ eſſe in Aquilone vrſum piſcium auidiſſimum in littore ingentem complecti piſcem, ſed diu renitentem, velut longa lucta intra marinos fluctus detinuiſſe, modo infra , modo ſupra , cum magna ſpectantium voluptate dilapſum fuiſſe,& volutatũ.Euaſit tandem victor vrſus,tractumq; in littus Baccalaum,hoc enim piſci nomen eſt, depaſtũ retulit Sebaſtianus Gabottus, ſpectatumque eſſe teſtatur in Septentrionali plaga vltra Britanniam,& Petr.Martyr, qui adijcit vrſos huiuſmodi hominibus mites eſſe ; ſicuti etiam dicebamus in quadrupedibus in vrſo.

PH. Illuſtrior eſt pugna delphinorũ aduerſus crocodilos, dum illi mare a crocodilis liberum velut ab immũdiſſima bellua eſſe volũt neq;à Nilo in pelagus ingredi patiũtur:id ijs verbis e Senecæ li. 4.c.2.natur.recolit Vinc.natur.li. 17.c.17. Babillus (inquit) auctor eſt,cũ ipſe Præfectus obtinerit Ægyptũ,Heraclitio oſtio Nili,quod eſt maximũ,ſibi ſpectaculo fuiſſe delphinorũ a mari concurrentiũ, & crocodilorũ a flumine aduersũ agmen agentiũ, velut pro partibus præliũ:Crocodilos ab animalib. placidis, morſuq; innoxijs victos:cum etenim ijs ſuperior corporis pars dura ſit , & impenetrabilis,etiam maiorũ animalium dentibus,inferior tamen eſt mollis, & tenera.Hanc delphini ſpinis,quas dorſo imminentes gerunt, ſub merſi vulnerabant,& in aduerſum emiſſi diuidebant : reſciſſis hoc modo pluribus,cæteri velut acie verſa,refugerunt.Hæc ibi .

EQ. Non deficiet dicendi argumentum , ſi omnia velimus de piſci-

piſcibus proſequi, ipſa dies deficiet potius. Sed adhuc pauca quędã de naturæ inſtinctu dicenda ſunt. Achan piſcis ſollicitus fœtibus ſuis, piſciculiſque nauib. in mari adhæret, vt aliquando immobiles fiant naues: vt ita alius ſit præter remoram piſcis, qui ſiſtat nauigia, ex Iorath. Vinc. natur. li. 17. c. 29. Aleci oculi inſtar luminis noctu lucent in mari, ſed horum virtus cũ ipſo piſce moritur. Ex libro de natur. rer. Vinc. natur. lib. 17. c. 30. Arimus piſcis, cum ab homine viſus eſt, eum inebriat, vt ad iram, rixaſque, ac cõtentiones ciet: eſus autem eum placat, abſcedente omni iracundia. Ex Aeſculapio de animalibus Vinc. natur. lib. 17. c. 32.

PH. Granus piſcis eſt præter omniũ animantiũ naturam: vnum oculum in ſummo capitis vertice habet, quo ſuperintendens ſemper inſidias vitat reliquorum marinorum animantiũ. Iſid. lib. 12. c. 6. quem piſcẽ etiam vranum ſcopum nuncupari memorat: ex libro quoq; de natur. rerum recolit Vinc. natur. lib. 17. c. 56.

EQ. Eſt & piſcis adeo informi corpore, vt cum rotundus ſit, appelletur orbis: totuſque e capite conſtat, nullo prorſus alio apparente membro. Iſid. lib. 12. c. 6. Pectines piſces lucent in tenebris ignium more. Ex libro de natur. rer. Vinc. natur. lib. 17. c. 78.

PH. Pungitiuus e ſe gignit plurima piſcium genera: Ex eodem lib. Vinc. natur. lib. 17. c. 81. Alb. anim. lib. 24. in pungitiuo. Et Galata extra omnium animaliũ morem fœtus ſuos in aluo ſua viuere ſentiens illos extrahit, & ſiquidem eos ad vitam maturos inuenerit, foris relinquit, ſin autem, eos in matricem, vt foueantur, reponit. Albert. animal. lib. 24. in Galata. Ex lib. de nat. rer. Vinc. natur. lib. 17. c. 116. In Indico regno Zapa quotannis ab alto in littus tanta piſcium copia deſilit, vt tegi totum videatur; triduoq; in arido ſolo degentes tametſi ab incolis capiantur, velut meſſis quædam, nonniſi poſt triduum in mare redeunt. Oderic. lib. 1.

TH. Etſi dies nobis deficiat in enarrandis varijs piſcium ingenijs, non deficiet tamen piſcis ille, cui dies nomen eſt. Marinus ille quidem eſt, dieſque ideo dictus, quod unam tãtũmodo diem viuat, ortus, alitus, & adultus, mortuuſq, eadẽ die, vt Alberto videtur anim. lib. 24. In die eiuſmodi animanti eſſe binos pedes, et alas ex lib. de natur. rer. atq; ex Ariſtotele etiã memorat Vinc. natur. lib. 17. cap. 47. Ideo autem breuiſſime viuit, quod prorſus ſanguine careat. Ibid. Eſt autem & alius breuioris vitæ piſcis, cui ephemero nomen eſt: naſcitur is ſine parẽtum complexu, ac vix tres diei horas ab ortu ſuo ſuperuiuit. Ex Iorath Vinc. natur. lib. 17. c. 52.

PH. Sunt & vellera in mari nata; vellera enim cum munimentum quadrupedibus præbeant, in mari ipſa ſunt animantia. Eſt illud vellus aureum, ſpongiæq; perſimile; eſt lanugo lanæ ſimilis, & auri ſplendorem quendam referẽns, dilatatur, & contrahitur, vt ita

vinum

viuum animal deprehendatur, in quo motus dilatandi, et sese, cum vult, contrahendi spectetur. Alb. anim. lib. 24. in aureo.

EQ. Est quispiam in mari piscis præ cæteris omnib. animantibus admirandus: nam cũ de quadrupedibus dissereremus, meministis inuentum in orientis oceano quadrupedẽ, cui in senectute accidit conuerti prorsus membris omnibus in piscem. Econtra pisci Astoiz accidit, qui in mari degens, & vt reliqua marina animantia vescens, cum senuerit, mutata forma, sumpta terrestri, migrat in perpetuũ a mari, terrestreq; factũ animal incolit terram, vescitur terrestrib. nomenq; aliud accipit, cũ piscis esset, abides dicebatur; iã factum terrestre animal nuncupatur Astoiz. Alb. li. 24. in astoiz.

TH. Et tortuca piscis memorabilis est, marinum enim militẽ, armatumq; eũ quidem egregie nuncupant. Est. n. illi scutũ prædurũ, octo, ac sæpe nouem pedes patens; in capite hastã, cornu, s. & galeam habet. Alb. anim. li. 24. littera B. Alius est marinus miles, Indicus piscis, seu cãcer lõge velocissimus: mirũ, nullũ illi esse ad egerendũ superfluitatem locum: alitur. n. plãtarum modo, & adolescit humorem sugens.

EQ. Sulmoni pisci supra omnia animantia accidit illud admirabile, vt extractũ illi cor diu moueatur, quasi etiã viuat, tanta euidentia, vt in ea industria mercatores fœtidos iã diu occisos sulmones pro recentib. vendãt, corde adhuc palpitãte. Alb. anim. lib. 1. tr. 3. c. 4. & li. 24. in sulmone. Et sane nusquã adeo elucent rerũ miracula, vt in piscibus, præcipue vero marinis: quæ cũ aquatilia sint, ac proinde frigidissima, nihilominus si e pisce marino hepar extrahatur, lignumq. illo fricetur, accensũ non aliter ardebit, atq; lichnus oleo oppletus. Alb. anim. lib. 24. capite primo.

TH. Habent maria igitur suos apostatas, s. qui aut inde discedãt non reuersuri, aut etiã post crimen admissũ reuersuri. Testeus piscis pertæsus duritiẽ suæ cutis in mari trãsit ad aquas fluuiatiles dulces, vt rigore illo dimisso, mollior fiat cutis: vbi mollẽ expertus est, tandem redit in pelagus, vbi rigeat, obdurescatq; rursũ cutis; deinde rursũ appetit fluuios, ut mollitiẽ iterũ quærat. Alb. anim. li. 24. in testeo. Quo loco memorat, quod dicebamus paulo antea, cereum vas obturatum demissum in imum maris breui interuallo oppleri aqua dulci.

EQ. Sed quid omittimus testudines aquatiles, quæ tametsi terrestrib. persimiles sint, pedib. tamen, ac cauda, atq; amplitudine longissime ab illis differũt, cũ pinnas pro pedib. ac cauda gerãt: at amplitudo tanta cõperta est, vt concha, qua teguntur, sit in cymbæ vsum hominib. conuersa, & domũ vna tantũ obtexerit. Alb. ani. li. 24. in testudine. Iuxta Taprobanen paruas testudines excessisse libras 103. retulit Lud. Barthema rerũ Ind. lib. 3. c. 23. At in regno Indico

Zapa

Zapa compertam testudinem,cuius testa Sancti Antonij Patauini sacellum obtegeret, memorat Oderic. libro primo.

E Q. Omisimus vitulos.vaccasq; marinas : nō loquor de phoca pisce,qui nonnullis ĕt vitulus dicitur , sed de illo quodam genere, quod omnia animātia longæuitate superat. Ex vitulo etenim cū se in vaccā adolescendo mutarit,tanta diuturnitate aliquādo vixisse memoratur,vt centū triginta annos peregisse tradatur,idq; cōpertū amputata cauda. Alb.anim.li.24.in vacca:quo loco etiā adijcit, vitulū marinū tanta esse humiditate,vt si dextra eius pinna,qua ad natādum vtitur,supponatur temporib.hominis, somnum inducat.

P H. Hæc de eodem vitulo accipienda sunt, quem iam antea commemorabamus:eodem enim loco Albertus & pilosum esse, & æstum maris indicare scribit : vt ita perspicuum sit eundem esse, quamquā omnib. pilosis marinis id esse cōmune eodē loco tradat.

EQ. Sed numquid nauigantibus desunt omnia remedia aduersus immensos pisces,cum fiunt obuiam,si desint tubæ,& ænea tormenta,quæ diximus ?

PH. Sunt, qui tradant castoreū dilutum aqua , & in mare effusum remedium esse ; illo enim tamquam aconito grex balenarum totus repēte dissipatus in profundū fertur, tametsi rugiant horrendum in modum : id in Laponia,ac Noruegia seruari memorat auctor,alioqui impius, & hæreticus Iacobus Zieglerus in Laponia : quo loco illud adijcit,ibi pisces non igne, sed frigore excoqui,cum edomiti sint farina.

E Q. Pro colophone illud addendum velim, sit ne fabulosum pisces etiam è cælo descendere ?

PH. Si cælū pro aerea regione,quā aues peruolant,& nubes obuersantur, accipiamus, non est ambigendū nubiū aquis siderū afflatu pisces etiā gigni:ab ipsisq; nubibus postea demitti, quod Isidorus putat lib.13.c.12.ut ita piscium pluuia dici possit : quam contigisse memorat Plinius lib.31.c.1.Propterea anno Othonis Imperatoris Tertij sexto piscibus pluisse memorat Anton. tit.16. capite 3.§.4.quod & diximus in Meteoricis.

EQ. Audiui præterea pisces quosdam executo ventre aut resurgere,aut non mori;numquid ita se res habet?

PH. Resurgere piscē iā mortuū haud est verisimile,& viuere posse execto vētre,minus est fide dignū . Sed lucio pisci notissimo hoc accidit in Anglia, vt piscatores emptoribus, vt pinguedinem ostendant, viuo ventrem cultello aperiant,atq; interiora abdomine referta esse oculata fide testatum faciant : quod si forte non vendatur iam excisus huiusmodi piscis,resuitur filo venter, & in viuario reponitur : vbi tincarum contactu glutinoso sanatur, viuusque perseuerat. Ortellius in Anglia.

MA-

MARE
COLLOQVIVM DECIMVM

EQVES.
NISI hæc ornatiſſima porticus in meridianum ſolem vergeret, cenſuiſſem nobis futurum percommodum, vt hodie in ea conſidentes, ratiocinanteſque diem abſumeremus. Hinc etenim maritimi huius ſinus, littorumque virentium iucundiſſimus eſt proſpectus: editior enim hic collis ſemper aliqua ſuaui aura mulcente afflatur; ſed pomeridiani ſolis radij nimis eam æſtuantem reddunt.

PH. Non videtur futurus hodie æſtus, neque ſolis radij admodum repercuſſuri, tum ob noctis elapſæ pluuias, tum ob nubilum tempus, quod montium cacumina indicant; præter id, quod mare poſt aduentum Caniculæ craſſiores aquas, mutato colore, præſeferre videtur: propterea cum expectandus hodie non ſit æſtus, porticus hæc nobis erit ad ratiocinandum percommoda.

TH. Conſideamus hic igitur, diſſeramuſque de mari; argumentum nobis præbente ipſius hoc amœniſſimo proſpectu; cuius colore vegetantur oculi: quamquam plurimi ſint per varia maria colores, quin ipſum quoque pro temporum varietate mutari coloribus accepi.

PH. Caniculæ aduentu non est dubium mare reddi obscurius, & crassius, quandoquidem ab imo eius vertuntur omnia, vt Plinius memorat lib.9. c.16. in fine: tradiditque pluribus Bartholomæus Anglicanus Franciscani ordinis Philosophus eximius libro, quem de proprietatibus egregium edidit ante annos trecentos ex vetustis auctoribus præcipua colligens. At Aulus Gellius ad Aristotelis problemata id adnotauit accuratius, cum ille quæsiisset, vndè mari adeo frequens colorum mutatio: libro enim noctium Atticarum secundo hæc habet c.30. A peritissimis rerum Philosophis obseruatum est, Austris spirantibus mare fieri glaucum, & cæruleum; Aquilonibus obscurius, atriusque. Cuius rei causam, cum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notaui, cur Austro spirante mare cæruleum fiat; Aquilone, obscurius, atriusque; propterea, videlicet, quod Aquilo minus mare perturbat: omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur. Hæc ex illo: quapropter aduentu Caniculæ, cum neque Austri, neque Aquilones plerumque spirare videantur, sed omnium fere ventorum afflatus conquiescant, sole magis interiora maris penetrante, crassioresque terrestres partes commouente, neque absumēte, necesse est crassius, obscuriusque ipsum fieri. Hæc ex illo. Sed hoc non adeo admirandum est, sicut quod diximus, Austro lucidius mare fieri, cū tamen ille sua ui omnia commoueat: nam potius dicendum foret, Austrum turbidius efficere mare vniuersum. Verum eius quoque rei rationem ex eodem Auio Gellio possumus exquirere, illo ipso loco: Hoc (inquit) sæpenumero in vndarum motu obseruatum est, quas Aquilones vēti, quique ex eadem cæli regione aer fluit, quasue faciant in mari Austri, atque Africi: nā fluctus, qui flante Aquilone maximi, ac celeberrimi excitantur, simulac vētus posuit, sternuntur, & conflaccescunt, & mox fluctus esse desinunt. At non ita fit, flante Austro, vel Africo, quibus iam nihil spirantibus, vndæ tamen factæ diutius adhuc tument, & à vento quidem iam dudū tranquillæ sunt; sed mare est etiam, atque etiam vndabundum. Huius rei causa esse coniectatur, quod venti à Septentrionibus ex altiore cæli parte in mare incidentes deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur; vndasque faciunt, non prorsus impulsas, sed vi intus commotas, quæ tantisper erutæ voluuntur, dum illius infusi desuper spiritus vis manet. Austri vero, & Africi ad meridianum orbis circulum, & ad partem axis infimam depressi, inferiores, & humiles per suprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus, quam eruunt: & idcirco non desuper læsæ, sed propulsæ in aduersum aquæ, etiam desistente flatu, retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. Hæc ille: quibus verbis quoniam post Au-
strum,

ſtrum; & Africum implacabiliores vndas durare demonſtrauit; efficitur, vt vbi conquieuerint, lucidiores ſint. At contra ceſſante Aquilone, quia ſtatim, ſineque vllo temporis interuallo conquieſcunt, ipſæ vndæ non adeo lucidæ, cæruleæque apparent: cum enim ſtatim à motu ad quietem fit tranſitus, luciditas adeo repentina ſuperuenire non poteſt: cum contra accidat Africis, Auſtriſue diſcedentibus. Vndarum enim tum perſeuerans agitatio quædam expurgatio eſt, vnde ſenſim purificatis aquis, cæruleum magis, ac lucidius mare videatur.

TH. Ego vero maritimum colorem non adeo tribuendum eſſe cenſeo ventorum flatibus, ſed cauſis potius alijs: nam alicubi lactei coloris eſſe maria, indeque & lactea cognomina quæſiuiſſe prodidit Petrus Martyr in ſumm. cui etiam ſuffragatur Andreas Corſalius, aſſerens iuxta Indos orientis incolas lacteum mare reperiri patens in trecenta paſſuum millia: additque aliud eſſe præuiride, aliud ſubnigrum, aliud cæruleum, aereoue colori perſimile: atque ita fit, vt loci poſitio, regionumque ſubterranearum, aut adiacentium ſitus mari colorem efficiant. Mutationes vero, quæ accidunt breui interuallo, non dubitarim à ventis, procelliſque proficiſci: quod vel inde patet, quod rubrum mare non ideo dicatur, quod rubro colore ſit: id enim habet Iſidorus lib. 13. cap. 17. Rubrum (inquit) mare vocatum, eo quod ſit roſeis vndis infectum, non tamen talem naturam habet, qualem videtur oſtendere: ſed vicinis littoribus vitiatur gurges, atque inficitur, quia omnis terra, quæ circumſtat pelago, rubra eſt, & ſanguineo colori proxima: ideoque inde minium acutiſſimum colligitur, alijq. colores, quibus pictura variatur. Ergo cum terra hanc habeat naturam, fluctibus ſubinde diluitur, & quidquid adhæſum eſt, in colorem cadit. Ob hoc etiam in his littoribus gemmæ rubræ inueniuntur: lapillus enim huiuſmodi humo inuolutus, cum inter arenas attritus eſt, & terræ colorem habet, & maris. Hæc ille. Rubeſcit igitur mare ex accidenti; ſicut mare ſanguinolenta pugna rubeſcere legimus. Et mare, quod alluit Inſulam Cubagua, alio nomine *Della perle* noui orbis, quodam anni tempore, cum alioqui ſemper virecat, rubeſcit ea ex cauſa, quod oſtrea ſanguinem paſſim fundant. Petr. Hiſp. p. 5. c. 15.

P.H. Non dubitarim ego eandem ſequi ſententiam: omnes enim aquæ ſui natura, origeneque vnicolores ſunt, non modo fontibus, ac fluuijs, ſed & marinis, ijſque, quæ cælo cadunt niue, aut pluuia; ſed quæ miſcentur, varium illarum colorem reddunt: & quamquam maria plura ſæpe eſſe legantur, verius eſt vnum vbique mare eſſe: vt nobis erit auctor Diuus Baſilius exemero hom. 4.

Mare (inquit) vnum est, velut narrant ij, qui terram perlustrarunt, etiam si Hyrcanium, & Caspium quidam per se circumscripta esse putent: attamen si quid credere oportet illis, qui Geographiam conscripserunt, inter se mutuo perforata sunt, & simul omnia ad maximum mare ostijs concidunt, quemadmodum etiam rubrum mare dicunt ad id, quod vltra Gades est, connecti. Quomodo igitur scriptura dicit: Deus congregationes aquarum appellauit maria? quia in congregationem vnam aquæ concurrerũt. Stationes autem aquarum, hoc est, sinus iuxta propriam figuram à circumsita terra comprehensos, maria Dominus appellauit: mare Septentrionale, mare Austrinum, mare Orientale, & Occidentale, rursum aliud est: & nomina pelagorum propria sunt, Põtus Euxinus, Propontis, Hellespontus, Ægæum, & Ionium, Sardonicum pelagus, & Siculum, & Thyrrenum aliud est; & infinita sane nomina pelagorum sunt, quæ singula enumerare exacte longum fuerit, & ineptiarum plenum: ob id nominauit Deus congregationes aquarum maria. Hæc ille. Quamobrem cum vnum mare sit tot sinibus distinctum, fuerit quoque necessarium, vt locorũ positionibus sapores, colores, vimq; ipsam esse vbique diuersam.

EQ. Hac ratiocinatione valde sum persuasus, atque ita quæ aliquando legi, interpretanda censeo, triginta scilicet in omni orbe insigniora esse maria, Prisciano teste, qui recolit Cæsaris mandato dimensione orbis totius habita, tot fuisse inuenta, & numerata: id quoque habet Bergomas in ipso Caio Iulio Cæsare.

TH. Immo longe plura sunt, propter eum orbem, quem nouum dixere recentiores, qui illum perlustrarunt, ac præter regiones Synarum, Iaponiumque ipsum, quibus maria innumeris finibus disterminantur. Propterea Isidorus lib. 13. c. 16. sed & Bocatius tametsi plura maria nominatim adnumerent, nominumque causas exquirant, nihilominus maxima ab illis pars prætermissa est: adeo longe plura postea comperta sunt admirandas naturas continentia. Supersunt præterea alia maria omnibus incognita: nam Seneca affirmat in terræ visceribus adeo late patere sinus cauos, quibus tanta fiat aquarum colluuies, vt non lacus, aut stagnũ dici possint, sed reuera mare velut Oceanus. Id ipse scripsit natur. lib. 3. cap. 8. 19. 30. lib. 5. c. 14. lib. 6. cap. 7. Vt ita sint non modo incognita dimensione, verum & situ, ac loco; quando affirmabimus etiã salsis non esse aquis cum sole non percutiantur.

PH. Quid potest illo mari spectari illustrius, quod nuper inuentum pratorum more totũ virescit, perinde ac cãpi, fructicatione, floribus, herbis, arboribus, atq; omnifariã plãtis virẽs? Hoc .n. ideo admirandum, quod alibi hæc omnia illuuione soleãt velut oppressa obru-

obrutaue nimio humore marcescere: & perpetua fluctuatione attrita disrumpi, ac fracta interire: & tamen vigent, virentque nuper inuento mari gratissimo, iucundissimoque magis prospectu, quam vllo commodo.. Parium mare, quod orbem nouum alluit, tot herbis virentibus, ac florentibus implicitum est, vt nauigari nõ possit, obsistentibus, retium more, longissimis herbarum ramusculis, vt Petrus Martyr tradit. Tantam enim illud pelagus pratorum refert similitudinem, vt quo vertuntur ipsi fluctus, eodem germina omnia conuertantur, pellanturque, vt ipsi quasi herbarum magis, quam vndarum fluctus esse videantur: eoque sunt nauigantibus discriminosiores, quod velut retibus ramusculorum flexibus nauigia implicent, ne se vsquam conuerti possint. Ouet. hist. lib. 2. cap. 5. In quo discrimine primus omnium periclitatus memoratur Christophorus Columbus omnium, qui orbem lustrarunt, antesignanus: eodem loco Ouetanus, & Petrus Mart. summ. Est autem ea res longe admirabilior, quandoquidem cum illius maris profundum tantum sit, vt quibusque triremibus vehendis sat sit, ab imo herbæ exurgunt vsque ad ipsius æquoris superficiem, coalescũt, implicãturq. mutuo: & quod auget admirationem, etiã superant altitudine, ac adolescendi luxuria ipsã superficiem super palmos quindecim, vt quandoque dimensione facta, tanta sit reperta à radice ad summum cacumen herbarum longitudo propagata prope ad palmos sexaginta, intra mare quadraginta quinq;, extra quindecim: vnde creditu omnibus facile esse debet, nauigia velut retibus huiusmodi herbis implicari, ijsdem auctoribus.

TH. Non abhorret hæc à fide veri, quæ penes priscos auctores fuit opinio: nam in mari rubro frutices nasci, & siluas tradit Plinius lib. 13. cap. 25. his verbis: Nascuntur in mari frutices, arboresque minores in nostro. Rubrum enim, & totus orientis oceanus refertus est siluis. Hæc ille. Sed illud adnotandum nobis est, quod cum adeo adolescant herbæ, ac frutices in mari, ibi tamen abietes, & quercus natura ipsa ingentes arbores, ac procerrimæ, non videntur altiores cubitali proceritate, quin & fructum ferunt, vt tradit Plinius eodem cap. quamquam in mari circa Sycionem quercus prægrandes compertas idem tradat.

EQ. Adauget autem admirationem, quod eodem capite memorat Plinius in mari rubro siluas viuere etiam laurorum, atque oliuarum præcipue, fructumque, ac baccas ferre: quin cum pluit, etiam fungi enascuntur, qui postea sole tacti mutantur in pumicem.

PH. At sunt plantæ quædam, quæ non nisi mari coalescere natura queant; vt ita genuinus campus illis mare videatur. Alexan-

dri enim Magni milites frondē marinarum arborum tradidere in aqua viridem fuisse exemptam, sole protinus in salem arescentem conuersam. Iuncos quoque lapideos perquam similes veris per littora, & in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornu ramosas, & in cacuminibus rubentes cum tractarentur, vitri modo fragiles, in igne autem vt ferrum inardescentes, restinctis colore suo redeunte. Eodem tractu Insularum siluas operit æstus, quanquam altiores platanis, populisque altissimis: harum minores tota sui tegit mare, at maximarum cacumina extant: ad quæ naues religantur, & cum recesserit æstus, & radices extant. Hæc ille. Vnde illud adnotandum censeo, maritimum ibi æstum esse præ cæteris omnib. maximum, refluereq. mare magis, quam alibi, cū naues cacuminibus magnarum arborum illigentur in æstu, illo discedente, radicibus: estque illud etiam memoratu dignum, arbores eiusmodi semper folia virentia ferre, quæ numquam decidunt. Hæc à Plinio lib. 13. cap. 25.

E Q. Accedit ad hæc & illud quoque admirandum, baccas, ac fructus huiusmodi mari tametsi salsissimo exortas, dulces pro sua conditione esse: neque enim trahunt plantæ salsedinem, sed humores tantum: sapor autem, & arborea medulla ex sole conficitur, vt pro sua natura sapiat: id ita esse deprehendo, quod marini pisces dulcissimi sunt, & salsa aqua cocti nihil nisi dulce referunt: quod alias diximus, & ex Aristotele mox dicemus, ita quoque arboribus accidere non fuerit dubitandum.

P H. Non diffiteor ista; quandoquidem arborum radices velut percolare humorem quemlibet videntur; & cum marina aqua crassior sit, ebibita radicibus fit leuissima, atque ita quoque purgatur, ac dulcescit. Sed res nos prouocat, vt de salsedine, atque crassitie marinæ aquæ agamus pluribus: nā pro locorum varietate salsedo, crassities, ac sapor mari immutatur, ac lacis simul, & fluminibus, ac fontibus, cum idem tamen sol omnia hæc suo pertingat, afficiatque calore, ac motu. Est igitur maritima aqua amara, salsa, ac crassa, quod sol terrestrem partem à mari exugit, & exsiccat, immo adurit, & dulciores aquarū partes leniter eleuat, & absumit. Qua ex causa etiam plerique laci, ac stagna, quin & aliqui fontes salsas, amarasque continent aquas. At salsa, marinaque aqua rebus plurimis differt ab alijs: primum quidem grauiora pondera sustinet, vt Aristoteles tradit Meteor. cap. 2. & 3. Aqua (inquit) salsa crassior est dulci, cum pinguis sit, & turbida; dulcis autem subtilis: cuius indicium est, quod si vas cereum ore obstructo mittatur in aquam salsam per horam, deinde extrahatur, inuenitur oppletum dulci, quæ illius poros penetrauit, cum sit pondere le-

gior, vt est sapore suauior. Propterea si sal attritus iniectus aquæ dulci dissoluatur, ouum in ea proiectum nõ submergetur, sed natat ob eam, quam ex sale nacta est, aqua crassitiem, cum alioqui semper ouum aqua dulci mergatur. Hinc illud accidit in Palæstinæ lacu vehementer salso, ac crasso, si inijciatur tum homo, tum bellua quælibet, etiam reuinctis membris omnibus, numquam demergentur, perpetuoque supernatant: & quod admirabilius est, iniectus pannus, quamlibet sordidus, breui interuallo mundus redditur salsedinis illius acrimonia. Propterea onustæ naues dulcibus aquis facilius demerguntur, quam salsis, quod grauitas aquæ salsæ non facile demersionem admittat. Deinde illud quoque est adnotandum, cum crassa, salsaque in dulcem influit, sal, qui ex dulci colligitur, longe acrior est illo, qui ab ipsa salsa exprimitur: eam ob causam, quod dulcis aquæ vis, cum subtilior sit, acutiorem reddidit salis acrimoniam, fitque longe magis albescens: quamquam obsonia non adeo salsa fieri ex huiusmodi sale videantur, quod dulces partes magis hauriant, & imbibant, quam salsas. Hæc ex Arist. qui eadem fere recolit lib. de vegetabilibus.

EQ. Ego magis admiror, qui fieri possit, vt salsis aquis dulces sint permixtæ: aut enim ibi non sunt, aut si ibi fuerint, esse dulces desierunt.

PH. Verum est, desijsse dulces, neque homini secerni ex gustu posse, sed arte secernuntur: sicuti exemplo compertum est nobis de aqua vino mixta, aqua enim desijt esse; attamẽ Plinio teste, aqua huiusmodi arte educi potest ex genere ligni, quo vas vinum continens fuerit confectum: & nos experimento didicimus, iniecta linea tela vino, quæ tamen extra vinum propendeat in vas aliud, sensim percolabitur aqua in vas illud. Quin alio exemplo inesse mari dulces aquas præter cereum vas, de quo diximus, Plinius tradit lib. 31. cap. 6. Quia sæpe (inquit) nauigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoque subsidia demonstrata sunt: expansa circa nauim vellera madescunt, accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur, præter id, quod in terra argilla marina aqua dulcescit. Hæc ex illo. Vnde præter omnem ambiguitatem constat & marinis aquis dulces permixtas esse, & arte secerni eas posse: vti pisces ipsi in mari nati, qui probe norunt eas secernere, dulcissimi sunt, neque in salsa cocti salsedinem sapere possunt, vt dictum est, cum de piscibus egimus.

TH. Id ita ego quoque verum esse puto: quandoquidem cum Aristotele tradidere Democritus, Theophrastus, Empedocles, quos recenset Ælianus lib. 9. cap. 64. neque id mysterio vacat diuino: vt enim varia piscium genera mare ipsum continet, ita mari

mundus in re diuina cōparari consueuit, quod boni malis permixti sunt, neq; facile alij ab alijs discerni queant. Vt igitur sapidissimi pisces in mari dulcem tantúmodo epotant, illaq; tantúmodo aluntur nil prorsus salsedinis ad se trahentes; ita viri probi, tametsi malis permixti, nihil mali contrahunt, immo eo magis pietatē adaugent suā semper redditi meliores, quo magis exercentur à malis. Id ita viri sancti tradidere, piscium marinorum hoc vsi exēplo, cum Abraham inter Chaldæos, ac Loth inter Gomorrhæos semper innocuos vixisse memorat, quos è salsissimo mari, mundo scilicet, solam dulcem hausisse constat.

EQ. Sapienter certe, & erudite ducta translatio, sed rogo numquid semper mare malos signat homines?

TH. Plerumq; id signat propter inconstantiam; nam cor impij tamquam mare feruens est. Isaiæ 57. quodque salsissimum, & amarissimum sit, difficile ad pietatis significationem conuerti potest.

EQ. Attamen quædam maria inuenta fuisse memorantur, quæ dulcem, potabilemque contineant. nam meridionali Oceano Insulam esse tradunt, cuius mare, quo illa alluitur, dulcescat; eamque ab Iambolo inuentam memorant. Id ita esse etiam Diodorus Siculus scripsit: sed nostri nomen ignorant, quāquā aliqui putent eā aut Taprobanen esse, aut Zeilam, vt Ramusius scribit in ratiocinatione de Iamboli nauigatione Tom. 1.

PH. Si quando mare dulces continet, id non à mari ipso accidit, sed circa littora ob ingentem fluminum, fontiumue aut influxus, aut scaturigines: quod perspicue patet in mari Peruaco in nouo orbe: in illud enim influit maximus, omniumque latissimus fluuiorum Maragnonius, quem patere ad centum decem millia passuum, qui loca lustrarunt, prodiderunt. Illa igitur tanta aquarum illata copia in altum adusque quadraginta leucas, hoc est, centum sexaginta passuum millia, cum fluuius penetrare tradatur, hinc atque inde littora omnia dulcescunt, ad bis mille leucas, ideſt, ad octo milliariorum Italicorum millia, vt Ouetanus memorat, datis de ea re ad Cardinalem Bembum litteris apud Ramusium Tom. 3. Dulcescere autem maria illuuie etiam prodidit Petr. Hisp. p. 5. c. 2. in eodem orbe nouo secus littora Insulæ sanctæ Crucis; quod etiam veteres scriptis mandarunt accidere Scythico mari, quod ob influentium fluminum copiam dulce esse Plinius scribit lib. 6. cap. 17. his verbis. Haustum Scythici maris dulcem esse & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro talem perlatum Pompeio iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium victo sale. Hæc ille. Qua ex re etiam fit, vt nulla fere maritima littora in continenti suo salsam aquam gignant, sed tantummodo

modo dulcem ob fontium latentium scaturigines, quæ terra ita efficiente maritimam salsedinem recipere, aut continere non possunt. Omnia enim littora naturaliter aquæ dulcis venas continere testis est idoneus Cæsar comment. lib. 4. de bello Alexandrino. At viris in Christum rite credentibus omnia maria redduntur dulcia, si ita velint. Bessarion enim Abbas reddidit eas ad potum dulces aquas, cum sitientem, & anxium discipulum animaduertisset, iussissetque è mari salsissimo bibere. Liber de vita SS. Patrum p. 2. c. 102. Iusserunt etiã fieri dulces amaras aquas Moyses Exodi c. 15. Eliseus 4. Reg. cap. 2. Ioseph bell. Iud. lib. 5. cap. 4. Sed de rebus hisce hactenus.

EQ. Eritne salsius mare, vbi maius fuerit illius profundum, an forte minus?

PH. Ob eam causam, qua aquæ sibi mutuo miscentur, parui refert sit ne minus, magisque profundum mare, si desint illæ, quas diximus, dulcium scaturigines: alioqui tot erunt salsedinum in mari species, quot conualles, montes, campi imo mari substernuntur: quandoquidem alicubi maximum maris profundum descendit in stadia quindecim, idest, ad bis mille fere passus recta linea, ac diametrali mensura: hancque illi maximam altitudinem comperisse traduntur, quos Cæsarẽ in id per orbẽ misisse Priscianus scribit: quod & Bergomas recolit in ipso C. Iulio Cæsare. Nonnullis tamen visum est, etiam altum esse pelagus ad usque stadia triginta, idest, prope quatuor passuum millia: vt tradit Gregorius Reisch insignis Mathematicus sua in Margarita philosophica libr. 7. tract. 1. cap. 44. Alij vero prodiderunt, non paucis locis illud esse inscrutabile, neque vlla mensura imum attingi posse pro voraginum quarundam, scopulorumque positione, depressioneque. Solinus id videtur sensisse cap. 54. Scribit enim iuxta Taprobanen mare certis canalibus adeo altum, vt nullæ vnquam anchoræ ad profunda illius ima potuerint peruenire: quod & Plinius habet lib. 6. cap. 22. Taprobanes (inquit) mare vndosum senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus adeo profundum, vt nullæ anchoræ sidant, ob id nauibus vtrinque proræ, ne per angustias alueí circumagi sit necesse.

TH. Qui Septemtrionalem plagam perlustrarunt, profundiora tradunt illa esse maria, quam totius orbis reliqua, præsertim in Noruegia: vbi adeo eminent littora, rectaque in profundum vsque, velut abscissa descendunt, vt nulla industria, nullis immensissimis funibus, nec quidem tantis, quantis maxima nauigia onerari possint, additaue grauissima plumbi, ferriue massa, pertingi imum possit, vt Olaus tradit libr. 2. cap. 10. qui & illud adijcit,

non

non procul ab Vlma Suetiæ vrbe intra maritimos scopulos inscrutabilem compertam voraginem, cuius profundum nullis funium dimensionibus vnquam attingi potuerit.

EQ. Optarim autem nosse, si vsquam maris aquæ quiescentes adeo perlucidæ sint; vt spectari earum imum possit?

PH. Vbicumque nauigia maxima excipi ad nauigandum possunt, humanis oculis penetrari maris imum nulla ratione potest; id enim Ælianus scribit: quod ob crassitiem aquæ maritimæ ipsæ sibi plurimam obscuritatem pariant; adeo vt humanus visus nequeat interiora ejus pertingere vltra passus triginta; vlterius vero siue quiescant, siue innatent pisces, feræue aliæ marinæ, aut iaceant demersæ naues, nulla vis spectandi superest. Hæc ex illo lib.9.c.35. At econtra vrinatores, & qui natandi peritiam callent, ex imo quantumuis immenso mari solem, lunamue, aut nauigia, luminaue spectare possunt. Qua ex re illud efficitur admirabile, vt aquæ tum maritimæ, tum fluuiatiles, aut quæ lacis continentur; cum tamen solidiores tactu sint, quam nubes ipsæ, aut nebulæ, orbem solarem, lunaremue numquam iis impediant, qui in imo sunt, tametsi à superficie absint multis passuum millibus: cum tamen parua nubes, aut nebula, quæ nec vnius quidem stadij altitudinem habeat, obiecta soli, lunæue, aut cuiuis lumini ne spectari ab homine possint, impediant; quod, vt dixi, admirabile est, vt minora impedimenta, & longe rariora lucem videri non permittant, solidiora vero permittant.

EQ. Scio nubem, ac nebulam raras esse, & nihil obsistere; nam nihil, vel leue possunt sustinere, sicut aqua potest. Igitur cur lucem, cum rariores sint, quam sit ipsa aqua, videri impediunt; cum aqua, quæ est solidior, non impediat?

PH. Iam id diximus in rebus meteoricis; libenter, repetemus aliis quoque verbis. Aqua diaphonum iam est corpus, quod ob suam densitatem, corporisque continuationem, soliditatemque sicut vitrum oculorum vim, radiosque admittit in rectum, vt transluccendo referat, quæ vlterius sunt; nubes vero, ac nebulæ nondum sunt corpora diaphona, neque sunt continua, nisi in pluuias soluta iam corpus aqueum esse incipiant, & planam habere superficiem: propterea nix, quamuis digitum crassa, & radium solis, lunæue, ne videatur, impedit; cum tamen soluta in aquam, quamuis immensæ altitudinis, radios huiusmodi spectari non impediet. Habet enim se nubes ad aquam, aut gelu, sicut puluis ex vitro ad vitrum ipsum. Vitri crassities quantalibet videndi vim non impedit, quin vltra pertingat oculi vis, vt lumina, aut alia quæque conspiciat: at ex vitro puluis quamuis modicus superpositus

positus litteris, ne conspicui possint, impedimento est, cum solidum vitrum etiam maximum non esset vllo impedimento. Quod si quis contendat nubes, ac nebulas, ob ingentem altitudinem obsistere, ne sol, luna aut conspiciantur; quandoquidem nubes quantum à terra eleuentur, inscrutabile esse tradiderit Plinius lib. 2. c. 23. sed ijs in promptu est responsum. Nubes numquam adeo in altum eleuari, vt superent immensas illas, quas commemorauimus, maris dimensiones in profundum. Quin cum montes, colles ve inhabitamus, nebulas vallium nobis subesse spectamus, quæ cum modicæ sint altitudinis, ijs tamen, qui subsunt, solis lucem impediunt, quam fluuius, mareue in eam altitudinem non impediret. Solida igitur aquæ superficies, corpusque continuum causa est, vt lumina, & alia vlteriora oculis reddantur, cum nubes, nebulæque, sicut & nix suam superficiem non habeant ad referendas species visibiles ob sui opacitatem, & dispersum corpus, & radiorum visiuæ virtutis disgregationem. Propterea naturæ miraculum continet, vt aquarum immensitas radios solis videri permittat, quam parua nubes prohibeat; id tradit Plinius lib. 2. c. 42. Sed de hac re plus satis superq; alibi etiam diximus.

EQ. Maritimæ Insulæ fuerintne ab initio conditi orbis, aut quando cœperint, nosse optarim; an casu emerserint.

TH. Non dubitarim semper extitisse, etiam ab initio Insulas; sunt enim à Deo ita institutæ, ne maris vastitas tota foret incognita. Ex Insulis enim quasi quibusdam metis, ac speculis, quiescere à nauigatione hominem, specularique reliquas partes natura demonstrasse videtur: quæ si non fuissent, sed perpetuis aquis mare constaret, nullum vnquam scrutandi maris studium hominem cepisset: propterea per Insulas Deus manus porrexisse videtur, vt in altum sese conferrent, non modo vt tutius sederent plebes aliquot, verum etiam vt reliquum mare commodius scrutarentur, vt ex Genesis libro c. 10. perspicuum fit, cum Noe proles per Insulas sese effudit: propterea elucere in Insulas Dei sapientiam tradit August. de mirab. script. lib. 1. c. 7. Diluuio tamen alias, atque alias enatas, immutatasque tradit idem Augustinus de ciuitate Dei libris; aliæque præterea postea sponte emersisse perhibentur, vti cum disseremus de Insulis, perspicuum faciemus.

EQ. Numerum Insularum insignium ad numerum septuaginta duarum quidam prodiderunt, idque compertum Cæsaris iussu affirmat Priscianus, & ex illo Bergomas: sed longe falli eos animaduerti. Incogniti etenim fuerant noui orbis tractus, neque veteres lustrarunt extrema illa maria, quæ alluunt Seres, aut Iapolinios, ac reliquarum earum regionum accolas; quo mari & maxi-

mæ,

mæ, & maiore numero Insulæ recensentur.

PH. Id ita est: multa enim Insularum millia ibi numerari tradunt, qui orbem lustrarunt, vt formicarum more frequentes esse censeantur, vt Nicolaus de Comitibus tradit: qui vno tractu octo millia recensa testatur: quod & Marcus Polus lib.3.c.4.non diffitetur, qui in mari Oceano, quod Sinas alluit, vbi is diu vixit, ad septem millia numerari perhibuit. At lib. 3. c. 37. memorat in Indico mari recensa fuisse duodecim Insularum millia. At recentiores nostri huius sæculi, qui eò adnauigarunt, inter quos Balthassar Gagus Iesuita, scripsit ex vrbe Cocchia anno Domini 1553. Regem quendam Christi fidem subijsse, qui dominaretur Insularum millibus vndecim. Quin sunt alij, qui vnico illo tractu, quo itur à Monzambique vsque Malaccam, duodecim Insularum millia fuisse numerata; & in Maldiuar fuisse numerata sexdecim millia memorat Odoardus Barbosa. Vt ita perspicuum fiat, nostrum hunc Europæ orbem videri orbis angulum exiguum: nam si comparetur reliquo orbi, nihil esse videri potest; littora enim Borealis maris noui orbis ad triginta Italicorum milliariorum millia protenduntur. Littora vero Australis maris eiusdem orbis ter mille, & quingentas leucas, idest, quatuordecim milliariorum Italicorum millia continent, vt Surius tradidit in Commentario sub anno Domini 1558. vt videas Plinium parum enunciasse, cum putaret aliquid magnum se dixisse, Illyrici maris oram mille amplius Insulis frequentari. Sed de Insulis alias plura.

EQ. Et inter Insulas scopuli maritimi forte adnumerari possunt.

TH. Non equidem reuera, cum non inhabitentur, neque excolantur, gerunt tamen sæpe Insulæ vicem, licet ipsi sint informes, aridi, ac periculis pleni: id testantur celebratissimæ Charybdis, & Scylla Siculi maris: locum enim Salustius appellat rapacissimum monstrum, quod quæcumque accedunt, absorbeat, ac voret apud Taurominitanum littus. Sunt illa duo ingentia saxa è mari emergentia, intra quæ quisquis nauiget, euidentissimum expectat exitium, alteri nomen Charybdis, alteri Scyllæ. Virgilius id carmine exprimit quinto Æneid.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis

Est n. illis scopulis propriũ, vt nauigia eo inuecta aut absorbeant, aut collidant, vt scripsit Isidorus, cuius verba libet recolere: Scyllam (inquit) accolæ saxum mari imminens appellant, ibique fluctus canum latratus videntur exprimere. Charybdis autem gurgitibus occultis naues absorbet: est enim ibi mare verrucosum, & inde laniata naufragia profundo emerguntur. Ter in die erigit

fluctus; & ter absorbet, accipit aquas, vt vomat; vomit rursus, vt accipiat. Hæc Isidorus, qui de ijs agit scopulis lib. 13. c. 18. & lib. 14. cap. 6. Meminerunt de eisdem Thucydides lib. 4. & Seneca ad Lucillum.

EQ. Sunt & alij periculis pleni maritimi scopuli in Septentrione, in Noruegiæ Oceano, quo accedentes nulla industria naufragia vitare possint. Illico enim impetu, vique voraginum oculi vno intuitu absorbentur. Olaus lib. 2. cap. 7. Quod proprium est reliquis Noruegiæ littoribus, vt vbique conspiciantur scopuli, immineantque vbique naufragandi discrimina: nam non procul ab vrbe Berga tot abundat tractus ille scopulis, vt enauigari non possit, Labyrinthi modo inextricabiles cõtinens errores, vt nec progredi, nec regredi liceat ijs, qui intra eos sese forte fortuna cõiecerint: vagãdũ enim est per varias incognitas fauces, adeo vt tametsi naufragium non sequatur, ob inextricabiles tamen cursus, ac recursus fame, aut frigore moriendum omnino fuerit. Olaus libro 2. capite 11.

TH. Statuit hos amfractus, & discriminosa locorum pericula Deus omnipotens ad compescendam hominum tum auaritiam, tum audaciam. Sicut enim venenata quæque ratione creata sunt tum ad ornamentum vniuersi, tum ad excitandam hominis prudentiam, virtutemque; ita vt maritima hæc periculis plena loca hominem cautiorem reddant, eiusque reuocent animum ad meliorẽ frugem, vt sub Deo iugum ferat, quo auctore, quibusque periculis eruatur; quandoquidem inter scopulos, inter voragines non solum bene instructis nauigijs, verum & scissis, aut refractis, sine remis, sine velis maria omnia viro probo, pioque securissime traijciuntur. Maria etenim Magdalena, ac Martha cum reliquis eiusdẽ pietatis comitibus Iudaica perfidia cum è Palæstina in scissam nauim, omni remigio destitutam fuisset detrusa, & fluctibus incerta fortuna commissa; incolumis tamen Massiliam vsque peruenit, multis emensis centenis passuum millibus. Id fusius narrat Antoninus in chronicis, recolitque Mutius Iustinopolitanus sacr. hist. lib. 1. ex vetustis auctoribus.

EQ. Hoc quoque accidit Maximiano Siculo, postea Syracusano Episcopo; nam suas illas Charybdes non expauisset: quandoquidem cum Romam rediret ad monasterium sibi commissum, grauissima tempestate Adriatico mari dephrehensus ineffabili exemplo, inusitatoque miraculo erga se, cunctosque, qui secum aderant, omnipotentis Dei & iram cognouit, & gratiam. Nam cum in omnium naufragium nimia vi fluctus elati sæuirent, ex naui claui perditi, arborque abscissa esset, vela in fluctus proiecta, iam iamque

totius

totius nauis compages solueretur, atque vndique rimas vndæ penetrarent; immo & vsque ad summā cōplessent, vt non inter vndas magis esse nauis videretur, quam vnda intra nauim, dies octo hoc statu perseuerauit: iamque se omnes morti sacrosanctis Sacramentis, votis, atque oratione præpararant; tandem vero, cum ad Castri Crotonensis portum peruenissent, egressis vix illis, nauis ipsa mox in imum suo aquarum pondere, quas tulerat, demersa est, quā tot Maximiani comites reddebant longe leuiorem; & velut immersibilem seruarant, Gregorij magni, sanctissimique meritis. Hæc à Ioanne Diacono in vita sancti Gregorij excerpsimus lib. 1. c. 33.

Nō eget sane instructis nauigijs traijciēdo mari pietas vere Christiana; nullis etenim fluctibus absorberi potest ille, quem Christus tuetur, qui siccis pedibus maritimos fluctus inambulauit, Matt. 14. Mar. 6. Ioan. 6. permeasset fluctus etiā Petrus, nisi dubitasset. Marci 6. Peccatum enim nec prosperis flatibus, nec instructissimis nauigijs secure æquor nauigat. Omnia aduersantur hominibus, quorū culpæ reliquis omnibus oneribus grauiores sunt; id exemplo perspicuum faciam ex Sophronij prato spir. cap. 76. ob mulierem parricidam, quæ intra nauigium admissa fuerat, tametsi secundi essent ventorum afflatus, quiescente mari, cum reliqua nauigia omnia felicissima nauigatione vterentur: illud enim vnum velut immobile dies quindecim substitit summa itinerantium omniū, nautarumque mæstitia: gubernator ad diuinam opem confugiens responsum audijt diuinum, eijciendam mulierem, cui Mariæ nomen erat: accitam igitur rogauit, vt scelera indicaret, vnde omnibus iacturam pati tantam, ipsa vna causam præbuisset: aperuit illa peremisse se filios duos, vt sibi ad secundas nuptias viam aperiret, ac nec sic inuenisse. Tunc gubernator mulierem in schapham descendere iussit: mirū tum accidit, scapha quinquies in girum agitata in imum cum muliere demersa est. Nauis autem post hæc tanta velocitate iter percurrit, vt triduo iter omne absoluerit, quod non nisi quindecim confici potuisset. Hæc ex illo.

TH. Id certe ita se habet, vt fides, ac pietas reddat omnia homini subdita, ipsumque mare velut solum inambulari possit siccis pedibus. Duo enim Anacoretæ rubrum mare pedibus traijciebant, vsq; in Raythu accepturi sacrosanctam Eucharistiam in die cænæ Domini, rursumque redibant; quod se vidisse testatus est Abbas Stephanus Cappadox, quod memorat Sophronius eodem prato cap. 122. Sed & Charitines virgo, & Martyr in mare iniecta quidem fuit colligato ceruici lapide, sponte autem lapis profundum petijt, at ipsa firmo, ac stabili pede stetit super dorsum maris, & tamquam terram solidam ingrediens profecta est ad littus. Metaphr.

phr. 5. Octob. Nazarius quoque, ac Celsus in mare proiecti, vt mergerentur, ope diuina incolumes euaserunt è profundo. Metaphr. 14. Octob. Pantaleon quoque Maximiani Tyranni iussu, alligato ad collum lapide, in mare iniectus, supernatante lapide ligni modo, ipse super fluctus suis pedibus inambulauit vsque ad littus. Metaphr. 27. Iulij. Neque tantum viuentium corpora vim maris superasse memorantur, sed & ipsa mortuorum Sanctorum cadauera, etiam alligatis saxis, mergi nescierunt. Corpus enim Vincentij à Daciano insutum corio, adalligatoque saxo, super vndas innatans ad littus delatum perhibetur. Ado Treuer. 11. Cal. Febr. Nunc ad alia.

EQ. Occurrunt de mari plura dicenda, præcipueq; de illius æstu, fluxuque, ac refluxu: id enim superat omnia reliqua maris admiranda; non equidem vt originem, causamque exquiramus, quam gymnasia orbis omnia numquam assequi potuerunt, & adhuc sub iudice lis est, vt Plinius sensit lib. 2. cap. 97. sed commemoranda sunt plurima, quæ ad ipsum æstum pro locorum varietate contingunt.

TH. Si libet Diuum Augustinum de hoc fluxu, ac refluxu audire disserentem, erit quidem opus ingenij acumine in ipsius doctrina percipienda; at non erit labor pænitendus; sic enim ille: De quotidianis inundationibus, & recessibus Oceani semper quæstio renascitur, hæc namq; quotidiana inundatio bis in die à tēpore ad tēpus per horas viginti quatuor sēper peragitur; & per alternatas hebdomadas Ledonis, & Malinæ vicissitudo comitatur. Sed Ledo sex horas inundationis, & totidem recessus habet: Malina vero grandis per quinque horas ebullit, & per septem horas littorum dorsa retegit: quæ tamen concordiā cum luna ostendit; vt antequā luna nascatur tribus diebus, septem horis semper incipiat, & post nascē tis lunæ principia alios tres dies, & septem horas consuescit habere. Similiter & ante plenilunium tribus diebus, & duodecim horis incipit, & post totidem temporis cursus sui terminum consumit. Sex vero vniuscuiusque temporis Malinas veris scilicet, & æstatis, autumni, & hyemis secundum lunarem supputationem, hoc est, simul omnes viginti quatuor vnusquisque communis annus habet, exceptis videlicet embolismis, qui viginti sex Malinas retinent, & vniuscuiusq; de prædictis temporibus mediæ duæ, videlicet æquinoctiales, & aliæ, quando vel dies, vel nox cursus sui terminum cō-sumit, solito validior, ac inundatione altior fieri consuescit. Interpositis vero spatijs, iterum tantūdem semper Ledo intermittitur. At vero rationabilis huius perseuerantiæ inundatio, quo recedit, mentibus nostris occultata est, non minorem profectum ne-

fcientibus præparat fcientia hominis. Et mox: Maris inundantes tumores confiderare permittitur, fed recedentis intelligentia priuamur. Hæc S. Aug. de mirac. facr. fcrip. lib. 1.c. 7.

EQ. Doctiffime fane, atque explicate pro more fuo Diuus Augustinus; fed quoniam adeo varios videmus pro cæli climate in mare acceffus, & receffus, erunt hoc loco nobis diuerfitates commemorandæ. Mari Siculo bis die, ac bis nocte fluxus, refluxufque fit, vt Strabo adnotat lib. 1. At in Anglia iuxta Briftoliam æftus bis quotidie tantus in oceano efficitur, vt naues, quæ intra mare erãt, ipfo refluxu in ficca arena hæreant; bifque in mari rurfum fint, ac rurfum in ficco. Gregorius Bruin in Briftolia. Sed longe admirabilius fcribit Mela de Euripo mari, feu freto, quod eft circa Aulidem, & Bœotiæ portum, & Eubæam Infulam: vnius enim diei, ac noctis fpatio fepties recurrit eo impetu, vt nauigia repugnantibus ventis plena fecum rapiat. At Bocatius ita: Euripus finus in Ægæo fepties die reciprocat motus, & nonnumquam ex altiffimis montibus videtur deijci, adeo præceps, vt nulla nauigia ibi tuta fint. Hæc ille.

TH. Illam Euripi maris inconftantiam admiratus Diuus Bafilius defcribit exem. hom. 6. Euriporum (inquit) refluxus, & maris circa oceanum appellatum reciprocatio ad virtutis lunæ ordinem confequi inuenerunt ij, qui accolunt. Etenim Euripi iuxta reliquas lunæ figuras in vtramque partem transfluunt: in tempore vero generationis, ne breuiffimo quidem tempore quiefcunt, fed in commotione, & libramento continuo confiftunt, donec rurfus apparens confequentiam quandam refluxus exhibeat. Occidentale autem mare reciprocationes fufcepit nunc quidem reuertens, rurfus autem inundans, aut diffluens, velut lunæ refpirationibus retrorfum fubtrahatur, & rurfus ipfius exfpirationibus ad propriã menfuram compellatur. Hæc ille.

EQ. Pomponio Melæ credimus, quoniam illi adftipulatus eft Bafilius: at non eft hoc loco omittendum, quod alias diximus occafione alia à Plinio lib. 13. cap. 25. quando recolit Indico fcilicet tractu Infularum filuas operiri maritimo æftu, quamquam altiores platanis, populifque altiffimis, ad maximarum cacumina, quæ extant, naues religari ad radices. Hæc fane valde admiranda funt.

PH. Et illud huic non cedit miraculo, quod ille habet libro 2. capite. 97. Octogenis (inquit) cubitis fupra Britanniam intumefcere æftus Pytheas Maffilienfis auctor eft. Idque eft verifimile, vti adftipulatus eft Georgius Bruin, cuius paulo antea meminimus.

TH.

TH. Recentiores, qui nouum orbem perlustrarũt, tradunt in meridionali eius orbis plaga mare æstuans effluere ad leucas binas, idest, ad octo passuum millia, quãdoque etiã longe plura: quãdo qui fluctus modo ad pedes spectabantur, mox adeo procul refluxisse cõperiuntur, vt vlterius conspici non possint ob summam distantiam: idque eo loci æstuante mari semper contingere testatus est Ouetan. sum. c. 9. & Petrus Hisp. p. 5. cap. 1. qui & illud æque admirandum recolit in eius orbis Aquilonari pelago quodam maritimis fluctibus nullum prorsus in littus esse excursum, vel recursum, siue æstuet, siue conquiescat mare, eisdem semper retentis metis.

EQ. Forte ij loci sunt, quos recolit Petrus Martyr in summario, cum tradit non procul à promontorio Cuba mare sponte fluere perinde, ac rapidissimum torrentem: quod accidit etiam iuxta littora Insulæ Margaritæ, & iuxta Pariam eodem teste, qui & illud adijcit, nullis viribus nec quidem secundis ventis obniti huiusmodi fluctibus nauigia posse: neque enim tum per diei interuallum mille passus traijci possunt.

PH. In orientis pelago etiam id memoratur compertum ab Alexandro Magno, tanta, scilicet, vi furere maritimum æstum, dum fluit, ac refluit, vt destituerit tres naues in arido, postea paucis horis à refluente fuerint repetitæ. Id tradit Nearchus apud Ramusium tomo 1.

EQ. Et in Italia alicubi Adriatico mari maximum excursum olim fieri consueuisse super omnes, quos commemorauimus, inuenio: sed hodie id non constat, nisi forte repagulis fuerit rei ipsi itũ obuiam. Promemus tamen Procopij verba ex bell. Gott. lib. 1. Mare (inquit) in fluminis speciem summo diluculo in continentem infertur, ac terræ tantum exæstuando inuadit, quantum vna die itineris expeditus vir quispiam conficere possit: atque adeo, vt mediterraneum locum satis idoneum ad nauigandum efficiat: rursum deinde circa serum diei, inundatione soluta, æstu reciprocante, emissas in se vndas reducit: vnde quicumque in ciuitatem vel inferre necessaria voluerit, vel quacumque de causa onera inde efferre, nauibus ea primum imponunt, hisque in locum subtractis, vnde fieri tractus solet, æstum opperiuntur, quo inuadente, sensim vndis nauigia subleuata cursum tenent iam destinatum: in hisque & nautæ nauali operi, ac simul remigio inhærentes e uestigio nauigant: quod vtique non solum Rauennate in agro, sed passim per eius regionis littora, in Aquileiam vsque vrbem perpetuo fit: haud tamen per omne tempus, vel eundem modum id fieri contingit: nam cum imminuitur luna, & lucis præ se paululum

lum tulerit, haud quaquam tam valide salum exæstuat, sed semilunio ad semilunium alterum vehementer ea inundatio excitatur. Hæc Procopius suo tempore. Sed postea immutatus est is maris status, præcipue Venetis vrbem in Adriatico sinu exædificantibus, & repagulis varijs locis situm munientibus, atque alia ædificia per incredibilem industriam construentibus.

PH. Sed quod valde admirandum est, hic non prætermittã: in Lindissarnensi regione bis quotidie, accedente æstu oceani, fit Insula; bis renudatis littoribus, contigua terræ redditur. Beda in vita S. Cuthberti. cap. 17. apud Surium tomo 2.

TH. Hæc equidem omnia, quæ commemorata sunt, ad naturæ vim spectant, cui summus ille omnium opifex certos terminos constituit: quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Prouerb. 8. Et rursum: Congregans sicut in vtre aquas maris: Psalm. 32. Et iterum: Terminum posuisti, quem non transgredientur. Psalm. 103. Et rursum: Quis conclusit ostijs mare? Iob. 38. At quoniam hominum scelera aucta sunt, indies effectum illud est, vt mare, cui non licet fines constitutos egredi, accepta à Deo libertate, sæpe suos terminos sit egressum crimina vlturum: cuiusmodi Seneca natur. lib. 7. cap. 5. memorat ignem primum fulsisse è cælo, statimque supra Burim, & Helicem Ægypti orbes mare inundasse, ac submersisse eas, quod etiam recolit lib. 6. cap. 26. At Sanctus Hieronymus in vita Sancti Hilarionis de eadem ira Dei multo explicatius scribit. Post Iuliani (inquit) mortem terræmotus totius orbis accidit; maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia. Naues ad prærupta montium delatæ pependerunt: quod cum viderent Epidauritani, frementes videlicet fluctus, & vndarum molem, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebant, ne oppidum funditus subrueretur, rogarunt Hilarionem. Hic tria crucis signa cum pinxisset in sabulo maris, manusque contra tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum sit. Hæc ille, vt vna narratione perspicuum faceret, irato Deo, mare egredi terminos, & illo placato, suis finibus cohiberi. Tradidit idem Metaphrastes 21. Octob. Et quamquam id de Epidauritanis commemoratum sit, nihilominus etiam Alexandrinis obtigisse tradit Nicephorus lib. 10. cap. 35. Sub Iuliani (inquit) imperio decantatissima illa vrbi Alexandrinæ calamitas accidit, quum mare vehementi æstu concitum, & vltra fines

suos

suos progressum ita diluuio aridam, & continentem terram inundauit, vt eo in locum suum regresso, in tectorum tegulis scaphæ marinæ sint repertæ. Vnde Alexandrini ab eo tempore, quo talis inundatio coorta est, diem festum eum peragentes faces multas in vrbe accendunt, carminibusque, & gratiarum actionibus iram Dei supplices placant, solemnitatemque anniuersariam cum insigni pietate, & religione obseruant. Hæc ille. Hæc tamen nobis recensenda sunt vberiore stilo oculati testis Ammiani Marcellini viri pagani, eius enim hæc verba sunt lib. 26. Nouo adhuc superstite Procopio Tyranno, ad diem duodecimũ Kal. Aug. Consule Valentiniano primum cum fratre horrendi tumores per omnem orbis ambitũ grassati sunt subito, quales nec fabulæ, nec veridicæ nobis antiquitates exponunt. Paulo enim post lucis exortum densitate præuia fulgurum acrius vibratorum tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis: mareq; dispulsum retro fluctibus euolutis abscessit, vt retecta voragine profundorum species natantium multiformes imo cernerentur hærentes: valliumque vastitates, & montium tunc, vt opinari dabatur, suspicerent radios solis, quos primigenia rerum sub immensis gurgitibus amandauit. Multis etiam nauibus, velut arida humo connexis, & licenter per exiguas vndarum reliquias palantibus plurimis, vt pisces manibus colligerent, & similia; marini fluctus velut grauati repulsam versa vice consurgerent, perque vada feruentia Insulis, & continentis terræ porrectis spatijs violenter illisi innumera quædam in ciuitatibus, & vbi reperta sunt ædificia, complanarunt. Proindè vt elementorum furente discordia, inuoluta facies mundi miraculorum species ostendebat. Relapsa enim æquorum magnitudo cum minime speraretur, millia multa necauit hominum; & submersit, recurrentiumque æstuum incitata vertigine, quædam naues, postquam humentis substantiæ consenuit tumor, pessumdatæ visæ sunt, exanimataque naufragijs corpora supina iacebant, aut prona. Ingentes aliæ naues extrusæ rapidis flatibus, culminibus insidere tectorum, vt Alexandriæ contigit, & ad secundum lapidem fere procul à littore contortæ sunt aliquæ, vt Lanconicam prope Methonem oppidum nos transeundo conspeximus diuturna carie fatiscentem. Hæc Ammianus.

PH. Fuere & aliæ insignes maritimæ inundationes alijs postea temporibus conspectæ. Nam & sub Theodosio Iuniore mare terminos egressum pisces ingentis magnitudinis mortuos veluti funda eiecit. Insulæ plures vna cum incolis suis submersæ, hodie quoque non apparent; naues vndis confertim decedentibus in arida medio mari immobiles consistere visæ, vt tradit Ni-

ceph. lib. 14. cap. 46. qui præterea egressum mare memorat lib. 17. cap. 13. ex Procopio, cum Roma à Gottis recepta est, Belisario Duce.

EQ. Nusquam adeo sæpe afflixisse inundationibus accolas pelagus memoratur, vt Phrisios: ibi enim adeo æstuantis maris fluctus inualescere consueuerunt, vt interdum non agrorum solum culta, verum etiam homines cum penatibus obruat. Saxo Gramma. in præfatione hist. Danicæ: propterea cum alias sæpe, tum maxime circa annum Domini 1164. maris tanta inundatio suborta est omnem maritimam terram inuoluens Phrisiæ, & Hadeleriæ, ac terram omnem limosam, ac palustrem Albis, & Visungi, vt tunc perierint hominum millia permulta, innumeraque pecora: accidit autem hæc clades repentino quodam casu, dum epulis, delicijsque omnes ibi operam darent 14. Kal. Maij. Krant. Vand. libro 5. cap. 2. Sed Phrisiæ præ omnibus maior clades fuit, cum ob vnius pugilis irreuerentiam sacrosanctæ Eucharistiæ habitam tota fere submersa est maritimis fluctibus circa annum Domini 1218. perijsse enim tum ea inundatione supra centum hominum millia tradit Naucler. gener. 41. sub finem, & Trithem. chron. Hirsaug. Propterea illius maris, immo ob priscorum temporum inundationes adhuc vrbium, turriumque vestigia, quiescentibus fluctibus, in profundo prospectantur demersa. Adijcere rursum libet, eandem Phrisiam anno Domini 1287. tanta clade fuisse maris excursu aquis obrutam, vt octoginta hominum millia perierint. Langus chron. Cittiz. anno Domini 1287.

PH. Hollandia quoque ipsa ijs cladibus non semel afflictata est. Circiter enim annum Domini 1175. Oceanus, repagulis ibi ruptis, planam, humilemque regionem 7. Idus Ianuarias inundans iumenta fere omnia, hominumque multitudinem obruit; pluribus salutem ex ædium tectis, & arborum cacuminibus sibi parantibus; noctu id accidit, biduoque perdurauit: postea autem in se redijt mare. Guiliel. Neubrig. Angl. hist. lib. 3. cap. 1. Sed & anno 1420. maritimæ regiones non longe à Dodraco eiusdem Hollandiæ maiori ex parte, qua palustris terra est, ijsdem inundationibus interijt: sexdecim amplissimæ demersæ parochiæ cum innumera multitudine incolarum. Krant. Vand. lib. 10. cap. 36. Flandria etiam ipsa cladem ingentem perpessa est anno Domini 1136. Mare egressum repentino excursu partem regionis cum incolis demersit. Rob. Mont. anno Domini 1136.

EQ. Passa has etiam clades est ipsa Constantinopolis: Septembri etenim mense, ipsa Exaltationis sanctæ Crucis die mare ipsum inter Constantinopolim, & Peram adeo intumuit, vt vtriusque vr-

bis

his muros suis fluctibus excederet, & vndas in vtramq; inferret: multa quoque alia damna eo ipso die Turcis illata sunt. Feruntur tum Constantinopoli ad tredecim hominum millia interijsse, vt testatus est Surius in Comment. anno Domini 1509.

TH. Hæc irato Domino fiunt non modo ijs, qui in illum fidem non habent, verũ & ipsis, qui credunt, si perperã agant, vitamq; gerant sceleribus plenam, at præcipue si hæresi aliqua fœdentur: nam Leonis Imperatoris, qui eius nominis tertius fuit, & Iconomachiæ acerrimus propugnator, tempore, inualescente terræmotu Constantinopoli 7. Kal. Nouembr. erat enim feria 4. noctis quoque hora 4. tanta vrbi illuuiem ingessit mare fines egressum, vt collapsa sint monasteria, Ecclesiæque multæ maximo eius extincto populo: prætereaque ciuitates aliæ eadem clade percussæ in Thracia, ac Nicomedia, Bithynia, & Nicæa, in qua vnica salua mansisse Ecclesia memoratur. Theophanes Isaurus Abbas interprete Anastasio Bibliothecario chron. anno Domini 722.

EQ. Et Siculi id genus inundationis perpessi aliquando memorantur, nec illi tantum, sed & aliarum quoque Insularum incolæ: adeo enim intumuisse maritimos fluctus tradunt, vt Siciliæ, aliarumque multarum Insularum vrbes concusserint, ac subruerint, innumerabilesq; populos obruerint. Paul. Diac. lib. 11. c. 1. Deinde anno Domini 1183. retrocedens ipsum Siculum mare in seipsum hominũ fere quinque millia traxisse, obruisseque memoratur. Bergomas in Lucio III. anno Domini 1183.

TH. Hæc equidem in orbe nostro, sed in nouo orbe, etiam omnipotens quam seuere vindicet crimina perspicuum fecit, cum sæpe, tum maxime cum in Gangona valle eius orbis mari quidem intumescente, & ad quatuor passuum millia præter consuetudinẽ littora egresso, ingruente ingenti procella, non modo ædificia subruta sunt, sed & arbores eradicatæ præmaximæ, & alio translatæ: quin vento delatæ, velut pluisse arbores videbantur, & cum ijs lapidum pluuiæ. Petr. Mart. summ. Ind.

EQ. Ita fit, vt maria conditori obsequantur, contineantur, euagentur, intumeant, quiescant, immutentur, consueta littora, alueosque, ac sinus deserant, noua subeant: velut quæ nihil prorsus obsistant diuinis præceptis, cuius imperio constituta sunt, exsiccantur, diuiduntur quoque, & sese velut muros hinc inde contrahunt, vt viã transeuntibus præbeant: quod Moysi cõtigit ex Ægypto cũ omni suo fere innumerabili comitatu proficiscẽti. Erat illud rubrũ mare: flante etenim vehemẽte vento, & vrente tota nocte vertit in siccum profundum ipsum maris, vt sicco vestigio inambularetur à pertranseunte multitudine: cum iam se fluctus diuisi continuissent,

velut muri duo hinc à dextera alter, atque hinc à læua alter. Dux igitur Moyses cum omni Israelitico populo securus transijt: hactenus obtemperāte mari Domino, ad piorum salutem: at mox obsequutum est idem pelagus Deo ad impiorum vindictam, extremumque exitium. Ægyptij etenim cum Pharaone Rege, innumera certe exercituum multitudo tum peditum, tum equitum, ac qui curribus veherentur, in Israelitici populi inermis necem properantes iam eos insequebantur. Mare velut astutum, & ad piorum hominum salutem etiam dolosum, Ægyptijs permisit quidem eos sicco ingredi vestigio; admisitque exercitum omnem in eadem spatiosa, siccaque loca, vt ingressos, & ante, & pone interceptos demergeret: quod velut stratagemate felicissimo exitu confectum est; ita iubente Dei nomine Moyse ipso, extensa virga, quam ferebat, in sui ducatus indicium: idque accidit diluculo. Tanta autem fuit eius gentis clades, vt ne vnus quidem superfuerit. Exod. capitulo 14.

EQ. Egregij sane ministri fuere tum maritimi fluctus ad stratagema conficiendum: sed ea res solis fidelibus Dei seruis innotuit postea: nā ex profanis auctoribus fuere, qui id recolunt: sed cū rei causam, originemq; ignorarint, tametsi quod nulla ratione potest; factum non diffiteantur, diuinum tamen id opus non agnouerunt: eundem scilicet Dominum & iussisse diuidi maria, & rursum in pristinum locum coire, vt ita eadem aqua duo contraria, Deo iubente, operaretur; Hebræos quidem reuerendo, & Ægyptios absorbendo, vt tradit Ioannes Chrysostomus super Genes. homil. 12.

PH. Migrasse suis sedibus maria iam non paucos auctores perlegimus id aduotantes, sed quod diuinum opus ignorarint, euentui adscripserunt; id quod sceleribus hominum erat tribuendum. Strabo enim lib. 1. memorat ex Xanto Lydo sub Artaxerxe adeo siccitates inualuisse, vt laci, flumina, putei, fontesque aruerint, maria quoque recesserint: atque hinc factum fuisse, vt procul à mari visa fuerint vestigia conchiliarum, nauium, anchorarum. Hæc ille: cui accedunt, quæ Mela tradit lib. 1. cap. 4. Mare (inquit) aliquādo iuxta Icosium, & Vthisiam vrbes à littoribus longe suis discessisse, haberique spinas piscium, ostrearumque fragmenta scissa, & attrita, vti solent fluctibus, & non differentia maritimis infixæ cautibus. Anchoræ, & alia huiusmodi signa, atque vestigia effusi olim vsque ad ea loca pelagi. Accedit ad idem Plinius lib. 2. c. 89. Hybanda (inquit) quondam Insula Ioniæ 200. nunc à mari abest stadijs. Syriten Ephesus in mediterraneo habet, Derasidas, & Sophoniam vicina ei Magnesia. Epidaurus, & Oricum Insulæ esse desie-

ferunt. Hæc ille. Quæ omnia illi velut in rebus diuinis excutiẽtes euentui adſcripſere, auctorem rerum omnium ignorantes, qui hæc ſummo peregit conſilio, vt ſe non modo rerum omnium conditorem, ac Dominum, verum etiam iudicem oſtenderet. In eundem itaque errorem ſemper Ethnici impegerunt, vt huiuſmodi maritimos receſſus ad caſum retulerint: nam quod in Ambraciæ decem milliũ paſſuum interuallo, & Athenienſium quinque milliũ ad Piræum memoretur mare receſſiſſe, ad caſum retulit Plinius, nihil in id numinis excogitans lib. 2. cap. 85. Vbi quoque adijcit ex Herodoto mare fuiſſe ſupra Memphim vſque ad Æthiopum montes, itemque planis Arabiæ; & mare circa Ilium, & tota Theuthrania, quaque campos intulerit Mæander.

EQ. Nos certe, qui Chriſti lumine ſumus illuſtrati, id reuera animaduertimus, non fortuna accidiſſe, ſed diuino conſilio omnia gubernante: propterea id, quod Marcellinum proprijs ſpectaſſe oculis iam ante dicebamus, cum ingentẽ terræmotum ſequutæ ſint ingentes vrbium clades, & mare, littoribus conſuetis omiſſis, ad alia ſe tranſtulerit, vt vbi mare antea fuiſſet, eſſent cãpi; & vbi cãpi, maritimæ aquæ obtinerent; ille quidem vt Ethnicus non intellexit, at pij viri Oroſius, ac Diuus Hieronymus irato id Deo effectum animaduerterunt, vt ſcribit Petr. Hiſp. in ipſo Valentiniano primo, quo Imperatore id acciderat.

PH. Ego perſuaſum id ita habeo, vt credam mare nec quidem in prono vltra littus poſſe excurrere, niſi ita imperet Deus. Vtarque in argumentũ ijs, quæ vel ipſi Ethnici conſcripſerunt: Solinus enim c. 27. Heſperidũ (inquit) hortis in Libya mirũ, quod ſolum inferiore licet libra depreſſius numquam tamen acceſſus freti ſuperlabitur, ſed obſtacula naturalis repaguli in ipſis marginibus habet vnda; & intimis orarum ſupercilijs ſponte fluctus in girum reſiſtunt. Ita ſpectando loci ingenio nimirum planities manet ſicca, quamuis prona ſuperueniant æquora. Hæc ille, qui natura aquis marinis inditum, quod imperio diuino eſt conſtitutum, ſcripſit, quod nouit homo rerum diuinarum ignarus: adijciemus autem nos ex beato Baſilio rectam pro fide Chriſtiana ſententiam, vt Dei iuſſu, non natura, mari id inditum agnoſcamus: ſic enim ille exem. hom. 4. Furioſum (inquit) ſæpe ex ventis mare, & in maximam altitudinem per vndas exurgens, vbi littora tantum contigerit, impetu in ſpumam diſſoluto, retrocedit, debiliſſima re arena, id quod violentia intolerabile eſt, frenatur: alioqui quid prohiberet rubrum mare omnem Ægyptum cauiorem, ac depreſſiorem ipſo exiſtentem inuadere, & cum Ægyptio pelago coniungi, ſi non præcepto conditoris ligatum eſſet? Quod enim humilior ſit Ægyptus

rubro mari facto nobis persuaserunt hi, qui pelagus Ægyptium, ac Indicum, in quo est rubrum, inter se coniungere voluerunt. Quare ab aggressione hac destiterunt, Sesostris Ægyptius, qui primus eam auspicatus est, vt Darius Medus, qui postea perficere voluit. Hæc ille.

PH. Ita certe est perspicuum, vt perpetua fuerint Dei præcepta, donec illi visum aliter sit, vt maria scilicet non modo prona, sed ardua quoque inundent, vt pluribus iam dictum est: sed quod est admirandum, adeo maria suis finibus continentur, vt intra se potius nouas edant Insulas, quam vt ipsa egrediantur, hospitem terram intra sua viscera magis admittunt, quam terram non sibi permissam inuadere.

EQ. Acute sane dictum, vt nouæ Insulæ, quæ in mari emergunt, velut maris hospites habeantur: id accidisse frequenter non desunt auctores, qui attestentur. Plinius id memorat lib. 2. cap. 88. cum recolit iuxta Italiam inter Æolias Insulas, item iuxta Cretam emersisse è mari Insulam M. D. passuum, cum calidis fontibus, & alteram ab olympiade 143. anno tertio, in Thusco sinu flagrantem cum violento flatu. Proditum etiam fuisse scribit, magnam circa illam multitudinem piscium fluitantẽ confestim expirasse, quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pithecusas in Cãpano situ ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flamma ex eo emicuisset, campestri æquatum planitie. Auulsam etiam scribit Siciliam ab Italia, Cyprum à Syria, Eubœam à Bœotia, Atalanten, & Macrin ab Eubœa, Besbycum à Bithynia, Leucosiam ab Sirenũ promontorio. Hæc ab illo. Quin Seneca natur. lib. 6. cap. 29. nõ solum Siciliã memorat à continenti fuisse auulsam ex Italia, verum etiam adijcit, Hispanias ipsas à contextu Africæ fuisse abruptas. Quos euentus casui tribuere prisci diuini nominis ignari, cum id genus prodigij diuino consilio editum aliquid semper portenderit: vsus est enim Deus persæpe mari in prodigijs, sicut terra quoque in edendis monstris; vtrumque enim tum mare, tum terram pugno concludit. Mare autem velut vtre continens effundit, ac cohibet, vt libet.

TH. Ista enim omnia, tametsi inanimata sint, obediunt tamen conditori, tanta etiam temporum obseruatione, vt eorum imitatione, qui intelligunt dies, menses, atque annos inuiolabili obseruatione tenuisse videantur: non æstus, ac refluxus ratione, de quibus fusius iam egimus, sed colendæ diuinæ maiestatis causa. Cum enim ipsa careant religione, religioni tamen deseruiunt: faciemus id perspicuum ab Beati Clementis Primi Pontificis sepulcro. Is à Tyranno, anchora collo alligata, apud Chersonam mari de-

mer-

mersus est, & extinctus: ne sepultura sacræ illæ carerent reliquiæ, diuina manu ipso imo mari constructum sepulcrum est, vbi ossa cõderentur. Sed ne ignotus esset hominibus locus, ad tria passuum millia discessit à littore mare, vt omne id spatium aridum præberet omnibus iter ad sepulcrum: non semper, aut perpetuis horis, aut toto prorsus anno; sed diebus tantummodo septem, cũ anniuersaria Clementis festiuitas recurreret. Beda, Metaphrastes, Ephrem Chersonensis Episcopus, Nicephorus Calixti, & alij. Qua ex re memorabile recensendum nobis est miraculum verbis Nicephori. lib. 3. cap. 18. Chersonis (inquit) mari diebus septem ad tria millia passuum quotannis diuiso, multi eo eunt, & Martyris Clementis Primi Papæ corpus exosculantur, templo diuina virtute excitato: & cum aliquando mare, vt assolet, ita diuisum esset, populusque stata ibi sacra peregisset, atque inde rursus reuerteretur, euenit, vt parentum obliuione illic puer quidam relinqueretur, atque ita mare in se rediit; puerque tenellus aquis est etiam obrutus, sed diuina seruante ope, non est extinctus. Deinde euoluto anno, cum rursum fluctus recessissent, parentes tametsi mæsti ob amissum, vt putabant filium, pietatis consuetæ causa eo accessere: ac puerum incolumem loculis sancti Martyris assidentem repererunt, quare intellexerunt per inhabitantem ibi gratiam defensum eum, ac citra nocumentum à feris marinis conseruatum esse: quapropter Apostolo, quem decuit, atque oportuit, honore habito, cũ puero suo domum sunt reuersi. Hæc ex illo. Ne vero quisquam de miraculi veritate addubitet, quo recessus ille maris anniuersarius contingebat, Metaphrastes, qui ab hinc prope sexcentos annos fuit, suo etiam tempore perseuerasse miraculum contestatus est. Sed quum perfidia Chersonensium incolarum animos occupasset, indigni tanta Dei gratia & ossa Sancti, & miraculum æquoris, ac sepulcri, atque etiam reliquas incolumitates, quas ægroti quilibet consequebantur, amiserunt. Recolit hæc etiam Mutius Iustinopolitanus sacr. hist. libro 1. quo loco historiæ huius veritatem aduersus Centuriatorum calumnias summa solertia tuetur.

PH. Multos habent igitur maria præter fluxus, ac refluxus motus alios, quos nulla humana ratio assequi potest, cum præter omnem consuetudinem fiant; non eo lunari motu, de quo egimus, sed alio quopiam: sunt enim sibi maria omnia occultis quibusdam subterraneis meatibus cognata, & affinia, propterea que ex longinquo plurimum motu, & accidenti potest in Italia noui quidquã in mari apparere in excursu, aut recursu, quod origine aliũde proficiscitur: nam Diuus Basilius exem. hom. 4. tradit Caspium, & Hyrca-

Hyrcanum maria, cum per egressionem littorum sibi communicare non valeant, subterraneis tamen meatibus communicant: ita & rubrum mare cum Gaditano sibi remotissimo communicat, sicut iam antea diximus: ita fit, vt cum tot causis maritimi motus adscribi possint, nihil videri possit insanius, quam eorum rationes solertius exquirere. Ideo nos quoque tandem id prætermittremus. Et quamquam diximus antea maria etiam in prono non posse terminos egredi, id tamen ita accipiendum est, ne littora prætergrediantur, at si aliud mare alij pronū sit, dubio procul in illud influit, nec redit; id perspicuum faciemus verbis Senecæ lib.4.c.2. Pontus (inquit) in inferum mare assidue fluit rapidus, non vt cætera maria alternatis vltro, citroque æstibus, in vnam partem semper pronus, & torrens. Hæc ille: atque hinc aliud memorandum miraculum animaduertere licet, vt adeo verum sit, mare nullis vmquam aquis crescere ex sententia Senecæ lib.3.c.5. vt neque alio mari influēte possit augeri, vti de Pōto in inferū mare influente diximus.

EQ. Quomodo sunt viuentia maria, aut cur mortuum mare etiam nuncupatur?

PH. Dicam: viuere mare dicitur, quo viuunt animantia; mortuum, quo non viuunt: aut cui nullus motus sit. Cum enim fluctibus nullis exagitetur, velut cadauera immobilia sunt, ita mari accidit, quod Gomorrhæum dicitur, iure mortuum appellatum, vt Metaphrastes tradit in vita sancti Pionij apud Surium Tomo 1. Februario. Ex ijs igitur causis mortuum dictum, quod ex quinque insignium vrbium incolarum mortibus emerserit; & quod nullum seruet, alatue animal; & quod prorsus sit immobile: id vt exprimamus illustrius, recolemus Diui Cipriani Martyris carmina, quæscripsit in descriptione Sodomorum euersionis. Ita autem ille.

Sic igitur cælo pariter, terraq; sepultis
Nec mare viuit ibi, mors est maris illa quieti:
Quod nullos animat per anhela volumina fluctus,
Quodque etiam patrio nusquam suspirat ab Austro.
Quodq; nequit perferre aliquam de gurgite gentem
Squammigeram, leuiue cuti, vel cortice sæptam,
Vel crispam concham, aut duplici compagine clausam:
Solum illic propria mentitur fruge bitumen.

Magis igitur mortui maris titulus illi debetur, quam quiescentis: quiescere enim verius mare dicitur, cum æstus desijt: vtrumque autē tum motus, tum quies maris diuina fiunt dispensatione;

sæpe

sæpe id sacris litteris contineri legimus. Ionas enim in nauim ingressus est: vt in Tharsos proficisceretur, erat summa maris tranquillitas: quoniã vero à Deo auersum se præstabat, illius ob culpã mari immittendam procellam Deus decreuit. Neque enim id casu accidit, vt verba scripturarum sanctarum explicant: sic enim illa. Dominus misit ventum magnum in mare: & facta est tempestas magna in mari; & nauis periclitabatur conteri. Ion.1. Deinde vero sumpto de Iona supplicio, cum iniectus in fluctus fuisset, mare conquieuit eodem iubente Domino. Sed & Apostolis orantibus, Christus Dominus, cum magnus in mari motus fieret, adeo vt nauicula operiretur fluctibus, ipso dormiente, excitatus mari dixit: Tace, & obmutesce: & confestim facta est tranquillitas magna. Matt.8. Marc.4. Luc.8. Mouentur igitur, & conquiescunt maria à conditore: at mortuum mare quiescere non videtur proprie dici posse.

PH. Ita sane est, sed ignorarunt Philosophi, qui aliquando ausi sunt etiam scriptis tradere, mare oleo tranquillum fieri, vt recolit Plinius lib. 2. cap. 103. Quod si ita est, plurimum certe illud esse oleum oportet: & quod maximorum fluminum more fluat. At Christi Dei summa illa vis, ac potestas efficit longe aliter, vt vel tantillo mari iniecto oleo, sancti viri omnem maritimam sedent procellam: Adamus enim Episcopus Cantuariensis Eduini Regis filiæ ad nauigandum sese accingenti paululum dedit sanctificati olei, quo, si ingruerent procellæ, Christi virtute sedari possent. Vix autem ingressa illa nauigium, paucisque emensis è littore spatijs, intumuerant magnum in modum fluctus, procellaque grauis exorta est; adeo vt iam naufragari omnes viderentur. At vbi illa pusillum illius olei effudit in pelagus, mirum, mox cessauere fluctus, quieuere venti, quieuit & mare. Beda id memorat oculatorum testium relatu. Angl. hist. lib. 3. cap. 15. Sed & nostro sæculo anno Domini 1561. Petrus Arboleda Iesuita imminente naufragio iuxta Tristani insulas, iniecta mari sacra cera (Agnus Dei vulgo nuncupatur) vim fluctuum, procellæque cohibuit, seq. cum comitibus incolumem reddidit. Extant eius de ea re litteræ impressæ.

EQ. Vt sedant procellas viri Dei, ita quoque excitant, si expediat: vtroque enim iuxta elucet gloria Christi. Quin & Sanctorum defunctorum cadauera permouisse tempestates cõperta sunt: eritque nobis idoneus testis Eusebius Pamphili in vita sancti Amphiani, quæ extat apud Metaphrasten 2. Aprilis, apud Lippomanum tomo 7. eius hæc sunt verba. Cum enim (inquit) in pelagi profundum sanctum Dei hominem Amphianum lapidibus ad pedes

des eius suspensis proiecissent, ingens confestim fragor, & commotio, atque æstus tum ipsum mare, tum circumstans littus perturbauit; motusque maximus vrbem concussit vniuersam, simulque diuini Martyris corpus exanime pelagus, tamquam ipsum ferre non posset, ante ciuitatis portam eiecit. Idque se vidisse testatur Eusebius ipse cum reliquis omnibus, qui Cæsareæ degerent.

TH. Eadem ope diuina, vt feruent fluctibus maria, ita quoque feruent igni, ardentque contra aquarum naturam: sed id Ethnici diuini luminis gratia destituti ad prodigium, casumque referunt, vti Liuius prodidit dec. 3. lib. 3. At qui recte sapiunt Christiani, nonnisi numini ita iubenti id adscripserunt: capta enim Roma sub Alarico, maritimi fluctus perinde ac campi plurimo igne exardescere diu visi sunt, prænuntiumque id fuit, indignatum numen ob Ioannem Chrysostomum Tyrannica potestate missum in exilium; atque ideo orbi flagella imminere, vt memorat Niceph. lib. 13. capite 36.

EQ. Hinc illæ diuinæ vltiones in hominum scelera, vt vel ab aquis ignem excutiant. Circiter enim annum Domini 939. è mari ortus ignis in varias fusus regiones vsque Zamoram multa oppida incendio absumpsit. Alfonsus Venerus Vasæus chron. Hisp. an. Domini 939.

TH. Sæpe id accidit, vt è mari erumpat ignis, sicut inter Insulas Teram, & Terasiam memorant auctores anno Domini 716. quod in Insulis postea differemus pluribus. Idque in Italia apud Puteolos accidisse vel nostra ætate compertum est, extantque adhuc montes ex eiecta pumice confecti.

EQ. Sed & apud Vulcanum montem Possidonius testatur ex ipsa maris superficie promanasse ignem lambentẽ aquas ipsas; limosum, cænosumque quiddam superstrauisse mari, quod postea in lapideã duritiem conuersum est. Leander. Atque ita mare se sæpe transformat modo in igneam faciem, modo liquidas suas seruat aquas, modo non liquidas, sed duritie saxea aquas in gelu transformat.

PH. Longe credibilius est, mare glacie obstringi eodem diuino iussu: idque eo admirabilius est, quod cum consueuerint esse niues ibi, vbi & gelu, ob eandem frigoris causam; tamen alto mari, veluti semper tepente loco, cum numquam niues cadant, vt Plinius sensit, nihilominus alto mari sæpe gelu compertum est. Quin tametsi littora maritima vbique frequenter admittant niues; quin alicubi etiam perpetuis niuibus albescant (quod Magelanico freto accidere tradit Petr. Hisp. p. 5. cap. 17.) maritima tamen aqua tardius congelescit, quocumque fuerit translata, cum citius ad

feruen-

feruendum accendatur, teste Plinio lib.2. cap. 103. Propterea illa glacialis maris perpetua soliditas e gelu, etiã perpetuo hominum, quadrupedumque pedibus obtrita, cui non fuerit admirationi? vt naues per eam curribus vehantur: naues sint immobiles ibi gelu obstrictæ; itineratio ibi non aliter exerceatur, quam campis incõtinenti cõsueuerit: sed quia de ea re pluribus egimus etiã in Meteoricis, de illo mari sermonẽ intermittemus alia paulo post dicturi: interim autem dicere libet de alijs pelagis, quibus accidit, vt nouo velut miraculo ipsa aliquando gelu fuerint præter eorum naturam obstricta: cuiusmodi recolunt auctores Copronimo Constantino Iconomacho contigisse. Id autẽ diximus quidem paucioribus in rebus Meteoricis, nunc autẽ pluribus prosequemur, recensis ipsis auctorũ verbis: id igitur his verbis tradit Zonaras: Sub Cõstãtini Copronimi imperio sæuissima hyems fuit, adeo vt non fluuij tãtum, sed & mare Septentrionale ad complura stadia frigoribus cõglaciaret: angustum item fretum, & quo ex vrbe Chrysopolim traijcitur. Cumque nix in glaciem cecidisset, eaque gelu densata, & in glaciem ipsa quoque conuersa esset, homines fretum pedibus Chrysopolim vsque transibant, & sarcinis onusta iumenta, & boues plaustra magni ponderis trahentes. Idem tunc & in alijs maribus accidisse fertur. Post aere tepefacto, continua glacies dissoluta, & in fragmina redacta est, quæ venti vehemẽtis impetu violenter per mare agitabantur, collibus, & spatiosis Insulis non dissimilia. His animantes inerant feræ, & cicures exanimatæ, astrictæque glacie. Eorum fragminum quædam vi ventorum sub aquis impetu vehementi marinis impacta mœnibus, non ipsa tantum, sed & vicinas ædes prostrauerunt. Hæc æstus ingens est sequutus, quo & perennes amnes siccati sunt, & fontes penitus defecerunt. Hæc ille: cui etiam subnectenda sunt Vincentij verba ista. Pelagus Ponti usque ad centum passuum millia Constantino Copronimo Imperatore tanto rigore gelu contraxit, vt lapideam duritiem, & crassitie triginta cubitos superarit: atque etiam superaggesta nix viginti cubitos excessit. Fuit igitur mare pedibus peruium. Mense dein de Februario discisso sponte, tepente cælo, gelu, montium modo è gelu fragmenta visa sunt ampla. Hæc Vinc. hist. lib. 23. cap. 158. Anton. tit. 14. cap. 2. §. 4.

EQ. Adijcimus ad hæc ex Theophane Isauro Abbate illo sæculo viuente admodum infestum fuisse illud gelu Pontici maris: se enim suis spectasse oculis tradit, atque in Cazaria, & Bulgaria, alijsque adiacẽtibus regionibus abrupta glaciei fragmentã montiũ modo abiecta vsque in Proponridem & Insulas oppleuisse, & quibus illisissent muris, ea obtriuisse arietum bellicorum modo. Recolit

colit Anastasius Bibliothecarius Theophanis interpres chron. an. Domini 746. à Kalendis Octobris vsque in Februarium mensem, quamquã alias antea idem quoque acciderat, vt congelasceret præter omnem consuetudinem. Nam anno Domini 601. id contigisse idem Theophanes cum ipso Anastasio interprete prodiderunt chron. an. Domini 601.

TH. Admirabilius est, quod tradunt mediterranei maris sinum Adriaticum, vbi Venetiarum vrbs sita est, glacie fuisse obstrictũ anno Domini 1234. adeo magnũ in modum, vt onustis iumentis fuerit peruium: id memorat appendix ad Scafnaburg.

EQ. Hæc, quæ commemorata sunt de maris gelu, nihili habenda sunt, si conferantur Aquilonari mari, quod nuncupant glaciale: cum quotannis congelascat ab Octobri in Aprilem; à quo nihil minus accolæ habent commodi, quã à reliquis campestribus locis. Extruuntur in gelu amplæ domus; diriguntur itinera in plurima passuum millia, non peditibus tantum, sed & equitibus itinerantibus, hospitijs per quæque congrua interualla percommode ipso mari dispositis: vt qua nauibus ab Aprili in Octobrem traijcitur, illac ab Octobri in Aprilem pedibus, equis, curribus subterfluente profundissima aquarum maritimarum collunie. Propterea quod Strabo tradit lib. 2. fide dignum censendum: scribit enim in ostio Mæotidis tantum gelu visum, vt quo loco Mithridatis Dux hostem in gelu vicerat, postea æstiuo tempore, liquefactis niuibus, classe etiam deuicerit: quæ cognita quoque fuere Plinio lib. 4. c. 12 dum memorat, Aquilonare mare, quod glaciale nuncupant, pedibus peruium esse. Porrigitur autem in tantam latitudinem, longitudinemque illud Septentrionalis maris gelu, vt Albertus Krantius testatus sit anno Domini 1323. Gotticum mare tanto gelu fuisse conclusum, vt à Lubecca in Daniam vsque iretur perpetuo maritimo itinere, dispositis vbiq; opportunis in ipso gelu hospitijs. Quin etiã anno Domini 1399. à Lubecca eodem conglaciato mari itum est in Sudenam vsque, & a Sudena in Daciam perpetuo itinere maritimo, etiam diuersorijs percommode dispositis. Ipso autem postea anno 1423. equites à Gedano Prusciæ in Lubeccam, & à Magnopoli in Daciam per huiusmodi conglaciatum mare percurrerunt. Anno autem Domini 1393. Cimbricum mare adeo gelu constrinxit, vt è Luthiã equestri itinere perueniretur in Aslogiam: quamquã enim illa nimis grandis glaciei frequentia appareat, numquam tamen adeo insignis fuisse memoratur, vt annis ipsis, quos modo ex Krantio commemorauimus Vand. lib. 8. cap. 7. lib. 10. cap. 40. sed Olaus id quoque tradit lib. 1. cap. 13. & 14. Si autem nosse velimus glacialis maris initium, illud ab Islan-

dia Insulà initiũ sumit, vt Krantius tradit in præfatione Noruegiæ.

PH. Neque putanda est illa glacies mollis, aut perfragilis: nã ferri duritiem superat, frangit enim ipsum se percutiens ferreum instrumentum. Piscatoribus enim ibi mos est, vt glaceato iam mari aperienda, aut defodienda loca quædam curent, vt comperta aqua, accurrentes pisces expiscari possint. Securibus igitur cũ sit opus exscindẽdo gelu, vel ipsis primis ictibus ferrea ipsa instrumenta illisa franguntur, vt memorat Olaus lib. 1. cap. 15. Glaciei autem crassitiem esse incredibilem vel inde quisque coniectare potest, quod instructæ acies, exercitusque dimicaturi in ipsum maritimum gelu conueniant ingenti vtrimque numero tum peditum, tum equitum, adhiberi etiam æneæ machinæ consueuere, ac reliqua instrumenta maximi ponderis bellica, quæ non nisi maximis curribus vehi, trahiue possunt, cum reliquis ingentis exercitus impedimentis. At præterea tradit Olaus, tametsi longe magis sit glaciei crassities, quæ tantum pondus ferre possit, nihilominus si trium, quatuorue pedum altitudo iam sit, ad omne huiusmodi pondus sustinendum sufficiet. Olaus lib. 1. cap. 14. Ibi igitur conserto prælio pugna fit: dimicatur vtrimque non aliter in solido loco, quã consueuerit in campestribus pugnis: idque patuit, cum inter Ruthenos, Moscouitas, ac Finnos bella gesta sunt, innumerabili prope vtriusque exercitus milite instructissimo manum conferente. Olaus lib. 11. cap. 1. qui eodem libro cap. 2. memorat, vbi Gottorum, Moscouitarum, ac Ruthenorum peditum, equitumue nauali classe pugnæ habitæ fuissent, ibidem reliquo anni tempore peditũ, equitumq; cum æneis machinis terrestria bella gesta fuisse.

TH. Est equidem maxime memorandum, mari omne hoc opus geri, sed alia quoque narrantur iure recolenda. Fiunt ex omni vicina gente ibi collecta mercimoniorum omnium emporia; fiunt nundinæ, curribusque omnia perinde ac continenti ipsa conuehuntur. Brauia quoque proponuntur ijs, qui aut cursu pedites valeant ad duodecim passuum millium metam; equitibus vero ad sex millia tantummodo: eoque accersuntur, qui eã currendi industriam eximie calleant; confluuntque ad ea spectacula, vbi in aquis curritur, & equitatur. Sunt autem hæc frequentiora apud Ostrogotos, ac Vestrogotos, vt Olaus tradit li. 1. c. 11. Sed ne lapsu ruant, qui pedites currunt, soccis prælõgis ligneis, aut ex ceruorũ cornibus confectis vtuntur. Equis autẽ, ne & ipsi ruãt, ferreæ soleæ pedibus affigũtur peracutissimis vncis munitæ. Olaus lib. 11. c. 28.

EQ. Ita fit, vt traijciendo illo mari nauigia magis egeant curribus, quam aquis. Onera quidem nauibus in littore immittuntur, implenturque pro more ad summum, perinde ac consueuere

in portu onerari : verum cum obsistente gelu longissime ab æquore non congelato absint, curribus, atque alijs machinis onústa nauigia per gelu è littore pertrahuntur, donec per omne gelu illapsa tandem in ipsum mare demittantur, iter reliquum peractura. Olaus lib. 1. cap. 15.

PH. Excedit omnem fidem, quod tradunt nonnulli, repentino quodam gelu mare congelascere, vt nullo consilio vitari potuerit ab ijs nauigijs, quæ forte ibi velut in statione essent. Ingentes enim naues, simul & triremes repentina glacie sæpe circumambitæ inuentæ sunt, perinde ac retinaculis, ac repagulis adeo vallatæ, vt nulla ratione loco moueri possent, nō aliter ac si defossæ quaqua versus humo obrutæ fuissent, aut muro obductæ. Id autē præcipue cōtingere memorat in mari Gottico, vbi frequentius inualet repētinum gelu: vt ita valde miserandum sit, toti alicui classi, quæ ibi hyemandi causa constiterit, cum ob tantam glaciem, qua quæque nauigia, velut defossa comperiuntur, vt nec mutuo sibi opem ferre possint, neque propius inuicem accedere : vnde etiam totius classis exitium accidisse memoratur. Olaus lib. 11. c. 25. ex Saxon. Grā. in præfatione Daniæ. Reliqua ad idem argumentum diximus in Meteoricis.

EQ. Ita fit, vt homini mare semper infensissimum sit, siue sit peruium, siue sit inuium, siue nauigabile, siue innauigabile, siue glacietur, siue glacies effringatur, soluaturue. Exitio est homini naufragijs, exitio est obstrictione gelu : exitio est & ipsi glaciei fragminibus, quod diximus ex Zonara, & aliis: exitio est etiam ipsa gelu solutione, qua, qui minus cauti sunt, maiore pronitate elabentes in voragines ruunt, aut ipsis gelu fragminibus obruuntur. Quod si non lædant hæc omnia, pauorem tantum sua mole incutiūt maritimæ glacies, vt discriminosum, magnisque periculis plenum sit, vel tantummodo spectatorem esse eius maris, in quo nihil sit nisi monstrosum. Nam præter id, quod ibi perpetuum toto anno est gelu, si forte quapiam ventorum vi vitri modo tanta glaciei latitudo frangatur in partes, nulla fiducia superest aut nauigantibus, aut accolis : supernatant illa fragmina Insularum modo grandia; occupareque duodecim leucarum spatium, hoc est, quinquaginta fere passuum millia nonnulli recentiores tradidere: quin frusta eiusmodi eminere è mari collium modo pedes septingentos, atque ambitu occupasse bis mille passus scripsit Ananias quidam Septentrionalis plagæ interioris perscrutator, qui huiusmodi Anglicanam nauigationem etiam scriptis mandauit an. Dom. 1577. quod & occasione alia alias commemorauimus.

TH. Hinc prouerbio locus datus est aliquando: Vinum, mulier

lier, mare, tria mala; nō quia mala sint hæc ipsa, sed abutentes mul ti in deterrima mala inciderunt. Hoc verum quidem est, mare huiusmodi qualibet ratione noxium esse: illius aqua etenim maxime noxia est, dum bibitur, non ab homine tantū, verū etiā reliquis animantibus; vix etenim corporis lotioni concedenda. Eius enim aquæ humectatio humanis corporibus accommodatissima est, & non parum vtilis, vt tradit August. de morib. Manich. lib. 2. cap. 8. Et vt mihi quidem videtur, non ipsum modo mare monstrosum est, quod tam varium, multiplex, inconstansque sit, verum etiam quod indies in eo monstra semper noua gignantur, longeque & plura, & frequentiora, & horribiliora, quam ipsa terra: nam Indica maria leonum, arietum, pantherarum, Satyrorum, mulierumque formas, atq; omnium fere rerum similitudines pisces habentes procreare memorantur. Ælian. lib. 16. cap. 18.

EQ. Si Indicum mare, præcipue vero quod orientale est, ac circa Taprobanen, velimus recensere quantam monstrorum copiam ferat, erit labor inanis: illud pro monstro grandi sit, quod inde Septentriones non conspiciantur, vnde nauigantium disciplina tota ducitur: luna quoque ipsa paucis diebus, idest, ab octaua in sextamdecimam tantum supra terræ orbem videtur: solem orientem à dextra habet, occidentem sinistra: & quod discriminosum valde est, nulla ibi recte nauigandi norma obseruatur, habent ij cicures aues quasdam, quas secum vehunt, eorumque magisterio vtuntur, ad dirigendum cursum in loca destinata, vt iam diximus ex Solino cap. 53. & ex Plin. lib. 6. cap. 22. Hæc autem, ac præterea illo mari alia mõstrosa sunt, præcipue vero maritimi labyrinthi, amfractus, atque ineuitabiles voragines, quas paulo ante commemorauimus.

PH. Fateri tamen oportet, nihil in toto orbe esse, cui tot accidant admiranda, atque mari: nam quoddam glaciei genus Septentrionali mari supernatat, quod tametsi in littus illud extrahas, ipsum tamen sponte littus deserit, reditque sponte in mare, nemine prorsus promouente: id tradit Saxo Gramm. & ex illo Olaus lib. 2. cap. 8. quod & Iacobus Zieglerius alioqui hæreticus scribit in Islandia: quin eiusdem speciei glacies ibi est, quæ nullis vasis, nulla arte seruari inclusa potest: nam etsi appellitur littori magnis molibus, si crusta eius asseruetur quamuis magna diligentia occlusa, disparet statim, & illico euanescit; ijdem auctores ijsdem locis: cuius rei rationem exquirere, aut nimium curiosi hominis puto, aut audacis. Sunt enim hæc naturæ inscrutabilia occulta, atque arcana. Est & illud valde admirandum, illius climatis Septentrionalis maris quamdam glaciei vim inesse, qua temporis cursu lapis fiat, chrystallusque eximia: id Seneca de natur. quæstionibus affirmat

effici ob tenuissimas aquas, quæ facillime congelant frigore, quandoquidem illa aqua cælestis plurimum, terreni autem minimum habet. Vnde, cum indurucrit, longioris frigoris pertinacia, spissatur magis, ac magis, donec omni aere excluso, in se tota comprimitur, & humor, qui fuerat, lapis efficitur. Eadem ex illo Vinc. natur. lib. 5. cap. 80.

TH. Admirari quoque oportet, mari velut quendam inesse sensum, quo orientē solem reuereatur, quod sæpe nauigantes animaduertimus: exoriuntur sæpe nocturnæ ventorum procellæ, ac fluctuū motus ingentes, postea vbi primo diluculo serenus sol mari illuxerit, videas furentes fluctus ita quiescere, eoque modo reuereri aduenientem solem, quo turba popularis concitata aduenientem Regem reuerita cessat à motibus, cessat à rixis: id præter quod iam diximus didicisse nos experimento, etiam Diuus Ambrosius carmine cecinit in hæc verba, loquens de sole in galli cantu:

Hoc excitatus Lucifer
Soluit polum caligine:
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.
Hoc nauta vires colligit,
Pontique mitescunt freta:
Hoc ipsa Petra Ecclesiæ
Canente, culpam diluit.

Recolitur integer hic hymnus diuinis horis ad laudes: est autē illius initium: *Aeterne rerum conditor*. Quamobrem diuinæ veteris legis instituto mare, quod nullis terminis cohiberi, nullis finibus claudi potest, in atrio templi constitutum fuerat. Erat illud vas ingens, quo quæ offerrenda in templo essent, prius abluerentur: mare putarim dictum ideo, quod maris immensi vicem referret, vt soli, veroque Deo offerenda à mari primum munda prodirent; & vt ipsum reueritur orientem solem, ita & quisque Deum, per sui oblationem, depositis perturbationum motibus, aduenienti gratiæ occurreret. Sunt tamen, qui dicant, hominis cor mare esse, vt antea diximus ex Isaia: Cor impij mare feruens. Vt igitur hominum magis corda mundari viderentur, cum templum ingressuri ad offerendum essent, mare in atrio constitutum est, quo reliqua maria, corda scilicet hominum, mundarentur: quod tametsi exiguum videretur, esset tamen pro omnibus sufficiens, sicut toti orbi reliqua maria supersunt. Propterea illud mari valde proprium est, vt onera reddat leuiora, nam saxum, aut pondus quodlibet fune in mare propendens, cui plures eleuando non sufficerent, singuli sustinebūt, vt S. Augustinus tradit de mirab. sacr. script. lib. 1. cap. 25. quod

& Plinius sensisse videtur lib. 2. cap. 103. dicens onera in aqua facilius moueri: quod etsi omnibus aquis accidat, magis tamen maritimis.

EQ. Sed an omnia maria enauigari possint pro colophone mihi quærendum constitui.

PH. Sunt nauigantibus multa impedimenta, scopuli, voragines, herbæ, plantæ, quæ omnia iam antea à nobis commemorata sunt: sunt & testudinū maritimarum copiæ impedimento, vt quandoque innauigabile pelagus censeatur. Id accidit in nouo orbe; vbi cum amplissimæ sint testudines, tanta frequentia maris superficiem oberrantes visuntur, vt concursu nauigia progredi impediantur. Petr. Mart. in summ. Ind. At illud innauigabile hic quærimus, quod suo perpetuo vel motu, vel caligine impedimentum præbet: quale illud est, quod vltra Gotlandiam iacet Insulam: ferunt enim illud post vnius diei interuallum esse prorsus innauigabile: idque experimento cognitum, quandoquidem Normannorū Princeps Haraldus eo sæpe progressus est experiundæ rei causa; sed semper vi fluctuum, caligineque retrusus est. Nulla enim oculorum acies illam tenebricosam caliginem penetrare potest. Ausi sunt præterea nonnulli nobiles ex Phrisia ciues penetrare anno Domini 1000. sed eadem vi retrusi vix rediere incolumes. Krant. Norueg. in præfatione.

EQ. Ita fiet, vt dicamus, non aliter ibi esse nauigabile pelagus, quam sint impermeabilia Arabica deserta: vbi cum vndique arenæ sint leuissimæ, nusquam rectum iter haberi potest, quandoquidem illæ commotæ ventis perinde fluctuare videntur, ac mare. Itinerantes igitur intra ligneas arcas se condunt: dorsisque camelorum deferuntur. Quin ibi quoque sicut & mari magnete itinera diriguntur nautarum more. Ludou. Barthema lib. 1. cap. 13. vt ita velut miraculum quoddam recolere possimus, quo etiam nauigationes exerceri sint nauigijs, ac sine aquis possint. Nam etiam velis impelluntur currus, sicut & nauigia, vt dicemus Colloq. 23. in nauigijs. Sed de hisce rebus hactenus.

FLVVIVS COLLOQVIVM VNDECIMVM

PHILOSOPHVS. ESTERNIS pluuijs, quæ adeo ingruerant, mirum, quantum increuerit fluuius parte, qua agrum hunc alluit: videtur aggeres egressus, atque ideo tranari hoc biduo non poterit; nam & pontis, quo traijcitur, summum attigisse videtur, vt nec eius subsidio vti liceat.

EQ. Effundi his imbribus solet hic fluuius repētina quadā exundatione: verū quia breui elabitur torrentis modo, nullum inde nobis incommodum; neque pontis vsus vlla inundatione præpeditur: quandoquidem ligneus est, neque in solo fixus, sed nauiculis superstructus: quamobrem quum fluminis augentur aquæ, & ipse attollitur, cum deprimuntur, & ipse simul deprimitur; & ne alio feratur, ferreis cathenis, ac retinaculis hinc, atque inde religatus est.

TH. Optimum pontis genus nondum vsquam à me visum, nisi quod bellicis rebus repentinis quibusdam traiectionibus fieri leguntur, at vbi traiectio exacta est, rescissis retinaculis, amouentur.

PH. Est sane noua hæc pontis forma in Europa; sed erit multo magis habenda velut insolita in reliquis orbis partibus, vbi

pontium structuræ perraræ sunt, & sine vlla magna industria: nam in Africa, atque orbe nouo nulla fere, aut modica est de pontibus mentio: cum ad eos ars huiusmodi non peruenerit. Nam quoad Africanos spectat, hoc illis traijciendis fluminibus ingenium esse memoratur, præsertim ijs regionibus, quæ adiacent Beniasgo monti, vbi itinerantes transmittendis fluminibus canistro vimineis ramusculis contexto vtuntur pontis, nauigijque vicem præbente. Ripis enim vtrimque funis adligatur; ingens autem canistrum funi appenditur, quo non minus decem viri includũtur; excurrente itaque per funem canistro, traijciunt, neque vsquam canistrum aquas attingit: eminet enim semper tum in accessu, tum in reditu: habeturque eo loci apud omnes hæc traijciendi forma valde commoda. Leonius rerum Afric. p. 3.

EQ. In orbe nouo rusticioris ingenij sunt homines, idcirco nisi natura opituletur, sine industria pontes ita conficiunt; præcipue vero ij, qui apud Vrabam degunt. Traijciendo etenim flumini neque ligneos, neque lapideos pontes extruunt, sed nouo quodam artificio ex radicibus arborum minutis, ac prælongis restes, velut funes contorquent; ac dein compositas contexunt in eam longitudinem, quæ fluminis latitudini sufficiat vtraq; ripa alligant, atq; ita transmittunt: Petr. Hisp. p. 5. cap. 26.

TH. Quoniam vero orbis noui gens ingenio destituta est, illis natura opitulatur, quæ traijciendo fluuio saxeum pontem sine artificio subministrauit. Ingens etenim collis modo saxum ex altera in alteram ripam suam longitudine protenditur; cum autem excauatum in fornicis modum sit, exesum magis tum in fluminũ, tum ventorum impetu præbet liberum fluuio, quamuis magnum in modum intumenti, aditum, vt subterfluat: at in conuexa parte, quæ superior est, itinerantibus optimi pontis exhibet officium, nullis inundationibus, aut temporis vetustate absumendum. Petr. Hisp. p. 5. c. 28. quo ponte nostrates, qui illum orbem perlustrarunt, fluuium traiecisse sæpissime memorantur.

PH. Sed qui fieri potest, vt sæpius eundem fluuium trãsmiserint, cum omnium Philosophorum vnanimis sit sententia, eundem fluuium nonnisi semel pertransiri posse, cum secunda vice nõ idem, sed alius fluuius transmittatur?

EQ. Elegans est hoc cauillandi genus: scio fluuium eundem non esse, nisi dum fluit ijsdem aquis idem: ac propterea aquæ fluuij, quæ iam dilapsæ sunt, non eædem sunt cum ijs, quæ postea superuenientes fluunt: vt ita vice alia non eædem aquæ traijciuntur, sed aliæ, quæ superuenerunt; non ergo bis, sed semel tantum idem fluuius transmitti potest.

PH. Nulla in huiusmodi sermone est cauillatio, aut sophisma; sed solidissima veritas. Eracleus enim egregius inter priscos Philosopus dicere ita consueuerat, eundem fluuiū intrare esse impossibile; eique assensi sunt & nostri, præcipue Eusebius Cæsariensis.

TH. Eusebius Cæsariensis probauit, & reuera peropportune, vt hominem ad sui ipsius notionem perduceret, vt se nosset aquam esse fluentem, & omnibus immutari momentis, vt ita alius à se semper esse videatur.

EQ. Audirem perlibenter hunc philosophandi modum: nam hominis inconstantia, aquarum fluentium mobilitati, instabilitatique comparanda iure merito est, cum Iob ipse dixerit c. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & numquam in eodem statu permanet: Sed & alibi sacræ litteræ contestantur, quod omnes sicut aqua dilabimur 2.Reg. c. 14.

TH. Si audire libet, promemus ipsius Eusebij verba de præpar. Euang. lib. 11. cap. 7. Natura (inquit) nostra inter ortum & mortem consistens, instabilis quædam, & quasi phantastica est; nā si mentem collegeris, ac ipsam comprehendere omnino volueris, quemadmodum aqua manibus hausta, quanto magis premitur, tanto citius defluit; sic mutabilia cuncta, quanto magis ratio persequitur, tanto magis amittit; cum enim omnia sensibilia in fluxu sint, continue fiunt, atque corrumpuntur, nec eadem vmquam permanere possunt. Fluuium autem eundem bis intrare secundū Eracleum impossibile est: quare nec mortalem substantiā, si iterato consideres, eandem habitu esse dices, sed mirabili commutationis velocitate modo dissipatur, modo contrahitur. Immo vero non recte dixi modo, & modo, cum simul aliud asciscat, aliud perdat, & aliud habeat ab ea. Ita nūquam ad esse peruenire potest: numquam enim generatio eius stat, sed embryo à spermate, deinde infans, puer, adolescens, vir, senex, decrepitus, ac quibuslibet primis corruptis ætatibus, ad nouas veniens tandem omnibus moritur. Ridiculosi ergo sumus homines, vnam timentes mortem, qui multoties mortui sumus, & sæpius moriemur. Non extinctio ignis aëris solummodo generatio est, vt Eraclitus dicebat, sed apertius hoc ipsum in nobis quoque videtur: corrumpitur enim iuuenis in virum, vir in senem, puer in iuuenem, infans in puerum, & qui heri fuit, in eum, qui est hodie, quique hodie est, in crastinum: manet autem nullus idem: nullus enim est idem, sed in vno momento, circa phantasmata vnam, & communem materiam fluentem, ac refluentem omni momento commutamur. Et infra; Mobile namque tempus est, & mobili materia coniūctum fluit sem-

per,& quaſi corruptionis, atque generationis vas nihil retinet: vnde prius, atque poſterius & fuit, & erit, nihil omnino ſunt; & quæ ſequuntur ibi.

EQ. Adeo oblectatus ſum hac Euſebij philoſophia, vt etiam animo velim ſæpius hæc mihi repeti, cum ab agendis rebus otium ſuppetit: ſuauis enim eſt ſui contemplatio, qua ſe nihil eſſe pro certo cenſeat. Hinc enim ambitio, omniſque honorum appetentia, opum congregandarum ſtudium, ſed & voluptatum illecebras omnes conſternatus tanta contemplatione animus procul abigeret. Sed de hiſce rebus hactenus; nūc ad fluminum admiranda conuertenda oratio eſt.

PH. Omnia flumina, quocumque polleant naturæ priuilegio, cedant ijs quatuor, quæ à terreſtri paradiſo manant, neceſſe eſt, vel ipſius originis ratione. Irrigant enim paradiſum ipſum, & in reliquum orbem fluunt; quod autem in illis præcipuum naturæ miraculum elucet, ad ipſorum origenem ſpectat, quam nemo prorſus hominum umquam nouit; cum inueſtigare humanis viribus ſit impoſſibile.

EQ. Audire de eis libet, ijs tamen nominibus, quibus apud nos nuncupantur: quandoquidem alijs nominibus in ipſis ſacris litteris deſcribuntur.

TH. Moyſes omnium ſcriptorum vetuſtiſſimus in ſua Geneſi c.2. ſic de illis: Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum: qui inde diuiditur in quatuor capita, nomen vni Phiſon, ipſe eſt, qui circuit omnem terram Heuilath, vbi naſcitur aurum, & aurum terræ illius optimum eſt: ibique inuenitur Bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij ſecundi Geon; ipſe eſt, qui circuit omnem terram Æthiopiæ. Nomen vero fluuij tertij Tigris, ipſe vadit contra Aſſyrios. Fluuius autem quartus eſt Euphrates. Hæc ibi. Sed horum nomina latinis aliter exprimuntur: de eis enim ita Iſidorus æthymol. lib.13. cap. 21. Gehon (inquit) fluuius de paradiſo exiens, atque vniuerſam Æthiopiam cingens vocatus hoc nomine, quod incremento ſuæ inundationis terram Ægypti irrigat: hic apud Ægyptios Nilus vocatur, propter limum, quem trahit, qui efficit fæcunditatem: apparet autem in Nilide lacu, de quo in Meridiem verſus excipitur Ægypto, vbi Aquilonis flatibus repercuſſus, aquis retro luctantibus, intumeſcit, & inundationem Ægypti facit. Alter autem Phiſon à Moyſe, & primus ibi fluuius nuncupatus Ganges eſt: is exit de paradiſo, pergitque ad Indiæ regiones; fertur autem Nili modo excreſcere, & ſuper orientis terras erumpere. Tigris tertius Meſopotamiæ fluuius de paradiſo exurgens, & pergens contra Aſſyrios, & poſt mul-

tos circuitus in mare mortuum influit. Quartus Euphrates Mesopotamiæ de paradiso exurgens copiosissimus gemmis, per mediam Babyloniam influit. Mesopotamiam enim in quibusdam locis ita irrigat, sicut & Nilus Alexandriam. Hæc Isidorus.

E Q. Differamus igitur primum de Nilo non equidem quantum de eo differere possumus, sed quatenus admirari licet. In primis igitur ego admiror eum, cum in terram emergit, hoc est iuxta Bonæ spei promontorium, vbi nobis Antichtones degunt, ibi enim primum eum emergere tradunt; qui fieri potest, vt in Mediterraneum influat semper gradibus ascendens? Non enim admiror, quod ab Austro in Aquilonem tendat, quod alij plures fluuij sic fluant pro montiũ, & vallium decliui cursu: at à Nilide Alexandriam tanta dimensio graduum est, quanta vix dici queat, & nullo fere decliui cursu, semper videtur in altum tendere: atq; ita fit, vt totus ille fluuius fit naturæ miraculis refertus. Origine enim est incognitus, inũdatione perutilis, cursu (nempe ascendens) incredibilis, longitudine inscrutabilis, latitudine incomparabilis, ac tandem etiam animantium generatione fæcundissimus. Indeque quod scilicet tot gradibus ascendat, deprehendimus subterraneis eum locis antequam emergat descendisse per immensa terrarum spatia à paradisi priori origine: nam omnium peritorum vnà hæc sententia est, aquas tantundem ascendere, quantum descenderint.

P H. Vt igitur de illo agamus pluribus, exordiemur à Mela, sic ille lib. 1 cap. 5. Nilus glebis etiam infundit animas, ex ipsaque humo vitalia effingit: hoc eo manifestum est, quod vbi sedauit diluuia, ac se sibi reddidit, per humentes campos, quæ nondum perfecta animalia, sed tum primum accipientia spiritum, & ex parte iam formata, ex parte adhuc terrea visuntur.

E Q. Congruit huic, quod tradit Ælianus hist. anim. lib. 10. c. 44. Ægyptijs (inquit) est piscium messis; nam vbi Nilus redundat in agros, tum ibi piscationes fiunt, vbi arationes factæ sunt: Cum autem Nilus redit ad se, pisces à parentis fluuij decessu deserti ad breuia limosa adhærescunt: atque agricolis ad prædam relinquuntur: atque ita piscium messem metunt. Fertilior enim seges ea est, qua pisces metuntur, quam sint è frugibus satis messes. Hæc ille: quin piscium etiam campestrem venationem nuncupare illam possumus, vt ita simul & meti messes, & venationes piscium in campis vnus Nilus nos doceat: supra id, quod ex se amplissimam piscationis facultatem exhibeat. Sequi autem & de Nilo libet, atque ex Seneca recolere nonnulla memoratu digna natur. lib. 4. cap. 2. Nilum nobilissimum amnem natura extulit ante humani generis oculos,

oculos, vt eo tempore inundaret Ægyptum, quo maxime vsta feruoribus terra vnda altius traheret, tantum hausura, quantum siccitati annuæ sufficere possit: nam in ea parte, qua in Æthiopiam vergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, & qui insuetam aquis cælestibus terram non adiuuent. Magnas solitudines peruagatus, & in paludes diffusus, gentibusque sparsus circa Philas primum ex vago & errante colligitur. Philæ insula est aspera, & vndique prærupta, duobus in vnum coituris amnibus cingitur, qui Nilo mutantur, & eius nomen ferunt. Vrbs totam complectitur, hanc Nilus magnus magis, quam violentus, egressus Æthiopiam, arenasque, per quas iter ad commercia Indici maris est, prælabitur: excipiunt autem cataractæ, nobilis insigni spectaculo locus: ibi per arduas, excisasque pluribus locis rupes Nilus insurgit, & vires suas concitat: frãgitur enim occurrentibus saxis, & per angustias eluctatur, vbicũque vincit, aut vincitur, fluctuat. Tandem eluctatus obstantia in vastam altitudinem subito destitutus cadit, cum ingenti circumiacentium regionum strepitu, quem perferre gens ibi asperis collocata non potuit, obtusis assiduo fragore auribus, & ob hoc sedibus ad quietiora translati sunt. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi. Bini paruula nauigia conscendunt, quorum alter nauem regit, alter exhaurit; deinde multum inter rapidam insaniam Nili, & reciprocos fluctus volutati, tandem tenuissimos canales tenent, per quos angusta rupium effugiunt, & cũ toto flumine effusi, nauigium ruens manu temperant, magnoque spectantium metu in caput missi, cum iam adploraueris, mersosque, atque obrutos tanta mole credideris, longe ab eo, in quem ceciderant, loco nauigant, tormenti modo missi: nec mergit cadens vnda, sed planis aquis tradit. Hæc ille.

TH. Quod in Nilo est longe admirabilius, ipsa est sui cursus longitudo: nam ab Antichtonum regionibus ad nostri vsque maris alueum semper ascendens peruenit. Mela id ita exprimit lib. 1. c. 5. Si est alter orbis, sunt oppositi nobis Antichtones, ne illud quidẽ à vero nimium abscesserit; in illis terris ortum amnem Nilum subter maria cæco alueo penetrauerit in nostris rursus emergere: & hac re solstitio crescere, quod tum ibi hyems sit, vnde oritur. Hæc ille.

EQ. Fit igitur hac ratione manifestum, Nilum oriri vbi hyems sit, cum nobis solstitium est, penetrareque adeo immensis cursibus in adeo longinquas regiones, vt origine capitis hyemem sentiat, exitu, caudaue sentiat æstiuale solstitium; vt ita idem fluuius (ortus, & exitus habita ratione) & hyemẽ perpetuam, simulque perpetuam æstatem patiatur: quod omnem fidem videtur excedere; & ta-

& tamen verissimum id est. In ortu enim suo cum hyemem habeat, in exitu apud nos idem habet æstatem: & cum in ortu æstatem, nostram tum in exitu hyemem experitur. Numquam igitur ille caret æstate, numquam hyeme vtrumque semper tenens: idque soli ipsi ex omnibus orbis fluminibus contingit: vt ita ipse vnus mari sit reliquis similior. Mari enim hoc quoque accidit, vt pro locorũ varietate, ac climatum ratione, & hyemem simul apud Antipodas nostros, & apud nos æstatem habeat. Sed ea re præferendus est mari Nilus, quod ipse solus suis se impleat aquis, vix vnicum excipiens fluuium, cum mare infinitas admittat fluminum aquas.

T.H. Eadem ratione dici etiam potest, Nilum habere semper diem, solemque illustrantem, simul & noctis tenebras perpetuas: si enim vnde oritur tum dies est, cum nobis est nox: & illis nox, cum nobis est dies, consequens est, vt in ortu diem teneat, in exitu noctem, aut in ortu noctem, in exitu diem: vt ita vtrumque perpetuo ita teneat, quia perpetuo hæc temporum ratio manet, vt alterubi habeat noctem, alterubi diem perpetuis vicibus.

P.H. Acutissima sane est hæc ratiocinatio, & numquam lecta, aut audita: neque de veritate eius ambigendum. Id autem soli, vt diximus, Nilo contingit: propterea iure, magnoque priuilegio à reliquorum fluuiorum numero, societateque eximendus est, vt nos docet Diuus Basilius exem. homil. 3. Nilus (inquit) neque fluuijs natura similis, cum velut mare Ægyptum operiat, ac pelagum faciat. Hæc ille. Sed tamen eius originem, cursumque libet hoc loco recensere ex Plinio, qui & amplitudinem, ac reliquas laudes illius prosecutus est lib. 5. cap. 9. Nilus (inquit) incertis ortus fontibus it per deserta, & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans, famaque tantum inermi quæsitu cognitus sine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere, originem (vt Iuba Rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ, non procul oceano habet, lacu protinus stagnante, quem vocant Nilidem. Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per arenosa, & squallentia, conditque se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in Cæsariensis Mauritaniæ gente Massæsylum erumpit, iterum arenis receptus conditur, rursus viginti dierum desertis ad proximos Æthiopas. Insulas ita innumeras spargit, quasdamque tam vastæ magnitudinis, quamquam rapida celeritate, vt tamen dierum quinque cursu non breuiore transuolet. Hæc ille.

E.Q. Recentiores, qui regiones omnes proximas illi perlustrarunt, quique etiam doctis in Italia viris quæque visa retulerunt, plura commemorant. Propterea cum Seneca natur. lib. 6. cap. 8. dixerit Neronem Centuriones duos ad inuestigandum Nili caput misisse,

fisse, audiuisseq; se eos narrantes Regis Æthiopiæ auxilio penetrasse ad immensas vsq; paludes, quarum exitum nec incolæ nouissent: ibique tandem duas comperisse petras, ex quibus ingens vis fluminis excidebat, Senecæ sententiam veriorem quisque credet, quandoquidem & Iouius, qui Nili cursum magis explicasse videtur, cum omnia didicisset verbis Petri Abissini Ægyptij viri doctissimi; ac præterea pleraque quoque nouisset à Petro Aluares Lusitano apud Pretoiannem diu versato referente, scripsit summa fide, quæ ab illis didicisset de origine Nili lib. histor. 18. in hæc verba. Ab immẽsis, asperrimisque rupibus, quæ lunæ montes vocantur, frequenti, & copiosa scaturigine Nili fontes erumpunt in loco vehementer abstruso, qui Beth (hoc est desertum) Abissina lingua dicitur. Ex ijs fontibus innumerabiles amniculi per Gorgiani regni spatia modo dissipati, modo coeuntes in longe maximam toto orbe aquæ dulcis paludem effunduntur. In hac palude amplius viginti Insulæ numerantur incolis frequentes, & multis cultæ ædificijs; in quibus turrita templa, & luculenta sacratorum hominum cænobia eminent. Ex hac tanta palude Nilus primo lenis, mox rapidus, & præceps sese effundit, varijsque mæandris, & giris Nigritarum fines lambens Grogianum Regnum, & mox Amuranum insolẽti cursu proscindit: nec vsquam ripis cohibetur, donec ad catharactas, quæ sunt antiquis catadupæ, arctis rupium angustijs strangulatus, ac iratus erūpat. Inde latiore laxatus, exceptusque alueo lenior fit, atque diffusior, & per magnos flexus, vadososque sinus nauigiorum impatiens ad Meroen Insulam defertur. Verum Abissini hoc vnum pro constanti certis coniecturis persuasum habent, Nilum ex eliquatis niuibus quotannis augeri, & pro ratione frigoris, & caloris, prout natura indulsit, ac imperauit, in varias exundationes excrescere: quū non inepta ratione credant sub circulo Capricorni maximis caloribus eam plagam vrgeri, & exuri, cui subiecta sit tot montium niuosorum rupes, quæ exorienti Nilo caput præbet. A Meroe quindecim fere dierum nauigatione descendentibus occurrit vrbs Syene obeliscorum lapidicinis clara, & Poetarum carminibus celebrata. A Syene demum Nilus tutissime nauigatur, & vtramque ripam Ægyptij, & Arabes incolunt. Nilus ipse ab ijs gentibus Abbahuis, idest, amnium pater appellatur: nam post longū, & tortuosum cursum in multa cornua totam aquarum molem diffundit: quæ Memphim, & Alexandriam producunt. Hæc ille: at ipso recentiores nonnulli, cuiusmodi Gaspar Iesuita ex Ormutio scribens anno Domini 1549. tradit, Nilum nasci in ditione quidem Pretoiannis, sed à montibus ipsis, qui Bonæ spei promontorio coniuncti sunt, & fluere postea in Ægyptum: longius autem siti sunt ij montes à nobis, quam

quam sint montes lunæ, vbi Nilum oriri Iouius conscripsit.

TH. Quod naturæ miraculum est in Nilo, vt fæcundet agros, erit diuina ope etiam hominibus sanctis maius permissum miraculum fæcundandis aridissimis, arenosisque locis in ipsa quoque Ægypto: quotannis enim arenosa incolentes loca Ægypti beato Coprete arenæ modicum offerebant benedicendum: quod vbi ille benedixisset, in omnes illas arenosas regiones effundebatur tanta benedictio, vt fæcundiores agri fierent, quam Nili inundatione: tradit oculatus testis in vita sanctorum Patrum de sancto Coprete. At eo est etiam admirandus Nilus, quod suis aquis steriles mulieres reddat fœcundas. Bocatius.

PH. Si de Nilo admiranda omnia commemorare velimus, dies deficiet, neque de alijs tempus suppetet: propterea ijs contenti, de alijs fluminibus agemus, & de Gange primum, de quo ita Mela lib.3.cap.4. Ganges multis fontibus in Hæmo Indiæ monte conceptus, simul vt vnum alueum fecit, fit omnium maximus, & alicubi latus, quando angustissime fluit, decem millia passuum patens in septem ora dispergitur, & Indus Gangem magnitudine exæquat.

EQ. De solo Gange agendum censeo, postea etiam de Indo opportunius: Solinus igitur de Gange ita cap.53. Minima (inquit) Gangis latitudo per octo millia passuum, maxima per viginti patet: altitudo, vbi vadosissimus est, mensuram centum pedum deuorat. At Plinius lib. 6. cap. 18. Ganges (ait) vbi minimum fluit, est octo millium passuum latitudine: vbi modicum, stadiorũ centũ: altitudine nusquam minore passuum viginti, in eum quoque nouẽdecim amnes perennes influunt.

PH. At Aelianus lib. 12. cap.38. paulo aliter. Ganges (inquit) Indiæ fluuius initium ducens à fontibus, cum per se fluit, & nondum ad alios admissus est, altitudine est viginti passuum, latitudine uero octoginta stadiorum: cum autem alij in eum influxerunt, altus perfluit sexagenos passus, dilatatur, & diffunditur in quadraginta stadia.

TH. De Gange admirandum quidpiam commemorat Diuus Hieronymus, cum ad Rusticum monachum scriberet in hunc modum. Ganges fluuius, quem sancta scriptura Phison cognominat, quique circuit omnem terram Eiulath, multa genera pigmentorum de paradisi dicitur fonte deuehere. Hæc ille: addunt autem ad hæc alij, nam Gangis accolæ solo odore optimarum frugum viuunt, tætro autem odore exanimantur, vt Solinus memorat cap. 53. Gangem (inquit) qui accolunt, nullius ad escam opis indigent, odore viuunt pomorum siluestrium; quod si tætriorem spiritum forte attraxerint, exanimari eos certum est. Ideo longius pergentes

eadem

eadem illa in præsidio gerunt, vt olfactu alantur; quod & Plinius habet lib. 7. cap. 2. Accedit & illud memorandum, in eo flumine anguillas esse tricenum pedum longitudine, Plinio teste lib. 9. c. 3. quin etiam fert platanistas pisces magnitudine cubitorum quindecim, vt memorat Plinius lib. 9. cap. 15. quin & vermes re, & nomine cæruleos gignit, quorum tanta vis sit, vt raptos in ripis elephantos in profundum trahant: vt idem tradit eodem loco ex Statio Seboso. Quibus ex rebus quanta sit Gangis altitudo, latitudoque iure deprehendi potest: non modo ea, quam recensuimus, quin etiam amplior. Nam recentiores, & in ijs Nicolaus de Comitibus, qui orbem magna ex parte perlustrauit, scribit patere ad tredecim passuum millia, vt ita Plinio magis assentiatur, quam alijs. Bocatius autem dicit alicubi Gangem patere centum passuum millibus. Cyrum autem Regem indignatum ob demersum in illo eximium equũ cum sessore suo, diuisisse in 460. alueos annali labore: reddidisseque vadosum vel mulieribus. Sed de Gange hactenus, nunc de Tigride.

E Q. De Tigride egit Solinus paucis cap. 38. Scribit enim eũ fluere in Arethusam lacum, magnisque, ac sapidis piscibus abundare: aquas autem tum fluminis, tum laci; adeo natura inuicem repugnare, vt non misceantur, nec laci pisces in fluuium, nec amnici in lacum pertranseant, vti alias diximus: adijcit autem in hunc modum. Tigris, Tauro monte resistente, in profundam specum mergitur, quem subterlabens in altero eius latere apud Zoroanda emicat, vluas, & purgamenta plurima secum trahens: deinde identidem absconditur, rursusque redditur.

P H. Straboni autem visum est, Tigridem in alium lacum influere, cui nomen Arsanias; & cum ei superfluat ob velocitatem, non posse illi commisceri: postea subterraneis locis subterfluere, & prope Calonitas emergere. Ita ex illo lib. 11.

E Q. At Plinius, pro more suo, quam cæteri plura de Tigride lib. 6. cap. 27. Oritur (inquit) Tigris in regione Armeniæ maioris, fonte conspicuo in planicie: concitatus à celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellant Medi sagittam. Influit lacum Arethusam omnia illata pondera sustinentem, & nitrum nebulis exhalantem. Vnum ei genus piscium est, idque transcurrentis non miscetur alueo, sicut nec è Tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem & cursu, & colore dissimilis: transuectusque occurrente Tauro monte in specu mergitur. Subterque lapsus à latere altero eius erumpit: eundemque esse manifestum est, quod demersa perfert. Alterum deinde pertransiens lacum rursus in cuniculos mergitur: & post viginti quinque millia passuum redditur. Tam

vici-

vicinum Arsaniæ fluere, eum in regione Arbenæ Claudius Cæsar auctor est, vt cum intumuere, confluant, nec tamen misceantur, leuiorque Arsanias innatat quatuor nullium ferme spatio: mox diuisus in Euphratem mergitur: Mesopotamiam permeans, & circa Babyloniam centum viginti millibus passuum diuisus in alueos duos, altero meridiem petit, altero ad Septentrionem flectitur. Tandem rursum integratur, ac denique in lacus Chaldaicos se fundit, eos septuaginta milliū passuum amplitudine implet. Mox vasto alueo profusus infertur mari Persico decimo breui. Hactenus de Tigride ex Plinio: nunc de Euphrate.

EQ. Est Euphrates admirandæ amplitudinis, ac longitudinis, deque eo primum sic habet Mela lib. 3. cap. 4. Euphrates (inquit) immani ore aperto non exit tantum vnde oritur, sed & vaste quoq; decidit; nec secat continuo agros, late diffusus in stagna diu sedentibus aquis piger, & sine alueo patulus: post vbi marginem rupit, vere fluuius, acceptisque ripis celer, & fremens per Armenios, & Cappadocas occidentem petit, ni Taurus obstet, in nostra maria venturus. Inde ad meridiem auertitur, & primum Tyros, tum Arabas ingressus, non perdurat in pelagus: verum ingens modo, & & nauigabilis, inde tenuis riuus despectus emoritur, & numquam manifesto exitu effluit, vt alij amnes, sed deficit. Hæc ille.

PH. Addit hæc Plinius lib. 5. cap. 24. Oritur (ait) Euphrates in præfectura Armeniæ maioris Caranitide, vt prodidere ex ijs, qui proxime viderunt: fluitque per Armeniæ regiones, & Cappadociam vsque Taurum montem, vbi duodecim millia passuum latitudine patet. Hæc ibi, at lib. 6. cap. 26. eum vsque Babylonem Chaldaicarum gentium caput peruenire tradit: indeque vsque in Persicum mare, quod iter protendi ait, intra scilicet Persicum mare, & Babylonem ad quadringenta viginti duo millia passuum. Id enim Nearchus tradidit, & Onesicritus. Sed quoniam totius eius cursus longitudo admiranda est; mouemus à Seleucia vsque ad Mesopotamiæ caput Euphrate nauigari vndecies centena viginti quinque millia passuum, vt habet Plinius eodem cap. 26. at c. 28. tradit in Persico mari, vbi Euphratis ostium aliquando fuit, falsum esse. Vtraque igitur dimensio, qua Euphrates à Seleucia vsque Mesopotamiæ caput, & ex Babylone vsque Persicum mare fluit, porrigitur ad quindecies centena millia passuum, præter id, quod à Seleucia interiacet vsque ad ipsius Euphratis ortum.

EQ. Sed quibus hærendum nobis est auctoribus, cum adeo varia nobis prodant de horum fluuiorum cursu, cum sacræ scripturæ videantur contradicere?

TH. Non contradicunt, si perpendantur diligenter; quandoquidem

dem quod scriptura cõtractius exposuit, illi explicatius enarrarũt: quin si non conuenirent eiusmodi fluuiorũ cursus enarrati, non esset id admirationi habendũ. Vetustate enim tẽporũ & aluei immutati, forte etiã hominum industria: sed præcipue diluuiorũ inundationibus, tum eius, quod omnem orbem demersit, tũ illorum, qui quasdã tantũmodo orbis partes inundarunt. Nam flumina quædam tum oppressa terris esse desierunt, quædam vi erumpentes emerserunt: atque ita etiam quædam cursum, alueumque immutarunt ex Isidori sententia lib. 13. cap. 21. fin. Illud vnum certe exprimit Moyses sua Genesi, exoriri eos quatuor è paradiso, quod Ethnici, quos recensuimus, auctores ignorarunt. Quin etiã attestanti cuicumque non credidissent, cum illa quatuor flumina adeo dissitis longissimis inter se terrarum spatijs nulla humana ratione ad vnius loci originem trahi posse videantur, præcipue vero perpensa Nili origine, quæ ab Tigridis, Euphratis, Gangisque fontibus innumerabilibus terrarum milliarijs abesse conspicitur. Sed Diuo Augustino doctore rebus omnibus illustri didicimus nihil obesse quo minus ij fluuij, quos adeo longe sibi inuicem abesse audiuimus, vna origine scaturiant, primum occultis meatibus subterraneis, postea dispergantur, sic igitur ille de Genesi ad litteram lib. 8. cap. 7. De ijs autem quatuor fluminibus, quid amplius satagam confirmare, quod vera sint flumina nec figurate dicta, quæ non sint, quasi tantummodo aliquid nomina ipsa significent, cum regionibus, per quas fluunt, notissima sint: & omnibus fere gentibus diffamata? Quin immo ex ijs quoniam constat ea prorsus esse, nam duobus eorum nomina vetustas mutauit: Gehon quippe ipse est, qui nunc dicitur Nilus; Phison autem ille dicebatur, quẽ nũc Gangem appellant: duo vero cætera Tigris, & Euphrates antiqua etiam nomina tenuerunt. At quod de ijs fluminibus dicitur, aliorum esse fontes notos, aliorum autem prorsus incognitos, ideo non potest accipi ad litteram, quod ex vno paradisi flumine diuiduntur? cum potius credendum sit, quoniam locus ipse paradisi à cognitione hominum est remotissimus, inde quatuor aquarum partes diuidi, sicut fidelissima scriptura testatur. Sed ea flumina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi isse sub terras, & post tractus prolixarum regionum locis alijs erupisse, vbi tamquam in suis fontibus nota esse perhibentur: nam hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat? Sed ibi hoc scitur, vbi non diu sub terris currunt. Hæc ex Augustino, vt ita Ethnici, quæ sensu norint, explicant quidem, Moyses autem prophetico spiritu occulta reliqua illorum fluuiorum nobis exponit, atque ita nulla inter se prorsus differentia dissentiunt, tum profani, tum sacri auctores.

EQ. Quoniam igitur ad propheticum spiritum pertinet illa quatuor fluuiorum ex vno diuisio, optarim nosse, quid sacri mysterij illis contineatur.

TH. Non est nobis id difficile: præstabimus enim vel ipsius Augustini verbis de Genesi contra Manichæos lib. 2. cap. 10. Phison (inquit) ipse est Ganges, Gehon autem Nilus, quod etiam in Hieremia Propheta animaduerti potest. Tigris vero, & Euphrates etiam nunc eadem nomina tenent: quibus tamen nominibus virtutes spirituales significantur; prudentia scilicet, fortitudo, temperantia, & iustitia: quod & ipsorum nominum interpretatio docet, si quis Hebræam linguam, vel Syram consideret. Prudentia enim, quæ significat ipsam contemplationē veritatis ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis, quam si eloqui velis, parturis eam potius, quā paris, quia ibi audiuit Apostolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergo prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum, idest, disciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta nitescit; sicut aurum optimum, & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur, & vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur propter vigorem, qui nō arescit; fluuius autem ille, qui circuit terram Æthiopiam multum calidam, atque feruentem, significat fortitudinem calore actionis alacrem, atque impigram. Tertius autem Tigris vadit contra Assyrios, & significat temperantiam, quæ resistit libidini multum aduersanti consilijs prudentiæ: vnde plerumq; in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius non dictum est contra quid vadat, aut quam terram circumeat: Iustitia enim ad omnes partes animæ pertinet; quia ipse ordo, & æquitas animæ est, quia sibi ista tria concorditer copulantur, prima prudentia, secunda fortitudo, tertia temperantia; & in ista tota copulatione, atque ordinatione perficiunt iustitiam. Hæc ex illo.

EQ. O quam pie, quam docte nos erudijt hæc lectio? persequamur igitur reliquos fluuios, tum amplitudine, tum longitudine commemoratu dignos; qualibet enim orbis parte aliquorum illustris est fluuiorum proprietas, quia vbique diuinæ gratiæ vestigia effusæ sunt. Sed ante omnia optarim explicari, cur paradisi flumina quatuor Africam, atq; Asiam tātum alluunt, Europam autem non attingunt: num Europa paradisi irrigatione priuata est?

TH. Maioris gratiæ flumina, atque à cælesti paradiso manantia Europæ seruata sunt; Asiæ autem, atque Africæ illæ sensibiles aquæ datæ sunt; at spiritales aquæ (idest veritatis diuinæ agnitio, & veræ fidei cultus in Europa perseuerans omnium temporū successione

stone constans) manant non solum vberius, sed & fæcundius: nam à Christo nato in hunc vsque diem Christi nomen magis amplificatum in Europa, quam in Asia, & Africa velut fluxit, fluitque, atque in posterum fluet, maiore certe priuilegio, quam si illos ingentes fluuios habuisset. Scaturigo itaque spiritualium aquarum promanare videtur occulta subministrante gratia Dei ab Apostolica Sede, quæ in Europa est, scilicet Romæ.

PH. Longe sunt præstantiores illi spiritales Europæ fluuij, quã Asiæ, & Africæ illi, quos commemorauimus. Nunc libet etiam sensibiles Europæ fluuios persequi; nam & alicubi reperiuntur perennes, qui sane sunt amplissimi; sed nullo nomine conferendi ijs, qui aut Asia, aut Africa, aut orbe nouo esse perhibentur: quandoquidẽ Europæ simul omnes si in vnum conferant aquas suas, neque Nilũ efficerent, vix autem Gangem, Euphratem, aut Tigridem: sed quos paucos habet Europa, certe pluribus nominibus commemorationẽ dignissimi sunt: &, vt in Italia vnicum recenseamus, Padus est ipse fluuiorum Rex, de quo hæc Plinius lib. 3. cap. 16. Padus (inquit) è gremio Vesuli montis fonte profluit, condensque se cuniculo, & Forouibiensium agro iterum exoriens nulli est amnium claritate inferior: augetur ad canis ortum liquatis niuibus, agris, quam nauigijs torrentior: nihil tamen ex rapto sibi vindicans; atque vbi liquit agros, libertate largior, trecentis millibus passuum à fonte addens meatu duodenonaginta, nec amnes tantum Appenninos, Alpinosque nauigabiles capiens; lacus quoque immensos in eum sese exonerantes omni numero triginta flumina in mare Adriaticũ defert. Eo admirabilior fluuius, quod nullus alius amnium tam breui spatio maioris incrementi est: & quamquam deductus in flumina, & fossas; tamen quia largius vomit, septem maria dicitur facere. Hæc ex illo, cui accidisse quiddam admirandum auctores prodiderũt. Henrico enim Imperatore aduersus Paschalem nitente, Padus prodigio fuit; in altum enim se erigens in fornicis formã à solo perstabat erectus, incuruatus, vt inter solum, & aquam via pateret transeũtibus, tandem in seipsum redijt anno Domini 1117. circiter. Trithem. chron. Hirsaug.

PH. Danubius ingens flumen, Ister ab alijs nuncupatus, primas sane in Europa tenere videtur: id enim tradidere prisci auctores sexaginta enim perennibus, præmaximisque fluuijs augetur, ac per septem ostia in Euxinum mergitur retinens potabiles aquas adusque quadraginta passuum millia, Bocatio teste. At ex Salustio hæc habet Aulus Gellius noct. Attic. lib. 10. cap. 7. Omnium (inquit) fluminum, quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, maximum esse illum consentitur, proxima magnitudine esse Istrum

ſcripſit Saluſtius. Varro autem, cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, in primis tribus eius terræ fluminibus Rhodanum eſſe ponit, per quod videtur eum facere Iſtro æmulum; Iſtrus enim quoque in Europa fluit. Hæc ille. Eſt certè Rhodanus inquit, ſed eo nomine tantum admirabilis, quod cum ſe ingurgitet paludi Lemanæ, eamque intermeet, numquam tamen aquis alienis miſcetur, viam ſibi impetu molitur. Ammi. Marcell. lib. 15. Cum autem Rhodanus oriatur à proximis Danubij fontibus, Galliam permeans tribus oſtijs in Thyrrenum mergitur maximus: ex Bocatio.

TH. Quod primas in Europa ferat Danubius erit omnium, vt puto, ſententia: ſed erit eo admirabilior, quod ſeruis Dei, velut ſenſu præditus, ſaluti non erit conſulere: cum alioqui demergat omnia incautè ſe adeuntia. Auguſtanus enim Epiſcopus Vldaricus cum Ratiſponam nauigio veheretur, nautarum incuria nauis impegit, vnde rimis hiantibus iam tota implebatur, iamiamque demergebatur. Exterriti periculo nautæ, dimiſſa naui, omnes aufugerunt in ripas adnantes; ſecumque auferentes omnia, ſolum ibi dereliquere Vldaricum: qui, quamdiu libuit in naui eſſe, ab ipſo quoque Danubio venerationi habitus eſt, vt ſemper cum ſua rimoſa, oppletaque aquis naui incolumis fuerit: at vbi tandem egrediendum fuit: mox eo egreſſo, Danubius ad ſe nauim traxit, ac demerſit. Berno Abbas in vita ſancti Vldarici cap. 18. apud Surium tom. 4. Iul.

EQ. Hæc ſpiritalia ſunt miracula: at Danubio natura quoque ſunt quædam iure recolenda. Is aliquando ſeſe terris condit, & diu ſubterlabens, tandem euomitur, & in Sauam defluit: Saxo Gramm. lib. 6. cap. 30.

PH. Memorabilius eſt, quod cum ſit amplus, & profundus præ omnibus Europæ fluuijs, aliquando gelu concretum triſte memoratur: idque accidit imperante Marco Aurelio Antonino; adeo enim glacie conſtrictum flumen illud eo tempore fuit, vt Iaſigæ, & Romani collatis ſignis, & inſtructa acie ſuper gelu mutuo dimicarint. Dion, & Xiphilinus in Marco Aurelio, vt ita ibi pugnatum ſit peditibus, & equitibus, vbi nauibus tantummodo loca peruia eſſe conſueuerant. At de Danubio illud animaduertendum puto: fuerunt enim, qui putarint illius originem eſſe incognitam: ſed Seneca obſiſtit, qui eius in Germania originem memorat lib. 4. c. 1.

TH. Rhenus autem eſt ſane memorabilis fluuius, non eo tantum nomine, quod latiſſimus ſit, & longitudine alueì multas alluat prouincias, perpetuo curſu Galliam à Germania diſterminans, ſed alio præcipuo quodam nomine eſt memorandus: nam catharactam atrocem habet ſpumantem, altamque & ſeptuaginta quin-

ta quinque pedes tuentem in profundum quoddam, vt Georgius Bruin memorat in Schafusia. Verba autem Surij Carthusiani in id recensebimus: Basileam (inquit) alluit Rhenus amplissimum flumen: is autem non longe ab Schafusia vrbe Germaniæ obtinens altitudinem quadraginta, aut quinquaginta cubitorum, ruit præceps in imum, ita vt aqua omnis in spumam, & nebulam resoluatur; quod sane est aspectu horrendum. Hæc ex illo in commentario sub anno Domini 1501. Et quamquam ibi abscondi videatur; mox tamen rursum conspicitur amænus, nitidusque fluere vsque in Oceanum; ipsumque ob viriditatem veteres cælestem Irim nuncuparunt: congelascit aliquando, & crassissimis tabulis ab incolis totus obtectus etiam curribus pertransitur, vt memorat Marianus in Indice ad opera B. Hieronymi. Fit igitur, vt iure deprehendamus terram adeo excauatam esse non modo in Asia, & Africa; sed & in Europa; vt ingentes fluuiorum aquæ absorbeantur; maiore impetu, fremituque, quam si super terram fluant: quandoque etiam ipsis terræ cuniculis coire, & in alia loca etiam hominibus incognita, aut in fluuios alios, aut lacus, aut etiam maria emergere.

PH. Non est ambigendum terræ concaua multa continere flumina, ac lacus, id apertissimis verbis explicauit Plato in Phædo. Perennia enim flumina, ac perpetuo cursu, perinde ac supra terram videmus, sub ima terra manare tradit; esseque amplissima, latissima, ac longitudine insigni, non modo ex frigidis, sed & ex calidis: quin igneos esse amnes, humoris quoque lutulenti, præcipue sub solo Siciliæ putat; ideoque visum in Sicilia torrentem amnem ex luto prodire. Iure merito igitur asserere possumus, longe maiores esse fluuios subterraneos; tum quod numquam minuantur, neque enim illis euaporatio accidit, quum mox humor reddatur longe maior, ob varias aquarum colluuies; fit enim necessario, vt semper eorum aquæ adaugeantur: quoniam suos meatus perpetuo fluxu efficiunt semper maiores; quandoquidem humus circumcirca dum humectatur, leniter eraditur, facileque exportatur. Et tametsi sæpe saxosa occurrant loca, attamen aut saxa ipsa scalpuntur longo attrita vsu, aut dum fluentium aquarum impetum per angusta loca remorantur, vim illis addunt maiorem, qua terreos locos magis abradant, sinusque, ac recessus maiores penetrent; nouas semper aquarum scaturigines, atque percolationes ad se attrahentes. Quod contra accidit fluminibus, quæ terræ superficie fluunt, plurimum enim euaporãtur; exsiccataque humo minuuntur: quod si exundent, breui etiam in seipsa redeunt. Hinc videmus fluuios illos, qui abduntur, semper reddi seipsis maiores; ni forte diuisa in

 alios,

alios,atque alios meatus diuertantur. Hæc consentanea esse videntur ijs,quæ Aristoteles scribit Meteor.lib.2.tex.9. cui assentitur Alexander Aphrodysæus in Commentario. Seneca id habet expressim natur.lib.3.cap.8.19.lib.4.cap.30.lib.6.cap.7.Hinc illud postea accidit,vt sæpe cum terræmotus inualuerit,flumina noua emergãt, vbi non essent; quod disertis verbis Seneca memorat natur.lib.6. cap.25. Ladon (inquit) flumen inter Elim, & Megalempolim medius est,quem terrarum motus effudit. Ita ille.

E Q. Hinc igitur perspicua est ratio,cur flumina multa sese condant,postea reddantur: cauitas terræ id efficit. Sunt autem præter ea flumina,quæ iam commemorauimus,alia,quæ repente absorpta quibusdam locis,vbi conduntur,postea rursum emergunt; sunt autem frequentissima: nam Strabo lib. 12. tradit Pyramum fluuium Cappadociæ fontibus oriri ex ipsa planicie scatentibus, deinde statim profundo latere hiatu,effluereque subterraneo cursu in plurima spatia,deinde emergere statim nauigabilem,tantoque impetu, vt si quis in hiatum,vnde emergit,hastam miserit ex alto, vis spiritus renitẽtis eã eijciet,nec mergi permittet.Abditur quoq; in Hyrcania Zebetes fluuius,ac post trecẽta stadia redditur:idq.demersis cadaueribus deprehẽdit Magnus Alexãder, vt memorat Bocatius.

P H. Et ille est quoque memorandus,de quo Mela habet lib.1. cap.6.Non longe enim à Pompeiopoli ad oppidum Corycos in imo specus mire profundi tradit amnẽ magnum ingenti fronte se extollentem tantummodo se ostendere, & vbi magnum impetum breui alueo traxerit,iterum demergi eum, & abscondi. At Plinius alios commemorat: nam apud Susianos non longe à Caucaso monte Eulæus amnis ortus in Medis,medioque spatio cuniculo conditur, sed rursum exortus per Mesobatenen labitur.Hæc ex illo lib.6.cap.27. Quin eiusdem naturæ vt se condant,& post spatia rursum emergãt, alios idẽ Plinius recenset non ignobiles fluuios scilicet in Asia Lycum,Erasinum in Argolica,Tigridẽ in Mesopotamia. Hæc ille lib. 2.cap.103. Quem,quoad Tigridem spectat,vera dicere constat, vel Seneca teste natur. lib.3.cap.26. lib.6. cap.8. & iam antea diximus agentes de Tigride.

E Q. Adijcit alios Strabo: libro enim 8. in fine Auiam fluuium iuxta Pheneum diu subterraneo cursu latere, postea emergere, latissimeque sese in campos diffundere memorat. Quin etiam lib.9. tradit Cephisum subterraneis meatibus fluere ad stadia triginta, postea resurgere. Sed & Hispani de ijsdẽ rebus tradunt: Ana enim flumen Bæticam à Lusitania disterminãs, post longum excursum conditur; ac tandem post stadia sexaginta quatuor redditur, velut ibi exoriens, Emeritamque vrbem alluit. Marcus Arebus

in Hispa-

in Hispaniæ discriptione: quod & reliqui memorant.

TH. Abdit quoque se non procul ab vrbe Roma aqua Martia: nam post longos excursus ex vltimis Pelignorum montibus transiens Marsium, & Fucinum lacum, in specum demergitur, tandem in Tiburtina se aperit 9. millia passuum fornicibus structis, in vrbẽ etiam ipsam Romam perducta est Plinio teste lib.31. cap. 3. Sed hisce rebus est admirabilibus, si fluat amnis etiam sub maritimas aquas, sicut de Alphæo flumine tradidit Pausanias lib. 5. occultis meatibus subterlabi vsque in Siciliam in Arethusam fontem, ibiq; desinere. Et quamquam Strabo lib.6. id esse commentitium putet, ea sola ratione, quod Alphæus fluuius numquam absorbeatur,& ostium eius pateat: attamen Seneca natur. lib. 3. cap. 26. & lib. 6. cap.8. Alphæon agere sub mare cursum ex Achaia vsque in Syracusanum littus in Arethusam fontem testatur: sed & Plinius, & beatus Gregorius Nazianzenus itidem id probant:Plinius enim lib. 2. cap.103. tradit,si quid iactum fuerit in Alphæum, hoc in Sicilia redditur, in Arethusa: nam per Olympium fluens Alphæus Peloponnesiaco littori infunditur, & in Arethusam peruenit. Hæc ille: cui non adeo facile fuissem assensus, nisi Nazianzenus in monodia suis id verbis explicasset: Alphæus (inquit) fluuius, qui ex Arcadia Peloponnesi ad amatum Arethusæ fontem in Siciliam per aquas marinas ingreditur, nec propterea ex eius dulcedine quidquam mari sese commiscendo amittit. Hæc ille. Cui assentior prono animo: Straboni vero non adeo probantur omnia pro more suo, quæ alij auctores tradidere;cum tamen nonnulla iam illi improbata, ac reliquis reuera esse probata, & comperta animaduertimus: & hoc quoq. nostro sæculo perspecta ab ijs, qui orbem perlustrarunt.In Africa quoq; præter Nilum,vt diximus, qui se abdit, & postea reddit, est fluuius Niger nuncupatus, qui semper eadem die cum Nilo augetur, conditur per sexaginta passuum millia,postea redditur.Ramus. tomo 1.

EQ. Non pauci sunt fluuij, qui aquis, per quas transeunt,aut iuxta fluant,non misceãtur,præter hunc,quem diximus, Alphæum: nam præter Tigridem, de quo iam egimus, qui præterfluens Arethusam lacum illi non commiscetur, apud vrbem Romam Virgo aqua Herculaneo riuo non miscetur: quamquam enim & virgo, & Herculaneus iuxta sint, virgo tamen refugit, & ideo denominata est, quod illum refugiat. Plin. lib. 31. cap. 3.

PH. In Thessalia prouincia præcipuus est Peneus fluuius, qui quidem fluuium Eroton accipit,eius autem aquis non infunditur: olei enim modo supernatantẽ breui spatio portatum abdicat. Plin.lib. 4. c.8.

TH. Pari igitur naturæ miraculo erunt ij duo in Macedonia fluuij non procul ab Eurypidis ſepulcro: ij etenim ſimul recta confluunt, neque alter alterius naturæ aliqua parte communicat: ſed ſua vterque retenta natura, nil prorſus immutatur: alter enim ſe in ſaluberrimum potum conſeruat, alter mortiferum ſuum retinet. Plin. lib. 31. cap. 2. At reuera ſuperſtitioſum illud puto, quod Solinus habet cap. 10. Dianam enim Siciliæ fluuium, qui ad Camerinam fluit, eius eſſe naturæ ait, vt niſi à pudica muliere hauriatur, eius aqua non poſſit vino miſceri, ſed ſeorſum vtrumque maneat.

EQ. Forſitan id accidit ex aquæ pinguedine, craſſitieue, vt velut adeps vino nequeat miſceri: & cum non adeo frequentes pudicæ prorſus mulieres comperiri queant, ideo hauriri oportere eam à pudica memorarunt auctores, velut quiddam factu, inuentuue difficile: neque enim vlla illi ſe periculo obiecerit, vt ex ea aqua velit ſe prodi pudicam, cum etſi pudica ſit, forſitan prodetur impudica, ſi ea aqua vino non miſceatur. Nulla etenim adeo pudica eſt mulier (non dubito enim reperiri multas) vt ſuæ pudicitiæ teſtimonia quæri velit ab inanimatis rebus; aut ab dæmonum oraculis fere ſemper mendaciſſimis. Propterea cum Veneris oraculo Romæ ſola Sulpitia inuenta eſt digna ob pudicitiam, quæ Veneri aram dicaret, dolus fuit Sacerdotum; neque enim veriſimile eſt, id Romæ accidiſſe, vt vnicam pudicam Sulpitiã Roma bonorum morum parẽs habuerit: ſed contempto magno pudicarum mulierum numero, Veneris idoli Sacerdotes pro ſuperſtitione ſua experierũt vnicam, velut præcipuam Sulpitiam, vt Venerem pudicitiæ ſtudioſam prædicarent, quæ omnibus turpitudinibus deſeruierat; vt virtus vitiorum idolo ſubigeretur, pudicitiæque religio exhiberetur impudiciſſimo idolo; cuius cultum augeri ſatagebant dæmones, eorumque Sacerdotes etiam apud pudicas ipſas ideo ſe expetere ad Deæ ſimulacri dedicationem tantummodo inſignem vnam pudicam Sulpitiam aperuerunt; quam etſi fateri poſſumus fuiſſe vel totius vrbis teſtimonio pudiciſſimam; erant tamen haud dubie Romæ aliæ ingenti numero: actum igitur eſt ab impio illo Sacerdotum collegio, eorumque oraculo Veneris oraculo, vt prima omnium Sulpitia Veneri ſe dedicaret, dedicans ipſa ſimulacrum, ſequerentur & pudicæ aliæ deſeruituræ impudiciſſimæ Deæ; non enim impudicarum obſequium tantum dignabatur, præſertim quoniam nulla ſe impudicam haberi vellet, ſi ſolis ab impudicis ſe coli Venus ſtatuiſſet, pauciſſimas cultrices habuiſſet, rarioreſque, quã ſint illæ, quæ Dianæ fluuij huius aquam hauriant. De hac igitur Sulpitia adeo inſignis pudicitiæ agit Valerius Maximus libro

octauo, titulo decimo sexto. Sed de hac re plus satis.

TH. Recte equidem de hac re disseruisti: sed vt persequamur eadem, aut persimilia, est in orbe nouo admiranda fluuij natura in Andis Peruaci, qui cum dulcissimam fluat aquam, totus alueus hinc & inde, ac imo ipso saxis, lapidibusue salsis constat: immo quidquid ibi lapidum est, è sale est; mirum nihil salsedinis ipsius aquis commisceri. Petr. Hisp. p.5. cap. 25. Idcirco mirabilis fluuius Odera in Pomerania, qui intra Stetinum flantibus Austrinis ventis influens in lacum recentem, tametsi aquæ misceantur, sunt tamen dulces, sapidæque. At si perflent Aquilonares venti intensiores, fluuij aquæ, tametsi suapte natura dulces, influentes in lacum ipsum redduntur instar marinæ salsæ; ita fit, vt nunc sit salsa fluuij aqua, nunc dulcis, ac sapida pro uentorum ratione. Dauid Chitræus in proemio ad Metropolim Krantij in Camminensi.

E Q. Admirabilius est, fluuios reperiri, qui & feruidam ferant simul & frigidam: sed prius probare nos decet, esse fluuios, qui feruidam gerant aquam; nam de stagnis, ac balneis non est admirandum, cum frequentissimum id sit: at de fluuijs in Europa non constat: compertum tamen id est in orbe nouo. Flumen enim, quod adeo perenne est, vt nauigari perpetuo possit, extat iuxta littora Cubæ, cuius adeo aquæ feruent, vt manibus contrectari nequeãt, Petr. Mart. summ. Ind. Quin eodem orbe iuxta prouinciam Tapalan ruit à montibus fluuius adeo feruentibus aquis, vt tranari nõ possit. Petr. Aluarad. apud Ramus. tomo. 3. vt pluribus postea dicemus. Illo igitur orbe inuentus quoque est fluuius, qui non modo feruidam, verum etiam frigidam contineat. Est fluuio Aquata nomen, cuius superficies tota frigida est; in imo autem feruentior est aqua: quin si quis manum submiserit ad dimidiam altitudinem, frigidam comperit; reliqua pars feruet, nec sine læsione contingitur: imum enim solum, quod arena feruenti totum constat, eius rei causa est, vt Ouetanus tradit hist. lib. 6. cap. 13. qui & illud se periculum fecisse contestatur, bibisse quidem ex superficie, deinde demisisse in imum fluuij vas vacuum, ibique aperuisse, & feruenti oppleuisse, compertamque prorsus impotabilem, ingentem ob feruorem. Vt ita vno alueo, ac profluenti contineatur simul frigida, & calida.

P H. Vtriusque ratio esse potest non incõcinnis: in superficie etenim ideo est frigida, quod ibi caloris virtus ex imo ascendens attenuatur, superfuso aere, eo facilius, quod aqua quælibet suapte natura frigescit: at nisi aer superfunderetur, quod in occultis meatibus, subterraneisque solet accidere, tota ferueret: non igitur censendæ sunt ibi duæ existere venæ, altera frigidæ, altera fer-

uidæ sed eadem feruens ex proxima arena feruenti: quæ rursum frigescit ob superfusum aerem, quem auidissime concipit fluendo. At duplex aqua est, cum intra frigidum amnē ferventis vena aquæ erumpit. Solinus id habet cap. 10. Apud Segestanos (inquit) Siciliæ Helbesus in medio flumine subita æstuatione feruet. Hæc ille; sed cum parua eius æstus vis sit, non admodum dilatatur, cum feruor ille copia frigidarum attenuetur; alioqui perseueraturus, nisi aquarum copia obrueretur.

TH. Pari admiratione est flumen, cui nomen Pontus intra Medorum, Schytarumque regiones situm. In eo lapides quidem ardentes deuoluuntur, ipsa aqua existente semper frigida: ardent igitur in eo lapides, contrariaque se habent ratione, carbonibus ex ligno confectis; nam si agitentur, ipsi citissime extinguuntur; aqua autem irrigati & lucidius splendent, & ardent acrius: ardentesque bitumen olent, ingratissimumque odorem spirant, quo omnes aues, serpentesque affecti defugiunt. Arist. de admir. c. 110. & Bocatius. Ita ergo fit, vt aquæ vis, diuino spiritu disponente, simul & frigeat, & ardeat, quando scelere est vlturus frigida; qui nimis æstuant animo, vlturus autem calida, qui socordes in rebus diuinis fuerint, quod vel exemplo faciemus manifestum. Est apud Vmbros Italiæ omnibus fluuijs aqua frigida, sed cum ira Dei excanduerit, etiam illata in aquis ipsis combusta sunt. Assisii B. Ruffini corpus summa veneratione colitur, diesq. illi festiuus celebratur; at cum quidam textrinis, ac ruralibus operibus intenti diem ab omni populo cultū contempsissent, Dei miraculo domos, agrosque, ac supellectilem incendio inuadi conspexerūt origine ignota: ij, vt supellectilem ab igne seruarent, in proximum profluentem amnem demergebant recuperaturi haud dubie ob exiguum amnem; sed quoniam omnia seruiunt Deo, vt vel ignis refrigeret, & aqua, illo irante, comburat: illa quidem fluuij aqua partim liquidā seruauit naturā, vt illata demergeret; sed quodammodo humida alia ratione esse dedignata est, vt iniecta non humectare, sed ignea siccitate posset adurere. Vbi igitur paruit aqua vindici Domino, rursum paruit eidem placato; ij enim ipsi sceleris pænitentes cum ad B. Ruffini ædem confugissent, quem læsissent, & incendium restinctum est, & aqua nonnisi frigidum suum consuetum opus exhibuit. Hæc à Petro Damiano in sermone de S. Ruffino. Lippomanus tom. 8. Surius Tomo 4.

EQ. Indidit Deus quibuslibet elementis quod voluit; sed nō ita suscepere illa vires inditas, vt eodem volente contraria non possint exercere, vt scilicet vel ipsa flumina, quæ pronitate sua descendūt, in arduum magis tendant, quam in pronum, si ita Deus iusserit:

quod

quod alio exemplo manifestum faciemus ab ipsis nascentis Christi Ecclesiæ initijs: Erat Archippus Apostolorum discipulus vitam degens in Cheresopa in Chonensi Asiæ regione: viri sanctitatem exosa gens incredula non modo templum, quod ille sacrosanctis sacrificijs, mysterijsque frequentabat, demoliri constituerat, sed & fontem templo proximum, cuius aquis ille omnia morborum genera curare consueuerat, alterius cuiusdam profani fluuij aquis obruere satagebat; vt & templi, & sacri fontis memoria aboleretur: de deriuando igitur fluuio Chryso in vtrumque locum consuluerunt, defossoque ingenti alueo, vt eius ductu fluuius in templum, ac fontem irrumpens omnia perderet; sed contra actum est, nulla loci pronitate is Chrysus fluuius vnquam adduci potuit, vt in sacrũ illum locũ irrumperet: quin potius in contrariam partem erupit, longissime ab vtroque profluens. Metaph. 5. Septemb. Lippom. tom. 6. E contra vero etiam quæ flumina coire posse non videntur, eodẽ iubente Deo etiam confluent ad impiorum hominum detestationem, piorum vero gloriam: id alio exemplo apertum faciam. Duo enim fluuij Licocaper, & Cuphus cum non longe ab eodem Archippi templo præterfluerent, nouum incolæ illi iniere consilium vna cum impiorum non parua multitudine, quæ Laodiceam Lyciæ vrbem eodem odio in sanctum Dei conuenerat, vt ijdem fluuij etiam aduersus templum in perniciem Sancti deriuarentur: ipse vero orationi intentus, inuocataque Archangeli Michaelis ope, cui templũ dedicatum esset: crucis signo ab Angelo actum est, vt ij duo fluuij per fossam a gente extructam coirẽt: sed ad templum non peruenere, quin simul in profundissimam voraginem demersi sunt, & perpetuo occultis meatibus vlterius non visi confluunt. Eodem loco Metaphrastes.

TH. Vt coeunt igitur flumina præter eorum morem veteres alueos deserentes, vt conditori pareant: ita quoque idem flumen cursum suũ diuidit maiore miraculo, vt superior pars in se maneat non fluens, inferior fluat, vt ea diuisione, quæ iubeant Dei famuli, veluti siccato itinere possint perficere: fecit hoc Iosue cap. 4. Arcã enim Sacerdotibus deferentibus per Iordanem, aquæ inferiores decurrerunt, & defecerunt; at superiores in vna mole constiterunt, & ad instar montis intumescentes apparebant, non admodum procul quæ vocatur Edom, vsque ad locum Sarthan: fluxerant autem inferiores aquæ vsque in mare mortuum: exsiccato itaque hac diuisione alueo, Sacerdotes arcam Domini detulere, ac reliqua omnis multitudo sicco pertransijt vestigio. Hæc Iosue cap. 4.

PH. Fecere mirandum idem opus & alij veteris legis patres, vt itinerantibus flumina cederent, ne illis vllo essent impedimento.

Elias

Elias cum pallio flumen percussisset, cum Eliseo siccis pedibus per transijt: quin Eliseus ipse eodem Eliæ pallio cum Iordanem ipsum etiam percussisset, effecit, vt tantus fluuius cedēs Domini præcepto diuiserit semetipsum retento superioris partis cursu, vt sicco pede transiret Eliseus. 4. Reg. cap. 2.

TH. Non modo priscis illis patribus hoc accidit, sed & alijs quoque Christi fidei sectatoribus: Sanctus enim Agiodulus Abbas cum aliquando iuxta Iordanem esset, memor eorum quæ ibi Iosue gessisset, præcipue vero quod in sicco illius alueo duodecim lapidibus ibi fixis perpetuam rei memoriam esse voluisset: qui obruti aquis tum non apparerent: erat percupidus rem suis spectare oculis: mirum tum accidit: sunt rursum diuisæ eodem loco Iordanis aquæ, siccatoque interim alueo lapides Agrodulo spectati sunt: qui prostratus humi Deo gratias agens recessit, redeunte ad pristinum cursum Iordane: hæc Sophronius prat. spir. cap. 11. Accidit eadem vis miraculi Spiridoni Archiepiscopo Trimithuntis: is cum accepisset virum quendam innoxium perperam capite damnatum, propere ad Præsidem eundum esse decreuit, vt innoxius ille liberaretur: itineranti torrens hieme tum valde ingruēte exundabat: iussit sanctus torrenti, vt diuideretur, viamque sibi, ac comitibus præberet: paruit flumen, & sistens cursum aditum omnibus præbuit: id vbi Præses accepit, aduenientemque miraculi patratorem Spiridonem vidisset, mox e carcere hominem damnatum educit, viroq. sancto permisit: Metaph. recensuit & Surius tom. 6. Decembri in vita S. Spiridonis.

PH. Vt hominibus non obsunt fluuij Deo placato, ita obsunt præter omnium expectationem Deo irato: inundatione regiones cum vrbibus subruunt, ac demergunt: quod cum alibi frequentissimum fuisse legimus, tum Romæ accidisse sæpissime constat Tyberinis aquis intumescentibus: quarum omnium maxima, insigniorq. fuit inundatio Pelagio. 2. Pontifice: quam ijs verbis narrat Ioannes Diaconus in Gregorij magni vita lib. 1. cap. 34. Postquam Romam Gregorius venerabilis Leuita reuersus est, aliquanto interiecto tempore, tanta inundatione Tyberis fluuius alueum suum egressus est, tantumque excreuit, vt eius vndæ super muros vrbis influerent, atque in ea regiones maximas occuparent, & antiquarum ædium plurima munimenta deijcerētur. Hæc ille: addit autem Platina tantis tum excreuisse aquis Tyberim, vt alterum Noe diluuiū imminere putaretur; obfuere certe breui quodam temporis interuallo Domino magis iram ostendente, quam exercente; quod Romæ sæpe fecisse legimus, nam & sub Gregorio 2. sub Nicolao 1. sub Gregorio 9. sub Nicolao 3. sub Martino 5. sub Clemēte 7. sub Sixto

Quin-

Quinto, atque alijs quoque Pontificibus visæ sunt ingentes Romæ inundationes: sed per Dei gratiam minus semper obfuere, quā hominum crimina exigerent: iratum se iuste ostendente Deo, qui & misereri non dedignatur: qui & se quoque pijs esse placatum tū etiam ostendit, vt nec ipsa inūdatio irruat, mergatue, quo iam peruenit, ac contingit: seseque cōtineat, velut cui sit inhibitus ingressus: nam id celebri exemplo faciemus perspicuum ex eodem Ioanne Diacono lib. 1. cap. 35. Pelagij 2. inquit tempore, apud Veronensem vrbem fluuius Athesis, vt beatus Gregorius refert, excrescens ad beati Zenonis Martyris, atque Pontificis Ecclesiam venit: cuius Ecclesiæ dum essent ianuæ apertæ, aqua in eam minime ingressa est: cum tamen paulatim excrescens, vsque ad fenestras Ecclesiæ, quæ erant tecto proximæ, peruenisset: sicque stans aqua Ecclesiæ ianuā velut aggere occlusit, non aliter ac si elementum sui natura liquidum in soliditatem parietis fuisset immutatum. Cum vero multi intra Ecclesiam essent, quibus egredi nulla ratione permitteretur, ambiente omnem Ecclesiam aqua: seque ibi fame, & siti conficiendos formidarent: e ianua aquam bibebant, quæ iam vsque ad fenestras excreuerat; in Ecclesiam tamen influere non valebat. Erat igitur aqua ante ianuam ad ostendendum cunctis sancti Martyris meritum, & ad adiutorium: & aquæ vim non præseferebat ad locum inundatione præseruandum. Hæc à Ioāne: quæ etiam Fulgosus recolit lib. 1.

EQ. Nil obest homini fidem vere sectanti, sistuntur vbique flumina, ac velut seruiunt illi imperanti: fidem rei astruit Gregorius Thaumaturgus: Cū enim Lycus rapidissimus fluuius accolis quotannis summā inferret cladem, agros, pecora, ipsam deniq; gentem demergens, baculum in ripa defixit Gregorius, iubens flumini, ne constitutum ibi terminum præteriret; inuenit in fluuio vir sanctus obedientiam, sed & in ligno quoque impacto virtutem; nam & creuit in arborem, & adusque Gregorij Nisseni tempora ab omnibus confluentibus miraculi causa spectabatur. Hæc Gregorius Nissenus in ipsius Thaumaturgi vita.

TH. Fecit idem frequenter Theodorus Siceorum sanctissimus Archimandrita: Siberis enim amnis Siceorum sata, agrosque inundationibus obruebat: præcepit amni vir sanctus in Christi nomine, vt intra sui aluei metas se continens desineret agris inferre iacturas, crucemque ligneam in ripa defixit, precibus fusis: paruit fluuius, represso dein semper proprio impetu: cumque præterea in ipso traijciendo multi periclitarentur, ad eius medium accedens Theodorus, fusaque bene longa ad Deum precatione, reddidit illū secure tranabilem. Hæc Georgius Presbyter in ipsius Theodori vita apud

ta apud Metaphrastem 22. Aprilis, quo loco narrat & alia non pauca: In Caria fluuius, qui dicitur Copas, exundans etiam domos deijciebat, & omnia paulatim euertebat: eam ob rem Theodorus eo se conferens ab incolis rogatus, in ripa crucem statuit adhibitis precationibus; mirum, tametsi maximum in modum fluuij aquæ excrescerent, numquam tamen terminum cruce præfinitum præteriere, neque incolis vllam deinceps iacturam intulere. Georgius Presbyter ibidem. Præterea vero in oppido Scudris iuxta sancti Angeli Monasterium, statis temporibus nubes tanta vi ingruebat procellam efficiens, vt excrescente torrente oppidum ipsum ædificijs subrutis inundaretur, agris, villulisque demersis; quin quãdoq; visa sunt non modo ædificia, verum etiam cum pecoribus viri, ac mulieres: sed & ipsi iacentes cunabulis infantes pluuialibus aquis illis trahi in Sagarim vicinum fluuium: ob eas igitur miserandas clades rogatus Theodorus ad oppidum accedens, qua procella exoriri consuerat fusis ad Deum precibus crucem ibi defigens, diuina effecit gratia, ne deinceps vmquam vllam gens acceperit iacturam. Non fuere inhibitæ procellæ, quin suo tempore ingruerent: sed cessauere in perpetuum inundationes. Hæc omnia Georgius Presbyter in Theodori vita apud Metaphrastem.

PH. Deserit sese natura coram Dei seruis: nam & fluuij quamquam superposita omnia demergant scilicet grauia, calcantur tamen pedibus ab homine, vt plura eluceant in eadem fide miracula: quandoque etenim diuiduntur, exsiccanturue fluuij; quandoque alio vertuntur, quandoque in se ipsos cohibentur, ne obsint homini; quandoque quod maius est, etiam ipsorum aquæ præbent se non aliter pedibus permeabiles, ac ipsum solum, terraue peruia est. Maria etenim Ægyptiaca quamquam Iordanis aquas non diuiserit, vt Iosue, Elias, aut Eliseus, atque alij, signo tamen crucis fecit suis pedibus solidas terræ modo, vt eas ascendens inambularet, in alteramque partem descenderet Zozimo Abbate spectãte: Paulus Diaconus Ecclesiæ Neapolitanæ in ipsius Ægyptiacæ vita: quod & Fulgosus habet lib. 1. idque non semel tantum ab Ægyptiaca Maria patratum est, sed sæpe, ac quoties ad Zozimum sacrosanctæ Eucharistiæ causa sese conferret: quod idem Paulus memorat. Accedunt ad hæc, vt non modo viuentium, sed & defunctorum pignora cara se habere fluuij ipsi ostendant, neque solius hominis pedibus sese calcandos, permeandosue permittant, verum etiam ab inanimatis, atque irrationabilibus, ob eam tamen, quam viris Dei debent, venerationem siue viuis, siue defunctis: Leõtius enim Illyrici præfectus beati Demetrij Martyris studiosus, cum & illi templum in Thessalonica exædificasset, chlamydem Martyris, quæ illius venerãdo sanguine

guine fuerat cruentata,& ex eius superhumerali aliquid accepisset & in pretiosa arca præreuerenter condidisset; locaturus erat ea in eodem templo: At itineranti, deferentique sacra pignora, ne Syrmium perueniret, obiectum ingentẽ fluuium compertum sibi impedimento esse animaduertens,cum non auderet neque ipse,neque alij sese tantis aquis committere:admonitus à beato Demetrio est Leontius ipse, vt in flumen se, currumque suum demitteret.Fretus sancti monitis credidit se,sacraque pignora fluuio quamquam pro fundissimo, ac rapidissimo. Eleuatisque semper in cælum oculis, cum curru, rebusque omnibus perinde ac nauigio incolumis transuectus est.Metaph. 26. Octob: Ita fit, vt nil sit homini Deo fidenti imperuium : nam Pachomius Abbas Nilum traijciebat absque nauigio, crocodilos inequitans, vt vel sic duo simul miracula patraret,immanissimam subigens belluam,& tantum flumen absque nauigio securus transmitteret.Metaphr. in vita S. Pachomij 14.Maij. Idipsum autem maiore miraculo accidisse perhibetur sancto Heleno, qui crocodilum inequitabat ad traijciendum flumen: at crocodilus toties aderat iubenti,quoties ipse euocasset. Vita SS.Patrũ de sancto Heleno. Sed quia longius ad alia digressi sumus, redeundum est nobis ad reliqua fluuiorum naturæ miracula. Et in primis quod intermiseramus, agendum est de amplissimis per reliquum orbem fluuijs tum in orbe nouo, tum in Africa, aut Asia.

EQ. Quoad orbem nouum spectat,Pigafetta tradit apud Canibales Americæ flumen esse latitudine sexaginta octo passuum milliũ,& quãquam plurimi sint ingentes amnes,vnus præ omnibus memorandus est Maragnonius, cuius ostium dum in Parium mare se effundit,ad nonaginta passuum millia patet. Petr. Mart. sum. Ind. Ouetan. sum. cap. 9. qui ad 120. p. mill. patere censet : eodẽ longissimo tractu alium tradũt mari influere,cuius ostium ad 112. pass. mill. pateat. Petr. Mart. sum. Ind. Illud vero Maragnonio admirabile accidit ob illam immensam aquarum illuuiem, vt ad passuum millia ducenta mari supernatet, dulces semper vehens aquas.Ouet. ad Bembum Card.apud Ramusium tomo 3.altitudinẽ enim eius ad 30. cubita porrigi ijdem auctores prodidere, quin cum patere aliquando 200. pass. mill. cum multis Insulis tradit Petr. Hisp. p.5. cap.16.

PH. Sunt etiam præter eos,quos de paradiso promanare diximus in Asia non pauci sua amplitudine commemorandi; non procul ab vrbe primaria Quimsai magni Chami iuxta Chilense extat fluuius patens 20.pass. mill. Oder. poster. post med. alius Dotalaij non procul ab eadem vrbe Quimsai in angustiore parte patet ad 7. pass.mill.at iuxta vrbem Simgui flumen Quian patet ad pass.mill.3.

alluitque vltra 200. vrbes, tanta autem est longitudine, vt diebus centum enauigari non possit: cõtinuisse autem in ipsius vrbis Simgui portu flumen hoc quinque millia ingentium nauium, & se ea numerasse prodit Marcus Polus lib. 2. cap. 63.

TH. Illustris etiam ijs omnibus est latitudine comparandus in Asia fluuius Gaza iuxta Malaccam, quem ad quindecim pass. millia patere tradit Ludouicus Barthema rerum Indic. libro 3. capite 17.

PH. Indus qui nuncupatur in Asia omnibus illustrior est fluuius, quem etiam nonnulli omnium maximum esse censuerunt, antequam nouus orbis innotesceret, vti visum est Basilio exem. hom. 3. attamen Plinio lib. 6. cap. 20. nunquam latior est quinquaginta stadijs, hoc est, ad sex Italica milliaria, & eo amplius: neq; vsquã altior est 15. passibus: quod autem in illo super reliquos admirabile fertur, est longitudo illius immensa; recipit enim 60. perennes fluuios, ac torrẽtes centũ, vt tradit Plinius lib. 5. cap. 28. Deinde quinque mensibus enauigari non potest, tametsi quotidie octoginta passuum millia permeentur: atque ad hanc calculi rationem duodecim milliariorum millia porrigi in longitudinem Indus videtur, idque Alexandrum Magnum experimento didicisse scribit Plinius lib. 6. cap. 17. his verbis. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus stadia DC. nauigasse in Indo, nec potuisse ante menses quinque enauigare, adiectis paucis diebus. Hæc ille; atq; ita fit, vt B. Basilij sententia, si ad longitudinem Indi referatur, verissima sit, Indum scilicet fluuium omnium esse maximum. Mela tamen lib. 3. cap. 4. dicit Indum pæne Gangem exæquare magnitudinem ad latitudinem illius referens, sicut & Plinius tradit lib. 6. cap. 17. dum dicat Indum Gange esse minorem, de latitudine enim, ac profundo sensisse videtur, non de longitudine.

EQ. Sed an Africa late patentes habet fluuios?

PH. Vnus pro omnibus sufficere videtur Nilus, de quo egimus: tamen in ditione Gambra flumen quoddam est, quod latitudine patet quatuor pass. mill. Aloys. Cadam. quin & in tractu Sagres Africanis littoribus alius est auctore eodem Aloysio, qui etiam totidem pass. millia pateat; sed & in Insula quadam, quæ e regione sita est promontorij, cui cognomẽtum est, Caput viride, fluuius est patens ad passuum viginti millia eodem Aloysio teste.

EQ. Vnicum torrentem præ omnibus totius orbis admirabilem comperi in Europa esse; nam Diuidna in Moscouia in oceanũ influit, niuibus liquatis adeo quandoque patet, vt nauigio quamuis celeri cursu tota die traijci non possit: vt ita conijciamus eius latitudinem prope accedere ad quinquaginta passuum millia, ex

Iouio

Iouio rerum Moscouitarum cap.3. Efficiunt enim niues hæc admiranda, quod iam in Nilo diximus. Sed valde me afficit, quod legi in orbe nouo fluuium comperiri in Aquilonari cælo, qui totus niuibus obtectus perennis sit: Gaspar Curteregali. apud Ram. tom. 3. de noua Francia.

PH. Nunc ad alias naturas fluuiorum est conuertenda oratio, & in primis id occurrit, quod tradunt Arnum, & Esar tanta hospitalitatis legis obseruatione in vnum alueum coire, ac se complecti, vt neque auctis alterutrius aquis, dum confluunt, audeant proprium alueum egredi: potius alterum alteri hospiti locum cedere, vt quamquam vtrumque alueus tum capiat commode: tumorem in medio aluei conficiunt suum simul complexi, & erecti; adeo vt qui in ripis sunt, hinc inde homines mutuo se spectare non possint ob aquarum eminentiam. Ex Strab. lib.5.

TH. Admirabilior est Sabbatij fluuij legis obseruatio, quam prisco tempore tenuit in Palæstina: nunc mutato Sacerdotio, & lege, non seruat: septimo quoque die exinaniri cõsueuerat, atq; exsiccabatur, sex reliquis diebus semper aquis oppletus fluens. Scripsit id testis idoneus Ioseph. bell. Iud. lib. 7. cap. 24. in hæc verba: Fluuius inter Arras, & Raphanæas Agrippæ regni ciuitates Syriæ fluit, cui nomen Sabbatius: habet autem quoddam peculiare miraculum. Nam cum sit, quando fluit, plurimus, neque meatu segni, tamen interpositis sex diebus à fontibus deficiens siccum exhibet locum videre. Deinde quasi nulla mutatione facta septimo die similis exoritur: atque hunc ordinem semper eum obseruare pro certo compertum est: vnde etiam Sabbatius appellatus est à sacro Iudæorũ septimo die sic denominatus. Hæc ille, cui subscribit Plinius lib.31. cap. 2, his verbis: In Iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. Ita ille, quod etiã Isidorus memorat. Cum igitur ille hodie nõ exsiccetur, auget miraculi maiestatem: quando etenim sabbatum religiose apud Iudæos seruabatur, fluuius ille & ipse consentire religioni videbatur. At à Christi aduentu, quo sabbati obseruatio esse desijt, neque Iudaico more religio illi debeatur, fluuius etiam ipse morem, cultumque suum exhibere desijt: vt ita magno quidẽ miraculo sabbatum tum seruarit, cum seruandum esset, maiore postea desierit seruare, cum non sit seruandum. Tunc Iudæorum duritiem sabbato exinanitus coarguebat, vt ij discerent sabbato cessare ob omnibus operibus iuxta præceptum Domini, quando Genesi 2. ipse omnium conditor ab opere conquieuerat: mentesque suas etiam humanis rebus exinanirent, vt Deo magis vacarẽt: fluebat igitur tum sex diebus laborans, exsiccabatur septimo, velut lege Mosaica doctus, vt rei veritatem etiam abstinentia sua gentẽ

edoce-

edoceret. At vbi aduentu Christi legis translatione facta sabbatismus Iudaicus sublatus est; fluuius ipse & hoc velut edoctus, morem hunc seruare desijt, gentem rursum docens, nullam vlterius eorum sabbati habendam curam, cum & ipse quoque in perpetuum currat nullo sabbato deinceps abstinens.

PH. Fuit sane illud ingens miraculum, vt illo tempore præfixo cursum sisteret; postea à Christo nato morem demiserit: nihil enim potest Iudæis maiori argumento esse, si velint suos ritus diuina auctoritate abolitos agnoscere. Sed de hac re satis. Sunt alij fluuij, qui tempora, diesque quosdam seruent, mutationi deseruientes. In primis sane memorabilis fluuius quidam est, de quo solum Bocatium scripsisse memini; ille igitur decennium, velut Astrologus quispiam obseruat, vt se commoueat: Ceretorium illi nomen est in Pistoriensi agro: numquam vllo imbre intumescit; at sponte quolibet decennio, repentino quodam motu, vno momento, prægrandem fragorem ob saxorum illisionem emittit, & lapides ipsi decliui cursu fluunt per triduum, ter, ac quater quotidie etiam sereno cælo: at post triduum omnia subsident: hæc à Bocatio: vt ita fluuius is videatur & Trinitatis mysterium, & decalogi præcepta agnoscere. Sunt autem præterea alij fluuij, annum diuidentes, vt opus suum certis tantum temporibus exerceant. Quidam enim æstate, quidam hyeme, quidam alio tempore intumescere consueuerunt: plurimi numero sunt hi, qui æstate crescant tum ob nimiam niuium liquefactionem, tum ob occultas alias causas, neque id recensendum putamus, quod vbique familiare sit, sed minus notũ. Est igitur in Casinate scatebra flumen, frigidis aquis abundantius se æstate præbens; quod pro memorabili tradit Plinius lib. 2. cap. 103. qui & illud addit, Nouanum flumen vltra Appenninum in agro Pitinate bruma siccari, solstitijs vero esse torrẽtem. Seneca autem natur. lib. 3. cap. 26. tradit ex Theophrasto in Ponto quosdam fluuios crescere æstiuo tempore. Sed de hac re satis sit.

EQ. Quærendum autem quare fluuij, qui calidas scatent aquas non exsiccẽtur, quandoquidem ignis est operarius efficax ad omnia exsiccanda? exordiamur exempli gratia ab illo, qui in Africa est Capis: à meridie fluit prope cognominam vrbem in mediterraneum, ipsius aqua salsa est, & feruida, vt non nisi horæ interuallo hausta in vase refrigerari possit. Leonius p. 9.

PH. Calor ille plurimo humore scaturiente minor est, numquam igitur tantum humorem exsiccare potest, feruefacere autẽ semper potest. Ego igitur putarim balneares aquas illas esse, cum fluant calidæ, vt reliquos omnes fluuios calidas gerẽtes in eodem

ordine

ordine habendos censeo: nam in eadem Africa iuxta Elhammam vrbem flumen aliud feruidis adeo aquis fluit absque salsedine, vt à nemine impune contrectari possint, nec enim quisquam vmquam in eis se mergit: salutares autem sunt aquæ; leprosis enim, ac reliquis vlceratis plurimum prosunt epotæ: mirum in ea quoque potatione est, vt nemo eis exaturari posse videatur. Leonius p. 5. At contra absque feruore memoratur hodie inuentum flumen, quod aquam salsam contineat, fluatque plurimum ac maximum, neque cursu depuratur, dulcescitue; quod est certe adnotatione dignum, cum ipsum sit amplissimum, alluitque agrum iuxta vrbē Cocchim: nam cum pateat ad passus 1050. nonnisi salsas continet aquas, vt Antonius Eredia Iesuita scripsit anno Domini 1552. Flumen autē aliud insigniter salsum, feruentibusque aquis tradunt nouo in orbe repertū circa Ciapotulan Mexicani regni prouinciam, quod adeo feruidam fluit, vt ob maximum illum feruorem tantum, nulla re alia impediente, tranari nequeat: nitrosa enim illius aqua est, ducitque è monte scaturiginem suam, quo perpetuus fumus exhalatur, tanta amplitudine, vt bis mille passus ambitus crateris patens sit. Petr. Aluarad. ad Cortesium Ramus. to. 3.

PH. Erit ergo admiratione maiore dignus fluuius ille, qui in Hispaniola Insula est compertus; non enim exiguas, quæ pedibus, aut æquo tranari possint, fert aquas; sed est nauigabilis, maximaque aquarum copia illa adeo feruet, vt immersæ manus nō parum lædantur. Petr. Mart. summ. Ind. ex Columbo.

EQ. Sed numquid præter salubritatem, quam corporibus conferunt huiusmodi feruentes fluuij, aliud quidpiam efficiunt circa metalla, aut fruges, aut lapides?

PH. Metalla, lapides, atque alia, quæ aquis quidpiam sibi naturalis beneficij consequuntur, maiore aliqua alia ui quærunt, quā à calore, feruoreue illo: cælo enim, aut solo tum id est inditum: veluti cum ferrum aquis fit fortius, temperatiusue, aut aquis quæ iniiciuntur in lapideam duritiem vertuntur. Exemplo sit Birbilus Hispaniæ fluuius, qui aquas continet, quibus ferrum acrius temperatur: quin nullum apud Hispanos telum probatur, quod non illius fluuij aquis tingatur, cum sint frigidæ. Bocatius, & Roder. Palent. hist. Hisp. p. 1. cap. 3. Propterea alij fluuio eandem vim habenti in Hispania Calibis nomen inditum est. Bocatius. At in lapideā duritiem fluuiorum aquis iniecta conuerti compertissimum est nō paucis locis.

TH. Id ego legi apud Strabonem lib. 5. in fine Sylarim Campaniæ fluuium, quidquid recipiat, aut suis aquis immergatur, conuerti in saxum, colore, formaque priore retenta: cui Plinius acce-

dens adijcit salubrem eius aquæ potum esse: situmque illum fluuiũ esse vltra Surrẽtum. lib.2.cap.103.quo etiam Strabone auctore didici iuxta Æthnam Siciliæ montem Luteum riuum fluere, cuius illud sit proprium, vt terram, solumque, supra quod fluit, in durissimũ vertat lapidem, qui nec ferro cedat, quæ crassities, duritiesque solummodo occupat riui ipsius imum, ad mensuram non modicam. Hæc ille.

E Q. Sunt hæc propria non paucis fluuijs alijs orbis partibus: nam in Sæpusio Poloniæ riuus est ex arduis montibus profluens, cuius guttæ in lapideam duritiem concrescant, ita vt ex ea sponte existant fulcra sustentantia canales, quibus riuus ad molendina diuertitur. Mart.Crom.descript.Polon.lib.1. Ex Plinio quoque plura collegimus: nam lib.31. cap.2. in Colossis flumen esse scribit, in quo lateres coniecti lapides extrahantur: quin admirabilius addit, in Scyretico metallo arbores, quæcumq; flumine alluantur, saxa fieri, cum ramis: sed & in Eubœæ Delio riuum esse scribit, qui quæcũque saxa alluat, ea crescere in altitudinẽ; eas autẽ aquas esse calidas. Hæc ex illo lib.31.c.2. Propterea cum legerim illos auctores, qui de Septentrionalibus rebus tradunt, fidem adhibui, cum memorant iuxta maritima littora Ostrogotorum torrentem esse, qui alluat Horcopiam vrbem, cuius in alueo omnium rerum formæ comperiantur saxeæ, perinde ac arte confectæ: alijs enim est humani corporis forma, alijs manuum, alijs pedum, alijs digitorũ, sparsimq. hæc confuso ordine per alueum proiecta visuntur. Sed non sunt prætermittendi alij fluuij in Italia eandem vim habentes. Nam in Etruria Sena fluuius iuxta Collense oppidum lignea omnia reddit saxea. Quamobrem etiam eo cortice saxeo columnæ eximiæ conficiuntur, Leandro teste. Sed & iuxta Tiburtinam vrbem Aniene fluuio, qui ingressis videtur frigidissimus, sensim agnoscitur calidus; Pausania teste, omnia reddit alba, præcipue ebur, humanosq; dẽtes, & quæq. iniecta in lapidea conuertit. Martialis Leander in Gabijs. Sarnus in Campania, & Syrus apud Brutios, omnia efficiũt lapidea. Elsa quoq; fluuius Senensis agri, vbi scaturit, immissa quæque efficit lapidea, at à scaturigine longius cum processeris, cessat ea vis. Bocatius. Sed & vbi Velinus lacus è monte præcipitatus ruit, si lignum immitatur, breui cortex fit lapideus, is locus in Vmbria est, eiusque meminit Virgilius vij. Æneid. Interamnatium quoque in campis itidem fit, in amnibus in Narem flumen deriuantibus; hoc addito naturæ miraculo; vbi leniter, placideque huiusmodi amnes fluunt, nihil tale natura efficit: at vbi rapido, velociq; motu decurrunt, id efficiunt, ligni scilicet corticem reddentes lapideum: eiusq. rei fortasse ratio est, quod rapido cursu maior sit eius vis spiritus,

vt imprimat magis; ijsdem agris, non procul ab vrbe Interamna, in valle Illustr. Dominorum Comarchorum Castellensium riuulus è Nare flumine profluens illustris est hoc miraculo, quod in eo cancri non modo testa sua muniti sint, verum etiam supra testam cortex alius lapideus est aquæ illius vi illis superadditus; vt ita non inanimata solum lapidea reddantur ex aqua, sed & ipsa quoque viuentia: Sed de his sat, superque.

TH. Eadem miraculi ratio esse videtur, qua fluuiales aquæ potu sumptæ rerum colores immutent. In Bæotia enim duo feruntur esse flumina, quorũ altero Varro opinatur separi licet natura, miraculo tamen non discrepare, si ouillum pecus albescens debibat, pulli fieri coloris, alterius haustu, quæcumque vellera fusca sunt, in candidum verti. Solinus id habet cap. 12.

PH. Longe ante Solinum Aristoteles de hac re scripsit libro.n. anim. 3. cap. 12. Sunt (inquit) aquæ in multis locis, quas cum oues biberint, moxq; inierint, nigros generent agnos, vt in terra Assiriti de agri Chalcidici Thraciæ facit amnis, quem præ nimia frigiditate Psychrum vocant. Et in Antandria quoque duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiã amnis flauas reddere oues creditur. Hæc ex illo. Seneca natur. lib. 3. c. 25. in Macedonia, & Galatia huiusmodi fluuios esse testatur.

EQ. Accedunt ad hæc, quæ tradit Ælianus lib. 8. cap. 20. In Antandri amne oues bibentes colorem mutant, ita in Thraciæ flumine ad Troiam Scamander ex aqua sua potantes oues fuluas efficit: ex eo factum est, vt huic, qui initio Scamander nominaretur, deinde aliud nomen aduentitius ouium color Xantum imposuerit: quin idem lib. 12. c. 33. Cõfluentem (inquit) candidi coloris efficientem Crathis fluuius emittit: nam ouillum, & bubulum pecus, & omnis grex quadrupes, sicut Theophrastus ait, ex eo bibens de nigro, fuluoue albus fit. Neque hoc loco est prætermittẽdus Isidorus, qui lib. 13. c. 13. scribit in Thessalia duo esse flumina ex vno bibentes oues nigras fieri, ex altero albas, ex vtroque varias. Hæc ille. In Vmbria Clitumnus fluuius bibentes oues albas efficit. Ex Plinio, & Seruio ad Virg. Georg. lib. 2. Leãder in Faliscis. Sed & Aniene, vt diximus, Tyburtino flumine omnia lota albescunt. Leander in Gabijs. Alacon quoque fluuius Macedoniæ efficit pecora candida, sicut Axus nigra. Sed & Cratides Calabriæ candida facit, & Sybaris nigra, vt adnotat Bocatius.

TH. Quod in pecore id fit, vt eius aquæ haustu color velleris immutetur, etiam equis id contingit in Capadocia. Si enim ex quodam flumine biberint, ipsis tantũ non alijs animantibus color immutatur, cutis eorũ redditur alba. Seneca natur. lib. 3. c. 25. Quærendum

dum igitur nobis est, cur pisces eius fluminis colorem eundem non referunt, qui perpetuo eam aquam bibunt?

PH. Piscium cutis cum villosa non sit, colores varios non suscipit, vt pecora: deinde sol id efficit, vt hausta aqua eos colores gignat; pisces autem, cum semper lateant aquis demersi, eundē squamæ, cutisue retinent colorem, qui speciei ab ipsa est inditus natura. Sunt tamen fluuiorum aquæ piscibus præter consuetudinem alium gignentes colorem. In Borysthene enim id accidit, sic enim Solinus cap. 19. Borysthenes (inquit) nascitur apud Neuros, in quo pisces egregij saporis, & quibus ossa nulla sunt, nec aliud quam cartilagines tenerrimæ. Hæc ille: sed meo quidem iudicio ea est piscium species illo natura nigro intincta colore: nam potius ad argumentum nostrum pertinet, quod habet Ælianus lib. 10. cap. 39. In Thurijs, ait, fluuius Lusias appellatus, tametsi perlucidos liquores habet, nigerrimos pisces procreat.

EQ. At serpentes cur fluuij procreant? aut quomodo in ipsis degentes venenosi sunt?

PH. Et hoc est admirandum, sed vt equidem censeo, non gignuntur aquis serpentes virulenti, neque aquis perpetuo deguntː sed per occasionem aquas obuersantur cum virulenti sunt: erit nobis idoneus testis Mela lib. 1. cap. 6. de quo alias occasione alia meminimus. Non longe (inquit) à Propontide ad Rhindacum flumen Olympo monti proximum angues nascuntur immanes, neque ob magnitudinem modo, sed ob id etiam mirabiles, quod vbi in alueum eius æstus, solemque fugerunt, emergunt, atque hiant, superuolantesque aues, quamuis alte, & perniciter ferantur, absorbent. Hæc ille; subindicans terrestres eos angues esse, tametsi vitandi æstus causa aquas ingrediantur. Propterea eo nomine insignis ille est Lituaniæ fluuius, cui Naruiæ nomen est: is enim, vt Duglosius scribit, non fert venenosa animantia, vsque adeo, vt serpentes, qui Bugo flumine delati adhæserint, edito sibilo refugiant, cum primum huius Naruiæ aquam attigerint. Martin. Chrom. descrip. Polon. lib. 1.

EQ. Sed vnde aquis virulentia, vt quædam epotæ mox interimant, si in eis serpentes venenosi non sunt?

PH. Non omne venenum à serpentibus est; sæpe aquis ipsis indita vis est, quam qui hauserit, perimitur; Stygis id accidit aquis in Arcadia, vt memorat Seneca natur. lib. 3. c. 25. & Isid. lib. 13. c. 13. In Achaia (inquit) aqua ex saxis profluit Styx appellata, quæ epota illico interficit. Eius autē aquæ tanta vis est, vt omnia penetret, & disrumpat, nec vllo vase valeat contineri, præterquam asini cuiusdam cornibus: quod Ælian. memorat lib. 10. c. 41. In Scythia

thia (ait) asini cornibus præditi nascuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ transmittat cætera vasa omnia, etiam si ex ferro sint. Hæc ille. Est autem huius fluminis origo apud Nonacrim Arcadiæ: exitiosus is est omnibus animantibus plurimam ob frigiditatem statim necans; ferrum, atque æs erodit, & vt asini, ita quisque solius mulæ vngula potest contineri: cætera vasa frigoris vehementia statim disrumpit: hoc veneno quidam Alexandrum ab Antipatro putant peremptum. Vinc. natur. lib. 5. cap. 80. idipsum etiam Aldus & alij.

TH. Non absimilem perniciem feris affert aqua quædam ex Thracia, quæ animantia bibentia in rabiem adigit, vt alias memorauimus ex Æliano lib. 15. c. 25. quando scribit equos efferari, & rabie inflammari bibētes ex Cossinito flumine Thraciæ, qui defluit in agrum Abdeteritanum. At id ad solos equos pertinet, quos ad iracundiam pronos illa exagitat aqua: at aquarum salubritas pro bibentiū cōditione metiēda est; alijs n. perniciosiores, alijs salubriores, sed cum aquis vitium natura inditū est, omnes afficiunt; velut contigit duobus fluuijs, qui in Nigrum Africæ flumen influunt, alteri quidem color est subrubidus, alteri subalbus, adeo sibi contrarijs naturis, vt si quis ex vtroque bibat, cogatur euomere vtrūque: at alterum si quis bibat, diuersis interuallis, numquam vomitus excitabitur; at vbi influxerit vterque in Nigrum, si quis ex permixtis tunc aquis biberit, nulla erit ad vomitum prouocatio. Ioānes Barrensis hist. dec. prima, libro 3. capite 8. apud Ramusium tomo 1.

EQ. Propterea cautior quisque esse debet in epotandis insuetis sibi aquis in incognitis regionibus: ne forte incidat in lethæas aquas, vnde illi rerum omnium obliuio fiat.

TH. Id est fabulosum: extat tamen lethon flumen: & quāquā Solinus cap. 29. tradat ex eo bibentes rerum memoriam perdere, superuenireque obliuionem, poeticum illud est commentum, quod lethum subeuntes, mortemque cum ad inferos descenderint, omnium obliuio eos capit: sed reuera is fluuius extat in Africa circa extremum Syrtium cornu, Berenicemque vrbem alluit. Plin. lib. 5. cap. 5. sed eam obliuionis inducendæ naturam non fert. Sed ne ex letho bibisse videamur, recolamus alia.

PH. Recolamus autem alias fluuiorum naturas: & in primis occurrit Sylia fluuius: Srabo de illo lib. 15. scribit Seres alluere, eumque prorsus nihil admittere: nec quidquam in illo supernatat: omnia enim quāuis leuissima demerguntur, vt memorat Ramusius tomo 1. in ratiocinatione de Iamboli nauigatione: alluit is fluuius Polimbrotam orientalium omnium extremam fere vrbem:

parandus certe ijs imprudentibus, qui de rebus magnis consilia ipso initio, priusquam rem aggrediantur, aperiunt: neque postea rem conficiunt, nam ille effusus in eos lacus non fluit vlterius. Plin. lib.4. cap.10. atque ita fit, vt Græcus fluuius contrarius omnino sit latino fluuio Pado, qui vbi desinit, septem lacus efficit; con fectum enim negotium æquum est aperiri omnibus: adeo autem contraria sibi inuicem sunt Græcorum, & Latinorum ingenia, vt quæ Latinis sapientia in senectute, & post rerum exitum fit: Græcis in iuuentute luxuriosius videatur adolescere, sed numquam ad veram frugem, rerumque exitum perueniunt. Græci enim semper pueri, numquam senes: vt dixit Plato in dialogo de anima, & ex illo Clemens Alex. stromat. lib. 1.

TH. Argute sane: nam Latini ætate proficiunt, Græci ætate deficiunt, vel ipso Platone teste: sed prosequamur alia. Illud est valde admirabile, quod de Hyrcaniæ fluminibus memorat Strabo lib. 11. Sunt mari alta littora excisis rupibus prominentia, cum autem flumina ex ipsis cautium cacuminibus in mare furentia desiliant, maximum inter rupes, & mare spatium suo casu præterlabitur: adeo vt sub cadētibus aquis gentes intactæ aquis subambulent, velut sub fornicibus: non equidem paucis id accidere potest, sed integris exercitibus: Idque & ad maximas incolarum delicias natura instituisse videtur, quod censuit etiam Ramusius tomo 1. Persimile tamen accidit in Africo littore flumini, cui Nigro nomē est, influit quidem in mare ostio, cui nomen Colle: ex alto autem adeo præceps ruit è monte præalto, præcisoque, vt sub eius aquis, quæ se in longum ad casum porrigunt, tutissimus sit transitus. Ioannes de Barros hist. dec. 1. lib. 3. vt ita recte quisque iure affirmare debeat, inambulare alicubi posse sub aquis & maximis, & vehementibus etiam siccis pedibus, & veste: sed hoc cum ad delicias spectet, saltem delectat commemorare. E contra vero quando cum fragore suo ruentes fluuij deterrent accedentes homines, ipsi ad pœnam accolarum, aut pertranseuntium magis conditi videntur, quam ad vllum commodum; veluti obtigit fluuio Trochletæ Aquilonari in Noruegia, ruit is ex alto tanto impetu, horridumque nō sonitum, sed fragorem adeo magnum in modum cadens edit, vt ad passuum millia 20. exaudiatur: haud dubie ijs, qui propius degunt, fit perennis pœna. Olaus lib. 2. cap. 18. & alij. Habet autem aliquid deterius Beca fluuius in Liuonia, qui cum præcipiti lapsu è scopulis ruat in Oceanum, tantum sonitum, fragoremque emittit, vt sensim homines reddat surdos. Ortellius in Liuonia.

EQ. Antequam abeamus, quid sit sentiendum optarim nosse de fluuijs, quos sanguinem fluisse tradunt?

PH. Id ad prodigium pertinuisse vel prisci putauerunt: nam in Sudertano agro per diem totam fluxisse sanguinem riuum tradit Liuius dec.3. lib.6.

TH. Dei iram id subindicat: versi sunt enim Ægypti fluuij in sanguinem, Regis eorum Pharaonis sceleribus ita exigentibus. Exod.7. magnoque id mysterio factum, vt Augustinus explicat de temp. serm.87. Quod aquæ (inquit) fluminis vertuntur in sanguinem, satis conuenienter dicitur, vt fluuius, cui Hebræorum paruulos crudeli nece tradiderant, auctoribus sanguinis poculũ redderetur, & cruorem polluti gurgitis, quem parricidiali cæde maculauerunt, potando sentirent; hæc ille doctissime, vt semper. Reuera igitur numinis irati index est, cum riuus sanguinem fluit: id accidisse memorant Leone Pont. I. Tholosæ: tota enim die sanguis fluxit largissimo riuo: vt Segebertus, & Genebrardus tradunt: quo tempore quis nesciat Gottorum irruptiones omnem orbem cladibus affecisse?

EQ. Pro Colophone illud adijciam: admirandum illum esse fluuium orbis noui, cui nomen est Zeneu non procul ab Insula Carthagena: tradunt auro magis scatere, quam piscibus: pluuijs quidẽ augeri, ac deferre lapides torrentis modo: sed aureæ glebæ sunt sæpe gallinacei oui magnitudine: tum igitur accolæ retia in ipsum amnem demittunt, expiscantes magis auri glebas, quam pisces. Petr. Hisp. p.3. cap.12.13. atque ita non pisciũ piscatio est, sed auri.

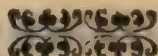
Est quoque commemorandus Lycesius Thraciæ fluuius, cuius aquas qui biberint, reddi ebrios adnotauit Bocatius, sicut & alio flumine, cui Lynceo nomen est, quisquis minus moderate bibit, titubare non aliter videtur, quã qui vino se nimio ingurgitarit, vt idem Bocatius memorat.

TH. Vnde autem accidit, vt fluminis aqua, quæ fluendo solet expurgari, & fieri leuior, & mundior, olei vim retineat? Nam legi Lyparim Ciliciæ fluuium, si quis in eo natet, aut lauetur, perinde inungi, ac oleo, aut adipe, vt Bocatius ait.

PH. Humoris, vnde scaturit is fluuius, pinguedine multa id fit, vnde tametsi fluendo minuatur, abstergi tamen tota non potest.

EQ. Absoluendum volo nostrum hunc sermonem: sed duo adhuc fluuiorum memorabilia recẽsenda velim: primum equidem in Perside, quamquam ibi lenes spirẽt auræ, Straga tamã flumen maximum, adeo vi niuium congelascit, vt solidi saxi modo viam præbeant transeuntibus; quod Bocatius tradit. Alterum est, quod Tanais Borealis fluuius à Scythis longissimo cursu in Mæotidem paludem ruens adeo longe, lateq; eam ampliat, vt prægrãdis mons ab ignaris existimetur, eodem Bocatio teste.

LACVS
COLLOQVIVM
DVODECIMVM

EQVES. ST proxima in valle lacus eximius, ad quem nobis hodie accedendum est: fuerat is antea scaturiginum colluuies, alga, & arundinibus locus refertus: at non paruo labore, ac sumptu, vt defoderetur, elapsis annis incubui: plurimo itaque egesto limo in vnam omnes conuenere scaturigines; & ne à ripis humus in eum rursus deflueret, circumduxi parietem non breuiorem passibus mille: patet enim lacus recta quaque versus linea passus trecentũ, & eo amplius: gradus quoque marmoreos perpetuo ambitu denos extruxi, quibus in ipsum descẽditur tum lotionis, tum piscationis causa, nauiculis quibusdam, ac retibus ad eam rem ibi paratis. Antra quædã ipso in margine testudinibus exædificata sunt, vt occultius quisque lauari possit, cum ita opportunũ duxerit: & vt ex summo margine ludi, piscationes, piscesque excurrentes, aues quoque innumerabiles supernatantes liceat iucunde spectare; hemicyclum duxi ex marmore, podiumque construxi, marmoreisque sedilibus exornaui, fornice non parua superstructa: vnde etiam omnes laci margines prospectantur, cum in circularem perfectam formam eum effecerim.

PH. Or-

nostra; de proprijs eorum naturis tantum agamus: de eis enim non pauca suppetere potest dicendi materia. Et sane natura admirandos quosdam fecit, cuiusmodi ille amplissimus est, de quo Iouius hist. lib. 18. Longe maxima (inquit) toto orbe palus aquæ dulcis ea est; cui Saphæ nomen est; spatiosis enim littoribus tria attingit regna, eaque affatim omni piscatione fœcundat, & replet. Gogianum scilicet, & Beghemedrum, quod est ab ortu solis, & ab occasu Dambaium. In hac palude amplius viginti Insulæ numerantur incolis frequentes, & multis cultæ ædificijs, in quibus turrita templa, & luculenta sacratorum hominum cœnobia eminent: multi enim religionis, & tranquilli otij causa ab humanarum rerum commercio, & vestigijs profanæ multitudinis in eas Insulas se subducunt: vna præ cæteris maior, atque munitior à Rege pro carcere seruatur, in quam noxios, & rebelles relegare consueuit. Hæc ille: & certe forte is lacus etiam natura factus est, licet vndique marmore sit manu circumsæptus æquali mensura. In medio autem ingens pyramis locata à Chebremo Rege Ægyptio: est enim amplissimus, & vt censeo, artis auxilia non pauca profunditati aquarum construendæ accessere. Herodot. lib. 2. cap. 10. Si quis autem optet nosse, quæ omniũ paludum in orbe sit maxima, aut certe Mæotis in Asia erit; aut certe Saphæ, in quam Nilus influit, de qua ex Iouio diximus.

EQ. Ego de eis plurima legendo didici, formas, naturasq; perscrutando, atque in primis cum depressiora loca quæramus ad aquarum colluuies colligendas (ita enim lacus, & stagna, tum arte, tum natura plerumque fiunt) attamen etiam in summis montium apicibus, lacus esse, pluribus locis compertum est. Solinus etenim cap. 58. in Fortunatis (inquit) Insulis, quarum primæ videlicet nomen est Ombrion, iuga montiũ stagnis madescunt. Ita ille: Plin. tamẽ non pluribus, sed de vno tantum stagno meminisse videtur lib. 6. ca. 32. Inter fortunatas (ait) Insulas prima est, quam Ombrion vocant, memorabilis eo ipso, quod in montibus stagnum habeat. Miratur igitur tum Solinus, tum Plinius in montibus stagna reperiri, quamquam latitudinem neuter aperiat.

PH. Recentiores, qui nouum orbem perlustrarunt, commemorant in Hispaniola Insula in summo præalti montis cacumine lacum esse ambitu trium millium passuum patentem, peroptimis refertum piscibus. Petr. Mart. summ. At maioris ambitus lacum Franciscus Aluarez tradidit in Æthiopia compertum esse in regno Fatigar: In summo etenim excelsi montis vertice scribit latum esse circuitu patentem ad passuum duodecim millia. Sunt & alij in Italia, præcipue vero commemorabilis, qui spectatur in monte Gargano nitidissimis aquis, sapidissimis piscibus, vt Leãder memorat.

In vlteriore Hispania mons valde excelsus est, vt Bocatius memorat, cui nomen Canatus, in cuius vertice lacus summæ, & inexplicabilis profunditatis, colore niger; in quem si quis lapidem, vel durũ aliquid iniecerit, magna protinus oritur tempestas. Lucius Marinæus Hisp. lib. 1. in fin. & Bocatius in monte Canato: sunt tamen alij eiusdem naturæ laci, de quibus postea pluribus.

EQ. Admiror igitur aquarum illas scaturigines ascendere ad sublimia, non autem ferri ad decliues locos, sicuti proprium omniũ aquarum est, idque arte effici iam non est admirandum, cum vbiq. id arte fiat: sed admirari oportet huiusmodi naturæ vim.

PH. Ars quidquid ad aquarum ascensum efficere conata est, ab ipsa primum natura didicit, quam imitatur: obstructio enim locorum omnium, vnde aqua deriuare possit, efficit, vt aqua intra occulta montium viscera restagnetur, & consistat, donec respirare aliqua parte possit. Cum igitur in summis montium verticibus aliqua quandoque respiratio adaperiatur, aerque inde primum vehatur, quasi fistulis, vt exeat, & aquam secum comitantem trahat necesse est, atque ita fit, vt nisi alio per magnam aliquam vim aqua illa retrahatur, eo semper fluxura sit aereo spiritu semper eam quasi comitem trahente. Vnde cum in patentem montis campum, verticemque perueniens manarit, si non habeat, qua tota diffundatur, eam stagnari necesse est, atque ita fit lacus. Fistulis enim aqua ducitur, quo velis, vti docet Plin. lib. 31. cap. 6. Pisces vero in eo generari sapidos, aut innoxios, non aliter cõtingit, quam in reliquis stagnis, seu lacis, pro ratione saxi, limi, salis, aut alterius cuiusque rei.

EQ. Sed non omnes lacus pisces habent. Scribit enim Ælianus hist. anim. lib. 2. cap. 36. in Phæneo lacum esse, qui nullos pisces afferat.

PH. Aristoteles Meteorum lib. 2. cap. 3. rationem adfert: tradit enim in Palæstina lacum esse vehementis amaritudinis, atque salsedinis, in quo nullus extet piscis, quod ibi nullum sit subtile nutrimentum. A nutrimento igitur vel abundat, vel deficit piscium conseruatio. Propterea Puteolis lacus Auernus pisces non habet; idque à nimia profunditate effici putatur, simul & sulfure, tetroque odore. Plinius enim lib. 31. cap. 2. scribit ex Cælio, Auerno in lacu folia imum petere; & ex Varrone etiam aues, quæ aduolauerint, emori. Leander eadem ex Nonio Marcello, atque alijs: adijcitq. id accidere tum à sulfureis venis pluribus, vnde pisces enecantur, tũ à nimia profunditate; excedere enim trecenta sexaginta cubita; & ideo pisces ibi nasci nigerrimos, & breui mori testatur ex Bocatio libro de lacis. At tamen Roberti Regis Hierusalem tempore magnam piscium mortuorum multitudinem eiecit in margines;

fœtidi

fœtidi erant omnes, atque ex sulfure redditi nigerrimi. Bocatius.

TH. Isidorus lib. 13. cap. 19. de eodem Auerno meminit in hunc modum. Auernus Campaniæ lacus est, vocatus, quod aues ibi superuolitare non possint: nam antea siluarum densitate sic ambiebatur, vt exhalans inde per angustias aquæ sulfureæ fœtor grauissimus superuolantes aues halitu subnecaret: quam rem Augustus Cæsar intelligens, deiectis siluis, ex pestilentibus amœna reddidit loca. Hæc ille; & quamquam Strabo lib. 5. non probet hoc, quod de auibus asseruit Varro: sicut etiam experimento negat Ortellius, & Georgius Bruin in Campania, Lucanus tamen carmine id expressit lib. 6.

Principio quod Auerna vocant, non nomen id ab re
Impositum est, quia sunt auibus contraria cunctis.

EQ. Redeamus ad Palæstinæ lacum, quem ex Aristotele recensuimus, Asphaltidem esse puto, in quo pisces non posse ali diximus; neque enim alius lacus est in Palæstina, cui hoc proprium sit. Strabo appellauit Sirbonidem, in quo olim fuisse vrbes tredecim, ac præcipuam Sodomam ambitu stadiorum sexaginta, cuius adhuc visuntur vestigia, id tradidit lib. 16.

TH. Is est dubio procul Asphaltides, cuius originem libet cōmemorare miraculi causa. Ipso Abrahæ Patriarchæ tempore vallis siluestris nuncupabatur, frequentes in ea erant putei bituminis: postea vero ductum est mare salis Moysis tempore: cuiusmodi de hisce rebus ipse scribit Genes. capite decimo quarto. Cum igitur ob infanda crimina vallis illa deleretur (vno Loth Dei seruo erepto) in mare cōuersa est, cum potius in lacū dicendum sit: Genes. 19. Deque eo meminere omnes fere, quotquot Asiaticas historias conscripsere. Nam (vt audiuimus) de eo Aristoteles meminit, & Strabo: præcipue vero Iosephus illarum regionum accola, & insignis historicus de eius laci miraculis doctissime scribit his verbis de bello Iudaico lib. 4. & 5. Asphaltides lacus salsus quidem, ac sterilis est, nimia vero leuitate, & quæ grauissima sunt, in eum iactata fluitant: demergi autem quis in profundum nec de industria facile potest. Denique Vespasianus eius visendi causa venerat, iussit quosdam natandi inscios, vinctis post terga manibus, in altum proijci, & euenit omnibus, tamquam vi spiritus sursum repulsos desuper fluitare. Ad hæc mirabilis est coloris mutatio, quæ ter in singulos dies superficiem vertit, & solis radijs variata resplendet; multis autem locis vomit nigras bituminis glebas, quæ super vndam, & habitu, & magnitudine tauris sine capitibus assimiles natant: ad eas autem lacus exercitores cum accesserint,

nacti quod aggestum est, ad naues trahunt; & quia lentum est, repletas eas abrumpere nequeunt, sed quasi religata scapha pendent à cumulo, donec menstruo mulieris, atque vrina soluatur: est autem vtile, non modo ad compagines nauium, sed ad corporum etiam curationem multis remedijs admiscetur. Hæc ille. Sed Egesippus, qui non longe abfuit ab Iosephi sæculo, cum de excidio Hierosolymitano historiam conscripsisset, de eodem lacu, eadem, & nonnulla insuper miracula alia memoriæ prodidit, cuius etiam disertissima verba libet adferre: ita enim ille lib. 14. cap. 18. Ex Asphaltide, quæcumque mergenda putaueris viuentia, resilire opinio est; & quamuis vehementer allisa statim excuti. Aqua ipsa amara est, & sterilis, nihil recipiens generum viuentium, denique neque pisces, neque assuetas aquis, & lætas mergendi vsu patitur aues: lucernā accensam ferunt aquis supernatare sine vlla conuersione, extincto demergi lumine: & quamuis demersum arte quod viuat, difficile in profundo hærere. Denique Vespasianum ferunt præcepisse, nandi ignaros reuinctis manibus in profundum deijci, eosque omnes illico supernatasse, quasi spiritu quodam venti leuatos, & ad superiora vi magna repulsos resilisse. Ita ille. Atque his testibus miracula hæc confirmasse sufficiat.

PH. Plinius si non omnia asserat, habet tamen aliquid, quo confirmari etiam dicta possint: libro etenim 2. cap. 103. testatur nihil in Asphaltide Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi posse: sed lib. 5. cap. 16. Asphaltides (inquit) nihil præter bitumen gignit, vnde & nomen; nullum corpus animalium recipit, tauri, camelique fluitant; inde fama, nihil eo mergi; longitudine excedit C. M. passuum, latitudine maxima 25. implet minima sex. Atque ex ijs sensisse etiam Plinius coniectatur, pisces in eo non gigni. Solinus quoque c. 36. sic habet: Bitumen gignit Asphaltides lacus Iudææ adeo lentum, & mollitie glutinosa, vt à se nequeat separari: enimuero si abrumpere velis partem, vniuersitas sequetur, scindique non potest, quoniam in quantum ducatur; extenditur: sed vbi admota fuerint cruore muliebris mēstrui polluta fila discerpit spōte, & applicata tabe diducitur paulo ante corpus vnum, fitque de tenacitate connexa contagione partitio repentina. Ita ille.

EQ. Isidorus & ipse non est prætermittendus, lib. enim 13. c. 19. Lacus (inquit) Asphaltis, id est mare mortuum vocatum, propter quod nihil gignit viuum, nihil recipit ex genere viuentium; Nam neque pisces habet, neque assuetas aquis, & lætas mergendi vsu patitur aues: sed & quæcumque viuentia mergenda tētaueris, quacumque arte demersa statim resiliunt: & quamuis vehementer illisa, confestim excutiuntur: sed neque ventis mouetur, resi-

stente

ſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur, neque nauigationis patiens eſt, quia omnia vita carentia in profundum merguntur; nec materiam vllam ſuſtinet, niſi quæ bitumine illuſtratur: lucernam accenſam ferunt ſupernatare, extincto demergi lumine: longitudo eius ſtadijs ſeptingētis octoginta, latitudo ſtadijs centum quinquaginta. Hæc ille; cum quo & Bocatius. At lib. 16. cap. 3. de eiuſdem laci bitumine iterum ſcribit Iſidorus. Bituminis (inquit) quod à lacu Aſphaltide emergit, natura ardens, & ignium cognata eſt; at neque aqua, neque ferro rumpitur, niſi ſolis muliebribus inquinamentis: vtilis ad compages nauium. Hæc ille.

Sunt autem comperti præterea alij bituminoſi laci ab ijs, qui nouum orbem perluſtrarunt. Ouetan. hiſt. lib. 17. cap. 8. tradit eſſe inuentum in orbe illo in prouincia Venezuola. Alium memorant auctores non procul à Babylone à Traiano ſpectatum, ex cuius bitumine muri Babylonici ædificati; & cuius tanta vis eſt, vt muros quouis ferro ſolidiores faciat, vt Dion ſcripſit; ex quo Xiphilinus in Traiano.

PH. Legi alios etiam miraculo emerſiſſe repente lacus ob hominum ſcelera. In Etruria etenim iuxta Collenſe oppidum lacus eſt miraculo factus: cum enim ſanctus Cerbonius Epiſcopus Maſſanenſis apud facinoroſum hoſpitem quemdam diuertiſſet, nulliſq. adhortationibus hominē ad mentis ſanitatem cōuertere valuiſſet, ab eo diſceſſit, ac mox domus ipſa cum hoſpite, ac neceſſarijs omnibus, vniuerſaque ſupellectili demerſa eſt repentino hauſta hiatu, emergenteque lacu: cuius illud proprium memorabile eſt, vt quodcumque lignum iniectum imum mox petat, neque vnquam emergat: piſcibus eſt perpetuo deſtitutus. Leander. Eſt præterea in eadē Thuſcia nō inde valde procul lacus alter, qui ob Gomorrhæū vitiū, quo quiſpiam ibi laborabat, hiatu repentino emerſit, hominem cum tota domo demergens. Leander.

TH. Ira igitur Dei ſcelerum vindex ſemper indidit aliquid memorabile lacis huiuſmodi, nam is, quem diximus apud Collenſe oppidum, velut atramentum eſt tetrum, vel ipſo Leandro teſte: vnde commemorare libet ſæpe Aſphaltidis illam deterrimā aquarum ſtagnantium colluuiē. Suppetitq. memoria apud Veſtrogotos alium eſſe memorabilem: eſt ibi lacus, ſtagnumue multis paſſuum millibus patens; nihil niſi limum in eo eſt, graminibus, fruticibuſque contectum, in illud ſiue pedes, ſiue eques, aut quodcumque animal ingrediatur, demergitur à limo ſuffocatus: ſuperfluunt aquarum riuuli multi; nullaque alia induſtria tranſmitti ſtagnum illud poteſt, quàm pontibus prælongis, numerantur ad quadraginta in Labyrinthi forma inextricabili fere arte compoſiti, vt tradit

Olaus lib. capite decimo nono.

PH. Habent laci etiam sibi proximi diuersas rerum,& aquarũ proprietates,velut exempli gratia in Hibernia Insula prope Foneram tres laci sunt sibi inuicem proximi; in quibus singulis singulæ piscium quorundam species tantum viuunt: quod si vnius speciei, & laci piscis in aliũ forte deferatur, aut moritur, aut per riuulos, qui interlabuntur lacis ipsis,in proprium lacum reptans redit: retulit ex Giraldi historia Ortellius in Hibernia. Simile quidpiam habet Arethusa, ipse lacus commemoratione dignus,de quo iam alias ex Solini c. 38. disseruimus: sed repetere pluribus delectat: Arethusa (inquit) lacus omnia pondera sustinet, huius pisces nunquam se aluco Tigridis fluuij immiscent: neque amnici pisces in stagnum transeunt Arethusæ: quod tamen pluribus explicat Plin. lib. 6. cap. 27. Arethusa (inquit) omnia illata pondera sustinet, & nitrum nebulis exhalat: vnum ei genus piscium est, idque transcurrentis, influentisque Tigridis non miscetur alueo, sicut nec è Tigri pisces in lacum transnatant.

EQ. Strabo hunc lacum non Arethusam, sed Arsaniam nuncupat lib. 11.

PH. Tres sunt laci Armeniæ, quos influit Tigris, alteri (vt iã diximus) nomen Arethusa: at vbi occurrente Tauro monte Tigris in specu mergitur, influit lacum Thespitem, de quo nullum commemorare libet miraculum. Tertius est Arsanias, quem Aristoteles lib. de admir. cap. 51. Ascanium corruptione nominis appellat: traditque nitrosum esse, eiusque aquam adeo vestes emundare, vt nulla alterius egeant purgatione; quin si diutius in aqua eas quispiam reliquerit, eas euanescere. Quod etiam Strabo lib. 11. affirmat, videlicet Arsaniæ laci aquis vestes non tantum purgari, verum etiam absumi. Quin addit quoque, Tigridem huic lacui superfluere, nec laci aquis vlla parte immisceri. Plinius etiam lib. 9. cap. 27. ait Tigridem vicinum Arsaniæ fluere in regione Arhenæ, Claudius Cæsar auctor est, vt cum intumuere, confluant, nec tamen misceantur, leuiorque Arsaniæ innatat. 4. M. ferme spatio. At Strabonem non sequitur Plinius, cum ille asserat Arsaniam nitrosum lacum esse, quod Plinius omisit.

TH. Seneca etiam prodit mirandæ naturæ lacum, vti ex eo tradit Vincen. hist. natur. lib. 5. cap. 44. Quidam (inquit) lacus sunt, qui natandi imperitos ferant; id enim notum est: est etiam in Syria stagnum, in quo lateres natant, & mergi proiecta nõ possunt, licet grauiora sint: sed mea quidem sententia de Asphaltide Seneca ipse sentire videtur, cum Syriæ stagnum esse dicat. natur. lib. 3. cap. 25.

EQ.

EQ. Sunt & qui in Africa lacum alium esse affirment, Apuscidamum nomine, in quo omnia fluitant, nihil mergitur. Plin. lib. 31.cap.2.quod etiam tradit Isidorus lib.13.cap.13. Sed quid externa quærimus Asiæ, aut Africæ miranda, nostro hoc Europæ cælo non desunt iam dictis æqualia, quin maiora: quandoquidē laci sunt habentes Insulas nauium more fluitantes, id habent Mela lib.2. c. 5. In Gallia (inquit) Narbonensi Salsulæ fons, non dulcibus aquis defluens, sed salsioribus etiam quam marinæ sunt, iuxta campus minuta arundine, graciliq. peruiridis, cæterum stagno subeunte suspensus; id manifestat media pars eius, quæ abscissa proximis ripis, velut Insula natat, pelliqne se, atque attrahi patitur; quin & ex ijs, quæ ad imum perfossa sunt, suffusum mare ostenditur: atque ita fit, vt in eo stagno etiam campus fluitet, non mergatur.

PH. In ipsa etiam Italia, in agro scilicet Reatino Cutiliæ lacus est, in quo Insulam fluctuare M. Varro tradidit, Plinio teste lib. 3. cap.12.cui accedit Macrobius Satur. lib.1. cap.7. qui ex eodem M. Varrone sic habet: Lacu Cutiliensi Insula deprehensa, amplissimus enim cespes, siue ille continentis limus, seu paludis fuit, coacta cōpago virgultis, & arboribus, in siluæ licentiam comptus, instātibus per omnem lacum fluctibus vagabatur. Hæc ille. Sed huiusmodi Insularum fluctuatio non est conferenda cum fluctuatione illa, quā de Chemni Insula tradit Mela lib.1.cap.5. In quodam (inquit) lacu, non longe ab origine Nili, vbi nobis Antichtones, atque Antipodes, Chemnis Insula lucos, siluasque, & grande ædificium sustinens natat, & quocumque venti agunt, pellitur.

TH. Hæc vno, atque altero tantum lacu miracula fiunt, vt supernatent onera: at sanctis Dei omnes vbique laci onera sustinebunt, vt iubentibus pareant. Sicut enim Elisei iussu ferrum, quod iam diximus, in summo fluminis enatauit 4. Reg. cap. 6. ita & seruis Christi alijs contingit: nam sanctus Benedictus consimili virtute peregit ad Sublacum. Cum enim Gothus quidam vepribus abscindendis operam nauaret iuxta laci ripas, ferrea falx, qua ad illud opus peragendum vtebatur, è capulo prosilijt in lacum, cuius eo loci profunditas tanta erat, vt repetendæ falcis nulla spes vlterius superesset. Falce igitur deperdita, Gothus tremebundus ad Maurum monachum cucurrit, suæ ignauiæ culpam accusans, ac dolens. Quod cum Mauro monacho deferente Benedictus audisset, ad lacum se contulit, moxque falcem de profundo resilientem ad capulum ipsum in superficiem redire à Deo impetrauit. Hæc ex Gregorio dialog. lib.2.cap.6. Pedibus quoque siccis lacum inambulabant viri Dei. Christus enim ipse stagnum Genezareth inambulauit Matth.14. Marci 6. Ioannis 6. Quod & Petrus effecisset, nisi in

fide titubasset. Gratia igitur Dei post Petrum Mauro obedientiæ virtute freto contulit, vt lacum inambularet, ob quam obedientiam vnice à sancto Benedicto diligebatur. Quin etiam quum aliquando ad hauriendam aquam Placidus abijsset, dimisso in lacum vase, vestigijs infirmis à vase tractus in lacum delapsus est, quem mox vnda rapuit, & à ripis eum absorbens in vlteriores laci aquas attraxit: quod Dei reuelatione cum sancto Benedicto innotuisset, Maurum celerrime aduocauit: iussitque, vt ad Placidi submersi subsidium festinaret. Is, benedictione percepta, ad patris imperium concite perrexit, eumque in locum, quo Placidus vndis obruebatur, per terras se proficisci existimans, super aquas cucurrit: Placidumque per capillos arripiens, eodem, quo aquas inambularat, cursu redijt, Placido in tutum locum constituto; vt scribit Gordianus eiusdem Placidi, ac Mauri necessarius, in vita sancti Placidi, quod ex eo etiam tradidit S. Gregor. dialog. lib. 2. cap. 7. Lacus igitur, quo omnia merguntur, omnia sustinet pondera, si Dei serui id præcipiant. Sed de ijs satis.

EQ. Sicut igitur ij, quibus natura dedit, vt in eis grauia submergantur, seruorum Dei virtute naturam immutant, vt etiam grauissima sustineant: ita è contra, si lacus sit, in quo omnia etiam leuia submergantur, & nihil innatet: serui Dei naturam huiusmodi conuertent, quandocumque huiusmodi miraculum fieri expedierit. Ideoque cum compertum sit in India stagnum esse, cui nomen Siden, & in eo, vt Ctesias tradit, nihil innatet, omnia submergantur, Plinio teste lib. 31. cap. 2. quod etiam Isidorus tradidit lib. 13. cap. 13. & Bocatius, ac præterea alij etiam laci eiusdem naturæ sint, vt in eis etiam folia imum petant, de quibus etiam ratiocinabimur: quotiescumque fuerit opportunum in Dei gloriam, & animarum salutem, efficient viri pij, vt etiam leuia immergantur, non secus, ac grauia, rursumque vt innatent & grauia simul, & leuia quocumque cuiuslibet regionis lacu; quin etiam efficient, vt leuia submergantur, innatent grauia, conuertendo enim naturæ opera in quaslibet velint vires, potestatem fidelibus Dominus dedit. Propterea cum iuxta Acraganta lacus sit maritimæ aquæ salsedine comparandus, sitque illi proprium, vt prorsus nihil in eo immergi possit, Strabone teste libro sexto, contra efficient viri pij, vt omnia in eo (si expediat) immergantur. Sed de ijs satis.

PH. Commemorandi modo sunt quorundam stagnorum effectus naturæ, in quibus diuinæ maiestatis elucet potentia. Primumque de illo libet proloqui, qui humano generi perniciem adferret, si ex illo omnes biberent, velut vinum bibitur. Nam tametsi

metsi in vino sit luxuria, vt sanctus Paulus tradit Ephes. 5. Ideoque moderatius sit sumendum: tamen in Bœotia lacus est, cuius epotæ aquæ ad Venerem stimulent. Isidorus id tradit libro decimo tertio capite decimo tertio. Bœotiæ (inquit) lacus furialis est, de quo qui biberit, ardore libidinis exardescit: quod etiam ex libro de natur. rerum. Vinc. tradidit histor. natur. libro quinto capite quadragesimo quarto.

EQ. Præstat igitur ab aqua hac abstinere, quam vino: quod nonnisi immoderatius sumptum Venerem excitat.

PH. Prouidentia diuina peroptime consuluit, vt extra cælum hoc nostrum lacus ille sit positus; ne à multis quæreretur, cum tamen, vbi facultas eius bibendi est, non admodum ad potandum ab accolis quæratur.

TH. Eget hoc nostrum cælum Clitorijs aquis, quæ & vini tædium gignunt, & ideo etiam Venerem valent extinguere. Plin. lib. 31. cap. 2. Vinum (inquit) tædio venire ijs, qui ex Clitorio lacu biberint, Varro tradit; eadem etiam scripsit Isidorus libro decimo tertio capite decimo tertio, quo loco tametsi dicat Italiæ lacũ esse, aut fallitur, aut corruptus locus est, cum pro Italiæ, Arcadiæ restituendum nomen sit. Ouid. 15. Metamorph. carmine huius laci meminit.

Clitorio quicumque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit.

PH. Nescio an expediat laudare, an damnare lacum huiusmodi; nam si in vino veritas, vt in prouerbio est, nihil aliud fieri videtur aquis huiusmodi, quam induci veritatis odium.

EQ. Est in vino veritas, quoniam ebrijs effutire perfacile est, occulta quæque pandere; sed & (obruto cerebro) caute loqui illis non licet. Itaque huiusmodi veritatis assertores proditores potius, quam veraces dicendi sunt, atque ideo iure è Clitorio lacu porrigendi illi calices essent, vt sobrietate vtentes & cautius loquerentur, & verius: præsertim quoniam vinum immodice sumptum venenum potius dicendum est: vnde iure antidotum eius veneni peroptimum fuerint ex Clitorio lacu epotæ aquæ.

TH. Argute dictum. Verum agamus de venenatis stagnis, postea etiam de salubribus acturi.

PH. Sunt laci adeo tetro odore, vt ad eos quemquam accedere non permittant, cuiusmodi Gelonius lacus solo odore proximantes abigere solet. Solin. capite decimo. Est & alius, cui nomen Crobsitaria, ex quo qui biberint, moriuntur; quin & ij quoque, qui

eius aquis se lauerint, vt Bocatius tradit; qui adijcit Ampsanctum quoque lacum apud Lucanos adeo letali odore esse, vt superuolantes aues necet.

E Q. Vt solo odore perimens admodū exitialis est lacus hic, ita periculis pleni sunt alij, de quibus agendū est, & primū de quo tradit Marcus Polus libro primo capite decimo septimo. Scribit is in Chermain Persidis deserto lacum compertum esse, non admodum late patentem, cuius aquæ præuirides sunt, ipsisque virentibus pratis concolores: amaras præterea, ac salsas esse, quarum si vel guttula tantum ebibatur, gignere incredibile ventris profluuium; præterea cum ex eius aqua sal conficiatur, si vel minimum eius salis granum quis ederit, eodem profluuio laborare eum necesse est. Hæc ex illo; idque occultissima ratione efficitur.

P H. Rerum occultissimas naturas inuestigare nonnisi longo vsu possumus. Si quis enim philosophari iuxta eum locum percommode posset, inuestigatu facilis foret ratio, vnde & ab aquis, & à sale profluuium gigneretur; frigiditatis ratio in profluuijs ventris præcipua est. Ideoque & in aquis, & sale eius soluendi vim esse facile coniectari licet, quod sal ille plurimum aquæ, ignis minimum habeat: ex igne enim, & aqua sal constat, vt memorat sanctus Hilarius commentario in Matth. canone 4.

E Q. Nec hoc venenum euidens est, forsitan nonnullis fuerit apertissimum remedium. Illud perniciosum duco, quando in lacu venenata sunt animantia, à quibus sibi cauere sit perdifficile, sicuti de Arabicis paludibus constat, quas anguibus refertas esse omnes prodidere: Solin. enim cap. 34. tradit quascumque Arabicas paludes pennatos angues mittere, quorum tam citum virus sit, vt morsum ante mors, quam dolor sequatur. At è contra alius lacus est apud Petrenses, & ipsos Arabicos, qui serpentibus sit noxius, homini vero sit salutaris. Solin. cap. 10. & ex illo Bocatius.

T H. Est & in Media lacus Spauta, in quo sal enascitur, statimque congelascit, at illico sumptus dentes dolore afficit, corroditque plurimum; oleo tamen mitigatur: & quod est admirandum, cum salem gignat, ipsa tamen aqua dulcis est, ambustisque vestibus succurrit, si immergantur. Strabo libro vndecimo.

E Q. Salem è lacu scaturire plurimum contingit & alijs stagnis fontium modo, vt in Armenia lacus Mantianus aquis salsissimis, & fontibus salis scatet, patetque propemodum quanta est palus Mæotis. Strabo lib. 11. sed maiore miraculo contingit disserere de Æthiopicis lacis quibusdam peramplis, & inuicem pro-

proximis, suntq; in regione Liciæ, iuxta promontorium Pitolaum, alter igitur suauem, potabilemque fert aquam, alter vero salsam. In eo, qui suauē habet, gignuntur hippotami, pisces equina forma. Strabo lib. 16.

PH. Adhuc à Strabone commemorare libet lacum, cui nomen Tatta. Fluit ex eo salsus à fonte, cuius aqua quæcumque aspergātur, aut madescant, adeo facile salis formam accipiunt, vt statim humor congelatus appareat; quin immersus è fune circulus educitur statim in corollæ salis formam: & quod longe magis admirandum est, aues si præteruolantes summa alarum parte aquā paulisper attigerint, statim quasi visco captæ, volandi vim amittunt, illico congelatis, ac sale pennis conglutinatis. Strabo libro duodecimo.

TH. Admirabilius commemoratur stagnum in Peruaco noui orbis, cuius aqua potabilis, & suauis est, at solum, imumque eius est è sale albo stratum. Petr. Hispal. par. 5. cap. 25. at in Hispaniola Insula lacum esse aquis præsalsis idem Hispal. p. 5. cap. 3. & in fine. Et sane in orbe nouo frequentissimi sunt salsi laci; nam in Insula Hispaniola aliquot salsi, aliquot dulces sunt. Petr. Mart. sum. Ind. Lacus salsus in Hispaniola, in prouincia Bainoa, triginta pass. mill. longus, latus 12. adeo procellis commouetur, vt nauigia absorbeat: & quod mirum est, absorpta numquam redduntur neque lignea, neque ipsa corpora defuncta, neque vlla natandi peritia prodest in huiusmodi naufragijs. Petrus Martyr summ. Ind.

Lacus vnus in orbe nouo diuisus est dulcibus aquis ad Austrum, salsis ad Septemtrionem, in dulci aqua quinque vrbes constitutæ sunt, in salsa Mexicum amplissima omnium vrbs: furunt ex binæ aquæ laci alternatis vicibus procellosis motibus, atque alterutrum ipsis ex ostijs aquas communicant. Cortes. 2. relat. & Alumn. Cortesij de reb. Temistitan. Lacus totus patet ambitu ad centum viginti pass. mill. qui pisces sunt in aqua dulci, sunt maiores, eiusdem autem speciei in salsa sunt minores. Ibidem.

PH. Extat lacus Geluchalat in Georgianorum prouincia, patens ambitu centum pass. mill. & eo amplius, salsus: in ipso monasterium extat sancti Leonardi. In hoc lacu nullus vmquam toto anno piscis comperitur, præter tempora quadragesimalia: nam initio Cinerum vsque ad Paschatis vigiliam refertissimus est sapidissimis piscibus: Paschatis aduentu omnes pisces inde alio migrant. Marc. Pol. lib. 1. cap. 5. Sed & in Armenia salsus lacus compertus est longitudine ad pass. trecentum millia, latitudine maxima centum quinquaginta. Auctor incerti nominis, qui Persidem

lustrauit, capite sexto apud Ramusium tomo secundo.

E Q. Et à Strabone libet etiam aliud proferre, non contemnendum: in regione Gadara scribit ille lib. 16. lacum esse, cuius aquam pecus quod biberit, pilis, vnguibus, ac simul etiam cornibus omnino destituitur.

P H. Hoc non est mundare corpora, sed corrumpere, & absumere: sunt tamen etiam laci, qui & emundent corpora miro modo, nihilque lædant; quidam verò etiam lædunt: libetque proferre eũ, de quo Aristoteles de admiran. cap. 108. Scriptum (inquit) reliquit is Polycritus, qui res Siculas carminibus complexus est, in loco quodam mediterraneo stagnũ quoddam esse exiguum, ambitũ clypei habentem, atque id aquam habere pellucidam, ac reliqua non turbulentiorem: si quis igitur se loturus in hunc deuenerit, in magnum spatium dilatatur, quod si rursus alij multo etiam dilatatur, denique in tantum spatium, quantum ad capiendos quinquaginta homines sufficiat: quem numerum vbi ceperit, rursus ex profundo extumescit, corporaque se lauantium in sublime extollit extra se in solam aridum: quod cum factum fuerit, iterum in prioris ambitus formam decrescit: neq. in hominibus solum id efficit, sed etiam si quadrupedes eadem de causa ingrediantur.

T H. Nisi quod vereor superstitiosam rem esse, admirarer plurimum: ille enim numerus lotioni præscriptus superstitione non vacat, atque ideo figmentum poeticum esse nemo dubitabit, tametsi vel ipse Aristoteles id commemorarit.

P H. At superstitione caret absque dubio, quod Plinius habet lib. 2. cap. 103. Nam ceu admirandum tradit in Salentino iuxta oppidum Manduriam lacum esse ad vsque margines plenum, cumque neque exhaustis aquis minui, neque infusis augeri. Hæc ille. Id efficere solet subiecti soli ratio, sicut mare ob subiectos meatus, nullis fluminibus augeri potest, neque detractis minui.

E Q. Sed redeamus ad lacus, quorum aquæ corpora emundant.

P H. Mela lib. 3. cap. 4. tradit apud Macrobios lacum esse, quo perfusa corpora, quasi inuncta pernitent: quin etiam addit adeo liquidum esse, vt ex eo bibatur. Et (quod præcipuo miraculo haberi debet) adeo infirmũ esse scribit, vt ad sustinẽda quæ incidũt, aut immittuntur, non valeat: folia etenim etiam proximis decisa frondibus non innatant, ferre enim ea non potest, sed passim, & penitus absorbentur: cui etiam Solin. cap. 32. suffragatus est, cuius hæc verba sunt. Apud Macrobios lacus est, quo perfusa corpora velut oleo nitescunt: ex hoc loco potus saluberrimus, sane adeo liquidus est, vt ne caducas quidem vehat frondes, sed illico

 folia

folia lapsa, ad fundum demittat laticis tenuitate.

TH. Si de aquarum emundatione loqui in animo est, quid potest admirabilius dici, quam id, quod de Probatica piscina Euangelica lectione didicimus? de qua sic habet Ioannes Euangelista cap. 5. Est autem Hierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens: in his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua: & qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacũque detinebatur infirmitate.

Hic lacus omnes totius orbis lacus virtute excessit: si aliquibus aquis mundantur vlcera, refrigerantur nimis calida, aut calefiunt nimis frigida, seu etiam exsiccãtur humidiora, aut humectantur sicciora; non tamẽ omnibus ægritudinibus medentur, vti huius piscinæ diuina virtus fuit; virtutem etenim eam ibi ideo Deus adscripserat, vt Sacramentũ Baptismatis præsignaretur, cuius aquis omnia crimina delerentur, & corporis incolumitates, quandocumque expediret, quisque consequeretur.

EQ. Hoc docuit & beatus Ioannes Chrysostomus in explanatione illius quinti capitis Ioannis hom. 35. Probatica piscina &c. Quis (inquit) hic curationis modus? quid per hoc nobis mysterium significatur? non temere, nec ab re hæc, sed futura nobis tamquã imagine, & figura quadam describuntur: ne res nimium incredibilis, & inexpectata, accedente fidei virtute, multitudinis animos offenderet. Quænam igitur hæc descriptio? Futurum erat Baptisma planum maximæ potestatis, & gratiæ purgaturum peccata, pro mortuo riuum effecturum, & mox huius aquæ natura per se non sanabat, siquidem semper sanasset, sed duntaxat, cum ab Angelo mouebatur: ita & in nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. Hæc ille. Sed quia etiam corporum incolumitates ex Baptismatis lacu, seu lauacro suscipi dictum est, optarim id nosse exemplo.

PH. Illud mihi occurrit, quod accidit Ottiliæ mulieri, quæ ob sanctitatem pijssime colitur apud Argentoratum; illa enim circa annum Domini septingentesimum cæca à natiuitate in Baptismate visum recepit, exercuitq; postea monasticam vitam in Alsatia. Illustrissimus Cardinalis Baronius 13. Decemb.

TH. Sunt perplura alia exempla; atque imprimis libet reminisci, quod tradit Socrat. hist. lib. 7. cap. 4. Iudæus (inquit) qui à multis iam annis paralysi conflictatus in lecto decubuerat, cum omnia curationum, & medendi genera, omnesque Iudaicas pre-

ces, ac vota expertus, nihil plane inueniret remedij, tandem ad Baptismum Christianorum confugit, pro certo persuasus, huius tamquam veri medici adiumento se ad integram valetudinem restitutum fore; quæ res erat quamprimum Attico Episcopo significata. Ille igitur Iudæum fidei articulis instituens, & spe in Christum ei annuntians, iubet ad baptisteriũ in lecto apportari. Iudæus paralysi oppressus simul ac Baptismum sincera fide recepit, & ex lauacro Baptismatis erat elatus, confestim morbo liberatus est & ad sanitatem restitutus. Hæc curatio diuina Christi virtute, nostris temporibus hominibus declarata fuit: qua quidem re ex Gentilibus complures ad credendum inducti, Baptismum receperunt. Hæc ille, cui subscribit Cassiodorus hist. trip. lib. 11. cap. 4. & Theophanes apud Anastasium Bibliothecarium anno Domini 450. Zonaras in Theodosio Iuniore. Niceph. lib. 14. cap. 11. Sed antequam hic Iudæus à paralysi liberaretur Baptismo, iam Theodosius senior Imperator, & ante Theodosium Constãtinus Magnus aquis Baptismi à morbis curati sunt. Theodosius enim (vt habet Cassiod. hist. trip. lib. 9. cap. 6.) ab Acolio Thessalonicensium Catholico Episcopo baptizatus defensione Niceni Concilij, & fide seruata, ab ægritudine liberatus est. Id etiam habet Socrates hist. lib. 1. cap. 6. Niceph. lib. 12. cap. 6.

Constantinus etiam Magnus baptisma Siluestri manibus suscipiens, è lacu baptisterij incolumis à lepra surrexit. Damasus Pontifex illius sæculi testis apertissimis verbis testatur in hũc modum: Siluester in exilio fuit in monte Soracte, & postmodum rediens cũ gloria baptizauit Constantinum Augustum, quem curauit Dominus à lepra. Hæc ille: suffragatur etiam Greg. Turon. Gall. hist. lib. 2. num. 31. Clodoueius Rex poposcit se à Pontifice Remigio baptizari: procedit velut nouus Constantinus ad lauacrum deleturus lepræ veteris morbum, sordentesque maculas gestorum antiquorum recenti latice deleturus. Zonaras etiam auctor Græcus, enarrata Constantini lepra, ac studio curandæ eius, ex infantium sanguine, enarrato quoque somnio, quo Petrum, & Paulum sibi assistere viderat, in ipso Constantino paulo post princ. sic habet. A somno expergefactus Imperator Siluestrum reuerenter accersiri iubet: à quo arcanis nostræ religionis instruitur, baptizatur, & è sanctissimo illo balneo sanus, & integer ascendit: eadem & Niceph. lib. 7. c. 33. Quod apertissima narratione ipse idem testatus est Cõstantinus in suo edicto: neque enim vlla huius rei apud Catholicos dubitatio est, eum à lepra interna, simul & externa Baptismo conualuisse.

E Q. Assentiri huic veritati Romana Ecclesiæ præceptis ducimur

mur: neque enim falli potest: præsertim accedentibus tot huius veritatis assertoribus.

TH. Est autem tanta in lacu Baptismi etiam in restituenda valetudine vis (cum expedire Deo videtur) vt etiam aqua prorsus deficiente, extrema penuria oppressi, si quantum in illis est, efficiãt fide, & opere, vt prolatis Baptismi verbis, etiam incolumitas restituta comperta sit, ob animi votũ ingrediendi lacum Baptismatis, cum facultas adfuerit. Andreas enim Abbas sese in Palæstinæ eremo spectasse testatur Hebræum quendam incidisse in letalem morbum. Febre igitur nimium inualescente, cum iam iam præ siti, & inedia, ac morbo periturus esset, spiritu Dei tactus rogauit comites, vt eum baptizarent: cumque eo loci nihil nisi arena esset, aquæ verò penitus nihil, arrepta arena, eum baptizauit Abbas Theodorus dicens: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, semper immergens capiti arenam: re peracta, continuo sanauit, & corroborauit eum Christus Deus noster, vt nullum iam in eo pristinæ infirmitatis remaneret indicium, vel qualiscumque passionis, sed sanus, & valens cum omni alacritate, & florido aspectu, quod reliquum erat itineris per eremum ambulauit, semper comites præcedens, donec venientes Ascalonem, vbi matura habita consultatione, etiam in Iordane eum baptizarunt, vt aqua verus Baptismus conferretur. Hæc Sophron. in prat. spir. cap. 176. Vnde tantum virium habuit fides, & votum in hoc Baptisma vera aqua perficiẽdum, vt & animæ, & corporis incolumitatem attulerit.

Quandoque vero Deus, etiam vbi aqua desit, miraculo scaturire facit lacum, vt credentium votis satisfaciat in Baptismo conferendo, vt in Soruba vico ad radices montis, in quo sita est Cæanensium ciuitas. In eo baptisterium est, quod in sanctis Epiphanijs sudat, qui sudor per tres horas continuis incremẽtis augetur, & post Baptisma peractum decrescere incipit, & tribus alijs horis sensim deficit. Sed & in castello Cedebratis, quod sub monte Ænoandron ciuitas situm est baptisterium, in Paschali sanctæ Resurrectionis festiuitate, cum sit lapis vnus, ex seipso impletur, duratque aqua illa vsque ad Pentecosten, moxque transacta Pentecoste, euanescit. Vtraque ista miracula in prouincia Lyciæ fiunt. Hæc vti compertissima, & verissima tradit Sophron. prat. spir. cap. 214. 215.

PH. Ex ijs igitur constat, efficaciorem esse fidem, deficiente aqua, quam aqua sine vera fide. Quod patere potest ex eo, quod contigit Deuterio Episcopo Arianæ perfidiæ sectatori. In vrbe enim Constantinopolitana, cum is quendam ijs verbis baptizaret (recedens ab ipsius Domini præceptis, & Ecclesiæ perseuerante obseruatione) Baptizatur Barbas in nomine Patris per Filium in Spiritu

sancto.

sancto. Mox vnda, quæ in sacro lacu, & baptisterio erat, repente disparuit, & Barbas inde perfugiēs miraculum id omnibus promulgauit, vt tradit Niceph. lib. 16. cap. 35. eadem Platina in Anastasio secundo, nisi quod baptizantem ipsum Barbam nuncupat, cum verius ipse baptizaretur.

EQ. Consimile referre libet de Anabaptista quodam Iudæo: is cum è baptismatis ficta simulatione magnum quæstum se facere animaduerteret, sæpius illud iterauit: at tandem cum lacus baptisterij aqua oppletus iterationi Baptismi pararetur, inscio baptizante, diuina quadam virtute, quæ oculis cerni, percipiue non poterat, subito exhausta est. Deindeque rursum oppleto baptisterio aqua, rursum eadem aqua penitus euanuit. Hæc Socrates lib. 7. cap. 17. Cassiodor. trip. lib. 11. cap. 14. Niceph. lib. 14. cap. 17.

PH. Memini tamen me legisse etiam eos, qui simulate ad Christi Baptisma sese contulissent, corporis incolumitatem suscepisse, quod beneficij corporalis consequendi spe ducerentur. Sophron. enim in prat. spir. cap. 198. hæc habet in persona S. Athanasij: Audiui aliquando à senioribus nostris, quod beato Petro Episcopo, & Martyri, cū facta esset mortalitas, & plerique ad Baptisma mortis timore confugerent, apparuerit Angelus humana specie dicens: Quamdiu huc mittis marsupia ista signata quidem, inania autem prorsus, & vacua, & nihil intus habentia? Erant itaque, quantum ex Angeli voce conijcere licet, signum habentes Baptismi: quoniam & beneficium aliquod existimarant se consequi, si Baptisma susciperent, atque idcirco baptizati sunt. Hæc ille.

TH. Non est ambigendum ad aliquid saltem corporeum proficere simulatam fidem, quando id agit, atque agere intendit, quod agit Ecclesia, & cuiusmodi fuit Athanasij sententia: at si non intendat agere, quod agit Ecclesia, neque baptizatur, neque vllum beneficium consequetur, vti Theologorum est doctrina; & de ijs satis.

EQ. At qua ratione in Campania Miseno promontorio accolæ piscinam mirabilem vocant loca quædam subterranea, conseruandis dulcibus aquis exædificata, lacique vicem referebant?

TH. Nihil ibi admirabile ad hominum incolumitatem, neque piscium vllum ibi viuarium fuit; sed corruptela vulgi rei nomen imposuit.

EQ. Qualis igitur ille est locus, vt mirandus videatur?

TH. Forma, & sumptus ad humana commoda excogitata à L. Lucullo omnium Romanorum ditissimo viro. Erat is locus olim ipsius villa Baiana dicta: ibi enim ipse hibernos menses exigebat, sicut æstiuos apud Thusculanū, Plutarcho teste. Est autem in ipsius promontorij, ac peninsulæ visceribus peramplum ædificium calce,

late-

Intereque constructum, centum cellulas concameratas admirando ordine continens: descensus in illa erat gradibus 40. quatuorque columnarum ordinibus, idest, quintuplici porticatione; columnæ singulæ quadratæ crassæ pedes ternos, & eo amplius, altæ pedes duodenos; & à solo concameratio tota distat altitudine pedes 25. longitudo tota est ad pedes quingentos, latitudo ad ducenta viginti. Spiracula quoque opportunis locis non pauca sunt. Cellulis autem sunt sua ostiola, per quæ difficulter est aditus. Fuit igitur hoc opus ædificatum ad colligendas, vt cisternarum vsus habet, aquas dulces. Leander, & Georgius Bruin in Campania, & indice in L. Lucullo: at nihil aliud ibi admirandum, nisi quæ miratur vulgus, opes scilicet, & humana commoda. Atque ita illarum collectio aquarum laci esse dici potuerunt. Sunt tamen præter omnem ambiguitatem à natura ingentes laci subterranei, stagnantibus aquis tanta vastitate, vt paludes ingentes adæquent, & quãdoq; ipsum etiam mare, & oceanum ipsum; id perspicuum nobis facit Seneca natur. lib. 3. cap. 8. Quemadmodum (inquit) in exteriore parte terrarum vastæ paludes iacent, magni, & nauigabiles lacus: nec minus illa stagnãt, quam apud nos oceanus, & sinus eius; immo eo latius, quo plus terra in altum patet: at cap. 19. Habet non tantum venas aquarum terra, ex quibus corriuatis flumina effici possunt, sed & amnes magnitudinis vastæ, quorum alijs semper cursus est, donec aliquo sinu terræ deuorentur; alij sub aliquo lacu emergunt: libro autem 4. c. 30. Immanes, ait, sunt in terrarum abdito lacus, & multum maris conditi, multum fluminum per operta labentium. Hæc ex illo: nemo tamen scrutatus est, nec potuit in illis tantis latebris. Sed prosequamur alios admirandos lacus.

E.Q. Lacus aliquando sunt adeo incredibili profunditate, vt inter miracula enarrentur. Sine fundo lacus esse scribit Seneca natur. lib. 3. cap. 19. sed non carent fundo, sed inscrutabile est. Id præcipuum de Auerno lacu Puteolano fertur, & insignes viri experti sunt funibus ex cymba in profundum missis, qui nũquam imo eius comperto defessi casso labore funes exciderunt, & cum suo ferreo pondere mergi eas maluerunt, quam in cymbam retrahere. Ita fit, vt is inscrutabilis profunditatis iure asseratur: attamen, vt alias diximus, passibus trecentum, ac sexaginta peruenitur in imum, ex Leandro, & ex ipso Bruin in Campania.

P.H. Solinus cap. 10. inscrutabilem quendam lacum non ob profundum eius, sed ob alia ijsce verbis memorat, iuxta Pelorum in Sicilia lacum esse, in cuius (inquit) medio ædificium quoddam est, quod termini vicem gerit, quo progredi non posse vlterius demõstratur. Illuc vsque etenim cuique progredi impune licet, quod

crure-

crureteaus aqua pertingat: at quod vltra ædificium illud est, nec explorari licet, nec attingi; si quis vlterius progressus se aquis illis commiserit, mire affligitur, quantamque sui partem ingurgitauerit, tantam perdit. Ferunt quendam in hoc altam (quantam longissimam poterat) iecisse lineam, eam vt recuperaret, dum merso brachio nisum adiuuat, cadauer manum factam. Hæc ex illo. Nisi tamen hoc ad superstitionem forsan pertinere putetur, quod ædificium illud Ara priscorum fuerit. Attamen & frigiditas aquæ, & perniciosus humor ex imo laci resiliens venenatus forsan id efficere potest: sicut in Arcadia Nonagri regione in montibus ex saxo stillantes frigidissimos humores, quos nec argenteum, nec æneum, nec ferreum vas sustinere potest, vti iam alias diximus, quod & repetit ex Vitruuio Archit. lib. 8. Vinc. hist. natur. lib. 5. cap. 41. Sunt enim illæ aquæ Stygiæ.

TH. Posset ita res se habere: verum vt inscrutabiles lacus prosequamur, in Aquilonari plaga Insula est, cui nomen Bornolm, sub Dacici Regis ditione, in ea nonnulli existunt laci, quorum profunda inscrutabilia sunt. Olaus lib. 3. cap. 10. qui etiam addit apud Delarcalos eodem Aquilonari tractu in continenti reperiri lacum adeo immensæ altitudinis, vt nulla ex funis longitudine etiam pondere appenso vmquam in imum vsque potuerit quisquã pertingere. Sed & laci quidã perexigui, qui putei latitudinẽ non excedãt, eiusdẽ immẽsæ altitudinis sunt, nullaq. arte aut industria pertingi potuerunt ipsorum ima. Hæc ex illo. Alius apud Puteolos lacus est, cui nomen est Aniano, profunditatis incompertæ, nullum in eo animal viuit, præter ranas, cum tamen octo mill. pass. sit eius ambitus: in ipsum Iunio mense serpentium globi innumeri decidunt; neque vsquam visuntur viui, vel mortui; propterea proxima specus pestifero est spiritu. Ex Bocatio. Ij igitur laci tametsi inscrutabiles sunt, nihilominus ab inscrutabili Dei virtute vincuntur, quum & exsiccari, & tranari possint à Dei ministris veram fidem tenentibus. Nam Gregorius Thaumaturgus stagnum exsiccauit, vt scribit Gregorius Nyssenus in eius vita. Sic enim ille: Duo fratres ætate iuuenes, qui paternam hæreditatem nuper inter se diuiserant, vnum stagnum vendicabant, vterque totum id habere contendens, & non admittens alter alterum in societatem possessionis. Fit Gregorius causæ arbiter, qui cum ad locum peruenisset, in arbitrio vsus est suis legibus, hoc agens, vt reconciliarentur iuuenes, & redirent in gratiam, & lucrum pacis existimarent vectigali præstantius. Sed cum nihil proficeret, quin illi ad manus conserendas se pararent: permanens homo Dei in stagni ripis, & totam noctem agens insomnem, fecit quoddam Mosaycum in aqua miraculum;

non

non ictu virgæ profundum in duas partes scindens, sed eam totam tamquam terram consolidans effecit continentem plane aridam, & omni humore vacuam, & ne in cauo quidem vllo vllas habeat aquæ reliquias; quæ ante orationem instar pelagi exundabat.

EQ. Eadem enim virtus, qua illum exsiccauit lacum, exsiccasset dubio procul eos, qui & inscrutabiles, immensæque profunditatis sunt. Sicut igitur viris Dei nihil resistit fide omnia operãtibus, ita intranabiles laci ab eis fiunt tranabiles: lacus enim, in quo S. Blasius à tortoribus iniectus fuerat, sese exhibuit velut pontem solidissimum ad sustinendum eum: at cum lictores persequi hominis Dei vestigia auderent, & ad illum vsque accedere niterentur, absorpti fluctibus sunt, vsque ad numerum 68. Metaph. in vita sancti Blasij apud Surium Tomo 1. Februario. Quibus & illud confine subijciam: cum enim Honorio Imperatore mortuo Ioannes quidã Imperium per tyrannidem affectaret, & collectis plurimis Barbarorum copijs auxiliarijs Theodosio Imperatori insidias haud dubie structurus Rauennæ commemoraretur, preces pij Imperatoris plurimum momenti aduersum illum habuere. Angelus enim Dei in habitu, & forma pastoris ducem itineris Theodosij copijs se præbuit, & per stagnum Rauennæ adiacens deduxit, qua via nemo vmquam iter fecisse commemoratur. Deus igitur qua transiri nõ poterat, transitum Theodosij militi patefecit. Ille tum copijs per stagnum, cuius aqua diuina ope penitus exhausta fuit, traductis, portas ciuitatis, quas apertas offendit, ingressus, Tyrannum opprimit. Socrates hist. lib. 7. cap. 23.

PH. Fit itaque apertissimum ex ijs, Deum in se credentibus, & ad se confugientibus omnia dare peruia, siue maria, siue stagna sint: sicut quisquam sui nominis persecutoribus repentino modo vbi campus est, efficit stagna, vti iam de Asphaltide diximus: emergunt enim laci quandocumque ei libeat. Ipsis enim Ethnicis (sed rem ipsam, auctoremque ignorantibus) sæpe id contigit. Plin. itaque lib. 2. cap. 88. scribit in Campania oppidum haustum fuisse profundo, alioque motu terræ stagnum emersisse. Tradit præterea Liuius lacum in Albano nemore absque vlla aquarum colluuie, è cælo, aut aliunde ita auctum, vt effunderetur, quod prodigij loco cum habitum est, vti ille habet dec. 1. lib. 5. Quod Zonaras narrat explicatius Tomo 2. his verbis: Bello Romæ aduersus Veientes orto, interea lacus Albanus tumulis vndique sæptus, cum nullum haberet aqua exitum, dum Veij obsidebantur, ita inundauit, vt aqua vltra montes euoluta ad mare decurreret.

EQ. Commemorabilior est repentina illa inundatio, de qua ex Zonara eodẽ tomo 2. meminimus alias, cum de Amulio ageremus,

qui superbus, seque pro Deo venditans machinis quibusdam tonitrua tonitruis, fulgura fulguribus referebat, ac fulmina iaculabatur, subita inundatione paludis, ad quam habitabat, perijt vna cũ Regia demersus. Neque igitur solum priscis temporibus hæc contigisse animaduertere licet: verum etiam constat nostro quoq; hoc sæculo incredibili miraculo eadem, ac maiora contigisse: referunt enim ij, qui Indos orientales adnauigarunt, in prouincia Sanciorum (vna est ex Sinarum regionibus) repentino quodam impetu emersisse à scaturiginibus adeo amplum lacum, vt pateret ad leucas 60. Italica videlicet milliaria supra ducentum, magna rerum, atque hominum iactura, vt Melchior Nugnez scribit ex Cocin. 1558.

PH. Hoc quoq; nostro cælo persimilia accidisse memorãtur: nam lacus iuxta Meranium vrbem ad Athesim exũdatione limites trãsgressus vrbis partẽ, hospitalemq. domum extra vrbẽ cum templo, Sacerdotibus altari deseruientibus, vna cum muro, ac portis rapuit: infantem autem in cunis cum fele incubantem prope Bozanũ raptum reddidit incolumem ad tria passuum millia tractum. Intra Meranium periere laci inundatione illa 400. vtriusque sexus homines Metrop. Salisb. in Brixinensi Episcopo 62. Ita pueri, qui adhuc innoxij sunt, eximi periculis Angelo custode duce hisce exemplis perspicuum fit.

TH. Vbi ira Dei excandescit gentilitatis erroribus hæc fiunt. At vbi Christiana pietas accedit, cessant omnia huiusmodi prodigiosa miracula; cuiusmodi apertissimum fit ex ijs, quæ narrat Gregorius Turonen. lib. in glor. Conf. cap. 2. in hæc verba: Mons erat in Gabalitano territorio cognomento Helarum lacum habens magnum, ad quem certo tempore multitudo rusticorum, quasi libamina lacui illi exhibens, linteamina projiciebat, ac pannos, qui ad vsum vestimenti virilis præbentur: nonnulli lanæ vellera, plurimi etiam formas casei, ac ceræ, vel panis, diuersasque species, vnusquisque iuxta vires suas, quas dinumerare perlongum puto: veniebant autem cum plaustris potum, cibumque deferentes, mactantes animalia, & per triduum epulantes: quarta autem die, cum discessuri essent, præueniebat eos tempestas cum tonitruo, & coruscatione grandi, & adeo ingens imber cum lapidum violentia deferebatur, vt vix se quisquam eorum euasurum speraret: sic per singulos annos inuoluebatur insipiens populus huiusmodi errore. Post multa vero tempora quidam Sacerdos ex vrbe ipsa Episcopatum adeptus accessit ad locum, prædicauitque turbis, vt desisterẽt ab his, ne cælesti ira consumerentur: sed nequaquam eius prædicatio à rudi rusticitate suscipiebatur. Tunc inspirante Deo, Sacerdos

cerdos Basilicã in honorem sancti Hilarij Pictauiensis eminus ab ora stagni ædificauit, in qua reliquias eius locauit; dicens populo: Nolite filioli, nolite peccare ante Dominum: nulla est enim religio in stagno: nolite maculare animas vestras in his ritibus vanis: sed potius cognoscite Deum, & amicis eius venerationem impendite: veneramini autem sanctum Hilarium Dei Antistitem, cuius hic reliquiæ sunt conditæ, ipse enim potest pro vobis apud Dei misericordiam intercessor assistere. Tunc homines compuncti corde conuersi sunt; & relinquentes lacum omnia, quæ ibidem proijcere erãt soliti, ad sanctam Basilicam conferebant, & sic ab errore, quo vincti fuerant, relaxati sunt. Sed & tempestas deinceps à loco illo prohibita est: nec vltra in hac solemnitate, quæ Dei erat, nocuit, postquam beati Confessoris ibidem sunt reliquiæ collocatæ. Hæc sanctissimus Gregorius Turonensis.

PH. Persimile huic illud est, quod de Heldesiano lacu commemorant. Est eius aqua haustu suauis, situsque est ad eam partem vrbis Heldesianæ, quæ ad orientem spectat. Erat olim horrificus, & circumadiacentibus locis ob terriculamenta prorsus terribilis: putabant enim se illic tam meridiano, quam nocturno tempore horrenda quædam ludibria, & præstigia vel videre, vel audire. Ebulliebat autem ab eius medio fons aquas salsugineas ferens. At vbi hæc nouerat sanctus Gothardus Episcopus, cruce, ac reliquijs sumptis, oratorium diuo Bartholomæo extruxit, quo mox omnia dæmonum phãtasmata penitus euanuere: deincepsq. sine vlla infestatione accolæ locum inhabitarunt: ex vetustis monumentis de vita S. Gothardi cap. 23. Surius tomo 7. Fateri tamen possumus procellas huiusmodi è lacis aliquando prouenire nulla superstitione, naturæ vi quadã occulta. Nã Scafagiolus lacus in Appennino est, in quem si forte lapis, lignumue inijciatur, mox aerem circumfusum cogit in nubes, ac tanta procella fit, vt per diem perseuerans & arbores conuellat, & proxima animantia perimat, vt Bocatius tradit. Posset autem quispiam Sanctus, si ita expediret, vim huiusmodi cohibere per Dei opem. At lacus in Scotia, in Leuno sponte absque ventis tempestate concitatur, vsque ad nauigantium naufragium; recolit Ortellius in Scotia: mirum, in eo est Insula prægrãdis fluitans, eodem teste.

EQ. Hac eadem de causa sanctitatis mirum est, quod de lacu vetere tradit etiam Olaus lib. 2. cap. 17. Lacus is est in Vestro Gothorum regione: in eo igitur situm est ornatissimum Monasterium ab sancta Brigida, eiusque filia sancta Catharina exstructum immensis sumptibus: cum igitur harum Sanctarum ibi memoria veneratione magna colatur, aliorum quoque Sanctorum ibidem Mona-

nasteria sunt extructa. Mirum ibi in testimonium sanctitatis ipsarum, referunt illum lacum imperturbabilem, pellucidisque adeo aquis esse, vt imum eius pateat, & minimæ quæque res ab imo se spectandas exhibeant: cum tamen reliqui lacus obscuri sint, ac crassioribus aquis, adeo vt vix aliquid conspici in eis possit; congruum igitur est, vt quorum splendet in cælis anima, eluceat & in pellucidis aquis sancta memoria.

PH. Contrariam huius laci naturam continet, quod tradidere de Lucernæ Heluetiorum lacu: de eo enim Ioachimus Vadianus homo doctus, & Pomponij Melæ interpres commemorat; si quis in eum lapidem, lignumue, aut etiam quidquid aliud iniecerit, sponte lacum fremere, atque intumescere adeo furenti impetu, vt è marginibus effluat, & inundatione etiam agris, satisque perniciem afferat, & rebus quibuscumque obuijs: quod si ea non dedita opera inijciantur, sed casu illabantur, lacum non furere. Quamobrem Præfecti vrbium eius regionis publicis edictis mandarunt, ne quis in eum aliquid inijciat, plures eo nomine mulctati fuerunt, vt sic furoris causa ab eo lacu diuertatur: hæc comperta esse etiam tradit Petr. Hisp. Silu. p. 2. cap. 8.

EQ. Non est hoc forte incredibile, quoniam Dalmatiæ specus nimia re iniecta furit admirabiliter: fontes alij solo digiti tactu feruent mirum in modum, vt aliquando etiã differemus de eis opportunius.

Lacus enim quidam subterraneus in amplissimo antro compertus est in Insula Hispaniola, in quẽ lacũ quisquis ingreditur, statim absorbetur, intumescentibus aquis, & in voraginem rotatis, cum sit totus vorticosus. Petr. Mart.

TH. Harum motionũ ea forsan ratio, & causa est, quod meatus subterranei ex minima aquæ commotione quandoque permouentur; spiritusque, ac flatus ibi occulti huiusmodi permotione resilire adnituntur vndecumque è latebris, resistente vero aquarum pondere huiusmodi, quasi furor excitatur. Nam & Aquilonari plaga comperti laci sunt, in quibus cum hyeme gelu constringantur, in summa tantum superficie spiritus, aerque occultis meatibus inferioribus partibus occlusus, cum resilire nequeat, glacie obstrusus, intra lacum sonitus, fremitusque tonitrui modo gignuntur, non minoris fragoris, quam sint reliqui crepitus, qui è nubibus erumpentes exaudiuntur. Id tradit Olaus lib. 2. cap. 4. idque pluribus lacis accidere testatur.

PH. Dubio procul hæc contingunt ab incluso spiritu, dum resilire adnititur, quod alterius quoque laci exemplo confirmare perspicue licet. Est in Ostrógotorũ regione lacus, cui nomen Vecher

porre-

porrectus in longitudinem sexaginta mill. passuum, patens vero latitudine viginti. Illius hæc sunt miracula: hyeme adueniente, cum incipiat congelascere statim vento, fluctibus ac vi hic mugientibus, fragoribusque magnis commouetur, deindeque sedatur, cum gelu omnem superficiem constringit: recedente hyeme Aprili mense, iam aere tepente, cum proxime futura sit glaciei dissolutio, magno fragore ab ipso imo laci ebullire aqua incipit, absque vllo tepore, caloreue (solo enim sonitu is feruor intelligendus est fieri) illico tota glacies scinditur, quibus è rimulis euaporante spiritu, atque aere occluso, vniuersa compago glaciei in minimas portiunculas diuiditur, ac quasi conteritur in perexigua frusta, ac glebas. Totaque hæc res adeo breui interuallo conficitur, vt si quis viator lacum peragret (vti in gelu fieri solet) nulla spes salutis, nisi summi Dei ope illi futura sit. Olaus lib. 1. cap. 14. & lib. 20. cap. 15. Spiritus igitur, atque aer occlusus dum resilit, commouet omnia: sic etiam dum occluditur, resistit etenim, atque ita hæc naturæ miracula fiunt.

TH. Legimus tamen sanctos Dei lacum eiusmodi, protritis glaciei glebis, curru suo traiecisse: cum enim traha permeari possint laci plerique Aquilonares gelu obdurato. Theodoricus Comes erga sanctum Adalbertum veneratione plurima affectus traha lacum miræ altitudinis permeabat, perueniens autem in medium, tepore cæli cum iam glacies disrumperetur, ingentibus intercisis rimis, à comitibus omnibus periculi causa desertus est: conuersus ipse ad beatum Adalbertum, cuius causa peregrinabatur, eius patrocinium implorans, vbi incredibilis est laci profunditas, abeunte glacie, liquidis aquis vndecumque ingruentibus, superuectus est, ac tum ipse, tum omnia, quæ curru suo vehebantur, ad tutam laci oram deuecta sunt. Vuillibrodus Episcopus in vita S. Adalberti apud Surium tomo 3.

EQ. Quæ hic dicebamus, non omnibus lacis contingunt, quia nec omnibus lacis ijdem meatus, aut aeris clausuræ occlusæ sunt; sicut nec eadem aquarum natura: quin etiam cælum ipsum in eadem regione non omnia simili modo in omnibus operatur. Quid enim causæ esse potest, quod cum laci omnes in eadem Septentrionali plaga, in ditione Noruegiana, non longe à Nidrosia, gelu constringantur, nihilominus lacus ibi compertus est numquam congelascere, cum tamen aquæ eius non tepescant, sed vt reliquæ omnes frigidæ sint? Vt habet Olaus libro primo, capite 14.

PH. Id efficiet forsan aqua, cuius humor pinguis: purior enim aqua facilius constringitur, pinguior difficilius, [illegible]

aqua apertissime constat. Et præterea Aquilonares, qui gelu prohibere adnitūtur superficiem stagni, aut fossæ, aut laci, piscium abdomine aspergunt, obuersantque huiusmodi pingue per vniuersam superficiem, atque ita gelu impediri compertissimum est. Olaus lib. 11. cap. 20. 21. vti alias diximus.

E Q. Potest hac ratione hoc persuaderi. Sed admirabilior est illius laci natura in Scotia, in Gallouidia, cuius pars tantum congelatur hyeme, altera nullis frigoribus congelari potest, cum non sit calida, & laci huius nomen Mirtoun: id recolit Ortellius in Scotia: verum quoad lacum, qui Nidrosiæ proximus est, quāquam sit verum, aquas eius superficie tenus frigidas esse, vt reliquæ sunt, nihilominus lutum, quod in imo eius laci est, feruet adeo, vt prohibere gelu videri possit: est enim adeo feruidum lutū; quod in profundo eius laci est è sulphureis venis, vt si fune obsonium ad imum demittatur, extrahatur excoctum, quin etiam assatum, vt tradit Olaus lib. 2. c. 1. qui & alium consimilem lacum testatur esse in Gottia meridionali prope Vessonā vrbem, cuius infimum lutum obsonia omnia concoquat, si fune demittantur: cum circiter superficiem huiusmodi concoqui non valeant, adeo natura operatur ad miranda, vt eadem aqua in summo sit frigida, in imo calida.

P H. Calor ille in imum deprimitur ab ambientis cæli frigiditate multa, at vbi cælum non adeo frigoribus riget, ille calor ad superficiem vsque resiliret nulla vi frigoris oppressus: cuiusmodi in Baiano, Puteolanoque agro patet omnibus, vbi laci omnes tanta scaturiginum varietate celebrantur aquarum feruidarum, vt ad omnem morbum ad singula membra singuli laci comperti sint. Plinius (præter quotidiana experimenta) id habet lib. trigesimo primo, capite secundo. Nusquam (inquit) largius quam in Baiano sinu emicant benignæ aquæ, pluribus auxiliandi generibus, aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida, salsaue mixtura. Vapore quoque ipso aliquæ prosunt. Tantaque eis est vis, vt balineas calefaciant, ac frigidam etiam in solijs feruere cogant: obsonia quoque percoquunt, iam generatim neruis prosunt, pedibusue, aut coxendicibus, aliæ luxatis, fractisue, inaniunt aluos, sanant vlcera, capiti, auribus priuatim medentur, atque oculis Ciceronianæ. Hæc ille: sed de hisce hactenus: nunc ad alia.

T H. Dicamus alia admiranda; mirum de lacu illo, de quo Plinius meminit lib. 2. cap. 104. In Comagenes (inquit) vrbe Samosata st agnum est emittens limum (Maltam vocant) flagrantem, cum quid attigit solidi, adhæret; præterea tactus sequitur fugientes:

aquis etiam accenditur, terra restinguitur. Hæc ille; & forte non fuerit isto lacu inferior ille, cui accidit, sed semel tantum, res plane admirabilis: lacus enim Dunensis sub Gregorio primo tanto feruore ebullijt, vt cocti in eo pisces ad ripas in esum venirent accolarum, absque aliqua alia coquendi industria. Rob. Guag. Franc. lib. 2. non procul à fine.

EQ. Sunt & in Pannonia mirandarum aquarum laci: sunt enim ibi feruentes adeo, vt metalla suo feruore transmutent. Surius in commentario sub anno Domini 1541. Sunt (inquit) in Pannonia feruidæ aquæ ferrum in cuprum mutantes: sed & apud Budã eiusdem Hungariæ totius Regiam multi calidarum aquarũ laci sunt, quas Thermas vocant, quæ nisi refrigerentur, balneis non sunt idoneæ, adeo enim feruent ex ijs quædam, vt in eas missum ouum celerrime elixetur: & quod longe admirabilius est, iuxta has aquas fons est aquæ frigidæ ita propinquus calidæ, vt in eodem vestigio calida, & frigida hauriri possit.

PH. Sunt hæc commemoratione dignissima, at non contemnenda, quæ de quibusdam alijs lacis narrantur. In Patauinorum enim agro laci sunt calidas aquas continentes, in quibus virentes herbæ innascuntur, vti scribit Plin. lib. 2. cap. 103. Huc quoque illud pertinet, quod alias commemorauimus, in Pisano agro calidis laci aquis etiam ranas innasci, & viuere. In Hetruria quoque (alias narrauimus) ad Vetulonios non procul à mari calidis aquis pisces enasci, & viuere testatur idem Plin. eodem cap. 103.

TH. Consimilem lacum testatur in Africa esse Ælianus histor. anim. lib. 14. cap. 18. In Africa (inquit) feruentis aquæ lacus esse dicitur, in quo pisces & viuere, & natare dicuntur, & ad obiectum cibum adsilire; ac si quis in frigidam eos iniecerit, auditione accepi ipsos interire. Hactenus ille.

EQ. Antequam igitur abeamus, duo adhuc mihi narrãda sunt ad hunc sermonem de lacis explendum: primum quidem de lacu, qui in Piceno agro Velinus dicitur, in quem deiectum lignum lapideo cortice obducitur. Plinio teste lib. 2. cap. 103. Leander. Sed ijs vetustior Seneca prodidit natur. lib. 3. cap. 20. Res (inquit) abiectæ in lacum lapideæ subinde extrahuntur, quod in Italia in quibusdã lacis euenit, siue virgam, siue frondem demerseris, lapidẽ post paucos dies extrahis. Ita ille.

PH. Consimilem tradit esse Vitruuius Archit. libro 8. & ex eo Vinc. hist. natur. lib. 5. cap. 44. his verbis. In Cappadocia lacus est, in quem pars arundinis si dimissa fuerit, & postero die exempta inuenitur lapidea, pars autem, quæ extra lacum manserit, permanet in proprietate sua. Nam & Hierapoli

calidarum aquarum feruent laci, è quibus circa hortos, & vineas fossis ductis aquæ emissæ post annum, crustæ lapideæ sunt; quibus scilicet crustis in agris septa efficiunt: hoc ideo videtur naturaliter fieri, quod in his lacis, & ea terra, quibus nascuntur, succus subest coagulo naturæ similis: deinde cum commixta vis per fontes extra terram egreditur, à solis, & aeris ardore congelatur, sicut etiam in areis salinarum videtur: hæc eadem Vincen. hist. natur. lib. 5. cap. 44.

T. H. ¶ Et huic etiam accedit, quod tradit Isidorus lib. 13. c. 13. esse in Reatinis paludibus hoc proprium, vt iumentorum vngulas contactu suo durent: & alium in Polonia memorant, cui nomen Biale, albus per antiphrasim dictus, quod eius aqua Aprili, & Maio fuscos reddit lauantes. Martin. Chron. Polon. descrip. lib. 1.

E. Q. Alter lacus superest enarrandus, cuius cognomentum est, vt insanus dicatur, ob summam inconstantiam colorum, ac saporum, etiam diebus singulis. Plin. enim lib. 31. cap. 2. sic de illo. Iuba in Troglodytis lacum esse dicit insanum, malefica vi appellatum, ter die fieri amarum, salsumque, ac deinde dulcem, totiesque etiam noctu, scatentem albis serpentibus vicenum cubitorum, quod & Isidorus recolit lib. 13. cap. 13. Maleficum lacum Bocatius nuncupat, traditque die amarum, & salsum, nocte dulcem, ac potabilem: quin & alibi huius Troglodytis laci meminit Plinio consentiens; adijcit autem Asanium lacum in superficie potabilem, at inferius habere aquam amaram. Propterea memorabilis ille lacus est in Pomerania iuxta Stetinum, in quem Odera fluuius Austrinis spirantibus ventis dum influit, redduntur aquæ sapidæ, absque vlla salsedine. At si intense perflent venti Boreales, laci aquæ ex fluuio alioqui dulci, redduntur salsæ instar marinæ: David Chitræus in proœmio ad Metropolim Krantij in Caminensi.

T. H. Ea omnia vt miraculo facit, ac perfacile Deus, ita immutat facilius, vt seruis suis complaceat. Egresso enim Moyse ab rubro mari in desertum Sur, ambulantoque eo cum toto populo tribus diebus, aquæ penuriam passi sunt; at in Mara adeo amaræ inuentæ fuere, vt potari non possent; murmurante vero populo, orauit Moyses ad Dominum, qui ostendit ei lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. Exodi cap. 15. Viris ergo Dei facile dulcia amara fiunt, & amara prædulcia. Ita non oberit lacus, quamuis frigidus; aut calidus, quandoquidem è calido frigidus fiet, aut è frigido calidus, diuina virtute piorum

precibus annuente. Quadraginta enim Martyres apud Sebastem in frigidum lacum tormenti causâ noctu, & hyeme nudi iniecti sunt, & tamen in teporem omnis aqua laci conuersa est, vt scribit Metaphrast. nona Martij his verbis. Præfectus imperauit, vt funibus omnes vincti in lacum traherentur. Est enim apud Sebastem lacus, in quo magna est aquæ copia, & quo tempore sancti Martyres cruciabantur, vehemens erat frigoris vis: nudi igitur in medio lacu sunt constituti, cum hyems esset, & diei hora acerbissima, iam enim vesper appetebat. Hora noctis prima Sancti frigore cruciabantur, & corpora illorum disrumpebantur; oratione ab eis facta, circiter tertiam noctis horam, sol eos circumfulsit, ita calidus, vt est in æstate, frigusque dissoluit, & aquam calidam reddidit. Hæc ille. Atque ita fit, vt Dei seruis neque obsint calida, neque frigida: cum enim opportunum est, eà omnia alterutrum conuertuntur. Contigit enim aliquando in feruidam aquam immissos Sanctos, & nihil inde perpessos, quasi in frigidam fuissent immissi. Sanctus enim Ioannes Euangelista, Tertulliano teste, sub Domitiano Romæ in feruentissimi olei dolium iniectus est, & tamen exilijt omnino illæsus; quin & purior, & vegetior, vt tradit sanctus Hieronymus contra Iouinianum ex Tertulliano, de præscriptionibus hæreticorum.

EQ. Adhuc nobis commemorandi supersunt laci nonnulli insignes, postea domum redibimus. Extat lacus Crinice, in Belsensi Poloniæ, certis temporibus altero, vel tertio quoque anno cum mugitu fluctus attollens, exhauritur prope ad fundum vsque, aquis vicini montis cauernas subeuntibus, atque ibi tum facile prehenduntur pisces in aqua vadabili. Martinus Cromerus in Polon. descrip. lib. 1. ex Duglosso vetusto auctore. Alter est in orbe nouo in prouincia Caizima, non est is sub dio, sed in amplissimo antro, ex plurium fluuiorum confluxu conficitur, cum & ipsi fluuij non ex dio, sed obscuris meatibus manent. In eius laci medio aquæ exurgunt, & regurgitant adeo vehementer, vt ingressi mox absorbeantur. Petr. Mart. summ. Ind. Auget admirationem, quod tametsi tantis fluuiorum confluentium aquis fiat, numquam tamen exundat; cum latenter eius aquæ, atque occultis quibusdam meatibus abdantur. Ibid.

PH. Id propemodum accidit lacu Fucino, in regione Marsorum: sæpe enim augetur in immensum: aliquando autem exsiccatur adeo, vt in imo solo agri colantur. Per hunc medium Piternius fluuius ita decurrit, vt eius aqua non misceatur stagno. Leander in Æquicolis.

TH. Sed quid omittimus lacum in Cracouia, in quem abiectus fuerat sancti Stanislai perempti digitus? habet is aquas, quæ si in quempiam vsum hauriantur, noxiæ sunt; at si ad quaslibet ægritudines sumantur, valde prosunt. Ioannes Longinus in vita S. Stanislai apud Surium tom. 3.

EQ. Nec illum ego omittam, qui in Italia apud Braccianum Sabbatius dicitur; cum falsus ipse sit, manat tamen eius medio fons suauissimus, Volaterrano teste, & Leandro.

TH. Non prætermittam lacum, in quo verecundiæ sensus quidam inesse videtur: illi nomen est Auecigus; est enim lacus regionis Auerigæ. Itaque dum nauigio quis in illo vehitur, si quidquam ibi turpe proferatur, mox aquæ turbantur, factaque procella mersionis discrimen infert: vt Bocatius tradit: quamquam eius rei fides permittenda est penes auctores.

EQ. Ego vero nō putarim superstitiosum id esse, quod de lacu Gufero Britannico tradunt: is enim piscibus abundat, cum piscatio omnibus libera esse permittitur: sin autem prohibeatur, fit sterilis, vt Bocatius scribit.

PH. Sunt certe in lacis plura, quam aquis alijs miracula, quod subterranei eorum meatus nobis incogniti efficiant plura hominis captum excedentia: nam Linliguna lacus in Cambria Britannica Insula prope Sabrinum flumen ingentes maris æstus excipit, at numquam augetur, vt margines excedat: dein cessante maris æstu, reddit eructans instar montis acceptas aquas mari, ripas suas aquis tegens, atque alluens. Mirum ibi accidit: ij enim, qui faciem ad lacum vertunt, dum huiusmodi aquæ redduntur mari, à lacu trahuntur, merguntur que: at qui à lacu auersi terga vertentes ad mare prospectant, tametsi aquis obruantur, omni periculo sunt immunes; vt Bocatius quidem scribit corruptis locorum nominibus; at rectius Ortellius in Cambria. Propterea etiam Tarquiniensis Etruriæ lacus admirandus est, quod duo magna circumfert nemora, nunc triquetram facientia figuram, nunc rotundam, ac circularem, sic vndis impellentibus: at numquam ibi visa est quadrata forma, vt memorat Bocatius.

EQ. At illud adhuc nosse velim, qui fiat, vt virga in lacum media propendens, & media è lacu eminens, tametsi rectissima sit, indirecta, & obliqua videatur, numquid id ad aquarum miraculum pertinet?

PH. Id accidit à visiua hominis potentia; quia ob radios fractos res visa apparet extra locum suum: & consequenter extra suum rectum diametrum: vt tradit Gregorius Reisch. in mar-

garita philosophica libro decimo tract. secundo capite duodecimo. Propterea quæ pars sub aqua est, videtur proximior esse superficiei, vnde rectitudo videtur amitti: qua ratione illud fit, vt si in vase nummum ieceris, & procul à vase abieris adeo, vt imum eius non valeas videre, neque nummum iniectum, oppleto mox aqua vase, & imum clarissime, & nummum videbis, & rursum euacuato vase, neque imum, neque nummum videbis; vt sic apparere tibi & imum, & nummum noscas, quia res visa apparet extra locum suum, & prope superficiem aquæ. Eodem loco Gregorius.

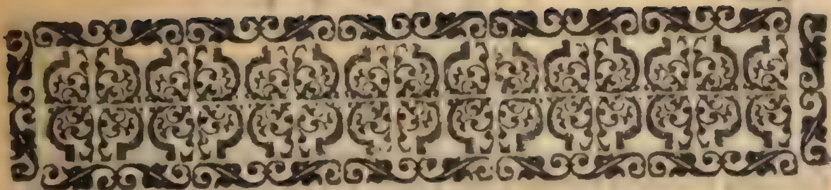
EQ. Suggerit adhuc memoria lacum alium, qui prætermittendus non videtur; qui cum per annum sæpe repleatur; mox etiam exsiccatur, sata tamẽ in eius humo soloué etiã post inundationem maturescunt ad messem, fiunt in iisdem satorum, ac messium locis piscationes, & vbi aqua exundabat, etiam quadrupedum venationes, & terrestria aucupia: momentis paucis totus oppletur aquis ipse lacus, totidemque momentis exsiccatur: id à Georgio Vernero accepimus in hanc sententiam. Est in Carnis finitima Histriæ regione depressa vallis in laci formam ad sesquimilliarium longitudine patens, ac paulo minus latitudine. Quidquid aquarũ à proximis montibus, qui locum ambiunt, deriuat, absorbetur septem scrobibus saxeis in ipsa valle à natura adeo probe formatis, vt hominum arte fabrefactæ videri possint: lacus autem mirandum in modum & oppletur, & exsiccatur. Nam cum redundatione scrobes ipsæ nimium oppletæ fuerint, non modo non admittunt superuenientes aquas, sed quas iam acceperant, regurgitando euomunt; tantoque impetu, ac celeritate effundunt in campum, vt eques quilibet concitatissime properans refluxum illum effugere non possit: tantumque aquarum emittunt haustum à terræ visceribus, vt vallis illa tota, quæ plerisque locis ad decem cubitos alta est, & vbi minimum, æquat iusti hominis altitudinem, tot passuum millibus oppleatur, magna etiam cum piscium affluentia. At mox tanta illa aquarum copia, non à scrobibus tantum, verum etiam à solo ipso velut spongia ebibitur, & velut cribro fluens euanescit: quod vbi accolæ animaduerterunt, agminatim aduolant ad piscationem, quæ maxima, & perfructuosa est. Siccato lacu, sata perueniunt ad messem, & rursum sata fiunt, antequam inundationes accidant. Graminis adeo ferax est illud solum, vt post vigesimam diem secari soleat. Hæc etiam Ortellius in Goritia. Quod igitur hic natura operatur, vt lacus exsiccetur, fecit alibi casus Deo iubente contingens in perpetuum: nam Lucrinus lacus, qui olim non procul ab Auerno

situs erat, exsiccatus immo repletus punicea, atque alia persimili materia aggesta, adeo lacus esse desijt, vt nullum supersit vestigiũ.

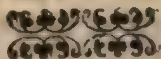
Georgius Bruin in Baijs. Præter lacus alios, quos iam antea diximus exsiccatos sub Artaxerxe ob ingentes cæli siccitates, quando & flumina, & putei exsiccati sunt, mare quoque suis sedibus recedens, velut in se iam imminutam redijt, vt ex Strabone diximus, quando de mare disserui-mus.

FONTES

FONTES COLLOQVIVM DECIMVM TERTIVM

EQVES. PECTANDVS hodie nobis est puteus valde memorabilis, non eo tantũ nomine, quod præ cæteris omnibus profundissimus sit, & egregie lapidibus exornatus: verum etiam, quod in eo eluceat insigne naturæ miraculum. Maritimis enim fluctibus intumescentibus, ipse minuitur; illis sedatis, inaugetur, cum tamen mille pass. & eo amplius absit à mari. Eo nobis est accedendum; peramœnus est locus: sunt ibi & xysti, & ambulacra, in quibus consedentes periucunde diem transigemus.

PH. Plurimam præfert aquam hic puteus.

EQ. Igitur certissime conquieuere maritimi fluctus.

PH. Est plane res hæc memorabilis, augeri aquam istam sedato mari, imminui tumescente.

EQ. Cum aliquando studuissem aquarum naturis inuestigandis, à Strabone, qui se à Polybio id scire tradit, didiceram, ad Gades fontem esse, in quem paucis gradibus descendatur, potabilem quidem aquam habentem, cõtraria marinis fluctibus natura, quandoquidem dum illi augerentur, eius aquæ minuerentur; sin fluctus imminuerentur, ipsæ inaugerentur: qua natura hic quoque noster puteus præditus videtur: id igitur memorat Strabo lib. 3. & legi id quo-

quoque traditum à Plinio lib. 2. cap. 97. qui & in ripa Bætis oppidum esse narrat, cuius putei crescente æstu maris minuantur, augescant decedente: medio tempore immobiles, eandemque naturam in Hispali vrbe cuidam puteo esse commemorat. Id præterea in Foroiuliensi agro contra Timauum flumen calidis quibusdam ibi fontibus accidere Plinius tradit libro 2. cap. 106. & ex illo etiam Leander.

PH. Contra euenit cuidam in Gadibus puteo, qui fluctibus intumescentibus augetur, minuitur sedato mari: id Plinius tradidit lib. 2. cap. 97. fontem enim ait inclusum ad putei modum esse, simulque cum oceano augeri, ac minui; atque alterum oceani motibus consentire. Minus igitur hæc miranda sunt, vt enim mari consentiant, natura suadet; vt omnibus locis, omnibus temporibus qui non longe à mari sunt fontes, cum illo augeantur, minuanturue: cum inde omnem vim aquarum suscipiant, occultis tamen meatibus, ac velut percolatione subterranea. Propterea cum in Hiberniæ regione Connachia, quia mare bis quotidie æstuat, bisque quiescit, fons ibi in montis excelsi vertice est, qui illius maris æstū quotidie imitetur: nam bis die naturali deficit, bisque exundat. Ortellius in Hibernia. At quod iam diximus augeri, si minuantur fluctus, minui, si illi augeantur, est longe admirabilius, vixque ratio reddi certa potest: sed coniecturis erit locus aliquis: à puteo, fonteue ad mare sunt meatus occulti quidem, sed latebrosi, & in quibus multus permeet spiritus: vnde quum maritimi fluctus in seipsos versi intumescant, haud dubie etiam meatuum, & spiritus, & admixtus aquas in se trahunt; vt ita ad puteum minimum aquæ possit effluere; at vbi sedati sunt fluctus, quoniam spiritus, admixtaque aqua non retrahitur, sed in consuetum locum libera excurrit, vt augeatur eius fluxus in puteum, necessarium est. Estque eadem ratio, cur fontes nonnulli hyeme exsiccentur, quādo omnia plena sunt aquis, æstate large fluant, quando aquarum vbique penuria est: nam cum circumcirca fontem hyeme omnia madeant, latebræ, sinusque omnes sint aquis oppleti, neque adeo appetat aqua ipsa effluere, spiritu eam minus impellente, velut torpeat hyeme, intra viscera continetur: æstate vero cum circumcirca omnia inarescant, solisque feruor penetret magis, necessario aqua in meatum, ac venas magis sese congregat, spirituque impellitur, vt emergat. Vt etiam spongia, madidaue lintea hyeme minus liquentem aquam exprimunt, quam æstate, ob caloris vim: ita hisce fontibus accidit, hyeme velut oppleta spongia non expressa, minus aquæ emittitur, æstate plurimum, velut exprimente vi solis: de quibus fontibus mox dicemus: postquam illud hic quoque expressero esse puteos, aut fontes,

qui

qui æquali altitudine cum mari, aut fluuijs vnde repleantur, sint, neque vmquam magis, minusue excrescant: vt ita maris, fluuij, aut laci superficies semper æquali libramento ad amussim cum ipso puteo, fonteue esse reperiatur: quod si augeri mare, fluuium, aut lacũ contigerit, in eandem superficiei mensuram & puteus, & fons futurus est: id certe accidit vasis omnibus. Si enim communicetur liquor fluens ab vno vase in aliud ex inferiori parte, recipiens vas tantum recipit, quantum est liquoris in vase mittente, atque ita liquoris cõmunicati superficies erit in vtroque vase, in æquali mensura ad amussim: atque hac industria deprehendi solet, quantum vini supersit in dolio. Ita quoque si ab alio puteo in alium aquæ apertis subterraneis meatibus deriuentur; vtriusque æquali altitudinis mensura erit superficies ad amussim: propterea prisci illi, qui proxime Nilum incolebant, vt è domesticis laribus Nili incrementa, decrementaue deprehenderent, puteos extruxerant, quos Nilus subterraneo, liberoque meatu oppleret. Id præcipue perspicuum fuit in Elephantina ipsius Nili Insula, vbi puteus adhuc est, cuius aquæ tantum crescunt, quantum Nilus, tantum quoque decrescũt, quantum ipse minuitur. Atque ita fit, vt Nilo non conspecto, ab domestico puteo illius augmenta, decrementaque deprehendantur. Nec tantum incrementa, ac decrementa maris fontes quidam, aut putei imitantur, verum etiam aliquando maritimæ aquæ naturã quidam fontes sequuntur. Est enim inditum mari, vt omne immundum, stercorosumque littoribus impingat: fontes igitur comperti sunt, qui hoc imitentur certis temporum interuallis. Nam in Chersoneso Rhodiorum fons est pellucidus, qui post magnum interuallum, fœda, immundaque forte fortuna immissa nõ patitur: ex fundo enim vt illa omnia eijciat, perturbatur totus, turbidusque ex intimo sordida quæque ipse sordidus eijcit, & effundit, donec perpurgatus sordibus omnibus purissimus reddatur. Senec. natur. lib. 3. cap. 26. Vt autem ad cœpta redeamus, sunt plurimi putei, fontesque qui æstate fluant large; hyeme vero exsiccentur. In Italia apud Tridentum id accidit; estque res, quæ teste non indiget, quum spectatissima res sit.

TH. Leguntur non pauci naturæ eiusdem fontes: Aristoteles inter admiranda id conscripsit cap. 52. Mithepolis (inquit) est oppidum ad Ascanium stagnum, quod per centum, & viginti stadia distat à Chio: quo in oppido ita exsiccãtur per hyemem putei, vt hydriæ nequeant immergi: per æstatem ad ora vsque replentur. Hæc ille: experimento autem ego didici in Apuliæ finitimo castro, cui Roseti nomen est, fontem esse suauem, ac potabilem, æstate largiter fluere, hyeme inarescere: eum nos ipsi perspeximus.

EQ. Me-

EQ. Memorantur alij non pauci in Italia, atque etiam apud exteros, quibus inditum illud est. Nam circa Olympum putei hyeme tota aquis carent, vere primo aquæ redeunt. Sed & in Sicilia circa Messanam, & Mylas hyeme in totum inarescunt fontes, æstate exundant, amnemque faciunt. Apolloniæ quoque in Ponto iuxta mare æstate tantum fons quidam superfluit. Plin. lib. 31. cap. 4.

TH. Iuxta Ananiam fons, cui Toffano nomen est, hyeme exsiccatur, æstate, autumnoque fluit multus. Blondus, & Leander in Hernicis. Sed & in Lusitania apud Villamnouam fons quotannis oritur Kal. Maij, & ad vsque Kal. Nouembr. diffunditur, postea tota hyeme inarescit, Kal. Maij renascens, idque perpetuo fit. Lucius Marin. rer. Hisp. lib. 1. Sed omnibus illustrior fons is fuit, qui abluendis sordibus in Salomonis templum fluebat æstate copiosissimus, hyeme exiguus, vt Philo tradit, & ex ipso Euseb. præpar. Euangel. lib. 9. cap. 4. Propterea illa ratio, ob quā iam antea diximus minus fluere fontes hyeme, quam æstate, vera esse deprehenditur ab eo fonte, qui in mediterraneis Sardiniæ est: qui cum ingenti scaturigine fluminis modo fluat, dierum dimensiones sequitur: cum longiores dies sunt, fluit largius, exsiccatur breuioribus, & pro ratione longitudinis, breuitatisque etiam ipse fluit. Leander. Quod vero proxime littora maritima, in quæ sese demergit Timauus, in Foroiuliensi agro, ad radices montium fontes sunt, qui, si serenum sit cælum, leniter, ac modice fluunt; at si nubilum sit, fluunt largiter, vt Leander tradit. Id ea ratione fieri putarim, quod sereno cælo spiritus, vnde aqua manat, nō adeo impellatur ad exitum, sicut nubilo cælo, quo meatus obstructiores fiunt, atque ideo maiore copia, impetuque & spiritus emittitur, & aquæ fluunt: cum è contra sit sereno cælo, quandoquidem pori apertiores sunt, vnde fluat lenius necesse est. Sed de hisce rebus plus satis.

EQ. Quæ autem ratio eius fontis, qui Plinianus dicitur non procul ab vrbe Nouocomensi, qui singulis horis augetur, ac deficit? aut verius ter in die crescit, decrescitque?

PH. Ratio in promptu est, ex regurgitatione id accidit. Id nobis explicabit Iunior Plinius Epistola ad Surrā lib. 4. Fons (inquit) oritur in monte, per saxa decurrit, deciditque in lacum Larium; huius mira natura. Ter in die statis auctibus, ac diminutionibus crescit, decrescitque: cernitur id palam, & cum summa voluptate deprehenditur: iuxta recumbis, & vesceris, atque etiam ex ipso fonte, nam est frigidus, potas: interim ille certis, dimensisque momentis, vel subtrahitur, vel assurgit: annulum, seu quid aliud ponis in sicco, alluit sensim, ac nouissime operitur; detegitur rursum, paulatimq. deseritur. Si diutius obserues, vtrumque iterum, atque tertio videas.

deas. Spiritusue aliquis occultior os fontis,& fauces modo laxat, modo includit, prout in latus occurrit; aut decessit expulsus, quod in ampullis, cæterisque generis eiusdem videmus accidere; quibus non hians, nec statim patens exitus? Nam illa quoque quamquam prona, & vergentia per quasdam obluctantis animæ moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt. An quæ oceano, natura fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur, aut resorbetur; hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur, & egeritur? An vt flumina, quæ in mare deferuntur, aduersantibus ventis, obuioque æstu retorquentur? Ita est aliquid, quod huius fontis excursum per momenta repercutiat. An latentibus venis certa mensura, quæ dum colligit, quod exhauserat, minor est riuus, & pigrior; is cum collegit, agilior, maiorque perfertur. An nescio quod libramentum abditum, & cæcum, quod cum exinanitum est, suscitat, & elicit fontem, cum repletur, moratur, & strangulat? Scrutare tu causas. Hactenus ille: cuius multæ illæ rationes omnes recidunt in regurgitationem. Propterea fons alius in Tamaritia Cantabriæ diebus singulis duodecies, & aliquando vigesies siccatur, & redundat, vt Bocatius tradit, nonnisi ex regurgitatione id facit: sicut etiam alijs fontibus accidit in Noruagia; plures enim sunt, qui modo crescunt aquarum copia aucti, plerumque exundantes alueis crebras guttas in sublime iaciunt, modo torpentibus scatebris vix ab imo conspecti profundis subductionis terræ latibulis absorbentur: quo fit, vt exuberantes proxima quæque spuma cum candore conspergant: exinaniti nullo visus ingenio capiãtur. Hæc Saxo Gramm. in Daniæ præfatione vim eiusmodi ad regurgitationem referens. Et sane intra illius terræ viscera frequentissimas esse latebras, & sinus inde conijcitur, in quibus aquæ non perennes sunt, sed sparsæ; at plurimus ibi spiritus est, qui facile eruptionem quærit, manantque cum illo aquæ, sed cum modicæ sint, velut regurgitatione retractæ videntur deficere: fieri autem id singulis horis, aut alijs statis momentis non aliunde putandum est, quam quodam perpetuo fluxu, ac refluxu erumpentis, & quiescentis, ac rursum excipientis spiritus. Propterea Seneca natur. lib. 3. cap. 16. memorat fontes esse, qui sint senis horis pleni, senisq. sicci sint, causamque ignotam esse affirmat naturæ occultum id putans.

TH. Id verisimilius est ex regurgitatione fieri; nam aliquando etiam fontes lunæ viribus non parum afficiuntur nouo quodam miraculo: in regno Cambaiæ orientalis Indiæ deficiente luna fontes quidam excrescunt, minuuntur plena luna, vt tradit Ludouicus Barthema de reb. Ind. lib. 1. cap. 1. cuius rei ratio videtur perdifficilis.

PH. Nec rei huiusmodi ratio inscrutabilis est, nam ex eodem æstu maritimo id videtur accidere, qui plerumque inualet lunæ interstitio. Sinus enim intra eius terræ viscera magnis lacis, stagnisque scatent, qui magis deficiente luna permouentur, quam plena: ideo longe magis permoti scaturiginem fontis adaugent: cum è diuerso luna plena quiescant magis, ac propterea minor fiat scaturigo: aut forsitan alia ratio est, luna plena meatus nimio humore repleti ob angustas fauces minus fluunt; id etiam vasis ad summum oppletis accidit, vt difficilius emittant: ac defectu lunæ, cum humoris ibi minus sit, facile fluit; aut etiam id contingit, quod plena luna aquæ intra eius terræ viscera alio ab maiori spiritu retrahuntur: deficiente vero non retrahuntur. Hæc omnia lunæ vis efficit, sicut & illud efficit, vt fontes aliqui certis interstitijs dulces, alijs amariores sint, Austro salsiores, quam Aquilone, vti Ouetanus memorat in Insula quadam orbis noui sibi constare histor. lib. 20. c. 21.

TH. Sed hæc omnia superantur ab his, qui Deo rite famulantur: nam & salsos fontes, aut amaros vertunt in dulces, & ex aridissimis locis, scaturigines etiam ingentes manare iubent. Amaros enim, ac salsos ipsis quoque fructuosis arboribus, ac prægnantibus mulieribus, partuique perniciosos fontes Eliseus immisso sale reddidit salubres simul, & prædulces 4. Reg. cap. 2. Ioseph. bell. Iud. lib. 5. cap. 4. E lapide longe præduro, & arenti in desertis, aridisque cãpis Sin Moyses binis virgæ ictibus tanta vbertate fontem scaturire iussisse perhibetur, vt mille millibus, si etiam irrationabilia numerentur, suffecisse ad potum videretur. Num. 20.

EQ. Possunt recoli plures fontes, qui iussu Sanctorum manarunt, præter omnẽ naturæ rationem: nam & in Amorrhæorũ, Moabitarumque confinibus, cum in Arnon Israeliticus populus siti laboraret, sponte, repentinoque casu, immo diuina ope puteus apparuit, Num. 21. Et cum Agar eiecta cum Ismaele filio præ siti iam iam deficeret, Angelo compellente, aperti sunt illi oculi, vt in illa solitudine puteus apparuerit: id enim inter scripturæ miracula adnumerat Augustinus de mirac. sacr. script. lib. 1. cap. 13. ex Genes. cap. 21. Et quamquam fuerit is fons celeberrimus, quem agnus in solitudine Chersone orante Clemente Romano Pontifice indicarat nuper exortum; recoluntur plurimi alij, quos recẽsere peropportunum videtur: atque ego illos memorabo, qui nunc occurrunt: primum quidem ex Sophronio prat. spir. cap. 81. Apamiensis (inquit) quædam mulier effosso magnis sumptibus puteo omnem operam in eo perdiderat, aqua numquam inuenta: monita autem illa per quietem, vt Abbatis Theodosij imaginem appingeret, paruit illa, pictamque imaginem coniecit in aridum puteum. Vix illa imum at-

tigerat, factus est fœcundus puteus plurima aquarum scaturigine; nam dimidium putei oppletum est. Hæc ibi: Diuo quoque Benedicto iubente, cum monachi in montis Cassini vertice nō adesse aquā conquererentur, præuia oratione manare fontem iussit; qui etiam nunc fluit. Gordianus in vita S. Placidi, & Gregor. dialog. lib. 2. cap. 5. Diuus quoque Cuthbertus in aridissima Farne Insula degēs nullam suppetere aquam animaduertens, ne monachis, sibiq; ob eā rem, vbi nil ad potum subministrari posset, migrandum esset: oratione viuo ex lapide perennem fontem Dei ope manare exorauit. Beda in vita eius apud Surium tom. 2.

TH. Insignior est ille fons, quem se vidisse testatur Sophronius prat. spir. cap. 80. In monte enim, qui est inter Seleuciam, & Rosum Ciliciæ, fontem esse scribit, non natura, sed diuinitus datum Abbatis Theodosij orationibus; quod autem ibi monachi lauacrum ædificassent, eodem miraculo, quo fuerat illis datus, ob eam culpam exaruit; atque ita annum integrum non fluxit: at postea diruto lauacro, redijt pristinum miraculum cum sua scaturigine. Id ipsum fecit æque ingenti miraculo Iacobus Nisibenus Episcopus ob puellarum impudicitiam, fontes, circa quos versabātur iussit arescere: postea indigenis rogantibus ob summam necessitatem, ad pristinum fluorem fontes iussit redire. Theodoretus in Philotheo, in Iacobo Nisibeno, quod nos iam alias diximus. Quāquam autem Ethnicis noui quidam fontes aliquando velut miraculo eruperint; id prodigio factum esse nemo dubitabit, sicuti Liuius memorat dec. 3. lib. 4. in vico Istrico repente emersisse fontem, torrentis modo. Id ego possem naturæ adscribere; quæ id effecerit: neque enim vllus mortalium eius miraculi auctor extitisse memoratur: non enim est nouum, aliquando fontes sponte emersisse; vt postea dicemus opportunius. At quādocumque Christi virtute scaturiere fontes, illius gloria enituit; & eorum, qui illi obsequebantur, virtutum laudes emicuere. Beatus enim Ioannes Euangelista, cum in Cheretopam sese contulisset, in fidei Christianæ testimonium, quam illis prædicabat, futurum prædixerat, aquam inde effluxuram, qua morbosi quique incolumitati restituendi essent: idque reuera protinus euenit. Metaphr. quinta Sept. apud Lipom. tomo 6. Sed & Epiphanius Episcopus, quando à Persarum Rege discesserat, profectus in Phæniciam in Spanydrion triduo sitim aquæ defectu perpessus est: at tandem orans aquam à Deo exorauit, qua etiam horti irrigarentur, vnde olerum cibo quoque vesci posset: id memorat oculatus testis, ipsiusque Epiphanij indiuiduus comes Ioannes in eius vita apud Metaphr. 15. Maij. Lipom. to. 6. Et vt egentibus præsto est Dominus in præbenda aquarum scaturigine: ita,

quoque in fidei testimonium, veritatisque confirmationem fontes exoriri diuino miraculo iussisse memoratur. Id narrat Gregorius Presbyter Cæsareæ Cappadociæ, cum de sanctis trecentum Nicænæ Synodi patribus orationem haberet. Testatur enim, discessuris patribus, fontem eo loco scaturijsse, vbi patres in Synodo consedissent, perseuerasseque etiam suo tempore. Extat apud Metaphr. 10. Iulij. Lipom. tom. 6.

EQ. Et ad momentum, vt Sanctis Dei pareant, aquæ sese plus solito effundunt, augenturque nullo neque lunæ, siderumue motu, sed sola Dei ope. Cũ enim in eremo Anachoreta ex imo puteo, fune deficiente, aquam haurire nequiret; orauit, vt necessitati occurreret Deus, ac mox puteo iussit, vti aquam in summo præberet: mirum, ascendit ab imo aqua in os vsque putei, expletoque vase, gratijsque Deo actis, abeunte Anachoreta, aqua rursum in imo putei descedit. Hæc liber, cui titulus vita sanctorum Patrum p. 2. cap. 27.

TH. Nullis legibus, nullisque terminis cohibentur aquæ, vbi fides viget: quin ipso fidei exordio, nascente scilicet Christo, Romæ apud Transtiberim fons olei non largiter tota die fluxit? vt Orosius memorat lib. 6. Eutrop. lib. 7. Petr. Damian. in sermone de Natiuit. Domini, & Fulg. lib. 1. At in rectæ fidei testimonium sicut vasa aquis oppleta coram astantibus disparẽtibus lymphis, deficiente fide inaruerunt, vt diximus hesterna die, ita alibi cum nõ essent, adueniente per miraculum aqua, oppleti sunt ob fidei meritũ: hæc pluribus confirmare possumus. Nam ex Epistola Paschasij Episcopi, quæ extat intra B. Leonis primi Papæ, sexagesima septima grande miraculum collegimus, quod eius verbis recolere libet: sic enim ille. Quædam (inquit) vilissima posessio Meltinas appellatur, in montibus arduis, ac siluis densissimis constituta; illic perparua, atque vili opere constructa est Ecclesia; in cuius baptisterio nocte sacrosancta Paschali baptizandi hora cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur, paucisque, qui fuerint, consecratis, cum deductorium nullum habeat, vt aqua venerat, ex sese descendit. Cum autẽ apud Occidentales de die Paschalis ortus error fuisset tempore beatissimi Papæ Zozimi: cum Presbyter secundum morem baptizandi horam requireret, vsque ad lucem aqua non veniente, non consecrati, qui baptizandi fuerant, recesserunt. Erat enim erroneus dies Paschæ octauo Kal. Aprilis. At illa nocte, quæ lucescebat in diem Dominicam decimo Kal. Maij, quæ vera dies Paschatis erat, fons sacer hora competenti repletus est. Hactenus ex illo ad Leonem Pontificem. Persimile quoque est, quod Gregorius Turonensis recolit in glor. Mart. lib. 1. cap. 24. In Lusitania Baptismi fontis est alueus apud Osem campum; ibi die-

ctæ Domini Episcopus, ac ciues congregati quotannis orantes, occludétesque seris, ac signaculis fontis vacui, ac absque vlla aqua locum, Sabbati sancti diem præstolátur: quo adueniente, Episcopus, ac populus ad locum redeuntes occlusum, atque intactum, cum reserarint, atque aperuerint, signaculaq; abstulerint, mirum, locus, qui inanis erat, reperitur aqua oppletus, adeo vt tametsi redundare videatur, numquam tamen effluat: cum autem plebs omnis inde ad domorum, agrorumque sanctificationem accipiant, nulla prorsus parte aqua illa imminuitur. Exacto autem Baptismate, mirum, aqua in se rediens, nusquam apparet: fuere tum viri priuati, tum Reges, qui rem solertius, ne dicam curiosius, explorari adnixi sunt, num vllum lateret artificium; ij diuinum sensere numen aduersarium; nam aut rabie mox arrepti sese dilaniarunt, aut breui diem suum obiere; quod Regi Theodegisillo curiosius arcanum hoc scrutanti, quod putaret Romanorū, idest, Catholicorum dolo id fieri, suis ipse manibus, cum locum occlusisset adhibitis etiam custodibus, perscrutatus est terræ circumiacentis profunda: cum nil artis, aut fraudis comperisset, confusus numine vindicante, ipso illo anno occubuit.

PH. Sunt hæc lapillo albo adnotanda: at libet adijcere admirandum illum Baptismalem fontem, qui etiam natura eodem loco scaturit, quo sanctificari Baptismales aquæ consueuerunt: is fons velut aures ad audiendum habeat, verbis exorcismi mouetur, salit, excitatur, velut qui intelligat vim arcanorum diuinorum. De illo agit Cassiodorus var. lect. lib. 8. epist. 33. Eius hæc verba sunt, dum agit de conuentu Leucotheæ in Lucania. Est (inquit) locus ipse camporum amœnitate distensus, suburbanum quondam Cosilinatis antiquissimæ ciuitatis, qui à conditore sanctorum fontium, Marcilianum nomen accepit: erumpit aquarum perspicua, & dulcis vbertas: vbi in modum naturalis antri apsidis fabricata concauitas, sic perspicuos liquores emanat, vt vacuum putes lacū, quem non dubitas esse plenissimum. Hic perlucidus vsque ad fundum patet, vt aspectibus tuis aerem potius apparere iudices, non liquorem. Æmulatur serenam diem aqua subtilissima: nam quidquid in imo geritur, inoffensa aeris claritate monstratur: & paulo post: Longum est illius fontis memoranda describere: veniamus ad illud singulare munus, sanctumque miraculum. Nam cum die sacratæ noctis precem Baptismatis cœperit Sacerdos effundere, & de ore sancto sermonū fontes emanare, mox in altū vnda prosiliens, aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinē, cumulosque transmittit. Erigitur brutum elementum sponte sua, & quadam deuotione solemni præparat se miraculis; vt sanctificatio maiestatis possit ostendi. Nam cum fons ipse quinque gradus

 tegat,

tegat,eosque tantum sub tranquillitate possideat,alijs duobus cernitur crescere,quos numquam præter illud tẽpus cognoscitur occupare. Magnum,stupendumque miraculum,fluenta labentia sic ad humanos sermones vel stare,vel crescere,vt eis credas audiendi studium minime defuisse. Fiat venerabilis omniũ sermone fons iste cælestis: habet & Lucania Iordanem suum; ille exemplũ Baptismatis præstitit, hic sacrum ministerium annua deuotione custodit; quapropter & reuerentia loci,& vtilitas rei date debet populis sanctissimam pacem. Hæc Cassiodorus nomine Attalarici Regis scribens Epistolam ad Seuerum. Scio tamen fontes esse,qui latebrosis exurgentes locis aliquo sonitu, aut voce turbari solent ob spiritum concauos sinus subter permeantem; idque in eadem Lucania accidit,sed de eis postea agemus pluribus.

E Q. Hisce commemoratis miraculis,omnibus perspicuum factum video; mihi vero præcipue, posse Sanctos, fideq. pollentes viros superare omnia fontium indita naturæ miranda: quando nulla temporum,locorumue habita ratione,cum ita diuinũ iusserit consilium,augentur,minuuntur,exoriuntur,arescuntque fontes paruo negotio, idest, sola oratione,aut fide.

P H. Sed quoniam natura quandoq; fontes sponte emergunt, exoriunturque nullo hominum indicio,non fuerit importunum de eis commemorare,siue profuerint, siue obfuerint. Sub Theodosio Imperatore iuniore,vt alicubi fontes non exigui subito exaruere, ita alibi vbertim aqua profluxit,quæ antea esse nõ cõsueuerat. Niceph. lib. 14. cap. 46. Id autem frequenter accidisse auctores tradũt terræmotibus, quorũ vi cũ terra quatiatur, alibi quidẽ obstructis meatibus aquæ aut deficiunt, aut alio intra terræ viscera diuertũtur,aut etiã limo obruũtur,aut in alios meatus trãseunt; manãtq. velut expressa terra. Id autem tum magno accidit miraculo, cum anno Domini 1456. omnem Apuliam, Campaniamque cum adiacentibus regionibus terræmotus omnia fere pessumdedit quinta, ac postea iterum trigesima Decembris die. In eam autem rem libet recolere Iacobi Papiensis Cardinalis tum viuentis verba,inter ipsas Epistolas adnotata. Die (inquit) quinta Decembris anno salutis nostræ 1456. tribus fere ante lucem horis,totum fere regnum Neapolitanum concussum est ingenti terræmotu, quo oppida plura,& ciuitates,aut totæ multis locis,aut alibi ex parte cum pernicie hominum corruere. Habito censu oppressorum, relatus est ad Regem capitum numerus 60. millium. Res profecto inaudita sæculis nostris,ac vix fidem faciens,nisi ijs,qui viderunt. Fuit Romæ etiã,& in locis propinquis,sed innocuus,& mediocris, ac semel tantum,vt vix à plerisq. sentitus sit. Credo continuationem imbrium, qui sine ventis duos prope menses durarunt, hoc effecisse. Memini

enim

enim octauo ab hinc anno, cum essem in agro Florentino, post diuturnos imbres secutum esse terræmotum. Hæc ille: quæ & Platina, S. Anton. & alij. Tum igitur, vt ad rem redeamus, Boianum oppidum, immo vrbs cum quateretur, erupit ab ingenti, quæ illi supereminet, rupe fons in adeo ingẽtem aquarum copiam compressa humo, vt scaturigine indigenas demerserit ad numerum 1300. Resedit tandem fons ille, neque in tantam dein erupit inundationem, sed mensura quadam fluxit, fluitq. in hunc vsq; diem amnis modo; ibi enim fit amnis, vbi ipsa origine manat. Saluberrima præ omnibus aqua, de hisce rebus plura S. Anton. qui tum in viuis agens historiæ commendauit. Chron. tit. 22. c. 14. §. 3. & Collenutius. Extra Italiã quoq; id accidisse memoratur, anno enim Domini 1356. circa Basileã ex terræmotu fons exortus est frigidissimis fluens aquis. Vuerner. Fasc. Mutius Germ. rerũ lib. 25. Seneca autem natur. lib. 3. c. 11. memorat ex Theophrasto in Corcyco monte post terrarum tremorem nouos, ingentesque fontes emersisse.

TH. Id autem frequentius accidit irato Deo: quod enim alias breuioribus diximus, nunc prosequemur pluribus, quod sic occasio ferat. Hoc enim nostro sæculo in Sanciorum prouincia, quæ è Sinarum regionibus vna est, repentina quadam scaturigine erumpẽtes fontes adeo magnum in modum exuberasse traduntur, vt lacũ effecerint patentem ad Italica milliaria ducẽta, submersis vrbibus septem, præter alia oppida, ac rura; totoq; hoc locorum interuallo omnia animantia interempta sunt, præter vnicum puerum, qui ligno quodam sese recipiens periculum diuina ope euasit. Reliqui autem, qui hac, atque illac aufugerant inundationem euasuri, igne de cælo misso, consumpti sunt; id scripsit Melchior Nugnez Iesuita anno Domini 1558. Non negarim tamen aliquando hominum opera præter opinionẽ, atque absque ira Dei fontes manare: immo potius in hominum etiam beneficium, cuiusmodi in orbe nouo accidisse hoc nostro sæculo memorant. Ædificabatur Iesuitis domus, eradicandaq. erat ingens arbor, illa excisa, & prolabente, cũ radices sequerentur, euulsione tantũ in ima humo motũ egere, vt mox scaturire visus sit fons valde potabiles, ac salubres aquas mittens: id accidisse in Baia Saluatoris scripsit Ambrosius Perez an. Do. 1555.

EQ. Sed cur ille puer vnicus ea inundatione in Sanciorum prouincia periculo exemptus est?

TH. Ad miraculi maiorem euidentiam: sæpe etiam maximis discriminibus pueri exempti memorantur; non equidem proprijs viribus, sed Angelico ductu: nobis enim compertum est veridicorũ virorum testimonio, paucos ante annos in vrbe Astensi, cum ingens fluuius Tanarus à multitudine nauigio traijceretur, demersa in medio naui, omnes etiam nautas, ac reliquos, qui natandi peritia valerent

lerent fuisse aquis obrutos, & extinctos: visum autẽ tum est hoc miraculũ. Erat multitudini admixta mulier inops, quæ flumen traijcere instituerat, colligendorũ lignorũ causa, vt suæ, liberorumq; inopiæ succurreret: in nauigio igitur illo posita puerũ triennẽ dextra tenebat, lactẽtem alium læua in sinu fouebat; demersa nauc ipsa cũ vtroq; filio trans flumen delecta est incolumis: illi non fuere adiumento brachia, vt nataret liberius, detẽtis filijs magna cura. Ita fit, vt Angelorum ope incolumes transuectos fuisse hos omnes fateamur: quin putarim, nisi mulier adeo solertẽ curã filiorum infantiũ, magis quam sui habuisset, illorũ memor, sui prorsus oblita, quod veræ charitatis est opus, non fuisse eo periculo emersuram: accidit id anno Domini 1564. hebdomada prima post octauam Paschæ.

EQ. Id ego quoq; affirmarim: nã Diuo Thoma Aquinate teste, adest Deus per Angelos magnis periculis pueris eximẽdis, afferãq. priscorum temporum historiam huic argumento consentaneã. Nõ longe ab Antiochia mulieri hospitalissimæ charitatis vnicus puer erat septennis; exceperat illa Sanctos hospitio, cum puer circa puteum ludens in eum delapsus est. Mater quamquã id rescisset, intenta hospitum obsequio nihil laboris intermisit, velut neglecta ob hospites filij salute: id perpendentes Sancti, se scilicet præpositos filij vitæ, ad puteum ipsi accurrerunt, videruntq. puerum in superficie aquæ (erat autem ad multa cubita exuberans) cum aquis ludentẽ, vt in solo securi ludere solent alij: extractum igitur ab imo incolumem matri restituere. Id narrat Theodoretus in Philotheo in vita S. Iuliani Sabæ.

PH. Ad eandem Angelorum circa pueros custodiam recolam & ego exempla alia. In Sentinatum rure quodam inopis mulierculæ triennis puer filius in profundum puteum incautus fuerat delapsus, nemine id animaduertente, præter infantem aliam eius sororem forte fortuna ob id exclamantem: quamobrẽ cum mater accurrisset, extractumque iam expirasse puerum agnoscens, suspẽsum pedibus illum tenens, vt aqua epota deflueret, ipsum religioni deuouit: mirum, emisso voto, ille resumpto spiritu reuixit, vbi adoleuit, subijt Eremitarũ ordinem, ac tandem à Pio 2. in Cardinalium cætum cooptatus est; fuit illi nomen Alexander Oliua. Id memorat Garimbertus in varia fortuna Cardinalium. Insignius isto exemplũ aliud est. In burgo Cælano latebat vetustissimus puteus vepribus obtectus: in illum puer incaute ludens cum decidisset, quamquam aquæ ad cubita octo ascenderent, in superficie resedit incolumis perinde ac solo: ob id quod illabens in casum dixerat: Adiuua me S. Francisce, erga quem iam parentum studio probe fuerat pietate imbutus: accessit miraculo aliud, nulli fuerat agnitus pueri casus, & iam alibi à suis quærebatur: præterlapso tandem temporis inter-

uallo ad maiorem miraculi fidem: incidit cuidam in mentem forte in puteum puerum decidisse, eo itum est; inuẽtus ibi sedens in aquæ superficie incolumis. Id memorat Diuus Bonauentura in vita sancti Francisci capite decimo quinto. Sed de hisce rebus hactenus.

E Q. Ad alia igitur transeamus: audiui pestiferos compertos esse fontes: cur id à natura est factum, cum omnia propter hominem facta sint? vt seruiant, non perimant?

T H. Sicut etiam venenata animantia, herbæque, atque alia etiam propter hominis salutem initio creata sunt, ita post lapsum omnia contra hominem conuersa sunt, vt lædant incautum; at aquæ pestiferæ, aut iam cognitæ indigenis sunt, aut per inuia loca constitutæ, vt minus lædant: esse autem eas oportuit, vt vbique homo sibi caueat, semper de morte sollicitus: propterea in Beroso Taurorum colle tres fontes sine remedio, sine dolore mortiferi sunt. Plin. lib.2. cap.103. Sed & in Arcadia fons est, cuius haustus interimit: & in Bœotia puteus est pestilens, cuius liquor mors est haurientibus, vt Solinus tradit ex Marco Varrone cap. 12.

P H. Tradit Aristoteles de admir. libro, cap. 216. fonticuculum esse apud Gelopes Thraciæ, cuius aquæ & puræ, & pellucidæ videantur: ac reliquis puris fontibus concolores: verum vbi animal quoduis ex illis gustauerit, continuo moritur, cui congruit, quod habet Plinius lib.31. cap. 2. Lycus (inquit) fons in Leontinis tertio die interimit.

T H. Fecit tamen natura aliquando fontium aquas soli homini potabiles, reliquis autẽ omnibus animantibus pestiferas; id cõpertum est in Hibernia in Connachia: vbi fons est omnibus animantibus mortifer, soli homini potabilis. Ortellius in Hibernia.

E Q. Mitiores sunt aquæ eius fontis, qui in Chermain orientali prouincia compertus est, non procul ab Ormutio Persidis situs, virides illæ sunt perinde, ac prata ipsa, ac præsalsæ: quisquis ex illis vel tantillum gustarit, mox ventris profluuium maximum patitur: quod & accidit, si vel granum illius salis inde confecti ederit: quamquam si ad satietatem quis potarit, non est ambigendum etiam mortem sequuturam. M. Pol. lib.1. cap. 18. Sed valde mortiferi sunt ij, quos legimus in Islandia Insula, & in Polonia nostro Europæ cælo repertos. In Islandia scaturiunt latices, quibus gustatis quisque velut veneno perimitur prostratus. Saxo Gram. in præfatione de reb. Dan. At in Sepusio Poloniæ pestilens aqua, & halitum, auramque etiam pestilentem spirat, cuius non modo gustu, sed etiam afflatu animalia quæuis necantur. Mart. Crom. Polon. descrip. libr. 1.

P H. Sunt & aquæ non omnibus animantibus pestiferæ, sed ge-

neri tantum: nam apud Soractem montem non procul ab vrbe Roma fons est, qui oriente sole perinde commouetur, ac si ferueat, ex quo aues gustantes moriuntur; id ex Varrone recolit Plinius lib. 31. cap. 2. Blōdus & Leander in Faliscis: Blondus item in silua Antia fontem esse tradit alium, ex quo aues bibentes necentur: sed & apud Politianum Etruriæ vrbem esse fontem memorat in Faliscis Leander, cuius aquas aues potantes exanimantur quidem, sed si alias in aquas demergantur, mox reuiuiscunt.

P H. Est ergo hoc tolerabilius, si cum pestiferis rebus etiam remedia natura pararit; quod Pomponius Mela insigniter tradit, esse in fortunatis Insulis; vnam enim singulari duorum fontium naturam maxime fieri memorabilem scribit, quod ex altero qui gustauerit, risu soluatur in mortem; ita affectis remedium esse ex altero bibere. Hæc ex illo.

E Q. Raro igitur accidit, vt quæ pestiferæ aquæ sunt colore, aut sapore, id indicent: latet enim plerumque sub suauitate venenum. Propterea contra sæpe obtingit, vt aquæ, quibus sapor sit acer, aut alia ratione non gratus, vim salutarem aliquam habeāt, cuiusmodi balneares omnes aquæ, cum salubres sint, insipidæ tamen sunt, vt postea dicemus. Et in Campania felici fontis aquæ sunt, quæ insuaues cum sint, dolorem tamen capitis expellunt, vt Leander tradit: sicut è cōtra cāpis Lucensibus nō procul à Balneis & præterea in Linternio agro aquæ fōtis sunt equidē potabiles, sed velut vino qui biberint inebriantur: Plinius, Blondus, & Leander. Sunt & in Islandia fontes, quorum scatebra cerealis poculi proprietatem imitari videtur. Saxo Gramm. in suæ Daniæ præfatione. Persæpe vero tanta sunt alicubi ipsæ aquæ acrimonia, vt omnibus animantibus sint horrori, neq; gustu hauriri possint, cùm tamē saluberrimæ sint, quod contingit fonti apud Volaterras. Leander.

P H. Antequā autē prosequamur fontes, quorū aquæ salubres sunt, supersunt adhuc multi, quibus inest aliquid noxiū. Nam quoad equos pertinet, fons Potinæ efferari eos cogit, & in rabiē inflammari, si ex ipso biberint: est is non longe ab vrbe Thebis, vti alias diximus ex Æliano lib. 15. c. 25. Sed nescio an id accidat etiam homini ex eo bibēti. Sunt tamen, qui etiam hominem non modo tumulentum vini modo reddant verum etiam cogunt ad insaniam: ij fontes sunt in Paphlagonia in agro Caleno: & quæ Lyncestis dicitur, quæue vocatur Acidula. Plin. lib. 2. cap. 103. Idque recolit etiam versibus Seneca Natur. lib. 3. cap. 20.

Lyncestius amnis,
Quem quicumque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.

Sed

Sed & in Cea, seu Chio Insula esse fontem scripsit Varro, ex quo qui biberint, hebetes fiant ingenio. Plin. lib. 31. cap. 2. Isidorus lib. 13. cap. 13. Bocatius in Insula Chio. Contra vero fons est in Sicilia apud oppidum Iusgum; ex quo bibentes subtiliores sensus adipiscuntur. Ex Varrone Plin. lib. eodem cap. 2. Sed illud memorabilius est, quod in Bœotia duo sunt fontes, quorum alter obliuionem quidem inducit, alter vero illustrat memoriam. Eodem loco Plinius, & Isidorus.

E Q. Sunt & qui non omne corpus lædant, sed partem tantummodo: nam in Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons fuisse memoratur; isque solus dulces continens aquas; quibus epotis, intra biennium dentes deciderent, compagesque in genuibus soluerētur: quod malum ne absque antidoto foret, comperta herba, quæ Britannica vocatur, non neruis tantum, & oris malo salutaris fuit, verum etiam aduersus eius aquæ noxam profuit. Plin. lib. 25. cap. 3. Oculis autē noxiæ quoque aquæ sunt; ni Ethnicam eam esse superstitionem credere velimus. Solinus enim sic habet cap. 9. In Sardinia fontes sunt, qui oculis medeantur, & corrigendis valeant furibus: nam quisquis sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat; vbi periurium non est, cernit clarius; si perfidia abnuat, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis admissum facinus fatetur. Hæc ille.

T H. Haud dubie id ad superstitionem pertinet Ethnicam, quā quam Isidorus veteres sequutus eadem protulerit in hæc verba: Fontes habet Sardinia calidos infirmis medelam præbentes, furibus cæcitatem, si sacramento dato oculos aqua eiusmodi tetigerint. Hæc ille lib. 14. cap. 6. Verum cum maiora sint in Dei potestate miracula, nihil de ea re statuendum, nisi quatenus apertiore experimento id sit compertum. Sunt præterea fontes, qui soli gutturi obsint; mirandum enim in modum guttura augentur quandoque aquæ potu, quemadmodum ijs contingit, qui Alpes inhabitant illas, quæ Galliam ab Italia disterminant: ibi enim ob fontes, quorū aquis in potu vtuntur, ob inditam illis naturam indigenis guttura in tantam amplitudinem inaugentur, vt in vmbilicum vsque nonnullis tum viris, tum fœminis propendeant: quin etiam in humeros reflectunt: res in propatulo est, neque eget testibus: nec in Europa tantum id accidit, verum etiam in Asia: mirandum enim in modū ex fontibus ibi reddi gutturosos homines tradit M. Pol. lib. 1. c. 31. At in Styria mulieribus adeo protenditur guttur, vt post tergū perinde ac saccum reijciant, ne lactenti infanti impedimento sit: persimile visum Frisaccij auctores sunt. Hæc Ortelius in Illyrico.

E Q. Qua ratione admiramur hos fontes, eadem admirabimur

eos, qui reddunt mulieres infœcundas: id enim accidere memorat Solinus cap. 10. Apud Gelonium (inquit) stagnum tetri odoris duo fontes sunt, altero quæ sumpserit sterilis mulier fœcũda fiet, altero si fœcunda hauserit, vertitur in sterilitatem. Hæc ille, quæ & Isidorus; sed in Lycia esse eos fontes scribit lib. 13. cap. 13. quod & Seneca memorat lib. 3. cap. 25. Feminis enim si vulua parum tenax est, illo fonte, vt concipiant, curantur. Id quoque in Etruria apud Volaterras fieri, vt gustato fonte mulieres fiant fœcundæ. ex sterilibus, memorat Leander. Sed & in cratere Puteolano feruens aqua valde atra erumpit, quæ sterilibus fœcunditatem gignat. Leander. Sed si hæc reuera ita fierent: quæ mulier vnquam sterilem se esse pateretur? aut quæ vnquam tantum naturæ beneficium parcens labori, aut sumptibus intermitteret? Verisimilius autem id semper putaui, quod in eodem Volaterrano agro compertum esse idem Leander tradit: fontem scilicet esse iuxta Febianum vicum, cuius haustu mulieres lacte destitutæ vberrimum recipiant.

PH. Si quid est in fontibus admirabile, id fuerit admirabilius, cum de extinguenda luxurie eorum viribus natura disposuit in Cyzico. Ibi enim fontẽ esse, qui Venereos stimulos potatus extinguat, tradidit Mutianus, & ex illo Plinius lib. 31. cap. 2. Cupidinisque fontem denominarunt, quod amorem extinguat lasciuientium. Sed ò vtinam is fons esset in Italia, vt ex eo frequentius biberetur: cederet enim magno totius prouinciæ commodo.

EQ. Circa omnia natura se præstitit prouidam in fontibus: nã & de pilis prospexit. Sunt enim fontes, qui ita in homine pilos enasci faciunt, vt quibus partibus non consueuerint esse, appareant: is fons Erythræis Aleos est. Plin. 31. cap. 2. Propterea etiam brutorum villos ex alio in alium colorem fontes aliquando mutant: sicut & fluminibus mutari diximus: id habet Solinus cap. 35. his verbis: Varro affirmat in littore maris rubri Arabici fontem esse, quem si oues biberint, mutent vellerum qualitatem, & antea candidæ amittãt, quod fuerint vsque ad haustum; ac fuluo postmodum nigrescente colore. Hæc ille: & quod admirabilius est, Plinius lib. 31. cap. 2. scribit ex Eudico, fontes duos esse in Hestiæotide, Ceronem videlicet, ex quo bibentes oues nigræ fiant, & Melan, ex quo albæ: quod si ex vtroque, fieri varias. Hæc ille. Sed vt vario colore oues gignãtur, non est subeundus hic labor, vt ex vtroque fonte bibatur; quandoquidem doctore Patriarcha Iacob id paruo negotio fieri potest quibusuis fontibus, vti iam alias diximus, quando ille populeas, atque amygdalinas virgas, quibus corticis partẽ detraxisset, in fontium cannalibus immergebat, vt oues, capræque, dum bibẽtes coirent, discolores conciperent, varij coloris virgis cõspectis. Gen. 30.

Sed in homine fontem colorẽ inducere, eſt ſane memoratu dignũ: at nonniſi vanis, & luxurioſis gratus fons fuerit: in Hiberniæ enim Vltonia regione fons eſt, quo qui abluitur, non caneſcit, vt Ortellius memorat in Hibernia: ſed è contra alius fons eſt eadem Hibernia in Momonia, quo qui abluitur, ea parte corporis caneſcit, quam aqua abluerit. Ortellius eodem loco. Sed de hiſce rebus hactenus; nunc ad ſalubres fontes vertenda oratio.

PH. Primus occurrit admirandus ille, qui in Sardinia eſt; qui contra venenum Solfugæ (eſt enim eius animantis morſus mortifer) à ſummo omnium opifice in remedium conditus, vt vbi oritur malum, ibi quoque inueniatur in promptu remedium. Solin. cap. 9. Sed & in Theſſalia Scotuſſis fonticulus quidam perexiguus eſt, cuius aquæ vlcera, ac contuſa membra in priſtinam ſanitatem citiſſime reſtituant, tum hominum, tum beſtiarum, quod vel in inanimatis quoque rebus efficiunt: nam ſi lignum contuſum, non tamen abſciſſum in eaſdem aquas inieceris, coaleſcet illud rurſum in priſtinam ſoliditatem redintegratum. Ariſt. admir. cap. 112.

TH. Si admirari ob hæc oportet, vt vere oportet, longe magis ob Probaticam piſcinam Hieroſolymitanam, qua & luxa membra, & lepra, & cæcitas, ac quidquid eſt morborum, propellebatur, quãquam diuturno tempore hominem affixiſſet, etiam ſi ad quadraginta vſque annos inueterata fuiſſet ægritudo. Ioannis 5. Sed & aquæ Siloe cæco homini, vel ab ipſo matris vtero, vim vidẽdi indidere. Ioan. 9. Sed hæc non naturæ virtute, neque aquarum proprietate contigerunt, ſed à conditore omnium Deo, qui potuit etiam ſine aquis, ſoloque iuſſu mala quæque propellere: ſæpe tamen id etiã alias à Chriſti cultoribus in eius nomine eſt factum, vt aquis, vel Baptiſmalibus, vel alioqui ſanctificatis, incolumitates non elementi vi, ſed diuina ope fuerint reſtitutæ. Leo enim Imperator, cum ſitienti cuidam cæco commiſeraretur, ac è ſcaturigine quadam ibi obuià Dei nutu offerendam in potum illi aquam iuſſiſſet, & ex ea quoque eius oculos humectari, Dei ope ille viſum recepit; accíditque id apud Conſtantinopolim ſtadij interuallo: quo loco ob eã mirificam rem ſplendidiſſimam extruxit ipſe Imperator Eccleſiã ſub fontis nomine. Niceph. lib. 15. cap. 25.

EQ. Occurrunt & mihi alia commemoranda. In Palæſtina enim eſt Nicopolis ciuitas, quæ antea Emaus nuncupabatur; ibi fons quidam eſt Chriſti Domini noſtri contactu eximiam adeptus virtutem; propellit hominibus quoſlibet morbos: animantibus quoque ſaluberrimus eſt, redditque vegetatiores. Ibi enim Chriſtus, cum aliquando cum Diſcipulis labore feſſus quieuiſſet, etiã pedes lauit: qua ex re aquis illis vis illa tanta acceſſit. Sozzom. lib.

5. cap.

5.cap.20. Niceph.lib.10.cap.31. Sed quid potest recenseri illustrius, quam Constantino Magno reddita incolumitas, propulsaque lepra ex Baptismalibus aquis, vt iam antea disseruimus hesterna die. Est enim illud longe admirabilius, quam quod Naaman Syro acciderat, qui tantum lepra affectus, tamen ita iubente Eliseo fluuialibus aquis est liberatus; septies enim eam lotionem iterari oportuit, cum ea, quæ Constantini fuit, terna tantum lotione peracta incolumitas fit; maiore etiam efficacia, quam in Naaman: quandoquidem illi sola corporis valetudo collata est, at Constantino & corporis simul, & animæ, interiusque simul, & exterius. Quod præterea accidisse alijs memorant. Nam Gaugericus Cameracensis Episcopus Idolatram, Ethnicumque hominem interna, externaque lepra laborantem cum ad Christi fidem suscipiendam fuisset cohortatus, polliceretúrque vtriusque lepræ incolumitatem, permouit, conuertitque. Ille igitur ad Baptismi fontem prævia cathechesi profectus, omnium admiratione & corporis illa fœditate, & interioris, quæ in anima est, lepra trina lotione emundatus est: quin etiã sacerdotio dignus habitus mirandum in modum in re Christiana profecit. Ex vetustissimis auctoribus Surius tom.4. in vita S. Gaugerici. At cum hæc diuina sint virtute patrata miracula, non sunt ijs, quæ natura fiunt, adnumeranda, cum non deceat nos conditoris omnium opera conditis à natura rebus immiscere, & naturæ auctorem ipsi naturæ comparare.

PH. Igitur recolemus ea admiranda, quæ naturæ viribus indi-tis circa fontes fiunt. Sunt enim in omni fere orbe eodem Deo auctore diffusi plurimi, Ideo alibi calidi, alibi frigidi fontes salutares manant. Exordiemur ab Aristotele de admir. cap. 38. scribit is in Sicilia fontem esse vorticis forma, in quo aues suffocatæ, sed & reliqua animantia, vbi fuerint immersa, reuiuiscunt. Hæc quidem ab illo: sed cum solius Dei sit mortuis rebus vitam reddere, ita Aristotelis sententia accipienda est, vt non mortua animantia ibi reuiuiscant, sed velut exanimata, aut verius mortificata pristino sensuu vigori reddantur. Sæpe enim animantia animæ deliquium varijs ex causis patiuntur, & superfusa aqua recipiunt amissũ sensus vigorẽ, quod omnibus fere aquis commune est. Nam iuxta Puteolos in Aniano agro à specu illa, in quã iniecta quælibet animalia exanimari videntur, atque à mortuis nihil prorsus differunt, extracta in proximum lacum proijciuntur, mox velut reuiuiscunt, non laci priuilegio vllo, sed aquæ frigore; id enim possent quæcumque frigidæ. Sicuti enim muscas, & vespas oleo superfuso defunctas, aceto, cinereue tradunt auctores resurgere; non equidem id fit à vera morte, sed à spiritus obstructione, quam oleum intulerat, receptis viribus,

reuiui-

reuiuiscere indè videntur. Ita sane auibus illis accidere putandũ est; quas Aristoteles perhibet illo Siculo fonte resurgere.

TH. Ego quoque eandem sententiam amplector; vt frigore spiritus illis reddatur, repulsa ad interiora vitali virtute: quamquam autem frigidi fontes aliquando noxij sint ob frigus nimium, sicut fons, ad Nonacrim Arcadiæ mox profluens lapidescit, vt Plinius tradit lib. 31. cap. 2. tamen temperato frigore aquæ omnes prodesse ad tactum possunt, colligendis animæ viribus: fateri tamẽ necessarium est, frigidas vehementer ad potum esse perniciosas, quod innatum calorẽ obruant: velut est is fons, qui in ditione Fetz Africæ in Azgan monte cõpertus est, cuius adeo gelidæ aquæ sunt, vt nulla ratione potabiles sint: quin nec sine ingenti læsione manibus attrectari queunt. Ex eis igitur cum quidam calicem præ siti hausisset, trimestri præ intestinorum doloribus ægrotasse traditur. Leonius p.3.

EQ. Putarim tamen vix vllas reperiri vspiam calidas, quin etiam proximis locis reperiri possint frigidæ: natura enim ita solet vtrasque secernere, vt alibi paulo frigidior, alibi non valde procul sit tepentior aqua: sæpe enim à calidis, tepentibusque locis manat frigida. In Cappadocia iuxta Argeum montem id accidit, vbi cum terra feruens sit, non tamen apparente igne nisi noctu, virentes tamen ibi herbæ sunt, & frigidi fontes, vt Strabo tradit lib. 12. quin non absimilia scribit Plinius lib. 2. cap. 106. In Megapolitano enim agro ex monte ipso semper ardente tradit fontem scaturire semper gelidas ferentem aquas; frondesque densi desuper nemoris nulla ratione vmquam aduri, sed virescere. Propterea illud aliquot locis accidit, vt vno simul vestigio & calidam hauriamus, & frigidam. Id compertum in Tarbellis Aquitaniæ gentis, & in Pyrenæis montibus; ibi modico admodum interuallo & calidæ, & frigidæ reperiuntur. Plin. lib. 31. cap. 2. sed id insigniter elucet, apud Aquisgranum Germaniæ, proximi enim sibi sunt hinc feruentes, hinc frigidi, vt poeta Ligurinus cecinit de reb. Fed. lib. 1.

Sunt ibi secreti terræ, cæcique meatus,
Dissimilique modo tacita tellure latentes
Eiaculantur aquas: alias nam sulphure viuo
Feruentes vndante ferunt erumpere fumo:
Ast alij gelido veluti de fonte liquores
Emanant, tunc ducta cauis cannalibus vnda
Confluit in quandam mira ratione lacunam.

In Pannonia quoq; iuxta feruidas Budæ thermas fons est aquæ frigidæ ita propinquus calidæ, vt in eodem vestigio calida, & frigida simul hauriri possint: id memorat Surius Comm. anno Domini

1541.

1541. Secernit igitur natura vtramque, aliquando tamen cum non secreuerit, iam indicat intra viscera terræ reperiri discretas.

P H. Id crediderim ea ratione, quod inuenti sunt fontes, vnde calida manat aqua, verum vbi in vasis hausta fuerit, non maiore quam horæ interuallo efficitur frigidissima, imo gelida, eo maiore frigore excellens, quo calore excelluisset. Pigafetta id tradit esse in Tidore Orientalium regione. Deinde alio argumento id confirmatur, quod inuenti sunt fontes, qui modo calidi, modo frigidi sunt: sæpiusque eadem die mutantur è frigidis facti calidi, & è calidis facti frigidi; de quibus postea dicemus. Præterea inuenti sunt fontes, qui cum frigidis sint aquis, ignem euaporant occultum; ij sunt in Illyrijs, supra quos si quis vestes expandat, accenduntur: Plin. lib. 2. cap. 103. quin apud Grationopolim fons est, qui cum calentes aquas non habeat, sed frigidas, sæpe tamen simul cum ipsis frigidis flãmas emittit, duobus eodem loco, temporeque manantibus contrarijs elementis. Fulgos. lib. 1. cap. 6.

T H. Et id ego quoque affirmarim, nam fontes sunt, qui cum frigidi sint, maximum in modum saliunt, feruentesque sunt magis motu, ac æstuatione quadam, quam tactu apud Volaterras, vt Leander tradit; licet sint aliquæ feruentissimæ in eodem Volaterrano agro aquæ fontium, qui ebulliunt, saliuntque ad decem in altum pedes, deterrẽtque accedentes ipso nimio fragore, ac æstuantium aquarum sibilo: feruent autem adeo, vt iniectum animal mox excoctum emergat corio, carneq. ossibus nudatis. Leander. Quin quod maius est, aquæ adeo feruentes aliquando reperiuntur, vt etiam panem coquant. Nam in Groelandia Insula, vbi hyems nouem mensium est, monasteriumque Prædicatorij ordinis B. Thomæ dicatum est, vbi & mõs perpetuo igniuomus est, scaturit fons adeo calidis aquis; vt singulæ monachorum cellæ calefiant perinde ac æstuarijs solent reliqua habitacula: deinde omne ciborum genus, quin & panis ipse nullo alio adhibito igne tam probe excoquitur, vt clibanis carbone calefactis solet: quin etiã dum ruit hic fons in Oceanum, tametsi rigidissima hyems reliquum cõgelascere faciat, vbi ipse tamen fluit lato spatio semper aqua tepescit. Ortellius in Scandia. Sed quoniam aliquorum fuerit sententia illum feruorem, de quo diximus, magis percipi auribus, quam tactu, & non ab igne proficisci, sed à pororum terræ raritate, per quos multus ille spiritus manans, sibilum, ac velut feruorem facit; proferemus alia exempla, quibus perspicuum fiat sæpe calidas frigidis misceri, at intra viscera esse discretas: sunt enim fontes, qui frigidi cum sint, fasces suo occulto igne accendant; & spiritu extinguant accensos, re-

coli-

colimus nos legisse primum Melam, qui lib.2.c.1. id habet, memoratq. in Epiro reperiri. Solinus vero cap.12. frigidũ illum esse ait; vltra aquas omnes spectatæ diuersitatis in Epiro, ac sine igne procul admotas faces suopte ingenio inflammare: cui accedunt Diuus Augustinus de Ciuit. Dei lib.21.c.5.& Isid.lib.13.c.13. Plinius vero nõ meminit Epiri, sed loci ipsius, qui Epiri pars est: sic enim ille lib. 2. cap. 103. In Dodone gelidus fons est, qui extinctas faces accendit, præcipue vero meridie: eadem Bocatius. Verum Diui Augustini verba ideo libet recolere, quod controuersia ipso auctore dirimitur lib. 21. cap. 7. de Ciuit. Dei: tradit enim se hoc quidem legisse, nullum tamen oculatum testem de ea re audiuisse, qui de hoc Epiri fonte testaretur. Verũtamen vt ei rei fides adhiberi posset, testatur ipse audijsse nonnullos, qui vidisse se apud Grationopolim fontem contestarentur, cui inditum esset accensas faces extinguere, & accendere extinctas. Hæc ex illo: atque ita perspicuum fit perraro esse aquas inuentas, quibus non sint prope aliæ aut calidæ, si ipsæ frigidæ sint, aut frigidæ, si ipsæ calidæ sint. At Bocatius cum de Dodone loquitur, adijcit meridie fontem ipsum deficere, medijs noctibus exundare.

EQ. Hac ex causa illud admirandum quoque adnotatum est, quo fons quidã eadẽ die & frigidus manet, & calidus vicissitudine quadam inexplicabili. In Baiano sinu vices mutat in superba quadã testudine fons situs; nam oceani æstuantis more bis in die eructat feruidas, & toties tepentes absorbet, vt Bocatius tradit: at admirabilior fons est, de quo Mela lib.1. cap.4. Ad Catabatmon Cyrenaica prouincia est, in eaque Hammonis fons, quem solis appellant, & rupes quædam; hæc cum hominis manu attingitur, ille immodicus exurgit, arenasque quasi maria agens sic sæuit, vt æquor fluctibus: fons media nocte feruet, mox paulatim tepescens, fit luce frigidus; tunc vt sol surgit, frigidior, subinde per meridiem maxime riget: sumit deinde tepores iterum, & prima nocte calidus, atque vt illa procedit, ita calidior, rursus cum est media, perferuet. Hæc ille.

PH. Videtur is fons esse, de quo Solinus quoque meminit c.32. in hæc verba. Garamantum oppidum est Debris fonte miro: qui denique alternis vicibus die frigeat, nocte ferueat, ac per eadem venarum commercia interdum ignito vapore æstuet, interdum glaciali horrore algescat. Incredibile memoratu, vt tam breui temporis curriculo natura tam dissonam sui faciat varietatem: idque qui percunctari velit, tenebris inesse fluori illi æternã facẽ credat: qui rimetur die hyemales scatebras, numquã aliud existimet, quã perpetuo rigere. Vnde non immerito per gẽtes Debris inclyta est, eius

ius aquæ & cælesti vertigine mutant qualitatem controuersa siderum disciplina: nam cum mundum à calore vesper temperet, ab occasu incipit ita incalescere, vt ni tactu abstineas, noxium sit contigisse; rursus cum ortus solis incanduerit, & radijs feruefacta sint omnia, sic glaciales euomit scaturigines, vt hauriri etiam à sitientibus non queat: quis ergo non stupeat fontem, qui friget calore, calet frigore? Hæc ille.

EQ. Non mihi idem esse fons videtur, de quo Mela; tametsi natura comparetur vterque. Hammonis enim fons longissime distat ab illo, qui apud Garamātes reperitur; præterea duos apud Plinium legi: libro enim 2. cap. 103. hæc scribit. Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons solis appellatus dulcis, & circa meridiem maxime frigidus, mox paulatim tepescens ad noctis media feruore, & amaritudine infestatur. Hæc ille: qui à Mela longissime differt sententia: duos enim ipse fontes memorat, cum Mela & Hammonis, & solis eundem esse dicat. At lib. 5. cap. 5. duos esse eius naturæ fontes videtur ipse Plinius affirmare his verbis. Cyrenaica illustratur Ammonis oraculo, quod à Cyrenis abest CCCC. M. pass. fonte solis, vrbibus maxime quinque. Et paulo inferius: Matalge oppidum Garamantum, itemque Debris, affuso fonte, à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidem horis ad medium diem rigentibus, clarissimumque oppidum Garama caput Garamantum. Hæc ille: vnde perspicuū fit, duos eius naturæ fontes, alterum in Cyrenaica, qui & Hammonis, & solis dicitur: alterum apud Garamantes: vt ita de alio Mela; deque alio Solinus, ac de vtroque Plinius videatur esse locutus. Is autem fons, qui Ammonis, & solis dicitur, ideo Ammonis etiam accepit nomen, quod in silua Ammonis situs sit, vt Bocatius memorat.

TH. Diuus Augustinus vnius tantum meminisse videtur: illius scilicet, qui apud Garamantes sit; sic enim ille de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 5. Apud Garamantes (inquit) fons quidam tam frigidus diebus, vt non bibatur, tam feruidus noctibus, vt non tangatur. Hæc ille, quem imitatus est Isidorus lib. 13. cap. 13. qui præterea etiam lib. 14. cap. 5. sic habet. Garamantum fons est, qui friget calore diei, calet frigore noctis. Hæc ille: propterea etiam admirandus est fons ille, qui in Hispania est apud Sātandrum iuxta ædē sancti Nicolai, qui hyemis frigore tepescit, æstatis calore frigescit, vt Georgius Bruin tradit in Santandro: & quamquam puteis hoc accidat propter profunditatē, fontibus tamen scaturientibus hoc non accidit, nisi proprio priuilegio naturæ. Sed de hisce rebus plus satis: nunc ad calidos fontes vertenda oratio est.

EQ. Ca-

EQ. Calidorum fontium totus fere orbis salubritatem experitur: nam omni regione diuinum numen eos esse iussit, vt omnibus & noti esse possent,& beneficium inde capere nemini inhibitum censeretur: sed initium sermonis nostri inde sumendum est,vnde maius videatur esse miraculum: quando scilicet intra frigidas fluuiales aquas feruens fons exoritur: id Solinus habet his verbis cap. x. Apud Segestanos (inquit) flumen est, cui nomen Herbesus: at in medio eius subita æstuatione quasi fons feruet. Hæc ille. At alijs nominibus admirabiles sunt Baiani in Campania fontes: præstant enim virtute indita reliquis totius orbis omnibus: sunt enim ibi quorum aquæ,vaporesque seorsum oculis,auribus,naribus,toti capiti,singulisque membris adscripta virtute salubritatem conferãt, sed & seorsum neruis, ossibus,medullis, cartilaginibus, carni, atq; intestinis prosint: adeo vires suas omnes in illum Campaniæ sinum Baiarum,ac Puteolanum natura effudit. Sunt alijs miraculis eodẽ tractu aquæ valde insignes:nam Ciceronis appellatæ balneæ semel diu tantum scaturiunt,& semel noctu: luna quoque tantũ oriente, aut deficiente. Leander. Et quamquam in reliqua Italia frequentes, ac salubres sint aquæ,illud tamen videtur memorabilius,quod feruẽtibus aquis apud Pisas accidit, ranas scilicet ibi viuere. Leãder. Sunt & calidi fontes in Illyrio, ac valde salubres, in ipso maritimo littore ante ostia Timaui, quorum iam meminimus ob inditum miraculum,quod cum æstu maritimo augeantur,ex Plinij lib.2. cap. 103. & lib. 3. cap.26. Sunt & in Pannonia apud Budam insignes alij fontes calidi, ac salubres: sed feruore tanto sunt, vt nisi eorum refrigerentur aquæ,balneis non sint idoneæ: mirum ibi accidit, vt ferrum in cuprum vi illarum mutetur aquarum: vt Surius memorat Comm. anno Domini 1541. Vtilitas certe inde maior manat,quam ex illis aquis, quas in Thessalica Tempe reperiri memorat Plinius lib. 31. cap.2. Fontem enim ibi esse ait, qui solo visu omnibus terrori sit, æsque,ac ferrum arrodat, breui tamen spatio profluere, ne tantum malum latius serpat. Est autem summo hominibus commodo fons,qui è monte in Engrouelãdia adeo feruentibus scatet, vt panis, pulmentaque omnia excoquantur perinde ac clibano. Zeni fratres Veneti lib.1. apud Ramus. tom. 2. sed de eo diximus ex Ortellio.

PH. Sunt in Africa quoq; feruidæ aquæ, de quibus alias egimus opportune in fluuijs eæq. salutares iuxta Elhamã vrbẽ, feruẽt adeo vt attrectari nõ possint. Leonius p.5. Sed & in orbe nouo plurimis locis scatent calidæ, insigniorque ille fons est, qui cum calidus, & salsus sit, oritur tamen iuxta flumen frigidus,& dulces fluens aquas. Petr. Hisp. p. 5. cap. 28. Sunt & in Asia frequentissimi calidi fon-

tes, quod in fluuijs etiam diximus. Sed nostro orbe adhuc non est prætermittendus ille fons, qui Asnanicus dicitur in Thiana, cuius aquæ subterraneis meatibus frigidissimæ cum in fontem ipsum extrinsecus peruenerint, mox feruent periuris noxiæ, nam & depilant, & hydropisi laborare cogunt, nisi id est superstitiosum, Hæc narrat Bocatius. Nec ille quoque omittendus est fons, cuius aquæ adeo perniciter calorem seruant, vt vino mixta triduo calida potionem exhibeat; nomen est fonti Camino, vt Bocatius scribit. Nunc vertenda oratio nostra est ad aquarum sapores, aut enim dulces, aut amaræ, acresue, ac salsæ reperiuntur; & in ijs omnibus recondita sunt naturæ miracula. Quid enim tam mirandum, quam vt è medio mari, cuius amarissimæ, salsissimæq. sunt aquæ, exurgat fons suauis, ac potabilis? Id in Phænicco mari ante Ioppen Paria, Arados, fons exoritur 50. cubita alto mari, vt auctor est Mutianus; ex eoque dulcis aqua tubo corijs facto vsque à vado trahitur: Plin. lib. 5. cap. 31.

E Q. Habet idem & nouus orbis, iuxta enim Insulam Iamaicã, seu sancti Iacobi, procul à littore ad bis mille passus alto mari fõs exurgit suauissimi ad potũ saporis; mirum illud est eo nomine, vt cum enascatur è fundo pedes quinque, sua vi maritimam aquam incorruptus vsque in superficiem penetret, viique sua etiam superficiem superet ad cubitum eminens, brachij humani magnitudine. Ouet. hist. lib. 6. cap. 12. Quod & in Italia reperitur, Puteolano enim mari dulcissima emergit ab imo excedens superficiem omnibus spectatissimus, ex continenti illi esse originẽ tradunt, postea subterraneis meatibus subuehi mari, ac tandem emergere. Leander in Campania felici. Sed quod in Hollandia accidit vrbi Brielio, valde memorabile est; est vrbs in Insula, in qua nulla prorsus aqua dulcis in puteis, alijsue scaturiginbus inueniri potest, & quantauis adhibeatur industria, omnis opera perditur: vbique enim tam in vrbe ipsa, quam per Insulam omnem potabilis aqua reperiri nulla ratione potest: fecit tamen natura fontẽ dulcem, ad quem ponticulo aditus est, vnde vrbs tota sibi aquæ vsum parat; cum tamen circa hunc fontem foueæ, putei omnes salsam contineant, vt memorat Georgius Bruin in Brielio. Et quãquã laci salsissimi persæpe cõperiantur; perraro tamẽ ex eorũ gurgitibus enascũtur fontes dulces, qui si inueniãtur, inter naturæ admirãda etiã recolemus. Est autem in Lætis Macedoniæ lacus nitrosus, ac salsus, exilit autem eius è medio dulcis fonticulus, quo semper emicante, lacus nec augetur, nec effluit. Plin. lib. 31. cap. 10. Lacus præterea alter celebratissimus in Iudæa Asphaltes, bituminosus cum sit, scaturientem in ora fontem habet calidum, medicæque salubrita-

britatis Callyroe, aquarum gloriam ipso nomine præferentem. Plinius lib. 5. cap. 16.

PH. Hæc ideo accidunt, quia innumeri sunt subterranei meatus, vt quæque aqua secernatur, atq; ita prodeat, vel medijs lacis, aut mari. Propterea, quod alias diximus fontis Arethusæ, & Alphæi fluminis ex Pelopõneso subterraneis meatibus mari inuicem communicari aquas, auctores omnes tradunt, Strabo, Virgilius, Ouidius, Mela, Plinius. Et quod paulo ante diximus Macedonicum lacum fontis manantis scaturigine non augeri, suggerit alterius fontis naturã non procul à Lylibæo promõtorio, qui nec augetur vllis aquis affluẽtibus, additisue, nec minuitur haustis, ablatisue. Leãder.

EQ. Erunt autem maiore miraculo aquæ illæ, quæ eodem alueo, scaturigineque simul & dulces, salsæ, amaræque fuerint. Salsos reperiri fontes tradit Mela lib. 2. cap. 3. In Gallia (inquit) Narbonensi Salsulæ fons non dulcibus aquis defluit, sed salsioribus, quàm marinæ sint. Hæc ille. Sed reperiri, qui salsas contineat, & potabiles, Strabo memorat lib. 16. non procul à Laodiceæ littoribus Insulam totam saxeam, quæ tamen incolas habeat non paucos, fontẽque ibi esse tradit, in quem immersa vasa hauriẽdæ aquæ causa salsam primo haustu trahunt, eamque maritimam, reliquo autem haustu dulcem, ac potabilem; sed longe admirabilius accidit fonti, qui in Ascanio lacu est, & quibusdam circa Chalcida fontibus. Summæ enim illis aquæ dulces sunt, atque potabiles, inferiores vero nitrosæ. Plin. lib. 31. cap. 10. At hos superat fons in noui orbis Insula Hispaniola, prouincia Caizimu: est aquæ superficies suauis, potabilisque, media salsa, infima prorsus amara: cui & aliud accessit naturæ miraculum. Si quis enim aquæ in scaturigine aurem admouerit superficietenus, equitem viatorem à tribus millibus pass. exaudiet; peditem vero à passibus mille, occulto quodam fremitu meatibus ob terræ cõcauitates ad aurẽ insonãte. Petr. Mart. Summ.

TH. Fecit hæc admiranda qualibet orbis parte Dominus, vt eluceret quidem longe magis summa eius vbique potentia, simul & prouidentia; non modo ex tanta rerum varietate, sed etiam, vt eius Sanctorum virtus eniteret, vt ex salsis fontibus redderent dulces, exsiccarent, ac rursum restituerent, si indigenarum causa id ita postularet. Moyses enim, quod alias diximus, in deserto Sur, cum ibi triduo Israeliticus populus potabiles aquas non haberet, quod omnes essent amaræ, inuento ligno, eoque Dei iussu in aquas misso, dulces factæ sunt. Exod. 15. Et quamquam id semel egerit Moyses, haud dubie quibusque locis, quocumque tempore, quibusuis aquis perogisset. Sed id ad mysteriũ pertinuit, quo per crucis lignũ quidquid in humano genere ob culpas amarũ fuit, Christi passione dul-

cius effectũ est, reddita homini pace, recōciliatoq. nobis irato Deo.

E Q. Sed quid de fōtibus saguine fluẽtibus? nũquid id natura fit?

P H. Natura id fieri non potest, sed prodigio, iratoque Deo, accidisse id constat Orosij testimonio lib. 4. c. 5. Benedicto etiam septimo Pontifice, in Lotharingia saluberrimis scatēs fons in sanguineũ versus est; portendisseque visus fuit totius orbis famem, præcipue vero in Italia pestem, qua plures fuere qui perempti sunt, quã qui superuixerint. Naucl. Gen. 35. princ. Ioanne quoque duodecimo Pontifice, Genuæ sanguinis fons largissime effluxit, futuram maximam portendens calamitatem: nam & Genua à Saracenis ex Africa transuectis tum capta est, ac direpta. Vngari Italiã ingressi longe, lateq; omnia populati sunt: quamquã & ipsi præda diu potiti nō fuerint: à Marsis enim cæsi omnes ad vnũ memorantur. Vinc. histo. lib. 24. c. 66. Martinus Polonus, Platina in Ioanne duodecimo. Illud idē recolit Fulgosus lib. 1. qui Genuensis patritius nouerat eius vrbis res gestas; vicũ, vbi id accidit, scribit nuncupatũ fonticulum; & postea Bordigotũ. In Britannia quoq; in schismate Clementis contra Gregoriũ 7. sanguinis fontē manasse recolit idē Fulgosus lib. 1. c. 4. de prodig. quin & anno Domini 460. apud Tholosam tota die sanguis largissime fluxisse memoratur. Vinc. histor. lib. 20. cap. 54.

E Q. Sed nũquid picis, bituminisue fontes ad prodigiũ pertinēt?

P H. Cum id natura fiat, non pertinet ad prodigiũ; quamquam Deus aliquando postea verterit in prodigiũ, sicut de Asphaltide lacu contigit. Erant ibi bituminis primum fontes præsalsi, vti alias diximus ex Gen. 14. Igneæ etenim pluuiæ, ac sulphureæ de cælo ibi visæ sunt; vnde deletis vrbibus omnibus, qui bituminis erãt putei, facta sunt diuinæ vindictæ instrumēta. At esse etiã hodie nō paucos bituminis fontes cōstat. Quintus enim Curtius lib. 5. scribit in vrbe Memi, magna quadã in specu è fonte manare bitumen: cui accedit & Plinius, qui in Austragenis Parthiæ naphtha (id Babylonijs bitumini nomen est) tradit ex fonte profluere bituminis liquidi modo: huic magna cognatio ignium, transiliuntq; protinus in eam vndicumque visam. Hæc ille lib. 2. c. 105. Sed & Strabo lib. 16. memorat iuxta Euphratem bituminis fontē esse, qui auctis niuibus, ipse quoque augeatur, adeo, vt etiã in Euphratis alueũ redundet. At in orbe nouo, qui perlustrarunt, tradũt in Insula Cuba bitumen à fonte manare, quo veluti pice vtantur indigenæ cōpingendis nauium tabulis, indeq; in Hispaniã vsque vehi prodidit Ouet. hist. lib. 17. c. 8. adijcitq. in continenti prouincia Panuco bitumen alio manare ex fonte, præ reliquis eximium. Sed & in Peruaco in promontorio sanctæ Helenæ eandem scaturiginem profluere scribit eodem loco.

E Q. De pice non dubitarim; sed neque de eo liquore, qui terebin-

rebinthi liquorem imitatur: in eodem enim orbe nouo compertum, ſicut & picē memorat Ouet.& ex illo Petr.Hiſp.p.5.c.25.propterea non eſt ambigendum etiā è fontibus manare liquorē alium, lucernis, vt ardeant, aptiſſimum. Plin.lib.31.c.2. Oleum illud eſſe non incongrue opinabimur. Ariſtoteles enim ſcribit in Carthaginenſium ditione in monte Gonio peramœnum fontem eſſe olei, qui odorem habeat cedri ramentis perſimilem, magnamq. copiam olei emittere. Hæc ille admir. cap. 109. In Georgianorum quoque limitibus traditur eſſe fons, vnde tanta vbertate oleum ſcateat, vt cameli, ac clitellarij eo onerentur. Eſt quidem homini ad eſculēta inutile, at reliquis humanis vſibus plurimo commodo, lucernis, vt ardeant: ægritudinibus eſt medicamentū; vt vbilibet oleum adhiberi ſolet, illud quoq; adhibebitur: admirādus eſt hominum eo ad hauriendū cōfluxus. M.Pol.lib.1.c.4. & c.28. At in Europa, ſcilicet in Scotia, in Edinburgo fons eſt, cui olei guttulæ innatant, de quo ſi nihil collegeris, nihil plus confluit; at ſi quamtúuis abſtuleris, nihil imminuitur: aptū oleū illud eſt cōtra cutis ſcabritiē. Ortellius in Scotia.

PH. Manat oleum alio ex fonte fuſcum quidem, & tetro odore, ſed lucernis aptiſſimum, & vnguenti præbens beneficium; in Perſide eſt, vt memorat Ioſaphat Barb.ca.25.in Perſide. Alium extare in Cilicia fontem iuxta Solos, ex quo liquor manans olei vicem ſuppleat ex Policlito tradit Plinius: quin & ex Theophraſto in Æthiopia eius virtutis fontem eſſe meminit idem Plinius lib.31.c.2. Nec hoc bono caret Italia: quandoquidem apud Puteolos fons eſt, e quo liquor oleo colore, odoreque perſimilis manat, vt Leander ſcribit in Campania; ſed & apud Toccum oppidum fonte quodam oleum manat, quo indigenæ ad omnes ægritudines pro medicamento vtuntur, Leander in Pelignis.

EQ. Nec orbis nouus eodem caret. In Cubaguæ enim Inſulæ littoribus fons plurimum oleum mittens eſt; adeoque exundat, vt mari ſupernatet ad duodecies paſſ.mill. retenta ſemper pinguedinis natura, exhalatoque ſemper proprio ſibi quodam odore, medicamentis quoque aptiſſimum eſſe tradit Ouet.hiſtor.lib.19.cap.2: Petr.Hiſp.p.5.cap.15. Sed de hiſce rebus plus ſatis.

PH. Non fuerit incongruum argumentum, ſi agamus de fontibus, quibus ineſſe ſenſus quidam videtur, dum aliquid cōſtanti more agunt, aut etiam more inconſtanti. At de inconſtantia illud compertum videtur in Padi fluminis in Italia omnium principis fontibus. In vertice etenim montis Veſuli fons, vnde Pado origo eſt, enaſcitur, vt Leander memorat, qui æſtiuis diebus medijs velut interquieſcat, quotidie exſiccatur. Plin.lib. 2. cap.103. contra accidere fonti in Tenedo Inſula, qui à tertia noctis hora in ſextam ab æſtiuo

solstitio exundat, idem memorat, vt ita ille magno æstu quiescendũ sibi deliberauerit, hic videatur suas fruges maiori quãtitate colligere. At inconstantiorẽ aliũ in Idumæa recolit Isidorus; cui enim Iob nomẽ est, quater in anno colorẽ mutat, pulueruleñtũ, sanguineũ, viridẽ, & limpidũ; ternis mensibus in anno tenet ex ijs vnũ colorẽ. Hæc ex illo lib. 13. c. 13. Iracundiæ enim huic sensus inesse fortasse putabitur: quo adeo frequenter perturbatus puritatem amittat.

TH. Nullus his fontibus inesse sensus potest, natura id fit perpetuo ordinem inditum seruante: potius de illo id censendum fuerit, qui Tungris Galliæ vrbe insignis est. Eius enim aqua admoto lucenti igne turbida fit, ad postremum rubescit. Plin. lib. 31. c. 2. Videtur enim idipsum agere is fons, quod libidinis ardorem, qui sentiunt, agunt: admoto enim illo fœdissimo igne, perturbantur sensus omnes: at vbi crimen fuerit admissum, turpitudinis admissæ rubor subsequitur, vt nos docet Paulus. Rom. 6. Quem fructum accepistis (inquit) ex ijs, in quibus nunc erubescitis? Sed mea quidem sententia nullus ibi sensus est in Tungrensi fonte, potius similitudo, vnde nos erudiamur, ab eo igne non modo pertingi, sed nec quidẽ paululum proximum patiamur.

EQ. Numquid autem negabimus sensum fonti inesse illi, de quo Solinus cap. x. Tradit. n. in Halesina regione cõpertum fontem, qui quiescat semper, trãquillusq. sit, cum apud ipsum siletur: at si ibi insonẽt tibiæ, exultabũdus ad cãtum eleuatur, & quasi miretur dulcedinem vocum, vltra margines intumescit. Hæc ex illo.

TH. Nec id vllo ex fontis sensu accidit: Sed naturæ motu ob loci, vbi situs est, rationem: manat is à latebroso, sinuosoque loco: ideo quiescit, cum apud eũ siletur: at vbi sonitus quisq. fit, siue tubæ, siue tympani, aut humanæ vocis, cum per sinuosa illa loca permeẽt sonitus, & voces, veluti commoto spiritu aquas necesse est permoueri, & exundare non aliter, atq; cum quis fistula insufflat in cacabum aqua oppletum, & quiescentem: tunc enim velut maritimus æstus in cacabo aqua spiritu permota exurgit, exundatque: quod & in ipsa Echo animaduertere licet, quæ eo est maior, & vehementior, quo sinuosis locis fit, nam permouentur extremi sinus, redduntque omnes iteratam vocem.

EQ. Recte equidẽ sum edoctus. Sed adhuc supersunt fontes tres, quorũ meminit Plinius, qui sensu permoueri videantur. In Cantabria (inquit) fontes Tamarici tres sunt octonis pedibus distantes; ij in vnũ alueũ coeunt vasto amne; singuli siccãtur duodecies diebus, aliquãdo vicies, citra suspicionẽ vllã aquæ; cũ sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Mirũ est nõ profluere eos aspicere volentibus, sicut proxime Lartio Licinio Legato post Præturã, post septẽ

dies

dies accidit. Hæc ille, & Bocatius. Erit ne illud superstitiosum? aut ille, de quo ita Fulgos. lib. 1. cap. 6. Mille passibus à Senesi oppido Lucaniæ in Neapolitani regni parte ea, quam nunc Basilicatam vocant, fons salsis est aquis, ad eum si quis accesserit, nihil locutus, neque retro conuersus, fontem puris, clarisque fluentem aquis inuenit: sed si loqui cœperit, loquendo turbari fontem prospicit: sicut si non recta, sed iens retro se couerterit, fons quoque turbatur, nisi forte hic idem fons est, de quo egimus ex Cassiodoro.

TH. Et hoc inditum esse potest magis loco ipsi, quam aquarum proprietati: sicut enim diximus ab rupe, aut sinuosis locis, vnde fons manat, sonitus spiritum excitans, etiam aquas permouet; ita & hisce fontibus potest quidpiam persimile accidere: forsitan meatus, vnde aquæ scaturiunt, siti sunt sub solo, vbi spectatorum pedes firmantur: quamobrem dum propius spectator accedit, vt intueatur, obstruso pedum pondere meatu, non fluit aqua, & velut se retrahens, ne videatur, inarescere putatur, cum tamen qui spectaturus accedit, ipse impedimentum afferat, rei ignarus; discedente autem spectatore, ideo fluunt, quod meatus liberi consuetas reddant aquas. Turbari vero aquas, dum accedens loquitur, eadē ex causa fit, qua paulo ante diximus tibiarum cantu permoueri. quin addo, id forsitan accidere fonti, vt perturbetur accedentis hominis afflatu. Nihil igitur superstitiosum ibi: nec vllus in illis aquis sensus.

EQ. Ignoratio latebrarum, sinuumq. vnde scaturigines fiunt, cogit nos mirari multa, quæ parui faceremus, origine cognita: nā adeo late, longeque in terræ visceribus aquæ permouentur, & magnis amfractibus agitantur, priusquam emergant, vt regiones peruagari putandæ sint: & cum ibi aut flumina, aut laci introrsus extiterint, emergant aquæ, velut ex fonticulo: id faciam manifestius vnico exemplo. In Armenia excelsus saxeus mons est, ingentē fontis scaturiginem emittens: mirum, ex eius aquis frequentes pisces excidere cubitali magnitudine, maiores quoque palpitantes ad mortem præcipitatos: sunt ij colore nigerrimi, aspectuque non insuaues. verumtamen, si quid eorum vel homo, vel bestia attigerit in cibum illico moritur. Hæc ab Aristotele histor. anim. lib. 17. cap. 30. Quod cum nulla alia ratione possit cōtingere, vt adeo magni pisces profluant è saxo semimortui, quam quod longo viscerū terræ interuallo à stagnantibus aquis, vbi nati sunt, emergentes, elapsi in varios meatus præcipitati, sursum, deorsumque iactati, dum in hæc, atque illa saxa impingunt, semimortui perpetuis illisionibus redditi sunt: peruenientes tandem ab obscuris, subterra-

neisque locis in apertam lucem, nouitate aeris, & lucis oppressi moriuntur, suntq; ea ratione pestiferi, quod impuri illius subterranei spiritus alimentum, aquasque hausissent: quibus aut humor nimius, aut opacitatis frigus immensum, locusque pessima qualitate præditus animantibus exitio sit. Hæc autem, quæ diximus esse verisimiliora ex ipsa fontis amplitudine animaduertimus, quæ tantam continet scaturiginẽ, vt quadrangularis cum appareat ad tres passus, alta mox latitudine stadij dimidium occupat: vt eodem loco Aristoteles memorat. Subterraneis autẽ aquis pisces ali etiã Theophrastus scripsit, teste Seneca natur. lib. 3. cap. 16. Esse autem pestilentes his verbis narrat Seneca ibidẽ cap. 19. Magna vis aquarum in subterraneis occulitur fertilibus fœdo situ piscium, si quando erumpit, affert secum immensam animalium turbam, horridam aspici, & turpem, ac noxiam gustu. Certe cum in Caria circa Myndum vrbem talis exilisset vnda, periere quicumque illos ederant pisces, quos ignotos ante eum diem cælo nouus amnis ostendit. Nec id mirum, erant enim pinguia, & disserta, vt ex longo otio corpora, cæterum inexercitata, & in tenebris saginata, & lucis expertia, ex qua salubritas ducitur. Hæc ille.

PH. Esse pestiferos pisces non est nouum; & ex hoc præcipue fonte non est ambigendum. Plinius enim rei eiusdem sed paucioribus meminit. Ctesias (inquit) auctor est, in Armenia esse fontem, ex quo genitos nigros pisces si quis edat, illico mortem imminere. Hæc ille lib. 31. ca. 2. Præterea nostro quoque Europæ cælo, circa Danubij exortum, audiuisse se testatur Plinius pestilens piscium genus reperiri, donec veniatur ad fontem alueo appositum, vbi finitur ea piscium pestis. Eodem capite secundo. Nunc ad alia.

EQ. Pestilentes putaram omnes aquas, quibus illud inditum est, vt ex suis limpidissimis aquis lapidea durities efficiatur, qui enim potari sine periculo possunt?

PH. Possunt sine periculo, quod epotæ fluant, digerantur mox, & in secessum abeant; vnde nil lapideum efficere possunt, cum nulli solidæ rei assideant: sicut accidit rebus illis, quæ aquis lapidescunt; id fiet manifestius, si fontes huiusmodi recenseamus: sunt enim multi etiam in Italia, nam apud Volaterras Vlimenti collis radicibus fons manat, cuius aquis quidquid immergitur post quintum decimum diem saxeo cortice contegitur. Leander. Sed & ex Monte Mauro Forojuiensis agri fons scatet, in quem vel ligna, frondes, herbæ lapideo cortice obducuntur. Leander. Sunt & alibi alij in Italico solo; at apud exteros plurimi recensentur. Nam Cnydius fons dulcis est, in quo octo mensium internallo iniecta terra lapidescit. Plin. lib. 35. cap. 13. Sed & in Scyretico metallo fons

memoratur, quo quæcumque alluantur, saxa fiunt: Plin. libro 31. capi 2. quin & in Eubœæ Delio sunt aquæ calidæ; quibus quæ saxa alluuntur in altitudinē, velut plantæ solent, crescunt. Eodē cap. 2.

EQ. Sunt eiusdem naturæ fontes alij: nam in Perpatenis fons est, qui quæcumque riget lapideam facit terram. Plin. lib. 31. cap. 3. Et in Eurimenis alius, qui deiectas in ipsum coronas reddit lapideas. Eod. cap. 2. Sed ille commemorabilior est, de quo Solinus cap. 29. In Africa (inquit) iuxta Ammonis ædem fons est, qui humoris nexibus humum stringit, fauillam etiam in cespitem solidat, in qua gleba non sine miraculo lucus viret, vndique secus agris virentibus. Hæc ille, quod ipse quoque Isidorus tradit li. 13. cap. 13. At in Europæ Aquilonari regione ea parte, quæ ad occidentem spectat, Islandia Insula est sterilissima, & glacialis, fontem habens, qui fumigātis aquæ vitio natiuam rei cuiuslibet originem demolitur: sane quidquid fumi huius exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiem transmutatur, quæ res mirabilior, an periculosior existat in dubio positum constat: cum fluidam aquæ teneritudinem tantus obsederit rigor, vt admotum quidlibet, fumidoque eius vapore perfusum in lapidis proprietatem, forma dumtaxat superstite, subita conuersione transmutet. Sax. Gramm. præfatione Dan. hist. Quin & in Hiberniæ Boreali Vltonia incredibiliter frigidus fons est, in quem septennij interuallo iniecta ligna vertuntur in lapidem, vt Ortellius memorat in Hibernia. Quin etiam in orbe nouo referunt, qui perlustrarunt, fontes huiusmodi reperiri, præcipue vero in Peruaco, vbi terra in lapidem, creta in saxum conuertitur. Petr. Hisp. p. 5. cap. 25.

TH. Elucet igitur vbique diuina potentia in aquis: nam etiā eo nomine admirari nos oportet, quod cum aquarum natura sit, vt quæq; solida ac grauia mergātur, leuia sustineātur, sunt tamē fontes, qualis est in Sicilia Pythias, in quibus Appione teste, omnia fluitant, nihil mergitur. Plin. libro 31. cap. 2. propterea ad eam proprietatem pertinent ij fontes, aut putei, quibus indita natura est, vt ouum non mergant, sustinere enim oua inuentæ sunt aquæ fontium salsæ apud Volaterras. Leander, qui etiam memorat salsi saporis fontes alios inuentos, in quibus quoduis graue iniectum numquam demergitur, semper supernatans. Leander.

PH. Propterea mater omnium rerum natura illustris est, quod varia rebus omnibus indiderit ingenia. In Hispania enim Carrinensi agro duo fontes iuxta fluunt, alter omnia respuit, alter omnia absorbet. Plin. lib. 2. cap. 103. Quibus admiratione æquandus est fons ille in Arabia, qui tanta vi exilit, vt omnia pondera imposita respuat. Plin. lib. 31. cap. 2. Est autem ea vis ab impetu, admixto-

toque aquis spiritu: at aquæ illius proprietas, vt equidem censeo, non fuerit, vt supernatare permittat ponderosa, sed admittat, ac mergat, vt reliquæ aquæ solent.

E Q. Fontes, ac scaturigines cum adeo parum differant a puteis, cur & putei non dicuntur fontes?

P H. Fontes nuncupantur, quod in lucem, superficiemque terræ sponte aquæ erumpant. Nec eo nomine parui a magnis fontibus differunt, cum fluunt. Veluti sunt ij, qui ingenti fluore mox erumpunt Padi fontes in Vesuuio monte; aut is fons, qui mox in fluminis magnitudinem exoritur è saxeo monte Serrauali, non procul à Camerino frigidissimus, aut apud Boianum purissimus, iucundissimus, atque amplissimus scatet. Sed hisce omnibus in Italia amplior est, qui apud Volaterras erumpit iuxta oppidum sancti Armazi; tanta aquarum copia, vt ijs diuisis, duo prægrandes fluuij fluãt, Leander. Hos autem omnes superat fons in Armenia, cuius iam antea meminimus; nam excelso ex monte saxeo altitudine quatuor passuum alta manat quandrangularis scaturigo per singula latera stadij dimidium occupans, vt ex Aristotele tradi probauimus, histor. anim. lib. 17. cap. 30. Et quamquam huic non sit æquandus Sorgia fons in Narbonensi prouincia; nobilissimus tamen est, erumpit enim ex abditissima specu saxei montis tanta scaturigine, vt mox flumen fiat piscibus abundans: celebrem locum reddit Franciscus Petrarcha Poetarum princeps, qui ibi in secessu aliquamdiu vixit, multa eruditissime scribens, vt memorat Bocatius. Hi igitur omnes fontes dicuntur, sicut & fonticulus quisque. At puteos dicimus arte quæsitas subterraneis è locis scaturigines; vt ibi tandem fons manet apertis meatibus, qui prius occultabantur. Sunt autem insignes in orbe aliquot putei, quorum hoc loco commemoratio non videtur importuna: occurrunt illi primum, de quibus alias diximus ex Strabone lib. 17. atque non paucis alijs auctoribus in Syene Ægypti puteos esse, qui in æstiuo solstitio meridie à Sole prorsus illuminentur in imum vsque; neque vmbræ vllum apparere in illis vestigium: quin hora illa nec palea quidem vmbram faciat: quæ res vt euidentius innotesceret, puteos esse fabricatos experimenti gratia memorat Plinius lib. 2. c. 73. Et ne forte magno ore puteos fuisse putemus, Basilius in exemero lib. 6. scribit aquam puteorum illorum profundorum per angusta oscula illuminari. Sed cum hoc non accidat ratione putei, sed ex diametro solis, non videtur miraculum adnumerandum ijs, quæ hoc loco persequimur, sed ad signa cælestia.

E Q. Admirandus fuerit ille puteus, qui totus vno è saxo mira profunditate excauatus est in Elephantina Insula Nili. Strabo lib.

17. Sicut & alius, quem eodem libro memorat in Ptolemaide Ægypti vrbe esse, in quem longo tractu ex vno lapide concamerato, & excauato descenditur.

PH. Si de profunditate agendum est, ex Olao recensebimus inscrutabiles. In Suetia enim natura potius, quam arte puteos apparere tradit profunditatis tantæ, vt cum indigenæ eorum ima sæpius scrutari, demisso per funem pondere, adnixi sint, pertingere tamen numquam potuerint lib. 2. cap. 10.

TH. Illa tanta profunditas suadet certe natura confectos puteos, non arte: nam si funibus imum pertingi non potest, nulla ibi lux operi adhiberi potuisset; neque facultas operarios demittendi, aut extrahendi poterat suppetere; immo putarim in illo opacissimo, & caliginoso loco respirare non licuisse, ob loci angustiam; quomodo autem natura id factum quis assequetur?

PH. Ex quarto genere terræmotus id accidere potest, cum aquis, & spiritui via sursum aperitur; exhalatque vtrumque, ac postea cum resideat, euanescentibus motibus, loci meatus totus perseuerat aut inanis, aut aquis tantũ modica ex parte madidus: propterea ad imum vsque maritimi soli eos puteos peruenire conijciendum est.

TH. Sunt tamen inuenti putei mille pedum mensuram excedere, humana industria confecti non procul a Nilo: recensenda nobis eius verba essent, qui proprijs intuitus est oculis, quando è tanta profunditate bouis industria aqua hauriretur; nisi iam commemorauissemus, quando de quadrupedibus agebamus.

EQ. Est hic puteus cum operario suo vtroque iuxta admirandus: fuit vero insignis operarius bos, cuius industria irrigatio tanta fieret, vt olera sibi, domino, hospitibusque perpetuo virẽtia suppeterent. Sunt tamen in Italia non pauci certe putei memoratu insignes, tum opere, artificioque, tum profunditate, atque amplitudine, velut in Oruieto Vrbe à Romanis Pontificibus exædificatus: patet enim ad multos passus, vt per girum scalis prælatis in imum vsque descendatur profunditate mirabili; descendunt clitellarij, onerantur aqua, redeunt onusti; duplices autem scalæ marmoreæ sunt prostratæ, neque qui descendunt, occurrũt ascendẽtibus. Alius est extructus iuxta Taurinum vrbem à Serenissimis Allobrogũ Ducibus latitudine supra passus quinquaginta, vnde conijcere licet profunditatem; binis scalis per girum in imum descendunt clitellarij, & ascendentibus non occurrunt, qui alijs scalis ascendunt.

TH. Nec est prætermittendus ille puteus, qui in Vestrogotorum regione, cui Scaræ nomen est, visitur in ora laci Vener nuncupati. Curarunt igitur ibi Episcopi puteum excauari præduro è saxo me-

sibi coniunctum habere statuit. Et contra putei sunt in anima, cũ ablatis integentibus interioribus effulget lux, & fons aquæ potabilis in sermone, ac doctrinis: quapropter vnumquemque sibi ipsi puteum præparare necesse est, quo relatum præceptum seruet, quod dicit: Bibe aquas de vasis tuis, & à tuorum fonte puteorum, sic appellabimur filij eorum, qui puteos effoderunt, Abraham, Isaac, & Iacob. Lacum autem ne faciamus, vt ne in foueam, ac fossam ipsam incidamus; neque audiamus ea, quæ in Hieremia in opprobrium peccantium scripta sunt, Deo ipso de illis dicente verba hæc: Me reliquerunt fontem aquæ viuæ; & effoderunt sibi ipsis lacus dissipatos, qui aquam continere non possunt. Hæc Basilius.

PH. Iure Basilius rebus omnibus illustrandis egregius doctor habetur: illi autem etiam hodie omnes consentiunt interpretanti, vt scripturarum sensa ille penetrasse illustrius videatur præ Græcis omnibus: floridus quoque est, ac grauissimus adeo, vt quidam iure illum fidei columnam nuncuparit.

EQ. Prosequamur nunc pauca quædam, quæ supersunt de fontium naturis: non enim prætermittendos censeo illos, qui iuxta Ciminum montem in valle laci Cimini cõperti sunt. Ibi enim tot fontes erumpunt, quot bacillos terræ impegeris, vt Seruius apud Maronem lib. 7. annotauit, Leander in Faliscis. Tales esse videntur peritissimi, at sanctissimi Doctores sacri, velut Basilius cum Chrysostomo, Cyrillo, atq; alijs similibus Græcis, & inter Latinos est Hieronymus, Augustinus, Gregorius, atque Ambrosius, ad quos accedentes, expetentesque quidquid voluerimus, mox assequimur, velut erumpente fonte, siue dogmata fidei quæramus, siue antinomiarum explicationes, siue mysteriorum elucidationes, siue sensuum, verborumue interpretationes. Sed non ideo dicam Portugalliam esse alijs prouincijs præferendam: quod in ea fontium perennium quinque millia numerentur: potest enim id felicitate agri, & cœli contingere, sed non ob id ingenia eorum alijs sunt præferenda. Id habet Ortellius in Lusitania.

PH. E contra reperti sunt fontes, qui tametsi semper fluant, numquam tamen eodem ex ore manant, mutantes sæpe originis sedem: qua ex re indigenæ deprehendunt frugum futuram penuriã, aut feracitatem; præcipuus eius naturæ fons est Neminus iuxta Velinum lacum, Leander in Sabinis, & in Reatina regione ex Plinij lib. 2. cap. 100. At non procul à Narnia fons est, qui numquam scaturire visus est, nisi cum annonæ penuria propediem futura est. Leander in Vmbria: in qua re duo spectantur miracula, alterum vt cum arescant omnia, vnde penuria frugum accidit, is fons manare videatur, veluti acquirens scaturiginem arescente solo: alterũ est, vt fu-

vt futura præsignare norit, velut sidereorum motuum peritus. Sed & apud Volaterras fons est, ex quo deprehendas futuras pluuias, si alte saliat, salit enim ad decẽ vsq; pedes, & eo amplius: at si leniùs fluens minus alte saliat, deprehendas serenitatem futurã. Leander.

T H. Herbas quoque nasci feruentibus in fontibus naturæ miraculo habendum puto: virescere enim igne herbas, quo reliqua arescunt, admirari cogimur: frigidis vegetantur herbæ, calidis exuruntur. Attamen Statiliensi vrbe feruentibus aquis, quæ balnearum beneficium præbent saluberrimum, virentes herbæ innascuntur, seruanturque. Leander in Liguria ex Borselo.

E Q. Numquid inter fontes conscribemus arborem, si ex illa manet aqua?

P H. Siue ex lapide, siue humo, siue quolibet metallo exoriatur aqua, fons est: ita quoque ex arbore, quod accidit in Insulis Fortunatis in Ombrio, cui nostro sæculo Ferreæ Insulæ nomen inditum est. Ibi arbor est, quæ aquam à se profluentem tanta copia exhibet, vt cum omnia aquarum genera campis illis natura negarit: neque enim vlla fluuiatilis est aqua, fons vllus, vllus puteus, aut lacu ibi reperitur; illa vna tantummodo arbor scaturiginẽ seruat; quotidie etenim exoriente sole tum è stipite, tum è ramis exundant tantã aquarum profluuia, vt etiam iumentis ipsis aquæ, atque indigenis sufficiant. Petr. Mart. Ouet. hist. lib. 2. cap. 9.

E Q. Sed nũquid fuerit superstitiosum, si quis credat fontẽ esse qui solo tactu conuertat serenum tempus in nubilum? immo etiã exprimat pluuias?

P H. Non putarim: nam tactus hominis fontem cum perturbat, ob motũ facile accidere potest, vt per terræ viscera commoueatur aquarũ scaturiginis spiritus; vnde vapor exurgat, elatus soluatur in pluuias: id accidit in Hibernia, in Momonia, vbi fons est, qui cũ ab homine fuerit tactus, mox videas regionem circumcirca pluuijs inundari, id memorat Ortellius in Hibernia: & in lacis sæpe id quoque accidit, vt de lacis agentes memorauimus.

INSVLAE COLLOQVIVM DECIMVM QVARTVM

EQVES. IN procinctu parata, instructaque nauicula est, vt in Insulam hanc proximã traiiciamus. Ipsa enim à continenti distat mille tantum passibus: sunt ibi & amœni luci, & ædes non cõtemnendæ; viuaria quoque piscium: eritque nobis percommodum disserere, iucundéque prospectare reliquas Insulas, dum vernæ nostri piscationi, quæ ibi eximia est, operam dabunt.

PH. Insula, vti primo intuitu sese offert, tota depressa est, ac montibus caret, ac more campi culta.

EQ. Tota egregie colitur, frugifera ac soli feracitate admiranda, & quod est commemoratione dignum, nullis fluctuum maritimorũ tumoribus inundatur; præter littorum exiguam quandam portiunculam: quamquam enim excurrere fluctus ipsi vndequaque maximi videantur in tanta Insulæ totius soli depressione, nullo tamẽ tempore compertum est vltra 50. passus fluctus excurrisse, cum tamen plus potuissent, si aquarum vis inspiciatur, & loci decliuitas: sed præceptum Dominicum, ne mare transgrediatur terminos suos, nihilo minus elucet in paruis Insulis (cuiusmodi est hæc patens ambitu ad tria millia passuum tantum) quàm in reliquis am-

amplissimarum regionum littoribus: vt sicut reliqua continentium littora non audeat transgredi, ita nec Insularum, quas vndecumq. inuadens, facile posset inundare, sed sedatis fluctibus, in se ipsum redit; præceptoque obtemperans, ab omni excursu abstinet.

TH. Verissimum id est. Nam Basilius Magnus, vti alias occasione alia recensuimus, in exemero hom. 4. Furiosum (inquit) sæpe ex ventis mare, & in maximam altitudinem per vndas exurgens, vbi littora tantum contigerit impetu in spumam dissoluto, retrocedit: debilissima re arena, id quod violentia intolerabile est, frenatur: alioqui, quid prohiberet rubrum mare omnem Ægyptum cauiorem, ac depressiorem ipso existentem inuadere, & cum Ægyptio pelago coniungi, si non præcepto conditoris ligatum esset? Hæc ille: sed in hac exigua Insula augetur admirandi causa, tam vastum mare obseruare idem præceptum, quod in immensis littoribus obseruat; nam & quælibet parua Insula Dei opus est.

PH. Omnia, quæ sunt in rerũ natura, Dei sane opera sunt: ideo contingere possunt in mari multa, quæ natura ipsa operatur, vt depressis fluctibus fiant Insulæ, aut aucta, aggestaque terra; neq; enim nobis constat, qua lege, quaque ratione Insulas Deus creauerit.

TH. Summa Dei prouidentia factæ in mari Insulæ, non ea tantum ratione, quod diuturnis nauigationibus portum exhibeant, & quiescendi opportunitatem; verum etiam mysterio factæ sunt: quamquam enim ab initio conditi orbis (vt multi affirmant) non omnes Insulæ, quæ sunt, fuissent; tamen processu temporis, ac præcipue diluuio mutata quasi tota facie terræ, Insulæ fuerunt quædam, cum antea non extitissent; quædam, quæ extiterant, maritimis aut superatæ fluctibus, aut in continenti arida deinceps perseuerarunt. Aliæ aliter, vt diuina prouidit sapientia; vti colligitur à S. August. de admir. sacr. scrip. lib. 1. cap. 7. Sacris enim litteris præcipua diuinæ laudis ab Insulis mentio fit, psalmi septuagesimi primi illa præclara verba sunt: Reges Tharsis, & Insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Sabba dona Deo adducent: vt vel sic Insularum dona Dei maiestatem attollant: sicut & Sophon. capite 2. Adorabunt eum viri de loco suo, omnes Insulæ gentium.

EQ. Ego non tantum id probo, verum etiam addendum existimo, elucere potissimum Dei omnipotentiam, ac vniuersi gubernationem in Insulis: vt cum ex omnibus eis ad arcam animantia traduxerit, rursusque expleto diluuio ad omnes Insulas & homines, & animantia direxerit, non nisi summa Dei potestate id fieri potuit: & vt manifestaretur tanta potentia omnia gubernans, Insulas fieri necessarium fuit; atque id ita disserendum me adduxit S.

Augustinus de Ciuit. Dei lib. 16. cap. 7. Quæstio (inquit) est, quomodo post diluuium, quo ea animantia, quæ in Arca non erant, cuncta deleta sunt, etiam in Insulis esse potuerunt; si reparata non sunt, nisi ex his, quorum genera, in vtroque sexu Arca seruauit. Possunt quidem credi ad Insulas natando traxisse, sed proximas: sunt autem quædam tam longe positæ à continentibus terris, vt ad eas nulla videatur natare potuisse bestiarum. Quod si homines eas captas secum adduxerunt, & eo modo vbi habitabant, earum genera instituerunt, venandi studio fieri potuisse incredibile non est, quamuis iussu Dei, siue permissu, etiam opere Angelorum negandum non sit potuisse transferri. Si vero è terra exortæ sunt secundum originem primam, quando dixit Deus. Producat terra animam viuam, multo clarius apparet; non tam reparandorum animalium causa, quã figurandarum variarum gentium propter Ecclesiæ Sacramentum in Arca fuisse omnia genera, si in Insulis, quo transire non possent, multa animalia terra produxit. Hæc ille. Vnde patet, & creationis, & reparationis, sed & Ecclesiæ quoque è gentilibus congregandæ mysterio Insulas extare oportuisse: vt sic semper diuina prouidentia manifestaretur.

TH. Perpulchra sane fuit ratiocinatio hæc, præsertim tanto auctore confirmata, cuius eruditionem alia eius dilucidiore doctrina degustandam censeo: scribit enim hic idem Augustinus in Psalmum nonagesimum sextum ijs verbis rei nostræ plurimum cõsentaneis. Exultet terra; iucundentur Insulæ multæ (inquit psalmus) equidem quia verbum Dei non in sola continenti terra prædicatum est, sed etiam in Insulis, quæ cõstitutæ sunt in medio mari, & ipsæ plenæ Christianis, plenæ sunt seruis Dei. Non enim separat mare eũ, qui fecerat mare: quo naues possunt accedere, cur verba Dei non possunt? Impletæ sunt Insulæ, verũtamen possunt & in figura recte accipi Insulæ omnes Ecclesiæ. Quare Insulæ? quia circũlatrãtur fluctibus omniũ tentationũ: sed quomodo Insula vndiq; circumstrepentibus fluctibus tundi potest, frangi non potest, magis, magisque ipsa frangit fluctus venientes, quam frangatur ab eis; sic & Ecclesiæ Dei pullulantes per totum orbem terrarum passæ sunt persecutiones vndique frementium infidelium, & ecce stant Insulæ, & iam placatum est mare. Iucundentur Insulæ multæ. Hæc ille sapientissime demonstrãs diuina mysteria in Insularũ constitutione.

PH. Propterea non minora in Insulis conspecta sunt miracula, quam reliquis rebus omnibus: quædam enim Insulæ, cum non essent, prodierunt e mari, quod alias alia occasione disseruimus. Id inter prodigia scripsit Liuius dec. 4. lib. 9. in fine. Nam Cn. Bebio Pamphilo, & L. Æmilio Paulo Coss. haud procul Siciliam Insulam,

quæ nondum ante fuerat, memorat nouam editam è mari esse: Strabo vero lib. 6. prodidit Capream, Leucotiã, Sirenẽ, Oenotriam Insulas omnes à mari emersisse. Seneca vero natur. lib. 6. cap. 21. memorat se spectante Insulam in Ægeo mari natam: sicut antea Tera, & Therea iam pridem etiam emerserant. Memorat præterea aliam eodem Ægeo mari emersisse auorum suorum ætate: spumabat interdiu mare, & fumus ex alto ferebatur: nam demum prodebat ignem non continuum, sed ex interuallo emicantem fulminum more, quoties ardor inferius iacentis superum pondus euicerat: deinde saxa conuoluta, rupesque partim illæsæ, quas spiritus antequam verterentur expulerat, partim exesæ, & in leuitatem pumicis versæ: nouissime cacumen adusti montis emicuit, postea altitudine adiectum, & saxum illud in magnitudinem Insulæ creuit. Idem nostra memoria Valerio Asiatico Consule iterum accidit. Hæc ille natur. lib. 2. cap. 26.

E.Q. Ex Plinio multas à mari Insulas emersas adnumerare licet ex lib. 2. cap. 87. Delos, & Rhodos enatæ produntur: vltra Melon Anaphe, inter Lemnum, & Hellespontum Nea, inter Lebedum, & Teon Alone, inter Cycladas Thera, & Therasia. Inter easdem post annos 130. suo tempore M. Iunio Sylla, & L. Balbo Coss. ad 8. Idus Iulij Thia, quod & Strabo tradiderat: nam inter Theram, & Therasiam primum flammas è mari toto quatriduo, quasi arderet mare, postea sensim emersisse Insulam quamdam patentem ad stadia 12. totam constantem è lapidibus ignitis.

T.H. Orosius lib. 7. cap. 6. ad Plinij, & Strabonis sententiam accedit his verbis: Inter Theram, & Therasiam Insula de profundo emicuit triginta stadiorum spatio extenta: quod totidem etiam verbis tradidit Ado Viennensis anno Christi 45.

P.H. Easdem adhuc Plinius commemorat suo tempore fuisse enatas lib. 4. cap. 12. Et certe is ipse locus valde motibus subiacet: nam postea Leonis Imperatoris Iconomachi tempore anno Domini circiter 716. cum Mahuhias aciem mouisset contra Romaniam æstiuo tempore, vapor vti ex camino ignis visus est ebullire inter Theram, & Therasiam Insulas ex profundo maris per dies aliquot, quo paulatim incrassato, & dilatato igni, æstus incendium, & fumus ignei is exurgebat: porro crassitudo terrenæ substantiæ petras pumices grandes, & cumulos quosdam transmisit per totam minorem Asiam, & Lesbiam, & Abydum, & maritima Macedoniæ, ita vt tota superficies huius huius pumicibus supernatantibus esset repleta: In medio autem tanti ignis Insula ex terræ congerie facta Insulæ, quæ sacra dicitur, copulata est. Verum sicut prædictæ Thera, & Therasia Insulæ quondam ebullierẽ, ita & hæc in Theophanis [illegible]

sup[illegible] [illegible]rus

rus apud Anastasium Bibliothecarium anno Domini 716. Sed Insulam Delon, de qua iam dictum est Aristotele teste, emersisse testatur eodem lib. 4. cap. 12.

EQ. Sed & lib. 2. cap. 88. alias nuper emersas commemorat Plinius. Sic enim ille: Ante nos & iuxta Italiam, inter Aeolias Insulas, item iuxta Cretam Insula emersit è mari M.D. passuum, vna cum calidis fontibus. Altera olympiadis CXLIII. anno tertio, in Thusco sinu flagrans hæc violento cum flatu; sic & Pithecusas in Campano sinu ferunt ortas, & Prochytam.

TH. Deus cum Insularum sit auctor, sæpe absque tumore maris efficit eas, vt seruis suis salutem tribuat: nam S. Maclouius cum in littore maris Britannici obdormisset, æstuante extra littus mari, illæsus dimissus est, velut Insula quadã cõfecta abstinente mari, ne homo fluctibus attingeretur. Vinc. hist. lib. 21. cap. 94. Sed id non naturæ, at Dei miraculum fuit. Naturæ vero frequentiores sunt.

PH. Existimandum est longe plures adnumerari posse reliquo mari, sed nobis fuisse incognitas: sicut enim terræmotus toto orbe extitere; ita & in mari Insulæ prodijsse potuerunt. Ipso enim Plinio teste lib. 2. c. 83. Nuper nascuntur Insulæ; cum terræmotus terrarum nascentium causa sit; cum ille spiritus attollendo potens solo non valeat erumpere: ac propterea Varroni uisum fuerat Delon terræmotum non sentire; quæ tamen Muciano teste, bis fuerat concussa; vt Plinius tradit lib. 4. cap. 12. Cum igitur Insulæ fere omnes nuper emersæ appareant, terræmotus spiritu attollente, necessario asserendum est, aliquando eundem spiritum rursum commoueri posse.

EQ. Emersisse Insulas alias commemorat Fulgosus lib. 1. de miraculis. Visum enim est illi hoc contingere sine miraculo non posse. Verum aliquando Insulæ non nuper emersere, sed à continenti terra auulsa pars transijt in Insulam aqua euellente, & circumambiente; quarum Insularum numerus egregius est, & nobis notissimus. Mare etenim Siciliam terræmotu à continenti diuulsit, Strabone teste lib. 6. qui Pithecusas, & Prochytam iam commemoratas eodem modo factas tradit.

PH. Plinius plures retulit lib. 2. cap. 88. Mare (inquit) à littoribus quandoque abrupit Insulas, sicuti Siciliam ab Italia, Cyprũ à Syria, Eubœam à Bœotia, Atalantem, & Macrin ab Eubœa, Besbiũ à Bithinia, Leucasiam à Sirenum promontorio. Hæc ille, quamquã id alias occasione alia dixerimus.

EQ. De eadem Eubœa à littore auulsa testatur Strabo lib. 9. pontemque pedum ducentum iungere eam continenti affirmat, terræmotibus subiacere, eiusdem nominis vrbe absorpta. Strabo

lib.10.Et de Atalante ante annum ab vrbe condita 355. cõstat ex Orosio lib.2.c.18.ijs verbis. Atalante ciuitas Locris adhærens contigua,repentino maris impetu abscissa, atque in Insulam desolata est.Hæc ille.Alias apparuisse è mari repente constat; nã Claudij 4. anno, Christi vero 43. Insulã stadiorũ 30. emersisse memorat Hermãnus Cõtractus. Sed illa eadẽ est,quã ex Orosij lib.7.recẽsuimus.

PH. Non igitur tantum nascuntur Insulæ,verum & auellũtur, & quod æque commemorandum est,etiam fiunt aggesta materia. Echinades enim Insulæ ab Acheloo amne, maiorque pars Ægypti à Nilo exortæ,vt scribit Plin.lib.2.cap.85.

TH. Et hoc miraculo Dei fit. Nam sub Imperatore Leone Priscus historicus prodidit Constãtinopoli, & in Bythinia tam ingentem pluuiam extitisse,vt in Beana lacu, qui non longe abest Nicomedia,ob crebram sordidi cuiusque generis materiam in eum cõgestam,nonnullas factas Insulas.Hæc Euagrius lib.2.cap.14.& Niceph. lib.15.cap.20.

EQ. Ad hunc ferme modum cœpit Tyberina Insula, quæ Romæ celebratissima tum pontibus,tum templis, tum reliquis ædificijs cõspicitur. Violata etenim à Tarquinio Lucretia,cum Brutus Regum bona diripi,& in Tyberim quædam mergi consuluisset, Insula rerum aggestu facta est. Sic enim id Liuius tradit dec. 1. lib. 2. Bona Regis Patres vetuerunt reddi,vetuerunt in publicum redigi, diripienda plebi sunt data,vt contacta Regia præda, spem in perpetuum cum his pacis amitteret.Ager Tarquiniorum,qui inter vrbem,ac Tyberim fuit,consecratus Marti; Martius deinde campus fuit. Forte ibi tum seges farris dicitur fuisse matura messi, quem campi fructum, quia religiosum erat consumere, desectam cum stramẽto segetem magna vis hominum simul immissa corbibus fudere in Tyberim tenui fluentem aqua,vt medijs caloribus solet:ita in vadis hæsitantis frumenti aceruos consedisse illitos limo; Insulam inde paulatim,& alijs,quæ fert temere flumẽ, eodem inuectis, factam. Postea credo additas moles,manuque adiutum, vt tam eminens area, firmaque templis quoque, ac porticibus sustinendis esset. Hæc ex illo.

PH. Illa percelebris Tyberina Insula cœpit quidem hac,quam Liuius tradidit,origine :verum eius pars quædam Lycaonia hostia dicta est,corpore S. Bartholomæi Apostoli insignita. Id enim scribit Platina in Benedicto septimo Romano Pontifice. Cum enim beatissimi ipsius Apostoli corpus è Beneuento Romam (inquit) veheretur, in ipsa illa Insula collocatum est eo loci maxime, qui olim Iouis hostia Lycaonia dicebatur; quique triremis puppim præsefert. Nam Insula,vt adhuc ex Tiburtino lapide cernitur,triremis

remis formam habuit, ad similitudinem illius credo, qua Æsculapius Romam aduectus est. Visitur adhuc serpens lapidi insculptus, visuntur transtra: adeo viri illi excellentes studiosi erant, vel naturam in artem redigere, vel artem ad naturam. Hactenus de Insulis per materiam aggestam confectis.

EQ. Sicut igitur Insulas eas prosequuti sumus, quas aliqui euentus prodidere, ita quoque differendum nobis est de illis Insulis, quæ cum essent, sublatæ miraculo, esse desierunt; desierunt autẽ, aut quia è profundo haustæ fuerunt, aut quia mari eas deserente, in mediterraneis comperiuntur. De vtrisque optarim audire.

PH. Non est hoc adeo rarum; nam id frequentissime contigisse auctores tradiderunt. Strabo lib.1. multa affert exempla earũ, quæ in mediterranea transierunt: tradit enim Artoniam Insulam inter Echinadas destitutam à mari factam fuisse mediterraneam; Antissam quoque Insulam mediterraneam factam ibidem commemorat. Plinius autem lib.2.cap.89. plurimas in hunc modum enumerat. Antissa primum Insula, recedente mari, Lesbo iuncta est: Zephyrium quoque Insula desijt esse adiuncta Halicarnasso. Ethusa & ipsa desijt iuncta Mindo; sed & Dromiscon, & Pernen natura adiunxit Mileto, & Narthecusam Parthenio promontorio. Hybanda præterea quondam Insula Ioniæ CC. nunc stadijs abest à mari. Et quæ Syrite fuerat Insula, modo in mediterranea Ephesi sita est: suo & in mediterraneis Magnesia, Derasidæ, & Sophonia olim Insulæ, nunc sitæ sunt. Epidaurus quoque, & Oricum esse Insulæ desierunt. Hæc ex illó.

TH. Sunt hæc omnia commemoratione digna: at terribilius est, cum diuino nutu Insulæ absorbentur: parum enim est ab aquis destitui Insulas, atque in arentes campos permutari: at hiatibus absorberi, aut omnino demergi, commiseratione dignum est. Ex Thucydide narrat Seneca natur.lib.6.cap.24. circa Peloponnesiaci belli tempus Atalantem Insulam aut totam, aut certe maxima ex parte superfusam: idemque Sidone accidisse.

EQ. Est sane cõmiserandum: id enim etiam postea contigisse Theodosio Imperatore proditum est. Terræmotus enim sex ad menses tum durauit, ac præter reliquas innumeras clades illatas, Insulæ etiam plures vna cum incolis suis submersæ in Asia; hodie quoque non apparent, vt testatus est Niceph. lib.14. cap.46.

TH. Tertullianus in Apologetico cap.39. Hierapolim, & Delon, & Rhodon, & Con Insulas multis cum millibus hominum pessum abijsse scribit.

PH. Fuit hæc desolatio commemoratione digna, at omni calculo adnotanda, quam Plato recẽsuit in Thimæo, non longe à principio

cipio. Traditur (inquit) Atheniensis ciuitas restitisse olim innumeris hostium copijs; quæ ex Athlantico mari profectæ prope iam cunctã Europam, Asiamque obsederant. Tunc enim erat fretum illud nauigabile, habẽs in ore, & quasi vestibulo eius Insulam, quas Herculis columnas cognominant. Ferturque Insula illa Libya simul, & Asia maior fuisse; per quam ad alias proximas Insulas patebat aditus; atque ex Insulis ad omnem continentem è conspectu, iacentem vero mari vicinam: sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur. Pelagus illud verum mare, terra quoque illa vera erat continens. In hac Athalndide Insula maxima, & admirabilis potentia extitit Regum, qui toti Insulæ illi, multisque alijs, & maximæ terræ continentis parti, præterea & his, quæ penes nos sunt, dominabantur. Siquidem tertiæ mundi parti, quæ Libya dicitur, vsque ad Ægyptum imperauerunt, Europæ vero vsque ad Tyrrhenum mare. Horum vis omnis collecta nostram, & quidquid intra columnas Herculis continebatur, inuasit. Et mox: Post hæc ingenti terræmotu, iugique diei vnius, & noctis illuuione factum est, vt terra dehiscens illos vna omnes bellicosos homines absorberet; & Athlantis Insula sub vasto gurgite mergeretur. Quam ob causam innauigabile pelagus illud propter absorptæ Insulæ limum relictum fuit. Hæc ex illo. Hanc autem non fabulam, sed historiam recenset Tertullianus in Apologetico cap. 39. Ficinus quoque testatur in compendio cap. 4. idque etiam pro historica veritate probat Amm. Marcellin. lib. 17. Petr. Hisp. in silua. parte 4. cap. 3. quod etiam paucioribus tamen recoluimus in rebus Meteoricis.

TH. Forte sedes, qua illa iacebat Insula, id omne est mare, quod ab Herculis columnis interiacet nauigantibus in orbem nouum: is autem orbis Platoni videtur cognitus, vt tradit in Critia. Continentem etenim appellat etiam in Thimæo, quoniam Insulani Reges eo vsque dominabantur: atque hinc ego conijcio, neque temere Christophorum Columbum ex Athenensibus annalibus, & ex Platone, qui eorum meminit, permotum fuisse, vt nauigationem experiretur, tentaretque, si continens illa terra, aut aliæ circum iacentes Insulæ adiri ab eo possent: vanum autem existimaui, ac rationi incongruum illorum iudicium, qui iudicarent Columbum Astronomica virtute tantam tentasse nauigationem: cum euidenter ab ipso Platone pateat Insulas, continentemque in ea plaga extitisse, clademque, quæ Insulam peruaserat, continentem non attigisse.

PH. Mihi plurimum arridet hæc ratio, nam vidi apud Aristotelem libro de admirandis capite octuagesimo secundo legi: Carthaginenses edicto vetuisse, ne quis ad eam plagam sese conferret,

quan-

quandoquidem, quicumque eo profecti fuissent, capti dulcedine loci, numquam vlterius in solum patrium rediјssent: sic enim ille: In mari, quod est extra columnas Herculis, à Carthaginensibus Insulam fuisse inuentã ferunt, quæ siluas habeat, fluminaque nauigijs apta, & ob alios fructus sit admirabilis, distare autem per plurium dierum itineris spatium, in qua pluribus Carthaginensibus sæpius ob loci felicitatem cum incolis admixtis, Carthaginensium Duces mortis pœnam constituerunt ijs, qui eo adnauigassent; omnesque ibi habitantes dimiserunt, ne illic degerent, & ne multitudo ipsorum Insulæ imperio potirentur, reliquorũq. Carthaginensium quietem infestarent. Hæc ille. Christophoro igitur efficaciter persuasum erat, terras sub illo cælo comperiendas, licet magna, & locorum, & temporis intercapedine à nobis disiungerentur: verum redeamus ad reliqua Insularum miracula.

EQ. Audiui Insulas reperiri, quæ in aquis solidæ non constent, sed fluitent; idque auctores prodidisse non paucos, quamquam id videatur incredibile.

PH. Est sane incredibile, tantã molẽ terream aquis supernatare posse: attamen sicut grauissima ligna, & in lignis quælibet super posita grauissima pondera aquis sustinentur, fieri potest, vt aliquæ Insulæ innatent. Marcus enim Varro tradit inter Cycladas Insulas eam, cui nomen est Delos, diu fluctuasse, vti testatur Plinius lib. 4. cap. 12.

EQ. Non videtur id verisimile, vt fluctuarit tanta Insula, forsan etenim cum contigerit illi, quod contingere solet Insulæ cuidam, quæ in Hispania est, quæ pendere, & attolli aquis increscentibus videtur: cum tamen ipsa semper sibi constet immobilis. Mela enim id habet lib. 3. cap. 1. his verbis; In Garumnia Pyrenæi Hispaniæ flumine Insula est Atros nomine, quam pendere, & attolli aquis increscentibus ideo incolæ existimãt, quia cum videtur editior, aquis obiacet, vbi se fluctus impleuit, illam aperit, nec vt prius tantum abit, & quod ea, quibus ante ripæ, collesque, ne cernerentur, obstiterant, tunc velut ex loco superiore perspicua sunt. Hæc ille, qui in visu esse fallaciam animaduertit, non autem ipsa re vera.

PH. Si fidem habere velimus ijs, qui vere fluctuasse Insulas literis commiserunt, attestari licet id pluribus locis contigisse. Herodotus enim lib. 2. memorat in lacu prope Butim vrbem, non procul à Nilo Insulam mobilem, ac fluctuantem esse. Mela scribit lib. 1. cap. 5. in hæc verba, In quodam lacu circa Nili ortum Chemmis (inquit) Insula lucos, siluasque, & grãde ædificium sustinens natat, & quocumque venti agunt, pellitur: sed & lib. 2. cap. 3. de

alia meminit, quæ fluctuat in Gallia Narbonensi: Salsulæ (inquit) fons est non dulcibus aquis defluens, sed salsioribus etiam, quã marinæ sunt: iuxta campus minuta arundine, graciliqe peruiridis, cæterum stagno subeunte suspensus: id manifestat media pars eius, quæ abscissa proximis ripis velut Insula natat, pellique se, atque attrahi patitur: quin & ex ijs, quæ ad imum perfossa sunt, suffusum mare ostenditur. Hæc ille.

E Q. Forsitan terræ genus est spongiosum suberis modo, quod etsi aquas admittat, imbibatque, semper tamen supereminet: aut vt Seneca putat natur. lib. 3. cap. 25. pumicosa, & leui constant materia, vti Insulæ in Lydia, quas natare Theophrastus est auctor, quo loco vidisse se contestatur Insulas natantes apud Cutiliam, & Vadimonis lacum.

P H. Et id facile esse potest: Plinius enim multas alias eiusmodi Insulas enarrat lib. 2. cap. 95. Quædam (inquit) Insulæ semper fluitant, sicut in agro Cæcubo, & Reatino, Mutiensi, Statoniensi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas, opaca silua, quæ numquã die, ac noctu eodem loco visitur. In Lydia, quæ vocantur Calaminæ, non ventis solum, sed etiam contis, quo libeat impulsæ, multorum ciuium Mithridatico bello salus: sunt & in Nympheo paruæ, salutaresque dictæ, quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu. Hæc ille. Atque ita fit, vt cum tot annumeret Plinius, existimandus sit vera potuisse affirmare. De Vadimonis lacu, cum inciderit mentio, pluribus agendum est. Is non abest à Roma M. pass. 30. & Insulæ plures in illo sunt, non procul ab Hortano, seu Ameria, ita vt mobiles supernatent, florent herbis, & minutis arundinibus; adeo autem vbique fluitant, vt mutuo sese collidant, sæpe & in littus impingant; redeant deinde in altũ: sæpe omnes proximæ inuicem, sæpe valde procul, omnes æqualiter emergunt ab aquis leuissime, infra aquas leniter desinunt carinarum modo: sæpe dum aquæ ventis intumescunt, videntur submergi, at mox emergunt: sæpe quoque videntur mutuo irruere, ac concuti: adeoque incertis sedibus errant, vaganturque, vt breui, quæ dextrorsum fluitabat, fluitet sinistrorsum, quæ littori proxima, appareat procul, quæ autem procul, fiat proxima: si qua inter eas latitudine præstat, cum videretur minimis proxima esse, distantius postea videtur. Interdum omnes adeo adhærent, vt vnica putetur Insula; pugnare igitur aliquando videntur perinde, ac classes dimicãtes in mari. Aliquãdo autẽ, cũ littori proximius adhæserint, pecora cum virentibus earum herbis illecta è continentibus ripis

in eas fuerint ingressa, postea in altum reuertentibus Insulis, sese à ripis adeo procul abesse animaduertunt, vt vndecumque aquis cincta elabi cum non possint, valde deterreantur, nec inde alio ingenio eripi possint, quā cum aquarum motu eædem Insulæ rursum ad ripas impulsæ fuerint. Quo euentu mirum quanta solertia, atque alacritate pecora huiusmodi in continentem ab ipsis Insulis insiliant ob illud, quod se passa esse existimant, periculum relegationis. Hæc Leander in Faliscis ex Epistola Plinij iunioris ad Gallum, quæ est lib. 8. Plinius autem senior lib. 2. cap. 95. plures alias meminit aliorum lacorum Insulas fluitare. At Insula in lacu Cutiliēsi apud Riete fluitans patet ambitu pedes quinquaginta, ex diametro septemdecim: eminet ab aquis pedali mensura; herbis florida est, impellitur quaqua versus. Leander in Sabinis. In Scotia quoque in Lenno lacus est, qui sponte absque ventis concitatur in magnam tempestatem; in ipso Insula huc, atque illuc impellitur late patens, multum pecus ad pascendum admittens, vt Ortellius memorat in Scotia.

EQ. Eidem rei igitur adstipulari potest, quod Plinius habet lib. 16. cap. 1. idque, quia nostro hoc Europæ cælo contigisse commemorat, perfacile fidem assequetur. Septentrionalem plagam incolunt populi Cauchi, circa itaque duos præcipue lacus littora ipsa obtinent quercus, maxima auiditate nascendi, suffossæque fluctibus, aut propulsæ flatibus, vastas complexu radicum Insulas secum auferunt: atque ita libratæ stantes nauigant, ingentium ramorum armamētis; sæpe territis classibus nostris, cum velut industria fluctibus agerentur in proras stantium noctu, inopesque remedij illæ prælium nauale aduersus arbores inirent. Hæc ex illo.

TH. Ijs, quæ iam dicta sunt, præcipue de Cutiliensi Insula, adstipulatur & Macrobius, quem non putarim fabulari voluisse; scribit enim Saturn. lib. 1. cap. 7. in hæc verba, Insulam Pelagi (vt Varro memorat) in lacu Cutiliensi enatam inuenerunt: amplissimus enim cespes, siue ille continens limus, seu paludis fuit, coacta compage virgultis, & arboribus in siluæ licentiam comptus, iactantibus per omne mare fluctibus, vagabatur, vt fides ex hoc etiam Delo facta sit, quæ celsa montibus, vasta campis, tamen per maria migrabat. Hactenus ille, quo teste, quæ de Delo, & Cutilijs audiuimus ex Plinio, confirmata videantur. Sed huiusmodi Insulæ hominibus erūt incommodæ, perpetuum ob mersionis metum, dæmonibus incolis nihil tale metuentibus aptiores.

EQ. Nec hoc falsum est, dæmones in Insulis frequentes habitare. Id enim vel ipso Eusebio Cæsariensi teste compertum est. Ille

enim lib.præpar.Euang.5.cap.9.ex Demetrio, atque Plutarcho tradit vltra Britanniam multas desolatas esse Insulas,quarum nonnullæ dæmonibus refertæ sint, tempestates, nimbosque commouere, multisque fallacijs hominibus illudere.

PH. Nec id solum verum est in Britannicis Insulis,verum & alibi frequenter,vt audiuimus,cum de homine dissereremus; sed ne ab Insularum argumento deflectamus orationem,meminisse iuuat ex eodem Euseb.lib.5.cap.9.de Insula quadam inter Echinadas.Sic enim ille,cum in Italiam Æmiliani Rhetoris pater nauigaret,inter Insulas,quas Echinadas appellant, flatu ventorum deficiente, nocte prope Paxas deuenerat;cumque omnes pænè,qui simul nauigabant,attentiores vigilarent;repente à Paxis Insula vox magna audita est,quæ Thamnum Ægyptium nauis eius gubernatorem vocitabat; attentis auribus cum omnes starent; audita est rursum vox verba hæc exprimens:Cum iuxta paludem fueris, annuntia Panam magnum mortuum esse. His verbis auditis,omnes terrore perculsi sunt. Cumque iuxta paludem peruenissent,Thamnus in mare pronus respiciens magna voce dixit,quæ audiuerat: Magnus videlicet Pan mortuus est. Verbis his prolatis,illico multorũ,immo innumerabilium gemitus magnus exaudiri cœptus est, ingenti miraculo. Cumque Romam peruenissent,Tyberio Cæsari rem detulerũt; qui & rei veritatem quæsiuit,& inuentam maxime est admiratus. Hæc ab Eusebio.

TH. Figmenta sunt hæc dæmonum. Cum enim ante Christi aduentum toti orbi dominari viderentur,Insulasque etiam inhabitarent, familiari hominum consuetudine quandoque abutentes; Christi aduentu principatus eorum depressus est. Cumque Princeps eorum,& cum eo sectatores foras eijcerentur,se mortuos confingere malluerant,quam subactos videri. Habitare autem præcipue in Insulis desertis dæmones huiusmodi ideo est compertum; quod vel à Deo,& Angelis eius eo coniecti sunt,vt minus obsint homini. Diutius quoque in ijs desertis locis degunt, quod piorum tum orationes,tum sacrificia ibi non fiant,nec adsit Sanctorũ præsentia: alioqui si forte eo pij homines aduenerint, etiam loco cedent, deuicti præ imbecillitate,cuiusmodi venerabilis Beda testatur Anglic.hist.lib.4.cap.28.Dæmonum enim frequentia incolebatur Insula Lindis Farnesium,ac præterea inculta,frugum,arborumque omnium expers; & quod maius est, etiam ibi aquæ erat penuria. Eo profectus Cudberecht sanctissimam vitam acturus,dæmones solum verterunt alio migrantes, Insulaque à Dei seruis in obsequio diuino coli cœpit, eorumque concionibus, orationeque etiam aquarum featurigo manauit: vt eo loco testatur Beda. Propterea

præterea admiratione non est indignum, quod traditum est in Vltonia Hiberniæ lacum esse, in quo Insula bipartita est: inque altera parte Ecclesia est, quæ libere aditur ab omnibus; at partem alterā si quis adierit, ibique pernoctauerit, à malignis spiritibus adeo cruciatur, vt vix halitus in misero corpore reperiatur: in qua Insula situm est S. Patritij purgatorium. Ortellius in Hibernia.

EQ. Quo igitur fertiliores Insulæ esse comperiuntur, ibi eo minus vexant dæmones: quoniam incultas plerumque inhabitasse legimus.

TH. Dæmones vexant humanum genus quandoque penuria, bello, peste, sic diuina permittente maiestate: neque enim aliud moliuntur, quam generis huius summam perniciem: at non ideo absunt ab ijs, qui non vexantur: quandoquidem obsequentes sibi in delicijs quibuscumque cur vexare oportet? In desertis etenim, vti sanctus Antonius testatur, retia diabolica vbique substrata, & tensa sunt, in vrbibus perraro: non enim retibus capiuntur, qui obsequuntur, sed ij tantum, qui incentiua carnis, & suadelas diabolicas abominantur: atque inde fit, vt non admodum frequens mentio fiat, dæmones feraces locos inhabitare. Cum tamen longe magis occulto inhabitent ibi, vbi sibi obsequentes habent in pace homines, quia illis deliciarum copia suppeditatur, vel ipsa scriptura docente: In multo pane Sion præuaricata est. Si igitur tentationibus dæmonum viri pij non obsequantur in delicijs perfruendis, malignorum spirituum furor longe magis in eos apertissime concitatur: Sanctus enim Gregorius super librum 1. Regum ad cap. 7. sic habet: Cum altiori vita proficimus, maligni spiritus, qui semper bene agentibus inuident, nobis inferiores sunt: & mox ad probandam electorum patientiam: Nec vnus spiritus malus electorum singulis, sed innumeri deputantur, vt de consecuta eorum victoria tanto sit copiosior fidelium gloria, quāto eis irrogata fuerint prælia grauiora. Hæc ille: atque ideo fit, vt ibi magis exaudiatur turba dæmonum, vbi non sunt, qui illis obsequantur, etiamsi turba modica sit: at vbi multos obsequentes comperiere, etiam si infinitus dæmonum ibi numerus sit, non visuntur, aut vix adesse cognoscuntur: quoniam obsequio contenti conticescunt.

EQ. Ego facile in hanc sententiam transeo, bellorum ibi strepitus exaudiuntur, vbi factiones, ac dissidia sunt. At vbi vnanimitas habitat, quiescunt quodammodo omnia certum quoddam vsq; in tempus, donec postea dies Domini aduenerit. Ideoque plures ibi dæmones, sed latentes esse, vbi soli fertilitas delicias plurimum adauget; suadet nobis id, quod habet Eusebius Cæs. præpar. Euang. lib. 4. cap. 12. Sunt (inquit) corpora hominum dæmonibus plena,

& ma-

& maxime illorum, qui delicatis cibis viuunt, comedentibus enim nobis aduenient, & inhærent corpori, idcirco ieiunium, & castitas maxime laudantur, non quia principaliter Deus bonis istis placetur, sed vt recedant illi, qui sanguine, & immunditia gaudentes, vt his fruantur, in vtentium corpora ingrediuntur. Certum enim est, quia vehemens caducarum rerum cupiditas, & appetitiui spiritus impetus non aliunde, quam ex præsentia istorum maxime crescit: quare cum appetitio nimium inflammata est, & voluptatis ardor animũ ita exagitat, vt omnis cogitatio ad exteriora vagetur, tunc huiusmodi dæmonum præsentiam esse cognoscas; quorum præsentia facit, vt appetitiuus spiritus in corpore nostro multiplicetur. Hæc ille.

T.H. Aptissime is Eusebij locus rei nostræ congruit. Ideo propositum sequentes, argumentum agamus de Insulis, quibus feracitas tanta est, vt ibi deliciæ superfluere videantur pro magno naturæ miraculo, ac primum de Insula Australi à Iambolo comperta, in qua æquali semper mensura dies, ac noctes sunt, fructusque omnes sponte nascuntur, quibus sine industria incolæ vescuntur, viuuntque annos 150. vt Diodorus tradit lib. 2. apud Ramusiũ tom. primo. Sed opportunius est, vt de Fortunatis dictẽ Insulis agamus, sic dictis, ob miram aeris temperiem, & cæli clementiam, vbi incolæ metunt Martio, & Aprili, vt annotat Surius comment. anno Domini 1500. De eis sic habet Isidorus lib. 4. cap. 6. Fortunatæ Insulæ vocabulo suo significant omnia fere bona, quasi felices, & beatæ fructuum vbertate; nam suapte natura pretiosarum poma siluarum parturiunt; fortuitis vitibus iuga collium vestiuntur; ad herbarum vicem messis, & olus vulgo est. Hæc ille. Inter eas Ombrio est, in qua ferulæ ad arboris magnitudinem surgunt, vti habet Solin. cap. 58. & Plin. lib. 6. cap. 32. Est etiam inter eas Madera, ea cum primum inuenta fuerat, & coli cœperat, quinquagesimum, & sexagesimum fructum referebat; nunc tamen etiam detrita humo, ob continuam culturam, adhuc refert trigesimum. Aloysi. Cadam. Quia in ea vuæ propendent longiores quatuor palmis, acini earum succo referti, absq; vllo nucleo sunt. Martio quoque mẽse maturæ excerpi possunt, eodem Cadamusto teste.

E.Q. Ad eandem cæli plagam circiter, sed à nobis longe remotior Insula est, cui nomen est Hispaniola noui orbis, eaque fertilitate supra reliquas vtriusque orbis Insulas insignis esse commemoratur, non ipsa solum, sed & plurimæ circa illam aliæ. Cum primum enim à Columbo fuisset adinuenta, ille ibi frumentum Februarij initio satum iam maturum messuit trigesimo Martij die, vti testatur Petr. Mart. summar. Hocq; breui interuallo in tantã creuerat

ampli-

amplitudinem aristæ, vt hominis brachio magnitudine, longitudineque æquari possent: duo enim granorum millia aristæ singulæ complectebantur, eodem Petr. Mart. teste. Die quoque Natalis Domini æstum ibi esse, & omnes fructus maturos, tradit Ouet. lib. 4. cap. 2. Quin etiam idem addit summ. cap. 81. & hist. lib. 11. cap. 11. qualibet anni parte, immo toto penitus anno, pepones recentissimos enasci, & in mensis semper apponi, tantæque eos esse amplitudinis, vt vix quisque vnicum humeris ferre possit.

Accedit præterea, vt ibi Martio mense vuæ prematuræ excerpantur, non eæ solum, quæ hominum cura excoluntur, verum & siluestres: vti idem Petrus tradit in summ. Fœnum quoque falce abscissum quinta die ad cubiti proceritatem rursum adolescit, eod. Petro Martyre teste. Iure igitur merito cælum illud, cum ob illam tantam rerum feracitatẽ homines gigneret ad omnia vitia procliues, terræmotu, de quo diximus, ingentem illã Insulam demersisse memoratur.

TH. Non minor est feracitas Talgæ Insulæ Caspij maris; quæ sine cultu fertilis est, omni fruge, ac fructibus abundans: sed vicini accolæ olim superstitione ducti, quæ ita nascerẽtur, non audebant attingere, nefas, ac sacrilegium existimantes, quasi Dijs parata, ideoque eis seruanda essent. Mela lib. 3. cap. 3. Atque ita fit, vt etiã naturæ fæcunditas impio homini fit quandoque ruendi occasio.

PH. Hæc, quæ commemorata sunt in noui orbis plaga, & in Caspio mari, admiranda sane sunt, at quæ traduntur de Indicis Insulis, sunt etiam commemoratione digna. Nam de Zeilam orientis Insula prodiderũt, nullo anni tempore vacare à fructibus, quod arbores semper onustæ sunt. Odoard. Barbos. quin etiam cynnamomo, atque alijs pretiosis pharmacis abundat, tanta aeris salubritate, & amœnitate; vt incolæ persuasum habeant, paradisum nusquam alibi fuisse, vti scripsit Surius anno Domini 1565. Eamque nõ admodum paruam esse testatur, quandoquidem ad trecenta patere milliaria traditur. Sed & in Tylo Indiæ (nam duas eiusdem nominis Insulas esse testatur Isidorus lib. 14. cap. 6. alteram vltra Britãniam Thule dictam, alteram in India Tylos nuncupata) Indica hoc naturæ priuilegio adeo decorata est, vt ibi omnia perpetuis anni temporibus frondeant. Solinus enim cap. 53. Tylos (inquit) Indiæ Insulæ terra omnes hoc miraculo sola vincit, quod quæcumque in ea arbor nascitur, numquam caret folio. Hæc ille. Cui accedit Plinius in hæc verba. In Tylo nulli arborum folia decidunt; rigatur enim gelidis fontibus, & imbres accipit. Ita ille lib. 12. cap. 11.

TH. Est certe illa feracissima; sanctus enim Augustinus de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 5. id affirmat, quod diximus de Indica Tylo: Ty-

lo: Tylon Indiæ (inquit) Insulam præferri cæteris terris, quod omnis arbor, quæ in ea gignitur, numquam nudatur tegmine foliorum. Plinius eam in mari rubro sitam esse, ex Magni Alexandri comitibus testatur, arboresque in ea esse, ex quibus naues fierēt, quas CC. annis durasse compertum fuerit: & si mergerentur, etiam incorruptas extitisse. Ita ille natur. hist. lib. 16. cap. 41.

PH. Præterea sunt admiranda, quæ de eius Insulæ diebus, ac noctibus, sole, lunaque traduntur, quod quia toti illi regioni commune est, diximus opportunius in Meteoris, & in ijs terris, quæ propria quædam habent naturæ priuilegia. At altera Thule Insula, etiam ipsa valde admiranda est in occiduo cælo. Procopius ita: Thule Insula maior esse fertur, quam Britannia. In ea deserta pleraque sunt, & quæ culta sunt loca, in nationes tredecim diuidūtur; singulisque sui Reges præsunt, affluentissima hominum multitudine; mirandum quod circa extremum æstatis tempus, cum Autumno propinqua est, ad quadragesimum perpetuum diem numquam sol occidit, sed per omne id tempus supra terram semper cōspicuus est. Deinde sex mensium interuallo circa hyemisque postrema, per dies quadraginta numquam sol vlla parte conspicitur, perpetua nocte: nisi quod pro ratione locorum positionis alicubi parūper conspicitur, vel dum occidit, vel dum oritur, se tamen recipiens in eundem locum, vnde oritur: atque ea ex re dies metiuntur, præcipue ab aduentu lunæ, ac cursu aliorum siderum; ac cum prope lapsa est illa quadraginta dierum nox, cum proximos solis radios ex montium cacuminibus animaduerterint, velut fausta nuntientur, panegyricis, ac laudibus exultant omnes in his paucis superextantibus tenebris. Hæc memorat Procopius velut compertissima de bello Gottorum lib. 2.

Islandiam hanc alij dixere, cui certis, statutisque temporibus infinita glaciei aduoluitur moles, quæ cum aduentans scabris primū cautibus illidi cœperit, perinde ac remūgiētibus scopulis fragosæ ex alto voces, ac varij inusitatæ conclamationis strepitus audiuntur: quamobrem animas ob nocentis vitæ culpam supplicijs addictas illic algoris magnitudine delictorum pendere pœnas existimatum est. Huius itaque molis excisa particula, quantiscumq. nodorum cōdylis obseretur, mox vt supradicta glacies terris auellitur, claustra, custodiamque frustratur. Stupet animus admiratione plenus, dum res inextricabilibus seris obsita, ac multiplici impedimentorum perplexione conclusa, sic molis, cuius pars erat, discessum insequitur, vt omnem obseruationis diligentiam, ineuitabilis fugæ necessitate decipiat. Est & illic aliud glaciei genus mōtium iugis, ac rupibus intersertum, quod certis vicibus constat superio-

perioribus ad ima deiectis, infimisque rursum ad superna reflexis, versili quadam mutatione transponi. In cuius assertionis fidem affertur, quod quidam, dum planum forte glaciale percurrerent, in obiectas voragines, hiantiumque rimarum penita peruoluti paulo post exanimes fuerint, nulla glaciei rimula superstante reperti: quamobrem à compluribus existimari solet, quod quos fundæ glacialis vrna desorbuit, eosdem postea supinata reddiderit: Hæc Saxo Gram. in præfat. Danicæ hist. quamquam paucis alias diximus idem argumentum. Cui accedunt, quæ his verbis adijcit Iacobus Zieglerus, alioqui hæreticus: In Islandia (inquit) Ecla rupes est, quæ æstuat perpetuis ignibus instar Æthnæ. Is locus est carcer sordidarum animarum: glacies etiam certa appellitur littori magnis molibus, cuius si crusta adseruetur, quamuis magna diligentia, tamen disparet statim, atque reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum: comperiuntur illic spiritus se exhibentes manifestos humanis ministerijs: submersorum, siue alio violento casu enectorum spectra sese offerunt congressibus notorum hominum tam manifesta, vt tamquam viuentes accipiant ab ignaris mortis illorum data dextra: nec deprehenditur error, priusquam spectrum dispareat. Hæc ille. Quin aliud admirandum in eadem hac Thule, siue Islandia fertur: nam æstiuo sole signum cancri transeunte, nox nulla brumali solstitio, perinde nullus dies. Nomen habet à glacie, quæ illi ad Boream perpetuo adhæret, nam ibi iam incipit mare congelatum, ibi omnia communia, præter vxores. Episcopum suum volunt pro Rege, quidquid constituit, sancte obseruant. Ij licet anno Domini 1070. Adalberto Metropolitano Namburgensi Christi fidem agnouissent, tamen ante susceptam Christi fidem lege naturali viuentes, non admodum remoti erant probitate morũ Christianorum. Albertus Krantius in Noruegiæ præfatione. Sed de Thule occidua Insula hactenus, cuius meminimus, occasioné nobis præbéte altera illa oriẽtali feracissima.

TH. Ad hæc nihilominus commemoranda sunt, quæ de Taprobana narrantur. Nam quo ad immensam vastitatem, constat patere eam stadiorum septẽ mill. longitudine, & latitudine 5. mill. vti ex Eratosthene testatur Plin. lib. 6. cap. 22. quod & Ælian. hist. lib. 15. cap. 17. confirmat: Taprobanes (inquit) longitudine est septem millium stadiorum, latitudine quinque millium. Sed recẽtiores aliter: nam ambitu patere ad milliarium quatuor millia quingenta tradit Ludouic. Barthem. rerum Indic. lib. 3. cap. 18. Odoardus autem Barbos. tradit eius ambitum esse tantum ad duo millia milliariorum, & centum. Sed Ramusius in ratiocinatione ad Iamboli nauigationem latã dicit ad quinque millia stadiorũ, longam ve-

gã vero sex millia, vt ita eius ambitus sit minor quã Barthemus, & Barbosus tradiderint. Sed Ramusius sequutus videtur veteres, at Isidorus lib. 14. c. 6. ita verius habet: Taprobana Insula Indiæ subiacens ad Eurum, ex qua Oceanus Indicus incipit, patet in longitudine octingẽtis septuaginta quinque millibus pass. in latitudine sexcẽta viginti quinque millia pass. scinditur amne interfluo, tota margaritis repleta, & gemmis. In ea igitur eodẽ semper anno duas esse æstates, & duas hyemes, bisq; floribus vernare omnia. Hæc ille.

PH. Sed quid omittimus Iaponium Insulam etiam vastissimam ad Antipodes iacentem? De illa plenius scribit Surius in Commentario anno Domini 1552. Hoc anno (inquit) in Giapan Insula in extremæ Asiæ finibus à Lusitanis, quorum est longe, lateque prolatum imperium etiam in remotissimis ab orbe nostro regionibus, de amplectenda Christi religione sedulo pertentatũ est. Est ea gens in paraleło Germaniæ & Galliæ ad Antipodes sita: disciplinarumq; omniũ gnara: vergit ad Septentrionẽ, & vt Hispani memorant, à Sinarum regione versus Aquilonem distat leucis sexcentis, & corporum quidem colore, linguæ accentu, vestimẽtis, & cultu corporis eius incolæ Germanis perquam similes sunt. Habet Insula in longum leucas sexcentas, alicubi in latum trecentas; Hæc ille; qui præterea anno Dõmini 1565. hæc quoque habet. Iaponium Insula est versus Septentrionem, haud procul à Sinarum amplissima regione, ante hos paucos annos à Lusitanis mercatoribus inuenta, in longũ obtinens sexcentas pluresq. leucas. Sunt in ea Reges, & Principes, è quibus Rex Bonganus facile omnium eius Insulæ opulentissimus iam pridem significauit Proregi, qui nomine Lusitaniæ Regis Indiæ præfectus fuit, se nostræ religionis esse cupidum. Hactenus ille. Et sane protendi eam in longitudinem supra bis mille milliaria, & supra trecenta latitudine explorator eius Franciscus Xauier Iesuita meminit anno Domini 1552. tomo primo. Epistolarum Iesuitarum tomo secundo, vt ita Iaponium Insula vastior sit, quam Taprobanes, vtraque Iaua, Britannia Hibernia atque aliæ.

EQ. Postquam igitur habita est mentio vastitatis harum Insularum, non est prætermittendum hoc argumentum, quo insigniores Insulæ commemorari possint. Priscianus vti iam alias recensuimus, sua in cosmographia tradit Cæsaris iussu totius orbis factam dimensionem, prudentibus, eruditisque viris non paucis demandato negotio. Re confecta, redientes retulerunt Insulas insignes duas, & septuaginta compertas, quod & Philippus Bergomas tradit in Augusto. Qui sane numerus, si ad ampliores referatur, non fuerit exiguus, illo præcipue sæculo, quo nouus orbis erat in-

cogni-

cognitus. At vbi Antipodes comperti sunt, & nauigationum frequentia lustrata est omnis India; dubio procul hunc numerum excedũt celebratæ Insulæ. Nam in ditione Magni Cã numerata quinque Insularum millia tradit Oder. li. 1. & Oder. poster. ante fin. Russum in regione Maldiuar numerata octo millia scribit Hieronymus Genuensis apud Ramusium tom. 1. In vna præterea orbis parte, quæ Sinarum amplectitur regiones, quæ reliquas mundi prouincias vastitate superant, adiacens mare, quod illi Chinum, seu Cinum appellant, quasi oceanum, continere septem Insularum millia, & eo amplius è regione littorum Mangi prouinciæ iam ante annos trecentos scriptum reliquit Marcus Polus lib. 3. cap. 4. & 5. vti nos alias recensuimus. Postea vero Nicolaus de Comitibus, qui & ipse Indica maria perlustrauit, scripsit octo Insularum millia in Indico mari fuisse comperta: quod item alias diximus. Propterea Iacobus Carterius apud Ramusium tomo 3. recolit in noui orbis Septemtrionali plaga non procul à regione, cui nouæ Franciæ nomen inditum est, innumerabiles Insulas à se compertas esse.

PH. Littora Indica longiore tractu porriguntur, quam per Sinarum regiones tantum. Propterea, quod alias dicebamus, verisimile est, quod Marcus Polus lib. 3. cap. 37. in ipso Indico mari reperiri duodecim Insularum millia, & eo amplius prodidit. Et Nicolaus iam dictus à Monzambique recta tendentibus in Malaccam, scribit millia Insularum duodecim pertransiri. Sed & Ayton Armenus cap. 33. tradit iuxta Insulam Ternate repertas innumerabiles Insulas; ei assentitur Odoardus Barbosa, & Franciscus Viera Iesuita anno Domini 1558. cum de Indico tractu scribant: sicut & Petrus Martyr in summar. Indico contestatur innumerabiles esse Indici maris Insulas: quæ res maximam gignit audientibus admirationem, vt ita libeat sæpe idem repetere.

TH. Non refragabor rei huic, sicut alias non sum refragatus vobis; quandoquidem Balthassar Gagus Iesuita 1553. scribens ex Cocchin, vt bene memini iam dictum, testatus est in ea vrbe Regẽ Paulum nomine sacrum Baptisma subijsse, cuius ditio tanta est, vt dominetur vndecim Insularum millibus, quarum minima pateat ad Italica milliaria sex, hoc est, leucam cum dimidia. Addit autem Gagus, in Europa hunc numerum futurum incredibilem: attamen ita se habere serio affirmat homo semper in enarrandis rebus grauis, & veritatis studiosus: cui accedit Antonius Eredia Iesuita anno Dom. 1552. Huius rei fidem mihi adauget, quod iam dixistis alias Odoardum Barbosam, qui diuturna nauigatione pleraque maria perlustrauit, tradidisse, in Maldiuar sexdecim Insularum millia adnumerari. Quin adijciunt oẽs Empolsus, & Oderic. li. 1.

apud

apud Ramus. tom. 1. in omni Indica orientis oceani plaga numerari quatuor,& viginti Insularum millia. Propterea si perpendamus tantam oceani illius maris vastitatem, id fidem assequi penes nos facile potest: quandoquidem in vno, modicoque Illyrici maris tractu mille Insulas esse scribat Plinius lib.3.cap.26.his verbis: Illyrici ora mille amplius Insulis frequentatur, natura vadosi maris, æstuarijsque tenui alueo intercursantibus.

EQ. Sed & Insulæ Leucaiæ iuxta orbem nouum vltra quadringentas numerantur, vti testatur Petr. Hisp. parte 5. cap.5. Vereor tamen ne tantus iam prolatus numerus demat Insulis auctoritatē, quasi exiguæ sint: quandoquidem proxime circa Cubam eiusdem oceani Insulam septingētæ amœnissimæ Insulæ numerantur, vt recolit Petr. Hisp. p.5. cap.9. At Cyclades Insulas esse 53. memorat Orosius lib. 1. cap. 2.

PH. At Britanniam, seu dicas Angliam, quæ nostri cæli omnium maxima est, Ioannes Anglicus in libro, quem de situ orbis inscripsit, tradit patere ambitu mille septingentis milliaribus, vt retulit Monopolit. dec.1. cap.5. q.7. quæstiuncula 2. in fine, habereque circumcirca Insulas multas. At Strabo scribit eam longitudine patere ad octingenta circiter millia passuum: in eaque nasci Gagatem lapidem, qui in aqua ardet, oleo extinguitur, cui ingenti Insulæ adiacet Hibernia, vltra quas postea & aliæ quadraginta Orcades appellatæ. Taprobanæque æquanda Britānia est ipso Strabone teste lib. 2. Orosius adijcit & octingentis millibus passuum longam,& ducentis latam. Ita ille lib. 1. cap. 2.

PH. Sunt & aliæ vaste patentes Insulæ, quæ Cæsaris sæculo erant incognitæ, cuiusmodi Insula sanctæ Crucis, cuius ambitus ad tria millia milliariorum protenditur, estque in ea illud commemoratione dignum, quod præter insignia flumina plura immensæque latitudinis etiam Septemtrionalis eius plagæ mare dulce est, Petr. Hisp. p.5. cap. 2. Hispaniola quoque patet ambitu leucas quadringentas ad Italica videlicet milliaria, mille sexcenta, atq; vtræque harum Siciliam, Cyprum, Cretam, Eubœamque superare videntur. Nam sunt & aliæ etiam vastitatis multæ eodem noui orbis oceano. Nam Insula Cuba præter id, quod non procul ab ea in coronæ forma septingentæ, eæque amœnissimæ circumstant Insulæ, ipsa ambitu porrigitur ad mille, & trecenta Italica milliaria. Insignis ex præterea rebus multis, præcipue vero fonte bituminis: sed insignis est quoque pisce piscatore ægregio anguillæ forma, quod alia occasione alias recensuimus: pellē enim tenuem, ac prægrandem habet in capite, quam obuijs piscibus immittit in caput, & retis modo retinet; aperit enim ac claudit, vt libet

bet: cum igitur piſcator fune traxerit ipſum in litus, piſcis pelliculam ſuam aperit. Petr.Hiſp.p.5.cap.9.Ea Inſula nunc Ferdinandina nuncupari conſueuit.

TH. Sunt autem hæ, quas commemorauimus, maritimæ omnes Inſulæ: at ſunt etiam fluuiatiles, quæ & ipſæ dignæ ſunt his noſtris colloquijs: nam admirandæ ſunt; neque enim fluuiorum Inſulas omnes quærimus, aut huc in medium proferendas ducimus, ſed inſigniores quaſdam, cuiuſmodi ſunt, quæ in Nilo eſſe traduntur. Plinius enim lib.5.c.9. Inſulas (inquit) ita innumeras ſpargit Nilus, quaſdamque tam vaſtæ magnitudinis, quamquam rapida celeritate, vt tamen dierum quinque curſu, non breuiore tranſuolet. Clariſſima earum Meroes, & Elephātina etiam celebrata Straboni, & Plinio: ea eſt infra nouiſſimū catharacten. CCCC.M. paſſuū. Plinius eodem capite, quo etiam ait ipſam Ægyptum totam ab aliquibus inter Inſulas recenſitam.

EQ. Inſularum Nili hiſtoriam explicatius ſcribit Paulus Iouius lib.hiſt.18. idque enarrat, quod ab Acola Petro Abiſſino Ægyptio, atque à Petro Aluares Luſitano apud Pretoiannem diu verſato didicerat: ſic enim ibi: In Saphæ Nili palude viginti amplius Inſulæ numerantur, incolis frequentes, & multis cultæ ædificijs; in quibus turrita templa, & luculenta ſacratorum hominū cœnobia eminent: multi enim religionis, & tranquilli otij cauſa ab humanarum rerū cōmercio, & veſtigijs profanæ multitudinis, in eas Inſulas ſe ſubducunt: vna præ cæteris maior, atque munitior à Rege pro carcere ſeruatur, in quam noxios, & rebelles relegare conſueuit, & mox Nilus per magnos flexus, vadoſoſque ſinus nauigiorum impatiens ad Meroen Inſulam defertur. Hæc Britannia maior eſt, treſque in ea Reges diſtincti finibus dominantur ſæpe inter ſe bellum gerentes: eorum potentia maximus Mahometanus eſt, & Maurorum ſtirpis. Secundus Æthiopici ſanguinis genus idolorum cultu, moribus, & colore fatetur. Vltimus Abiſſinorum gentis, Chriſtianæ religionis cultor, qui Dauidi paret. Hæc ille.

PH. Cur non etiam Tentiritarum Inſula fluuiatilis nempe Nili celebretur à nobis? quod incolæ crocodilis, vti equis vtantur in tranſmittendo Nilo: quandoquidem S. Pachomius eo loci incolatum faciens etiam crocodilos inequitans Nilum traijceret. Metaph.14.Maij. Lipom.tom.6.

TH. Et in Europa ſunt fluuiatiles Inſulæ. Inſignis enim prædicata eſt illa Inſula, quæ in flumine Rheno prope Conſtantiam ſita eſt: quoniam Balthaſſar Coſſa ſummo Pontificatu deiectus ibi in carcerem coniectus fuerat, nomen Inſulæ fuit ſancti Marci, vti Platina habet in Ioāne 24. Sed omnium memorabilior illa, cuius pau-

lo antea meminimus, ſcilicet Tyberina Romæ, quam aggeſtu rerũ abiectarum Tarquinij Regis factã iam antea ex Liuio dicebamus: celebratiſſima templis, pontibus, incolis. Fluuiatiles Inſulæ vt in Europa non multæ, & non admodum patentes ſunt; ita orbe nouo ſunt plurimæ, & maximæ: nam conſtat innumeras Inſulas vnico in flumine Maragnonio ſitas eſſe, eaſque etiam cultas, vt teſtatur Petr. Hiſp. p. 5. cap. 16. Idipſum quoque eſt & in flumine Paranaguaza eodem in Peruaco. Petr. Hiſp. p. 5. cap. 16. Nunc ad alia.

E Q. Non fuerit importunum aliquid de Inſularum moribus agere. Verumtamen ſi de omnibus agere oportet, dies nobis deficiet: illud autem videtur ſufficere, ſi dicamus Inſularum alias mares dici, alias feminas, alias neutras. Vincentius natur. hiſtor. lib. 31. c. 124. ex Iacobo de Vitriaco, & lib. de natur. rerum, tradit Inſulam fluuiatilem iuxta Caſpios montes à mulieribus tantum cultam, eaſque tum fuiſſe ad ducenta millia: ſed & Nicolaus de Comitibus tradit iuxta Inſulam Zocotoram duas extare Inſulas, vti iam alias commemorabamus, in quarum altera ſoli mares viuere poſſint; in altera ſolæ feminæ: quin ſi ſe mutuo inuiſant, forſan prolis cauſa, alterutri vitæ diſcrimen incurrunt: trimeſtri etenim exacto, mors vtriſque imminet in alterutris locis, atque hac ex cauſa alteram Inſulam marem, alteram feminam nuncupare licet.

P H. Forſitã duæ hæ Inſulæ ſunt, de quibus iam antea memineramus, atq; iam ante annos trecẽtos Marcus Polus tradidit lib. 3. cap. 33. quando ſcribit è regione ſinus, ac littoris Perſici duas eſſe Inſulas, quarum altera à ſolis maribus ſit culta, altera à feminis tantum: neque inter eas maior intercapedo eſt, quam paſſuum triginta millium: mutuoque ſeſe inuiſunt prolis cauſa, Martio, Aprili, Maio: reliquo tempore prætermiſſo, forte quod ſit noxium, aut generationi prolis infœcundum.

T H. In nouo quoque orbe (vt alias recenſuimus) adiacet prouinciæ Ciguatan Inſula ſolis à mulieribus culta: eæ autem aliquando admittunt exteros viros ſolius prolis cauſa: partus mares eijciunt, feminas alunt: ditiſſima eſt auri Inſula, atque vnionum. Corteſ. in 4. relatione.

P H. Veteres autem de huiuſmodi Inſulis non meminerunt, niſi quod de Gorgonibus, & earum Inſulis tradiderunt Mela, & Solinus. Melæ igitur lib. 3. cap. 4. quoniam ſcribit ex Hannone Carthaginenſi, in Africanis littoribus longe vltra Macrobios Inſulam cõpertam, in qua ſolæ degant feminæ toto corpore hirſutæ, quæ etiã ſponte abſque maribus fiant fœcundæ, nullam adhibendam fidem cenſeo, vti alias diſſeruimus. Solinus autem cap. 58. Gorgonum Inſulas eſſe compertas à feminis cultas affirmat. Verum quia Melæ

viſum

visum est solas ibi degere feminas, id non probatur Plinio lib. 6. c. 31. qui ex Hannone testatur, etiam mares ibi compertos. Atque hinc ego conijcio, omnes ibi Androgynos esse, concipereque, ac gignere, vnde accidit, vt Mela deceptus fuerit. Huicque rei, ac coniecturæ adstipulãtur, quæ tradit Diodorus, Insulam scilicet in oceano esse, meridiem versus, in qua præter cætera etiam vxores communes sunt, vt Marsilius Ficinus scribit ad libros de Republica Platonis in argumento lib. 5. atque ita fiet, vt hæc Insula nec maris, nec feminæ nomine digna videatur, sed neutrius. Et de ijs satis: si reliquum quid videretur disserendum de Amazonibus, iam abundè disseruimus, quando de mulieribus agebamus.

EQ. Sed quid censendum de eo, quod narrat Ortellius in Hibernia, lacum scilicet esse in Momonia Boreali, in quo sit Insula, in qua extat ædes, quam nulla femina, aut feminei sexus animal ingredi potest, quin statim moriatur?

PH. Theologi est iudicium, an sit superstitiosum: nihilominus testatur Ortellius id frequentissimo experimento constare: proptere a, omisso hoc argumento, prosequamur alias Insulas.

TH. Agamus igitur de Insulis, quæ aliqua animalia non admittunt, quandoquidem ibi moriuntur. In Ormutio insigni Insula Persidis nullum omnino animal, nulla auis, quadrupes, neque herba, neque frutex, aut arbor, quin neque aqua vllius fontis, aut fluuij, puteiue, aut cuiuscumque scaturiginis comperta est. Est enim aridissimum eius solum, constatque totum ex mordacissimo sale, qui omnia perfacile suo acumine valeat absumere: nam & homines nimio cæli æstu coguntur in aquis vitã agere perpetuo immersi diu, noctuque: quin & sulphuris adeo frequentes scaturigines ibi sunt, vt facile sponte ignis accendatur, qui ad septennium vsque totam possideat Insulam: aer ipse saluberrimus, quo omnes ægritudines pellantur. Manna quoque nocturno rore decidit: colitur tamen frequentibus incolis, vti testatur Gaspar Iesuita anno Domini 1549.

PH. Apud Ichthiophagos Insulam huic quasi persimilem esse narrat Plinius libro 6. capite 23. tradit enim Insulam esse solis appellatam, in qua quodcumque animal absumitur incertis de causis.

EQ. Est hoc sane admirandum, nullum ibi animal viuere posse. Verum frequentes Insulæ sunt, in quibus aliquod animantis genus non viuat, cum alia viuant: cuiusmodi in Insula Sygaro Arabiæ felicis, quam canes non intrant, expositique circa littora errando moriuntur, vt habet Plin. lib. 6. cap. 28.

PH. Consimile est, quod lepores aliunde allati in Insulã Itha-

cam viuere ibi non possunt: quin etsi abscedant, eodem reuertentes mari, quo venerant, etiam moriuntur. Arist. histor. anim. lib. 8. cap. 28. cui assentitur Plinius his verbis. In Ithaca Insula lepores illati moriuntur extremis quidem littoribus.

TH. Mirum quoque in Scotia apem nullam esse, adeo vt acceptos inde pulueres, aut lapillos si quis alibi sparserit inter aluearia, examina fauos deserant, vti tradit Solinus cap. 24. quod, & Isidorus totidem verbis scripsit lib. 14. cap. 6. Sed & Vinc. natur. hist. lib. 5. cap. 25. idipsum etiam tradit.

EQ. Infelicissimum illud cæli genus, vbi neque sociabile super omnia animal canis, ac fertilissimum super omnia insecta apis non viuant, sicut beatissimum, vbi nulla serpens esse possit: quamquam Scotia hac re compensatur in apum iactura; quod scilicet in ea nullus anguis comperiatur, eisdem Solino, Isidoro, ac Vincentio testibus, & alias diximus.

PH. Hoc idem pluribus commune est Insulis, vt serpentibus careant. Nam inter nobis proximas Baleares Ebusus nominata Insula est, omnino serpentes non habens: Solin. id habet cap. 26. Ebusus Balearibus (inquit) quæ à Dianio abest septingenta stadia, serpentem non habet, vt pote cuius terra serpentes fugat. Vti alias diximus.

TH. Accedit ad ipsum etiam Isidorus lib. 14. cap. 6. qui & illud addit, de qua etiam alias egimus, huic Ebuso contrariam esse Insulam, cui Colubrariæ nomen est, quod anguibus referta sit. Ita fit, vt sicut in rebus, ita & in locis sua contraria sæpe comperiantur, sicut in Insulis quibusdam Arabicis innominatis non solum frequentissimi angues sunt, & hydri, verum & reliquorum omnium amplitudinem superant: comperti sunt enim vicenum cubitorum longitudine. Solinus capite 55.

EQ. In Britanniæ quoque proxima Insula, quæ Athanatos dicitur, cum ipsa nullo serpatur angue, asportata inde terra quoquo gentium inuecta sit, angues necat; neque alia ratione Athanatos dicta est, vti Isidorus tradit lib. 14. cap. 6. Vinc. histor. natur. lib. 5. cap. 25.

PH. Eiusdem quoque naturæ est Gaulon Insula, de qua sic habet Solinus cap. 31. Accepimus Gaulon Insulam esse, in qua serpens neque nascitur, neque viuit inuecta: propterea iactus ex ea quocumque gentium puluis arcet angues, scorpiones superiactus illico perimit. Cui rei confine est id, quod ex Æliano libro quinto capite secundo alias diximus, in Creta Libycos serpentes mori statim. Ideoque præstigiatores, vt mira facere videantur, in ipsam Cretam Libycam terram substernere serpentibus:

Sed

sed si excedant huiusmodi terram substratã tactu alienæ moriuntur: quibus adijcimus Meliten Insulam, in qua nullus est serpens; scorpiones autem, si qui sunt, innoxij sunt. Georgius Bruin in Melite.

EQ. Est in Creta aliud commemorandum, nulla ibi est noctua, quin si eo inferatur, moritur. Plin. lib. 10. cap. 29. cum contra, Athenis adeo sint innumeræ, vt factus sit prouerbio locus: Noctuas mittis Athenas. Et quod lõge magis est annotãdum, in eadem Creta nec lupi, nec vulpes, nec vrsi, atque omnino nullum animal maleficum, præter phalangium araneam est. Ceruiquoque præterquã in Cydoniatarum regione non sunt, neque apri, neque attagenæ, neque herinacei. Plin. lib. 8. cap. 58. Accedit & aliud: in monte enim Carino, qui eiusdem Cretæ mons est 9. mill. pass. ambitu, nullæ muscæ reperiuntur, quin & mel, quod nascitur ibi, muscæ alio illatum non attingunt. Plin. lib. 21. cap. 14.

TH. Sed quid remotas a nobis Insulas cõmemoramus? Sardinia nobis proxima & ipsa anguibus, ac lupis (vtroq; noxio animanti) caret, Solino teste cap. 9. Verum (vt ille adijcit) quod alijs locis serpens, hoc solfuga Sardois agris animal perexiguum, similisque araneis forma, supersedentibus pestem facit. Quod totidem verbis retulit Isidorus lib. 14. cap. 6. Et alias occasione alia recensuimus.

EQ. Neque adeo noxium animal natura vmquam alicubi edidit, cui non etiam proximum ediderit remedium. Fons enim ibi est, e quo potantes solfugarum morsibus medentur, eodem Solino teste: sed accedamus ad alias Insulas.

TH. In Cephalonia Insula amnis est, cuius citra alterum latus cicadarum copia est, vltra alterum nullæ, vti annotauit Arist. hist. anim. lib. 8. cap. 28. qui & illud præterea addit: In Prodosilena Insula via interiacet, cuius vltra alterum latus gignitur cattus, citra alterum gigni non potest.

PH. Insulæ igitur quædam sunt, in quibus à reliquis aliquid natura edit diuersum, cuius rei nulla ratio reddi potest. Cuiusmodi (vt de araneis adhuc istud dicamus) in Cumana noui orbis Insula aranearum telæ tanta firmitate texuntur, vt non facile dirumpi possint. Petrus Hisp. p. 5. capite 25. quod alibi quoque diximus.

EQ. Postquam incidit Cumanæ Insulæ mentio, sunt in ea nonnulla digna commemoratione. Apes ibi in siluis plurimæ, melque conficiunt tanta copia, vt è frondibus fluat, nulla cera admixta. Petr. Hisp. p. 5. cap. 25. Sed quod est mirandum ibi tantum ani-

mal est, cui nomen aranati, canis magnitudine, ore, manibus, pedibusque homini persimile, barbatum caprarum more, gregatim procedit, arbores conscendit, vlulat. Petrus Hispal. parte 5. cap. 15.

PH. Eadem ratio est admirandi in aue Lagana, quam sola gignit Insula Indica, cui nomē est Zebut, ei à natura inditum est, quod alias cōmemorauimus, vt cū magnitudine sit cornicis, insidietur ori cæte, à quo deglutitur integra, ac viuens, admissa igitur in aluum arrodit cor, vnde cæte perimitur. Anton. Pigaf. qui id compertum sibi testatur. Hisp. p. 5. cap. 17.

TH. Videtur hoc ad miracula Dei pertinere; Ionā enim viuum in cæte aluum fuisse admissum legimus, & orasse, cum tamen difficilius animalia volatilia includantur aquis, quā homo: neque enim frustra hæc creauit Deus animalcula, quādoquidem ad mysterium fidei exemplo suadendum mirum in modum proficiunt; atque ita fit, vt vix aliquod animal sit in rerum natura, quod non ad virtutem aliquam, aut etiam vitium referri possit comparatione aliqua.

PH. Est præterea in eadem Insula Zebut arbor cognominata coco, fructus eius peponum modo grandes sunt, succum continent, pinguem velut abdomen: vertitur is in oleum, ac aquæ superfusum zaccari præbet dulcedinem; soli expositum aceti acrimoniam suscipit: ab arboris trunco manat aqua potabilis, quæ diu ad potum in vasis seruetur. Cortex fila aptissima præbet. Hisp. p. 5. cap. 17. Est igitur commemoratione digna Insula tot celebrata miraculis.

EQ. Est etiam celebrāda Insula Cubagua orbis noui, cognomento, *Delle perle*. In ea manat fons liquoris mire odoriferi, fluitque in mare ipsum, supernatatque olei modo vltra leucas tres, id est ad Italica milliaria duodecim; ex qua re patet, quantus sit fons, quantaque inde manet olei copia. Alia etiam re insignis Insula ea est, quodam enim tempore mare illi circumfusum rubescit sanguineo colore, quod ostrea illo tempore sanguinem effundant, quorum ibi ingens copia sit. Petr. Hisp. p. 5. cap. 15.

PH. Cur non etiam celebranda Florida Insula, cuius homines sint tantæ pernicitatis, vt ceruum anteuertant, diem que integram perpetuo cursu post ceruum absumant, donec etiam fessum intercipiant? Petrus Hisp. p. 5. cap. 7. Quamquam enim alias disseruimus miræ velocitatis fuisse homines, non tamen ijs æquandos censemus: quandoquidem vel vni id dono Dei datum erat, hoc passim plerisque incolis.

EQ. Cele-

EQ. Celebranda quoque mihi videtur Insula Palmosa in ora Tusciæ, quæ cum incredibilē ferri copiā mittat, dum ibi fodiatur, nulla ratione igne excoqui potest, nec in massas redigi: sta tim igitur, vbi effossum est, in continentē vehitur, ibique excoquitur, & in massas redigitur, vti Strabo scribit lib. 5. dicemusque itidem pluribus in metallis.

PH. Nec istud mysterio vacat suo. Hominis enim figuram ferrum esse tradit sanctus Augustinus de tem. serm. 210. ferrum enim, quod de manu operantis cecidit in Iordanem, Adam, siue totum genus humanum significasse dicit; quod de manu Domini omnipotentis per superbiam se excussit, & cecidit, & in fluuio luxuriæ, vel omnium peccatorum gurgite se submersit. Hæc ex illo. Quamobrem cum ferrum in Insula fluctibus attrita perpetuis nascatur, & homo in hoc mundo vndequaque à fluctibus agitandus edatur, nequit in domo sua proficere, formamque veri ferri suscipere, nisi de domo sua, & cognatione sua egressus in aliam regionē migret, per aquas traijciens in continentem: sic enim dictum est Abrahæ Genes. 12. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi, faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi. Ita sane fit, vt egredi de terra sua vnumquemque oporteat: sic enim illum locum pluribus locis interpretatus est sanctus Augustinus, sed præcipue serm. 51. Quin etiam suffragantur verba Psalmi 44. Audi filia, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum, & domum patris tui. Egredimur (inquit) Augustinus de terra nostra, quando carnales consuetudines deserentes Christi vestigijs inhæremus: de terra sua egreditur, qui de superbo efficitur humilis, patiens ex iracundo, castus ex luxurioso, largus ex cupido, benignus ex inuido, placidus ex cruento. Hæc ex illo. Formatur igitur in verum ferrū, quod ex Insula in continentē transuehitur: formatur in verū Christi seruum, qui prædicta mutatione per lauacrum non solum Baptismi, verum etiam pœnitentiæ iterato peccato in Christum transmutatus transuehitur.

EQ. Sapienter sane, & ingeniose ducta translatio: & ego equidem nihil puto in rerum natura esse, quod non sit homini in mysterium ad vitam suam instituendam: sed imbecillitas, cæcitasque nostra nec in ea uidet, nec quidem cæcutiendo palpare potest.

TH. Sunt etiam Insulæ nobis in Ecclesiæ mysterium, vti iam ab initio disseruimus ex eodem beatissimo Augustino. Quamobrem sicuti celebrātur Insulæ ob insigne aliquod in eis compertum, ita non minus erunt celebrandæ ob mysteria. Agamus exempli gratia de Insulis, in quibus ignis flagrat. Si etenim Ecclesiarum

figuram tenent Insulæ, quoniam circumlatrant fluctus omnium tentationum, & tundi quidem possunt, frangi non possunt, quin potius fluctus venientes franguntur, vti iam diximus ex ipso beato Augustino in Psalmum nonagesimum sextum: ita etiam magno esse nobis mysterio debet, in Insulis ignes esse; cum etenim vndequaque aquis circumdentur, ob quarum copiam vix vlla ignea scintilla superesse possit, nihilominus sæpe in ipsis Insulis maiores, quam alibi comperti sunt ignes, maioresque, quam in mediterraneis: patet hoc ab Æthnæ incendio Siciliæ, ab igne Vulcani; sed & Lyparis Insulæ, in quibus perpetuus flagret ignis. Addit præterea Aristoteles de admirandis capite trigesimo secundo in ea terram esse, in qua si olla cooperiatur, quidquid fuerit iniectum, statim coquitur. At nec in Italia tantum est ista ignium copia, verum etiam in Indicis Insulis, præcipue quæ nuncupata est del Moro, proxime Tolo, in regno Regis Ternates: erumpit enim ibi ignis caliginosus, cinerum densitate tanta, vt & domos diruerit, arbores in annos plures steriles esse peregerit, omnia animantia enecauerit, aspera in vias æquas permutauerit, lapidum, cinerumque aggestu. Quid aliud hæc sunt, quam iræ Dei arra? quæ nusquam prædicatur adeo aperte, quam in Ecclesia Dei? Hoc enim est, in Insulis ignem ostendi, magisque in continenti: & rursum quod in eodem Ternates regno in Insula Malucco ignis eruperit non minore fragore, quam in gentibus erumpere soleat à bombardis, eiectis etiam lapidibus molari magnitudine, vti de his vtrisque scripsit Balthassar Diaz ex Malacca 1556. Quid aliud hoc est, quam ab Ecclesijs promanare aduersus peccatores censuras, ad deterrendas, & conuertendas conscientias? Quid rursum adamantinus ille mons Insulæ Teneriffæ inter Fortunatas, qui & longe prospectantibus vias dirigit suo igne; per lucem omnibus prodest, per ustionem nulli obest? nisi quod sicut montes sunt viri sancti, vti alias dicemus agentes de montibus. Adamantini sunt, quod nulla potentia deterreantur, quo minus recta in Deum tendant; omnibus sua luce prosunt ad vitæ dirigendæ, & doctrinæ assequendæ exemplum: ardent, vt luceant, sicut lux coram hominibus, non vt vrant; sed vt solatio sint. Ita huiusmodi Insulæ ignis in mysterium trahi potest.

Sicut ignes quoque Heclæ montis in Insula Islandia, cum voraginibus permultis, homines ibi incauti absorbeantur: quid aliud significare nobis possunt suo mysterio, nisi voluptatum ignē, eos qui in Ecclesia Dei gratiam non sequantur, sed propria ducantur concupiscentia, viuos in iniquitatibus absorberi? Vnde iure colligimus Insularum ignes significare in Ecclesia prædicationem verbi Dei,

censuram Pontificum,& reliquorum, qui sacro ordine vtentes in sibi subditos animaduertunt. Concupiscentiarum etiam voraginem, inferni arram esse. Quin ijdem ignes possunt etiam in proximos charitatem significare, qua congerũtur carbones in caput inimici, cui benefacimus, vnde conuertantur, vti interpretatur S. Augustinus. Insula igitur Niçopora non procul à Iaua cum perpetuo igne flagret, vt Odoardus Barbosus memorat, hominem, qui perpetua verbi Dei prædicatione in maximum mundi oceanum eluceat, & flagret, indicare videtur.

EQ. Omni studio seruanda sane est hæc ratiocinatio mysterijs plena, neque enim ignem Insularum frustra à Deo factum didicimus. Erit ergo nobis quærendum aliud è contrario mysterium, in Insulis esse lacus, aut stagna.

TH. Et hoc non caret mysterio in Insulis, idest, in Ecclesijs Dei. Est enim res commemorabilis, in Insulis maxima esse stagna, cum ea à maritimis aquis per subterraneos meatus proficiscantur, nũquam tamen excrescant, adeo vt Insulæ vllum præiudicium fiat, cuiusmodi supra omnes commemorandus est lacus ille, qui in Taprobana Insula situs ambitu patet ad ducenta septuaginta quinque millia passuum, illi nomen est Megisba; atq; ab eo duo amnes erũpunt, Palesimundus præcipuus in portum influens tribus alueis, quinque stadiorum arctissimo, 15. amplissimo, vti habet Plin. lib. 6. cap. 22. Cum igitur tantus ille sit lacus, ac circumquaque maritimæ aquæ fluant, nihilominus secura ab omni inundatione est Insula. Laci in Insulis sunt in Ecclesia Dei peccatorum culpæ: manant ex occultis concupiscentiarum huius mundi meatibus. Id ita interpretatur B. Augustinus in Psalm. 29. sic enim ad illa verba: Saluum me fecisti à descendentibus in lacum. Qui sunt (inquit) qui descendunt in lacum? omnes peccatores mergentes in profundũ: Lacus est enim profunditas sæculi: quæ est ista profunditas sæculi? abundantia luxuriæ, & nequitiæ: qui ergo libidinibus se immergunt, & terrenis desiderijs, descendunt in lacum; tales Christũ persecuti sunt. Hæc ille, qui & Psalmo 39. Quid est (inquit) lacus miseriæ? profunditas iniquitatis ex carnalibus concupiscentijs. Hæc ille. Vnde recte nobis discendi facultas suppetit: abundare in Ecclesijs Dei peccatores, & lacus, in quibus se mergunt: at ipsæ Ecclesiæ simul manent, habentes & lacus, & solidas petras, & campos vsque in diem illum, quo de regno suo Christus auferet omnia scandala, & separabit bonos à malis in æternum. Addendum autem est, reperiri in Insulis montes, & super montes lacos, cuiusmodi in Ombrio Fortunatarum, vt Solin. cap. 58. Plin. lib. 6. cap. 32. testati sunt. Nec illud vacabit mysterio, superbos quosdã in Ecclesijs se reliquis

attol-

attollendo præferre, vel per superbiam, vel per schisma, quandoque etiam per hæresim, & lacus habere, quia voluptatibus tota mente deseruiant. Montes enim huiusmodi malos superbos aliquando significare tradidit S. August. in princ. Psalmi 10. Est tamen in eadẽ Insula Ombrio, quam hodie nostri Ferream dicũt, res mira, de qua alias occasione alia egimus; nullum aquarum ibi genus est in planis campis: neque enim pluit vmquam, nullus fluuius, nullus lacus, puteus, vel fons est; sed cælesti gratia arbor quædam fæcundatur, quæ quotidie ante ortum solis tum à stipite, tum à ramis aquam tantam mittit, quæ incolis, & iumentis sufficiat, vti testati sunt Ouet. hist. lib. 2. cap. 9. Petr. Martyr. Ex quo videntur Ecclesiæ fæcundæ semper esse, ad Spiritus sancti gratiam per Sacramẽta conferẽdam: nisi quis obicem posuerit.

EQ. Recte sane: sed quid dicemus de Insulis, in quibus nix est plurima præter maritimi cæli ordinem? Niues enim in alto mari non cadunt, vt tradit Plin. lib. 2. cap. 103. in fine: nihilominus inter Fortunatas Insulas quædam est, cui nomen Niuaria, quæ hoc nomẽ inter omnes totius orbis sola accepit, ob perpetuas niues, ac nebulas. Plin. lib. 6. cap. 32. sicuti alia ibi proxima Canaria dicta est à multitudine, & magnitudine canum, eodem Plinio auctore.

TH. Habet & nix sua mysteria, Psalmo enim 147. Deus dat niuem sicut lanam. Quid est (inquit ibi Augustinus) Velut lanam? idest, de niue, quam dedit, de istis pigris adhuc spiritu, & frigidis, quos prædestinauit, adhuc facturus est aliquid; lana enim materies vestis est. Lana, cum videtur, veluti præparatio est aliqua ad vestẽ; ergo quia prædestinauit hos, qui ad tempus frigidi repunt in terra, & nondum feruent spiritu charitatis; de prædestinatione enim adhuc loquitur, veluti lanam dedit hos Deus, & facturus est inde vestem: merito in monte vestis Christi fulsit sicut nix. Hæc ille. Atq. ex ijs patet, Ecclesiam Dei etiã frigidos peccatores bonis permixtos habere, Insulamque quasi Niuariam esse Dei Ecclesiam. Quãdoque vero aliter huiusmodi mysteriũ interpretabimur ex B. Gregorij sententia, vt nix Dei ira censeatur æterna. Iob. 6. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Nix (inquit) de superioribus ruit. Vnde sæpe nonnulli, dum temporalia aduersa pertimescunt, districtioni se æternæ animaduersionis obijciũt. Hæc Gregor. Moral. lib. 7. cap. 11.

PH. Alibi tamen idem S. Gregorius niuem corda Sanctorum intelligit moral. lib. 27. cap. 14. exponens illa verba Psalmi 50. Super niuem dealbabor: Quid hoc loco (inquit) per niuem nisi lucẽ iustitiæ, & candida accipimus corda Sanctorum? Niues ad terram de cælestibus veniunt, cum sublimia corda Sanctorum, quæ iam solida con-

da contemplatione pascuntur, pro fraterna charitate ad humilia prædicationis verba descendunt.

TH. Vtrumque aptissimum est mysterium in Ecclesia Dei, in qua & frigidi peccatores, & iusti simul quoque sunt. Propterea idem Gregorius moral. etiam lib. xx. cap. 17. super verba Hieremiæ Threni 4. Candidiores Nazaræi eius niue. Quid (inquit) Nazaræorum nomine, nisi abstinentium, & continentium vita signatur, quæ niue, & lacte nitidior dicitur? quid ergo per niuem, nisi candor vitæ cælestis? Iure igitur nos ex hac Gregorij sententia Niuariam Insulam etiam Ecclesiam significare sentimus, vel à Iustorum candore, vel à continentium immaculata vita; vel etiam à prædicatorum charitate in verbi Dei purissima disseminatione, vel etiam à frigidorum peccatorum permixtione.

EQ. Pia sane, & eruditissima ratiocinatio: sed quid dicemus de Insula Canaria, ob canum copiam, numquid, & inde duci potest mysterium?

TH. Potest perfacile, & pie, eodem B. Gregorio in Moral. doctore lib. 20. cap. 5. ad illa verba: Cum canibus gregis mei. Quis (inquit) est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? Et qui alij huius gregis canes vocantur, nisi doctores sancti, qui eorumdē fidelium custodes extiterunt, qui pro domino suo diurnis, nocturnisque vigilijs intenti clamauerunt?

Verum quia canum quoque proprium est, vt ad vomitum sæpe redeant: ita quoque recidiuantes peccatores in eadem Insula, Ecclesiaque sunt. Idem enim B. Gregor. Pastor. p. 3. admonitione 31. sic habet: Canis (inquit) cum vomit profecto cibum, qui pectus deprimebat, proijcit; sed cum ad vomitum reuertitur, vnde leuigatus fuerat, rursus oneratur. Et qui admissa plangunt, profecto nequitiam, de qua male sanati fuerant, & quæ mentis intima deprimebat, confitendo proijciunt, quam post confessionem, dum repetunt, resumunt. Hæc ille. Ijs igitur etiam abundat Ecclesia, qui semper ad eadem, vel similia peccata redeunt canum more ad vomitum redeuntium. Præterea quoque canes lingua vlcera sanant lambendo. Lingebant enim canes Lazari vlcera: quamobrem idē sanctus Gregorius hom. 40. sic habet. Canum lingua vulnus dum lingit, curat, quia doctores sancti, dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt, & tangendo ad salutem reducunt. Hactenus ille, qui sanctissimus doctor eodem loco addit, canes, & mutos reperiri iuxta Esaiam cap. 56. Canes mutos non valentes latrare dicens, quæ verba idem Gregor. ad lib. 1. Regum cap. 3. sic interpretatur. Notandum est verbum non valentes: nam quandoque latrare volunt, sed non valent, qui

cum mundi gloriam toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & virtute diligant, vellent populo sublimia dicere, vt etiam de sublimitate verbi possent gloriam habere; sed ideo latrare non possunt, quia dum prauo corde terrena meditantur, occulta veritatis, quæ proferant, reuelatione nulla comprehendunt. Hæc ille. Ex ijs igitur recte mysterium canum in Ecclesia trahitur; in qua, & boni prædicatores, & mali, atque subditi etiam tum boni, tum mali comperiuntur.

PH. Et hac re plurimum sum delectatus. Vellem igitur de Insulis Colophonem addere, ex eo, quod habet Aristoteles lib. de admir. c.42. Fama est (inquit) in Mylo Insula in locis terræ excauatæ rursum ipsam terram concrescere. Est hoc sane dignum, quod commemoretur, siue excauata terra coaguletur, siue alia suboriatur, implens excauatum locum, nescio an hoc etiam mysterium habeat.

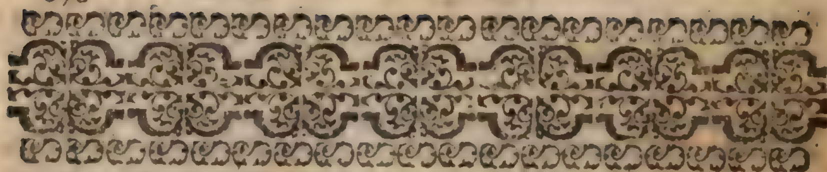
TH. Habet: videmusque quotidie tot homines mori, ac totidem pro eis loca replere. Terra enim peccatores significat. Sanctus Gregor. super septem Psalmos, super quintum ad illa verba: Et terræ eius miserebuntur. Sed interim dum dies suppetit, optarim (nam paucarum tantummodo latitudines recensuimus) dimensiones Insularum aliquot ordine recenseri fide dignis auctoribus, præter eos quos iam recoluimus.

PH. Vti Taprobanes vastitatem iam diximus ex vetustis, & recentioribus auctoribus ambitu esse milliariorum duum millium, & eo amplius; Iaponium autem esse ampliorem illa, recoluimus quoque Britanniam ex Orosio, longam mill. pass. 800. latam 200. lib. 1. cap. 2. possumus & aliarum longitudinem ex eodem, & alijs auctoribus recensere: Creta longa mill. pass. 172. lata 50. Oros. lib. eodem cap. 2. Cyprus longa est mill. pass. 175. lata 125. Oros. lib. 1. cap. 2. de qua illud admirandum produnt, quod natura olim adeo tumulorum impatiens fuerit, vt mandata sibi interdiu corpora proxima nocte reijceret. Verum cum Erricus Daniæ Rex Hierosolymitani voti causa eo profectus ibi in Cypro febri detineretur, moribundum se agnoscens, ibi se funerari mandauit, præfatus tellurem aliorum cineres respuentem suos quietius habituram, atque ita eam humanis cadaueribus reluctantem non solum suæ, sed etiam alienæ sepulturæ patientem effecit. Saxo Gram. lib. 12. Sardinia longa mill. pass. 230. lata 280. Oros. eodem cap. 2. Corsica longa mill. pass. 160. lata 26. eodem cap. Sed de alijs insignibus Insulis licet alios auctores recensuimus, alij tamen aliter. At Zoccotoræ ambitum esse 600. milliaria tradunt Nicol. de Comit. & Marcus Polus lib. 3. cap. 33. Burnei Insulam in orientis oceano Indico

dico tradunt, tanta vastitate littorum esse, vt trimestri nauigio circumiri non possit. Anton. Pigafetta. Insula Vendenao, seu Migindanao ambitu patet ad milliaria mille quadringenta; extat in mari noui orbis. Ioannes Caietanus apud Ramusium tomo. 1. Iaua Insula maior ambitū refert triū milliū milliariorū. Polus lib. 3. cap. 7. Oderic. lib. 1. at Iaua minor duorum millium milliariorum mensuram tenet. Marc. Polus lib. 3. cap. 10. Insula Zeilan ad bis mille quadringenta milliaria, diminuto ambitu à marinis fluctibus, cum ante ad duo millia sexcēta milliaria pateret. Pol. lib. 3. cap. 19. Insula Magastar, siue S. Laurentij, trium millium milliariorum ambitum habet. Pol. lib. 3. cap. 35. Zenzibar Insula duo milliariorum millia habet ambitu. Pol. lib. 3. cap. 36. Quin in eodem Oceano plures Insulas esse, quorum ambitus sit bis mille milliariorum, tradit Oderic. lib. 1. Addere autē libet, quod nōnulli omnem Europam nostram peninsulam esse voluerunt: ac propterea aliquando Imperatorum animo insedisse consilium, vt aliqua hominum industria in Insulam prorsus redigeretur. Verum id fuisse prætermissum, quod oceano aditus aperiebatur, quo inundationes nimiæ orbem istum afflixissent. Adijciunt præterea in orbis diuisione sub Noe filio Iapeto Europam pro Insula in portionem contigisse, cum alijs fratribus aliæ quoque Insulæ partitæ fuissent: cum Asia enim eas Sem acceperat, & cum Africa Cam: Id memorat Ioannes Gerundensis Episcopus rerum Hisp. lib. 1. in princ. Sed si ita est, nihil noui in Europa est, cur magis peninsula dicatur, quam Asia, atque Africa, quæ verius eam formam referunt: Illud autem memorare in hac re libet, quod Bocatius scribit intra has orbis partes Europam, Asiam, atque Africam, naturam locasse Insulam Cretam, vt omnes ipsa sola disterminaret, velut vmbilicus, vt ab oriente Asiam, à meridie Africam, ab occidente, & Aquilone Europam teneat.

TH. Quæ autem in Aquilonem remotiores Insulæ?

PH. Plures quidem, sed præcipua est Gothlandia, vbi solstitio æstiuo nulla nox, hyemali nullus dies: vltra has Insulas mare per vnius diei interuallum fertur innauigabile; tentauit hoc Normannorum Princeps Haraldus, sed retrusus est: tanta ibi caligo regnat, vt vix oculis penetrari possit: tentauit & caterua Phrisiorum nobilium anno Domini 1000. sed eadem vi retrusi vix incolumes rediere. Albertus Krātius in præfatione Noruegiæ. Sed quia iam nox imminet, duas adhuc Insulas in orbe nouo memorare libet iuxta nouam Franciam, quæ adeo vndecumque excisa habēt littora rupibus præcipitibus, vt muri vice munitæ à nemine prorsus inuadi possint. Carterius apud Ramusium tomo. 3.

ANTRA ET HIATVS COLLOQVIVM DECIMVM QVINTVM

PHILOSOPHVS.
QVOTIDIE columnas has nõ sine admiratione suspexi, quod absque vlla cælatura confectæ videantur, nulla artificis adhibita manu, neq. enim arte, manuue videntur expolitæ; optarim nosse, qua è materia sint.

EQ. Marmorea est materia, vereque eis nulla adhibita fuit cælatoris manus, nulla incisio, nulla scalptura in eis efformandis accessit; sed sponte ita teretes, erectæ ab ipsa natura, auctæ arborum more creuerunt.

TH. Qui id fieri potest, vt forma, mensuraque absque vlla arte componi adeo egregie, perficique potuerit?

EQ. Non est hoc incredibile: Nam & Olaus lib. 1. cap. 16. tradit apud Gottos, & Sueonios montes saxeos à fulminibus frequentissime tangi, excisisque inde saxis efformari pyramides, ac columnas, quæ artificum manu excisæ videantur, neque ab ijs differre

ferre, quæ in lapidicinis elaboratæ conspiciuntur. Verum binæ ex columnæ non ex ijs sunt, sed alio quodam opere naturæ, absque vllo hominum artificio. Est in hoc agro antrum maxime commemorandum; in eo etenim guttulæ perpetuo distillant, quæ in saxeam duritiem transeunt, quotidianisque incrementis, & latitudine, tereteque forma adaugentur, & in longitudinem etiam crescunt, liquore æquali mensura vndequaque semper profluente.

PH. Accedamus igitur ad eum ipsum locum, digna enim res, quæ conspiciatur.

EQ. Erit nobis accessus non iniucundus, ob loci opacitatem, eritque ibi proximus ad sedendum aptissimus locus.

PH. Ampla valde hæc specus est, & ornata tot scatentibus fonticulis, præter tot crassi humoris percolationes istas, iam video alias crescere columnas, & efformari simul & formas adeo varias marmoreas. Mihi videtur antrum hoc esse illi consimile, de quo Plin. tradit lib. 31. cap. 3. in fin. In speluncis (inquit) quibusdam columnæ fiunt ex guttis distillantibus, quæ durescunt in lapides, quæ vel pendent in ipsis cameris, vel etiam deciderunt: vtroque enim modo columnæ fiunt in Phausia Chersonesi Rhodiorum in antro magno, etiam discolori aspectu.

TH. Omisit Plinius in Europa antrũ nostro similẽ ferens naturã. Est in Scotia in Slanis antrum distillans aquam, quæ in candidissimum conuertitur lapidem; adeo vt cuiusq. rei formam possis efformare. Ortellius in Scotia.

EQ. Vt video eadem est huic antro natura, quæ illis, ita fit, vt etiam in antris, & latibulis pleraque miracula natura constituerit.

TH. Forsan maiora in specubus, & latibulis ipsa instituit, quam in propatulis locis: nam sicut in animãtibus minimis, in herbis, in lapidibus, quæ quoniam minora sunt, maioribus pollent miraculis, ita amat natura etiam latere in antris, in quibus singulari quopiam modo operatur.

PH. Id ita est dubio procul: nam vnde aurum, & argentum, atque reliqua metalla nisi ex antris, saltem præcipua? Vnde lapidicinæ, & marmorum eximiorum scalpturæ, nisi ex antris? Nam vel ipse quandoque sal eximius ex antris effoditur; quin adeo trahuntur homines in antris excauandis ob pecuniæ studium, vt existiment non posse se ab amplitudine terræ fieri diuites, nisi ab occultis eius visceribus. Plus enim laboris in peruestigandis terræ latibulis hodie impenditur, quam in reliquis studijs. Nam, vt de re minima agamus, in ipso sale defodiendo in Aquilonari regione in tantam amplitudinem antra defossa sunt, vt per curiositatem

spectandæ rei quinquaginta introrsum scalis se progressum teste-tur Olaus Archiepiscopus lib. 13. cap. 5.

EQ. Ideoque nihilo minus periculi subeunt homines in antris ob pecuniæ studium, quam sit in traijciendo mari. Nam præter id, quod vtrumque infidum est, cum plerumque delapsa concameratione, opprimuntur, qui suffodiunt, quod frequenter accidisse tradit Olaus lib. 6. cap. 5. quandoque etiam in tantam altitudinem excauantur antra, vt si quando vel ipsi artifices lapsi corruerint in imum ipsum, nulla arte, industriaue extrahi possint, immo ibi diu viuentes, horrificis vocibus emissis, exaudiuntur, quin fame tabeque, exanimantur, vt eodem loco tradit Olaus. Quamobrem plus illis commiserandum videtur, quam ijs, quos mare absorbet; cum illos statim enecauerit.

TH. Audiamus autem Senecam, qui in illos inuehitur, qui metalla tanta auiditate defossa terra quæsierunt, sic enim ille: Sæculum nostrum non nouis vitijs, sed iam antiquitus traditis laborat, nec nostra ætate primum auaritia venas terrarum, lapidumque rimata in tenebris male abstrusa quæsiuit. Illi quoque maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles quærimus nos esse, spe ducti montes cæciderunt, & supra lucrum sub ruina steterunt. Ante Philippum Macedonem Reges fuere, qui pecuniam in altissimis vsque latebris sequerentur, & relicto spiritu libero, in illos se demitterent specus, in quos nullum noctium, dierumque perueniret discrimen, & à tergo lucem relinquerent. Quæ tanta spes fuit? quæ tanta necessitas hominem ad sidera erectum incuruauit, & defodit, & in fundum telluris intimæ mersit, vt erueret aurum nō minore periculo quærendum, quam possidendum? Propter hoc cuniculos egit, & circa prædam lutulentam, incertamque reptauit, oblitus dierum, oblitus naturæ melioris, à qua se auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis est, quam istis; supra quos auaritia ingēs terrarum pondus iniecit, quibus abstulit cælum, quos in imo, vbi illud malum uirus latitat, infodit. Illo descendere ausi sunt, vbi nouarum rerum positionem, terrarum pendentium habitus, ventosque per cæcum inane experirentur, & aquarum nulli fluentium horridos fontes, & altam, perpetuamque noctem; deinde cum ista fecerint, inferos metuunt. Hæc ille de quæstionibus naturalibus.

PH. Eleganter sane, & apppositeː ideo cōtingit eis aliquando, quod Mydæ, quem ob auri cupiditatem, cum quidquid tangeret, aurum fieret, & etiam cibis in aurum versis, tabe mortuus est, vt scribit S. Gregorius Nazianzenus in Monodia, ex Poetarum figmentis: ita fit, vt ij auri studiosi vt deliciosius viuant, per aurum

miserabilius moriantur in antris: quod apud Aristotelē de admirandis libro.c.50. insigniter est expressum. In metallis (inquit) Lydiæ iuxta Pergamum, quorum Cræsus fuit auctor, consertum est quoddam prælium, atque opifices eo confugerunt. Verum ore obturato suffocati sunt: postea longo tempore interiecto, metallis apertis, inuenta sunt vasa, quibus ad manuum vsum vtebantur, in lapides cōmutata; ac amphoræ, & vasa reliqua huiusmodi quocumq. liquore plena fuerāt, vna cum hominū cadaueribus præterea in lapides sunt conuersa. Hæc ille: ex quo euentu huius nostri antri similitudo quædam exprimitur. Non ergo vlterius mirari nos oportet, si antro isto nobilissimæ columnæ, atque rerum aliarum formæ componantur, cum in illo, de quo Aristoteles locutus est, antro omnium rerum formæ saxeæ compertæ sint.

EQ. Contingunt hæc ijs, qui propriæ salutis immemores quasi hominum consuetudine indigni cum feris ad antra mittēdi sunt. At seruis Dei, qui ob immanium Tyrannorum persecutiones antris se abdunt, vt cælestes thesauros seruent, & augeant, nulla antri obstructio obesse potest; quod apertissime proditū est à Metaphraste 4. Augusti, & à Gregorio Turonensi in glor. plurim. Mart. ca. 95. quando septem dormientes in antro obturato ore centum septuaginta annis integri, illæsi, florentesque seruati sunt, quod paucis alias meminimus.

PH. Non est adeo succincte narranda tam insignis historia; explicatius rem totam audirem, quam lubentissime.

EQ. Referat Theologus, cui fuit semper studium scrutandi volumina, quæ de rebus huiusmodi tradiderunt; dixi ego quantum mihi suggessit memoria.

TH. Scripsere id ipsum Metaphrastes, & Gregorius Turonensis iam commemorati, sed Nicephori Calixti verbis disertis, hodie mihi videtur esse vtendum, ita ille libro decimo quarto, capite quadragesimo quinto.

Ephesi in Ionia septem pueri corporibus iuxta, & animis fratres fuere, à parentibus per manus eis traditæ religionis nostræ cultores; tanto vero illi erga Christum flagrarunt amore, vt persecutionem eam, quam Decius Romanus eo tempore Imperator grauissimam perquam crudeliter exercuit, paruifacerent: & quum propalam Christum confessi essent, postea non longe ab vrbe ea recesserunt, & in vicino quodam antro propter imminens periculum se ipsos occultarunt: eius antri aditum, & fores persequutores à parte exteriore probe circumuallantes muniere: illi porro præ anxio animi mærore in somnum sibi profundum delabi visi sunt: atque ita annos trecentos septuaginta duos dormierunt.

est Iosue, quod inuenti essent quinque Reges latentes in spelunca vrbis Maceda: qui præcepit socijs, & ait: Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant. Et infra: Præcepit Iosue dicens: Aperite os speluncæ, & perducite ad me quinque Reges, qui in ea latitant. Feceruntque ministri, vt sibi fuerat imperatum, & adduxerunt ad eum quinque Reges de spelunca, Regem Hierusalem, Regem Hebron, Regem Terimoth, Regem Lachis, Regem Eglon. Cumque adducti essent ad eum, vocauit omnes viros Israel, & ait ad Principes exercitus, qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum. Et mox: Percussitque Iosue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites, fueruntque suspensi, vsque ad vesperum. Cumque occumberet sol, præcepit socijs, vt deponerent eos de patibulis; qui depositos proiecerunt in spelunca, in qua latuerant, & posuerunt super os eius saxa ingentia. Hæc ibi.

TH. Quam maxime hæc inter se differunt: illi dormierunt, & educti honorifice ab Imperatore excepti, rursumque in eodem specu permagnifice conditi: at hi Reges turpiter latuerunt, turpius extracti suspensi, turpissime in eodem lapidibus obruti. Sic antra sunt pijs diuinum habitaculum; impijs scelestissimi operis ignominia. Propterea sanctus Paulus ad Hebr. cap. 11. iure viros Dei laudibus sic attollit dicens: Afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.

EQ. Id manifestum est ex lib. 1. Regum cap. 24. Antrum enim amplissimum, quo Dauid vna cum quadringentis ferme viris latebat, dum Saulis iram declinaret in deserto Engaddi, fuit in Dauidis sanctitatis perpetuum testimonium, in Saulis ignominiæ perpetuam memoriam: Saul enim illud ingressus fuerat, vt ventrem purgaret: at ibi Dauid cohibuit impetum commilitonum suorum, ne Saulem ignarum interficerent; at in perpetuam fidem, quod & occidere eum potuisset occulto, & pro conscientiæ bono abstinuisset, præscidit oram chlamydis Sauli silenter: atque ita fit, vt magnifica Dauidis hæc acta & descripta, & omnibus perpetuis temporibus in ore omnium sint futura. O felix antrum, in quo hæc contigerant.

TH. Est res huiusmodi commemoranda, sed longe magis commemorandum mysterium in ea latens: explicat illud B. Gregor. in Pastorali libro parte tertia, admonitione quinta, his verbis: Saul Dauidis persecutor cum ad purgandum ventrem spelun

cam fuiſſet ingreſſus, illic cum viris ſuis Dauid inerat, qui iam tam longo tempore perſecutionis eius mala tolerabat; cumque eum viri ſui ad feriendum Saul accederent, fregit eos reſponſionibus, quia manum mittere in Chriſtum Domini non deberent; qui tamen occulte ſurrexit, & oram chlamydis eius abſcidit. Quid enim per Saul, niſi mali rectores? quid per Dauid, niſi boni ſubditi deſignantur? Saul igitur ventrem purgare, eſt prauos præpoſitos conceptam in corde malitiam vſque ad opera miſeri odoris extendere, & cogitata apud ſe noxia factis exterioribus exequendo monſtrare: quem tamen Dauid ferire metuit; quia piæ ſubditorum mentes ab omni ſe peſte obtrectationis abſtinentes, præpoſitorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt; qui etſi quando pro infirmitate ſeſe abſtinere vix poſſunt, vt extrema quædam, atque exteriora propoſitorum mala, ſed tamen humiliter loquantur; quaſi oram chlamydis ſilenter incidunt, quia videlicet dum prælatæ dignitati ſaltem innoxie, & latenter derogant, quaſi Regis ſuperpoſiti veſtem ſecant, ſed tamen ad ſemetipſos redeunt, ſeque vehementiſſime vel de tenuiſſima verbi laceratione reprehendunt. Hæc ille.

PH. O egregiam myſterij narrationem. O feliciſſimum antrum, quod nobis huius myſterij audiendi occaſionem præbuit.

EQ. Eſt & alia non prætermittenda narratio, qua pijs viris antra in ſolatium ſunt, quæ impijs ſunt in ſummum exitium: narrat enim ſanctus Hieronymus in vita ſancti Malchi monachi, quin potius ibi ipſe Malchus, quod ſibi contigerat, memorauit, ſuis ipſe verbis: narrat igitur cum eſſet monachatui addictus, quadam curioſitate ductus inani itinerationi ſe dederat, atque ideo in Iſmaelitas incidit, factuſque captiuus cogitur vxorem ducere mulierem concaptiuam coniugatam: at vterque conſcientiæ bono inhærentes, & Dei offenſam renuentes, viuebant vno quidem cubiculo caſtiſſime: ſed tandem pertæſi genus illud vitæ calamitoſiſſimum fugæ conſilium ceperunt; veriti ſequentem dominum ſeſe in ſpecum longe ſub terra penetrantem abdiderunt intrantes quidem, ſed ſtatim in ipſo introitu ſiniſtræ ſubſtiterunt, nequaquam vlterius progredientes, ne dum à domino mortem fugiebant, incurrerent in mortem à viperis, regulis, aut ſcorpionibus forte ibi degentibus. Vix illis ingreſſis, ſuperuenit dominus cum ſeruo: ſeruus ſpecum tribus, aut quatuor cubitis ingreditur, euaginato gladio eos vt aggrederetur euocãs.

At è tenebris interioris speluncæ egressa leena inuadit hominem, suffocat,& cruentum intro trahit: non egrediente seruo, dominus & ipse aliquid suspicatus in specum ingreditur, seruo licet iam interempto socordiam obijciens: at leena & ipsum rapiens discerpit. Leena igitur cum se sensisset à Malcho,& muliere visam, ab eis abstinuit, arreptoque catulo, alio migrauit. Illi vero metu liberati tam domini persequentis, quam leenæ, ac alterius cuiuscumque aduersi, in Romana castra sese contulerunt ad Sabinianum Mesopotamiæ ducem; Malchus suo monachatui omni studio rursum sese dedidit; mulier inter virgines sese deuouit. Atque ita patet ab antro salutem pijs illatam, impijs necem.

PH. Suggerit mihi ista hæc narratio aliud commemorandum antrum homini salutare, non tamen ob pietatem Christianam, sed occulto Dei iudicio dispositum. Id tametsi alias occasione alia diximus, nunc tamen breuioribus recolendum censeo. Androdus Dacus, cum atrocissimi heri furorem fuga deuitaret, in Africæ prouincia sole flagranti in obuiam quandam specum sese recepit latebrosam; neque multo post ad eandē specum venit leo vno pede saucius, gemitus edens, & mitescens, homini pedem ostendens. Abiecto igitur omni timore, Androdus peracutam ligneam festucam vestigio pedis eius hærentem reuulsit; deterso omni cruore, suscepti beneficij memor leo, per triennium in eadem specu Androdum venationibus pauit; ac cum postea leo forte fortuna captus Romam fuisset delatus;& Androdus ibidem ob obiecta crimina ad feras discerpendus damnatus esset, leo adhuc hospitis sui memor nec læsit, nec ab alijs lædi permisit; sed blanditus adeo illi est, vt vterque fuerit seruatus: vti scripsit Appion Polyhistor, qui se hanc rem Romæ vidisse testatur: retulit ex eo Aul. Gell. noct. Att. libro quinto capite decimo quarto. Ælian. histor. anim. libro septimo cap. 43.

TH. Et hoc etiam iterato memorandum fuit; quoniam omne donum à Deo est, tametsi in infideles conferatur: nemo enim adeo malus est, qui non aliquo polleat bono, quamobrem & Dei maiestas in hoc quoque illuxit antro. Fit igitur perspicuum, vt malis hominibus antra fiant scelerum receptacula; nec antra solum, verū & Basilicæ ipsæ antra sæpe fiunt malis: Dominus enim noster iniquis Iudæis id obiecit, quod sanctissimū, ornatissimumq; templum in speluncam latronum conuertissent, Matthæi 21. Sicut è contra latebrosissimas specus ob hominum veram pietatem conuerti voluit in sacratissima templa: vnde hominum lux, salusq; ad sacrificia, & reliqua pia opera manarent, vt perspicue patuit in Gargano antro, seu specu, nunc templo, quod tot coruscans mira-

culis, toto orbe celebratur, atque ad illud vndecumque voti causa confluunt viri pij.

EQ. Celebratissimum est templum, diesque illi festus est praescriptus ad Nonas Maias. Verum optarim historiae seriem recenseri.

TH. Id perfacile mihi factu est. Gelasio Pontifice Maximo, Zenoneque Imperatore ex gregibus armentorum Gargani cuiusdam taurus longe discesserat, quem diu quaesitum in aditum speluncae haerentē inuenerunt. Cum vero quidam ex illis, vt taurū configeret, sagittam emisisset, retorta sagitta in ipsum recidit sagittarium: quae res cū praesentes, ac deinceps caeteros tanto timore affecisset, vt ad eā speluncam propius accedere nemo auderet, Sipontini Episcopū consulunt, qui indicto triū dierum ieiunio, & oratione, rem à Deo respondit quaeri oportere. Post triduum Michael Archangelus Episcopum monet, in sua tutela esse eum locum, eoque indicio demonstrasse, velle ibi cultum Deo in sui memoriam adhiberi. Quare Episcopus vna cum ciuibus ad eam speluncam ire pergit; quam cum in templi cuiusdam similitudinem conformatam vidissent, locum illū diuinis officijs celebrare coeperunt, qui multis postea miraculis illustratus est, diemque sancta mater Ecclesia tradidit in eius rei memoriam esse celebrandum. Sane si quis accesserit, admirabitur & antri amplitudinem, & loci sanctitatem, & frequentiam beneficiorum diuinorum, quae beati Michaelis intercessione vouentibus conceduntur. Ad huiusmodi Ecclesiam è specu ibi factam nudis pedibus Roma profectus est Otho Imperator ante annos fere sexcentos, & eo amplius, Romualdi sanctissimi uiri hortatu, vt tradit Petrus Damianus in vita eiusdē Romualdi. O terque, quaterque commemorandum antrum, in quo diuinae gratiae tanta eluceat maiestas: sed de ijs numquam satis dicere posse videmur. Est certe illud antrum admirandum ob extrinsecam etiam formam, sed excedit longe magis antrum hoc illud, quod in Aethiopia in regno Angote adeo amplum est, vt in illo extet ingēs Ecclesia, integrumque Coenobitarum monasterium. Franciscus Aluarez cap. 52.

PH. Non sunt istis aequanda naturae miracula, eo enim inter se differunt, quo à terrenis caelestia: verum quia & ipsa natura à Deo est, licebit orationem nostram deflectere ad reliqua naturae membranda: primumque de amplitudine nonnullorum antrorum loqui libet. Scio Strabonem tradidisse li. 16. iuxta Damascum plura extare antra, sed vnum praecipuum, quo latere percommode possint quatuor hominum millia. Verum praecipuum toto orbe est, de quo Mela lib. 1. cap. 6. (Non procul (inquit) à Pompeiopoli

Corycos oppidum supra specus est, nomine Conthyus, singulari ingenio, ac supra quam vt describi facile possit eximius: grandi namque hiatu patens montem littori adpositum, & decem stadiorum cliuo satis arduum ex summo statim vertice aperit; tunc alte demissus, & quantum demittitur, amplior; viret lucis pubentibus vndique, & totum se nemoroso latere orbe complectitur; adeo mirificus, ac pulcher, vt mentes accedentium primo aspectu consternat, vbi contemplati durauere, non satiat. Vnus in eum descensus est, angustus, asper, quingentorum, & mille passuum per amœnas vmbras, & opacæ siluæ quiddam agreste resonantis, riuis hinc, atque illinc fluitantibus. Vbi ad ima peruentum est, rursus specus alter aperitur ob alia dicendus, terret ingredientes: deinde aliquamdiu perspicuus, mox & quo magis subitur, obscurior, ducit ausos penitus, alteque quasi cuniculo admittit. Ibi ingens amnis ingenti fronte se extollens tantummodo se ostendit, vt vbi magnũ impetum breui alueo traxit, iterum demersus abscinditur: intra spatium est magis, quam vt progredi quisquam ausit, horribile, & ideo incognitum. Hæc ille: cui confine est, quod scribit Solin. cap. 39. ad eius rei veritatem confirmandam: Corycos (inquit) oppidum est, ibique specus, qui montem impositum mari à summo cauat vertice patulus hiatu amplissimo; nam deiectis lateribus, in terræ profundum nemorosa amplectitur, media inanitate virens introrsus lucis pendentibus. Descensus in eum per duo millia, & quingenta passuum, non sine largo die, hinc inde fontium assidua scaturigine. Vbi peruentum ad ima primi sinus, alter rursus specus panditur, quod antrum lucis primum patet faucibus, postmodum progressu per angustias obscuratur. Hæc ille, vt his testibus insignibus veritas esse credatur.

PH. Plinius huius specus meminit, at non describit lib. 5. cap. 27. illud vnum de eo habet lib. 31. cap. 2. in fine, stillantes videlicet guttas antri huius Corycis oppidi in lapides durescere.

TH. De Strabone meminisse oportet, qui, vt video, Corycis antrum etiam nouit, sed de eo depressius scripsit lib. 14. tradit enim in Coryco promontorio, non procul à Seleucia antrum Corycum esse, in quo crocum peroptimum nascitur, esseque illud grandi hiatu, vndiquaque saxeum, introrsus lapidosum, fruticibus, ac plantis semper virentibus ornatum, proximumque illi antrum aliud, in quo ingens fons emanat, qui statim fluminis modo fluit, quamquã statim sese abscondit, subterraneisque meatibus mare ingreditur. Hæc ex illo: quibus verbis non est ambigendum de eodem antro eum loqui, de quo Mela, & Solinus.

EQ. Ælianus alterius amplissimi specus meminit non multo

minoris istó, de quo iam disseruimus. Ille igitur hist. anim. lib. 16. cap. 16. sic habet: Apud Arianos Indos hiatus Plutonis dictus est, in cuius profundo occultæ cauernæ, & recessus immensi, & hominibus incogniti: quemadmodum autem sit in tantam altitudinem depressus, neque Indi explicant: amplius tria millia diuersorum animalium, ouium, caprarum, boum eo agunt Indi; superstitioneque multa animalia præcipitant in profundum eius baratrum, à quo nullus datur regressus, neque vmquam videri possunt. Boum tamen mugitus, ouium balatus, caprarum vox, equorum hinnitus exaudiuntur: ac si quis aures illius faucibus admouerit, diutissime eiusmodi audiet: neque enim promiscuus sonus cessat resonare; quoniam quotidie eo præcipites bestiæ aguntur. Hæc ille. Proptereа sæpe animo reuolui, quæ de antro arte confecto memorat Seneca lib. 5. cap. 15. sic enim ille: Asclepiodotus auctor est demissos quamplurimos à Philippo in metallum antiquum olim destitutum, vt explorarent, quæ vbertas eius esset, qui status; an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia; descendisse illos cum multo lumine, & multos durasse dies, deinde longa via fatigatos vidisse flumina ingentia, & conceptus aquarum inertium vastos, paresque nostris, nec compressos quidem terra supereminente, sed liberæ laxitatis, non sine horrore visos. Hæc ille, at cap. 14. Non tota (inquit) solido cõtextu terra in vnum vsque funditur; sed multis partibus caua, & cæcis suspensa latebris alicubi habet inania sine humore. Sed & lib. 3. c. 16. Sunt (inquit) sub terra minus nota nobis iura naturæ; sed non minus certa. Crede infra, quidquid vides supra. Sunt & illic specus vasti, non ingentes recessus, ac spatia, suspensis hinc, & inde montibus laxa, sunt abrupti in infinitum hiatus, qui sæpe illapsas vrbes receperunt, & ingentem in alto ruinam condidere. Sed cap. 8. eiusdem libri sic habet. Quemadmodum in exteriore parte terrarum vastæ paludes iacent, magni, & nauigabiles lacus, quemadmodum ingenti spatio terræ maria porrecta sunt, infusa vallibus, sic interiora terrarum abũdare aquis dulcibus: nec minus illas stagnare, quam apud nos oceanum, & sinus eius, immo eo latius, quo plus terra in altum patet.

Variæ igitur sunt antrorũ formæ, quæ aut casu, aut natura fiunt; quædam enim late patent excauata, quædam altissimam continẽt cauitatem, quædam in longum porrecta, in imum profunde demissa, quædam multiplices habent aditus, ac recessus: sunt igitur pleraque commemoranda. Strabo enim lib. 6. tradit iuxta Metaurũ Siciliæ esse antrum, per quod ingens fluuius diu, longoque tractu alueo subterraneo percurrẽs tandẽ in apertum campum emergit: sed & aliud tradit esse in sinu emporico Mauritaniæ, adeo introrsus

ſuis ſub litus excauatum, vt maritimos fluctus, & effluxus admittat ad ſtadia ſeptem. Strabo lib. 17.

PH. De alio idem Strabo meminit lib. 13. ſcribit enim prope Andiram antrum eſſe, quod tanta ſit dimenſione, vt vſque Paleam perducat, videlicet ad vſque ſtadia 130. idque inde patuit, quod cū in hiatum illapſus fuiſſet hircus, repertus à paſtore fuit in altera eius parte poſteriore die.

TH. Si longitudinis dimenſionem commemorare libet, præter alios ſpecus, aut ſubterraneas cauitates, nulla maior cenſeri poteſt, quam ea, quam (cum de fluminibus diſſereremus) in Nili fluuij procurſu recenſuimus. Nam ſe abdere eum diximus bis; primo quidem non longe à lacu Nilide conditur per dies aliquot, vt ita ſit ſpecus illa protenſa ad plura centena paſſ. mill. deinde non procul à Cæſarienſi Mauritania ſeſe abſcondit per dies 20. vt iſta quoq; ſpecus excedat plurima cētena paſſ. mill. Atq. ita patet ſubterraneas illas Nili ſpecus, per quas lateat tantus fluuius, cæterarum omnium eſſe ampliſſimas, latitudine quidem ad multa millia paſſuum, longitudine vero inexplicabili, & altitudine incredibili; quod tantam aquarum copiam excipiant, eſſeque lōgiſſimæ dimenſionis, quod diebus multis non tranſmittantur. Vnde longe plura quam millia millium paſſuum ſuperare huiuſmodi ſpecus non eſt ambigendum. Ita quoque & de Gange, qui Taurum montem ampliſſimum ſubit cæco antro, atque in alteram permeat eius montis partem, quod nonniſi millibus paſſuum centenis confici poteſt: quin etiam alibi rurſum mergitur, ac nonniſi poſt paſſuum millia 25. remeat, vti iam diſſeruimus. Niger quoque in Africa antrum ſubit, quo latet ad ſexaginta paſſuum millia, vt recolunt qui Africanas tabulas conſcripſere, & Ramuſ. tom. 1.

Puteolis ſunt quidem plures, ac Romæ: nam & ſub æde S. Sebaſtiani, ſub æde S. Laurentij extra muros, ac ſub æde S. Pancratij infinitis receſſibus, ſinibus, & latebris, in multa millia paſſuum iri aliquando potuit. Ita Neapoli ad ædem S. Ianuarij omnium nobiliſſimæ ſpecus ſunt, ſed ſemper eſt illa commemoranda, quam Cocceius excauauit à Puteolis vſque Neapolim, cuius maxima pars adhuc hodie viſitur, ad aliquot ſtadia perlonga, ex Strabone lib. 5. qui & aliam commemorat ab eodem Cocceio excauatam ab Auerno lacu vſq; Cumas, Sibyllæ antrum vulgus appellat, de quo Leander multa, quæ adhuc viſitur, & ſtadij longitudinem fere implet, ex Strabone eodem lib. 5. At apud Syracuſas antrum eſt, quod adeo in longa ſpatia luminoſum porrigitur, vt quantalibet longitudine funes ab artificibus fieri poſſint. Eſt autem vel ipſo ingreſſu horrendum. Leander.

PH. Illa

PH. Illa Coccei antra fuere admirabiliora olim, quam hodie sint: nam quod apud Cumas est, & Auerni lacum, vt Baias vsque iretur, longum est hodie tecta linea pedes 500. cum olim maiore longitudine protenderetur: vt Leander ex Strabone affirmat. Sūt auctores, qui putent antrum apud Neapolim à L. Lucullo excauatum ex verbis Senecæ lib. 7. epist. 58. cum diceret: Nihil illo carcerum longius, nihil illis faucibus obscurius, vt Baronus habet in Martyrol. 8. Ianuarij. At Sibyllæ Cumanæ habitatio fuit, ornatissima enim ibi specus erat auro, minioque, ac gemmis, ac tantis itinerum amfractibus, latebrosisq; finibus, vt multo labore, qui ingressi essent, redire possent è cæcis illis latebris: quin nonnulli oberrantes labore defessi per inexplicabiles recessus expirarunt. Leander.

At antrum quod è Puteolis vsque Neapolim protendebatur, ad multa millia passuum olim porrigebatur, nunc longe paucioribus, vt Leander in Campania memorat: qui recolit præterea antrum aliud in Pausylipo ibi proximo monte videri altum pedes 30. longum 200.

PH. At aliæ alibi sunt specus amplissimæ in Italia, in Lucania enim, quam vulgus Basilicatam nuncupat, est quædam alta pedes 30. lata 50. lacum continens in medio, cui supereminet scopulus, e quo magno fragore fluuius erumpit vehementissimus. Leander. In Hetruria quoque apud Volaterras in silua antrum est, vnde tantus quandoque spiritus, ventusque erumpit, vt quæque obuia deijciat, vel ipsas arbores. Leander.

EQ. Illud est memorabile antrum, quod Claudius excauauit ad deducendam Romam aquam à 40. milliario, perfosso monte ad lacum Fucinum emittendum; omnia enim in tenebris facta 30. millibus operariorum, vt Plinius memorat lib. 36. cap. 15. Leander in Æquicolis: cui adnumeramus antrum aliud apud Vincentiam vrbem, quod ouali forma defossum montem fere omnem sustinet: longitudo ad passuum millia quatuor protenditur, latitudo ad ter mille. Extant tamen frequentes columnæ eodem ibi lapide, dum locus effoderetur, demissæ, ne ob montis pondus locus obrueretur. Est autem adeo pestilens ibi occlusus humor, vt quæque illata putrescant, vel ipsæ paleæ siccissimæ. Leander in Vincentia.

TH. Superest adhuc mihi recitanda specus, quæ longo tractu sub imum lacum excauata ducitur. Is lacus est Ostrogotorum, eique est nomen Veter patens longitudine, ac latitudine passuū millia multa. In ipso Insula est, in qua antrum visitur incredibilis, & in longum porrectæ profunditatis: neque accedere ad illud scrutādum licet ob aeris crassitiem, ac vaporis multitudinem, qua & os, & guttur suffocantur accedentium. Olaus lib. 3. cap. 19. qui addit

lon-

longissimo filo protracto, ne erretur in redditu, ingressos vti oporte re, veluti in Minotauri labirynthum euntibus.

EQ. Aliam specum adhuc commemorare libet in ipsa Aquilonari regione admirandam: non est admodum ampli hiatus, verũ impenetrabilis est, & adeo latebrosis recessibus, ac sinibus in longũ ductis, perinde ac si hominum arte excauata fuisset, vt in eam cum maritimi æstus perpetuis ictibus repercutiant, tantus erumpat fragor, & bombus, vt accedentes propius surdescant in multas horas, deuicta auditus virtute, vt scribit Olaus lib. 2. cap. 10.

PH. Referunt ij, qui in orbem nouum traiecerunt, in Hispaniola Insula, in prouincia Caizimu adeo ingens antrum esse, vt in eo percurrere exaudiantur maxima flumina, tam magno fremitu, vt ad passuum millia quinque ipse fragor exaudiatur; quin si quis cominus accesserit, deuicta auditus virtute, surdus fiet: desinunt ij fluuij in subterraneum lacum; in quem si quis ingrediatur, mox absorbetur, quod illico iratus intumescens, velut æstuare videatur, fluctibus emergentibus: Vorticosus enim est totus, ac voraginosus. Petr. Martyr. summ. Ind.

EQ. Huic consimilis est & alia specus, de qua Olaus lib. 11. ca. 34. Proxime enim Vrburgum (ea vrbs est Moscouitis contermina) antrum (inquit) est subterraneum, in quod si quis feram, aliudue viuens iniecerit, adeo ingentem sonitum, fragoremque emittit, vt adstantes tum surditate corripiãtur, tum reliquis etiam sensibus omnibus obstupescentibus, attoniti reddantur mirum in modum: tametsi enim omnes sensus sese deseruisse videantur, corpus tamen nusquam quiescere permittitur, sed huc, atque illuc agitatur, adeo vt multi fragore huiusmodi mortificati exanimentur. Compertũque est longe maiorem simul hominum multitudinem expirasse ob vnicum eius antri bombum, quam ex bombardæ vno ictu in caternam hominum irruente. Cui accedit etiam antrum apud Tartaros in regione Chithaineri; vnde hyeme tanta exurgit procella, vt itinerantes maxima discrimina patiantur: æstate lenius emergit. Nuntij Apostolici Ord. Prædic. de reb. Tartar. lib. 1. cap. 23.

PH. Concinnis huic est alia. Plin. lib. 2. cap. 45. sine fine (inquit) ventos generant iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora vasto in præceps hiatu, in quem deiecto leui pondere, quamuis trãquillo die, turbini similis emicat procella, nomen loco est Senta.

Sed admirabilius est antrum Ethnico nomine Plutonicum appellatum, est illud apud Hierapolim, paruo quidem hiatu, ac vix tãto, vt ingredientem hominem vix capiat; subiacetque radicibus præruptæ cuiusdam rupis; at immensa profunditate est. Ante specum ipsam iugeri mensura locus est, palis septus, perpetua onusus

 cali-

caligine, atque tenebris tantis, vt nec solū ipsum videri possit. Eatenus cuique impune licet accedere, ac si quis intra sæpta progressus fuerit, mors in promptu est etiam tauris. Aues quoque moriuntur, vti experimento didicit Strabo lib. 13. circa fin. tanta est pestiferi spiritus vis, qui ab antro procedit.

TH. Pestiferi spiritus, seu exhalationis vis huiusmodi & alijs antris comperta est etiam in Italia. Plinius enim lib. 2. cap. 93. sic habet: Spiritus lethales scrobibus emissi ipso loci situ mortiferi, & omnibus animantibus, & homini in Sinuessano agro, & Puteolano, spiracula vocant, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Amsancti ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere, moriuntur. Hæc ille.

EQ. Est admirandum hoc: atque quoad Puteolanum specum pertinet, non est explicatum à Plinio miraculum: quantum cuique eo accedenti quotidiano experimento manifestum id fit. Specus illa perexigua est, non enim porrigitur in longitudinem vltra pedes decem, nec latitudine patet sex, totidemque altitudine; distatque ab ora laci (cui vulgus Anianum nomen imposuit) passibus quindecim. In ipsam igitur mediam vsque specum si quis progrediatur, siue id animal quodcumque sit, siue homo, periculum nullum, nullus ater, pestiferue spiritus persentitur: at si quis in extremam vsque partem progrediatur, tam homini, quam animantibus quibuscumque mortifera exhalatio est, adeo vt exanimet hominem præcipue. Reliqua autem animantia omnibus sensibus adeo destituuntur, vt à mortuis nihil omnino differant, sed cum in proximum lacum iniecta fuerint, reuiuiscunt, paulo longiore mora, quam in specu ab sensibus alienantur: immersum igitur huiusmodi animal primum dum resurgit, vacillat, sæpe & cadit, postea integro recepto spiritu, sistens omnibus integris sensibus apparet, currit, euolat, si auis sit, pro naturæ suæ viribus: fiuntque quotidie hæc experimenta; atque ego ipse præsens curiosius id perscrutatus expertus sum in cane. Ferunt accolæ Carolum 8. Galliæ Regē asinum eo loci impelli iussisse, qui statim expirauit. Georgius Bruin in Charoneis scrobibus. Restauratio igitur vitæ in solis animantibus frequens est, numquam in homine. Ipso enim illo pestifero spiritu homo penitus emoritur, tum naturæ mollitie, qua reliquis animantibus præcellit, tum quia simul cum sensibus laborat & intellectiua anima, quæ ad expirandum ob cognitionem periculi dolorem adijcit; cum in animantibus sensuum tantum pugna sit. Homo itaque cum iam emortuus inde extrahatur, aqua laci etiam immersus non resurgit: emoritur autem & alia ratione homo. Radix enim vitæ hominis, quæ in cerebro, ac corde est, labore mentis in-

dies defatigata, quotidie in ipso homine fit infirmior; nam fœtore, gaudio, tristitia perfacile supra reliqua animantia morimur: vnde illud consequens est, vt illo spiritu breuiore interuallo expiret homo, quam bruta: quæ etiam expirarent, si ibi diutius immorarentur, nec tunc extinctis vlla ratione succurreret aquarum laci immersio, vt de asino diximus. Mortificatis igitur, atque obstupefactis tantum succurrit aqua animantibus, homini numquam, cum vere ibi moriatur.

Propterea hac ratiocinatione concludo, quæ tradit Aristoteles lib. de admiran. cap. 28. attente accipienda esse; scribit enim vorticem quendam aquarum circa Siciliam esse, in quo aues suffocatæ, reliquaque animalia, vbi fuerint immersa, reuiuiscant. Reuiuiscunt non à morte, sed à quadam sensuum mortificatione, non totius vitæ, sicut de apibus, & muscis suo loco disseruimus, reuiuiscere non ab interitu, sed à quadam sensuum quasi syncope.

PH. Numquam (cum tamen persæpe Neapolim perrexerim) adeo luculenter, perspicueque de ea re accepi, vt nunc. Estque res perpetuis temporibus commemoranda; verum alibi audiui persimilia esse antra.

EQ. Noui esse alibi. Nam iuxta Babylonem lacus est bituminosus; proximum illi est antrum, vnde grauis, & pestilens halitus erumpit, quem neque terrestria animalia, neque aues ferunt, olfactu enim exanimātur; desertus ideo ab omnibus est locus. Dion. Xyphilin. in Traiano; quin in Hierapoli Asiæ eandem pestiferi halitus naturam Dion ipse testatur, periculumque se in auibus fecisse memorat: locum enim ibi dicit omnibus esse pestilentem, præterquā exectis, castratisque hominibus, causa ignota: vidisse se Dion testatur in Traiano. Est enim cisternæ forma vndique circumseptus locus, super quem theatrum constructum est, vnde spirat aura illa omnibus astantibus noxia solo olfactu. In Traiano idē Dion. Quandoq; vero nō antri, aut specus pestilēs est spiritus, sed accidit id aliqua diuturna obstrusione loci, in quem cum purus aer illabi non permittatur, impurus ibi spiritus retinetur, ac corrumpitur. Nam in Aquilonari cælo fossa quædam seruandis rebus obstructa cum expurganda foret, fossor ingressus illico mortuus est; deinde alius vt exploraret, & ipse obijt, tertius fune dimissus, e medio clamans retrahi rogans extractus vix respirabat. Kran. Vandal. lib. 8. cap. 30. circa annum Dom. 1350. Accidit persimile in Apulia Luceria vrbe: fossis ibi seruantur frumenta recondita. Cum igitur aliquando fossa diu obstructa aperiretur, pullus decidens tuto viuus frumentum illæsus depascebat: homo descendens obijt, id nos nouimus, cum ibi proxime degeremus. In Cisalpina quoque

vrbe Asta accidit quidpiam persimile valde insigne, aperto vinario vase diutissime obstructo, abradendæ fæcis causa, filius ingreditur, moxque obit; pater opem laturus caput immittens, & ipse exanimatur: hæc nostro sæculo acciderunt. Itaque non antri natura, sed corrupti spiritus vis mortem affert. At quæ de antris diximus, incognita origo est: Seneca præterea Natur: lib. 6. c. 28. de pestiferis exhalationibus luculēter loquitur, sed vbi id accidat, non exponit, sic enim ille. Multa autem terras habere mortifera vel ex hoc intellige, quod tot venena nascuntur; non manu sparsa, sed sponte solo scilicet habente, vt boni, ita mali semina: quid quod pluribus Italiæ locis per quædam foramina pestilens exhalatur vapor, quem non homini ducere, non feræ tutum est? Aues quoque si in illum inciderint, antequā cælo meliore leniatur, in ipso volatu cadunt, liuentque corpora, & non aliter quam per vim elisæ fauces tument. Hæc ille libro quoque 3. cap. 21. In quosdam specus (inquit) qui despexere, moriuntur, tam velox malū est, vt transuolantes aues deijciat, ac talis est aer, talis locus, ex quo lethalis aqua distillat. Hactenus ex illo.

TH. Non vnicum igitur, aut alterum huiusmodi est antrum, quo lethales spiritus exhalant homini necem inferentes, sed tot alia antra sunt, quot criminum receptacula inueniuntur, vbi enim stupra, adulteria, conspirationes, hæreses, ac huiusmodi scelera committuntur, etiam si auro ornata cubicula sunt, quid aliud, quā latronum speluncæ sunt, & pestiferum exhalantes spiritum? Sicut enim antrum, in quo Loth cum filiabus stuprum incautus commisit, fœdissimam misit letiferam exhalationem Moabitarum, & Ammonitarum gentium lege Dei semper aduersantium. Genes. 19. Ita sane huiusmodi cubicula, vbi huiusmodi, consimiliaque facinora committuntur, appellari alio nomine non possunt, quam pestiferi, & letales specus, non ab ipso loco ducta metaphora, sed ab ipso hominis corde, quod vorticosi, & latebrosi antri modo se habet: prauum enim, & inscrutabile est cor hominis: Hierem. 17. Propterea ab ipso vti ab immundissima, latebrosissima, pestilentissimaque specu exhalationes mortiferæ manant, vti apertissimis verbis explicauit Dominus Matth. 15. Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominē. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, hæc sunt, quæ coinquināt hominē. Simile quoq. exēplo asserere possumus pestilentiorē exhalare hominibus spiritū malorum, hæreticorumque hominū corda, atque ora, quā exhalent antra illa, quæ mortiferā habēt exhalationē: deterius. n. mortis genus est, immo longe maximū, quo anima moritur, quā quo corpus.

PH. Egre-

PH. Egregia ſane, & ſemper præ oculis habenda ratiocinatio: neque enim vno, atque alio loco huiuſmodi peſtiferi halitus ſunt, ſed quocunque te vertas, in huiuſmodi videris incidere, niſi tibi per ſummam Dei gratiam cautum ſit.

EQ. Dubio procul ita ſe rei veritas habet. Quid enim aliud eſt cor hominis, quam ſpelūca, vel ipſo beato Gregorio Magno teſte? exponens enim myſterium illud, quod habetur 3. Reg. cap. 19. quando ſcilicet Helias peruenerat in montem Dei Horeb, & in ſpeluncam ſeceſſerat, audijt Dominum tranſeuntem, & ſpiritum grandem, & fortem ſubuertentem montes, & conterentem petras ante Dominum. Hoc interpretans beatus Gregorius docet, quod ſpiritus ſubuertens montes, & petras conterens, ille eſt, qui noſtri cordis altitudinem deijcit, & duritiam liquefacit nobis in oſtio ſpeluncæ conſidentibus. Quid enim (inquit) aliud ſpelunca noſtra eſt, niſi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetuſtate retinemur? Ita ille Moral. lib. 5. cap. 27. Propterea ſpecus illa, quæ eſt apud Nemauſum Galliæ, è qua manat fons quidam mox lacum paruum efficiens, qui ſit profunditate inſcrutabili, vt Georgius Bruin memorat in Nemauſo, indicat equidem hominis cor ſpecum eſſe, cuius ſecreta inſcrutabilia ſunt: prauum enim cor hominis & inſcrutabile, vt iam diximus.

PH. Vt bene memini, locus ille, vbi de Horeb ſpelunca agitur, non ſolum ſpiritum conterentem petras dixit, verum & ignem, & ſibilum, & auram addit: qua occaſione commemorare libet ſpeluncas compertas, emittentes ſpiritum, ſaxa, ignem, ac ſibilum. Nam in Africa in monte Guazeual antrum eſt hiatu ampliſſimo, vnde perpetuus manat ignis tantum habens feruoris, & efficaciæ, vt obuia quæque illico abſumat. Leon. pu3.

EQ. Admiranda magis ſunt alia, quæ in Inſula Molucco comperta ſunt in ditione Regis Ternates Indici. Tantus in ijs euaporat igneus ſpiritus, vt emittant lapides nihilo minores, quam ſunt, quibus ad molendum vtimur, horrificumque ſonitum, quātus toto orbe comperiri queat, emittunt: quin ex ipſis intimis ipſorum antrorum viſceribus ingentes adeo fragores exaudiuntur propemodum, qualia ſunt tonitrua, aut ingentium bombardarum ſonitus: ignis autem, qui emittitur, fuſcus, atque ater eſt, cineri plurimo permixtus. Balthaſſar Diaz ex Malacca 1555.

PH. Non abſimile aliud narrat idem Balthaſſar eadem epiſtola. Inſula eſt proxima Tolo, cui cognomentum del moro. Sunt in ea antra, quibus immenſitas, & vis plurima eſt, ad Dei potentiā, virtutemque indicandā; nam ex ijs ſonitus, fragorque non minor emittitur, quam ab ingentibus bombardis, adiecto tetro fumo, qui

ſpectandæ rei quinquaginta introrſum ſcalis ſe progreſſum teſte-tur Olaus Archiepiſcopus lib. 13. cap. 5.

EQ. Ideoque nihilo minus periculi ſubeunt homines in antris ob pecuniæ ſtudium, quam ſit in traijciendo mari. Nam præter id, quod vtrumque infidum eſt, cum plerumque delapſa concameratione, opprimuntur, qui ſuffodiunt, quod frequenter accidiſſe tradit Olaus lib. 6. cap. 5. quandoque etiam in tantam altitudinem excauantur antra, vt ſi quando vel ipſi artifices lapſi corruerint in imum ipſum, nulla arte, induſtriaue extrahi poſſint, immo ibi diu viuentes, horrificis vocibus emiſſis, exaudiuntur, quin fame tabeque, exanimantur, vt eodem loco tradit Olaus. Quamobrem plus illis commiſerandum videtur, quam ijs, quos mare abſorbet; cum illos ſtatim enecauerit.

TH. Audiamus autem Senecam, qui in illos inuehitur, qui metalla tanta auiditate defoſſa terra quæſierunt; ſic enim ille: Sæculum noſtrum non nouis vitijs, ſed iam antiquitus traditis laborat, nec noſtra ætate primum auaritia venas terrarum, lapidumque rimata in tenebris male abſtruſa quæſiuit. Illi quoque maiores noſtri, quos celebramus laudibus, quibus diſſimiles quærimus nos eſſe, ſpe ducti montes cæciderunt, & ſupra lucrum ſub ruina ſteterunt. Ante Philippum Macedonem Reges fuere, qui pecuniam in altiſſimis vſque latebris ſequerentur, & relicto ſpiritu libero, in illos ſe demitterent ſpecus, in quos nullum noctium, dierumque perueniret diſcrimen, & à tergo lucem relinquerent. Quæ tanta ſpes fuit? quæ tanta neceſſitas hominem ad ſidera erectum incuruauit, & defodit, & in fundum telluris intimæ merſit, vt erueret aurum nō minore periculo quærendum, quam poſſidendum? Propter hoc cuniculos egit, & circa prædam lutulentam, incertamque reptauit, oblitus dierum, oblitus naturæ melioris, à qua ſe auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis eſt, quam iſtis, ſupra quos auaritia ingēs terrarum pondus iniecit, quibus abſtulit cælum, quos in imo, vbi illud malum uirus latitat, infodit. Illo deſcendere auſi ſunt, vbi nouarum rerum poſitionem, terrarum pendentium habitus, ventoſque per cæcum inane experirentur, & aquarum nulli fluentium horridos fontes, & altam, perpetuamque noctem; deinde cum iſta fecerint, inferos metuunt. Hæc ille de quæſtionibus naturalibus.

PH. Eleganter ſane, & apppoſite: ideo cōtingit eis aliquando, quod Mydæ, quem ob auri cupiditatem, cum quidquid tangeret, aurum fieret, & etiam cibis in aurum verſis, tabe mortuus eſt, vt ſcribit S. Gregorius Nazianzenus in Monodia, ex Poetarum figmentis: ita fit, vt ij auri ſtudioſi vt delitioſius viuant, per aurum

miſerabilius moriantur in antris: quod apud Ariſtotelē de admirandis libro.c.50. inſigniter eſt expreſſum. In metallis (inquit) Lydiæ iuxta Pergamum, quorum Cræſus fuit auctor, conſertum eſt quoddam prælium, atque opifices eo confugerunt. Verum ore obturato ſuffocati ſunt: poſtea longo tempore interiecto, metallis apertis, inuenta ſunt vaſa, quibus ad manuum vſum vtebantur, in lapides cōmutata; ac amphoræ, & vaſa reliqua huiuſmodi quocumq. liquore plena fuerāt, vna cum hominū cadaueribus præterea in lapides ſunt conuerſa. Hæc ille: ex quo euentu huius noſtri antri ſimilitudo quædam exprimitur. Non ergo vlterius mirari nos oportet, ſi antro iſto nobiliſſimæ columnæ, atque rerum aliarum formæ componantur, cum in illo, de quo Ariſtoteles locutus eſt, antro omnium rerum formæ ſaxeæ compertæ ſint.

EQ. Contingunt hæc ijs, qui propriæ ſalutis immemores quaſi hominum conſuetudine indigni cum feris ad antra mittēdi ſunt. At ſeruis Dei, qui ob immanium Tyrannorum perſecutiones antris ſe abdunt, vt cæleſtes theſauros ſeruent, & augeant, nulla antri obſtructio obeſſe poteſt; quod apertiſſimē proditū eſt à Metaphraſte 4. Auguſti, & à Gregorio Turonenſi in glor. plurim. Mart. ca. 95. quando ſeptem dormientes in antro obturato ore centum ſeptuaginta annis integri, illæſi, florenteſque ſeruati ſunt, quod paucis aliàs meminimus.

PH. Non eſt adeo ſuccincte narranda tam inſignis hiſtoria; explicatius rem totam audirem, quam lubentiſſime.

EQ. Referat Theologus, cui fuit ſemper ſtudium ſcrutandi volumina, quæ de rebus huiuſmodi tradiderunt; dixi ego quantum mihi ſuggeſſit memoria.

TH. Scripſere id ipſum Metaphraſtes, & Gregorius Turonenſis iam commemorati, ſed Nicephori Calixti verbis diſertis, hodie mihi videtur eſſe vtendum, ita ille libro decimo quarto, capite quadrageſimo quinto.

Epheſi in Ionia ſeptem pueri corporibus iuxta, & animis fratres fuere, à parentibus per manus eis traditæ religionis noſtræ cultores; tanto vero illi erga Chriſtum flagrarunt amore, vt perſecutionem eam, quam Decius Romanus eo tempore Imperator grauiſſimam perquam crudeliter exercuit, paruifacerent: & quum propalam Chriſtum confeſſi eſſent, poſtea non longe ab vrbe ea receſſerunt, & in vicino quodam antro propter imminens periculum ſe ipſos occultarunt: eius antri aditum, & fores perſequutores à parte exteriore probe circumuallantes muniere: illi porro præ anxio animi mærore in ſomnum ſibi profundum delabi viſi ſunt: atque ita annos trecentos ſeptuaginta duos dormierunt.

est Iosue, quod inuenti essent quinque Reges latentes in spelunca vrbis Maceda: qui præcepit socijs, & ait: Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant. Et infra: Præcepit Iosue dicens: Aperite os speluncæ, & perducite ad me quinque Reges, qui in ea latitant. Feceruntque ministri, vt sibi fuerat imperatum, & adduxerunt ad eum quinque Reges de spelunca, Regem Hierusalem, Regem Hebron, Regem Terimoth, Regem Lachis, Regem Eglon. Cumque adducti essent ad eum, vocauit omnes viros Israel, & ait ad Principes exercitus, qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum. Et mox: Percussitque Iosue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites, fueruntque suspensi, vsque ad vesperum. Cumque occumberet sol, præcepit socijs, vt deponerent eos de patibulis; qui depositos proiecerunt in speluncam, in qua latuerant, & posuerunt super os eius saxa ingentia. Hæc ibi.

TH. Quam maxime hæc inter se differunt: illi dormierunt, & educti honorifice ab Imperatore excepti, rursumque in eodem specu permagnifice conditi: at hi Reges turpiter latuerunt, turpius extracti suspensi, turpissime in eodem lapidibus obruti. Sic antra sunt pijs diuinum habitaculum; impijs scelestissimi operis ignominia. Propterea sanctus Paulus ad Hebr. cap. 11. iure viros Dei laudibus sic attollit dicens: Afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.

EQ. Id manifestum est ex lib. 1. Regum cap. 24. Antrum enim amplissimum, quo Dauid vna cum quadringentis ferme viris latebat, dum Saulis iram declinaret in deserto Engaddi, fuit in Dauidis sanctitatis perpetuum testimonium, in Saulis ignominiæ perpetuam memoriam: Saul enim illud ingressus fuerat, vt ventrem purgaret: at ibi Dauid cohibuit impetum commilitonum suorum, ne Saulem ignarum interficerent; at in perpetuam fidem, quod & occidere eum potuisset occulto, & pro conscientiæ bono abstinuisset, præscidit oram chlamydis Sauli silenter: atque ita fit, vt magnifica Dauidis hæc acta & descripta, & omnibus perpetuis temporibus in ore omnium sint futura. O felix antrum, in quo hæc contigerant.

TH. Est res huiusmodi commemoranda, sed longe magis commemorandum mysterium in ea latens: explicat illud B. Gregor. in Pastorali libro parte tertia, admonitione quinta, his verbis: Saul Dauidis persecutor cum ad purgandum ventrem spelun-

eam fuisset ingressus, illic cum viris suis Dauid inerat, qui iam tam longo tempore persecutionis eius mala tolerabat; cumque eum viri sui ad feriendum Saul accederent, fregit eos responsionibus, quia manum mittere in Christum Domini non deberent; qui tamen occulte surrexit, & oram chlamydis eius abscidit. Quid enim per Saul, nisi mali rectores? quid per Dauid, nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem purgare, est prauos praepositos conceptam in corde malitiam vsque ad opera miseri odoris extendere, & cogitata apud se noxia factis exterioribus exequendo monstrare: quem tamen Dauid ferire metuit; quia piae subditorum mentes ab omni se peste obtrectationis abstinentes, praepositorum vitam nullo linguae gladio percutiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt; qui etsi quando pro infirmitate sese abstinere vix possunt, vt extrema quaedam, atque exteriora propositorum mala, sed tamen humiliter loquantur; quasi oram chlamydis silenter incidunt, quia videlicet dum praelatae dignitati saltem innoxie, & latenter derogant, quasi Regis superpositi vestem secant, sed tamen ad semetipsos redeunt, seque vehementissime vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Haec ille.

PH. O egregiam mysterij narrationem. O felicissimum antrum, quod nobis huius mysterij audiendi occasionem praebuit.

EQ. Est & alia non praetermittenda narratio, qua pijs viris antra in solatium sunt, quae impijs sunt in summum exitium: narrat enim sanctus Hieronymus in vita sancti Malchi monachi, quin potius ibi ipse Malchus, quod sibi contigerat, memorauit, suis ipse verbis: narrat igitur cum esset monachatui addictus, quadam curiositate ductus inani itinerationi se dederat, atque ideo in Ismaelitas incidit, factusque captiuus cogitur vxorem ducere mulierem concaptiuam coniugatam: at vterque conscientiae bono inhaerentes, & Dei offensam renuentes, viuebant vno quidem cubiculo castissime: sed tandem pertaesi genus illud vitae calamitosissimum fugae consilium ceperunt; veriti sequentem dominum sese in specum longe sub terra penetrantem abdiderunt intrantes quidem, sed statim in ipso introitu sinistrae substiterunt, nequaquam vlterius progredientes, ne dum à domino mortem fugiebant, incurrerent in mortem à viperis, regulis, aut scorpionibus forte ibi degentibus. Vix illis ingressis, superuenit dominus cum seruo: seruus specum tribus, aut quatuor cubitis ingreditur, euaginato gladio eos vt aggrederetur euocās.

At è

At è tenebris interioris speluncæ egressa leena inuadit hominem, suffocat, & cruentum intro trahit: non egrediente seruo, dominus & ipse aliquid suspicatus in specum ingreditur, seruo licet iam interempto socordiam obijciens: at leena & ipsum rapiens discerpit. Leena igitur cum se sensisset à Malcho, & muliere visam, ab eis abstinuit, arreptoque catulo, alio migrauit. Illi vero metu liberati tam domini persequentis, quam leenæ, ac alterius cuiuscumque aduersi, in Romana castra sese contulerunt ad Sabinianum Mesopotamiæ ducem; Malchus suo monachatui omni studio rursum sese dedidit; mulier inter virgines sese deuouit. Atque ita patet ab antro salutem pijs illatam, impijs necem.

PH. Suggerit mihi ista hæc narratio aliud commemorandum antrum homini salutare, non tamen ob pietatem Christianam, sed occulto Dei iudicio dispositum. Id tametsi alias occasione alia diximus, nunc tamen breuioribus recolendum censeo. Androdus Dacus, cum atrocissimi heri furorem fuga deuitaret, in Africæ prouincia sole flagranti in obuiam quandam specum sese recepit latebrosam; neque multo post ad eandē specum venit leo vno pede saucius, gemitus edens, & mitescens, homini pedem ostendens. Abiecto igitur omni timore, Androdus peracutam ligneam testucam vestigio pedis eius hærentem reuulsit; deterso omni cruore, suscepti beneficij memor leo, per triennium in eadem specu Androdum venationibus pauit; ac cum postea leo forte fortuna captus Romam fuisset delatus; & Androdus ibidem ob obiecta crimina ad feras discerpendus damnatus esset, leo adhuc hospitis sui memor nec læsit, nec ab alijs lædi permisit; sed blanditus adeo illi est, vt vterque fuerit seruatus: vti scripsit Appion Polyhistor, qui se hanc rem Romæ vidisse testatur: retulit ex eo Aul. Gell. noct. Att. libro quinto capite decimo quarto. Ælian. histor. anim. libro septimo cap. 43.

TH. Et hoc etiam iterato memorandum fuit; quoniam omne donum à Deo est, tametsi in infideles conferatur: nemo enim adeo malus est, qui non aliquo polleat bono, quamobrem & Dei maiestas in hoc quoque illuxit antro. Fit igitur perspicuum, vt malis hominibus antra fiant scelerum receptacula; nec antra solum, verū & Basilicæ ipsæ antra sæpe fiunt malis: Dominus enim noster iniquis Iudæis id obiecit, quod sanctissimū, ornatissimumq; templum in speluncam latronum conuertissent, Matthæi 21. Sicut è contra latebrosissimas specus ob hominum veram pietatem conuerti voluit in sacratissima templa: vnde hominum lux, salusq; ad sacrificia, & reliqua pia opera manarent, vt perspicue patuit in Gargano antro, seu specu, nunc templo, quod tot coruscans mira-

culis, toto orbe celebratur, atque ad illud vndecumque voti causa confluunt viri pij.

EQ. Celebratissimum est templum, diesque illi festus est præscriptus ad Nonas Maias. Verum optarim historiæ seriem recenseri.

TH. Id perfacile mihi factu est. Gelasio Pontifice Maximo, Zenoneque Imperatore ex gregibus armentorum Gargani cuiusdam taurus longe discesserat, quem diu quæsitum in aditum speluncæ hærentē inuenerunt. Cum vero quidam ex illis, vt taurū configeret, sagittam emisisset, retorta sagitta in ipsum recidit sagittarium: quæ res cū præsentes, ac deinceps cæteros tanto timore affecisset, vt ad eā speluncam propius accedere nemo auderet, Sipontini Episcopū consulunt, qui indicto triū dierum ieiunio, & oratione, rem à Deo respondit quæri oportere. Post triduum Michael Archangelus Episcopum monet, in sua tutela esse eum locum, eoque indicio demonstrasse, velle ibi cultum Deo in sui memoriam adhiberi. Quare Episcopus vna cum ciuibus ad eam speluncam ire pergit; quam cum in templi cuiusdam similitudinem conformatam vidissent, locum illū diuinis officijs celebrare cœperunt, qui multis postea miraculis illustratus est, diemque sancta mater Ecclesia tradidit in eius rei memoriam esse celebrandum. Sane si quis accesserit, admirabitur & antri amplitudinem, & loci sanctitatem, & frequentiam beneficiorum diuinorum, quæ beati Michaelis intercessione vouentibus conceduntur. Ad huiusmodi Ecclesiam è specu ibi factam nudis pedibus Roma profectus est Otho Imperator ante annos fere sexcentos, & eo amplius, Romualdi sanctissimi uiri hortatu, vt tradit Petrus Damianus in vita eiusdē Romualdi. O terque, quaterque commemorandum antrum, in quo diuinæ gratiæ tanta eluceat maiestas: sed de ijs numquam satis dicere posse videmur. Est certe illud antrum admirandum ob extrinsecam etiam formam, sed excedit longe magis antrum hoc illud, quod in Æthiopia in regno Angote adeo amplum est, vt in illo extet ingēs Ecclesia, integrumque Cænobitarum monasterium. Franciscus Aluarez cap. 52.

PH. Non sunt istis æquanda naturæ miracula, eo enim inter se differunt, quo à terrenis cælestia: verum quia & ipsa natura à Deo est, licebit orationem nostram deflectere ad reliqua naturæ membranda: primumque de amplitudine nonnullorum antrorum loqui libet. Scio Strabonem tradidisse li. 16. iuxta Damascum plura extare antra, sed vnum præcipuum, quo latere percommode possint quatuor hominum millia. Verum præcipuum toto orbe est, de quo Mela lib. 1. cap. 6. (Non procul (inquit) à Pompeiopoli

Co-

Corycos oppidum ſupra ſpecus eſt,nomine Conthyus,ſingulari ingenio,ac ſupra quam vt deſcribi facile poſſit eximius:grandi namque hiatu patens montem littori adpoſitum , & decem ſtadiorum cliuo ſatis arduum ex ſummo ſtatim vertice aperit ; tunc alte demiſſus , & quantum demittitur , amplior ; viret lucis pubentibus vndique , & totum ſe nemoroſo latere orbe complectitur; adeo mirificus, ac pulcher, vt mentes accedentium primo aſpectu conſternat, vbi contemplati durauere , non ſatiat . Vnus in eum deſcenſus eſt, anguſtus, aſper, quingentorum, & mille paſſuum per amœnas vmbras, & opacæ ſiluæ quiddam agreſte reſonantis,riuis hinc, atque illinc fluitantibus . Vbi ad ima peruentum eſt, rurſus ſpecus alter aperitur ob alia dicendus, terret ingredientes : deinde aliquamdiu perſpicuus, mox & quo magis ſubitur , obſcurior, ducit auſos penitus , alteque quaſi cuniculo admittit . Ibi ingens amnis ingenti fronte ſe extollens tantummodo ſe oſtendit, vt vbi magnũ impetum breui alueo traxit, iterum demerſus abſcinditur : intra ſpatium eſt magis , quam vt progredi quiſquam auſit , horribile , & ideo incognitum . Hæc ille: cui confine eſt , quod ſcribit Solin. cap. 39. ad eius rei veritatem confirmandam : Corycos (inquit) oppidum eſt, ibique ſpecus, qui montem impoſitum mari à ſummo cauat vertice patulus hiatu ampliſſimo; nam deiectis lateribus, in terræ profundum nemoroſa amplectitur , media inanitate virens introrſus lucis pendentibus . Deſcenſus in eum per duo millia , & quingenta paſſuum, non ſine largo die , hinc inde fontium aſſidua ſcaturigine . Vbi peruentum ad ima primi ſinus, alter rurſus ſpecus panditur, quod antrum lucis primum patet faucibus, poſtmodum progreſſu per anguſtias obſcuratur . Hæc ille,vt his teſtibus inſignibus veritas eſſe credatur .

PH. Plinius huius ſpecus meminit, at non deſcribit lib.5. cap. 27. illud vnum de eo habet lib. 31.cap.2.in fine,ſtillantes videlicet guttas antri huius Corycis oppidi in lapides dureſcere .

TH. De Strabone meminiſſe oportet, qui , vt video , Corycis antrum etiam nouit,ſed de eo depreſſius ſcripſit lib.14.tradit enim in Coryco promontorio, non procul à Seleucia antrum Corycum eſſe, in quo crocum peroptimum naſcitur, eſſeque illud grandi hiatu, vndiquaque ſaxeum,introrſus lapidoſum, fruticibus,ac plantis ſemper virentibus ornatum, proximumque illi antrum aliud , in quo ingens fons emanat, qui ſtatim fluminis modo fluit, quamquã ſtatim ſeſe abſcondit, ſubterraneiſque meatibus mare ingreditur. Hæc ex illo: quibus verbis non eſt ambigendum de eodem antro eum loqui, de quo Mela, & Solinus.

EQ. Ælianus alterius ampliſſimi ſpecus meminit non multo

minoris istó, de quo iam disseruimus. Ille igitur hist. anim. lib. 18. cap. 16. sic habet: Apud Arianos Indos hiatus Plutonis dictus est, in cuius profundo occultæ cauernæ, & recessus immensi, & hominibus incogniti: quemadmodum autem sit in tantam altitudinem depressus, neque Indi explicant: amplius tria millia diuersorum animalium, ouium, caprarum, boum eo agunt Indi; superstitioneque multa animalia præcipitant in profundum eius baratrum, à quo nullus datur regressus, neque vmquam videri possunt. Boum tamen mugitus, ouium balatus, caprarum vox, equorum hinnitus exaudiuntur: ac si quis aures illius faucibus admouerit, diutissime eiusmodi audiet: neque enim promiscuus sonus cessat resonare, quoniam quotidie eo præcipites bestiæ aguntur. Hæc ille. Propterea sæpe animo reuolui, quæ de antro arte confecto memorat Seneca lib. 5. cap. 15. sic enim ille: Asclepiodotus auctor est demissos quamplurimos à Philippo in metallum antiquum olim destitutum, vt explorarent, quæ vbertas eius esset, qui status; an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia; descendisse illos cum multo lumine, & multos durasse dies, deinde longa via fatigatos vidisse flumina ingentia, & conceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terra supereminente, sed liberæ laxitatis, non sine horrore visos. Hæc ille, at cap. 14. Non tota (inquit) solido cõtextu terra in vnum vsque funditur; sed multis partibus caua, & cæcis suspensa latebris alicubi habet inania sine humore. Sed & lib. 3. c. 16. Sunt (inquit) sub terra minus nota nobis iura naturæ; sed non minus certa. Crede infra, quidquid vides supra. Sunt & illic specus vasti, non ingentes recessus, ac spatia, suspensis hinc, & inde montibus laxa, sunt abrupti in infinitum hiatus, qui sæpe illapsas vrbes receperunt, & ingentem in alto ruinam condidere. Sed cap. 8. eiusdem libri sic habet. Quemadmodum in exteriore parte terrarum vastæ paludes iacent, magni, & nauigabiles lacus, quemadmodum ingenti spatio terræ maria porrecta sunt, infusa vallibus, sic interiora terrarum abũdare aquis dulcibus: nec minus illas stagnare, quam apud nos oceanum, & sinus eius, immo eo latius, quò plus terra in altum patet.

Variæ igitur sunt antrorũ formæ, quæ aut casu, aut natura fiunt; quædam enim late patent excauata, quædam altissimam continẽt cauitatem, quædam in longum porrecta, in imum profunde demissa, quædam multiplices habent aditus, ac recessus: sunt igitur pleraque commemoranda. Strabo enim lib. 6. tradit iuxta Metaurũ Siciliæ esse antrum, per quod ingens fluuius diu, longoque tractu alueo subterraneo percurrẽs tandẽ in apertum campum emergit: sed & aliud tradit esse in sinu emporico Mauritaniæ, adeo introrsus

ſus ſub litus excauatum, vt maritimos fluctus, & effluxus admittat ad ſtadia ſeptem. Strabo lib. 17.

PH. De alio idem Strabo meminit lib. 13. ſcribit enim prope Andiram antrum eſſe, quod tanta ſit dimenſione, vt vſque Paleam perducat, videlicet ad vſque ſtadia 130. idque inde patuit, quod cũ in hiatum illapſus fuiſſet hircus, repertus à paſtore fuit in altera eius parte poſteriore die.

TH. Si longitudinis dimenſionem commemorare libet, præter alios ſpecus, aut ſubterraneas cauitates, nulla maior cenſeri poteſt, quam ea, quam (cum de fluminibus diſſereremus) in Nili fluuij procurſu recenſuimus. Nam ſe abdere eum diximus bis; primo quidem non longe à lacu Nilide conditur per dies aliquot, vt ita ſit ſpecus illa protenſa ad plura centena paſſ. mill. deinde non procul à Cæſarienſi Mauritania ſeſe abſcondit per dies 20. vt iſta quoq; ſpecus excedat plurima cẽtena paſſ. mill. Atq. ita patet ſubterraneas illas Nili ſpecus, per quas lateat tantus fluuius, cæterarum omnium eſſe ampliſſimas, latitudine quidem ad multa millia paſſuum, longitudine vero inexplicabili, & altitudine incredibili; quod tantam aquarum copiam excipiant, eſſeque lõgiſſimæ dimenſionis, quod diebus multis non tranſmittantur. Vnde longe plura quam millia millium paſſuum ſuperare huiuſmodi ſpecus non eſt ambigendum. Ita quoque & de Gange, qui Taurum montem ampliſſimum ſubit cæco antro, atque in alteram permeat eius montis partem, quod nonniſi millibus paſſuum centenis confici poteſt; quin etiam alibi rurſum mergitur, ac nonniſi poſt paſſuum millia 25. remeat, vti iam diſſeruimus. Niger quoque in Africa antrum ſubit, quo latet ad ſexaginta paſſuum millia, vt recolunt qui Africanas tabulas conſcripſere, & Ramuſ. tom. 1.

Puteolis ſunt quidem plures, ac Romæ: nam & ſub æde S. Sebaſtiani, ſub æde S. Laurentij extra muros, ac ſub æde S. Pancratij infinitis receſſibus, ſinibus, & latebris, in multa millia paſſuum iri aliquando potuit. Ita Neapoli ad ædem S. Ianuarij omnium nobiliſſimæ ſpecus ſunt, ſed ſemper eſt illa commemoranda, quam Cocceius excauauit à Puteolis vſque Neapolim, cuius maxima pars adhuc hodie viſitur, ad aliquot ſtadia perlonga, ex Strabone lib. 5. qui & aliam commemorat ab eodem Cocceio excauatam ab Auerno lacu vſq; Cumas, Sibyllæ antrum vulgus appellat, de quo Leander multa, quæ adhuc viſitur, & ſtadij longitudinem fere implet, ex Strabone eodem lib. 5. At apud Syracuſas antrum eſt, quod adeo in longa ſpatia luminoſum porrigitur, vt quantalibet longitudine funes ab artificibus fieri poſſint. Eſt autem vel ipſo ingreſſu horrendum. Leander.

PH. Illa

PH. Illa Coccei antra fuere admirabiliora olim, quam hodie sint: nam quod apud Cumas est, & Auerni lacum, vt Baias vsque iretur, longum est hodie recta linea pedes 500. cum olim maiore longitudine protenderetur: vt Leander ex Strabone affirmat. Sũt auctores, qui putent antrum apud Neapolim à L. Lucullo excauatum ex verbis Senecæ lib. 7. epist. 58. cum diceret. Nihil illo carcerum longius, nihil illis faucibus obscurius, vt Baronius habet in Martyrol. 8. Ianuarij. At Sibyllæ Cumanæ habitatio fuit, ornatissima enim ibi specus erat auro, minioque, ac gemmis, ac tantis itinerum amfractibus, latebrosisq; finibus, vt multo labore, qui ingressi essent, redire possent è cæcis illis latebris: quin nonnulli oberrantes labore defessi per inexplicabiles recessus expirarunt. Leander.

At antrum quod è Puteolis vsque Neapolim protendebatur, ad multa millia passuum olim porrigebatur; nunc longe paucioribus, vt Leander in Campania memorat: qui recolit præterea antrum aliud in Pausylipo ibi proximo monte videri altum pedes 30. longum 200.

PH. At aliæ alibi sunt specus amplissimæ in Italia, in Lucania enim, quam vulgus Basilicatam nuncupat, est quædam alta pedes 30. lata 50. lacum continens in medio, cui supereminet scopulus, e quo magno fragore fluuius erumpit vehementissimus. Leander. In Hetruria quoque apud Volaterras in silua antrum est, vnde tantus quandoque spiritus, ventusque erumpit, vt quæque obuia deijciat, vel ipsas arbores. Leander.

EQ. Illud est memorabile antrum, quod Claudius excauauit ad deducendam Romam aquam à 40. milliario, perfosso monte ad lacum Fucinum emittendum; omnia enim in tenebris facta 30. millibus operariorum, vt Plinius memorat lib. 36. cap. 15. Leander in Æquicolis: cui adnumeramus antrum aliud apud Vincentiam vrbem, quod ouali forma defossum montem fere omnem sustinet: longitudo ad passuum millia quatuor protenditur, latitudo ad ter mille. Extant tamen frequentes columnæ eodem ibi lapide, dum locus effoderetur, demissæ, ne ob montis pondus locus obrueretur. Est autem adeo pestilens ibi occlusus humor, vt quæque illata putrescant, vel ipsæ paleæ siccissimæ. Leander in Vincentia.

TH. Superest adhuc mihi recitanda specus, quæ longo tractu sub imum lacum excauata ducitur. Is lacus est Ostrogotorum, eique est nomen Veter patens longitudine, ac latitudine passuũ millia multa. In ipso Insula est, in qua antrum visitur incredibilis, & in longum porrectæ profunditatis: neque accedere ad illud scrutãdum licet ob aeris crassitiem, ac vaporis multitudinem, qua & os, & guttur suffocantur accedentium. Olaus lib. 3. cap. 19. qui addit

lon-

longissimo filo protracto, ne erretur in reditu, ingressos vti oporteret, veluti in Minotauri labirynthum euntibus.

EQ. Aliam specum adhuc commemorare libet in ipsa Aquilonari regione admirandam: non est admodum ampli hiatus, verũ impenetrabilis est, & adeo latebrosis recessibus, ac sinibus in longũ ductis, perinde ac si hominum arte excauata fuisset, vt in eam cum maritimi æstus perpetuis ictibus repercutiant, tantus erumpat fragor, & bombus, vt accedentes propius surdescant in multas horas, deuicta auditus virtute, vt scribit Olaus lib. 2. cap. 10.

PH. Referunt ij, qui in orbem nouum traiecerunt, in Hispaniola Insula, in prouincia Caizimu adeo ingens antrum esse, vt in eo percurrere exaudiantur maxima flumina, tam magno fremitu, vt ad passuum millia quinque ipse fragor exaudiatur; quin si quis cominus accesserit, deuicta auditus virtute, surdus fiet: desinunt ij fluuij in subterraneum lacum; in quem si quis ingrediatur, mox absorbetur, quod illico iratus intumesqens, velut æstuare videatur, fluctibus emergentibus: Vorticosus enim est totus, ac voraginosus. Petr. Martyr. summ. Ind.

EQ. Huic consimilis est & alia specus, de qua Olaus lib. 11. ca. 14. Proxime enim Vrburgum (ea vrbs est Moscouitis contermina) antrum (inquit) est subterraneum, in quod si quis feram, aliudue viuens iniecerit, adeo ingentem sonitum, fragoremque emittit, vt adstantes tum surditate corripiãtur, tum reliquis etiam sensibus omnibus obstupescentibus, attoniti reddantur mirum in modum: tametsi enim omnes sensus sese deseruisse videantur, corpus tamen nusquam quiescere permittitur, sed huc, atque illuc agitatur, adeo vt multi fragore huiusmodi mortificati examinentur. Compertũque est longe maiorem simul hominum multitudinem expirasse ob vnicum eius antri bombum, quam ex bombarda vno ictu in cateruam hominum irruente. Cui accedit etiam antrum apud Tartaros in regione Chithaineri; vnde hyeme tanta exurgit procella, vt itinerantes maxima discrimina patiantur: æstate lenius emergit. Nuntij Apostolici Ord. Prædic. de reb. Tartar. lib. 1. cap. 23.

PH. Concinnis huic est alia. Plin. lib. 2. cap. 45. sine fine (inquit) ventos generant iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora vasto in præceps hiatu, in quem deiecto leui pondere, quamuis trãquillo die, turbini similis emicat procella, nomen loco est Senta.

Sed admirabilius est antrum Ethnico nomine Plutonicum appellatum, est illud apud Hierapolim, paruo quidem hiatu, ac vix tãto, vt ingredientem hominem vix capiat; subiacetque radicibus præruptæ cuiusdam rupis; at immensa profunditate est. Ante specum ipsam iugeri mensura locus est, palis saeptus, perpetua obtusus

 cali-

caligine, atque tenebris tantis, vt nec solú ipsum videri possit. Eatenus cuique impune licet accedere, ac si quis intra sæpta progressus fuerit, mors in promptu est etiam tauris. Aues quoque moriuntur, vti experimento didicit Strabo lib. 13. circa fin. tanta est pestiferi spiritus vis, qui ab antro procedit.

TH. Pestiferi spiritus, seu exhalationis vis huiusmodi & alijs antris comperta est etiam in Italia. Plinius enim lib. 2. cap. 93. sic habet: Spiritus lethales scrobibus emissi ipso loci situ mortiferi, & omnibus animantibus, & homini in Sinuessano agro, & Puteolano, spiracula vocant, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Amsancti ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere, moriuntur. Hæc ille.

EQ. Est admirandum hoc: atque quoad Puteolanum specum pertinet, non est explicatum à Plinio miraculum: quantum cuique eo accedenti quotidiano experimento manifestum id fit. Specus illa perexigua est, non enim porrigitur in longitudinem vltra pedes decem, nec latitudine patet sex, totidemque altitudine; distatque ab ora laci (cui vulgus Anianum nomen imposuit) passibus quindecim. In ipsam igitur mediam vsque specum si quis progrediatur, siue id animal quodcumque sit, siue homo, periculum nullum, nullus ater, pestiferue spiritus persentitur: at si quis in extremam vsque partem progrediatur, tam homini, quam animantibus quibuscumque mortifera exhalatio est, adeo vt exanimet hominem præcipue. Reliqua autem animantia omnibus sensibus adeo destituuntur, vt à mortuis nihil omnino differant, sed cum in proximum lacum iniecta fuerint, reuiuiscunt, paulo longiore mora, quam in specu ab sensibus alienantur: immersum igitur huiusmodi animal primum dum resurgit, vacillat, sæpe & cadit, postea integro recepto spiritu, sistens omnibus integris sensibus apparet, currit, euolat, si auis sit, pro naturæ suæ viribus: fiuntque quotidie hæc experimenta; atque ego ipse præsens curiosius id perscrutatus expertus sum in cane. Ferunt accolæ Carolum 8. Galliæ Regē asinum eo loci impelli iussisse, qui statim expirauit. Georgius Bruin in Charoneis scrobibus. Restauratio igitur vitæ in solis animantibus frequens est, numquam in homine. Ipso enim illo pestifero spiritu homo penitus emoritur, tum naturæ mollitie, qua reliquis animantibus præcellit, tum quia simul cum sensibus laborat & intellectiua anima, quæ ad expirandum ob cognitionem periculi dolorem adijcit; cum in animantibus sensuum tantum pugna sit. Homo itaque cum iam emortuus inde extrahatur, aqua laci etiam immersus non resurgit: emoritur autem & alia ratione homo. Radix enim vitæ hominis, quæ in cerebro, ac corde est, labore mentis indies

dies defatigata, quotidie in ipso homine fit infirmior; nam fœtore, gaudio, tristitia perfacile supra reliqua animantia morimur: vnde illud consequens est, vt illo spiritu breuiore interuallo expiret homo, quam bruta: quæ etiam expirarent, si ibi diutius immorarentur, nec tunc extinctis vlla ratione succurreret aquarum laci immersio, vt de asino diximus. Mortificatis igitur, atque obstupefactis tantum succurrit aqua animantibus, homini numquam, cum vere ibi moriatur.

Propterea hac ratiocinatione concludo, quæ tradit Aristoteles lib. de admiran. cap.28. attente accipienda esse; scribit enim vorticem quendam aquarum circa Siciliam esse, in quo aues suffocatæ, reliquaque animalia, vbi fuerint immersa, reuiuiscant. Reuiuiscunt non à morte, sed à quadam sensuum mortificatione, non totius vitæ, sicut de apibus, & muscis suo loco differuimus, reuiuiscere non ab interitu, sed à quadam sensuum quasi syncope.

PH. Numquam (cum tamen persæpe Neapolim perrexerim) adeo luculenter, perspicueque de ea re accepi, vt nunc. Estque res perpetuis temporibus commemoranda; verum alibi audiui persimilia esse antra.

EQ. Noui esse alibi. Nam iuxta Babylonem lacus est bituminosus; proximum illi est antrum; vnde grauis, & pestilens halitus erumpit, quem neque terrestria animalia, neque aues ferunt, olfactu enim exanimãtur; desertus ideo ab omnibus est locus. Dion. Xyphilin. in Traiano; quin in Hierapoli Asiæ eandem pestiferi halitus naturam Dion ipse testatur, periculumque se in auibus fecisse memorat: locum enim ibi dicit omnibus esse pestilentem, præterquã exectis, castratisque hominibus, causa ignota: vidisse se Dion testatur in Traiano. Est enim cisternæ forma vndique circumsæptus locus, super quem theatrum constructum est, vnde spirat aura illa omnibus astantibus noxia solo olfactu. In Traiano idẽ Dion. Quandoq; vero nõ antri, aut specus pestilẽs est spiritus, sed accidit id aliqua diuturna obstrusione loci, in quem cum purus aer illabi non permittatur, impurus ibi spiritus retinetur, ac corrumpitur. Nam in Aquilonari cælo fossa quædam seruandis rebus obstructa cum expurganda foret, fossor ingressus illico mortuus est; deinde alius vt exploraret, & ipse obijt, tertius fune dimissus, e medio clamans retrahi rogans extractus vix respirabat. Kran. Vandal. lib.8. cap. 30. circa annum Dom. 1350. Accidit persimile in Apulia Luceria vrbe: fossis ibi seruantur frumenta recondita. Cum igitur aliquando fossa diu obstructa aperiretur, pullus decidens tuto viuus frumentum illæsus depascebat: homo descendens obijt, id nos nouimus, cum ibi proxime degeremus. In Cisalpina quoque

vrbe

vrbe Asta accidit quidpiam persimile valde insigne, aperto vinario vase diutissime obstructo, abradendæ fæcis causa, filius ingreditur, moxque obit; pater opem laturus caput immittens, & ipse exanimatur: hæc nostro sæculo acciderunt. Itaque non antri natura, sed corrupti spiritus vis mortem affert. At quæ de antris diximus, incognita origo est. Seneca præterea Natur. lib. 6. c. 28. de pestiferis exhalationibus luculenter loquitur, sed vbi id accidat, non exponit, sic enim ille. Multa autem terras habere mortifera vel ex hoc intellige, quod tot venena nascuntur; non manu sparsa, sed sponte solo scilicet habente, vt boni, ita mali semina: quid quod pluribus Italiæ locis per quædam foramina pestilens exhalatur vapor, quem non homini ducere, non feræ tutum est? Aues quoque si in illum inciderint, antequã cælo meliore leniatur, in ipso volatu cadunt, liuentque corpora, & non aliter quam per vim elisæ fauces tument. Hæc ille libro quoque 3. cap. 21. In quosdam specus (inquit) qui despexere, moriuntur, tam velox malũ est, vt transuolantes aues deijciat; ac talis est aer, talis locus, ex quo lethalis aqua distillat. Hactenus ex illo.

TH. Non vnicum igitur, aut alterum huiusmodi est antrum, quo lethales spiritus exhalant homini necem inferentes, sed tot alia antra sunt, quot criminum receptacula inueniuntur, vbi enim stupra, adulteria, conspirationes, hæreses, ac huiusmodi scelera committuntur, etiam si auro ornata cubicula sunt, quid aliud, quã latronum speluncæ sunt, & pestiferum exhalantes spiritum? Sicut enim antrum, in quo Loth cum filiabus stuprum incautus commisit, fœdissimam misit letiferam exhalationem Moabitarum, & Ammonitarum gentium lege Dei semper aduersantium. Genes. 19. Ita sane huiusmodi cubicula, vbi huiusmodi, consimiliaque facinora committuntur, appellari alio nomine non possunt, quam pestiferi, & letales specus, non ab ipso loco ducta metaphora, sed ab ipso hominis corde, quod vorticosi, & latebrosi antri modo se habet: prauum enim, & inscrutabile est cor hominis: Hierem. 17. Propterea ab ipso vti ab immundissima, latebrosissima, pestilentissimaque specu exhalationes mortiferæ manant, vti apertissimis verbis explicauit Dominus Matth. 15. Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominẽ. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, hæc sunt, quæ coinquinãt hominẽ. Simile quoq. exẽplo asserere possumus pestilentiorẽ exhalare hominibus spiritũ malorum, hæreticorumque hominũ corda, atque ora, quã exhalent antra illa, quæ mortiferã habẽt exhalationẽ: deterius. n. mortis genus est, immo longe maximũ, quo anima moritur, quã quo corpus.

PH. Egre-

PH. Egregia sane, & semper præ oculis habenda ratiocinatio: neque enim vno, atque alio loco huiusmodi pestiferi halitus sunt, sed quocumque te vertas, in huiusmodi videris incidere, nisi tibi per summam Dei gratiam cautum sit.

EQ. Dubio procul ita se rei veritas habet. Quid enim aliud est cor hominis, quam spelũca, vel ipso beato Gregorio Magno teste? exponens enim mysterium illud, quod habetur 3. Reg. cap. 19. quando scilicet Helias peruenerat in montem Dei Horeb, & in speluncam secesserat, audijt Dominum transeuntem, & spiritum grandem, & fortem subuertentem montes, & conterentem petras ante Dominum. Hoc interpretans beatus Gregorius docet, quod spiritus subuertens montes, & petras conterens, ille est, qui nostri cordis altitudinem deijcit, & duritiam liquefacit nobis in ostio speluncæ consid entibus. Quid enim (inquit) aliud spelunca nostra est, nisi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Ita ille Moral. lib. 5. cap. 27. Propterea specus illa, quæ est apud Nemausum Galliæ, è qua manat fons quidam mox lacum paruum efficiens, qui sit profunditate inscrutabili, vt Georgius Bruin memorat in Nemauso, indicat equidem hominis cor specum esse, cuius secreta inscrutabilia sunt: prauum enim cor hominis & inscrutabile, vt iam diximus.

PH. Vt bene memini, locus ille, vbi de Horeb spelunca agitur, non solum spiritum conterentem petras dicit, verum & ignem, & sibilum, & auram addit: qua occasione commemorare libet speluncas compertas, emittentes spiritum, saxa, ignem, ac sibilum. Nam in Africa in monte Guazeual antrum est hiatu amplissimo, vnde perpetuus manat ignis tantum habens feruoris, & efficaciæ, vt obuia quæque illico absumat. Leon. p. 3.

EQ. Admiranda magis sunt alia, quæ in Insula Molucco comperta sunt in ditione Regis Ternates Indici. Tantus in ijs euaporat igneus spiritus, vt emittant lapides nihilo minores, quam sint, quibus ad molendum vtimur, horrificumque sonitum, quãtus toto orbe comperiri queat, emittunt: quin ex ipsis intimis ipsorum antrorum visceribus ingentes: adeo fragores exaudiuntur propemodum, qualia sunt tonitrua, aut immodici ingentium bombardarum sonitus: ignis autem, qui eo emittitur, fusus, atque ater est, cineri plurimo permixtus. Balthassar Diaz ex Malacca 1555.

PH. Non absimile aliud narrat idem Balthassar eadem epistola. Insula est proxima Tolo, cui cognomentum *del moro*. Sunt in ea antra, quibus immensitas, & vis plurima est, ad Dei potentiã, virtutemque indicandam: ex ijs sonitus, fragorque non minor emittitur, quam ab ingentibus bombardis, adiecto tetro fumo, qui

solis

solis radios caligine tanta offuscet, vt videri sol nulla ratione possit, æquata die ipsius noctis tenebris. Cinis quoque tantus inde eructatus adigere homines ait, vt nec continenti, nec mari prope liceat vitam degere. Arbores deinde cinerum pondere abruptas, vix trunco permanente, nec quidem triennio fructum reddituras; domus quoque ipsas ruinam passas; aquas, cum prius dulces essent, in amaras versas circumquaque; feras tum fame, tum tabe enecatas, aut cineribus tumulatas, velut sepulcro: vnde ex tot iacturis liquido patet, quam magna sint antra huiusmodi, quanta sit eorum introrsus locorum dimensitas latebrosa, ac sinuosa, quantisque terrarum spatijs in longum ducantur.

TH. Sunt hæc summæ Dei iræ & indicia, & summæ potestatis vestigia quædam. At aliud antrum est commemorandum, quod ad Dei benignitatem indicandam, simul & admirandam creatum est. Clemens enim Alexandrinus stromatum lib. 6. sic habet: Dicunt ij, qui conscripserunt historias, in Britannia Insula esse quandam speluncam monti subiectam; in fastigio autem hiatum. Cum autem ventus incidit in speluncam, & in fossæ sinu alliditur, audiri sonum cymbalorum, quæ numerose pulsantur. Hæc ille: non igitur procella, non ignis, non fumus, non cinis, non lapides, sed iucundus sonitus exauditur, vt sic pietatem spirare antrum huiusmodi videatur.

PH. Non ita accipienda res hæc est, vt veri cymbalorum sonitus audiantur, sed quod cum è visceribus antri spiritus, aerque cómouetur, per frequentes, minimasque rimulas venticulus ille permeat, exsibilans, vt occultus, lenisque sonitus sentiatur, velut per organorum musicorum fistulas: capillamenta autem vel herbarū, vel festucarum, vel quarumcumque rerum ibi existentium, aut nascentium intra rimulas, dum aereo spiritui transeunti leuiter obsistunt, sonum illū efficiunt leuiorem. Cum vero non omnes rimulæ neque pari amplitudine, neque pari sint rectitudine, aut longitudine, efficitur quidam sonitus, quasi diuersorum numerorum: nam & in siluis sæpe id contingit, & in domesticis domibus in rimulis tectorum, & cubiculorum occlusorum: at maiores numeri in antris sunt, quoniam concaua locorum & rotundiora sunt, & omnes soni in vnum hiatum confluunt, vt sic è diuersis numerosum quid audiatur, etiam periucundum. Nam vel ipsis sacris litteris hoc patet 3. Reg. cap. 19. Helias enim in ostio speluncæ Horeb audijt auram lenem, ac tenuem, & sibilum.

EQ. Arridet plurimum mihi hæc ratio, nam & Echo ipsa in valle aliqua, atque etiam in speluncis in longissimum tractum porrectis tot vocibus reciprocat eundem sonitum miro quodam mo-

do,

do, quod sinus sunt; quod etiam contingit in amplissimis ædibus humana arte exædificatis: cuiusmodi in Cyzico iuxta portam, quæ Thracia vocatur, turres septem acceptas voces numeroso repercussu multiplicant: qui locus etiam Echo appellatus est, vt tradit Plin. lib. 36. cap. 15. qui & natura locorum id euenire, & plerumque conuallium commemorat; sicut etiam Olympiæ arte in porticu Heptaphon dicta, quoniam septies eadem vox redditur: sicut etiam hodie Ticini celeberrimo omnium scientiarum Gymnasio, aula est omnium totius orbis amplissima, tot voces in ea redduntur, quod fenestrarum spiracula. Echo igitur cum tot voces reddat, quot sunt sinus, vel spiracula, non fuerit absurdum fateri in huiusmodi Britannico antro tot lenes auras, atque ex eis etiam sonitus repercussione suaui audiri cymbalorum modo. At si magni sint sinus, & venti erumpant ingentes, non sonitus, sed fragores etiam mittentur, qui nimio impetu & surditatem, quin & mortem ipsam possint inferre, vt iam disseruimus. Ex his autem, quæ dicta sunt, deprehendimus verum esse, ventos in arbores vi irrumpentes sæpe sibilos emittere, ob varios per ramos, & folia meatus, & transitus, vt colligere licet à Seneca natur. lib. 2. cap. 28. & dicemus in plantis.

PH. Ad antrorum, & speluncarum rationem pertinent hiatus terræ: nam quid aliud sunt hiatus, quam subterraneæ, præcipitesque specus? propterea & de eis disserere non fuerit importunum; in ijs etiam commemoranda contigerunt. Nam exordiri libet ab illo, in quem se Curtius coniecit, de quo Liuius dec. 1. lib. 7. Forum enim medium instar specus collapsam humum in immensam altitudinem, scribit: eamque voraginem neque coniectatione, cum per se quisque gereret, expleri potuisse, priusquam Vates respondissent, tunc expleri posse, cum res optima in eam inijceretur. Quamobrem M. Curtius phalerato equo insidens, & ipse ornatissimus sese in eã iniecit patriæ salutis studio motus, vt habet Liuius: Valer. etiam tit. de pietate erga patriã. Orosius lib. 3. cap. 5. & S. Aug. de Ciuit. Dei lib. 5. cap. 18. Zonaras quoque tomo 2. Vnde non fabulosum, sed superstitiosum potius putandum est; sicut alijs quoque eisdem Ethnicorum temporibus contigisse tradit Liu. dec. 3. lib. x. In agro enim (inquit) Veliterno terra ingentibus cauernis consedit, arboresque in profundum haustæ; sed & dec. 4. lib. 2. Terra (inquit) Velitris trium iugerum spatio cauerna ingenti desederat.

TH. Si de hiatibus disserere in animo est, nullus mihi videtur æque commemorandus, quam is, quo absorpti sunt Dathan, & Abiron Num. 16. Cum enim defecissent ab optimo Dei duce Moyse,

ftarentque in introitu papilionum fuorum cum vxoribus, liberis, & plebium frequentia, dirupta eft terra fub pedibus eorum, & & aperiens os fuum deuorauit illos cum tabernaculis fuis, & vniuerfa fubftantia eorum, defcenderuntque viui in infernum operti humo, fueruntque ij numero non pauci, quamquam numerus iftorum, qui abforpti funt, percipi à fcriptura non potuit, at fuiffe per plures verifimile eft, qui enim adeo pauci potuiffent fe opponere tanto Duci Moyfi?

EQ. Non eft adeo mirandum, quod referunt: attamen prætermittendum non eft: in monafterio enim magni Abbatis Theodofij degebat Antonius quidam ieiunijs operam dans; Saraceni hûc in eremo aggreffi funt, vt eum occiderent: ipfe vero patienter ferens orauit Dominum, ftatimque aperta eft terra, & abforbuit Saracenum inuadentem. Hæc Sophron. prat. fpir. cap. 99.

TH. Sunt hæc non naturæ miracula, fed Dei: nihil enim poteft homini perniciofius effe, quam fummos fpernere Pontifices, aut Epifcopos, aut quoflibet etiam Dei feruos, quos fpreuiffe, Deo eft intuliffe iniuriam, ficut ipfe Dominus ait: Qui vos fpernit, me fpernit: & alibi: Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei: non ergo mirum, fi terra huiufmodi impios in hiatum abforbeat.

EQ. Et perfonarum, & Ecclefiafticarum rerum iniuria Deo præcipue videtur effe pluribus exemplis per hiatus vindicata: nam præter reliqua vltionum diuinarum genera, hiatu fuiffe abforptos alios etiam ingenti cum miraculo exemplo alia fuppetunt. Leo enim pijffimus Imperator, liberata à dæmone filia, beneficij diuini memor Lugdunum aurea donaria plura miferat. At aurifex quidam, & cum eo etiam munerum delator confpirarunt, vt argentea eximie inaurata illorum loco offerrentur. Cum igitur lucro huiufmodi inhiaret vterque; exacta cæna, cum in cellula deprauando huiufmodi auro operam darent, difrupta terra fub eorum pedibus eos fimul cum proprijs eorum pecunijs deglutijt, qui defcenderunt viuentes in infernum. Greg. Turon. lib. in glor. Confeff. 63. qui etiam donata huiufmodi in Lugdunenfi Ecclefia fe vidiffe commemorat: nam ea in hiatum terræ æquali miraculo minime fuerunt prolapfa.

TH. Peccatum quid aliud eft, quam animarum hiatus? inhiabant illi lucro, hiatu abforpti funt: idque alias fæpe contigit. Romæ enim ab Alarico capta Honorij Imperatoris tempore, multis locis terra hiatibus rupta, fepulcrum incolis extemporaneum, fpontaneumque facta eft. Nicephor. lib. 13. cap 36. Sub ipfo quoq. Theodofij Imperio, cum Antiochia terræmotu quaffata effet, terra dehifcens vicos frequenter abforbuit. Niceph. lib. 14. cap. 46.

At

At fateri oportet, quandoque etiam hiatus fieri sanctitatis testimonium; cum etenim sancti Martyres, Manuel, Samuel, Ismael Persæ sub impio Imperatore Constantio ob sanctæ Trinitatis fidem de collatione iuxta fretum Calcedonicum mulctati fuissent, ac præterea iussu eius corpora comburenda forent, Dei miraculo protinus locus, in quo stabant, scissus in duas partes eorum comprehendit corpora, vt salua conseruarentur, & illæsa. Metaph, 17. Iunij. Lipom. tom. 6.

PH. Frequentius tamen ob culpas hominum hiatus huiusmodi fiunt: nam cum aliquando B. Ambrosius Romam proficisceretur, atque in Hetruria à prædiuite fuisset hospitio exceptus, iactabat ille diuitias, familiam, filios, ac prospera omnia, nihilque vmquam sibi accidisse infeliciter. Id animaduertens Ambrosius discessum accelerandum constituit, quod tanta prosperarum rerum affluentia exitum longe infelicissimum habitura foret. Hortatus igitur suos est, vt inde mox omnes secum abscederent, ne iræ Dei furorem experirentur. Abeuntibus omnibus, mox hospes cum reliqua familia, domoque omni hiatu patente absorpti sunt. Sane ingens argumentum gratiæ Dei trahitur à rebus aduersis, sicut auersam esse Dei gratiam ex rebus semper secundis recte conijcere licet: propterea Bōsignorius Cacciaguerra Senensis sanctissimæ vitæ Presbyter cum de tribulatione perferenda libellum conscriberet, vt persuadeat, hanc Diui Ambrosij historiam enarrat cap. 4.

Et sane opulentia, ac secundæ res, nisi timor Dei verus accesserit, infelices consueuerūt exitus experiri, quod nullo prorsus exemplo adeo perspicue apertum fit, quam memoria repetita de Policrate Samiorum Tyrāno, cui nil concupitum, nil speratum vmquā fortuna negauit, adeo, vt aliquando ei in mentem veniret experiri velle aliquod incommodum, si posset: eam ob rem gratum sibi annulum in profundum maris abiecit, sed inimica illi sors effecit, vt captus piscis, qui eum deuorauerat, ad ipsius Policratis culinam in obsonium deferretur; ex quo inuentus est annulus: sed non diu post ille cruci affixus est, vti pluribus diximus alias. Efficit igitur id Diuina vindicta, cui in promptu est, quando velit, secundas in aduersas res conuertere, non hiatibus tantum, sed alijs quoque modis: nam, vt quæ antea dicebamus in profundum puniendo conuertit, ita hic ex imis ad editissima loca supplicia subeūda decreuit; quandoque oppressione subitaria eadē animaduersione prospera quæque subuertit, vt sic quæ formosa essent ædificia, in antra conuerterentur horrenda, quod Hierosolymis accidit, ac deinde etiam alijs vrbibus, inter quas aliquando etiam Roma fuit; sic enim verba Diuina testata sunt Isaiæ 32. Obstupescite opulētiæ, multitudo vr-

bis relicta est, tenebræ, & palpatio factæ sunt super speluncas vsque in æternum. Propterea & in sacris claustris Deo dicatis id aliquando accidit, vt egregia, splendidaque ædificia in antra horrida fuerint conuersa subitaria ira Dei, quam ob delicias, opesque contempsissent. Cyrillus enim Hierosolymitanus, vt est apud Augustinum Epistola 206. memorat apud superiorem Thebaidē suo tempore opulentum extitisse muliebre monasterium, pulchritudine, & excellentia decoratum, in quo ducentæ honestæ vitæ sanctimoniales alerentur; sed vnico laborabant mulieres illæ morbo, vt pecuniæ adminiculo socias intromitterent: quas cum sanctissima quædam corriperet, ab eis derisioni habebatur; quæ etiam aliquando immi nere Dei vindictam contestabatur: sed illæ nimia rerum affluentia elatæ, velut stultam irridebant; at illæ omnes tandem expertæ sunt, nullam maiorem esse pœnam, quam non habere pœnam, vt Diuus ait Augustinus. Nam egrediente monasterio duce Deo illa pia sanctimoniali ab omnibus contempta, subito totum corruit monasterium, omnes opprimens sanctimoniales, vt nec vnica quidem superfuerit: eadem Marulus ex Cyrillo lib. 1. cap. 7. atque ita amplissimum cœnobium in antra, speluncasque conuersum est. Sancta enim loca etiam si integra ipsa permaneant, ob inhabitantium crimina, antra, speluncæque nuncupātur, vel ipso Christo Domino iudice Matth. 21. Nam & Drahomira Boemiæ Ducis nutrix, de qua alias egimus, quia Ecclesias Dei antra fecerat, Catholicis Sacerdotibus peremptis, in Ecclesiæ vestibulo hiatu facto, ipsa cum curru, ac qui inerant omnibus absorpta est, saluo, & incolumi auriga Catholico viro, qui interim Ecclesiam fuerat ingressus adorandæ Eucharistiæ causa, audito tintinnabuli signo; vt recolit Ioānes Dubrauius in vita S. Vicislai cap. 15. apud Surium tom. 7.

EQ. Hæc, quæ de hiatibus commemorata sunt, non ad aliud spectant, quam ad repentinum, & breui temporis interuallo perdurans miraculum: at de hiatu perpetuo egregia mentio facta est apud Procopium: narrat enim is Iustiniano imperante Græciam terræmotu fere vniuersam fuisse concussam, perpetuosque hiatus apparuisse; qui etiam ad illa tempora, quo scribebantur, perdurabant, vti testatur Niceph. lib. 17. cap. 13.

PH. Sunt & hoc nostro sæculo immensi quidam hiatus: nam & Vesuuius Campaniæ mōs, quamquam aliquando conflagrasse memoretur, tamen pluribus annis quiescens visus est, voragoque, ac hiatus in summo eius vertice tantus est, vt nullo ingenio, nullaque arte scrutabilis sit, patet amplissimo cratere.

EQ. Hiatus, qui ignem numquam misisse produntur, nuper cōperti sunt immensi in Boreali regione supra Arcticum, tanta enim

profun-

profunditate visuntur in Meta regione nuper comperta nauigatione Anglicana, vt nec fons, nec fluuius ibi fluat, occultis meatibus aquis omnibus absorptis. Tantum enim ibi aquarum est, quantum niuibus liquatis habere licet. Hæc Ananias scribit 1577. At ignem mittens hiatus amplissimus est ille hiatus, vnde Æthnæ ignes euomuntur, habet amplissimum craterem patentem ambitu bis mill. pass. & eo amplius. In medio perpetua quædam euaporatio semper manat, vt spiritus ille maxima vi erumpens nihil iniectũ possit admittere, sed resilit quidquid inijcitur obnitente spiritu. Leãder.

PH. Vt autẽ de hiatibus nonnulla alia, quæ obtigerũt, recenseamus, in Achaia duæ vrbes hiatu absorptæ memorãtur ab Orosio li. 3. c. 3. sed ille insignior fuit, quando Agrippina Claudij Neronis Imperatoris vxor Coloniæ, quæ tum Vibiorũ vrbs nũcupabatur, degebat; prius enim quam inde abiret, in ipsa vrbe, agroq. magnis hiatibus tellus aperta est, ignemque emittebat, qui neq; aquis, neq; humore restingui poterat. Saxis autem, & pannis tantummodo opprimebatur. Fulgosus libro primo. Quandoque cum terræmotu hiatus accidit, quod accidisse memorant in Mesopotamia: patuit enim ad bis mille passus, & egesta quædam humus est candida, & arenosa ex imo: prodijsse autem inde tradunt mulum incolumem. Vincentius histor. libro vigesimo, capite 156. anno Domini 739. Theophanes apud Anastasium bibliothecarium anno Domini 739. qui adijcit montanas vrbes ad sex millia passuum in campestria descendisse; & muris integris, etiam habitatores incolumes permansisse. Alio quoque loco anno Domini 734. idem Theophanes tradit in eremo Sabæ hiatu repentino castella quædam fuisse absorpta.

At Nichephorus histor. libro decimo septimo, capite decimo tertio memorat Pompeiopolim Ciliciæ hiatu cum incolis absorptam fuisse, quo etiam loco ait hiatum quendam mox rursum coijsse. Quandoque aliter accidit. Nam ex terræmotu decimo quinto Kalendas Maij haud procul à Cluniaco castrum quoddam absorptum est, abijtque in abyssum, ambitusque vniuersus eius aqua in summum vsque solum repletus est, lacus perpetuus factus incredibilis profunditatis. Rob. Mont. anno Domini 1156. Hiatu quodam in Saxonia villa quædam longe distans à fluminibus, torrentibus, ac stagnis, momento cum belluis omnibus, arboribus, edificijs, incolis, cum ipsa quoque Ecclesia, & altari, penitus absorpta est, nullo relicto veteris loci vestigio. Anton. tit. decimo sexto, capite secundo, §. tertio. Orosius memorat hiatum in agro Calenæ libro quarto, capite quarto. In Veliterno autem agro, hiatu haustis in profundum arboribus, postea

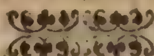
terra ipsa consedit. Liu. dec. 3. libro decimo. Sed de hiatibus hactenus.

TH. Est & alius hiatus profundissimus, siue nuncupare velimus antrum celebratissimum in Hibernia, de quo meminisse libet, antequam hinc abeamus. Cum sanctus Patritius prædicaret Hibernis, nec eos per miracula, neque per comminationem futurarum pœnarum, nec per promissa cælestium gaudiorum posset conuertere, Deus per eius preces locum indicauit mirabili hiatu, ac profunditate inscrutabili, per quẽ in purgatoriũ descẽditur: quin & purgatoriũ sancti Patritij vulgo nuncupatur. Descendere in illud plurimi; alij quidem numquã redeuntes, alij redeuntes admiranda, quæ illis contigerunt, de pœnarum acerbitatibus à se visis tradiderunt, inter hos præcipuus Agneius miles. De quibus rebus, atque alijs pluribus libello quodam præcipuo actum est, vti partem ex eo recenset Dionysius Carthusianus de quatuor nouissimis artic. 48. Sed ante illum scripsit de eodem Vincentius hist. lib. 20. capite quinquagesimo quarto, appellari autem purgatorium Diui Patritij memorat Albertus Krantius Dan. libro secundo, capite 24.

EQ. Liberet recolere hiatus alios, nisi nox ingrueret, quos postea in montibus memorandis opportunitas ad recensendum inuitabit.

MONTES COLLOQVIVM DECIMVM SEXTVM

PHILOSOPHVS. NDE hæc tanta niuis copia huc allata est, & qua arte ijs canicularibus diebus circumferri, ac seruari potest?

EQ. Ab editioribus quibusdam montibus, qui hinc absunt millibus passuum quinquaginta: commode autem ad nos fertur nocte, ne ardore solis liquetur; paleis quoque obuoluitur, ijsdemque obuoluta seruatur diutius in profunda quadam hic proxima specu, in eum vsum, qui hospitibus meis videbitur commodior.

PH. Sed cui vsui vmquam apta esse potest nix, aut glacies bene habentibus, siue etiam valetudinarijs hoc tempore? Nihil enim aliud mihi videntur agere, qui poculis niuem, aut glaciem infundunt, quam ebibere mortis portiunculam: quæ postea tota, atque integra breui futura est, quando iam tandem ad summum increuerit ob noxium illum vsum, vnde caloris imbecillitas fit, immo virtus tota exhauritur; calorque ipse totus frigore opprimitur.

EQ. Ego equidem non puto vmquam præfrigida pocula homini prodesse vlla ratione posse: quandoquidem Pomponius Lætus vir doctissimus, ac constantissimi animi, ac frugalis vitæ, septuagenarius excessit è vita, quum gelidissimo vini potu ventriculi calorem oppressisset, vt Iouius commemorat Elog. 49.

TH. Id genus poculi semper damnauere, quotquot longæuitate vitæ, & incolumitate valere cognoui. Nam si quodcumque excellens sensibile corrumpit sensum, necessario futurum illud est, vt huiusmodi gelidis poculis vis tota sensuum obruatur. Si etenim Pomponium Lætum etiam Petrus Crinitus in Petri Martelli villa per lusum frigida perfusus occubuit, vt idem Iouius habet Elog. 45. quomodo non longe leuius occumbendum est ei, qui gelido potu intestina omnia perluat?

PH. Fateor tamen cum Galeni sententia mali succi cibos æstiuo tempore niue prius refrigerandos, vinum quoque eodem modo refrigerandum conducere ijs, quorum implicita negotijs vita est, vt sunt, qui populos regunt, & vrbes gubernãt, ac multo etiam magis eorum ministris: nec minus etiam, qui rem militarem tractant, quique longa itinera ingrediuntur: at non ita ijs, qui ab huiusmodi negotijs liberi sunt; nam niue abstinendum illis est: etsi enim statim iuuenilibus corporibus nix nil noxium afferre videatur, quod quidem sensu percipi queat, tamen paulatim increscente noxa, inclinata progressu temporis ætate, morbos facit in articulis, neruis, ac visceribus, qui vix, aut ne vix quidem curari possint. Galen. de cibis boni, & mali succi cap. 13.

EQ. Recte sane: propterea sæpe peruolui opusculum eruditissimum Antonij Persij viri pij, quo priscorum hominum vsum fuisse perspicuum facit, semper calidam potionem mensis fuisse adhibitam seruandæ incolumitatis causa. At hodie qui fieri potest, vt vsus conuertatur etiamsi sit noxius? semper enim noxia appetuntur magis. Visui tamen periucunda est glacies, aut nix in æstu hoc maximo: quin & tacta solet oblectare, ac apprehensione sensuum, aut etiam sanguini refrigerationem quandam inferre: sed si libet, vt saltem procul eam contemplemur, ex editiore domus huius parte, vbi consedendi, & ratiocinandi percommodum locum præbet nobis prælongum, quod ibi est picturis exornatum, ambulacrum: inde erit nobis ad disserendum occasio argumenti. En quomodo canescunt hoc caniculæ tempore illorum montium cacumina, qua mira illis est altitudo, propterea perpetuæ ibi niues.

TH. Legi tamẽ pluribus orbis locis perpetuas esse in montium cacuminibus niues, nullo æstu liquari penitus posse, nec æstate tantum, verum nec igne erumpente, vt in Aethna patet, qui perpetuas habet niues igni mixtas. Solin. cap. decimo. At vero præcipue in Aquilonari plaga montes semper niues habent, vti Olaus Magnus scriptum reliquit. In Germania enim prouincia adiacentibus quibusdam æstiuo solstitio niues durare ad nauigantium

stum suum in commodum tradit. Bothnico etenim mari errantium duces sunt hi montes: procul enim conspecti itinera quasi digito monstrant. Ita ille lib.2. cap.4.

EQ. Id vere ita se habet, illos montes esse itinerum duces, dum prospectantur; at non licet propius ad eos accedere sine summo discrimine non aliter, atque Sylla, & Charybdis accedentibus exitium adferunt. In ipsis enim illorum montium radicibus antra sunt mirum in modum latebrosa, ex ijsque tantus ventorum exhalantium erumpit fragor, vt accedente repentino metu aut interimantur, aut plurimos ad dies obstupefacti præ capitis dolore sensuum vigore destituantur. Euomunt antra illa plurimam fluminum more aquam, qua vomitione nauigia sæpe obruta demerguntur. Effecit igitur prouida rerum omnium parens natura, vt ijs montibus bene vtantur nautæ ad itinera capessenda: effecit vero melius, vt fremitu edocti lõge ante à discriminibus sibi caueãt. Hæc ex Olao eodem capite.

PH. In illo igitur Septemtrionali cælo frequentissimi sunt mõtes perpetuis niuibus tum ob altitudinem, tum ob locorum algorem, tum ob noctes semestres, vnde liquandi niues nulla vis posse videatur. In Islandia autem tametsi perpetuis niuibus contegantur montes, attamen (quod est admirandum) ima eorum ignibus flagrant, exuruntúrque, & in cinerem plurimum vertuntur, adeo vt ad incognitas voragines cinere opertas accedentibus extremã perniciem afferant; quandoquidem incauti viui absorbẽtur. Olaus lib.2. cap.2. Cui fidem augent verba Saxonis Grãmatici. In Islandia (inquit) mons est Hagle (alij Echla) qui rupem sideream perpetuæ flagrationis æstibus imitatus incendia sempiterna iugi flammarum eructatione continuat: cuius rei admiratio est, cum tellus extremis subiecta frigoribus tanti caloris fomentis exuberet, vt ignium perennitatem arcanis instruat nutrimentis, cæterumque fouendis ardoribus præbeat incentiuum. Hæc Saxo in præfatione Danicæ historiæ. Paulo autem explicatius id memorat Olaus, & Surius: Olaus enim lib. 2. cap. 3. egerere plurimum cinerem testatur, abundareque voraginibus ignitis, quibus homines incauti absorbeantur: mortuorum quoque hominum species viuis apparere. At disertioribus verbis enarrat Surius in Commentario anno Domini 1537. In Islandia (inquit) Insula (quæ in Oceano sita æstiuo solstitio noctem nullam, brumali nullam diem habet) mons est occidentem versus, Hecla dictus, à quo non longe absunt fodinæ sulphuris, quod inde copiosissime plenis nauibus euehitur. Mons ille cum furit, haud secus, atque horrenda tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulphur euomit, cineribus egestis, terra circum-

circa tam longe operit, vt ad vigesimum lapidem, vel milliare coli non possit. Sunt ibi multæ voragines ita cineribus opertæ, vt vix euitari possint ab illis, qui, vt eius incendij naturam explorent, propius montem accedunt; è quibus plerique viui à voraginibus absorbentur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam absumit; stuppam non absumit. Hæc ille.

EQ. Æque memorabiles sunt Doffrinij montes in regione Suetia, quibus perpetuæ niues in tantam amplitudinem sunt, etiam æstiuo tempore, vt cum è summo vertice auicula vel partem tantillam niuis loco mouerit, eaque deorsum præceps semper rotata in pilæ modum descendat vsque ad imum montis, augeatur in adeo grandem molem, vt domos, turres, vicosque suo pondere oppresserit, ac destruxerit: idque eueniße tradit Olaus lib. 3. cap. 13.

PH. Non adeo est admirandum, Aquilonari cælo tantam esse niuium copiam, sed magis commemorandum videtur, quod in Africa non longe à torrida zona niues comperiantur perpetuis anni temporibus: Iouius id tradit lib. 18. De ortu (inquit) Nili longa percunctatione reperiebamus in regno Gogiano, quod à Sauano ad Antarticum extenditur, esse immensam altissimorum montiũ congeriem Caucaso, & Athlante, hisque nostris Europæ Alpibus multo celsiorem. Iuga eius perpetuis obsessa niuibus, geluque rigentia nubibus se inserere, & cælum fulcire videntur. Hæc ille.

EQ. Sed & promontoria, quæ mari proxima sunt, mirum quoque est niuibus obtecta reperiri: scriptum enim est ab illis, qui Magelanicum fretum permearunt, littora ibi maritima, licet sint infra Antarticum, nihilominus habere promontoria, quæ perpetuis niuibus albescant: id tradidit ex eorum scriptis Petr. Hisp. p. 5. cap. 17.

PH. Et in orientis plaga huiusmodi montes sunt: nam Argeus mons prope Taurum omnium altissimus censetur: vertex eius nullo anni tempore niuibus caret, Strabone teste lib. 12. Caucasi quoque verticibus præ reliquis totius orbis partibus niues toto anno patent: præcipueque in Corzena, & Cambisena, vti tradidit Strabo lib. 11.

EQ. Ita fit, vt omnium orbis regionum pars aliqua niues habeat perpetuas, vt ita niuium toto orbe micet candor, sicut toto orbe montes excelsi commemorantur.

PH. Non hoc consequens est, vt semper montium altitudini niues respondeant: nam si de Olympo monte proloqui libeat, is omnium excelsissimus traditur, nix tamen nulla ibi vmquam visitur: vt enim Noe diluuij magnitudo exprimatur, Olympũ superasse cubitis pluribus commemorant, vt altissimum præ cæteris indicent.

Soli-

Solinus itaque de illo monte sic habet: Olympus (inquit) mons excellenti vertice tantus attollitur, vt summa eius cælum accolæ vocent. Ara est in cacumine, cuius altaribus si qua inferuntur, nec disflantur ventosis spiritibus, nec pluuijs diluuntur: sed voluente anno altero, cuiusmodi relicta fuerint, eiusmodi reperiuntur, & omnibus tempestatibus, ac corruptelis aurarum vindicatur, quidquid ibi semel est consecratum: litteræ in cinerem scriptæ ad alteram anni cærimoniam permanent. Hæc ille: vnde perspicue patet, nullam ibi niuium partem esse, nec hyeme quidem.

TH. Isidorus id quoque sensisse videtur; in excellentem enim Olympi Macedonici montis verticem nec nubes, nec ventos sentiri tradit lib. 14. cap. 4. At ante Isidorum S. Augustinus pluribus id locis conscripserat. Et quamquam iam alias ab ipso locos citauimus aliquot, libet tamen idipsum pluribus hoc loco de ipso monte recensere: libro igitur primo de Genesi contra Manichæos cap. 15. sic habet: Mons ille Macedoniæ, qui Olympus vocatur, tantæ altitudinis esse dicitur, vt in eius cacumine nec ventus sentiatur, nec nubes se colligant, quia excedit altitudine sua totum istum aerem humidum, in quo aues degunt, & ideo nec ibi aues volare asseuerantur: quod ab eis perceptum dicitur, qui per singulos annos solebant, nescio quorum sacrificiorum causa memorati montis cacumen scandere, & aliquas notas in puluere scribere, quas alio anno integras inueniebant: quod fieri non posset, si ventum, aut pluuiam locus ille pateretur. Deinde quia tenuitas aeris illius, qui ibi est, non eos inspirabat, durare ibi non poterant, nisi spongias humectatas naribus applicarent, vnde crassiorem, & consuetum spiritum ducerent. Hi ergo indicauerunt, se etiam nullam quem in eo loco aliquando vidisse. Hæc ibi, quæ recolit etiam Bocatius. Sed & in libro de Genesi ad litteram imperfecto cap. 14. Ventus (inquit) nullus est in vertice Olympi montis, qui spatia huius humidi aeris excedere dicitur: quædam litteræ in puluere solere fieri perhibentur, & post annum integræ, atque illæsæ inueniri ab ijs, qui solemniter memoratum montem ascendebant. Quin etiam libro de Genesi ad litteram tertio cap. 2. Perhibetur (inquit) in Olympi vertice aer esse tam tenuis, vt neque nubibus obumbretur, neque turbetur vento, neque sustentare alites possit, neque ipsos, qui forte ascenderint, homines crassioris auræ spiritu alere, sicut in isto aere consueuerunt; & tamen & ipse aer est, vnde aquis vicina qualitate diffunditur: & propterea ipse quoque in humidam naturam conuersus diluuij tempore creditur. Hactenus ille: eum igitur apertissime liquet esse montem cæteris omnibus celsiorem, neque in eo niues vmquam videri potuisse, cum nec vmquam pluuiæ, nisi quod

diluuij

diluuij tempore aquæ super illum creuerunt, sic testante ipsa scriptura,& ipso Augustino quæstionum super Genesim lib. 1. cap. 10. & de Ciuit.Dei lib. 15. cap.17.

EQ. Ego non facile ex his credo Plutarcho in Æmilio Paulo, qui tradit Olympum hunc montem decem tantum stadiorum esse altitudine, cum habeamus, repertos fuisse montes passuum millia quinquaginta in altum assurgere: ac præterea nubes quantum ascendunt inscrutabile est, Plinio teste. Attamen quæ à Solino commemorata sunt, fabulosa fuisse tradit Franciscus Philelphus; affirmat enim se Olympum montem ascendisse, vt rem tantam exploraret. Sed ex ea re sanctissimi, doctissimique patris S. Augustini sententiæ nihil derogatum videri putandum est, cum aliorum relatu, ac præcipue Græcorum ea de Olympo monte commemorauerit: nisi (ac forte melius) velimus asserere, Philelphum alium penitus montem, non Olympum celebratissimum conscendisse: aut, cum quatuor Olympi montes commemorentur Straboni, Bocatio, & Manutio, in Macedonia, Peloponneso, in Asia, & Ægypto, vt Xenophon in æquiuocis tradit, quod & Leander in Latio, alium quidem Philelphus explorauerit, non illum, de quo tot celebres viri tradiderunt, vt hinc etiam refellatur Ludouicus Viues in Scholio ad Augustinum de Ciuit. Dei ad lib. 15. ad c. 17. vbi hæc, quæ de Olympo conscripta sunt monte, fabulosa asserere ausus est.

PH. Augustini sequor sententiam, sed progrediamur ad alios ob altitudinem montes commemorandos. Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. sic habet: Athos mons est adeo elatus, vt credatur altius etiam, quam vnde imbres cadunt, surgere: capit opinio fidem, quia de aris, quas in vertice sustinet, non absoluitur cinis; sed quo relinquitur aggere, manet. Et mox: In summo montis huius fuit oppidum Acrohaton, in quo, vt ferunt, dimidio longior, quam in alijs terris ætas habitantium erat.

EQ. Non admodum absimilia sunt Solini verba de hoc monte; capite enim 16. sic habet: Oppidum Myrina est, in cuius forum mons Athos è Macedonia vmbrã iacit, quod non frustra inter miracula notauerunt, cum Athos à Lemno sex, & octoginta millibus pass. separetur. Est sane Athos sublimis adeo, vt altior æstimetur, quam vnde imbres cadunt: quæ opinio eo fidem concepit, quod in aris, quas cacumine sustinet, numquam cineres eluuntur, nec quidquam ex aggeribus suis perdunt, sed quo relicti fuerint cumulo, permanent. In summo oppidum Acrotho fuit, in quo dimidio longior, quam in alijs terris incolentium ætas prorogabatur. Ideo inde homines Macrobios Græci, nostri appellauere longæuos. Hæc ille. Fuerat hic Athos prius promontorium, postea à

Xerxe à continenti abſciſſus fuit, vt tradit Plin.lib.4.cap.10. Eum autem iaculari vmbram in Myrinam probat & Plin. lib. 4. cap.12. Erit igitur eadem fides adhibenda auctoribus de Atho monte, quæ & de Olympo.

PH. Montes alij ſunt inſigni altitudine. Caſius enim, vt Solinus tradit cap.37. in Seleucia mons eſt Antiochiæ proximus, cuius è vertice vigilia adhuc quarta conſpicitur globus ſolis, & breui corporis circumacta radijs caliginem diſſipātibus, illinc nox, hinc dies cernitur. Talis è Caſio ſpecula eſt, vt lucere prius videas, quam auſpicetur dies, quibus & Plinius plurimum accedit his verbis: Caſij excelſa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras ſolem aſpicit, breui circumacti corporis diem, noctemque pariter oſtendens: ambitus ad cacumen xix. M. paſſ. eſt: altitudo per directum 4. Ita ille lib.5. cap.22. Eadem Bocatius.

TH. Altitudinem huius longe mihi videntur excedere montes Nouergiæ, nec enim breuiore temporis interuallo in verticem licet aſcendere; quam toto quatriduo: neque erit deſcenſus breuiore, quam etiam quatriduo: ita enim tradit Olaus lib. 2. cap. 2. vt ſic breuiſſimæ altitudinis habita ratione, non ſurgant longo itinerum tractu minus, quam quadraginta paſſuum millibus.

PH. Ad hos proxime accedunt, aut forſan ijdem ſunt, quos Plinius commemorat lib.2. cap.65. Scribit enim ſe non ignorare quoſdam Alpium vertices eſſe longo tractu, nec breuiore, quinquaginta millibus paſſuum aſſurgere, ſed cum id ſit ex vorticoſis itineribus, ac ſinibus, non adeo altitudo dignoſcitur perpendicularis, vti de Caſio diximus. Verum de monte, cui nomen Pelioro, idem Plinius tradit Dicæarchum virum in primis eruditum Regum cura permenſum montes fuiſſe, atque ex ijs altiſſimum prodidiſſe Pelion, hunc M. CCL. paſſ. ratione perpendiculi; ita ille lib.2. ca.65. In eius autem vertice & piceas, & quercus videri affirmat Bocatius.

EQ. Ex ijs, quos commemorauimus, vt video vix alius excelſior eſſe videtur, aut ſaltem rectius attolli, quam is, qui in Inſula Teneriffa cōſpicitur inter Fortunas mons erectus pyramidali forma, igneſque è ſummo vertice vomit, nec breuiore dimenſione eius altitudo conſpicitur leucarum Portugalenſium quindecim, noſtrorum vero milliariorum ſexaginta: cumque perpetuo ardeat, conſpicitur nauigantibus adeo procul, vt vſque ad ducenta millia paſſuum internoſcatur. Aloyſ. Cadam. Quibus accedit, conſentitque Franciſcus Rodriguez Ieſuita anno Dom.1556.& Surius anno Domini 1500. qui nominatim Teneriffam nuncupat. Cælo eam ſereno longiſſime conſpici tradit, ob miram altitudinem. Adamantina

mantina ex petra montem instar pyramidis acuminatum, esse tradit, qui perinde, vt Aethna mons in Sicilia perpetuos vomit ignes: quin qui eum montem, eiusque petram metiti sunt, non dubitant affirmare à terra ad summum vsque verticem ad octo, vel nouem obtinere milliaria Germanica. Vnde si non admodum videatur adhærendum ei altitudini, quam Cadamustius scripsit, saltem huic, quam Surius habet, credi possit; quæ etiam nihilominus admiratione digna est: propterea ausim dicere Aristotelem de admir. cap. 35. ex Hannone Carthaginensi meminisse eius montis, cum dixit extra Herculis columnas semper etiam interdiu quosdã ignes splendescere.

PH. Si vera hæc sunt, licebit fidem adhibere Columbo attestãti in prouincia noui orbis Beragua montes esse, qui altitudine excedant quinquaginta passuum millia. Petr. Martyr summ. Ind. Ita quoque fides adhiberi poterit Polo, qui in prouincia Orientalis Indiæ Cardandan montes extare adeo altos scribit, vt vix triduo in valles descendere quisquam possit. Hæc ille lib. 2. cap. 43. Fateri tamen oportet huiusmodi passuum millia non esse metienda diametro, sed viarum vorticibus. Nam quandoque adeo vorticosi comperti sunt, vt errare, vagarique itineribus viatores adeo in magnum modum cogantur; vt perpauci, qui ascenderint, redire comperiantur. In Armenia is mons est, cui Noe nomen est impositum, est fere inaccessibilis, viatores sæpe errantes nimio labore deficiunt: in quo illud quoque adnotandum est, à summo in imum vsque eum esse prorsus obtectum niuibus. Ambros. Cantar. cap. 3. Oderic. lib. 1. in princ.

EQ. Non erit ergo à fide alienum, quod de Arabico monte tradunt. Situs ille est in felici Arabia, editus ad septem passuum millia angusto calle, vt vix duo valeant vna proficisci: in eius summo ampla vrbs est plano campo sita, cui nomen Abnacharana: tanta loci est fertilitas, summa illa planicie verticis, vt vrbi sufficiat: estque ibi admiranda cisterna colligendis pluuialibus aquis: omnium enim aquarum reliquarum prorsus penuria est, quæ centum millibus hominum sufficere possit. Eo loci asseruatur Regius thesaurus Sultani, quo onerari auro possent cameli centum. Extat & incredibilis aeris temperies, cum frugum, quam diximus, copia sit tanta, vt homines ibi degentes perinde, ac in Europa, cutem habeant candidam. Lud. Barth. in reb. Arab. fel. lib. 2. capite 8. Quamobrem non recte putant, qui omnium montium altissimorũ cacumina magno rigere frigore putant; nã in Zeilam Insula altissimus mons est, in cuius summo vertice peramœnus, ac perlucidus lacus est. Odoard. Barbos. Quin in regno Balaxiam Persidis mon-

tes adeo in altum exurgunt, vt vnica die conscendi non possint: at tamen in summo campestria adeo plana sunt, vt amœnitatem quā libet superent, herbis virentibus, fructiferisque arboribus redundent, scatētibus quaqua versus purissimis fontibus, cælo nihil prorsus rigente. Quin & arietes siluestres gregatim pascuntur, vna conuenientes vsque ad 500. Marc. Pol. lib. 1. cap. 25. Sed & mons Pallene cum altissimus sit, summo vertice peramœnus est, agroq. adeo fœcundo, & lato, vt planicies, campusque sit tantus, vt quinque vrbium sit sedes, id Bocatius tradit.

TH. Contra comperti sunt montes Æthiopici, qui adeo præruptis lateribus quaqua versus sunt ab imo ad summum verticem parietum modo, vt si non admiraberis amœnitatem, aut virentium arborum ornatum, admiraberis tamen tantam in altitudinem excisum montem ferro: nam multis diebus totus circumiri non potest: altitudo superat hominis obtutum, excedit enim alicubi nouem, alicubi duodecim, alicubi quindecim millia passuum. In eo, velut in secessu, educantur liberi Pretoiannis. Aluarez rerum Aethiop. cap. 58. & 64. qui etiam recolit vidisse se in Aethiopia, loco, cui Maluæ nomen est, montem ferro vndique præcisum, nullis herbis, aut frondibus virescere, altissimumque esse; & quod admirabile est, verticis latitudo tanta est, quanta est in ipsis montis radicibus, vt ita ingentem turrim vno saxo extructam videas. Extat in summo ingens monasterium. Aluarez rer. Aethiop. cap. 62. Ita fit, vt salubri cælo in vertice ibi vitam degant: contra id, quod tradunt in Aethiopica prouincia Fatigar iuxta regnum Adel, in cuius summo campi, ac vallis quædam, quam quisquis ingreditur, quarto, ad summum quinto die febre extinguitur. Aluarez rerum Aethiop. cap. 118.

EQ. Æthiopia vt rebus omnibus admiranda est, ita mōtibus præcipue: nam in Temei Æthiopica prouincia montes pyramidum modo recti, altissimique, vt nubes excedant, sibi plurimi veluti arbores consiti, aut velut turres exædificatæ, proximi inuicem conspiciuntur eodem ordine; quorum radices paruum ambitum complectuntur, vt nescias, an natura, an ars adeo altos montes effecerit, adeoque exiles. Aluarez rer. Æthiop. cap. 35. Sed de altitudine montium hactenus.

TH. Ego posthæc semper admiratus sum, cur ignes montium vertices petant erupturi, cum exhalare facilius, breuioreque via possint in conuallibus, sinibusque.

EQ. Et de hoc optarim audire, quid sentiendum: at interim, dum altitudo, & amplitudo montium pertractata est, optarim nosse, qui fiat, vt cacumina montium adeo in altum porrigi possint,

quasi

quasi terram deserere minentur; numquam tamen (quoad Antipodes nobis loquor) aut cadant, & cum illis terra quoque ipsa tanta mole, tantoque pondere sustineatur, nullam in partem cadens, aut vergens.

PH. Iam quæstioni responderat olim Plinius lib.2.cap.65. his verbis: Miraculum exoritur, terram pendere ipsam, ac non cadere nobiscum; sed sicut ignium sedes non est, nisi in ignibus, aquarum, nisi in aquis, spiritus, nisi in spiritu, ita terræ, arcentibus cunctis, nisi in se locus non est. Hæc ille, atque ita fit, vt non vnum tantum sit in hac re terræ miraculum, sed plura; primũ, quod maneat, quod aquas non verset, quod ipsa aquis regatur, quod & ipsæ aquæ à terra regantur; quod omnia animantia, quotquot sunt, siue in polo, siue sub polo, siue quaque parte sint Antipodes, omnia dico animantia semper sursum se habeant, sicut etiam plantæ.

TH. Hanc ratiocinationem Plinij disertissimo, fusioreque sermone expressit S. Basilius exemero hom.1. Latitudini (inquit) terræ si aerem substratum dixeris, dubius hærebis, quomodo molis, & multum inanis natura renitatur præ tanta grauitate compressa, & non dilabatur vndequaque confidentiam effugiens, & semper sursum se diffundens super id, quod ipsam comprimit. Rursum, si tecum statueris aquam esse, quod terræ subiectum est, etiam sic inquires: Quomodo graue, & densum non subit aquam, sed ab imbecilliore natura id, quod in tantum grauitate excellit, superatur, ac tenetur? Vltra hoc, quod etiam ipsius aquæ basim inuestigabis, & rursum dubitabis, cui nam solido, ac renitenti vltimum ipsius fundum incumbat: si vero aliud corpus terra grauius, ac solidius statueris impedire terram, ne ad inferna procedat, occurret animo tuo etiam illud, quod simili quopiam etiam id opus habet, quod ipsum sustineat, & corruere non sinat. Et mox: Si quando in Psalmis audieris: Ego firmaui columnas eius, vim contentiuam ipsius columnas dictas esse puta. Nam super maria fundauit ipsam, quid significat, quam aquæ naturam vndequaq; terræ circumfusam esse? Quomodo igitur fluxilis existens aqua, & in decliue ferri solita manet sublimis, & suspensa, & nusquam defluens? Tu vero non consideras, quod eandem, aut etiam ampliorem hæsitationem rationi exhibet terra per se pendens, grauior natura existens. Verum necesse est, siue terram per se ipsam esse demus, siue super aquas ipsam fluctuare dicamus, nusquam à pia intelligentia recedere, sed omnia simul potentia conditoris contineri, confiteri. Ob hæc igitur oportet dicere, & quemque sibi ipsi, & percunctantibus nos super qua re ingens hoc, & intolerabile terræ pondus firmatum est, quod in manu Dei terræ fines sunt: hoc securissimum est nobis ad

intelligentiam, & vtile audientibus. Iam vero etiam Physici quidam ob eiusmodi causas terram immobilem manere asseuerant, nimirum quod mediam vniuersi regionem accepit; & quod propter æqualem vndiquaque ad extrema distantiam non habens quo magis declinet, necessario maneat in seipsa, cum æqualitas vndique circumsita, omnino impossibile ad aliquam partem inclinationem ipsi inducat. Et mox: Ne igitur mireris, si nusquam excidit terra, regionem secundum naturam ipsum medium habens. Horum igitur rationem ad sapiëtiam Dei, quæ hæc sic ordinauit, miraculum transfer. Hæc ille.

EQ. Conferamus Philosophorum ingenium ingenijs hominũ, qui Spiritu sancto duce locuti sunt: videntur ij balbutire, & mussitare. Quid enim potuit explicatius enuntiari, fusiusque tradi, ac luculẽtius, quam quod nobis tradidit Basilius sanctissimus, simul atque doctissimus? Cum Plinius, & alij vnico se verbo expediant, sedem terræ istam esse, non igitur eam cadere: cum nec hæc ratio sufficiat: si enim auferat Deus manum suam, ipsa sane, ac creata omnia corruent, iuxta Psal. 103. Auertente te faciem tuam, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Sed de hac re hactenus. Agamus nunc de ignibus montium, & causa, cur verticem potius erumpentes petant, quam radices, aut vallium sinus.

PH. Causam ignis, qui è montibus vomitur, potius, quã è vallibus, inquirere, aut assequi nõ est difficile, si cogitemus valles minus cauernosas esse, nempe locis omnibus obstrusis longe magis, quam sint in montibus, qui eminentes rarioris materiæ sunt, quam ima vallium, & ideo etiam saxosi magis, salebrosi, & rimis vndequaque suam inanitatem demõstrantes: eo igitur tendit ignis, non in solida loca, ad quæ erumpendi aditum facilem non inuenit. Sunt tamẽ in campis thermæ plurimæ, ex eisque ignis exhalat, sensim, & paulatim, cum in montibus furat impetu suo ob cauitates, per quas vim semper acquirens erũpit. Est hæc, vt mihi videtur, ratio, cur in montibus potius, quam campis huiusmodi vomantur ignes. At si etiam quæratur ratio, huiusmodi ignes quomodo tanto miraculo generẽtur, id etiam aperta ratione compertum est, atque imprimis exordiemur à proximo nobis monte Aethna: is in Sicilia est omnium Europæ celebratissimus: ventorum enim vis multa per illius viscera permeantium ignem excitat in ea, quæ occurrit, sulphurea, & aluminosa materia. De illo ob id multa tradidere omnes, qui de montibus conscripserunt. Arist. de admir. cap. 36. sic habet: Ignis vndam in monte Æthna, neque mediocrem existere aiunt, neq; esse continuam; cui Solinus cap. 10. accedens, sic tradit: In Æthnæ ver-

tice hiatus duo sunt, crateres nuncupati, per quos eructatus erumpit vapor, præmisso prius fremitu, qui per æstuantes cauernarum latebras longo mugitu intra terræ viscera diu voluitur, nec ante flãmarum globos attollit, quam interni strepitus antecedant. Mirum hoc est, nec illud minus, quod in illa feruẽtis naturæ peruicacia mixtas ignibus niues profert; & licet vastis exundentur incendijs, apices canicie perpetua brumalem detinent faciem. Itaque inuicta in vtroque violentia, nec calor frigore, nec frigus calore dissoluitur.

TH. Sed quomodo id verum esse potest, vt nec frigore calor, nec calore frigus dissoluatur in monte Aethna? Cum S. August. de Ciuit. Dei li. 3. c. 31. tradat, vel ipsas maritimas aquas illo igne peruri: eius sunt hæc verba: Legimus apud Ethnicorum historias Aethneis ignibus ab ipso montis vertice vsque ad littus proximum decurrentibus ita ferbuisse mare, vt rupes exurerentur, & pices nauiũ soluerentur. Hoc vtique non leuiter noxium fuit, quamuis incredibiliter mirum. Eodem rursus æstu ignium tanta vi fauillæ oppletã esse Siciliam, vt Catinensis vrbis tecta obruta, & oppressa diruerẽt. Hactenus ex illo: & sane hoc contigerat paulo ante seditionem C. Gracchi, ac vt habet Orosius lib. 5. cap. 10. & 12. multi mortales incendio absumpti sunt, coactique fuerunt, desertis suis, quam longissime aufugere: atque ita fit, vt illius ignis vis iure censeatur etiam suo calore frigida dissoluisse, quando etiam mare ipsum in feruorẽ conuerterit: neq; enim puto tum niuem ab incendio illo fuisse immunem. Quod si illius historiæ verba ab Iulio Ethnico auctore libet audire, vnde S. Augustinus excerpsit, ita se habent, teste Ludouico Viue in Scholio ad eum locum: M. Aemilio L. Aurelio Coss. Aethna mons terræmotu ignes super verticem late diffudit, & ad Insulam Lyparas mare efferbuit; & quibusdam adustis nauibus vapore, plerosque in nauaileis exanimauit: piscium vim magnam exanimem dispersit, quos Lyparenses auidius epulis apperentes contaminatione ventris consumpti sunt, ita vt noua pestilentia vastarentur Insulæ. Hæc Iulius, à quo decerpsit eadem Orosius lib. 5. cap. 10. Seneca præterea natur. lib. 2. cap. 30. memorat montem Æthnam aliquando suo multo igni ingentem vim arenæ vrentis effudisse, inuoluisseque diem puluere, populosque subita nocte terruisse, cum plurima fuissent tonitrua, & fulmina. Ita ille: vt autem prosequamur reliqua de Aethna, duo sunt ibi præter iam dicta miracula: cũ enim sit editissimus vndecumq; præruptis lateribus, in summo amœnissimus campestri planitie, iucundus est præcipue fontibus ibi quoq. scaturiẽtibus; ex Strabone, & Cicerone Leander, qui illud addit cineres ciectos ab Aethnæ incendijs apud Catanam in lapideam duritiem

aritiem conuersos: Sed redeamus ad Plinium.

EQ. Plinius eadem fere, quæ à Solino audiuimus, cōmemorat, sed aliquid diuersum habet: libro enim 2. cap. 106. In montium (inquit) miraculis ardet Aethna noctibus semper, tantoque æuo igniũ materiæ sufficit niualis hibernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens: sed & lib. 3. cap. 8. Mons (inquit) Aethna nocturnis mirus incendijs: crater eius patet ambitu stadiorum 20. fauilla Taurominium, & Catanam vsque peruenit feruens; fragor verò ad Maronem, & Gemellos colles.

PH. Eius igitur incendij causam Trogus lib. 4. sic adfert: Sicilia (inquit) est terra cauernosa, & fistulosa, quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vnde ignis concipitur. Intrinsecus sulphur habet, & bitumen, vbi ventus per spiramēta cauernarum incubuit diu luctatus, concipit ignem, sic Aethnæ durat incendium. Hæc ille. Motus ergo ventorum incendij causa est. Strabo etiam scribit, se in eius montis cacumine fuisse, & omnia diligentissime lustrasse. Feruntque in summo vertice mirabiles esse mutationes, interdum erumpente igneo flumine, aliquando vel flamma, vel obscuro fumo; id vero summam habet admirationem, quod illius ignis calor neque vllo frigore temperari, neq; frigus depellere potest: nostro vero æuo nihil fere præter obscurum vaporem ex eo monte erumpere visum est, vsque ad annum 1537. quo ignē euomuit, vt verisimile sit (quid quid dicant reliqui Philosophi) in ijs locis quædā esse tartari ostia, aut loca puniendis animabus destinata: quod & Surius tradidit comment. suo anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo septimo.

TH. Recte id dictum: nam ex B. Gregorio id probari potest, libro enim dialog. 4. cap. 30. commemorat Theodoricum Regem, quod Romanum Pontificem Ioannem in custodia occidisset, & Symmachum ferro interemisset, in Vulcani ollam feruentissimam fuisse in obitu suo ab ijsdem Martyribus proiectum, inspectante sancto quodam viro Lyparim Insulam incolente.

EQ. Pulchre hæc narrata sunt, sed adhuc optarim expressius ignis eius causam enarrari, præsertim ob tanta temporum interualla, quibus durat: Sanctus enim Augustinus lib. de Ciuit. Dei 21. cap. 4. admiratur tamdiu ignes huiusmodi perdurare, sic enim ille: Quidam notissimi Siciliæ mōtes, qui tanta diuturnitate temporis, atque vetustate vsque nunc, & deinceps flammis æstuant, atque integri perseuerant, satis idonei testes sunt, non omne, quod ardet, absumi. Hæc ille: quamobrem cum in suum vsque sæculum miretur perdurasse, longe magis nobis id admirationi esse debet, quandoquidem mille, ac ducenti fere anni accesserunt.

PH. Trogus rationem attulit, ſed ſane contractius, quam res ipſa expoſtulet, expreſſit: verum ſi libet Viuis ſententiam audire, ediſſeremus; is in ſcholio ad Auguſtini iam dictum caput quartum ſic habet: Montes in multis locis ardent; vt Aethna in Sicilia, & Hiera, quæ olim Theraſia prope Siciliam, in qua eſt collis nocturnas euomens flammas; tum etiam Aconocauma in Aethiopia; Veſuuius in Campania, & in Lycia Chymæra, & trans Herculis columnas quædam nocturnis incendijs conſpicua, quædam diurnis; alij ardentium faciem oſtendunt, vt iuxta Pygmæos, & prope Sybrotas in Africa: cauſam autem ardorum montium innumeri quæſierunt, mandaruntque litteris: plurimorum ſententia eſt, eſſe venas ſulphureas ſubterraneas, quæ cum latis cauernis ſpiritum admiſere, ex concuſſione illa ignis generatur, ſulphure fomenta ſuppeditante: ſic Aethna, ſic Veſuuius, & Gaurus Campaniæ ardent; quæ maxime regio ſulphur deſudat. Flatu vero agitato, incendia exiſtere vel hinc deprehendi poteſt, quod non omnibus ventis ardores illi proueniant; ſed ijs tantum ſpirantibus, qui ſubire per aduerſas ſpeluncas poſſint, vt in Aethna, Gauro, vel Africo: quumque ſulphur non ſemper ſuppetat, fit vt Aethnæ non ſint continua, quemadmodum nec Lyparæ Inſulæ, cuius ardorem deficere tradit Xenophanes, ſed anno ſeptimo redintegrari: Hæc ille.

TH. Surius homo & doctus, & pius eius rei rationem etiam adfert diſertiſſimis verbis in comment. anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſeptimo. Menſe Aprili (inquit) Aethna mons Siciliæ materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingentem ignis maſſam euomuit, quæ non repentino, ſed paſſim decidens colles, nemora, ſaxa, rupes, pagoſque duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vaſtauit; arbores, homines, & pecora magnis affecit cladibus; eius montis ignis ſulphureus interdiu obſcurum, & ſubnigrum, noctibus vero prorſus horrendum ſe ſpectantibus oſtendit. Ratio naturalis terribilis ignis huius à Philoſophis eiuſmodi adfertur, quod Sicilia intrinſecus in ipſis viſceribus ſit plane cauernoſa, & referta ſulphure, alumine, igne, aqua, & id rebus alijs ignem fouentibus. Porro ignis non poteſt eſſe ſine reſpiraculo, ſed vbique ſeſe exerit: inde fit, vt in Sicilia non paucæ reperiantur admodum calidæ thermæ. Cæterum ignis in cauernas ſeſe proripiens flammam excitat, quæ foras erumpere cupiens fumum, & igneos vomit globos, multiſque locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret; nonnumquam vero in ipſis terræ viſceribus tanta eſt ignis violentia, vt vna cum globis igneis, vel flammis, etiam

lapi-

lapides exustos, & arenam eijciat. Hæc ille: qui ſane luculenta hac ratiocinatione omnes reliquos in explicanda quæſita ratione ſuperaſſe videtur.

EQ. Ego vero cum ijs facile aſſentiar: addendum etiam puto, non ſolum in tartarearum pœnarum quaſi arram à Deo conſtitutos hos ignes, verum etiam vt homines metuant, cum animaduertant impietatibus puniendis eiuſmodi ſupplicia parata, eaque longe maiora eſſe in ipſis terræ viſceribus.

TH. Hoc ſane terribilius eſt perterrefaciendi genus: cum enim Dominus Moyſi daturus eſſet legem in excelſo Synai monte, ignibus, coruſcationibuſque vſus populum in legis timore continuit: ſic enim habetur Exodi 19. Cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clamorque buccinæ vehementius perſtrepebat, & timuit populus, qui erat in caſtris: totus autem mons Synai fumabat, eo quod deſcendiſſet Dominus Deus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo, quaſi de fornace; eratque omnis mons terribilis. Hæc ibi: quod etiam breuioribus verbis ſcriptum eſt Deutoron. cap. 4. Timere enim Dominum tunc didicit populus, cum acceſſit ad radices montis, qui ardebat vſque ad cælum, erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo; loquebaturque Dominus de medio ignis. Hactenus ibi: quod etiam repetitum videtur Deutoron. cap. 5. cum diceret populo Moyſes Dominum de medio ignis in monte locutum; atque ideo eos timuiſſe ignem. Et ſane ignis huiuſmodi omnium animos concutit, ac docet humanum genus extremum iudicij diem exhorreſcere, quo omnia igne ſoluentur 2. Petr. cap. 3. atque ita apertiſſimum fit, montes omnes ignem vomentes non fruſtra, neque caſu exortos, ſed à Deo ordinatos, vti ad extremum diem iudicij, ac propterea ad tartareas pœnas indicandas eos fuiſſe à Deo productos ſanctiſſimus Pion Presbyter docuit hora ſui martyrij, vt eſt apud Metaph. 11. Martij. Lipom. tomo 7.

EQ. Nemo pius vnquam de re hac dubitabit: attamen vt terrori ſunt accedentibus, ita quoque eadem diuina prouidentia effecit, vt nauigantibus, atque itinerantibus eorum ignium proſpectu noctu, præcipue viæ dirigantur: tenent enim illum excelſum locũ, nempe cacumina montium, vt vndequaque etiam nihil tale cogitantibus procul ſe conſpiciendos offerant, illo exemplo, quo Dei populus in deſerto per noctem in columna ignis ducatum habuit. Exod. cap. 13.

TH. Nec hoc ambigendum eſt: tanta eſt erga humanum genus Dei benignitas: ſed ſi velimus igneos montes enumerare, vt norit vnuſquiſque nullam eſſe orbis partem, in qua non ſint ad excitan-

dos vbique omnium animos erga Deum, qui aut terret ignibus; aut ſpem præbet bene agentibus, facile id præſtare poſſumus: ac vt proſequamur nobis confines Italiæ, Hiera Inſula eſt hodie Vulcani nomine celebrata, in ea collis nocturnas euomit flammas: ſed & in Strongyle dicta Inſula mons & alter, in altera etiam Lypara dicta, flammis celebres; ſed in Lypara liquidior flamma, cuius fumo, qui nam flaturi ſunt venti, in triduum prædicere incolæ traduntur. Plin. lib. 3. cap. 9.

EQ. Eſt etiam inſignis in Italia Veſuuius Campaniæ, ſed de illo nihil Plinius, quo ad conflagrationis miraculum ſcripſiſſe compertus eſt, præſaga forſan mente inde ſibi exitium futurum, vti vere ſe res habuit: id enim diuina diſpenſatione factum videtur, vt non ipſe ſcriberet, ſed morte potius experiretur: nec enim ea morte tum obijſſet, ſi Veſuuij conflagrationes iam antea prænouiſſet, quas vt incognitas perſcrutans occubuit: de hoc igitur Veſuuio Solin. cap. 40. ſic habet: Quod in Campania Veſuuius, in Sicilia Æthna, hoc in Lycia mons Chymæra eſt, mons nocturnis æſtibus fumum exhalans. Hæc ille: vnde compertum eſt, Solinum Plinio poſteriorem. Et ſane plus fumo celebris eſt, quam igne, atque eo fumo Plinius ſenior extinctus eſt: libet igitur ex eius nepote rei totius ſeriem hic attexere; is eſt Plinius iunior, ſcribit id omne, vti contigit, ad Cornelium Tacitum hiſtoricum, atque ita ſe habent eius verba: Erat auunculus Plinius Miſeni, claſſemque imperio præſens regebat: Calendis Nouembris, hora fere ſeptima mater mea indicat ei apparere nubem inuſitatam & magnitudine, & ſpecie: ſurgit ille, & vt è ſole ſolebat, frigida guſtata, iacens enim ſtudebat, popoſcit ſoleas, aſcendit locum, ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes incertum procul intuentibus ex quo monte (Veſuuium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur: cuius ſimilitudinem, & formam non alia magis arbor, quam pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco efflata in altum quibuſdam ramis diffundebatur: credo quia recenti ſpiritu euecta, dein ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinē vaneſcebat: candida interdū, interdum ſordida, & maculoſa, prout terram, cineremue ſuſtulerat. Magnum id, propiuſque noſcendum, vt eruditiſſimo viro viſum eſt. Quadriremem aſcendit, omnes illius mali motus, omnes figuras, vt deprehenderat oculis, dictauit, enotauitque. Iam nauibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior, & denſior, iam pumices etiam, nigrique, & ambuſti, & fracti igne lapides; iam vadum ſubitum, ruinaque montis littora obſtantia. Interim dum apud Pompeianū ſenior Plinius iam conſediſſet, è Veſuuio monte pluribus locis latiſſime flammæ, atque incendia reluce-

relucebant, quorum fulgor, & claritas tenebras noctis excipiebat. Area, ex qua dieta adibatur, ita iam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, vt si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Crebris, vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis nunc huc, nunc illuc abire, aut ferri videbantur. Sub dio rursus, quamquam leuium, exesorumque pumicum casus metuebatur, ceruicalia capitibus imposita linteis constringunt: id munimentum aduersus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior, densiorque, quam tamen faces multæ, variaque lumina soluebant. Deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulphuris alios in fugam vertunt; ipse vero Plinius duobus seruis innixus, statim concidit crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho interijt. Hæc ex iuniore Plinio. Vnde conijcitur, seniorem ipsum Vesuuium incendia non nouisse: alioqui cautius egisset, cum exoriri ea iam cognita persensisset ipso fumorum exordio.

PH. Fuere & alij, qui huius incendij insignem mentionem egerunt, quamquam Plinij non meminerint: Orosius enim lib. 7. cap. 9. Abruptum (inquit) tūc Vesuuij montis verticem magna profudisse incendia ferunt, torrentibusque flammarum vicina regionis cum vrbibus, hominibusque deleuisse. Hæc ille: quo auctore videtur colligi, tunc primum Vesuuium abruptum, ideo fuisse Plinio seniori incognitum incendium. Et sane Strabo lib. 5. fatetur nusquam fuisse traditum vllum Vesuuij incendium, nisi quod conijci potest à cineribus, & ambustis lapidibus monti circumstantibus, aliquando illis locis aliqua fuisse incendia. At cum aliunde, aliaque causa incendia esse potuerint, nihil certi habemus à cratere Vesuuij vmquam flammas prodijsse, vel ipso Strabone teste: Procopius autē sic habet bell. Gott. lib. 2. Vesuuius abest à Neapoli stadijs septuaginta, præcisusque vndique est; inferiora eius frequentibus siluis vmbrosa, superiora vero abrupta, & fere inuia; huius in montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita vt coniectari sat possit, in penitissima terræ hunc penetrare, ignemque ex infima parte existere, quiuis poterit conspicari, qui in eius voraginis supernum os procumbere ausit: vnde & flamma in semet confota altius excitatur: nulli tamen, qui ea in regione sunt, hominum negotiū exhibet: verumtamen aliquando sonitum mugienti similem is mons edidisse memoratur, ac non longe post cineris vim quandam ingentem emisisse, ac deprehendisse, qui illac iter facerent; ita vt nulla vitæ spes superesset: quandoquidem & quas domos contigisset, ad casum impulerit: quin & vento flante in remotissimas regiones is cinis delatus est. Aliqui memorant Constantinopolim vsque dela-

tum, ac perterruisse incolas adeo, vt annuæ preces eam ob causam fuerint institutæ. Sed & Tripolim Libyæ vsque delatum memorāt. Cum igitur in suam tantum regionem is cinis eructatur, omnium frugum iactura imminet. Est alioqui in ipso monte aer quidam nitidissimus, & suaptæ natura omnium saluberrimus, quo à medicis mittuntur, qui diutina tabe affecti sunt. Procopius ibidem lib. 3. addit aliquando cum cinere etiam lapides eructari; quandoque etiam flammas, quarum velut illuuie ignis vsque ad radices montis protenditur omnia absumens; sunt tamen ad montis infima aquæ potabiles. Zonaras quoque in Tito sic habet: Primo anno Titi, sub autumnum subito ingens in Campania incendium extitit: Vesuuius enim mons iuxta Neapolim copiosos ignis fontes continens in medio dumtaxat ardet, exteriora carent igni. Proinde cacumina in circuitu veterem altitudinem obtinent, medietate exusta, & depressa, vnde noctu flamma, interdiu fumus, alias maior, alias minor erumpit: aliquando etiam subito dehiscens cinerem, & saxa vi ventorum impulsa eiaculatur, & cum murmure resonat, ob spiracula non densa, sed rara, & libera, ac talis est Vesuuius. Tum autem immani tumultu, quasi montes inter se colliderent, subito exaudito, primum ingentia saxa exilierunt, deinde magnus ignis, & fumus immensus, vt sol occultaretur, & lux in tenebras cōuerteretur. Est & cineris vis ineffabilis effusa, quo in aere, terra, & mari dissipato, pisces, & volucres perierunt, & duo oppida Herculanum, & Pompeianum, populo in theatro considēte, sunt oppressa. Tantum porro cineris fuit, vt aliquantum etiam in Africam, in Ægyptum, & Syriam, ipsamque Romam perferretur. Hæc ille: Nicephorus quoque lib. 3. cap. 12. illam Vesuuij conflagrationem his verbis narrat: Sub Vespasiano mons Vesuuius ruptus tantum euomuit incendij, vt regionem proximam, ciuitatesq; vicinas prorsus sustulerit. Hactenus ille: qui auctor etiam primum ignem tum erupisse videtur sentire: ruptum enim, non autem patuisse incendij hiatum scribit cum Orosio. Sic ita deprehendimus post primam Vesuuij eructationem Plinij tempore fuisse alios euomitos ignes: nam quando restinxit ignem Vesuuij Sanctus Ianuarius sub Diocletiano, omnem fere Europam suis cineribus attigerat anno Domini 305. Alius deinde fuit emissus ignis Europam fere totam puluere contegens anno Domini 471. vt scribit Marcellinus Comes; recolit Illustrissimus, & Reuerendissimus Cardinalis Baronius 19. Septemb. Et ij ignes sunt, quos Procopius, & alij tradiderūt. Alios Vesuuij ignes audiui erupisse postea, sed quod valde memorabile est, illam Vesuuij eruptionem præcessere signa, quibus natura adnitebatur erumpere multos ante annos: terræmotus enim quæ-

què vicina, & adiacentia loca concussit viginti, & eo amplius antea annis, quo si non fuerat eruptio peracta, via tamen prostrata est; vt alio postea spirituũ nisu crater aperiretur. Id deprehendimus verbis Senecæ lib.6.c.1.quæ alias recoluimus,quãdo Regulo, & Virgilio Coss.Herculanũ, & Pompeianum oppida, quæ ad Vesuuij radices sita erant, cum alijs subiacentibus regionibus cladem, immo stragem perpessa vastata sunt: quo argumento firmius asserere non possumus, primã Vesuuij eruptionem fuisse,qua Plinius senior occubuit.

E Q. Ego & in eandem transeo sententiam,scilicet Straboni, & Plinio solertissimis scriptoribus incognita fuisse Vesuuij incendia,neque illis id fuisset occultum, si aliquando antea ille conflagrasse compertus fuisset; sed tunc primum hiatum aperuisse constat: nam & hoc nostro sæculo in Pasti Peruaci mons sponte sese aperuit,magnoque hiatu facto,lapidum plurimam emisit copiam, fumo multo præmisso.Petr.Hisp.p.5.cap.28.Vbi igitur,rupto Vesuuij cratere,flammæ eruperunt,postea etiam ad eadem incendia perfacilis fuit motus, cuiusmodi iam dictum est: nam & sub Benedicto II.Romano Pontifice tradit Platina ex Vesuuio ipso tantum ignem erupisse, vt loca circumquaque posita exusta sint. Cauendum tamen est nobis,ne hunc Campaniæ Vesuuium eundem putemus, qui est inter Alpes eminentissimus: adeo enim prærupis eminet lateribus,vt ascendentes sæpe pedibus,ac manibus reptent casus timore perculsi: in ipso vertice scatet fons,vnde Padi fluminis amplissimi Italici origo manat: hunc montem Vesulum dicunt. Leander de ortu Padi.

P H. Est igitur cum his commemorandus mons Idæus, de illo Mela lib.1.cap.6. Orientem (inquit) solem Idæus aliter, quam in alijs terris solet,aspicit: ostentãtur namque ex summo vertice eius spectantibus pæne à media nocte sparsi ignes passim micare, & vt lux appropinquat,ita coire,ac se coniungere videntur, donec magis,magisque collecti pauciores subinde, & vna ad postremũ flamma ardeant: ea cum diu clara,& incendio similis effulsit, cogit se, ac rotundat,& fit ingens globus,diu is quoque grãdis, & terris adnexus apparet,deinde paulatim decrescens,& quanto decrescit,eo clarior,fugat nouissime noctẽ,& cum die iam sol factus attollitur.

T H. Non videtur Mela asserere flammam vere esse manantẽ aliquo spiraculo,sed potius lumen tantum: nam de Athlante monte simile quidpiam referunt Solinus,& Plinius,ille quidem cap. 26. Mons Athlas (inquit) silet per diem vniuersus, nec sine horrore secretus est; lucet nocturnis ignibus. Hæc ille, cui concors est Plinius lib.6.cap.1. Athlantis (inquit) incolarum nemo interdiu cernitur,

est, vt interdiu plus humoris habeant terræ concauitates, quam no ctu. Propterea aliquibus etiam locis cum nec diu, nec noctu ignes accendantur, accenduntur tamen in tertia vigilia, ac quarta, vsq. ad solis exortum; quoniam pars illa noctis præ reliquis est humorum genitrix præcipua: atque ita fit, vt Olympus mons ille, qui in Aethiopia est ad mare rubrum (sunt enim multi Olympi montes, vt iam diximus) oriente sole, vsque ad quintam diei horam flammas emittat, vti testatur Manutius: non quia tum humores scaturire incipiant, sed quia per noctem collecti tum facile incendũtur. At quod ex Plinij lib. 2. cap. 83. enarratum est; tunc tantum interdiu ignis exarsit, collecta iam humorum copia; vnde tunc interdiu sic contingente euaporatione, flamma coruscauit.

TH. His rationibus illud consequitur, vt quamquã in Aethiopia, præcipue meridiana, numquam pluat, vnde humidior terra fieri solet; nihilominus huiusmodi montes etiam perpetuo ardentes sint: quoniam quod pluuijs alibi accidit, hoc in Aethiopia nocturni rores efficiunt: ac præterea ardor solis immensus tametsi terræ superficiem exurat, ad interiora tamen viscera humor pulsus compressius exprimitur, atque ideo pabulum ignibus præbet; vti Solini testimonio patet, is enim cap. 32. In Aethiopiæ (inquit) meridiana parte mons editus mari imminet, ingenito igni per æternum feruidus, & inquietus, iugis flagrantibus, inter quæ incendia iugis æstus. Hæc ille.

EQ. Hactenus commemorati sunt montes igniti, quos prisci scriptores tradidere, scriptisque commendarunt: at lustrato vndecumque orbe, plurimi nobis alij innotuere montes ijs omnibus longe feruentioribus incendijs celebrati, ac primum in nouo orbe, ad nouæ Hispaniæ vrbem, cui nomen Churultecal in prouincia Tascaltecal sublimis mons est, cuius summum verticem diu, noctuque fumus occupat globi, sphæræque rotunditatem seruans, nullisque ventorum flatibus dispergitur, ascendens vsque ad nubium altitudinẽ, celerrimeque in celsissimam sublimitatem fertur, non aliter atque sagitta. Haud dubie perpetuus ignis est, qui fumum illũ emittit; tametsi ignis ab hiatu non erumpat. Ferdin. Cortes. in secunda relatione, & 3. sed & iuxta Temistitan Mexicum primariam Peruaci vrbem mons est, in cuius verticem, leni tamen ascensu, quatuor leucis ascenditur. Hiatus, seu crater ibi est, qui ad passus mille patet; ex eo quotidie geminatis vicibus, ac noctu vehemens erumpit fumus, quem nec ventorum vis vlla valeat dissipare: quin globo integro seruato, in nubes vsque ascendit: quem fumum & ab igne latente promanare non est ambigendum. Alumnus Cortesij de Temistitan.

TH. Eo-

TH. Eodem orbe nouo circa prouinciam Ciapotulan in Mexicani regni ditione mons est eructans saxa tantæ amplitudinis, quãta sunt plaustra onusta; vbi eructata sunt, ardent, adeo vt vniuersus mons flagrare videatur. Deinde ab hoc monte alius abest circiter ducentum mill. pass. e quo ingens fumus manans recta in cælum tendit: neque enim illius latitudo minor esse potest bis mille pass. hoc est, ad leucæ dimidium: vt admirari hinc liceat, quam ingens sit hiatus, vnde fumus tantus prodit: atque ideo propter hiatus amplitudinem ignis non erumpit, sed in visceribus proximis non cohibitus, sed largiter alitus sponte retinetur. At, quod est præcipue commemorandum, ab ipso monte fluuius manat adeo feruidis aquis, vt ob ipsum solum feruorem tranari non possit. Petr. Aluarad. ad Cortesium.

EQ. Apud Indos quoque orientis plagæ ijdem ignes comperti sunt. Nam in Malucco Insula in Regis Ternatis ditione excelsus mons est frequentibus antris: ex ijs plurimus ignis in longum ductus, ac etiã fumus exhalatur, iactanturque ab imo tantæ amplitudinis saxa, quanta sunt, quibus ad molendum vtimur. Horror fragoris æquandus est cuicumque in toto orbe terrarum: propemodum enim tonitrua inde exaudiuntur, non minore strepitu, quã sit bombus ingentium bombardarum: eiusmodi vero ignis ater est, sicut & cineres, nil enim splendescit. Ita Balthassar Diaz ex Malacca 1556.

TH. Eiusdem cæli orientalis plaga sub eadem Regis Ternatis ditione Insula quoque est, de qua alias occasione alia egimus, cui nomen *del moro* proxime Tolo: mons ibi tanto fremitu ignem eructat, vt maximarum bombardarum crepitibus adæquetur, tanta cum caligine, vt nocti comparetur; cinerum quoque tanta copia, vt illius pondere domus collapsæ sint, arbores in triennium diuulsis ramis sterilescerent, cinerum aggeribus congestis, omnia itinera facta imperuia, & adæquata ita omnia sunt, vt quacumque quis velit, sibi viam possit sponte dirigere; enecata omnia animantia, tum fame, tum tabe; quin & aquæ prius omnes potabiles in amaras versæ sunt; ex eodem Balthassare Diaz ex Malacca 1556.

EQ. Sed & in Iauæ maioris proxima Insula, cui nomen Nucopora, ab ipsius mediterraneis montibus perpetuus ignis manat, vti testatur Odoardus Barbosa, & Ioannes Gaetanus Castulonensis.

PH. Omisimus & alios montes orbis noui: nam in prouincia Quahutemallan duo sunt montes inuicem duas ad leucas proximi, ex vtroque ignis manat: &, quod est commemoratione dignum, cũ eructatur ignis, tremunt vterque. Petr. Hispal. p. 5. cap. 23. Sed & in Peruaco eiusdem orbis ex monte Nanauata è pluribus specubus

ignis manat: at ex vno fluit aqua feruens, è qua sal conficitur. Petr. Hisp. p. 5. cap. 31. Eodem quoque Peruaco in vico Molahalo mós ignem vomit, nec vno, atque altero die, sed diebus pluribus lapides cineresque eructans, quibus multa oppida oppressa sunt. Petr. Hisp. p. 5. cap. 33.

T H. Et quamquam de Africæ montibus nonnullis iam disseruimus, adhuc tamen succurrit mihi commemorare alios ignem vomentes. Mons enim Guazeual ex amplissimo hiatu perpetuum ignem vomit, qui statim obuia quæque sua vi absumat. Leonius p. 3. Sed de montibus igniuomis satis.

E Q. Non fuerit nobis ad ratiocinandum minus argumētum, si orationem nostram conuertamus ad montium vertices, quibus amœnitas perincunda est; scatentque inde non ignes, sed fontes, aut laci: atque in primis post illos montes, quos antea commemo rauimus esse in Balaxiam, & Pallene occurrit mons Chindaculle: iacet is penes lacum Vener in Ostrogottorum ditione, in tantamque surgit celsitudinem, vt quadraginta mill. pass. conspiciatur: ad eumque vndequaque adnauigatur, quod portum eximium eius radices præbeant; vertex eius adeo amœnus est, arborum fructiferarum ordinibus egregijs consitus: vt præter id, quod omnium fructuum, etiam olerum genera ibidem sapidissima nascuntur sponte, absque hominum cultura, etiam auium concentus audiuntur, vt quasi paradisus quidam censeatur, vt habet Olaus libro secundo cap. 20.

P H. Has ob res commendandus est mirum in modum mons alter, de quo Strabo lib. 11. in Bactriana Sisimitra saxeus mons est, qui erigitur in altitudinem stadiorum quindecim: ambitus vero eius est ad lxxx. In ipso eius vertice amœnus campus patet frugifer, adeo vt captus dulcedine loci Alexander sit ibi splendide Regio more epulatus, ducta in vxorem Rossiana Ossiartis filia. Hæc à Strabone.

T H. Si de huiusmodi amœnitate disserere libet, pluribus præstat reminisci de monte Thabor: is enim Iudææ est, & excelsus, vel ipsa Euangelica scriptura teste; ibi enim Christus Dominus longe nobilius epulatus est, quam Alexander profanus in commemorato monte. Cum enim assumpsisset Petrum, Iacobum, & Ioannem, ibi facies eius resplenduit sicut sol; adeo vt dulcedine captus Petrus sibi eum locum in perpetuum habitaculum deligeret, dicens: Domine, bonum est nos hic esse, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum. Quis enim vmquā id mēte assequi valeat, quāta animi voluptas, quāta spiritus suauitas Apostolis fuerit, Christi facie perinde, vt solis lumine coruscante

con-

conspecta! Absorpti enim tanta suauitate omnino sunt: atque ita fit, vt tunc mons ille hac re omnes, quotquot orbis vniuersus complectitur, montes antecelleret. Hæc à Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9. 2. Petr. cap. 1.

E Q. Sed ò vtinam hunc montem vel procul conspicere liceret nobis, vt tāti mysterij dum oculis carneis locum spectaremus, excitaretur & mens, erigereturque ad contemplationem superni alterius montis, qui in cælis est, in quem aliquando hac carne exuti conscendendi desiderio teneamur: vana enim omnia reliqua sunt ei, cui vnus Christus pro summis delicijs sit: Vanitas enim vanitatum, & omnia vanitas, dicebat sapiens Ecclesiastes.

P H. Ita sane est, & nos quidquid nostris sermonibus efficere adnitimur, huc tendit, vt Christi gloriā prædicemus: atque si admirāda sunt hæc terrestria eius opera, quāta sunt illa, quæ postea speramus, quæ præparauit ipse omnium Dominus se diligentibus, eiusque præcepta seruantibus, inque eius integra fide cum Ecclesia Catholica perseuerantibus! Quidquid igitur admiramur hic, spem rerum futurarum in nobis fouet: ideoque & de montibus, quorum vertices non ignem, sed aquam emittunt, non paruum est ratiocinandi argumentum. Est equidem memorabile in excelsorum montium verticibus scatere fontes, sed admirabilius, si ex tanta celsitudine sequantur suppositi maris naturam: Nam in Hibernia Connachia in excelso monte fons est, qui cum supposito mari bis in die naturali deficit, bisque exundat. Ortellius in Hibernia. Esse autem fontes in verticibus montium tradit Solinus capite 58. In Fortunatis (inquit) Insulis, quarum primæ videlicet nomen est Ombrion, ædificia nec sunt, nec fuerunt: iuga montium stagnis madescunt; quod expressius habet Plin. lib. 6. cap. 32. Iuba tradit de Fortunatis Insulis primam vocari Ombrion, nullis ædificiorum vestigijs habere in montibus stagnum, arboribus similes ferulæ, ex quibus aqua exprimatur, ex nigris amara, ex candidioribus potui iucūda.

E Q. Strabo lib. 12. alium montem commemorat Cabyræ Armeniæ proximum, qui cum totus saxeus sit præruptis vndique lateribus, in summo vertice fontem habet plurimam aquam scatentē, cum nihilominus fluuium etiam à radicibus mittat. Commemorandum æque est, quod in Scotia occurrit ad ostium Forteæ fluminis medio mari: ibi enim altissimus scopulus est, è cuius summo vertice largissimus aquæ dulcis fons scaturit, vt ita mirari oporteat è mari dulcem, largumque fontem manare, & ex aridissimi, altissimique scopuli vertice largas fluere aquas: id recolit Ortellius in Scotia. Sed & in Histriæ monte, cui nomen mons maior, cum

altiſsimus ſit, in ſummo vertice exorientem fontem vberrimum habet. Ortellius in Hiſtria.

PH. In Africa quoque (alioqui imbribus, ac aquis expers cum ſit) in Æthiopico quodam regno, cui nomen Fatigar, mons eſt editus, cuius in ſummo vertice lacus patet ambitu duodecim mill. paſſ. Franciſ. Aluarez; ſicut in orbe quoque nouo in Hiſpaniola Inſula ipſo ſummo montis cacumine lacus eſt trium millium paſſuũ ambitu patens, piſcium eximiorum copiam præbens. Petr. Mart. in ſumm. Et in Italia iam pridem dicebamus in Gargani Apuliæ montis cacumine lacum eſſe non iſto minorem tum amplitudine, tum piſcium copia: nos ipſi vidimus magna cum voluptate, præſertim cum mons ille, qua in Apuliam vergit parte, totus ſaxeus ſit. Sed iſtas adeo admirandas aquarum è montibus ſcaturigines ſuperauit illa, quam Dion, Xyphilinus ve commemorauit in Antonino Pio. Montis enim vertex diductus in continenti terra maritimum fluctum euomuit, ſpumamque puri, & limpidi maris procul inde in terram proiecit. Hæc ille.

TH. Sunt hæc naturæ miracula, at homini Deo vere famulanti non hic, aut ille mons quærendus eſt ob aquarum voluptatem: quocumque enim in monte ſcaturigines excitabit, vimque naturæ inferre facile poterit: ſicut S. Benedictum egiſſe compertum eſt, vti alias paucis diximus, nunc dicendum eſt pluribus. Is ob ſeceſſum in obſequio Dei cum plura monaſteria conſtruenda iuſſiſſet, ſummis rupium verticibus ea locauerat, vt longius à mundo, quem deſerendum ſibi monachi elegerant, abeſſent; atque etiam vt ieiunij meritum augeretur, cum procul, atque ab imis montium radicibus in cacumina ſummo labore aqua ferenda eſſet: ob eum igitur laborem conqueſti aliquando monachi ſunt, qui Caſſinum montem incolebant. Ille vero, oratione ſeorſum facta, ibique petras tres in ſanctæ Trinitatis ſignum collocans, iuſſit eos inde haurire; qui accedentes fontem excauantes compererunt tantam aquæ ſcaturiginem, vt nunc vſque adeo vbertim defluat, vt à ſummo montis cacumine vſque ad ima deriuetur: vti teſtatur diſcipulus beati Benedicti Gordianus in vita S. Placidi circiter principium, & ex eo excerpſit S. Gregorius dialog. lib. 2. cap. 5. Nec hoc tantum poteſt Dei ſeruus, vt in ſummo montium aquarum ſcaturigines excitet; verum & ipſos montes transferre permittitur, ſi vel tantam fidem quis habeat, quantum eſt granum ſinapis, vt promiſit expreſſis verbis Dominus noſter Matth. 17.

EQ. Id feciſſe nõnullos litteris proditũ eſt: nam Gregorius Neocæſarienſis id fide feruenti præſtitit. Sanctus enim Hieronymus lib. de viris illuſtribus ſic habet: Cum Eccleſia in quodam loco arctiſſi-

mo

mo inter montem, & fluuium posito construi deberet, & spatium sufficiens non esset, ipso sancto in orationibus pernoctante, mane facto inuenta est rupes tanto spatio loco cessisse, quantum erat competens pro Ecclesia fabricanda: eadem etiam tradit Ruffinus in translatione Ecclesiasticæ historiæ Eusebij lib. 7. cap. 24.

PH. Id etiam habet Gregorius Nyssenus in vita ipsius Thaumaturgi Gregorij: habet etiam Nicephorus lib. 6. cap. 17. Neque fuit inane, aut inutile miraculum, sed longe magis ad Christi gloriam profecit: Sacerdotem enim idolatram conuertit huiusmodi miraculo, qui relictis genere, domo, vxore, possessionibus, filijs, amicis, Sacerdotio, focis, & penatibus, ad fidem conuersus est, vti idē Gregorius Nyssenus testatur.

EQ. Post hoc omnibus sæculis commemorandum Thaumaturgi miraculum succurrit mihi & aliud non prætermittendum, quod narrat Marcus Polus lib. 1. cap. 8. Babyloniorum enim Imperator totus in eam rem incumbebat, vt Christiana religio ab suæ ditionis finibus eijceretur; accitis igitur Christianis proposuit oportere eos vel propriæ fidei signum aliquod edere; aut loco cedere, ac solum vertere. Montem enim illis esse transferendum, quod sic dictent Christi dogmata: absterrita tota Christiana plebs miracula faciendi virtutem apud se non agnoscens mœsta cœpit esse: dediti igitur omnes orationibus, ac ieiunijs obtinuerunt à Domino, vt eorum Episcopus moneretur, quid agendum. Fuerat igitur is à Deo monitus Cerdonem quærendum inter eos, eiusque opera, virtuteque tantum miraculum per Dei gratiam perficiendum esse. Erat is Cerdo castitatis, humilitatisque egregiæ: nam oculum sibi eruerat ob simplicem Euãgelicam litteram, cum carnis incentiua, oculo causam præbente, aliquando persensisset. Quæsitus igitur, & inuentus Cerdo, quamquam ad se pertinere, neque apud se esse edendi miracula virtutem intelligeret, attamen omnium precibus adactus ostenso ab Imperatore monti iussit, vt alio se transferret in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis; & translatus est. Quo miraculo Imperator cum plurimis ciuibus Christi fidem susceperunt; eoque loci dies festus præscriptus est in huius miraculi memoriam. Hæc ipsa quamquam sint apud Marcum Polum, est tamen penes me liber ante annos trecentos manu scriptus, qui inscriptus est, De initijs Regnorum, in quo hæc quoque historia prolixioribus verbis conscripta est, contigisseque asserit sub Gregorio decimo. Tum enim Marcus Polus in Asia vlteriore degebat, Venetorum nomine orator, assentiente Romano Pontifice. Ex ijs igitur patet, montes ipsos parere Dei seruis: atque ideo parum est homini Deum timenti in montibus esse, aut plano, saxeis,

an fructiferis, ignitis, an aquis scatētibus montibus, fides vera vbique tuta est; & vbique ei suppetunt omnia. Sed ad reliqua transeamus.

PH. Montium materias sulphureas, aqueas, & saxeas prosecuti sumus, nunc non est importunum alia genera commemorare. Montes enim salis integri comperti sunt, vt est apud Pliniū his verbis: Sunt & montes natiui salis, vt in Indis Oromenus, in quo lapidicinarum modo cæditur renascens; maiusque Regum vectigal ex eo est, quam ex auro, atque margaritis. Nec hoc differt ab ijs, quæ tradit Solin. cap. 30. Amantes (inquit) gens Africæ salibus domos extruunt, quos in modum cautium è montibus excitatas ad vsum ædium cæmentitijs nectunt struibus: tanta ibi huiusce venæ copia est, vt tecta faciant è salinis.

EQ. In Arabia sunt præcipui huiusmodi montes: Plin. enim lib. 31. tradit Carrhis Arabiæ oppido muros, domosque massis salis facere, aqua ferruminantes: quod & Isidorus lib. 16. cap. 2. scripsit his verbis: Salis montes natiui sunt, in quibus ferro cæditur vt lapis renascens in agris tantæ alicubi duritie, vt muros, domosque massis salis faciant, sicut in Arabia.

TH. Nostro quoque cælo hæc narrantur: Olaus enim lib. 13. cap. 5. scribit in Polonia excelsos montes esse salis lapidibus constantes, præsertim in Vielisca, atque Bothna, ibique fodinas lapidicinarum modo esse: seque eas conspexisse anno Domini 1528. in tanta fodinarū altitudine, vt scalis quinquaginta accessus daretur.

EQ. In Hispaniæ quoque Alpibus circa Iberum Marcus Cato libris de originibus scriptum reliquit, montem ex sale mero esse, ac quantum demas, tantum accrescere; quod annotauit Aulus Gellius noctium Atticarum lib. 2. cap. 22.

PH. Accedunt ijs montibus montes magnetici: cuiusmodi in Cantabria esse testatur Plin. lib. 34. cap. 14. Magnes (inquit) in Cantabria nascitur, non ille magnes verus caute continua, sed sparsa bubbatione, ferri vtique inficit aciem, vt magnes. Accedit ad hæc, quod tradit Viues in Scholio ad S. Augus̄t. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. his verbis: Narrant nautæ nostrates in ima India esse maritimas cautes magneticas, quæ medio cursu nauigia, si quid sit in eis ferri, vel clauus vnus, sistant, detineant, attrahant. Idcirco, qui illac sunt præternauigaturi, postes nauium ligneis clauis solitos compingere. Hæc ille.

EQ. Est præterea commemorandum, quod habet Plin. lib. 2. c. 96. scribit enim iuxta flumen Indum duos esse montes, alteri naturam esse magneticam, vt ferrum omne teneat, alteri cōtra, scilicet respuat: Itaque (inquit) si claui in calceamento sint, vestigia auel-

li in altero non posse, in altero sisti. Propterea non caret fide, montes esse iuxta Caspios, quibus ea vis sit, vt quidquid ferri accedat, ad se trahant, sagittas, atque alia eiusmodi ferrea instrumenta. Id tradunt Apostolici Legati Dominicani de reb. Tartar. lib. 1. cap. 10. quibus accedit, quod apud Tartaros montes huiusmodi exercitum ferreis armis munitum non liberum proficisci in proximo permittunt: arma enim quælibet ferrea, ac quidquid ferreum est, trahũt, ac retinent. Ioannes Apostolicus Legatus, qui illud præterea addit, ex ijs demum montibus oriente sole, permotis vaporibus, atq. occultis meatibus erumpente spiritu adeo ingentes strepitus, sonitusque exaudiri, vt sustineri à quouis homine non possint: nam fragoris maximi vi plurimi exanimantur: atque ideo incolæ defossis antris subterraneis vitam degunt. Idem Ioannes Legatus. Vinc. histor. libro trigesimo primo, capite duodecimo. Sed de magneticis montibus hactenus.

P H. Et de alijs montibus æquæ est mirandum, in Peruaco scilicet promontorio S. Helenæ picem fluere fontis modo, vt annotat Petr. Hispal. p. 5. cap. 25.

E Q. Memorabilius est, quod quandoque montes homini longæuitatis causa sunt, quandoque vero vitæ breuioris, cuiusmodi iã de monte Atho diximus, quo incolæ duplo longæuiores fuere, quã reliqui homines: quod etiam monti Tmolo feliciter contigit: nam in illius cacumine, quod vocant Tempsin CL. annis viuere Mutianus auctor est, vti commemorat Plin. lib. 7. cap. 48.

P H. Id sane accidit ob depurati aeris haustum: inde enim humorum in homine, & elementorum æqualitas, leuitas, ac salubritas contrahitur: vnde longæuitas sequitur, nisi adeo leuis, atque absque humore vllo sit aer, cuiusmodi iam disseruimus de mõte Olympo, in cuius verticem ascendentes spongias aqua infusas ore ferunt, ac naribus admouent, ne inanitate aeris illius deficiant: vt S. Augustinus nos docuit. Illo igitur aere homo non viuit, nulla quidem aeris infectione, sed tenuitate nimia, de quo iam antea diximus.

At in Ægypto in regno Fatigar mirum est ibi montem excelsum esse, in quo quadrupedes viuant, ac reliqua animantia, cum solus homo ibi quinto die moriatur, vti tradit Franciscus Aluarez cap. 118. Neque tamen id cõtingit in qualibet montis eius parte, sed in quadam tantum, vt sic pateat, infectum halitum trahere lethales spiritus, sicuti in antris, & specubus aliquando disseruimus: & sicut apud Volaterram vallis est, quam ob tetrum odorem itinerantes omnes deuitant; quandoquidem adeo fœtidus est odor, vt superuolantes aues interimat. Leander in Etruria.

TH. Sæpe

TH. Sæpe etiam audiui, ac legi, montes sponte aperiri, ac dehiscere: optarim rei veritatem, ac causam perdiscere.

EQ. Mons ingens in Burgundia à proximo monte dehiscens, vallesque proximas coarctans multa agricolarum millia oppressit, vt VVernerus in fasciculo refert, ac per multa milliaria se diffundens rursum quinque hominum millia suffocauit: ac tandè mirandum in modum alijs montibus accessit. Append. Vincent. anno circiter 1230. Naucl. gener. 41. sub finem. Sed & apud lacum Benacũ, non procul à Salodio magnum in modum se aperiens ad imum dehiscere visus est mons anno Domini 1457. vt Matthæus Palmerius tradit: sicut è contra, plures montes sponte in vnum coisse memorantur: id enim accidisse in eremo Sabæ ex terræmotu anno Domini circa 734. scribit Theophanes Isaurus apud Anastasium Bibliothecarium. Sed omnibus vetustior Seneca natur. lib. 6. cap. 25. memorat aliquando Ossam Olympo cohæsisse, deinde terrarũ motu recessisse, & scissam vnius magnitudinē mōtis in duas partes. Ita ille.

TH. Sane contingunt montibus plura, quæ sunt commemoratione digna: Nam quid audiri potest, aut legi magis admirandum, quam quod de Cyrenaica rupe traditur? Mela enim lib. 1. cap. 4. Ad Catabathmon (inquit) Cyrenaica prouincia est Africæ pars, in eaque rupes est quædam, ac fons solis appellatus, quæ cum hominũ manu attingitur, fons immodicus exurgit, arenas quasi agens sic fruit, vt æquor fluctibus: quod & apud Plinium legi lib. 2. cap. 45. In Cyrenaica (inquit) prouincia rupes quædam, si attrectetur hominis manu, cōfestim Austro voluente arenas mittit: quæ alias occasione alià commemorauimus.

PH. Est quoque commemorandum, montes aliquot vmbram non reddere, vt ratio fert aliorum montium: id præcipue mirum in monte Maleo, de quo iam diximus ex Solino cap. 53. Vltra Polymbrotum (inquit) mons Maleus, in quo vmbræ hyeme in Septētrionem, æstate in Austrum cadunt vicissitudine hac durante senis mensibus: auctor est Betho, cui congruit Plin. lib. 2. cap. 73. In Indiæ gente Oretum mōs est Maleus nomine, iuxtà quē vmbræ æstate in Austrum, hyeme in Septentrionem iaciuntur: sed & lib. 6. cap. 19. A Palymbrotis (inquit) in interiore situ Monedes, & Suari, quorum mons Maleus, in quo vmbræ ad Septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrum per senos menses. Bethon auctor est.

EQ. Nec prætermittendum, quod duo montes se mutuo collíserint; Plin. enim lib. 2. cap. 83. factum est semel, quod equidem in Hetruscæ disciplinæ voluminibus inueni, ingens terrarum portentum L. Marcio. Sex. Iulio Coss. in agro Mutinensi: namque montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes, recedentes-

denteſque, inter eos flamma, fumoque exeunte interdiu, ſpectante è via Aemilia magna Equitum Romanorum, familiarumque, & viatorum multitudine. Eo concurſu villæ omnes eliſæ, animalia permulta, quæ intra fuerant, exanimata ſunt. Eadem Fulgoſ. lib. 1. de prodigijs.

PH. Et illud quoque commemorandum, montes ablatos, vel abſorptos, vel in planum campum redactos. In Campano enim ſinu mons Epopon, cum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri æquatus eſt planicie; & alio quodam terræmotu, prouolutis montibus, Inſula Prochyta extitit: Plin. lib. 2. cap. 88. Quibus accedit, quod idem Plinius tradit lib. 2. cap. 91. Montes abſorptos, atque à terra deuoratos, Cybotum ſcilicet altiſſimum montem cum oppido Curite, Sipylum montem in Magneſia, atque in Aethiopia Phegium iugum excelſiſſimum.

TH. Id accidit etiam Leonis Imperatoris tempore, quod ſcribit Euagrius lib. 2. cap. 14. ex priſco eius temporis hiſtorico: Conſtantinopoli, & in Bithynia adeo ingentes pluuias ad tres, aut quatuor dies extitiſſe, inſtarque fluuiorum de cælo præcipitatas, inſuperque montes illarum violentia in planiciem fuiſſe depreſſos cum pagis; quod etiam tradit Niceph. lib. 15. cap. 20. Vt autem montes in planiciẽ depreſſi fuerunt, alibi contrario oppre è planis montes huiuſmodi pluuiæ effecerunt: nam in Boana lacu, qui non longe abeſt à Nicomedia, ob crebram ſordidæ cuiuſque generis materiam in eum congeſtam collium modo Inſulæ factæ ſunt, vti Euagrius, & Nicephorus ibidem teſtati ſunt, noſque alias etiam diximus.

EQ. Simile quiddã ſub Theodoſio quoque contigerat, vt montes, qui non erant, repente aſſurgerent. Illo enim immaniſſimo terræmotu, qui ſub ipſo Theodoſio totum fere orbem concuſſerat, aggeres derepente in ingentes montes fuiſſe conformatos tradit Niceph. lib. 14. cap. 46. ſicut in Saxonia ſponte collis ſex millia paſſ. longus emerſit Imperatoris Lotharij anno octauo. Fulg. lib. 1. de drodig. Sed & in Italia ex hiatu aſſurrexiſſe mons memoratur in Tripergola Campaniæ, qui patet 4. paſſ. mill. Sed & Aſtrunus mons etiam repente emerſiſſe perhibetur. Leander in Campania.

PH. Nec prætermittendum videtur, alicubi montes à proximis conuallibus natura contraria eſſe, vt in Tumbez Peruaci; planis enim numquam pluit, numquam ningit, neque fulgura fiunt: at in montibus proximis pluit, ningit plurimum. Petr. Hiſpal. p. 5. cap. 15. quin cum vallium campeſtria hyemem habeant, in mõtanis ver floret, tepente cælo, vt eodem capite idem Hiſpal. commemorat.

EQ. E mon-

EQ. E montibus quoque non paruum solet imminere periculum ab occulta quadam ventorum vi: non enim de ea loquor ventorum aereorum immanitate, qui in montibus flantes hominibus magno discrimini sunt: sed de spiritu quodam ab antris montium exhalante: cuiusmodi Vinc. hist. lib.37. cap.24. cum Tartarorum regiones describeret, commemorat montem ibi non admodum excelsum antrum habere, ex quo tantus hyeme ventorum spiritus exhalat, vt illac transeuntibus euidentissimum naufragandi discrimen immineat; æstate vero erumpunt inde venti quidem, non tamen tanto fragore, neque periculo. Eadem Olaus lib.2. cap.4.

TH. Contrarius mons est in Nouergia excelsus, cui nomen Monachus (nec id abs re) quandoquidem monachi formam gerit: eminet summo vertice, sicut homini ab humeris eminet caput: deinde sub humeris rupes abscinditur efficiens cuculli monachalis formam: reliquum vero, quod à cucullo ad imum montis superest, referre videtur monachalis vestis ad talos vsque partem. Mirum huic monti est à natura inditum, vt radicibus trãquillissimum efficiat portum; quem si quis non ingrediatur, sed alto proximo mari sese commiserit, naufragandi discrimen euidentissimum incurrit. Loco igitur asyli mons Monachus habendus est: eumque natura excelsum fecit, vt procul à nauigantibus, ac periclitantibus conspiciatur, & adeatur. Olaus lib.2. cap. 5.

EQ. Nec id immerito, nam montes Dei qui sunt, nisi prædicatores Dei, vt docet sanctus Augustinus super Psalmum 35. & super Psal. 39. clari quique & magni Ecclesiæ spirituales viri, magni soliditate, non tumore? Ad hos igitur, quasi ad asylum in naufragij periculis recurrendum est, quos Dei lumen illustrat.

PH. Acute sane ducta translatio: sed redeamus ad montium naturas: & de eorum etiam longitudine agamus: nam adeo in longum porrigi comperti sunt montes Peruaci, vt in eis via quædam extructa comperiatur perpetuo ducens à Quito ad Cuzo, calce, ac lapidibus strata, lata pedes 25. excisa marmore, podijs hinc, inde extructis in longum ad leucas 600. Italica scilicet milliaria bis mille, & vltra, opus id & pyramides Ægyptias, & quælibet Romanorum ædificia superat. Petr. Hispal. p. 5. cap.25.

TH. Non est adeo mirum iuga montium vallium planiciem imitari, sed mirum est, quod tantus in illis sumptus fuerit erogatus: verum magis admiror in iugis montium naues profunde defossas compertas fuisse, cuiusmodi sese vidisse testatur Fulgosus, effosso monte, qui à mari distaret cubitis centum. Terra enim plurima è monte excauata, comperta est nauis humore absumpta propemodum cum instrumentis omnibus ferreis, cum quadraginta

hominum cadaueribus, ossibus exsiccatis anno Domini 1460. Eadem retulit Petr. Hispal. p.2. cap. 11. Idque ex diluuio accidisse putandum est, quo omnium locorum facies immutatæ sunt, valles in montes, montesque in valles depressi. Qua ex re illud accidit, vt in pago Zichen apud Traiectum ad Mosam eruantur à terræ visceribus lapides, in quibus sunt conchilia redacta in duritiem lapideam, & ossa animantium, vt tradit Gregorius Bruin in Traiecto ad Mosam. Idem accidit iuxta Veronam. Idem Bruin in Verona.

PH. Id certe quo ad nauim cótingere potuit vel ex ingentium maritimorum fluctuum tumore, quo nauis in proximos colles fuerit eiecta fluxu, refluxu vero non redierit. Nam apud Epidaurum Hilarionis tempore naues à præruptis montium cacuminibus pependisse ob tumorem maritimum testatur Hieronymus in eius vita:& nauigia super tecta domorum constitisse disseruimus in colloquio de mari. Niceph. lib.9. cap. 35. Potuit etiam nauis extra mare in littore iacuisse: atque è mari euomitione cinerum, ac pumicum tanta copia emissa, vt montis fere modo eam oppresserit, sicut apud Puteolos, lacumque Auernum pumicei montes aggesta confecti sunt: vicique ibidem adhuc sepulti iacent:nam & qui ab eo casu ereptus est puer, homo mihi narrauit.

TH. Antequam hinc abeamus,quasi colophonem addere libet ex Clemente Alexandrino rem sane commemorandam: ille enim stromat. lib. 6. Ij (inquit) qui composuere Persica, referunt tres montes in longo campo deinceps esse positos, eos autem, qui locum transmittunt, cum ad primum quidem montem peruenerint, audire vocem confusam, veluti clamantium non paucorum milliũ hominum,perinde ac si essent in acie: ad medium autem cum venerint,maiorem simul,& euidentiorẽ strepitum apprehendere;tandẽ autem audire in fine canentes, perinde atque vicissent. Cuiusuis autem soni causa est,vt existimo, & locorum leuitas,& concauitas: reiectus itaque, qui ingressus est spiritus, in eundem locum procedens, sonat vehementius. Hæc ille.

EQ. Et ille est memorabilis mons in maiore Polonia prope Suenum oppidum, vbi res incredibilis ollæ, amphoræ, cacabi, & aliarum figurarum vasa fictilia, sponte nascuntur, & sub terra effodiuntur mollia, sed mox in aerem prolata durescunt. Cromer. Polon. descript. lib. 1.

PH. Supersunt & alia iure de montibus commemoranda,nam in monte Corina Cretæ,vti alias diximus occasione alia, nulla musca, neque mel ibi natum, alibi muscæ attingunt, vt ex alijs auctoribus Bocatius tradit. Et mons Cariæ Laternus scorpiones habet, qui indigenas periment, hospites non lædunt, eodẽ Bocatio teste.

Quin ille est memorandus etiam mons Olysippo Hispaniæ, quo equæ, Fauonio flante, prægnantes redduntur, vt Bocatius probat, quod etiam diximus in quadrupedibus.

TH. Et mons Climax Æthiopiæ est secus rubrum mare; quo fœminæ prolixis barbis degunt, quæ tigres, pardosq. sibi obsequentes ad venationem habent; sed & in monte Milo homines degunt auersis plantis, qui & octonos digitos in pedibus habent, vt memorat Bocatius.

EQ. Est etiam memorandus mons Tilarus eo nomine illustris, quod centum, & eo amplius fontes habeat. Mons quoque Vranius non procul à Chalcedone fontem habet olei, cui volentem propinquum fieri nudum esse oportet: hausto igitur oleo, augetur magis; est quoque ibi lapis, qui æstate flammam emittit, hyeme autẽ pro flamma gelidissimam aquam, Bocatio teste. Sed & Fesulanus mons lapides habet plumbeos, qui si excidantur, breui nouis incrementis instaurantur, quod & Bocatius adnotat. Optarim autem nostro hoc cælo reperiri montem illum, cui nomen est Maul in Britannia, cuius in radicibus lacus est, cuius aquæ adeo animalia fessa restaurant, vt nullo videantur attrita labore, quod & Bocatius scripsit. Sed abeamus.

SINGVLARES PROPRIETATES LOCORVM AC TERRARVM QVARVMDAM COLLOQVIVM

DECIMVM SEPTIMVM

PHILOSOPHVS. VÆ est subobscura hæc fornix, in tantam amplitudinem concamerata, ac ferme subterranea?

EQ. Non aliam ob causam constructa, quam ad æstum euitãdum, & cum propemodum subterranea sit, illud adnixus sum, vt in eã nullum animal ingrediatur, reptile præsertim, atque insectum, quibus huiusmodi loca scatere solent magno nostro incommodo.

TH. Qui id fieri potuit, vt nullum animal hunc vnum locum ingrediatur?

EQ. Pauimenti, quod videtis, atque incrustationis ratione: nã è Thracia aduectum quendam puluerem plurimum effudi; quem omnia

omnia animantia effugiunt: idque auctore Aristotele perdidici de admirandis cap.115. sic enim ille. In Thraciæ Chalcide, quæ proxima est Olyntho, locus est paulo maior area, Cantharolethrum dicitur, interfector scilicet scarabæorum: in hunc locum quodcumque perueniat animal, loci abhorrescentia discedit, incolume tamen; at solus scarabæus nequit discedere, sed locum circũambiens, & vagans fame denique moritur. Hæc ibi: quod & in Gallia quodam quoque loco compertum auctores tradunt: nam prope vrbem Grationopolim turris vetusta est, quæ araneas non patitur, neque aliud venenosum: quin, si aliquid in eam inferatur, statim moritur; quod & in Hiberniæ Insula Islandia contingit. Fulgo. lib.1. cap.6. Quin & Ipra Flandriæ vrbe idem est compertum: nam turris ibi est, qua nec aranea, nec tela eius vlla vmquam visa est, vt tradit Georgius Bruin in Ipra.

PH. Quod si fuisset incrustationi, ac pauimento aspersum terræ genus illud, quo animalia omnia interimuntur, sicut de Cretæ puluere alias disseruimus, quo serpentes necantur, aut de Scotiæ lapillis, quibus apes moriuntur, aut de Carini montis terra, intra cuius spatium nulla musca reperiri potest, numquid locus hic fuisset eodem priuilegio munitus?

EQ. Gratius mihi est, noxias res à me discedere, quam apud me perire: quæ namque foret huius loci felicitas, si aut reptilia, serpentina, aut insecta (noxia quidem animalia) huc profecta morerentur? Essent nobis maiore incommodo mortua, quam viua: cautius igitur mihi visum est, arte aliqua arcere, quã abigere: ductus enim sum similitudine carminis egregie poetici.

Turpius eÿcitur, quam non admittitur hospes.

Noueram etenim terram reperiri, qua omnia necarentur animantia ex Aristotele de admir.c.117. In Bisaltarum (inquit) Gasconiæ regione locus est non latior iugeris spatij, in quem quodcumque animal ingressum fuerit, moritur. Propterea forte superstitiosum non est, quod Ortellius memorat in Hiberniæ Mononiæ Boreali in lacu quodam Insulam esse, in qua sit ædes quædam, quam nulla femina, nullumque feminei sexus animal ingredi potest, quin statim moriatur: idque frequentissimis experimentis dicit cõstare.

TH. Cogitemus quam multis miraculis plenum est quodlibet opus Dei, siue terrarum naturas, siue cælorum, siue aquarum excogitemus. Augentur ipsarum rerum miracula ipsa varietate, vt sic virtutis Dei agnoscamus immensitatem, ac benignitatem omnia ad hominis beneficium condidisse: qui si vnicam terræ speciem creasset, putaret forsan aliquis virtutis imbecillitate, veluti aliter creare non potuisset, Deum illam vniformem creasse: quam fallaciam,

ciam, ne ſtolidorum animis irreperet, abſtulit diuina, omnipotenſque prouidentia; quando tot terrarum proprietates effecit, alijs quædam, alijs alia tribuens, alijs alia negans: vt pateret omnibus, quæ fecerit, voluntatis ſuæ fuiſſe, non neceſſitatis.

PH. Quia voluit, ſic egit diuina potentia. Terram paradiſi quanta virtute diſtinxit à reliquis terris? quin & reliquas terras à ſeipſis tot diſcriminibus, naturiſque ſeparauit, vt vix vlla portiuncula alij compar eſſe videatur, ſiue ſoli, ſiue cæli ratione.

EQ. Hic igitur conſideamus hodie, diſſeramuſque de terrarū varia proprietate, ac primum de terreſtri paradiſo, ad quem ſi redire nobis non ſit permiſſum, liceat tamen contemplari.

TH. Paradiſi terra ab omnibus reliquis mirum in modum exempta eſt; voluptatis locum ſacra appellat Scriptura. Gen. 2. vt omnium ibi deliciarum intelligeretur eſſe locus, nullis cæli perturbationibus ſubiectus; ibi terra nemoroſa, & fructuoſa eſt. S. Auguſt. de Ciuit. Dei lib. 13. cap. 18. & vt idem Auguſtinus habet de Geneſi ad litteram lib. 8. cap. 1. amœniſſimus fructuoſis nemoribus opacatus, magnus, magnoque fonte fœcundus.

EQ. Paulo fuſius de eo habet Iſidorus lib. 14. cap. 3. Paradiſus (inquit) locus eſt in orientis partibus conſtitutus, cuius vocabulum ex Græco in Latinum vertitur hortus: Porro Hebraice Edem dicitur, quod in noſtra lingua deliciæ interpretatur, quod vtrumque iunctum facit hortum deliciarum. Eſt enim omni genere ligni, & pomiferarum arborum conſitus, habens etiam lignum vitæ: non ibi frigus, non æſtus, ſed perpetua aeris temperies. Eius medio fons prorumpens totum nemus irrigat: diuiditurque in quatuor naſcētia flumina: cuius loci aditus poſt peccatum hominis interclufus eſt: ſæptus eſt enim vndique romphæa flamma, ideſt muro igneo cinctus, ita vt eius cum cælo pæne iungatur incendium. Cherubin quoque, ideſt, Angelorum præſidium arcendis ſpiritibus malis ſuper romphææ flagrantia ordinatum eſt, vt homines flammæ, angelos vero malos Angeli boni ſubmoueant, ne cui carni, vel ſpiritui tranſgreſſionis aditus paradiſi pateat. Hæc ille.

TH. De paradiſo egregie eſt locutus Iſidorus: ſed vbi ſitus ſit, inanis eſt quæſtio, quoniam omnibus eſſe occultiſſimum Deus conſtituit; vti habet S. Auguſt. de peccato originali contra Pelagium lib. 2. cap. 23. & id etiam habet Petrus Lombardus ſentent. libro 2. diſt. 17. Nec niſi diuina reuelatione cognoſci, nec niſi diuino auxilio adiri poteſt. Eſt enim, vt tradit poſt Bedam, & Damaſcenum Monopolita dec. 1. cap. 3. q. 7. quæſtiuncula prima, locus ſecluſus ab habitatione hominum, inacceſſibilis propter impedimenta maris, & montium, vel deſertorum, aut regionis feruentis, & æſtuoſæ; cuiuſmo-

iusmodi est regio sub æquinoctiali. Ideo nemo vnquã de illo scripsisse compertus est præter Moysen, à quo reliqui didicerunt.

E Q. Quomodo adiri, nec cognosci possit? sitque in huius terræ nostræ orbe, quomodo non eisdem frigoribus, aut ardoribus, aut pluuiarum irrigationibus, aut terræ humoribus, aut horum aliquo non subijcitur? Nisi forsan tanta eius altitudo sit, vt aeris situm videatur excedere, quod ob ignis sphæram erit impossibile.

P H. Hac ratione ducti nonnulli, etiam sanctissimi, vt Beda, & doctissimi, vt Petrus Lombardus, senserunt paradisum in Lunæ vsq. globum eleuatum fuisse: sed ignis sphæra eorum sententiæ obsistit: is enim est intra reliquæ terræ rotunditatem, & orbem, & quatenus diluuium Noe pertingere potuit, idest, supra quoscumque montes cubitis quindecim, eam altitudinem terrestris paradisus non excedit. Diluuio tamen non fuit inundatus: tum quia eiecto Adam, & Eua, Deus illi terræ non maledixit, sed in præcipuum beatitudinis terrestris locum præseruauit, & in illum aliquos induxit, cuiusmodi Enoch, Gen. 5. ac postea Eliam, atque etiam Ioannem Euangelistam, atque alios plures, præcipue eos, qui surgente Christo surrexisse quoque visi sunt.

E Q. Inundationis diluuij Noe tempore quis erat in paradiso terrestri, vt illi parceretur?

T H. Enoch. Ecclesiast. cap. 44. Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum: quin etiam (si sequamur illorum sententiam, qui computatis Mathusalem filij eius annis, tradiderunt eum diluuio quatuordecim annis superuixisse) oportebit fateri eumdem Mathusalem cum patre in eodem paradiso, diluuio durante, seruatum: nam cum in arca cum Noe non fuerit, alibi seruari non potuit, nisi hoc paradisi loco. Hanc rem ita edisserit S. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 15. cap. 11. Detractis (inquit) nongentis quinquaginta quinq; annis ab ortu Mathusalem vsque ad diluuiũ remanent quatuordecim, quibus vixisse creditur Mathusalẽ post diluuiũ. Propter quod, cum nonnulli, etsi non in terra, vbi omnem carnem, quam viuere in aquis natura non sinit, constat fuisse delatum cum patre suo Enoch, qui translatus fuerat, aliquantum fuisse, atque ibi donec diluuium præterierit, vixisse arbitrantur: nolentes derogare fidem codicibus, quos in auctoritatem celebriorem suscepit Ecclesia. Hæc ille: Sed rem hanc maxime dubiam censet lib. 2. de peccato originali contra Pelagium. cap. 23. his verbis: Quum quæritur, vbi potuerit Mathusalem viuere, qui in arca non fuit, qui sicut in plerisque codicibus & Græcis, & Latinis numerantur anni, reperitur superuixisse diluuio: vel vtrum paucioribus, qui rarissimi inueniuntur, potius credendum sit, in quibus ita est numerus conscri-

ſcriptus annorum, vt ante diluuium defunctus fuiſſe mõſtretur: quis enim non ſentiat hãc variã quæſtionẽ ad obſcuriſſima opera Dei, & ſcripturæ abditiſſimas latebras pertinere, ac definire difficile eſſe?

EQ. Optarim autem noſſe quomodo diluuium euitarit paradiſus terreſtris, cum in ſuperficie huius terræ ſit, neque adeo excedat altitudine.

TH. Eam rem Monopolita explicat dec. 1. cap. 3. q. 7. quæſtiuncula prima ex ſententia S. Thomæ in ſumma p. 1. q. 103. & alijs. Temperies (inquit) paradiſi, & puritas aeris ſuperpoſiti illi regioni defenditur miniſterio Angelorum à nubibus, ventis, & pluuijs, & ab omni perturbatione in perpetuum: quia propter peccatum hominis nihil indiſpoſitionis paſſa eſt, nec in eius aere vſque ad cælum, nec in ſubſtantia terræ vſque ad centrum, ſed adhuc perſeuerat in illa optima diſpoſitione, quam habuit ante peccatum, & habuiſſet in ſtatu innocẽtiæ in memoriam originalis integritatis, vt appareat quanta Deus diſpoſuit homini etiam in terra, ſi ei obediuiſſet, & quantum propter eius peccatum natura, & diſpoſitio temporum, & regionum deteriorata fuit. Ideoque aquæ diluuij, quamquam quindecim cubitis aſcenderint altius omni monte ſub vniuerſo cælo, tamen non ſequitur, quod irruerint etiam in regionem paradiſi, quia fieri potuit diuina virtute, vt aquæ, quamuis altiores illa regione eſſent, non tamen irruerent in paradiſum; ſed illo remanente ſicco, quaſi murus circumſtiterint, quemadmodum mare circumſtitit filijs Iſrael ambulantibus in ſicco. Hactenus ille: atque addere nos poſſumus omnia maria littoribus longe eminentiora eſſe, non tamen irruunt in continentem terram. Beda igitur, & Lombardus, atque alij, qui ad lunarem globum eum compararunt, non de altitudine intellexiſſe putandi ſunt, ſed de aeris temperie, puritate, perturbationibus omnibus vacua, vt intellexiſſe patet ſanctum Thomam in ſumm. p. 1. q. 103. & ſent. 2. diſt. 17. q. 4. Hactenus de delicijs paradiſi aeris, cælique ratione: at ibi alia erant inexplicabilia deliciarum genera. Nam præter terræ ſummã fœcunditatem, ac cæli influxum admirandũ, quo germina omnia ſpõte creſcunt, nullo ſatore adhibito, pulchritudine arborum mirabili, quia viſus paſceretur, & ſapore omnemq́; ſuauitatem ſuperante, locus excellit. Geneſ. 2. Duæ ibi fuere, ac adhuc ſunt ſingularis virtutis plantæ, nuſquam toto orbe aut plantatæ, aut viſæ: arbor ſcilicet ſcientiæ boni, & mali, & arbor vitæ.

PH. Sed quomodo lignum ſcientiæ boni, & mali nuncupatum eſt, cum antequam priores parentes de eo ſumpſiſſent, & bona, & mala omnia nouerant, poſt eſum in rerum omnium ignorationem prolapſi ſint?

TH. No-

TH. Nouerant sane bona, & mala priores parentes ante ligni illius esum. Nam (vt ait) Io. Chrysost. Genes. hom. 16. Adam, qui nomina omnibus animantibus dedit, quique admirabilem Prophetiæ gratiam fuit assecutus, quam de muliere pronunciauit, quomodo ignorauit, quid bonum, aut quid malum? Hæc ille: sed cur ita dictum sit hoc lignum, ibi explicat Chrysostomus. Lignum (inquit) scientiæ boni, & mali à scriptura, non quod homini scientiam dederit, sic vocatum est; sed quia per illud facta est trãsgressio mandati, & ex illo postea intrauit scientia & erubescentia: & propterea sic appellatũ est, mos enim diuinæ scripturæ est, à rebus contingentibus nomina locis imponere, sicubi res contingat, eaque propter lignum hoc vocatum est lignum scientiæ boni, & mali.

EQ. Hanc ratiocinationem egregiam beati Ioannis Chrysostomi ante eum explicasse videtur Iosephus libro antiquitatum; & tandem Petrus Lombardus sententiarum auctor lib. 2. dist. 17. apertissimis verbis disseruisse legitur: Lignum (inquit) scientiæ boni, & mali, non à natura hoc nomen accepit, sed ab occasione rei postea secutæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni, & mali, ideo dicta est, quia post prohibitionem erat in illa transgressio futura, qua homo experiendo disceret, quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Cognouit ergo homo, priusquam tangeret hoc lignum, bonum, & malum, sed bonum per prudentiam, & experientiam, malum vero per prudentiam tantum. Hactenus ille.

TH. Hæc fere omnia verba sumpsit Lombardus ab Augustino de natura boni aduersus Manichæos libro primo, capite trigesimo quinto.

EQ. Numquid arbor hæc ficus fuit, vt nonnulli asserunt, ac præcipue Hebræi?

TH. Non puto vere ficum fuisse, sed fici eximij, nobilissimique speciem, sicut enim cibo abusi fuerant Adam, & Eua; ita eiusdem arboris verenda folijs nudata contegere æquum fuit. Gen. 3. vt sensit Petr. Comestor. in historia, & Monopolita dec. 1. cap. 3. q. 7. quæstiuncula 2.

PH. Sed de ligno scientiæ hactenus: lignum autem vitæ num faciebat immortalem hominem, quia vitam præbebat?

TH. Ex verbis B. Ioannis Chrysostomi Genes. hom. 18. videtur affirmari posse: sic enim ille: Lignum vitæ, vt existimo, & verisimile est, edentem Adam immortalem fecisset: & sane consentire etiam videntur verba scripturæ Genes. cap. 3. quibus exclusus est à paradiso Adã, ne si sumpsisset de ligno vitæ, viueret in æternum: sed huiusmodi immortalitas erat ita accipienda, vt posset semper

viuere

viuere, numquam mori; numquam peccando, vt August. de Ciuit. Dei lib. 13. cap. 20. De ligno (inquit) vitæ propterea gustabatur, ne mors eis vndecumque subreperet, vel senectute cōfecti, decursis temporum spatijs, interirent. Hæc ille. Sed post peccatum lignum vitæ immortalitatem præbere non potuisset, quia ex peccato mortis conditio superuenerat, quam lignum vitæ abigere nō potuisset: ita enim se habēt verba S. Tho. in 2. sent. dist. 19. ar. 4. in nouiss. scrip. Principali causa (inquit) remota, scilicet innocentia, nec alijs cibis, nec ligno vitæ potuisset immortalitas cōseruari, quamuis esus ligni vitæ ad vitam diuturniorem contulisset: & eisdem modis intelligi oportet, quæ Hugo de sancto Victore conscripsit, cū diceret; Inter cætera Dei dona ad iucunditatem vitæ humanæ præparata, etiam illud mirandum commemoratur, quod in paradiso lignum vitæ est, cuius virtus tam mirabilis esse perhibetur, vt certis temporibus sumptum vitam corporalem in homine, quamdiu ipse homo illo vteretur, non solum à morte, sed ab omni defectu illæsum custodire potuisset.

PH. Ergo illud scripturæ verbum: In æternum, quod post peccatum à Domino prolatum est Genes. 3. æternitatem non significat?

TH. Non significat æternitatèm temporis, sed diuturnitatem, vt iā audiuimus à sancto Thoma: & id apertissimis verbis tradidit Monopolita decad. 1. cap. 3. q. 7. quæstiuncula 2. Sed redeamus ad reliquas delicias eius loci.

Erant flumina irrigantia quatuor, originem ab vnico fonte trahentia, qui in eius medio manabat. Magna sane, & vasta est paradisi regio, quam irrigent hi fluuij, Nilus omnium amplissimus, Gāges, Tigris, Euphrates; quorum tamen nomina mutata sunt, eorumque origo duplex est, altera quidem oceanus ipso Damasceno teste; altera proxima, quæ est ipse paradisi fons: neque refert quidquam eadem flumina suas habere origines adeo longe sibi inuicem remotas. Nam sanctus Augustinus de Genesi ad litteram lib. 8. c. septimo, sic respondet: Quod de ijs fluminibus, dicitur aliorum esse fontes notos, aliorum prorsus incognitos: ideo non potest accipi ad litteram, quod ex vno paradisi flumine diuiduntur? Cum potius credendum sit, quoniam locus ipse paradisi à cognitione hominum est remotissimus, inde quatuor aquarum partes diuidit; sicut fidelissima scriptura testatur: sed ea flumina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras, & post tractus prolixarū regionum locis alijs erupisse, vbi tamquam in suis fontibus nota esse perhibentur: sed ibi hoc scitur, vbi non diu sub terris currunt: Hactenus ille. Fuitq. eiusdē sententiæ S. Thom. 2. sent. dist. 17. q. 4.

Flumina (inquit) paradisi, quod alibi habere originem videantur, ex hoc prouenit, quod à paradiso egressa iterum sub terra demerguntur: vnde ibi originem habere dicuntur, vbi iterum renascuntur.

EQ. Ego mire oblectatus sum his rebus: iureque factum puto, vt hæc flumina paradiso egressa demergantur, lateantque, ac postea cognitis locis rursum emergant, & orbem fere totum alluant, perditis peccato innocentiæ virtutibus, ac postea redēptoris beneficio recuperatis. Nam ij quatuor fluuij absque dubio quatuor virtutes spiritali intelligentia repræsentant, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque iustitiam, vti tradidit S. August. de Ciuit. Dei lib. 13. cap. 21. & S. Gregor. Moral. lib. 2. cap. 27. Quatuor (inquit) paradisi flumina terram irrigant, quia dum quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Hæc ille. Perdita igitur originali iustitia, abiectisque à paradiso primis parentibus, cessantibus originalis iustitiæ virtutibus, spiritalique irrigatione, æquum fuit, irrigationem quoque fluuiorum illorum abscondi, latereque: verum quia in omnes orbis partes profugum humanum genus diffundebatur, neque tamen à Dei gratia destituebatur, quæ ad restaurandam animam eos perpetuo inuitaret; & adiuuaret, æquissimum fuit figuratione fluminū, quæ alias haberent origines, atque meatus, ita quoque virtutes à lege, à sacrificijs, à cærimonijs, à iudicijs promanare occultis quibusdā modis, & excellentius vera collata gratia per Christi Sacramenta videmus, & sic omnis terra irrigetur.

TH. Recte sane excogitatum mysterium. Erant igitur infinitæ illæ deliciæ, quas vnico obolo perdidimus: egregijs enim verbis eas describit sanctus August. de Ciuit. Dei lib. 14. cap. 26. Viuebat (inquit) homo in paradiso, sicut volebat, quamdiu volebat, quod Deus iusserat: viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: viuebat sine vlla egestate, ita semper viuere habens in potestate: cibus aderat, ne esuriret; potus, ne sitiret; lignū vitæ, ne illū senecta dissolueret: nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore vllas molestias vllis eius sensibus ingerebat: nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus; summa in carne sanitas, in anima tota trāquillitas: sicut in paradiso nullus æstus, aut frigus, sic in eius habitatore nulla ex cupiditate, vel timore accedebat bonæ volūtatis offensio: nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum: gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, atque inter se coniugum fida ex honesto amore societas, concors mentis, corporisque vigilia, & mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatigabat otiosum,

non

non somnus premebat inuitum. Hactenus ille.

EQ. Eisdem igitur delicijs adhuc perfruuntur Enoch, Elias, Ioannes Euāgelista, ac reliqui illo trāslati, de quibus iam diximus: sola mater Dei Maria maius priuilegium in sua carne sentit, nam in cælum ascendit, non in hunc paradisum terrestrem; vt enim filius resurgens in carne ad dextram Patris ascendit; ita mater, è cuius carne Deus carnem assumpsit, eumdem in locum assumpta est, Ioanne Damasceno claris verbis explicante, atque omni Dei Ecclesia ita firmiter asseuerante.

PH. Numquid autem paradisi felicitatem fœdarit diaboli, & serpentum, bestiarumque præsentia, sæpe excogitaui.

TH. Nequaquam: omnia enim creata bona sunt, nec nisi peccatum fœdum est, quod fœdat omnia: in paradisum enim per Dei dispositionem inducta, non ibi creata fuere bruta animantia; serpens tamen magis diaboli operatione, vti ex sancto Thoma tradit Monopolita dec. 1. cap. 3. q. 7. quæstiuncula 3. in fine. Erant igitur ibi omnia summa cum tranquillitate, nec (absque peccato hominis) diaboli vlla potestas erat perturbandi; nec inde abigendus fuit: quoniam ex ipsa loci tranquillitate nihil sibi gaudij quærebat, cum corpus non habeat, sed potius pœnam, & liuorem: ex sancto Thoma 2. senten. dist. 21. art. 3. Belluæ quoque, ac serpentes nil detrahebant amœnitati, paci, ac loci illius felicitati: sæuire enim non poterant; quum nonnisi post peccatum lædere cœperint. Adam enim ipse, bestijs omnibus ad se adductis, nomina imposuit: ipse etiam sexto die lege verbi Dei cum omnibus communes cibos accepit, vt tradit S. August. de Genesi ad litteram lib. 8. c. 10. Nihil ergo illi felicitati obfuit, nisi peccati consensus, quo diabolo, & brutis sæuiendi potestas collata est: erat enim debilissimus aduersarius, quum (ex Bernardi sententia) non vincat, nisi vinci volentem. Ex eodem S. Thoma ead. dist. 21. art. 1.

EQ. Cum igitur fuerit totius humani generis origo in paradiso primum decorata, mirum nullum esse hominum genus, quod illud fateatur, præter nos Christi seruos, qui à Moyse vno id didicimus.

PH. Plato doctissimus de paradiso, in quo hominum origo fuerit, asseruit apertissimis verbis in Symposio, appellatque hortos Iouis homo Ethnicus, & fidei lumine destitutus, vt testatur Euseb. præpar. Euang. lib. 12. cap. 6.

TH. Plato in Ægyptū perrexerat, ibiq; Moysis, ac Iudaicæ legis sensa perdidicerat, vti tradidit sanctus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 8. cap. 11. & de doctr. Christ. lib. 2. cap. 28. & Retract. lib. 2. c. 4. quod ante eum tradiderat sanctus Ambrosius libro, quem de Sacramen-

cramentis, seu Prophetia scripsit. Et ante hos omnes Euseb. Cæsar. de præpar. Euang. toto fere libro 11. id prosequitur; Platonem scilicet Iudæorum dogmata pernouisse. Is igitur Plato hortorum Dei reminiscens; eorum amœnitatem egregijs verbis explicat; audiamus igitur Eusebium eius verba promentem lib. 12. cap. 8. Cum Moyses (inquit) primam hominum vitam in paradiso Dei nulla re indigentem quasi diuinam afferat, omniaque sponte à terra producta, nudosque fuisse confirmet, Plato ea Græce sic conscripsit: Nulla tunc erat Respublica, nec liberorum procreatio, à terra enim homines emergebant, & hæc omnia, quæ modo sunt habentes magna optimorum copia fructuum facillime, atque optime viuebant, quos non culta, sed sponte terra edebat; nudi sine aliqua erant molestia, vicissitudines enim temporum summa temperie connectebantur. Hactenus ille.

P H. Erat autem Platonis acre ingenium, destitutusque ille fidei lumine nimium captui proprio deferebat, propterea quæ pie ab Hebræorum scriptis didicerat, ad proprium sensum conuerterat, & eo trahebat, quo suum impelleret ingeniũ, detrahens, addẽs, aut etiam immutans: vti ab eius verbis audiuimus, propterea mulieris generationem, ac serpentis fraudem; ex Moyse cum didicisset veritatem, suo tamen ductu conscripsit, vt libuit, non vt didicit, ad allegorias quasdam traducens in eodem Symposio, cuiusmodi etiam meminit Euseb. præpar. Euang. lib. 12. cap. 6. Atque hactenus de paradiso terrestri, de quo numquam satis disserere licet.

T H. Adhuc de eo libet plura dicere; cum nemo vmquam eius delicias expresserit: propterea socordia ducti Origeniani, & Seleuciani, ne naturæ miracula eius faterentur, corporeum, terrestremque negarunt, vt habet S. August. de hæres. cap. 43. & 59. ex Epiphanio: & de Genesi ad litteram lib. 8. cap. 1. Sed nos cum Catholica fide firmiter tenentes confitemur vtrumque, & terrestrem, & cælestem.

E Q. Agamus nunc de illo terrarũ situ intemperato, qui huic adeo felici pæne contrarius videatur, & omnium aduersantium rerum infelicitate sit refertus: nam & commemorandus præcipue fuerit, sicuti apud Melam lib. 3. cap. 4. legimus: Contra Taprobanen (inquit) illa ostia sunt, quæ vocantur solis, adeo inhabitabilia, vt ingressos vis circumfusi aeris exanimet confestim, & inter ipsa ostia rara tenet regio ob æstus intolerabiles alicubi cultoribus egens. Hæc ibi. Et sane paradiso contrarius hic locus est, quod ille omnes seruet, hic omnes perimat.

T H. Admirandum hoc sane est, sed non est commemoratione indignum, quod de Gomorrhæo agro tradidere plerique Scripto-

res sacri; vt inde pateat, naturam deserere etiam solum ipsum, cum quis in illam nefarie peccet: id libentius refero, quod nostris sacris scriptoribus etiam accedant Ethnici ipsi. Solinus cap. 36. de agro illo sic habet: Duo oppida Sodomum nominatum alterum, alterũ Gomorrhum, apud quæ pomum gignitur, quod habeat licet specimen maturitatis, mandi tamen non potest: nam fuliginem intrinsecus fauillaceam ambitio tantum eximiæ cutis cohibet, quæ vel leui pressa tactu, fumum exhalat, & fatiscit in vagum puluerem. Hactenus ille: cui succedit Tacitus lib. vltimo: Haud procul (inquit) inde campi, quos ferunt olim vberes, magnisq; vrbibus habitatos, fulminis iactu arsisse, & manere vestigia, terramque specie torridã vim frugiferam perdidisse: nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herbas tenues, aut flores, seu solitam in speciem adoleuere, atra, & inania velut in cinerem vanescunt. Ego sicut Iudaicas quondam vrbes igne cælesti flagrasse concesserim, ita halitu infici terrã, corrumpi superfusum spiritum, eoque fœtus segetum, & autumni putrescere reor, solo, cæloque iuxta graui. Hæc ille.

E Q. Egesyppus excidij Hierosolymitani lib. 4. cap. 18. in eandem sententiam scripsit: Quinque (inquit) vrbes incensæ, quarum vmbra quædam, & species in fauillis videtur: arsere terræ, ardent aquæ, in quibus cælestis ignis reliquiæ cognoscuntur, atque adhuc manent. Spectes illic specie poma viridantia, formatos vuarum racemos, vt edendi generent spectantibus cupiditatem; si capias, fatiscunt, ac resoluuntur in cinerem, fumumque excitant, quasi adhuc ardeant. Hæc ille.

T H. Scriptores ij sunt non modicæ auctoritatis in hac re enarranda: verum libet adijcere sacros quoque: Sanctus Cyprianus in suo carmine contra Sodomam sic habet.

Nullus arat frustra piceas fuligine glebas,
Semiperempta etiam si qua illic iugera lætas
Autumni conantur opes, facile optima sese
Promittunt oculis pira, persica, & omnia mala,
Donec carpantur: nam protinus indice tactu
Soluitur in cinerem, fit vana fauillaque pomum.

Sanctus etiam Augustinus de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 5. sic habet: Poma in terra Sodomorum gignuntur quidem, & ad maturitatis faciem perueniunt, sed morsu, pressuue tentata in fumum, ac fauillã, corio fatiscente, vanescunt. Cui accedit & Isidorus lib. 14. cap. 3. Ibi (inquit) nascuntur poma virentia sub tanta specie maturitatis, vt edendi desiderium gignant, si carpas flaccescunt, & resoluuntur in cinerem, fumumque exhalant. Ita ijs auctoribus contrarium paradiso locum inuenimus sine fructibus, sine aquis, sine amœnitate cæ-

te cæli, omnibus animantibus inhabitabilis: quod vero quinque tantum vrbes eo loci conflagrarint, vt dixit Egesyppus, putarim ego fuisse plures: nam Strabo lib. 16. memorat fuisse tredecim, primariam Sodomam ambitu stadiorum 60. vti alias diximus.

EQ. Sunt & alij locorum situs, qui terrestris paradisi ratione aliqua contrariam habere videantur naturam; cuiusmodi sunt deserta quædam loca, quale est Libycum, cui nomen Godon: itinerantibus enim per dies nouem nullum aquæ genus terra suppeditat. Sunt vero quædam alia deserta dierum trium, alia quinque, alia sex, quibus nulla penitus aqua comperiatur, vti testatur Leonius p. 6. Quin aliquando contigit, quod iam alias diximus, vt aquæ calix ad ducatorum millia decem fuerit emptus: fuerit tamen tam venditori, quam emptori minus salutaris, cum nihilominus vterque præ siti postea ibidem expirarit: Leonius p. 1.

PH. Vt video totus orbis aliqua ratione terrestri paradiso fuit contrarius: vt enim alicubi alia sunt, alia desunt eorum, quæ de paradisi amœnitate diximus: necessario consequẽs est, quod homo, qui inde in exilium est missus, illa perdiderit, numquam recuperaturus, alibi deteriora omnino adinuẽturus: nisi quod viri pij, qui se peccatis norunt obnoxios, deserta, & inuia petunt, vt qui corpori paradisum terrestrem non quærunt, inueniant animæ, atque spiritui. Sic Anachoretarum vita plerumque instituta est Pauli, Pachomij, Onufrij, Antonij. Hac igitur ratione in Histriæ deserto adnumerata sunt Monachorum millia circiter quinque, penes quos tanta fuit rerum omnium penuria, vt aliquid habere puderet: libro enim de vitis sanctorum Patrum parte 2. cap. 206. inter hæc quinque millia Anachoretarum repertum quemdam, qui lina texendo centum solidos toto vitæ tempore collegisset defunctum, Macharius, Pambo, & Isidorus infodiendum cum sua pecunia statuerunt: quamobrem pauor per totam Ægyptum monachos omnes inuasit, vt vnum solidum habuisse grande videretur crimen. Verior igitur illis via comperiendi paradisi est, quæ contraria putatur paradisi delicijs: breuior est, & rectior, si nullam quis deliciarum partem norit. Deserta igitur loca ad paradisum viam sternũt homini Dei præcepta seruanti.

TH. Ei, qui se totum Deo dediderit, rebus omnibus caruisse summa voluptas est, desertusque locus pro paradiso est: quod exẽplo iam dicto, & alio, quod dicturi sumus, confirmatur. In Scythi eremus in Ægypto est, etenim quatuor solis monasterijs inclusi degebant patres quasi ter mille quingenti, attamen cum vni splen indoluisset, modicumque aceti quæsitum fuisset, omnibus ijs cænobijs non est inuentum; tanta erat apud eos animi cura, reiectis corporis

omnibus commodis, vti testatur Sophronius prat. spir. cap. 113. sane ij paradisum fere tenebant. Ibi enim bona sunt omnia, vbi nil deliciosum prorsus quæritur: cuiusmodi libet addere de septem probatissimis viris, quos commemorat idem liber de vitis patrum cap. 188. Illi in omnium rerum penuria quibusdam tantum, & paucis fructibus absque pane in sterili, vastissimaque Aegypti solitudine pæne hominibus inhabitabili degentes, aqua etiam carebant, vestimenta ex palmarum folijs habentes: nullo alio potu vtentes, quam exeuntes mane, ac discurrentes per diuersas herbas colligentes rorem, qui affluentissime ibi cadit, tantummodo bibebant, cum pluuijs etiam regio esset expers: quem ob paradisum ab illis possessum ductus inuidia diabolus Sarracenorum opera vsus vi eos inde abiecit, & Martyres gloriosissimos effecit: vt quos suasionibus eijcere non valuisset, vt Euam, & Adam, adhibita vi propelleret feliciore propulsione migraturos in maiorē paradisum, nēpe cælestē.

EQ. Sunt hæc nobis magno pudori, quandoquidem tot delicijs distentos nullis incommodis nos diabolus vexat, quoniam forte iam possideat, neque liuore nos prosequatur, quos deuictos norit. Ita fit, vt quicumque ita se instituunt, vt in rebus omnibus deliciarum affluentiæ studeant, etiam ipsas delicias summas esse miserias experiantur; immo miserrimus is est, inque omnes miserias labitur, qui nullum incommodum sustineat. Verum agamus de alijs locis, vbi nulla sit irrigatio cæli.

PH. Iuxta Babylonem in Susiana, & Sitacena numquam pluit, ideoque tegulis, tectisque domorum ibi non vtūtur, vti tradit Strabo lib. 16. Sed ipsa Aegyptus hoc habet præcipue. Mela enim ita scribit lib. 1. cap. 5. in princip. Asiæ (inquit) prima pars Aegyptus ad meridiem refugit, terra expers imbrium, mire tamen fertilis, & hominum, aliorumque animalium perfœcunda generatrix. Hæc ille: Cui subscribentes recentiores dicunt ex Herodoto, & Strabone libro vltimo viginti millia vrbium Amari regnante numerata in ea fuisse; id etiam memorat Budæus de Asse lib. 4. Quin etiā hodie ob soli præcipuam fœcunditatem, & hominū frequentiam adeo eam excultam scribunt, vt decem, & octo millia insignium vrbium in ea extructa adhuc numerentur, vti testatur Surius sub anno Domini 1517. Et nostra in Europa, quæ valde culta est, non possumus hac vrbium multitudine gloriari, nisi forte velimus Hannoniæ hortulum, qui in longitudine solūmodo 20. milliariorum, & latitudine sexdecim, 24. cōtinet oppida, & nōgentos, ac quinquaginta pagos, & vt Robertus Cerealis ait, bis mille ducētas villulas turri cāpanaria munitas; vti ex Guicciardino recolit Georgius Bruin in Hannonia: vt ita pro ratione exigui spatij putēt Hannonici se cōparādos Aegyptijs.

gyptijs. Sed Itali, quorũ frequẽtiores sunt vrbes, oppida, pagi, ac villæ, quã vlla parte Europæ, fatẽtur hac re se ab Ægypto vinci simul & ab Æthiopia, atque ita in Europa portiunculæ quædã sunt admirandæ quidem, sed nulla proportione cum Ægypto: nam, vt hoc quoque non omittam, Turingia & lõgitudine, & latitudine non excedit duodecim milliaria, cõtinet tamen duodecim comitatus, totidem Abbatias, centum quadraginta quatuor ciuitates, totidem opidula, bis mille pagos, & centum quinquaginta arces, adeo frugum ferax, vt sumen Germaniæ dicatur. Ortellius in Turingia. Sed quid ista hæc cum Ægypto?

EQ. At de Æthiopia, Ægypto, eiusque (sine imbribus) feracitate mira recensentur. Seneca enim natur. lib. 4. cap. 2. Æthiopiam (inquit) feruentissimam esse indicat hominum adustus color, & Troglodytæ, quibus subterraneæ domus sunt; saxa velut igni feruescũt; non tantũ medio, sed inclinato quoque die ardens puluis, nec humani vestigij patiens: argentũ replumbatur; signorũ coagmẽta soluuntur, nullum materiæ superadornatæ manet operimentum. Auster quoque, qui ex illo tractu venit, calidissimus est: nullum ex his animalibus, quæ latent, bruma vmquam reconditur, etiam per hyemem in summo, & aperto serpens est. Hæc Seneca. Admirandã tamen recolit Æthiopici cæli feracitatem Franciscus Aluarez. Scribit enim in Corcora Angottæ adeo feracem terram esse, vt qualibet anni parte fruges metantur: eodem enim mense reperiuntur sata tantum, alia aucta in frondosam herbam, alia creuisse in aristã, alia maturam habere spicam: quod omnibus mensibus contingit; sed & eodem teste in Caxumo eiusdem Ægypti parte alia vua, persica Ianuario, ac Februario matura sunt: ita ille cap. 41. & 51. quin etiam est commemorandum Aethiopicas paleas, quibus tuguriorum tecta teguntur, in septuagesimum, & octogesimum perdurare annum, eodem Aluarez teste: mirum ibi in regione Barra, quod hyems sit Iunio, Iulio, atque Augusto mensibus, vt idem Aluarez tradit cap. 9. & 31.

TH. Cum ibi omnia perlustrarit Aluarez, facile adhiberi fides potest: nam & libro de vitis patrum p. 3. c. 1. huic rei auctoritas accedere potest, Africanis enim littoribus, in finibus Cyrenorum inquit pluuiam illic fuisse, nec aliquando quidem auditum esse, sed ventorum tanta vis est, vt si quando vel clementiore cælo aliquantum spirare flatus cœperit, maius in illis terris, quam in vllo mari naufragium fit: nulla ibi germina sata proueniunt, quippe in instabili loco arentibus arenis ad omnem motum ventorum cedentibus: verum ibi aduersa quædam à mari promontoria ventis resistunt, terra aliquantulum solidior herbam raram, atque hispidam

gignit, ea ouibus est pabulum satis vtile, incolæ loci illius lacte viuūt: qui solertiores sunt, vel, vt ita dixerim, ditiores hordeaceo pane vtuntur: ea ibi sola messis est; quæ celeritate prouentus per naturam solis, siue aeris ventorum casus euadere solet: quippe fertur à die iacti seminis trigesimo die maturescere; consistere autem ibi homines non alia ratio facit, quam quod omnes tributo liberi sunt: extrema siquidem Cyrenorum ora est deserto illi contigua, quod inter Aegyptum, & Libyam interiacet; per quod olim Cato Cæsarem fugiens duxit exercitum. Quid sit fraus, atque furtum, nesciunt, aurum, atque argentum neque habent, neque habere cupiunt; oblatum quoque respuunt. Hæc ibi. Quod si in arena, aridissimaque terra trigesimo die fruges maturescunt: quid futurū putamus, vbi humus, non arena fuerit?

E Q. Accedit ijs, quod scripsit Andreas Corsalius de Arabia etiam Ægypto contermina circa vrbem Adem, vbi tradit nullam prorsus aquam neque à cælo pluere, neque à terra manare, neq; fontem, aut stagnum, fluuiumue vllum esse, quin nec puteum: at nihilominus omnia cælesti, nocturnoque rore virescere, & mirum in modum adolescere, vixque sexennio semel ibi pluisse compertū; quin ibi niuem numquam, sed gelu visum scripsit Aluarez.

PH. Hyrcaniæ idem propemodum contingit: Plinius enim lib. 31. cap. 3. tradit in Hyrcanis montibus à meridiano latere non pluere, siluasque ab Aquilonis tantum parte nasci, fertilissimam tamē regionem esse tradidit Onesicritus. Ficus enim ibi multum nostris dulciores, fertilioresque, vtque modios cclxx. singulæ ferant, vti idem Plin. tradit lib. 15. cap. 18. Quin etiam eodem Onesicrito teste, in ipsis Hyrcaniæ conuallibus arbores sunt, quæ ficis similes esse perhibentur, vocanturque occhi; ex quibus defluat mel horis matutinis duabus, vti recensuit Plin. lib. 12. cap. 8. & Strabo lib. 2. quin & frumentum ibi nasci ex semine, quod cadit ex culmo, tradit Strabo lib. 2. adeo imbrium penuria nil obest.

E Q. Si de melle, cuius incidit mentio, differere libet, non desunt plurimi loci, regionesque ob eam causam commemorandæ. Mela lib. 3. cap. 4. India (inquit) tam pinguis alicubi, & tam feracis soli, vt in eam mella frondibus defluant, lanam siluæ ferant, quæ etiam habet Strabo lib. 15.

P H. Eadem habet Aelianus hist. lib. 15. cap. 7. In India (inquit) & maxime in Prasiorum regione liquido melle fluit, quod in herbas, ac palustrium arundinum comas decidens mirificas pastiones ouillo, & bubulo pecori præstat.

E Q. Non adeo liquidum mel in India, vbi durum saxorum modo est in regno Tigremahon Africæ; ibi enim non solum durum

esse

esse traditur, verum & candidum instar niuis, vti scripsit Aluarez. Quod mellis genus esse etiam in regno Tadogast Ascora eiusdem Africæ tradidit Leonius p.2.

PH. Non est hoc incredibile, quandoquidem Arist. de admir. cap.18. Mel (inquit) plurimum nascitur in Lydia ex arboribus, ex quo incolæ pastillos sine cera conficiunt, quibus vtuntur cum absciderint, iique duriores sunt, quam vt possint conteri.

EQ. Sed ne à liquido melle discedat nostra oratio, idem Arist. de admir. cap.16. in Cappadocia loca quædam esse tradit, vbi mel sine fauis conficiatur, esseque spissum, atque oleo persimile.

PH. Ælianus etiam lib.5. cap.42. idē testatur de melle in Cappadocia absque fauis confecto: additque in Media mel etiam ex arboribus stillare: sed & Cytherone tradit dulces ex ramis guttas manare. In Thracia quoque ex plantis mel nasci scribit: ita fit, vt tanta sit Dei benignitas, ac prouidentia, vt nusquam non homo sit commode victurus, si parsimoniam colat, solique diuinæ contemplationi sese dediderit, abiecta omnis luxus cura: & sane recta Senecæ sententia est: Si ad naturam viues, nusquam eris pauper; si ad voluptatem, nusquam eris diues.

TH. Posset & in hac ciborum penuria esse voluptas; nam & in cæpis, & lenticulis S. Hieronymo teste, gulæ irritamenta ad animæ perniciem esse possunt, nihil minus, quam in suauissimis piscibus: ex animo enim metienda est voluptas, non à rebus ipsis. Nam & huiusmodi vilia etiā animi venena esse possunt, vti fuere ipsi Esau.

EQ. Id ita est tanto doctore, nempe Hieronymo: posset igitur mel huiusmodi etiam animæ venenum esse, sicut alicubi etiam corpori huiusmodi mel sponte ex arboribus fluens gustantibus venenum est: Aelianus enim lib.5. cap.42. tradit in Trapezunte Pontica ex buxo mel nasci, illudque cum sit odoratu graue, tum eos, qui deducti eo sint, de mente ad insaniam reducere.

PH. Cum hunc locum legissem aliquando apud Aelianum, codex dictabat dementes ad sanitatem restituere mel illud: at vbi incidi in Aristotelis locum de admir. cap. 17. vnde Aelianus sententiam decerpserat, contrarium animaduerti: sic enim Aristoteles. Nascitur mel ex buxo in Pontica Trapezunte grauis odoris, quod aiunt sanos in insaniam conuertere, si odor percipiatur: at insanos ab ægritudine prorsus absoluere stuporis. Hæc ille. Sed vt perpendo vtrumque ex Aeliano, & Aristotele verum est, vt sanos reddat insanos, insanis restituat mentis sanitatem: illud tamen facile crediderim, quoniam & vino immodice sumpto hoc contingit: at vt restituantur insani, nusquam hoc vere compertum est. Insanientium enim perpetuus morbus, & ægritudo est: neque vidimus vnquam

quemquam resipuisse. Propterea Plinius solertissimus rerum indagator subscribit veriori sententiæ, cogere quidẽ illud ad insaniendum, restituere vero ad sanitatem non putat: sic enim ille lib. 21. cap. 13. Heracleæ in Põto mella quibusdam animis perniciosissima existunt ab apibus facta: venenati mellis signa sunt, quod omnino non densatur, quod color magis rutilus est, odor alienus, sternutamenta protinus mouens, quod ponderosius innoxio: qui edere, abijciunt se humi refrigerationem quærentes, nam & sudore defluũt. Et mox: Aliud in eodem Ponto gente Sannorum genus mellis, quod ab insania, quam gignit, mænomenon vocant: idque cum exitiale sit, non venditur. Sed & in Perside, & in Mauritaniæ Cæsariensis Getulia contermina Massæsulis venenati faui gignuntur. Hæc ideo natura dedit, nec aliud sibi voluit, nisi vt cautiorem, minusque auidum faceret hominem. Mirum tamen est apes venena portantes ore, fingentesque ipsas non mori; nisi quod illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus, sicut contra serpentes Psyllis, Marsisque inter homines. Hactenus ille.

E Q. At homini Deo seruienti nihil tale potest accidere: venenata enim eum non lædunt, sicuti promisit Christus Dominus, cũ diceret: Signa eorũ, qui crediderint, hæc sequentur: si mortiferum quid biberint, nihil eis nocebit. Propterea iustissimus, ac fidelissimus Ioãnes Baptista siluestri melle tuto pascebatur. Matth. 3. Marci 1. nihil tale metuens; quod & si Ponticum fuisset exitialissimũ, illi tamen nequidquam obfuisset: sed agamus de alijs regionibus, in quibus quia noxia omnia sunt, vel cælum ipsum, animantia non viuunt.

P H. Sed ante omnia mihi occurrit memorabilis Zelandia Insula, in qua vt nulla arbor est, ita quoque nulla serpens, nec venenosum vllum, vt Ortellius memorat in Scotia. At deterior est Septentrionalis Cauchiorum gentis regio: ibi enim nullum pecus, ideoque nec lac, nulla fera, nec vlla arbor, aut frutex: quin & illis aqua deest, imbribus tantum potum præbentibus aquis eorum seruatis in scrobibus, in domorum vestibulis, vti tradit Plin. lib. 16. c. 1. Estq. hoc digne admirandum, vbi imbres, & niues sint, animalia non viuere, & plantas non nasci, cum tamen finitimæ gentes omnia hæc habeant: & ne fabulosum putetur, se id spectasse testatur Plinius.

E Q. Ita se habent quarumdam terrarum situs, vel ob frigora, vt apud Cauchios, vel ob æstum quoque. Nam in regno Melli Africæ nulla quadrupes viuere potest nimium ob æstum, vti scribit Aloys. Cadamust. sicut & ob eandem causam in reliqua Africa nec apri sunt, nec cerui, nec capræ, nec vrsi, vti tradit Plin. libro octauo, cap. 58.

TH. Ac-

TH. Accedit ijs commemorandum, quod habet Arist. de histo. anim. lib. 8. cap. 25. Asinus etenim cum frigidissimum animal sit, frigoris tamen (non sine miraculo) est impatientissimum. Cum igitur Pontica, Scythicaque tellus frigoribus algeat, asinus ibi nullus viuere potest. Cum tamen videantur frigida animantia algenti cælo commodius viuere, vti de Salamandra pluuijs ingruentibus iam diximus.

EQ. Sunt hæc inscrutabilia: nam & lupi, cum siluestribus locis degant, ac montanis, in ipso Macedoniæ monte Olympo omnino non sunt. Plin. lib. 8. cap. 58. & mures cum vbique sint admiranda multitudine, in Scotiæ tamen Argadia nec mus nascitur, neque illatus viuere potest, vt Ortellius tradit in Scotia.

PH. Consimile quod in Coronæa Bæotiæ non possunt talpæ viuere, neque terram fodere, cum alioqui magna sit talparum copia in reliqua Bæotia, vti tradidit Arist. de admir. cap. 120. Idipsum quoque Plin. tradidit lib. 8. cap. 58. his verbis. Talpæ in Bæotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ tamen iuxta in Orchomeno tota arua subruunt: quarum è pellibus cubicularia vidimus stragula: sed id habuit Plinius ab Aristotele de hist. anim. lib. 8. cap. 28. Verræ Bæotiæ (inquit) in Orchomeno agro talpæ habētur multæ: at in Lebadico vicino nullæ sunt; neque si aliunde portatæ eo fuerint, volunt infodere. Hæc ille. Vnde patet, nō ob duritiem soli eas nequire infodere, sed naturæ auersione ab ipsa telluris specie refugientes.

EQ. Aeque commemorandum est, Indiam, cum præ regionibus omnibus feracissima sit fructuum, plantarum, auium, animantium, quin & gemmarum quoque dedignari sues gignere. Ctesias enim ait nullum suillum pecus, nec agreste, nec domesticum in India nasci, vti tradit Ælian. hist. anim. lib. 3. cap. 3.

TH. Mirum id sane, sed admirabilius fuisset, si Iudaica lex ibi viguisset, qua id genus animal velut immundum reijcitur. Sed ego putarim dedignari Indiam illud gignere; cum enim insignis virtutis omnifariam animantia mittat, elephantes, leones, pantheras, ac quidquid aliud nobilissimum ferarum est, pudet suilli pecoris parentem esse: sicut & in metallis, ac gemmis, margaritis quoque, cum abundet auro, æris, plumbique aut nihil mittit, aut minimum; mauultque pretiosissima sua vilibus nostris permutare, vt habet Plin. lib. 34. cap. 17.

EQ. Sunt tamen ibi omnifariam venenata animantia: qua in re Europæ cælo illud cedit: licet enim aliqua regio, sicuti de Insulis egimus, serpentibus, venenatisque abundet, vti etiam in Thessalia, attamen plures quoque diximus Insulas omnibus venenatis carere;

rere: sed nihil adeo elucet in hac re, vt Bothnia Septemtrionalis regio Gotticæ terræ terminus; ibi nullum noxium animal, neque mari, neque terra compertum est, Olao teste lib.20. cap. 1. Thessaliæ vero tametsi serpentum tanta copia sit, vt incolis migrandum esse videatur, nihilominus tanta superfluit ciconiarum copia, vt earum virtute interimantur: adeo Deus rebus prouidit, vt antidota contrarijs omnibus addiderit. Arist. de admir. cap. 22. cui etiam assentiri videtur Plin. lib. 10. cap. 23. Sed de his satis.

TH. Nunc igitur disserendũ nobis illud est, formas scilicet, naturasque animalium ab ipsis regionibus immutari. Est equidem ea res valde admiranda: nam in Sambris nulla est aurita quadrupes, nec elephanti quidem: ea regio est Africæ Aethiopiæ contermina: Solinus cap. 32. Neque id alia ratione factum puto, quam quod minimum humoris crassi, seu melancolici animantibus sit, ob feruentem cæli ambitum.

PH. Non longe differt hoc ab eo, quod de Phrygiæ armentis tradunt, quibus cornua omnibus mobilia sunt, flexibiliaque, vt aures ipsæ. Plin. lib. 11. cap. 37. Materia enim cornu in siccitatem nequit conuerti, vt indurescat, sed perpetuo humore, rarioréque alitur, ideoque carnea potius materia est, quam cornea.

EQ. Memorabilius est, quod in Paphlagonia perdicibus bina corda sunt, vti scribit Plin. lib. 11. cap. 37. & subscribit Aul. Gell. lib. 16. cap. 15.

PH. Concinne huic est, quod eodem capite Plinius tradit cuniculorum exta in Bætica gemina reperiri: & sane mira est ambiẽtis cæli potentia. Nam cum Asiæ, Africæ, Europæque diuersa sint climata, diuersa gignunt animantia. Asiaticæ belluæ ferociores sunt, in Europa firmiores: at in Africa multiformes, quod Asiæ, & Europæ non contingit: est enim prouerbio locus datus: Num quid noui fert Africa? ex eo, quod ex aquarum penuria animalia ibi siti frequentissime laborent, vnde contingit, vt etiam inuicem infesta, atque difformia, diuersarumque specierum ad potum concurrentia misceantur, indeque nouæ animalium formæ gignantur, vt tradidit Arist. hist. animal. lib. 8. cap. 28. Ita quoque alijs regionibus quædam corporis partes cæli ambientis virtute magis, minusue aluntur, vnde auribus careant, cornua mobilia ferant, bina habeãt corda, & exta: ita & de oculis, ac reliquis membris hominum contigisse alias disseruimus.

EQ. Eadem (vt puto) ratione fit, animalium quorumdam naturam à cæli ambitu immutari: nam quod alias occasione alia diximus, cicadæ loquacissimæ cum sint, aliquando ex ipsa soli natura obmutescunt. Nam à Seripho Insula nascuntur, & viuunt mutæ: quæ

tæ: quæ tamen si alio migrent, loquaces, & canoræ sunt. Aelianus hist. lib. 3, cap. 36. ex Theophrasti sententia. In Macedonia quoque mutæ sunt. Aelian. lib. 3. c. 34. Sicut & in Italia mutæ sunt apud Rheginos: at illud ibi admirandum, proximo in agro Locrino esse canoras, vt tradit Solin. cap. 7. Plin. lib. 11. cap. 27. Strabo lib. 6. At Aelian. lib. 5. cap. 9. mirum addit. Cum inter Rheginos, & Locrenses medius fluuius sit non latior iugere, tamen neutræ cicadæ transuolant in alterutrius proximum locum: sed quæ harum ratio esse potest?

PH. Theophrastus loquacitatis, ac silentij causam tribuit aeri, aquarumque tepori, vt frigiditati, quod Straboni quoque visum est eodem lib. 6. Rheginas enim cicadas vltra flumē in Locrinum agrum illatas canere tradit: quoniam ibi feruentior sol sit. Sed hæc pluribus iam pridem persecuti sumus in insectis.

TH. Eisdem igitur ex causis ranæ quoque & canoræ, & mutæ sunt. Cyrenis enim mutæ nascūtur, vti alias occasione quoq; alia diximus: attamen quæ aliunde Cyrenem inferuntur, adhuc canoræ in loquacitate perseuerant: sed & quæ ranæ in Seripho nascuntur mutæ quidem sunt, sed alio translatæ canoræ fiunt: sicut & in Thessaliæ lacu ranarum nulla vox exauditur vmquam; alio tamen si trāsferantur, canoræ inueniuntur, vti scribit Plin. lib. 8. cap. 58. quæ omnia à frigiditate, humiditateque cæli fieri non est ambigēdum. Canoras autem in Cyrenem illatas perseuerare loquaces inde est, quod aridissimum animal iam motui exercitatum, & in motu adultum non facile veterem, consuetumque canendi, mouendique habitum deponit.

EQ. Est eidem ratiocinationi aliud concinne commemorandum. In agro enim Milesio, proximisque locis cicadæ omnino nō gignuntur: at quodam ibi proximo loco paruo interuallo gignuntur. Sicut & in Cephalonia Insula amnis est, cuius citra alterum latus cicadarum copia est, vltra alterum latus nullæ omnino, vti tradit Arist. hist. anim. libro octauo, capite 28. Sed hæc quoque alias diximus.

TH. Nec temere hæc omnia à natura prodita sunt, ideo si libet, ranarum, & cicadarum mysteria loquacitatis, & silentij disseramus: libro etenim Apoc. Ioann. Apostoli cap. 16. ranarum mentio facta est, his verbis: Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore Pseudoprohetæ exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Hæc ille. Ranæ igitur in malum sonant: sic enim ibi S. Augustinus cap. 13. tom. 9. Ranæ, præter horrorem proprium, etiā loco immundo sunt, quæ cum aquarum incolæ, & indigenæ videātur, non solum aquarum refugæ, & siccitatis impatientes sunt, sed

etiam

etiam in ipsis aquis, in aquæ sordibus, & cæno volutantur: sic hypocritæ non in aqua, vt putantur, degunt, sed in sordibus, quas credẽtes in aqua deponunt. Ranis etiam similes sunt homines, qui peccata, vel crimina, quæ alij per pænitentiam, vel per Baptismum deponunt, illi ibi volutari non erubescunt: quando aliquis se conuertit ad Deum, & pænitet fuisse superbum, adulterum, ebriosum, vel cupidum, quod ista peccata, quæ alius confitendo relinquit, imitatur cogitans apud se dicens: Facio, quod volo: & postea: Quomodo agit iste pænitentiam, & ego ago. Et subito dum ei superuenit vltimus dies, perit confessio, & restat damnatio. Iste, qui talis est, dum alios non ad bonum, sed ad malum vult imitari, in luto, vnde alius liberatus est, velut rana inuoluitur, & volutatur. Ranæ ergo significant spiritus dæmoniorum facientes signa. Hæc ibi: sed in Psalm. 77. Rana (inquit) est loquacissima vanitas: & in Psal. 45. Arreptitij (inquit) Idolorum, tamquam ranæ de paludibus personabant, tanto tumultuosius, quanto sordidius ex delictorum cæno.

PH. Vbique sanctus Augustinus peritissime semper loquitur, vti locis citatis locutus est: sed de ranarum loquacitate ad rem nostrã opportunius de temp. serm. 87. Plaga (inquit) in qua inducuntur ranæ, indicari figuraliter arbitror carmina Poetarum, qui inani quadam, & inflata modulatione, velut ranarum sonis, & cantibus similes mundo huic deceptionis fabulas intulerunt, ad nihil enim animal illud vtile est, nisi quod sonum vocis improbis, & importunis clamoribus reddit. Hæc ille. Vnde aptissime colligitur feliciores esse eos, vbi neque cicadarum, neque ranarum loquacitas est: quoniam vel non nascantur ibi, vel saltem taceant: loquacitatem enim & ranarum, & cicadarum in eumdem sensum accipio.

EQ. Et alium ego ex sancto Augustino de ranis, & cicadis adfero: is in serm. 95. In ranis (inquit) hæretici intelliguntur, atque Philosophi. Philosophi enim, vel hæretici, quia in Christo omnia falsa esse dicunt, ranæ sunt clamantes in paludibus limosis: per superbiam, & inanem contentionem, strepitum vocis habere possunt, doctrinam veræ sapientiæ insinuare non possunt: qui enim Christianæ veritati contradicunt, & in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt tædium afferentes auribus, non cibum mentibus. Hæc ille. Quas ob ratiocinationes eadem de cicadarum loquacitate ferenda sententia est: tametsi in solis feruore canant, limum deserentes, arbores inhabitantes, nihil tamen in eis, nisi vocis strepitus importunus est, qui eas ad mortem tandem trahat: ita hæretici, qui se mundos putant, eleuantes se in summas arbores, durãte tantum æstus felicitate canunt: tandẽ ipsi

confi-

conficiuntur, discinduntúrq. ac moriũtur etiam absq. persecutore.

TH. Est & aliud mysterium in taciturnitate, & loquacitate earumdem cicadarum, seu ranarum. Nam Ælian. lib. 5. cap. 9. mirum scribit, quod nondum diximus, neque alius id dixit, scilicet Locrẽses cicadas in Rhegino agro silere, ac vicissim Rheginas Locris mutas esse: si id ita est, sunt vterque simul & canoræ, & mutæ, ob loci diuersitatem. Id ipse vnus Aelianus dixisse legitur: nec id vacat mysterio, vel ipso beato Gregorio doctore: is enim super 7. Psalmos, super secundum ad illa verba: Dum clamarem tota die, sic habet: Cum clamare, & tacere inter se repugnent, quomodo potest fieri, vt aliquis taceat, & clamet? sed ille tacet nimirum, & clamat, qui peccata quidem sua silentio contegit, merita vero per vocem magnificationis extollit. Aut certe ille tacet, & clamat, qui peccata quidem præterita per confessionem non annuntiat, & per cor impænitens alia committere, accepta peccandi libertate, non cessat. Nam quod peccatum clamor sit, testatur scriptura, quæ dicit: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorũ ascendit ad me: & iterum: Descendam videre, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Peccatum quippe cum voce culpa est in actione, peccatum cum clamore, est culpa cum libertate. Igitur tota die clamat, qui publice peccare non trepidat. Hæc ille.

EQ. Omnia elegantissima fuere mysteria, vt sic pateat nil adeo id rerum natura vile videri, quin in eis maxima latere possint mysteria. Sed properemus ad alias locorum proprietates.

PH. Iam paulo antea, cum de imbrium penuria ageremus, inciderat feracitatis Aegypti mentio, & cum aliorum locorum feracitatem prætermiserimus, non fuerit importunum illud argumentum modo prosequi: olim semper de Indis orientalibus præcipua ratio est habita. Tradunt ibi quinque millia oppidorum præcipua capacitate populorum nouem millium: reperiri credita est etiam tertia pars terrarum, nec mirum de hominum, vel de vrbiũ copia, cum soli Indi numquam à natali solo recesserint. Ibi igitur binas messes in anno, binasque æstates, media inter illas hyeme, Ethesiarum flatu prodidit Solinus cap. 53. Plin. lib. 6. cap. 17. Quin Synarum regiones illas tradunt tertio reddere fructum quotannis, præcipue vero iuxta Cantaon, vt tradit Melchior Nugnez 1555. Sed postquam nouus orbis compertus est, feracitas illius Indicam propemodum superare videtur. Nam vt à noua ibi Hispania exordiamur, bis, ac ter fruges seruntur quotannis, atque metuntur, vti scripsit alumnus Cortesij. Auget admirationem, quod in eadem regione orbis noui, in Insula Hispaniola, cuius ambitum ad pass. mill. 2600. iam alias diximus patere in tanta feracitate soli quin-

que tantummodo quadrupedum genera memorãt fuisse comperta, Huntia, Chemi, Mochui, Cori, quæ omnia animantia ex genere cuniculorum sunt; comperti quoque fuere canes quidam præparui, ac muti: at nullum præter hæc prorsus animal quadrupes in adeo vasta, fertilique Insula inuentum est. Ouet. hist. lib. 12. tom. 1. & 5. Quod ea quoque ratione admirabilius est, quod cæli clementia incredibilis sit, cũ ibi perpetuo dies æquales sint, & ex vna arista bis mille grana numerata fuerint. Petr. Martyr summ. Ind.

EQ. Petrus idem Martyr in eodem summario tradit in Vrabæ continenti eiusdem orbis tertio eos serere, & metere quotannis: quod esse verum suadet perpetuum æquinoctium adeo constans, vt quantum inter hyemem, & æstatem intercedat discriminis, vix à peritis Astronomis discerni possit. Ouetan. summ. cap. x. Propterea ibi cucumeres, pepones, cucurbitæ post vigesimam à satione diem maturæ colliguntur. Lactucæ vero, ac betæ, buglossa, caules, decima. Petr. Martyr.

TH. Eiusdem orbis noui prouincia Bresilia, cui Baiæ Saluatoris impositum nomen est, bis quotannis vites fructum ferunt exuberantissimum, vti testatus est Ambrosius Perez Iesuita anno Domini 1555.

EQ. Quin totus ille orbis, tum in continenti, tum in Insulis toto anno penitus viret: nulla enim arbor frondibus vnquam destituitur, præter paucas quasdam, vti testatur Ouet. summ. cap. 79. & hist. lib. 9. cap. 16.

TH. Vt ferax est regio frugibus, ita quoque lapidibus, ac saxis, vt iure putes vbique ibi naturam auxisse miracula. Nam in Insula Cuba vallis est, quæ tota referta visitur silicibus prærotundis, perinde ac si arte eximia fuissent confecti: extant minimi, magni, maiores, maximi, amplissimi, omnesque ad integrum adeo sphærici, vt singulis tormentorum æneorum formis apti sint, ceu de industria confecti. Id fecit natura sua sponte tanta copia, vt vallis illa, quæ ad duodecim pass. mill. porrigitur, tota illis sit oppleta. Ouetanus hist. libro decimo septimo, capite 7. & summ. Ind. cap. 5.

PH. Si ita est, dubio procul noui orbis feracitas Indicæ, Asiaticæque præferenda est: non enim vbique in Asia hæc frugum exuberantia est: licet enim alicubi lanas ferant Asiaticæ siluæ, & mella frondibus defluant, vti iam ex Mela diximus lib. 3. cap. 4. hoc alicubi tantum est, cum orbis nouus illo longe maior plerisque locis toto anno frondeat, & fructum reddat: scio in promontorio Indico Comorin ficus toto anno recentes ab arbore legi, & mensis apponi, vti scripsit Balthassar Nugnez ex regno Tranacor eiusdem

Indiæ anno Domini 1548. Scio etiam in Cantaon Iaponij vrbe ob multas agrorum irrigationes quotannis ter fructum agricolas referre, vti tradidit Melchior Nugnez & ipse Iesuita 1555. Sed ea loca immensis inter se interuallis disiuncta sunt: itaq. quoque scio Albaniæ miram esse fertilitatem, omnia enim ibi sponte nascûtur, etsi nullum occationis, aut sationis studium adhibeatur, omnia semper ibi virent: sata bis, aut ter fructum reddunt quotannis, priorque fructus ad quinquagesimum peruenit, vt Strabo tradit lib. 10. Vnde fit, vt & Asia tota laudetur, sed orbis nouus præferatur.

E Q. Aliorum istud esto iudicium, agemus alias de hac re, quando de rerum affluentia, & opulentia erit sermo. Redeamus ad feracitatem. Cum omnium sterilissima sit Africa, quibusdam tamen locis mire fertilis est: nam præter Ægyptum, quæ ipsi contermina est, alicubi commemorandi fructus referuntur. Nam regioni cui *Centopozzi* nomen impositum est, adeo immensa est frumenti vis, vt defossum fuerit seruatum annis centum. Leonius parte secunda.

P H. Est hoc mirandum, præsertim cum frumentum Africæ locis quibusdam totius orbis fœcunditatem superare compertum sit: vbi enim plurimus fructus refertur, minus durationis habere videtur, viribus fertilitate lassatis. Strabo de Africæ frumentis tradit in tantam altitudinem adolescere, vt ad quinque cubitorũ proceritatem ascendant, sintque eius calami non minores digito, fructum referre tradit ad ducenta, quin & ad quadringenta: augerique huius rei miraculum, quod bis in anno metatur, ac post prima sata vlterius non seratur; sed sponte quæ à culmo grana conciderint, in nouam messem resurgant. Hæc ille lib. 17. Cui Plinij accedit sententia, qui tradidit in Bizzatio Africæ campo ex vno modio centenos, quinquagenos reddi, vti ex eo loco, ad Augustũ misit procurator eius, ex vno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina; de ea enim re extant Epistolæ, sed & ad Neronem misit 340. stipulas ex vno grano: ita ille lib. 18. cap. 10. Atque hæc quidem admiranda in Africæ locis quibusdam contingunt.

E Q. Accedit ijs, quod vuarum acini in Hascora Africæ gallinarum ouis quodammodo æquari videntur; mirum in modum amplitudine superant reliquarum prouinciarum acinos, vti Leonius tradit p. 2. & quod commemorandum est in Beni Achmed monte Africæ vina seruantur in annos quindecim. Leonius parte tertia.

P H. Huiusmodi acini magno debent oppleri nucleo, vt perdurent, alioqui nó ita fuerit; si in acinis nullus insit nucleus, cuiusmodi in

di in vrbe Menin Syriæ vuarum acini sunt. Ludou. Barthema in princ.cap.3.Quin in Insula Madera vuæ nigræ absque nucleo in acinis sunt, & Martio, Aprili,ac Paschate maturæ sunt. Leon.p.9. Præterea absque nucleo acini vuarum sunt in Aman Palæstinæ. Ludouicus Barthema lib.1. cap.3.

TH. Audio, legoque multa regionum miracula (sed quod ad vuarum amplitudinem spectat) nullum adeo commemorandum comperi, quale sacræ litteræ prodiderunt: Moyses enim, cum exploratores in promissionis terram, Palæstinam scilicet, destinasset, iussit quoque adferri de terræ fructibus. Igitur abscindentes palmitem cum vua sua, portauerunt in vecte duo viri botrum vnum. Num. 13. Sane amplitudo illius botri maxima fuit; qui vt ferri posset, duorum hominum viribus habuit opus. Sed id non vacat Sacramento: Mysterium eius enarrat sanctus Augustinus de temp. serm. 160. Duo viri (inquit) qui vuam miræ magnitudinis in phalanga detulerunt ad filios Israel multis modis intelligi possunt. Nam & duo testamenta non incongrue significasse creduntur; & duo præcepta, quibus diligitur Deus, & proximus: vua autem illa Christum Deum figurauit, ita & terra repromissionis, in qua natus est, sanctæ Mariæ videtur imaginem prætulisse; in ipsa enim impletum est: Veritas de terra orta est. Hanc vuam duo deferunt inserto vecte pendentem; possunt isti duo etiam Christianum, & Iudaicum populum figurare: & quia prior fuit Iudæorum populus, præcedit Iudæus, sequitur Christianus; salutem suam, Chistum scilicet, ante conspectum suum gerit, ille post dorsum; hic obsequium præfert, ille contemptum. Hæc ex illo.

PH. Acutissime simul sane, atque sanctissime: & reuera tanta fructuum vbertas in ijs regionibus, in quibus & soli humor, & cæli feruor fœcunditatem gignit, est admiranda. Sed frigido cælo id fieri longe magis annotandum. In ipsis enim Vestrogottorum regionibus (eæ Aquilonares sunt perpetuo fere gelu rigentes longe magis, quam credi posit) tanta frigoris est vis in Aquilonaribus, & circa eas regionibus, vt interdum arescant arbores, ac aqua ex editiore loco effusa, priusquam terram contigerit, in glaciem concrescat; lacus quidam, & paludes, ac flumina duobus, tribusue mensibus hibernis, nonnumquam vel quinque glacie concreta, non modo pedibus, verum & equitibus, ac curribus, & plaustris grauius onustis longo spatio peruia præbent itinera; equidem aliquando vltima die Martij Vistulam in Nasouia per firmam adhuc glaciem cum curru, & quadrigis, & aliquot equitum comitatu transiui inquit Martinus Cromerus in Poll. descrip. lib. 4. Ibi igitur cum alicubi plurium mensium noctes perpetuæ sint, sata tamen

men, ac fruges optimæ celerrimeque & virescunt, maturescunt, & exuberantissimum fructum reddunt: quasi cæli frigiditas videatur (incredibile) accelerationis causa esse. Seritur ibi frumentum trigesima Iunij, quod Augusti dimidio maturum metunt: reliqua sata intra trigesimum sextum diem resecantur, & colliguntur maiore miraculo, quam in India, nouoque orbe locis sane feruentioribus. Id tradit Olaus lib. 13. cap. 1. propterea admirabile est, quod tradunt in Podolia gramen triduo succrescens perticam contegere, & aratrum in locis graminosis derelictum sæpiat, & cooperiat sex, aut circiter diebus. Ortellius in Polonia: ita quoque admirari licet, quod in Carnis Histriæ cōtermina regione campus est, cuius gramen vigesima die secari ob amplitudinem consueuerit, vt Ortellius ex Georgio Vernero memorat in Goritia.

PH. Eadem ratione Britannia tametsi sole deficiat, tamen circumfluentis maris tepore recreatur, vt Minutius Octauius tradit apud Arnobium lib. 8. ideoque vehementius ardere solem in Septemtrionalibus, quam in cæteris memorat Bodinus lib. 5. Reip. cap. 1. Propterea anno Domini 1540. in Vasconiæ frigido cælo Naiunum oppidum solis actione incensum, ac consumptum fuisse idem auctor tradit; sicut & anno Domini 1556. in Anglia solis ardore totius regionis pagos, & arua arsisse eodem auctore compertum est: quæ recensuit etiam Scholion ad Arnobij librum octauum contra gentes. Vt autem frigidior regio est, eo solis æstate feruor acutior est, vnde contingit siluas, pagosque, atque ipsas etiam segetes æstu incendi; quod accidisse memorant in Moscouia anno Domini 1526. quin etiam ob incendij illius fumū multos visu orbatos fuisse memorat Georgius Bruin in Moscouia. Quæ incēdia ideo admiranda sunt, quod opera, aut negligētia non acciderūt, sicut Romanum incendium sub Nerone, quando ex 14. vrbis regionibus decem combustæ, consumptæque sunt diebus septē perpetuo vagāte igne, vt Tacitus memorat: sicut etiam in Dordraco vrbe, quando incognita origine ducentæ domus consumptæ sunt, vt Georgius Bruin tradit in Dordraco, & in Delphio anno Domini 1086. improuiso incendio ducentæ supra mille domus absumptæ, quinta vrbis parte vix salua. Sed & Francoburgum anno Domini 1476. totū igni conflagratum est, vt Bruin memorat in Delphio, & Francoburgo. Sed ista incendia non sunt à cælo, sicut priora, quæ diximus: & sicut illud, quod admirabili modo in Suecia præfrigida Aquilonari regione, ac fere omnium Borealiū extrema accidit anno Domini 1407. Oppidum enim Stoxholm insigne Sueciæ emporium de cælo fulmine tactum fere totum conflagrauit, peremptis mille sexcentis hominibus: & quod est miserabilius, innumera reliqua multitudo, &

in ijs puellæ, ac mulieres, cum promiscuo vulgo dum sibi, ac rebus putant nauigijs consulere euitando incendio, nimio onere naufragio omnes periere. Krant Suec. lib. 5. c. 33. vt ita perspicuum sit, ista incendia, quæ frigidis regionibus accidunt, esse vehementiora, & frequentiora.

EQ. Non igitur absque miraculis Europa est: sed admirandũ in illa est præcipue, quod multorum mensium noctes habeat alicubi perpetuas; in Aquilonari cælo adeo, vt Cimmeriæ tenebræ incolas obuoluant, sicut & Ponticæ.

TH. Recte dictum Cimmerias ibi tenebras esse: in prouerbiũ enim est hoc iam translatum, cuius meminit Lactan. lib. 4. dicens: O mentem Cimmerijs (vt aiunt) vmbris atriorem. Cimmerijs etenim (vt ait Cicero Academ. 8.) aspectum solis siue Deus aliquis, siue natura ademerat. Verum Cimmerij populi alij fuere in Italia: Ephorus enim Cumæus historicus scribit Cimmerios extitisse iuxta lacum Auernum, eosque in subterraneis habitasse domicilijs, eorumque patrium morem fuisse, vt nemo solem aspiceret, noctu vero egrederentur, vt Manutius quoque testatur. Cimmerium autem oppidum iuxta Auernum, etiam Plin. tradidit lib. 3. cap. 5.

Hæc qui tradidere scriptores, non paruæ sunt auctoritatis: verũ doctissimi, ac sanctissimi Gregorius Nazianzenus, & Basilius Magnus aliter, deque alijs regionibus id dici crediderunt. Basilius etenim inter suas epistolas connumerat quandam Nazianzeni epistolam ad se scriptam, cum in Ponto ipse degeret, quæ est vigesima prima. In illa sic habetur: Ego tuum Pontum admirabor, & Ponticam tenebrosam sterilitatem, & mensura concessum aerem, & desideratum solem, quem velut per fumarium aspicitis, ò Pontici Cimmerij, & sole carentes, & non tantum semestri nocte condemnati, quod sane de quibusdam proditur, immo ne partem quidem vitæ sine vmbra habentes, verum noctem vnam longam, omnem vitam habentes, & reuera vmbram mortis. Hæc ibi, & recte: Nam Cimmerium oppidum in Bosphoro situm esse Plinius lib. 6. cap. 6. memorat. Claudius quoque Cæsar de eo tradidit, vt idem habet Plin. lib. 6. cap. 11. & inter Scythas Cimmerios statui tradit idem Plin. lib. 6. c. 13. Ideoque inde potius natum adagium puto, non à Cimmerijs, qui (Festo teste) inter Baias, & Cumas in Italia fuere, quibus nulla lux vmquam defecit, nisi quatenus ipsi sibi eam adimerent.

EQ. Id mihi plurimum arridet, alioqui si Cimmerias tenebras eorum esse dicamus, qui solis lucem sponte deuitent, Athlantici, quibus feruentissimus sol inurit agros, Cimmerij dici possent, quod numquam diu, nocte tantum videantur, aut audiantur. Mela enim lib. 1. ca. 4. vitam eorum Cimmerijs Italicis consimilem his verbis

expli-

explicat: Athlantes solem execrantur, & dum oritur, & dum occidit, vt ipsis, agrisque pestiferum. Solinus quoque ca. 33. Athlantes (inquit) ab humano ritu prorsus exulant, nulli proprium vocabulum, nulli speciale nomen. Ideo mons ipse Athlas (vt idem habet cap.26.) silet per diem vniuersus, nec sine horrore secretus est, lucet nocturnis ignibus, choris Aegipanorum vndique personatur, audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum. Plinius quoque id ita esse affirmat, celebratosque auctores id tradidisse testatur lib.6.cap.1. Ita fit, vt illi quoque Cimmerij dici possent, quod interdiu solem non videant: sed id absurdum esset, eos scilicet nuncupare Cimmerios, aut tenebris Cimmerijs obuolui, quibus dies solaribus radijs semper ferueant.

PH. Non soli Athlantici id pro more habent, sed & illi quoq. qui montem colunt, quem Græci Theon ochema vocant. Mela enim de illo sic habet lib.3. ca.4. Mons hic altus perpetuis ignibus flagrat. Panum, Satyrorumque hinc opinio causæ fidem cepit, quod cum in illo nihil culti sit, nullæ habitātium sedes, nulla vestigia, solitudo in diem vasta, & silentiū vastius, nocte crebri ignes micāt, & veluti castra late iacentia ostenduntur: crepant cymbala, & tympana, audiunturq; tibiæ sonantes maius humanis. Hæc ille: ac post eū etiam meminit eiusdem Aethiopū montis Plin.lib.2.c.106.& lib.6. c.30. Possent igitur hac quoq; ratione & ij Cimmerij nūcupari: sed non vere Cimmerij fuerint, quod interdiu illis sol valde illuceat.

TH. Erunt autem Cimmerij ij omnes, quibus noctes diuturniores sunt, quibusque sol longo tempore non videatur alia ratione, quam nubium, aut nebulæ, cuiusmodi vltra Britanniam in Insulis, præsertim Thule, sicut quoque Riphæis montibus, locisque alijs non paucis. Mela enim lib.3. cap. 2. Riphæi (inquit) montes sub ipso siderum cardine iacent, ibi sol non quotidie, vt nobis, sed primum verno æquinoctio exortus autumnali demum occidit. Hæc ille; & ideo sex mensibus dies, & totidem alijs noctes esse in rebus Meteoricis commemorabamus: atque ita iure ibi Cimmerias, ac Ponticas regnare tenebras asseremus.

EQ. Id etiam habet Solinus cap.21. Sunt Hyperborei (inquit) in Europa, apud quos mundi cardines esse credunt; & extimos siderum ambitus semestrem lucem, auersum tantum vna die solem; quamquam sunt, qui putant non quotidie ibi solem, vt nobis, sed vernali æquinoctio exoriri, autumnali occidere, ita sex mensibus infinitum diem, sex alijs continuam noctem. Hæc ibi: atque ita fit, vt dubio procul & inter Cimmerias tenebras eos versari iure censeamus.

TH. Thule vltra Britanniam in eadem causa est. Mela de illa

sic lib.3.cap.3. In ea sol longe occasurus exurgit, breues vtique noctes sunt, sed per hyemem, sicut alibi obscuræ, æstate lucidæ, quod per id tempus iam se altius euehens, quamquam ipse nō cernatur, vicino tamen splendore proxime illustrat: per solstitium vero nullæ, quod tum iam manifestior non fulgore modo, sed sui quoq; partem ostentat. Cum Mela & Solin. cap. 24. Circa Britanniam (inquit) Thule vltima; in qua æstiuo solstitio sole de Cancri sidere faciente transitum, nox pæne nulla, brumali solstitio perinde nullus dies, vt ortus sit iunctus occasui. Quod etiam Plin. scripsit lib. 4. cap.16.& iam alias nos recoluimus.

PH. Non hoc tantum est iam dictis regionibus, sed magna in parte Aquilonaris plagæ. Nam & in Biarmia id esse scilicet vna die, vnaque nocte totum annum ibi volui scripsit Olaus lib. 1. cap. 1. Sed & in Finmarchia dies vna, ac nox integrum annum percurrunt, ibidem cap.2. Oritur enim ibi sol vigesima quinta Martij, latet luce adhuc perdurante Kalendis Augusti: adeo igitur toto semestri illustratur terra, vt nulla penitus stella illo tempore conspiciatur. Quin luna plena in superficie tantummodo terræ apparet ignita carbonum modo. Nox autem, tametsi semestri perduret, nō adeo tamen tenebrosa est, vt in nostro cælo esse solet: scribendi enim, pecuniasque numerandi facultatem non adimit, lucem quandam præferens, quam nos in crepusculis habere solemus. Olaus libro primo, capite secundo, quæ alias occasione alia recensita meminimus.

TH. Hæc semestris diei, ac noctis dimensio non vniuersam Aquilonarem plagam tenet: sed regiones singulæ mira varietate discernuntur. Alicubi enim quinque mensium dies, vt in Suetia, Elsingia Angermania, & Noruergia: alicubi trium mensium, vt Gottia, Moscouia, Russia, Liuonia, vti ex Ptolomæo scribit Olaus libro quatro capite nono. Ac tandem quo à cardinibus Septentrionum quis sit remotior, dies, ac noctes breuiore dimensione transiguntur, adeo vt alicubi nox ad horas 20. redigatur. Olaus libro vndecimo, capite vigesimo secundo, vt & Ruthenis æstiuus dies horarum octodecim est, vti Surius in Commentario prodidit anno Domini 1501. atque hactenus de ijs, quos Cimmerijs tenebris versari iure censemus.

EQ. Non est prætermittenda ratiocinatio climatum, quorum tanta est in diebus, ac noctibus singulis varietas, vt mirari magis oporteat, quam intelligere: alicubi dies numquam longior est horis duodecim circiter. Ideo in Barra Aethiopiæ hyems mense Iunio incipit, desinit in Septembri. Franc. Aluarez. Sed id pluribus mox dicendum est.

P. H. De Aethiopum hyeme, aut æstate disserere difficile est, nam vastissime patet, atque in tantam longitudinem, latitudinemque, propemodum immensam porrigitur, vt cæli climata multa pertingat. Illa igitur parte, qua proximior est Nili fontibus ad promontorium bonæ spei, quia intra oceanum longe magis penetrat vltra polum antarticum, à Martio Mense vsque ad Augusti mensis dimidium hyems riget, non pluuijs, sed ventis: ibique esse Antipodes nobis Mela testatur libr.1.cap.5. his verbis. Si est alter orbis, sunt oppositi nobis Antichtones, ne illud quidem à vero nimium abscesserit, in illis terris ortum amnem Nilum, vbi subter maria cæco alueo penetrauerit, in nostris rursus emergere; & hac re solstitio crescere, quod tum ibi hyems sit, vnde oritur. Hæc ille. Cui consentire videntur recentiores etiam, qui orbis illius partes perlustrarunt. Gaspar enim Iesuita 1549. scripsit Nili ortum iuxta bonæ spei promontorium esse, eoque loco tum esse hyemem, quando in Ægypto fuerit æstas, & è conuerso: Christophorus quoque Riberius Iesuita idem testatus est, videlicet à Martio, ad Augusti mensem rigere hyemem in Æthiopiæ parte quadam, quæ forsan bonæ spei promontorio contermina est: cui rei benè congruit, quod tradidit Thomas Lopez, scilicet in ipso bonæ spei promontorio Iunij diem non excedere horas circiter octo. Alia igitur regio est, de qua Surius in comm. anno Domini 1501. cum dicat ex Alberico Vespuccio, regionem quandam vltra Aethiopiam, intra oceanum recta bonæ spei promontorio longe remotam vltra polum antarticum, Iunio mense hyemem perpeti, pariaq; esse noctis, ac diei spatia. Aliam insuper regionem eiusdem cæli, ac climatis, Aprilis mensis septima die, vbique compertam noctem horarũ quindecim, hyememque rigentem scribit.

E. Q. In promontorio alio nempe S. Iuliani dies Iunio, ac Iulio mense non excedit horas quatuor, atque ita fit, vt ibidẽ nostri quoque Antipodes sint, cum ibi nox sit, cum nobis dies illucescit, ex collega Odoardi Barbosæ. Nam Maximil. Transiluanus tradidit in eodem promontorio sancti Iuliani Nouembri noctes non excedere horas quinque apud Ramus. tom. 1. At in regione Gambra Nigritarũ mense Iulio nox breuior non est horis 11. vti scripsit Aloy. Cadam. & ideo in Malauar Indica regione ab Aprili in Octobrem hyems riget, vt Odoard. Barbos. scribit. Hinc igitur tot agnoscuntur admiranda per orbem, de quibus nullus erit dicendi finis: hinc & India illa præfert miracula, quorum ratio nulla reddi potest. Tanta enim climatis est in vnico monte in Zanton regione vis varia, vt qua vergit ad orientem, albi sint qui & nascuntur, & incolunt: qua vero vergit in occidentem, nigerrimi; cum tamen omnes belluino

more viuant. Oderic. poster. in princ. Propterea quoque, quod nobis tanto sumptu, ac labore quæritur sericum, ob cæli clima felicissimum in Taprobane Insula passim in siluis reperitur, quamquam non adeo eximium: Id memorat Ludou. Barthemaregrum Ind. lib. 3. cap. 19. & 28. vt ita pateat nos, qui tantei facimus sericum, non vrbibus, sed siluis incolendis digniores esse: cum silue strem rem tanto pretio æstimemus, & excrementa vermium nobis maximo esse ornamento censeamus. Tanta igitur climatum varietatē quis non miretur? Quis rationes capiet? Tantā maris spatia impossibile est verum dierum numerum, rationemque seruare; dies enim aliquis semper interpollatur ob occidentem solem. Nam solis ortus pro climatum ratione variantur: nam in Hispali Hispaniæ horis septem prius oritur, quam in Mexico noui orbis, vti scribit Surius anno Domini 1558. quin eclypses, æquinoctia, solstitia totidem horis prius in Europa solent accidere, vt idem tradit.

T. Hur. Eadem ratione ij, qui fretum Magelonicum incolunt in orbe nouo, nobis Antipodes sunt: ijs Octobri mense nox nō excedit horas 4. Anton. Pigaf. Sed & Iaponio Insula, in qua degunt nobis veri Antipodes, illis nox est, cum nobis dies, & è conuerso, vti testatur Surius in comm. anno Domini 1552. sed de ijs rebus hactenus.

E. Q. Post dierum, noctiumque varias dimensiones operæpretium est de vmbrarum varietate disserere: & quamquam alias diebus elapsis disseruimus, libet tamen sæpius, quæ placent audire, & alia id suggerente occasione.

P. H. A sole vmbrarum differentiæ omnes proficiscuntur; cum enim Septētrioni sit proximior, vmbras alias, cum remotior alias; quia cū perpetuus illi sit motus, perpetuo quoq; immutat vmbras: verum non de hac mutatione disserere in animo est, sed de ea, quæ ipsius solis, regionisque ratione contingit. Fingamus nos in Hispania, in Germania, Gallia, aut demū Græcia esse; propemodū idem genus vmbræ cernitur, nisi quod paulo longior, aut breuior fuerit: at admirandum est, quod de India, & Aegypto tradita sunt, atque Arabia. Plin. enim lib. 2. cap. 73. In Syene inquit oppido, quod est supra Alexandriam quinque millibus stadiorum solstitij die medio nullam vmbram iaci, puteumque eius experimenti gratia factum totum illuminari, ex quo apparere tum solem illi loco supra verticem esse: quod & in India supra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Et mox: In Meroe Insula, quæ est caput gentis Aethiopum, bis in anno absumi vmbras. Et mox: In Indiæ gente Oretum mons Maleus est, iuxta quem vmbræ æstate in Austrum, hyeme in Septentrionem iaciuntur. Et mox: In eadem India Patales sol dexter oritur, vmbræ in meridiem cadunt. Hæc il-

His quibus accedit, quod in Iaua Insula eiusdem Indiæ maxima Iunio mense vmbræ mittuntur in Austrum, vt Ludouic. Barthema tradit rerum Ind. lib. 3. cap. 30.

EQ. Sunt hæc omnia præter vmbrarum reliqui orbis rationem: semper enim aliquid vmbræ rebus omnibus est, quocumque tempore, etiam solstitij meridie, quoniam numquam rectissimus supra verticē sol esse conspicitur, hoc quod diximus singulare est in Syene, & Meroe. De Meroe, quæ Nili Insula maxima omnium est, nullas vmbras in ea solstitio fieri ob solis diametrū tradidit Nearchus: adeo enim ab Aquilone eæ regiones remotæ sunt, vt proxima ibi Ægyptus, & Troglodytæ Septētriones cōspicere non possint, Plinio teste lib. 2. c. 30. Huiusmodi enim distantia à Septentrionibus efficit, vt in æquinoctiali media totius globi parte supra verticem rectius sol irradiet: vltra vero æquinoctialem circulum rursum obliquæ sunt vmbræ, sicut citra. De reliquis vero vmbris, quas Plinius commemorauit, non facile putarim rationem adferri, præsertim de monte Maleo, & de India Patale.

TH. Puto rationem adferri non posse, nisi coniectura quadam: Basilius enim exemero hom. 6. qui eadem recenset miranda, rationem non adfert: sic enim ille: Longissimi sunt dies, vbi breuissimæ sunt vmbræ, & vice versa, breuissimi sunt dies, qui vmbras longissimas habent: sunt autem aliqui per duos anni totius dies penitus vmbra carentes, dum in meridiem existunt, quos à vertice illustrās sol vndequaque ex æquo circum circa illuminat: vt etiam aqua puteorum profundorum per angusta oscula illuminetur. Qui vero vltra aromatiferam Arabiam habitant, in vtramque partem vmbras alterant. Hæc ille. Propterea in orbe nouo, in Bresilia, in Piratininga nullæ vmbræ fiunt, ob solis diametrum, quando ibi longissima fit dies horarum quatuordecim, scilicet decimatertia die Decembris, cum sint nobis fere Antipodes, Ioseph Iesuita 1560.

EQ. Quod de Arabibus meminit Basilius, dixerat etiam ante illum Solinus cap. 35. alijs verbis: Vmbræ (inquit) quæ nobis dextræ sunt, Arabibus sunt sinistræ. Hæc ille. Cuius rei quis rationē audeat afferre? Sed de iis satis. Miratus sæpe sum (vt ad alia transeamus) qui fiat, vt cum campi, ac reliqua plana, ac depressa loca feruentiore sint calore, quam montes, nihilominus ignes perraro, ac parum erumpant à planis? omnes enim pene à montibus manant, vt antea disseruimus paucioribus agentes de montibus.

PH. Manant & à campis alicubi. Aristoteles enim de admir. cap. 33. tradit in Psitacina Persidis frequentem esse flammam, ac splendidam: atque idcirco Persarum Regem multas ibi coquinas extruxisse, eosq. ignes non in salebrosis esse locis, aut montanis, sed

planis, in Mediæ quoque planis ignes alios esse idē ibi testatus est, vti etiam Plin. habet libro secundo, cap. 106.

EQ. Id illis tantum locis contigisse compertum est: cum toto fere orbe montes ignem vomant. Quin Plinius perinde, ac miraculum narrat Babyloniæ campum flagrare, adeo vt obsonia ollis quoque terra ibi obrutis concoqui possint, nec maior locus iugeri magnitudine. Alterum etiam campum Æthiopum iuxta Hesperium montem noctu ab ignibus micare, & in Melogopolitano agro alios etiam ignes esse tradit lib. 6. cap. 108. Strabo quoque miraculi loco refert in ea Cappadociæ parte, quæ Argeo monti subiacet, ignē haberi, lib. 12. Ideoque admiror cur ignis longiora quærat in cacumina montium itinera, cum possit breuiore via è cāpis erumpere. Eius rei expecto rationem, explicatiorem, quā alias fuerit exposita.

PH. Ratio hæc est: plana longe magis intra se solidiora sunt, quam montes: ideo enim depressi sunt campi, & tument montes, quoniam vacui plerumque sunt, & cauernosi, deinde montes perpetuis ventis agitātur, atq; ita calor intra validius retunditur ad intima viscera montium, qui cum numquam quiescat, semperque nitatur sursum ascendere, cum sicciora sint montium viscera, quam camporum, facilius montes penetrat ignis, quam campos adiutus euaporatione ventorum, ac spirituum, qui montibus magis superfluunt, quam campis: at quoniam sibi viam aperuit aliquando in montium cacumina, humorem cum retundant venti in ipsa viscera, illud est postea ignis alimētum, cum reliqua sulphurea materia: eo igitur tendit ignis, quo venti, ac spiritus rimas eum tum sequētem ducunt, aut trahunt, qui in montibus plurimum abundent, atque ita, quod iam paucis disseruimus in montibus, hic pluribus explicauimus.

EQ. Iam abunde mihi est factum satis.

TH. Aliquando tamen terra succrescit absque igni in campis nullo prodigio mali euētus, sed miraculo ad Sancti alicuius perpetuam vbique commendationem, veluti de campo, vbi Diuus Ioannes Euangelista sponte sepulcrum subijt: de qua re ita Augustinus super Ioannem ad illa verba: Sic eum volo manare. Ephesi (inquit) cum sibi Ioannes sepulcrum effodi iusserit, in quo se condiderat, omnes inde terram, pulueremque exportant, semper tamen succrescit, ac si numquam ab eo loco quisquam exportasset. Hæc ille ibi: quin vt Petrus Damianus tradit in serm. 2. de sancto Ioanne apud Surium tomo 7. Decembri, manna inde scaturire compertissimum est. Terram autem inde sensim scatere, & quasi ebullire, atque ab imo ad superficiem tumuli ascendere à non leuibus hominibus se audijsse testatur S. Augustinus super Ioan. tract. 124. Et li-

cet à pijs viris fere quotidie auferatur inde terra, nihilominus perpetua scaturigine numquam potuit deficere: sed harum rerum nulla naturæ ratio suppetit, solius enim Dei illud opus est.

EQ. Hæc recte dicta, & vt persuadeant, sufficiunt: sed cur terræmotus alias infestat terras, alias non?

PH. Eadem concauitatum causa. Ideo Laodicea, & regiones, quæ fluuio Mæandro adhærent, terræmotibus obnoxiæ sunt, & facile etiam tota illa humus comburitur, quod inanior sit. Strabo lib. 12. sed & Bæotia, & Eubæa mire terræmotibus subiacent, ob subterraneas exhalationes: eiusdemque cognominis vrbs olim ibi absorpta est, vt Strabo tradit lib. 10. Sed & nostro hoc cælo (vt Plin. lib. 2. cap. 94.) in Gabiensi agro, non procul ab vrbe Roma, iugera ferme ducenta equitantium cursu terram tremere, & similiter in Reatino agro constat. Sed de terræmotibus iam antea diligenter disseruimus.

EQ. Sunt tamen quidam loci à terræmotibus immunes, veluti ferunt de Locris, & Crotone: ibi enim numquam terræmotum, nũquam pestilentiam inualuisse ex annotatione veterum tradit Plin. lib. 2. cap. 96. Hiberniam quoq; numquam sensisse terræmotũ, vixq. ibi tonitru audiri semel in anno testatur Ortellius in Hibernia.

PH. Terram tremere, & terræmotum pati longe differunt: is enim tremor, quem in Reatino agro esse diximus, terræ inanitatem demonstrat in soli superficie, vbi terræmotus numquam gignitur, cum in imis visceribus exoriatur: ac propterea cauernosa terra sæpe etiam procul accedentes sonitu quodam subindicat ad multa passuum millia; cuiusmodi hi, qui nouum orbem lustrarunt, scriptis mandarunt; referunt enim in Hispaniola Insula, in prouincia Caizimum iuxta fontem quendam ibi commemorandum à tribus millibus pass. audiri equitem accedentem, peditem vero à pass. mille persentiri, si terræ quis aures admouerit: ita Petr. Martyr. summ. quod alias diximus in fontibus.

PH. Roma autem à terræmotu non est immunis, etenim solidissimum est Romanum solum, solidissimum eius cælum, solidissimaque parit ingenia. Ibi constans quædam rerum omnium, præcipue vero religionis, perseuerans firmitudo: vt sic terræmotum quidem sentire possit, lædi non admodum possit, sicut in reliquis summis vrbibus vidimus contigisse, ex sacris, & probatissimis historiarum scriptoribus. Illarum igitur vrbium cessauit religio, extincta quoque fuit auctoritas, & Imperium, Roma sceptrum suum semper tenente: propterea etiam ante Christi aduentum dixerat Plin. lib. 2. cap. 84. Nũquam vrbs Roma tremuit, vt non futuri euẽtus alicuius id prænuntium esset.

EQ. Ab

EQ. Ab ipsa igitur cauitate omnia discrimina terræ contigerunt, siue ignis eruperit, siue terræmotus, vento emisso, loca excusserit, siue montes depresserit, siue terras absorpserit.

PH. Quando terra ipsa se condens deuorauit altissimum montem Cybottum cum oppido Curite, & Sipylum in Magnesia, & clarissimā vrbem Tantalim, agros quoque Galanis, & Gamales Phœniciæ vrbium, sed & Phegium Aethiopiæ iugum excelsissimum; nonnisi à concauitate eæ clades profectæ sunt. Plin.lib.2.cap.91. Ita planis æquari montes eadem à causa fit, cum cauitates replentur, tumorique cedunt. Id enim contigit circa Pithecusas Campaniæ, mons enim Epon, cum repente flamma ex eo emicuisset, campestri æquatus est planicie, vt habet Plin.lib.2.cap.88.

TH. Ego puto eiusdem cauitatis ratione etiā fieri quod Strabo tradit lib.4.non longe à princ.intra Marsiliam, & Rhodani ostiū campum stadiorum centum esse, locumque refertissimum, silicibus pugno hominis non maioribus; ibi sponte ab ipso eius campi solo ventum efflari, cui nomen Melemborio est impositum, cuius tanta vis est, vt eosdem silices per turbinem eleuet grandinis modo, hominesque sternat, quin & è curribus deijciat, armis quoque denudet, ac vestibus.

EQ. Erit igitur eadem cauitas causa terrarum tumoris, & ebullitionis, quemadmodum cum Arca fœderis à Philisthæis capta, in Azotum illata est; ebullierunt enim villæ, & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate, vt habetur 1. Reg.cap.5. Tametsi illud Dei miraculo in pœnam fuerit illatum. Tamen per medias naturæ causas id Dominus operatus est, sicut igne aliquando; aliquando aquis; aliquando hiatibus, iram exercet, etiam naturæ vsus opere. Et de his hactenus, nunc ad alia.

TH. Quæ autem erit causa eorum populorum, qui omnes hermaphroditi sunt? num id à cælo, an à solo, regioneque ipsa, an ab ipsa monstrosa gentium specie? sicut Monoculis, Cinocephalis, atque alijs consimilibus contingit? Plinius de eis sic lib.7.cap.2. Supra Nasamonas (Africæ gens est) confinesque illis Maclias Androgynos esse vtriusque naturæ inter se vicibus coeuntes Calliphanes tradit: Aristot. adijcit dextram mammam ijs virilem, læuam muliebrem esse: in eandem quoque sententiam tradidit Aul. Gell. lib.9.cap.4. & alias iam diximus.

PH. Ego non adeo puto eos à cælo, aut solo tales nasci, quin existimem à monstris monstra huiusmodi generari. Verum ibi frequentiores, quam alibi comperti sunt; alibi enim, etsi reperti quandoque fuerint, vti testatur S. Augustinus de Ciuit. Dei lib.16.ca.8.

tamen

tamen ab omnibus monstra haberi scribit, sicut & lib. de Trin. 12. cap. 6. & de Genes. ad litteram lib. 3. cap. 12. Sed ijs ob frequentiā vtriusque sexus coitus suos per vtrumque sexum in procreationem produnt; non ita vbi rariores sunt, cùm omnibus horrori sint, sed id genus monstri, Deo permittente, natum est; vt inde quoque mysterium fortè perdiscamus.

TH. Mysterium est etiam ab huiusmodi: Hæretici enim Androgynū dicuntur, qui reiecta veritate, verborum, & fabularum flosculos sequuntur, neque docentes vera, neque addiscētes: ita enim nūcupantur apud Metaph. in oratione de gestis Nycenæ Synodi post decimam Iulij apud Lipom. tomo. 6. Hermaphroditi quoque dicuntur, qui neglecta ratione veritatis, superflui sermonis ornatu in prædicando verbo Dei abutuntur, de quibus Paul. 2. Thimot. c. 4. ibi: A veritate ad fabulas cōuertentur, atque ita interpretatur Albericus de Rosate in verbo Hermaphroditus, & rectè. Propterea Plato in Symposio fabulatur, cum dicit, initio etiam Hermaphroditos genitos, id enim damnat Eusebius præpar. Euang. lib. 12. cap. 6. quoniam vitium id genus hominum fecit, non natura: fidesque vera ex sacris scripturis nos aliter docet.

EQ. Africæ regionis hæc vitia sunt: etenim nusquam tot hominum, atque animantium monstra, vt in Africa prodeunt, vti in Colloquio de homine tradidimus. In moribus quoq; ijdē monstrosi sunt. Nam Garamantes in extremis Africæ partibus communia omnia habent in Rep. teste Pomponio Mela, vti meminit Ficinus in argumento ad librum quintum de Rep. Platonis. Erit hoc aliquatenus laudabile, nisi contingat, quod in Insula quadam oceani meridiem versus, in qua Diodoro teste, non bona omnia tantum habent communia, verùm & vxores, qui tamen Philosophiæ, & Astrologiæ dediti sint. Ficinus eodem loco.

PH. Si de absurdis hominum moribus agere velimus, totus orbis lustrandus est, & non diuina colloquia, sed annalia proponenda fuerint, præsertim in argumento pudicitiæ: nam Indi Semni nudi totam vitam transigunt, neque vtuntur mulieribus: seque ipsos castrant, virginitatem mulieribus omnibus seruantibus. Clem. Alexan. strom. lib. 3.

EQ. Hos superant Bothniæ Aquilonaris nostri cæli Incolæ, vbi absque castratione admiranda omnium castitas, vitia nec nomine tenus noscunt: videntur enim sanctorum hac in re vitæ comparandi Olao teste lib. 20. cap. 1. Sed quorsum hæc pauca, cum annalium volumina de ea re conscribi possent? At de longæuitate iustius agi nunc posset, quæ à soli, cælique proprietate prouenire consueuit.

T H. Mors, & vita in manu Dei: Verumtamen & eius voluntate, perambientis aeris virtute, & victus regimine pluribus diu viuere contingit. Sed de populis loquimur, nō de singularibus. Strabo enim 15. lib. tradit Seres annis cc. viuere, quod tempus excederent, nisi occiderentur, Diodoro Siculo teste.

E Q. Felicius nostro Europæ cælo, Aquilonari plaga viuere homines traduntur. Scribit enim Olaus Dauidem Episcopum Scotum vixisse ad annos 170. Sed & alia gens ibi proxima, & alibi etiā hodie viuit ad annos iam dictos. Sed de ea re iam disseruimus Colloquio, quo narrauimus quæcumque contigerunt mirabilia.

P H. Nec caret nostrum Europæ, immo Italiæ cælum, ac solum suis miraculis: nam quo ad feracitatem spectat, Campaniæ felicis Dionysio Halicarnassæo teste tāta fuisse memoratur, vt vno ex agro quotannis tertio fructus referretur vere, æstate, autumno. Addit Strabo far bis, deinde panicū, quarto olera. Leāder in Cāpania felici, Lucius Florus addit bis in anno poma arbores reddere, idem Leander. Sed & in agro circa Velinum lacum Reatinum interdiu abscissa gramina noctu excrescunt, vt omnia tegant; Plin. lib. 17. c. 4. Leander in Sabinis: & quod non pudet commemorare Interamno Vmbriæ vrbe rapæ in tantam amplitudinem excrescunt, vt librarum 33. sint, vt vix asinus septem valeat humeris deferre. Leander in Vmbria, hæque exiguæ laudes Italiæ à natura comparatæ sunt, sicut & de caulibus in Calabria, cuius caudicem trium palmorum ambitum tenere, & vnius pedis altitudinem. Idem Leander in Calabria memorat, cum tamen tota Italia summa rerum omnium felicitate præ orbe toto frui videatur: sed reuera, vt ridicula omittamus, sunt in Italia ob clima miracula, quæ singulis libris enarrauimus. Nonne admirandum est, in agro Narniensi, vt puluis ex pluuijs fiat, & ex sole lutum? quod ex vetustis auctoribus tradit Leander in Sabinis, repetemusq; nos opportunius in lapidibus. Sicut & illud etiam memoratu dignum est, vt iris quotidie iuxta Castrum Haronis ab ima valle cælum spectantibus videatur; nam id etiam ex vetustis auctoribus memorat Leander in Sabinis, eiusque rei ratio est, quod ob Alpium angustias, vnde fluuij decidunt, vapores frequentes ascendunt, & solis repercussu, vt roridæ nubes radios admittunt in concauo, vt ita Iris effici, appareque videatur; Et certe plurima sunt in Italia miracula naturæ, quæ per singula colloquia memorauimus magis opportune.

LAPIDES

LAPIDES
COLLOQVIVM
DECIMVM OCTAVVM.

EQVES. BSVMENDA nobis est hæc dies domi ob hos ingẽtes imbres, vitabimusq; tædium, immo oblectabimur plurimũ in secretario nostro, in ijs spectandis rebus, quas eo ex omni orbe collectas contuli. Est ille mihi velut inæstimabilis thesaurus, quòd naturæ miracula in ijs plurima eluceant, præcipue in lapidibus, ac gemmis.

PH. Erit hoc nobis studij quoddam genus, ac librorum vicem præbebunt res ipsæ oculis subiectæ.

TH. Legi apud auctores multa de terrarum, lapidúmque admirandis, animaduertique, nulla in re maiores coruscare naturæ vires, quam in lapidibus: quamobrẽ cum difficile fides persæpe adhibeatur, plurimum oblectamenti animo accedit, cum experimento veritatem assequimur.

EQ. Erit nobis velut exordium teres hæc virga, quæ videtur lapidea, mittenda est in ignem, nec comburetur, neque inflammabitur, cum tamen interius lignea sit; sed quoniam alumine illita est, ignis vim superat: hoc enim materiæ genus, velut lapideum quidpiam, omnia ab igne tuetur, profuitque summis viris etiam in re bellica, ista hæc naturæ cognitio. Quinctus enim Claudius optimus, & sin-

& sincerissimus scriptor in annali suo vndenigesimo tradit de alumine hæc, quæ sequuntur: Cum oppugnaret Sylla in terra Attica Piræum, & contra Archelaus Regis Mithridatis Præfectus ex eo oppido propugnaret turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere nō quiuit, quod ab Archelao alumine oblita fuisset. Syllæ autem ille conatus non paruus fuit, nam tempore magno eduxit copias, vt Archelai turrim illam incenderet: venit, accessit, ligna subdidit, submouit Græcos, ignem admouit: satis diu sunt conati, numquam quiuerunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obliuerat alumine, quod Sylla, & milites admirabantur: & postquam succendit, reduxit copias. Hæc ab Aulo Gellio noct. Attic. lib. 15. cap. 1.

PH. Facile absque hoc experimento, quod oculis spectamus nostris, ego fidem adhibuissem: nam legi alumen non solum non admittere ignem, verum etiam aliquando accensum extinguere: immo ipsum esse solum fere necessarium ad ignem quendam extinguendum. Iuxta Babylonem nascitur bituminis genus, cui naphta nomen est, in quo illud admirandum cernitur, quod si illo homo liniatur, ignem ad se trahit, neque aqua extinguitur, sed magis accenditur: verum vt extinguatur, aut luto, aut aceto est opus, aut opportunius alumine. Id Alexander Magnus vt experiretur, puerum quendam mandauit illo liniri, cum statim flamma complexa est, summo cum vitæ pueri periculo, at alumine obrutum à periculo exemit, vti Strabo tradit lib. 16. Quod eo admirabilius est, quod illud natura non facit, sed industria hominum: nam iuxta loca sulphure referta collectæ glebæ quædam lapideæ in fornacibus excoquuntur: deinde perpluribus diebus illis aqua infunditur, & in cineres resoluuntur: inde pingue quidpiam manat concretum in vasis, velut lixiuium, tandem induratum glaciei formam accipit, nec inde potest auelli, nisi ferro: atque hoc est, quod alumen nuncupamus. Leander in Campania. Georgius Bruin in foro Vulcani.

TH. Albo lapillo notanda equidem hæc sunt: propterea adhibendam ijs fidem censeo, qui tradunt lapidum quædam esse genera, quæ non ardeant, neque solida, neque contusa, neque contrita: Amiantum enim similem facit Plinius alumini lib. 36. cap. 19. cumque nihil deperdere ab igni tradit: quod vel ipse Diuus Basilius disertis verbis tradidit hom. 30. de Ieiunio: Est quædam (inquit) corporis natura, quam Amiantum vocant, inconsumptibilis igne, quandoquidē in flamma posita in prunas redigi videtur, exempta autem ab igne, velut aqua illustrata durior euadit. Hæc ille. Isidorus quoque lib. 16. cap. 4. ita habet: Amianthon lapis appellatus à veteribus, eo quod si ex ipso vestis fuerit confecta, contra

ignem

ignem resistat, & igni imposita non ardescit, sed splendore accepto nitescat: & est scissi aluminis similis.

E Q. Id scio, Amianthon enim Cyprius lapis est, qui conteritur malleis, vt linum, inde capillamenta quædam manent, quæ nentur, & texuntur in telam, fiuntque mappæ, quarum sordes neque aquis, neque pigmentis purgantur, sed igne: in eum enim iniectæ absterguntnr, salua, & illæsa mappa: hocq; linum est, quod Solinus, & Plinius Cypriũ appellarunt, de quo etiam Strabo lib. 10. vidisseque se Louanij Viues affirmat, ac Parisijs, de quo postea dissseremus pluribus in herbarum miraculis, sed hodie eius ita meminimus, vt solidum lapidem eum adhuc admiremur, vt in ignem iniectus non vratur, neque absumatur.

P H. Ignem quoque non sentit Aetites lapis: aquilarum enim genus quintum hoc lapide nidum sternit, quoniam ad multa remedia vtilis est, in igne positus nihil amittit: est etiam lapis iste prægnans: intus, cum quatias, velut in vtero alios sonantes sentias. Plin. lib. 10. cap. 3. Cui comparandus lapis Ceraunius, quo plurimum, vti gemma, pollet Lusitanum littus, quam etiam Indicis præferunt: huius color è pyropo, qualitas igni probatur, quem sine detrimento sui perferat, aduersus vim fulgurum creditur opitulari. Isid. lib. 16. cap. 13.

E Q. Sunt lapides multi, qui ignem non sentiunt: nam Carbunculum, qui adeo splendide lucet in tenebris, ignem non sentire prodit Plin. lib. 37. cap. 7. ipse tamen suas flammas mittit, non vt ardeat, sed vt luceat, vti Isidoros memorat lib. 16. cap. 13. Carbunculus (inquit) ignitus, vt carbo, fulgorem habet, qui nec nocte vincitur: lucet enim in tenebris adeo, vt flammas ad oculos vibret.

P H. Crediderim Carbũculorum veram speciem igne non affici, quales sunt Indici, & Garamantici: at Thraci, cuiusmodi Anthracites, & ipse Carbunculus, ignei quidem coloris, sed candida vena præcinctus iactatus in ignẽ velut intermortuus extinguitur, at aquis perfusus exardescit. Plin. lib. 37. cap. 7. Isidorus libro 16. cap. 13.

TH. Suum quoque frigus in igne retinere commemoratur Galatias lapis: is grandinis candorem præfert, & figuram, duritia adamantina: si in igne ponatur, manet ei suum frigus, vt Plinio videtur lib. 37. cap. 11. Isidor. lib. 16. cap. x. & cap. 13. Inter quos lapides etiam adnumerarim eos, qui oleo extinguuntur, velut Gagates, de quo hæc Solinus cap. 24. Plurimus, optimusque lapis est Gagates, si decorem requiras, nigro gemmeus; si qualitatem, nullius fere ponderis; si naturam, ardet aqua, oleo restinguitur; si potestatem, attritu calfactus applicita detinet, vt Succinus. Ideoque

Auicen-

Auicenna quamuis lapidis nomen non exprimat Can.2. affirmat tamen lapidem compertum, qui aqua accendatur, oleo restinguatur. Vinc. natur. lib.8. cap. 4.

EQ. Hunc Auicennæ lapidem Gagatem esse oportet; Plinius enim lib.36.c.19. Gagates (inquit) lapis nomen habet loci, & amnis Gagis Lyciæ; aiunt & in Leucola expelli mari, atq; infra duodecim stadia colligi: niger est, planus, pumicosus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis; odore, si teratur, grauis; fictilia ex eo inscripta non delentur; cum vritur; odorem sulphureum reddit, mirumque accenditur aqua, oleo restinguitur, fugat serpentes. Eadem Isid. ib. 16. cap.4.

TH. Et Thracius lapis eiusdem quoque naturæ est, vt aqua accendatur, restinguatur oleo, id habet Plin.lib.33. c.5. Calx (inquit) aqua accenditur, atque ita ignis pabulum, quod præcipue oleum est, amittit in ijs lapidibus vires: & aqua ignis præcipue inimica vim eius adauget.

PH. Sunt & alij lapides non pauci, qui aqua incendantur: nã in ipsa Thracia alius lapis est, qui appellatur Spinus, dissectum asserunt comburere, atq; rursus compositum sicut & Smarilla iuxta se positum aqua irrigatum inardescere, quod ipsum etiam facit Maritha. Aristoteles admir. cap.39. quo auctore etiam didici in flumine Pontho (est autem in regione Indica, & Mæonica) lapidem esse, cuius suffitu fugantur serpentes, quem si quis aqua perfuderit, exardescit: sin flabello magis incendere velis, restingui: quod & Nicandrum sensisse testatur: quin & Aelianus libro nono, cap. 20. idem recenset.

E Q. Perspicuum ergo fit, non abhorrere à verosimili, quod Plinius tradidit de Nympheo lapide: ex illo enim flammam erumpere memorat, quæ fluentibus desuper aquis fluuij accenditur. Hæc ille lib.2. cap.107. qui etiam addit, ad aquas Scantias eamdẽ flammam è petra prodire, fontemque ibi manantem fraxino contegi perpetuo virente. Persimile etiam tradit Vincentius natur. lib.6. cap.25. Quamobrem dolendum est omnibus Ciceronis librũ quendam excidisse, quo de rebus admirandis, præcipue de lapidibus agebat: ex quo Plinius fragmentum recolit lib.31. cap.4. in hæc verba; Quædam terræ imbribus sicciores fiunt, veluti Narniẽsi agro, quod admirandis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre puluerem. Hæc ille, licet nos alias diximus, quãdocumque alia occasio tulit. Vnde perspicuum fiat, petras reperiri, & terræ genus esse, quod ad ardendum aquis sit aptius, fiatque ideo pluuijs siccius.

PH. Eadem quoque ratione fidem adstruit, quod tradit Plinius

nius lib.2. cap.104. In Comagenes (inquit) vrbe Samosata stagnũ est emittens limum (maltam vocant) flagrantem, cum quid attingit solidi, adhæret; præterea tactus sequitur fugientem, aquis etiã accenditur, terra restinguitur.

E Q. Non erit igitur nouum, aut valde admirandum, quod sit inuentus lapis, qui aliquamdiu ignem, & aliquamdiu aquam emittat, quasi eius aqua in ignem conuertatur, aut ignis in aquam. In Carthaginensium ditione, in monte Gonio, iuxta fontem nascitur petra magnitudine non exigua, quæ æstate flammam igneam emittit, per hyemem vero ex eadem petra riuus aquæ solet defluere: neque hoc fit per exiguum tempus, sed per vniuersam æstatem scatet ignis, per reliqua omnia anni tempora aquæ erumpunt: fit ergo de igne aqua, & de aqua ignis, perpetua hac durante vicissitudine. Aristotel. de admirand.cap.109. Similem naturam Bocatius in monte Vranio tradit reperiri.

P H. Fuit equidem hæc res commemoratione digna: at libet narrare lapidum varia genera, quæ ignem quidem admittunt, sed diuersis adeo modis, vt lusisse in eis natura putetur. Primum quidem nonnulli sunt, qui & ab igne accenduntur, & percussione, attritioneue, aut collisione exardescunt: veluti in frigidissima silice quotidie experimur: id enim admiratur Lactantius de ira Dei c.x. Quid (inquit) quod durissimi rigoris materiæ, si ictu vehementiore collidantur, ignis excutitur? num in ferro, aut silice atomi latent? quis inclusit? aut cur sua sponte non emicant? aut quo modo semina ignis in materia frigidissima permanere potuerunt? Hæc ille: quod etiam admiratur Basilius in exem. hom.1. quod scilicet à frigidissimis lapidibus allisione ignis erumpat. Accedit ad hæc proxime lapis, qui solo digitorum attritu vrit, cui nomen Pyrites. In Perside fuluus lapis est, tenerique se vehemẽtius non sinit; at si quando arctiore manu premitur, digitos adurit: Solinus cap. 38. quod etiam Plin. scribit lib.37. cap.11. Isidorus autem id habet explicatius lib.16.cap.4. & 11. Pyrites (inquit) Persicus lapis fuluus aeris similans qualitatem ita est dictus, quoniam illi plurimus sit ignis, siquidem facile scintillas emittit: hic tenentis manum, si vehementius prematur, adurit, propter quod ab igne nomen accepit.

E Q. Aliud lapidum genus est, quod igni admotum sudorem emittit, cuiusmodi integra recentia oua sudorem emittere admota igni videmus, nomen lapidi Droselitus Isid.lib.16. cap.12.

At lapis in regno Bisnaga orientalis Indiæ in Ecclesia Diui Thomæ Apostoli, quotannis ipsa eius festiuitatis die, dum Euangelium intra Missarum solemnia pronuntiatur, exudat valde propalam co-

ram omni multitudine: Is lapis eſt, ſuper quem martyrij ſanguinem ille fudit, exculpto ſigno crucis: ob quod miraculum indigenæ cum Rege valde deuouentur erga ipſum Apoſtolum, eiuſque templum, tametſi Chriſtiani non fiant. Reb. Sinar. p. 4. cap. 19. Atque hinc libet recolere Moyſis miraculum, quo geminato virgæ ictu è petra ingentem eduxit aquarum ſcaturiginem, quæ ſexcentis, & eo amplius hominibus, ſimul & iumentis ſatis eſſet, flueretq; amnis perennis modo. Exod. 17. Feciſſet ſane idem diuina illa virtute, ſi libuiſſet, etiam tantam inde aquam profluere, quantam habet Nili origo, quæ & ipſa ex petra eſt: Nero enim Cæſar, ad inueſtigandum Nili caput, duos Centuriones miſit; quos Seneca ipſe audiuit narrantes, comperiſſe petras duas, ex quibus ingens vis fluminis excidebat. Hæc Seneca natur. lib. 6. cap. 8.

TH. Non eſt prætermittendus lapis Phrygius, qui vino tantum vritur perfuſus, flatuſque follibus rubeſcit: is naſcitur in Phrygia colore pallidus, mediocriter grauis, eſtque gleba pumicoſa dulci vino intinctus ternis vicibus tingendis veſtibus tantum vtilis. Iſid. lib. 16. cap. 4.

PH. Et ille non eſt prætermittendus, de quo Ariſtoteles admir. cap. 34. tradit enim in locis montanis Apolloniatidis iuxta Atitaniam petram quandam eſſe, ex qua ignis emanans non cernitur, at cum in illam oleum effunditur, continuo flamma exurgit: cui confine eſt, quod libro 2. cap. 107. tradit Plinius in agro Sabino, & Sidicino vnctum flagraſſe lapidem: ſed illud eſt admirabilius, quod recolit Ortelius in Scotia, in Argadia naſci lapidem, qui ſi ſupponatur ſtuppis, aut ſtramentis, incendium facit.

EQ. Nec ille eſt ommittendus, cui nomen eſt Epheſtites: is enim ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus, quamquam rutilet: experimentum eius, ſi feruenti aqua addita ſtatim refrigeret, aut ſoli oppoſitus aridam materiam accendat: naſcitur in Coryco. Iſid. lib. 16. cap. 14.

PH. Adhuc multa ſuperſunt de lapidibus, & terris circa ignē admittendum, aut excludendum à natura formatis: nam in Ariciæ agris ſi carbo deciderit, ardet terra. Plinius libro 2. cap. 107. Apud eos, qui fere nobis ſunt antipodes, in Cattaio genus lapidis eſt, in quo ipſa carbonum natura apparet: admoto enim carbone accenſo, igneſcit lapis è parua ſcintilla, ſenſimque totus igneſcit, ac quaſi ingens carbo incenſus noctem omnem ſua luce illuſtrat, ardore quoque calefacit aſtantes. M. Polus lib. 2. cap. 23. Cui confinis ille lapis eſt, qui apud Belgas carbonum vicem domeſticis neceſſitatibus præbet. Vehitur in vrbes, vendíturque ligni modo: eſtque indigenis magno vſui, perinde ac reſtincti carbones in Ita-

lia esse solent: sed non adeo absumitur; durat ignitus, & cum necesse est, restinguitur, seruandus in aliud tempus, quo rursum accenditur. Res hæc adeo apud omnes perspecta est, vt pigeat auctores quærere. Libet tamen recolere, quæ memorat Ortellius in Scotia, in Tifa lapidem nigrum nasci, ad ignem nō secus, ac ligna aptū: sed & apud Aquisgranum glebæ lapideæ nigræ effodiuntur, quibus ad ignem velut ligno indigenæ vtuntur. Georgius Bruin in Aquisgrana. Idem accidit apud Namurcum: nam nigro lapide vtuntur, velut ligno, ad ignem. Georgius Bruin in Namurco: sed & apud Nouiodunum etiam lapidibus quibusdam vtuntur ad ignem. Idem quoque fit in Franicheria, vt tradit idem Georgius in Nouioduno, & Franicheria: quin in Hannonia idem dicit.

TH. Et hisce confinis est Chrysolectrus gemma, is enim proximus igni celerrime ardescit; similis auro est, vergens tamen in electri colorem, matutino tantum affectu iucundus, rapacissimus ignium. Isid. lib. 16. cap. 14.

EQ. Est equidem memorabile, lapides facile exardescere, sed longe memorabilius, si diu ardorem retineant, neque crementur: velut Chalcites est, qui fornacibus ærarijs Cypri ingestus nonnisi compluribus diebus crematur: Aristoteles anim. lib. 5. cap. 19. At memorabilior est Absicthos, qui semel ignitus diebus septem calorem seruat, vtique extra ignem. Est enim Absicthos gemma nigra, & ponderosa distincta venis rubentibus. Isid. libro decimo sexto cap. 11.

TH. Excedit omnes reliquos lapides Asbesti natura, qui cum semel fuerit incensus, nullo vmquam tempore extinguitur. Solinus id memorat cap. 12. Asbestus (inquit) lapis ferri colore accensus semel extingui non potest. At eum nasci in Arcadiæ montibus tradit Plinius lib. 37. cap. 10. Isidor. lib. 14. cap. 4. qui libro postea 16. cap. 4. adijcit, perspecta hac lapidis natura, mechanicos artifices molitos esse, vt sacrilegos Gentiles fallerent numinis opinione. Nā in templo quodam Veneris statuerant sub dio candelabrum, & in ea lucernam Asbesto ardentem, adeo vt nulla tempestas, nullus imber illud lumen extingueret.

EQ. Propterea stulti, hebetesque Tyranni, cum in sanctum Georgium sæuirent, putantes lapidis huius naturam à Christiano homine vinci non posse, dum illum incendio cremare nituntur, obruendum curarunt hoc Asbesto; verum cum omnis creatura cedat creatori, tametsi ignis ille non extingueretur; vim tamen amisit, velut extinctus: quandoquidem sancti Martyris etiam crines ipsi ab igne illæsi perstitere. Metaphr. in encomio sancti Georgij post diem 23. Aprilis, apud Lipom. tom. 7.

attrahetque tanta vi ferrum, vt catenam faciat annulorum non simul insertorum, sed solo attractu adhærentium; vnde & eum vulgus appellat ferrum viuum: liquorem quoque vitri, vt ferrum, trahere creditur: quamquam & alius in Æthiopia Magnes est, qui ferrum non ambit, sed respuit. Hæc ex illo.

TH. Vt coniicio, fallitur Isidorus in Æthiopico Magnete: nam ibi lapis quidam nascitur Theamenes nuncupatus non procul à Zimiri monte, contraria Magneti natura, vt omne ferrum respuat, atque ita fit, vt Magnes dici non debeat, vel ipso beato Hieronymo teste super Matth. ad cap. 9. teste quoque sancto Augustino de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. quod ante vtrumque etiam Plinius tradiderat lib. 36. cap. 16.

PH. Memorantur igitur de Magnetis vi multa: recolamus igitur primum, quæ Plato in Io scribit: Magnes (inquit) qui & Heraclius lapis, non solum ferreos annulos trahit, sed vim etiam annulis ipsis infundit, qua hoc efficere possint, ac perinde vt lapis alios annulos trahant; vnde longa plerumque concatenatio ferri, & annulorum inuicem pendet, & omnibus ijs ex ipso lapide vis trahitur. Hæc Plato. At Plinius lib. 3. cap. 14. Ferrum (inquit) vires à Magnete accipit, retinetque longo tempore, aliud apprehendens ferrum, vt annulorum catena spectetur interdum, quod imperitum vulgus appellat ferrum viuum. Lapis hic & in Cantabria nascitur, non ille Magnes verus caute continua, sed sparsa bubbatione, ita appellant. Eodem lapide Dimocrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulacrum eius ferro pendere in aere videretur, intercessit mors: libro quoque 36. cap. 16. Quid (inquit) lapidis rigore pigrius? quid ferri duritia pugnacius? Sed cedit, & patitur mores, trahitur namque à Magnete lapide domitrix illa rerum omnium materia: ad inane nescio quid currit, vt proprius venit, assistit, teneturque, & complexus hæret. Hæc ille.

TH. Multa de illo Diuus Augustinus memorat digna, quæ à nobis hoc loco recenseantur. lib. enim de Ciuit. Dei 21. c. 4. Magnetem (inquit) lapidem nouimus mirabilem ferri esse raptorem; quod cum primum vidi, vehementer inhorrui; quippe cernebam à lapide ferreum annulũ raptum, atque suspensum; deinde tamquã ferro, quod rapuerat, vim dedisset suam, comunemq; fecisset, idem annulus admotus est alteri, eumque suspendit; atque vt ille priori lapidi, sic alter annulus priori annulo cohærebat: accessit eodem modo tertius, accessit & quartus: iamque sibi per mutua connexis circulis non implicatorum intrinsecus, sed extrinsecus adhærentium quasi catena pependerat annulorum. Quis istam vim lapidis

non ſtuperet, quæ illi non ſolum inerat, verum etiam per tot. ſuſpenſa tranſibat, & inuiſibilibus ea vinculis ſubſigabat? Sed multo admirabilius, quod à fratre, & coepiſcopo meo Seuero Mileuitano de iſto lapide cognoui: ſe ipſum namq. vidiſſe narrauit, quemadmodum Bathanus quondam Comes Africæ, cum apud eum conuiuaretur, Epiſcopus eundem protulit lapidem, & tenuerit ſub argento, ferrumque ſuper argentum poſuerit: deinde ſicut ſubter mouebat manum, qua lapidem tenebat, ita ferrum deſuper mouebatur, atque argento medio, nihilque patiente concitatiſſimo curſu, ac recurſu infra lapis ab homine, ſupra ferrum rapiebatur à lapide. Dixi, quod ipſe conſpexi: dixi quod ab illo audiui, cui tamquam ipſe viderim, credidi. At eodem libro c. 6. Ex hoc (inquit) quod Magnes ferrum attrahit tam mirifica fiunt arte mechanica, vt ea, quæ neſciant, opinentur eſſe diuina. Vnde factum eſt, quod in quodam templo lapidibus Magneticis in ſolo, & in camera proportione magnitudinis poſitis, ſimulacrum ferreum aeris illius medio inter vtrumque lapidem, quaſi numinis poteſtate penderet.

EQ. Quod hic narrat Auguſtinus de ferreo ſimulacro in aere pependiſſe vi Magnetis, quamquam locum, vbi id fuit, non explicet, tamen Alexandriæ in Serapidis fano id erat, vt ante Auguſtinum Ruffinus Aquileienſis ad Euſebij hiſtoriā memorauerat libro 11. cap. 23. in hæc verba: Alexandriæ in templo Serapidis hæc fraus erat: natura lapis Magnetis virtutis eſſe perhibetur, vt ad ſe rapiat, & attrahat ferrum. Signū Solis ad hoc ipſum ferro ſubtiliſſima manu artificis fuerat fabricatum, vt lapis, cuius natura ferrum ad ſe trahere diximus, deſuper in laquearibus fixus, quam temperate ſub ipſo ad libram fuiſſet poſitum ſimulacrum, aſſurrexiſſe paulum, & in aere poſtea pendere videretur. Hæc ille.

PH. Iſta igitur Magnetis vis tanta eſt, vt alicubi ob Magneticos montes naues, quibus ferri aliquid inſit, ſiſtantur: Conſtantinus enim philoſophus libro graduum id adnotat ex Galeni lib. de lapidibus: ac propterea nautas nauigia clauibus ferreis compacta non auſos littoribus ſubducere Indicis. Vincent. natur. lib. octauo, capite 2. Viues quoque Scholio ad librum ſancti Auguſtini de Ciuit. Dei 21. ad cap. 4. Narrant (inquit) nautæ noſtrates in ima India eſſe maritimas cautes Magneticas, quæ medio curſu nauigia, ſi quid in eis ferri, vel clauus vnus, ſiſtant, detineant, attrahant: idcirco, qui illac ſunt prænauigaturi, poſtes nauium ligneis clauis ſolitos compingere. Hæc ille. Sed quod libet hoc loco de Magnete recolere, nouo miraculo habendum eſt. In Sardiniæ mediterraneis ad radices montium, qua parte vergunt ad Orientem, Magnes inuenitur ferrum trahens: at qui inuenitur ea parte,

quæ ad Occidentem, Meridiem, aut Aquilonem spectant, ferrum non trahit, sed respuit, ac repellit. Leander.

EQ. Propterea hæc Magnetis vis nonnisi cælesti afflatu valere censenda est, quod iam dictum est ex Diui Thomæ Aquinatis sententia: ideoq; humano generi etiam salutaris fuit, ita numine disponente, vt summo pelago, vel ipsis in tenebris, ipso cælo, sideribusue non conspectis, vti iam pridem differebamus, cum quo nauigiorum itinera dirigenda ignorantur, lapis hic ducatum præbeat, indexq; ad quæque loca sit, & ad quaslibet prouincias iter dirigat. Magnes enim ferream acum cogit acië à Septemtrione in Meridiẽ dirigere: id quoniam animaduertere nautæ, noctu in tenebris, in abditis etiam nauigiorum cellulis Septemtrionem ex illa acu norunt: quod adeo diuturno, frequentissimoque experimento iam in omnibus orbis regionibus compertissimum est, vt res auctore non egeat, quo confirmetur. Quin si tu acus aciem vertas in Austrum, Orientẽ, Occidentemue, nihilominus Magnetica vis mox in Aquilonem inuertit: vt ita securi nulla ratione ambigere de ea re possint nautæ, ab axe orbis Septẽtrione vias quaqua uersus dirigẽtes. Id primum animaduertisse memorant Italum quendam Amalfitanum ciuem, vt alias diximus, atque ad nauigationes instruxisse velut artem. Iouius historiarum libro vigesimo quinto in fine. Verumtamen quum ita esse non diffiteamur, aut Amalfitanus primus Magnetis vsum nauigationibus adhibuerit, etiam Aristotelis tempore illa vis, vt ferrum ad Septemtrionem sistat Magnes, comperta fuerat, & passim agnita: vt ipse Stagyrita libro de lapidibus meminerat: quod etiam recolit Vincent. natur. libro octauo, capite 19. Illius hæc verba sunt: Magnes ferrum trahit, & ferrum obediens est huic lapidi per virtutem occultam, quæ inest illi: ipsum mouet ad se per omnia corpora solida, sicut per aera, & vno quidem, ipsius angulo trahit ferrum, ex opposito autem angulo fugat ipsum: angulus quidem eius, cuius virtus est attrahendi ferrũ, est ad Zaron idest, Septemtrionem: angulus autem oppositus, ad Afon, idest, Meridiem. Itaque proprietatem habet Magnes, quod si approximes ei ferrum ad angulum ipsius, qui Zaron, idest, Septemtrionem respicit, ad Septemtrionem se cõuertit: si vero ad angulũ oppositum ferrum admoueas, ad Afon, idest, Meridiem se mouebit. Hæc ibi.

Sed & annos ab hinc sexcentos Gibertus vir Gallus, qui postea in Pontificatu Romano Siluestri secundi nomen consequutus est, comperto Magnetis virtute Septemtrione, atq; axe, apud Mespurgum horologium egregium instituerat. Id scribit Dithmaurus Episcopus Mespurgensis in chronico, & ex illo Massonus in ipso Sil-

uestro secundo. Propterea naturæ illud opus magnum in modum admiror, cur Magneticos montes ibi constituerit, qui ex aduerso axis Aquilonaris sint; vnde Septemtriones ob locorum, graduum, zonarumque distantiam conspici non possint: nisi dicamus, ibi ideo naturam tãtam Magnetis copiam instituisse, vbi maior nauigantibus axem spectare nequeuntibus necessitas vrgeret: ab Indis enim Septemtriones conspici nõ posse memorat Plinius libro sexto, cap. 22. vt diximus alias.

TH. Magnetem tamen hunc vincentem ferrum fortissimum vincunt magno certe miraculo quædam, quibus exigua vis esse videatur. Allium olus vilissimum Magnetem superat: sed & Adamas nobilissima, & exigua gemma. Id ita tradit Solinus cap. 53. Inter Adamantem, & Magnetem est quædam naturæ occulta dissensio, adeo vt iuxta positus non sinat Magnetem rapere ferrum: vel si admotus Magnes ferrum traxerit, quasi prædam quandam quidquid Magneti hæserit, Adamas rapiat. Plinius quoque lib. 20. in procemio Magnes (inquit) ferrum ad se trahit; allio à se abiget: quod etiam Diuus Augustinus adnotauit de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. & 5. Iuxta (inquit) Magnetem si ponatur Adamas, non rapit ferrum; & si iam rapuerat, vt ei appropinquauerit, mox remittit. India mittit hos lapides. Hæc ille.

EQ. Id vero cur non est admirabile, vt Magnes Magnetẽ, quoniam Magnes quadam ratione ferrum est, non trahat? vt maior massa ad se minorem trahat?

PH. Nihil in seipsum agit, nec ignis quidem, nec elementum aliud; propterea attrahendi vis, qua Magnes præditus est, in alium Magnetem agere ad attrahendum non potest, sed auget potius in minore massa vim ad alia attrahenda. Illud tamen compertum est, genus quoddam esse Magnetis spurium, quod à vero Magnete trahitur, id ita habet Plinius lib. 36. cap. 16. Hæmatites (inquit) lapis Æthiopicus Magnetem alium ad se trahit, vterque enim Magnes est. Hæc ille. Sed vt arbitror, Hæmatites spurius est Magnes, tametsi ad se ferrum trahat: nam & Andromantius lapis Magnetis genus quoddam est, similitudine illa, quod argentum, æsque ad se trahat. Est equidem colore niger, pondere, & duritia insigni, vnde & nomen habet, præcipuus reperitur in Africa, attritus vt Hæmatites in colorẽ redigitur sanguinis. Isidor. lib. 16. cap. 4. Eum autem etiam apud Arabes reperiri, nitorisque argentei esse lateribus quadris, vt ab Adamante nonnihil mutuatum putes, tradit Solinus ca. 35. Ex hac igitur vi, qua argentum & æs trahit, ad Magnetem pertinere quadam ratione videtur; sed reuera Magnes non est: nam & alijs lapidibus attrahendi indita vis est, vt in Succino est perspi-

cha vis ista paleas trahendi, de quo postea.

E Q. De Adamantibus agi velim, quod Magnetis vim impediant: nam cum eorum durities tanta sit, vt nullis viribus infringi possit, singulare hoc solis illis esse videtur. Indici enim, & Arabici, si incudibus, ac malleo percutiantur, ita respuunt ictum, vt ferrum vtrimque dissultet, incudesque etiam ipsæ dissiliant, quippe ob inenarrabilem duritiem. Præterea cum omnia fere igni cedant, ignium victrix est Adamantis natura: numquam enim igne incalescit, vti Plinius tradit lib. 37. cap. 4. Solinus tamen c. 53. Cyprios Adamantes frangi posse malleis censuit his verbis: Adamas in ferrarijs metallis lectus, & qui in Cypro deprehenduntur, frangi queunt. Plerique etiam Adamantes altero perforantur, cum alij nec ferro, nec igni vincantur, numquam vltra magnitudinem nuclei auellanæ reperiuntur: hircino sanguine penitus macerantur. Hæc ille.

P H. Consentit Plinius lib. 37. cap. 4. Inuicta (inquit) Adamantis vis duarum violentissimæ naturæ rerum ferri, ignisque contemptrix hircino rumpitur sanguine, nec aliter, quam recenti, calidoq. macerata: & sic quoque multis ictibus, tunc etiam præterquam eximias incudes, malleosque ferreos frangens, & cum feliciter rumpere cõtingit, in tam paruas frangitur crustas, vt cerni vix possint.

E Q. Quis vmquam hoc animaduertit? quis hircino sanguini sordidissimo miscendum nitidissimum Adamantem excogitauit?

P H. Suasit hircini sanguinis caliditas: hæc enim ratio est, cur inde maceretur Adamantis vis; id tradit Isidorus lib. 12. cap. 1. Hircorum (inquit) natura calidissima est, adeo vt Adamantem lapidẽ, quem nec ignis, nec ferri domare valet materia, solus huius cruor dissoluat; quod pluribus explicat lib. 16. cap. 13. recentem enim, calidumque sanguinem illum oportere esse scribit, adijcitque hæc verba: Adamas Indicus lapis paruus, & indecorus ferrugineum habens colorem, ac splendorem crystalli, numquam vltra magnitudinem nuclei auellanæ repertus est.

T H. Sunt hæc iam omnibus nota: sed admirabile quidpiã audiui, ac legi, quod referre hæret animus: Viues enim in scholio ad Diui Augustini de Ciuitate Dei lib. 21. ad cap. 4. sese à plerisque didicisse affirmat, Principi Rauastasio esse in Larario Adamãtes, qui fœtificent, & alios pariant Adamantes.

P H. Fides eius rei sit penes auctores: quamquã iam diximus Ætitem lapidem prægnantem reperiri. Plin. lib. 10. cap. 3. at numquam peperisse compertum: sed & Gasidanes lapis, qui in Media reperitur, & in Arbellis coloris glorini, veluti floribus sparsus concipere dicitur, & intra se partum fateri concussum; concipere autẽ trimestri spatio: attamen de partu nulla memoria. Plin. lib. 37. cap.

10.quamquam Theophrastus,& Mutianus tradūt aliquos esse lapides,qui ex se pariant. Plinius lib.36.cap.18.

EQ. Sunt tamen & alij auctores, qui parere lapides non diffitentur: nam & Auicenna Can. 2. vti retulit Vinc. natur. lib.8.cap. 5.tradit Lunæ denominatum lapidem,qui & lunæ splendor, & spuma,aut sputum dici consueuit,inueniri apud augmentum lunæ in terra Arabum: leuis est,suspenditur autem super arborem, atque ita fœtificat. Hæc ex illo. Quin etiam oua sua parere Adamantē auctores aliqui tradunt: nam iuxta Bristoliam in Anglia littoris quidam montes,ac cautes Adamantum fertiles sunt, adeo magnū in modum,vt naues onerariæ ijs impleri possint; conglobati,& orbicularibus silicibus inclusi effodiuntur;rufum colorem imitantur ij silices, fragiles,& intra caui,quos si fregeris, statim Adamantes pellucidi concauo sese oculis offerunt circumcirca affixi, vt Adamantum oua gignere,ceu matrices,hi silices non inepte dici possint. Quin etiam ij Adamantes non solum orbiculari forma ibi reperiuntur,verum etiam à natura in mucronem turbinati, interdū superficie plana,figuraque quadrangulari cælati,non secus, quam à peritis artificibus fiant: duritie vincuntur ab Indicis,ipsis tamē tanta est,vt vitrum scalpant, vt memorat Georgius Bruin in Bristolia. Pariunt igitur fœtum & Adamantes.

PH. Non dubitarim læues lapides, aut pumicosos parere: sicut enim augentur,ita quoque parere posse puto; fluit enim ab eis humor vel paruus, qui mox vbi constringitur, iam lapillus est,iam fœtus, ac partus alterius est,sed in densissimis lapidibus,velut Adamas est,aut persimiles,vnde humor non manat, qui in lapidē durescat,aliter sentiendū est:quod si id forte accidit,vt sudor emissus in durescat,vt Viues memorat, res plane omni memoria digna censenda est. Animaduertendum igitur putarim id accidere ijs lapidibus,qui lunam imitantur:velut accidit etiam Selenitæ lapidi,de quo Solinus cap.38.In Perside (inquit) Selenites inuenitur, trāslucet fulgore candido, melleoque continens lunæ imaginem; quem iuxta cursum astri ipsius perhibent diebus singulis vel minui, vel augeri: quæ narrat Augustinus de Ciuit.Dei lib. 21. cap. 5. & Isid. lib.16. cap.4. & cap.10.

TH. Ita fit, vt lapides cælestes afflatus præ cæteris rebus sentiant: sunt etenim vt Lunæ,etiā qui astrorum imagines contineāt. Nam Astrion in India ortus crystallo persimilis in centro stellam continet lucentem fulgore lunæ plenæ:sumpsit autem nomen,quod astris oppositus fulgorem rapit, ac gerit. Isid. lib. 16. capite 13. Sed & libro eodem cap.10.Asteritem gemmam candidam appellat inclusam lucem continentem, velut stellam introrsus ambulātem,

reddereque solis candidantes radios. Syrtites quoque lapis eiusdem fere naturæ est, quandoquidem vt Solinus scribit cap. 7. erutus in parte Lucaniæ facie adeo iucunda, vt languentes intrinsecus stellas, sub nubilo renidentes croceo colore perfundat. Accedit ad eosdem lapides Hiacynthus, qui cælum sequitur; is optimus est, ac cæruleus ab Æthiopia nobis missus, sentit auras, ac cum cælo facit mutationes, nec æqualiter semper rutilat, cum aut nubilosus est, aut serenus dies. Propterea etiam in os missus magis friget, sculpturis minime accommodatus, nec tamen penitus inuictus est: nam Adamante scribitur, & notatur. Solinus cap. 33. Sed hisce contrariam naturam gerit Chrysolapsus, quem Æthiopia mittit: hunc lux celat, prodit obscurum: hæc est enim in illo diuersitas, vt nocte igneus sit, die pallidus. Solinus cap. 32. Hunc Isidorus Chrysopassum Æthiopicum quidem nuncupat lib. 16. cap. 13. at cap. 14. appellat Chrysolanbem ex auro, & igne vocatam gemmam, quod aurea sit die, nocte ignea. Hæc ille: quod & Topazio accidit, quod aureo colore lucidum, ac splendidum interdiu videri vix potest, noctu autem prælucidum videtur ab omnibus. Strabo lib. 6. nascitur in Thebaide. Sed de hisce iam plus satis.

EQ. Occurrit, vt de crystallis agamus: & quod primum in illo est admirandum, ex aqua gignitur congelata, transitque aqua in perpetuam duritiem contra quamlibet gelu naturam. Eius rei rationem reddit Seneca natur. lib. 3. cap. 25. his verbis: Quis non grauissimas aquas credat, quæ in crystallum coeunt? At è conuerso est, tenuissimis enim hoc euenit, quas ob ipsam tenuitatem facillime gelat frigus: si quidem aqua cælestis minimum in se terreni habens cum induruerit, longioris frigoris pertinacia spissatur magis, ac magis, donec omni aere excluso, in se tota compressa tur, humor qui fuerat, lapis efficitur. Hæc commemorat Vincentius natur. lib. 5. cap. 80.

PH. Nec abest à Senecæ Plinij sententia: Crystallum (inquit) facit gelu vehementius concretum, nec alicubi certe reperitur, quam vbi maxime hibernæ niues rigent, glaciemque esse certum est. Oriens hanc mittit, sed Indicæ nulla præfertur: Iuba auctor est & in quadam Insula rubri maris ante Arabiam sita crystallum gemmam effossam cubitalem à Pythagora Ptolomæi Regis Præfecto, iuxtaque se ferre gemmam Topazion: sexangulis nascitur lateribus, nec facile ratio inueniri potest; & ita absolutus est laterũ leuor, vt nulla id arte possit æquari. Crystallus librarum 50. vt Xenocrates auctor est, à Liuia Augusta dicata in Capitolio; quin idem Xenocrates etiam auctor est, vas amphorale visum: & aliqui ex India crystallum sextariorum quatuor. Nos liquido affir-

mare possumus in cautibus Alpium nasci adeo nimijs, vt plerumq; fune pendentes eam extrahant. Crystallum pila opposita solis radijs vrit. Hæc omnia vnus Plinij locus lib. 37. cap. 2. In Italia autem in Æthna monte sub niuibus reperiri frequẽtissime crystallum memorat Leander.

TH. His, quæ à Plinio narrata sunt, assentiuntur patres: sanctus enim Basilius exem. hom. 3. Crystallus (inquit) ex humoris percolatione principium accipit, lapisque est, quo per excellentem aquæ congelationem transmutatur. Sed & S. Augustinus explicatius id habet: Crystalli (inquit) natura à niue per multum temporis congelante, incommutabilis lapidis durities procedit, atque ita de aqua lapides fiunt. Hæc ille de mirab. scriptu. lib. 1. cap. 24. seu & alibi: Crystallus (inquit) species est quædam in modum vitri, sed candidum est: traditur enim crystallum, durata per multos annos, & non resoluta niue, ita congelascere, vt resolutio non facilis sit. In Aquilonari plaga ipsa diuturna, & annosa duritia reddit hanc speciem, quæ crystallus dicitur. Hæc ille in Psalm. 147. in enarratione: at in expositione docet in Ecclesia Dei crystallo significari prædestinatos, & eos, qui præsunt, & pascunt, & qui alijs suo labore periculis sunt. Crystallus (inquit) erat Apostolus Paulus, durus, obnitens veritati, clamans aduersus Euangelium, tanquam induratus aduersus solem: quia ergo crystallus erat, nitidus videbatur, & candidus, sed durus, & nimium gelidus, ideo fractus in frusta panis. Hæc ille. Adijcit autem ad hæc Isidorus lib. 16. cap. 13. Crystallus (inquit) resplendens, & aquosus colore traditur; quod niue sit glacie durata per annos; gignitur in Asia, & Cypro, maxime in Septentrionum Alpibus, vbi nec æstate sol feruentissimus inuenitur: ideoque ipsa diuturna, & annosa duritia reddit hanc speciem: hic oppositus radijs solis adeo rapit flammam, vt aridis fungis, vel folijs ignẽ præbeat: ad poculi vsus eius destinatur: nihil enim aliud, quàm frigidum pati potest.

TH. Septentrio frequentius hos mittit: Olao enim teste lib. 2. cap. 28. non procul à Sutercopia Ostrogottorum vrbe crystalli frusta passim reperiri tradit exagona forma, quorum magnitudo sit æqualis hominis pugno, essetque percommoda ad domorum egregium ornatum. Libro quoque 2. cap. 1. tradit iuxta Gotticum mare in Ostrogottorum montibus lapides gigni adamantina duritie exagona forma, crystallina lucidirate, passimque ibi reperiri, quorum copia tanta est, vt percommode ex eis splendidissimæ ædes extrui possint: facileque id omnibus factu foret, si eius rei studio tenerentur. Italia quoque fert crystallum; nam in Brutijs, Calabriæque montibus gignitur. Leander in Brutijs. In Corsica quo-

que

que Insula frigentibus quibusdam vallibus perpetuo niuentibus reperiri tradit Leander in Cyrno Insula.

PH. Inter cryſtallinos lapides Alectorius quoque connumeratur, in modum enim fabæ gallinaceorũ vẽtriculis reperitur; esse enim gemmam tradit Plinius lib.47. agit autem de eo lib.16.c.13; & Solinus cap. 3.

EQ. Ad cryſtalli naturam proxime accedit Specularius lapis, de quo hæc habet Plinius lib. 36. cap. 22 Specularium (inquit) lapidem humorem eſſe terræ autumant quidam; cryſtalli modo glaciari, & in lapidem concreſcere manifeſte apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales, & medullæ ex oſſibus earum in eandẽ lapidis naturam poſt vnam hyemem figurantur. Hæc ille: vnde nobis documentum certe inſigne præbetur, quod longe deterior ſit hominis defuncti putreſcens medulla, quam belluæ, cum ex belluina naſcatur gemma, & humana naſcantur diri ſerpentes, quod diximus in Serpentibus. Sed de hoc Speculario lapide tradidit quoque Baſilius exemero hom.3. Specularij (inquit) lapidis natura in metallis concreſcens, eſt autem lapis pellucidus peculiarem, eamque puriſſimam tranſparentiam adeptus, qui ſi iuxta ſuam naturam ſincerus, & abſolutus fuerit repertus, neque putredine aliqua exeſſus, neque ſegmenta, ac ſtrias in altum productas habet, fere aeri luciditate ſimilis exiſtit. Hactenus ibi: nec minus egregie etiam meminit Iſidorus libro decimo ſexto, capite quarto. Specularius (inquit) lapis vocatus eſt, quod vitri more tranſluceat: inuenitur autẽ ſub terra, & effoſſus exciditur, atque finditur in quaſlibet tenues cruſtas.

PH. Huiuſmodi naturæ lapides, qui tranſluceant, etiam in Arabia comperti ſunt: ibi enim pro ſpecularibus, & inſpicillis tranſlucido quodam lapide vtuntur, vitro transluciditate perſimili. Plinius libro trigeſimo ſexto, capite vigeſimo ſecundo. Propterea Obſidianum lapidem tranſlucidum, qui apud Macrobios comperiri ſolet, illiſque ſepulcris cadauerum in vſu eſſe conſueuit ad ſpecularium, aut Arabicum iam dictum lapidem ſpectare ſua natura videtur. Sunt autem ampliſſimi ipſi Obſidiani, & excauari facile poſſunt: includunturque in eis à Macrobijs cadauera, riteque occluduntur; vnde fit, vt non euaporet ater putredinis odor: etiam ab omnibus ſpectari poſſunt, vti Herodotus tradit li.3. Diodorus lib.3. ac Porcachius recolit in funeralibus tabula 13. Hunc lapidem in Æthiopia etiam nigerrimi coloris eſſe, craſſioreque tranſluciditate, & in parietibus pro imagine vmbras reddere tradit Plinius lib.36. cap.26. & Iſidor. lib.16. cap.15. Sed de hiſce lapidibus hactenus.

EQ. Ex

EQ. Ex aqua etiam congelata lapides gigni scio auctores esse, idque qua ratione fiat, Aristoteles memorauit: libro enim de vegetabilibus Lapides (inquit) etiã quidam ex collisione aquarum fiunt: primum enim spuma coagulatur, vt lac vnctuosum, & dum vnda arenæ illiditur, arena congregat vnctuositatem spumæ, siccatque illam maris siccitas cum superflua salsedine, congreganturque partes arenæ, ac per temporis longitudinem fiunt lapides. Hæc ille. Quæ etiam recolit Vinc. natur. libro quinto, cap. 80. Præterea idem Aristoteles Meteor. lib. De aquis (inquit) fiunt lapides quatuor modis; vnus est, quãdo congelatur guttatim cadens aqua: alius, quando de aqua currente descendit quiddam residens in superficie fundi ipsius, fitque lapis. Sunt etiam certa loca, super quæ aquæ effusæ vertuntur in lapides diuersorum colorum: sunt etiam aquæ, quæ seorsum acceptæ non gelantur; sed si prope alueũ suum fundantur, congelantur, fiuntque lapides. Hæc ille: quæ etiam recolit Vincent. natur. lib. 5. cap. 80. Hinc colligitur, quo modo lapideæ illæ formæ accidunt apud Tibur Vrbem: vbi candidissimi lapilli dulciarijs conditurís, velut amygdalorum, coriãdri, anisi, atque aliarum huiusmodi rerum formas reddunt adeo verisimiles, vt nonnisi prudẽtes discernant. Gregorius Bruin in Tibure.

P H. Vitruuius archit. lib. 8. Aristoteli consentanea tradit his verbis: Hierapoli feruent aquæ calidæ, quæ circa hortos, & vineas fossis auctis emissæ post annum crustæ lapideæ fiunt, quibus scilicet crustis in agris sæpta efficiunt: hoc ideo videtur naturaliter fieri, quod in his locis, & ea terra, quibus nascuntur, succus subest coaguli naturæ similis, deinde cum commixta vis per fontes extra terram egreditur, à Solis, & aeris ardore congelatur; sicut etiam in areis salinarum videtur. Hæc ille: sed & apud Strabonem lib. 13. me legisse memini, hos, qui iuxta Neapolim ab aquis lapides fiunt, adeò perpetua connexitate coniungi, vt non compage hærere videantur, sed canales, per quos aquæ ipsæ fluunt, vno lapide confecti videantur. Propterea ob huiusmodi percolationem, qua ex aqua lapides fiunt, aliquando in antris accidit, vt hominum defunctorum corpora, & instrumenta alia perpetua humectatione inaucta, & exsiccata, lapidea post diuturnum tempus sint inuenta: quod alias occasione alia diximus ex Aristotele admir. cap. 50. In metallis (inquit) Lydiæ iuxta Pergamum, quorum Erasus fuit auctor, consertum est quoddam prælium, atque opifices eo confugerunt, verum ore obturato suffocati sunt. Postea longo tempore interiecto, metallis apertis, inuenta sunt vasa, quibus ad manuum vsum vtebantur, in lapides commutata, ac amphoræ, & vasa reliqua huiusmodi, quocumque liquore plena fuerant, vna cum homi-

num ossibus in lapides conuersa. Hæc ille: recolit Vincen. natur. lib.5.cap.80.

EQ. Digna certe memoratu historia, quæ repetita non fastidiat, ideoque albo lapillo annotanda: at alij sunt plurimi loci eiusdem naturæ, vt humoris admixtione lapides fiant. Plinius lib. 35. cap.13. In Cyzicena (inquit) regione terra, non enim puluis ille est, qualibet magnitudine excisa, & demersa in mare lapidea extrahitur; hoc idem circa Cassandriam produnt fieri, & in fonte Cnydio dulci intra octo menses terram lapidescere. Ab Oropo quidem Aulidem vsque quidquid terræ attingitur mari, mutatur in saxa. Hæc ille.

TH. Hoc audio contingere etiam Puteolano pulueri, id enim natur. lib.3. cap.20. Seneca habet. Cum etenim aquam attigit, saxum est, qui antea puluis erat, exque eo recolit Vincentius natur. lib. 5. cap.80. quod & Plinius memorat lib.35. cap.13. Puluis (inquit) Puteolanus ex Puteolanis collibus opponitur maris fluctibus, mersusque protinus fit lapis vnus inexpugnabilis vndis, & fortior quotidie, vtique si Cumano misceatur cæmento. Isidorus autem lib.16.cap.1. adijcit in saxum mutari; ac sicut argillam igne, Puteolanum puluerem vndis in lapidem verti: Præterea ex libro de naturis rerum Vincentius eodem cap.80. memorat non paucos esse fontes, in quibus iniecta quæque lapideam suscipiant formam; & in ijsdem cotes eximias etiam fieri: sed in fontibus ea persecuti sumus. Propterea is Puteolanus puluis Romanis religiosi fuit, Caius enim Princeps cum ex Ægypto naui obeliscum Vaticanum Romam vehi curasset, superstitione quadam nauim illam mergi iussit, quæ ne vmquam vlterius aliqua ratione emergeret, Puteolano puluere impleri voluit, vt illo in lapidem conuerso, velut ædificio lapideo obruta, depressaue perpetuo subsideret; ex Plinij lib. 16. cap. 40. At inter Christianorum gesta veriore religione lapidea omnia in naui versa esse sine vllo terræ, aquæue marinæ miraculo, sed diuino numine compertum est. Mendicus quidam decrepitus in maris littore à nautis petebat Christi nomine eleemosynã, efflagitabatque modicum in cibum ex ijs rebus multis, quibus nauis onusta esset. Præfectus plus æquo immisericors respondit: Abi hinc senex, nihil hac in naui est, præter lapides. At mendicus: Si ita est, vt nihil præter lapides habeatis, faxit Deus, vt ita appareat. Mirum, mox quidquid esculentum ibi est inuentum, versum est in lapidem: erant autem plurima eius generis parata, & deuecta è longinquo. Dactyli igitur, oliuæ, atque alia huiusmodi omnia, genuina retenta forma, ac colore, lapides erant, quos se vidisse, attrectasseque memorat Gregorius Turonensis historiæ scriptor lib. glor.

Confess.cap.108. Vinc. histor. lib.22. cap.107. Iure equidem hæc ita facta: petenti enim eleemosynam modicam si negetur, crimen est; erit scelus, si addatur verborum procacitas, quæ ex lapideo corde proficiscitur. Vnde cordi lapideo iuste rependendi sunt lapidei fructus, vt quale cor sit, tales sint hominis res reliquæ. Odit valde Dominus cordis duritiem: qua laborasse veteris legis Iudaicæ sectatores præcipue memorantur. Carneū vero cor valde Deo gratum est: dareque se illud nobis in summam gratiam suis verbis indicat apud Ezechielem cap.36. Auferam (inquit) cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Propterea magno mysterio Genes.19. in excidio Gomorrhæo, cum vxor Loth retro contra præceptum Domini inobediēs per cordis duritiem respexisset, versa est in salis statuam: quod mysterium Diuus Augustinus in Psalmum 75. his verbis explicauit: Facta est autem vxor Loth statua salis; vt illius contemplatione condiantur homines: cor habeant, non sint fatui, non retro respiciant, nec malum exemplum dantes ipsi remaneant, & alios condiant.

E Q. Est hoc mysterium semper præ oculis habendum, præcipue vero ijs, qui præsunt non modo diuinis rebus, verum etiam ijs, qui sæculari præfulgent potestate; ad omnes enim illud pertinet, vt idem Diuus Augustinus recolit in sermone 34. ad fratres in eremo: In Loth (inquit) & vxore sua duo genera hominum designantur; scilicet mundum derelinquentes, quorum vnum perfecte deserit; aliud quoque tepidius, & respiciendo retro venit ad mortem. Fugere Sodomam quid aliud est, quam incendium libidinis, luxuriæ, superbiæ, auaritiæ fugere? Quibus etiam præcipimus non retro respicere: quia victor mundi, & montem sanctæ religionis ingressus non debet retro respicere. Quare melius esset viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam retro abire. Hæc ille.

P H. Certe non modo ijs, qui & sæculo, & diuinis rebus præsunt, mysterium eruditioni est, sed & ijs omnibus quoque, qui subsunt, quod iam prolata Augustini verba demonstrant. Sed Diui Cypriani carmina recolenda censui, quibus eius statuæ miracula multa in vnam illam concurrentia enumerantur; sic enim ille in Sodomæ excidio.

Namque comes coniux, heu me, male tum quoque legis
Femina non patiens, diuina ad murmura cæli
Audaces oculos nequidquam sola retorsit;
Non habitura loqui, quod viderit, & simul illic
In fragilem mutata salem, stetit ipsa sepulcrum,
Ipsaque imago sibi formam sine corpore seruans
Durat adhuc etenim nuda statione sub æthram,

Nec pluuijs dilapsa, situ, nec diruta ventis:
Quin etiam si quis mutilauerit aduena formam,
Protinus ex sese suggestu vulnera complet.
Dicitur & viuens alio iam corpore sexus,
Munificos solito dispungere sanguine menses.

PH. Eluxit in vno illo optimo viro, immo gloriosissimo Martyre Cypriano omnis scientia, præcipue vero post Theologicam facultatem, qua ille egregie præditus erat, etiam Poeta insignis fuit: vt ita cum nihil ignorarit, eo maiore fide, quæ cecinerit, suscipienda sint. Sed de hisce rebus hactenus: nunc vertenda oratio est ad lapides ad salis saporem pertinentes, postquam statua illa nobis argumentum suppeditauit. In primis autem quibus rebus sal cōstet, explicandum est, aliorum Philosophorum prætermissa sententia, vnius beati Hilarij Pictauiensis verba recolemus, is in Matthæum Can.4. Sal (inquit) est in se vno continens aquæ, & ignis elementū, & hoc ex duobus est vnum: hic igitur in omnem vsum humani generis effectus incorruptionem corporibus, quibus fuerit aspersus, impertit. Salis natura eadem semper est, nec immutari vmquam potest. Hæc ille de sale miracula: quæ cum sint multa tum in vulgatissimo sale, tum in alijs quibusdam generibus, admiranda est eius vbique copia: quandoquidem montes ex sale tantummodo comperti sunt etiam in Europa; in Hispaniæ enim Alpibus circa Iberum id ita esse tradidit M. Cato in libris de originibus, sicuti memorat Aul.Gell.lib.2.cap.22. Quibus accedit, quod scribit Martinus Cromerus in descriptione Poloniæ libro 1. In minore enim Polonia lapidea duritie solidus sal instar ingentium saxorum in subterraneis specubus alte, lateque excauatis & villas, & templa, oppidaque superædificata sustinentibus ferro exscinditur, & molā teritur ad hominum vsum.

EQ. Saxa quoque ingentia è sale scopulorum modo circa littora sancti Michaelis in orbe nouo comperta esse tradunt, qui eo adnauigarunt. Petr.Hisp.p.5. cap.25. At in Africa etiam montes memorantur; Solinus id habet cap.30. vti alias commemorauimus; ibi enim salibus domos extruunt, quod & de Carrhis Arabiæ oppido tradidisse Plinium diximus alias: muros enim, ac domos maris salis facere aqua ferruminantes scribit lib. 31. cap.7. Sed & lib.6.cap.28. memorat in oppido Gerra in sinu Capæo Arabici maris turres esse constructas è salis quadratis molibus. Propterea hos lapides è sale constat esse pellucidos: sunt enim etiam in Italia, nam apud Camerinum sal est adeo saxeus, vt in eo reddantur pure imagines perinde, ac chalybe, aut vitro, crystalloque, cum speculorum formam tenent. Plin.lib.31.cap.7. Leander. At, quod me-

morabile est,tradunt ij patres,qui Ægyptum, atque alias adiacentes regiones peragrarunt Anachoreticæ vitæ causa, compertam à se vallem ex seipsa humorem gignentem salsum, quem illico solis calor velut hyemalem pruinam in glaciem ita in salem stringit; & tamquam sudes acutas ex ipso sale efficit: vnde omnia illa exasperantur loca,vt non solum nudos pedes, vt illis Anachoretis erant, sed & calceamentis munitos terebret,ac secet. Hæc in vitis sanctorum Patrum p.1. ante vitam S. Pauli primi eremitæ.

PH. Sed & circa Vticam in Africa Plinius tradit constitui aceruos pulueris salis ad collium speciem,qui vbi sole, lunaque induruere, nullo humore liquescunt, vixque etiam ferro cæduntur libr.31.cap.7.Sed præ omnibus orbis regionibus Ormutium Persici sinus Insula sale scatet,immo tota,cum ipsa ampla sit, è sale constat,fluitque perpetuo,atque in montes coagulatur,adeoque mordax,vt præ maximo acumine quidquid illo sale conditur, absumatur: nulla ob id in Insula herba est,auis nulla,neque fera,immo nec cicures animantes, fons nullus potabilis; ac cum præ nimio calore tota ferueat Insula,indigenæ perpetuo in aquis degunt,toto corpore,præter caput, demerso. Gaspar Iesuita anno Domini 1549. Surius in comm. anno Domini 1565.

TH. Non admodum absimilia sunt, quæ de eadem Insula Ormutio tradit Marcus Polus lib. 1. cap. 15. vix enim eo loci homini licet viuere,nisi se aquis mergat, ob ventorum vim vrentem, quæ à sale causatur: quadam enim (inquit ille) die vento huiusmodi inualescente,cum repentino aeris feruore hominum spiritus opprimeretur,obstructis meatibus,vno momento exanimata sunt prope septem hominum millia,quorum cadauera elixata videbantur: dilabebantur enim cadauerum membra solo tactu. Hæc ex illo. Iure igitur ibi nullum animal viuit, nam neque fruges, neque frutices ibi esse possunt: ea enim salis vis est, vt agros cogat sterilescere,vel ipsarum sacrarum litterarum testimonio: nam cum Abimelech Sichimam vrbem expugnasset,solo æquauit, atq; in ea sal dispersit,vt eo in perpetuum sterilesceret: Iudic. cap. 9. Quamquam Dei miraculo salis vi etiam amarissimæ aquæ perpurgatæ inuentæ sunt, ac redditæ dulces, & potabiles: id egit Elisæus in Hierico 4. Reg.cap.2. Quod non elementi,salisque vi actum est,sed diuina tãtum potestate. Sicut & illud, quod perhibent de sancto Portiano: is enim magnis æstibus feruidissimo sole post longa ieiunia, arescentibus intestinis,salem mandere consueuerat: cumque salis acumen augeat internum ardorem,ac sitim, diuino tamen miraculo sal Portiano sitim sedabat,refrigerabatque viscera.Gregor. Turonen. in eius vita.

EQ. Quod

EQ. Quod ego etiam in sale valde admiror, est generum copia, ac naturarum varietates: nam Plinius lib.31.cap.7.tradit in Cyrenaico tractu intra specus suas salem esse leuissimum, at in lucẽ vniuersam prolatum, vix credibile quanto pondere ingrauescat: eiusque rei causam putat, quod cuniculorum spiritu madido facile leuis videatur, sicut vasa plena sub aquis facile à quouis eleuantur.

EQ. Discamus varietates naturæ salis, & in primis de Agrigẽtino agamus. Solinus cap.10. Salem (inquit) Agrigentinũ si igni iunxeris, soluitur vstione, cui si liquor aquæ approximauerit, crepitat, velut terreatur: propterea si Agrigentini salis naturam nouisset Thaletis Philosophi mulus, hero suo fraudem non struxisset, neque rursum ipse à domino pessime fuisset habitus, vt iam pridem dicebamus ex ijs, quæ scribit Aelianus lib.7.cap.37. Is enim mulus si Agrigentino illo sale fuisset onustus, qui admota aqua crepitat, audito crepitu, velut terrefactus longe celerius flumen traiecisset, neque casum simulasset, vt, soluto in aquam sale, onere leuaretur; atque ita hero suo gratior factus numquam spongijs, quibus onus augebatur, dum aqua opplebantur, fuisset oneratus: sed omittamus malitiosum illum mulum.

PH. Agrigentini salis hanc reliquis aduersariam naturam tradit etiam Plinius lib.31.cap.7. & Isidorus lib. 14. cap. 6. & lib. 16. cap.2. Sed eum superat sal Tragusæus, qui in igne positus nec crepitat, nec exilit, vt memorat Isidor.lib.16. cap.2. sed vtrumque illum sal superat, qui Sacerdotum benedictione sanctificatur: nam etiam incendium extinguit. Sal enim à sancto Bonifacio Moguntino sanctificatus, cum monasterium Bischofsheim incendio fortuito flagraret, ignem illum diuina virtute iniectus restinxit. Rudolfus in vita S. Liobæ. Surius tom.5.Septembri. Vt tamen sale humanæ res maxime iuuantur, ita quoque sali sua venena sunt: si enim sumatur immodice, esse venenum tradit S. Augustinus de morib. Manich. lib.2.cap.8. Præterea in salinis Borthniensibus quiddam est sali, & pici persimile, quod tritum, & epotum soluit aluum. Martin.Crom. Polon.descrip. Nitrum quoque ipsum, quod haud dubie ad salem spectat, venenum est: adeo enim obstruendorum meatuum vim habet, vt plurimum lædat viscera: quin in leonũ, vrsorumue ora sparsum tantam vim habet, vt, obstructis vitalibus motibus, mordere nequeant, teste Isidoro lib.16.cap.2. Sed de sale hactenus: nunc vertenda oratio ad eos lapides, qui attrahendi vim habent, sunt enim non pauci.

EQ. Succinum in primis est commemorandum: præcipuũ esse putat Cornelius Tacitus in Sueuico mari, vt memorat Kr. Vand. lib.6.cap.7. at persequamur reliqua ex Plinij libro 37.cap.3. Succi-

num (inquit) erumpit humoris abundantia, densatur rigore, vel tepore autumnali, cum intumescens æstus rapuit ex Insulis, certe in littora expellitur ita volubile, vt pendere videatur, atque considere in vado; quod arboris succum esse prisci nostri credidere, ob id Succinum appellantes: attritu digitorũ, accepta vi caloris, attrahit in se paleas, & folia arida, vt Magnes ferrum. Hæc ille.

TH. Sanctus Basilius in exem. hom. 5. id ijs verbis confirmat: Ferũt Succinum, seu electrum plantarum succum esse in lapidis naturam concretum: testimonium autem huic sermoni præbent festucæ, & minutissima animalcula in ipso apparentia, quæ tenero, ac molli existente succo, apprehensa detinentur conclusa. Hæc ille, cuius animalculorum in Succino existentium sentẽtiam iam antea etiam Plinius scripserat lib. 37. c. 3. Trahere aut paleas, atque festucas etiam tradidit sanctus Hieronymus super Matthæum ad ca. 9. Sed Isidorus paulo plura adijcit lib. 16. cap. 8. Succinus (inquit) quem appellant Græci electrum, fului, cereique coloris fertur arboris succus esse, & ob id Succinum appellari: accensus tædæ nidore flagrat; nascitur autem in Insulis oceani Septemtrionalis sicut gummi, densaturque vt crystallum rigore, vel tepore; attritu digitorum, accepta caloris anima, folia, paleasq; & vestium fimbrias rapit, sicut Magnes ferrum; quocumque autem modo libeat tingitur. Hæc ille. Sed omnibus plura Olaus vir Aquilone ortus, & cui magis res innotesceret, scripsit lib. 12. cap. 8. Arbor picea, sole cancrum obtinente, succum emittit in Aquilone, qui in aquas lapsus durescit in lapidem; at priusquam obdurescat, quidquid illi sit proximum, retinet, ac glutinis modo etiam muscas, ranas, sorices, pulices, araneas, aristas, leguminaque commixta sibi habet: quæ vna cum ipso simul fluctibus iactata induruere. Hæc ille: cui assentitur Martinus Cromerus in descriptione Polon. lib. 1. qui hæc animantia in Succino inuenta, præcipue in Sarmatico mari commemorat.

PH. Concinnis huic lapidi est Ligurius; fit is ex vrina lyncis bestiæ, induraturque tempore; fuluusque est, vt Succinus, suo quoque spiritu attrahit folia propinquantia. Isidorus lib. 16. cap. 8. Sed & Ionis lapis excalfactus sole, aut digitorum attritu paleas, ac chartarum fila ad se rapit. Quin & alius lapis Charchedonius idem facit. Plin. libro 37. cap. 7. Habet & Lychnites eandem vim, nam à sole calfactus trahit paleas, & fila chartarum. Isidorus libro decimo sexto, capite decimo tertio. Nunc de alijs lapidibus, quibus aliæ naturæ quoque sunt.

TH. Sunt sane multæ, ac variæ lapidum naturæ, quibus enarrandis dies deficiet, seligendæ tamen sunt insigniores: Enlydros erit nobis exordium, qui adeo exudat, vt in eo clausam putes fon-

tis scaturiginem. Solin.cap.38. cuius propemodum verba Isidorus recolit lib.16..cap. 13.

EQ. Memorandus est Dionysius lapis, qui aqua perfusus vini flagrat odorem: de illo ita Solinus cap.38. Dionysius (inquit) fuscus lapis in Perside rubentibus notis sparsus, si aqua mixtus conteratur, vinum flagrat, & quod in illo odore mirificum est, ebrietati resistit. Eadem Isidor. lib.16. cap.4. & cap.11.addit Plinius libro 37. capite 10. etiam saporem vini facere, quo miraculo ebrietati resistit.

EQ. Sunt & lapides cibi vicem præbentes homini: est enim in Orientali prouincia Malauar lapis, quem indigenæ folijs cuiusdam oleris inuolutum ore die tota versant: illius calida virtute, simul & oleris, veluti esculento saturantur. Goanum collegium id scripsit anno Domini 1551. Præterea sunt inuẽti lapides prædulces fici modo in Palymbrota; color incensum imitatur, melleus autem sapor, & dulcor est ad ficuum dulcedinem valde accedens. Strabo meminit esse apud Seres lib.15. Anton. Pigaf. Ipse quoque Ramusius tomo 1. memorat in ratiocinatione de Iambuli nauigatione. Ad idẽ spectat Galactites lapis, qui in ripis Acheloi fluminis Græciæ inuenitur, scrupulusque est ater: si teratur, reddit succum album ad lactis saporem; feminis nutrientibus illigatus fœcundat vbera, subnexus paruulis largiusculos haustus facit saliuarum. Intra os receptus liquescit, cum soluitur tamen, memoriæ bonum perimit. Solinus cap.13. Nec ab isto longe abest Achates, qui intra os receptus sitim sedat, eodem Solino teste cap.10. quod & Plinius scribit lib.37. cap. 10.

PH. Si de Achate, in quem incidimus, libet disserere, multa occurrunt memoratu digna. Is Indicus lapis est, reddens nunc nemorum, nunc animalium facies, quem vidisse oculis fauet: sunt & qui vsti redolent myrrhæ odorem; quin & in Creta, qui Coraliachates nuncupantur, sunt corallo similes, qui illiti guttis auro micantibus, & scorpionum ictibus resistunt. Est etiam Achates è Sicilia in Achatis fluminis ripis repertus, quippe interscribentes eum venæ naturalibus sic notant formis, vt cum optimus est, varias præferat rerum imagines. Vnde annulus Pyrrhi Regis, qui aduersus Romanos bella gessit, nõ ignobilis famæ fuit. Cuius gemma Achates erat, in quo nouem Musæ cum insignibus suis singulæ, & Apollo tenens citharam videbantur non impressis figuris, sed ingenitis. Solin. cap. 11.

TH. Quæ de annulo Pyrrhi, & Achate Solinus dixit, & Plinius habet lib.37.cap.1.at.cap.10.hæc adijcit: In India Achates reddit species fluminum, nemorum, iumentorum etiam esseda, & staticu-

la, & equorum ornamenta: spectasse etiam prodest oculis; quin etiam eam politura pinguescere annotat. Hæc ille. At in Italia comperti sunt alij, qui formas rerum contineant ingenitas. In lapide enim Achate apparuisse Regium caput diademate ornatum, naturalibus id exprimentibus venis, absque omni artificis manu, vidit Venetijs in Æde sancti Marci Albertus Magnus; vt etiā Leander tradit; quod etiam Mantuæ in alio quoque marmore contigisse memorat Fulgos. lib. 1. cap. 6. Sed & in agro Placentino in Alabastrite lapide præpolito figura mortui hominis caput exprimitur: at Bergomæ vrbe in Fano maiori in lapide porphyrite, qui ad Baptisterij ornatum est positus, tamquam picta serpens in orbes circūuoluta perspicitur. Fulgos. ibidem: Romæ etiamnum in aula Palatina Regia in porphyrite Romani pontificis vultus, & capitis cōsuetum ornamentum absque artificis manu ingenitus conspicitur.

E Q. In Mansfeldia lacus saxa habet, quæ è fodinis proximis eruuntur: in ijs piscium, ranarum, aliorūque reptilium formæ exactissime à natura effigiatæ agnoscuntur, vel primo intuitu, vt ex Munstero memorat Ortellius in Mansfeldia. Fissilia illa saxa sunt cupro prægnantia, maceratáque igne etiam argentum reddunt. Ortellius ibidem.

P H. Ad hos autem lapides, præcipue vero ad Achatem laudibus proximus accedet Hexecontalithon lapis, qui sexaginta gemmarum colores repræsentat: id ita Solinus cap. 34. Hexecontalithon (inquit) tam diuersis notis sparsus, vt sexaginta gemmarum colores in paruo eius orbiculo deprehendantur. Eum in Libya nasci apud Troglodytas scribit Isidorus lib. 16. cap. 4.

E Q. Sed quid omittimus Smaragdum?

P H. Non omittimus, nec omissuri sumus alias pretiosiores gemmas: nam Smaragdus eximia quidem gemma est, sed de illo pauca sunt memoranda; scilicet, quandoque tanta amplitudine inueniri, ac luciditate, vt thynni in Cypro perterrefieri consueuerint ob oculos è Smaragdo positos in leonis quadam statua: Plin. lib. 37. cap. 5. Inuentus autem est aliquando Smaragdus quatuor cubitis longus, ac tres latus, vt Theophrastus scribit, à Rege Babylonio ad Ægyptiorum Regem missus. Plin. eod. cap. 5. At recentioribus sæculis longissime post Plinij tempora, idest, Friderici Imperatoris sæculo Sultanus cantarum ex Smaragdo capientem sextarium balsami dono misit ad illum; vt memorat Krant. Metrop. lib. 7. cap. 5. Smaragdus quoque magnitudine peponis dimidiati propendebat in templo Moguntino ante annos 500. Conradus in Chronico. Sed Chrysolitus, cui in Italia apud vulgus Rubini nomen est, omnes certe gemmas pulchritudine superat, quod ob flam-

menum colorem mire sit ad prospectum iucundus: exornantur Regum, ac Pontificum diademata illustrius ipso, quam quibusuis alijs gemmis; nihil enim spectari potest elegantius. Memorant auctores admirabilem eius compertam amplitudinē in vnico, qui apud Regem Orientalis Insulæ Zeilæ compertus est; cum enim alibi vix vmquam amygdalum superasse magnitudine constet, apud illum tamen Regē extat ad palmi longitudinē, & ad humani brachij crassitudinem, coruscatione igneam flammam superans: qui cum vnicus in omni orbe tantus censeatur, inæstimabilis esse pretij censendus est. M. Polus lib. 3. cap. 19.

ÆQ. De Zaphyro, cum & ipse amygdalum non superet latitudine, miraculi tamen loco habitus est, qui in orbe nouo est inuentus gallinacei oui magnitudine. Ouet. & Petr. Mart. summ. Ita quoque ex Iaspide vas, cuius ambitus ad palmos decem patebat, miraculi loco habitum est, Deoque dicatum, velut quidpiam inæstimabile fuit in Sicilia in Montis Regalis templo ad Baptismales aquas seruandas. Leander. Sed & de Onychino lapide memorantur magna quædam: Hugo enim Francorum Rex ad socerum Eduardum Anglorum Regem dono misisse perhibetur vas ex Onychino lapide ita cælatum, vt in eo fluctuare segetes, & gemmare vites, & hominum moueri imagines intuentibus viderentur: idque adeo lucidum, & expolitū fuisse memorant, vt speculi modo imagines astantium redderet. Vinc. histor. lib. 24. cap. 93. Sed de vnionibus plura & veteres, & recentiores commemorāt; origo eorum est memoranda, & amplitudo, pulchritudoque eximia; ideo etiam inæstimabiles aliquando sunt.

PH. Oriuntur pluribus modis Vniones, quandoque ex ostreis prodire comperti sunt, ad gallinacei oui magnitudinem. Spectauit id Ouetanus hist. lib. 19. cap. 8. emptumque vnicū aureis 1200. scribit Petr. Mart. summ. Quandoque vero expiscatione Vniones quæruntur ciceris magnitudine magna copia, & in fluminis ripis in foraminibus comperti sunt pellucidi: ibi igitur quomodo exorti, an ex animantis cuiuspiam partu adhuc incognitum. Ioseph Iesuita ita accidere in Piratininga scribit ex Brasilia anno Domini 1560. Plerumque à conchis oriri tradidit Ælianus lib. 14. cap. 8. Ichthiophagi (inquit) vrbem Indico nomine Porimuda incolentes margaritas, Vnionesue retibus comprehendunt: margaritiferæ conchæ magnorum turbinum similitudinem gerentes gregatim natant: & quemadmodum examina duces, sic eæ Regem habent tum formæ pulchritudine, tum magnitudine præstantem: summa autem contentione vrinatores ideo certant ad capiendum gregis ducem, quod eo capto, cunctum gregem rectore orbatum non loco

se monentem assequuntur: quamdiu Rex fugiendo elabi potest, sapienter eas regit. Hæc ille.

E Q. Amplitudinem Vnionum miram recolit Plinius lib.9.ca. 35. Duo fere (inquit) maximi Vniones per omne æuum; vtrumq. possedit Cleopatra Aegypti Reginarum nouissima per manus Orientis Regum sibi traditos: gerebat auribus, cum maxime singulare illud, & vere vnicum naturæ opus: vnicus igitur Romam delatus, & dissectus in Pantheo vtrisque Veneris auribus locatus: æstimatū vtriusque pretium centies H. S. idest, ducenta quinquaginta millia. Hæc ex illo. Macrobius vero scribit Plinio consentanea Saturn.lib.3.cap. 17. Vnio (inquit) qui à Cleopatræ cæna superfuit, Romam delatus, ac dissectus est, factæque ex vna margarita duæ, impositæque simulacro Veneris, vt monstrosæ magnitudinis in Pātheo. Hæc ille. Duo autem sunt in Vnionibus commemoranda: in aqua enim molles sunt, extra durescunt, vbi euiscerati sunt, Solino teste cap.54. Alterum, quod in acetum iniecti eius asperitate, vique in quandam velut tabem resoluuntur, adeo vt mādi possint, quod Cleopatra coram Antonio fecit. Plin.lib.9.cap.35. Macrob. eodem cap.17.

P H. Sed si ad gemmarum pretium spectemus, Opalis videtur omnium pretia superasse: Nonius enim Senator, cum proscriptus ab Antonio fugeret, Opalim habentem è fortunis suis omnibus annulum abstulit secum; quem certum est sestertijs viginti millibus æstimatum. Plin.lib.37.cap.6.

TH. Nihil tamen prosunt homini ista gemmarum carissima pretia; quin vtinam non obessent magis: Leoni enim quarto Constantinopolitano Imperatori, cum gemmatum ferret caput, illa margaritarum vis & apoplexiam, & impræmeditatam attulit mortem, vt memorat Platina in Paulo secundo Pontifice Romano; quē eodem mortis genere occubuisse etiam putat, ob gemmarum vim frigidiorem: ijs enim ille oblectabatur. Obfuere igitur, non profuere gemmæ tanto studio, sumptuque comparatæ ad necem.

E Q. Obfuit in summum exitium gemma Conradino Neapolitano Principi, qua si caruisset, in tantū discrimen turpissimæ mortis non incidisset, latuissetque hosti, vt nec captus, nec occisus in historiarum libris legeretur. Nam aduersus eum cum Carolus Neapolitanorum Rex fuisset victoria potitus, ipse, agasonis sumpto habitu, aufugiens, retento in digitis annulo pretiosissimo, incautus sese prodidit non agasonem, sed magnum Principem; piscator enim ex gemma simulatam credidit personam: atque ideo captus etiam vltimo supplicio capitis abscissione publice Neapoli mulctatus est. Peperit igitur annuli affectata gloria domino suo summam ignominiam

niam simul cum vitæ interitu. Quamquam ob illum hominis nimium fastũ iam pridem Clementẽ 4. apud Viterbium infelicem futurum eius exitum prophetico spiritu prædixisse memorant annales. Mortui igitur sunt omnes pretiosi lapides, mortuæ omnes gemmæ, mortuæ omnes margaritæ; tum quod reuera inanimes sunt; tũ quod possidentes plerumque reddant exanimes. At illi vere viui lapides conquirendi omni studio sunt, qui cum veram vitam viuant, omnibus prosunt, omnibus illustratione, irradiationeque sua salutem afferunt. Lapides enim viui hi homines sunt, qui puram, mundamque seruant conscientiam, atque ideo reliquis hominibus lucẽ ostendunt. Augustinus super Ioann. tract. 6. Illis igitur exornandi sunt Principes, Regesque omnes, ac palatia. Sed de hisce rebus hactenus, nunc quasdam lapidum singulares naturas operæpretium est recolere.

PH. Scyrus lapis, qui in Insula Scyro nascitur, mirum id habet, vt integer fluctuet, comminutus mergatur: id Plinius scribit libro 36. cap. 17. & Isid. lib. 16. cap. 4. quod naturæ priuilegium etiam inest Thyrræo lapidi, quamuis grandi: innatat enim solidus, mergitur comminutus. Plin. lib. 2. cad. 103. Sunt tamen lapides alij, qui aquis non submergantur, sed supernatent: nam in Sitana Græciæ, & in Tuscia, & in Iberia lateres coctos supernatare scribit Strabo libro decimo tertio.

EQ. Maius est naturæ miraculum in Sagda lapide, vt è profundo sponte ad ea, quæ in aquarum superficie sunt, petat: is apud Chaldæos compertus est, & ad nos vsque fluit haud facilis repertu, sed ipse se prohibet capessendum: namque ingenitus spiritus efficacia supermeantes naues e profundo petit, & carinis ita tenaciter adcorporatur, vt nisi abrasa parte ligni separetur. Solinus cap. 38. quod & Isidorus tradit lib. 16. cap. 7. Plus igitur est miraculi, vt lapis ab imo superficiem aquarum petat, quam vt natura supernatet, ac fluitet.

TH. Triplex est in Sagda miraculum; quod in superficiem ascendat; quod pertinacissime hæreat; tertium, quod à natiuo solo migraturus nauium se impingat carinis quæsiturus feliciores sedes, ad quas nauigia illa peruenerint: propterea ad nos magis ille fluere, venireque dicendus est, quam adferri. At tenacitas eius superatur à Catochite lapide, qui in Corsica Insula inuentus est, qui cæteris quidem maior est, sed mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. Plin. lib. 37. cap. 10. quod & Solinus habet cap. 8. Corsicanus (inquiens) ager solus edit vnicum, quem Catochitem vocant lapidem, fatu dignissimum; maior est cæteris, qui ad ornatum destinantur, nec tam gemma, quam cau

tes.

tes. Idem impositas manus detinet, ita se iunctis corporibus adnectens, vt cum ipsis hæreat, quibus tangitur: sed ei inest velut de glutino lentiore nescio quid par, atque gummi.

EQ. Præterea flexibiles reperiri lapides, retenta duritie, cogimur admirari: licet enim tener videatur, ac mollis quidam nunc in orbe nouo repertus lapis, suam tamen habet lapideam duritiem, quam tamen, quisquis tractu premit, flectit; experiturque in illo illud idem flexibile, quod in præduro corio videas: flectitur igitur in quaslibet velis partes: ac velut plures in vnum compacti lapides sint, sese ostentat; vimque eandem gerit exacuendi gladios, quam cotes habere consueuerunt: nomen illius adhuc incognitum. Id scripsit ex Bresilia Ioseph Iesuita anno Domini 1560.

PH. Forsitan in lapis fuit, quem nouacula secuit Actius, aut Tarquinius; sed certe non hoc tum fuisset mirum, si mollius quidpiam fuisset sectum: sed vere fuit cos illa durissima, saxeaque: nam cum Centuriarum equitum numerum augere Tarquinius Priscus Rex constituisset, Actius Nauius Augur negauit id fieri debere, nisi consultis pro sua superstitione auibus. Rex, vt artem eluderet: Diuina (inquit) ex arte, an fieri possit, quod cogito: cum ille ex arte respondisset posse: Seca (inquit) nouacula cotem, qua acuitur. Ille præsente, & inspectante populo, Regeque, hoc fecit. Liuius libro primo. Cicero primo de diuinat. Idque diadolica arte, vique factum tradit sanctus Augustinus de Ciuitate Dei libro 10. capite decimo sexto.

EQ. Nescio an illius cotis durities fuit æquanda lapidibus quibusdã orbis noui, vbi securibus nostris acie sua comparantur.

PH. Postquam diabolicum id opus fuit, parui referebat duriorem lapidem in id negotij seligere.

EQ. Et idipsuum ego censeo: duriores igitur omnibus videntur lapides orbis noui: illorum enim tantam esse aciem ferunt, vt ferro æquentur, securis enim ministerium præbent, gladiorum, ac reliquorum fabrilium instrumentorum, quæ apud nos ferro conficiuntur. Sunt ij in regione Verzino Bresiliæ, Antonio Pigafetta teste: sed & in Hispaniola Insula eos comperiri scribit Petr. Mart. summ. quin & in Darien, atque alijs Indicis eiusdem orbis locis in vsu frequentissimos esse idem Petrus tradit: sed & detrahendis ferarum corijs gladij acuti vsum præbere eos lapides memorat Ouet. summ. cap. 10. Quin ex eis quoque nouaculas fieri Ouetanus idem recolit hist. lib. 17. cap. 14. Excauant ingentes arbores, donec nauigij officium præstent, vi aciei ipsorum lapidum. Ouet. hist. lib. 6. cap. 4.

TH. Est equidem commemoratione digna hæc lapidum acies, forte-

forteque persimilis eis fuit illa, quãdo Iosue lapideis cultris vernaculos suos circumcidit. Ios. cap. 5. Sed ibi duplex mysterium fuit, ideo non durities quæsita, sed opportunitas: tradit enim S. Augustinus super Ioan. tract. 30. cum Christus petra sit, circumcisionem illam cultris lapideis Deo factã, vt Christi mysterium, quo humanũ genus saluandum erat, agnosceretur. Ideoque non admiranda fuit quæsita lapidis species ad id opus conficiendum; sed quæ forte tamen obuia fuit, ad mysterium sufficere visa est, vt incideret, vt mysterium impleret: redeamus autem ad lapidum naturas varias.

PH. Sarcophagus recensendus est; is nascitur circa Asson Troadis, ipsoque omnia corpora absumuntur: fissili vena scinditur: corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem exceptis dentibus: Mutianus specula quoque, & strigiles, & vestes, & calceamenta illata omnia lapidea fieri auctor est. Hæc Plinius lib. 2. cap. 96. plura lib. 36. cap. 17. Cui rei accedit, quod Romæ in puluere Vaticani agri compertissimum est in area Ædis, cui nomen, Campus sanctus; humata ibi cadauera vnicam intra diem prorsus carnibus denudantur, ossibus arentibus: res etiam conniuentibus patet, inque re adeo aperta testes quærendi non sunt.

TH. Erit & ille admiratione dignus, qui non longe ab vrbe Colonia, vbi S. Vrsulæ Virginum Collegium est, puluis, qui in area templi est, nullum prorsus suscipit sepeliendum, immo pueros recens baptizatos de nocte quasi euomens, in superficiem reijcit visendos: cuius rei miracula narrant incolæ non rara, quæ alibi non facile inueniantur, vt Lindanus doctissimus vir scriptum reliquit apud Ill. Cardinalem Baronium 21. Octobr.

EQ. Ita esse piè credo tanto viro: propterea extra diuina miracula puluis sæpe pro regionũ varietate magna continet admiranda naturæ: nam in Taurorũ Peninsula in ciuitate Parasino compertus est puluis adeo salubris, vt eo omnia vulnera sanentur. Plin. lib. 2. cap. 96. In Balearibus Insulis Ebusitanus puluis serpentes necat. Plin. lib. 35. cap. 19. Galatæ Insulæ puluis scorpiones necat. Plin. lib. 5. cap. 7. & lib. 35. cap. 19. sicut & puluis, lapisue Gangites in Mesopotamia inuentus fugat serpentes. Strabo lib. 16. Est autem etiam quandoque homicida immanior, quam gladius. Arena dubio procul puluis est, eius autem motus quãdoq; tantus est, vt non modo vnum, atque alterum, decemue opprimat homines, sed etiam instructissimũ exercitum. Cambyses enim cum ad Ammonẽ misisset exercitum, arena Austro mota, & more niuis incidens texit omnes, deinde obruit. Seneca natur. libro secundo, capite trigesimo.

PH. Forma quoque lapides reddit admirandos, sicut de Hannonis

nonis lapide auctores tradunt, quod cornu formam gerit. Solinus de illo ita cap. 29. In Africa (inquit) iuxta Hannonis templum lapis est, quem vocant Hannonis cornu: nam ita tortuosus est, & inflexus, vt effigiem reddat cornu arietini, fulgore aureo est.

EQ. Sensus inesse ladidi certe non potest: attamen in Megarensium mænibus lapis fuit, quem si quis calculo percussisset, non secus insonabat, ac lyra. Pausianas, ex eoque Cælius Rhodoginus libro 22. cap. 5. Sed & lapis, qui Memnonis fuisse memoratur, cum in egregiam statuam fuisset exculptus, mirum, sole quotidie oriente radijs percussus vocem dare solitus semper fuit, vsque ad Christi aduentum: at tum cessauit, sicut reliqua falsorum Deorum in Ægypto simulacra. Euseb. Cæs. chron. ex interpretatione Diui Hieronymi anno mundi 3580.

P H. Vitrum autem si gemmis adscribamus, esset nobis argumento magno ad disserendum: sed mea quidem sententia opportunius de illo inter metalla agendũ est: illud tamen reminisci hoc loco possumus, in Ptolemaide arenam esse, ex qua fiat vitrum, ablatamque recrescere, ablutam in vitrum transire. Ioseph. rerum Iudaic. & ex illo Rhodogin. lib. 22. cap. 5. Luciditate tamen vitrea lapides comperti sunt: columnæ enim quatuor altare sustinẽt in Ecclesia sancti Marci Venetijs altitudine pedum decem, quæ perinde pellucent, ac vitrum, id memorat Leander, idque cuique spectare licet: neque enim res illa eget testibus. Valde autem admiror in Transpadana regione lapides graues illos quidem, ac solidos cacaborum, ollarum, ac quorumcumque vasorum supellectilis vsum, officiumque eximie præstare in admittendo ignem, vt in illis quæcumque excoquantur obsonia; ferueant in illis quæcumq. liquida longe celerius, quam æneis, aut Campanis vasis, argenteisue, aut aureis; redduntur leuissima istiusmodi vasa: excauantur turno, suntque ab igne semper illæsa, non aliter, ac æs ipsum: si impegerint, facile franguntur, sed frusta ipsa resuuntur æreo filo: conficiuntur hæc in Malongis montibus non procul à iugis Rheticis. Leander in Transpadana.

E Q. Vt video Europa nostra scatet quidem lapidibus, saxis, marmoribus, sed gemmis sterilis est: fert hæc, quæ diximus, rusticiora, sed eximia omnia, & pretiosiora apud Indos sunt: lapis enim eximiam gemmæ naturam, pulchritudinemque referens, cuius tamen nomen ignoratur, in regno Bisnaga venditus decies centenis millibus aureorum. Reb. Sinar. p.4. cap. 19. Gemmæ itaque, quæ inde ad nos deferuntur, maiore, splendidioreque artificio à nobis excoluntur, exornanturque in adeo magnum modum, vt materiem superare opus videatur: referam vnicum in hac re exemplum. Cũ

Matthias

Matthias Vngarorum Rex nuptias celebraret magnificentissimo appatatu cum Beatrice Aragonia, ad eam traducendam Neapolim proceres decem direxerat, interque eos Varadiensem Antistitem legationis totius principem: is ab Vrbinatum in Italia Duce honorificētissimo exceptus hospitio est. In mensa salinum expositum, quod Principem etiam ditissimum in admirationem adduxit: id monti erat impositum, à latere arbor creuerat, salino prominens, quæ pomorum loco gemmis, optimisque lapillis onusta: pro vmbra conspicuo nitore micabat; in monte latebræ affabre factæ, quæ gemmarias apothecas referebant. Bonfin. Rer. Vngaric. dec. quarta, libro quarto. Hoc certe splendidius salinum fuit, & maiore gemmarum copia exornatum, quam vsquā legerim aliud quidpiam: sed si conferamus Indicis Regibus, ne millesimam quidem portionem continere videbitur earum gemmarum, quas in oriente per hortos pendere iussit magnus Cham. Gemmis enim arborem pinum quidem veram proceram onustam habet: extat illa in Regia, quaquauersus singulis à ramis propendent gemmarum botri, non aliter, atque vuarum solent, ita rite, ordineque compositi, vt ex vitibus vuæ prægrandes solent: neque ramusculus vllus est in ipsa adeo procera pinu, à quo suus botrus non propendeat: vt ita credas in omni Europa non esse tantam gemmarum copiam, quantā illa vna arbor ferat. Quis postea explicet, quanta sit aliarum gemmarum copia, quas in Larario, in gazis, aut alibi is Rex seruet? Spectauit, qui scripsit Odericus lib. 1. Fateri tamen possumus eos, qui Christo rite credunt, posse illam gemmarum copiā vel ex puluere colligere. Nam cum Godoleua fuisset à sponso Bertulfo Flandro necata, quia virginitatē colere deliberabat, humus, vbi strangulata est, in candidos lapillos versa est: & qui per deuotionem aliquid ex ea terra domum attulerant, in gemmas mutatam mirati sunt. Drogo monachus in vita ipsius S. Godoleuæ, qui eas gemmas vidit oculis proprijs, apud Surium tom. 4. Sed de gemmis hactenus.

TH. Agamus de saxis, nam non deerunt digna commemoratione argumenta: non equidem eo nomine, quod ex eis structuræ admirabiles recenseātur: id opportunius recolemus in ijs, quæ arte confecta sunt, hoc autem loco agemus aut de amplitudine, aut de indita natura, aut de diuinis circa ea patratis miraculis. Quo ad amplitudinem spectat, saxum plaustri magnitudine in Thracia ad flumen Ægos cecidit anno secundo octauæ super lxx. Olympiadis. Fulgos. libro primo cap. 4. At post Christi tempora non longe ante hæc nostra sæcula, scilicet circiter annos Domini 1300. non longe à Crema in agro Ripaltensi, cælo sereno, lapis magno fragore ca-

re capitis humani magnitudine cecidit, qui se in terram penitus vltra duo cubita condidit, in duasque partes scissus est. Sed & anno 1492. ad Rheni ripas, prope oppidum Ensneim sexto Kalen. Decembris triangulari forma lapis ponderis trecentarum librarum cecidit. Fulgos. ibidem, & Ioannes Linthurius in appendice ad fasciculum.

E Q. Ergo quæ volitare visa sunt saxa ingentia etiam Ethnicorum Romanorum tempore, & prodigio erunt, & res fide digna habenda est, id enim tradit Liuius dec. tertia lib. 5.

T H. Assentiar & ego id prodigio factum, sicut & illud, quod adijciunt alij, Ludouico Imperatore cespitem longitudine pedum quinquaginta, latitudine 14. altitudine sesquipedali, sine vlla hominum opera à proprio solo præcisum, sponte abijsse, & sese transtulisse vltra pedes 25. anno Domini 820. Vinc. hist. lib. 24. c. 27. id apud Thuringos accidisse tradit Vrsper. anno Domini 822. Quamquam saxa quædam sunt, quæ naturæ inditæ miraculo sponte alio migrant: id ijs verbis Saxo Grammaticus scribit in præfatione sua de rebus Danicis: Saxum (inquit) in Islandia est, quod montium prærupta nulla extrinseca agitatione, sed propria, natiuaque motione peruolitat. Hæc ille. Sed quod natura alijs saxis, ne sponte moueantur, inhibuit, solo iussu peregere ij, qui Deo pura fide famulantur: saxa enim, quo voluerunt, etiam longe maxima transtulerunt. Sanctus Gregorius enim Thaumaturgus non procul ab Amasea saxum ingens, velut collis, cum ædificando templo esset impedimento, iussu solo summouit, alioque migrare iussit, quo miraculo Ethnicorum, Idololatrarũque ædituus cum propinquis omnibus, relicto gentilismo, ad Christi fidem conuersus est. Gregorius Nyssenus in vita eius apud Surium tom. 4. Persimile egit sanctus Theodorus Siceorum in dilatatione templi sancti Gregorij: magna enim rupes obsistebat, neque à fabris quauis arte excindi poterat: at illi iussit Theodorus, vt se alio conferret, permitteretque Ecclesiæ Dei locum dilatari: paruit rupes, cui iussum id fuerat, migrauitque, dimissa ibi illæsa arbore, cui id non fuerat iussum. Georgius Presbyter in vita ipsius Theodori apud Lipomanum tomo septimo. Sed & Nonnosus vir Dei, cum magna moles saxea, quæ quinquaginta boum iuga loco non mouissent, hortulum magno incommodo afficeret, sola oratione procul transtulit. Greg. dial. lib. 1. cap. 7.

E Q. Vt autem alio translata saxa diuina ope à sanctis viris audiuimus, ita eorumdem virtute, quæ ruerent, aut ad casum vergerent, cohibita solo iussu sunt: sanctus enim Honoratus, cum ex altissima rupe erutum saxum iam præceps ad totius monasterij ruinam

nam ruens prolaberetur, solo cruc s signo obiecto, iussit consistere: paruit illud, ibique, vbi iusserat Honoratus, consistens, locum omnem illæsum permisit. Spectatur adhuc miraculi gratia saxum. Gregor. dialog. lib.1. cap.1. Marsius quoque sanctissimus vir saxi amplissimi testimonio populis est proditus: cum enim à prærupta, altissimaque rupe ingens saxum præceps rueret, collabensque iam ad eius cellulam rotando peruenisset, ne aut Sanctum, aut cellulam vlla parte læderet, sponte omnia transilijt, velut animatum esset, nossetque suo pondere & Sancto, & cellulæ non esse nocendum. Gregorius dialog. libro tertio capite decimo sexto.

TH. Sed etsi non transilijsset, poterat eadem Dei ope ruens in cellulam etiam non lædere; nam & saxa inuenta sunt, quæ in caput cuiusquam casu suo illidentes, nihil tamen læserunt, profuerunt potius: vti iam pridem diximus apud Asisium in Æde Diui Francisci contigisse, cum ageret concionem Episcopus Hostiensis, qui postea Alexander 4. in Romano Pontificatu dictus est: tum enim ruens ex alto lapis in mulieris caput, tantum abest, vt eo casu mulier fuerit necata, aut læsa, quin potius ob pietatem illam, qua magnum in modum erga Diuum Franciscum afficiebatur, fuit adiuta, sanataque capitis, quo diutius laborabat, dolore, aucta sibi, non diminuta corporis incolumitate. Ex sancto Bonauentura in vita sancti Francisci cap.15. Ita fit, vt saxa reddantur mobilia, immobiliaue, noxia, aut innoxia, salutariaue ad Dei, virorumque sanctorum libitum: nam aliquando immobile redditum est quoddam non ingens saxum, vt nullis viribus loco cederet, ad diuinam indicandam vim, ac Sanctorum occultum mysterium, apud eandem vrbem Asisium intuitu Diui Ruffini, Est enim memoratu dignum, atq; ita accidit. Iacebat obsita sordido loco extra vrbē sancti Ruffini marmorea vrna, eamque ciues curabant in vrbem referri: contentio tamen inter ciues orta est, alijs alium locum designantibus: mirum, sexaginta viri eam loco dimouere non potuere, quod eum locum, quem illi statuerant, diuinum consilium non admisisset: attamen septem alij tantummodo viri, qui locum alium ex diuino consilio delegerant, admiranda leuitate, quo voluere, transtulerunt. Petrus Damianus in sermone de sancto Ruffino. Lædunt igitur saxa, aut etiam innoxia sunt, dum pendent ex diuino consilio: Diuo enim Stephano Prothomartyri necē attulerunt corpori, vt ad gloriam Martyrij animam efferrent. Act. capite septimo. Sed & sanctum Lupicinum, & Romanum Abbates permissi sunt dæmones in vasta eremo saxis impetere, & velut imbre lapidum eorum orationes impedire, ad maiorem sanctitatis probationem, & virtutis incrementum, vt tradit Greg. Turon. in vita sancti Lupicini.

PH. At

PH. At leui manu, paruoque negotio sæpe reddita sunt mobilia, quæ viderentur nimio pondere immobilia. In id erit nobis testis Socrates hist. lib. 1. cap. 16. Cum enim Iberorum Rex ad Christi fidem conuersus templum Romanorum forma construi iussisset, ex ingentibus marmoreis columnis vna mansit immobilis, nec vlla machina poterat commoueri, rumpebantur funes, & machinamēta frangebantur; at noctu sancta quædam captiua mulier in precibus defixa peruigilans effecit, vt diuina prouidentia columna erigeretur in aere sublimis supra basim, nullo imposito fulcimento, quo niteretur, aut libratè suspensa hæreret: illucescente autem die, columna constituta loco reperitur, obstupescunt omnes, & Ecclesiam perficiunt Deum laudibus efferentes. Hæc ex illo. Eadem Ruffinus ad Eusebij historiam lib. 11. & Niceph. lib. 8. cap. 34. Cui accedit & alia non absimilis historia. In Ægea enim Ciliciæ vrbe Christiani ab Æsculapij templo diruto columnas ad Dei templum ædificandum transtulerant: at Iulianus Apostata Imperator id non ferens, in pristinum locum restitui Episcopi sumptibus iusserat: in id igitur opus sedulam nauabant operam Ethnici: iamque vnam columnam demoliti vsque ad Ecclesiæ limen machinis pertraxerāt, sed cum irrito labore extrahere niterentur, ea relicta, opus intermisere: defuncto postea Iuliano, nullo labore, negotioue Episcopi iussu in pristinum locum est restituta, vt Zonaras memorat in ipso Iuliano.

EQ. Obsequūtur igitur marmora Dei seruis perinde, ac animata solent: nam & Simeon Abbas Salus Anthiochiæ paulo antequam is terræmotus inualuisset, qui Mauritij tēpore fuit, ad columnas accedens alijs iussit stare, quæ steterūt, alijs neq; stare, neq; decidere, quæ inclinatæ, & à summo in imū vsq; diffissæ sunt: ita omnes iussis paruerunt Simeonis magis, quā inualescentis terræmotus viribus. Leōtius Neapolis Cypri Episcopus in vita ipsius Simeonis. Propterea in ipsius Domini obitu, vt parere illi viderētur, & vt velut cōdolerent, scissæ petræ sunt indicantes inditam se habere longe minorem duritiem, quam esset Iudæorum cordibus insita: sed quod non parum mentem oblectat, est, quod vt sanctis viris deseruiant saxa, etiam aquis innatant, velut leuia, cum sint ipsa grauissima. Panthalemoni gloriosissimo Martyri cum Tyrannus collo ingens saxū alligasset, atque in mare præcipitem dedisset, saxum non secus, atque arborum folia mari supernatauit: ipse vero quasi alter Petrus super fluctus ambulauit securus. Metaphr. apud Lipomanum tomo 6. 28. Iulij. Et quod contigit viuenti Pantalemoni, contigit idem Vincentio Martyri iam defuncto: iusserat enim Dacianus tortor corpus eius corio insutum, addito grauissimo saxo, in profundum

fundum demergi, sed ipse Dei virtute super vndas innatans ad littus est delatus. Ado Treuerens. xi. Kal. Febr. Hæc igitur saxa, quæ innatarunt, tametsi non fuissent ingentia, erant tamen maxima: & si velut turres extitissent, eodem tamen miraculo Martyres illustrassent.

PH. Ita est haud dubie: sed de amplitudine saxorum non videtur prætermittendus sermo: vidimus apud Rauennam in littore Adriatici maris templum, cui Diuæ Mariæ Rotundæ ob circularē formam nomen est: cum antea fuisset Theodorici Gottorum Regis sepulcrum latissime patens: mirandum, omne illud templum vnico saxo tegitur, vt latius saxum nemo in Europa vidisse putetur. Res in propatulo est, neque eget testibus: est enim eius ambitus supra pedes centum, crassities supra decem: sed in Ægyptiorum historijs, quæ de saxorum amplitudine referuntur, hominum fidem superasse videntur: saxum enim vnicum excisum, ac quadratum per singula quatuor latera cubitis 40. latum, vnicum efficit solidum templum, cum fuerit omne excauatum, manente crassitie, quæ parietum locum tenerent, ac tecti cubitorum 4. Id recolit Herodotus lib. 2. cap. 12. Sed quod habet eodem capite, insaniam veterum ostendit: tradit enim saxum longum cubita 21. altum cubita octo, latum 14. totum excauatum in arcæ formam non potuisse in destinatum locum vehi, nisi triennio, adhibitis fabrorum tribus millibus, præter nauigationem dierum 20. Recentiores autem, qui Africam perlustrarunt, recolunt, in Æthiopia, in Chaxumo Ecclesiam extare Diuæ Mariæ de Sion dedicatam, quam indigenæ putant primam omnium Christi Ecclesiarum ibi exædificatam longe quidem amplissimam, vnico saxo illa tota constat. Est enim saxea ibi tabula longa pedes centum triginta, seu cubita sexaginta quatuor, latitudo autem est ad cubita sex, seu pedes duodecim, crassities ad pedes sex protenditur: mirum tantam tabulæ amplitudinem erectam velut turrim prostare in basi quadam altaris formam habente: exhibuisse autē eam altaris vsum inde deprehenditur, quod in summo tabulæ quinque claui confixi adhuc videntur crucis forma. Franciscus Aluarez de rebus Æthiop. cap. 38.

EQ. Hæc efficiunt humana ingenia: sed quandoque natura mirandum in modum saxis dat formam, velut artifices solent: nam in Peruaco noui orbis adeo ingens saxum, longumque natura flumini supposuit, vt cum à ripa in alteram porrigatur, excauatum inferius est fornicis modo, vt ita itinerantibus pontis præbeat vicem, ipsi fluuio permissa fluendi libertate: Petr. Hisp. p. 5. cap. 18. Et qui Aquilonem lustrarunt, ferunt abscindi à rupibus etiam tonitruorum vi adeo ingentia saxa, vt præter amplitudinem admireris

alia columnarum formam, alia pyramidum, aut obeliscorum, non aliter atque periti fabri arte peregissent. Olaus id memorat. Et quod est etiam memoratu dignum, natura artis æmula visa est in orbe nouo: valles inuentæ sunt saxis sphæricis oppletæ, non aliter ac absoluti globi esse solent: alia exigua sunt, alia paulo maiora, alia maxima; adeo militaribus vsibus apta, vt bombardis imponātur ad profligandos hostes, vti ferrei globi in Europa adhibentur. Petr. Hisp. p. 5. cap. 9. Et quod admirabilius est, natura, velut quæ expectasset Christianorum in eas regiones aduentum, post globos adeo ingenti copia adiecit, & tormentarium puluerem non minore copia, etiam sulphuream materiam suppeditans, in prouincia Quautemallan: mirumque est, nulla arte egere, vt conficiatur is puluis: quandoquidem sulphurea natura ibi indita nascitur, ac vi, vt idem opus, efficaciamque præstet in ipsis bombardis, quam apud nos absolutissimus tormentarius puluis præstat. Petr. Hisp. p. 5. c. 23. Vt ita minore labore hostium vires frangant apud Indos Christiani, quam Hannibal è Gallia in Italiam exercitum ducens, per saxa aceto sibi viam aperuerat, vt Liuius testatur, & recolit Abbas sancti Trudonis Theodericus cap. 2. apud Surium tomo 7. mense Iulio.

TH. Si probe animaduertamus, vix etiam quidquā in sacris litteris, aut sacris, diuinisue mysterijs est, quod admixtam non habeat saxorum aut memoriam, aut etiam veritatem: Iacob enim oleo saxum inunxit. Genes. cap. 28. titulumque erexit in loci sanctitatis testimonium; & vt inde quoque mysterium in Dei Ecclesiam manaret, quo saxeis altaribus sacrosancta, & incruenta sacrificia offerrētur: quod & Gedeoni Angelus etiam indicarat, quando iusserat & carnes, & azimos panes supra petram in Ephra imponi: visum enim tum est illud ingens miraculum, vt tactu virgæ Angeli ignis è petra eruperit, qui omnia absumpsit: vnde permotus est Gedeon saxeum ibi Domino construere altare. Iud. 6. Quas ob res cum in Ecclesia Dei ritus fuerit institutus, vt altaria saxea fiant, in ijsque sacrosancta mysteria celebrentur, non est censendum carere crimine, qui absque lapideo altari ea celebrarit, cum ritibus aduersetur, qui cum ipsius nascentis Ecclesiæ exordijs originem traxerunt: cuius rei contemptus quantum Dei iram excitet, etiam puerorum simplicium ioci perspicuum faciunt, quibus diuina miracula accesserunt: id à Sophronio mutuabimus prat. spir. c. 196. In Gonago (inquit) Apamiæ agro pueri imitantes Sacerdotum in celebrandis Missis ritum, lapideum altare sibi erexerunt, atque ex se & Sacerdotem, & altaris ministros constituerunt, panemque, ac vinum in altari huiusmodi offerendum proposuerunt: is igitur,

qui Sacerdotis munus adimpleturus erat, cum per consuetudinem sacra verba consecrationis perdidicisset, ea iuxta consuetudinem super oblatum panem, ac vinum pronunciauit: mirum, prolatis ijs, ignis cælitus delapsus proposita omnia consumpsit, saxumq; totú combussit, ita vt nihil omnino, neque saxi, neq; eorum, quæ fuerát superposita, relinqueretur, pueris omnibus præ timore propemodú exanimatis: quod vbi resciuit Episcopus, perculsus magnitudine, & nouitate miraculi, cum omni clero accurrens, ignisque vestigia prospiciens pueros omnes in monasterium immisit: locumque in monasterium extruxit, extructa Ecclesia, atque altari ibi exædificato: idque se ore ipsorum puerorum didicisse tradidit Gregorius Africanæ prouinciæ Præfectus. Hæc ex Sophonio.

PH. Tantum illud miraculum necessarium fuit, vt indicaretur humano generi nihil esse sublimius sacrosanctis Missæ mysterijs; propterea per iocum circa ea versari sine sacrilegio vel ipsos pueros non posse.

TH. Reuera ob id tantum miraculum obtigit, illa enim sacrosancta verba indigne recoluntur à quouis, cui Episcopi manus non fuerit imposita Sacerdotij conferendi causa: vis enim illorum verborum cum tanta sit, vt Sacerdos ijs pronunciatis, præcipuè vero in altari rite consecrato, corpus, ac sanguinem Christi conficiat; qua ex re omnium cælestium spirituum exultatio est ob crucis Christi commemorationis gloriam: indeque efficitur humanæ salutis propitiatio, & efficacia, quando ibi incruentum offertur sacrificium viuis, atque defunctis profuturum: quod ibi annotauit Lipomanus in breui scholio, tomo 5. ad Sophronij caput. 196. Propterea illa sacri altaris lapidei consecratio magnis ritibus fit: quibus peractis, Angelus velut ibi adscriptus loci custos adhibetur diuina potestate: id scribit idem Sophronius eodem prat. spir. cap. 10. Abbas enim Barnabas iuxta Iordanem eximiæ sanctitatis vitam degebat, altareque erexerat ad consecrationem in spelunca sua. Cum igitur ipse inde alio migrasset, Anachoreta quidam speluncam ingressus vidit Angelum Dei stantem super altare; aitque ad Angelum Anachoreta; Quid hic agis? cui Angelus: Ex quo sanctificata sunt ista, à Deo ipso mihi credita sunt. Hæc ex illo. Vnde animaduertenda est nobis quanta sit humanæ conditionis dignitas, pro cuius salute omnia laborant, si ipse sibi obicem non ponat.

EQ. Et hoc magno habendum est miraculo, vt è saxis, profanisque locis ob consecrationis adhibitum mysterium dæmonia eijciantur, ac quidquid humano generi noxium esse potest, reddaturque salutare.

TH. Salutaria sunt omnia, quibus consecrationes adhibentur:

quin si tanta sit hominis fides, etiam proderunt non modo ad animæ salutem, verum etiã corporis: & vt equidem censeo, si quid ibi lateret venenosum, crediderim illa adeo mirifica sanctificatione etiam superari. Propterea si, sicut Augustoduno accidit arce Virodunensis agri, intra saxum buso contineretur, haud dubie, adhibita sanctificatione, fuisset peremptus. Buso enim in saxi medio, dum secaretur, inuentus ibi perhibetur, vt memorat Fulgosus lib. primo cap. 6. Quin in Latio quoque Martino quinto Pontifice serpens viua in media petra, cum scinderetur, inuenta est, vt eodem loco Fulgosus tradit. Hæc sanctificatione illa diuina abolerentur. At non ita forte putarim, si ex ea petra altare conficeretur, quæ apud Anconam frequentissima est, in qua mirandum in modũ pisces enascuntur. Non enim adeo putandum est immundum animal piscis, vt bufones, ac serpentes sunt; quibus persæpe dæmones comparati sunt, numquam piscibus. Quod vero intra lapides, saxaue comperiantur conchilia, animantiumque ossa, non adeo admirandum putarim, quandoquidem ex diluuio generali, aut etiam alio casu defossa illa ossa terræ visceribus diuturnitas temporis concreta, solidataque humo, ipsa ibi seruata sunt; reperiuntur huiusmodi in pago Zichen apud Traiectum ad Mosam, vt tradit Georgius Bruin in Traiecto ad Mosam. Sed de rebus hisce iam plus satis.

PH. At pro colophone adhuc saxum vnum commemorandum videtur: extat in Scotia in Coij prouincia saxum, quod à proprietate surdum nuncupant; altitudine est pedum duodecim, extenditur amplitudine ad 33. cubita: mirum, si vno in latere fiat fragor, aut sonitus, etiam ingentis bombardæ non exauditur alio latere ex aduerso, nisi quam remotissime absit à lapide. Id recolit Ortellius in Scotia.

METAL-

METALLA
COLLOQVIVM
DECIMVM NONVM.

THEO-LOGVS. AFFERENDA nobis ex vrbe vitrea vasa non pauca curaui, eaq. heri huc perlata sunt integra: iam enim animaduerteram aurea pocula sedare sitim vix posse.

PH. Recte sane, atque argute dictum; quandoquidem paucis id contingit, vt auro exaturentur: quamquam enim aurea pocula sitim ad tempus sedare possint, ipsa tamen auri sitis numquam extinguitur, vt carmine poetico iam pridem legimus decantatum.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Et

Quo plus potæ, plus sitiuntur aquæ.

TH. Ego non illuc meum sermonem direxeram, vt philosophandum modo proponerem de auri cupiditate; sed de poculis aureis, argenteisue memineram, è quibus non adeo iucunde, salubriterue bibitur, vt à mundissimo vitro, quod crystallis æquandum pulchritudine nemo ambigit; nisi quod fragilius est. Sed hæc ad nos delata vascula eo nobis cariora esse debent, quod insigniter sui fecere periculum: nam cum ex alto ceciderint, & in saxa impegerint, confracta tamen non sunt, magna naturæ vi.

EQ. Forsitan non ex vitro nostrate sunt, sed ex vitro Obsidio,

quod cum lapis sit, non facile frangitur: vitrum tamen est, illudque Obsidius in Æthiopia adinuenerat.

TH Non puto ex eo lapide vascula hæc confecta, quandoquidem pellucida sunt; at Obsidiana nigerrimum habet colorem, quãquam etiam trãsluceant, obscuriores tamen formas, quam specula, ac pro imaginibus vmbras reddunt: aptiorque materia est statuis efformandis, quam poculis. Augustus enim quatuor elephantos ex Obsidiano vitro pro miraculo dicauerat in Concordiæ templo. Plin. lib. 36. cap. 26.

EQ. Si igitur hæc pocula, ac reliqua vascula ex vitro sunt, quod non natura, sed hominum inuenit solertia, mirum certe est, ea non frangi; quamquam metalli speciem habeat, quod fusile sit.

TH. Nisi aliquando frangerentur, etiam auri pretium superarent vitrea vasa: nihilominus legimus comperta priscis temporibus vitra, quæ flecterentur potius, quam frangerentur: id memorat Isidorus lib. 16. Scribit enim Tyberio Cæsare artificem excogitasse vitri temperamentum; effecisseque flexibile, ac ductile, vt reliqua metalla sunt: is cum Cæsari phialam ex illo confectam, velut rem nouam obtulisset, vix auditus est: indignatus enim Cæsar phialam in pauimentum abiecit. Artifex sublatam ictu iam aliqua parte complicatam, adhibito malleo, velut æneam, aut argenteam, aureamue in pristinũ restituit. Iniquius id ferens Cæsar rogat artificem, numquis alius eam artem nosset præter ipsum? Respondit ille: Non esse; indignatus Cæsar iussit hominem vltimo supplicio affici, abscissa enim ceruice putauit eum iure mulctatum; quod diceret, si eius vitri species orbi innotuisset, futurum, vt aurum pro luto haberetur: ac metallorum omnium pretia detraherentur. Hæc ab Isidoro. Et reuera ni obesset vitro fragilitas, ipsum quoque aurum caritate superaret.

EQ. Sed quid oberat humano generi, præponi vitrum auro, vt ea occasione arrepta, Tyberius hominem, optimumque artificem, quasi magni criminis reum perimendum iusserit?

PH. Nulla certe causa fuit, qua permouendus Cæsaris animus esset ad sæuiendum in artificem: sed insigne eius odium in omnes, qui aliqua virtute eniterent: erat enim ipse sanguinarius, decreueratque omnes in posterum eo carere bono; laudarique putauerat se eo nomine, quod in orbe nihil velut eximiũ probari, nisi se volente, posset: gloriabaturq; quod magnã aliquã iacturã posteris inferret; aut aliquod detraheret bonum. Plinius tamen eam, quam audiuimus historiam, non recolit lib. 36. cap. 26. Sed hæc tantummodo verba prodit. Ferunt (inquit) Tyberio principe excogitatum vitri temperamentum, vt flexibile esset, & totam officinam artifi-

cis eius abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur; eaque fama crebrior diu, quam certior fuit.

EQ. Quid autem profuit is Tyberij conatus? quandoquidem vel illo sæculo modici vitrei calices H.S. sex millibus venditi sunt? Nostro vero sæculo, quod Tyberijs caret, vitrum ipsum redditum est omnibus metallis vilius; vt vnico sestertio plura vascula vitrea coemantur, iureque vilitate sua iam aurea, argenteaque pocula fere passim ab aula pepulisse videtur, quod & ipso Plinij tempore obtinuisse visum est libro trigesimo sexto capite vigesimo sexto.

TH. Cur ergo adeo vili æstimatur id, quod aurum delicijs suis superat?

PH. Copia vilitatis parens est: quæ autem sunt in ipso deliciæ ob colorem, & lucis transmissionem, & ob illam summam munditiem omnibus gratissimæ sunt: quin cum nihil illi sit cum Adamante gemma commune, ob fragilitatem, cum ille durissimus sit, ac ferrum vincat; attamen ob copiam cum omnibus suppetat vitrum, est homini quidem gratius, & iucundius, ac præterea facultas cuiq; suppetit eius habendi; ideo omnibus familiare est: quo oblectari quoque semper omnibus licet, quod luciditate Adamanti non cedat, ac munditie: neque magno sit opus sumptu in eo possidendo. Est ergo humano generi longe vtilius vitrũ, quam Adamas, sed vilius; & eo benignius, quod à Magnete, cum liquidum est, se trahi permittit, vt Plinio videtur lib. 36. cap. 26.

EQ. Vincuntur alijs quoque rebus à vitro Adamantes: aliqui enim non equidem ferro perforari, sed altero Adamante possunt; vitrum vero numquam, nisi igne perforatur, potius frangitur; Adamas quoque corrigitur, complanatur, in formasq; plurimas transfertur, cælaturque: vitrum autem donec frigidum est, non admittit ferrum, nullius effigiei efformandæ est patiens: lineas tantummodo leuissimas sibi ab Adamãte appingi sustinet, atq; ita ipsum quoque cælari potest, vt tradit Plin. lib. 36. cap. 26. Est igitur hoc mirum: id, quod est fragilissimum, non posse ferro in aliam figuram efformari; & quod ferrum non patitur, possit tamen ab alia gemma cælari; quamquam cælatura illa nil aliud est, quam linearum deductio in ipsa vitri superficie; excauari autem vel minimum quidem non potest: cælatura autem, quam per linearum deductionem diximus in ipso fieri, nullo quamuis acutissimo chalybe, aut ferro quolibet fieri poterit, sed Adamante solo, à quo solo se vinci dignatur: ita fit, vt quod parua ligni percussione non modo frangitur, verum etiam comminuitur, nulla vi quamuis ferrea posit vel tantillum excauari, perforariue.

PH. Ad hæc addendum illud est, quod argentum viuum vasa omnia, tametsi ferrea, ærea, aurea, argenteaue, aut lapidea, quibus includitur, perforet: vitro tamen inclusum, non perforat, diutius ibi seruatur. Est igitur admirandum durissima quæque perforari ab argento viuo, fragile vitrum non posse. Isidorus libro 16. cap. 18.

EQ. Si non perforatur vlla vi vitrum, quomodo ex illo organa fiunt, ac reliquæ formæ plurimum excauatæ? nam organa musices concentum, melodiamque edentia fuisse ex vitro confecta, triremes quoque, atque reliquarum rerum simulacra se vidisse testatur Venetijs Leander.

PH. Nemo dubitat ex vitro quælibet fieri simulacra posse, dũ igne mollescit, artificum peritia: quæ tamen ad illud vitrũ spectãt, quod fusile est, atque arte, non natura componitur: nam aliud vitri genus, quod natura gignit, velut est Obsidianum, quod ad lapides magis quã ad metalla spectat, omnia patitur, sicut cæteri lapides; nam & sculpi, excauari, perforari, cælarique percommode potest: quæque suscipit simulacra, estque pellucidum, transmittit formas, sicut & vitrum, gignitur apud Macrobios, fiuntque ex illo præcipua magnatum sepulcra. Excisam enim ingentem molem excauant, includuntque cadauera, occlusaque non modo seruantur, verum etiam spectantur velut occlusa vitro, neque atrum odorem olent. Herodotus lib. 3. Diodorus lib. 3. & recentior Porcaccius recolit funeral. tabula 13. vti iam diximus in lapidibus.

EQ. Si Obsidius eo nomine est commendatus, quod in se cõdita exterius vidẽda indicet, erit certe vitrum longe præstabilius, quod eam ob rem sit omnibus præferẽdũ; dolũ enim, atq; insidias si quis iniecerit calici, sua prodit trãsmissione, quod metalla non possunt. Id Isidorus scripsit lib. 16. cap. 15. Metalla (inquit) quæ intrinsecus sunt, abscondunt. In vitro vero nihil latet, sed siue is liquor sit, siue species quæcumque, qualis ibi interius est, talis exterius declaratur. Idcirco lapides specularij, atque alij consimiles tametsi transluceant, nihilominus vitri specie non adnumerantur.

TH. Propterea cum beatus Petrus Apostolus nullo vmquam fuerit desiderio permotus, vt quidquam auro, argentoue confectum prospectandum curauerit, cum accepisset tamen apud Insulam Aradum vitreas reperiri columnas, cum Clemente ad eas spectandas est profectus, id Clemens ipse scribit Recognit. lib. 7. Cum Tripoli (inquit) Africæ Petrus subsedisset in persequendo Simone Mago, rogatus est ab aliquo assistentium, vt Aradum Insulam proximam videndi in ea gratia mirum quoddam opus, columnas scilicet vitreas magnitudinis immensæ, se conferret. Cui Petrus, vt

erat clementissimus, acquieuit. Erant autem columnæ illæ mirabiles in Æde, in qua Phidiæ opera permagnifica habebantur: quibus intento vnusquisque nostrum detinebatur aspectu: Petrus vero vbi solas columnas miratus est vitreas, nequaquam raptus picturæ gratia egressus est. Hæc ex illo; cui assensus est Nicephorus hist. libro 2. capite 35. scribens in hæc verba: Clementis (inquit) matrem in Insula quadam inuentam, quum ad spectandas vitreas columnas diuertisset Petrus Apostolus, diuino regenerauit Baptismo: cui etiam recentior Mutius Iustinopolitanus cósentit hist. sacr. lib. 1.

EQ. Optassem vt Clemens, & Nicephorus, atque alij meminissent, num huiusmodi columnæ onus quodpiam sustinerent, an exemptæ essent: maiore enim miraculo id fuisset habitum, vt tanta quoque in eis firmitudo comperta fuisset, qua marmoreis æquarentur.

PH. Poterat & hoc non esse mirum: nam architecturæ ratio efficere potuisset, vt pro columnarum amplitudinis, viriumque portione superstrueretur & onus: præsertim quod vitrum, vbi teretem formam tenet, onus superpositum competenti sua crassitie rectum sustinebit: quandoquidem nil adeo est fragile, quod & amplitudine robur non acquirat: sicut vel arundines ipsæ ob amplitudinem vice trabium domibus côtegendis apud Indos in vsu sunt. Propterea non vt fragile aliquid, aut breui duraturum constructum est illud sepulcrum, quod ex vitro Ptolemæus Alexandro magno exædificauit Strabone teste lib. 17.

TH. Potest & vitrum reddi non fragile: quod vel ipsi artifices periculi causa indicarunt: nam cum è lapide fiat, potest etiam in duritiem lapideam verti: nam si originẽ, artemq; qua fit, nosse velimus, non deerunt plures auctores præter Plinium libro 36. cap. 26. & Isidorum lib. 16. cap. 15. Ioseph belli Iudaici libro 2. capite nono hæc recolit: Vitrum naturaliter ex puluere fit: nam fluuius Beleus iuxta Ptolemaidem vitream mittit arenam, quam cum exhauserint multæ naues pariter accedentes, locus idem rursus impletur: venti siquidem quasi dedita opera conuehunt illuc de circumstantibus supercilijs arenã illam vtique communem: locus autem metalli statim in vitrum, quod suscipit, mutat; mirabilius quoq. videtur, quod iam conuersæ arenæ in vitrum, quæcumque pars super margines loci ipsius fuerit iacta, in vulgarem arenam denuo conuertitur. Hæc ille. Potest igitur lapideam duritiem vitrum consequi eadem arte, qua ex lapide conficitur. Illud certe insigniter excessisse videtur humana ingenia artificium, quo lapidea crassities, opacitasque translucens, ac transmittens sit reddita: hoc admiratus est

& Philo

& Philo Hebræorum doctiſsimus, atque diſertiſsimus in libro de legatione ſua ad Caium; quandoquidem animaduerterat vitrum lucem quidem admittere, ſolem autem, ac ventum excludere. At nos plura in ipſa tranſmiſsione accidere admiramur. Cum etenim ſolis radios non frangat, ſed intromittat, eorum quoque lucem, cur eius caloris nihil admittat mirandum putamus. Deinde cum humorem aqueum, ac quodlibet liquidum ſiue frigidum, ſiue calefactum excludat, miramur cur frigiditatem, ſeruoremque admittat, penetrareque ſinat: & quod aer penetrare non permittitur, penetrat tamen animantis oculus, qui duram, ſolidamque huiuſmodi materiam ob luciditatem velut perforat: omnia etiam, quæ vltra ſunt, videt illuſtrius, quod vel ipſis inſpicillis experimur, quibus quamquam ſit mollior, leuiorque carta, tamen pertenue foliolum ſufficit ad oculorum radios impediendos, ne, quæ ſunt vltra, liceat proſpectare; ex vitro autem etiam craſſo nullum præbetur ſpectandi impedimentum: immo aliquibus maius præbetur ad id commodum.

EQ. Propterea nisi ars, induſtriaque, qua homines ad ſequendas opes prouocantur, docuiſſet aurum aliquid eſſe pretioſum; vitrum ſua munditie, claritudineque homines ad ſui amorem pellexiſſet; id compertum eſt apud Indos, vbi adeo vitrum, quum primum videri cœpit, rebus omnibus prælatum eſt, permutatumque inæſtimabili pretio, vt pauci vitrei calices, & hi quidem ruſticiores ſupra æſtimationem ſolidorum aureorum ducentorũ permutati memorentur in regno Tidore Orientis plagæ. Antonius Pigafetta.

TH. Plura igitur à ſanctis Patribus legi facta ex vitro miracula, quam rebus alijs, quandoque enim infringi non poſſe viſum eſt, quandoque vt fragiliſſimum oſtenſum eſt, quandoque etiã confractum ſolidatum eſt, quandoque vt ferro ſolidius oſtenderetur, eo velut Magnete ferrum, peccatores ad ſalutem ducti memorantur; quæ ſingula nobis recolenda ſunt. Exordiemur autem à beato Benedicto. Cum enim ille reformandis monachorum moribus totus incumberet; illi, quoniam grauis ſemper eſt improbis vita bonorũ, inſidias ſtruxere huiuſmodi, initoque conſilio venenũ vino miſcuerunt: & cum vas vitreum, in quo ille peſtifer potus continebatur, accumbenti patri de monaſterij more ad benedicendum fuiſſet oblatum, extenſa manu Benedictus ſignum crucis edidit; at vas, quod procul tenebatur, eodem ſigno rupit; ſicque confractum eſt, ac ſi in illo vaſe mortis pro cruce lapidem immiſiſſet. Hæc ex Gregor. dialog. lib. 2. cap. 3.

EQ. Concinne huic eſt, quod tradidit Leonius Epiſcopus Nea-

polis

polis Insulæ Cypri in vita Simeonis Abbatis cognomento Sali. Sic enim ille. Simeon Abbas semel sedebat cum fratribus, & se calefaciebat prope caminum vasorum vitreorum opificis. Erat vero vitri opifex Hebræus, dixitque ludens pauperibus: Ecce quando artifex facit poculum, faciam crucem, & franget: postquam ergo septem fregit ordine, ira accensus Iudæus illum est persecutus; postquam autem recessit, clamauit ei, dicens; Re uera Manzer, donec crucem in tua fronte feceris, conterentur omnia: cumque rursus tredecim alia fregisset ordine, compunctus est Iudæus, fecitque crucem in fronte, nec vllum fregit amplius: hoc ergo modo abijt, & factus est Christianus. Hæc apud Metaphr. Lipomanus tomo sexto.

PH. Quis non exclamet felicem illam vitri fragilitatem, quæ hominem peccatis, & infidelitate confractum in fide solidauit, reddiditque adamantinũ fortitudinis virtute, & à morte traxit ad vitam, à damnatione ad salutem?

TH. Ad hæc accedit illud quoque artis miraculum, quo confractum vitrum ad integritatem restituitur, scilicet noua fusione, absque igne, cuius tepore fracta vitra consolidari consueuerunt; id docet Plinius lib.36. cap.26. nam oui gallinacei candido calci viuæ admixto frusta vitrea conglutinantur: vt idem habet lib.29. c.3. At viri, qui Deo famulantur, sine igne, sine glutino frusta vitrea restituunt in integrum. Sanctus enim Donatus Tuscus Episcopus, & Martyr, cum sacrosancta mysteria Missæ celebrasset, & de corpore, & sanguine Christi eius populus venerabiliter recrearetur, Diaconus quidam nomine Antimus repentino paganorum impulsu cecidit, & sacrum calicem cõminuit: vnde valde tristis tam ipse, quã populus Christi effectus est: cuius tristitiam Dominus per beatum Donatum illico releuauit: nam collecta sunt fragmenta Dominici calicis, & beato viro allata, quæ ille flendo suscipiens, oratione facta, vas in pristinam formã restaurauit; quo signo perculsi pagani simul cũ Christianis deitatẽ Christi confessi sunt, ac circiter septuaginta nouem animæ in Christum credentes per Baptismum saluæ factæ sunt. Hæc Ado Treuer. 7. Idus Augusti, quamquam antea Diuus Gregorius id quoque retulerat dialog.lib.1. cap.7. qui persimile aliud eodem loco recensuit. Nonnosus enim lampadem vitream, cum de eius manu lapsa in frusta plurima fuisset confracta, collectis fragminibus, atque ante altare positis, post orationem integram, solidamque comperit, nullo fractionis existẽte vestigio. Hæc ex illo.

EQ. O felix vitrum, ò felicia eius fractionis fragmina: sed ò felicior redintegratio; felicissimus autem rerum exitus, quando

ob vnius

ob vnius vitri fragilitatem aperta salutis via est tot hominibus Christi fidem solidissimam, ac Baptismum subeuntibus.

TH. Hæc operatur Deus ineffabili modo, contrarijs autem miraculis efficit persæpe, ne vitrum etiam tenerrimum confringi possit: sancti enim Benedicti tempore alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat: eam ob causam cuncta Benedictus, quæ ad suum spectarent monasterium, indigentibus dispertierat, vt pæne nihil in penu præter parum quid olei in vitreo vase superfuisset. Tum autem contigit, vt Agapitus Subdiaconus paululum olei sibi dari rogarit: at qui præerat penui monachus nec iubenti quidem Benedicto, vt illi tribueret, paruit, excusans summam monasterij indigentiam: indignatione sancta permotus Benedictus iussit, vt vas illud vitreum, quo illud pusillum olei seruabatur, extra fenestram abijceretur, ne aliquid domi seruaretur, quod per inobedientiam non fuerat erogatum. Accidit tum mirum: erat fenestra in sublimi posita, in imo sub illam solo magna erat lapidum congeries: proiectum est in saxa vitrum, impegitque vehementer: at illæsum permansit, oleum quoque non est effusum: iussit igitur ob miraculum Benedictus ad se illud afferri; ac tribuit Subdiacono petenti. Ex beato Gregorio dialog. cap. 28. Ita fit, vt vitrum fiat prædurum, cum ita saluti animarum expedit, sicut & ferrum fit molle, cum itaque expedierit, vt suo loco dicemus, nunc ad alia vitri naturæ admiranda.

EQ. Illud insigne est, si vitream pilam aqua repleueris, solique aduersam exponas, radiorum repercussu vestis comburitur, aut quidquid incendio fuerit aptum, velut linea, laneaue omnia. Plin. lib. 30. cap. 26.

PH. Id elegantioribus verbis recolit Lactantius de ira Dei libro capite decimo: Orbem (inquit) vitreum plenum aquæ si tenueris in sole, de lumine, quod ab aqua refulget, ignis accenditur, etiã in durissimo frigore. Num etiam in aqua ignem esse credendum est? atqui de sole ignis ne æstate quidem accendi potest. Hæc ille. Qui cum eius rei causam non exprimat, nos dicemus paucis: Solis radij, vbi ad vas vitreum aqua oppletum peruenerint, refranguntur quidem, sed ab illo lumine, quod ab aqua refulget in alteram partem coeunt acutius, & violentius manantes, in quodlibet vstibile peruenientes incendium aeris faciunt: atque ita res vstibilis vritur: quod si solidum vas non esset, neque plenum, id non efficeretur: quandoquidem radij transmissi, neque refracti dispergerentur, atque inefficaces essent: id præter ipsa experimenta etiã exemplo probari potest. Vitrum ad conficiendum speculum præparatum, priusquam stanno, aut re alia oblinatur, altera parte, qua

impe-

impedienda est transmissio, si obijciatur soli, quia nulla solariũ radiorum fit reflexio, cum transmittuntur, nullus inde ignis accendetur: at vbi plumbo, stannoue linieris, iamque cœperit esse speculum ad reddendas imagines, atque ideo iam incipiat esse locus ad refrãgẽdos radios, si solis radijs illud obijcias, repercussu illo ignis etiam vehementissimus accendetur, ardebitque, si in vstibile aliquid radios solares reflexerit. Plin. lib. 2. cap. 107.

EQ. Id ita esse iamdudum animaduerti: Archimedes enim in Syracusana obsidione Marcelli, speculo versus solem suspenso, radiosque in nauigia dirigens, aere ob densitatem, & leuitatem speculi ex ijs radijs incenso, effecit, vt ingens flamma recta in naues illata eas omnes concremarit. Zonaras tom. 2. Quin idem Zonaras in Anastasio Dicoro Imperatore alia quædam de igne ex speculis narrat in hæc verba. Anastasius Vitaliano Thraci, qui Mysis, & Scythis sibi conciliatis, seditionem commouebat, & agro Byzantio prædas agebat, & classe vrbem obsidebat, per Marianum Præfectum restitit: naualique pugna commissa, ex machina quadam à Proclo viro excellentissimo facta (is enim tum & in philosophia, & in mechanicis florebat, neque Archimedis dumtaxat celeberrimi artificis cognorat omnia, sed & ipse noua quædam adinuenerat) classis hostium debellata est: nam specula vstoria fabricasse fertur Proclus, eaque de muro è regione hostilium nauium suspendisse, in quæ cum solares radij impegissent, ignẽ inde fulminis instar erumpentem classiarios, ipsasque naues hostium combussisse, quod olim Archimedem excogitasse, Romanis Syracusas obsidentibus, Dion refert. Hæc ille. Eadem quoque narrat Ioannes Cuspinianus historicus in Anastasio 1. refert & Petr. Hisp. in vita eiusdem Anastasij. Sed audio id præcipue accidere à speculis concauis, vt videtur Plinio lib. 2. cap. 107.

PH. Id ita est: sed & plana id quoq; efficient, at non æque vehementer: propterea res postulat, vt de speculorum formis, atque effectis agamus ex Philosophorum traditionibus. Ad speculi integritatem requiritur continuitas, & leuitas intensa, superficiesque regularis. Insuper etiam necessaria est perfecta politura, patet in marmore, & chalybe, pluribusque alijs lapidibus, & metallis politis. Diaphoneitas autem si speculari corpori acciderit, necessario opaco aliquo subducitur superficiem eius terminante: ob id diaphonis, cuiusmodi sunt vitra, plumbum supponitur, vt radij per transire prohibiti ad videntem reflectantur: quod autem plumbum vitro, hoc est aquæ fundum terræ: radios enim aquam intrare manifeste probatur inde, quod oculus existens in aqua solem videre potest directe: Radios autem nonnullos à superficie aquæ reflecti

ex eo deducitur, quod in ea, tamquam ſpeculo, & ſolem, & cætera obiecta oculus exiſtens in aere contemplatur: & nummus in fundo vaſis aquæ oppleti in ſumma ſuperficie repræſentatur, vt experimẽto didicimus, & memorat Seneca natur. lib. 1. cap. 6. At illud mirum, ſi aquam effuderis, ſi fundum vaſis ſpectare non poſsis, nec nummum ſpectabis; ſi rurſum repleueris, rurſum ſpectabis. At ſi aqua fundum non haberet, nihilominus in ſuperficie aliquos radios reflecteret: omnis enim ſuperficies media inter duo corpora diuerſarum diophoneitarum rationem ſpecularem participat: ſunt autem ſpecula varia: quædam namque ſunt vniformia, & plana, in quibus res videri poteſt, vti eſt, conuerſa tamen, & dextra videntur ſiniſtra, & contrario: maxime autem aqua quieta: ſanguis hominem oſtendit nigrum, & pallidum: oleum iuuenilem, & amabilem; gladius latum, aut oblongum: hæc autem potius deformium ſpeculorum naturam participant. Sunt autem iſta, aut concaua, aut conuexa: concaua rem maiorem, interdum vero minorem, aut æqualem: conuexa minorem repræſentant, & latam quidem, ſi ſint ſphærica, oblongam vero, ſi fuerint pyramidalia, aut columnaria: omnia hæc in cochleari polito continentur: in manubij quidem baſi planum, in columna manubij columnare, vel pyramidale: ſinus autem ab intra concauum, exterius vero conuexum oſtendit. Accedit autem imagini rei viſæ multiplex variatio ſecundum diuerſum & obiecti, & ſpeculi ſitum: vnde in ſpeculo multæ concauitatis pars inferior repræſentatur in ſuperiore, & è contrario, quia pars ſuperior ſpeculi dirigitur ad partem inferiorem rei repræſentatæ, & pars inferior ſpeculi dirigitur ad partem ſuperiorem repræſentati: atque ita homo in concauo ſpeculo repræſentatur, capite in terram verſo, pedibus ſurſum, & in eodem ſpeculo dextra repræſentatur vere dextera, ſiniſtra autem ſiniſtra. In concauis inſuper ſpeculis eiuſdem rei plures quatuor imaginibus apparere nõ poſſunt, eo quod in ipſis ad eandem oculum in pluribus, quam in quatuor punctis reflexionem fieri ſit impoſsibile. Speculum in vna parte concauum, & altera planum duas repræſentare poteſt facies in colle quidem coniunctas, ſi ſit planum inferius, aut in vertice colligatas, ſi planum ſuperius ſituetur. Sic & in ſpeculo immerſo aquæ, & ſoli obiecto ſtella videtur, quæ ſtella non eſt, ſed ſecundarium ſolis ſimulacrum ex diuerſitate ſuperficierum ſpeculi, & aquæ reſplendens: in alijs tamen lucidis hoc fieri nequit propter radij debilitatem. Duo etiam ſpecula ſibi mirum in modum communicant ſimulacra repræſentata, quando in ſe mutuo objiciuntur; adeo quod mihi occiput videbo proprijs oculis, ſi poſt me habuero ſpeculum, in quo occiput repræſentetur, alterũ autem ſpeculũ ante me,

in quo

in quo repræsentabitur omne, quod repræsẽtabatur in altero, quod est post me: atque ita coram me uidebo quidquid in occipiti meo sit. Horum pleraque à Gregorio Reischo viro doctissimo in sua margarita philosophica lib. 10. tract. 2. cap. 13. Ecclypsis quoque solis longe apertius cernitur in speculo, quod vase oleo pleno sit immersum, quam in ipso sole, vt experimento didicimus, & memorauimus in Meteoricis ex Seneca.

EQ. Quid illud rei est, aut vnde accidit, vt in eodem speculo nos ipsos cernimus velut in superficie, at quædam alia videntur velut in profundo speculi?

PH. Nulla alia ratio eius rei est, nisi rerum repræsentatarum distantia: quæcumque enim sunt speculo proxima, ceu extra superficiem videntur; cum tamen non appareant extra superficiẽ: alioqui ventorum vi imago huiusmodi corrumperetur, quia aeris commotione commoueretur: sed permanet in extremo puncto naturali ipsius speculi: at si distent parum res ipsæ à speculo, earum imagines paulo introrsus repræsentabuntur: si plurimum distent, longe magis introrsum, immo in ipsa speculi profunditate videbuntur: vnde res visibiles in tanta profunditate speculi apparent, quanta est earum à speculo distantia, vti tradit idem Gregorius eodem loco.

TH. Sunt hæc verissima, at libet quædam addere ex beato Augustino commemoratione digna, ac postea ad alia metalla orationem conuertemus. Mirum (inquit) quod in imaginibus videmus eorum, quæ specula referunt: nam quamuis ingentia specula sint, non reddunt maiores imagines, quam sunt corpora etiam breuissima obiecta. In paruis autem speculis, sicut in pupillis oculorum, etsi magna facies sese opponat, breuissima imago pro modo speculi formatur. Ergo & imagines corporum minui licet, si specula minuantur, augeri, si augeantur, non licet? hic profecto aliquid latet. Hæc sanctus Augustinus ad Nebridium Epistola 151. cui doctori perspicacissimo cum ratio non subuenerit tanti miraculi, nec nobis quærenda est; ne plus illo sapere videamur. Attamen animaduerti aliquando tum parua, tum magna specula reddere proximarum rerum imagines æquales rebus ipsis, ita vt, si paruum sit speculum reddat non totam imaginem, sed eius tantummodo portionem proximam; idest, quantam ipsum speculum capiat, si planum sit speculum; ita fit, vt sicut tum in paruis non redditur rei imago minor, ita nec in magnis maior, sed solam portionem pro sua mensura referunt, quæ parua sunt specula. Sed & illud in causa est, cur magna non reddant maiores rerum imagines: videndi vis ad ea, quæ videt, habet se velut pyramidem, cuius conus sit in spectante, basis in ima gine visa: vt igitur basis repræsentetur iusta, non potest

referre

referre maiorem dimensionem, quam quæ est in re sibi proxima: propterea cum longius aberit à speculo ipsa res, semper basis fiet minor, & consequenter minor imago: hæc quo ad specula magna, vt non reddãt maiores imagines: sed quoad minora, cur reddant minores imagines, eadem est ratio, si pyramidis formanda est ex ipso, certe basem non potest formare, nisi secundum sui mensuram, & consequenter non potest totam quantitatem rei repræsentare, quæ sibi proxima est: at si longe sit posita, reddit quidem integram imaginem, sed paruam, sicut etiam magna specula reddunt minora ea, quæ longe sunt posita. Hæc de planis quidem speculis: at in conuexis aliud agitur: reddunt semper obiecta maiora, quoniam conuexum est longe maioris dimensionis, quam planum, propterea effundunt magis rerum imagines, quam plana; sed de hisce rebus hactenus, nunc ad alia.

EQ. Vnicum superest adhuc, quod optarim explicari: cur vnicum speculum, si confringatur in fragmina multa, postea suis locis reddantur partes, vnam reddunt imaginem, seorsum vero singulæ partes suam imaginem quæque reddunt?

PH. Cum confractæ portiones coniunguntur, vnicam rei continuationem efficiunt; hoc enim est speculi proprium, quod iam diximus, vt continuum, planum, ac politum sit: at cum partes seiunctæ sunt continuatione cessante, tot sunt specula, quot fragmina, ideo tot repræsentabuntur imagines. Idem accidit aquis: in vase prolato nil aliud, quam vna repræsentabitur imago, si fiant autem eidem vasi plura intermedia, vt sint plures eiusdem aquæ loculi discreti, tot redduntur imagines, quot loculi fuerint.

TH. Volo & ego illud commemoratu dignum referre, quod ad vitri, speculorumque encomium pertinet non modicum, eius vi venenosissimum animal basiliscum perimi. Sicut enim pestilens illud animal visu hominem necat, ita se sua quoque vi imprudens perimit suorum ex oculis manantium radiorum reflexu: hac enim industria vtuntur, qui basiliscum velint perimere sine sui periculo: sese totos vndiq; speculis contegunt, atque propius ad bestiã accedunt, quæ cum se ipsam introspiciat, reflexa radiorum venenatorum vi in seipsum, mox perimitur. Viues in scholio ad S. Augustinum de ciuit. Dei ad lib. 18. cap. 13. Nec illud prætermitto, quod ad insaniam veterum pertinuit, qui ex vitro construxerũt ædificia. Scaurus enim in sua ædilitate fecerat opus maximum omnium, quæ vmquam fuere humana manu facta, Theatrum videlicet, cui scæna triplex altitudine ccclx. columnarum: ima pars scænæ è marmore fuit, media è vitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ, in eiusque cauea octoginta hominum millia consederant: Theatro enim

enim Pompeij longe capacius fuit. Plinius libro trigesimo sexto, cap. 15.

PH. Non fuerant hæc prætermittenda, libenter igitur audiuimus commemorari: nunc autem ad reliqua metalla conuertenda est oratio; atque in primis ad aurum, non equidem vt illi seruiamus, sed vt illud potius nobis seruiat, scrutabimur eius originem, exitumque, vt discamus contemnere.

TH. Terra cum sit, non alia origine manat, quam terra reliqua: ex luto enim lutum gignitur. E fodinis enim eruitur magno labore, sed maiore periculo: nam quid aliud sibi fodiunt ij operarij, qui in id laborant, quam euidentissimum, profundissimumque sepulcrum, aditum sibi parantes auri fossione, vt subterraneis meatibus ad inferos properent facilius, per aurum transeuntes? Id enim est manifestissimum in Septemtrionali plaga, in qua adeo sunt ingentes, in longumque porrectæ metallorum fodinæ ad lucrum tantum excauatæ sinuosissimis latebris, vt in ijs plurimi fame, tabeque moriantur, velut labyrintho inextricabili occlusi: sed & lapsu è sublimi quandoque ruunt, atque inde extrahi nulla ratione possunt, immensam ob profunditatem, tametsi præmaximis clamoribus lamentari exaudiuntur. Olaus libro sexto, capite quinto.

EQ. Eos eo allicit dæmon, & allectos deridet, si in perniciem cadant, quin ad casum quoq. & lapsum impellit. Eadē enim Aquilonari regione (in fodinis præsertim) sese dæmones hominum negotijs commiscent: ipsi enim etiam excauant, saxa dissecant, ex imo in summum funibus eadem trahunt: seseque opificibus ostentant, irrident, fallunt confictis etiam humanis vocibus. Nec enim aliam ob causam se operarijs iungunt, quam vt imposturis vtentes fallant magis, quam adiutorio sint carnificis in ea re opus præstantes: nam & scalas subducunt, funes abscindunt, quibus operarij hærent, lapides in illos iactitant, ruinas commouent, vt obruantur: atrum quoque excitant subterraneum odorem, vt ex ijs casibus miseri interempti in tartara descendant, nullo accepto salutis remedio. Sunt autem huiusmodi dæmones eo molestiores, quo maioris lucri emolumentum fodina præbet, veluti solent aureæ, argenteæue esse. Olaus libro sexto, capite nono, quibus accedunt, quæ Martinus Cromerus descript. Polon. libro primo. In fodinis Berchniensibus, vbi è sale lucrum quæritur, adeo profundas esse specus tradit, & in eis fodi adeo alte, vt ob latebrosos sinus, & impenetrabiles; modo canum latratus, modo gallinaceorum cantus, atque aliorum animantium voces ibi exaudiantur, cum tamen nunquam ibi aliquod huiusmodi animal fuerit compertum: vt ita dæ-

monum illusiones esse pro certo censeantur. Istud igitur auri fodiendi studium deplorauit fuisse etiam apud maiores suos Seneca libris de quæstionibus naturalibus.

PH. Ideo cum hæc contemplor, admiror non parum, hæreoque plurimum, fodinarum inuentores fuerint ne laude, an reprehensione digni?

TH. Fuit, mea quidem sententia, laudabilis, sed vt cætera morum corruptione, hæc quoque in deterius delapsa sunt, auctores alios alij prodiderunt. Plinius enim alios nuncupat libro 7. c. 56. alios Eusebius Cæsariensis præpar. Euang. lib. 1. cap. 7. & lib. 10. cap. 2. Sed cum ille ab Ethnicorum id tradat historijs, minore fide habendus est, quoniam à sacris litteris veritas magis hauritur: Tubalcaim enim orbis principio primus inuentor, opifexque fuit in ferro, & omni ære. Genes. cap. 4. Eoque vsque profecta est hominum cupiditas postea per orbem, vt iuxta vnam vrbem Carthaginem quadraginta hominum millia vni argento fodiendo operam impenderent. Strab. lib. 3.

EQ. E fodinis autem varijs modis æra fodiuntur, eruunturue. Nam in noui orbis plaga auri fodinæ quædam sunt, in quibus magno miraculo aurum præmolle est, tenerumque ceræ modo, donec intra fodinarum antra continetur; at vbi extractum est, superueniente aerei spiritus virtute, durescit in consuetam auri duritiem. Ouet. hist. lib. 6. cap. 8.

PH. Commemorabilius quod eodem orbe nouo in Hispaniolæ Insulæ prouincia Cothoi tradunt è terra surgere fruticum more, serpereque aurum ipsum iuxta arbores, hærereque vitis modo. Petr. Mart. summ. Ind. quod tamen hoc quoque nostro Europæ cælo accidit in Pannonia apud Firmium vrbem: iuxta enim vites capreoli vere aurei surgunt, ex ijsque ibi cusa moneta eximia est; idque oculatis testibus didicisse tradit Fulgosus lib. 1. cap. 6. Propterea non fuerit à vero alienum illud, quod in Hispania memorant aratro frequēter glebas aureas è terra arando erui à rusticis, id enim scribit Roder. Palent. hist. Hisp. p. 1. cap. 3.

TH. Tolerabilius est hoc de Hispania: sed vt aurum defossum crescat, nescio quid sentiam, quamquam id Aristoteles habeat admir. libro cap. 45. Dicunt (inquit) in Pieria Macedoniæ incertam quandam auri copiam ab antiquis Regibus fuisse defossam, atque quatuor existentibus foueis, ex vna ad palmi magnitudinem concreuisse. Hæc ille.

PH. Eadem hoc fide tenendum, qua & aliud eiusdem libri c. 40. memoratum habēdum est. Circa Philippos (inquit) Macedoniæ metalla esse asserunt, quorum frusta etiam augeri inquiunt, au-

rum-

rumque producere, quod est omnibus perspicuum. Ita ille: Sed vereor hæc fabulosa esse: nam illo libro etiam hoc minus verisimile continetur cap.41. In Cypro (inquit) iuxta Tirrhiam nuncupatam æs fieri, quod in parua frusta dissecantes seminant, atque imbribus factis augetur, & exit, posteaque colligitur. Hæc ille. Ego, si ita est, ad Dei miraculum traho, sed hoc nostro Italico cælo huiusmodi fabulosa esse creduntur, imbribus enim metalla sata augeri ridiculum vbique putatur: sed Aristoteli viro illi eximio, aut Theophrasto, vtrius sit ille liber, ob summam auctoritatem nemo contradicit.

EQ. Æquius putamus, cui fides adhibeatur, quod memorant qui orbem nouum perlustrarunt, retia in fluuios quosdam mitti, expiscarique piscium more auri glebas ingentes: id præcipue accidit flumini Zeneo non procul ab vrbe, cui Carthaginis eo loci nomen inditum est: ingruentibus enim pluuijs accolæ, qui norunt glebas multas, magnasque aureas vi fluminis trahi, retia tendunt, expiscatumque aurum magna copia constat, compertasque aliquãdo glebas oui gallinacei magnitudine. Petr. Hisp. parte 5. capite 12. Ita fit, vt fodi, meti, vindemiari, expiscarique aurum iure possimus dicere.

TH. Non sunt hæc sine auctoribus: in ipso enim illo orbe in vrbe S. Dominici, aurum lapidum more effossum exscinditur, compertæq. sunt rudes auri glebæ ad pondus ascendisse trium aureorum millium sexcentum, eamq. possedit Commendatarius Boadiglia Hispanus. Sed & alia rudis, informisque auri massa librarum septem, aureorum septingentorum pretio æstimata memoratur comperta quæ ad Regium thesaurarium pertinuit, cui nomen fuit Passamōtio; sed & aliæ librarũ quinque, quingentorũ scilicet aureorũ pretij cōpertæ sunt: vt memorat Ouet. hist. l. 6. c. 8. Quin aliquãdo etiam quatuor aureorum millium compertas glebas idem auctor tradit summ. c. 84. Sed aureorum sexaginta non fuerit dubitandum esse frequentes eodem loco is tradit: nam vnciarum nouẽ glebãm, ad rerum veritatem astruendam in Hispanias ad Regem fuisse missam ab Noieda Hispano viro memorat Petr. Mart. Vnciarum autem viginti quinque compertam glebam iuxta montes Cibauos tradit Petrus Martyr in summ. Ind. Sed mirabilius est in Europa hoc reperiri: nam in Boemia sunt putei, in quibus puti auri glebæ pondo decem librarum effodiuntur, vt Ortellius tradit in Boemia.

PH. Non ergo mirum, si aurum pallescit, quum tot petatur insidijs, fossorijs, ligonibus, malleis, falcibus, retibus, forficibus, igne quoque. Hinc fit, vt qui ab omnibus capiatur, omnes sui ca-

ptiuos reddat : & quo magis à sua sede pellitur, eo reddatur illustrius, ac potentius fiat ornatius, & ex captiuo fiat totius orbis Dominus simul, & ornamentum.

TH. Id ita esse patet, nam & Reges summo hoc auxiliario milite hostium castra deuicerunt: & subditi sese in libertatem hoc Duce vendicarunt: Attabalipa enim Cuponiorum noui obris nouissimus Rex Cæsaris Caroli V. subactus armis, septuaginta milliones aureorum Carolenorum, idest, septuagies dena centena millia aureorum intra septuagesimũ diem se spoponderat appensurum, si libertati suæ (captiuus enim erat) restitueretur. Sed quoniam spem suam omnem in fallaci auro collocarat, ab eo delusus est: duorum enim Tribunorum Cæsaris dissensione, & auaritia, post septies quadraginta auri vasa appensa morte violenta sublatus est: non parua Caroli Cæsaris iactura, vti tradit Surius Comm. sub anno Domini 1558.

EQ. Hoc vere admirandum vbique est, præcipue vero Europæ Principibus omnibus, quandoquidem simul in vnum omnes si vires colligant, nec tam breui interuallo, nec tantam auri copiam erogare se posse non diffitebuntur: at identidem fatebuntur ijdem, quod in ære, auro scilicet, Europæ Principibus desit, suppleri virtute. Is enim, qui tantarum auri opum haberetur possessor, Europæ gentis virtute subactus est, tametsi non bona fide necatus. Dispertita sunt igitur Dei dona, vt illo orbe, quo imbecilliores, rudioresque animi sunt, aurum suppetat vsque ad contemptum, id fiet alio exemplo manifestum. Cæsar Carolus idem legem quandam tulerat Indis non admodum grauem, aut certe intolerabilem. Illi vt se vna illa lege eximerent, longe plus auri Cæsari obtulerunt, quam Europæ Principes in totius Europæ imperio defendendo multis annis, magnis exercitibus, tum mari, tum terra absumpturi forent: milliones enim vnum, & viginti (million Italico more accipitur decies centena millia) Totidem etiam milliones eorundem ducatorum Philippo ipsius Caroli filio alter illorum Indorum Legatus postea obtulit. Idem Surius eodem anno 1558. qui & illud addit, quod fere videtur incredibile, & priscæ Romanæ potentiæ etiam inauditum, septem decades millionum auri ab Indis in Hispaniam delata, totidemque decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus, ac reliquis lapidibus, rebusque pretiosioribus noui orbis, præter aliam summam, quæ annis quadraginta in ipso orbe nouo subigendo, & muniendo in milites, & præfectos Cæsaris consumpta est: vnde non est ambigendum orbis noui Indos proxime ad Romanorum opes suis opibus accessisse: Plinius enim tradit libro duodecimo, cap. decimo octauo minima computatione

millies

millies centena millia sestertium annis omnibus Indiam, & Seres Imperio ademisse, quod ad multas millionum decades ascendebat, easque annuas; quod sane est incredibiliter admirandum, quoniam illud omne delicijs absumebatur: sed Indis quod superfuit ab eo auro, quod in Hispaniam traijciendum obtulerunt, & erogandum tradiderunt, quodque nulla æstimatio, nulla numerandi facultas, nullum ingenium complecti potest, in vsus domesticos conuertisse visi sunt. Ex auro enim, quæ confecta sunt ibi, admiranda toti orbi sunt: vt mox dicemus.

PH. Non dubitarim plus auri nouo orbe esse, quam Romano olim in imperio; ibi tellus ipsa, fluuij, mareque opes illas conferebant: at ferrum Romanis parturiebat aurum, idest, ea virtus, quam milites ferro in subigendis prouincijs exercebant, opulentiam illis inuexit. Sed quia postea auri fames Romanos captiuos fecit, & prodigiosa etiam prodigalitas simul accessit, ruit omne imperium virtute comparatum, & propagatum. Quis æquo animo audeat recolere illud, quod de Caligula memorant, decies centena millia aureorum in aleam absumpsisse? vt Zonaras tradit in ipso.

TH. Iure ergo Indis aurum vel ab ipsa natura obtigit, quod ibi nulla possidendi cupiditas videretur, non admodum magna habita rei familiaris cura; propterea ad eos aurum pertinuit, qui cõtemnerent: ipsæ enim sacræ litteræ id videntur iam declarasse Salomone auctore, Ecclesiastici 11. Aurum scilicet effugere eos, qui nimium illi cogendo student. Eius hæc sunt verba: Si diues fueris, non eris immunis à delicto, si enim secutus fueris, non apprehendes, & non effugies, si præcucurreris. Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tanto magis non abundabit. Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius, & mirati sunt in illo multi, & honorauerunt Deum: bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas à Deo sunt. Hæc ibi.

EQ. Nihil potest legi apertius, opportunius, & verius; nusquã enim adeo iucunde viuitur, quam vbi aurum contemnitur. Marcus enim Curius, cum Samnites ab eo debellati ad eum venissent aurũ dono oblaturi, in olla forte rapam cum coqueret, re, quam exercebat, aurum se contemnere ostendens, etiam egregia adiecit verba: Auro inquiens nihil tale prandium indigere, & sibi melius esse imperare aurum possidentibus, quam aurum possidere. Plutarchus apophtegm. quod & Plinius recolit lib. 19. cap. 5. Max. lib. 4.

PH. Propterea felicissimi omnium sunt Babytaces; ij enim aurum abhorrent, effugiuntque quasi humani generis pestem: quin-

comparant quidem illud, vt perdant; defodiantque profunda humo, ne vmquam vlterius homini vsui esse possit. Solinus id tradit cap. 56. Babytace oppidum Persidis, in eo mortales vniuersi odio auri coemunt genus hoc metalli, & in terrarum profunda abijciunt, ne polluti vsu eius auaritia corrumpant æquitatem. Eadem etiam Plinius lib. 6. cap. 27. his verbis. In Septemtrionali (inquit) Tygris alueo oppidum est Babytace, ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt; id defodiunt, ne quo cui sit in vsu.

TH. Sunt ij certe aliqua ratione felices: sed Christi veri serui longe illis feliciores, quod Domini imitatores facti aurum maiore odio contemnunt, virtute maiore ducti ob illã fidem singularẽ, qua mundus saluus factus est: nihil enim prodest odium auri, vbi Christi fides non habet domicilium. Contempsit aurum Thebanus Crates, illud in mare abijciens, demergensque, ne ipse ab auro demergeretur: sed ex eo opere nulla illi felicitas pensata est. At serui Dei contemptores auri, Christi Domini sequentes consilia, vbique felices, vbiq; securi, vbiq; periucunde viuunt, vbiq; etiam gloriosi sunt: gaudent quacumq; ex re, quocũq. tẽpore quocumq; loco, cũ quibuscumque: illos magis aurum sequitur, quã ipsi aurum; ab omni furum; latronumue, quin & omnium periculorum metu semper vacui sunt: velut quibus nihil vmquam desit; ideoque omnia possidere videntur, ac quasi auri conditores, non modo opifices esse comperiuntur: eritque inter innumera exempla illud opportunum. Bonifacius Florentinus Episcopus paupertatis incredibiliter cultor, cum nepotis sui in conuictu sibi etiam necessarij ex arca sublatum aurum pauperibus erogasset; illeque contra Episcopum obiurgando quereretur aurum suum se inscio fuisse absumptum; optimus Episcopus hominem deliniuit; aurum velut conditor iubens miraculo etiam è cælo adesse: non enim ad nummularios profectus est; sed ad B. Mariæ Virg. Basilicam, extensoque vestimento stans cœpit orare, vt è cælo aurum præberetur, quo furentis nepotis insaniam mitigaret; mox demissi in vestimentum tot aurei fuere nummi, quot nepos ille sibi ablatos querebatur. Gaudentius Presbyter miraculi testis, vt recolit Gregorius dialog. libro primo capite nono.

EQ. Ita ergo fiet, vt Christi imitatores etiam à parietibus, aereque ipso aurum fluere iubeant: Diuo enim Benedicto aurum insigniter contemnenti id accidit. Quidam nimio grauatus ære alieno ad pauperrimum ipsum Benedictum opis causa confugit, vt sua egestate, qua semper ditissimus esset, sibi soluendo alieno æri suppetias ferret. Precibus ad Deum fusis Benedictus, qui nihil auri possideret, miraculo velut è cælo apparere iussit tantum auri, quantum

tum ad satisfaciẽdum creditoribus homini sufficeret; elargitusque illi est. Peregrinus miraculi testis, Gregorius dialog. lib. 2.

TH. Est hoc memoria dignum, sed longe dignius, quod ab Ioãne Euangelista patratum recolunt auctores: nam cum quidam etiam ære alieno pressus sese in desperationis foueam coniecisset, tandem ad Apostolum accessit, vt eius consilio, auxilioque rebus suis succurreret, aurum etiam postulans, quod ab illo non possideri sciret. Ioannes stipulæ, quæ in proximo erat, tantum accipere hominem iussit, quantum manibus complecti posset: ille vero quamquam ignoraret, quid ex stipula facturus esset Apostolus, paruit tamen: facta igitur oratione, adhibitoque crucis signo, stipulam in purum, putumque aurum conuertit, quo sese ab æris alieni onere ille exemit. Metaph. in Occumenio post Diui Ioannis Apocalypsim. Ita perspicuum fit, dum ij, qui Christo famulantur, aurum despiciunt; ad eos illud sponte accurrere: nam ex omnibus rebus gignitur, & si lateat quamuis abditissimis locis, etiam proditur. Egenus erat Spiridon Episcopus Cyprius, vti alias narrauimus, eratq. illi filia Irenes, apud quam hospes quidam pecuniam quandam deposuerat seruandam: illa suffoderat tutioris custodiæ causa; sed ipsa morte præuenta, aurum illud omnibus incognitum fuit etiam Spiridoni, qui rogatus à pecuniæ domino, vt aurum ipsum inueniretur, adijt filiæ sepulcrum, filiam interrogat, vbi sit aurum: illa exurgens defossi auri locum indicat, atque ita inuentum depositum domino restitutum est. Ex Socrat. hist. lib. 1. cap. 8. Tripart. lib. 1. cap. 10. Nihil igitur est, quod lateat Dei viros: egent quidem, quia ita Christi imitatores facti tota mente deliberant; sed nullis latebris adeo latere aurum potest, quod non illi, si velint, eruant: nam præter Spiridonis exemplum succurrit & aliud: Donatus enim Tuscus Episcopus Eustasium defosso auro, atque è latebris eruto, magnis eripuit angustijs. Seruabat ille fisci publicam pecuniam, vxoriq. Euphrosynæ caute seruandam tradiderat, at defossam illa humo condiderat, morteque præuenta, absente viro, nulli locum indicauit. Exagitabatur à magistratibus Euphrasius, trahebaturq. in iudicium, aufugit autem ad Donatum; qui miseratus hominis vicem, petens Euphrosynæ sepulcrum, per Christi nomen adiurans iussit sibi conditæ pecuniæ locum indicari, responditque illa è sepulcro in domus aditu latere pecuniam: refossum igitur hoc indicio aurum fuit, mœroreque omni Euphrasius liber. Ado Treuer. 7. Idus Augusti. Nullus igitur thesaurus est, nulla abdita gaza, quam non sint penetraturi ij, qui Deo seruiunt: sed non expedit huiusmodi prodere, quandoquidem inuento auro non sedabitur sitis, sed augebitur.

EQ. Est re vera ita: quin & illud etiam, qui Deo seruiunt, maiore miraculo efficiunt, vt satum aurum augeatur maximum in modum. Et quamquam antea irrisimus eos, qui sentiunt æs seri posse, & meti, id tamen censuimus, quia natura fieri non credimus, arteue hominum: sed si ad diuina miracula, quæ pijs viris semper aliquid præter naturam egerunt, non dubitamus satum aurum fructum reddere centuplum, Christo ita pollicente ob sanctæ eleemosynæ fruticationẽ. Degebat Nisibi, de qua alias diximus, Christiana mulier, gentili viro nupta, quidquid illis pecuniarum erat, vir fænori erogandum cupiebat: sed optima mulier centuplum dictitabat sperandum esse, ideoque pauperibus errogandam suasit viro, quem tamen breui pænituit, quod & pecunia, & emolumento se carere putaret: pia tamen vxor demulcebat hominis animum futurum breui dicens, vt quæ sata fuerat pecunia, magno incremẽto meteretur. Forte igitur fortuna coemptus est ad obsonium piscis, in cuius ventre inuenta est pretiosissima gemma, quam ille vendens decuplum, quam erogasset, exegit, & vt centuplum quoque consequeretur: ductus rei miraculo Christi fidem amplexatus est; vt memorat Sophron. prat. spirit. cap. 185. Hic igitur è mari metere visus est, quod terra serere fuerat adnixus: sed illustrius id eluxisse memoratur in Tyberio II. Imperatore. Prodegerat ille Christiana pietate aurũ plurimum in pauperum manus, adeo vt ab Augusta etiã corriperetur: forte igitur fortuna deambulans Imperator in palatina aula cõpertam marmoream crucem iussit in honestiorem locum reponi, ne pedibus conculcaretur: rursum sub illa alia reperta est, & iterum sub secunda tertia reperta est: iubenti igitur omnes honestius collocari, apparuit locus, quo ingens thesaurus erat abditus, inuentumq. ibi est tantum auri, vt supra mille centenaria æstimaretur. Teste Paulo Diacono lib. 18. Gregorius Turonen. hist. Gall. lib. 5. cap. 19. Atque ita animaduertere possumus, Christiana pietate prædito homini terram, aquã, cælum, loca quælibet quolibet tẽpore auri copiã quamlibet suppeditare posse, idque ideo Deus ita instituit, vt eius cupiditas, curaque liberius abijciatur: alioqui auri studium, possessioque sitim non sedat, effeminatumque reddit hominem vel ipso Salustio teste, cum in Catilina dixit: Auaritia pecuniæ studiũ habet, quam nemo sapiens concupiuit, ea quasi venenis malis imbuta corpus, animumq; virilẽ effeminat: semper infinita, & insatiabilis est: neq; copia, neq; inopia minuitur. Hæc ille, quæ etiam Aulus Gellius noctium atticarum lib. 3. cap. 1. recoluit: efficit præterea aurum, vt qua arte conflatum, congestumque est, eadem defluat in nihil, cuiusmodi Lugdunensi contigisse memorabamus alias, quando mercator vino aquam miscens

scens lucrum valde auxerat, nauigansque maioris lucri causa habuit vindicem suæ fraudis miluum, qui marsupium leporina pelle obtectum, putans leporem rapuit, sed cum sibi nil exsiccatum illud corium profuturum animaduerteret, in fluuium demergi permisit, vt eo rediret aurum, vnde fuerat quæsitum, æquissimum ipse præ magistratibus omnibus iudicium ferens. Ex Gregorio Turonen. glor. Confess. cap. 109. Ita quoque nautarum lucra, quæ mari sæpe fiunt, si forte fraudes intercesserint, efficiunt, vt cum lucro etiã aurum iuste possessum demergatur, vt memorat Leontius in vita beati Ioannis Eleemosynarij. Iusta igitur lucra vbique etiam naufragantibus in tuto sunt, iniusta autem nec equidem domi: sed de hisce rebus plus iam satis: nunc ad alia, quæ ad idem auri metallum pertinent, transeundum.

PH. Hæc igitur ratio est, cur Indis diuino consilio tanta auri copia collata sit, quia illud sine dolo, sine auida cupiditate possiderent, vterenturque. Et certe tum Indi, qui orientem, tum qui nouum orbem inhabitant, in publicam maiestatem erogasse aurum multorum testimonio perhibentur: nam quoad occidentem in orbe nouo, inque eius Topira prouincia tanta abundat auri copia, vt quo loco nobis figulina habentur opera, eodem ibi ex auro opificia: domos enim aureis, argenteisque tegulis contegebant. Franciscus Vazquez apud Ramusium tomo. 3. Hinc illa quoque non luxuries equidem, sed necessitas, vt nimia ferri penuria pedibus equorum soleæ, ipsique demum claui ex auro adhiberentur, non procul ab vrbe Pachalcami, in eodem orbe, vt incertus auctor rei spectator tradit apud Ramusium tomo 3. de rebus Peruaci. Quo etiam loco memorat extare ingentis fontis vas ex puro auro cõditũ, quod plures in partes diuidi, ac rursum cõponi possit, cuius pondus supra duodecim millia pondo appendatur; vt ita longe Italicum auri millionem excedere videatur.

EQ. In Caxamalca eiusdem orbis vrbe Atabalipæ regia fontes sunt prægrandes in ipsis porticibus, quæ laminis aureis exornatæ sunt, eodem incerto auctore. Mirum quomodo ibi aurum effodiatur, solo enim igne ex specubus eruitur; incenditur multus ignis in ipsis fodinarum antris; illo calore ex specus penetralibus aurum percolatur, atque ita manans colligitur, eodem auctore: & quanta ibi copia auri inueniretur, inde fiet perspicuum, quod è Cusco Peruaci regia ad Cæsaris Præfectum ducenti viri aliquando missi sunt auro onusti: quo aliquando tanta mole laminæ confectæ sunt, quas singulas duodecim simul viri non permouerent: eodem auctore. Qui & illud adijcit, in Collao prouincia domos quidem auro contegi, aureis filis, velut palea contextis, sed omnes

domos

domos hac re illa præcellit, quæ in Insula fluminis ibi exædificata est, cuius trabes, tecta, ac pauimenta, murique aureis laminis obtegebantur. Sed & in eodem Cusco, vbi conditum est Atabalipæ Regis caput, domus parietes, pauimentum, tectumque laminis aureis, argenteisque obtecta fuerant; numerabanturque in eadem vrbe viginti egregiæ domus, quarum quoque parietes interius, exteriusque auro obtecti visebantur, eodem auctore. Erat vero ipsius Atabalipæ theasurus adeo ingens, vt tres quidem domos aureæ glebæ, massæque rudes impleuerint: numerabantur autem alijs quinque domibus seruatæ centies mille auri laminæ, quarum singulæ quinquaginta aureis æstimabantur, eodem auctore. Adijciunt alij in eadem, quam iam memorauimus, Collao prouincia inuentum Solis templum, cuius parietes introrsus aureis laminis, argenteisque obtecti visebantur. Petr. Hisp. parte 5. capite 25. Quin cap. 28. addit, in Pastis Peruaci, nomen est loci, persimile etiã Soli dicatum templum, aureis, argenteisque laminis interius contectis parietibus: vt ita perspicuum sit, eo loco ibi haberi aurum, atque argentum, quo apud nos figulina opera.

TH. Ita fit, vt hæc cum Salomonis templo, quantum ad aurũ spectat, magnificentiam, ornatumque contendere videantur. Nam quoad trabes pertinet, vnica fuisse in illo prorsus aurea memoratur, trecentarũ minarum auri, idest, septingentarum, & quinquaginta librarum, quod põdus hoc sæculo ad septuaginta quinque aureorum millia protendi posset; id tradit Zonaras tomo 1. & Ioseph Antiquit. lib. 12. cap. 14. At certe Salomonis templum illud, vt erat amplissimum, rebusque omnibus cum omni opere ornatissimum, erat quoque à summa altitudine in imum vsque pauimentum perpetuo opere aureis laminis obtectum: non enim aureis bracteis obliniebatur, vt in tabellis aurum adhibent, inaurantue opifices, pictoresue, sed malleis contusæ erãt laminæ crassitudine non modica: sed & locus, cui nomẽ Sancta Sanctorũ, alterque, cui nomẽ Sancta, auro condita, ornataq. musiuo opere: recolit hæc Mõdognetus in Mõte Caluario p. 2. c. 4. ex 3. Reg. c. 6. & 2. Paralip. c. 3. Vt autem perpendere liceat immẽsam auri molẽ ex templi amplitudine, erũt nobis testes vel ipsi auctores Ethnici: Hecatheus enim Abderita philosophus, cũ de Iudæis historiam conscripsisset, templi hanc fuisse dimensionẽ recolit, fuisse quinque iugerum longitudinis, idest, pedum 600. latitudinis autem cubitorum centum, vti retulit Eusebius præparat. Euang. lib. 9. tap. 2. Licet enim aliter mensura templi explicetur 3. Reg. cap. 6. & 2. Paralip. cap. 2. putarim eo differre Hecathei historiam, dissentireque à sacris litteris, quod cubiti aliter Hecatheo, aliter Hebræis acciperentur. Est igitur secundum sacras ip-

sas

ſas litteras valde admiranda amplitudo, vnde laminæ aureæ, quibus illud obtegebatur, nulla æſtimatione penſitari poterant: nam & clauis aureis omnia affigebãtur; quorum ſinguli ad quinquaginta ſyclos æſtimatione pretij valuiſſe feruntur; quin in vnicum illum locum, qui Sancta Sanctorum dicebatur, ſexcenta auri talenta poſita laminis, & clauis memorantur 1. Paralip. cap. 3.

EQ. Si hæc perpendantur, nihili habendum erit altare illud ſolidum ex auro, quod in regno Goiamæ, in ditione Pretoiannis fuiſſe ab Helena Regina Æthiopiæ erectum prodidit Franciſcus Aluarez; neque admiranda magnum in modum fuerit ampliſsima illa ex ſolido auro tabula altari ſuperpoſita, quæ & gemmis quoque ornatiſsima eſt in templo Diui Marci Venetijs; vt Leander memorat. Nec erit admiranda ſolida illa ex auro columna, quæ Iunonis Laciniæ medio templo locata viſebatur non procul ab vrbe Sybaritana, vt Leander memorat in Magna Græcia.

PH. Erit tamen non contemnenda illius templi commemoratio, cuius meminere Ioannes, & Olaus Archiepiſcopi: In Septemtrionali enim plaga tradunt Idolatras, vbi nunc Vpſala vrbs eſt, Chriſti fide imbuta, quæ etiam Gottorum Metropolis eſt, olim templum adeo eximie ornatum extruxiſſe, vt pauimentum, columnæ, muri, ac reliqua omnia aureis laminis fuerint contecta: quin etiam omne tegumentum aureum fuit: catena quoque ingens ex auro ſolida omne templum circumambiebat hominũ ſuperſtioni deſeruiens. Hæc ille lib. 1. cap. 5. Recenſita autem inter nos hæc omnia ſunt, vt diſcamus aurum apud exteros maiore à Deo datum copia, vt interim nos, qui Chriſtum colimus, pudeat ſola calce ipſius templa linire, cum Idolatræ in noſtram contumeliam diabolo exornarint plurimo auro.

TH. Sed, vt equidem ego cenſeo, impijs permiſſum eſt aurum ſæpenumero, vt pœnas ipſi ſuæ cupiditatis, aut etiã ambitionis luant: vt vna auri præda duo ſupplicia condigna ferant; is quidẽ, qui abutebatur; atque is etiam, qui illi rapto abſtulerit: nam etiam in Idolatris quidquid culpæ admittunt contra ius, faſque, ac rationem, ipſe Deus vlciſcitur. Dionyſius Syracuſanus, expilato Apollinis delubro, pœnas luiſſe naufragio memoratur: Max. de contempta relig. quamquam enim illa falſa eſſet religio, ipſe tamen, qui eam ſequebatur, contẽptor Dionyſius primas pœnas luit; quod Idolis inſeruierit: dedit & alias, quod iniuſtiſsimus alienarum rerũ expilator eſſet. Hinc illa diuina quoque numinis vltio in eos, qui aurum Tholoſanum expilarant: vt enim Aulus Gellius ſcribit li. 3. cap. 9. Cum oppidum Tholoſanum in terra Gallia Q. Cæpio Conſul diripuiſſet, multumque auri in eius oppidi templis fuiſſet, quiſ-

quis

quis ex ea direptione aurum attigit, misero, cruciabilique exitu perijt: vnde prouerbij veteris sententia: Aurum Tholosanum. Numen igitur non est vltum crimen velut sacrilegum in falsos Deos admissum, sed auaritiam, iniustissimamque rerum alienarum direptionem: vbique enim iustus est Deus, etiam inter impios: quamquam si recte perpendamus cupidorum auri exitum, vbique auri Tholosani vltio subsecuta est. Crassus id expertus est. Sed & Aquilius Dux Romanus à Mithridate captus, quod in eam prouinciam sola se cupiditate auri contulisset, infundi sibi in os feruens aurum nõ didicisset experimẽto, si sine crimine auaritiæ fuisset inuẽtus. Plinius lib. 33. cap. 3. Omnem igitur orbem ita afficit aurum, vt non Tholosanum tantum reddat omnes aduersis casibus subiectos, sed aurum quodlibet, si aut iniuste possideatur, aut iuste possessum iniuste erogetur: sed de auro hactenus, nunc ad argento.

EQ. Est de argento in primis commemorandum illud, quod cum ipsum sit præcandidum, ac pernitens, nigras lineas tactu suo reddat impressas corpori. Isidorus libro decimo sexto, capite decimo octauo.

PH. Maius est in argento crimen, ipsum enim auaritiæ parens fuisse memoratur: in vsu enim esse cœpere sycli in pecunia etiã ante Abrahamum, ipse enim ea vsus est, vt agrum ad vxoris sepulcrum emeret in ditione Canaam. Genes. 23. Vt autem eius vsus pernicio sus expiaretur, offerẽdum sibi etiã iussit Dominus. Exodi 30. Num. cap. 3. Docuit igitur argentum priusquam aurum homines postea turpe pecuniæ studium: nummus enim argenteus prior fuit, quam aureus annis 60. Cœpit enim Romæ cudi, & signari sub Fabio Maximo Dictatore, vti testatur Plinius lib. 33. cap. 3. Zonaras tomo 2. in Pyrrho: postea vero crescẽte auaritia, etiam addita æris mixtura à Liuio Druso, vt ita quoque auaritia incrementum acceperit, ijsdem auctoribus. Quin auaritiæ nomen amisit, assumpsitque dignius, auri famis titulum: plus enim, quam famelici ipsi auari sunt. Cum igitur ab argento ea fames ortum duxerit, admiror cur Poeta illud carmen cecinerit:

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

EQ. Ego non admiror: prima argenti fames fuit, postea auri, quæ longe deterior est: Erant certe felicia sæcula, cum ærei erant nummi, languebatque tum pecuniæ possidendæ studium: oneri erãt nummi, neque ex illis homines opes suas metiebantur: tum quoque si quid erat argento permutandum, absque insignijs nummi erogabantur: nam in Lusitania, vbi semper argenti copia fuit, nullus nummus cum Principum insignijs prodibat, sed ex virgulis argenteis

ſcis tantum abſcindebatur, quantum rei permutandæ pretio æquari poſſet. Strabo lib. 3. In Britannia quoque Iulij Cæſaris tempore nummus æreus tantum fuit; quin pro nummo annuli ferrei ad certum pondus examinati in vſu erant. Cæſ. Comm. lib. 5. Felicia quidem tempora; feliciores poſtea Indi, qui neque ex auro, argentoue, aut ære, ſed papyro, aliaue parui momenti materia erogandos nummos ſtatuerunt, vt recolunt, qui orientē perluſtrarunt: ſed de nummo hactenus. Argento accedunt quædam non prætermittenda; primum quidem origo eius ex fodinis eſt, ſicut & auri, ſed qui præcipuum Deo exhibent famulatum, etiam ipſi vt aurum, ita argentum ex quacumque re conficiunt diuino verbo. Ioannes enim Patriarcha Alexandrinus cognomento Eleemoſynarius cum naues eius frumento onuſtæ in Britanniam forte fuiſſent à tempeſtate propulſæ, vbi annonæ caritate plurimum laborabatur, ſtanno frumentum permutarat: mirum tum accidit, omne id ſtannum, vt ad Ioannis cederet emolumentum, cuius pietate fuerat Britanniæ gentis fames ſubleuata, in puriſſimum argentum diuino munere conuerſum eſt. Leontius Epiſcopus in vita ipſius Eleemoſynarij: quod ex ſtanno factum argentum eſt, poterat & ex luto fieri, neque enim aliud, tum ſtannum, tum argentum ſunt, quam lutum.

PH. Eſt tamen argenti magna copia, tum apud Indos, tum quoque fuit priſco tempore in Palæſtina eo ab exteris prouincijs aduecta: nam quoad Salomonem Regem pertinet, tanta Hieroſolymis argenti copia apud eum fuiſſe memoratur, quanta lapidum; nam per fora, ac plateas ſaxorum modo iacebant argenteæ maſſæ 3. Reg. cap. 10. In orbe autem nouo noſtro hoc ſæculo Indi illi colubrinam ingentem (bombardæ genus eſt) ad Carolum Imperatorem in Hiſpaniam vſque aduehendam curaſſe memorantur: erat illa ex argento ſolidiſſime ita conflata, vt nos ex ære conflare ſolemus. Corteſius ipſe è Mexico in Hiſpanias miſit, cuius pretium quadraginta nouem aureorum millibus æſtimatum eſt anno Domini 1524. quod Surius recolit in commentario ipſo hoc anno.

Argentum tamen, ſublata hominum cupiditate, metaphorica ſignificatione ob nitidum candorem, & luculentiam puriſſimam pro ſacris ſcripturis, & Sanctorum doctrinis accipitur. S. Hieronymus ſuper Eſaiam ad cap. 1.

EQ. Argenti autem viui magna vbique penuria eſt, quod admirandæ præ cæteris omnibus metallis naturæ ſit: rara enim, quæ admiranda, & pulchra: vt de illo agamus, à Plinio primum exordiemur, ſic enim ille lib. 33. cap. 6. Argentum viuum appellatum venenum rerum omnium eſt, exeſt, ac perrumpit vaſa promanans tabe dira: omnia ei innatant, præter aurum, id vnum ad ſe trahit;

ideo

ideo & optime purgat, cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in vasis: ita vitijs abiectis, vt & ipsum ab auro discedat. In pelles subactus effunditur, perque eas sudoris vice defluens purum relinquit aurum: ergo & cum æra inaurantur, sublitum bracteis pertinacissime retinet. Hæc ille multa paucis.

T H. Addit alia cum ijs Isidorus: Argentum (inquit) viuum, dictum quod excidat materias, in quibus inijcitur, hoc & liquidum est, quia procurrit: inuenitur specialiter in metallis, siue in argentarijs fornacibus guttarum concretione tectis inhærens: sæpe etiam in stercore vetustissimo cloacarum, vel puteorum limo: fit etiam ex minio imposito conchulæ ferreæ, patena testea superposita, cum circumlito vasculo circumdantur carbones, sicque argentum viuũ ex minio stillat: sine hoc neque argentum, neque æs inaurari potest, tantæ autem virtutis est, vt si super sextarium argenti viui centenarium saxum superponas, oneri statim resistat: sin vero auri scrupulum, leuitatem eius raptim sinu recipit: ex quo intelligitur, non pondus, sed naturam esse, cui cedit: seruatur autem melius in vitreis vasis, nam cæteras materias perforat: potui autem datum interficit ponderis causa. Hæc ille lib. 16. cap. 18.

E Q. Agamus nunc de ferro, sunt enim de illo tum naturæ, tum diuina miracula non pauca: exordiemur igitur ab igne, quod in ipso & latet, & manat, cum tamen sit frigidissimum, explicat id his verbis Lactantius de ira Dei cap. 10. Quid (inquit) quod durissimi rigoris materiæ, si ictu vehementiore collidantur, ignis excutitur? nam in ferro atomi latent: quis inclusit? aut cur sua spõte non emicant? aut quomodo semina ignis in materia frigidissima permanere potuerunt? Hæc ille, qui tametsi ferrum non expressit, ferrum intellexit, cui postea etiam Diuus Basilius accessit in exem. hom. 1. Elementa (inquit) omnia in omnibus permixta sunt, & in terra inuenies & aquam, & aerem, & ignem, si quidem ex lapidibus ignis exilit, ex ferro autem, quod etiam ipsa à terra generationem habet ignis abundans in affricationibus elucere solet: quod etiam admiratione dignum est. Hæc ille, à quo non modo rem ipsam, sed & rei rationem didicimus.

P H. Est certe in ferro ignis, & materia alia, quæ ignem non sentiat. In fornacibus enim, quibus ferrum componitur in massas, aut qualibet ex causa concoquitur, dum percutitur, ac scintillationes fiunt, etiam euaporationes multæ exhalant, non ab igne, quo candescit, sed ab ipsa sui materia; adeo vt lanugo quædam sensim augeri videatur, quæ multiplicata pendet à pariete, aut panno aliquo ibi proximo, aut etiam tecto fornacis: eius lanuginis tanta vis est, vt igne numquam aduri possit: refert autem colorem

quan-

quandoque album, quandoque fuscum. Albertus Magnus anim. lib.25. in Salamandra. Ita fit, vt ferrum ex se ignem emittat, simul & materiam, quæ ab igne vinci non possit, tametsi leuissima exhalatio sit, & lanugo præmollis.

TH. Est hoc metallum humanis vsibus longe commodissimum, propterea eius maxima copia est, animaduertimusque apud Sanctos frequentiora de ipso narrari diuina miracula, quam de cæteris omnibus: quoad naturæ miraculum illud valde est memorabile, quod Strabo recolit lib.5. idque se oculis spectasse contestatur: tradit enim in Insula Palmosa circa Tusciæ oram ferrum, quod ibi foditur, nulla ratione in ipsa Insula excoqui posse, nec in massas redigi; at statim vbi effossum est, in continentem vehi illud curant, vbi & igne excoquitur nullo negotio, & malleis cedit, in massasque redigitur. Est hoc Pistoriensis agri de ferro miraculum, cui adijcit persimile aliud Leander in Insula Sardinia reperiri: vbi defossum ferrum neque vlla arte, neque vllo igne confici, aut excoqui possit, vt solidescat: sed extra Insulam delatum mox perficitur: accedit ad hæc, quod is locus, vnde defoditur, tametsi valde excauetur, nihilominus tempore rursum repletur eadem ferrea scaturigine perinde, ac numquam fuisset defossum. Et quamquam profundissimum in modum excauatæ sint foueæ, post annos tamen replentur, ex Strabone Leãder. Quin etiam in fornacibus, quæ sunt in Appennino, ferrum fluit, velut quidpiam liquidum: quod sanctus Antoninus Florentinus Archiepiscopus spectaturus eo aliquando se contulit sociatus aliquot comitibus. Ibique accidit res plane memoranda: Faber ipsorum aduentu permotus ad iracundiam, quod diceret sibi eos esse incommodo, vsque ad blasphema verba prorupe-rat, qua ex re prodijt ingens miraculum: ferrum enim, quod ab igne velut aqua defluere consueuerat, cœpit velut congelascere, ac nullis ignibus, nullis follibus, totius noctis interuallo incendi, ac fluere: cassum itaq; laborẽ faber animaduertens Archiepiscopũ adijt, veniam postulans, sibique etiam benedici rogitans: mox vt homini benedixit Archiepiscopus, reddita est ferro pristina vis, vt incẽsum etiam liquidum pro more defluxerit, velut ad solis radios glacies. Vincentius Maynardus in vita Sancti Antonini apud Surium to. 3. Vnde cuique constat, ferro esse simul & mollitiem, ac duritiem insuperabilem: propterea Sancti Dei, quibus rerum omnium naturæ parent; flexibile reddidere ferrum, quod summa duritie rigeret. Beatus enim Dominicus Loricatus, qui primum clericus, postea Diui Benedicti instituti monachus fuit, initio conuersionis apud fabriles officinas noua ferreorum nexuum argumenta confinxit, multisque se vinculis per diuersa membra ipse sibimet iudex, & reus

violen-

violenter arctauit: nam duo pendebant vincula ceruice tenus per humeros altrinsecus hinc ad sexum, illinc ad femen: duos vero in coxalibus circulos, duos suscepit in vlnis; his vinculis diu adstrictus cum sanctitatis famam horresceret, postulassetq. à Deo sibi reuelari, num hæc diuinæ placerent maiestati, responsum quidem accepit, placere, sed Deo quoque auctore etiam eadem resoluenda. Die autem Apostolorum Simonis, & Iudæ, repente duo illa ferramenta, quæ super humeros posita vtrimque inferius dependebant, ventremque cum renibus coarctabant, prorsus sponte effracta sunt, & vnum in duas, & alterum in tres diuisum est partes. Cæteri vero circuli non quidem per partes abrupti, sed ita laxati sunt, ac facti adeo mollita lenitate flexibiles, vt quodammodo non tam ferrei, quam plumbei viderentur: adeo vt etiam, si vellet, defluentibus eis, ac prolabentibus astringere se vltra non posset: id narrat Petrus Damianus in vita S. Dominici Loricati: vt ita discamus, nihil adeo ferrum reddere molle, nec ignem quidem ipsum, vt potest ipse vere erga Deum feruor caritatis.

PH Nihil certe magis ferrum edomat, aut retundit, quam innoxia hominis vita: sicut enim emollit illud, ita ab illius duritie non læditur, neque acie quantalibet vulneratur, quin nec quisquā ferreis vinculis obstringi potest, numine propitio homini Deum timenti: rerum harum omnium suppetunt exempla. Vicit Catharina ferreas rotas, sunt enim confractæ: vicit Christina Scotica virgo etiam sancta eo quoque maiore miraculo, quod cum rotæ non fuerint fractæ, subiens tamen ipsa, permissa rotis ipsis omni vi sua, vt læderent, illæsa tamen mansit, suam vim amittente ferro. Dionysius Carthus. libro de quatuor nouiss. art. 5 c. & in colloquio de Iudicio cap. 33.

TH. Inutilis igitur est ferro acies, vbi diuinam opem pietas humana implorarit: quod si vmquā, tum maxime perspicuum fuit, cum Vercellensis mulier, de qua alias egimus, ferro publice irritis multis ictibus percussa est, quæ innocens, & constans tametsi iudicio fuisset damnata, cum & primus ictus fuisset irritus simul & secundus, ac tertius, tametsi esset acie acutissima gladius, quo à carnifice percutiebatur, irritus itaque etiam quartus, quin & septimus ictus. Carnifex, ne gladij hebetudine id forte accidisset, gladij cuspidem admouit, vt quod collum secare non valuisset, perforando iugulum eam interimeret: mirum, gladius reflexus est, & velut dominum suum victum aspiciens, confessus est se eam ferire non posse, quæ non deliquisset. Superata itaque ferri vtraque acie, bona mulier, illusis lictoribus, simul & iudice, aliquādiu superuixit, ex B. Hieronymo Epistolarum lib. 1. ad Innocentium Papam.

EQ. Hæc sunt diuina in ferro miracula: quod vt sua acie non lædit, ita quoque suis vinculis non constringit. Cæcidere sponte Beati Apostoli Petri catenæ tum manibus, tum pedibus, tum reliquo corpore. Act. Ap. cap. 12. Ferrea munimenta, quibus occlusæ erant portæ, reseratis illis, cessere transeunti. Vt ita se deserat etiã metallorum vis, vt innocentiæ Sanctorum virorum deseruiat.

TH. Et vt animaduerto, maiore vi ferrum abrumpitur oratione, quam lima, aut igne. Pro germano enim suo, qui captiuus erat, cui Huma nomen fuit, quod iam defunctus, pugnaque cum reliquis cæsus putabatur, sacerdos Tuma nomine incruentum, velut ad defuncti gratiam, sacrificium offerebat, vti iam alias dicebamus: mox enim vincula ferrea ipsa sponte soluebantur, ne fratris quotidianæ illæ preces, quæ inferorum portas solent reserare, in irritum abirent. Ex Beda hist. Angl. lib. 4. cap. 22.

EQ. Obdurescit igitur, emollescitque ferrum diuinis paratum semper præceptis: licet enim limæ cedat, aqua se sensim conteri, comminuiq. permittit: aliquando tamen ad Dei gloriam amplificandam, neque limæ ferrum cedit, neque vlla ratione potest imminui, & quod admirabilius, paulum se permittit imminui, deinde imminui non permittit, vt agnoscas in inanimata re erga Deũ pronam obedientiam. In id promemus ex beato Gregorio historiã. Epistola quadã conscripta Romæ Beati Pauli catenas, quas & collo, & manibus gestarat, summa veneratione habitas testatur: propterea q. ad eas pietatis causa cũ vndecũq. multitudo conflueret, promanassa hæc memorat miracula, vt se aliquãdo limari, aliquãdo nõ permiserit pro hominũ statu: pie. n. petẽtibus aliquãdo Sacerdotes adhibita lima aliquid pulueris inde potuerunt elimare, ac tribuere deuotis: at alijs, qui forsitan minus pietatis præseferẽtes rogassent, adhibita lima, vrgentes, quanta vi possent, illam Sacerdotes, nihil prorsus inde eruere, excutereue potuerũt. Ioannes Diaconus in vita S. Greg. lib. 3. c. 56. Extat Epistola ipsius Gregor. ad Constãtinam Augustam. Vt ita cuiq. liqueat ferrum, cum velit ita diuina maiestas, nullis viribus cedere, cũ tamen prædurũ ferrũ solo filo sese secari aliquando permittat: nam in orbe nouo herba est, cui nomen Cabuya, seu Henequen: frondibus illius incolæ filum subrufum conficiunt, quod admixta arena ferrum quodlibet non aliter, atque firmissima lima, aut serra dissecat: sit ipsum quantalibet amplitudine, duritieue ferrum. Secat quidẽ ferrum hoc filũ, sed vsu ipsum quoque atteritur, filumque aliud filo attrito substituitur, vt tandem opus perficiatur. Ouet hist. lib. 7. cap. 10. & sum. cap. 10.

PH. Hoc inter cætera naturæ miraculum est insigne, vt leuissimà fili vi ferrum secetur omnium metallorum durissimum, ac pon-

derosissimum; propterea ita Deus naturæ vires omnes tẽperauit, vt mollia duris, & dura mollibus domet. In id pari miraculo elucet eadem diuina maiestas, vt à Magnete etiam ipsum ferrum non tantũ trahatur, velut seruiat iubenti quaquauersus Magnes velit: vulgatior est res, nec eget vllo testimonio; sed quoniam inde fraudulenti viri dolos struxisse memorantur, peropportunum est hoc loco reminisci, quid egerat Dinocrates egregius opifex, quando cameram totam e Magnete construxerat, ferreamque statuam in medio collocare statuerat, vt sic suspensa nullo retinaculo manens, miraculi vicẽ præberet. Ex Pl.l.34.c.14. vti alias occasione alia iã diximus.

TH. Præstat quoque reminisci, quod Ruffinus etiam grauis auctor persimile recoluit lib. ad Euseb. hist. 11.c.23. de simulacro, quod erat Alexandriæ in templo Serapidis egregie fabricatum, in eamque molem, mensuram, ac pondus affabre, atque ad libram ita compositum, vt vi Magnetis, qua ferrum trahi, & suspendi potest, in suspenso teneretur in ipso delubro: Magnetem enim in laquearibus fixum posuerãt artifices: vt autem ignaræ plebi magis illuderent, addiderant, vt Magnes remissius opus suum agens, assurgere paulum ipsum simulacrum sponte videretur, deinde etiam ascendere, & in aere velut suspensum permanere: quod alias etiam recoluimus vel ab ipso quoque Diuo Augustino lib. de Ciuit. Dei 21. cap. 6.

EQ. Profuit naturæ tum miraculum ad dolum, profuit ad humani generis iacturam, vt dæmonibus, rei nouitate ignorata, deseruirent incauti: sed diuina miracula illa habenda memoriæ, cultuique sunt, cum ferrum sui natura ponderosissimum aquis supernatat, quod ad hominum salutem peregere Sancti Dei, quod sæpe diximus. In primis Eliseus securim in imum fluuium delapsam ad superficiem redire compulit solo iussu: fecisseque idem diximus Maurum Beati Benedicti discipulum in Sublacensi lacu. Propterea ferrum vbique domuerunt viri Sancti, ferroque propriam carnem edomantes subiugarũt. Eusebius enim apud Cyrrhos ferri libras ducentas, ac quinguaginta perpetuis ferebat momentis, tum euigilans, tum quiescens se illis numquam exonerans. Theodoretus in Philotheo in vita Martiani. Quod eo admirabilius fit, cum perpendimus hominem vigilijs, orationibus, ieiunijsque confectum onus tantum assidue tulisse, quod perimendo iumento sufficeret, si illo numquam exoneraretur. Leuia igitur reddit omnia pondera feruens caritas.

PH. Redduntur quoq; inania omnia hostium nostrorum studia, quibus se ferro muniunt, si nos caritate protexerimus: sunt quandoque incredibilis amplitudinis è ferro confectæ catenæ: nam duorum stadiorum lõgitudine catena fretum conclusisse memorat Metaphrastes 24. Octobr. apud Lipoman. tom. 6. quæ dimensio

breuis

breuis est, si illi comparetur, quæ portum Syracusanum muniebat; nam ne quis temere ingrederetur, catenis ferreis ad mille passus aditum obstruxerant Syracusani. Leander ex Floro, & Polybio: sed ista quoque irrita munimenta sunt: Christianis enim non obstiterint, si Christi virtute innixi fidei causam tueantur, eritque nobis exemplo, quod idem Metaphrastes recolit. Hemeritarum enim Rex ad fretum, quod duorum stadiorum latitudine patebat inter Æthiopas, atque ipsos Homeritas, catenam ferream prægrandem duxerat in vtrumque littus, vt Christianis militibus aduersum se à Iustino Imperatore missis aditum præcluderet: at tum illud inuentum est inane consilium: nam tametsi ventorum, fluctuumq; vim catena superaret, miraculo tamen nauigijs Christi non obstiterunt catenarum repagula: intumentes enim fluctus naues decem vltra trāsmiserunt, & ne fluctibus, aut catenæ imbecillitati rei exitus ille felicissimus tribueretur, non Deo, accidit quidpiam maius: statim enim atque decem illæ naues catenam transmiserant, catena ipsa ventorum, fluctuumque vehementia disrupta est, hostisque profligatus, captiuatus, atque ad internecionem vsque deletus. Metaphrastes 24. Octob. Lipom. tom. 6. in vita S. Arethæ Martyris.

E Q. Et quidquid felici rerum successu ferro peregere Romani, frustra humanis est tribuendum viribus: nam vel Augustino teste libris de Ciuitate Dei, ob bene institutam Remp. summumq; iustitiæ cultum, Imperium illis Deus ipse propagauit; inde illud consequutum, vt ferrum, quod iam diximus, Romanis aurum pepererit, quod eatenus postea validum fuit, donec sublatis legitimis Reip. legibus, prouocato in iram Deo, Romanorum ferrum redditum est imbecillum: nam Apostolis captiuis ferro vinctis, ac necatis, imminuta est imperandi illorum potentia, quæ sensim deficiens Christianorum adauxit vires, nulloque ferro, sed sola Dei virtute Ecclesiasticæ maiestati, quam Romæ videmus, via aperta est. Id enim ita cælitus constitutum est, vt non numero militum regna stabiliātur, sed digito Dei: vnicus enim miles mille, ac duo decem millia in fugam vertunt, cum Dominica manus suffragatur. Deuter. 32. Dauid puer nihil ferri secum habens Goliath toto corpore ferro obtectum occidit, & cum illo Philisthinorum exercitum deuicit 1. Reg. 17. Præstat igitur, dum bellum exercetur, non ferro, non militum numero, non instructissima nauium classe fidere, sed Deo: nam classes præter naufragandi discrimina, ob magnam illam ferri copiam, qua muniuntur, inuentæ sunt periclitantes ob Magneticos montes, impedirique, ne vlterius nauigent, velut captiuatæ, vt Viues memorat in schol. ad S. Aug. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. & nos alias recoluimus. Sed vt equidem firmissime credo, si Christi causa

ageretur, se ipsum Magnetis natura desereret, præterlabique insueto naturæ modo etiam nauigia ferrata permitteret.

TH. Nec ego addubitarim: qui enim indidit vim, potest &, cum expedit, suspendere: sed de ferro plus satis, nisi quod vnum illud superest, ferri quidem pretium vili in Europa, vbi abundat, haberi, in India vero longe carius auro æstimari, quod ibi non suppetat. Tradunt qui orbem perlustrarunt, ferri libras quatuordecim ducentis quinquaginta auri libris permutatas iuxta Insulam Zabut, vt Antonius Pigafeta scriptum reliquit.

EQ. De ære agendum nobis esse velim, quo perinde ac ferro humanum genus rebus egere videtur: neque enim auro, argentoue, aut ferro eadem humanis vsibus instrumenta confici possunt, quæ ære fiunt: quamquam enim nulla in ære spectentur naturæ miracula, suppleuit ars ipsa, sed in ipso elucere voluit persæpe diuina maiestas: fiunt simulacra, fiunt campanæ, fiunt bombardæ illæ terrificæ, fit domestica fere omnis supellex.

TH. Sed quid proficit ærea vis, si Christi serui illā perfringant? eluxit tum diuinum numen in ære confringendo, quādo S. Procopius in Paneade in Apollinis templo sola oratione triginta ex ære statuas contriuit, eoque miraculo binas cohortes militares ad Christi fidē conuertit: vt ita fuerit illustrior illius æris memoria, ac longe diuturnior, dū destruitur, quā dum erigeretur. Metaph. in ipsius S. Procopij vita 8. Iulij. Quin non sola oratione, sed solo quoq. crucis signo, immo afflatu Sanctorū virorum disiectæ omnifariam, præcipue vero æreæ statuæ memorantur, quas nulla mallei ferrei vis confringerepotuisset. Suppetunt quidem in id exempla plurima, sed illis tantummodo contenti erimus, quæ de sancto Felice Martyre ob auctoribus recensita sunt. Is enim cum in delubrum ingrederetur vbi plurimæ prostarent statuæ, moxq. eas diuina virtute demoliretur, tandem ad æreas Serapidis, cui sacrificium exhibere iubebatur, adductus, exufflans in eam deiecit, ob eamque rem, cum præstigijs id opus tribuereur, ne Christo iniuria irrogaretur, propalam eius virtute id factū contestatus est. Ado Treuerensis tertio Kalendas Septembris. Sed hoc exemplorum genus, quod frequentissimum sit, reliqua prætermittimus, illud percurrentes, de quo apud eandem Paneadem auctores, admiranda prodiderunt, quin ex ærea statua Christi hominibus collata incolumitatum frequentissima remedia memorarunt, id libet recolere. Prostabat in Paneade Christi quædā ex æræ statua, in cuius basi enata herba incogniti nominis visebatur, qua cuiuscumque generis ægritudines curabantur, quam se vidisse Eusebius Cæsariensis litteris mandauit histor. Ecclesiast. libro septimo, capite decimo quarto.

Subscri-

Subscribunt Sozomenus lib.5.cap.20. Cassiodorus hist. Trip. lib. 6. cap.41. Metaphrastes, Nicephorus.

EQ. Elucet quoque, eluxitque illustrem in modum æs ipsum ad diuinarum rerum gloriam: Ethnicique ipsi etiam sacris suis adhibuerunt, ære scilicet campanas conflantes: quæ veteribus non campanæ, sed ob aliud tintinnabula vocitata fuisse leguntur, quæ vetustissima esse nemo sapiens dubitabit: Moysen enim ipsum in superhumerali adhibuisse tintinnabula cõstat, quamquã aurea. Exod. 38. Propterea Salomonis templũ super tectũ tintinnabula habuisse memoratur, quibus absterritæ aues abigerentur, eaque fuisse quadraginta memorat Eusebius præpar. Euang. libro nono cap. quarto. Sed & Porsenæ Hetruscorum Regis tempore passim in vsu fuisse tintinnabula ipsius sepulcrum testatur, quo catenulis pependisse tintinnabula plurima memorat Plinius lib.36.c.13. At etiã campanulæ nomen comperi in litteris Cyrilli Hierosolymitani, inter Beati Augustini Epistolas 206. in S. Magnæ, quo loco vsum campanulæ tum inualuisse conuocandis ad rem diuinam sanctimonialibus auctor meminit. Et quamquam eam Cyrilli Epistolam esse non pauci dubitarint, compertissimum tamen est, si alterius sit, non illo admodum inferiorem auctorem esse. Campanarum autem amplissimarum vsum in Asia non adeo veteribus cognitum censuerim ante Basilium Imperatorem: quandoquidẽ Vrsus Venetorum Dux duodecim ex ære magnas campanas antea Græcis incognitas ad eum dono misisse perhibetur anno Domini circiter 870. Id scripsit Bergomas in Nicolao I. Pontifice. Campanam autem non ideo appellatam putarim, quod æs ipsum sit Campanum, sed quod in Campania primum hæ maiores fundi cœperint, auctore Paulino Nolano, quod ex veteribus collegit Petr. Hisp. fil. p.2. c.9. Vtcumq. sit, inde omnis diuinæ rei celebritas ostenditur per omnẽ, vbi Christus colitur, orbẽ: nam quoad veteres spectat, vel ipso Clotharij Gallorũ Regis tempore cum in vsu essent campanæ rebus diuinis, insigne de ea re miraculum visum auctores tradunt. Sanctus enim Lupus Senonensis Episcopus egregiam quandam, eximijque sonitus campanã in æde sancti Stephani collocarat: vbi eam gratissimi sonitus esse accepit Clotharius Rex, Parisios, velut in Regiam vrbem deferendam mandauarat: loco mota sonum mox amisit, quandoquidem Lupus Episcopus ei rei non fuerat assensus: id cum Rex animaduertisset, reddendam pristino loco iussit. Cum igitur referretur, à septimo milliario consuetum sonitum edidit, obuiante populo miraculi gratia; propterea iure etiam sacris ritibus Ecclesiarum campanæ dedicari consueuerũt. Incertus auctor de vita sancti Lupi apud Surium tomo 5. mense Septembri. Sunt quædam valde memorabi-

les ob amplitudinem, velut Parmensis, Mediolanensis, Lauretana, & quæ per omnem Germaniam celeberrima est, Erfordiensis, de qua Ortellius in Turingia. At vero memorabilius tradunt, qui orbem perlustrarunt; compertam fuisse in Orientalis Indiæ regno Pegù æneam campanam ambitu patentem ad palmos supra quadraginta quinque, diametro septemdecim. Id tradit Ferdinandus Mendez Iesuita anno Domini 1554. quæ certe amplitudo, vt reor, superare omnes, quæ in Europa sunt, censenda est.

TH. Non dubitarim equidem; sed non superabit illius campanulæ virtutem abditam nutu Dei inditã, quæ furta, & mortem non aliter, atque si animata res fuisset, prodere consueuerat. Tradunt enim Diuo Medardo quendam furto surripuisse taurum, cuius collo tintinnabulum appensum erat: vbi domi in tuto fuit taurus, fur tintinnabulum abdidit, ne illius sonitu furtum proderetur: mirum accidit, in cubiculo, in scrinio, in arca, vbique semper quibuslibet latebris sponte tintinnabulum suum edebat sonum, admirãtibus eam rem etiam vicinis, qui eum sonitum reddi animaduerterent absque vllo alterius motu. Cum igitur nemini hominis furtum innotuisset, ea re conscientiæ stimulis exagitatus rem amicis aperuit: quorum suasu ad Medardum accedens taurum reddidit, etiam venia impetrata. Fortunatus Presbyter in vita S. Medardi apud Surium tomo 3. Tradunt præterea in Budicensi monasterio Saxoniæ æneam quandam campanulam extitisse sonoram quidem, & eo nomine prærеuerenter asseruatam, quod cum ex earum numero sanctimonialis quæpiam è sæculo migratura esset, præter vllum humanum opus, auxiliumue sponte ingentem reddebat sonum: id memorat Gobellinus Persona in vita sancti Meinulfi Diaconi. Surius tomo 5. Octobri.

EQ. Fuit in ære etiam veterum profusa insania: nam & templorum tecta æreis trabibus contecta etiam visuntur, Romæ id patet in Pantheo Agrippæ, & alijs quoque locis, sed diuino quodam præter omnem consuetudinem miraculo memorant aliquando huiusmodi æneas trabes cælitus fuisse incensas: id tradit Olaus lib. 2. cap. 19.

PH. Non est magnum in modum id suspiciendum, quod æneæ trabes fuerint: insanum vere illud opus fuit ex ære Rhodiensis colossus, quem cum putassent auctores quidpiam futurum perpetuũ, breuissimo tempore, minusque quam si lateritius, aut ligneus fuisset, perdurauit, vixque ad annos vsque 50. Extincta enim est auctoris memoria breuiore tempore, quam si figulinum opus construxisset: & quod immenso sumptu effecerat, paruo pretio distractum est Iudæo homini, qui ex eo camelos nongentos onerasse fertur, Con-

stante

ſtante Heraclij nepote imperante. Plin.lib.34.cap. 7. Et Zonaras in eodem Conſtãte. Fuerat ſeptuaginta cubitis altus, vixque vlli hominum tanta fuit extenſis brachijs amplitudo, vt illius digitum pollicem complecti poſſet. Plinius eo loco: memorat autem Nicephorus altum fuiſſe pedes 127. Sed de illo agemus pluribus in rebus arte confectis.

EQ. Si æris vſus ſit in re domeſtica, æquior certe res eſt, ſed & id forte philoſophantibus ſuperuacaneum.

PH. Superuacaneum certe philoſophantibus, & quorum ſtudia omnia verſa ſunt in Deum. Quid ære illis eſt opus? nam magno etiam miraculo viſi ſunt lignei cacabi feruere inuſti; id nobis prodit Gregorius Turonenſis in glor. Conf. cap.98. Duo enim Anacoretæ conuenerant, deque rebus diuinis verba miſcuerant: hoſpitem alter conuiuio excepturus olera ex propinquo horto collegerat ad vtriuſque epulas: cumque æneum vas non ſuppeteret in illa tanta rerum inopia, accenſo foco, ligneum lebetem aqua plenum igni ſuperpoſuit, quem etiam maiorem in modum incendit. Feruente lebete, obſonia perinde excocta ſunt, atque æneo vaſe, nulla lignei vaſis aduſtione. Admiratus autem eſt rei miraculum hoſpes, at alter reſpondit, iam ſe plures annos eremum ibi colere, neque alio vaſe, quam illo ipſo ligneo obſonia concoxiſſe. Neque vero illud inſigne miraculum ſolis ipſis patuit Anacoretis, verum etiam, qui Auguſtodonenſem agrum inhabitarent, pleriq. id ſpectarunt. Hæc ex Gregorio.

TH. Fuere alij Anacoretæ, qui contempta ærea ſupellectili, lignea vaſa coquendis obſonijs adhibuerunt. In Ægypto Anacoreta quidam vas eſculentis oppletum, ligneumque ſoli exponebat: ob vaſis autem concauitatem coeuntibus in vnum ſolis radijs, perfacile interior vaſis portio incaleſcebat, adeo vt nullo adhibito igne & lebes ligneus ferueret, excoqueretque obſonia, cum tamen illæſum vas ipſum illo ardore ſemper duraret. Id memorat ex traditione patrum, qui Ægyptum percurrerunt, Vincentius hiſt. lib.18. cap. 14. Sed de ære nimis.

EQ. Numquid prætermittendum nobis eſt ſtannum? Eſt equidem memoratu dignum: eſt enim auri, atque argenti, & æris patronus, ac tutor: vt enim imbecilla illa metalla ſunt, & quæ facile igne aduri poſſunt, adhibetur ſtanni tutela, vt non vrantur: hinc ille in ſupellectilibus vſus, vt ſtannum introrſus adhibeatur, illaque ita delinita & ſapidius, & mundius acceptum obſonium reddant, eaque eſt ipſorum ſupellectilium ab igne defenſio, quam illis ſtannum præbet. Præterea mixta, & adulterata metalla ab inuicem ſtannum ipſum per ignem diſſociat, vt tradit Iſidorus lib.16. c. 22.

qui illud quoque addit, stannum illitum aneis vasis efficere saporem esculenti cuiuscumque in ipsis vasis retenti, quandoquidem compescit virus æruginis. Eadem tradit Bartholomæus Anglicanus Franciscanus de rerum proprietatibus libro vndecimo, de stanno.

TH. Et ipsis sacris litteris commendabile est stannum: Zacharias etenim Propheta cap.4.stannum Christo conferri posse sentit his verbis: Lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum, idest, Christum Saluatorem: id enim Diuus Hieronymus explicat in hæc verba: Sicut enim stannũ ab igne alia metalla defendit, æs, ac ferrũ durissimum; si absque stanno fuerint, vruntur, ac cremantur, sic omnis Angelorum,& hominum fortitudo,si non habuerit auxilium Saluatoris Christi,imbecilla probatur,& fragilis.Lapis autem iste, idest,massa stannea separans, & secernens est, quomodo enim stannum mixta, & adulterata inter se per ignem metalla dissociat, ita & nunc Christus verus probator ab auro, & argento bonorum operum æs vitiorum, plumbumque secernit, vt purum aurum, argentumque remaneat. Hæc ex illo.

PH. Sapientissime, ac pientissime pro ipsius diuini viri in omnibus doctrinis consuetudine: ideoque, si stannũ prætermisissemus, magnæ id nobis culpæ erat tribuendum, velut rem diuinam ignorassemus: minus culpæ fuerat, si plumbum omisissemus, sed & illud etiam pro sua vilitate habet, quæ iure commemorarentur: plumbum enim miscetur metallis, quæ adulterata sunt,atque violata, vt materia separetur aliena:et si forsitan purgata non fuerit,plumbum omne consumitur,& in nihilum redigitur.Ita omne eloquium doctrinarum,& sermo Propheticus perit in his,qui audire contemnunt.Hæc sunt Diui Hieronymi verba super Hierem. in 3. Comm. ad cap.6.in fin. tom.4.Vt ita plumbum non adeo sit vbique contemnendum, neque inter vilissima abijciendum, cum sanctorum Prophetarum, ac Doctorum eloquio comparetur.

EQ. Deo æque sua gloria est in condendo plumbo, atque auro: quin potius plumbum cõdidisse non erit, quod pæniteat Deum, quod nulla ob illud hominem cupiditas inuaserit: inuaserit autẽ in summã totius generis humani perniciẽ ob aurũ:dignatus est igitur Deus suorum Prophetarum, ac Doctorum eloquia plumbo magis comparare,quã auro: cum prosint semper, obsint numquam:nam & in humanis corporibus plurimos annos manet illæsa, & incorrupta carne: vt vulneratis ex sclopetorum ictibus compertissimum est. Sed sunt & alia in plumbo memoratu digna. Feruens enim, & liquefactum si in chartam mittatur, non adurit, sed pondere lacerat. Plinius lib.24.cap.17. qui & illud addit,plumbeis vasis si aqua

adda-

addatur,non liquefcunt,fi vero in aqua calculus addatur, aut æreus quadrans, vas ipfum peruritur. Hæc ille.

PH. Addit aliud Ariftoteles admirand. cap. 60. Apud Indos plumbum ibi natum, fi in frigidam aquam liquefactum inijciatur, exilire extra aquam. Ita ille. Quod mea quidem fententia ideo accidit, quod non adeo ibi fit plumbum ipfum graue, fed aliquanto rarius, ideoque mox fua raritate ex frigida refiliens nō mergitur: aut forte id eft, quod acrius inflammatur, ideoque acrius illi aqua fuo frigore refiftit: fit autem horum neutrum. Priuilegium id eft plumbi non contemnendum, quo conftat viliffimum metalli genus frigidam poffe fua virtute refugere, quod non poffit aurum, argentumue, ac ferrum, quæ omnia ftatim frigida aqua, quamuis ipfa ferueant, demerguntur, refrigeranturque. Accedit ad hæc, quod plumbum in maffa mergitur, dilatatum fluitat, vt Plinius ait lib.2. cap.103. ideoque fuper frigidam cum mox totum dilatetur, cum liquefactum eft, mergi non poteft, fed eijcitur. Quod autem frigidum ipfum malleis dilatatum fluitet vndis, non folius plumbi natura eft, fed metallorum omnium, quæ excauata, ficut naues, fuperficiem aquarum tenent. Id memorat Auguftinus de tempore ferm. 147. Quod igitur natura nō permifit, fecit ars, vt plūbea vafa nō demergantur, fi caua fint: vt inde nouerimus, nulla adeo ftupida ingenia nafci, quæ folertia non poffint maximum in modum excoli, & ad tantam frugem peruenire, vt maximis ipfa natura ingenijs cōparari pofsint: fed de metallorū naturis hactenus: nūc libet difserere, quantum orbis ipfe, genufque humanum, aut boni, aut mali inde perceperint.

EQ. Plurimum oblectabor hac ratiocinatione, quandoquidem etiam hiftrionibus commune aurum eft, ficut & optimis viris.

PH. Immo plures, maiorefque in hiftriones à Principibus, populifque collatas opes animaduerti, quam in fapientes: referam in id quid Marcus Aurelius Imperator fcripferit in Epiftola ad Lābertum Helefponti Præfectum: in Ægyptiorum enim annalibus contineri tradit, ad Dianæ templi Ephefini ædificationem Amazones, quæ tum Afiæ imperabant, cum ædificaretur, nihil pecuniarum aliud contuliffe, quam id tantummodo, quod ab vnius hiftrionis opibus rapuiffent. Cum igitur inter orbis miracula templum illud numeraretur, quod hiftrionis vnius pecunia fola fuerat extructū, iure merito hiftrionis opes inter eadē miracula cōfcribemus. Recolit Epiftolā Mondognetus in vita M. Aurelij lib. 3. c.50. Fuit & alia infignis opulentia hiftrionis illius, quem recolit Plinius li.9. c. 35. Clodius enim Æfopi cuiufdam Tragædi filius relictus ab eo in adeo amplis opibus eft hæres, vt aliquando in conuiuio primū ipfe vnionem

nem absorberet, deinde singulos conuiuas idem facere iuberet, quibus singulos vniones dederat. Hæc ille. Quibus addo, cum Augustus è lateribus marmoreos vrbis Romæ muros extrueret, non tantum à totius Romani Populi, publicique ærarij collatione in eos sumptus collegit, quantum à duobus histrionibus, quorum hæreditates ad fiscum deuoluebantur, cum ab intestato, atque absque legitimis liberis decessissent flumine demersi. Id scribit Marcus Aurelius in præfata ad Lambertum Epistola: qui & illud adijcit, vidisse sese Corinthij Regis sepulcrum, qui histrionica arte tantum quæstum in tota vita fecisset, vt & opibus, & magnificentia ad Regium culmen à Corinthijs fuisset prouectus: id enim Corinthijs annalibus contineri contestatur.

EQ. Insana equidem populorum, Principumque pecuniæ in histriones collatio, qua de turpitudine fierent, qui infames sunt gloriosi: modestius quidpiam est, ac non tanta reprehensione dignum, cum alijs honestis quæstubus opulentia quæsita est, aut erogata in quidpiam histrionica turpitudine laudabilius: quamquam etiam illud ad insaniam pertineat, quod de Pithio Bittino commemorãt, quem tantæ opulentiæ fuisse constat, vt platanum arborem, ac vitem Dario Regi ex auro confectas donarit, Herodoto teste li.7.c.4. Xerxis quoque copias, hoc est, septies centena lxxxxviij. hominum millia excepit epulo stipendium quinque mensium, frumentumq. pollicitus, vt è quinque liberis senectuti suæ in delectu vnus saltem concederetur. Plin. lib.33. cap.10. Quis in Europa est Rex, aut Princeps, cui ad tantum sumptum suppetant facultates? nam ille sumptus, si singulis militibus tres aurei menstrui assignentur, ascenderat mense quolibet ad vicies centena millia aureorum, idest, ad milliones duos; vt ita decem milliones absumpserit quinque illis mensibus: ita enim colligit Bud. de Ass. lib.5. Nemo certe Regũ nostratũ id posset. Est ille Cræso equidem diuitiarum nomine comparandus, tametsi vir priuatus, vt eodem loco censuit Plinius. Id igitur est longe admirabilius, in priuati hominis opibus tantum aurum inueniri, quod Regum diuitias superet: nam 40. milliones in thesauro ei fuisse memorant Volaterranus, & Budæus de Asse lib. 5. & quod commemoratu dignissimum est, non modo post tantam profusionem non impetrauit, quæ postularet, sed indignationem Xerxis incurrit barbarum in modum furentis: filium enim suum occisum in duas partes dissectum illi spectandum ob oculos posuit, & inter ambas corporis medietates ab vtraque viæ parte disiectas exercitum pertransire voluit. Budæus de Ass. libro quinto. Sed non ij tantummodo ab historicis commemorãtur: nam quoad Ciues Romanos spectat, Publius Clodius, quẽ Milo occidit, sestertijs

centum

centum quadraginta ſeptem millibus domum emit, in qua & habi tauit, quod equidem non ſecus, ac Regũ profuſionem ſe mirari Plinius tradit lib. 36. c. 15. qui præterea adijcit aliã Milonis opulentiã adnotatam Romæ, ſed ſumma prodigalitate abſumptam; tanto enim ære alieno eum obſtrictum fuiſſe conſtat, vt aſcenderit ad ſeſtertia ſeptingenta millia: ſed hos ambos ſuperaſſe opibus videtur C. Cæcilius, Claudius Iſidorus, qui teſtamento ſuo edixit, quamuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſeruorum quatuor millia, centum ſexdecim; iuga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta ſeptem millia, in numerato H. S. aut, vt aliqui tradunt, pondo argenti ſexcenta millia: funere autem ſe iuſſit ſeſtertijs vndecim millibus efferri. Plin. lib. 33. cap. 10. Recẽtiores quidã veluti Ricardus Dinothus recẽſet ex Budæo, hunc Cæcilium numerata pecunia poſſediſſe ad milliones xj. agrorum vero eius pretium aſcendiſſe ad milliones quinque, vt ita argento, & agris poſſederit ſexdecim milliones. Ex Budæo de Aſſe 2.

TH. Hinc pateat, quantum humanarum rerum affluentia ſæpe impij ſuperent eos, qui recte ſapiant, Deoque ſumma fide famulentur. Nam Iob ille iuſtus, tametſi diues ſit habitus, tantummodo ſeptem ouium millia, ac tria camelorum millia, boumque iuga quingẽta poſſidebat: erat certe, qui nihil vltra appeteret ijs, quos commemorauimus, longe ditior, qui maiora, quam poſſiderent, appeterent: ideo diuino ſcripturarum ſacrarum teſtimonio inter Aſiaticos ampliſſime diues comprobatur. Iob capite primo, ea certe ratione, quod cum multa poſſideret, nihil vltra appeteret.

PH Craſſus ideo iure pauper fuit, quod omniũ fere ciuium Romanorum ditiſſimus nulla parte auri ſitim reſtinxiſſet: is enim ſuo ſæculo, præter vnum Syllam, opulentiſſimus eſt habitus: prouentu enim annuo poſſedit ex agris præter ſupellectilis copiam bis millies ſeſtertium, hoc eſt, quingẽtas myrrhiadas ſolidorũ, aut ſi malis ita, quinque milliones incenſu, vt Ricardus Dinothus adnotat ex Budæo; librarũ vero myrrhiades, ſeu chyliadas chyliadum decem, non computatis operarum, & ſeruorum lucris, vnde plus redditus, quam ex agris accedebat in annos ſingulos. Rob. Cænalis libro de ponderibus. Scholion ad Tertulliani Apologeticum ad cap. 12. quæ omnes ſummæ cum ad multos noſtri temporis milliones aſcendant, compertum ſit, ſummos noſtri ſæculi Reges vix vnius Craſſi opes æquare, propterea iure dictitabat: Non ſatis magnam vllam opem eſſe alicui Romano ciui, qui ſuo ſumptu exercitum in Republica alere non poſſet. Plutarch. Sed cum nec ita ſitim auri reſtinxiſſet, nihil illi profuere ingentes opes, niſi vt infelicius viueret,

obiret infelicissimus: nam cum eadem cupiditate ad Parthicum bellum proficisceretur, templumque Hierosolymitanum sacris thesauris, ipsa instigante nefaria cupiditate, spoliasset, eum diuina vindicta sacrilegum persecuta est: nam in prælio à Parthis non multo post superatus vna cum filio cæsus est. Porro hostes in os eius apertum non sine auaritiæ, & sceleris exprobratione aurum liquefactũ infuderunt. Habent hæc profani auctores: recolit tamen his verbis, quæ recensuimus, Surius in Comm. an. Dom. 1523.

TH. Hic igitur Crassus vere fuit pauper Senecæ sententia damnatus, quæ ait: Si ad naturam viues, numquam eris pauper, si ad voluptatem, numquam eris diues: quin etiam poetico carmine damnatus in hunc modum.

Diues eget gemmis, Cereali munere pauper:
Cumque egeant ambo, pauper egens minus est.

Propterea Crassus alter, cui ne obolum quidem suppetebat, quod creditoribus persolueret, Crassus diues cognominatus est: Maximus enim lib. 6. de variet. cas. memorat Romæ Crassum quendam, qui decoctor erat, cogendæque pecuniæ incuriosissimus, siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, vænierunt; itaque amara suggillatione non caruit, cum egens ambularet, diues ab occurrentibus salutabatur. Hæc ex illo.

PH. Fuerunt & alij Romani ciues ob opulentiam commemorandi. Demetrio Libertino Pompeij fuit census nomine quotannis summa vnius millionis, & octingentorum millium. Plutarch. in Pompeio Bud. de Ass. lib. 2.

Pallanti Liberto Claudij Cæsaris fuere milliones septem cum dimidio. Tacit. lib. 13. Bud. de Ass. lib. 2. & 5. & ex publico ærario decreta illi fuerant prope quadringenta millia aureorum. Plin. Iunior Epist. lib. 8. ad Montanum.

Lollius Paulinus nepti dono dedit gemmas pretij vnius millionis, Plinius lib. 9. Bud. de Ass. lib. 2.

Lentulo Auguri fuere decem milliones. Budæus de Asse libro tertio.

Anneo Senecæ fuere septem milliones cum dimidio in censu annuo. Tacit. lib. 13. Bud. de Ass. lib. 5. Sed non sine nota, cum semper paupertatem coluisset: eodem loco.

Hæc recolit Ricardus Dinothus in historia. Ex tenui igitur fortuna eos, qui versarentur in adeo opulenta ciuitate, diuites fieri non erat difficile, etiamsi mediocris essent industriæ: id fit perspicuum in Regulo causarum patrono non admodum claro, qui ex paupere, & tenui congregauit sestertium sexcenties, vt memorat Plinius Iunior Epist. li. 2. ad Caluisium: is autem numerus ascendit ad quin-

decies centena millia aureorum, vt explicat Bud. de Aſſ. libro 2. & libro 5. Sed vix comperies ex millibus vnum, cui diuitiæ non obfuerint, aut qui diu eas feliciter poſſederit. Erat Alexandro Magno tanta gaza, vt vehi non poſſet à paucioribus quadraginta millibus mulorum, vt Curtio videtur, & ex illo etiam recolit Franciſcus Picus li. 2. de ſtrigibus. Vix paucis annis, perpetuaque peregrinatione, ac tandem etiam ægerrimo animo diem ſuum clauſit. Parco tamen ijs, qui pro ſuorum regnorum amplitudine diuites ſunt: ibi enim magis regni, quã Regis perpenditur gloria: propterea non adeo putarim huiuſmodi infenſa eſſe numina, ſi pro ſua dignitate vtantur. At plurimum id me mouet, quod legerim Ptolomæum aliũ comparandum Aegypti Regibus, Varrone teſte, cum Pompeius Iudaicas res ageret, octona millia equitum ſua pecunia tolerauiſſe, ac ſimul mille conuiuas totidẽ aureis potorijs excepiſſe lautiſſimis epulis, mutatis ſemper vaſis, ac ferculis, vt Plinius tradit li. 33. c. 10.

EQ. Hunc Ptolomæum, cum Rex non eſſet (nam Aegypto non potiebantur vlterius Ptolomæi, vt mox dicemus) forte probabimus velut prudentem virum, quod adeo profuſe ſe geſſerit, vt Pompeij iram ſibi conciliaret, redderetque beneuolum ſimul & exercitum: quædam enim opportune aliquãdo, licet, quæ alioqui nõ licuiſſent, vti inſania illa damnata eſt etiam in potentiſſima Regina Cleopatra. Illa cum Aegypto dominaretur, ab irato M. Antonio in iudicium vocata, atque ex Aegypto in Siciliam nauigaret, flumen Cydnum incredibili pompa ſubiuit. Nauis eius purpurea habuit vela, ſericeoſque rudentes, argento quoque remos exornatos, vt remigando tibiarum ſonum per dimenſa temporis ſpatia percuſſis vndis imitarentur: ipſa ſub aurea vmbella in media naui in Veneris ſpeciem ornata ſublimior ſedebat, circumfuſis virginum choris in Nympharum formam auro amictarum: ad extrema nauis latera puellæ permultæ aliæ inſignes aureis thuribulis ad fluminis ripas odoramenta profundebant. Itaque haud iniuria tum deſſeminatum fuit, Venerem ad Bacchum profectam eſſe. Egreſſa poſtea naui, cum pro iudicio res in conuiuiorum certamen deducta eſſet, inter cætera, quæ nimis profuſe, delicateque egit, cum pepigiſſet cum Marco Antonio ſe plus vno bolo, quam Antonium magno conuiuio abſumpturam, ingentem vnionem, cui ſimilis magnitudine, ſpecieque numquam viſus erat, ab aure detraxit, atque aceto maceratum abſorpſit: & cum iam manum ad alterius auris vnionem appoſuiſſet, ab Antonio, cum viciſſe eam declaraſſet, prohibita abſtinuit. Hunc luxum inſanum quis non damnarit? damnauit certe Plinius lib. 9. cap. 35: & Baptiſta Fulgoſus, cuius verba recoluimus; damnarunt reliqui omnes. Inde enim inſania metienda eſt,

quod

quod ille vnio centies H. S. fuerit æstimatus, quem inani gloria, & absque vllo sensu per ingluuiem deuorarat. Plin. lib. 9. cap. 35.

PH Erat igitur irridenda, non admiranda prodigalitas, quæ prænuntia est non raro futurorum malorum. Hæc enim ipsa Cleopatra breui in se manum conijciens mortem consciuit. Reuera Africana gens profusiore luxu semper vixit: nostro enim sæculo Muleasses Tuneti Rex cum Neapoli degeret anno Dom. 1544. à Prorege lautissime habitus Neapolitanis nouo cultu, vescendi more, & exquisitissimis odoramẽtis admirationi fuit. Dapibus eius ex Regiæ culinæ disciplina prodigiosi sumptus vnguenta infarciebantur, adeo vt pauonem cum duobus phasianis conditum obseruatum sit centum aureorum impensam excessisse. Id memorat Surius com. an. D. 1544. Luxum hunc breui sequutus est exitus: nam post paucos mẽses à filio Amida occupato regno, ipse Muleasses pater fugiẽs, ac latens, nulla re magis, quam vnguentorũ odore ab hostibus agnitus, etiam captus est. Eum ad se adductum Amida filius vtroq. orbatũ lumine crudeliter excæcauit, candenti scalpello proscissa vtriusque oculi pupilla: eodẽ loco Surius. Sunt hi profusioris luxus fructus. Vitellij ingluuies, opiparæque dapes, vt Suetonius ait, profusiores fuere, & versæ in illius perniciem: nã cum ab amicis sibi conuiuia parari ipse sæpe postularet, nemo in huiusmodi epulis minus pecuniarũ absumpsit, quam nostro sæculo pecunia numerata decies mille aureorum: & quæ suo sumptu agebat cõuiuia, longe erant profusiora: nam Platina teste, præter id, quod sæpius die ederet, vna cæna suo iussu duo piscium millia, & auium septẽ millia apposita sunt. Cuius imitatione Albinus, & ipse Imperator infaustus, tantæ voracitatis fuisse memoratur à Codro, vt vna cæna comederit centum persica Campana, decem pepones Hostienses, quingentas ficus passarias, ac quadringenta ostrea: recensuit Platina in Pontiano I. Exitus hæc probauit, qua insania fierent, præter id, quod Albinus breuissimo interuallo à militibus obtruncatus est: Vitellius quoq. cæno, fimoque iactatus, ac furca sub mentum posita, diu per vrbem tractus in scalis Gæmonijs omnium ludibrio iacuit, ac tandem excarnificatus in Tyberim proiectus est. Platina in Lino I. & Egnatius. Et hæc iure passus, qui se ipsum reuereri non curaret. Oportet enim eum, qui in fastigio rerum est positus, ab alijs tũ demum venerationem expectare, cum se ipsum ipse primum reuereatur, vt Democritus philosophus dictitabat, quod & Stobæus retulit serm. 29.

EQ. Sapienter equidem, cum enim opes inuentæ sint, vt honestiore splendore virtus, sapientiaque excolatur, versa est auri maiestas ad omnem turpitudinem excolendam. Nam C. Caligula Imperator lasciuia, Venereq. perditus numquam nisi in odoribus lauabatur,

batur, citreoque ligno naues ædificabat, ornatis auro, gemmisque earum puppibus: in eis quoque odoratas arbores, atque herbas plantabat, & viridaria porticibus, atq. triclinijs auratis circũ ſæpta conſtruebat, quibus nauibus circum Campaniæ littora inter ſonos, cantuſq; ac ſcorta nauigabat. In cõuiuijs aureo pane, aureiſque piſcibus in verorum ſimilitudinem expreſſis mẽſas inſtruebat; pulmenta, quibus excitari ſtomachus ſolet, detritis, maceratiſque margaritis conficiebat. Fulg. lib. 9. Ille igitur vt celerius Romanas abſumere poſſit opes, auri cẽties quinquagies millies mille in vſum aleæ abſumpſiſſe vna die memoratur à Zonara. Et certe prodegiſſet omnes Imperij opes, niſi agẽs vitæ vigeſimum octauum annũ ferro miſere occiſus occubuiſſet. Sed dum hæc recolimus, veterum Romanorum nimias turpitudines aperimus, quamquam & Græci Imperatores, ſi non eodem luxu, eadem tamen cogendæ per raptum pecuniæ, quam poſtea prodigerent, cupiditati inſeruiuerunt: nam Nicephorus Imperator ciui cuidam vnam vendidit cænam nonaginta libris auri, vt Zonaras memorat in Nicephoro generali.

PH. Erant tantæ opes orbis ornamento, ſi pro ſapientia, quæ Imperatores decet, fuiſſent erogatæ: ſunt certe qui Poetarum cantionibus oblectentur, non adeo reprehendam, ſi profundant in illos largiter: nam ſub Auguſto Virgilius Poeta aliquãdo ditatus memoratur, quod multa talenta, ſexto Eneidos libro in theatro à ſe egregie decantato, quæſijſſet, vt Seruius in eius vita, & Iuuenalis ſatyra 7. memorarunt, quod & Petr. Hiſp. recolit p. 3. cap. 9. Quandoque Rhetorum oblectantur eloquentia: ſi in eos multa profundant, non reprehendam: nam & Iſocratem vnam orationem vendidiſſe viginti talentis conſtat, Plinio teſte lib. 7. cap. 30. Prodegere in Reip. commoda plurima priſci quidam Romani, quorum laudabile ſtudium nemo reprehendet aut illo ſæculo, aut noſtro. Q. Martius à Senatu iuſſus aquarum Appiæ, & Anienis tegula ductus reficere, nouam à nomine ſuo appellatam, cuniculis per montes actis, intra Præturæ ſuæ tempus adduxit. Agrippa vero in ædilitate ſua adiecta Virgine Aqua cæteris corriuatis, atque emẽdatis, lacus ſeptingentos fecit, præterea ſalientes centum quinque, caſtella centum triginta, complura etiam cultu magnifica, operibus ijs ſigna trecenta ærea, aut marmorea impoſuit, columnas ex marmore quadringentas, ea que omnia annuo ſpatio: vicit antecedentes aquarum ductus impendium, quod peregit Claudius: is enim à lapide quadrageſimo ad eã excelſitatem eos extulit, vt in omnes vrbis montes leuarentur, erogataque fuere in id opus ſeſtertia quingenta quinquaginta quinq. millia. Quod ſi quis montes perfoſſos, conualles æquatas cum reliquis ædificijs adiacentibus diligentius æſtimauerit, fatebitur

nihil

nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Ex Plin. lib. 36. cap. 15.

EQ. Erant hæc commodo Reip. maximo: sed illa Aegypti Regum insania irridenda magis, quam reprehendenda fuit, quãdo ad illas pyramides, labirynthosq. desertis locis exædificandos animũ adiecere; præcipue vero in Mæridi lacu construẽdo incredibili sumptu. Erat is campus viginti millium passuum latus, quem adeo excauarunt ij Reges, vt eius aquæ magnas, onustasque naues admitterent, absque vllo Reip. beneficio. Mela lib. 1. sed pluribus id habet Plinius lib. 5. cap. 9. Inter Arsinoitem (inquit) ac Memphitem lacus fuit, circuitu ducentum quinquaginta mill. pass. aut vt Mutianus tradit, quadringẽtis quinquaginta mill. pass. & altitudinis quinquaginta pass. manu factus à Rege, qui fecerat, Mæridis appellatus. Hæc ille de Aegyptij Regis insania. Fecit certe longe vtilius Romanus ille, quem diximus, ciuis Claudius, quando perfosso monte ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabile impendium erogauit, & operarum multitudinem per plures annos conduxit, vt aut corriuatione aquarũ, qua terrenus mons erat, egereretur in vertice machinis, aut silex cæderetur, omniaque intus in tenebris fierẽt, quæ neq; concipi animo, nisi ab ijs, qui videre, neque humano sermone enarrari possunt, vt admiratur Plinius lib. 36. c. 15. in quorũ ædificiorum numero etiam ea, quæ ad ornatum vrbis spectãt, adnumerari consentimus, vt pro maiestate rite erogata omnia censeantur.

TH. Et vt colophonem ratiocinationi addamus, ex eo tempore, quo nummus inuentus est, vt aurum cœpit animos hominum occupare: cœpere vtraq. simul virtus, & vitiũ adolescere, in alijs quidem virtus, in alijs luxus. Aliquos excitant ad virtutem opes, alios ad socordiam trahunt: auro erecta disciplinarum omnium gymnasia: exculta in cœnobijs plerumque religiosorum maior disciplina: exornata diuina templa, atque ita etiam illustrior visus est diuinus cultus. Auro etiam in exilium à non paucis abiectæ virtutes, disciplinæque: inuadente cupiditate, & Reip. administratio exulare visa: recta quoque consilia, iustitia, probitasq. omnis abacta est, vt ideo Vates ille exclamare sit adactus ironice vulgi proferens sententiam.

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.

Ista omnium temporum semper corruptela fuit; sed præcipue postquam aurum hominibus plus æquo placuit.

HERBA

HERBA

COLLOQVIVM VIGESIMVM.

EQVES. ARRVLITATEM hirundinum vereor vobis hoc mane fuisse molestissimam: verumtamen iam pulli eorum adeo plumescũt, vt auolare facile possint, quo ab huiusmodi molestia, in posterum hoc anno liberemur. In nido comperta est Chelidonia herba, quam detulere parentes naturæ ductu, vt cæcutientium pullorum oculis medeantur.

PH. Dubio procul id ita est, omnium enim auctorum hæc sententia fuit, hirũdines pullorum cæcitati herba Chelidonia mederi, ex Aristotele anim. lib. 6. cap. 5. Et Plinio lib. 25. cap. 8. vti iam alias occasione alia disseruimus: Et sane illud est admirabile, Chelidoniam hanc herbam, vt eodem c. 8. recolit Plinius, velut pacto cum hirundinibus conuento florere aduẽtu ipsarũ, discessu marcescere.

EQ. Est nobis cognita herba hæc, estq. nostris hortis intra viridaria nata, eam vt videamus, licet: eo igitur accedamus, licebit enim ibi commode sedere, præbẽte nobis vmbram vastissima quadam hedera rupibus, & arboribus quibusdam hærente; vnde perpulchra ambulacra, xystosque vndecumque obtectos construendos curauimus: isque locus hortulo eminet, in quo quælibet simplicium, herbarumque genera studiosissime excoluntur, conseruanturque: inde omnia spectabimus, deque herbarum miraculis

differemus, æstumque percommode vitabimus.

TH. Inuitat certe nos ad considendũ riuulus hic hortulũ irrigãs sub hoc xysto exhibens & suaue murmur, & iucundum prospectum.

PH. Herbæ sane omnes naturam nobis commendant æque, ac reliqua creata omnia. multa sunt sidera creata, multa animantia volucria, multæ quadrupedes, multæ serpentes, reptilia multa, insecta, piscesque innumeri, sed & lapides, ac plantæ; at omnium horum simul generum numerus tantus non est, quantus herbarum tantummodo generibus inuenitur: quin vt in herbis diuina magis eluceret sapientia, nullus morbus, nulla debilitas, nulla necessitas in rebus humanis est, cui ex herbis antidota non parentur, & remedia: quin artificia ipsa orbi herbarum notione adaucta sunt: incolumitas seruata: aeris infectio perpurgata: sterilitas illata fœcunditate sublata: venenis alijs ipsæ herbæ venenum sunt, vt ita credam vrendi vim herbis comprimi, frigus herbis in calorem verti, humidum in siccum, siccã in humidã transferri: lucida in obscura, obscura in lucida: quin metalla quoque ipsa aurum, argentumque herbis reddi meliora, & quandoque ipsis tantummodo herbis, quod neque argentum, neque aurum esset, ipsis æquatum esse; vt ita fateri cogamur, etiam animam hominis herbis seruari, ingenium, memoriam, perspicaciam, totiusque constitutionem, ipsamque eloquentiam, ac corporis decorem. Sed quia id non vnius diei Colloquio expediri posset, permissa physicis, medicisque alijs de ea re longissima discussione, libet, vt hodie quædam tantummodo naturæ in herbis insigniora miracula recenseamus, multiplicibus illis earum virtutibus prætermissis, de quibus vix millesimam, aut verius millesimæ millesimam omnes simul auctores prodiderunt: cum reliqua ignorarint, adhucque ab illis, & ab omnibus etiam hodie ignorentur. Redeundum itaque est ad nostram Chelidoniã, quæ vt oculos erutos renasci, & amissum visum restitui faciat: sed illud est maius miraculum, eam virtutem ignorasse homines, nouisse volucrem, atque ab ea velut magistra medicorum, peritorumque multitudinem didicisse, vt Plinius memorat lib. 8. cap. 27.

TH. Fuit id congruũ humano generi, cum summi Dei præcepta non seruasset, velut qui illius sapientia edoceri contempsisset, ab irrationalibus animantibus edoceretur, factus ipse, velut irrationalis homo, & qui cæcus fuisset effectus, cum Deum fuisset auersatus, herbas oculos restituentes à volucre perdisceret, & se in tantam prolapsum ignorantiam animaduerteret, vt suæ tum animæ, tum corporis cæcitati nullis remedijs posset prospicere; posset tamẽ volucris propriorum pullorum oculis remedia conferre: sed quoniam aduentu Christi instauratum humanum genus est, qui ad Deum re-

dicere viri boni, & illi summa fide adhæserunt, etiam videndi vim pristinam reddiderunt, cæcisque non modo oculis erutis etiam pupillas renasci, & videre iusserunt; verũ etiam caligantes, aut tenebris obuolutos depurgarũt nullo antidoto, nulla adhibita herba, solo Christi inuocato nomine, solo adhito crucis signo. Scatent ijs exemplis sacrosancta Euangelia, scatent Apostolorũ, reliquorumq; Sanctorũ historiæ: sed quod naturæ legibus nõ subiaceãt diuina miracula, etiã ij Sancti ex contrariis medicamentis, quorũ vi inaugẽdi essent morbi, potius quã pellendi, immutata naturæ vi, oculos curarunt. Simeon enim Abbas, de quo alias egisse meminimus cognomento Salus ægrotanti cuidam ob oculi albuginem, acremq. in illo dolorem, acriore remedio ipse morbum curauit sinapio, atque allio, quæ oculorum morbum ob summã acrimoniam pariunt, & inaugent, præcipue vero adhibito etiam aceto, iussit oculos liniri: conuersa herbarum est acrimonia in suaue collyriũ ob vnam in Christi fide obedientiã. Leontius in vita S. Simeonis Sali apud Metaphr. mense Iulio, apud Sur. tom. 4. Non ergo artem edocendi sunt medicam, qui Deo famulantur, cũ ex quaq. re collyria norint componere: at qui à Deo auersi sunt, etiam ab animantibus edocendi.

PH. Non huius sane solius herbæ Chelidoniæ vim ab irrationali animãte edocti sunt homines; sed aliarum quoque: nam cerui Dyctamum herbam docuere esse homini salutarem, in ferro è vulnere extrahendo: ipsi, n. sagitta perculsi pastu eius herbæ telum eijciunt, Plin. lib. 8. c. 27. Quin nõ cerui tantũ, verũ & capri id, priusquã homo posset, norũt Arist. teste de adm. c. 4. Ipsa quoq. testudo Bubulã herbam cõtra serpẽtiũ morsus nos docuit, atq; alia præterea animãtia herbas alias nos docuerũt Pli. ead. c. 27. Sed ne legibus naturæ, vt dictũ est, diuina remedia subiacerẽt, etiã noua herbarũ genera, quæ nõ ad vnũ, aut alterũ morbũ opportuna cẽserẽtur, edidit summus rerũ opifex, sed quæ vna, omnes prorsus valetudines curaret: sicut illa cõperta, & omnibus incognita herba fuit in Paneade, quã oẽs ægritudines curabãtur, de qua alias egimus paucioribus, nunc libet agere pluribus; id, vt manifestius fiat, recolemus idonei testis verba Eusebij Pãphili, is enim hist. Eccl. li. 7. c. 14. Eius (inquit) mulieris, quam seruator à sanguinis profluuio liberarat, pro foribus domus æneã mulieris effigiẽ genibus flexis, & manibus instar supplicãtis in anteriorẽ partẽ extẽsis, super editũ lapidẽ collocatã memorãt; huic è regione viri erectam imaginẽ, & eadẽ materia conflatã, vestitu ad talos demisso decẽter ornatã, & manũ mulieri porrigentẽ: ad cuius pedes in ipsa basi peregrinã quamdam, & insitatam herbæ speciẽ enasci, quam quidẽ vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusque generis medicandi vim, & facultatem habere. Hæc il-

le. Eadem Sozomenes hist. lib. 5. c. 20. Eadem Metaphrastes in vita S. Procopij 8. Iulij. Sed Niceph. lib. 6. c. 15. Fuit igitur eius herbæ vis non natura indita, sed diuino munere: erat illa herbæ species omnibus ignota physicis, philosophis omnibus, & orbi toti: neq; vlterius, aut alibi vmquã visa, vt sciremus, vbi fidei vis locũ habeat; omnia naturæ iura cessare, credentibusque prodesse omnia, vel ipsa contraria, ac venenata, amarasque herbas fieri suaues, & è quibus pestiferum quidpiam expectaretur, sequeretur opus salutare. Erit exemplo Eliseus 4. Reg. cap. 4. Cum etenim fames permulta vrgeret in Galgala, colligerenturque herbæ in alimentum Prophetarũ, colocynthidæ ab imprudentibus ministris collectæ sunt, & appositæ, eam ob amaritudinem veriti sunt omnes imminere mortem. At Eliseus, cui semper adesset Dei virtus, farinæ paululum adijciens omnem non modo sustulit amaritudinem, verum etiam mortis suspicionem, conuersis omnibus oleribus in suaues cibos.

TH. Quid amarum, quid noxium potest esse credenti in Christum homini? quandoquidem Christus ipse, qui summa veritas est, dixit: Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur, si quid mortiferum biberint, non eis nocebit. Marc. 16. Quod perspicuũ faciemus, præter plurimos alios Sanctos, quoad herbas pertinet, in S. Martino, qui cũ Arianã hæresim vitans secessisset in Insulam Gallinariã, ibique aliqãdiu radicibus herbarũ victitaret, venenatam herbam imprudens in cibum sumpserat, qui cum veneni in se grassantis vim vicina iam morte sensisset, imminẽs periculũ oratione repulit, statimq. omnis dolor fugatus est. Seuerus Sulp. in vita eius dialog. 1. Qua ex re id quoq. animaduertimus, plures esse Dei in huiusmodi cõdẽdis miraculis vias: quãdoquidẽ vt venenata prius agnoscatur, quã obsint, alio miraculo indicat, sicut ne venenata obsint, opẽ affert: neq; .n. homo noxia quæq. norit, præsertim ad esum, & potũ: nõ igitur ea vitare propria virtute potest. Propterea etiã animãtia id homines docere voluit, vt permixtis herbis venenatis, salutares solæ discernerentur etiam ad vescendum: ita vt physicã, medicamque à quadrupedibus quoq; homo perdisceret: nam alias diximus apud Syenem quendam Anacoretã intimã eremũ incolentem, herbarumq. radicibus victitantem, ignorasse herbarũ vires, noxia pleraq. carpsisse, subijsseq. mortis periculum. Sed Ibice docẽte didicit, quæ noxiæ, quæ salutares herbæ essent. Itaque vir Sanctus ab illa, quod edere, quod respuere deberet, edoctus periculũ famis euasit, & herbarum venena vitauit volucre medica, & magistra. Hæc ex eo libro, qui de vitis Sanctorum Patrum inscribitur par. 3. cap. 9.

EQ. Non is tantum Eremita herbarũ vim ignorauit, sed orbis totus, nisi quod quædã didicerũt homines experiẽtia, quædã suapte

 ingenio

ingenio, adhibitaque solertia, quædam docuere animantia naturæ ductu; dies vero, diuturnumque tempus plura reuelauit; propterea hanc diem absumemus, non equidem in recensendis herbis, quatenus ad rem medicam pertinent, sed ob quædam naturæ recondita iure admiranda: sed pro portione erunt perpauca, quæ recolemus. Sunt enim infinita reliqua, quæ nos ignoramus.

PH. Exordiemur ab herba Flabia, illa enim M. Aurelij Imperatoris Philosophi testimonio magna virtute prædita prædicatur, nisi Theologi, quorum iudicio rem ipsam subijcio, ad superstitionem pertinere decreuerint: cum enim ipse Imperator ad Antigonum scriberet, de Flabia herba meminit in hunc modum. Agens ego (inquit) septimum supra vigesimum annum, degebam in Insula Cethir, cui & Cypri nomen est: ibi mons est non admodum excelsus, Arcadius nomine, in eo Flabia nascitur herba, cui inditum à natura est, vt si excidatur, emanet ab ea liquor sanguineus tepescens, quo, dum tepor durat, si quis ab alio contingatur, occulta quadam ratione trahitur in amorem eius, qui tetigerit; at si is succus refrixerit, eoque quisquā contingatur, amoris refrigerationem, beneuolentiæque auersionem inducit. Hæc illle: Qui etiam se experimento comperisse testatur, quandoquidem tepente huiusmodi succo cum quempiam tetigisset, non prius mutuus cum illo amor refrixit, quam mors illius intercessisset, qua sola dissolutus est. Hæc retulit Mondognetus in vita M. Aurelij lib. 3. cap. 10.

TH. Superstitiosum id esse non est dubitandum: amor enim, & odium cum ex animi electione proficiscantur, & hominis animus nulla vi ad aliquid cogi possit, cum sit liber; nec herbarum viribus adigi poterit, vt vel amet, vel oderit: veneficia vero, quæ amoris, vel odij seminaria sunt, non nisi diabolica facultate fiunt, Deo ita pro sua totius orbis dispositione, & gubernatione permittente. Potest tamen in herbis aliquid esse calefaciēs, aut refrigerans, sicut inebriandi vis comperitur in vino: tunc enim corporeæ partes, sanguis præcipue, excitantur, & ex eo motu suscitatur & animi motus pro suo libitu consentientis in concupiscentiam: vnde fit, vt volens animus vel amet, vel oderit sua sponte; non autem herbarum vi: sicut enim trahit sua quemque voluptas, & adulatorum verbis, lenocinioque conciliantur turpissimi amores, & inter beneuolos etiam dissidia implacabilia disseminantur; ita necessarium est, vt neque herbis, neque verbis ij effectus adscribantur, sed illius animo, qui cum liber esset, illis libens est assensus.

EQ. Si vere Flabiæ herbæ ea vis esset, præferenda foret rebus humanis omnibus; posset quisq. prætermissis tot laboribus, quibus in Principum se gratiam insinuant homines, vt diuites fiant, aut ho-

noribus cumulentur, huius herbæ beneficio consequi: conciliarent eadem herba mutuo Principes, cum plebibus plebes, stultumque esset tot laboribus, studijs, sumptibusque defatigari in re consequenda, quam herba vna posset efficere: stultum igitur magis est, Marci Aurelij tametsi egregij Philosophi sequi sententiam. Est enim id aduersus Catholicam fidem, quæ arbitrij humani libertatem prædicat.

PH. Idipsum quoque ego sentio, censui enim Philosophi referendam stultam sententiam, vt error aperiretur illustrius: nam si sideribus eam inesse vim negamus, vt amare, odisseue quidpiã doceant, aut inducãt; quomodo licebit id herbæ tribuere, quod sidera ipsa suo afflatu non possint? Sidera enim in hominis animum non agunt, quin pro libitu quæque amet, aut oderit. Diuina autem infundente vim gratia, sæpe contigit, vt rerum contactu quis ad diuinum amorem etiam in homines accendatur, & ad odium rerum pessimarum conuertatur, quod postea pluribus prosequemur. Igitur reiecta Flabiæ falsa virtute, recolamus alias herbas admirandas.

EQ. Spongias marinas audiui, legique herbas esse, & eo miraculo esse insignes, quod illis insit sensus.

PH. Inter plantas, & animalia, medium quidpiam est spongia: alitur enim suis radicibus; excrementum egestione non repellit; certo loco fixa est; ramusculos edit, cur non hac ratione dicenda est herba? at quia sentit, dolet, resistitque se auelli, certe ad animãtia hac ratione pertinebit: sed quia ad pisces id magis pertinet, differendum, quod iam egimus, cum piscibus. Verumtamẽ herbæ quædam compertæ sunt, quibus sensus inesse animaduerterunt, qui orbem lustrarunt. In Bresilia enim referunt reperiri herbã, cui inditã naturam eiusmodi esse aiunt, vt herba viua ab incolis nuncupetur. Illi si quis accedat propius, ipsa sese sponte colligit, conglobataq. constringitur, velut aut metuens, aut pudefiens: quod si is, qui accesserit, rursum longius ab illa abeat, libera metu, pudoreue iam se rursum dilatat: idem fuerit, si fuste contingatur, claudit sese, ac colligit, dimissa rursum se pandit, quasi quæ sentiat hominum, animãtiumue præsentiam simul, & absentiam, vnde iure viua nuncupata est. Id scripsit Ioseph Iesuita ex Brasilia anno Domini 1560. qui passim eam nasci contestatus est. Sunt auctores alij, qui eam apud Indos reperiri tradiderunt, magisque ad arborem pertinere memorarunt, quam ad herbas. Pudorisque cognomentum illi indiderũt, quod pudicam mulierem imitetur, quæ, accedentibus viris, sese cõponat, ac colligat, abscedentibus, liberior existat, vt differemus opportunius in arboribus.

TH. Legi & ego eadem, sensumque herbis aliquibus inesse non putarim fabulosum, si tamen Plinio fidē adhibeamus. Scribit is lib. 13. cap. 25. in fine in hæc verba. Iuba tradit circa Troglodytarum Insulam fruticem, qui vocetur Charitoplepharon, sentire se capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Hactenus ille, quæ non difficile admitto: at quod in amatorijs addit herbam huiusmodi esse efficacem, valde superstitiosum duco: forte vero illud aliud admittam, cum ait, si per insidias ad illam herbam quis accesserit, durari eam in lapidem: pari enim ratione est, vt obduretur in corneam, sicut & in lapideam duritiem: nam & Corallum id efficit, atque aliæ quoque herbæ, vt postea dicemus, quamquam id illis accidat aeris immutatione, non ullo sensu.

EQ. Est alia, quoad sensum spectat, admirabilior herba, cui Agnus nomen est, quam cognominis quadrupedis forma esse, edere, habere sanguinem, ac radicibus fixam consistere auctores prodidere runt certe non contemnendi. De illa memorat Odericus lib. 1. & in fin. compertamque esse in montibus Caspijs tradit. At locorum Aquilonarium incolæ id ita esse affirmant, eorumque testimonio, qui id nouerant, vtitur Surius commentario anno Domini 1504. Non longe (inquit) à Cazanensibus Tartaris quadam Insula à grauissimis viris narratur semen quoddam inueniri non absimile pepo num semini, paulo tamen maius, & rotundius, ex eoq; in terrā con dito quiddam agno simillimum enasci, quinq; palmarū altitudine: nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recens editi, pellem etiam subtilissimam habere, qua permulti his in locis ad subducenda capitum tegmina vtantur: tum quoque plantam illam, si tamen sic dicenda sit, carnem quidem nullam, attamen sanguinem habere, sed carnis loco materiam quamdam cancrorum carni persimilem: vngulas vero, non vt agni, carneas, sed pi lis quibusdam ad cornu similitudinem vestitas: radicem illi ad vmbilicum, ceu vestis medium esse: viuere autem tantisper, donec depastis circum se herbis, radix ipsa pabuli inopia arescit; denique miram eius suauitatem, quæ lupos, & cætera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitet. At hoc quidem propemodum commentitium esse videtur, nisi a multis minime contemnendis hominibus confirmaretur; sed quid præpotenti Deo difficile est? quē admirari, & laudare debemus in operibus eius. Hæc ille. Ex quo multa quidem colliguntur naturæ miracula vna simul: sed illud præ cæteris est admirabilius, plantam radicibus fixam esurire, & edere, ac belluarum more pasci herbis, ex oreque sumere humorem plātam, qua radix viuat: non autem, vt in cæteris plantis est, radicem humorem è terra sugere, quem ramis omnibus communicet.

P H. Nisi vir tantus, & alij, qui supra memorati sunt, id affirmassent, ob rei nouitatem, & toti orbi incognitam, difficile fidem historiæ adhibuissem: cum ipse hæc scriberet, iam verebatur sibi fidem non adhibendam, scripsit tamen homo grauissimus, quia virorum, scriptorumque auctoritas, vnde didicerat, ipsum permouerât. Nos quoque ne Dei gloriam videamur imminuere, ac cæteris plus sapere velle videamur, ita credimus, fides, quæ manet penes auctores, sit nobis quoq; cõmunis; non enim est difficile persuasu aliquid plantæ simul, & animantis speciem tenere, vti iam de marinis spongijs meminimus, quæ cum hæreant radicibus, sensum tamen, ac sanguinem habent, quas, quia passim nobis spectatæ sunt, non ambigimus vtramque speciem continere: hoc vero quoniam rarius, atq; à nobis remotius, difficilius videmur admittere.

T H. Id ita esse neque ego ambigo: nam & aliæ sunt herbæ, quæ videantur habere sensum, & de ijs nemo addubitat, ob auctorum grauitatẽ: scribit enim ex Iosepho belli Iud. Zonaras, hæc verba. Iuxta Macheruntem Iudææ castellum in Septemtrionali valle Baar locus est, qui radicem gignit eiusdem nominis, colore flammeo, vesperi iubar quoddam eiaculantem, sed captu difficilimam: refugit enim, neque prius consistit, quam vrinam mulieris, aut sanguinem menstruum affuderis; ac tum eam attingentibus indubia mors imminet, nisi quis eam radicem de manu suspensam abstulerit: capitur etiam alia ratione citra periculum: nam vndique eam circumfodiunt, vt eius quam minimum terra tegatur, deinde canem ei alligant, qui cum Dominum suum comitari cupit, illa facillime euulsa statim moritur; accipientibus vero eam post nihil est periculi; expetitur autem ob vnam virtutem, nam dæmonia, cum aliquem obsident, si ei ægrotanti admoueatur, facile expelluntur. Hæc Zonaras tomo primo de excidio Hierosolymitano. Alterum autem huius herbæ est miraculum, refugere eam, ac se capi non permittere, vt animantia solent: alterum est etiam maius, quod inde adeo effugiant dæmones, vt proximam, vel eradicatam non patiantur: sed id magis diuinæ virtutis, quam naturæ vis est; nihil enim naturale dæmones sponte effugiunt, sed id tantum, quo diuinam in se vindictam reminiscuntur.

E Q. Esse autem in hac plãta sanguinem, quem forte oderint dæmones, contingit: sanguis enim menstruo illo mulieris sanguine nitescit in hac planta occulta, inexplicabilique virtute: atque ita ob eius memoriam refugiunt dæmones.

T H. Forte id quoque verum est, sed non legimus in hac herba Baar inesse sanguinem, sanguineumue succum, sed illos tantummodo nocturnos radios, aut iubar, quo illustris est: Idque forte

etiam oderit dæmon totus tenebricosus, quem torquet casus, quo lucem deseruit, recordatio. Sed de hac re plus satis.

PH. Possunt supra herbarum naturas ij, qui Deo famulantur; in eis enim etiam sanguinē inuenire, qui ibi non sit, possunt, quando ita erga Deum pietas augeatur: Sanctus enim Martinus magnū in modū affectus erga sanctos Martyres Mauritiū, ac socios, cum neq; eorum sanguinis vllas reliquias, quas vehementer expeteret, vt à plebe colerētur, haberet, exempto vagina cultello apud Agaunenses gramen comprehendens cespitem incidit, ex quo densus, copiosusque sanguinis imber distillare cœpit, vasculaque illo repleuit, atque Ecclesiam ex eo Metropolim Turonensem consecrauit. Ex Epistola Canonicorum Castrinoui in Gallijs apud Surium tomo quinto in vita SS. Mauritij, & sociorum, mense Septembri.

TH. Hinc illa alia Sanctorum miracula, vt herbæ ipsæ tametsi aridissimæ, ac sine succo, ad amplificandam illorum memoriam succum sponte gignant, ac velut viuentes, aut virentes, cum tamen mortuæ, aridæque sint, aliquo tempore, dieque conspiciantur. Lilia etenim toto anno mortua, atque arida ipso Sancti Seueri festiuo die semper florere consueuerunt, vt memorat Gregorius Turonēsis glor. Confess. c. 51. At quamquam eadem miracula Ethnicis videantur accidisse, quibus aridissimæ quoque scopæ floruisse aliquando memorantur, tamen id ad eorum superstitionem pertinuit fallacia diaboli: cum enim huiusmodi aridæ scopæ floruissent, Romæ creditum est humilissimos, & despicatissimos homines ad excelsos gradus ascensuros: nā tum Maximinus ignobilis præfectura Prætoriana in vrbe est auctus, vt Ammianus Marcellinus tradit lib. 28. At apud Christianos quidquid ad plantarum iam aridarum reflorescentem virtutem pertinuisse legimus, Dei miraculum fuit, & ad religionis erga eius Sanctos augmentum, vt in arboribus dissseremus pluribus.

EQ. Sed numquid sensus inest, cum arida florescunt? aut mortuus in illis vigor resurgit?

PH. Id neque à resurgente vi accidit, neque à sensu, sed à diuino miraculo in sanctitatis testimonium: id enim, quod de lilijs modo diximus, æquissima ratione est actum. Seuerus enim Presbyter vir pijssimus consueuerat Ecclesiam lilijs exornare: ipso postea defuncto, quæ lilia adhuc appensa visebantur, & ob diuturnitatem temporis iam adeo arida, vt in puluerem abire viderentur, prope ipsius sepulcrum ipsa, qua ille obierat die, manant folia, sequuntur flores, non aliter, atque irriguis hortis lilia florent: augeturque eo nomine miraculum, quod nulla humo, nullo humore lilia huiusmodi possunt humectari, nisi diuino, cum appensa maneant, sint-

que

que proxima omnia arida, ipsa vero extra, intusque aridissima. Ita que nō resurgit in illis natura, sed ea tātū die ibi elucet virtus diui na. Sunt tamen herbæ quædam, quæ tametsi frigore oppressæ inarescant; ipso tamen brumali die in tectis suspensæ, contempto hyemali tempore, florent, velut Pulegium, vt Plinius memorat lib. 2. c. 41. Sed id ita natura inditum illi est: rumpuntur enim intentæ spiritu membranæ, vt eo loco Plinius ait: propterea antiquis fuit in esca, animique moderationem significabat, vt Alciatus illo expressit carmine.

Pulegium antiquæ sobrietatis olus.

Et reuera ea Pulegij natura, quæ hyeme floret, rigente vbique frigore, fortem virum indicat in aduersis florere.

TH. Paulus Apostolus id expressit suis verbis, cum dixit. Cum infirmor, tunc fortior sum, & alibi. Virtus in infirmitate perficitur: id enim accidit, quia oculi eius semper ad Dominum.

PH. Hinc illa Eliotropij herbæ vis, quoniam semper ad solem vergit se, suaque folia: vt ita floreat iucundius; hominem inde docens semper florere, semper iucundum esse, si rectam mentem, verba, actusque suos in solem Christum dirigat. Est enim Eliotropij natura, vt Plinius tradit lib. 2. cap. 41. Abeuntē solem intueri semper, omnibusque horis cum eo verti, & nubilo obumbrante: adijcit autem Isidorus lib. 17. cap. 9. Eliotropium nomen accepisse, quod æstiuo solstitio floreat, & quod solis motibus folia circumacta conuertat: nam & sole oriente flores suos aperit, & sero claudit, cum sol occubuerit. Hæc ille. Quæ non ita accipienda sunt, vt sit aliquis in Eliotropio sensus, quo solem lubens sequatur, sed id solis virtute ad se omnia conuertente fit. Ita quoque in homine, qui Deum sequitur, in eumque mentis oculos perpetuo figit. Christi gratia operatur omnia: infundit enim eā consentienti; adijcit etiam gratiā concomitantem, dat quoq; perseueranti gratiam subsequentem, vt videas etiam herbas ad Theologicam facultatem nobis imprimendam aliqua ratione fuisse creatas.

TH. Erit igitur ab hac herba pia similitudo trahēda, sicut erit magnæ impietatis symbolum in Chamæleonte herba; quod cum solem non sequatur, omnium tamen rerum, cui proxima adhæserit, colores induit, vti Chamæleon animal, vnde ipsa nomen accepit, solet accipere. Plinius enim lib. 22. cap. 18. Chamæleon (inquit) herba mutat cum terra colores, hic niger, illic viridis, alibi cianeus, alicubi croceus, atque alijs coloribus. Hæc ille. Vt ita Protheum referat, quisquis huic herbæ comparabitur. Sed de illa hactenus.

PH. Est tamen herba hæc corporibus valde salutaris medica arte; herba non prodit vitium odoris, & ingrati aspectus, & si profit

ægro-

ægrotanti aliquādo, vt prodest Tyrannus vexans viros probos: non enim ideo laudandus est impius, quod Martyres mittat in cælos, quod ad æternā gloriam exerceat, purgetque Confessores. Sed agamus nunc de venenatis herbis.

EQ. Erunt forte omnes herbæ venenum ijs, quorum corporis constitutio eas in edulium non ferat.

PH. Non agendum est nobis de male affectis corporibus, quibus vel optima quæque noxia sunt: sed de ijs oleribus, aut graminibus, quæ etiam bene constitutis corporibus obsunt, velut ea herba est, quæ in Australi Insula ab Iambolo comperta est, in qua quisquis iaceat, leni quidem somno mox opprimitur, & post somnum æneum affert, quem mortem dicimus. Id memorat Diodorus lib. 2. Ramusius tomo 1. Erit igitur longe magis noxia, si quis in edulium eam sumpserit, quando vel solo contactu, aut odore, occultaue illa vi hominem dormientem necat. Sed quid Australium Insularum gramina memoramus? nobis proxima est Sardinia Insula. In ea Sardonia herba est, quam alij Ranunculum nuncupant: eam quisquis ederit, risu soluitur, moriturque repentina neruorum contractione, vt Leander memorat: sed in hac re libet Solini verba recensere c. 9. Sardonia (inquit) si edulio fuerit, vescentibus neruos contrahit, rictu ora diducit, vt qui mortem oppetunt, velut ridentium facie intereant. Hæc ille.

EQ. Vt vbique parata esse discamus pericula, tradunt apud Indos laurino folio spinam esse, cuius liquor aspersus oculis cæcitatem infert omnibus animantibus. Plinius libro duodecimo, capite 3.

PH. Et de Crustumino fœno quis vmquam rationem inuestigarit? ibi enim natum noxium est, extra vero illatum est salubre, vt Plinius tradit lib. 2. cap. 96.

TH. Rododaphnes hæc superat miracula: homini equidem est salubris herba, at reliquis animantibus mortifera; quin aduersus reliqua venena homini est antidotum, iumentis ipsissimum venenū, de ea Plin. lib. 16. cap. 20. & lib. 24. cap. 11. Herba (inquit) dicta Sabina, alijs Rododaphnes sempiterna fronde rosæ similitudine caulibus fruticosa, iumentis, caprisque, & ouibus venenum est; eadem homini contra serpentum venena remedio. Scribit idem Dioscorides lib. 4. E contra verum Napellum herba homini præsentaneū venenum est, pasceribus vero, ac turdis saluberrima esca, vt Albertus Magnus memorat de animal. lib. 25. cap. 2. Propterea Ladislaus Neapolitanorum Rex per insidias physici cuiusdam, cuius filiam ille stuprarat, hoc Napello cum ipsa muliere necatus est, vt tradit Collenutius compend. lib. 5. Adeo varia sunt, quæ natura condi-

dit

dit, vt iumentis aliquando necem, hominibus beneficium conferat: aliquando homini necem, animantibus salutem eadem ex re præbeat, sed id ad mysterium pertinet: nam de Rododaphne insignes viri ad Christianorum mores, fidemque Catholicam mysteria traxerunt: sacra enim scriptura, malis, impijsque interpretibus, qui velut irrationalia iumenta vitam agẽtes voluptatibus dediti sunt, venenum est, quandoquidem falso sensu eius verba, sensaque interpretantes, sese quasi spiritali veneno conficiunt, & vt belluæ moriuntur. Homines vero, idest, qui recta vtuntur ratione, mites sunt, obsequunturque pijs Ecclesiæ præceptis, ac sequuntur eiusdem interpretationes, eam sibi inueniunt salutarem: Catholici enim ab hæreticis eo differunt, quo hoc à iumentis: hæreticis igitur noxia est scriptura, Catholicis vero saluberrima: id tradidit optimus, amplissimusq; Stanislaus Hosius Cardinalis VVarniensis libro de expresso verbo Dei, non longe à calce, his disertissimis verbis: *Nihil est (inquit) scripturarum lectione melius, nihil vtilius; sed planta quædam esse dicitur Rododaphne, cuius folia quadrupedibus venena sunt, hominibus præsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoque scripturæ ratio, quæ sicut sobrijs, ac prudentibus salutarem præbet alimoniam, ita stultis, & impijs hæreseos, & maioris impietatis ministrat occasionem.*

EQ. Ex hac igitur pijssima similitudine nemo non animaduertit omnes sui casus esse causam: nemo hæreticus, nisi à se ipso, nemo malus, nemo impius, nisi suæ libidine voluntatis, cum se in belluam moribus, incredulitateque transformet. Nulla est in sacris scripturis erroris occasio; nullum in ea venenum, nulla in scripturis obscuritas perniciosa, nihil ibi contrarium, nihil irrationale, nihil impossibile, nihil absonum: soli ij, qui libidine voluntatis ducuntur, incidunt in foueas, incidunt in venena: ac velut araneæ, tametsi suauem ab herbis succum sugant, vertunt tamen in virus: quod contrarium est apibus, vt ex herbarum, plantarumque succo quantumlibet amaro mel conficiant. Hæretici igitur suauitatem, veritatemque scripturarum suo mentis alueo in virulentiam vertunt, vt araneæ: in mel autem vertunt apum more, quæque perdiscunt Catholici: mortem igitur cum Manichæis sibi omnes hæretici à scripturis pararunt, acciditque illis, quod odoriferæ cuidam innominatæque herbæ apud Indos cõpertæ accidere tradit Plinius lib. 12. cap. 8. Scribit is odoriferam herbam per singula folia abdere serpentes minutulos, quorum ictibus læsi protinus moriuntur. Scriptura certe odorifera omnibus herba est, sed vt latent sacra, veraque foliorũ mysteria; ita sub ijsdem se abdunt subdolæ, hæreticæque diabolica suasione interpretationes, quas qui sequatur, moriatur

Eccle-

Ecclesiæ necesse est: hæreticam enim prauitatem audire, ac sequi nil aliud est, quam serpentum morsibus exponi.

TH. Felicius succedit scorpionibus, quam hæreticis scripturā perperam interpretantibus: nam illorum obitus si acciderit venenatæ herbæ contactu, postea Elleboro ad vitam restituuntur. At hæretici neque Elleboro resipiscunt vmquam, neque ad vitam restituuntur: scribit enim Ælianus lib. 9. cap. 27. Tellitrophium herbam, ex Theophrasti sententia, si ad scorpij dorsum admoueas, illū statim perimere: at si contra candida Elleboro postea obliniatur, scorpius ad integritatem valetudinis restituitur. Vtinam hæretici postquam Tellitrophio perempti cum scorpijs sunt, cum scorpijs quoque Elleboro restitui expetant; sed vt nulla ratione, nullis consilijs ad frugem possunt conuerti, ita etiam Ellebori vis in illis est inanis, immo vt salutaribus consilijs illi ob contemptum agnitæ veritatis fiunt deteriores, ita Elleborum illis non ad resipiscentiam, sed ad venenum quoque foret: Elleborum enim alio modo est cibus, alio modo medicamentum, alio modo venenum; præcipue vero id esset hæreticis. S. August. de morib. Manich. lib. 2. cap. 8. Sunt igitur scorpijs hæretici longe deteriores.

PH. Deteriores sunt hæretici reliquis omnibus infidelibus, eritque nobis Diuus Hieronymus testis in hæc verba. Facilius (inquit) est furori gentilium occurrere, raptosque populos à bestiali scientia ad fidei pietatem prædicando conuertere, quam hæreticū quemlibet sui perfidia dogmatis confidentem ad fidem rectam reuocare. Hæc ille. Id nostro sæculo experti sumus; quando è Germania, atq; Anglia, ac reliquis adiacētibus prouincijs hæretici pertinacius in perfidia perstiterunt, perstātq; cū tamē orbis nouus, atq; Indi etiam nobis antipodes nullo fere negotio, dimisso gentilismo, Christianam, Catholicamq; pietatem complexi sunt adeo magnum in numerum, vt plures sibi Christi Baptisma sibierint, quam sit hæreticorum eorum numerus, qui ab Catholica fide in omni Europa defecerant. Propterea vt pateat, Deo vero magis hæreticos, qui Catholicam fidem sequimur, quam hæreticos; quin ab ipsis Deum auertere faciem suam, exososque habere, & ab ouibus suis seiunctos, inde argumentum erabi potest, quod in sua propagāda fide dedignatus est, quempiam sibi esse ministrum, qui aliqua hæresi fuerit contaminatus; à vera vinea Sabaoth, à veris sui cultoribus, & in recta fide perseuerantibus voluit nouæ vineæ plantationem inaugeri, vt optimas vites, atque earum surculos eo transferendos curauerit Christus; non autem labruscarum vllum surculū ad suæ propagationem fidei admisit: nam si animaduertamus, perpendamusque diligenter, comperiemus nullam vmquam regionem

hæreticos ad Christi fidem conuertisse: sed tantummodo iam conuersos sua perfidia corrupisse: vt ita valeant tantummodo ad perimendas animas, ad saluandas autem nulla illis vis, nulla sit concessa facultas; propterea Ethnici, & quilibet extra fidem Christi positi, hæreticum odorem adeo, vel inscij, oderunt, vt audire eos, ne dicam credere, non sustineant: audiuntur tamen ipsi magna ipsorum pernicie à falsis Christianis; in qua re libet herbæ similitudinem recolere hoc loco: sicut enim Catholica fides frumento comparata est, ipso doctore Christo, ita hordeum hæreticam prauitatem, pabulumq; belluinum indicat: at vt Aristoteles tradit de admir. cap. 111. locus quidam apud Scythas est non valde exiguus, qui viginti stadiorum spatium complectitur, in qua nascitur hordeum, quo vtuntur quidem homines, at equi, boues, ac reliqua omnia bruta exhorrescunt, canes, suesque tanto odio, vt hominum egestum illud stercus etiam exhorreant, velut morciferum. Est igitur hoc hordeum hæreticorum doctrina, afficit certe infirmos, instabilesque in fide homines, iam Christi titulo insignitos, at bruta quæque, idest, gentiles, idololatræ, atheistæ quoque ipsi adeo eorum dogmata exhorrescunt, vt pestiferum quidpiam esse agnoscant: neque attingant, si integrum, ac solidum est; neque si digestum, aut alijs rebus mixtum proferatur, assumant; vt ita hæreticorum perfidia nulla sit orbis parte ab Ethnicis admissa, siue proferatur solida, aut explicita, siue proferatur obtrita, aut egesta, alijsque mixtionibus velata.

T.H. Appositissime certe, & sapienter deducta similitudo; quandoquidem zizania, loliumque hæreticorum dogma est, quo inficiuntur, qui cum frumento, vel inscij, & incauti aluntur, velut animo stupefacti. Estque alia præterea à nobis in idem proferenda similitudo; irrigare nituntur quidem hæretici populorum animos suis aquis, at eos necant, cum tamen irrigatio herbis, plantisque alioqui sit valde vtilis; sed quia pestiferæ aquæ eorum sunt, necant herbas; non autem fruges, aut plantas. Scribit enim Plinius lib. 17. cap. 26. in Sulmonensi Italiæ agro Fabiano, vbi arua rigantur, herbas aqua illa irrigatas necari; fruges vero ali, & irriguum pro sarculo esse. Hæc ille. Ita certe contigit hæreticorum irrigationi; herbas enim, quæ in terra serpunt, hominesque terrenarum rerum, commodorumque cupidos necant; fruges vero, ac plantas, quæ operibus bonis incumbunt, ac velut in cælum tendunt, non necant, quin illi aduersaria ea aqua magis coalescunt, & proficiunt: præstat igitur irrigatione hæretica carere, quam irrigari infirmos. Irrigationem autem herbarum signare spiritalem in fide profectum docet nos Diuus Gregorius dialog. lib. 3. cap. 34. ex Iosue cap. 15. In sacra (inquit) veracique historia figurata narratione describi-

tur,

tar, quod Axa filia Caleph sedens super asinam suspirauit, cui dixit pater suus: Quid habes? at illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram Australē, & arētem dedisti mihi, iunge & irriguam. Deditq; ei pater suus irriguū superius, & irriguū inferius. Axa quippe super asinā sedet, cum irrationalibus carnis suæ motibus anima præsidet, quæ suspirans à patre terrā irriguā petit, quia à creatore nostro cū magno gemitu quærēda est lacrymarum gratia: sunt namque nonnulli, qui iam in dono perceperunt libere pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lacrymarum non habent. Hi nimirum terram Australem, & arētem habent, sed adhuc irrigua indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni, atque feruentes sunt, oportet nimirum, vt aut timore supplicij, aut amore cælestis regni, mala etiam, quæ antea perpetrauerāt, deplorent. Sed quia duo sunt compunctionis genera, dedit ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum quidem superius accipit anima, cū sese in lacrymis cælestis regni desiderio affligit. Irriguum vero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. Hactenus ille. Vt igitur cælesti rore irrigata gramina adolescunt, semperque proficiunt in melius; ita quæ ab impietate hæretica irrigantur, velut inferiore irrigatione semper proficiunt in peius. Sed de hisce rebus plus satis.

EQ. Vt irrigatione opportuna proficiunt herbæ omnes ad incrementum, ita nimijs aquis opprimuntur, obruta virtute: hoc accidit & viris fide non constantibus, quando tentationis tempore recedūt à fide: sed vbi constantissime aquarum, idest, tribulationum perferunt inundationem, proficiunt semper in melius: vt enim irrigatio lenem diuinam signat visitationem; ita inundatio aduersarum rerum successum indicat, ex qua semper pij viri emergunt, Psalmo sexagesimosexto id testante his verbis: Saluū me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam, infixus sum in limo profundi, & non est substantia: veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Hæc ibi, ad demonstrandam vim illam tribulationum maximam; at se deficere, obruique, aut vinci non exprimit: nam ea omnia se superare oratione sua indicauit ibi: Eripe me de luto, & de profundis aquarum, non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum. Hæ igitur sunt orationes Sanctorum, ne à tribulationibus ingruentibus vincantur. Herbarum enim vicem populi tenent, fœnum enim nuncupantur, vt nos docet Diuus Gregorius super septem Psalmos ad quintum, ad illa verba: Percussus sum, vt fœnum: Propterea de herbarum multitudine, quæ etiam in aquis viuunt, numquam obruuntur, velut

sunt ingentia prata, vnde fœnum secatur, colligiturque, agendum censeo: vt ita cum obrutæ aquis herbæ videantur; vegetentur tamen magis, quam sole: prius autem commemorabo eam herbam, quæ ignem gignit, qui nulla vi aquarum possit extingui: id habet Solinus cap. 23. In Mysia (inquit) in ea parte, quæ Pontica est, herbæ genus est, qua inficitur oleum, quod vocant medicum: hoc ad incendium excitatum si obruere aqua gestias, ardet magis, nec alio sopitur, quam iactu pulueris. Hæc ille. Vnde recte trahi posse mysterium censeo, insuperabilem Catholicorum virorum caritatem, quæ oleo signari consueuit sacris litteris: vbi enim exardescit herba illa superadiecta, nullis aduersis, nullis prosperis potest extingui aquis: augetur in virtutem potius maiorem; solo autem puluere sopitur; idest, nimia rerum terrenarum cura: ob eam enim solam caritas solet refrigescere.

PH. Propterea illæ herbæ, quæ in Patauino solo semper virent à feruentibus aquis exortæ, & irrigatæ, vt tradit Plinius lib. 2. cap. 103. feruentem piorum hominum societatem significant.

TH. Non incongrue: sed illas ingentes herbarum copias, quæ maritimos fluctus operiunt, & quæ ex imo mari in summam superficiem vsque excrescunt, cum in frigida sint; numquid putabimus ad viros fortes posse sua similitudine pertinere?

EQ. Ego non inconcinne illud esse existimarim: contemptibiles enim inter plantas sunt herbæ: si irrigentur, & adolescant in solo, nihil ob eam rem admiramur: sed quod in imo mari radices emittant, numquam sole tactæ adolescant, superentque superficiem maritimam non obrutæ, vt ad naturæ miraculum ea res spectat, ita fortium virorum summā virtutem indicat, qui obnitentes semper aduersis rebus, infortuniaq. omnia superātes tandem in summam gloriæ lucem emergunt. Sed quæ dicimus, vt manifestiora fiant, narrāda sunt hæc naturæ miracula, cū herbæ ab imo mari exortæ emergāt magna distātia etiam supra superficiē. Indico enim mari, cui Pacifici nomen est, iuxta Insulam Caghaiam ex ipso maris profundo herbæ radicibus fixis eriguntur, vsque ad superficiem peruenientes longo interuallo: eminent enim etiam non parum. Anton. Pigaf. In Oceano quoque orbis noui adeo densa est omnifariam herbarum copia ex imo mari enata, & superficiem superans, vt amœnissima prata esse censeantur, quæ maria sunt; non modo colorum varietate iucundum prospectum præbent; verum etiam siluarum amœnitatem, similitudinemque præstant: sunt autem adeo simul inuicem connexa ipsa herbarum capita, ramusculique, vt nauigijs impedimento sint, ac retiū more implicent trāseuntes, ne aut progredi, aut regredi liceat: quod vero maximum

in modum est visui periucundum; ventis pelluntur fluctus herbarũ floribus obtecti, ac rursum redeunt, non aliter, ac si prata ipsa, segetesue, quæ multum adoleuerint, vento motæ velut vndas exhibent: hæc illo mari se spectasse, & impedimenta passum tradit Christophorus Columbus: & ex illo quoque memorat Ouet. hist. lib. 2. cap. 5. Hæc autem præcipua sunt in Pario mari, vt Petr. Martyr. adnotat summ. Ind. Ne vero quisquam putet paruam ibi maritimorum fluctuum altitudinem, tradunt ij, qui ea loca lustrarunt, herbã in imo radicibus fixam, ad 40. palmos recta vsque ad superficiem ascendere, tanta enim ibi maris altitudo est: deinde emergens erigitur rursum ad palmos quindecim, vt ita vnius herbæ cespes prope sexaginta palmorum longitudinem æquasse videatur, cum ea potius arborea altitudo habenda sit. Id memorat Franciscus Vlloa loci spectator apud Ramusium tom. 3. Persimilem herbarum copiã ex aquarum profundo emergentium, & immensas paludes occupantium, ne nauigijs, aut peditibus traijci possint, retulere Neroni cẽturiones duo missi exploratores ad peruestigãdam Nili originem, cum ijs collocutus est Seneca. Natur. lib. 6. cap. 8.

PH. Emergunt aliæ herbæ alibi e mari diuerso miraculo. Nam oculatus testis Alexander Magnus, cum in Oriẽtis Indos penetrasset, comperit frutices, atque herbas imo mari radices emisisse, viruisseque frondibus reliquarum herbarum more, at vbi extra aquæ superficiẽ eminerent, frondes huiusmodi sole tactæ versæ sunt in salem; idque eius milites experti cõtestati sunt. Plin. lib. 13. c. 25.

TH. Iure equidem, cum è mari capite emerserint herbæ illæ, in salem vertuntur. Redduntur enim longe sapientiores ij, qui deuicta tribulatione in cælum tendunt, Psalmista docente: Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discã iustificationes tuas: & alibi. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt: quin non modo sapientia accedit, verum & maior animi fortitudo, ac vigor quidam etiam purpureus ad Coralij imitationem. Est Coralium frutex, herbaue imo mari nascens; de ea ita Solinus cap. 7. Ligusticum (inquit) mare frutices procreat, qui quantisper fuerint in aquarum profundis, fluxi sunt, tactu prope carnulento: deinde vbi supra attolluntur, germinis natalibus derogatis, lapides fiunt, nec solum qualitas illis tantum, sed & color vertitur: nam puniceo protinus erubescunt: ramuli sunt, quales arborum visimus, semipedem frequẽtius longi, rarum est pedancos deprehendi: Cyralium alij dicunt. Hæc ille. Cui accedunt quæ Plinius lib. 32. cap. 2. tradit enim Corallium etiã imo mari radicatum, & mersum fructus edere, baccas enim gignit, quæ sub aqua molles sunt, exemptæ confestim durescunt in lapidẽ, & rubescunt: auctoritas baccarum huiusmodi non minus Indorum

Ppp viris

viris quoque pretiosa est, quam feminis nostris vniones Indici. Hæc ille. Corallio igitur persimilem dicemus viri piam fortitudinem, qua tribulatione exemptus in splendentem quamdam animi firmitatem transit: Iob enim fortior surrexit, splendidior, ac longe felicior, postquā deuictis aduersis successibus velut è mari emerserat, quod & Tobiæ accidit: propterea & Paulus dicebat. Cū infirmor, tum fortior sum. Inuadente enim tribulatione, ipsis initijs homo mollior quidem est male insuetus: at vbi deuicerit, velut de cælo confirmatus id experitur, quod Apostoli Hierosolymis: Ibant enim gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati. Quid enim aliud est Corallium è mari emergens rubere, quam ad martyrium etiam anhelare eos, qui magna passi Christo magis, ac magis coniuncti sunt? redduntur enim eorum stolæ purpureæ in sanguine Agni. De Corallij laudibus non modo profani scripsere, sed & sanctissimi viri. Basilius enim in exem. hom. 7. sic habet: Corallium (inquit) in mari quidem frutex, & planta est: cum vero in aerem prolatum fuerit, ad lapidis soliditatem transgelatur. Hæc ille.

EQ. Ad Corallij vim prope accedunt marini iunci, similemq; fortitudinis in viro virtutem referre possunt: nam tyrannicam persecutionem nobiles quidam cum neque superare, neque æquare viribus possent, constanti animo vim quidem, vltroneo suscepto exilio, pertulerunt, & quantus eorum pectoribus vigor esset, conficto stemmate ostenderunt: appictos enim iuncos fluctibus repercussos præferebant, hoc hemistychio addito.

Flectimur, non frangimur vndis.

Hos proceres non ad nudos quoslibet iuncos putarim allusisse, sed ad eos, qui apud Indos Alexandri nauigatione comperti sunt: vt enim nostro Europæ cælo iunci molles, ac flexibiles sunt, & quoquo propellantur, illæsi vertuntur, neque franguntur, quanuis maxima fluctuum allisione; ita maiore miraculo in India comperti sunt iunci insignes. Alexandri enim milites, qui eo nauigarunt, retulerunt iuncos lapideos, perquam similes veris per littora reperisse. Plin. lib. 13. cap. 25. His igitur se comparari voluisse nobiles illos vim patientes censendum est.

PH. Ita hæc herbarum durities eo certe nomine insignis est, quod e molli re fiat, vertaturque: sed admiranda longe magis Cobuyæ herbæ mollities, ex qua fila confecta ferri, ac marmorum duritiem secent: vti alias diximus.

TH. Sunt & herbæ, quæ ignem vincunt, quo omnia superantur. Erit nobis Solinus primus testis. Scribit is in Creta carbasa esse, quæ inter ignes valeant, sed id habet explicatius Plinius lib. 19. c. 1.

Inuen-

Inuentum (inquit) eſt linum, quod ignibus non abſumitur, viuum id vocant; ardenteſque in focis cõuiuiorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcẽtes igni magis, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo ſeparant cinere: naſcitur in deſertis, aduſtiſque ſole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes: aſſueſcitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatẽ. Ruffus de cætero color, ſplendeſcit igni. Cum inuentũ eſt, æquat pretia excellentiũ margaritarum. Vocatur autem à Græcis Asbeſtinum ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor eſt, linteo eo circumdatam arborem ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Hæc ille.

E Q. Strabo videtur his concinne ſcripſiſſe lib. 10. Creticum enim linum quaſi à Cyprio differat, appellat, traditque petram eſſe, quæ attrita, capillamẽtis tantum remanẽtibus, excuſſa terrea materia, pectinibus aptari, contextamque telam inde peroptime confici: eam autem igne non vri, ſed ſordidatam in ignem proiectam emundari. Et ne ſolis veteribus fides adhibeatur, nouiſſimus Podocattarus Cyprius eques, qui de rebus Cyprijs hoc ſæculo conſcripſit anno Domini 1566. linum Cyprium penes ſe habitum Venetijs oſtentabat in ignem inijciens, illæſum, ac perpurgatum, mũdiſſimumque recipiens. Verum illud magno eſt miraculo, quod huiuſmodi contexta tela non ab herbis originem ducat, ſed à lapide Amianto, qui in Cypro Inſula repertus malleis contunditur, concuſſus excuſſa terrea ſuperfluitate capillamentis ſuis lini ſpeciem retinet, ac contexitur in telam. Id viſum in Podocattari ædibus coram eximiæ virtutis viris nõ paucis teſtatur Thomas Porcacchius funeralium tabula 2. Propterea ex hoc Amianto linum confectum, & inconſumptibile, vt perpetuo lampadibus arderet in baptiſterio ſuo Romæ Conſtantinus Imperator ſtatuerat. Damaſus in Silueſtro Papa. Quin & Ludouicus Viues ſcholio ad Diui Auguſtini de Ciuitate Dei lib. 21. ad cap. 6. teſtatur ſe elychnia Pariſijs permulta vidiſſe, quæ lucernis ſemper ardentibus numquam abſumerentur. Mantile quoq; Louanij medio conuiuio igni datum, redditumque domino mundius, ſplendidiuſque, quam poſſe aquis, & ſmigmatis quibuſlibet.

P H. De rebus tantis quis digne valeat philoſophari? linũ, quoquo te vertas, edit ſemper miracula, tum naturæ, præcipue vero diuina: primum fuerit, quod illud, qualecumque ſit, tinea non corrodit: cum etenim Act. c. 10. Petrus Apoſtolus in cænaculo per exceſſum mentis viſione vidiſſet linteum magnum de cælo ſubmitti, vbi erant omnia quadrupedum, ac ſerpentum genera, deq; cælo vox inſonuiſſet: Petre macta, & manduca: apud patres myſterio magno id

habitum est, vt linteo ea fuerint visa: propterea recolenda nobis sunt Diui Augustini verba hom.45. ex.50.tom.10. Fortasse(inquit) quæratur, quare linteum erat, in quo erant illa animalia: non vtiq; sine causa: nouimus enim, quod linteum tinea non consumit, quæ vestes alias corrumpit; & ideo, qui vult ad mysterium Ecclesiæ Catholicæ pertinere, excludat de corde suo corruptionem malarum concupiscentiarum, & ita incorruptibiliter firmetur in fide, vt prauis cogitationibus, tamquam tineis non penetretur, si vult ad Sacramẽtum illius lintei pertinere, quo significatur, vel figuratur Ecclesia. Hæc ille doctissime æque, ac sanctissime.

TH. Quæ linea audiuimus neque à tineis, neque ab igne rodi, aut absumi, innumera edidere miracula nõ naturæ, sed summi Dei, vt piorum hominum, rerumq. sanctitas, incorruptioq. proderetur: itaque non Cyprium, non Creticum, sed Romanum quoque ignem superabit, si eadem fides in homine eluceat: propterea opportune reminisci libet patrata in lino miracula ex Gregorio Turonensi libro in glor. Confess. cap.75. de Simplicio Episcopo alias à nobis cõmemorato; cui erat quidẽ vxor, sed sororis loco: integritatẽ enim cum illa seruabat. Incredulã autem plebem, quæ eorum sanctitatẽ non crederet, miraculo Episcopus euicit; lineo enim velo impositũ ignẽ per integrum horæ interuallũ retinuit: neutrum enim velũ, & propriũ, & vxoris non est læsum; eo miraculo cum plebs perfida credidisset ipsorũ sanctissimã conuersationem; etiam mille ex eis ad sacrum Baptisma subeundũ properarunt. Cum igitur miramur in lino Cyprio vim illam, qua ignẽ superat, longe magis admiranda vis est Sanctorũ, quæ quodlibet linũ eadem vi præditum faciat: sicut in tribus illis pueris in Babylone, qui cum in illam feruẽtissimam fornacẽ fuissent iniecti, thiaræ, vestimentaque eorum, quæ linea erant, ignis adeo est reueritus, vt illos illæsos sinens lineas Chaldæorum, ipsosque absumpserit. Dan.3. Quod igitur in Gallia accidit Simplicio, reminisci debemus accidisse & in Græcia Abbati sanctitatis eximiæ viro. Porphyria quædam fuerat fornicaria mulier; studio autem Abbatis ab eo scelere ad optimam frugẽ conuersa apud illum vitam agebat, vti alias narrabamus, velut in asylo, vbi optima institutione cõfirmaretur: incidit interim, vt abiectus quidã infans ab alia meretrice præ pietate à Porphyria colligeretur, foueretur que: fecit ea res, vt apud infidam plebem Abbas, & Porphyria fornicationis suspicionẽ incurrerint, velut infantem illum ipsi genuissent. Coram igitur plebe Abbas in suam lineam vestem ignem effudit, quæ perinde, ac ex lino Cyprio, non est ambusta. Hæc ex Ioãne Eleemosynario Alexandrino Patriarcha, & ex Leontio Cyrrhorũ Episcopo in eius vita, quod alias quoque commemorauimus.

Persimilia narrat idem Gregorius Turonensis hist. Gall. lib. 2. cap. 1. de Britio Turonensi Episcopo, de quo alias egimus, qui cum mulierem sororis loco domi admisisset, ambigeretque de eorum castitate plebs temeraria, ardentes prunas in proprium ipse lineum capitis tegumentum iniecit, diu ita gerens, & longo interuallo inustum, illæsumque plebi ostendit: vti etiam alias diximus. Verũ libet proferre insignius, quod hoc nostro sæculo accidit miraculum, quo lini Cyprij vis aduersus ignem superata est, in lino, quod prius fuerat venale, postea ad diuinum obsequium translatum, ac sanctificatum ignem non sensit, qua parte Deo placuit, & alia parte sensit, vt ita diuinum miraculum amplius eluceret. Ea fuit Syndon, qua Christus Dominus noster, cum è cruce à Nicodemo, & Iosepho ab Arimathia deponeretur, fuerat ad sepulturam inuolutus, iuxta ea, quæ ipso Euangelio continentur Matthæi 27. Marci 15. Luc. 23. Ioannis 19. De qua re verba recolemus eadem, tametsi prolixiora, quæ alibi conscripta legimus. Magno Serenissimorum Sabaudiæ Ducum studio adhuc hodie seruatur Euangelica Syndon: in qua incredibili quadam ratione, omniumque iudicio admirabili Seruatoris ipsius D. N. Iesu Christi imaginem expressim licet intueri; quæ partim pretiosissimo sanguine figurata, partim, quantum licet coniectari, eximijs vnguentis, quibus ipse Dominus, priusquam humaretur, inunctus est: anterior, posteriorque corporis partes mirabiliter discernuntur: tum coronæ ex spinis contextæ locus; tum lateris, manuum, pedumque vulnera distinguuntur: quod sane opus, vel omnium pictorum, artificumque iudicio nulla arte assequi, nullo imitari penicillo, nullis coloribus exprimi, fingi posse, quisquis accesserit, ingenue fatebitur: ibi enim reuerentia, feruorq. inspectantis animum adeo mouent, vt ab alto diuinam adesse præsentiam se sentire cognoscat, esseque Dei ipsius opus, non autem hominis alicuius. Seruabatur iam pridem pretiosissimus is thesaurus Camberio Allobrogum insigni oppido Ducum Regia, nunc Taurino vrbe Italiæ, cum prioribus sæculis seruorum Christi studio Hierosolymis, ac dein Cypro penes Reges seruatum antea fuerit hoc inæstimabile pignus. At vbi cœpit ira Dei excandescere, & immanitati Turcarum regna illa exponenda permisit; ne sacratissima Syndon impiorum manibus aliquando pollueretur, ad pijssimorum Ducum, quasi asylum eam migrare voluisse videtur, vti vetustissimi auctores tradidere, summique Romani Pontifices comprobarunt. Linea igitur hæc Syndon anno Domini 1532. secundo nonas Decembris Barbaræ Virginis festo die, nocte media vix illabente, sacellum, in quo ea reponebatur, flammis incognitis exarsit: accurrebant omnes, sed om-

nium diligentissimus Philibertus Ducis à clauibus, & consilijs, ascito secum ferrario fabro Guilielmo Pussodo nomine, & Franciscanis duobus, imperterrito animo per medios ignes gradiuntur: cancellos ignitos aræ maximæ affixos, serasque effringunt, Syndonem iam liquefacta capsa argentea, extrahunt, & integram, cedente circum flamma, reportant. Effusis ignibus grassabatur incendium: absumebantur marmora, & columnæ: sed potentiore hominum fide, vique numinis superata est ignis natura: fugiebant flāmæ, & qui putabantur arsuri, velut frigido rore perfundebantur: seq; ipsos sunt admirati, velut illis quondam Hebræis pueris contigisse credimus, & obstupuerunt. Nec multo post Syndon publice repræsentata est integerrima, præter quod (extra tamen sacræ iconis partes) in complicatu exiguæ quædam combustionis notæ, veluti perpetui miraculi testes remanserūt. Hæc oculatus testis retulit Philibertus Pingonius, qui de hac Syndone egregium librum conscripsit, cui etiam suffragatus est Franciscus Adornius Iesuita eiusdem historiæ scriptor. Nec fortuito id factum existimandum est, vt scilicet ambustionis in linteo signa cōspicerentur, in icone autem nulla prorsus fuerit læsio. Id enim contigit, vt ea ex re miraculi magnitudo adaugeretur, sanguinisq; Christi priuilegium fuisse cognosceretur, non lini Cyprij, aut Indici, quod non exuritur: nam si id humana arte fuisset aut pictum, aut delibutum, aut forte lino Cyprio tela contexta putaretur, vtrique rei vnum respondet miraculum: seruato enim lino, pigmenta omnia igni fuissent obliterata, emundato, non combusto lino: quod tamen tunc contra euenit, vt scilicet linum certis locis combureretur, sanguis illæsus perseueraret, vt non lini Cyprij priuilegium, aut natura, sed diuina in icone potentia manifestaretur.

TH. Hæc legi, hæc annotaui, hæc quoque scio conspecta non ab ipsis tantum Allobrogum Ducibus, Regibus quoque Gallis, sed & ab amplissimis Cardinalibus, atque ab ipsa demum Ecclesiarum matre Romana Ecclesia, Apostolicaque sede per legatos suos rei cognitores comprobari: atque ita fit, vt neque tineam, neque ignem metuant lina, quæ à fidelibus ad Dei gloriam conseruantur. Altero præterea exemplo rem hanc confirmare mihi in animo est. Nemini dubium chartas papyreas, quibus ad scribendum vtimur, e lino absumpto, & quasi in minutissimum puluerem attrito confici, ac sic ad scribendum idoneas reddi. Verum lōge facilius, longeque celerius aduruntur chartæ, quā linum ipsum, etiam hoc nostro cælo natum. Attamen ad amplificandam Euangelicæ legis gloriam, chartæ gesta Christi continentes comburi aliquando non potuerunt: id memorat Zonaras in Basilio Macedone. Pax (inquit)

ab Imperatore cum gēte Rhossica facta effecit, vt illa in cognitionem arcanorum nostrorum perueniret, & cum se baptizare velle promisisset, Pontificem eis misit: cæterum à sua religione ad nostrā transituri tergiuersabantur, & dubitabant, ac, nisi miraculum viderimus (inquiunt Pōtifici) qualia tu multa à Christo facta esse doces, numquam doctrinam tuam amplectemur. Tum is petite inquit quod vultis, at illi dixerūt: Liber, qui de Christo docet, est in ignem conijciendus, qui si inuiolatus manserit, argumento nobis erit, verum Deum esse, qui à te prædicatur. Assenso Episcopo, rogus est incensus. Pontifex cum manibus, & oculis in cælum sublatis dixisset: Glorifica nomen tuum Christe Deus, sacrum Euangelium in rogum imponit, quod diu in flamma relictum illæsum mansit, & miraculo barbari stupefacti prædicationi crediderunt, & vt sacro Baptismate initiarentur, efflagitarunt. Hæc ille: & ne quis forte putet è membranis confectum codicem, ego censuerim ad euidentius miraculum, diuina ita prouidentia disponente, è chartis fuisse confectum.

E Q. Ita fit, vt longe superent hæc miracula lini Cyprij vim: sed plurima alia suppetunt de lino diuina miracula alijs ex causis. Est equidem res arida linum, præcipue iam in telā contextū: nullus ibi est succus, nullus humor; attamen inde aliquando sanguis miraculo manasse perhibetur longe vtilius, ac longe verius, quā M. Aurelius Imperator à sua herba Flabia manasse dixerit. Id igitur quo, & qua ex causa acciderit, Ioānis Diaconi verbis enarrabimus. Petentibus (inquit) quibusdam occidentalibus per legatos sacras reliquias, Gregorius Pontifex pallæ, seu corporalis portionem dedit; illi donum contemnentes, velut parui pretij lineam portiunculam accepissent, cum lineæ apud illos pallæ domi haberentur, apud S. R. E. Archidiaconum conquesti sunt. At Gregorius, cum id accepisset, post sacrosancta mysteria coram astante populo, reposita in altari palla, in orationem prostratus efflagitauit, vt quanta veneratione habendæ pallæ huiusmodi essent, præ cæteris reliquijs omnibus, miraculo diuino perspicuū faceret: intermissa demū oratione, gladio pallam pupugit imitatus Leonē primum Romanū Pōtificē; moxq. inde sanguis effluxit: obstupescētes legati, ac pudefacti, cum reliquo populo efflagitarūt, vt pallæ in pristinū statū restituerētur. Hæc à Ioanne Diacono de vita S. Gregorij lib. 2. cap. 42.

T H. Hoc ipsum idem miraculum Leo primus Pontifex persimili causa permotus effecerat, vti testatur ipse Gregorius in Epistola ad Constantinam Augustam: quæ extat apud Ioannem Diaconum lib. 3. cap. 56 cuius quoque meminit Fulgosus li. 1. & nos quoque diximus alias.

PH. Persimile miraculum, quo ab eisdem lineis pallis sanguinem manasse legimus, libet ex eodem Fulgoso recensere. Eius hæc sunt verba. Temporibus (inquit) nostris eo bello, quod Carolus 8. Gallorum Rex gessit aduersus Annam eius Galliæ partis, quæ Britannia dicitur, Ducē, quam postea in matrimonio coniunctam habuit, Britannus quidam cum ea militabat, qui Rhemensi vrbe egressus cum alijs ex hostili terra prædatum pagum ingressus, vbi templum erat, in quod meliorem rerum suarum partem agrestes detulerant, capsam confregit, arbitratus sæcularium hominum esse, repletoque sinu his rebus, quas auferre secum poterat, posteaquam domū redijt, dum res raptas agnoscit, in eas particulas quasdam lineas vidit, haud absimiles ijs, quæ ad nasi purgationem conficiuntur, minimeque arbitratus ex eo genere esse, quibus Sacerdotes pro mappa, pallaque ad sustinendam Christi hostiam vtuntur: neque enim in Gallia ita hæc, vt ab Italis, instruūtur: feminæ in ea domo, in qua ex hospitio accipiebatur, eas dono dedit. Cum autem sanguine recenti infectas cerneret, primum manus suas inspexit, quas cum illæsas cerneret, neque inde sanguinem manasse ad fœdādam telam videret, in sinum suum oculos deflexit, vbi integra pectoris cute, diploidem quoque cum interiore tunica sanguine illitam animaduertit: quamquam vehementer miraretur, tamen eius rei causam intelligere nō poterat. Femina quoque, quæ munus acceperat, cum ad amnem lotura hos pannos lineos tulisset, non modo ex pannis huius sanguinis maculæ non abibant, sed aqua quoque cruenta fluebat. Itaque vehementer territa, cum rem narrasset, suspicata sacram esse pallam, eius sacrilegij error inuentus est, & pro cōperto miraculum inuentū, & palam omnibus factū. Hæc Fulgosus.

TH. Quidquid ad sacrosanctum mysterium pertinet, summe venerandum est, sed præ omnibus lintea, quæ ipsi Eucharistiæ substernuntur, pallæ sacræ nuncupantur: propterea inde miracula manasse leguntur; sicut & ex lineis quoque Christi, Sanctorumne picturis: plerumque enim linea tela pictores imagines sacras affingūt; cuiusmodi de illa sacra ad Abagarum Christi imagine lineo panno per Christum ipsum impressa auctores recolunt, cuius vi ipsi Abagaro à paralysi incolumitas reddita est, & regnum ad fidem conuersum; deuictique hostium exercitus; cæcis restituta oculorum acies; claudis ambulandi facultas reddita, ac reliqui abacti morbi: vt prolixa oratione memorat Cōstantinus Porphyrogenitus Romani Imperatoris Constantinopolitani filius, vt Metaphrastes recolit apud Lipomanum tomo 6. Tanta igitur sunt diuina in lino quolibet miracula, vt linum Cyprium nihil fere in harum rerum comparatione censeatur.

EQ. Nihil certe videri linum Cyprium poteſt,ſi conferatur diuinis hiſce miraculis : nam quoad ignem ſuperandum illud tãtummodo valet : at lina cætera prorſus omnia per diuinam opem ſuperant : nam Diuus Paulus, cum apud Epheſum eſſet, miraculaque non pauca patraret,rapiebãtur ab aſtantibus ipſius ſudariola, deferebanturque ad languidos, eorumque contactu non modo incolumitati reddebantur ægroti; verum etiam immundi dæmones pro pellebantur. Act.cap.19. Et linteum illud ſacroſanctum,quo Chriſti facies,cum ad paſſionem traheretur,ſudore fluens abſterſa eſt,nonne eius contactu,cum beata Veronica attuliſſet ad Tiberium Cæſarem,à lepra mundatus eſt? vt ex Methodio Tyriorum Epiſcopo recolit Marianus Scotus. Quin Voluſiano ingentem in dorſo gibbum patienti eiuſdem ſudarij contactu morbus propulſus eſt. Seruatur hoc beatæ Veronicæ Sudarium Romæ,ac colitur ſumma veneratione. Teſtantur hæc præter Conſtantinum Porphyrogenitum etiam Bergomas, Polidor. Virg. inuent.lib.6.c.13. Sed de lino plus ſatis.

TH. Vt de lino egimus, quod circa Euchariſtiam præcipue adhibetur, non fuerit incongruum de frumento agere,quo Euchariſtia conficitur : hoc vno enim germine mirandum in modum conſtituit diuinum numen, vt & corpus ſimul alatur,& anima, vt inde cibus non modo præbeatur carni, ac membris omnibus, verum etiam ſit animæ ſpiritalis eſca, qua Deo iungamur : recolemus igitur primum naturæ ex frumento miracula, poſtea etiam diuina. Præ cæteris omnibus frugibus frumenti incredibilis fertilitas memoratur : nam vnico e modio,ſi ſit aptum ſolum, quale in Bizatio Africæ campo,centeni quinquageni modij redduntur : miſit enim ex eo loco Diuo Auguſto procurator eius ex vno grano (quod vix credibile eſt) quadringenta paucis minus germina, extantque de ea re epiſtolæ : miſit & Neroni ſimiliter 340. ſtipulas ex vno grano. Hæc Plinius lib.18.cap.10.

PH. Longe admirabilius eſt,quod ij referunt,qui orbem perluſtrarunt; in Hiſpaniola etenim noui orbis frumenti ſpicas adeo ingentes eſſe tradunt, vt humano brachio æquentur : duo quoque granorum millia ſingulas ſpicas continere compertiſſimum eſſe. Petr. Mart. Augetur præterea miraculi magnitudo, quod ſatum frumentum Februario exitu Martij menſis meti poteſt. Petrus Mart. At illud frumentum Indicum, cui Maiz nomen eſt, in Arma Peruaci eiuſdem noui orbis ſemper centuplum refert, biſque in anno ſatum,bis metitur. Petr. Hiſp.p.5. cap. 27.

EQ. Eſt hoc equidem memorabile : ſed noſtro hoc Europæ cælo in Moſcouia iuxta flumen Diuidna frumentum naſcitur abſq; aratro : iactum enim terræ & adoleſcit,ariſtam,ſpicamque facit,vt

Iouius

Iouius memorat de Moscou. capite tertio.

PH. Africa in frumentaria re videtur omnes regiones excedere: ibi enim in tantam altitudinem augeri, adolescereque memorant, vt ad quinque cubitorum proceritatem ascendat: esseq; eius calamos non minores humano digito: reddere autem fructum ad ducentum, quin & ad quadringenta, & bis in anno meti; ac post prima sata, vlterius non seri tradunt, quod sponte exurgãt grana, quæ à maturis spicis solent excidere. Strabo lib. 17.

EQ. Habet frumentum etiam supra reliquas fruges temporis diuturnam longæuitatem, aut non nisi à milio vinci potest. Plinius enim lib. 18. cap. 30. Varrone auctore tradit, si frumentum cum sua spica condatur, durare annis quinquaginta: milium vero centum. Et nihilominus in tanta duratione, in tanta frumenti multiplicatione solum ipsum in pretio supra gemmas omnes extitisse aliquando memoratur: nam in Hierosolymitana obsidione, quãdo vrbis illius excidium Tito Imperatore sequutum est, minã frumenti talentum valuisse memorat Zonaras tomo 1.

TH. Frumentum non modo à fruge ipsa est admirandum, sed vel ab ipsa eius palea: nam & maxime durationis est, cum tamen sit mollis, ac tenera: nam sub dio expositæ res quælibet molles facile corruptione absumuntur: in Æthiopia tamen, ditione Pretoiannis, paleas, quibus domus cõteguntur, durare ad hominis sæculũ compertum est: nam annum septuagesimum excedunt, quin & octogesimum. Franciscus Aluarez. Ita fit, vt frumentum huiusmodi qualibet ratione sit salutare, dum alit granis, dum tegit paleis; prodest homini frigenti, dum calefacit illum; prodest calenti, quum temperamento illi sit.

TH. Si paleæ laudes, aut verius naturæ miracula velimus prosequi, Augustini auctoritas nos edocebit: ipsa enim palea prorsus efficit contraria: calidæ enim, ac frigidæ rei vtile officium exhibet, vt sic vnica res contraria penitus operetur. Niues enim, quæ frigido, vt diutius conseruẽtur, egent, palea eas diutius seruat, velut frigidæ rei vicem tenens. Calore autem cum egeant agrestia poma, vt maturescant, palea omnia matura reddit, velut calidæ rei vicem tenens: hæc disertioribus verbis tradidit Augustinus de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. Quis paleæ, (inquit) dedit vel tam frigidam vim, vt obrutas niues seruet? vel ita feruidam, vt poma immatura maturet? quæ etiam tradidit Isidorus lib. 17. cap. 3. Sed quod omnem excedit hominum captum, est, vt hæc vna species, vt in corporis alimentum, ita etiam animæ salutem transeat; oblatione etenim panis in sacro altari ad sacrificium incruentum, cum Sacerdotis consecratio accesserit, virtus tanta superuenit, vt hominis

ani-

animam illustret, viuificet, purget, atque ad diuinum amorem maximum in modum excitet, roboret, virtutesque omnes conferat; augentur ea re miracula, quod cum Sacerdos consecrationis verba in sacrosancto mysterio pronuntiarit; res ipsa, substantiaque frumenti transit in verum corpus, ac sanguinem Christi; & cum ipsa substantia frumenti, ac panis esse desinat, color tamen, odor, saporque, nutriendique, ac consimiles effectus manent: & quod etiam admirabile est philosophis omnibus, accidentia sine subiecto existunt, vt Diuus Thomas tradit in 3. summ. q.77. sed & contra gentes lib. 4.c.66.& alibi sæpe. Effici hanc transsubstantiationem sacri doctores cum tota Dei Ecclesia docent: atq; insigniter Beatus Ambrosius ipse de Sacram. lib.4.cap.4. in hæc verba. Tu forte dicis, meus panis est vsitatus: sed prius iste panis est ante verba Sacramentorum, vbi accessit consecratio, de pane fit caro Christi: hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? consecratione. Hæc ille. Persimilia Ioannes Damascenus inter Græcos insignis de Orth. fide lib. 4. cap. 14. Consecratione igitur à Sacerdoce peracta, in ipsa Eucharistia continetur vere, realiter, ac substantialiter corpus, & sanguis vna cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac perinde totus Christus, ac qui aliter senserit, ei anathema dicitur. Concil. Trid. sess. 13. præcipueque can. 1.& 2. ex omnium patrum vnanimi consensu, & sententia. Sed non fert tempus, vt patres recenseamus. Quoniam vero hominum perfidia aliquando tantæ veritati aduersata est, neque fidem adhibuit; promanarunt ab Eucharistia sub illa panis specie innumera miracula, quæ si referre velimus, dies deficiet: nam iram diuinam nullo maiore prodigio ostendit Dominus, quam cum ex Eucharistia visibilem Christi carnem reddidit: vt hæreticam prauitatem deterreret, & bonos in fide confirmaret: pauca igitur quædam tantummodo enarrabimus. Theodosij senioris tempore, cum monachus quidam pertinaciter verum corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri negaret, contrarium illi suadentibus viris Catholicis, conantibusque omni nisu errorem de eius animo abstergere, ad orationem omnes vnanimes prostrati sunt: transacto igitur hebdomadæ vnius interuallo, omnes in templum conuenere: cumque sacra peragerētur mystagogia, diuinusq; panis esset propositus, infans visus est eodem tempore tribus senibus is panis, qui in sacra mensa erat propositus: cum autem accessisset is, qui errabat senex, vt esset particeps sacrificij, carnis mundæ, & cruentæ aperte fuit particeps: hoc visum ab illo sene, & illius non sanum correxit iudiciū, id effecit, vt Deo offerret gratiarum actionem cum lacrymis. Hæc Arsenius Theodosij necessarius tradidit, & egregius Christi con-

fessor

feſſor Romanus, atque ex eo retulit Metaphr. 8. Maij in vita eiuſdem Arſenij. Videri itaque voluit Chriſtus, tum vt veritatem corporis, & ſanguinis huiuſmodi incredulo in Euchariſtia ſuaderet; & infantuli ſpecie, vt teneritudinem immaculati agni, qui quotidie immolatur, repræſentaret oculis; quamquam ibi totus ſit idem Chriſtus, qui natus, qui mortuus, qui ſurrexit, quique aſcendit viri perfecti habens ætatem.

EQ. Gregorij quoque pontificatu idem accidit? cum incredula mulier de eadem veritate ambigeret. Ex hoſtia viſa eſt illi vera caro; vnde perterrita, ac ad fidem conuerſa, faſſa cum fuerit errorẽ, pœnituéritque, caro in priſtinam panis ſpeciem redijt. Ioannes Diaconus in vita S. Gregorij lib. 2. cap. 41. Accidit idem apud Vulſiniũ Hetruriæ oppidum Sacerdoti de veritate ambigenti; nam cum de more intra myſteria ſacra hoſtiam confringeret, viuus ſanguis inde fluens mappam, quam corporale dicunt, infudit Vrbano Quarto Pontifice Romano. Marul. lib. 4. Pluribus id narrat Honufrius ad Platinæ Vrbanum 4.

TH. Compertum tamen eſt, vt eadem caro viuens apparuerit viris ſanctis, ad ingentis eorum fidei ſolatium: nam Eduardo Angliæ Regi, cum ſacris myſterijs intereſſet, apparuit in Euchariſtia ea forma ipſe Chriſtus, quã ex Beata Virgine Maria deſumpſerat. Sed & Maria Decegnies ſanctiſſima mulier, dum Sacerdos de more oſtendendã Euchariſtiã in caput extuliſſet, vidit pueri forma Chriſtum in ipſa Euchariſtia, vt idem Marulus memorat lib. 4. & ex illo Andr. Eborenſis. Quin ob hæreſim Vaſconum, qui veritatem corporis, & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia negabant, inter manus Sacerdotum Miſſas celebrãtium viſa eſt humanis oculis aſtantium caro Chriſti apud Aurelianum, apud Soranam, apud Vindonienſes, atque Atrebatenſes anno Domini 1181. Vinc. Hiſtor. lib. 29. c. 24. Eodem quoque anno, eamdemque ob cauſam apud Carnutum in villa Abbatis Sancti Petri, Sacerdote in Miſſa offerente, aſtantibus Chriſti caro apparuit. Robertus Montenſis anno Domini 1181.

EQ. Hinc illa quoque manare miracula putarim, quæ illis acciderunt, qui ſine cibo vixerunt: nam quia æterna illa eſca eſt, cæleſtiſque alimonia, non poteſt non mirandum in modum inſtaurare: quin quam quotidiani cibi ſolent homini præbere inſtaurationem, ille ſacroſanctus cibus præſtat in diuturnum tempus efficaciorem nutritionem, ſi ita expediat: vt enim Helias ſubcineritio pane quadraginta dierum inediam ſuſtinuit 3. Reg. cap. 19. ita ſæpe viris pijs accidiſſe auctores tradunt. Petrus enim Ponticus, ſumpta Euchariſtia in monte Syna, vſque Alexandriam longo & locorum, & temporis interuallo emenſo, abſque vllo cibo, potuque

perrexit. Sophronius in prato ſpirituali cap. 100. Atque hæc quidem ante annos circiter mille, poſterioribus vero ſæculis in Gallorum annalibus proditum eſt, ſalutis anno trecenteſimo vigeſimo ſecundo ſupra mille in agro Tullenſi puellam fuiſſe duodecimum, annum non ſuperantem, quæ triennium poſt ſumptam ſacram hoſtiam vixerit nullo alio aut potu, aut cibo ſumpto, & poſt id tempus ad conſuetam viuendi normam redijſſe. Fulgoſ. lib. 1. qui & illud addit ſua tempeſtate compertum, vt Peruſij Palumba mulier Interamnēſis annis nata viginti ipſa hoſtia, nullo alio ſumpto cibo, ſeptem annos vixerit: quod Innocentius Octauus Pontifex re diligēter quæſita inſpexit. At Marulus lib. 4. adijcit Liberalē Attinēſis Epiſcopi Heliodori diſcipulum nihil niſi ſingulis Dominicis diebus Euchariſtiam in cibum ſumpſiſſe, reliquoſque omnes dies abſque cibo, ac potu peregiſſe.

TH. Ita fit, vt is, qui rebus alijs eſculentis vim alendi contulit; ipſe longe excellentior, in quo omnis adſit virtus, ſit homini cibus nutriens, roborans, & ſeruans, & quod admirabilius eſt, etiam mortem eliminans aduenientem, cum ita expedierit: comperti ſunt enim, qui hoc cibo ſalutari ſumpto, nec vi quidem illata mori potuerunt: vtemurque teſtimonio Laurentij Surij in commentario ſub anno Domini 1567. quamquam alias occaſione alia id diximus. Vltima (inquit) Iunij apud Harlinghen Phriſiæ patibulo à Gubernatore addicti ſunt multi, è quibus vnus dumtaxat ad fidē Catholicā ſe recipiens peccata ſua cuidam Franciſcano patri confeſſus eſt, petijtque Miſſam fieri, in eaque ſacroſanctam Euchariſtiam ſibi porrigi: quod cum factum eſſet, atque ille cum alijs ſuſpenſus iam ſpiritum exhalaſſe putaretur, animaduertit Præfectus eum etiamnum animam agere; iuſſit igitur lictori, vt mortem vno adhuc ſaltu illi accelerarer: quod cum ille tentaret, funis ruptus eſt, illeque humi collapſus, paulo poſt tum à Deo, tum à Præfecto ore titubante veniam & petijt, & impetrauit, tradituſque chirurgo curandus diu ſuperuixit: quotquot vero illi ſpectaculo aderant, miraculi loco iſthuc habuere, quod ſacroſanctæ Euchariſtiæ virtute à morte ſeruatus eſſet homo ille, & multi ſane in Phriſia hac re permoti quotidie ad Catholicam fidem rediere. Quæſitum etiam tum fuit, num funis firmus eſſet, num etiam ipſe homo ponderoſus eſſet, inuentus eſt non modo ipſe, qui cecidit, leuior, verum etiam funis ipſe firmior. Hæc Surius. E conuerſo ſi Euchariſtiæ irreuerentia habeatur, affert mortem vel vno momento etiam violentā: nam in Traiecto ſuperiori cum in ponte multi choreas ducerent, interimque ad ægrotum Euchariſtia in viaticum deferretur, nec illi choreas intermitterent, ducenti in Moſam fluuium demerſi ſunt,

ponte tum diuino miraculo cadēte, cum iam Sacerdos cum Eucharistia præterijsset, vnus tantum ex ijs saluus fuit: haud dubie futuri salui omnes, si Eucharistiam venerabundi fuissent secuti. Hæc Naucl. Gen.43.in fin. anno Domini 1278. Kr. Metrop. lib.8.cap.39. Sed & anno 1218. ob vnius pugilis habitam Eucharistiæ irreuerentiam tota Phrisia æstu maris demersa est, perijsseque memorantur centum, & eo amplius hominum millia. Naucl. gener. 41. sub finem Trithem. chron. Hirsaug.

E Q. O felix germen frumentum, cuius speciem dignetur Deus subire, consecrato in altari pane, suamq; substantiã, corpus, sanguinem, animam cum diuinitate abdere sub specie illa, vt prosit non modo in cibum, verum etiam aduersus humanos casus, & hoc, & alio sæculo in salutē. Legi etiam cæcitatem cibum hunc propulisse: nam mulier quædam apud Thebas in Romania cæca, dum Missa celebraretur, in elatione corporis Christi oculos præ desiderio aperiens ob summam deuotionem digna habita est, quæ hostiam tum videret: quam cum deuotissime adorasset, exclamassetque gratias agens Deo, & beato Francisco, omnibus, qui aderant, exultationi, ac lætitiæ summæ fuit, peractoq; diuino sacrificio, mirum in modũ ipsa hilaris, & exultans iterabat frequentissime Deo, ac beato Francisco gratias, non ob id tantum, quod videndi vis oculis fuisset restituta, sed quod ijs oculis sacrosanctam Eucharistiam spectare digna facta fuisset: Sanctus Bonauentura in vita S. Francisci cap. 15. Fierent autem mea quidem sententia quotidie hæc miracula, si quotidie expediret: non enim semper expedit, sicut Beatus Petrus docuit, cum Petronillam filiam non reddidit incolumem, qui vel vmbra sola reliquos curabat ægrotos: sicut & beatus Maiolus cæcus ipse permanens cæcis vim videndi diuina ope conferebat.

T H. Sese tamen aliquando Dominus in Eucharistia contemni à perfidis patitur, vt inde perspicuum fiat, non frumenti esse, panisque substantiam, sed diuinam: ita enim ad fidem sæpe Iudæi pertracti sunt, qui tantam rem iniuria se afficere posse putarent. Salutis enim anno ducētesimo nonagesimo supra mille in Parisiorũ vrbe quidam Iudæus per inopem mulierculam, cui vestem, quã ab eo oppignoratam habebat, se gratis restituturum promiserat, Christianã hostiam in Paschate assecutus, cum accenso igne in sartagine vellet assare, vt prospexit eam non mutare formam, nec colorem, gladio eam pupugit, ex qua confestim sanguis manauit: re autem detecta, superuenientibus Christianis, hostia in loco ei dicato restituta, Iudæi domus in templum conuersa est, quæ etiam nunc Saluatoris bullientis nomine compellatur: vbi hostia, gladiusq; etiam nunc ostenduntur. Hæc Fulgos. lib. 1. Sed & alia multa occurrũt nõ modo recētiora,

tiora, sed & vetustiora, nempe Diui Ioannis Chrysostomi tēpore, vt tradidit Sozomenus hist. lib. 8. c. 5. ac post eū Nicephorus lib. 13. c. 7. his verbis. Vir quidā Macedonij hæretici morbo laborans vxorem eadem contagione infectam habebat: hic cum aliquando in magnū Chrysostomum incidisset, quomodo de Deo sentiendum sit differentem, statim priore opinione relicta, mutatus dicta illius laudauit, coniugemque itidem, vt & ipsa sentētiam mutaret, cogere instituit: vbi vero ex illa cōsuetudine, & colloquijs quotidianis familiarium muliercularum pendens admonitionem eius non suscepit, & maritus re sæpius tentata nihil effecit, postremo ei id denuntiauit, nisi communem, atque eandem secum de Deo obtineret opinionem, minime eam secum habitare passurum esse: mulier postquam id per simulationem annuit; ex ancillis, quam fidam esse credebat, vni, quid factura esset, credidit, vt per fraudem virum falleret: & sacrorum mysteriorum tempore accedens illa demum, sicut mos erat, (qui sacris instituti sunt, quid dicam intelligunt) accepit, atque id retinens perinde ac orationi vacatura, se inclinata summisit, mysteriumque sacrosanctum occuluit, & quæ ei assistebat ancilla pro eo panem communem domo allatum obtulit, quem illa ori admouens in lapidis naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit. Re autem Ioanni detecta, veniaque delicti petita, deinceps in eadem cum marito opinione perdurauit: lapis ille ad fidem miraculi eius faciendam longo tempore inter Ecclesiæ donaria asseruatus spectatoribus miraculo fuit. Hæc Nicephorus.

EQ. Sunt & alia nostro sæculo æque commemoranda de Eucharistia miracula, quādoquidem ex ea sanguis pugione manauit: anno enim Domini 1510. Februario mense Paulus Form Marchiæ Brandeburgensis villa Rnoblech nocte in Ecclesia furatus inauratam arculam venditurus Iudæum adijt, qui non solum eam, verum etiam contentam in illa Eucharistiam expetēs paruo emit pretio: discedente Paulo, Iudæus crebris pugionis ictibus sacram hostiam confodere nitebatur, quæ tantum in tres deducta partes sanguineo per horas humore madere cœpit: territus Iudæus particulam panno inuolutam mensem vnum apud se retinet; quam rursum pugione conficiens cum sanguinis guttulas dimanare conspiceret, consternatus, ne prodatur, particulam absumere nititur, sed non valet; mittit in aquam, illa vero enatat; in ignem proijcit, nihil is hostiæ nocet; ad extremum sub Paschate coctis azymis panibus pani particulam immixtam in clibanum mittit, resplenduit miro modo clibanus, alioqui obscurus, massulaque illa in Iudæi faciem insiluit: re igitur comperta quæstione, Paulus Form candentibus discer-

ptus ferris in cinerem tandem redigitur, de Iudæo quoque igne supplicium sumptum est. Hæc à Surio comment. anno Domini 1510.

TH. Adijciam & ego aliud persimile, ac longe recentius ex eodem Surio comm. anno Domini 1556. In Poloniæ regno Dorothea vilis femina in oppidulo Sacchazzeto cum Iudæo famularetur, ab eo præmijs sollicitata, vt ad se Eucharistiam, quam die Paschatis sumptura erat, asseruatam deferret, sceleratissima mulier præstitit: ille igitur accitis alijs Iudæis, pugionibus, & cultris eam hostiam confodiunt: at ecce repente ab ipsa Eucharistia multus emanat cruor, quem perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicem transfundunt. Re comperta, omnes sceleris complices cõbusti sunt, Rexque ipse, accepto hoc miraculo, in Ecclesiæ Catholicæ communione retinenda valde confirmatus est. Hæc ex illo. Quantus autem hominũ numerus fuerit his miraculis in fide confirmatus, quot ad fidem Catholicam peruenerint, quis digne explicabit? nũquam enim frustra tanta patrantur miracula, sed cum Eucharistia sit symbolum totius Christianæ vnitatis, pignus futuræ gloriæ, spiritualis omnium animarũ cibus, antidotum liberans à culpis, inuisibilis gratiæ forma visibilis, animarũ vita, perpetua mentiũ sanitas, esca Angelorum, summumque mysterium; æquum est, vt ex ea maiora eluceant miracula, quam à reliquis rebus omnibus. Sed de tanta re numquam satis, nunc ad alias herbas paucas, quæ supersunt.

EQ. Videntur exteræ regiones ferre herbas maioris miraculi, quam ferat Europa: nam apud Æthiopes sole perustos, ne gens siti forte deficiat, aut præ siti aquæ forte fiat bibatior, atque sese ingurgitet, lotum herba, quam alias commemorauimus, comperta est, cuius radicem qui in cibum sumpserint, numquam bibunt, lotophagique dicuntur, vt Strabo tradit lib. 3. & lib. 17. Egebant hac herba Anacoretæ, qui vastas, & arentes solitudines incolebant, cum sine potu vitam transigere expeterent: ijs ideo alio ordine diuino affuit gratia, etenim mirandum in modum ab herbis reliquis potum hauserunt rore humectatis: in vasta enim solitudine Scithi nuncupata septem Anacoretæ nil vmquam biberunt præter rorem, qui mane herbis superfusus reperiebatur, vt cõtinetur libro de vitis SS. Patrũ p.2.cap.188.& alias diximus. Fuerant autẽ Anacoretarum nomina Petrus, Stephanus, Ioannes, Georgius, Theodorus, Felix, Laurus, qui post huius rigidissimæ vitæ miraculum etiam à Saracenorum furore martyrij coronas consecuti sunt, vt ita plus sanguinis effuderint, quam aqua fuerit, quam illo eremiticæ vitæ toto tempore bibissent.

TH. Id certe verum est, vt exteris regionibus maiora eluceãt

herba-

herbarum miracula : nam vbi in Europa de Ruta id vnquam memoratū, quod de bello Iudaico meminit Ioseph, & ex illo Zonaras? In Castallo enim Macherunte in ipsa regia Ruta fuit miræ magnitudinis, nulla ficu vel altitudine, vel crassitudine inferior, quæ ab Herodis durasse temporibus ferebatur, & longissimo forsan deinceps tempore mansisset, nisi à Iudæis, qui locum illum occuparant, excisa fuisset. Quæ res singulari quadam admiratione recolenda est, vt herbarum caudices arborum stipitibus comparentur altitudine, crassitudineq. cum herbarum caudices cum ramusculis omnibus arescant quotannis, cum arborum tantummodo folia, non rami arescere videantur. Malua tamen, cum herba sit, hac re est quoq; ipsa mirabilis etiã in Italia, vbi passim Romæ, Neapoli, atque alijs prouincijs crescit in arborem, etiam vsque pedes 10. Quin & Fœniculum, Pastinacam, Cardos, ad duodecim crevisse cubita, crassitudine ad palmos quatuor testatur Strabo lib. 17. Asparagos quoque creuisse in altitudinem arundinum Indicarum, ad eandemque crassitiem Strabo eodem libro recolit, fieriq. hæc iuxta Nilum non longe à Maurisijs: atque ita ludere possumus velut adagio, vna Asparago iuxta Nilum plures conuiuas recipi posse, cum in Europa nonnisi vnum conuiuam centenis Asparagis excipiamus.

EQ. Et ipsæ Fabæ in Aegyptio solo non procul ab Alexandria in arborem fere surgunt, nam sub vna conuiuantur: tametsi nostris conueniant, illarum tamen foliorum tanta amplitudo est, atque durities, vt cum suapte natura concauæ sint, poculi ministerium nullo prorsus adhibito artificio catinorum, atque parop sidum vicem reddant, quin in ipsa vrbe Alexandria ad ipsos hos vsus illa folia publice venditantur. Strabo lib. 17. Atque ita fit, vt Faba vna tegumentum, vmbraculumque multis conuiuis præbeat, pocula, paropsides, simul quoque etiam esculenta, panem scilicet, & obsonium: & quod vtilius est, etiam plurimos durare solet annos is fructus: Pyrrhi enim Regis ætate quodam specu Ambraciæ vsque ad Pyraticum Pompeij Magni bellum durasse annos circiter centum viginti faba comperta est. Plin. lib. 18. cap. 30.

PH. Inest quoque Fabæ suum malum, quod miremur, siliquæ enim Fabarum, si ad radices arborum ponantur, quæ nuper sint plantatæ (vt Theophrastus libro de causis naturalibus scripsit) plantæ ipsæ exsiccantur: quin etiam gallinæ domesticæ, quæ eis assidue vescantur, efficiuntur steriles, quod etiam mulieribus accidere tradidit Clemens Alex. strom. lib. 3.

EQ. Sed quid ad nos de Fabis? de Peponibus mallem audire, aut quod verius est, videre quæ tradunt ij, qui orbem nouum per-

lustrarunt: in Hispaniola enim Insula in tantam amplitudinem in-augentur, vt singuli homines vnico se sentiant nimis onustos, vix que humeris vnicum ferant. Ouet.summ. Ind. cap. 81. Et quod iucundius est, toto ibi anno semper maturescunt, semperque sapidi, & ad vescendum grati. Idem Ouet. & in histor.lib.11. cap.1.

PH. Sane de Peponibus iucundius est agere, quam de Rapis; in ipsis tamen quoque sua sunt indita miracula: testatur enim Plinius, vidisse se vnicam librarum quadraginta: sed ipsa etiam miraculo finem fecit libr.18. cap. 13. Tubera quoque crescunt in plurimam amplitudinem, sed id non mirabimur, at nummum intra Tuber esse repertum, hoc fuerit admirandum, si vndiq; integrū sit Tuber. Lartio enim Licinio Prætorio viro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus (inquit Plinius) accidisse mordenti Tuber, vt deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret, quo manifestum est terræ naturam in se globari, quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt. Hæc ille lib. 19. c.2.

TH. Sed claudamus orationem ab herba semper viua: ipsa enim sola semper viuit, nullo vmquam frigore, vel feruore læditur, nulla ariditate vincitur, nulla humectatione superatur semper eadem, eodem semper virore, nec loci angustia constringitur, nec diuisa minuitur, nec auulsa commoritur, ipsa in se radices humentes seruat, vbilibet vel aridissimo loco radices figit, augetur, dilatatur siue in opaco sit, siue in aprico: vere, congrueque hoc digna nomine semper viua, refertque industrium, fortemque hominem simul, & sapientem: nam ex poetico carmine

Omne solum forti patria est.

Immo vt equidem censeo, viro bono persimilis herba est, quem illis verbis caritate feruentem indicat Paulus, cum dicit: Quis nos separabit à caritate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? certus sum quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque creatura aliqua poterit nos separare à caritate Christi. Ro. 8.

EQ. Sunt & Flagra nobis colligenda, sed vereri possumus ea forte venenatis serpentibus infecta: id enim persæpe accidit, sunt certe suauia, si absit periculum.

PH. Etiam intacta serpentibus possunt ipsa Flagra venenum esse: Melchior enim Episcopus Zuerinensis cum toxicum infelix inter epulas ebibisset, ad refrigerium æstuantis stomachi Flagra adhibuit: mirum, ob illa adeo in immensum aluus intumuit, vt medius crepuerit: hoc enim cibi genus vim veneni adauget. Kr. Van. lib. 9. cap. 9.

EQ. Her-

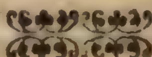
EQ. Herbis fiunt eximia chryſtallina vaſa,quæ aurea ſuperare videntur;herbis ferrum ſolidatur;herbis ſal conficitur: nam ex portulaca non procul à Mirandula id accidit.

TH. Et herbæ ignem ſuperant, ſi ita culpa exegerit. Olera enim furto ſublata in hortulo Copretis ſancti viri, cum Ethnicus ille fur coquenda ad ignem exhibuiſſet,neq; magno, neque plurium horarum igne concoqui vllo modò potuerunt: quamobrem obſtupefactus fur Ethnicus, Chriſtianam fidem ſubijt, vt ita furtum ad conuerſionem profuerit: profuit tamen longe magis ignis contumacia, qui aut ſe vinci ab oleribus voluit,aut vim ſuam cohibere, vt ad frugem virum malum perduceret.Contra euenit beato illi viro, cuius in Metallis meminimus, cuius olera vaſe ligneo abſque igne ad ſolē expoſito & feruebant,& rite concoquebantur: vt enim culpæ, ſceleraque vim rebus omnibus ſæpe adimunt, ita egregia fides, & opera vim rebus omnibus addunt: nullum de cælo metuunt periculum viri probi: ſata enim etſi tempeſtate conculcentur, etiam renaſcentur, ſi ita expediat: Vitaliano enim Pontifice ignis maximo omnium terrore dies decem è cælo emicuit; incubuere mox imbres vſque àdeo ſæui, & ita horrenda, frequentiaque fulmina, vt homines iuxta, ac pecora de cælo tacta viderentur: quare eo anno tanta leguminum copia ſucceſſit,vt legi omnino nequiuerit: quæ autem neglecta fuerant, vltro renata ad maturitatem peruenere. Bonfin. dec. 1. lib.8. Quin quandoque cum igni ita conueniunt herbæ, vt ad terrendum hominem conſpiraſſe videantur. Scribit enim Diuus Thomas quandam herbam compertam eſſe, cuius fumigatione trabes ipſæ ſerpentum formas humanis oculis habere videantur: refert Sil. de ſtrigim. libro ſecundo, cap. 8. puncto primo.

PLANTAE COLLOQVIVM

VIGESIMVM PRIMVM.

EQVES. AXIMVM æstum hodie futurum subindicat illa tanta, quæ hinc conspicitur, maritimorũ fluctuũ quies: quamobrẽ, si libet, in lucũ ęgregie consitum nos conferamus, domusq; enim ibi opacissima est: nam etsi in arduo, & nemoroso colle sita videatur, ascensus tamen lenis fuerit: cincta est perpetuis vmbraculis ad amœnissimasq; ambulationes: nam frondosarum arborum rami ea serio inflectuntur, & fornicibus connectuntur, vt in quauis feruentissima die, meridianisque solibus æstus non sentiatur; & quod opacitatis gratiam implet, saluberrimis etiam fontibus passim diductis irrigatur.

PH. Tametsi verendum, ne ex nimia opacitate frigus nos lædat (nusquam enim obuerberant radij solis, vnde vapor terrestris, aqueusque attenuetur) attamen cum nobis suggerat philosophandi argumentum, parui momenti habendum est nobis, quantumuis frigus nos vna æstiua die circumambiat.

EQ. Ego ob hanc causam extruendum studui non paruo labore, atque artificio lucum hunc: atque ad id me excitauit Iouius historiarum libro decimo octauo, cum de Abissinorum Patriarcha conscriberet: nam illum in persimili colle habitare cum suo Senatu tradit: atque huiusmodi vmbratilis otij voluptatibus vitæ duritiem Sacerdotali lege impositam facile sustinere: ita ego, quoad licuit, luci, vmbraculorumque structuram sum imitatus.

PH. Non

PH. Non parua est silua hæc, quæ tantum collem vestiat,& circumambiat.

EQ. Est sane, sed æstiuis ardoribus vitandis etiam amplior mihi quærenda est, aucupio, & venationi sufficiens. Non enim omnes, qui huc ex vrbe veniunt, Philosophi, ac Theologi sunt: adueniunt enim persæpe equites insignes, quorum tantum aucupij, venationisque studium est, vt diem absumant, quamobrem Arduenna, aut Hercinia illis opus esset silua.

TH. Non tam venari illud est, quam laboriose errare,& vitam etiam quandoque in discrimen trahere, tum ob feras, tum ob inuia loca, vti contingit in Arduenna silua totius Galliæ maxima, quam millibus passuum amplius quingentis in longitudinem patere tradit Cæsar Comment. lib. 6.

EQ. Nihil propemodum videbitur Arduenna, si Herciniæ siluæ conferatur Germaniæ, cuius latitudinem nouem dierum, longitudinem vltra dies 60. quin neminem eius initium, atque exitum simul nouisse scribit idem Cæsar eodem libro 6. Vnde sæpe contigit in eis errasse etiam summos Principes, non sine vitæ discrimine, qui dum feras se venari existimarunt, pro voluptate dolorem sunt consequuti.

TH. Ad voluptatem enim magis animi, quam corporis instituta venatio est: sed si etiam corporis, vt exerceatur, quo magis ad animi virtutem capescendam fiant sensus idonei, laudanda est.

PH. Ego venationi per siluas aliquando etiam incumberem, si id contingeret, quod tradit Clemens Alex. strom. lib. 6. Nam in quibusdam Britanniæ siluis tradit, cum mouentur folia, per repentinum, & densum spiritus impetum edi sonum, auium cantui persimilem, atque illud mihi oblectamentum videtur in siluis esse quærendum: hoc enim etiam philosophari dici posset: nam vel ipsa eius rei inuestigata causa præbet oblectamentum: ventus enim lenis, qui irruit in siluas, permeat varias arbores, repercussusque varijs modis frangitur ramis, folijs, atque alijs eiusmodi obsistentibus: cum igitur erumpat velut a scissuris, ac foraminibus, lenem illum sonitum, sibilumque edit, velut cantilenam imitantem, vt colligere licet ex sententia Senecæ Natur. lib. 2. cap. 28. & alias quoque diximus.

EQ. In venatione (nisi ab ea à diuinis, publicisque, ad quas tenemur, rebus nos diuertamur) culpam abesse putarim: nam otium, torporque vitantur.

TH. Sanctus Hieronymus aliter sentire videtur, sic enim ille in Psal. 90. Esau venator erat, quia peccator erat: & penitus non

inuenimus in scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem.

EQ. Attamen sanctum Eustachium legimus fuisse venatorem: de illo enim & Damascenus lib. 3. de imaginibus egregie loquitur, vt videas ex siluæ, & venationis occasione hominem ad sanctitatem euocatum, accedente diuino miraculo. At Metaphrastes 20. Septembris id sic habet: Eustachius, seu Placidas, quando ei à bello in hostes gerendo dabatur requies, oblectabatur venatione, quæ est belli meditatio: porro autem cum ei aliquando egresso ad venandum renuntiasset explorator, ceruos in armentum non procul pasci, Placidas quidem (vt mos est) disponebat eos, qui secum venabantur, & ordinabat venationem: interim autem, dum occupati essent, qui cum eo erant, in dumis apparens quidam ceruus ingentis magnitudinis, & cursu alios anteuertens, illius ad se conuertit oculos, & tamquam insignis quidam hostis prouocabat illum, vt secum confligeret: atque eorum quidem, qui cum eo venabantur, alios, sicut ordinauerat, ita armentum ceruorum persequi siuit, ipse autem cum paucis, laxatis frenis, vehementer illum magnum persequebatur: deinde alijs iam defessis, solus ipse post eum currebat, cum nec equus esset defessus, nec retardatus esset eius impetus, donec ceruus, cum eum vidisset solum relictum ab alijs, in verticem montis, & præruptam petram, quod quidem cerui naturam superat, insiliens, & pedes repressit à cursu, & venatorem à persecutione: hoc autem erat, non venatorem esse prædæ propinquum, sed ipsum cerui captum ab eo, quem persequebatur. Nam cum Placidas consideraret, quanam via posset petram conscendere, & à tanta præda non excidere, capitur ipse potius à diuina, & magna sapientia: nam supra caput cerui, qui apparuit, & ex vero eius cornu, salutaris crucis erat signata figura, colore admodum splendido, & luminoso, in ipsa autē ille, qui carne fuit pro nobis passus, tamquam in tabula formatus erat in aere: ex illo autem spectaculo vox quædam audiebatur dicens: Placida, quid me persequeris? & quæ sequuntur: nam & Christi fidem suscepit, Eustachij nomine sumpto, & egregius postea Martyr effectus, vt vel sic gaudere licuerit ei aliquando fuisse venatorem; quando ex venatione & salutis, & gloriæ occasio aliquando per Dei gratiam ei fuerit oblata, quæ etiam Niceph. affirmat li.3.c.29.

TH. Hoc argumentum de venatione Eustachij animaduerterunt etiam ij, qui sacros canones interpretati sunt dist. 86. in c. Esau. Verum venatorem eum fuisse attestantur, dum peccator esset, at vbi fidem agnouerat, & se Christo iunxerat, à venatione prorsus abstinuit, vt Deo seruiret. Verum si à diuinis nihil dimoueatur, qui venatur, venatoris nomen non acquirit, quasi artificis

vena-

venatur quidem, sed venator dici non debet: non enim quisquis venatur, statim venator est.

EQ. Probe mihi hoc persuadetur: nam & in venatione Principibus diuina quædam contigerunt commemoranda, dum laxandi animi causa venarentur, cum tamen venatores neque essent, neq. dicerentur: libet adferre, quæ habet Nauclerus generat. 35. qui Hērici III. Imperatoris ad imperium prouectionem ex venatione promanasse scribit. Sic enim ille. Fertur quod Luitpoldus Comes de Rasù pacis violator vitæ suæ timens Imperatorem Corradum 2. fugitans cum vxore prægnante, venit in siluam, quæ nigra dicitur, latitansque in tugurio cuiusdam pauperis clam se cum vxore abscondit. Contigit tum, quod Imperator, dum feras insequitur, illuc casu fortuito ad tugurium diuertisset: aberat autem Comes Luitpoldus, eaq. nocte vxor eius masculum peperit, quo vagiente vox audita est. O Imperator, infans iste erit ibi gener, & hæres. Territus Imperator, mane facto, famulis duobus præcepit, vt infantem occiderent, iam à patre, & matre metu derelictum: famuli misericordia moti, puerum subtus arborem abscondunt, & cor leporis pro corde pueri adducunt. Dux Sueuiæ Hermannus præteriens, etiam venationis causa puerum reperit, atque recollegit, tandem in filium adoptauit. Longo post tempore Imperator (is erat Corradus 2.) videns adolescentem hunc compositum, rogat Ducem, vt sibi eum traderet moribus imbuendū: quo facto, incidit aliquando Imperatori commemoratio ex coniecturis varijs puerum hunc esse, quem mādauerat occidi, & volens fata illudere, litteras adolescenti tradidit Reginæ deferendas huiusmodi tenoris. Si tibi vita propria curæ est, mox receptis litteris, clam facias portitorem occidi. Arripuit iter adolescens nihil mali suspicatus, Spiram celerius venit, & ad Decanum maioris Ecclesiæ diuertit: dormiente eo, Decanus curiositate ductus litteras aperuit, & abhorrens à tanto facinore, pro verbo, occidi facias, scripsit, filiam nostram vxorem tradas, quod & Imperatrix fecisse fertur. Ad hæc audita stupens Imperator, singulaque reuoluens didicit à Duce Hermanno adolescentem hunc filium esse de Rasù, & serie rerum audita, placatus generum post se Imperatorem designauit. Ita Vincentius Gallus, Gotfridus Viterbiensis, Martinus, Hermannus & nonnulli alij scriptis tradunt: hactenus Nauclerus. Ex quibus venatio tantarum rerum occasio fuisse comperta est; sed ob hæc venationi non est adeo indulgendum, nam & aduersa quoque contingunt. Grimoaldus enim Longobardorū Rex, cum arcu columbam petit, aperta lacerti vena recēter à medicis curata, tantum fudit sanguinis, vt etiam fuerit exanimatus, id tradit Fulgos. libro no-

no, sicut & Ioannes Maurus Imperator Constantinopolitanus aprū arcu interempturus sagitta venenata vulnerauit suam ipsius manum, vnde intra paucos dies occubuit, eodem Fulgoso teste.

PH. Alij sunt etiam commemorandi: nam Astulfus Longobardorum Rex ab apro in venatione ipse interfectus est. Falco etiam Gallus Hierosolymorum Rex leporem insequens equo labitur, & exanimatur, vt eodem lib. 9. Fulgosus tradit, & Petr. Hispal. in vita Corradi 3.

TH. Basilius etiam Macedo Imperij anno 20. à ceruo percussus in venatione moritur, vti habet Baptista Egnatius lib. 2. Sed & Ludouicus Bauarus Imperator venando, & concitatius equitando apoplexia correptus expirauit: nam à cibo cum veneni suspicione angeretur, putauit venatione, atque agitatione periculo se occursurum, at contra euenit: nam vrsum insequens apoplexia est correptus, & equo lapsus expirauit. Krant. Saxon. lib. 9. cap. 21. vt memorat Petr. Hispal. in ipso Ludouico. Quamobrem si conferantur infortunia secundis rebus, quæ in venatione acciderunt, superat infortuniorum numerus. Ideo sobrie, cauteque, atque ad animi relaxationem equitibus modeste exercendā, non ad assiduā quandam quasi artem. At de venationibus, & siluis satis.

EQ. Nondum satis, si vt de terrestribus, ita quoque & de maritimis siluis agere velimus, non vt nos irrideat Plautus, quasi in mari velimus apros venari, aut nos irrideat Venusinus suo carmine dicens: Delphinum siluis appingit fluctibus aprum. Verumtamen etiam in mari siluas reperiri apertissimum est, & in eis pisces, atque etiam haud dubie Delphinos, vt sic & inter siluas Delphinos liceat appingere: Plinius enim lib. 13. cap. 25. tradit in rubro mari dēsissimas esse siluas, easq; vti in terris propagari, lauros videlicet, oliuasq; baccas quoque fructificare: vt & veræ siluæ cognoscantur, etiam in eodem mari inter siluas fungos nasci, qui postea sole tacti durescunt in lapides: & nequis putaret arbores huiusmodi paruas esse, adijcit, eas ab imo mari assurgere in altum, multaque proceritate propagari, atque perpetuo seruare folia. Hæc ibi Plinius.

PH. Non est hoc incredibile: nam & ij, qui nouum orbem perlustrarunt, tradunt maritimam oram Cubæ refertissimam esse arboribus Mangli: eæ enim radices in mari mittunt, salsissimisque vndis quo magis immersæ sunt, eo magis adolescunt, semperque virent, excrescuntque in immensam proceritatem supra maris superficiem. Ouet. hist. lib. 20. circa calcem libri. Quin idem tradit lib. 9. adeo huiusmodi arbores ramosas esse, vt à summo stipite flectantur, & adusque in terram propagari, efficereque opus egregium, quasi concameratum, quod nulla arte fieri posset; quæ etiam

narrat

narrat Petr. Martyr esse in portu Canaì nouæ Hispaniæ.

TH. In mari arbores adolescere, miracula quoq; habere passim legimus. Plin. enim lib. 13. cap. 25. tradit arbores quasdam in Indico mari succrescere, quarum frondes sub aqua virides sint, at extra sole tactæ vertuntur in salem, idque experimento didicisse Alexandri Magni milites prodit ibi Plinius, quod & alias occasione alia diximus.

PH. Admiranda illa est arboris natura, quam explorarunt ijdem Alexandri milites eodem Indico mari, arbusculas videlicet reperere colore bubuli cornus ramosas, & cacuminibus rubentes, quæ cum tractarentur, vitri modo fragiles erant, in igne autē vt ferrum inardescebant, vbi forent restinctæ, pristino colori reddebantur. Hæc Plin. lib. 13. cap. 25. quod alias quoque diximus.

EQ. Et aliud arbusti genus admirandum est in mari: scribit enim Iuba circa Troglodytarum Insulas fruticem in alto esse Corallio similem, sine folijs, mutato colore in nigrum, durescere, cum cadat, frangi. Plin. lib. 13. cap. 25. cui ligno accedunt, quæ in noui orbis littoribus comperta sunt ligna, intra mare excisa tanta duritie esse, vt ossea videantur, colore nigerrima, lapideo cortice, quæ admota igni numquam aliter ardere potuisse memorant, quam piscium abdomine addito. Ouet. hist. lib. 20. cap. 11. Rursum aliud ligni genus est, quod certe probe accenditur, elucetque plurimum, sed accensum extingui non potest, priusquam totum absumatur. Petr. Hisp. p. 5. cap. 26.

TH. Iure igitur admiratur sanctus Basilius myricam reperiri non solum siluestrem, sed etiam aquatilem: & quia geminæ vitæ est, vt scilicet mari viuat, & terra iuxta solitudines, significari docet hoc arbusculo malignos homines, & in vtramque partem mores ambiguos habentes: propterea huic myricæ huiusmodi homines comparat Hieremias cap. 17. & 48. cum dicit: Et erit quasi myrice in deserto. Hæc ex S. Basilio in exem. hom. 5. vt sic mysterij plena res esse videatur, quum in mari arbores reperiantur.

PH. Quod est commemorandum, non solum ex myrice, verum & ab omnibus arboribus, quæ simul terra, ac mari coalescunt, vt hominum illorum mores significentur, qui in vtramq; partem claudicant, sicut Propheta Helias clamitat 3. Reg. cap. 18. cum dicit: Vsquequo claudicatis in duas partes? Sic sane ijs res hæc conferri potest, qui in rebus publicis ita se gerunt, vt se cum seditiosis, & cū pijs componāt; & vbi res prosit, ibi se locent vespertilionum more cum auibus, & cum quadrupedibus vitam degentes: sed ad alias aquatiles arbores transeamus.

EQ. Commemoratione mihi digna videtur arbor illa Euphra

tis fluuij, cui nomen est Lotos, interdiu terrestribus, aut aereis animalibus comparatur, noctu piscibus. Est enim in Euphrate arbor hæc Lotos huius proprietatis, vt vespere cum flore mergatur vsq; in medias noctes, totaque abeat in altum, vt ne demissa quidem manu possit inueniri: vertitur deinde, paulatimque submergitur, & ad exortum solis emergit extra aquam, ac florem patefacit, atque etiamnum exurgit, vt plane ab aqua absit alte, Plin. lib. 13. cap. 18.

PH. Commemorabilis æque est illa arbor, quæ circa Tylem maris rubri Insulam nascitur: in illo enim tractu arbor est foliosior, roseique floris, quem noctu comprimens aperire incipit solis exortu, meridie expandit, incolæ dormire eam dicunt. Plin. lib. 12. cap. 11.

EQ. Eiusdem maris Insulæ Tylos tractu frutex est baculis tantum idoneæ crassitudinis, varius tigrium maculis ponderosus, & cum in spissiora deciderit, vitri modo fragilis est. Plin. lib. 16. cap. 41.

TH. Nec videtur prætermittendum, arbores etiam per mare vagari virentes erectas radicibus adhuc suis innixas, quod alias occasione alia diximus. Plin. lib. 16. cap. 1. sic habet: Altissimæ haud procul à Cauchis Aquilonaris cæli incolis, circa duos præcipue lacus, littora ipsa obtinent quercus maxima auiditate nascendi, suffossæque fluctibus, aut propulsæ flatibus vastas complexu radicum Insulas secum auferunt, atque ita libratæ stantes nauigant, ingentiúm ramorum armamentis, sæpe territis classibus nostris, cum velut industria fluctibus agerentur in proras stantium noctu, inopesque remedij illæ prælium nauale aduersus arbores intrent.

EQ. Est hoc plane omni sæculo memorandum, quandoquidem absque pugna ea vicisset classis, quæ & milite carebat, & armis, sola arborum amplitudine fulta. Verum hactenus de aquatilibus arboribus: admiror tamen adeo ingentes in Septemtrione frigido cælo arbores adolescere: nam in Germania compertas arbores, quæ solæ excauatæ faciant cymbam multorum hominum capacem, tradit Plin. lib. 16. cap. 40. Germaniæ (inquit) prædones singulis arboribus cauatis nauigant, quarum quædam & triginta homines ferunt.

PH. Non est hoc incredibile, in tanta temporum vetustate, qua siluæ ibi non exciduntur, sed sua diuturnitate humido solo luxuriantur in quamlibet amplitudinem propagatæ: quodque alibi summa caloris vis breui tempore efficit, illud in Septemtrione efficere potest diuturnitas: proceritas igitur arborum longe frequentior sub cælo feruido. In Hercinia igitur silua roborum vasti-

vastitas tanta ex antiquitate est, vt attollantur colles occursantiũ inter se radicum repercussu, aut vbi secuta tellus non sit, arcus ad ramos vsque, & ipsos inter se rixãtes curuari portarum patentium modo, vt turmas equitum transmittant. Plinius libro decimo capite secundo. Sed & apud Nigritas (vulgo Gambræ regnum nuncupatur) visæ arbores proceritatis tantæ, vt ad dimensionem passuum 20. longitudine extendantur, at trunci crassitie ambitu ipso capiat pedes quadraginta circiter, vti se vidisse testatur Aloysius Cadamustius: atque ita sit coniecturâ, patuisse quaquauersus eius arboris stipitem recta dimensione planum ad pedes quindecim, totius enim ambitus circularis superficies in lineam rectam tertiam, & eo amplius partem occupat.

EQ. Non ergo fuerit incredibile, quod de noui orbis Brasiliæ arboribus tradiderunt nonnulli, crasso, latoque adeo stipite reperiri, quæ si excauentur, solidæ rates ex vnica arbore fiant, capiantque etiam quadraginta homines, vti narrat Antonius Pigafeta.

TH. Non hoc tantum Brasiliæ arborum proprium est, quandoquidem etiam apud orientales Indos, nempe in ditione Calicutij rates passim fiunt ex singulis arboribus excauatis, in longitudinem etiam passuum tredecim, malus, remique earum ex arundinibus fiunt. Ludouic. Barth. de rebus Indicis libro secundo, capite 11.

EQ. Ita fiet, vt fides etiam adhiberi possit ijs, quæ traduntur de arboribus, quæ iuxta fluuium Maragnon omnium maximum noui orbis enascuntur. Ferunt enim eas (in terra Paria præcipue) tanti esse arbores ambitus, vt sex homines amplexibus nequeant ambire; atque ita pateat, earum ambitum excedere palmos triginta, vti scribit Petr. Mart.

TH. Excedunt hanc dimensionem arbores eiusdem noui orbis in Insula Ceiba, quas nec quatuordecim viri protensis brachijs valeant circumambire. Ouetanus hist. libro 9. cap. 11. & Petr. Hisp. p. 5. cap. 22.

PH. Erunt igitur eæ præcipue nauigijs faciendis percommodæ, sic enim patere possunt rates ad palmos propemodum viginti (cum pleræque ad duodecim patentes fiant) At ob proceritatem arborum adeo insignem maximis, perennibusque fluminibus transmittendis pontium loco à ripa in ripam superstatuuntur. Ouetan. summ. cap. 79.

EQ. Nec hoc est à fide alienũ, quum adeo in India excrescant in altum, vt nec sagittis transiaci possint. Solin. cap. 53. & Plin. lib. 7. cap. 2. Propterea quod Ouetanus tradit arboris radices è terra adeo

ra adeo excreuisse, vt sub curuatura earum currus permearet. Plinio conuenire videtur lib. 10. cap. 2. Ita ille summ. cap. 79.

PH. In Arabia morum adolescere ad cubita quinquaginta, Iuba tradidit, vt testatur Plin. lib. 15. cap. 24. sed non adeo res est hæc insignis, vti ea, quam narrat Plin. lib. 16. cap. 40. Amplissima (inquit) arborum ad hoc æui existimatur Romæ visa, quam propter miraculum Tyberius Cæsar in ponte Naumachiario exposuerat, durauitque ad Neronis Principis amphitheatrum. Fuit autem trabs è larice longa pedes cxx. bipedali crassitudine æqualis, quo intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo fastigium ad cacumen æstimantibus. Et mox: Abies admirationis præcipuæ fuit in naui, quæ ex Aegypto Caij Principis iussu obeliscum in Vaticano circo statutum, quatuorque truncos lapidis eiusdem ad sustinendum eum adduxit; qui naue nihil admirabilius visum in mari certum est: cxx. millia modiũ lentis pro suburra ei fuere: longitudo spatium obtinuit magna ex parte Ostiensis portus latere læuo. Arboris eius crassitudo quatuor hominum vlnas complectentium implebat. Et mox: Maxima ea in Cypro traditur ad vndeciremem Demetrij succisa centum triginta pedum, crassitudinis vero ad trium hominum complexum. Hæc ex illo summa commemoratione digna.

EQ. Apud eumdem Plinium lib. 3. cap. 32. legi, in Fortunatis Insulis compertas arbores ascendisse in tantam altitudinẽ, vt 144. pedes excederent.

TH. Dignissima omnia hæc, quæ commemorentur: at illud mihi videtur insigne, quod in arboribus ædes construantur: in ipsa enim noua Hispania inter ingentium arborum ramos palatia ædificari à proceribus commemorant: præcipue vero à Regulo Abibeiba extructum fuisse, & ipsum amplissimũ in arbore, cuius ambitum octo hominum vlnæ se complectentium non implebant, tradit Petr. Martyr Summ. inhabitasse autem vnam ex ijs ædibus plusquam ducentos familiares tradit Petr. Hisp. p. 5. cap. 26.

EQ. Ideo non abhorret à vero, quod tradit Plinius de quibusdam platanis mirum in modum in altum, latumque se effundentibus: Clara est (inquit) arbor in Lycia gelidi fontis socia amœnitate itineri apposita, domicilij modo caua, octoginta, atque vnius pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis arborũ instar, agros longis obtinens vmbris, tam digna miraculo, vt Licinius Mutianus ter Cos. & nuper prouinciæ eius Legatus prodẽdum etiam posteris putarit, epulatum intra eam se cum duodeuigesimo comite, & cubuisse in eadem. Et mox: Aliud (inquit) exemplum Caij Principis in Veliterno rure mirati vnius tabulata, laxisq; ramorum trabibus scamna patula, & in ea epulati, cum ipse pars esset vm-

ſet vmbræ 15.conuiuarum, ac miniſterij capace triclinio, quã cænam appellauit ille nidum. Hactenus ille.

TH. Sunt eæ Platani admirandæ tantam ob vaſtitatem, & humani vſus vtilitatem: verùm admirari quoque libet à foliorum incredibili amplitudine: ſingula enim folia arborum tres pedes lata, ac duodecim longa in continenti Inſulæ Hiſpaniolæ à ſe viſa tradit Ouet.hiſt.lib.8.c.1.& ſumm.c.81.

EQ. Perſimilia folia ſunt in prouincia Malabar in Cael vrbe cuiuſdam infructuoſæ arboris: ad ſex enim cubita longitudo eorum protenditur, totidemque ferè latitudo: ſed quod eſt maximè memorandum, tenuia admodum ſunt, atque telæ modo ad plicandum percommoda; nam & papyri ad ſcribendum etiam vicem præſtant, atque in pluuijs ampliſſimum, tutiſſimumque tectorum modo vmbraculum, vti tradit Nicol. de Comit. Cui accedit, quod memorant in Calicutis Regno compertam eſſe arborem, cui tantummodo ſint quatuor, aut quinque folia ramorum vice expanſa, quorum latitudo tanta eſt, vt hominem a ſole, ac pluuijs ſingula tegant, arbori nomen eſt Melapolange. Lud.Barth.Indic.lib.2.c.14.

PH. Ex ijs igitur fidem aſſequuntur ea, quæ tradit Leonius, in Africa videlicet exiſtere arborem fructiferam, cui nomen Maus, ſeu Muſa, cuius folia vnius brachij quaque verſus menſuram occupent: eſt enim hoc in fructiferis arboribus perrarum. Leonius.

EQ. Accedunt commemoranda, quæ de ficu Indica narrantur, tum ob foliorum amplitudinem, tum etiam ob admirandam caudicis naturam: Indorum pomaria (inquit Solinus) ficus habent, quarum caudices in orbem ſpatio ſexaginta paſſuum extuberantur, ramorum vmbræ ambitu bina ſtadia conſumunt, foliorum latitudo formæ Amazonicæ peltæ comparatur, pomum eximiæ ſuauitatis. Hæc Solinus.c.53.

PH. De eiſdem Plinius lib.7.c.2. tradit tantum in ſoli ſpatium propagari, vt ſub vna ficu turmæ condantur equitum: quin etiam lib.12.c.5. Alexandri (inquit) Magni victoria mirata eſt Indicas ficus, quæ ibi exilia poma habet; ipſa ſe ſemper ſerens, vaſtis diffunditur ramis: quorum pondera adeo in terram curuantur, vt annuo ſpatio infigantur, nouamque ſibi propaginem faciant circa parentem in orbes quodam opere topiario: intra ſæpé eam æſtiuant paſtores, opacam pariter, & munitam vallo arboris decora ſpecie ſubter intuenti, proculuè fornicato ambitu ſuperiores eiuſdem rami in excelſum emicant, ſiluoſa multitudine, vaſto matris corpore, vt 60. p. pleræque orbe colligant: vmbræ vero bina ſtadia operiant: foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet.

TH. Ii qui noſtro ſæculo orbem luſtrarunt, Inſula Zamal,

quæ inter eas adnumeratur, quæ latronum cognominantur, tradunt ficus Indiæ illius admirandæ quidem vastitatis esse, fructus verò oblongos ad palmi mensuram, folia autem patere ad brachij latitudinem. Ant. Pigaf. In Insula autem Paulaoan fructum eius ficus non minori longitudine esse pedali, competentisque etiam esse crassitudinis. Idem Pigaf.

E Q. Cum ficuum mentio inciderit, & de eis disseramus, libet & de Aegyptijs agere, quorum proprietates quædam commemoratione dignæ sunt: Solinus enim c.34. De arboribus (inquit) quas sola fert Aegyptus, præcipua est ficus Aegyptia, folijs moro comparanda, poma non ramis tantum gestitans, sed ex caudice; vsq; adeò fœcunditatis suæ angusta est, vt vno anno septies fructum efficiat, vnde pomum decerpseris, alterum sine mora protuberat: materia eius in aquam missa subsidit: deinde cum diu desederit, in liquorem leuior facta sustollitur, & versa vice, quod natura in alio ligni genere non recipit, fit humore sicca. In sinu quoque sancti Blasij noui orbis, à caudice ficus extuberant grandes peponum magnitudine. Ouet. summ.c.71.

P H. Eadem narrat Plin. lib.13.c.7. Ficus (inquit) Aegyptia materies proprij generis inter vtilissimas cæsa statim stagnis mergitur, hoc est eius siccari, & primò sidit, postea fluitare incipit, certoque sugit eam alienus humor, qui aliam omnem rigat. Hæc ille.

T H. Est hoc plane admirandum, humore lignum & leuius, & siccius fieri, cum reliqua ligna humore pondus acquirant: quamobrem non adeo facilè assensus fuissem, nisi id ipsum quoque sancti Doctores tradidissent, sanctus enim August. de Ciuit. Dei lib. 21. c.5. Lignum (inquit) cuiusdam ficus Aegyptiæ, non vt ligna cætera in aquis natat, sed mergitur; & quod est mirabilius, cum in imo aliquamdiu fuerit, inde ad aquæ superficiem rursus emergit, quando madefactum debuit humoris pondere prægrauari. Quibus etiam assentitur Isid. lib. 17.c.7. Illæ præterea ficus alia ratione admirandæ sunt, quod fructum per omnem annum reddant. Nam circa promontorium Comorin toto anno ficus recentes colliguntur, ac mensis apponuntur, vnoque hoc miraculo in illis ficubus contenta natura fuit, vti scribit Balthassar Nugnez ex Regno Tranacor 1548. Sicut & Aegyptia quædam alia ficus non est alio miraculo insignis, nisi quod ramis sterilescentibus, caudex emittit fructum, quasi cerulei coloris gummi, & in suauem fructum augetur, vti tradit Leonius p. 1.

E Q. Verum optarim, vt hic interseratur fici arboris mysterium, foliorum quoque, ac fructuum.

TH. Haud

TH. Haud dubie ficus arbor quid significet, explicat Sanctus August. super Ioan. tract.7. Quærendum (inquit) quid significet arbor fici: inuenimus arborem fici maledictam, quia sola folia habuit, & fructum non habuit. In origine humani generis Adam, & Eua, cum peccassent, de folijs ficulneis succinctoria sibi fecerunt, folia ergo ficulnea intelliguntur peccata. Hæc ille.

EQ. Quod ergo ficus Indica in tantam latitudinem foliorum se diffundat, significare videtur, peccata à peccatis sæpe propagari.

TH. Ficus ipsa etiam mysterium aliud habet; nam vt ait Sanctus August. de verbis Domini in Euangelium Lucæ serm.31. Arbor ficulnea genus humanum est, triennio fructum non retulit, sed folia; triennium enim tria sunt tempora, vnum antè legem, alterum sub lege, tertium sub gratia: sed & de verbis Domini secundum Ioan. sermo. 40. idem S. Augustinus per arborem fici repetit significari peccatum. Cum enim primus homo peccasset, folijs ficulneis pudenda contexit. Hæc ille. Sed cum arborum mysteria quærimus, non folia contemplamur, sed fructum: cum igitur aut fici, aut cuiusuis arboris propagationem miramur, simul in folijs, atque fructibus, bonorum mentes significantur: verba scilicet eorum, & opera fidem in confessione, tum cordis, tum oris, atque etiam operis. Sicut enim columba emissa ab arca Noe rediens ramum in arcam de oliua reportauit, qui ramus, & folia, & fructum habebat, fidelium figuram tenuit, vt in eis non sint sola verba, non sint sola folia, sed sit & fructus, vt tradit S. August. super Ioan. tract.6. At vbi sola folia sunt inuenta in arbore à Domino maledicta, mysterium noscimus. Matt.21. Mar.11. Sicut igitur Euangelica illa ficus maledicta est, quæ toto triennio non nisi folia emiserat, ita hominem folia sola habentem sub maledicto esse conijcimus iure: igitur arbores illæ, quas iam paulò antea adeò lata, patentiaque folia habere absque fructu didicimus, vaniloquentiam hominum significant, quorum nullus succus in operibus bonis reperitur, cum sese totos in verbositatem, ostentationemque diffundant, quibus sane poeticum illud congruit

Proijcit ampullas, & sesquipedalia verba.

EQ. Sapienter dictum: verum postquam oliuæ in arcam delatæ mentio incidit, non fuerit importunum eius prosequi commemoratione dignas proprietates tum naturæ, tum gratiæ. Admiror in oliuis in brumæ solstitio ipsarum folia conuerti, & quæ pars reliquo anno inferior est, brumæ tempore superior fit. Aul. Gell. lib.9.c.7. quamquam id etiam commune esse populo, ac salici, testatur Plin. lib.2.c.41. nec, vt puto, vlla eius rei ratio adferri potest.

PH. Com-

PH. Commemorandum est, quod de eius liquore, nempe oleo traditum est: quod scilicet in profundo aquarum luciditatem adducit, vti habet Plin. lib.2.c.103. his verbis: Oleo mare tranquillari, & ob id vrinantes ore spargere oleum, quoniam mitiget naturam asperam, lucemque deportet; quod etiam memini me legisse apud sanctum Basilium in exem. homil. 2.

EQ. Referunt alia admiranda nonnulli; nam oleum in Syria ex arboribus sponte nasci tradit Plin. lib. 15. c. 7. Color (inquit) fuluus sponte nascitur in Syriæ maritimis, quod Elæomeli vocant: manat ex arboribus pingue, crassius mele, resina tenuius, sapore dulci.

PH. Non sunt hæc oliuæ proprietates, ideo non ad rem nostrã: nec enim veri olei nomine censendus ille liquor, quamuis perutilis sit: sicut etiam quædam de oliuis prodigia superstitiosiora contemnenda sunt, quale habet Plin. lib. 17. c. 25. In agro Marrucino Vectij Marcelli è primis Equestris ordinis oliuetum vniuersum viam publicam transgressum est, aruique inde è contrario in locum olineti profecti sunt. Nam tametsi id etiam tradat, non aliunde sane, quam à Plinio Baptista Fulgosus lib. 1. tamen Christiano homini res contemptui habenda. Sicut & illud, quod eodem loco tradit Plinius, oliuam in totum ambustam reuixisse: fuere enim illa diabolica ludibria.

TH. Ita sanè, nec enim ista fuerunt naturæ opera: commemorabilius est, quod tradit S. August. de morib. Manich. lib. 2. c. 8. videlicet oleum humanis corporibus esse percommodum, animantium autem multis, quæ sex pedes habent, vehementer aduersum: nam Muscas, Apes, Vespas, ac consimiles animantes statim necat: propterea aptius nobis fuerit, si gratiæ diuinæ miracula in oleo contemplemur.

EQ. Fuit Christo nascente admirandũ, de quo alias diximus, quod Romæ tota die oleum manasset, vt habet Oros. lib. 6. c. 18. Eutrop. lib. 7. Petr. Dam. sermo. de Natiu. Dom. in prin. Fulgos. libr. 1. de prodig.

TH. Fuit hoc candido lapillo perpetuis temporibus signandum, sed non oliuarum fuit, vnde nec ex eo Sacramenta confici potuissent, cum tamen oleum ipsum tum manasse, maximum quoddam fuerit Sacramentorum futurorum arcanum.

EQ. Non ergo ex omni oleo diuinæ res confici possunt, quibus oleo est opus?

TH. Omnino oliuarum oleum necessarium est in Cathecumenorum vnctionibus, in Chrismatis confectione, in extrema quoque vnctione: in calicum, Ecclesiarum, altariumque, ac consimilibus consecra-

consecrationibus, alioqui etiam si miraculo oleum redundaret, quoniam oliuæ mysterium non adesset, hæc rite fieri nulla ratione possent: nam oleum aliunde, quam ab olea sæpe prodijsse constat, in Myrea enim vrbe ex marmore tumuli beati Nicolai sacrum resudabat oleum ad diuersas ægritudines perutile. Quin cum aliquãdo eius vrbis successor Episcopus à Magnete quodam factioso fuisset vrbe illa eiectus, continuo desiuit oleum tantæ profluere benedictionis. At vbi idem Antistes suam recepit cathedram, confestim salutaris liquor more pristino cœpit, vti narrat Ioannes Diaconus sancti Ianuarij ex Methodio, in vita sancti Nicolai, apud Lipom. tom.2. Erat igitur oleum illud ad miraculum, non autem ad hæc Sacramenta idoneum.

EQ. Quid autẽ si ex aqua oleum fiat sanctorũ Dei manu, cuiusmodi Narcissi Hierosolymorum Episcopi sanctitate factum fuisse, narrat Euseb. Cæsar. hist. lib. 6. cap. 6. In magna (inquit) & solemni Paschatis vigilia oleum Diaconis, & ministris Ecclesiæ defuisse perhibent, vnde cum vniuersam multitudinem granis quædam ægritudo, & demissio animi occuparet, Narcissum ferunt his, qui luminaria apparabant, præcepisse, vt aquam ex puteo haurirẽt, & ad ipsum adferrent: quo absque mora peracto, eum super aqua orauisse, & naturam aquæ, in olei naturam commutatam. Hæc ille: & ex illo oleo etiam ad ipsius Eusebij ætatem seruatum est: vti ipse scribit eodem loco. Numquid igitur huiusmodi oleo Sacramenta confici possent?

TH. Non possunt, quoniam (vt diximus) oleæ fructus requiritur, non aliunde quæsitus: ista enim miracula igni fouendo tantum facta sunt, non Sacramentis conficiendis: nam & Constantius mansionarius Ecclesiæ Anconitanæ S. Stephani, cum oleo lampades omnes carerent, neque opplendi eas ei vlla olei portio suppeteret, eas aqua oppleuit, elychnis impositis, ac succensis: arsit aqua illa perinde, atq; si oleum fuisset, vti testatur S. Greg. dial. lib. 1. cap. 5. Vt igitur verum Sacramentum sit, veritas quoque elementi requiritur, quamobrem, si quando legimus in scripturis: Oleum de saxo durissimo, non ita accipiendum putemus, vt oleum, melque à petra manarint absque olea, atq; apibus. Ideo cum Iob diceret c.29. Petra fundebat mihi riuos olei, accipienda eius verba sunt, ita vt è petroso loco sua olíueta fæcũdissima multo oleo affluerent: ita enim interpretatur S. Thomas Aquinas illum locũ. Eodem quoq. modo accipiẽda sunt Deuteronomij verba c. 32. Vt suggeret mel de petra, oleumq. de saxo durissimo, ex apibus in petra nidificãtibus, & oleis petra adultis: hoc igitur oleo vere Sacramenta fiunt.

EQ. Quũ vero oleum augetur, sicut 4. Reg. c. 4. Eliseus ex mo-

dico oleo viduæ vasa plura oppleuit, numquid miraculo factũ oleũ, cum ex olea non manarit, verum oleum non fuit?

TH. Longe differunt, oleum aliqua alia re vel fieri, vel mutari, & oleum augeri: sicut enim idẽ homo est, qui infantulus creuit in hominẽ, & planta, quæ creuit in arborẽ: & verus panis, piscesq; quos multiplicauit Christus; ita verum oleum viduæ fuit oleo multiplicatum, ideoq. fuisset idonea Sacramentis materia: sicut etiam fuisset oleum illud, de quo meminit S. Greg. Turon. lib. in glor. Mart. cap. 5. In Pictauiensi etenim sanctimonialium monasterio, in quo à Radegundi Regina crucis Domini nostri portiuncula allata summa religione colebatur, lampas erat perpetuo ardens, quæ quo magis ardebat, in ea magis oleum redundabat, adeo vt vnius horæ spatio plusquam sextarium promanasse à parua lampade proprijs oculis sese ibi conspexisse testetur Gregorius. Erat meo iudicio omne, quod profluebat, verum oleum, & Sacramentis idoneum, cum auctum oleum esset verum, non autem aliunde, atque ex alia vlla materia creatum.

EQ. Fiunt ergo (vt video) ex oleo in Ecclesia Dei longe plura Sacramentorum arcana, quam rebus quibuscumque alijs: nam adhibetur baptizato, adhibetur cum balsamo confirmando, adhibetur Sacerdoti ordinando, adhibetur morienti, adhibetur Episcopo, adhibetur Imperatori, Regibus quoque, adhibetur Ecclesijs, & altaribus, adhibetur calici; atque ex his semper gratia Dei à pijs hominibus suscipitur: nam vt interim miremur sanctificationem istam vnico exemplo, certum est sanctificato, & inuncto altari per Dei virtutem Angelum ibi perpetuo quasi custodem assistere, vti è Sophronij prato spirituali didici cap. 10. & alias occasione alia recensuimus, Iuxta Iordanem Barnabam Abbatem insignis sanctitatis virum altare erexisse, & consecrasse facultate sibi concessa, atque eam ob sanctificationem Angelum altari illi assistentem etiam postea visum, qui diceret, se loci custodem à Deo fuisse constitutum. Quapropter admiror, si hæc olei sanctificatio efficit, vt Deus mortuo lapidi etiam Angelum adscribat, quid putandum est, cum hæc olei sanctificatio homini ratione pollenti, pro quo & Christus mortuus est, adhibebitur? at vtinam hæc impij cærimoniarum hostes contemplarentur aliquando, & vt tantæ rei experimento virtutem perdiscere liceret, resipiscerent.

TH. Conuertentur aliquando per Dei gratiam, nisi cognitam veritatem obdurato, impænitentique corde velint impugnare, sed ad rem redeamus. Ideo enim extra Sacramenta etiam ex oleo miracula quædam permittit Sanctis suis patrare, vt vel sic discant impij longe efficaciorem in Sacramentis esse veritatem: oleo enim

simpli-

ſimpliciter benedicto aliqui incolumes facti ſunt abſciſſione brachij, vt ſcribit Greg. Turon. hiſt. Gall. lib. 2. cap. 37. Surdi etiam, muti, cæci eadem vnctione ſanati ſunt, eodem Greg. teſte hiſt. lib. 6. cap. 7. Infirmos omnes curabat ſancta Genoueſa olei puri benedicti vnctione, non ex Sacramento, cum ſibi vti mulieri non congrueret, ſed miraculo, vti ſcribit Ricard. diſp. 23. diſt. 2. q. 2. Infinitos propemodum ſanauit B. Martinus, vti ſcribit Seuerus Sulpicius in dialogis de vita eius, & omnes Lipomani octo tomi huiuſmodi benedicti olei miraculis referti ſunt, adeo vt pateat à Chriſto nato in hunc vſque diem ab hoc elemento benedicto ſemper miracula promanaſſe, vt inexcuſabiles ſint, qui Romanæ Eccleſiæ Catholicæ ritibus aduerſantur.

E Q. Quin etiam addendum puto, Deo placuiſſe, non ſolum ab oleo à fidelibus benedicto in piorũ vtilitatẽ promanare miracula, verum etiam ad ſuperſtitiones abolendas, cum & dæmon ſua maleficia etiã oleo confingat. Cum etenim Myreã ciues è Tanai B. Nicolai reliquias adoraturi adnauigarent, dæmon, mulieris ægræ perſona aſſumpta, illis oleum quoddam dono dat execrandum, diabolica confectum arte, vt ſic miſeri naufragium paſſuri à ſancta peregrinatione fruſtrarentur: naufragantibus igitur Nicolaus apparuit, iuſſit oleum naufragij cauſam in mare abijcere, abiectum fumum, fætoremque emiſit, ac vndis ipſis cœpit ardere, adeo vt dæmoniacum opus euidentiſſime apparuerit: reſtituta ſerenitate, felici aura peregrinationem peregerunt, vt teſtatur Ioannes Diaconus ex Methodio; & in vita S. Nicolai Lip. tom. 2. Sed & Leonardus Iuſtinianus in ipſius S. Nicolai vita idem tradit, atque hoc miraculo olei illius execrandam ſuperſtitionem apertam fecit, vt pij homines & ab ea diuerterent, & in vera fide confirmarentur. Sed de olea hactenus.

P H. Succedere ex ordine debet liquor, qui in Sacramentis præcipuus eſt, & à vite cum inſigni omnium arborum prærogatiua promanat. De arbore igitur vitis primum diſſeramus quidquid egregium, commemorandumque de illa fuerit. Atque in primis annotandum, eſſe illi quendam quaſi ſenſum, olfactumq. Plinius enim lib. 17. cap. 24. ſic de ea: Quarumdam plantarum odor lædit vites, ſicut raphanus, & laurus, olfatrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum. Ideoque cum iuxta ſit, auerti, & recedere, ſaporem inimicum fugere: odit & caulem, & olus omne, odit, & corylum, ni procul abſint, triſtis, & ægra. Hæc ille.

T H. Sunt alicubi vites à fertilitate incredibili, & ab amplitudine dignæ, quæ commemorentur: Romæ enim vna vitis in Liuiæ porticibus, ſubdiales inambulationes vmbroſis operculis opaca-

bat, eademque duodenis musti amphoris fœcunda. Plin. lib. 14. cap. 1.

EQ. Commemorabilius est, quod Strabo tradit de amplitudine caudicis vitium: scribit enim lib. 2. in Margiana tantæ esse amplitudinis, vt bini homines stipitem nequeāt iunctis vlnis amplecti: Quin memorat Plin. lib. 4. ca. 1. se conspexisse in vrbe Populonia, ex vnius vitis stipite confectum Iouis simulachrum, perseuerasse multis æuis incorruptum: vuarum autem botros tradit Strabo eodem lib. 2. bipedali longitudine esse: quin etiam lib. 11. tradit in Mauritania adeo grandes esse vites, & earum botros, vt singuli ad duo cubita in longum metiantur. In Carmania botros extendi ad duo cubita tradit lib. 15. Eadem quoque habet lib. 17.

TH. His facile adhiberi fides potest, quandoquidem exploratores à Moyse missi in terram Chanaan absciderant palmitem cũ vua sua, quem portauerant in vecte duo viri: vt eius amplitudo inde pateat, quod duorum hominum viribus indigeret botrus vnus, vt commode ferri posset. Num. 13.

EQ. Recentiores, qui orbem perlustrarunt, admirantur vuarum & magnitudinem, & fertilitatem simul, & acceleratam maturitatem. Nam prìmum Leonius tradit in Africa in vrbe Tagodast in Hascora tantæ esse magnitudinis vuarum acinos, vt sortiti sint nomen, quo nuncupantur oua gallinacea, non quod vere æquentur illis, sed quia præ reliquis omnibus vuis ouorum gallinaceorũ magnitudini propius accedant. Ita ille p. 2. Deinde Aloy. Cadam. tradit in Insula Madera inter Canarias vuas longiores esse quatuor palmis, & Martio, Apriliue maturas esse, acinosque nucleo carere, in vrbe Merim Syriæ compertum sibi esse tradit Ludou. Barth. c. 3. Vuas agrestes maturescere Martio mense in Insula Hispaniola scripsit Petr. Martyr summ.

PH. Franciscus Aluarez scriptum reliquit, in Caxumo Aethiopiæ vuas Ianuario mense maturas, atque etiam alibi Aethiopicis regionibus Martio mense, aut Aprilis initio.

EQ. Accedit & Ouetanus hist. lib. 4. cap. 2. qui commemorat, in vrbe S. Dominici noui orbis Decembri, dieque Natalis Domini vuas maturas excerpi.

TH. Ambrosius Perez ex Baia Saluatoris eiusdem noui orbis scribens 1555. memorat bis vites fructum exuberantissimum reddere; verum colonis incredibilis cura incumbit, vt sub eis cubant, ne ingentium formicarum vi (quarum ibi maxima copia est) corrosis germinibus, absumantur.

PH. Quod ego in vite admiror, plurimum est, cum eius fructum, succumque reliquæ arbores exugunt. Arbores enim

vinum bibunt, ex eoque magis radicibus firmantur, & adolescunt, vti tradit Plin. lib. 12. cap. 1.

EQ. Si igitur arborum firmandis radicibus conducit, qui ex vite est succus, quod vinum dicimus, longe magis hominum vires confirmabit. Nam toto orbe nulla arbor, herbaue, nulla penitus condimenta, nulla aromata, nullæ res arte confectæ hoc efficiunt, quod vinum homini, vt non solum corporeas vegetet partes, verum etiam cum phantasiam, cogitatiuamque facultatem coadiuuet, etiam ad animam ferme intellectiuam penetrare videatur, dum organa affixa adeo probe disponat, vt hilarem faciat, illustret, atque etiam ipsam corroboret memoriam, vnde intellectus suas functiones exerceat illustrius, si à sapiente, morigeratoque viro sumatur: omnes enim humores adæquat: ideoque dixit Plato in Thimæo, vinum calfacere hominis corpus simul, & animam.

PH. Si libet de hoc succo, eiusque admiranda vi differere, succurrunt plurima ex rerum physicarum peritissimis scriptoribus: atque in primis de musto agam, quod magis obest conspectum, & solo odore acceptum, quam epotum. Nam musto recenti peruersitas sensuum citius accidit, ita vt si aliquando in lacu remanserit, aliquantulumque ferbuerit, intuentes desuper, percusso cerebro, præcipites agat; & nisi aliquo modo subueniatur, extinguat; ita tradit S. August. de moribus Manich. lib. 2. cap. 16. Secus si bibatur, nam numquam inebriat. Macrob. Saturn. lib. 7. cap. 7. Simile de pipere, & sinapi, quæ apposita cuti vlcerant, in ventre nullam inferunt læsionem. Macrob. lib. 7. cap. 8. Nunc agamus de vino: Isaac enim in diætis lib. 3. sic habet. Vinum bonum dat nutrimentum corpori, sanitatem reddit, & custodit, si accipitur, vt oportet, & quantum natura sustinere valeat, digestionem confortat stomachi: & etiam secundã, quæ est in hepate. Calor eius est similis naturali calori, citoque conuertitur in naturalem, & mundissimum sanguinem: turbidum quoque sanguinem clarificat, & aditus totius corporis, maximeque venarum aperit, & mundificat. Hepatis oppilationẽ aperit, tenebrositatem aufert, fumositatem tristitiæ generatiuã à corde expellit, totiusque corporis membra corroborat: sed & animam ipsam facit obliuisci tristitiam, & angustiam, laborem, & dolorem; datque ei lætitiam, & audaciam, ingeniumque subtilius reddit. Igitur conueniens est omnibus ætatibus, & omnibus regionibus, si tamen sumatur secundum sui quantitatem, & bibentis consuetudinẽ, ac naturæ possibilitatem: calefacit corpora frigida, & infrigidat calida: sicca humectat, & humida extenuat: eius tamen calefactio, & desiccatio est naturaliter humectatio, & accidentaliter infrigidatio. Quia cum sui subtilitate, & perforatione portat aquam ad

membra, quæ necesse est infrigidari, & humectari. Hæc ab illo: quæ sane egregia sunt contraria sibi inuicem vnius huius liquoris miracula.

Sunt alij etiam auctores, qui etsi non ita explicite, vt Isaac, vini virtutem enarrant, prope tamen accedunt: Dioscorides sic habet: Omnis vini natura calida est, vires, ac motū corpori parat, eo quod calefacit, & resumit, ac reficit. Ita ille. Hali autem in libris regalis dispositionis, vinum (inquit) calorem naturalem confortat, humores colericos temperat, purgans per sudorem: membra dura humectat, appetitum iuuat, & digestionem: ventositatem quoque soluit, oppilationē aperit, melancholiam mitigat, & hæc maxime facit his, qui temperatæ complexionis sunt, & inclinantur ad frigidum, si mediocriter sumatur. Razi vero auctor non ignobilis, Vinum (inquit) stomachū, & hepar calefacit, inflationem dissoluit, & cibum digerit, vrinā prouocat, & ventrem soluit, præter hoc, & lætari, & gaudere animam facit; & hunc vltimum bonitatis eius modum nondum inuenimus, quod suppleat vicem eius. Hæc ille.

TH. Sane nulla res, inter quascumque creaturas, vnquam reperta est, quæ ad vsque animam ipsam gaudium valeat inferre: vnde hoc vino singulare est miraculum. Constantinus in practica lib. 1. eadem propemodum recenset. Vinum (inquit) magis iuuaminis est custodiendæ sanitati, si opportune accipiatur: calorem enim naturalem confortat, & per totum corpus extendit, colericos humores temperat, eosque cum sudore, & egestione expellit. Melancholicos humores temperat, animum confortat, & lætificat: hæc omnia facit, si conuenienter potetur. Hactenus ex illo. Verum sicuti admiramur eius vtiles homini vires, dum recte sumitur; æquū mihi videtur, vt etiam admiremur, quam noxium sit immoderate sumentibus. Hali tradit apoplexiam, spasmum, epilepsiam, emicraneum, obstupefactiones, ac passiones frigidas, à nimia vini potatione proficisci. Razi quoque in quarta parte scribit tremorem, spasmū, paralysim, apoplexiam, mortem subitaneam à superfluitate vini contingere. Quibus addendum etiam puto Constantinum eodem lib. 1. practicæ. Cauenda est (inquit) ebrietas, quæ mentis percussiua est, & qui morbo phthisico parati sunt, nisi caueant, proculdubio ad eum peruenient: aliorum etiā morborū causa est, arcteticæ scilicet passionis, & tremoris, apoplexiæ, suffocationis, & subitaneæ mortis, quia ventriculos cerebri, & omnes venas replet. Vnde nullus locus, vel spatium restat, per quod calor naturalis dilatetur, sicut videmus in lucerna, quæ funditus oleo plena lumen & suffocat, & extinguit. Hæc ille: de quibus si libeat aliquando prolixius vel legere, vel audire, Vincentius Beluacensis in naturali specu-

speculo lib.14.cap.13.14.15.16.17.& 18. ex probatissimis auctoribus ad satietatem tradidit. Atque ex ijs fit, vt nulla omnino rerū creatarum vis huic vni, neque mirandarum virtutum numero, neque efficacia adæquari possit, siue dum prodest, siue dum obest, omni tempore naturæ humanæ proficuum, cum recte sumitur, hyeme ad frigoris remedium, æstate ad tuendam sanitatem viscerum, vt memorat Iustinus Martyr insignis Philosophus, scribēs ad Zenam, & Serenum fratres. Et de his satis.

EQ. Adhuc supersunt aliqua commemoratione digna de vitibus, & earum fructu: Palladius enim lib.11. vitibus hanc esse naturam dicit, vt alba, vel nigra, si redigantur in cinerem, vino adijciantur, ei vnamquamque formam sui coloris imponere, vt ex nigra fuscum, candidum reddatur ex alba. At vitem natura ipsa albam aliquando tulisse racemos nigros tradit Albertus Magnus de anim. lib.18. tract.1. cap.6.

TH. Est & aliud memorandum. Nam in Ægypto vina frigida sunt, cum tamen ibi semper aer ferueat: estque ob eam causam, quod perpetuus ille calor frigus circa radices semper retundit, ne exhalet. Vnde succus frigidus vinum efficit frigidum. Macrob. Satur. lib.7. cap.8. Non igitur hoc idem fuerit calidis regionibus, quibus aliqua anni, & diei parte aer refrigeratur: ibi enim calidissima vina procreantur, vti Cretensia, Campana, ac consimilium regionum.

PH. Quod longe magis admiror, est, è vino succum fieri adeo contrariæ naturæ vini, vt ex seipso cōtraria omnino operetur. Acetum enim (quod contra in vino est, cum tamen è vino fiat) frigidissimum est, immo nihil aceto frigidius. Solum enim hoc ex humoribus crescentem flammam violenter extinguit, cum per frigus suū calorem vincat elementi, vti habet Macrob. Saturn. lib.7. cap.6.

EQ. Est aliud hac ex re admirabilius: vinum enim, siue illud sit optimum, siue putre, cum igni distilletur, aquam efficit, non à vini sapore, coloreque admodum absimilem: eaque si res aliqua madefiat, ignisque admoueatur, exardescit subito flamma, quæ tamen non vrat: nam humectato ex ea linteo igni admoto, coruscat flamma, linteo illæso: ita & manus hominis hoc humore perfusa ab igne flammam recipit, non tamen vritur: quæ res auctore, aut teste non eget, cum lippis, & tonsoribus vbique sit cognita.

TH. Ego crediderim flammam illam vrere, aliquo saltem interuallo. Nam Carolus Nauarræ Rex huiusmodi flamma consumptus est, vti his verbis narrant Fulgos. lib.9. & Andr. Eborensis titulo de mortibus non vulgaribus. Nouum (inquit) sæuumque nimis mortis genus illud fuit, quo Carolus Nauarrensis Rex Christi anno

trecentesimo, atque octogesimo sexto post mille interijt. Nam cum senio confectus neruorum quoque dolore laboraret, medicis ita suadentibus, assui toto corpori linteum aqua (quæ vitis, aut viua dicitur) perfusum iussit. Cum autem qui linteum consuerat, candelæ igne abrumpere filum, peracto opere, vellet, & parum considerate linteum lumine contigisset, statim totum, concepto igne, exarsit, neque ante ferre opem quisquam potuit, quam Carolus Rex nimis propere, sæuiente flamma, combustus est: cum ad repentinas ignis vires accederet, quod pedes, ac manus lintei inuolutione vinctus, vna tantum lingua moueri poterat. Hæc ille: eadem Rober. Guag. Gall. hist. lib. 9. Atque ita fit, vt aquæ illius flammæ non ardeant tantum, verum etiam vrant saltem post interuallum, præcipue vero quando non admodum ea aqua fuerit excocta: quo enim sæpius excoquitur, fit ad flammam aptior, & ad vrendum imbecillior; erat igitur non exacte excocta, qua Rex hic exustus memoratur. Atque de ijs naturæ admirandis hactenus. Videtur mihi æquum, vt de spiritualibus operibus ex vite ad differendum transeamus.

EQ. Libet plurimum, verum nonnulla adhuc supersunt, quæ commemorentur: nam cum hedera inimicitias gerit vitis: si enim vas ex hedera fiat, nihil vini in ea seruari poterit, cum totũ effluat, etiam ibi dimissa aqua, si vino forsan permista fuisset: id habet Plinius lib. 16. cap. 25.

PH. Hanc vitis, hederæque hostilitatem efficit æmulatio quædam morum: vtraque enim hæret proximis rebus, neque aliter suis viribus subsistere potest: verum hedera vti beneficij accepti ingratissima fulcimentum suum comminuit, ac destruit, parietem enim exedit, & ad casum impellit, aut trahit arbores, quibus amplexu sustinetur, suffocat, vt etiam exareant: vitis vero & muros, quibus hæret, non lædit, sicut nec arbores, & suo succo vtentes corroborat, & lætificat. Vnde sicut ingrato homine terra peius nihil creat, vino autem nihil sit vtilius, gratius, ac beneficentius; æquum est, vt hederæ nulla ratione misceri, nec quidem vasis ex ea cõfectis possit. Propterea venali vino suspensa superponitur hedera, sicut venalibus mancipijs, rebusque alijs superponitur: quoniam eadem domo pudeat vinum incolatũ facere, vbi vel hederæ vestigia sint, ideoque se etiam venale facit potius, quam ibi commorari, vbi regnet ingratitudo.

EQ. Egregia ratiocinatio, & non tradenda obliuioni: verum aliæ adhuc vitis sunt prærogatiuæ: nam quia res bona est, accepit à Deo durationis diuturnitatẽ: nam in monte Beni Achmedo Africæ, cũ ibi gutturosi præcipue homines sint, qui mero vtũtur, lymphis

phis nümquam additis, vinum ibi natum ad annos quindecim asseruatur, vt habet Leonius p.3. Sed admirabilius, quod tradit Plin. lib.14. cap.4. Durant (inquit) adhuc vina ducentis fere annis, iam in speciem redacta mellis asperi: etenim hæc natura vinis in vetustate est. Hæc ille, qui quamquam locum non exprimat, tamen aut Romæ, aut in Italia id fuisse putandum est.

TH. Ego ad vini miracula duo commemoratione digna addenda censeo. Primum est, vinum fulmine gelatum (fulmine enim tacta vina gelantur) cum ad priorem habitum redierit, potum aut exanimat, aut dementem facit, ex Seneca natur. lib. 2. cap.53. Alterum est, quod Plinius tradit lib. 14. cap.21. Circa Alpes (inquit) adeo frigoribus congelatur aliquando vinum, vt rupto vase, in quo seruaretur, steterit glaciata moles prodigij modo, quoniam vini natura non gelascit, alias ad frigus stupens tantum.

EQ. Memorantur & alia: nam & in Arcadia fieri vina, quæ fœcunditatem feminis importēt, viris rabiem, tradit Plinius; adijciens Thasios duo genera vini diuersa facere, vnum, quo somnus concilietur, alterum vero, quo fugetur. Apud eosdem vitis etiam Theriace vocatur, cuius & vinum, & vua contra serpentium ictus medetur. Thasiam vuam Aegyptus vocat apud se prædulcem, quæ soluit aluum: est contra in Lycia, quæ solutam firmat: sed & canis ortu, vina quædam in apothecis mutari, quæ postea restituantur sibi, & mari nauigato, cuius iactatus his, quæ durauerint, tantũ vetustatis adijcere sentitur, quantũ habuerint. Hæc à Plinij lib.14. c.18.

TH. Cum igitur in hac vna planta tot sint simul miracula, nescio quid in illa diuinum inest, propterea que se illi comparat Dominus noster, cum dicit: Ego sum vitis vera: atque ex vino Eucharistiæ Sacramentum constituit, ita enim vini transsubstantiatio fit in sanguinem Christi, vti panis transsubstantiatio fit in corpus eiusdē Christi. Concil. Triden. sess. 13. cap.2. Ex priscorum patrum doctrinis, tota ita credente Dei Ecclesia.

EQ. Cur frequentiora, immo pæne omnia miracula, quæ de Eucharistia prodeunt, à specie panis prodijsse libris fere omnibus continetur, à specie vero vini rarissime?

TH. Eucharistia sub vini specie non seruatur, sed panis tantum vbique in Ecclesijs summa veneratione pro Catholico more: vnde miracula frequentiora contingunt. Præterea panis tantum species laicis conceditur, vnde etiam hoc modo frequentiora sunt miracula: verumtamen aliquando etiam sub vini specie commemorantur: Sanctus enim Donatus Aretij Episcopus, & Martyr (vt ait Ado Treuerensis septimo Idus Augusti) cum aliquando Missam celebrasset populo, & de corpore Christi, ac sanguine

guine ipsius populus venerabiliter recrearetur, quum subito paganorum impulsu vitreus calix sanguine Christi oppletus fuisset comminutus, & cecidisset, collecta sunt fragmenta Dominici calicis, & beato viro Donato allata, quæ flens ille suscipiens, oratione facta, vas in pristinam formam restaurauit, haud dubie sanguine Christi etiam seruato, quo signo perculsi pagani simul cum Christianis deitatem Christi confessi sunt, ac circiter septuagintæ animæ in Christum credentes per Baptismum saluatæ sunt. Hæc ibi ad miraculum pro sacrosancto sanguine, & corpore Christi sub vini specie, de quo tamen alias occasione alia egimus.

EQ. Admiror tantam hæreticorum hominum perfidiam, circa hanc Eucharistiæ transubstantiationem: norunt enim apertissime, ac diffiteri non possunt, in Euangelio Ioannis 2. primum Christi signum fuisse in conuersione aquæ in vinum in Cana Galileæ, vt mysterio doceret Euangelium è scriptura veteri futurum, sicut vinum ex aqua efficiatur: & ne quis putet, solum Christũ verum Deum tantum patrasse opus, & nulli alij communicasse, concessit idipsum beato Francisco, qui apud Eremum S. Vrbani seruo quodam Dei ægrotante, & vini auxilio indigente, cum non nisi ibi aqua reperiretur, iussit aquam afferri, atque allatam signo crucis benedicens mox vinum effectum est optimum, quod aqua pura fuerat: quo epoto, ægrotus statim conualuit. S. Bonauentura in vita S. Francisci cap. 5. Hæc per Dei gratiam effecit & Franciscus; effecere & alij plures, vt sic frequentia miraculi incredula corda confundat: sed ne proclior sit aqua in vinum transire, quoniam sic ex vite nascitur, dum humor è terra per palmites traductus in botrum, ac deinde in vinum mutatur, quotidiano miraculo, vti tradit S. August. super Ioan. tract. 119. Contulit Dominus etiam seruis suis, vt è contra vinum in aquam mutent: cuiusmodi Beatus Epiphanius egisse commemoratur. Cum enim aliquando viatores ingressi essent Monasterium Luciani, vinum afferentes, quo tempore erat æstus vehementissimus, & siti fere enecabantur, & petierunt aquam ad bibendum, nec inuenta est aqua in illo loco: aberat enim ad quinque milliaria. Cũ igitur propter sitim viatores deficerent, fratres propter eos lugebant: Epiphanius autem, cum manũ extendisset, & vtrẽ prehendisset, vbi erat vinum: Credite (inquit) fratres, quod qui aquã fecit vinum, vinum quoque aquam faciet, & propter sermonem Epiphanij vtres, qui vino pleni erant, inuenti sunt aqua pleni, quam cum accepissent viatores, biberunt, & etiam iumẽta eorum, stetitque anima eorum in ipsis: hæc Ioannes scripsit ipsius Epiphanij discipulus vitam illius describens apud Metaphr. 15. Maij.

TH. Quamquam enim posset sanctus absque conuersione vini

in

in aquam sitim omnium illorum sedare, vt illo tamen conuersionis miraculo vteretur, Dei dispensatio fuit: aliter enim, atque aliter ex eadem re, atque alijs quoque permixtis, miracula Deus instituit. Quando enim S. Martinus vitem quandam plantauerat, occasionem præbuit, vt è vite illa miracula fierent, ad conferendam hominibus incolumitatem, quamquam ex alijs quoque eius rebus fieri possent, sicut vere fiebant: sed ita diuina prouidentia pro hominum captu plura incognita diuino consilio disposuit in vite: scribit enim Gregor. Turon. lib. in glor. Confess. cap. 10. in hæc verba. De vua ex vite, quam S. Martinus plantauerat, Aridius Presbyter assumptam eam in ampullulam recondidit, quam aqua compleuit; non post multum vero tempus venit ad eum homo, cuius os à pustula mala tumefactum, caputque, & oculi inflati ob nimium venenum præcludebantur: cui ille, infusa in os aqua de ampullula vuæ, omnis tumor, ac dolor, gutta decidente, discessit: asserebat autem grana vuæ illius in ipsa aqua post quatuor annos adhuc viridia perdurasse. Hæc ex illo.

EQ. Ista sane vuæ mixtio non erat incolumitati necessaria, sed quia id ita dispositione diuina inditum erat: mixta enim, & simplicia omnia seruiunt Deo, & ex eis produntur miracula, quando ita constituerit ordo diuinus, & quæ misceri possunt, etiam non miscebuntur: sanctus enim Arbercius Episcopus Hieropolitanus, cum aliquando Romam esset profecturus, ne ad alimoniam vasorũ numerus aliquo impedimento esset, vinum, acetum, oleumque in vnum, & eundem vtrem simul mixta omnia imposuit. Comes igitur eius Trophimus vinitor, quodcumque horum erat necessarium, ex ipso vtre hauriebat sigillatim, si tamen iuxta Arbercij præceptũ ab vtre rem exegisset. At quandocumque inconsulto Arbercio Trophimus, quasi per fraudem, ad vtrem manus admouebat, horum aliquod expetens, illud prodibat, quod erat contrarium, videlicet pro siti oleum, pro oleo vinum, aut acetum: adeo Deus mira infinitis diuersis modis operatur, vti tradidit Metaphr. 22. Octobris. Atque hactenus quidem de insignissima arborum vite, nunc ad alias.

PH. Palma non est prætermittenda, de ea tradunt auctores non pauca digna, quæ recenseantur. Primum illud est, ponderi eam non cedere, sed magis aduersus illud exurgere, vti admiratur Aul. Gel. noct. attic. lib. 3. cap. 6. his verbis: Perhercle rem mirandam Aristoteles in septimo problematum, & Plutarchus in septimo Symposiacorum dicit: Si supra palmæ (inquit) arboris lignum magna pondera imponas, ac tam grauiter vrgeas, oneresque, vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit, nec intra flectitur,

ctitur, ſed aduerſus pondus reſurgit, & ſurſum nititur, recurua-turque. Propterea (inquit) Plutarchus, in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ, quoniam ingenium huiuſmodi ligni eſt, vt vrgentibus, opprimentibuſque non cedat.

TH. Hoc in palmis eſt etiam admirandum, marem inter eas eſſe, & feminam: Sanctus enim Baſilius in exemero hom. 5. ſic habet: Palmæ in mares, ac feminas diſtinguuntur: & videas vtiq; aliquando eam, quæ femina appellatur, demittentem ramos, velut libidine concitatam, & amplexum maris appetentem: videas & curatores earum ramis, velut ſemina quædam maſculorum inijcere, atque ſic, velut in ſenſu fruitionis, ac voluptatis illam conſtitui, ac rurſus erigere ramos, & arboris comam ad propriam figuram redire. Hæc ille. Habet eadem explicatius S. Ambroſ. in exemero lib. 4. Eſt equidem (inquit) quod mireris, in arboribus diſcretio ſexus: nam palma dactylos generans ramos ſuos inclinat, & ſubijcit, atque in concupiſcentiæ, amplexuſque ſpeciem protendit arboris, quam marem appellant: vnde & ramis palmarum cultores ſemina maſculorum præiaciunt, quibus illi feminæ arbori velut quidam ſenſus perfunctionis infunditur, & expetiti concubitus gratia repræſentatur, quo munere donato, rurſus ramos ſuos erigit, & in veterem ſtatum comam ſuam attollit.

EQ. Aſſentior ijs, quin etiam addendum opportune puto: ſi palma femina longe abſit à maſculo, ſterileſcit abſque fructu: quin ſi mas frondibus careat vi, vel caſu aliquo abruptis, femina viduarum more fit infœcunda. Petr. Hiſp. p. 1. cap. 30.

PH. Eſt etiam commemorandum, quod habet Solin. cap. 35. Palma (inquit) Aegyptia proprie Adipſos vocatur, eaque guſtata arcet ſitim: odor enim, qui & malis Sidonijs, ſed demum ſitim ſedat; ſi, priuſquam maturuerit, decerpatur: nam ſi matura ſumatur, ſenſum intercipit, greſſum præpedit, linguam retardat, obſeſſiſque officijs mentis, & corporis vitium ebrietatis imitatur. Hæc ille. Aliud quoque genus palmæ in Africa eſſe memorant non procul à flumine Senega, qui Latinis Niger dicitur, è cuius caudice, ſi quis terebret, aut incidat, ſuccus manat aqueus, quo in potu vtuntur incolæ, inebriatque perinde, ac vinum, ni aqua miſceatur; prior pars, quæ manat, dulcior eſt, deinde fit paulo aſperior, ideoq. etiam potui ſuauior. Aloy. Cadam.

EQ. Admiranda eſt palma ob lignum præcipue: nam in Inſulis, ac continenti noui orbis, palmæ quoddam genus enaſcitur, cuius lignum nigerrimum, atque eximium, lucidum, adeoque ponderoſum, vt ſupernatare non valeat, ſtatim enim mergitur. Ouet. ſumm. cap. 67. Priuilegio etiam quodam ſola palma fulmen

non

non patitur, Isidoro teste lib. 17. cap. 7. Foliũ quoque ex palmis per fecta verticis crassitudine è terra enascens in altum assurgit, vt cre scente augmento longitudinis, nullum in latitudinem additamentum accipiat à tempore. Gregor. Nyssen. in vita Sancti Gregorij Thaumaturgi. Sur. tom. 4. In folijs quoque longe à reliquis arboribus differt. S. enim Basilius exem. hom. 7. perpetua folia retinere palmam scribit, eodem folio ex prima germinatione in fine vsque permanente: quod etiam habet Isidorus lib. 17. cap. 7. Palmam enim tradit frondes suas sine successione seruare. Nam tametsi aliæ arbores sint perpetuo virentes, tamen folia quoque aliquando inueterata concidunt, alijs succrescentibus, quadam quasi successione: at in palma folium nullum decidit, cui aliud succedat. Fructus quoque eius prærogatiua comperta est aliquando miraculo Dei: Honufrius enim in vastissima eremo vixit è fructibus palmæ vnius, quæ quotannis gigneret duodecim spathas, nempe singulis mensibus vnam: vnica enim spatha sufficiebat illi triginta dies. Vnde patet, arbores, vt homini seruiãt, propriam deserere naturã, & aliam homini commodam induere. Hactenus de palma.

PH. Si arborum sensum persequi disserendo volumus, non desunt arboribus alijs etiam quidam sensus vestigia. In prouincia etenim, cui nomen Pudifetania, arbor est quædam infructuosa quidem, & ab effectu ei pudoris nomen ab incolis inditum est: surgit in altitudinem palmorum nouem, atque ob eam rem pudoris nomen consequuta est, quod si quis ei proprius accesserit, illa velut retro cedens ramos in seipsam colligit; at vbi, qui accesserit, recesserit, rursus ramos, seseque in pristinum locum expandit, ac reponit, vti scripsit Nicol. de Comit.

EQ. E conuerso arbor alia est, quæ equos etiam inuitos attrahat, & abducat, occulto quodam sensu, neque alia animantia trahere comperta est; idque experimento contigit Alexandro Magno equo suo insidenti, quem arbor quædam adhuc nomine incognita etiam inuitum ad se traxerat, vti habet Plin. lib. 12. cap. 8.

PH. Sensus maior est eius arboris, quæ se capi sentire videtur apud Troglodytas: etenim frutex reperitur, qui sentit se capi; duraturque cornus modo, & hebetat aciem ferri: quod si fefellerint insidiæ, in lapidem transfiguratur, vti Plin. habet lib. 13. cap. 25. Sed hoc iam diximus in herbis.

TH. Sed numquid sensum habere dicemus arbores illas, è quibus aues tum à folijs, tum à ramis procreari feruntur? vti recensebamus alias ex Antonio Pigafeta, qui scripsit, in regno Burnei arbores compertas, quarum folia animantia cum sint, viuũt ex arboris succo, sicut reliquarum arborum folia; at si quando exciderint

rint, scribit abscissas ab ramis, aut truncis, etiam pedunculis ambulare; nihil esculenti recipere, atque ita abscissa viuere in octauum diem. Idque se expertum tradit: seruatum enim vnum ex huiusmodi folijs ad octo dies; postea immobile redditum, nempe mortuũ extra genuinũ locum, & alimentũ memorat, vti diximus in auibus.

EQ. Nisi hoc fabulosum putarem, eius rei rationem expeterem: sed tamen iam alias etiam diximus, compertum apud nõ contemnendos auctores, ab arborum succo aues nasci alatas, & quæ carne, vt reliquæ aues vestiãtur: ex libro de naturis rerum, & Vinc: Spec. natur. lib. 16. cap. 40. Præterea quoque ex Iacobo Aconensi, qui Cardinalis fuit, in sua orientali historia traditum diximus, arbores littoribus maris impendere, de quibus aues procreantur rostris infixis à stipite pendentes, cum maturuerint, excidere, ac per incrementa proficientes crescere, ac tandem euolare: vnde non ambigendum esse de eis putamus, neque exquirendam rationem in re perspecta, id etenim etiam Olaus memorat lib. 19. cap. 6. & Ortellius in Scotia, & in Hybernia, vti pluribus egimus in auibus.

TH. Agamus de arboribus, quas natura procreat, aut inutilia pro sua specie, aut non sine animantium periculo, aut noxa. In primis libet differere de arboribus Sodomitici agri, de quibus alias quoque egimus; recolemus tamen iterum paucioribus. Solinus enim cap. 36. sic habet: Sodomi poma gignuntur, quæ licet speciem maturitatis habeant, mandi tamen non possunt: nam fuliginem intrinsecus fauillaceam ambitio tantum eximiæ cutis cohibet, quæ vel leui pressa tactu fumum exhalat, & fatiscit in vagum puluerem: eadem habet Tacitus libro vltimo; eadem Aegesyppus lib. 4. cap. 18. Tertul. apolog. cap. 39. Oros. lib. 1. cap. 6. eadem S. August. de ciuit. Dei lib. 6. cap. 30. & 21. cap. 5. & ante eum S. Cyprianus in excidio Sodomæ.

EQ. Agamus de alijs noxijs arboribus: primum exordiar ab arbore Baxana, ea in regno Delij comperta est radicibus adeo venenosis, vt statim perimant tangentes: verum illius fructus, cui nomen Nirabix, adeo salubris est, vt huic veneno, ac reliquis omnibus præsentaneum remedium sit. Odoar. Barbosa.

PH. In Hispaniola Insula arbor est, cuius fructus piris muscatis persimilis est, iucundo odore, vsui quoque gratissimus, verum pestiferi succi: nam Indi illo sagittas obliniunt, veluti veneno: mirum aliud, si quis sub ea obdormierit, breui tẽporis momento grassantem capitis dolorem persentit, intumescentibus oculis, supercilijs, atque ipsis etiam maxillis: quin si ros ipsa ab arbore in faciem hominis illabatur, aut obcæcat, aut multo dolore torquet, vredineque ipsam etiam cutim vlcerat: sin huiusmodi lignum combura-

tur,

tur, nemini tutum est illo igne calefieri, illico etenim capitis dolorem gignit: ab illo etenim igne omnia animantia abstinent. Ouet. hist. lib. 9. cap. 12.

EQ. Taxus & ipsa arbor, quamquam nostro cælo nihil noxium habeat, tamen in Arcadia tam præsentis veneni est, vt qui sub ea obdormiant, cibumue capiant, interimantur. Sunt & qui taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Plin. lib. 16. cap. 10. in fin. In orbe quoque nouo iuxta littora comperta est arbor, quæ dormientis sub ea os, oculosque reddit tumentes, ipseque stupidus exurgit: ligni eius adustione fumus capitis dolorem gignit: frequentissima est arbor in Vrabæ sinu, sed eadem arbor videtur, quam in Hispaniola esse diximus. Ouet. summ. cap. 78.

TH. Non longe absunt ab ijs arbores, quæ in Coiba sinu Beraguæ, hodie Castilia aurea nuncupata, nascuntur: nam cum aduruntur, solo fumo pestifero homines exanimant. Petr. Mart. in summ.

PH. His quoque confine est id, quod habet Aristoteles lib. de admir. cap. 139. Est (inquit) genus quoddam spinosæ plantæ, vti ferunt in Ceo, cuius spinis si quis percutitur, moritur. Ita quoque non est prætermittenda arbor, de qua Callimachus scribit in terra Trachimia arborem nomine Smitum nasci, ad quam appropinquantes, & eam contingentes serpentes pereunt, vti scribit Aelian. histor. lib. 9. cap. 27.

EQ. Quoad solos serpẽtes, noxia memorabilis est Fraxinus, cuius tanta vis est, vt eius matutinas, vespertinasque vmbras, quando longissimæ sunt, serpens nulla audeat attingere, quin etiam procul quoque aufugit. Experta se prodere inquit Plinius lib. 16. cap. 13. Nam si fronde Fraxini in giro claudatur ignis, & serpens, in ignem potius, quam in Fraxinum fugiet. Mira igitur naturæ benignitas, priusquam serpens prodeat, floret Fraxinus, nec ante conditas folia dimittit: hæc Plinius. Eadem recenset Vinc. hist. natur. lib. 20. cap. 14. Accedit aliud memorandum, vnam Fraxinum reperiri ad aquas Scãtias, quæ perpetuo viret, cum tamen ibi fons ignitus sit, & qui semper ignem emittat, vti tradit Plin. lib. 2. cap. 107.

TH. Non solis serpentibus, verum etiam omnibus animantibus noxiam arborem quandam tradit Strabo lib. 15. Vidisse enim se plantam lauro persimilem scribit, quam gustantes belluæ abalienatæ quasi Herculeo morbo concidunt ore spumantes: sed quid laboramus in enarrandis noxijs arboribus?

EQ. Narremus igitur eas, quæ sunt homini aliqua ratione memorabili vtiles.

TH. Illæ præ omnibus nobis sunt commemorandæ, quæ in ter-

restri

restri paradiso sunt, altera quidem, qua bonum, & malum scirent parentes primi experimento dignoscere, ideo dicta scientiæ boni, & mali. Gen. 2. Altera arbor vitæ dicta, qua edentes poterant semper viuere, numquã mori, de qua sic habet Strabus super Genesim: Arbor, vel lignum vitæ paradisi hanc naturaliter habet virtutem, vt qui ex eius fructu comederit, perpetua soliditate firmaretur, beata immortalitate vestiretur, nulla infirmitate, vel anxietate, vel senij lassitudine, vel imbecillitate fatigaretur. Hæc ille: quæ etiam habet Vinc. hist. natur. lib. 10. cap. 43. Verum neutram humanum genus post Adam, & Euam expertum est, originali culpa homines iræ Dei subijciente: sed alia postea arbor fuit, quam humanum genus magno Dei beneficio sortitum est: de illa sic habet Sozom. lib. 5. cap. 20. Memorant (inquit) arborem esse, quæ Persis dicitur Hermopoli, quod est oppidum Thebaidis, cuius fructus, aut folium, aut particula aliqua corticis ægrotis admota morbos à compluribus depulerit. Nam traditum est Ioseph, cum propter Herodem assumptis secum Christo, & Maria sancta Deipara fugisset, venisse Hermopolim, atque simul vt portæ appropinquauit, istam arborem, licet plane maximam, aduentu Christi turbatam esse, atque ad solum vsque se inflexisse, & Christum adorasse. Atque hæc quidem de hac arbore, sicut à multis audiui, à me commemorata sunt: quæ quidem, si quid ego iudico, vel significabat Christum iam in vrbe adesse, vel vt verisimile est, non modo arborem, quam incolæ propter magnitudinem, & pulchritudinem lege gentilicia venerabantur, dæmone iam, qui ibi colebatur, ob Christum talium rerum euersorem, qui eo in loco comparebat, perhorrescente, sua sponte commotam esse; verum etiam omnes Aegyptiorum statuas adueniente tum Christo, iuxta prophetiam Esaiæ concussas. Itaque dæmone inde abacto, arbor, quo rei gestæ testimonio esset, remansit ibi, fidelesque morbis liberauit: atque Aegyptij, & Palæstini istarum rerum testes locupletes existunt. Hactenus ille.

EQ. Viuebat, virebatque magnis sane miraculis hæc arbor, at non minora miracula ab alijs etiam arescentibus lignis confecta sunt Sanctorum Dei virtute, qui postea vixerunt, idque præcipue patet ab Osuualdi Nordamhimbrorũ Regis ligno in crucis vexillũ erecto: Beda enim Angl. hist. lib. 3. cap. 2. ostenditur (inquit) vsque hodie, & magna veneratione habetur locus ille, vbi venturus ad pugnam Osuualdus signum sanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est, vt in tanta rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio, & vsque hodie multi de ipso ligno sanctæ crucis assulas exscindere solent, quas cũ in aquas miserint, eisque languentes homines, ac pecudes potauerint, siue asperserint,

rint, mox ſanitati reſtituuntur, vocaturque Angelorum lingua locus ille cæleſtis campus: nec ab re eſt, vnum è pluribus, quæ ad hãc ligneam crucem patrata ſunt, virtutis miracula narrare. Quidam è fratribus Hagulſtadenſis Eccleſiæ nomine Bothelm, qui nunc ſupereſt, ante paucos annos, dum incautus forte noctu in glacie incederet, repente corruens brachiũ contriuit, ac grauiſſima fractura ipſius cœpit moleſtia fatigari, ita vt nec ad os quidem admouere brachium ipſum vllatenus, dolore arcente, valeret. Qui cũ die quadam mane, audiret vnum de fratribus ad locum ſanctæ Crucis aſcendere diſpoſuiſſe, rogauit, vt aliquam ille partem de illo venerabili ligno rediens adferret, credere ſe dicens, quia per hoc, donante Domino, ſalutem poſſet conſequi. Fecit ille, vt rogatus eſt, & reuerſus ad veſperam ſedentibus iam ad menſam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri muſco, quo ſuperficies ligni erat obſita: qui cũ ſedens ad menſam non haberet, vbi oblatum ſibi munus reponeret, miſit hoc in ſinum ſibi, & dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permiſit ſuo in ſinu permanere: at medio noctis tempore, cum euigilaret, ſenſit quid frigidi ſuo lateri adiacere, admotaque manu, requirendo quid eſſet, ita ſanum brachium, manumque reperit, vt ſi nil vmquam tanti languoris habuiſſet. Hactenus Beda.

TH. Hæc non ab ipſa ligni materia, ſed ab ipſa crucis ſigni virtute profecta miracula ſunt: lignum enim Chriſti crucem ſignificat, vti docet ſanctus Auguſtinus ſuper Ioan. tract.2. & de tempore ſerm. 101. Ideoque imputribilia ligna ſignificant puros homines, crucis, ac ligni Chriſti virtute renatos, vt idem Auguſtinus habet ſuper Ioan. tract.6. quod inde figuratum eſt: nam cum in deſerto Mara potabiles aquæ non reperirentur, Moyſes, quod ſæpe diximus, in eis lignum immiſit, quo factæ ſunt potabiles. Exod. 15. Cum igitur omnia ligna, reſque omnes crucis virtute ſanctificata, hominum languoribus mirifica operatione medeantur, quid cenſendum fuerit de virtutibus ab ipſo vero crucis Chriſti ligno profectis? nam præter id, quod ipſa inuentione eius ab Helena ſub Macario Hieroſolymorum Epiſcopo languores ſanati ſunt, Ruffino teſte lib. 1. cap. 7. Quin etiam mortui ſuſcitati ſunt Paulini Nolani teſtimonio in Epiſtola xj. ad Seuerum. Omnia quoq; elementa ſuperat: nam cum ab omnibus peregrinis aliquid ab ea excerpatur, nũquam tamen minuitur, eodem teſte Paulino, eadẽ Epiſtola: etiam ignem ipſum ſuperat, non ſolum vt non vratur ipſa, verum vt aquæ officium peragens etiam extinguat: cuiuſmodi in magno quodam Nolano incendio contigiſſe ſe inſpectante narrat idem Paulinus in Natali x. de Felice Martyre: cum enim graſſans vndequaque incendium egregio carmine deſcripſiſſet, ſubijcit hæc carmina.

Cum flamma suis ingentior iret
Fomitibus, paruoque exorta repente sigillo
Culmina cuncta simul perfunderet igne minaci:
Currimus ergo fide tantum, & prece supplice nixi
Ad vicina mei Felicis limina, & inde
Contiguam paribus votis adcurrimus aulam,
Poscimus impositis subiecti altaribus ora.
Ipse domum remeans, modicum, sed grande saluti
De crucis æternæ sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tenensque manu aduersis ingero flammis,
Vt clypeum retinens pro pectore, quo tegerem me,
Arceremque hostem collato vmbone relisum.
Credite, nec donate mihi, sed reddite Christo
Grates, & iustas date laudes Omnipotenti.
Nostra salus etenim cruce Christi, & nomine constat;
Inde fides nobis, & in hac cruce nixa periclo
Profuit, & nostram cognouit flamma salutem.
Nec mea vox, aut dextra illum, sed vis crucis ignem
Terruit, inque loco, de quo surrexerat ipso,
Vt circumsæptam præscripto limite flammam
Sidere, & extingui fremitu moriente coegit,
Et cinere exortam cineri remeare procellam,
Quanta crucis virtus, vt se natura relinquat?
Omnia ligna vorans, ligno crucis vritur ignis.
Multa manus crebris tunc illa incendia vasis
Aspergens largis cupiebat vincere lymphis;
Sed licet exhaustis pensarent fontibus imbres,
Vi maiore tamen lassis spargentibus omnem
Vicerat ignis aquam; nos ligno exstinguimus ignem,
Quamq. aqua non poterat, vicit breuis astula flammam.

Suppeterent plurima narranda eiusdem ligni miracula; sed hactenus de illo.

PH. Omnem naturam hæc superant, ideo de illo ligno nulla lingua valebit exprimere miracula: atque ideo quasi multitudine perterriti vertamur ad alia naturalia: reperitur in orbe nouo arborum genus, quod cum aduritur, nullum fumum emittat, sed tantummodo mire gratum odorem. Petr. Mart.

EQ. Longe gratior, vtiliorque arbor est illa, de qua Ioseph Iesuita scribit ex Brasilia 1560. Arbor enim ibi est, cuius terebratio, quamuis modica, seu incisio, guttulam distillat balsamo odore persimilem, cuius virtus est vulnera quæcumque curare, cicatricesque obducere prorsus.

TH. Sunt

TH. Sunt etiam arbores, quæ elementorum vicem teneant: nam quædam sunt, quæ non vt aliæ igne egeant, quo ardere possint, sed ipsæ ignem continent: nam attritione ab eis excutitur in noui orbis Hispania; bacillum etenim inter duo compacta ligna inijciunt, obseruantque celeri motu, illa accelerata obuersatione, ignis excutitur, & accenduntur ligna. Ouet. summ. cap. 79. Nec ab simile senserat Plinius lib. 16. cap. 40. Teritur (inquit) lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi, vel foliorum facillime conceptum. Hæc ille. Sed & Apuli ferulas ibi natas arefactas funiculo obuoluunt, indeque ignem eliciunt funiculi celeri attractione, ac retractione.

EQ. Aquæ etiam alterius scilicet elementi vicem tenent arbores quædam ad hominis potum. Plinius enim lib. 6. cap. 32. tradit inter Fortunatas Insulas Ombrion esse præcipuam, in ea arbores similes ferulis esse, ex quibus aqua exprimatur, ex nigris quidẽ amara, ex candidioribus potui iucunda. Propterea recentiores, cuiusmodi Ouetanus hist. lib. 2. cap. 9. ac Petr. Martyr tradunt in huiusmodi Ombrio Insula, quam è ferro nuncupant nouo nomine, nullum prorsus aquæ genus existere, cum nec fluuij, nec scaturigines, puteiue vlli sint, neque vmquam ibi pluere, sicut nec in Ægypto: at Dei beneficentia ab arbore aquarum scaturiginem excitat quotidie summo crepusculo, vti alias occasione alia diximus paucioribus. Exudat enim plurimo quasi rore arbor illa tum à stipite, tum a ramis, ac folijs, non aliter, atque si nebula in aquas solueretur: vbi sol irradiauerit, soluta prorsus circa arborem nebula, desinit aquarum distillatio: profluit tamen illo modico crepusculi interuallo tanta aquarum copia, quæ & incolis, & iumentis supersit, estque salubris, nec id facile ego admisissem, nisi & Plinium, & Ouetanum, ac Martyrem simul omnes cõsentire animaduertissem. Cui accedit, quod tradit Plin. lib. 12. cap. 8. in Hircaniæ conuallibus duabus horis matutinis ex Occhi arbore mel plurimũ fluere, vt sic matutinales horæ etiam aquarum profluuium credibile reddant, quibus accedit, quod ab arboribus in Hispaniæ gleba Strabo testatur exciso ramo lac effluere dulcissimum. Rursum quoque circa Carthaginem Hispaniæ fuisse arborem idem perhibet, è cuius cortice tela pulcherrima conficiebatur. Roder. Palent. Hisp. rerum p. 1. c. 2. Ob hæc, quæ diximus, deprehendimus arbores plurimã ad se aquã trahere ex humo radicũ opera, velut fistulis: atq; ideo auerti & fontes, & scaturigines, ne profluãt: propterea, cæsa silua, fontes promanasse compertũ est: nã ex Theophrasto meminit Sene. nat. li. 3. c. 11. Cũ Hemus aquarũ inops esset, eãq. occupassent Gallorũ gens, excisis siluis, aquarũ copia illis apparuit, quas in alimentũ suũ nemora

ducebant;idemq. ait circa Magnesiã accidisse;& in Creta Insula vrbe, quæ dicitur Arcadia,ait fontes, & lacus substitisse,quia desierit coli terra, vrbe diruta,at cum rursum siluestra exorta fuissent excisa,ob culturam aquas redijsse.

PH. Si philosophari libet,& humanarum rerũ contemptum prædicare,vna arbor sola expetenda est,quæ in Temistitã noui orbis vrbe primaria,quæ & Mexicus nuncupatur.cõperta memoratur:est arbori nomẽ Magueis omniũ rerũ vna officium præstat; sunt illi folia oblonga binos palmos,crassities est quantũ hominis genu, scapus, & caudex exurgit intra folia ad palmos sexdecim,stipitis quatuor vlnarũ est ambitus;cũ perfecta est arbor, terebratur caudex,ex quo tantus promanat succus aqueus,vt in multos dies seruetur collectus in vasis ad potũ: verũ si quis largius biberit,obstupescẽtibus sensibus, ebrietate laborat:Cortex eius leuis est ad omnia,etiã ad texendum percõmodus,præsertim ad funes,ac reliqua,quæ filo fieri possunt: lignũ aptissimũ est etiam ad acus cõficiendas:summa enim acie attẽnuatur,atq; ita fit,vt ex succo eius vinum,ex cortice etiã vestes,ac telæ colligãtur. Id tradidit alumnus quidam Cortesij in relatione. Addit auctor,qui de rebus Sinarum librum scripsit,frondes propellendis ægritudinibus salubres esse, eisq. perinde commode domos contegi,ac tegulis,stipitẽ vero trabiũ loco esse. Hæc ille p.4.cap.4.

EQ. Petr.Hisp.in silua p.5.c.17.nisi forte idẽ arboris genus prosequatur,cõmemorat in Insula Zebut arborẽ compertã, cui nomen Coccus,fructum esse peponibus, succũ autẽ in illis esse butiro persimilẽ,qui postea vertatur in oleũ: aquæ supersusum videtur zaccarũ, soli expositũ fit acetũ. At ex eius arboris germinibus percommodum filũ educitur, ab ipso autẽ arboris stipite stillat aqueus humor ad potum suauis, qui magno pretio habitus seruatur in vasis. Quin iuxta Callicutiũ ex eadẽ arbore Cocco etiã zaccarũ colligi, atq; oleum tradit Lud. Barth.rer.Ind.lib.2.c.15.& de eadem etiam tradit Odoard. Barb.& de reb. Sin. p.4.cap.8. vbi & ex trunco fieri nauigia, ex ramis funes, vela, ac præterea alijs ligni partibus malum,ac clauos, ac remos confici constat.

TH. Præstãt arbores omne comodũ:nam in eodẽ orbe nouo cõpertũ est ex arborũ radicibus cõtextis,quod alias diximus,põtes fieri, quibus perẽnes fluuij traijciatur Petr.Hisp.p.5.c.26. In purgandis sordidis pannis smigmatis præstãt egregium officium quarumdam arborũ fructus Hispaniolæ Insulæ, arbori nomẽ Pater noster:fructus est quanta auellana nux, cui si feruens aqua superponatur, obuersetur que in linteum, aut laneum pannum, cuiuslibet pigmenti vicem egregie præstat,maculis extersis, ac quacunque labe, verum tamen nimia vi, atque acrimonia latiea corrodit. [illegible]

EQ. Non

EQ. Non tamen is fructus abolere valet tincturæ labes, quas asperserit indelebiles Xaqua arbor eiusdem Hispaniolæ: est is fructus papaueris specie, manat inde pellucida aqua albicãs, qua quid quid aspergitur, aut oblinitur, nigrescit, adeo vt nulla vmquam lotione emundetur: præsertim si hominis cutis fuerit aspersa: cum enim nigredo illa superet cuiusuis atramenti atrum colorem, adeo cuti inhæret, vt nulla arte deleri possit: verumtamen die vigesima sponte à cute color ille ater, nigredoque abire solet. Ouet. hist. lib. 8. & in summ. cap. 77.

PH. Exhibent etiam arbores scriptoribus papyrum: nam in prouincia Mangi Tal arbor papyri officiũ egregie præbet ex folijs. Nicol. de Comit. & succum etiam præbet, quo incolæ perforato stipite vtuntur ad potum. Idem Nicol. & Marc. Pol. lib. 3. cap. 13.

TH. Cur prætermittitur arbor illa, è cuius medulla educitur præcipua farina in hominum alimentum? Estque ingens quercus modo arbor comperta in regno Fanfur, mirum, eius lignum adeo ponderosum esse, atque etiam duritie ferrea ad omnia penetranda, vt aquis statim mergatur. Marc. Pol. lib. 3. cap. 16.

EQ. Ferri vim, atque aciem habet alia arbor in Iaua Insula maiore: interior enim medulla ferrea est uirgæ modo ab imo in summum verticem ducta: seruat hominem à læsionibus, sicut ferrea munimenta. Ideoque incolæ sese muniunt huiusmodi ramusculis, persuadentes sese futuros inuulnerabiles. Nicol. de Comit. & Marcus Polus lib. 3. cap. 16. Sed de hisce arboribus hactenus.

TH. De Arundinibus referunt memoratu digna, licet hæc nostro cælo prorsus contemnãtur: alibi tamen ingentium arborum officia implent: propterea libet de eis latius differere. In Gilolo Insula inter Moluccas reperiũtur crassitudine crurium humanorum, nec inanes sunt, sed suaui oppletæ aqua, vt tradit Anton. Pigafeta, Propterea fides adhiberi potest, quod in Arabia equites grandibus arundinibus lancearum vice vtantur cuspide ferrea munitis, vti tradit Lud. Barth. in princ. cap. 7.

EQ. Non est incredibile, quandoquidem in Insula Hispaniola arundines sunt non multo nostris ampliores, quæ tamen solidæ sunt, vt ligna, firmoque stipite, non autem inanes, vt nostrates; quamobrem lancearum vicem præbere commode possunt. Ouet. hist. lib. 11. cap. 7.

PH. Noua Hispania quamquam rebus omnibus ferax præferenda sit reliquo fere orbi, Arundines tamen fert, quæ crassitudine non excedunt hominis genu: singula internodia, quæ inania sunt, ad tres palmos protenduntur, adeo vt in eis aquæ hemina capi possit: sed quod valde mirum est, arundines illæ egent adminiculo, vt

excrescant, sicut & vites, & cucurbitæ solent arboribus inhærere: serpunt arboribus hærentes vsque in summum verticem, quo superato, reflectuntur vsque in solum: inestque ijs plurima aqua ad potum suauis: sapida enim est, atque subfrigida, quæ diebus multis non putrescat. Ouet. summ. cap. 80. Quæ si putrescat, quamdiu intra sua internodia continetur, vermes humani digiti magnitudine inde nascuntur præcandidi ad humanã escam suaues: transeunt ij postea in papiliones, alij in mures, vti scribit ex Brasilia Ioseph Iesuita 1560. Ipsam autem arundinum adolescendi luxuriam, & teneritudinem, ob quam subsidio arborum egent, non aliunde profectam censeo, quam ab humore nimio, quem cæli feruor, quamquam maximus, nequeat absumere, aut dilatare in crassitiẽ; cum tamen alio cælo, vbi augentur in crassitudinem trium palmorum, non deest equidem par cæli feruor, sed tantus in illis humor non est: propterea & ficciores sunt, & facilius amplientur, cuiusmodi in Pegu Indiæ tanta sunt crassitie, quantus homo cingulo tenus, vt testatur Lud. Barth. de reb. Indic. lib. 3. cap. 15. Propterea ob illam succi, humorisque luxuriem, illud quoque accidit non procul à Iaua maiore, vt arundines assurgant ad passus quinquaginta altitudine, aliquando per humum serpunt radicibus per singulos nodos emissis tanta propagatione, vt ad octo, & eo amplius stadia, hac, atque illac graminis modo serpere inuentæ sint. Odericus libro 1.

EQ. In Taisu iuxta flumen Caromoran tantæ sunt crassitiei arundines, vt stipitis latitudo pateat ad pedes tres. Marc. Pol. lib. 2. cap. 32. Quin etiam testatur in prouincia Thebeth pari amplitudine exurgere, & dilatari, singulorumque nodorum longitudinem tres etiam palmos non excedere, vniuersamque arundinis proceritatem ad decem passus assurgere, eodem lib. cap. 37. Sed & in prouincia Quinsai, in vrbe Vguiu, tradit arundinum in stipite crassitiem esse ad palmos quatuor, proceritatem porrigi ad passus quindecim, eodem lib. cap. 73.

TH. Ex illa amplitudine fit, vt Melæ credamus lib. 3. cap. 4. asserenti, ex arundinum internodijs scissis velut nauiculas fieri, quibus bini, aut terni homines vehantur: quod etiam habet Solin. cap. 53. cum scribit, in paludibus Indicis arundines creari adeo crassas, vt fissis internodijs, lembi vice vehantur nauigantes, quod & Bocatius de Acesino Persidis fluuio agens etiam memorat.

EQ. Scio Straboni non probari hanc arundinum amplitudinem, quam fabulosam putat lib. 15. tamẽ Melæ, Solino, Marco Polo, quibus addere etiam Pliniũ possumus, fidem adhibere licet. Plinius igitur lib. 7. cap. 2. affirmat, arundinum Indicarum internodijs nauiculas

uiculas fieri, quæ tribus vehendis sufficiant: quod etiam repetit lib.14. cap.36.

PH. Præter hos sunt & alij auctores: nam & in ripis Gangis fluuij adeo grandes arundines compertæ sunt, vt hominis amplexum superent: quin ex eis singulæ nauiculæ fiunt piscatoriæ, corticemque earum ad palmi mensuram crassum, singulaque internodia æquari hominis cuiuscumque proceritati tradidit Nicol. de Comit. Sed & in Ternatis Regis ditione, in Insula Malucco, decisis arundinum internodijs, incolæ grandia ex eis vasa conficiunt, aquarum conseruādarum causa, vti scribit Balthassar Diaz ex Malacca 1566. In Caliçutij quoque regno remos, ac nauigiorum malos ex arundinibus fieri tradit Lud. Barthema rerum Indicarum lib.2. cap.11.

TH. Non mihi videtur dubitandum de huiusmodi amplitudine, quandoquidem & in domibus ipsis ædificandis velut trabes constituuntur in Hispaniola. Ouet. summ. cap. 80. Petr. Hispal. p. 5. cap.3. Sed & in prouincia Paucura Peruaci carceres reorum ex arundinibus fiunt, suntque trabis ingentis magnitudine præfirmæ. Idem Petr. Hisp. p. 5. cap. 32. Propterea non erit exsibilandum, quod Bocatius de flumine Odona scribens memorat, in illo adeo grandes arundines gigni, vt vnam vix triginta homines ferre valeant. Atque ita fit, vt plura præstet beneficia neglectissimum hoc arboris genus, quam reliquæ arbores. Apud ipsos tamen sacros doctores, quoniam patienti Christo spongia myrrha, acetoque plena in arundine oblata est, significantur plurima mysteria: arundine enim ipsius sacræ scripturæ simplex littera inaniter intellecta signatur, quam Iudæi perperam, inaniterque interpretabantur, falsitate, malitiaque permixta; vti tradit S. Augustinus in Ioan. tractat. 119. Verumtamen, quoniam etiam aliquando Angeli in sacris scripturis memorantur templum metiti fuisse aurea arundine; arundo illa militantium hominum Ecclesiam designat, carne fragilem, fide tamen auro comparatam: vti idem S. August. tradit super Apocalyp. hom. 18. Adeo Deus Omnipotens leuia quæque etiam ad magna trahenda mysteria nos docet. Sed de Arundinibus hactenus.

PH. Nullius rei toto orbe copia tanta est, quanta arborum: neque puto id esse, vt earum fructibus humanum genus deliciosius alatur, quandoquidem innumerabilis est infructuosarum arborum copia: censuerim potius id esse fouendi ignis causa, quo omnes orbis partes indigent: nam sicut plurima arborum pars igne absumitur, ita plurima quoque quotannis & nascitur, & nata adolescit.

EQ. At vbi arbor nulla est, qua ratione natura ignem ibi non

esse decreuit? sicuti apud Cauchios Aquilonaris maris accolas, vbi nullum pecus, non lac, nō fera vlla, cum nulla ibi prorsus arbor, aut frutex sit, vti diximus in quadrupedibus ex Plinio lib. 16. cap. 1.

PH. Apertissimum est, eos magis frigore vti, quam igne, cibos ex piscibus non igne, sed sole concoquere: verumtamen si & ignem voluerint, etiam piscium ossibus illum sibi comparant, vt Olaus tradit lib. 1. cap. 4. aut herbis, & siccatis iuncis palustribus, aut vluis (quarum copia ibi est) accendere ignem licebit: lignum igitur proprium toto orbe ignis alimentum est ad humanos vsus: sunt tamen arborum circa ignem miracula: nam hebenus numquam accenditur, quamuis aridissima, sed vritur tantum odore iucundo, vti Fabianus scripsit, quem & Plinius est sequutus lib. 12. cap. 4.

EQ. Laricis etiam tabulæ flammam repellunt, carbonem non faciunt, vti Isidorus scripsit lib. 17. cap. 7.

PH. Admirabilior arbor, quam Alexander Cornelius Conem appellauit similem robori viscum ferenti, ea nec aqua, nec igni corrumpi potest, vt tradit Plin. lib. 13. cap. 22.

TH. Nec commemoratione indigna Iuniperus, cuius prunas sub cinere ad annum durare compertum est, Isidoro teste lib. 17. c. 7. Sed quid vltra laboramus in conquirendis ligni, & ignis Dei miraculis? Quidquid cum ligno commune habet ignis, omne mirandum est, nec ratione concipi potest: lignum adustum nigrescit, cum lapis adustus albescat: lignum adustum, seu carbo, cum sit fragilissimus, numquam tamen corrumpitur: ligno enim adusto, seu carbone fragilissimo substratum fuisse Dianæ templum, quo immortalius foret, tradunt: vti hæc omnia S. August. scribit, miraturque lib. 21. cap. 4.

EQ. Non est prætermittendum, quod apud beatum Hieronymum legisse me memini super Leuit. ad cap. 27. Facies, inquit Dominus, altare de lignis Sethim &c. Ecce (inquit) altaris ligna, quæ de lignis paradisi sunt, igne vicino non cremantur, sed puriora redduntur; nec mirum, cum etiam Amithon genus ligni, quanto plus arserit, tanto mundius inueniatur. Ita ille: quod etiam scripsit Vinc. hist. natur. lib. 16. cap. 43.

TH. Accedit commemorandum, quod narrasse Gregorium Turonens. in glor. Confess. cap. 98. iam pridem diximus, e ligno vas confectum cacabi vicem præstitisse homini pio in Augustodunensi agro, ignique superpositum quotidianos cibos concoxisse, & non aliter, atque aurea reliqua vasa, incorruptum semper multos in annos extitisse: tametsi esculenta in eo ardentissime feruerēt. Et sane sunt hæc omnia memoria digna, ac longe magis, quā lignum illud, quod in aquis mersum nullo vmquam æuo corrumpitur: vti Alexandri.

xandri Magni milites prodiderunt Plin. enim lib. 16. cap. 41. Alexandri (inquit) Magni comites prodiderunt in Tylo rubri maris Insula arbores esse, ex quibus naues fierent, quas ducentis annis durantes inuentas, etsi mergerentur, incorruptas.

EQ. Non adeo longæuæ eæ fuere arbores, veluti fuit illa, quam Aegesyppus commemorat lib. 4. cap. 23. Scribit is in Memphi Terebynthum arborem à constitutione mundi satam ad sua vsque tempora superfuisse viuentem, atque virentem, iam tum circiter quinque annorum millia. Digna igitur arbor illa fuit, cui nomen imponeretur semper viua, sicuti herbæ cuidam impositum hoc nomē est.

TH. Et semper viua, & semper virens herba illa dici potest, quamquam plurimæ sunt arbores semper virentes: sunt enim quædam cæli climata, vbi arbores, quæ apud nos hyeme folijs destituū-tur, ibi semper virent; cuiusmodi in Tylo rubri maris (de qua nunc meminimus) referta enim est tota arboribus semper virentibus, folijs numquam decidentibus, Plin. lib. 12. cap. 11. cui accedit S. August. de ciuit. Dei lib. 21. cap. 5.

PH. In eadem, quam modo commemorauimus, Memphi nec vitis ipsa, nec alia arbor folia vnquā amittit, sicut nec in Elephantina Thebaide. Plinio teste lib. 16. cap. 21.

EQ. Sunt & in nouo orbe eadem naturæ priuilegia: nam nec in Insulis, nec in continenti vlla arbor amittit vnquam folia, præter vnicam arborem, cui nomen Cassia. Ouet. hist. lib. 9. cap. 16. vbi ait vix sex plantarū genera folijs destitui. At Cassia singulari quadam prærogatiua prædita est arbor quædā: radices enim eius semper rectæ profundum petunt, nec penetrare desinunt, donec subterraneam aquam comperiant, etiamsi plurima foret à superficie soli distantia, quod nulli plantæ commune est. Ouet. summ. cap. 79.

PH. Inuestiganda potius ea arborum nobis essent priuilegia, quæ cælum petentes habent, quam quæ sub humo, aut aquis, quandoquidem nulla eius rei vel certitudo est, vel vtilitas. Scrutemur igitur nonnulla circa arborum fructus memoratu digna. Est in prouincia Malabay arbor, cui incolæ nomen indidere Cachi, siue Cicara, vnicum quotannis refert pomum, nec plures fructus: extuberat pomum illud, non à ramis, vt poma reliqua, sed à stipite, estque adeo immensum, vt vnicum oneret quemuis robustum hominem: continet autem Pini more intra se fructus 300 distinctis pelliculis: sunt singuli nostrorum pomorum magnitudine: rursumque intra illos continētur & alij, quales in echino Castaneæ. Nicol. de Comit.

EQ. Quod hæc semel toto anno vnicum pomum reddat, contraria est arboribus reliquis; quin aliquæ non plures tantummodo fructus reddunt, sed eodem anno sæpe. Plin. enim lib. 16. cap. 27. in

Cea

Cea (inquit) Insula Caprifici triferæ sunt, biferæ, & in malis, ac piris quædam. Malus siluestris bifera, vites quædam & triferæ sunt, quas ob id insanas vocant, quoniam in ijs aliæ maturescunt, aliæ augescunt, aliæ florent. Marcus Varro auctor est, vitem fuisse Smyrnæ apud mare biferam, & Malum in agro Consentino. Hoc autem euenit perpetuo in Tacapensi Africæ agro. Hactenus ille.

PH. Hæc sunt potius cæli, quam arborum priuilegia: quamquam etiam à solo plurimum hæc res pendet, sicut commemorant vites, ac reliquas arbores obrutas montis Aethnæ cineribus longe fertiliores esse, iuxta Catanam, vti Strabo tradit lib. 6.

EQ. Fructuum amplitudo, sicut feracitas, etiam à cæli climate persæpe proficiscitur, cuiusmodi Indicæ nuces, quarum amplitudo humano capiti adæquatur, in regno præcipue Samara, non procul à Iaua minore: præbetque ex medulla tum sapidum cibum, tum quoque & potum. Marcus Polus lib. 3. cap. 13. Eadem quoque comperta est in noua Hispania eiusdē amplitudinis, ac succi. Petr. Mart.

PH. Eadem cæli ratione in vrbe Ciangu Catay persica sapidissima sunt, singula ponderis librarum binarum: neque ijs maxima Campana æquari possunt. Mar. Polus lib. 2. cap. 50.

E Q. Pira quoque in vrbe Quinsai sapidissima, albissimique succi, ponderis sunt singula librarum decem, vti idem Marcus Polus habet lib. 2. cap. 68. Sed Sanctorum virtute ad indicandam alicuius simulati hominis occultam mentis leuitatem, quæ grauissima fuere poma, leuissima reddita sunt, non quod exsiccata fuerint, sed etiam virentia, & succosa, papyro leuiora inuenta sunt. Quidam enim sanctissimo Antonino Archiepiscopo Florentino donauerat fiscellam pomis refertam, nullo amoris affectu, sed remunerationis maioris spe; suscepit blande Archiepiscopus, sed gratias verbis tantummodo agens nihil aliud rependit. Is igitur abiens Archiepiscopo detrahebat: rursum igitur illum ad se accersiuit Archiepiscopus, ac coram eo afferri iubet trutinam, acceptaque modica papyro, eam trutinæ imponit, altera autem in parte fiscellam cum pomis collocat; elata igitur trutina, in sublime papyrus, tamquam pōderosior, ferri massa in imum descendit, fiscella cum pomis in sublime elata sunt. Ita persuasit Archiepiscopus homini, quæ ex animo non offeruntur, leuissima omnino esse. Vincentius Maynardus in vita S. Antonini apud Surium tom. 3.

PH. Fit quoque cæli ratione, ac vi, vt forma fructuum etiam diuersa gignatur vel ab eadem arborum specie: Mali enim Punici in vrbe Mechnase Africæ acini omnes absque nucleo sunt. Leonius p. 3. Sed & proxime Euphratem in Babylone Syriæ mala Punica nullo à nostris diuerso sapore sunt inter acrem, & dulcem: at

sunt

sunt cortice leni; vt nobis reliqua poma, acini quoque absque nucleis, atque pelliculis vnico cortice obtecta sunt: nulla parte distincta, adeo vt mordicus mādi possint, vt poma reliqua, neque aliquid ex eis est expuendum: amplitudo nostris compar. Ioseph Barbarus cap. 20.

EQ. Eiusdem cæli ratione fit, vt quædam præparuæ plantæ crescant in arbores. Malua etenim minima apud nos herba, de qua alias diximus, in adeo ingentem crescit velut arborem, vt altitudo superet pedes 20. crassitudo complexum hominis in Mauritania: sed & in Arabia, vbi septimo mense arborescit. Plin. lib. 19. cap. 4. Cannabis quoque in eandem assurgit amplitudinem, eodem Plinio teste, sicut & ferula in Insulis Fortunatis.

TH. Nulla tamen arbor statim nascitur, neque cæli, neque soli virtute: propterea admiramur, arborem statim creuisse, vt Ionæ vmbram præberet. Ionæ 4. Cum enim ille, postquam Niniuitis excidium prædicauerat, egressus ab vrbe sederet, fecissetque sibi vmbraculum; præparauit Dominus hederam, & ascendit super caput Ionæ, vt esset vmbra super caput eius, lætatusque est Ionas eam ob rem: verum vti repente exorta fuerat, ita quoque eodem Dei nutu repente exaruit: nam in crastinum diluculo vermis arrosit hederã, quæ exaruit, quod magno fuit factum mysterio. Hedera enim lex antiqua fuit, nihil præbens nisi vmbraculum, vermis Christus fuit, qui legem exarescere fecit, Euangelio instituto, vti exponit S. Augustinus. Nos quoque possumus ipsam illam hederæ appellare ephemeram arborem, quod vnica die adoleuerit, simul & exaruerit. Sũt tamen, qui eam arborem cucurbitam appellent, & Elkeroa Syra, & Punica lingua. In Palæstina arenosis locis consueta nasci, mirumque in modum, si sementem in terra ieceris, cito confota consurgit in arborem, & intra paucos dies, quam herbã videras, arbusculum suspicis: hæc enim Ionæ cucurbita fuit, cuius folia, & pampini vmbram reddunt densissimam. Hieronym. super Ionam ad cap. 4. Est tamen aliud cucurbitarum genus in orbe nouo compertum iuxta Insulam Guanaha, quod stipitem solidissimam, amplissimamque habet, non aliter atque reliquæ arbores habeant. Fructus vero (cucurbitæ nomen illi est) & reuera cucurbita esse agnoscitur, qui inde nascitur. Petr. Martyr summ. Indic.

EQ. Admirabilius est ex arido ligno assurgere virentem plantam, quod sæpissime contigisse legi apud sacros auctores.

TH. Nulli dubium, id, quod natura suis nequeat uiribus, efficiant serui Dei illius gratia; nam & aridas solo uerbo rursum uirentes reddent: sicut enim Christus secus uiam à Bethania Hierosolymam ficum solo uerbo arẽtem reddidit, Math. 21. & Marci 11.

ita

ita sane eãdem contulit seruis suis virtutem. Cum etenim S. Seuerus Presbyter iter ageret, incaute Mespili arboris ramo percussus in capite est: quamobrem arescere iussit, & confestim exaruit: at quarta post die, cum rediens animaduertisset eam aridam, pænitẽtia ductus, in se ipsum animaduertens, ijs verbis est vsus: Væ mihi, qui in amaritudine cordis maledixi huic arbori, & ecce aruit. Et equo descẽdens prostrauit se, ad radicesq. eius orauit Dominũ, vt reuiresceret arbor: mox ab astantibus visa est & virorẽ, foliaq. recipere, vti tradit Greg. Turon. in glor. Conf. c. 70. Atq. ita apertum est, in manu esse seruorum Dei per eius gratiã arbores & arentes, & virentes efficere, absque temporis curriculo.

EQ. Legi etiam aliquando, & iam alias occasione alia meminimus, Gregorium Thaumaturgum, cum inundationes Lyci fluminis cohibuisset, infixissetque aridum baculum, creuit is oratione Sancti in elegantem, frondentemque arborem, emissis radicibus, perdurabatque etiam beati Gregorij Nysseni tempore post centesimum circiter videlicet à plantatione annum, vti scribit ipse in ipsius Thaumaturgi vita.

TH. Non absimile est, quod de Friardo recluso proditur: is enim virgã, cui hærere solebat, post multum tempus longe aridissimam terræ infixit, & irrigauit, creuitque in proceram arborem, atque ad eam miraculi causa vndecumque turbæ confluebant: verum applausum metuens popularem, quo cordibus Sanctorum plerumque vana solet gloria infigi, securi illam abscidit. Præterea cum alia quædam arbor ventorum impulsu corruisset, radicibus etiam à solo euulsis, ipso stipite solo seruato, & sudis modo acuminato, abscissisque tum ramis, tum ipsis quoque radicibus, infixit terræ stipitem, qua parte illum exacuerat: oratione facta, adeo viruit arbor illa, vt etiam ipso illo anno fructus emiserit, sicuti narrat Gregor. Turon. in vita ipsius Friardi.

PH. Legi & ego aliquãdo illo volumine, quod inscribitur vita Sanctorum Patrum p. 2. cap. 23. sanctum quendam virum nimiam ob corporis valetudinem in virginis cuiusdam domum curationis causa sese recepisse: verum cum maledicorum hominum obtrectationibus male audiret, iamiamque obitus eius dies instaret, aduocatis monachis, sic eos est allocutus: Obsecro vos domini patres, & fratres, vt cum defunctus fuero, tollatis baculum meum, & plantetis eum super sepulcrum meum, & cum radices miserit, feceritque fructum, tunc scietis, quia munda est conscientia mea à famula Dei, quæ mihi ministrabat. Cum ergo vir Dei obijsset, patres plantauerunt baculum eius super sepulcrum, & fronduit, accedenteq. tempore, protulit fructum: atque ad arborem visendam vndecũq.

mira-

miraculi causa erat accursus, auctorque historiæ sese eam vidisse cum magna Dei glorificatione testatus est.

TH. Atque ita fit, vt neque radicibus, neque humore, neque sole egeant arbores à viris Dei per fidẽ plantatæ. Ficus enim quædam à beato Ioanne Episcopo Silentiario petræ cuidã siccæ, & absque succo, ac muri modo præruptæ imposita est: quæ tamen germen emisit, ac paulatim etiam crescens ad cellæ percurrit tectum, fructumque etiam protulit in testimonium spei, quam in Deum conceperat, se æterna vita potiturũ, si ex arido huiusmodi saxo arbor illa fructum protulisset. Scriptor historiæ tradit, se ad eum aliquando profectum, miraculumque fuisse contemplatum, cum in saxo nulla appareret rima, excipiens arboris radices, neque vllus humor eas alens, coactumque se in hæc verba prorumpere: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam sunt inscrutabilia iudicia eius, & præsertim quod in laura Sabæ nulla ficus vllo in horto nascitur ob summum aeris feruorem, solique siccitatem. Hæc apud Metaph. 13. Maij.

EQ. Ex huiusmodi igitur admirandis germinibus perspecta est sæpe virorum Dei sanctitas viuentium, simul quoque etiam iam defunctorum. Cupressus insignissima arbor est, magnoque studio est opus, vt adolescat, & ad frugem perueniat; nihilominus comperta est, neque sata, neque plantata, sponte à terra emersisse, & in propriam proceritatem assurrexisse in defuncti viri sanctitatis testimonium, vti tradit Theosterictus in funebri de B. Niceta oratione: erat enim Athanasius quidam insignis cœnobita, beati Nicetæ necessarius, is extrema obitus sui hora rogatus à fratribus, vt pro eis post obitum apud Deum intercederet, respondit: Quam fiduciam apud Deum inuenero me defuncto? vos ipsi noueritis. Sepultus igitur, & terra obrutus est: ac ne eius sancti viri monumentum deinceps obscurum esset, sed manifestum omnibus fieret, omnium rerũ Dominus Deus fecit, vt supra monumentum ex honorato illo sancti viri pectore arbor cupressus nasceretur: quamobrem, multi fide ipsa impulsi illuc euntes arborem illam amplexantur, & frondes ex ea decerpentes ad sanitatem afferendam adhibere solent. Apud Metaphr. 3. Aprilis. Lipom. tom. 3.

TH. Non modo reuirescunt arentes arbores, vt Sanctorum integritatem testentur, aut sponte nascuntur, verum etiam sponte transplantantur: cuiusmodi de populo arbore tradunt: exciderant illi Decembri mense folia omnia; at cum iuxta illam sepulcro condita fuisset beata Gudila apud Brabantes insignis virgo, cœpit arbor mox tota frondescere, perinde expansis ramis virentibus, ac æstate consueuerat, idque vno momento. Deinde vero cum eiusdẽ

ossa ad Basilicam Morsellensem transferrentur, altera à translatione die arbor eadem sponte se eodem transtulit, ac sacræ virgini se constituit proximam, cum inde abesset decem passuum millibus; ei miraculo accurrit Carolus Magnus, ac compunctione motus est, locumq; donarijs multis auxit, ac priuilegijs. Vetustus incerti nominis auctor in vita sanctæ Gudilæ apud Surium tom. 1. Ianuario. Sed & fructum etiam repentinum emittunt quandoque arbores, ac miracula miraculis cumulant, vt sanctitatis præbeant testimonium. In ciuitate Accitana Hispaniæ ad tumulum Torquati Episcopi die eius natalitio, hoc est, Idibus Maij, olea florem mittit, fructũ facit, ac maturat, inde expressum oleum cuiusque generis ægritudini efficax, salutareque est. Marul. lib. 6. de reuelat. cælest. beatit. sed nescio an modo abire liceat, cum vesper instet.

PH. Antequam hinc abeamus, optarim non pauca adhuc de arboribus commemorare; primumqne libet recolere arborem, quam ad Gades esse tradit Strabo, cuius rami sponte in terram inflectuntur; folia ijs sunt spatis, ensibusue persimilia, longitudine videlicet palmorum trium, latitudine digitorum quatuor. Ita ille lib. 3. in fine.

EQ. Non absimilis alia quædam arbor Indica in Musicano altissima, cuius rami excrescũt supra duodecim cubita, reliquum postea flectitur sponte deorsum, vsque in ipsum solum, terræque etiam sponte figitur, ibique etiam radices mittit, rursum nouam efficiẽs arborem, cuius etiam rursum rami eodem ordine reflectuntur, & radicibus emissis, noua quoque arbore exurgente, adeo in longum ea propagatio arborum inaugetur, vt longissima, ornatissimaque porticus vmbratilis efficiatur. Nec putet quis, exiguas esse arbores: sunt enim tantæ amplitudinis, vt sub singulis ad euitandũ meridianum æstum subsideant percommode homines 50. quin aliquãdo, si Aristobulo credimus, etiam 400. Hæc à Strabone lib. 15. Idem arboris genus, eiusdemque operis extare in orbe nouo, non procul à portu Mirabulano, memorat Petr. Mart. summ. Indico.

TH. Admirandum, quod legi apud Plinium de Abiete: nam cacuminibus ramorum decisis, moritur, totis vero detrũcatis, durat; etsi infra, quam rami fuere, præcidatur, quod superest viuit: si vero cacumen tantum auferatur, tota moritur. Ita ille lib. 16. cap. 30.

EQ. Commemorabile est, quod de Fagis tradit Olaus. In Insulis enim Aquilonaribus, sub polo sitis, extant continuæ cautes Magneticæ, quibus si Fagi arbores adhæreant, aut misceantur, natura lignea dimissa, mutantur in Magnetem, ac saxum, cum eadem vi ferrum attrahendi, quæ inest Magneti. Ita Olaus libro duodecimo cap. 1.

PH. Non

PH. Non est prætermittendum in Fabiano Italiæ agro bruma, cum niues vitem ambiunt, aut gelu contingat, ne frigus huiusmodi vites adurat, circumfundunt fluminis aquas, idque tepidare vocāt: ex ea enim aqua tepescunt vites, contempta & niue, & gelu, memorabili natura in illo amne solo. Plin. lib. 17. cap. 26. Atque est sane annotanda res, infusam arboribus frigidam teporis vim habere ad uersus niuem, aut glaciem.

EQ. Erit nobis pro huius ratiocinationis colophone putre lignum, in quo cum vetustior putredo est, lux quædam, splendorque nocturnis in tenebris enascitur: præcipueque, si id lignum è quercu fuerit. Itinerantibus noctu percommodam lucem præbet, vt co mitem quisque suum videat, ne aberret. Olaus lib. 2. cap. 14. Et quamquam in Europa id tantum videretur cognitum, tamen in noui orbis Hispania etiam compertum est, noctuque itinerantibus, ne à comitatu quisquam aberret, in vsu est, vt quisque pone se putrescentis eius ligni portionem deferat in humeris: tamdiu tamen durat hæc lucendi vis, quamdiu in cortice humor aliquis perseuerat, alioqui eo penitus exsiccato, cessat omnis ea lucendi vis. Ouet. summ. cap. 79. eius rei causam diximus in insectis. Abeamus.

TH. Adhuc & vnicum adferamus de lignis miraculum: ligna sui natura leuiora sunt lapidibus, compertum est tamen trabem non admodum grandem nulla vi hominum, boumque trahi potuisse in sceleratorum hominum detestationem. Scribit enim beatus Petrus Damianus in sermone de S. Ruffino in hæc verba: Viri quidam trabem de silua operosis exercitijs leuigatam ad beati Ruffini vectare Ecclesiam conabantur, quibus nimirum quidam Perusinorum violentiam ingerentes lignum hostiliter extorserunt: & iā iam Perusinis mænibus, vno vix interiacente milliario, cū propinquarent, repente vehiculū hæsit, nullisq; virium nisibus impelli vlterius potuit. Interea contigui quique homines ad auxilium confluunt non pauci, etiam iugati boues adduntur: ordinant diligentius machinam, inuicem exhortantur, in robur se colligunt, armos obijciunt, vociferanter impingunt; lignum tamen immobile permanet, ac si fixum radicibus teneretur: demum magistra necessitas docuit, quod cæca hominum prauitas ignorabat: mens namque eorū perpetrati criminis conscia, licet sero, liquido cognouit, quia qui de beati Martyris substantia rapinam fecerant, merito illis diuina virtus obstabat: mutato itaque repente consilio, Assisium versus illico vehiculum dirigitur, & accelerandi facultate percepta, beatissimo Martyri, quod superbe rapuerant, humiliter reddunt. Hæc ille: vnde discimus, pōdus non in ligno fuisse, sed in crimine: omnia enim essent homini leuia, nisi culpa grauaret. Vbi enim Perusini

per

per pœnitentiam culpa correcta est, sublatum est pondus, leuique nisu (vbi omnis culpa abest) res ferri potuit.

EQ. Vnicam adhuc ego recolam arborem sane admirandam, quæ cum proprio stipite suo naturam semper retineat: radices habet contrarijs inter se proprietatibus differentes, vt aliæ sint salutares, aliæ sint noxiæ, perinde ac venenum: nam non procul à Malacca arbor est, cuius radices, cum multæ sint, in varias dispersæ sunt partes, quæ enim ad Orientem spectant, antidotum præbent aduersus venenum quodlibet, febresque pellunt, aliasue ægritudines: at quæ vergunt ad occasum, ipsissimum venenum sunt, valdeque vehemens, vt ita res eadem sit simul antidotum, & venenum. De reb. Sinarum p. 4. cap. 17.

IGNIS COLLOQVIVM VIGESIMVM SECVNDVM.

PHILOSOPHVS. NDE hæc tanta terreſtrium teſtudinum copia?

EQ. Referunt agricolæ, reperiri eas ingenti ſimul numero cõgregatas, quando poſt meſſes cãpi exuruntur: ſiue id ſit, quod nudatis latibulis appareant, ſiue quod ignem exhorreant, & ideo conueniant quaſi migraturæ.

PH. Compertiſſimum eſt eas odiſſe lucem; nam interdiu eas latere, ſemperque quærere latibula videmus; horrent calorem, quem tum ſolis, tum ignis ſemper vitant; quandoquidem in ædibus, vbi aluntur, longius, quam poſſunt, igne abſcedunt, atque ab eo ſe abdunt, cum frigidiſſima ſint animalia.

EQ. Iure merito luminis, caloriſque vim refugiunt teſtudines, & plus reliquis animantibus abhorrent, quoniam tardiſſimum, ignauiſſimumque animal eſt: degeneri igitur natura ignem odit.

PH. Ignem quæcumque animalia horrent, haud ſtatim degeneri animo iudicabimus: nam & leonem ignes maxime terrent, Plinio teſte lib. 8. cap. 16. Sed & elephantos, quandoquidem Hannibalis elephanti per ignem in Capuana obſidione exacti ſunt, vti tradit Liu. Dec. 3. lib. 6.

EQ. Hortor in locum proximum nos conferre, ibi & teſtudi-

num maiorem copiam videre licebit ex domo; consedebimus quoque in opaca area, quam platanus expansis, contextisque mirum in modum ramis totam contegit, ad æstum deuitandum; & ignis opera sermocinatione complectemur.

TH. Vt video, ignis hic & stercorationis implet officium simul, & venatoris eximij, quum tot testudines captæ sint.

EQ. Sed parua laus est velocissimum venatorem persequi lentissimum animal.

PH. Cuique virtuti sua laus est, etiam si exerceatur in indignum. Aquilæ virtus non degenerat, capta testudine; ita neque ignis, cuius opus semper admirandum est. Nam vt habet Vitruuius lib.2. ex accessu ad ignem cœpere homines inter se conuenire, & colloqui, ac communicare: vnde sodalitatum auctor ignis ipse fuisse videtur: qua à belluis homines discernerentur: inde nata etiã commercia, conuictus, & ciuitates, vt idem Vitruuius testatus est.

EQ. Videtur mihi Lactantius Firmianus eius laudes vberius expressisse disertissimis verbis de diuino præmio capite nono. Non exiguum immortalitatis argumentum est, quod homo solus cælesti elemento vtitur. Nam cum rerum natura his duobus elementis, quæ repugnantia sibi, atque inimica sunt, constet, igne, & aqua, quorum alterum cælo, alterum terræ adscribitur; cæteræ animantes, quæ terrenæ, mortalesque sunt, terreno, & graui vtuntur elemento. Homo solus ignem in vsu habet, quod est elementum leue, sublime, cæleste: & vt lux esse sine igni non potest, sic vita sine luce. Ignis igitur elementum est lucis, ac vitæ, vnde apparet hominem, qui eo vtitur, immortalem sortitum esse conditionem, cum illi familiare est, quod facit vitam. Hæc ille. Sed ignis non adeo paucis explicari potest; nã noster Antonius Persius de solo igne octo cõscripsit libros recẽsens omnia, quæ cum veteres, tum recentiores philosophi tradiderunt, originem, species, causas, effectus, & quidquid ad absolutionem tanti operis exigitur, summa eruditione complexus est, spero breui opus ipsum proditurum in lucem.

PH. Si libet ex veteribus de ignis laudibus alia promere, erit Plinius locupletissimus auctor lib.36. cap.27. Ignis (inquit) accipit arenas, ex quibus alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluuntur; igne ferrum gignitur, ac domatur; igne cremato lapide cæmenta in tectis alligantur. Alia sæpius vri prodest, eademque materia aliud gignitur primis ignibus, aliud secundis, aliud tertijs.

EQ. Felicem igitur auctorem illum prædicandum, qui ignem humano generi primũ præbuit, censere debet humanũ genus omne.

TH. Auctor nemo alius, nisi Deus: neque enim verum est, in Delo Insula ignem primum repertum, vti falso asserit Plinius li. 4. cap. 12. neque à Prothogono eum compertum, ex constrictione lignorum, cuiusmodi Phænices fabulantur, de quibus meminit Euseb. Cæsar. de præp. Euang. lib. 1. cap. 7. Nam si perpendatur Genesis liber cap. 3. statim eiectis Adam, & Eua à paradiso, flamma gladij forma constituta ibi est, ne vlterius liceret alicui eo reuerti. Præterea Abel tempore sacrificium ab eo dicatum est, adipe agnorum oblato. Gen. 4. qui sane nonnisi per ignem offerri consueuit, vt liquefiat, & offeratur. Ignem enim sacrificio adhibitum etiam Abelis sacrificio videtur tradidisse S. August. aduersus Faustum lib. 22. cap. 17. Quod si nec ista sufficiat ratio, eodem capite à Tubal organa confecta fuere. Tubalcain quoque malleator, & faber fuit in cuncta opera æris, & ferri: quæ nonnisi igni confici potuerunt. Fateor tamen è silice ignem excutere primum potuisse Pyrodem, vti habet Plin. lib. 7. cap. 56. aut Prometheum docuisse eum seruari in ferula, vt eodem loco tradit Plinius; aut etiam attritione lignorum docuisse Prothogonum: at primum eius auctorem verum Deũ fuisse credimus, qui & homini à Paradiso terrestri eiecto illum pro maximo munere dederit, tum ob calorem, tum ob lucem in tenebris, præcipue vero ob sacrificium offerendum, quando humanum genus carnibus nondum vescebatur, nempe primo illo felicissimo sæculo.

EQ. Arridet plurimum mihi hæc ratiocinatio: nam & assentiri oportet. Illi vero, qui aliter aut tradiderunt, aut censuerunt, coniectura ducti sunt, atque euentum ipsum pro origine rei acceperunt. Ignis enim, cum pluribus orbis partibus diu fuerit incognitus, illis primus inuentor fuisse putabitur, qui ad eos primus aduexerit: cuiusmodi exemplo nobis esse possunt ij, de quibus Mela lib. 3. cap. 4. Non longe (inquit) à Macrobijs extrema Aegypti ora ad oceanum quibusdam ante aduentum Eudoxi adeo ignotus fuit ignis, adeoque visus mirum in modum placuit, vt amplecti etiam flammas, & ardentia sinu abdere, donec noceret, maxime libuerit.

PH. Plinius etiam lib. 6. cap. 30. tradit Aethiopibus quibusdã ante Ptolemæum Lathyrum Regem Aegypti ignotum fuisse ignis vsum: quamobrem & ego in eandem transeo sententiam, vt si quis illis illum inuexisset, iure eum pro auctore ignis apud illos habendum. Et sane res est ignis, qui non nisi Deum conditorem habere pro sua excellenti virtute censendus sit: neque homini ab alio auctore tantum munus fuisse conferendum, quam à Deo: adeo rebus omnibus præfulget tum dignitate, tum miraculis.

TH. Dei opus esse præcipuum vel ex eo patet, quod Lactantius habet libro de Ira Dei cap. 10. Licet enim alias occasione alia ipsum recoluimus paucioribus, libet tamen hoc loco pluribus recensere. Confutat ille vanam illorum sententiam, qui putarent omnia sponte, nulloque auctore esse generata: at ipse velut miraculo defendit, quod ignis à rebus, etiam sui natura frigidis oriatur. Sic enim ille: Vanissimum est, si ignis, & aquæ naturam ex atomis esse credamus. Quid, quod durissimi rigoris materiæ, si ictu vehementiore collidantur, ignis excutitur? Num in ferro, aut silice atomi latent? quis inclusit? aut cur sua sponte non emicant? aut quomodo semina ignis in materia frigidissima permanere potuerunt? omitto silicem, ac ferrum: orbem vitreum plenum aquæ si tenueris in sole, de lumine, quod ab aqua refulget, ignis accenditur, etiam durissimo frigore. Num etiam in aqua ignem esse credendum est? atqui de sole ignis ne æstate quidem accendi potest. Videamus autem nihil esse in omni mundo, quod non habeat in se maximam, mirabilemque rationem; quæ quia supra hominis sensum, & ingenium est, cui rectius, quam diuinæ prouidentiæ tribuenda est? Hæc ille. Sic itaque quamquam sacris litteris in totius creatione nulla ignis mentio facta sit, non tamē ideo censendum est, ignem ab alio, quam à Deo promanasse in hunc infimum orbem.

PH. Optimo argumento Lactantius aduersarios confutauit: à contrarijs enim natura destruitur, non autem efficitur: ideoque solius Dei est, à contrarijs etiam naturam instruere, & adiuuare: quod igitur etiam à frigidis rebus ignis emanet, possumus insigniter demonstrare: primum quidem inde exordiemur, quod sal est in se vno continens aquæ, & ignis elemētum, & hoc è duobus est vnum, vt tradidit S. Hilarius in Comment. in Math. can. 4. quod est summopere admirandum, simul hæc duo tantum consistere, aquam, & ignem: sic frigidum, & calidum: ac propterea sal in igne crepitat, quia humor aquæ resistit; quamquam salis quædam species est Agrigenti, qui quoniam plus ignis, quam aquæ habet, contra alias salis species facillime eius aqua illa in igne dissoluitur: & ideo ille vnus non crepitat in igne, sicut reliquæ salis species, ob resistentē in eis aquam: propterea enim reliquæ species salis in aqua positæ, quia plurimum aquæ habent, minimum ignis, in aquam facillime dissoluuntur, in igne crepitant, aqua resistente. Huiusmodi Agrigentini salis esse naturam tradit Solinus capite decimo, & Plinius libro trigesimo primo, capite 7. Ita & Tragasæus sal in igne nec crepitat, nec exilit, quia aquæ permodicum habeat, Plinio auctore ibidem. Sic igitur mirum est hoc in sale quocumque, ignem frigidæ aquæ tenacissime inhærere.

TH. Sacris litteris plura narrantur miracula, quibus è re frigida ignem nasci, & ali constat, id patet 3.Reg.cap.18. Elias enim aduersus Prophetas Baal in altari tantum aquæ imposuit, quantũ quatuor hydriæ caperent, ter superfudit holocausto, adeo vt aquæ currerent circum altare,& fossa aquæductus in circuitu altaris repleretur. Cecidit ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & lapides,puluerem quoque,& aquam,quæ erat in aquæductu lambens. Libro quoque Machabæorum 2. cap. 1. cum,desolatione Hierosolymitana sub Antiocho facta, in Persidem ducerentur Sacerdotes, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, vbi erat puteus altus, & siccus: & in eo imponentes eum studuerunt, vt omnino ignotus esset locus. Cum autem præterijssent anni multi, & placuit Deo, vt mitteretur Nehemias à Rege Persidis, nepotes Sacerdotum illorum, qui absconderant,misit ad requirendum ignem; & non inuenerunt, nisi aquam crassam, & iussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, iussit Sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita: vtique hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus,ita vt omnes mirarentur. Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias iussit lapides maiores perfundi: quod vt factum est, ex eis flamma accensa est, sed & ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.

EQ. Memini me legisse Iudicum cap. 6. etiam à lapide ignem sponte manasse: cum etenim Gedeonem Angelus sub quercu salutasset, & eius iussu carnes, & panes supra petram posuisset, & thus desuper fudisset, ascendit ignis de petra, qui carnes, ac panes consumpsit: atque ita fit, vt omnibus sacris litteris hoc pateat, ex rebus frigidissimis ignem etiam manare diuino tantum miraculo.

PH. Non desunt etiam naturæ consimilia miracula, vt ignem alant, & gignant frigidissimæ materiæ. Nam in Chymæra monte ignis est, qui aquis accenditur, terra, fœnoque extinguitur, vti scribit Plin.lib.2.cap.106. Is mons est in Pharselide Lyciæ, immortalisque diebus, ac noctibus eius flamma flagrat, eodem ibi teste Plinio. Quin in eius Lyciæ Hephæstijs riuis lapides tæda flammante tacti, quin & arenæ ipsæ in ipsis aquis ardent. Plin.eod.cap.106. Illum autem ignem pluuijs ali tradit: quin si quis baculo ex eo accenso traxerit sulcos, riui ignium sequuntur, vt ille eodem loco testatus est.

EQ. Consimilis est ignis natura in Nymphæo: ibi enim è petra flamma egreditur, quæ pluuijs accenditur: exit etiam ad aquas

Scantias, hæc quidem inualida, quoniam transit, nec longe in vlla alia durat materia: &, quod mirandum magis est, hunc igniuomum fontem Fraxinus quædam semper virens contegit, vt habet Plin. lib. 2. cap. 106. latius 107.

PH. E petra Nymphæi ignem sponte manare non est dubium, & pluuijs ali, vel Theopompo teste: at admirabilius est, quod de huiusmodi illo igne tradit Aristoteles lib. de admir. capite trigesimo quarto: sic enim ille. In locis montanis Apolloniatidis, iuxta Atitaniam (is Nymphæi locus est) petram quandam esse aiunt, ex qua ignis emanans non cernitur, at cum in illam oleum effunditur, continuo flamma exurgit.

TH. At ego non adeo minor, addito oleo, flammam exurgere; admirarer, si, addita aqua, flamma coruscaret, vt Constantio Anconæ in Ecclesia S. Stephani contigisse diximus alias, quando accēdendis lampadum luminibus oleum non haberet; omnibus Ecclesiæ lampadibus aquam infudit, eæque omnes non aliter arsere, & fulsere, ac si oleo ignis pabulo fuissent instructæ, vti scripsit Greg. dialog. lib. 1. cap. 5.

EQ. Accedit huic miraculo & aliud, ignem quidem ardere, lucereque, non tamen vrere. Nam Aristot. de admirandis capite trigesimo quinto tradit in Pythecusis feruentem, & calidum ignem mirum in modum reperiri, non tamen comburere.

PH. Sed id non admodum discrepat ab eo, quod habet Plinius lib. 2. c. 106. In Megalopolitano enim agro tametsi internus sit ille iucundus ignis, frondemque densi supra se nemoris non adurat, iuxta gelidum fontem semper ardet, neque discrepat ab eo quoque igne, quem in Æthna monte à Strabone, & Solino alias didicimus esse ita niuibus mixtum, vt inuicta in vtroque violentia, nec calor frigore mitigetur, nec frigus calore dissoluatur. Quod miraculum etiam diximus augeri ex ijs, quæ S. Augustinus tradit libro de Ciuitate Dei 3. cap. 31. cum scribit: Legimus apud Ethnicorum libros, Aethnæis ignibus ab ipso montis vertice vsque ad littus proximum decurrentibus ita ferbuisse mare, vt rupes exurerentur, & pices nauium soluerentur: hoc vtique non leuiter noxium fuit, quamuis incredibiliter mirum. Hæc ille. Mirum sane, proximam niuem non posse dissoluere, posse vero remotum mare calefacere.

EQ. Fit igitur hoc exemplo conclusio, ignem aliquando frigidum reperiri, simul & calidum: ardendo calet, non vrendo frigescit: vti iam in Meteoricis diximus in prouincia Vochan, in planitie Pamor sub magni Cam ditione adeo ingēs est frigus, vt illius vi ignis prorsus reprimatur, vt nec lucere valeat, vti alibi, nec aliquid illo

coqui

coqui vnquam possit, ex Marco Polo lib. 1. cap. 28. Simillimum ignem narrat Ioannes Diaconus in vita S. Nicolai in Methodio in principio his verbis: Est penes vrbem Pateram Lyciæ quidam locus campestris, qui totus per noctem, quasi ferrarij fornax igniuomam vaporat flammam: cuius natura dicitur esse, vt si quis experientiæ causa manus propius admouerit, ardorem quidem sentit, sed nullam patitur adustionem.

PH. Nullis ignis, quocumque adueniente contrario, nisi penitus extinguatur, innatum perdit calorem, sed opus tantum, & efficaciam. Auicenna enim rationem huiusmodi assignat, cur aliquis ignis non adurat: dicit enim aeris circũambientis humidi, & frigidi partes intrare in ipsum ignem propter suam raritatẽ, vnde illius operationem refrigerant per accidens, atq; ita fit, vt nõ adeo vrat.

TH. Hæc ratio etiam à nostris Theologis approbatur; eam enim refert Bartholomæus Sibylla Monopolitanus in Dec. 1. cap. 3. q. 4. quæstiuncula quinta, & ego eidem subscribo. Nam & S. Aug. lib. de Ciuit. Dei 21. cap. 4. cum miretur montes semper ardere, numquam absumi, non est censendus alia ratione id asseruisse, scilicet non absumi, nisi quia frigoris, & humoris perseuerans successio efficiat, ne mons ipse absumatur, qui semper tamen ardeat. Illius hæc sunt verba: Notissimi sunt Siciliæ montes, qui tanta diuturnitate temporis, atque vetustatis vsque nunc, & deinceps flammis æstuant, atque integri perseuerãt, satis idonei testes sunt, quod non omne, quod ardet, absumitur. Hactenus ille. Ardere igitur ex ipsius ignis est proprietate, at non absumere ab inefficacia proficiscitur, inefficacia autem ipso frigido, humidoque superfluente.

PH. Si libet agere, differereque de huiusmodi ignis inefficacia comburendi, non erit breue colloquendi argumentum: erunt enim nobis commemoranda plurima.

TH. Libet plurimum: nam & sacris litteris, & sacris historijs innumera propemodum narrantur, quibus ignis ad ardendum inefficax fuit.

PH. Ego de naturalibus tantum loquar, atque de volucribus Creticis repetemus, licet alibi occasione alia de eis egerimus. Itaque Solinus capite decimo sexto tradit, ignem impune inuolare, Carystiæ nuncupantur: vermis quoque, cui stellæ nomen est, quod nocte vt stella luceat, numquam nisi imbribus prouenit, & serenitatem adesse significat: huius tantus rigor est, vt ignem tangens non alio modo, quam glacies extinguat, vti tradit Vinc. hist. natur. lib. 20. cap. 168. ex libro de naturis rerum: quæ res serpenti quoque, cui nomen est Salamandra, communis est. Arbores quoque, & herbæ quandoque ignis efficaciam non sentiunt: nam vt habet

Arist. de admir. cap. 123. in Apollonia, quæ proxima est Atitaniæ regioni, ignis est, qui perpetuo ardeat, vt narrant loci illius coloni: locus, qui ardet, non est magnus, vt par est, sed quantum spatium quinque thororum capax sit, oletque sulphur, & alumen: circa quod nascitur herba densa; &, quod maxime videri posset admirabile, arbores prægrandes non distant ab igne per maius, quam quatuor vlnarum spatium: atque ita fit, vt volucres, serpentes, vermes, plantæ, herbæ ignis vires frequenter non pertimescant.

EQ. Quæ commemorata sunt, candido lapillo digna sunt: at libet illud sæpe repetere, quod iam pridem dicebamus apud Gregorium Turonensem lib. in glor. Conf. cap. 98. fuisse apud Augustodunum illum Anacoretam, cui vas erat ligneum, quo vteretur cacabi vice in coquendis edulijs quibuscumque feruore plurimo, plurimisque annis susceptis hospitibus, semper eodem vsum esse, quod numquam neque exustum, neque superficie tenus, vel minima parte absumptum est, ingenue censeo, non ligni priuilegio id fuisse, sed Dei miraculo, ad retundendum hominum studium, qui in instruenda supellectile nimia se cura torquent. At aliud præterea libet recensere, quod vrendi vim in igne retundat: lignum enim quodlibet ouis gallinaceis perfusum non ardet, ac ne vestis quidem contacta aduritur, vt Plin. tradidit lib. 29. cap. 3. Quæ virtus maiore miraculo in alumine est: quod non à natura nascitur, sed industria hominum adinuenit: nam meministis nos iampridem ex libro vndeuigesimo Annalium Q. Claudij, vti Aul. Gel. lib. 15. cap. 1. recolit, recensuisse, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum, & contra Archelaus Regis Mithridatis Præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quod ab Archelao alumine oblita fuisset.

PH. Et hæc digna, quæ vbique commemorentur: & alia succurrunt non absimilia ad retundēdam ignis virtutem, quæ ab igne non solum non lædantur, sed seruentur: linum etenim Indicum, siue Cyprium malumus nuncupare, ex Amianto lapide confici alias diximus, vbi in telam contextum est, mantiliaque ex eo fiunt, in ignē proijciuntur, & sordes omnes ignea vi perinde, ac smigmate pelluntur, semper tela illæsa; ex Plinio, qui se vidisse testatur lib. 19. cap. 1. quod & Solinus habet cap. 16. cum scribit carbasa quædam esse, quæ inter ignes valent. Cui rei accedit, ex textura, quæ è pilis chamæleontis fieri solet. Nam vt habet Vinc. Beluac. ex vetustis scriptoribus hist. natur. lib. 20. cap. 58. Chamæleon quadrupes lacerti forma profert ex cute quasi lanam quandam, è qua quæ contexuntur, comburi non possunt.

EQ. Non

EQ. Non est absimile hoc ab eo, quod tradit Saxo Grammaticus in præfatione Danicæ historiæ, & Surius Commentar. sub anno Domini 1537. memorant ij in Islandia montem Heclam esse occidentem versus, è quo ignis emergit quidam, qui aquam absumat, stuppam non absumat. Et alius est in Puteolano monte sulphureo ignis manans, qui neque oleo, neque cera, aut quolibet pingui, neque sulphure quidem accenditur, aut augetur, neque aqua restinguitur, aut incenditur, stuppam iniectam non adurit, nihil ex eo accendi potest luminis, immo accensum extinguitur, vt ita ignium reliquorum naturam abhorrere ille vnus videatur, qui cum se ipsos omnibus communes faciant luce, & calore, nihil sibi detrahentes, & manentes integri; ipse ille vnus sese reddit incõmunicabilem; sed vt puto non ignis, sed ignita aqua potius est.

PH. Id obliuioni non est tradendum, neque sicco prætereundum pede. Nam ignis ille, qui aquam vorat, stuppam non vrit, fulgurum ignem imitatur: qui quandoque porosa sine vlla resistentia ingreditur, ac propterea non vrit; at solida, quia resistunt, longa mora reluctando disrumpit, atque resoluit. Retia enim extra aquã pertransit illæsa, at quæ intra aquam retium partes sunt, absumit, gladium ferreum absumit, lignea vagina illæsa: vti etiam profusius disseruimus in Meteoris ex Seneca, Orosio, atque alijs tum vetustioribus, tum recentioribus; quorum effectuum ratio est, quod tenuissimus ignis sit, atque rarissimus, vnde rariora impune penetrat, immorando circa densiora.

TH. Hæc vestra omnia exempla naturæ fuere; at si diuina quæramus miracula, quibus vstibilia ignem superarunt, erunt innumerabilia: primum illud celebre est, de quo Exodi cap. 3. Moysi enim apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi, videbatq; Moyses, quod rubus arderet in igne, & non combureretur. Accedit huic proximum, quod de curru Eliæ scriptum est 4. Reg. cap. 2. Nam inter Eliseum, & ipsum Eliam, dum incedentes sermocinarentur, currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumque, & ascendit Elias per turbinem in cælum: quam rem admiratur Ioannes Chrysostomus super Epistolam ad Collossen. hom. 5. Si, quomodo curru igneo potuerit ascendere, cum ignis non subuehere, sed comburere consueuerit. Et ne quis addat hos ignes non fuisse, è rebus combustilibus incensos, adijcere possumus vulgatissimum trium puerorum exemplum, de quo Daniel cap. 3. Fornacis enim amplissimus ignis erumpens combussit Chaldæos extra fornacem, at intrà fornacem à pueris abstinuit, ne capillus capitis eorum adureretur; quin nec ignis odor agnosceretur. Id rursum admiratur ipse idem Ioannes Chrysost. super Genes. homil. 12. & ne quis contra hæc aliquid obijceret,

sic

ſic adijcit: Et ne quis putaret viſibilem hunc ignem operatione carere, idcirco miſericors Deus illius efficaciam, & operationem non impediuit, ſed vim illam vrendi illæſam ſeruauit, & ſeruos ſuos illo ſuperiores fecit; at in illos, qui foris erant, ignis ſuam operationem exercuit: nam exuſſit, & abſumpſit. Quando enim Dominus vult, elementa omnia in contrariam mutat operationem. Hæc ibi, qui & in Pſal. 96. exaggerat idem miraculum his verbis: Edax ignis in tribus pueris ſanctum, & diuinum ternarium reuerebatur, & tremebat: ſuæ enim naturæ oblitus tam nihil nocuit, vt etiam capillum læſioni valde obnoxium non offenderit. Hæc ille. Miratur eadem S. Gregor. dialog. lib. 3. cap. 18. quod vno, eodemque tempore eadem flamma in obſequio iuſtorum fuerit ad ſolatium, dum eorum vinçula vrendo diſſoluerit, & ſimul vrendi vim non habuerit, ne foret illis in tormentum. Ita ille. Ego vero cum hæc admirer plurimum, etiam ſimul ſuſpicio, quæ à Chriſto nato Sanctis contigere. Nam innumerabilis numerus eſt illorum Martyrum, qui ignem ſuperarunt illæſi: ſed quia de fornace eſt mentio facta, quædam inſigniora exempla libet commemorare; interque præcipuum ſit nobis de beato Mamante ſub Aureliano Imperatore. Is igitur in Paphlagonia apud Gangras, ne ſacrificijs pollueretur, in fornacem ſe mitti paſſus eſt. Sed qui Aſſyrijs pueris fornacem rore aſperſit, is hic quoque aderat, auferens ignis operationem: ac tres quidem dies eum tenuit fornax: deinde cum flamma ceſſaſſet, diſſolutiq; eſſent in cinerem carbones, miſſi lictores ad verrendam fornacem illæſum compererunt athletam Domini, nullo ignis veſtigio in eo relicto, vt tradit Metaph. 2. Septembris.

PH. Simillimum huic eſſe mihi videtur, quod narrat B. Greg. dialog. lib. 3. cap. 18. Gothi enim Totilæ milites Benedictum Campanum monachum, quem in cella manentem, cum exurere miraculo non potuiſſent, in ardentem clibanum iniecerunt, atque cōcluſerunt: ſed poſtera die, reſerato ore clibani, integer, inuſtis etiam veſtibus, compertus eſt.

EQ. Eſt hoc diuinum quidem obſtupeſcendum inter fidei Chriſtianæ ſectatores miraculum: at admirabilius eſt, contigiſſe perſimile in homine nondum Chriſti fidem aſſecuto, Chriſto tamen auctore, cuiuſmodi Conſtantinopoli in Hebræi filio puerulo contigiſſe commemorat Euagrius hiſt. lib. 4. cap. 35. Verſabatur is cum reliquis coetaneis Chriſtianis pueris, & cum ij pro conſuetudine particulas corporis Chriſti de manu Sacerdotum ſumerent, ipſe quoque inter eos ſumpſit: id cum nouiſſet pater, odio Chriſtianæ fidei accenſus, puerum in vitream fornacem iniecit (vitrarij enim artē exercebat) triduo ibi puer illæſus extitit; at tandem ſtudioſe quæſitus

situs ab ignara matre, ibi forte repertus est adhuc in clibano inter ignes versans vlla absque læsione: qui cum rogaretur, quo pacto illæsus manserit: Mulier (inquit) veste amicta purpurea crebro ad me venit, carbonum, flammarumque vim reprimens, ac etiam cibo refocillans. Qua re ad Iustinianum delata, pater in perfidia sua manens supplicium subijt; puer, ac mater sunt lauacro regenerationis initiati: eadem Niceph. lib. 17. cap. 25.

TH. Et huic persimile etiam contigit alij Hebræo Archisinagogo Constantinopoli vrbe: is ob impositum crimen à iudice acriter excruciabatur sub Leone Imperatore, præ dolore igitur exclamauit: O Deus sancti Sergij, adiuua me: contempta tamen Hebræi voce, Iudices eum, vt viuus cremaretur, ad ignem damnarunt. Et ecce in media flamma equites duo candidis induti stolis horis multis illum ab igne intactum conseruarunt: vnde ereptus fidem Christi subijt, extructo Sergij tẽplo, vt tradit Niceph. lib. 15. c. 23.

EQ. Vt igitur ignis sæpe veretur sacra corpora attingere, ita & quæ sacranda sunt, vt pueri, de quo diximus, & huius Hebræi. Sed prosequamur alia: nam iuuat recolere Policarpum insignissimum Martyrem ne attingeret flamma, ignis ipse in fornicis, seu cameræ formam sese elõgans composuit, ac quasi velum nauigij inflatum corpus Martyris omne procul circumdedit: vti alias diximus ex Epistola Smyrnensis Ecclesiæ, quæ extat apud Euseb. hist. Eccles. lib. 4. cap. 14. Niceph. id habet lib. 3. cap. 35. Sunt itaque hæc vera Christianorum miracula. Propterea si quando Ethnici Sacerdotes perhibentur superasse ignem, præstigium id fuit, & diabolicæ fraudis opus, sicuti in Feronia memorat Leander ab vrbe Roma non lõgius quam 30. p. m. nam & Solinus, & Plinius referunt illos consueuisse, spectante populo, ignem illæsos inambulare, atque ob miraculum stultam gentem ad illos confluxisse, quod & Strabo memorat: sed is aut certe ignis non erat, aut vis illius diabolica arte præpediebatur: ipsi enim illum sibi ignẽ parabant, quod non ita in Christianis fuit, qui ab aduersario, Tyrannoue paratũ illæsi superarunt. Varro etiam non pietati eam vim tribuit, sed medicamento, quo illi plantas tingerent, ne à flammis vrerentur: vt ita vel ipsorum paganorum testimonio falsum fuisse, quod agerent Sacerdotes illi Ferorienses, nobis sit perspicuum.

PH. Ita equidem censendum est: nam ignis hominem numquam adeo reueritus est, vti post Christi aduentum: nam tametsi laudetur Scæuola, quãdo coram Porsena inuicto animo manũ igni cremandam obtulit, & adussit, egit opus suum ignis, nihil nisi animi vigor in Scæuola eluxit: sed in Christianorum membris, non solum animus inuictus ostenditur, verum & ignis reuerentia: quæ

vel

vel non attingit, vel tactos lambit, quasi blandiens sacram carnem, quin & vestes, vti iam exemplis docuimus: & quamquam etiam egregium facinus in Alexandri puero commemoretur, nihilominus animi tantum pertinacia fuit, non virtutis, diuinæue potestatis ignem cohibentis, sed sæcularis potestatis timor, vt S. Ambrosius tradit de virginibus lib. 3. Proditum est (inquit) Alexandro sacrificante Macedonum Rege puerulum barbarum, qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu: tanta in puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret, atque ille non Deos, qui nulli erant, sed Regem timebat. Quid enim timeret eos, qui si idem ignis eos contigisset, arsissent? recolit hoc Lipom. tom. 2. in vita Sanctæ Marcellæ; sed certe admirabilior Christiani pueri Heleni fuit virtus: tanta enim sanctitate tenella ætate adhuc ille emicabat, vt cum ignis causa ad vicinos accederet, in sinu exceptum ferret, se, ac veste illæsa: vita sanctorum Patrum p. 1. de sancto Heleno, & eadem p. 1. in vita sanctæ Eugeniæ.

TH. Recte sane: propterea ne illa Scæuolæ, & Alexandri, quẽ diximus, pueri exempla laudẽ Christianis eriperent, Deus omnipotens etiam Procopij Martyris voluit exemplum, vt & animi veram constantiam, & ignis operationem sanctus homo Dei amore sustineret: non ira ductus vt Scæuola; non timore vt puer, sed vt interius igne Dei, amoreque feruens, externum non sentiret ignem: vti alias ex Metaphraste 8. Iulij recoluimus, quando iubente Tyranno afferri aram, & super eam extendi dexteram Martyris Procopij ardentibus repletam carbonibus, quæ & diu vrebatur immota semper Martyris mente, obstupescentibus omnibus, qui aderant. Propterea tot ignes, totque incendia permittit Deus tum in Ecclesijs, ac sacris rebus, ac personis initium vrendi facere, vt verus ignis fuisse agnosceretur: at etiam miraculo restinxit, vel piorum oratione, vel Sanctorum reliquijs, aut alijs rebus sacris allatis, vt Dei, non naturæ virtus agnosceretur. Sed de ijs disserere nimis longum esset; innumera enim sunt miracula, & quæ dies plurimos exquirãt.

EQ. Afferamus saltem pauca quædam de igne miracula, quibus conspectis, populi aliquando resipuerunt, aut fidem Christi agnouerunt, aut in officio sese magis continuerunt.

TH. Quæ dicenda sunt omnia, beatæ Christinæ Scotæ operibus inferiora sunt, nam illa non semel tantum ignem illæsa superauit, sed sæpissime. Nam vel testimonio Iacobi Aconensis Episcopi, & Cardinalis, se in ardentes fornaces inijciebat, in quibus præ doloris vehementia horribiliter exclamabat, nec tamen in ea egre

dicnte

diente læsio apparebat: frequenterque sese proijciebat in ignem, vel manum, vel pedem tamdiu in igne tenebat, quod iuxta naturæ cursum potuisset in cinerem redigi: sæpe ingressa grandes cacabos bullienti aqua repletos vsque ad renes, aut vbera, & cæteris membris aquam feruidam superfudit, in quibus pœnis clamaret, velut parturiens: at nullum læsionis vestigium apparebat; vt scribit Dionysius Carthusianus lib. de quatuor nouiss. cap. 50. & in colloquio de iudicio animæ cap. 33. vt sic pateat nobis, fuisse plures Scæuolas, longeque maiori laude dignos. Sed accedamus ad exempla quædã, quibus fides igne propagata est: exordiendum esset à Rhossiorum prima ad fidem conuersione, de qua egimus alias occasione alia pluribus, quando ex Zonara narrauimus Basilio Macedone imperante gentem Rhossiorum, vt de fide Christiana periculum aliquod fieret rogasse, qui illis verba Christi euangelizaret, Episcopum, vt Euangeliorum librum in ignem conijceret: qui si illæsus persisteret, contestabantur se omnes Christi fidem suscepturos: fecit id optimus Põtifex, in accensum rogum coniecit Euãgeliorum volumen, diuque ibi persistens illud & illæsum permansit, & eo miraculo Barbari stupefacti prædicationi crediderunt: &, vt sacro Baptismate initiarentur, flagitarunt.

EQ. Insignis sane historia, qua Idolatræ ad fidem tracti per ignem sunt: at qua hæretici confutati sint, enarrat Nicephor. lib. 15. cap. 23. his verbis: Leone Imperante Constantinopoli euenit, vt duo Episcopi, quorum alter rabie Arij infectus dicendi, & disputãdi arte instructissimus, alter virtute, religione, & recta fide ornatissimus erat, de doctrina religionis concertarent. Porro orthodoxo, & recte sentienti visum est, verborum contentione relicta, ad rem ipsam descendere, & veritatem explorare, vt rogo ingenti accenso, se in ignem conijcerent. Quod vbi Arianus detrectauit, orthodoxus igni se commisit, atque inde cum impio sermonem conferẽns disputauit, saluusque etiam vestibus intactis permansit. Hæc ille.

PH. Huic persimile aliquando legi apud Volaterranum lib. 21. in Benedicto: Ioannes (inquit) Gualbertus signa sanctitatis varia prodigia monstrauit, inter quæ olim dicitur, dũ apud Septinuense cœnobium contra simoniacam labem concionaretur, vt ostenderet eam Deo maxime inuisam, ignem in medium succensum, spectãte populo, iussit nudis pedibus prodigiose incolumem transire monachum, cui Petrus nomen fuit; qui custos ab initio pecoris inter monachos factus ex vilissimo officio ob virtutem Abbas Fucetiensis factus, deinde ad Cardinalatum vsque prouectus est. Hæc ille. Narrant autem reliqui omnes, Petrum hunc, cum struem illam ligneam superne, inferne, atque hinc, & inde conflagrantem illæsus

per-

pertransiret, crucis vexillum præ manibus adhibuisse. Garimbertus Episcopus de vitis Cardinalium id enarrat, citatque reliquos scriptores, quorũ præcipuus, illiusque sæculi fuit Franciscus Binus.

TH. Non absimile miraculum est, de quo Gregor. Turonen. in glor. Confess. cap. 14. Certantibus Catholico, & hæretico de fide diuinitatis Christi, cum flecti non posset hæreticus, subiecit Catholicus: Est in digito meo annulus aureus, ego eum in ignem iacio, tu candentem collige; proiectum inter prunas annulum ita igniri permisit, vt ei similis cerneretur; conuersus autem ad hæreticum ait: Si vera est persecutio tua, sume eum ab igne; illo autem renuente, ait vir: Immensa Trinitas Deus, si aliquid indignum te credo, ostende; certe si recta est fides mea, nihil mihi præualebũt hæc incendia sæua: & ablatum ab igne annulum diutissime palma sustinuit; confususque hæreticus Catholicos reliquos feruore suæ fidei roborauit. Hæc ibi.

EQ. Non mihi videtur prætermittendum, quod Sophronius tradit prat. spir. cap. 36. Monachus quidam Stylites hæreticus Seuerianus in controuersia contra sanctum Ephrem Patriarcham obtulerat hanc conditionem: Accendamus ignem, & ingrediamur simul, & quem flãma non læserit, ille orthodoxus erit. Tunc ait Diuus Ephrẽ astantibus omnibus: Benedictus Dominus, afferte huc ligna, quibus allatis à Patriarcha succensis, vocans Stylitem inuitauit, vt in ignem descenderet, qui recusauit. At sanctus Patriarcha accedens ad ignem orauit; completaque oratione, iactauit stolam suã in medijs ignibus. Cum autem ignis quasi per tres horas durasset, lignaque iam consumpta essent, tulerunt inde stolam integram, ita vt nulla ignis indicia in ea deprehendi possent. Tunc Stylites anathematizauit Seuerum, & eius hæresim, accessitque ad sanctam Catholicam Ecclesiam.

TH. Et aliud præterea omitti non debet, quo Seueriani ab hæresi resipuerunt. Simeon enim Abbas cognomento Salus apud Fuscarium hospitabatur, qui cum vxore Seuerianæ hæresis sectator erat: Simeon igitur vespere consueuerat thus in igne offerre: at cum testam, & vas non inuenisset, manum misit in focum, eamque prunis impleuit, & suffumigauit. Cum Deus autem vellet saluum facere Fuscarium, vidit vxor eius Simeonem illo modo suffumigantem, quæ etiam obstupuit. Simeon vero simulans se sensisse ignis vim in manu, prunas transmisit in pallium, in quo etiam suffumigauit: virtute vero Domini nec sanctus sensit flammam, nec eius pallium. At Fuscarius cum vxore, derelicta hæresi, resipuerunt. Hæc ex Leontio Neapolis Insulæ Cypri Episcopo in vita eius Simeonis Abbatis. Atque perspicuum ita fit, seruos Dei etiam irrationabi-

libus

libus creaturis dominari, perinde atque solent veri Domini seruis: cuiusmodi etiam patet de Abbate Iuliano, qui cum distaret viginti millibus passuum à Mardando villa Aeginæ vrbis Ciliciæ, ad Presbyterum ibi degentem misit salutationis causa pannum inuolutũ, habentem intus tres carbones ignis. Presbyter vero suscipiens salutationem, & carbones ardentes, remisit ad eundem Iulianum Abbatem ipsum pannum inuolutum aqua plenum: vt tradit Sophron. prat. spir. cap. 27. atque ita sese mutuo in amore fraternitatis conseruarunt.

PH. Conseruarunt etiam populos in officio nonnulli alij, quibus ignis præ sanctitate dominantibus inseruiuit. Nam illa, de qua alias egimus, Cunegunda Henrici primi Imperatoris coniux falso adulterij insimulata, quum se Veneris cuiuscumque nesciam probasset, quindecim passus super cãdens ferrum nudis pedibus, illæsis plantis, perambulans, vt Baptista Fulgos. habet lib. 8. Naucler. post eum Krant. Metrop. lib. 4. cap. 5. perspicuum omnibus fecit, nullo eam maiore miraculo tum Imperatori, tum populo, vt in officio se continerent, ostendere potuisse, quam igne superato.

TH. Episcopi nonnulli populos in officio continuerunt eodem exemplo, nam igne castitatis virtutem comprobarunt: sicuti alias occasione alia diximus. Britius ignitas prunas in birro per longũ iter tulit, vt est apud Greg. Turon. hist. Gall. lib. 2. cap. 1. Simplicius quoque Episcopus in pallio, ac velo ignem per horæ spatium illæso pallio, & velo tenuit, vt populum suspiciosum ad officium reduceret, vt idem Greg. habet lib. in glor. Confess. cap. 76. Ita & Abbas insignis in suæ castitatis probationem prunas in proprio publice tenuit vestimento, nec vllatenus vstum fuit, vti habet Leõtius Cyrrhorum Episcopus, in vita S. Ioannis Eleemosynarij: quandoque autẽ id ad Sacramenti virtutem ostendendam accidit: nam circiter annum Domini 1044. mulier quædam Landunensis Sacerdoti homicidium confessa est: aliquando autem Sacerdos illud illi exprobrauit, vnde cum in iudicium vocata esset, & ad ignis experimentum ducta coram populo, nullo igne neque lædi ipsa, neque vestis, tamet si sæpe in ignem iniecta, potuit. Segeb. anno Domini 1094. Vinc. hist. lib. 25. cap. 90.

EQ. Sed de ijs hactenus; operæpretium nunc est, vt ad reliqua naturæ ignis miracula redeamus: & vti ignem deuictum pluribus exemplis edocuimus; ordo videtur exposcere, vt ignem inextinguibilem aliquo modo esse differamus, vt ita è conuerso eum inuincibilem esse demonstremus: Asbestum enim lapidem, vti alias quoque commemorauimus, si quis semel igne accenderit, numquam extinguitur; propterea in dæmonũ delubris, vt diuinitatis aliquid

inde conijceretur, consueuerunt nonnulli eius impietatis sectatores Sacerdotes hunc lapidem ignorante vulgo accendere, vti scribit S. August. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 6. Et ne in dubium vertatur, huic lapidi eam naturam esse, præter veracissimum S. Augustinum, habemus plures auctores, de quibus, cum de lapidibus egimus, meminimus. Solin. cap. 12. de eo præcipue sic habet: Asbestus lapis ferri colore accensus semel extingui non potest, ideoque in fanis Idolorum, tum in sepulcris collocatum eum scriptores tradidere, vt ibi perpetuo arderet: Viues enim ad ipsum cap. 6. Augustini ita scribit: Erutum est sepulcrum memoria patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi, vt ex inscriptione apparebat, supra, millesimũ, & quingentesimum annum; eaque tota extemplo, vt contrectari cœpta est, inter admotas manus friata in tenuissimum abijt puluerem. Hæc ille. Cuius rei vel magicæ artis ratio erat, vti S. August. illo cap. 6. censuerat; aut ex Asbesto lapide, qui, quamquam numquã absumatur in eo ignis, ipse tamen per tanta temporum interualla atteri adeo potest, vt intactus quidem perseueret, at friatus in suũ puluerem abeat. Potest etiam ignis ille lychnis quibusdam incendi, qui numquam absumuntur: Viues enim eodem loco testatur se Parisijs pluribus in locis huiusmodi lychnos vidisse, qui accensi numquam absumerentur. Propterea quod à Solino narratum est cap. 24. in Britannia, in Mineruæ delubro perpetuos ignes fuisse, eosque numquam canescere in fauillas, sed vbi ignis tabuisset, verti consueuisse in globos saxeos, vel à magica arte fieri potuisse conijcere licet ex eadem iam dicta S. Augustini sententia; aut smigmate aliquo eius naturæ ita composito, aut etiam ex lapide, qui apud Belgas est frequentissimus, qui succensus semper carbonum colorem, & ignem seruat, & restinctus adhuc lapis est, rursum ad ardendum aptissimus: sed de ijs lapidibus opportunius, cum de lapidibus sermonem conferebamus.

TH. Quæcumque magorum ars, aut etiam quæ ipsa peculiari miraculo agit natura in Asbesto lapide, aut etiam ars honesta quælibet circa ignium duratione͂, id longe maiore virtute agit per diuinam gratiam Sanctorum religiosa voluntas: quæ & ipsarum rerum miracula in contraria vertit. Nam beatissimum Georgium Martyrem cum impijssimi persecutores ad ignis supplicium damnassent, verentes Christiani nominis virtutem etiam ignibus extinguendis, Asbesto lapide per insaniam Sanctum ipsum obruerunt, illius naturæ priuilegio moti, putantes non extingui eius ignem, sed certe tunc extinctus est, adeo vt nec crines ipsi ab igne illo læsi fuerint, quin omnino intacti fuerunt, vt tradit Metaphrastes in encomio eiusdem sancti Georgij apud Lipom.

tom. 7.

tom.7. 23. Aprilis. Vnde patet, etiam communem rerum naturam Sanctis obtemperare, eas etiam res, quæ peculiari aliquo miraculo à Deo dotatæ sunt, eisdem præstare obsequium.

EQ. Omnis certe natura obsequitur viris Dei, ac præcipue ignis, vt extinguatur, vel etiam, vt accensus perseueret. Nam cum mori se sentiat materiæ defectu, Sanctis tamen ne obsequi desinat, ad durandum materiam suppeditatam habet, vt patet in Ioanne Anacoreta, qui in Socho in antro degebat, viginti ab Hierusalem milliaribus. Habebat is in spelunca imaginem immaculatæ Dominæ nostræ Dei genitricis, semperque Virginis Mariæ, in vlnis ferentem Christum Dominum, & Saluatorem nostrum: sæpe quoque per longa itinerum interualla ad sancta inuisenda loca peregrinari cōsueuerat. Primum igitur discessurus reficiebat candelam, & accendebat, vt sibi consuetudo erat, atque ad orationem stans, & Deo, vt suum iter dirigeret, supplicans dicebat ad Dominam intendens in imaginem ipsius: Sancta Domina nostra Dei genitrix, quia longum iter iturus sum, diebus multis perficiendum, candelæ tuæ tu curam habe; eamq. ne extinguatur, iuxta propositum meum serua. His peractis, reuertebatur aliquando post mensem: sæpe etiam post duos, vel tres, nonnumquam post quinque, vel sex menses, & ita reperiebat integram candelam, & ardentem, sicut eam initio dimiserat, & numquam eam à se ipsa extingui vidit, neque de somno surgens, neque à peregrinatione rediens. Hæc Sophronius in prat. spirit. cap. 180. Atque ita perspicuum fit, etiam Sanctos Dei Asbesti lapides vim rebus posse alijs inferre, & reliquas inextinguibiles ignium materias in potestate habere, vt & ipsam quoque Asbesti vim, si velint, immutent.

EQ. Præter Asbestum lapidem, aliam quandam naturam ligni compertam tradiderunt ij, qui nouum orbem perlustrarunt; ignis enim, qui inde accensus sit, & lucet, & numquam extinguitur, donec absumatur, iuxta Vrabam, vt Petr. Hisp. tradit in Silu. p. 5. cap. 26. Sed de illo iam egimus, cum de plantis agebamus.

TH. Huius quoque ligni inextinguibilis vim viri, qui Deo in fide famulantur, quocumque alio ligno imitabilem reddent, nam & alias diximus, aquis oppletas lampades, olei pinguedinē exhibuisse ad lumina conseruanda, ita sane, ac multo magis è lignis ipsis: at (quod longe admirabilius est) solet efficere diuina gratia, vt nō solum duret consumptibilis materia in obsequio Sanctorum, vt ignis perseueret: verum etiam efficit, vt ardendo ipso magis augeatur igne, & quæ alijs hominibus absumitur, ipsis Sanctis ardendo exundet abundantius. Id patet exemplo, quod iam alias occasione alia commemorauimus ex Greg. Turon. lib. in glor. Mar. c. 5. In Picta-

uiensi scilicet monasterio Radegundis Reginæ, vbi Dominicæ crucis portio argẽteis thecis condita erat, cui perpetuo lumina accendebantur, quorum lychni non tantum non absumebant oleum, verũ etiam perpetuo parturiebant: adeo enim exundabat, vt subiecta vasa opplerentur ex lampadũ redundãtia, quod cum ipsi Gregorio incredibile videretur, se inspectante, miraculum apparuit. Ita ille oculatissimus testis, qui & sanctimonialium testimoniũ quoq. addit ad rei tantæ maiorem fidem.

EQ. Nec solum non extinguuntur ignes, aut eorum deficit materia, si pro sanctorum virorum pietate id expediat, verum sponte quoq. accenduntur, nullo interueniente hominum ministerio, longe maiore miraculo, quã sit illud, quod referunt auctores, qui de igne quodam tradiderunt, qui sponte ex oleo, quod cærulei vermis carnibus conficitur, qui in Indo flumine nascitur, manat, accenditurq. cuius olei vis tanta est, vt sine ullo igne admoto eius infusa hemina quemcumq. lignorum aceruum comburat, ac si vel hominem velis, vel aliud animal exurere, primum vt hoc infuderis funditus, statim deflagrauerit: ipsorum enim Persarum Regem aiunt ad hostium vrbes neque arietes, testudines, aliaue bellica tormenta ad eas capiẽdas adhibuisse, sed olei huius igne adhibito, vti alias commemorauimus ex Aelian. hist. anim. lib. 5. c. 3. At Dei famulis non cærulei oleo vermis est opus: sponte enim ignis illis accenditur, quum Dei ita voluntas decreuerit, cuiusmodi Spoleti Longobardorum Arianorum tempore contigisse narrat B: Greg. Mag. in Ecclesia S. Pauli; in qua licet extincta essent omnia eius luminaria, ob Arianorũ rabiem: attamen irrumpentibus in eã, vt fores effringerent, sicut portæ sponte reseratæ, ita luminaria quoq. sponte omnia accensa sunt, duce ipsorum obcæcato: atque deinceps à nefario opere abstinnerunt, vt pateret omnibus, ibi solum verum Deum inhabitare, Arianos vero profanos eo loci, neq; in Ecclesia Dei aliquid iuris habere posse, vti tradit S. Greg. dialog. lib. 2. cap. 29.

TH. Nõ absimile est, quod narrat Ioannes Diaconus in vita eiusdẽ S. Greg. l. 2. c. 32. Romæ in Suburra Ariani aliquãdo Ecclesiæ cuidam suo hæretico, profanissimoq. ritu deseruierant, vnde cum B. Greg. eã ad fidei Catholicæ ritũ restituisset, illatis venerãdis Sanctorũ reliquijs, præter reliqua miracula tũ ibi Deo auctore visa, lãpades sine lumine sponte sunt accensæ: ac rursum post dies aliquot extinctæ à custodibus, rursum tamen sponte accensæ sunt; sed & tertio, cũ ijdem custodes easdem omni studio extinxissent, post aliquot horarum interuallum redeuntes eas ardere compererunt, lucemque Domini redijsse, abiectis Arianorum tenebris, huiusmodi miraculo animaduerterunt.

PH. Li-

PH. Libet mihi & aliud ijs concinne promere exemplũ ab eodem Ioanne Diacono deprromptum, cum verius ipsius Greg. Magni verba sint in Epistola ad Cõstantinam Augustã, eius hæc sunt verba. Nuper Adriani Põtificis tẽpore visum mihi est, vt altare sanctæ Dei genitricis Mariæ, quod extra oratorium S. Ioannis in apertissimo atrio positum congruis luminaribus honorari non poterat, intra oratorium locari debuisset: accersitus vero Gaudẽtius Veliternus, qui adhuc superesse videtur Episcopus, cum hymnis, & canticis ab altari veteri pyxidulas duas sigillatas excussit: quarũ alterã me deprecante nimium timoratus aperiens, de tunicis S. Ioannis, quantũ ex similitudine curiosis oculis potuit deprehendi, particulas reperit, quas solemniter sub nouo altari deposuit, vbi ex tunc sicut multi norunt, qui adhuc superstites esse probãtur, diuinitus accensæ lãpades frequentius solito patuerunt; nam ista octaua indictione in hebdomada ante Dominici Natalis diẽ, cum ego super huiusmodi earum quid dubitarem, completis matutinalibus hymnis, mansionarius candelam extinxit, quam post vesperas succendere cupiens, accensam reperit, eamq. se negligenter extinxisse perpendens, die altera solicitus prorsus extinxit, & obseratis ianuis, ad vesperũ succensurus lampadem remeauit: quam vbi nihilominus accensam reperit, ex conscientia seruatæ à se clauis, & miraculo non diminuti olei profecto cognouit, quin lampadẽ ille succenderat, qui ne oleũ in ea diurna successione minui potuisset, diuinitus ampliarat. Hæc ibi Greg. quæ retulit & Ioannes Diaconus in eius vita lib. 3. ca. 58.

TH. Sunt hæc miracula frequentissima, quibus igne sponte micant in rei diuinæ gloriam, præcipueq. ipso nascentis Ecclesiæ exordio, in die sancto Pentecostes, cum omnes Apostoli cum beatissima virgine Dei genitrice Maria in cænaculo vnanimiter perseuerarẽt in oratione, apparuerũt dispertitæ linguæ, tãquã ignis, supra singulos eorũ, vti habetur act. Apost. c. 2. Fuerũtq. ignes illi in futuræ virtutis testimoniũ, ad accendẽda, illuminandaq. credentiũ corda: propterea alijs quoq. Dei seruis huiusmodi ignes micarunt spõte in ipsorum pietatis testimonium: velut compertum est in Ioãne Anacoreta cognomẽto humili. Ille enim defunctus in antro siluæ iuxta Rosum Ciliciæ, ignorãtibus omnibus, ibi septẽnio latuit; tãdem tribus perpetuis mensibus noctu lux plurima videbatur super illud antrũ: quare cõmoti vicini siluam perquirẽtes, antrum repererunt, atq; in eo iacentem Anacoretam cilicio indutum, ac pallio, crucem argenteam manibus amplexantem, vti scribit Sophronius prat. spir. c. 87. & alibi occasione alia iã diximus. Quod quidẽ exemplũ defuncti testimoniũ fuit, at & viuentis quoq. exemplum traditur in eodẽ prato Sophronij; Cũ enim Nõnus Presbyter in Ecclesia pernoctaret orãs

genibus flexis feruentissime, lucidissima stella, velut ignis in eius capite conspecta est ab Theodosio Abbate, & Episcopo Capituliadis, vt sic eius sanctitas proderetur, quod & alias quoque diximus.

EQ. Vere hæc in sanctitatis testimoniū sunt, quādoq. vero etiā in ipsius Sancti solatiū: Iulianus.n. apud Cilicas, qui omnino nihil possidebat, præter cilicium, sagum, vasculum ligneum, & librū, septuaginta annis in breui quodam speleo moratus est: is toto vitæ suæ tempore numquam accendit lucernæ lumen, sed per noctes cælitus illustrabat eum lux, ita vt clare legere posset. Hæc idem Sophronius prat. spirit. cap. 51.

TH. Cōtingit tamē aliquando diuina quoq. prouidentia ignē sponte ardere etiam in re non vstibili, ob eius maiestatis iram demonstrandam. Nam vt Orosius tradit l 2.c.19. æneæ trabes Romæ cælitus incensæ fuisse memorātur: aliquando autem etiā ad detegēdas diabolicas fraudes; quod apertissimū fit ex ipsius S. Nicolai gestis: erat Lycia idolatriæ deditissima, purgarat tamen eā Nicolaus: at id non ferens diabolus oleū Midiacon ad præstigia facienda infidam plebem pro more occulto docuerat: suaseratq. vt Ecclesiā Myream illo linirent: sed id animaduertēs Nicolaus, sibi dari oleū iussit, illudq. in pelagus misit, detegens diabolicæ fraudis nequitiam. Mox enim vbi oleū æquoreas tetigit aquas, illico accēsus est ignis, & contra naturam elementi prolixo maris spatio visus est ardere. Quare obstupefacti spectatores firmius sancto viro adhæserūt, reiecta impietate, vt colligitur ex Ioanne Diacono, qui ex Methodio Patriarcha B. Nicolai vitam compilauit, vt est apud Lipom. tom. 2.

EQ. Mare vt ardeat fieri nō potest, absque prodigio, aut ira Dei: nam arsisse mare, habitumq. prodigio magno testatur Liu. de. 3. l. 3. ac præterea Alarico Italiam vastante, & Ioan. Chrysost. à sede sua pulso, cum terræmotus inuasissent, ignis e cælo delapsus visus est, quem diuina benignitas vento vehementi demisso in mare abiecit. Videre tum erat spectaculum nouum, fluctus ipsos perinde, ac regiones quasdam marinas plurimum igni ardere, ac tandem flamma prorsus in vndis extincta est, vti tradit Nicephor. libro 13. capite 36.

TH. Citra dubitationem vllam credendum est, si flumina ardeant, aut maria, excandescere Dei iram. Id probari potest optimo exemplo, de quo alias alia ratione egimus, quando Assisii B. Ruffini festum summa pietate celebrari recolebamus, & qui non seruassent textrinis, ac ruralibus operibus incumbentes, repentina quadam flamma domos eorum corripiente, vt ab igne seruarent, supellectilem ardentem cum in proximum amnē iactarent, nō humectabātur res ipsæ, sed ardebant magis, aqua ipsa vrendi vim subministrante. ita in illos excandescente Dei ira. Auctor eius rei est Petr. Damia-

nus

nus in sermone de sancto Ruffino Martyre.

EQ. Postquam violati festi mentio incidit, non omisso nostræ ratiocinationis argumento, disserere possumus ignem sæpe accidere, ob contemptam religionem, præsertimque ob Dominicum diē. Gregor. enim Turon. hist. Gall. lib. 10. cap. 29. narrat apud Lemouicinam vrbem ob id, quod Dominico diei illata fuisset iniuria, dum in eo publicam operam exercerent, plerosque igne cælesti consumptos: in Turonico quoque agro tradit nōnullos ab eodem igne, sed non die Dominico adustos fuisse: quin & lib. in glor. Cōfess. cap. 81. commemorat quendam, qui B. Mariani festum diem celebrare cum reliquis contempsisset, adeo diuina vltione per ignem percussum, vt domus, supellex tota, pecudes, ac quidquid illius esset, igne fuerit absumptum: ac ne quis ea fortuito casui tribuenda putet, addit nulli vicinorum proxime habitantium ex eo igne illatum fuisse damnum. Hæc ex illo.

PH. Ignis cum importune grassatur, ferme semper Dei iram subindicat, aut saltem piarum est mentium ita de se iudicare, vt mens ab aliqua iniquitate reuocetur: & erga Deum pietatis ardor longe magis, humilitasque accendatur, quamquam sæpe incendia per imprudentiam aliquam, aut etiam hostilitatem ingerantur. At tamen si Aaron filios contemplemur Leuit. 10. à Deo egressus est ignis, qui deuorauit eos, quoniā contra Dei præcepta alienū ignē obtulerant. Ita & de sacro igne iudicari consueuit, quem etsi ad probandum viri patientiam Deus quandoque insligat, vti Iob lepram, tamē ex periurio compertum ignem huiusmodi hominem innasisse. Nam Greg. Turon. hist. Gall. lib. 8. cap. 16. tradit hominem periurijs assuetum, cum de incendio inquireretur, obtulisse sese purgandum coram altare B. Martini; vbi constitutus, cum negasset, conscientia repugnante, periurio adhibito, inde abscedens, visus est quasi ab igne circumdari, ruensque in terram, clamare cœpit se à B. Antistite vehementer exuri: profitebaturque se vidisse de cælo ignem cadere, qui se exureret, & sic dicens spiritum exhalauit. Romæ quoque in Diui Antonij æde patent periuri hominis ossa igne sacro combusta; ipse enim in sui criminis contestationem sese eidē Ecclesiæ deuouerat, ossa combusta ferri, publiceq; ostentari mandauit, periurij quoque seriem conscribi publice, quæ omnia propalam ibi conspiciuntur.

TH. Quādoque ignis huiusmodi infernalis ignis arra est, vt vel hic incipiant nosse, quod non metuunt impij: narrat enim egregium miraculū beatus Gregorius dialog. libro quarto, capite trigesimo secundo, cuius verba libet recensere. Terribile (inquit) quiddam in Valeriæ prouincia contigisse vir vitæ venerabilis Maximianus

Syracuſanus Epiſcopus, qui diu in hac vrbe meo monaſterio præfuit, narrare conſueuit, dicens: Quidam Curialis illic ſacratiſſimo Paſchali ſabbato iuuenculam cuiuſdam filiam in Baptiſmate ſuſcepit: qui poſt ieiuniū domum reuerſus, multoque vino inebriatus, eandem filiam ſuam ſecum manere petijt, eamque nocte illa, quod dictu nefas eſt, perdidit: cumque mane facto, ſurrexiſſet, reus cogitare cœpit, vt ad balneum pergeret, ac ſi aqua balnei lauaret maculam peccati: perrexit igitur, lauit, cœpitque trepidare Eccleſiam ingredi: ſed ſi tanto die non iret ad Eccleſiam, erubeſcebat homines; ſi vero iret, pertimeſcebat iram Dei, vicitque humana verecundia: perrexit ad Eccleſiam, ſed tremebundus, ac pauens ſtare cœpit, atque per ſingula momenta ſuſpectus, qua hora immundo ſpiritui traderetur, & coram omni populo vexaretur: cumque vehementer timeret, & in illa Miſſarum celebritate, quaſi aduerſi nihil contigit, qui lætus exijt, & die altero Eccleſiam iam ſecurus intrauit, factumque eſt, vt per ſex continuos dies lætus, ac ſecurus procederet, æſtimans quod eius ſcelus Dominus aut non vidiſſet, aut viſum miſericorditer auertiſſet: die autem ſeptimo ſubita morte defunctus eſt, cumque ſepulturæ traditus fuiſſet, per longum tempus, cunctis videntibus, de ſepulcro illius flamma exijt, & tamdiu oſſa eius concremauit, quouſque omne ſepulcrum conſumeret, & terra, quæ in tumulum collecta fuerat, defoſſa videretur. Quod videlicet omnipotens Deus faciens oſtendit, quid eius anima in occulto pertulit, cuius etiam corpus ante humanos oculos, flamma conſumpſit. Qua in re nobis quoque audientibus exemplum formidinis dare dignatus eſt, quatenus ex hac conſideratione colligamus, quid anima viuens, ac ſentiens pro reatu ſuo patitur, ſi tanto ignis ſupplicio etiam inſenſibilia oſſa concremantur. Hæc ille. Fuit enim illa aduſtio vel ipſius S. Gregorij ſententia arra inferni ignis, quoniam cognatione ſpirituali nulla eſt maior: plus enim cognationis eſt ex Baptiſmate, aut Chriſmate, quam vel ipſa corporis generatione parentum: vnde iure merito tantū incæſtus crimen tanto quoq; ſupplicio à Domino fuit corā omnibus vltum hoc ſæculo; vt inferorū pœnæ, quibus damnabātur, etiam viuētibus innoteſcerēt.

EQ. Propterea eadem Dei miſericordia factum puto, vt tot miraculis oſtenſæ fuerint purgatorij, infernique igneæ pœnæ, vt quod fide credendum, tenendumq; eſt, etiam ſenſibus vel inuiti diſcamus. Id enim duobus egregijs exemplis, quamquam plura alia ſint comperta, contenti erimus. B. enim Gregorius de Paſchaſio Cardinali, de quo alias quoq. egimus, viro ſanctiſſimo, dial.l.4.c.40. ſcribit fuiſſe ſchiſmati Laurentij aduerſus Simmachum Papam, ideoque thermarum Anguillanarum feruidis aquis damnatū fuiſſe

ab obitu

ab obitu, vbi criminis pœna expiaretur; at Germani Capuani Episcopi orationibus inde fuit & exemptus, & absolutus. Hæc ex Gregorio, qui præterea alium feruentibus aquis, vbi purgabatur, exemptum vnius hebdomadæ interuallo incruenti sacrificij oblatione testatur eodem lib.4. cap. 54.

Sed longe magis horrendum est, quod Petrus Damianus tradit libello de miraculis ad Desiderium: Coloniensis enim Clericus fluminis vadū traijciens obuium habuit B. Seuerinum Episcopum iam defunctū, admirans igitur tam sanctū virum ibi demersum, ab eo petijt, quid ibi ageret. Respondit vero Seuerinus: Da mihi manum tuā, & quæ circa me sunt, non auditu disce, sed tactu: cumq. datā manum fluctibus impressisset, tantus eam ardor absorbuit, vt vndiq. carnes eius resolutæ diffluerent, & ossa nuda vix hærentibus articulis remanerent. Petijtq. Clericus, qua ex culpa tot tormentis affligeretur, responsumq. habuit: Non alia, nisi quod Canonicarum horarū quotidianum pensum Aulæ curis distractus indeuote percurreret: sed si sacrificia pro se obtulerit, inde se euasurum sperare. Hæc ibi. Idcirco iure Dionysius Carthusianus de quatuor nouiss. libro ar.39. tradit, pluribus reuelatas fuisse purgatorij pœnas à defunctis, qui ad indicādum vehementissimū ignis illius feruoré scintillas sui incendij instillarint in manus eorū, quibus apparuissent, vnicoq. momento manus huiusmodi ignis illius contactu cōtabuisse: & ideo libet referre, quod duobus clericis Nānetensibus acciderat: conuenerant, vt qui prior diem obiret, superstitē de purgatorio igne admoneret: altero defuncto, is qui superstes fuit, per quietē vidit defunctum guttulam ignis sibi in fronte instillantem; excitatus incredibilem persensit, solo illo cōtactu, dolorem, vt memorat Vinc. hist. lib.25. cap.89. idq; accidisse tradit anno Domini 1000.

PH. Est immanissima, exceditq. omnē hominum captum illius ignis vis, ac propterea & reuelandus sæpe fuit, vt aliquo experimēto (per Dei misericordiā) innotesceret: quod si non sufficiant quæ iā dicta sunt, libet enarrare quæ Cyrillus Hierosolymitanus tradit apud Augustinū Epistola ducentesima sexta, quā non esse apocryphā vel iudicio Dionysij Carthusiani patet lib. de quatuor nouiss. artic. 39.53. & colloquio de Iud. ani. ar.10.29.35. Narrat ibi Cyrillus, vnū ex ijs tribus, qui in S. Hieronymi obitu reuixerant, de purgatorio igne sic fuisse locutum: Si omnes, quæ in mundo cogitari possent pœnæ, tormenta, afflictiones, minori, quæ illic habentur pœnæ, & tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet viuentium omnia, quæ hic videntur, tormenta subire, & vsque ad finem mundi omnibus simul sine remedio cruciari pœnis, quas omnes homines ab Adam huc vsque sigillatim pertulerūt, quam vno die in inferno,

siue in purgatorio minori, quæ illic habetur, pœna torqueri. Cui videtur conformis sententia Diui Gregorij supra septem Psalmos, ad tertium in princ. Scio (inquit) futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammas experiantur purgatorij, alij sententiam subeant damnationis: sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem, non solum in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari. Hæc ille sanctissimus ex persona Dauid.

EQ. Optarim audire, qui fiat, vt ignis ille adurat spiritus?

TH. Quidquid de infernali igni traditur, est miraculis plenũ, primumque illud est, quod cum corporalis sit, eiusdemque speciei, cuius noster hic est spiritus, cruciat suo tactu, vt tradit sanctus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 10. S. Greg. dialog. libro 4. cap. 28. Sanctus Thom. 4. q. 44. Propterea cauendum est Lactantij dogma libro 7. capite 21. Sic enim habet: Quid mirũ, cum immortales sint animæ, tamen passibiles sint Deo? Nam cum in se nihil habeant solidum, & contrectabile, à solidis, & corporalibus nullã vim pati possunt. Hæc ille. Quo loco ignem inferni cruciare animas non posse videtur sentire: reijcienda igitur est eius sententia, quod etiam animaduertit Monopolita dec. prima capite tertio q. 3. quæstiuncula nona in fine. Deinde sicut ignis huius sæculi ad solatium ardet electis, & lucet ad gaudium; ita improbis ignis inferni ardet ad pœnam, & lumen non habet, ad consolationis gratiam, sed tamen lucet ad pœnam, vt damnatorum oculis ignis supplicij & nulla claritate candeat, & ad doloris cumulum, delicta qualiter crucientur, ostendat, vt tradit sanctus Gregorius Moral. lib. 9. cap. 38. & 39. Cui etiam accedit sancti Augustini sententia in sermon. 26. ad Fratres in eremo. Ignis (inquit) inferni sua flamma concremationem habet, lucem non habet. Accedit & S. Ioan. Chrysost. super Epistolam ad Hebræos hom. 1. Ignis ibi, & tenebræ sunt, vides igitur, quod ille ignis sæuior est isto: non enim habet lumen, aut vllam luminis claritatem: si ignis est, quomodo semper ardet? & in hoc sæuior nostro est: non enim extinguitur, propter hoc etiam inextinguibilis appellatur. Est igitur hoc etiam in illo igne miraculum, vt semper, perpetuo arsurus sit: eodem Ioanne Chrysost. teste super Epist. 1. ad Corinth. hom. 9. vbi finem non habere eum ratione defendit, sicut etiam sanctus Greg. dialog. lib. 4. cap. 44. finem numquam habiturum & ratione confirmat. Cũ igitur perpetuo sit arsurus, erunt quoq. animæ ibi perpetuo duraturæ, vt habet S. Aug. de Ciu. Dei l. 21. c. 2. Nã & Ioan. Chrys. adijcit, ideo semper duraturas animas in flãmis, quia ignis ille vim resoluendi non habet, nec lucere potest: & corpus, cum incorruptionem induerit, insolubileq. fuerit, in

rit,in infinitum protendetur eius supplicium,nec excessus vllus tormentorum perimet animas nostras,neque hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus, afflictum permanebit cum anima, nec finis vllns erit. Hæc ex illo in Epistola 5. ad Theodorum lapsum tom.5.

EQ. Ergo si eiusdem speciei ignis ille est, cuius & hic noster, non ergo differre debet operatione, aut substantia.

TH. Eiusdem est speciei,corporalis quoque,sed plura in eo sunt diuinæ potestatis miracula iam dicta, quod agat in spiritus, quod inextinguibilis,quod non luceat, quod perpetuo, quod non dissoluat. Addenda sunt & alia: nam noster non detinet illa,quibus adhæret,ille detinet;noster corruptibilis,ille incorruptibilis;noster indiget succensore,ille absque eo semper ardet: deinde ille non omnes vno modo affligit,sed pro ratione culparum. S. Greg. dialog. lib.4. cap.43.se fusius moral.lib.15.cap.17.

EQ. Optarim audire alia.

TH. Detinet ignis in loco mirabiliter,quæ vrit,scilicet & diabolicos spiritus,& animas: secundo impedit, ne dæmon, aut anima operentur, vbi volunt,aut vt volunt: tertio subiugat dominatione quadam,cum & spiritus, & anima sint ei subiugati vilissime ab diuina iustitia: quarto inimicitias excitat,quia odium, iram, & voluntatis inquietudinem,ac molestiam continuam habebunt damnati. Hæc ex S.Tho. 4.quæst.44.& diffuse disputat Bartholomæus Monopolita in peregrinis quæstionibus dec.1. cap.3. q.3. quæstiuncula nona,vbi & alios locos citat ex S.Thoma.

PH. At optarim scire ego, cum in inferis purgatorius locus sit,an ignis idem vtriusque loci sit,inferni scilicet, & purgatorij?

TH. Pluribus inter se modis differunt ignis inferni, & ignis purgatorij,& eæ differentiæ miracula sunt. Primum ignis purgatorij temporaneus est,quoad effectum purgationis, est tamē æternus, quoad substantiam,sicut etiam ipse ignis inferni. Deinde ignis inferni indurat,deuorat,ignis purgatorij excoquit,& maturat.Deinde ignis inferni res fortes,& pulchras debiles facit, & turpissimas: Ignis purgatorij fortiores reddit,& pulchriores, quia ignis purgatorij est purgatiuus; at ignis inferni est exterminatiuus: quū ignis purgatorij ad finem purgationis sit ordinatus; ignis autem inferni ad perpetuam afflictionem. Deinde ignis inferni (vt diximus) tenebricosus est: sed purgatorij ignis lucidus,ac fulgidus est. Tandē ignis inferni proximo tempore Dei Iudicij extremi in suis operationibus manebit immutatus: at ignis purgatorij augebitur in eos,qui diu ibi moraturi forent,vt quod longo tempore purgandū fuerit, breuiore, sed auctiore tormento compensetur. Hæc latius apud

apud Monopolitam eodem cap.2. q. 4. quæstiuncula 5. Vbi S. Thomæ,& reliquorum Doctorum citat locos,quos omisimus, ne colloquij rationem excedamus.

PH. Est mihi optime hac breuitate persuasum tantæ veritatis documentum,verum redeamus ad naturæ miracula,quæ in igne cõstituta sunt: ego enim puto locos omnes igniuomos naturæ miracula esse,& inferni ignis esse spiracula.

EQ. Id ita esse non dubito: nam & ipso nascentis Ecclesiæ exordio Pionius sub Decio Martyr ita senserat, vti testatur Metaphrast. in eius martyrio sub 11. Martij, apud Surium tom. 1. Illum enim ita loquentem coram Tyranno repræsentat. Vos Decapolim Lydiæ regionem igne combustam videtis ad impiorum exemplum, vsque in præsentem diem: Æthnæ item incendium, & Siciliæ,atque Lyciæ,& Insularum: quod si hæc quoque videntur vobis abesse longius, cogitate vsum aquæ calidæ ex terra scaturientis: vnde enim nisi ex igne in intimis terræ partibus sito contrahit caliditatem? Ad hæc memoriæ proditum est,aliquas orbis partes, tum igne vastatas esse,tum etiam aqua,vel tẽpore Deucalionis, vt vos dicitis, vel Noe tempore, vt nos asserimus: quamobrem ex rebus singularibus possunt vniuersa cognosci. Itaque testamur vobis,& denuntiamus Iudicium per ignem à Deo per Verbum ipsius Iesum Christum factum iri, & idcirco æneos vestros Deos, & statuam auream nolumus adorare.Hæc ibi. Et certe vt viuens Pionius contempsit Tyrannum, quem docebat æternum ignem metuere; ita & defunctus terrenum se ignem contemnere miraculo indicauit: nam cum cruci affixus fuisset,& iam spiritum exhalasset,Tyrannus ignem admoueri iusserat, sed & cutis,& vestis prorsus intacta fuit,vt oculatus testis tradit apud Metaphr.& Surium tom. 1.Februario mense.

TH. Idipsum & recentiores affirmant: Surius enim suo in cõment. sub anno Domini 1537. tradit in Islandia Heclam montem furere,horrendique tonitrui modo insonare, proijcere saxa ingentia,sulphur euomere,cineres egerere vsque ad vigesimum lapidem, vt agri infra eum terminum coli non possint: esseque ibi voragines cineribus opertas,quæ incautos eo accedentes absorbeant: viderique ibi defunctorum spiritus in nota specie:quæ terribilia loca (inquit Surius optime) voluit omnipotens Deus in terris extare,vt rectius norint mortales, quæ pœnæ maneãt impios post hanc vitam, & discant timere Deum,vt possint æternos ignes euadere: verisimileque esse (contra philosophantium sententiam) in ijs locis,atque similibus esse Tartari loca,aut ostia puniẽdis animabus deputata.

PH. Quamobrem,ne vlla orbis pars eius rei ignorantionem prætendat, omnibus regionibus huiusmodi ignes comperti sunt.

Primum

Primum enim Aristot.de admir. cap.35. tradit miraculi loco extra Herculis columnas ignes quosdam splendere noctibus: alios semper etiam diu, sicut in Hannonis nauigatione conscribitur: quos ignes illos esse puto, qui in Insula Teneriffa inter Fortunatas conspiciuntur: de qua in colloquio de Montibus peropportune disseruimus.

E Q. Ita est, omnes enim orbis partes eiusmodi ignes habent: nam in orbis noui Mexicano regno, in prouincia Ciapotulan mons est, qui eructat lapides non minore amplitudine, quam sint domus ipsæ: qui eructati adhuc flammas retinent, vt ardere vndique videantur, magnoque fragore disijciuntur; adeo vt totus fere mons flagrare putetur. Petr. Aluarad. ad Cortesium. Sed & in prouincia Quahutemallan eiusdem orbis, duo montes sibi ad duas leucas proximi ignem vomunt, ac tremunt. Petr. Hispal.p.5.cap.23. In Peruaco quoque ex monte Nanauata ignis vomitur pluribus è spiraculis, ex vno vero spiraculo aqua feruens fluit, e qua sal conficitur. Petr. Hispal. p.5. cap. 31. sed & eodem Peruaco, in vico Molahalo, ignis vomitur, diebusque pluribus lapides, cinisque eructatur, pluribus etiam oppidis oppressis. Petr. Hisp.p.5.cap.33.

P H. Ipsis quoque orientalibus Indis hæc sunt ex igne miracula: in Insula enim Molucco Regis Ternatis, tantus manat ignis ex profundissimis antris, simulque eructantur lapides molaribus comparandi, horrificis fremitibus, vt his tonitrua æquari vix possint, aut ingentium bombardarum ictus, nigerrimusque ignis est. Balthassar Diaz Iesuita ex Mulacca 1556.

E Q. Sub eodem Rege Ternate in Insula *del Moro* proxime Tolo, eructatur tanto fremitu ignis, vt maximarum bombardarum crepitibus adæquetur, tanta cum caligine, vt nocti comparetur: cinerum quoque tanta copia, vt pondere domus collapsæ sint, arbores in triennium, detruncatis ramis, steriles factæ fuerint, cineribus omnia facta peruia; enecata omnino animantia fame, ac tabe: aquæ etiam suaues in amaras sunt versæ, vt idem Balthassar tradit eodem anno 1556.

T H. In ipsa quoque Sauciorum prouincia (quæ Sinarum regionum pars est) cum aquarum repentinis scaturiginibus campestria fere omnia diluuio mergerentur, omnes, qui sibi fuga salutem quærendam putauerunt, igni de cælo misso, consumpti sunt. Melchior Hugnez e Coccin. 1558.

E Q. Iauæ quoque maiori proxima est Insula, cui nomen Nucopora, in ipsius mediterraneis perpetuus ignis ardet, vti testatur Odoardus Barbosa, & Ioannes Gaetanus Castulonensis. Hæc quo ad orientis regiones, vlteriorisque Asiæ partes: at non procul à no-

stro

ſtro cælo præter Aethnam, Veſuuium Italiæ, atque Siciliæ montes, ac illis proximos, ac præter Iſlandiæ Heclam, atque alios Septem trionales, ac præter Africanos, quos hic longum eſſet; recenſere, ac præter alios, quos ſuis locis de montibus, antris, Inſulis, terrarumque ſitu diſſerebamus opportunius. In Capadociæ parte illa, quæ Argeo monti ſubiacet, ſcribit Strabo libro duodecimo ignem feruere, ſed non videri, niſi noctu: attamen herbis virere, ac fontes frigidos ibi eſſe: voragines tamen ibi incautos accedentes abſorbere. Plinius quoque lib.2.cap.106. tradit in Megalo politano regno ignem non videri, ardere tamen, nemora ſupra ſe habere virentia, & iuxta gelidum fontem. Ariſtoteles quoq. de ad miran. cap.33. tradit in Media ignes ardentes, & in Pſittacia Perſidis eſſe; at eos, qui ſunt in Media, parum ardere, at in Pſittacia frequentes eſſe flammas ſplendidas: idcirco Regem Perſarum multas coquinas ibi extruxiſſe: eſſeque eos ignes diu, ac noctu conſpicuos, ut in Pamphilia ignes eſſe, qui nocte tantum luceant, proditum eſt.

PH. Non libet prætermittere, quod Strabo tradit libro primo, iuxta Modonem igneam exhalationem erupiſſe à continenti: intumuerat enim tellus ad ſeptem ſtadia in altum, tanto inſuper comite feruore, vt mare ibi proximum ad quinque ſtadia ferueret, turbaretur autem ad ſtadia 20. tantaque fuerat lapidum eructatorum congeries, vt turrium altitudini æquaretur: ſed ſi omnia velimus enarrare, deficiet dies, & opportuniustēpus prætermittemus: vnū eſt nobis cōmemorandum, tot eſſe in orbe ignis ſpiracula, vt Deo ſit perfacile homini palam facere, ignem eſſe ſemper paratum, & toti orbi exurendo, & vt omnibus ſemper proximus ſit metuendus interitus, cum propemodum tot ſint ignium ſubterranea flumina, quot maria aquarum conſpiciuntur aut ſaltem æque, immo magis exhorreſcenda: non enim aquā imitatur ignis, quæ aliquamdiu vitari poteſt, vel aſcenſu montium, vel nauium extructione, aut repagulorum obiectu: at igni tanto nihil obijci poteſt, præſertim cum reperiantur ignes omnia ſuo ſpiritu illico abſumentes, vt in quibuſdam Africæ antris commemorauimus, & in Meteoris.

EQ. Omittamus igitur horrifica hæc, agamus de ignis miraculis, curioſis ingenijs accommodatioribus: eſt enim commemorandum attritione lignorum ignem excuti, vetuſtiſſimumque id inuentum eſt, Plinio teſte lib.16.cap.40. Nam exploratores in caſtris, & paſtores in agris vſum hunc adinueniſſe commemorat, quoniam ad excutiendum ignem non ſemper lapidis occaſio eſſet. Indi etenim noui orbis paſſim attritione huiuſmodi eum accendunt: nam componunt, vt proxime hæreant ligna quædam, atque inter vtrum

que

que aliud interponunt, quod versantes motu celerrimo; velut te rebellum, excutiunt ignem, si tamen arida ligna sint. Ouet. summ. cap.79.& hist.lib.6.cap.5. quod iam ante diximus paucioribus.

TH. Apuli apud nos non absimili arte e ferulis ignem accendunt: ferulam funiculis obuoluunt, trahuntque, ac retrahunt celerrimo motu funiculos, ita fit, vt ex eo motu, atque attritu in ferula arida ignis accendatur. Vulgatissimum id apud omnes est, vt etiã antea diximus.

PH. Commemorandum magis est, e vitrea pila aqua plena soli obiecta ignem mitti, vestesque, ac consimilia aduri, quod iam alias diximus, vti tradit Plin. lib.36. cap.26. Lactant. de ira Dei cap. 10. At longe magis commemorandum, à speculis soli obiectis ignem tantum manare, vt classes maritimæ fuerint exustæ, vti iam pridẽ dicebamus, Archimede auctore, vt testatur Zonaras in obsidione Syracusana sub Marcello: sed & Proclus, de quo etiam alias egimus, sub Anastasio I. Imperatore eisdem speculis classem adussisse commemorabamus, vti testatur idem Zonaras in Anastasio, & ante tradiderat Ioannes Cuspinianus historicus, ac tandem etiam rettulit Petr. Hispal. in eodem Anastasio. Quod vero est etiam admirandũ, libet hoc loco non prætermittere: ligna enim nullo vmquam feruore solis sponte accenduntur: attamen Seneca natur.lib.1.cap.1.scribit, etiam apud nos in Europa sarmenta sulfure aspersa ignem ex interuallo trahere radijs solis.

TH. Sunt hæc perpetuo memoriæ mandanda: at vt prosequamur reliqua ignis miracula, ignis in calce est sola candens, in reliquis vero rebus omnibus nigrescit. Iniecta aqua feruescit, cum aqua ignes reliquos extinguat: oleo ignis ille extinguitur, cum oleũ sit præcipuum ignis fomentum, ac pabulum. Hæc commemorat, & admiratur S. August. de ciuit. Dei lib.21.cap.4.

EQ. Et ipse ignis in seipso miraculum est: ipse lucidissimus cum sit, omnia à se tacta, adustaue nigerrima reddit. Prunæ fulgidissimæ cum sint, in teterrimum carbonem conuertuntur: rursum teterrimus carbo solo tactu minimæ scintillæ in lucidissimam prunam redit, aut aereo aliquo afflatu: ex eodem S. August. de ciuit. Dei lib.21. cap.4.

PH. Accedunt ijs & alia ex eodem S. Augustino capite 4. Ignis exustos lapides candidos reddit, cum ignis inimicissima materia sit, hosti tamen candorem præbet. At ligna sibi amicissima, nempe quod illis alatur, reddit nigerrima, vt neque splendeant, neque candeant.

EQ. Carbonum & alia sunt commemoratione digna: nihil enim fragilius carbonibus: attamen nulla temporum vetustate, nullo hu-

lo humore,nulla ſiccitate corrumpũtur, nulla admixtione perduntur. Propterea ad regenda ampliſſimorum ædificiorum fundamēta ſubſtrata ſunt; non tantum vt firmiore libramento ædificium ſtaret,verum etiam,vt durabilius ſeruaretur,auctore Creſiphone Architecto,vt eſt apud Plinium lib.36.cap.14. & meminit S. Auguſtinus eodem cap.4.Carbonum autem vis non ab incenſione eſt,ſed ab extinctione, vt tum demum is fiat fortior (magno miraculo) cum extinguitur,quam cum ſeruatur incolumis. Plin.lib. 36. cap. 27. (& id docet quotidiana experientia) tradit,carbonem,cum vires habere incipit,reſtinctum, cum interijſſe creditur,maioris fieri virtutis.

PH. Eſt aliud commemoratione dignum apud Ariſtotelem: tradit is ignem in quibuſdam eſſe lapidibus,in Scytharũ, Medorũque regione,quæ dicitur Pontus,qui carbonibus ex ligno confectis contraria ratione ſe habeant: nam ſi agitentur,citiſſime extinguũtur,atque irrigati & ardent, & ſplendent commodius,odorem mittunt bituminis,cum vruntur,& ſerpentes ab eis effugiunt. Sunt autem ij lapides in fluuio,in eoque continue obuerſantur. Ita ille de admiran.cap.110.

EQ. Ignis animam ſenſibilem etiam rebus præbere quodammodo videtur: oua enim fœcunda facit, ac ceu ipſe maſculus ex ouo,quaſi ſibi femina prolem emittit: vti diſſeruimus de auibus agentes,quando de excludendis igneo tepore pullis agebamus.Deinde à rebus omnibus ſuccum emittit per vaſa teſtea, aut plumbea, ſimulque contra liquoris naturam, quæ eſt ad deſcendendum procliuis,cogit illum aſcendere,inſtillatione perpetua. Et quod mihi experimento compertum eſt, cum in cacabo feruētiſſima ſit aqua, vel humor, ipſe tamen cacabus æneus in imo exteriore frigidiſſimus eſt: cum tamen eo tantum loci ignis eum perpetuo attigerit: ſummum vero cacabi, quod ab igne longius abeſt, nec tactum ab illo fuit,feruentiſſimum adeo eſt,vt tangi non poſſit.

TH. Maioris miraculi eſt,feruentiſſimam ollam (id enim aliquando accidit) iniecta ſacra Euchariſtia refrigerari: nam ad conuincendum Seuerianæ hæreſis ſectatorem, communio Seueriani in feruentem ollam iniecta ſoluta eſt; quæ vero ex Catholica fide fuerat conſecrata hoſtia,ollam refrigerauit,& ipſa integra, neque madefacta manſit,idque contigit in Cilicia, non admodum procul ab Aegina ciuitate. Sophron. prat. ſpirit.cap.29.Vnde illud eſt admirandum,cæleſtē ignem,immo illum ignem, qui dicitur conſumens, terreſtrem ignem refrigeraſſe.

EQ. Habet & fumus, qui ab igne manat,ſua miracula. Nam aduſta herba quædam, cum fumum emittit, trabes in ſerpentum

forma

forma oculis ostentat, ipso S. Thoma teste, vt testatur Silu. de strigim. lib. 2. cap. 8. puncto 1. Ignis etiã in cyatho Maluatici ad carbones bullientis tactu accensæ candelæ succensus, astantes sub forma adeo liuida repræsentat, vt infernales spiritus in humana specie videantur. Ex eodem S. Thoma. Silu. eodem capite, puncto 1.

TH. Fumus igitur in igne nihil boni videtur efficere, tum rebus, tum homini, vt sit etiam hoc miraculi loco, vt ab optimo omnium igne adeo inutilis res promanet, quæ cum videatur, non potest accipi, si accipitur, non retinetur, cum esse aliquid putetur, in nihilum mox resoluitur, quod proprie ad humanam pertinet superbiam, quæ se erigit, sed cito deficiens, quasi non fuerit, euanescit: & cum è rerum opulentia intumescat, in altum elata, quasi exhalans euaporata, ac dispersa in nihilum conuertitur, vt docuit S. Gregor. super 7. Psalm. ad Psalmum quintum ad illa verba: Quia defecerũt.

EQ. Non esset importunũ disserere de igni, qui arte cõficitur, quem Græcum appellant, cuius admirandi effectus sunt: nam quidam vt aquis accenditur, oleo restinguitur: quidam numquam extingui potest, sed immobilis, & inextinguibilis rei hæret, adurens æra, lapides, murosque ipsos etiam ferreos: tantam etiam vim habet in bombardarum impetu, vt tonitrua adæquare videatur: domos etiam sua vi funditus euertat: cautes, rupesque altissimas subruit disiectas, & euertit oppida: iter sibi per saxa aperit, puteos saxeos effodit: eius ignis auctor fuisse videtur Amulius Romanus, de quo iam pridem agebamus in Meteoris, quem & tonitrua, & fulgura imitatũ dicebamus ex Zonara. Hodie tamen in nouo orbe, in prouincia Quahutemulan sulphur adinuentus est, qui absque vlla arte id efficit, quod artificio efficit puluis tormentarius, vti testatur Petr. Hisp. p̃. 5. cap. 23.

PH. De Græco igni non pauca suppetunt commemoranda: nã si originem quæramus, Segebertus Gemblacensis historicus tradit, primum fuisse inuentum anno Domini 679. sub Domno Romano Pontifice: sunt tamen auctores, qui id referant in annum Domini 664. Nam Callinichus Architectus ab Eleopoli Syriæ ad Romanos confugiens ingenio ignem à se compositum edidit, quo vsi in Saracenos Romani illorum naues exusserunt. Theophanes Isaurus historicus apud Anastasium bibliothecarium anno Domini 664. Vincent. hist. lib. 23. cap. 123. Anton. tit. 13. cap. 4. §. 7. Vbi igitur in vsu esse cœpit, maximæ ex eo res in superandis hostibus confectæ sunt. Cum enim Inger Russorum Rex Constantinopolim mille, & eo amplius nauibus profectus expugnandæ vrbis causa fuisset; à Romano tum ibi rerum in Imperio potiente profligatus est, omnibus nauigijs Græco igni exustis: vt Segebertus tradit anno Domini 936.

Sed

Sed & Hugo olim in Gallia se pro Rege gerens, cum ignem hunc ab Imperatore Constantinopolitano ad se missum accepisset, Fraxinetum diu oppugnatum, etiam nauibus Saracenorum exustis, expugnauit. Segeb. anno Domini 941. Hinc illi nomen Græcum, quod Græco inuentore prodierit in orbem. Alij illum maritimum appellant, quod maritimo bello conficiendo sit aptissimus, dum maritimis aquis contemptis, opus vrendi vsum exerceat: eius autem uis tanta est, ut nullo, præterquam aceto, liquore extingui possit, vt Luitprandus Ticinensis historicus tradit lib. 3. cap. 6.

TH. Sed numquid Græcus ignis erit quisquis aquis extingui nõ poterit?

PH. Si arte sit confectus, aut compositus, tametsi Latini inuentores fuerint, Græcum dicemus ab virtutis similitudine: at si id natura igni sit inditum, quia artis non est inuentum, proprio alio nomine ex loco, vel ex effectu denominabimus: erit nobis exemplo ignis ille, qui apud Coloniam Vibiorum visus est, cum Agrippina Claudij ibi moraretur, paulo antequam obiret. In ea enim vrbe, agroque magnis hiatibus aperta est tellus, ignemque emittebat, qui neque aquis, neque humore poterat extingui, saxis autem, & pannis dumtaxat opprimebatur. Fulgos. lib. 1. Persimili exemplo erit is ignis omnia adurens non visus; quando Carolus Burgundionum Dux Geldrensem occuparat vrbem, ante annos ab hinc longe plures, quam ducentos; incensa enim humo, nulla conspecta flamma, herbarum, arborumque radices comburebantur, atque ab ea regione pæne in Burgundiam vsque malum illud penetrauit, neque remedia populi, aut aqua, aut re alia qualibet, satis inueniebant; etsi ingentibus fossis incendio præcidere viam, viresque conarentur. Fulgos. eodem loco.

EQ. Persimile quidpiam est circa craterem sulphureum Puteolanum, circumquaque vidimus florentes, viridesque herbas: nã si terræ, vbi virent, superficiem cultello, aut ligone eraseris, quamuis leuissime, mox fumus plurimus igneus exhalat: cum tamen ibi frigida herba viret. Propterea is ignis, quem in Lycia in regione, quæ Ephæstion dicta est, de qua iam supra meminimus, herbido, florenteque solo, terra si effodiatur, cum ignes euomat, quibus nulla in parte flores, aut herbæ aduruntur, vel decorem amittunt, nulla arte extingui potest; sed non propterea Græcum ignem dicemus, sed admirandum, de quo Seneca ad Lucillum, vt Fulgos. lib. 1.

TH. Longe magis ille Græci nomen ignis non habebit, quem sacrum dicere consueuimus, qui neque vlla arte componitur, neq; vllis remedijs extinguitur, sicut iam antea in periuro homine diximus: nam quandoque etiam gentem aliquam corripit, haud dubie

ita

ita excandescente ira Dei: Paschali enim Pontifice secundo circa annum Domini 1100. prope Niuernam morbi genus horrendum inualuit: tacti enim homines igni inuisibili ardebant, qui facile pene trabat præcordia, alij pedes, alij manus ea occasione deciderunt. Krant. Sax. lib. 5. cap. 15. Hæc iræ Dei vestigia sunt, hominum pecca ta incomprehensibili iudicio vindicantis.

EQ. Felix igitur illud hominum genus, vbi neque inuisibilis ille ignis, neque visibilis, materiaque confectus ignis cõpertus est, vbi vt metus nullus incendij, ita nullæ ex eo deliciæ in vsu sunt, quæ certe plura hominum millia occidunt, quam gladius: voracitas enim eduliorum tot genera adinuenit igne excocta, vt videas coquinas amplissimas igne quidem ardere, sed frigidam mortem accelerare.

PH. Si ita est, felicissimi Scythæ quidam, aut Tartari, quibus nullum prorsus lignum est, vnde ignis alatur, aut edulia concoquantur.

EQ. Scio, & iam diximus Cauchis Scythis lignum non esse, sed igne non carent; nam Tartarorum Imperator in Regno Mongal, sed & reliqui Principes, cum lignis careant, obsonia quæque concoquunt boũ, equorumq; stercoribus, vt Ioan. Apost. Romanæ Sedis apud Tartaros Legatus scriptũ reliquit anno Dom. 1245. quod recolit Vinc. hist. lib. 31. c. 3. Quin in eodẽ Aquilonari tractu iam dicebamus pisciũ ossibus aridissimis ignem ali, atq; apud nos lignis: sicut & in Phrisiæ Franicheria boum fimo ventis exsiccato pro lignis ad ignem vtuntur, & terram quamdã pinguem etiam induratam ventis carbonum vice habent. Georgius Bruin in Franicheria.

MEMORABILIA ARTE HOMINVM CONFECTA.

COLLOQVIVM VIGESIMVM TERTIVM.

EQVES. VONIAM hic dies nimbosus est, nec per hortos vlla ambulandi facultas suppetit, domi consistendum, atque in larario egregie exornato diē absumemus: sunt enim in eo incredibilis artificij recondita opera; & quæ alibi esse audiuimus, optimi pictoris manu ad viuum appingi curauimus, aut sculpi. Locorum autem amplitudines, aut longitudines geometricis notis commensurauimus; ac tandem totius orbis globum absolutissimum in eo asseruādum curamus; vnde omnia climata prospectari possint: &, quod iucundius est, itur à larario, ac bibliotheca in labyrinthum probe concameratum, atque de rebus adeo varijs suauissime colloquentibus dies nobis præterlabetur.

PH. Vt video, septem orbis miracula hic repræsentata sunt.

EQ. De septē miraculis varia auctores conscripsere, nec omnes consentiūt: quamobrē non septem, sed plura effingēda curauimus.

TH. Sanctus Gregorius Nazianzenus in Monodia de his ita memorat: Basilius (inquit) xenodochium ædificauit, in quo ægri, & pauperes curarentur; ego autem hunc locum tanta magnitudine, & nobilitate conspicuum contemplatus, septem orbis miraculis non inferiorem dixerim: quorum primum Aegyptiæ sunt Thebæ, centum portas habentes; secundum muri Babylonis à Semiramide coctis lateribus, & bitumine constructi, circuitu stadiorum trecentorum, latitudine cubitorum octoginta; tertium in Caria Mausoli sepulcrum ab Arthemisia vxore ædificatum; quartum Pyramides in Aegypto, vt quidam volunt ab Iosepho Hebræo ad frumenti con

 serua-

seruationem excitatæ, vnde nomen accepit: pyros enim triticum dicunt: alij sepulcra esse ferunt in ignis, quem colunt, honorem cõstructa, ad eiusque similitudinem in acutum quadrata specie tendere; quintum in Rhodo Colossus, Idolum Apollini sacrum, quidam æream esse columnam dicunt, altam (vt ait Aristoteles) cubitis sexcentis; sextum Capitolium Romanorum; septimum Hadriani templum in Cyzico: ex quibus sane omnibus nulla auctoribus vtilitas, nisi breuis admodum, & fragilis gloria emerserit. Hæc ille.

PH. Sanctissime quidem, ac doctissime Nazianzenus: sed alij addidere templum Dianæ Ephesiæ, quod summæ magnificẽtiæ fuit, & admirationis apud priscos ducentis viginti annis factum à tota Asia, in quo quasi aliud miraculum columnæ centum viginti septẽ à singulis Regibus factæ, sexaginta pedum altitudine, ex ijs triginta sex cælatæ, vti memorat Plin. lib. 36. cap. 14. Alij addunt domum Cyri Medorum Regis, quæ à Memnone, illigatis auro lapidibus, fabricata dicitur, cuius non meminit Plinius, vt animaduertit Aldus in Indice ad Plinij naturalem historiam. Addunt alij simulacrum Iouis Olympij, quod Phidias fecit ex ebore, de quo Plin. lib. 7. cap. 38. & lib. 35. cap. 8. & lib. 36. cap. 5.

EQ. Miracula rerum metienda sunt pro cuiusque libitu, alij sumptus admirantur, alij formas, alij artem, & industriam, alij amplitudinem, alij rerum nouitatem: atque ideo, quoad fieri potest, quæ orbis miracula colligi possint, ne solis septem distineamur, de plerisque omnibus hodie differemus. Redire tamen libet ad Thebas à Nazianzeno commemoratas. Fuere plures Thebæ, Ægypti scilicet, Bæotiæ, & Africæ, vti Isidorus tradit lib. 15. cap. 1. Sed nos de Aegyptijs tantum agemus, in quibus centum portæ fuisse prædicantur, & horti pensiles, è quibus exercitus armatos educere solerent Reges, nemine è ciuibus id persentiente, vt habet Plin. lib. 36. cap. 14. Huiusmodi pensiles hortos alij Semiramidi tribuunt, alij Cyro Assyriæ Regi, vti adhuc dubitat Plinius lib. 19. cap. 4. Pomponius autem Mela putat vel centum portas fuisse, aut aulas centum, totidemque Principum domos, quorum singulæ, vbi negotium exegerat, dena armatorum millia effundere solitæ erant, ita ex illo lib. 1. c. 9. quod recensuit Surius in commentario sui temporis anno Domini 1517. Eusebius autem Pamphilus de præparat. Euang. lib. 2. cap. 1. Thebas centum portas habuisse confirmat.

PH. Adauxit tantæ vrbis ornatum, quod iuxta Thebas lapis Alabastrites nascitur, intertinctus aureis guttis, vti habet Plin. lib. 36. cap. 8. quo lapide poterat vniuersa vrbs exornari, cum nobis vix tantum eius lapidis suppetat, quo vascula, aut certe non magna opera construi possint.

EQ. Tandem ab Alexandro Magno destructa tanta vrbs fuit,

vti memorat sanctus Hieronymus super Danielem ad c. 11. Postea vero Diospolis est dicta, cuius longitudinē octoginta stadiorū fuisse memorat Strabo lib. 17. cuius etiam vestigia se vidisse testatur.

TH. Vt perseueraret tanta vrbs, nō ferebat æquitas: nam præter id, quod luxus, ac superbia ædificandæ eius causam dederant, etiam maxima eius pars histrionum pecunia constructa est: Marcus enim Aurelius Imperator in Epistola ad Lambertum Hellesponti Præfectum scribens testatur, Regem, cum pecuniam ad eam extruēdam cogeret, à duobus tantum histrionibus plus collegisse, quam à cæteris simul omnibus amicis, ac subditis: recensetur in vita ipsius Marci Aurelij lib. 3. cap. 50.

EQ. Babylon autem, quæ miraculo quoque habita est, Assyriæ vrbs fuit, cuius adhuc vestigia patent, vt Surius in commentario testatur anno Dom. 1534. vbi etiam memorat hortos pensiles fuisse.

PH. Vetustiores auctores, cuiusmodi Plinius lib. 6. cap. 26. de ea sic habet: Babylon, Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ, Assyriæque Babylonia appellata est, sexaginta millia passuū amplexa muris ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quam nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere vtroque. Ferunt ei plebis vrbanæ sexcenta millia fuisse: situm vero mœnium aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertilissimum. Eadem fere etiam Solinus cap. 58. Eam à Semiramide fuisse constructam scribunt Diodorus, Strabo, Iustinus. At Iosephus, Eusebius, Marcellinus, à nepotibus Noe conditā asserunt; instauratā vero, & muris munitam à Semiramide, quod & S. Hieron. tradit in lib. Oseæ ad c. 2. citato poetico carmine.

Babylon, quam dicitur olim
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.

Eam autem per singula quatuor latera recta habuisse 15. mill. pass. recolit ex Herodoti libro 1. idem Hieronymus super Esaiā ad c. 14. ad illa verba: Et consurgā &c. nihilq; superesse præter murorū circuitum; at reliqua omnia introrsus in solitudine versari tradit.

EQ. Recentiores, cuiusmodi Aldus, murorum eius & latitudinem cubitorum 50. & altitudinem 200. cum Plinio affirmant: sicut & ambitum sexaginta millium passuum. Strabo tamen lib. 16. ambitum ad trecenta octoginta quinque stadia memorat, vt non attingat ad quinquaginta passuum millia: adijcit tamen, turres sexaginta fuisse altitudine, ac crassitie pedum duorum, & triginta, murosque adeo late patuisse, vt quadrigæ sibi inuicem occurrentes facile pertransire possent. Fossa autem extrinsecus late etiam patens vice amnis circumfluebat, Aldo teste, videndus Oros. libro secundo cap. sexto. Q. Curtius lib. 5. & Euseb. de præparat. Euang. lib. 9.

cap.4. in fin. ex Abydeno vetustissimo auctore. Sunt in ea vrbe horti pensiles, qui in figura quadrata, quorum latus quodlibet quaternum est iugerum. Hi fornicibus continentur, sese in forcipis modū intercidentibus, sitis super pilis, in aleatoriarum tabellarum formam, alijs super alias positis. Pilæ concauæ sunt, & terra plenæ, vt arbores maximas consitas recipere possint, ex lapide coctili, & bitumine structæ, tam ipsæ, quam fornices, & fornicum intersectiones: supremum tabulatum ascensus scalares habet, & cochleas ipsis adiacentes, per quos continue aqua ex Euphrate in hortos afferebatur ab hominibus ad hoc ipsum constitutis. Nam flumen mediam vrbem interluit; eius latitudo stadium occupat. Horti super flumine sunt. Strabo lib.16. in princ.

PH. Si inter miracula ideo Babylon adnumeratur, quod tanto murorum ambitu muniretur; licebit & nobis Niniuem adijcere ei numero. Diodorus enim (cum Ninam vrbem vocet, quæ à Nino Beli filio condita est, & quam Sanctus Augustinus de Ciuit. Dei lib. 16.cap.3. Niniuem dicit) tradit nullam postea vrbem tanto ambitu, tantaque magnitudine extructam. Altitudo enim murorum fuit pedum centum, latitudo, quæ tres currus iunctos caperet, ambitus quadringentorum octoginta stadiorum, facie quadranguli; turres in muris mille, & quingentæ, centum altæ pedibus, vti etiam recensuit Viues eo loco ad sanctum Augustinum. Quin etiam Echatanis in Media vrbs etiam hoc Babylonis, & Niniuæ miraculum superasse videtur: quandoquidem Arphaxad Medorum Rex eam ita struxerat ex lapidibus quadratis, & sectis, vt muri eius assurgerent ad cubitos septuaginta, quæ longe maior altitudo est, quam pedum centum: latitudo autem erat cubitorum triginta, quæ longe maior est, quam vt quatuor, sexue currus excipiat. Et quod valde memorabile est, turres circumquaque ordine extructæ centum cubitorum altitudinem æquabant, quæ longe maior est, quam pedum centum, vt Iudith liber explicat cap. 1. Sed non constat, eius vrbis amplitudo quanta fuerit, cum Niniuem amplissimam fuisse compertum sit. Verum cum duas Niniues esse ex Ptolemæo ibi memoret, alteram scilicet Iudææ proxime Arabiam, videtur hæc posterior fuisse illa, quam sacræ litteræ appellant Ciuitatem magnam trium dierum: vt scilicet trium dierum itinere circumiri posset, ex B. Hieronymi interpretatione.

TH. Nicolaus de Lyra ad cap.3. Ionæ memorat ex sancto Hieronymo, ambitum eius fuisse leucarum duarum, & triginta, quod sane in idem recidit, vt tribus diebus circumiri posset.

EQ. Verum vt adhuc de Babylone aliquid agamus, de turre eius, quæ etiam miraculi loco censenda est, libet differere. Eam à

Nembroth ædificatam legimus Gen. cap. 11. eius altitudinem tametsi sacris litteris expressam non legerimus; tamen Isidorus lib. 15. cap. 1. ex Hebræorum scriptis memorat, altitudine turrim illam surrexisse vsque ad quinque millia, centum septuaginta quatuor passus. Sed Diuus Hieronymus super Esaiam ad cap. 14. ad illa verba: Et consurgam &c. hæc habet. Babylonis arx, idest, Capitolium eius vrbis, est turris, quæ in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum, paulatim de lato in angustias coartata, vt pondus imminens facilius à latioribus sustentetur. Describunt ibi templa marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus, auroque fulgentes, & multa alia, quæ pæne videantur incredibilia. Hæc ille. Sed de Babylone hactenus.

TH. Vt vrbium sequamur memorabilia, admiramur, cum audimus Niniuem trium dierum vrbem; at nihilominus, qui hodie Indiam perlustrarunt, referunt in Sinarum regione, quæ totius orbis amplissima censetur, Paquim Regiam Vrbem adeo late patere, vt septem dierum interuallo recta pertransiri non possit, cum præterea munita sit tribus ambientibus muris. Quidquid ad alimenta Regi necessarium est, infra hunc ambitum nascitur. Vrbe Rex numquam egreditur: assistunt illi quingenti Gygantes, non minores pedibus quindecim. Flumine tota vrbs alluitur, ex informatione Iesuitarum, de rebus Sinarum tom. 2. Melchior Nugnez Iesuita scribens ex Malacca.

PH. Ego quidem hanc amplitudinem admiror, sed diffusam fuisse vrbem putarim: quamquam enim dispersissima sit vrbs, non tamen miraculo carēt muri, qui si ratione Geometrica, qua triplo longior est circulus recta linea, fateri oportebit viginti dierum interuallo circumiri hanc Indicam vrbem non posse.

Indici populi frequentissimi sunt præ totius orbis omnibus: Marcus enim Polus Indic. rerum lib. 2. cap. 68. tradit Quinsai vrbem in Magni Cham ditione centum passuum millium ambitum tunc fuisse complexam, atque in ea numerata foculorum mille, ac sexcenta millia, vt si quinque, siue mares, siue feminæ per singulos focolos adnumerentur, vna illa vrbs octuagies decies centena hominum millia continuisse visa fuerit. Verum cum omnium rerum vicissitudo semper fuerit, post ducentos à Marco Polo annos cum eo profectus fuisset Nicolaus de Comitibus, comperit adeo insignem vrbem iam diu antea excidium passam, ac nihilominus adhuc instauratā, atque ad triginta passuum millium ambitum fuisse redactum. Id ipse Nicolaus memorat in itinerario Indico apud Ramusium tomo 1. In ea numeratos pontes ad duodecim millia, qui tantæ erant amplitudinis, vt onerarias naues admitterent, Polus eodem loco testa-

testatur,& Ortellius in Tartaria: Viã autem eius vrbis primariam protendi latitudine 40. passuum longitudine ad 38. millia passuum extendi Polus ait, scribitque quaqua versus reliquas extra vrbem vias perstratas pluribus mensibus non permeari; nam octo mensibus etiam Odericus posterior tradidit. Adijcit quoque Polus, ibi plateas esse ambitu singulas bis mille passuum. Adijciunt recentiores,qui paucis ante abhinc annis ea loca lustrarunt,vrbem Suntiã, ipsa est,quæ & Quinsai, esse ambitu supra centum passuum millia, neque ab ingressu ad egressum recta linea obequitando perueniri vna die posse: suntque ibi hinc, & inde suburbia eandem longitudinis dimensionem complectentia; vt ita ab initio suburbiorum vsq; ad extrema alia suburbia transmittenda tridui iter sit opus: atque ita fit, vt ambitus ad extrema suburbiorum esse videatur fere ad trecenta passuum millia. Incolarum eius tantus est numerus,vt ad pugnam idonei numerari possint vsque ad ducenta millia: quandoquidem trecenta domorum millia conscripta sunt. Reb.Sin. lib.1. cap.8. lib.3.cap.2.par.2.cap.23.Adijciunt alij in Iapone vrbem esse Vohacam sane memorabilem, quod longa sit ad quatuor passuum millia,habeatque proximas ingentes turres & latitudine,& altitudine vndique conspicuas,quod earum tecta inaurata sint. Ludouicus Froes Iesuita in litteris anno Domini 1586. Quod si libet orbis noui,aut Indiarum, aut extra Europam plerasque admirandas vrbes audire,facile mihi suppetent, ac breuibus recolam. Est Amaguci in eodem Iapone centum millia foculorum continens,vt Franciscus Xauerius testatus est suis litteris anno Domini 1553. Eadem quoque Insula Meacus vrbs est,quæ memoratur centum octoginta millia focularioru habuisse,eodem Xauerio teste; habere autem adhuc centum millia constat. In eadem Insula est Osacci vrbs Rei publicæ ritum seruans, velut in Italia Veneti. Admiranda ibi est opulentia, numerati sunt mille ciues, quibus non minores sunt opes triginta millibus aureorum; supra autem sunt plurimi: tanto fastu educantur omnes,vt quisque Ciuis paterfamilias,siue viri,siue feminæ,Reges,aut Reginæ nuncupentur,filij Principes, vt Ferdinandus Mendez scripsit anno Domini 1554. Propterea si Constantius Constantini Magni filius,qui solebat,cum Romæ esset, dicere, tot se Reges videre,quot Ciues,in ea vrbe fuisset,verius id dixisset, quam Romæ,vbi nihil tale profitentur Ciues fastuosum, sed omnibus rebus moderatione vtuntur. Sed ideo id dictitabat Constantius, quia iam longe ante ipsum Cyneas Pyrrhi Legatus, cum Romæ esset,id dixerat: vt Platina memorat in Felice secundo.

Odia autem Regia vrbs Indica orientalis Sornai Regno Venetiarum in Italia vrbi & amplitudine,& situ coequanda est: tota enim

in aquis exædificata per omnes vicos aquis adnauigatur; sed illud valde est admirandum, numerari ibi plura, quam ducenta cymbarum millia, quæ sex milliaria in latissime patente, & vrbem alluente flumine occupant, omnibusque transitum impediunt. Ferdinandus Mendez anno Domini 1554.

Sunt & aliæ in aquis exædificatæ vrbes in oriente: nam in Burnei Insula, cognominem vrbem esse ferunt ligneam totam præter Regiam, quæ sola lapidea est: in imo mari fixis stipitibus struunt domos. Vici patent adeo, vt per singulos venalis annona cymbis deferatur: sunt autem viginti quinque domorum millia à Mauris culta, vt Antonius Pigafeta testatur. Est & Lao vrbs in eadem Insula, illa quidem amplior, eadem structura, in vndis exædificata, atque ab Ethnicis colitur, eodem Pigafeta teste. Est in eodem oriẽtis Indico tractu alia vrbs, cui nomen Vguiu, adeo autem proximis ædificijs abundat, suburbijsque, oppidis, & villis, vt toto biduo inter ædificia semper eatur, & vnam vrbem omnia huiusmodi ædificia complecti putentur. Polus lib. 2. cap. 73.

Quin & Ceuscala duplo Venetijs amplior esse putatur, vt Odericus tradit libro primo. Zaiton quoque vrbs duplo Bononia in Italia amplior esse perhibetur: ibi in vnico cœnobio Idolatrarum numerata sunt tria Monachorum millia. Extabant quoque vndecim ingentium Idolorum millia, quorum minimum hominis altitudinẽ superabat. Oderic. lib. 1. & posterior Odericus post princ. Sed & Fluxo, quæ in eodem Indico tractu iacet, amplissima est, patet etenim ambitu ad passuum millia triginta, vt Odericus lib. 1. tradit. At alia vrbs, cui Chileraphe nomen est, ambitum quadraginta passuum millium habet, atque in ea lapidei pontes numerantur ad trecentos septuaginta eximie ædificati, eodem Oderico teste lib. 1. Adijcit autem Odericus posterior, esse vrbem aliam Regiam, cui nomen Tescol in Mangi Prouincia, Venetijs triplo maiorem, in qua vna tot nauigia conspiciuntur in vsu haberi per fluuium, quo alluitur, quanta omni in Italia, tum mari, tum mediterraneis fluminibus, lacisue reperiri queant. At Cambalu Magni Cham Regia vrbs bipartita est. Pars altera ambitu protenditur ad passuum viginti quatuor millia; altera proxime ad quadraginta millia. Vnicus autem murus vtramque vrbem cingit, qui protenditur ad centum passuum millia. Atque hæc quidem in Asia etiam veteribus cognita. Ac memorant nostro sæculo, qui eo penetrarunt, præter has ingentes vrbes inuentam vrbem Chinchieu domorum septuaginta millia continentem. Reb. Sinar. p. 2. cap. 16. Megoa quoque vrbs 40. domorum millia continens etiam inuenta memoratur. Reb. Sinar. p. 2. cap. 21. Sed & vrbs Lanchin ab ingressu ad egressum tanta reperta

est lon-

est longitudine, vt recta linea toto triduo pertransiri non possit; eius ambitus porrigi fertur ad leucas septuaginta, idest, ad Italica milliaria 280. Reb. Sinar. p. 2. cap. 23. At in orbe nouo nostro hoc sæculo comperta non sine admiratione multa de vrbibus recoluntur. Nam qui illum lustrarunt, affirmant, Mexicum vrbem centum viginti magnarum ædium habuisse; augerique admirationem, quod tota in palustri aqua fuerit exædificata: abest enim à continenti, qua proxime, octo millibus passuum, cum eius ambitus sit ad duodecim millia passuum. Referuntque in ea tantæ magnitudinis templum fuisse compertum, vt quingentæ domus in eo extrui potuerint: in ambitu habere turres quadringentas præaltas, quadrangulares, centum quinquaginta passuum ambitu: itur in summum vsque verticem percommode, primum quidem gradibus centum triginta per girum: deinde exurgunt à vertice duæ aliæ turres, singulæ altitudine pedum sexaginta, vt recolit Cortesius in secunda relatione; & Cortesij alumnus de rebus Temistitan. In eam vrbem, cum lacus salsam ferat aquam è continenti, canalibus in superficie laci locatis, potabilis plurima aqua deducitur. Cortesius eadem secunda relatione. Nec vnam tantum vrbem continet is lacus, sed alias plures, vt alumnus Cortesij eodem loco tradit. Sunt in eadem Mexico horti porticibus ex Iaspide lapide confectis exornati, eximioq; artificio compositi. Eadem relatione Cortesij. Et quod valde libet adnotare, in eodem nouo orbe in prouincia Tapalam altera tantæ amplitudinis vrbs comperta est, quæ Mexico prorsus comparetur, vt Petrus Aluaradus scribit. In Peruaco autem eiusdem orbis Pachalchami vrbs Roma maior comperta est. De rebus Peruaci incertus auctor apud Ramusium tomo 3. Sed & Cuscum Regia vrbs in Peruaco, cuius muri amplitudine sunt admirabili confecti ex grandibus lapidibus, quandoquidem quadrangulari forma sunt, per singula latera pedes triginta, quandoque viginti, ad minus quindecim, vt idem incertus auctor tradit. Est in eodem orbe Tascaltecal, in qua quadringentæ turres numeratæ sunt, vt in eadem relatione memorat Cortesius.

Sed omnium rerum vicissitudo est. Cum etenim Cortesius toti orbi nouo Caroli Quinti Imperatoris nomine præsideret, ob seditionem illam tantam vrbem Mexicum igne consumpsit; at postea augustissime restaurari curauit, exædificato Regio palatio adeo magno sumptu, & amplitudine, vt cum ipsi, senatuique vniuerso, ac Præfectis prouinciarum pluribus percommoda hospitia darētur, quidquid eius palatij superesset habitabile, ad septem ducatorum millia locaretur inquilinis, vti memorat Surius in commentario anno Domini 1558. Vt quamquam sint hæc memoratu perdigna,

admi-

admirari tamen etiam libet, quanta eius vrbis adiacentis sint oppida, quamq; ingens populorum frequentia, vt omnia fere orbis loca superare numero hominum videri possint. Municipia enim prope vrbem quædam septem, quædam quindecim, alia viginti, alia triginta, alia quinquaginta, alia sexaginta, alia septuaginta domorum millia obtinēt. Adeo vero paucis annis tot baptizati sunt in ea noua orbis plaga, vt alij septies dena centena millia, alij quater decies dena cētena hominū millia in solo illo Mexicano Regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu est hominū copia, adeo vt in Insula sani Diui Dominici quindecies centena hominum millia fuisse reperiantur, & quandoque in processione centum millia hominum se Christiano more cæciderint virgis. In archiuijs quoque Caroli Cæsaris lectum est, vnum quemdam Sacerdotem septies centena hominum millia baptizasse, alium trecenta millia, alium centum millia. Accedit ijs, quod solo in Mexico referunt multi summa fide dignissimi, triginta fuisse Dynastas, quorum quilibet habuerunt sub se centum millia hominum, aut circiter, & tria millia Toparcarum, qui & alios sub se haberent clientes fiduciarios, ac beneficiarios Vassallos, Valuasores, & Valuasinos. Qui Dynastæ certa anni parte familiam suam alebant in Ciuitate Mexicana curia Regis Montezumæ, & ex ea non licebat illis discedere ad suas prouincias, nisi Regis permissu, ac relictis siue filijs, siue fratribus suis in ciuitate obsidum loco: & quod dictu horrendum est, mille plerumque homines vno die in ciuitate Mexicana dæmonibus immolabantur, quæ execranda abominatio inuicta Christi fide sublata est. Hæc à Surij commentario anno Domini 1558. Propterea quæ de Roma memorantur, cum floreret in prisco illo Ethnicismo sub Consulibus, ac primis Imperatoribus, sunt equidam admiranda, sed quæ diximus, minuunt valde admirationem. De eius amplitudine sic habet Plinius lib.3.cap.5. Vrbem tres partes habentem Romulus reliquit, aut (vt pluribus tradentibus credamus) quatuor. Mænia eius collegere ambitu Imperatoribus, Cēsoribusque Vespasianis, anno conditæ vrbis octingentesimo vigesimo octauo passus tredecies mille ducentos, complexa Montes septē ipsa. Diuiditur in regiones 14. compita earum ducenta saxaginta quinque, passuum eiusdem spatij mensura currenti à milliario in capite Romani fori statuto ad singulas portas, quæ sunt hodie numero 37. ita vt 12. portæ semel numerentur, prætereanturq. ex veteribus 7. quæ esse desierunt. Efficit passus per directum trigesies mille, septingentos sexaginta quinque. Ad extrema vero tectorum cum castris Prætorijs ab eodem milliario per vicos omnium viarum mensura colligit paulo amplius septuaginta millia passuum. Quod si quis

si quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æstimationem concipiat, fateaturque nullius vrbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente aggere Tarquinij Superbi inter prima opere mirabili; namque eum muris æquarunt, qua maxime patebat aditu plano. Cæterum munita erat præcelsis muris, aut abruptis montibus, nisi quod expatiantia tecta multas addidere vrbes in prima regione. Hæc Plinius. Quibus persuasum nobis videri potest, venientibus Romam ædificia, ac tecta reliqua vrbi adiacentia cœpisse videri; immo cœpisse esse Ocricoli oppido, quod hodie ab vrbe distat triginta, & eo amplius passuum millibus; continuisque ædificiorum structuris hoc omne, quod superest, vsque Romam viæ hinc inde ornabatur, adeo vt qui paululum eius viæ ab Ocricolo confecisset, iam se Romam ingressum putaret, vt recolit Leander. Ideoque, quod Vopiscus habet, Aurelianum Imperatorē ampliasse vrbis Romæ muros ad quinquaginta fere millia passuū, quod & Cassiodorus habet in Chronico, & Oros. lib. 7. cap. 23. non ita accipiendum est, vt omnia ædificia hoc ambitu continerentur; sed tantummodo ipsius vrbis mænia, mōtesque eius septem: at suburbia, tectaque reliqua extra vrbem ad eam dimensionem, quā diximus ex Plinio, porrigebantur. Quod igitur Plinius ait expatiantia tecta multas addidisse vrbes, argumēto est, omnem circumcirca regionem ædificijs ita cultam, vt Romæ adesse quisq; videretur, etiā longe absens: id manifestum facit Constantius Imperator, & alij, vt ex Ammiano memorat Leander. Veniens Romam Constantius itineris comitem sibi adhibuerat Hormisdam peritissimū Architectum genere Persam: Ocricolo igitur discedens suis præcepit Constantius, ne quisquam Hormisdæ Romæ initium significet, sed suo ille iudicio animaduertat. Suburbiorum itaque parte maxima transacta, Hormisdam interrogat Imperator, quid sibi de vrbe Roma videatur, & quantum iam itineris in ipsam confectum, conficiendumue esset. Respondit Persa, putare iam vrbis dimidium inambulasse, adeo splendida, continuaque iam ex Ocricolo suburbiorum ædificia semper fuerant spectata. Qui igitur nondum in vrbem peruenerat, iam se in vrbe esse putabat, quū multis adhuc abesset passuum millibus. Ex Ocricolo igitur suburbiorum erant initia: quod & Claudianus subindicat in sexto Honorij consulatu, vbi præterita Narnia, sic habet.

Inde salutato libatis Tybride lymphis
Excipiunt arcus, operosaq. semita vastis
Molibus, & quidquid tantæ præmittitur vrbi.

Dionysius quoque lib. 4. suffragatur his verbis: Sunt omnia (inquit) circa vrbem habitata loca: multa ea, & magna, facillimaque adue-

aduenientibus hostibus fieri obnoxia: sique aliquis ad hæc spectans velit Romæ magnitudinẽ exquirere, is & errare cogetur, nec habebit signum vllum certum, quousque sit hæc vrbs progressa, aut vnde esse non amplius vrbs incipiat, ita vrbi contexta est regio, præbetq. spectãtibus opinionẽ extensæ in infinitũ vrbis. Aristides quoq; sic ait: Descendit hæc vrbs vsque ad mare, vbi commune Emporiũ, communisque omnium, quæ terra eueniunt, dispensatio: quacumque in parte eius vrbis constiterit quis, nihil prohibet, quominus sit pariter in medio: quidquid nunc Italiæ restat, completura esse mihi videtur, vnaque futura vrbs perpetua in Ionium mare protensa. Hæc ille: recolit eadem Antonius Massa Galesius I. C. apprime doctus libello de Origine Faliscorum. Addere libet, quo magis miremur, & vt Plinium seniorem recte scripsisse testemur, ad septuaginta millia passuum Romam protensam fuisse; non modo vsque ad mare ipsam peruenisse; verumetiam ipsum littus Ostiense ad multa passuum millia perpetuis propemodum ædificijs ornatum spectabatur: referam in id verba Iunioris Plinij ex Epistola ad Gallũ lib.2. Littus (inquit) ornant varietate grauissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarũ, quæ præstant multarũ vrbium faciem, siue ipso mari, siue ipso littore vtare. Hæc ille: vt ita oporteat omnẽ orbem admirari tantam vrbem post Imperatores cessisse vni piscatori Christi vicem gerenti, diutiusque in successoribus perseuerasse Pontificatum eius: quandoquidem iam millesimum, sexcentesimumque annum Christi Imperium eo loco manet, manebitque in æternum.

Quãta autem eius vrbis tum maiestas esset, vel inde patet, quod mille Senatores esse consueuerant, licet plerique abortiui, sed horum immodicum numerum correxit Augustus, cuilibet cẽsu annuo aureorũ triginta milliũ adscripto, vt Suetonius memorat, in reformatione Senatus Octauij: & recolit Budæus de Ass. lib.2. qui lib.5. adijcit, cũ Senatoribus census adscriptus esset singulis ad quingẽta sestertia annua, paupertati tolerãdæ id erogari consueuisse: vt ita duodecim millium census Senatorius paupertatis nomen non amitteret, cum hodie in Senatu sacro, qui duodecim huiusmodi millium aureorum censum habuerit, inter diuites conscribatur, præter id, quod longe maioris æstimationis erant Romanorum tempore illa duodecim, quam hodie triginta, adeo aureorum valor est immutatus. Attamen etiam Adriani tempore, cum is aliquando Centum cellas vrbem veterem scilicet refocillandi animi causa diuerteret (vt auctor est Cæcilius) cellas centum Iudicibus, vt se ibi præsente causas audirent, extruxit: quæ postea in vrbis iustæ formam cumcreuissent, Saraceni Bernardi Regis tempore (fuit autem hic magni

gni

gni Caroli Nepos, qui Italiam, Longobardis pulsis, obtinebat) diruerunt. Hic Diuus Augustinus de Trinitate libros composuisse dicitur, Egnatius in scholio ad Cõmodum. Ideo autẽ diximus Centũcellas vrbem veterem, vt moneamur Centumcellas in Baiano quoque sinu repertas, de quibus Leander in Campania. Ciuium Romanorum copiam tradidere plerisque in ijs Eusebius Chronico sub Claudio, & Freculfus, & alij, comperta fuisse aliquando ad lxix. centena clxiiij. millia, & eo amplius: quamquam nonnullis videatur, non ita Ciues conscriptos, qui Romæ degerent, sed qui per orbem Romani ciuis nomine decorarentur. S. Anton. 2. tit. 6. cap. 22. 3. 3. Quin & vt Polybius scribit in publicis Capitolinis tabulis fuisse descripta ex omni Italia septingenta peditum millia, ac equitum millia ducenta. Sed quod nusquam ab orbe condito contigit, erant Ciuium Romanorum opes tantæ, vt diues non putaretur, qui annuo redditu suis sumptibus legionem alere non posset: fuisseque eiusmodi plurimos vel inde constat, quod Lucullus Romanus ciuis (quem Cicero, & Cæsar Xerxem togatum appellabant, vt Plinius, & Blondus memorant) ad viginti quinque hominum millia honorificentissime hospitio excipere poterat; nec tamen ipse solus id potuit in vrbe Roma, quandoquidem viginti ciuium millia, & eo amplius in ipsa vrbe comperta memorantur, qui cum Lucullo de diuitijs contendere potuissent; vt ex vetustis monumentis solo argumento hoc Franciscus Albertinus affirmabat Pontifici Romano Iulio II. omnibus, qui orbem incolunt, Regibus persuaderi potuisse, nullam vmquam vrbem fuisse, futuramue, quæ Romæ diuitijs æquari posset, vt autẽ verisimile id videatur, suadet quod Suetonius meminit, Cæsarem Campum Stellatem maioribus consecratum, agrumq. Campanum ad subsidia Reip. vectigalem relictum diuisisse extra sortem viginti millibus ciuium, quibus terni, pluresque liberi essent: quod munus tanti fecerunt ciues illi, qui acceperunt, vt tamquam vna sodalitas inde effecti, pro communi omnibus elogio, ac titulo in monumentis se singuli Stellates inscripserint; vt memorat Blõdus, qui adijcit, intra vrbem ciues illos omnes fuisse conscriptos, fuisseque non solum viginti, sed multo plura ciuium millia tum Romæ, qui ædium, supellectilis, familiæ, & apparatus omnis splendore, lautitiaque eminerent. Quantus autem ille Stellates campus esset, deprehendere licet à Liuij dec. 1. lib. 3. lib. 9. & x. & dec. 3. lib. 3. Quod si forte ambigamus, nõ viginti millia, sed duo millia ciuium Romanorum tantæ opulentiæ extitisse, adhuc incredibile videri potest, & longe admirandum, vt si animis concordassent, potuissent milliones multos militum conscribere, si vnicam tantum legionem quisque eorum aluisset. Erant autem Romæ innumeri valde diuites, sed in

eorum

eorum diuitum, quos diximus, numerum non referebantur: ac prætermissis reliquis, sint nobis exemplo duo Plinij viri doctissimi, & diuitijs etiam affluentes. Senior enim præter id, quod Romanam Classem imperio regebat, pecuniæ plurimum possedit; idque inde deprehendimus, quod cum procuraret in Hispania, vendere potuerit electorum commentarios Largo Licinio quadringentis millibus nummum: respuisse autem tam magnum pretium constat ob id, quod sibi affluerct pecunia. Scripsit hoc nepos Plinius ad Marcum libro tertio. Alter igitur hic Iunior Plinius ditior certe fuit seniore auunculo: at opes eius in eum, quem diximus, ditissimorum hominum numerum referri non poterant. Quantum autem pecuniarum illi afflueret, munificentia demonstrat, qua ille non secus insignis fuit, quam sint nostri temporis summi Principes. Nam Quintiliani filiæ nubenti non rogatus, vltroque contulit quinquaginta millia nummum, idque munusculum nuncupat scribens ad ipsum Quintilianum lib. 6. Romano qnoque Firmo sibi ab adolescentia cognito, vt in Equestrem ordinem cooptari ille posset, dono dedit trecenta millia, extat Epist. libro. 1. ad ipsum Romanum: Caluiniæ præterea affini centum millia dotis nomine largitus est: Epist. lib. 2. ad ipsam Caluiniam: Suo quoque municipi Metilio Crispo, vt ad Equestrem ordinem, in quem conscribebatur, sese instrueret, dono dedit quadraginta millia: Epist. ad Hispanum libro 6. Ad alendos ingenuos pueros quingenta millia contulit, triginta scilicet millia annua. Epist. ad Caninium lib. 7. At quantus fuerit alias in res pro opportunitate absumptarũ pecuniarum numerus minore summa, quarum nulla in scriptis memoria? quantum quotidie, non dico in domestico sumptu, in amicos, necessarios calamitosos quoque profuderit? illæ, quas diximus, ingentes erogationes nos docent, quantum minoribus erogare potuerit. Animaduertimus igitur liquido, num summi nostri sæculi Principes illius munificentiã superent. Erant certe illi villæ tanto ornatu, & sumptu excultæ, vt Regiam maiestatem edæquarint. Tusci sui villa scilicet apud Tifernates, sicut & Laurentini in littore Tyrrheni maris, de quibus scripsit suis epistolis disertissime, Regum magnificẽtiam adæquabant: habuit præterea plures villas in ripis Laci Larij: habuit Prænestinã, Tusculanam, ac Tyburtinam; splendidas omnes; habuit & alias, quarum vnam vendere potuit nongentis millibus: ipse id memorat Epistolis ad Fabatum, & ad Coreliam lib. 3. Quid moror? additamentum villæ vnius illi fuit emptum sestertio tricies, idest, octoginta fere millibus aureorum. Epist. ad Caluisium Ruffum lib. 3. Sed cur adeo multa de Iuniore Plinio? ob id certe, quod quidquid confert ad eius gloriam, recidit ad Christianorum laudem. Deus enim

cæli,

cæli, & terræ Dominus cōtulit homini viuenti, velut rependens gratiam humanarum rerum, quod apud Traianum Imperatorem suis ex Asia litteris egerit, vt persecutio Christianorum intermitteretur, quod exorauit, editis in id à Traiano publicis litteris: cum ipse Plinius iam pridem, quoad se spectaret, abstinuisset persecutione Christianorum, quorum institutum potius laudaret: extant enim & ipsius Plinij, & Traiani litteræ lib. x. Æquum igitur fuit, vt tanti hominis acta hoc loco recenserentur. Libet præterea & de Seneca sancti Pauli Apostoli familiari recolere, ter millies sestertium habuisse Tacito, & Budæo testibus; atque ita supra septem milliones possedit, quod recolit Dinothus; & iam alias disseruimus. Et eæ quoque Senecæ opes non conscribuntur inter eas, quas supra diximus. Sicut nec aliorum plurium, de quibus egimus in Metallis. Sed de hac re hactenus. Excedebat igitur Romana maiestas omnem orbem, iureque, vt iam diximus, Cyneas Pyrrhi Epirotarum Regis Legatus, & Constantius Imperator Cōstātini Magni filius dictitabant, sese in vrbe tot prospectare Reges, quot Ciues viderent. Externæ autem vrbes, quarum meminimus, non adeo ex omni parte Romæ comparandæ sunt, licet aliquo nomine ei præferantur, vel ambitu, vel ciuium numero, vel populorum adiacentium illa incredibili multitudine, quam apud Mexicum esse recoluimus.

TH. Dum ea, quæ de Mexicanis populis diximus, audio, aut lego recens scripta, vlterius desino admirari, quæ olim admirabar de Indis orientalibus, atque alijs summis Regibus. Legeram enim innumeram multitudinē eos in bellum educere. Solinus enim cap. 53. meminit Polymbrotæ vrbis Indiæ Regem in Prasia, olim validissima gente, sexcenta millia peditum, equitumque triginta millia, elephantorum octo millia omnibus diebus ad stipendium vocasse. Quod & Plinius quoque memorat lib. 6. cap. 19. quo loco etiam tradit in regione Partali Indica Regi centum septuaginta millia peditum, equites mille, Elephantos septingentos pro excubijs fuisse. Sed & Aethiopiæ Reginam Candacem ducenta quinquaginta armatorum millia habere solitam, alere autem quadringenta artificum millia tradit idem Plinius lib. 6. cap. 29. Hæc admirari non licet, cum audimus noui orbis incredibilem multitudinem.

EQ. Certe tum Oriens, tum Meridies, atque orbis nouus Europam superare videntur in exercituum numerositate militum, sed nescio an virtute. Hoc enim illis, & Asiaticis, in more positum est, vt pro quacumque re leui dedignati, omnium virium fere suarum periculum subeant; sitque nobis exemplo Darius, qui aduersus Scythas pro leuissima re septingēta militū millia cōscripsit, vt Orosius memorat lib. 2. cap. 8. Sultanus quoq; Babylonicus, cum Gregorio

Pontifice nono aduersus Tartaros, totis collectis viribus, leui ex causa irrumperet, deuictus ab ijs est ob summam socordiam nil metuens, hostem contemnens, profligatoque innumerabili exercitu, præda omnis ad victorem Tartarum cessit. Colligimus autem innumerabiles eius copias ab ipsa præda: comperta enim fuere quadraginta millia curuum loricis, & armis onustorum, & quadraginta hastarum millia, quarum cuspides auro, non ferro prominebant, vt fastus semper apud huiusmodi barbaras gentes virtute maior extiterit. Fuerant in eodem exercitu scalæ prorsus aureæ,& argenteæ, vt memorat ex eius auctoribus S. Antoninus p.3. tit.19.c. 8. §.15. Europa autem fere semper consilio, virtuteque pugnasse comperta est ab vrbe condita. At ante conditam vrbem substrata videbatur, præsertim Italia, occupanti cuilibet. Nam & ij, qui vltra Gades tum inhabitabant, omnem Hetruriæ oram subegerãt, Platone ex Atheniensium annalibus id affirmante. Reliquum Italiæ, quod valde illustre esse videbatur, in Magna Græcia bella magis fastu, quam virtute gessere. Id perspicuum fuit in Sybaritanis aduersus Crotoniatas bellum gerentibus, de quibus alias opportune diximus, illos trecentorũ milliũ militum tum peditum, tum equitũ exercitum comparasse, fastuque, ac mollitie detentos, quod equos saltationi exercitatos modulatione tibiarum alerent, in congressu cum Crotoniatis prima fronte, audita modulatione consueta, omissa pugna, ipsorum equi saltationem exercuerunt, atque ita deuicti sunt à Crotoniatis Sybaritæ fastuosissimi, vel illo antiquo adagio notati: Sybaritæ per plateas. Id recolit Diodorus lib. 12. & Aldus, & nos hoc loco velut opportune repetendum censuimus. At vbi Romulea superuenit virtus, fastus cessauit, propterea diuturnius regnat. Quod si disciplina, arsque militaris non seruetur, fiunt illæ incredibiles, numerosissimæque strages, qualis illa fuit, defuncto Vitellio, quingẽta hominum millia Romæ vna die cæsa sunt, & sub Probo Imperatore, quando trecenta Germanorũ millia vno conflictu perempta sunt, vt sanctus Antoninus memorat tit.7. c.8. §.14. Aut qualis illa fuit sub Aureliano Imperatore, quando quingenta hominum Aquilonarium barbarorum millia vna dimicatione cæsa sunt, vt idem S. Antoninus recolit tit.7. cap. 8. §. 13.

Quando autem militaris ars, disciplinaque exercitum regit, ac ducit, quoniam consilio, prudentiæque suus locus est, inde victoria postea consequatur necesse est, & is hostis cadat, tametsi innumerabilis, qui impetu magis, quã consilio moueatur; propterea Atheniensium millia decem aduersus Darium, sexcenta militum millia in fugam verterunt, vt Orosius tradit lib. 2. c. 8. Et quod longe est admirabilius, Leonidæ Spartani sexcenti tantummodo maximæ

virtutis

virtutis milites in sexcēta. Xerxis millia irrūpentes omnē huiusmodi numerositatē dispalarunt, vt Orosius quoq; refert lib. 2. c. 9. ibiq; in scholio etiā recēsetur idipsum pluribus. Ambrosius quoq; officiorum lib. 1. c. 40. memorat, tria hominū millia protriuisse octo supra quadraginta millia, ex Machabæorū lib. 1. At id plerumq; etiā accidit diuino nutu (quod iam antea diximus) vt superbientiū ceruices deprimātur; velut cōtigit Gildo Comiti, cum omnē sibi Africā per tyrānidē subigere adniteretur; Mascexil eius germanus diuinæ opis studiosissimus milite lōge inferior, orationibus, ieiunijs, psalmodijs, ac sacrosancta munitus Eucharistia in aduersariū mouens, ac sine cæde suorū ad fluuiū Ardalium quinq; tantūmodo militū millibus exercitū hostilem septuaginta milliū profligauit, eodē Orosio teste lib. 7. c. 36. Cælitus igitur, non numero militū, victoriæ cedūt: sæpe etenim illa numerositas belluina est, vt nihil intersit, habeas boū, arietūue tot in exercitu millia, quales sunt rusticorū hominū opes: Erit ne bello potens is rusticus, qui sub ditione Babylonica Sultani illi obtulit septemdecim equorū, camelorū, boumq; millia, quē & hæredē instituit, vt Vinc. tradit hist. lib. 30. c. 150. Anton. p. 3. tit. 19. c. 8. §. 15? Aut is fuerit bellator insignis, qui in eadē ditione Babylonici Sultani cōpertus est possedisse suo sumptu, hordeoq; domi pauisse decē arietū millia, præter eos, qui in pascuis degerēt: simulq; decem equorū millia domesticis præsepijs aluisse, præter eos, qui in pascuis alerētur? id compertū est anno Domini 1240. Vinc. hist. lib. 30. c. 143. Hodie quoq; in orbe nouo inueniuntur nostrates, qui ditati adeo pecoribus sunt, vt octo millia boū alant. Ouet. in summa Ind. cap. 2. Non alio igitur loco sæpe habendi sunt exercitus numerosi, quam pecorū, si ars militaris absit. Sed de his hactenus.

PH. Igitur non erit suspiciendum nobis, quod inter Moluças visus est exercitus continens decies centena militum millia iuxta Iauam, cuiusmodi memorat Nicolaus de Comitibus in itinerario Indico sub finem. Neque suspiciemus Tamburlanem, licet validissimum bellatorem, equitum Tartarorum quadringenta, peditum sexcenta millia ad subigendā Asiam eduxisse, ac cum ignobilis homo esset, etiam Imperator decretus fuerit, vt Nauclerus tradit anno Domini 1400. & Baptista Fulgosus, & Petrus Hispalensis in silua. Sicut & illud facile, ceu verum admitti potest, quod M. Aurelius Imperator ad Senatum scribens ait sibi eunti in Germanos nongenta septuaginta quinque armatorum millia hostium obstitisse, sed profligatos omnes fuisse paruo negotio. Propterea facile in eam credulitatem adduci possumus, vt qui ibi apud Indos scilicet militiam non sequuntur, sint longe innumerabiles, vt in Sinarum regione, in Baudon prouincia; ibi etenim gymnasia longe Parisiensi maiora cō periri non diffitemur, vti attestatus est Ferdinādus Mendez scribēs

his continget ex Pomponij Melæ lib. 1. Scribit enim Amasi in Aegypto regnante viginti vrbium millia numerata fuisse, quod & Herodot. tradit lib. 2. cap. 12. Quin etiã recentiores tradunt, ob soli præcipuã fœcunditatem, & hominũ frequentiam; adeo Ægyptũ excultã esse, vt decẽ, & octo millia insigniorũ vrbium in ea extructa adhuc numerentur. Surius id habet in commentario anno Dom. 1517.

EQ. Quarum Ægypti vrbiũ præcipua est Memphis, vulgatiori nomine dicta Alcayrũ, olim Ægypti alia Babylon; & quamquã amplissimo Nilo diuidatur, non duæ, sed vna tantum vrbs censetur. Ferunt in vno Alcayro viginti vicorum millia contineri. Iouius vero hist. lib. 18. in princ. his verbis Memphim describit; Mẽphis (inquit) vasto ambitu tres ingentes vrbes complectitur, sed eæ raris inter se iunctæ ædificijs vnam efficiunt, quarum frequentissimam hodie nouum Cayrum appellant. Ea in longitudine sex milliarium secundũ Nilum amnem protenditur, & ab Nilo passus mille paribus semper interuallis distat; latitudo eius decem stadia non excedit. Memphi æquandam in Thebaide Ptolemaicam meminit Strabo lib. 17. tantaque latitudine, aut ambitu, quo & Memphis, putat.

PH. Atque ex ijs, quæ commemorata sunt, illud colligimus, mirari alios numerum militum, alios amplitudinem vrbium, alios decorem, & ornatum, alios situm, ac positionem, vti de Mexico orbis noui in aquis, atque etiam de Venetijs in Italia omnes omnino cõscribunt, & memorant: alij alia, veluti quod in Sinarum regionibus Cantaon omniũ quidẽ minimam memorabilẽ vrbem esse dicunt, ac ampliorem Olyssipone in Lusitania: verum eo nomine insignẽ toto in orbe fieri aiunt, quod ad exercendã iustitiam eius Rex alat centum millia ministrorum, ac militum, tuendæ vbiq; securitatis causa; deinde quilibet eius vrbis vici noctu portis occluduntur, ne ex vno in alterũ trãsitus pateat; vt ita cohibeãtur maleficia, quæ haud dubie non nisi à proximis cõmittuntur. Esseq. in ea vrbe memorãt plures, quã mille triumphales arcus eximie ædificatos, terq. quotãnis agrum referre fructũ ob assiduas irrigationes. Hæc Melchior Nugnez Iesuita in litteris inde missis. Alij admirãtur alia, cuiusmodi muros in Prasia Palymbrota vrbs est amplissima quidem, scilicet longitudine ad octoginta stadia in Gãgis fluminis ripa, latitudine vero ad quindecim; quæ cum tãta amplitudine emineat, reliquis nihilominus ligneis, cancellatisq; muris cincta est. Strabo lib. 15. Alij admirabuntur singularẽ ædificãdæ vrbis nouitatẽ, cuiusmodi in nauigatione, qua itur ab Ormutio Goã, non lõge à Bazzain vrbs quædam patet tota in mõte lapideo excisa, & excauata, perinde ac cælaturæ fiunt; viæ enim plures, domus, vici, plateæ, cisternæq. centũ ad ciuiũ vsum: excauata enim hæc omnia sunt, nõ autẽ extructa, vt sic vna tota ciuitas vno è saxo constare videatur, tuta à ruinis, in-

undationibus,ac terræmotibus,simul,& incendijs. Gaspar Iesuita anno Dom. 1513. Megú etiã Indica vrbs palatia cũ ingẽtibus aulis & ipsa amplissima habet excauato saxo. Vt Oderi.memorat lib.1.

TH. Propterea Christianum hominẽ non hæc admirari decet, quæ etiã impijs hominibus cõmunia sunt: sed vrbis amplitudinem, maiestatemq; metiri non à muris,sed à moribus. Memini enim me aliquãdo legisse apud vitas sanctorũ Patrũ parte priore, de Thebaidis vrbe quadã insigni,cui nomen est Oxirincũ,quæ multos sanctos ciues,immo ad multa millia numeratos,velut vna domo continuit viros religiosissime viuẽtes: de qua quibus verbis loquatur auctor, libet hic recẽsere. Venimus(inquit) ad ciuitatẽ Thebaidis nomine Oxirincũ,in qua tãta religionis deprehẽdimus bona,vt ea nemo digne sufficiat enarrare: repletã namq; eã Monachis intrinsecus vidimus,& extrinsecus omni ex parte circúdatã;& ædes publicæ,si quæ in ea fuere,& tẽpla superstitionis antiquæ habitationes tunc erant Monachorũ;& per totã ciuitatẽ multo plura monasteria,quam domus videbãtur: sunt autẽ in ipsa vrbe(quia ampla est valde,& populosa)duodecim Ecclesiæ,in quibus publicus agitur populi cõuẽtus, exceptis monasterijs,in quibus per singula loca orationum domus sunt: quæ certis tẽporibus ad orationẽ frequẽtantur. Sed nec portæ ipsæ,nec turres ciuitatis,aut vllus omnino angulus eius Monachorũ habitationibus vacat;quiq; per omnẽ partẽ ciuitatis die,ac nocte hymnos,ac laudes Deo referẽtes vrbẽ totã quasi vnã Dei Ecclesiã faciũt. Nullus enim ibi inuenitur aut hæreticus, aut paganus, sed omnes ciues Christiani,omnes Catholici;vt nihil omnino differat,si Episcopus in platea orationẽ,aut in Ecclesia faciat. Ipsi quoque Magistratus,aut principales ciuitatis,& reliqui ciues studiose per singulas portas statuũt eos,qui obseruent,vt sicubi apparuerit peregrinus,aut pauper,certatim ad eũ currãt, & qui præoccupauerit,abducit,vt quæ sunt necessaria,cõsequatur. De ijs autẽ,quæ circa nos ab ipsis populis gesta sunt,vidẽtibus trãsire nos per ciuitatẽ suã,& velut Angelis occurrẽtibus,atq; honorẽ deferẽtibus quomodo enarrem? Aut de ipsis Monachis,& Virginibus,quorũ innumeræ multitudines,vt supra diximus,in illa vrbe habẽtur? Requirẽtes enim à sancto Episcopo loci ipsius viginti millia Virginũ, & decem millia Monachorũ inibi habere cõperimus;quorũ omniũ affectũ erga nos,& honorẽ,quẽ exhibebãt,exponere nec sermo sufficit,nec verecũdia permittit: quomodo pallia nostra scinderẽtur, vnoquoq; sibi nos rapiẽte,& ad se abducere cupiẽte. Vidimus quoq; ibi plurimos sanctorũ Patrum diuersas Dei gratias habentes,alios in verbo Dei,alios in abstinentia,alios in signis, & virtutibus ministrantes. Hæc ille. Hãc vrbẽ præ omnibus,quæ in orbe sũt,admirari oportet, in qua nullus hæreticus verbo,aut opere, nullus pag[anu]s verbo,aut

opere.

opere, sed partes eius omnes collustratæ lapidibus viuis, Virginum ac Monachorum. Ipsos quoque Magistratus tam sancte præfuisse, vt nulli exteri pati quidquam in ea, neque quoad alimentum, neque hospitium possent, præter id, quod nullum omnino scandalum offensionis conspiceretur. O felicem vrbem, vereque admirandã intrinsecus, & extrinsecus, cælestibus armis obtectam, atque defensam; recte posset aduersus Indicas iam memoratas multitudines sic ad Deum cum fidelibus Israelitis exclamare, & psallere; Hi in curribus, & hi in equis; nos autem in nomine Domini surreximus, & erecti sumus. Psal. 19. Rursum; Quomodo persequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia? Deuteron. 32. Et illud; Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Psal. 126. Moribus igitur fortior, ornatiorque vrbs est, quam muris, & munimentis.

PH. Id sane ita est. Propterea cum monasteriorum numerosam Patrum imbellium multitudinem audio, non imbecillitatẽ, sed terribilem castrorum aciẽ ordinatam intelligo: firmius enim suas ditiones omnes communijt Raymondus Barchinonensis Comes, quod trecentas Ecclesias ædificauerit, congruisque dotibus, immo potius maximis locupletauerit, quam si armis, munitionibusue quibuscumque munijsset. Id recolit Franciscus Tarifa rerum Hispan. in Alfonso 8. Ipse quoque Diuus Bernardus centum sexaginta monasteria cum sex germanis fratribus Monachis exædificauit. Anto. tit. 17. cap. 9. pri. & §. 8. Naucl. Gen. 37. Nescio an aliquis vnquam ditissimus Rex id effecisset, quod paupertate sua peregit vnus sanctus Luanus, qui centum monasteriorum fundator extitit, tum in Hybernia, tum in Scotia, vt scribit sanctus Bernardus in vita S. Malachiæ, vbi & illud addit, sub primo patre Congello, nobilissimum cœnobium Benchor multa millia Monachorum generasse, multorumque monasteriorum caput fuisse.

TH. Eodem loco memini sanctum Bernardum narrasse, in Galliis, sanctum Columbanum Lexouiense construxisse monasterium in gentem magnam. Nam sexcenti Monachi sub Eustachio Abbate sponte eo confluxerant, vt Ionas Scotus tradit in ipsius sancti Eustachij vita cap. 1. Surius tom. 2. Adijcit igitur Diuus Bernardus: Aiunt (inquit) tam magnam ibi fuisse multitudinem, vt succedentibus sibi vicissim choris, continuarentur solemnia Diuinorum ita, vt ne momẽtum quidem diei, aut noctis vacaret à laudibus. Et paulo inferius: Ferunt quingentos simul vna die ibi à pyratis occisos Monachos. Sed & Misnensis Ecclesia diuinum cultum præ cæteris omnibus orbis Ecclesijs per singulas horas frequentat: nulla etenim hora, momentum nullum vacat a sacrorum cantu Psalmorum;

vt memorat Hieronymus Emser, in vita sancti Bennonis Episcopi Misnensis, in præfatione. Surius tom. 7. mense Iunio. Quibus accedit, quod ante hos omnes scripserat venerabilis Beda Angliæ histor. lib. 2. cap. 2. Erat (inquit) in monasterio Benchor tantus numerus, vt cum in septem portiones cum præpositis sibi rectoribus monasterium esset diuisum, nulla harum portio minus, quam trecétos homines haberet, qui omnes de labore manuum viuere solebát. Hactenus ex Beda: vnde colligi liquido potest, bis mille, ac longe amplius eodem cœnobio Monachos extitisse manu sibi victum quærentes. Cui miraculo accedit, quod vnica die Petrus Cauensis Abbas tribus Monachorum millibus instituti sui Monachis monachalem vestem imposuit. Eius sæculi auctor est apud Surium in vita sancti Petri Cauensis cap. 6. Et quamquam non in tanta esset cœnobium illud solitudine, quali Ægyptij Monachi memorantur in Scythi fuisse, pari tamen paupertate vltro sese affligebant.

E Q. Vere admiranda fuit illorum Monachorum Ægypti multitudo, & inopia rerum omnium: nam ex Sophronio, qui omnia ibi perlustrauit, Prato spir. cap. 113. alias commemorauimus, quendam senem splene indoluisse, & modicum acetum quæsitum fuisse in quatuor eius loci monasterijs, & inuentum non fuisse. Tanta erat apud eos paupertas, & nuditas, & continentia. Erant autem ibi patres quasi ter mille, & quingenti.

P H. Quin etiam in Aegypto quinque fere hominum millia in monasterijs habitasse memorat Theodoretus in Philotheo cap. vlt. ibique inter laborandum psallentes Domino, & quorum laboribus, & ipsi, & hospites, & pauperes iuuarentur, tanta pietate, vt quod alias disseruimus, cum quidam suis laboribus sibi solidos centum velut proprios comparasset, defunctum abiecerint cum sua pecunia Monachi quinquies mille, qui eodem loco habitabant, Macario rectore. Hæc liber, qui vitæ Sanctorum Patrum dicitur, parte 2. c. 106. Immo in vnico ex ijs sancti Macarij monasterijs numerati sunt mille quadringenti Monachi. Anton. p. 2. tit. 15. cap. 7. §. 2. & mox dicemus.

T H. His armis, munimentisque reiecta Idolatrarum memoria, vincunt hostes suos, qui vere Christiani sunt: nec ferro, nec vallis, alijsue machinis militaribus egent, nec numerosis copijs: sic enim sacris litteris præsignatum nobis est, quando trecenti sub Gedeone milites, qui aquas è fonte bibentes lambebant, quasi humanis auxilijs non fidentes, absque gladiorum vsu, absque vllo armorũ genere, plurima Madianitarum millia, solis buccinis, idest, oratione, ac solis lucernis, idest, bonis operibus, & testeis vasis confractis, idest, sensibus humanis contritis, deuicerunt. Iudicum cap. 6. Eadem

dem quoque vi,idest,piorum hominum orationibus, solo adhibito buccinarum clangore,nullis machinis,muri vrbis Hierico corruerint? Iosue 6. Atque ita compertissimum est, Dei seruos nullis egere armis,nullis machinis ad hostes, hostiumque vrbes debellandas,si modo vera pietas,veraque fides adsit. Ita quoque portarum illarum,quas Caspias,Caucasiasue dicunt,nulla firmitas fuisset necessaria,vt hostes excluderentur, cum solus fere naturæ locus ipse sufficere ibi videretur. Nam apud Iberiam Caucasiæ ingens naturæ opus,montibus interruptis repente,fores obditas ferratis trabibus habent,subter medias amne Dyriodori fluente: ex eis,perindo ac totus orbis terrarum sit disclusus,arceri potest innumera gens, vt tradit Plin.lib.6.cap.11.Caspiæ autem in Media,interruptis angusto transitu iugis,ita vt vix singula meent plaustra, longitudine octo millia passuum,toto opere manufacto, dextera, læuaque ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu, per triginta octo millia passuum. Angustias impedit corriuatus salis è cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentum multitudo, nisi hyeme,transitum non sinit. Hæc Plinius lib.6.cap.14. Sunt autem forte ferreæ quoque illæ portæ,quas sub Alexandri nomine memorat M. Polus lib.1.cap.5. quas confines Georgianis, ac Tartaris dicit. Angusta enim via est,aspera iumentis, atque hominibus fere inuia,hinc mare,hinc altissimæ,excisæque rupes. Portenditur in longitudinem 4. passuum millibus. Hæc igitur manufacta opera laudabilia sunt,quod genti commodum afferunt aliquod: sed si ad arcendum hostem firmitudo adiecta est, id fecerit humana imbecillitas, quæ suis se artificijs tutam esse existimat, cum solis diuinis subsidijs homo vbique sit securus.

EQ. Vere istiusmodi Monachorum ordines exercitus instructissimi putandi sunt,quos Christus sua paupertate delegerit, neq; diuitum opera eos collegit,aut in militiam cõscripsit, sed piorum: vt etiam durissima marmora infringerent solis verbis. Nam Simeon Abbas cognomento Salus marmoribus ita iubebat, vt columnæ,quibus iussisset scindi,in partes scinderentur; quæ flecti,flecterentur; quæ saltare,& saltarent;quæ stare,starent, vti alias diximus ex Metaphraste Lipom. tom.6. Vnde colligimus maiores sanctorum virorum vires esse,quam bombardarum. Deinde numerosæ copiæ visuntur in Monachis exercituum more: nam quæ Diuus Bernardus Abbas centum quinquaginta exædificarat, vt diximus, Monasteria, & quicumque alij ordines ab alijs patribus quadam velut fœcunditate vbique excitati sunt, nullo classico signo dato, sed solo spiritus Dei ductu,propagati sunt,& in huiusmodi sese militiam accinxerunt Monachi innumerabiles,& ad pugnandum con-

tra quoslibet hostes sese exhibuere insuperabiles oratione, & crucis signo. Nam sub vnius Serapionis pauperrimi Abbatis disciplina in Ægypto numerati sunt Monachi decies mille, vti ex vitis Patrum Ægypti compertum habemus p. 1. Sed & in Nitria non procul ab Alexandria, quadraginta millibus passuum numerabantur quingenta monasteria, omnia sibi inuicem proxima. Eodem libro p. 1. de Nitriæ monasterijs agens, vbi quandoq; numerati sunt quinque Monachorum millia. Eodem libro p. 2. cap. 4. in recentiore quadam impressione Venetijs edita, & eadem p. 2. cap. 206. Verum igitur est, quod memorat Vincentius hist. lib. 17. cap. 72. & Anton. p. 2. tit. 15. cap. 7. §. 2. in vnico cænobio habitasse mille quadringentos Monachos in Thebaide.

Et in hoc Europæ nostræ cælo occiduo, scilicet apud Rothomagum in Gallia nongenti Monachi vixisse memorantur, in vno Gimesiensi monasterio, vt Fulbertus tradit in vita S. Aichadri Abbatis, apud Surium tom. 5. mense Septembri. Habet & Dominus ex sacris virginibus velut apum examina, quibus hostes superet; quin possumus etiam castra nuncupare, quandoquidem velut Amazones quædam Deo militantes mulieres in vnico Britanniæ monasterio numeratæ sunt sanctimoniales in VVinbruno quingentæ, vt Rudolfus scribit in vita S. Liobæ Abbatissæ apud Surium tom. 5. mense Septembri.

TH. Sunt hæ sane memorabiles Dei copiæ, quæ cum castrametatæ semel sunt, fixis tentorijs, hostem deuincunt magis quiescẽdo animis, & vno loco semper stationem seruando, quam circumeundo. Propterea omnium monasteriorum admirabilius illud est, quod ingressi numquam egrediebantur in Thebaide. Erat illud amplissimum; in eo omnes fruges, quæ sufficerent ad alimenta, nascebantur: vt sic aut mundus ibi esse totus videretur, aut certe paradisus. Vtar verbis auctoris, siue is sit Hieronymus, siue Ruffinus. In Thebaide (inquit) monasterium est, in quod ingressis numquam licet egredi: quãdoquidem nulla re ibi prorsus extranea est opus, quasi mundus totus sit in eo. Nam amplissimis spatijs est circumseptum, muro circumdatum; in eo habitantibus larga præbentur habitacula. Intrinsecus putei plures, horti irrigui, eiusque pomorum, arborumque quasi paradisi; adsunt quæcumque necessaria humanis vsibus sat, superque. Ingressis nulla superest necessitas aliũde aliquid quærere: hospitalitas seruatur in ipsis ianuis extructis ædibus; sed hospitibus nulla datur ingrediendi facultas. Lege enim cautum est, ne semel ingressi egredi possint, eaque lex tenacissime seruatur sponte, non vlla necessitate. Libro de vitis Patrum p. 1. de sancti Isidori monasterio.

Et ne laus hæc numeroſi exercitus ſit Monachorum tantummodo, etiam Canonicorum ſæcularium numerus aliquando admirandus repertus eſt vna in Eccleſia Aethiopiæ ſub Patriarcha Abana Marco, ad octingentos Canonicos vnicum collegium conſtituentes, vt memorat Aluarez de rebus Aethiopicis cap. 57. Sed vereri poſſumus, ne forte illæ ſint diaboli copiæ, cum Romanæ non hæreant Eccleſiæ. Nam & diabolus ſuarum copiarum agit delectum in monaſterijs condendis. In Inſula enim Iapone, vt vnico monte numerata ſunt quinque Monachorum millia admirandæ caſtitatis ſed Idolatriæ dedita, vti conſtat ex relatione rerum Iaponicarum apud Ramuſium tomo 1. Quin in vnica eius Inſulæ prouincia Bandon comperta ſunt duo millia, & octingenta monaſteria Idolatrarum. Et ideo profana erecta illa, quæ diximus Gymnaſia ſtudioſorum adeo frequentia, vt Pariſienſem Academiam ſuperent, diaboli caſtra ſunt; vt Ferdinandus Mendez ſcripſit anno Domini 1554. Noſtra autem intentio hoc ſermone fuit, vt Catholica caſtra commendemus ex diuino auxilio.

EQ. Quid igitur eſt opus humanis, cũ diuina ſuppetunt auxilia? Iſta ſemper quærenda ſunt, aut ſola, aut non ſine iſtis illa: minus laboris eſt, ſecuriuſque opus omne, cum Deo auctore agitur: numquã humanæ vires ſine labore, ſine periculo ſunt. Cæſar cum in Britanniam milites duxiſſet, humanis quidem auxilijs innumeris habuit opus, vt enim ipſe terreſtribus vallis moliebatur ſuas tueri partes, ita Neruij aduerſarij ſumma ſolertia (quæ perſæpe fallax eſt) aduerſus illum vſi ſunt. Munitionem decem millium paſſuum longitudine per circuitum ab illis (tribus tantum horis) incredibili ſane celeritate confectam ſibi in ſummum auxilium putauerunt, vt Cæſar ſcripſit Coment. li. 5. Sed quorſum tantus labor, cum à Cæſare mox fuerint profligati? Vera fides vbique vallis munita eſt: Montes enim in circuitu eius, inquit Pſalm. 124.

PH. Ita eſt, humanarum virium inſania ſibi parum prodeſt. Muri illi adeo in longum producti heu quam inani labore confecti ſunt. Margianam regionem Antiochus circumduxit muro perpetuo, atque in ea Antiochiam quoque ædificauit. Erat autem muri ambitus ſtadiorum mille quingentorum, ideſt, prope ducentorũ millium paſſuum, vt memorat Strabo lib. 11. Alium Milciades Dux Athenienſium fecit, qui à Thraciæ vrbe, quam [illegible] vocant, inciperet, ſupra [illegible] vſque ad ſinum Melicum, excluderetque Cherſoneſum à reliqua Thracia; vti memorat Viues ad libros de Ciuitate Dei Auguſtini lib. 15. ad ca. 27. Quo loco memorat Cæſarem quoque alium duxiſſe murum à lacu Lemano ad montem Iuram, qui fines Sequanorũ ab Heluetijs diuidit, ex illius

Com-

Commentarijs libro primo belli Gallici.

Duxit & Adrianus Imperator murum per octoginta millia passuum in Britannia, qui barbaros, Romanosque diuideret, vt memorat Spartianus in eius vita. Orosius autem lib. 7. capite 17. & & Euseb. in chron. in Seuero memorat, Seuerum Imperatorem aliũ murum duxisse in Britannia centum, & triginta millium passuum longitudine, à mari scilicet ad mare. Sed & Zonaras in Anastasio Dicoro tradit, Anastasium ipsum longum murũ condidisse à magno mari ad Selybriam vsque pertinentem, ob Mysorum, siue Bulgarorum, & Scytharum incursiones. Sed, vt dixi, quorsum tantus labor, cum vix hodie vestigia videantur?

EQ. Carthaginenses quoque murum sexaginta stadiorum duxerant in suæ vrbis tuitionem in Isthmo ipsius peninsulæ, vt Strabo memorat lib. 17. At nihilominus deleta est & ipsa, cuius ambitus 20. passuum millium fuit, vt Orosius tradit lib. 4. cap. 22.

TH. Sed quid commemoramus istos tot insanos sumptus in extruendis prælongis muris ad hostes arcendos? maiore insania legimus extructos muros inter Tartaros, & Sinas: nam cernitur adhuc durare ad quingentas leucas, idest, 1 10 millia milliariorum Italicorum: & cum pleraq; sint ex montium rupibus, valles opplentur, iunguntur mõtes muro ad octoginta leucas lato pedes quatuordecim, ac totidem alto. De reb. Sin. lib. 1. c. 9. & p. 4. c. 12. Is forte murus est, de quo legimus in informatione Iesuitarũ de rebus Sinarum tom. 2. à Melchiore Nugnez è Malacca Indiæ vrbe, qui memorat in Sinarũ regionibus murum extare Sinas ipsos à Tartaris disterminantem, esse magnitudine prope inexpugnabilem, atque præaltum, porrigique in tantam longitudinem, vt menstruo interuallo integro ad illius postremam partem nemo valeat peruenire; vt sic deprehendatur prope ad decies centum millia passuum protendi longitudine.

EQ. Et si de Sinarum murorum, ac viarum longitudine libet cœptum sermonem, qui modo incidit, persequi, occurrunt alia commemoratione digna: quamquam enim populorum commoditati constructa sunt, nihilominus ob admirationem plurimam etiam videntur ea extructa: Ferunt enim, qui ea loca perlustrarunt, quod quaquauersum directæ, ac lapidibus perstratæ viæ conspiciuntur in illis regionibus omnium totius orbis amplissimis, non in decies centena millia passuum tantummodo, aut ad menstruum iter; sed ad octies etiam, atque ad septies centena millia passuum, idest, septem millium milliariorum Italicorum directas esse, ac perstratas lapidibus vias huiusmodi, tum quæ ab Oriente in Occidentem tendunt, & eæ sunt plures, tum quæ ab Austro in Aquilonem, quæ etiam sunt plures, adhibitis percommodis hospitijs quibuslibet itinerantibus

tibus, cum equorum ad itinerantium commodum incredibili multitudine certis locis aptissime constituta, ex informatione Iesuitarum de rebus Sinarum tomo 2. quod Marcus Polus lib. 2. capite 20. expressius tradit, scilicet vbique Regia, quæ Reges capere possent, hospitia perpetuo, singulisque hospitijs ali equos cursores quadringentos, adeo vt itinerationis tantummodo caussa numerentur in huiusmodi hospitijs disposita ducenta equorum millia.

TH. Hæc in oriente sunt: at in nouo orbe ij, qui eum perlustrarunt, non absimilia reperiri memorant. Cusconium enim in Peruaço amplissima vrbs Regia est: eius Reges lōge potentissimi duas vias militares direxerunt è ciuitate Cusconio in septingentas leucas, id est, ad plura, quam bis mille milliaria Italica, aut forte etiā prope ad ter mille milliaria, quarum vna per Alpes, altera per vallis ducebat, atque in ijs vijs ad singulas septenas leucas diuersoria constituta erant, in quibus singulis semper nudus, exarmatus, famelicus quadraginta, aut amplius millium hominum exercitus, subito appellens, vestiri, armari, pasci in longum tempus posset, vt Surius scribit in Comment. anno Domini 1558.

EQ. Viam in marmore excisam plana, ac montana plurima passuum millia, ad perpetuis litteris exaratam meminere Saxo Grammaticus, & Krantius, sic enim illi: Via est quædam apud Blekingiā admiranda, apta enim itinerantibus est rupes mirandis litterarum interstincta longissimo locorum tractu: siquidem à Meridiano mari in deserta Vernnidiæ petrosa porrigitur semita, quam binæ lineæ exiguo discretæ spatio, protractis in longum ductibus, complectuntur: inter quas medium loco planum factis ad legendum figuris vndique secus exaratum ostenditur, quod licet adeo situ inæquale existat, vt modo montium alta proscindat, modo vallium ima prætereat, eodem tamen tenore literarum vestigia seruare dignoscitur. Quarum significationem Rex VVoldemarus sacri Cnuti fausta proles admirationis caussā cognoscere cupiens misit, qui rupē permeantes patentium illic characterum seriem curiosiore indagatione colligerent; ac postmodum virgulis quibusdam sub ijsdem formarum apicibus adnotarent; qui ideo nihil ex eis interpretamenti cōprehendere potuerunt, quod ipsa cælaturæ concauitas partim cœno interlita, partim cōmeantiū adesa vestigijs figuratæ protractionis speciem, obtrito calle, confuderat. Vnde conspicuum est, etiā petrinæ soliditatis rimas diutino madore completas, aut sordium colluuione, aut irriguis nimborum instillatione concrescere. Hæc Saxo in præfatione Danicæ historiæ; eadem Krantius Dan. lib. 2. c. 23. & in Suecia lib. 1. cap. 11.

At insaniam mollitiei redolebant viæ, quas Romani extruere ob pu-

blicam

blicam commoditatem triplicem, vt pedites, equitesque perpetuo tum hyeme, tum æstate siccas obambularent vias, tum vt rectæ ipsæ viæ nullum ad vrbem accedentem errare permitterent, tum ob maiestatem ipsam ostentandam. In ijs præcipua fuit Appia, quam Appius Romanorum tum Censor construxerat patentem, vt plaustra duo sibi occurrentia libere abirent. Appius siquidem ex longinqua regione excisos lapides siliceos durissimos, nigerrimosque in Italiam vehendos curauit, quos complanatos, ac leues redditos, quadratosque circumcidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil, vel rei alterius interserendo. Sunt autem ita connexi, & inter se tam valide condensati, vt speciem præseferãt visentibus, non compositos esse, sed natura sic editos; & quamuis diuturno hi tempore atterantur, plaustrisque frequentibus, & quibusuis animantibus continenter peruij sint, suo tamen ex nexu ne parumper discedunt, vel comminuti franguntur; nec sui quidquam perdunt nitoris: perduxit ille eam hac forma vsque Capuam ab vrbe Roma, vt Procopius habet, Gott. bell. lib. 1. At Traianus postea Brundusium vsque perduxit, vt lib. 5. ait Strabo, quod memorat Franciscus Albertinus Florentinus. At insani artificij forte illa censenda est via centum stadiorum à Syene Aegypti vrbe vsque Filam, hinc inde perpetuis fere ornata pilis marmoreis nigerrimi coloris perpolitis; quarum diametrum duodecim pedum, vt memorat Strabo libro 17.

T.H. Sed hæc omnia humana studia absumit vetustas, & hostiũ immanitas, & ipsi sæpe, qui tuentur, mutuo sæuiunt, omniaque diruunt: sæpe etiam ipsi incolæ proprijs destruunt manibus, sicut Bituriges, veniente Cæsare, viginti, & eo amplius vrbes incenderunt, ne illi subderentur. Cæs. com. lib. 7. Nisi enim Dominus ædificauerit ciuitatem, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Psal. 126. Id indicant Romanæ magnificentiæ vestigia, ex quibus miracula, quæ fuere, conspiciuntur. Tum apud Puteolos, tum antiquiora in magna ipsa Græcia, in nihilum abierunt. Nam Gratus in Calabria fluuius, quæ ante Romanam gloriam ædificia suis in ripis habebat, ne vestigia quidem tenet. Nam ad sex passuum millia in ipsis Grati ripis perpetua extitisse ædificia memorat Diodorus lib. 12. Sed quidquid interiacet à Miseno vsque Puteolos, & à Puteolis vsq. ad extrema Baiani sinus, perpetua ad duodecim, & eo amplius passuum millia, visebantur ædificia insignissima, magnoque sumptu constructa, in ipso littore, quorum adhuc præcipua vbique videntur vestigia. Quin cum olim terrestri ab omnibus iretur itinere via quadam secus litus maris perstrata è Puteolano sinu, vsque in extrema Baiani sinus, nunc, quia omnia tum ædificia, tum via tota

flucti-

fluctibus maritimis obruta est; vndis, nauigijsque iter illud confici necessarium est, spectanturque ab ipsis nauigantibus sub nauigio imo mari ea adhuc superesse, quæ in littore aliquando videbantur pedibus peruia, vt memorat Leander in Campania.

Quin cum Nero deuitandorum maritimorum fluctuum causa, fossam 160. passuum millibus ab Ostia vsq; ad Auernum lacum perduxisset tanta latitudine, qua quinqueremes contrariæ commearent, adeo ruinis, humoque aggesta, ac siliginibus oppleta est, vt vix cymbis vsui alicubi esse possit ad piscandum, adeo omnia vetustas absumit. Hæc à Suetonio Leander in Campania. Nec ista tantum fossa, verum & alia memoratur iuxta viam Appiam profunda perpetuis aquis tum paludum, tum amnium vicinorum plena, per quam Terracina Romam nauiculis ibatur. Eas sub noctem ingrediebantur, mane in Appia egrediebantur, indeque in vrbem veniebant terra. Georgius Bruin in Terracina.

PH. Hæc equidem memoranda, quod sub dio facta sunt; at quæ visceribus terræ confecta fuere, longe admirabiliora sunt, vti à quadragesimo lapide aquarum ductus extruxit etiam perfossis montibus Claudius, vt memorat Plinius lib. 36. cap. 15. & diximus alias in Metallis. Illud autem erit valde admirandum, quod de Cloacis Romæ extructis tradit Cassiod. variar. lib. 3. Epist. 30. ad Argolicum. Tantum (inquit) visentibus conferunt stuporem, vt aliarum ciuitatum possint miracula superare.: videas illic fluuios quasi montibus concauis clausis per ingētia stagna decurrere: videas structis nauibus per aquas rapidius non minima sollicitudine nauigari, ne præcipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hæc ille. Per cloacas autem nauigasse M. Agrippam constat, qui cum eas expurgasset, per easdem subuectus est in Tiberim, vt auctor est Dio Cass. lib. 49. sub finem.

Amphitheatra præserrim Titi, moles præsertim Hadriani, Mausoleum Augusti, Arcus triumphales, Aquæductus, Septizonium, viæ tum Flaminia, tum Appia, Thermæ præsertim Diocletianæ, & Antonianæ; columnæ singulares turrium altitudine, præcipue quæ fuit Traiani, Circi, Palatia, Tēpla, præsertim Pātheō Agrippæ, (cui tamē æquandum aliud esse in felici Arabia in vrbe Tacsa memorat Lud. Barth. lib. 2. cap. 11.) Capitolium quoque ipsum è miraculis septem vnum, corruere hæc fere omnia hostili manu, & cum eis etiam seipsos confecere suis proprijs armis Romani, cum vinci non possent alienis. Quid potest audiri amplius, vt cædes reliquas omnes taceamus, quando pro vna regnandi, imperandique in Romanā Republica cupiditate quingenta hominū millia vna illa die cæsa sunt, cum mox è crapula cæsus est Vitellius, præter alios, quos furor, libidoque

bidoque militum ſequenti die in necandis Vitellianis nondum exaturata perſeuerabat, in necibus perpetrandis pro Veſpaſiano Imperatore, in Palæſtina abſente, vt habet Aegeſyppus de exci. Hieroſolym. lib.4. cap. 32.

E Q. Id omne haud dubie contigit, quoniam diuinam non coluere maieſtatem, in cuius manu ſunt omnium iura regnorum. Vicit Saul mille, ſed Dauid decem millia, vno Goliath occiſo, quia in Domini nomine pugnauit. Pauci ſuperant (quod antea diximus de Gedeone) innumeros, quoniam Deo innituntur, non proprijs fidentes viribus. Non eſt difficile in conſpectu Dei cæli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cælo fortitudo eſt. Machab. 3. & quamquam etiam ſæpe id contigerit ijs, qui diuinum numen contempſere, vt exigua cohors exercitum hoſtilem profligarit, ſed diuino quoq; miraculo obtigit, cuius occultiſſima iudicia à nobis perſcrutanda non ſunt. Cæſar etenim memorat incredibile exiſtimans, cum Adrumentinorum equitum duo millia ab oppido erupiſſent, vt equites minus triginta Galli illam Maurorum multitudinem pepuliſſent, vrſiſſentq. in Adrumentum reuerti, vt ille ſcribit Comment. de bello Africo lib. 5. Sed id etiam diuina ope factum quis ambigere poteſt? Ex hoſtibus enim Deus hoſtes ſuos profligat. Vindicabo (inquit) inimimicos meos de inimicis meis. Propterea cum Iſraelitæ veri cultores Dei eius offenſam contraxiſſent, ab Idolatris deuicti fuere ſummo eorum vrbis excidio, quo tempore, præter multa alia omni memoria digna contigit, vt ex Hebræis nonaginta duo millia, & ducenti perijſſe æſtimati ſint, à quingentis tantummodo equitibus,& tribus millibus exercitus pedeſtris necati, vt Aegeſyppus auctor eſt excid. Hieroſolym. lib. 4. cap. 15. Semper etenim huius Iſraeliticæ gentis ſtrages fuere numero cæterarum gentium inſigniores. Nam ſub Adriano Imperatore cæſa Iudæorum millia quinquies cētena, & octoginta memorat Niceph. lib. 3. cap. 25. cum tamen eius gentis Reges ditiores fuiſſe memorentur; quandoquidem Salomoni fuiſſe conſtat quadraginta millia præſepium equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium 3. Reg. cap.4. Peditum autē innumerabilis numerus. Verumtamen ob Chriſti necem ſemper in peiora prolapſi ſunt, vt cum excidio vrbis vlterius nuſquam regnarint, vti Chriſtus ipſe illis prædixerat internecionem, & ad Romanos regni, religioniſque translationem.

T H. Recte à nobis iam ſupra dictum, vt vnus fugarit mille pro Deo pugnando: tum enim non militum numerus, non arma quærūtur, ſed vera pietas, vt poſtea patuit, quando Roma, abiecta Idolatria, vicit omnem orbem religione, non armis. Vt enim ſcribit

B. Leo

B. Leo primus Papa in sermone primo Nat. Petri, & Pauli. Isti (inquit) sunt Romæ, qui per sacram beati Petri sedem te ad hanc gloriam prouexerunt, vt caput orbis effecta latius præsideres religione diuina, quam dominatione terrena; quamuis enim multis aucta victorijs ius Imperij tui terra, marique protuleris, minus tamẽ est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subiecit. Hæc à Leone Papa. Et vt latino, Romæque ipsius Pontifici addamus etiam Græcorum testimonium, libet Diui Ioannis Chrysostomi verba recensere: is enim sermone 32. in morali exhortatione super Epistola ad Romanos hæc habet: Ego & Romam propterea diligo, tametsi aliunde queam illam laudare, nempe à magnitudine, ab antiquitate, à pulchritudine, à multitudine, ab Imperio, à diuitijs, & à rebus in bello fortiter gestis: sed dimittẽs omnia, ob id illam beatam prædico, quod erga illos Paulus, dum viueret; adeo fuit beneuolus, adeo amauit illos, & coram disseruit, & postremo vitam apud eos finiuit, cuius sanctum corpus ipsi possidét. Et propterea ciuitas illa hinc facta est insignis longe magis, quam ab alijs rebus omnibus: & tamquam corpus magnum, ac validum, duos habet oculos illustres, Sanctorum videlicet Petri, & Pauli corpora. Non ita cælum splendescit, quando radios sol demittit, quẽ admodum Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens. Hinc rapietur Paulus, illinc Petrus: considerate, & horrete quale spectaculum visura sit Roma. Paulum videlicet repente è theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri: qualem rosam Christo mittet Roma? qualibus coronis duabus ornatur vrbs illa? qualibus catenis aureis cincta est? quales habet fontes? Propterea admiror hanc vrbem, non propter copiam auri, non propter columnas, non propter aliã rem, sed propter columnas illas Ecclesiæ. Hactenus ille. Ita imbelles Romã verbo Dei, religioneque, non armis subegerunt, reddideruntque ornatiorem, & fortiorem: quia vnus, quod sæpe diximus, fugat mille diuino auxilio, cum Dei res agitur, aut illi cultus legitimus exhibetur. Propterea Philisthei cum funibus volentem, proque Deo pugnantem Sampsonem vinxissent, ac se eis mox ipse soluisset, arrepta asini mãdibula iam sole exsiccata, irruens in ingentem illam Philisthinorũ turbam solus, mille (nullo prorsus humano adiutus præsidio) interfecit. Iud. cap. 15. vt ita vicisse eos videretur armis debilibus: nam mitissimum, ignauissimum, imbecillumque animal est asinus.

EQ. Nemo vmquã hominum ab orbe condito id egit, præcellit hac re vnus omnibus Sampson, quem id Dei manu fecisse compertũ ex ea re est, quod mox profligato hoste, ei ob summum laborem sitienti aperuit Dominus molarem dentem ex maxilla illa asini, &

ex eo egressæ sint aquæ, quibus refocillato spiritu, Sampson vires recepit, vt tradit liber Iudicum cap. 15.

TH. Quod tamen alio nobis esse mysterio potest, vt simpliciũ hominum ore sæpe Deus deuincat prudentium hominum apparentem sapientiam, & ab ijs, qui rudes sunt, & ignari, sæpe doctrinæ fluenta suo munere manare largiatur, vbi plebes Dei sitientes bibant. Nam mandibula, & dentes elocutionem significant. S. Hieron. in Esaiam ad cap. 2. Vers. Et Naues.

PH. Quid igitur tanto opus est studio in fabricandis iaculis? nouis armorum adinuẽtionibus? Memini me legisse, cum apud Dyrrachium Põpeius, & Cæsar pugnarent, in vnicũ munitionis castellũ triginta circiter sagittarũ millia cõiecta fuisse à Pompeianis; quin in vnius Sæuæ Centurionis scuto ad Cæsarem allato inuenta sunt foramina ccxxx. quem Cæsar, vt erat de se meritus, & de Republica, donauit millibus ducentis æris, atque ab octauis ordinibus ad Primipilum se traducere pronunciauit: eius enim opera castellum conseruatum esse magna ex parte constabat. Hæc à Cæsare cõment. de bello Ciuili lib. 3.

EQ. Adeo insaniunt homines, vt in nullius commodi re tantũ absumant operæ, quandoquidem castellum sagittis configi quidem potest, sed ijs capi non potest, nisi capiantur primum homines: fuere igitur irrita sagittarum triginta millia, sicut hoc nostro sæculo, quando aduersus immanem Turcam pro nobis Deus in tuenda Melite Insula, Christianorum, suamque rem agens propugnauit: oppugnabant enim Turcæ Insulam, atque in vnam sancti Elmi arcem æneis tormentis tredecim globorum ingentium ferreorum millia contorserunt: adnotaruntque nonnulli à barbaro hoste in Insulam ipsam coniectas fuisse ferreas pilas è tormentis æneis maximis ad septuaginta octo millia. Surius id memorat in comment. anno Domini 1556. Nos vero dum hæc reprehendimus, non ita humana studia damnamus, vt exerceri homines nolimus, sed hæc ideo commemoramus, vt discant humana regna non proprijs fidere viribus, neque numero militum, aut maximo exercituum instructissimorum commeatu; sed vt agant quidem, quod suum ad munus spectat; spem vero in vnum Deum collocent, quandoquidem etiam ipsis Ethnicis testibus, quod repetere sæpe delectat, non in numero, ac viribus militum consistit victoria, sed cælitus datur. Nunc ad alia.

PH. Turres igitur sunt quidem & ornamenta, & munimenta, sed cum superbia eas ædificat, irritæ sunt, quod iam in altissima, ac latissima Babylonica diximus: sæpe enim insania eas ædificat. Ptolemæus enim Rex in Insula Pharo prope Alexandriam egregiã

turrim ædificarat quadrangularẽ, amplissimã, tum altitudine, tum latitudine, murorũ autem crassitie pedum xxj. constat, tota ex lapide pellucido, adeo vt lumen interius irradiet exterius, sicut in vitro fieri videmus, vt tradit Marcus Aurelius Imperator ad Pollionem in Zenone philosopho, extat in eius vita lib. 1. cap. 40. Turris eius sumptus ad octingenta talenta ascendisse tradit Plin. li. 36. cap. 12. post Herodotum lib. 2. cap. x. Sed & in Cyzico vrbe iuxta portam, quæ Thracia vocatur, ad stultam voluptatem turres septẽ ita exædificatæ sunt, vt voces accepto numerosiore repercussu multiplicentur, cui miraculo à Græcis nomen datum est, Echo. Plin. li. 36. cap. 15. Memorant præterea ij, qui orientem perlustrarunt, admirandam eam esse turrim, quæ visitur in Fucheo Sinarum vrbe, quam tradunt superare omnia Romanorum ædificia: est enim extructa supra 40. solidas columnas amplissimas, simul & altissimas. Reb. Sinar. lib. 1. cap. 9. Altitudinem putant nonnulli maiorem non reperiri in quauis turri Italica, siue Cremonæ, siue Bononiæ, quam in Africa vrbe Marocco, in exædificata à Rege turri: est ambitu pedum ducentum, superat autem longe hũc numerum altitudine. Surgit enim in septem amplissima solaria, ad quæ præplanis gradibus per girum ascenditur. Vbi ventum est in summum, patet planities plurima, in qua locata est pyramis in imo patens pedes quinquaginta, longa circa pedes triginta; in cuius summo vertice ordine locatæ sunt, velut veru confixæ tres ingentes sphæræ argenteæ. Extat & alia turris ad templi vsum, & ipsa amplissima, in cuius summo cacumine, velut ordine veru confixæ conspiciuntur tres ingentes sphæræ aureæ, quarum pretium ad centum triginta aureorum millia æstimari tradit Leonius de reb. Afric. parte 2. Hunc sumptum superant turres in Indiæ orientalis Regno Mien. Nam Regium ibi sepulcrum extat inter duas turres locatum, ipsum quidem aureis, argenteisque laminis digitali crassitudine obtegitur. Turres vero ipsæ, præter id, quod in ipsarum summis verticibus aureas, & argẽteas campanulas ita constitutas habent, vt vento agitatæ è catenulis pendentes sonitum suauem edant: etiam ipsarum tecta quanta (quæ maxima est) latitudine patẽt, vnius quidẽ argenteis laminis digituli crassitudine, alterius autẽ aureis laminis etiam pari crassitudine contegũtur, vt tradit M. Polus l. 2. c. 44. Altitudinẽ certe turris admirari quidẽ quisque videtur, qui Cremonã proficiscitur, cũ per Lõbardiã, seu Cisalpinã iter agẽtibus, aut nauigãtibus à multis pas. millibus vndequaq. spectabilis sit: sed reuera Argẽtinẽsis altior est: nã ab imo ad supremũ culmẽ quadris, & pulchre figuratis lapidibus tota cõstat; patetq. eius ascẽsus cochleis: vbi vero crassities eius in fastigiũ incipit acuminari, ibi octo insurgũt cochleæ: vertex, qui vix

modij amplitudinẽ videtur habere,cõmode sex homines capit:Altitudo eius tota habet pedes geometricos 574. Ex Mustero Georg. Bruin in Argẽtina. Quod vero de Bononiẽsi turri diximus,velut ea inter reliquas sit præalta,duo augent de illa admirationẽ,quod exilis sit,quod ex debilitate fundamẽtorũ in imo dehiscẽs paululũ ad perpẽdiculũ propẽdeat,inclinataue sit. Est autẽ illi proxima alia turris tota prorsus inclinata,velut casura:attamẽ arte ita cõfecta est,vt cadere videatur,cũ ipsa firmissima sit. At turris, quæ Venetijs apud S. Marcũ exurgit,tota imis fundamẽtis ipso mari substratis admiranda est,nõ modo crassitie,& altitudine,sed ex gradibus quoq. quibus in summũ itur:referemus autẽ in id Sabellici verba libro de situ vrbis Venetiarũ l. 2. Superbissima (inquit) turris occurrit, adeo altis fũdamẽtis innixa,vt pæne plus operis latere credatur,quã ad auras exeat:sũmus apex adeo sublimis,vt fulgor auri,quo illitus est,ad dũcẽta stadia ex alto nauigãtibus,velut saluberrimũ quoddã occurrat sidus. Hæc ille. Adijcit autẽ Bordonius de Insulis scribẽs,patere per singula latera pedes quadraginta,exurgere autẽ in altitudinẽ pedũ ducẽtorũ triginta,sedentẽq. summo vertice Angelũ habere versatilẽ ad quosq; vẽtorum flatus,indeq. aurũ emicare. Miranda igitur nõ est illa turris sola amplitudine,sed fundamentis,præcipue imo mari substratis,qua enim arte cohiberi potuere fluctus adeo lata,adeoq. profunda defossione?

T H. Ego magis admiror,quod turri Aldeburgẽsis Ecclesiæ S. Petri accidisse tradũt,Henrico Imperiũ administrãte, sed id nescio an fabulosum:Vincentius tamẽ id scribit l. 25. c. 66. Ipsa Dominici Natalis diei nocte procella ventorum, atq; imbrium turris ab imis fundamẽtis cõmota,inclinata est,casum minitãs : verũ post sextum diem,cũ populus machinas adhiberet firmandæ eius causa , sponte in pristinũ redijt locũ,erecta rectissime,sed fides sit penes auctores: sed quod lignea esset turris , non adeo res est admiratione digna : quamquã legisse me memini turrim excelsam,& elegantem lapideã in Aede S. Crucis in Bristolia hac , atque illac moueri , cum ingens campana illi superposita agitatur ad sonitum ; discedit enim tunc turris à sua compagine tanto spatio , vt anserinum ouum interponi possit,atqui cum dorsum turri Ortellius subiecisset ad experimẽtum , ruina se oppressum iri reformidauit , vt ex Ortellio recolit Georg. Bruin in Bristolia.

E Q. Accedunt ad hæc nullius commodi opera Aegypti sepulcra quædam, illudque præ cæteris per insaniam factum mihi videtur, quod Amasis Regis fuisse fertur;fuit autem eius forma sphingis monstruosissimi,fabulosique animantis, cuius tanta amplitudo è marmore traditur, vt è saxo naturali elaborata sphinx illa capi-

tis ambitum per frontem centum duos pedes complecteretur, longitudo pedum cxliij. altitudo à ventre ad summum apicem in capite lxij. vt Plinius habet lib. 36. cap. 12. Adeo monstrosi homines monstra condidere maiora.

At ornat magis vrbem Romæ Hadriani sepulcrum, quin etiam munit, quod licet dirutum aliquando fuerit, tamen instauratum in Arcis formam adhuc visitur: veterem autem eius formam ijs verbis exprimit Procopius: Adriani (inquit) Romanorum Imperatoris sepulcrum extra portam Aureliam, & ad lapidis iactum à mœnibus procul extructum, spectatu proculdubio dignum; Pario namque ex lapide ædificatum est. Saxa quadrata illi inuicem nexa alia nulla intermixta materia, & quaternis parietum pari dimensione lateribus eam porrectis in altitudinem, vt iactus ex angulo lapis alterum fere pertingat; altitudine tamen hæc vrbis mœnia superāt; statuæ quoque ex eodem Pario marmore virorum, equorumque miro artificio factæ desuper insident; apparetque illud sepulcrum altissimæ turri persimile. Procopius bell. Gott. lib. 1. Erat Romæ etiam insignissimum Augusti sepulcrum, quod Mausoleum nuncupabant, in Regione nona, in valle Martia, inter viam Flaminiam & Ripam Tiberis, hodie ibi sancti Rocchi ædes extructa est. Augustus igitur Mausoleum sibi, & omnibus Imperatoribus, totique denique genti suæ sepulcrum instituit. Moles hæc instar turris erat. Mausoleum autem propter Mausolei Regis Cariæ sepulcri similitudinem, quod ei Artemisia vxor extruxit, suum etiam cognominauit Augustus, vt Marlianus notat lib. 6. cap. 18. Sed ò stultum laborem, quo cadauera fœtidissima conteguntur? ò perditam operam, qua quis perpetuo locata sua ossa putat honorifice? cum barbarorum, impiorumque manibus ipse labor totus, opusque omne ignominiose ad iacentis ibi cōtumeliam destructū sit. Felix certe Christiana religio exequiarum quidem piarū studiosa; sed sepulcri marmorei sibi parandi immemor, quæ cum ipsa sui obliuiscatur, Deus ipse memor est, qui miraculo etiā sepulcra insignia Angelorū manibus construit. Clementi etenim I. Romano Pontifici, de quo alias occasione alia egimus, quū Traiano imperāte, anchora collo alligata, demergeretur, mare ad eius preces recessit, & marmoreū, quo ossa eius cōderētur, sepulcrū ab Angelis extructū est. Cedebat quotānis mare, vt sepulcrū adiri ab omnibus posset, statuta festiuitate; deinde rursus tegebatur. Metaph. Freculfus l. 2. c. x. Ant. tit. 7. ca. 1. Neq; multa pecunia egēt Christiani ad illā sumptuosam exequiarū pompā, qua numerosa multitudo ad funus per ostētationē concurrat; Christi ipsa paupertas ditissima est, atq; absq. rerū possessione, vndecūq. ob pietatē etiā ad cadauera hominū, velut exercitus, tra

hit. Nã funeri S. Martini Turon. Episcopi vere pauperis confluxere duo Monachorum millia, vt sic eius paupertas, humilitasque superauerit Regum pompas, vt Sulpitius tradit in Epistola ad Bassulam, apud Surium Tomo 6. Nouembri.

Pyramidũ(nã & ipsas sepulcrorũ nomine iã recẽsuimus) admirandã amplitudinẽ his verbis cõmemorat Mela l. 1. c. 5. Pyramides tricenũ pedũ lapidibus extructæ, quarũ maxima (tres nãq. sũt) quatuor fere soli iugera, quæ sedẽ occupat, totidem in altitudinẽ erigitur.

PH. Strabo l. 16. tradit in Babylonẽ Chaldaica pyramidẽ extitisse lateritiã, cuius altitudo ad stadiũ assurgeret, & cũ quadrãgularis esset, per singula latera metiebatur stadiũ, vt sic tota quatuor stadia cõplecteretur; sed & nõ lõge à Mẽphi Aegypti primaria vrbe memorat pyramides plures esse, in Regũ sepulcra, tres autẽ præcipuas, ac memoratu dignas putat, quod inter mũdi miracula censeãtur, eadẽ mẽsura, altitudo, latitudoq. est, quæ dicta est, vt scilicet & latera singula, & summa pinna ad stadij porrigatur mensuram.

EQ. Plinius videtur mihi hæc præ cæteris ita explicare, vt nemo melius: Multa (inquit) circa Pyramides Aegypti Regũ vanitas fuit otiosa, ac stulta ostẽtatio: vna est in Arsinoite nomo, duæ in Mẽphi, nõ procul à labyrintho: eæ sunt cõspicuæ vndiq. adnauigãtibus; sitæ sũt in parte Africæ mõte saxeo, sterilìq. inter Mẽphim oppidũ, & Delta; à Nilo minus quatuor millia passuũ, à Memphi sex: Pyramis igitur amplissima ex Arabicis lapidicinis cõstat, trecẽta sexaginta hominum millia annis 20. eã cõstruxisse prodũtur: Tres vero factæ annis lxxviij. & mẽsibus quatuor, inter omnes, qui plurimi de eis scripserũt, auctores nõ cõstat, à quibus factæ sint, iustissimo casu obliteratis tãtæ vanitatis auctoribus. Aliqui ex ijs prodiderũt in raphanos, & alliũ, ac cæpas mille octingenta talẽta erogata. Amplissima octo iugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus interuallis per octingẽtos octoginta tres pedes singulorũ laterũ: altitudo à cacumine pedes 25. Alterius interualla singula per quatuor angulos pares 737. cõprehendũt. Tertia minor prædictis, sed multo spectatior Aethiopicis lapidibus, assurgit 363. pedibus inter angulos. In pyramide maxima est intus puteus octoginta sex cubitorũ. Hæc ille l. 36. c. 12.

PH. Ad pyramides accedũt obelisci, inter quos est vnus præcipua insania extructus in vrbe Solis Ægypti cubitorũ quadraginta: opus id fecisse dicũtur xx. millia hominũ. Ipse Rex Mitres cũ subrecturus esset, verereturq. ne machinæ põderi nõ sufficerẽt, quo maius periculũ curæ artificũ denũtiaret, filiũ suũ adalligauit cacumini, vt salus eius apud moliẽtes prodesset lapidi. Sũt & alij duo, vnus à Smarre positus, alter ab Eraphio quadragenũ octo cubitorũ. Alexandriæ statuit vnũ octogĩta cubitorũ Ptolemæus Philadelphus: maiusq. opus

fuit in deuehendo, statuendoue multo, quam in excidendo. Et alij duo sunt Alexandriæ in portu ad Cæsaris templum, quadragenum binum cubitorum. Alius, quem Diuus Augustus in Circo magno statuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis; præter basim eiusdem lapidis. Is vero, qui est in campo Martio, nouem pedum minor. Hactenus ex Plinio lib. 36. cap. 8. 9. sed & cap. 11. Tertius Romæ in Vaticano Caij, & Neronis Principum Circo, ex omnibus vnus omnino fractus est in molitione. Alium memorat eodem loco Plinius à Nuncoreo factum centum cubitorum. Alium præ cæteris omnibus insignem lõgitudine centum, & quinquaginta pedũ, latitudine vero, spissitudineque quatuor, & viginti ex Armeniorũ montibus lapide exciso, via nobilissima Babylone excitatus à Semiramide femina, etiam inter miracula septem adnumerari consueuerat, vt Rhodiginus memorat Antiquit. lib. 23. cap. 6.

EQ. Postquam igitur tantus sumptus in vehendis, & constituẽdis obeliscis necessarius fuit, liberet audire, qua arte Romani vehere ex Aegypto eos potuerunt ad vrbem.

PH. Plinius id partim explicat lib. 16. cap. 40. quando maxima, atque admirabili naui vectum scribit vna cum quatuor truncis eius lapidis ad sustinendum eum, qui in Vaticano est. Sed lib. 36. c. 9. explicatius id habet his verbis. Euectus est fossa perducta vsque ad iacentem obeliscum è Nilo, nauesque duæ in latitudinem patulæ, pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratæ, ita vt subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis vtrimque, postea egestis laterculis, alleuatæ naues exceperunt onus statutum. Hactenus ille. Quo vero artificio constituti fuerint tot obelisci Romæ in sedibus suis, Ammianus Marcellinus explicauit lib. 17. qui quoniam præ cæteris de hac re scripsit pluribus, libet eius verba recẽsere, sic enim ille: Obeliscus Romæ in Circo erectus est maximo, super quo nunc, quia tempestiuum est, pauca discurram. Vrbem priscis sæculis conditam ambitiosa mœnium strue, & portarum centum quondam aditibus celebrem, Hecatompylos Thebas institutores ex facto cognominarunt. In hac vrbe inter labra ingentia, diuersasque moles, figmenta Aegyptiorum numinum exprimentes obeliscos vidimus plures, aliosque iacentes, & comminutos, quos antiqui Reges, bello domitis gentibus, aut prosperitatibus summarum rerum elati, montium venis, vel apud extremos orbis incolas perscrutatis, excisos, erectosque Dijs superis in religione dicarunt. Est autem obeliscus asperrimus lapis, in figuram metæ cuiusdam, sensim ad proceritatem consurgens excelsam, vtque radium imitetur, gracilescens paulisper, specie quadrata in verticem productus angustum, manu

leuigatus artificis, formarum autem innumeras notas hieroglyphicas appellantes, quas etiam vndique videmus incisas initialis sapientiæ vetus insigniuit auctoritas: volucrum enim, ferarumque etiam alieni mundi genera multa sculpentes, ad æui quoque sequẽtis ætates Imperatorum vulgatius perueniẽte memoria, promissa, vel soluta Regũ vota monstrabant. Non enim, vt nunc, literarũ numerus præstitutus, & facilis, exprimit quidquid humanę mẽs concipere potest, ita prisci quoq. scriptitarũt Ægyptij: sed singulæ litteræ singulis nominibus seruiebant, & verbis nõnumquã significabãt integros sensus. Cuius rei scientiæ in his interim duobus exemplis per vulturem, naturæ vocabulum pandunt; quia mares nullos posse inter has alites inueniri, rationes memorant physicæ: perque speciem apis mella conficientis, indicant Regem moderatorem cum iucunditate, aculeos quoque innasci debere, his signis ostendentes & similia plurima. Et quia sufflantes adulatores ex more constantium id sine modo strepebant: quod cum Octauianus Augustus obeliscos duos ab Heliopoli tanta ciuitate transtulisset Aegyptia, quorum vnus in Circo maximo, alter in cãpo locatus est Martio, hunc recens aduectum difficultate magnitudinis territus nec contrectare ausus est, nec mouere: discant, qui ignorant, veterem Principem, translatis aliquibus, hũc intactum ideo præterijsse, quod Deo soli speciali munere dedicatus, fixusque intra ambitiosi templi delubra, quæ contingi non poterant, tamquam apex omnium eminebat. Verum Constantinus id parum ducens, auulsam hanc molem sedibus suis, nihil committere in Religionem recte existimans, si ablatum vno templo, miraculum Romæ sacraret, idest, in templo mundi totius, iacere diu perpessus est, dum translationi pararentur vtilia. Quo conuecto per alueum Nili, proiectoque, Alexandriæ nauis amplitudinis ante hac inusitatæ ædificata est sub trecentis remigibus agitanda. Quibus ita prouisis, digressoque vita Principe memorato, vrgens affectus intepuit: tandemque sero impositus naui per maria, fluentaque Tibridis, velut pauentis, ne quod pæne ignotus miserat Nilus, ipse parum sub meatu sui discrimine mænibus alumnis inferret, defertur in vicum Alexandri tertio lapide ab vrbe seiunctum. Vnde chamulcis impositus, tractusque lenius per Ostiensem portam, piscinamque publicam Circo illatus est maximo. Sola post hæc restabat erectio, quæ vix, aut ne vix quidem sperabatur posse compleri: erectisque vsque periculum altis trabibus, vt machinarum cerneres nemus, innectuntur vasti funes, & longi ad speciem multiplicium liciorum, cælum densitate nimia subtexentes, quibus colligatus mons ipse effigiatus scriptilibus elementis, paulatimque id per arduum inane protentus, diuque pensilis

homi-

hominum millibus multis, tamquam molendarias rotantibus metas, cauea locatur in media, eique sphæra superponitur ahena aereis laminis nitens: qua confestim vi ignis diuini contacta, ideoque sublata, facis imitamentum, in figura aereum itidem auro imbracteatum, velut abundanti flamma canentis. Secutæque ætates alios transtulerunt, quorum vnus in Vaticano, alter in hortis Salustij, duo in Augusti monumento erecti sunt. Qui autem notarum textus obelisco incisus est veteri, quem videmus in Circo, Hermapionis librum sequuti interpretatum litteris subiecimus Græcis &c. Hæc Ammianus Marcellinus lib. 17. paulo post prin. Verum hodie Sixtus Papa quintus, vt sedis Apostolicæ, Principumque Apostolorum Imperium super Ethnicorum Romanorum imperia ostenderet, vtque beati Petri vere Principis auctoritas elucesceret, quoniam ad Ecclesiæ potius maiestatem à toto orbe æra, ac marmora Romam fuerint aduecta, in Christi magis sequuturam gloriam, quam ipsorum tum imperantium Romanorum, Vaticanum obeliscum obscænissimo quodam velut latentem loco, magno sumptu, maioreque Dominici Architecti industria, transtulit temporis interuallo annuo, in amplissimum scilicet forum, quod patet ante Basilicam Diui Petri, vt omnibus fieret ipse obeliscus magis conspicuus, & quanto sublimior sit sedes Petri, animaduertere quisque posset, quanto Imperatorum labores omnes, ac sumptus cesserint commodo, & ornamento Apostolorum Christi, præcipue vero Beati Petri ipsorum Principis.

TH. Locatus id quem (illa grandi maiestate) conspicuus redditur Vaticani obeliscus in illo foro, sed is quem modo cômemorauimus in Circo maximo ab Augusto positum idem Sixtus velut è latebris eruit, cum totus humo obrutus non appareret, in apertam lucem eduxit fractum, quem maxima eiusdem Dominici industria ante Diui Ioânis Lateranensis Basilicæ fores, atque ante ædes illas præmagnificas, quæ Imperialē reddant in vrbe Roma maiestatem, quasque ipse idem Sixtus in Laterano mira celeritate extruxit, erigendum curauit incredibili industria, numquam à Romanorum sæculo in hunc vsque diem aut audita, aut visa. Spectatur magna iucunditate, tum ob latitudinē, atq. altitudinē, ob notarū Aegyptiarū, quarū meminit Ammianus Marcellinus in ea sculptarū formas, vt tanta moles tam procul à Roma excisa, ac sculpta ad Imperatoriam maiestatem exornandam vecta, cedat Christo, ac eius sacrosanctæ cruci; vt sic quidquid eximium Imperatorius labor, ac sumptus pepererat, Christo soli peperisse videatur, hostili enim manu moles illa prostrata, breuis fuit, dum Imperatoria laude floruisset; nunc autem numqnam vlla hostili manu casura est, cum Christi glo

riam ferat. Sed & alius obeliſcus, qui apud Mauſoleum Auguſti fractus iacebat, eiuſdem artificis ſtudio, ita iubente Sixto, excitatus eſt inter hortos Sixtinos, ante Viminalem eorum portam, & Aedem ſacroſanctæ Mariæ Virginis ad Præſepe.

EQ. Obeliſci igitur (vt ad rem redeamus) quos commemorauimus, ex vno tātum exciſi ſunt porphiryte marmore, eoq; prorſus integro, & ſane admirandi ſunt. Sed de quo legi apud Plinium lib.37.c.5. longe mihi videtur admirabilior: tradit enim ex Theophraſto, & Ægyptiorum commentarijs, obeliſcum in Iouis delubro conſtitutum, è quatuor Smaragdis, quadraginta cubitorum longitudinę; latitudine vero in vna parte quatuor, & in altera duorum.

TH. Hæc omnia peperit hominum induſtria: at aliquando, quod arte non fit, compertum eſt caſu fieri obeliſcos formæ, & amplitudinis præcipuæ: vti alias diximus in Meteoris. Olaus enim lib.1.cap.16. tradit ſaxeos montes, quorum durities quælibet ſuperat marmora apud Eſlingos populos, ſæpe fulminibus ictos fuiſſe, aut terræmotibus quaſſatos: ideo inde abrūpi ſaxeas moles ingentes, efformatas in pyramides, atque obeliſcos, ac teretes columnas præmaximas, nō minore formæ totius abſolutione, quam ſi peritiſſimi artificis manus adhibita fuiſſet.

EQ. Pyramides igitur, & obeliſci, tum ipſi per ſe ſoli, vt artificia præcipua ſpectanda ſunt, tum ſæpe rebus alijs maximo ornamento fuere, vt in Mauſoleo contigerat. Nam vt de Mauſoleo agamus, quod tametſi inter ſeptem orbis miracula iam commemorauimus, non tamen explicuimus, quid illud fuerit. Libet igitur à Plinio dicere: is lib.36.cap.5. ſic habet: Mauſoleum (inquit) eſt ſepulcrum ab vxore Artemiſia factum Mauſolo Cariæ Regulo; opus id, vt eſſet inter miracula, maximi artifices fecere: patet ab Auſtro, & Septemtrione ſexagenos ternos pedes breuius à frontibus toto circuitu pedes quadringētos xi. attollitur in altitudinem xxi. cubitis, cingitur columnis 36. ac ſupra pteron pyramis altitudine æquali xxiiij. gradibus, in metæ cacumen ſe contrahens. In ſummo eſt quadriga marmorea, hæc adiecta cxl. pedum altitudine totum opus includit. Cælatura mira huius operis fuit, ab inſignioribus eius ſæculi artificibus exacta. Hæc à Plinio.

PH. Vbique fuere ornamento maximo pyramides; & obeliſci haud dubie, ſed longe maiore in labirynthis exornandis. Propterea de labirynthis nunc agere operæpretium eſt: ſimul etenim quod ſupereſt de obeliſcis, aut pyramidibus agemus opportune. Quatuor præcipuos fuiſſe conſtat, primum Aegyptium in Heracleopolite, ſecundum Creticum, tertium in Lemno, quartum in Italia, hæc Iſidorus lib.15.cap.2. Strabo autem lib.17. ſingulas labirynthi

Aegy-

Aegyptij partes exacte conſcribit. At Plinius luculentius omnibus abſolutiſſime agit: libro enim 5. cap. 9. memorat maximum labirynthum in lacu Mæridis extitiſſe, in Africa, exædificatum nullo addito ligno, & partes omnes explicat in hunc modum. Labirynthus portentiſſimum humani ingenij opus: durat etiam nunc in Aegypto in Heracleopolite nomo, lapide polito, fornicibus tectus, diuiſus in regiones, atque præfecturas (quas vocant nomos) ſexdecim nominibus earum totidem vaſtis domibus attributis; præterea templa omnium Aegypti Deorum continet. Super Nemeſes quindecim ædiculis incluſæ, pyramides complures quadragenarum vlnarum, ſenos radice muros obtinentes; feſſi iam eundo perueniunt ad viarum illum inexplicabilem errorem: quin & cænacula prius excelſa, porticuſque aſcenduntur nonagenis gradibus omnes: intus columnæ porphyrite lapide, Deorum ſimulacra, Regum ſtatuæ, monſtrificæ effigies. Quarumdam autem domorum, talis eſt ſitus, vt adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exiſtat. Maiore autem in parte tranſitus eſt per tenebras, aliæque rurſus extra murũ labirynthi ædificiorum moles, Pteron appellant; inde perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Hæc de Aegyptio labirynthо. Mela vero lib. primo cap. 5. adijcit quædam luculenter explicata. Pſammetici (inquit) opus labirynthus domos mille, & Regias duodecim perpetuo parietis ambitu amplexus, marmore extructus, ac tectus, vnum in ſe deſcenſum habet, intus pæne innumerabiles vias multis ambagibus huc, & illuc remeantibus, ſed continuo amfractu, & ſæpe reuocatis porticibus, ancipites, quibus ſubinde alium ſuper alios orbem agentibus, & ſubinde tantum redeunte flexu, quantum proceſſerat, magno, & inexplicabili tamen errore perplexus eſt. Adijcit autem Plinius lib. 37. cap. 5. in hoc labiryntho coloſſum fuiſſe Serapidis, ex Smaragdo nouem cubitorum. Adijcit autem Herodotus de eodem Aegyptio labiryntho loquens hæc lib. 2. cap. 11. Labirynthus in lacu Myrios circuit ſtadia 3600. Aquæ profunditas paſſuum 50. in medio pyramides duæ: altitudo extra aquam paſſuum 50. in ſummo coloſſus. Hæc ab illo. Hunc autem nullo prorſus ligno fuiſſe ædificatum memorat Plin. lib. 5. cap. 9. At de Cretico labiryntho ſic idem Plinius lib. 36. cap. 13. Dædalus labirynthi, quem fecit in Creta, exemplar ſumpſit ab Aegyptio, ſed centeſimam tantum portionem eius imitatus eſt, eam ſcilicet, quæ itinerum ambages, occurſuſque, ac recurſus inexplicabiles continet, non (vt in pauimentis, puerorumue ludicris campeſtribus videmus) breui lacinia millia paſſuum plura ambulationis continens, ſed crebris foribus inditis ad fallendos occurſus, redeundumque in errores eoſdẽ. Hæc de Cretico, cuius nulla veſtigia ſuperfuiſſe ſuo tempore Plinius

nius contestatur. Propterea is subterraneus meatus, qui inextrica bilibus erroribus per tenebras duce aliquo perito, accensisque facibus à curiosis frequente. visitatur, non labirynthus ille est, licet sit labirynthо ob amfractus coæquandus: est autem lapidicina vetustissima multa habens diuerticula, & eos, qui apparent, amfractus, ac sinuosæ latebræ, vt memorat Petrus Bellonius, & ex illo Ortellius in Creta. Lemnius similis illis, columnis tantum centum quadraginta, mirabilis fuit, quarum in officina turbines ita librati, pependerunt, vt puero circumagente tornarentur. Italicum vero fecit Porsena Rex Hetruriæ sepulcri causa, simul vt externorum Regum vanitas quoque ab Italis separaretur: Varronis autem verba de isto hæc sunt: Sub vrbe Clusio monumentum est lapide quadrato, singula latera pedum lata tricenum, alta quinquagenum, inq; basi quadrata intus labirynthus inextricabilis: quo si quis improperet sine glomere lini, exitum inuenire nequeat. Supra id quadratum Pyramides stant quinque quatuor in angulis, & in medio vna, in imo latæ pedum septuagenum quinum, altæ centum quinquagenum: ita fastigiatæ, vt in summo orbis æneus, & petasus imus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata longe sonitus referant: supra quem orbem quatuor Pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenum: supra quas vno solo quinque Pyramides, quarum altitudinem Varronem puduit adijcere: adeo vesana dementia quæsisse gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigasse Regni vires, vt tamen laus maior artificis esset. Hactenus ex Plinio.

Est & alius in Vngaria labirynthus, sed nõ tantis extructus ambagibus, neque tanta lapidea mole, sed horti amœnissimi vicem præbet, Regia magnificentia excultus: ex arboribus etenim consitus, institutus est, & insuper viuaria è peregrinis, nostratibusque auibus, quæ ferrea reria coercebant. In auiarijs quoque arbusta, fructiferæque arbores, & nemus, item xysti per ordinem digesti, varijsq; arborum generibus circumuallati. Insuper cryptæ, porticus, lithostrata, piscinæ, turres quoque cænaculis, ac pergulis obductæ, in quibus cænationes cum vitreis speculatoribus vsq; adeo iucũdæ, vt nihil putes amœnius. Hæc Bonfinius de reb. Vngariæ dec. 4. lib. 7. qui adijcit præterea Reges ipsos ad has delicias addidisse alias, scilicet ad Vicegradum, hortos, fontesque pensiles, qui porphyreo marmore, æneoque solio culti sunt. Hæc ideo recensuimus, vt vanissimum humanarum rerum studium nihil vmquã proficere, immo semper officere doceamus: Vngarici enim illius luxus exitus fuit mæror incredibilis: cum Reges ab Apostolicæ sedis obediẽtia sæpe defecissent, libertatem Ecclesiasticam tum in rebus, tum in perso-

nis violantes: ea enim omnia, ac regnum quoque ipsum immanissimus Turcus rapuit, & tenet, suntque ea ad Turcicarum impietatũ vsum conuersa nostro hoc sæculo. Sed de labirynthis hactenus.

EQ. In hoc Colloquio, cum inciderit mentio Viuariorum, & Colossorum, res postulat, vt nonnihil de vtroq; disseramus. Et primum de Viuarijs aliquo nomine insignibus. Viuaria alio nomine Leporaria dicta fuisse legimus, vt est apud Aulum Gellium, sed nobis nulla cura fuerit de nominibus: res enim ipsas tãtummodo quærimus. Leporaria duo maxima mihi recensenda sunt, vnum quidẽ in Oriente, alterum in Italia. Magnus ille Cam in Xanda vrbe, sexdecim millibus passuum murum duxit, velut in orbem; omnia ferarum genera, sed & auium ibi continentur; quod admirabile est, extat ibi domus mobilis, tota ex arundinibus inauratis extructa, quã columnæ inauratæ plurimæ fulciunt, subiectisque draconibus alas expandentibus, & inauratis, etiam solaria fulciuntur. Tectum omne ex arundinibus dissectis canalium modo constat, vt imbribus fluxus aperiatur. Sunt autem prægrandes arundines, vt canalium nostratium vicem præbeant. Vt autem rusticitas operis minus aperiatur, tectum huiusmodi omne, singulæque arundines ita discissæ encausto, auroque contectæ sunt, vt nulla aquarum colluuie lædi possint. Deinde vero, ne ob leuitatem, ventis exposita domus aut ruat, aut dimoueatur; vndecumque funes à summo vertice deducuntur (velut nauium malos colligari videmus) & stipitibus terra fixis, colligantur. Sunt autem funes 200. vt hinc pateat domus amplitudo. Omnis eius contignatio ex arundinibus constat: nam ad tres palmulos earum crassities protenditur. Cum igitur tanta domus leuissima sit, ita compacta est, vt percommode dissolui, transferri, ac rursum componi possit, Polus id narrat lib. 1. cap. 55.

Extat autem in Italia proxime Ticinum aliud Leporarium à Mediolanensium Duce Galeatio extructum, quadrangulari forma, perpetuo muro ducto, ad viginti passuum millia: venationi singulorum generum animantium sua supta erant lateritio muro contecta: sumptus immensus omnibus pascendis animantibus, præcipue rapacibus quadrupedibus. Murus nihil minus maiestatis, firmitatisque habet, quam reliquæ Italiæ vrbes. Quod vero oppida intra illud sint non pauca, est equidem memorabile; sed ab eodem ibi ædificatum est memorabilius cænobium Carthusianorum ditissimũ, ac quod passibus mille muro cingitur. Templo tanto sumptu exædificato, plumbo vbique contecto, ac quod alibi non videas, sacella quædam, & arcæ nõ pau.æ ex ebore visuntur: nos vidimus, summaque admiratione omnia perlustrati sumus. eius quoque meminit Leander. Itaque magna laude habendus is Princeps, ob templi

non

non ob viuarij illos immensos sumptus. Fateor tamen publicos aliquos, aut etiam priuatos sumptus laudari posse, quando in publicam vergunt vtilitatem, velut in oppido Pincia, cui vulgo Valliadolito nomen est in Hispania, Viuarij loco est forum venale ambitu obtinens septingentos passus, ædificiorum pulchritudine, adeo conspicuum, vt in eo numerentur 330. ianuæ, fenestrarum tria millia: numerauit Lucius Marinæus lib. 3. princ. rerum Hispan. Viuarium certe illud est, quo omnia coemi possint. Reliquum est, vt Colossos persequamur, fuere etenim insignis artificij opera. Memorantur plures admirandi, præter eum, quem antea diximus è Smaragdo nouem cubitorum in labirynto Aegyptio Psametici manu peractum: æneum alium in Galatia Iouem referentem, tradit Strabo lib. 12. Quin & alios duos ex vno lapide in Thebis Aegypti idem Strabo scribit lib. 17.

P H. Plinius alios memorat lib. 34. cap. 7. In Capitolio (inquit) erat translatus Apollo à M. Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe 30. cubitorum, talentis cl. factus. Talis in campo Martio Iuppiter à Claudio Cæsare dicatus. Talis & Tarenti factus à Sisippo xl. cubitorũ. Mirum in eo, quod manu (vt ferunt) mobilis, ea ratio libramenti fuerat, vt nullis conuelleretur procellis; id quidẽ prouidisse & artifex dicitur modico interuallo: vnde maxime flatum opus erat frangi, opposita columna.

E Q. De hoc Colosso Tarentino etiam Strabo meminit, quem & æreum fuisse tradit, & Rhodiano fere adæquandum, quin & ibi Heraclis æream aliam statuam Colossi amplitudine eiusdem Lisimachi industria confectam scribit lib. 6.

T H. Rhodianum igitur Colossum omnes superasse compertum est; quamquam de illo alias egimus, sed paucioribus: nihil enim potuit audiri, videriue admirabilius. De illo etenim plerique auctores tradidere: Strabo igitur ipsius altitudinem, ruinamque commemorat lib. 14. & Isidorus lib. 14. cap. 6. Verum afferenda sunt Plinij verba, is luculentius de illo conscribit lib. 34. cap. 7. Ante omnes (inquit) in admiratione fuit solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lydius, septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terræmotu prostratum; sed iacens quoque miraculo est, pauci pollicem eius amplectũtur, maiores sunt digiti, quam pleræque statuæ; vasti specus hiant de fractis membris; spectantur intus magnæ molis saxa, quorũ pondere stabiliuerat constituens, duodecim annis tradunt effectum ccc. talentis. Hæc Plinius. Mirarique interim magis libet Rhodiensiũ stultitiam, qui tantam molem æream construxerant auertendæ pestis causa, quæ tum sæuissime in ea vrbe grassabatur, teste Nicephoro

phoro lib. 3. cap. 11. spem impie conijcientes in mutum simulacrũ irridendumque Deum, qui nec suis viribus, nec hominum auxilio posset consistere; essetque iacens omnium cõculcationi expositus; quin etiam venalis factus, & in innumeras partes diuidendus. Zonaras enim in Constante Heraclij nepote memorat, ipso Imperatore ab Agarenis in Phœnice Lyciæ portu deuicto, Agarenos, obsistẽte nemine, etiam Rhodo Insula subacta, celebratum huiusmodi Colossum demolitos fuisse, cuius æs Iudæus quidam mercatus, nongentis camelis onustis, fertur asportasse. Hæc à Zonara, cui & Platina assentitur in Martino primo. Fuisse autem alios plurimos insignes Colossos in eadem vrbe idem Plinius meminit eodem lib. 34. cap. 7. Sed adhuc nobis alios Colossos libet recensere non contemnendæ memoriæ; nam in vrbe Siri Aegypti complures esse memorat Herodotus lib. 2. cap. 12. præcipue inter eos vnum iacentis specie cubitorum 75. sed de ornatu eius nil meminit. At in regno Pegu Indiæ orientalis Colossi plures admirandæ altitudinis extant, prorsus laminis aureis contecti, capitibus diademata gestantes pretiosissimis gemmis exornata, ac proxime eos extant sedes (vnde gentis leges promulgantur) præaltæ, velut nobis ambones, suntq; prorsus aureæ, vt tradit Ferdinandus Mendez anno Domini 1554.

Aurum itaque, gemmæ, ac quidquid in ijs Colossis compertum est, nulli proficit, nisi ad hominum perniciem, fouendæque Idololatriæ. At longe vtilior fuit rudis illa statua marmorea, quam in Apulia extitisse ferunt; quæ cum muta res esset, adeo egregie locuta est, vt aurum, quod ipsa non haberet, in vsum hominum indicauerit è seruitute in libertatem reuocans homines. Nam ante annos abhinc prope sexcentos, in Apulia marmorea extabat statua, cuius tempora ex ære circulus ambibat ijs inscriptis litteris. Kalendis Maij exoriente sole, aureum mihi caput erit. Quidnam id portenderet, Saracenus quidam Roberti Guiscardi captiuus interpretatus est. Quum sol ad præscriptum terminum peruenerit, si quis statuæ vmbram aduerterit, quo capitis vmbra pertigerit, ibi thesaurum deprehensurum: neque interpretationem euentus fefellit. Nam Kalendis Maij magna auri copia ibi comperta est defossa, vbi capitis vmbra sole oriente pertingebat: seque ea pecunia Saracenus a captiuitate redemit. Segeb. anno Domini 1038. Vinc. histor. lib. 25. cap. 17. Bonf. dec. 2. lib. 2. Platina in Leone nono. Stultitiam igitur ex statuis Idolatrarũ animaduertimus, & quas illi magno sumptu egerũt, velut perpetuo duraturas, eas Christiani solo halitu demoliti sunt. Nam præter alias S. Procopius in Cæsarea in Paneade 30. statuas solo crucis signo destruxit. Metaph. Lip. tom. 6. fol. 5. Præter id, quod sæpe vel ipsis viuentibus, cui dicatæ fuerant, dirutæ me

moran-

morantur: trecentæ enim statuæ Demetrio Phalereo honoris causa erectæ, ipso adhuc viuente, subuersæ omnes, sublatæque sunt, vt Plutarchus in Politicis memorat. Sed redeamus ad Colossos ex Plinij lib. 34. cap. 7. Sunt (inquit) in eadem vrbe Rhodo alij hoc minores Colossi centum numero, qui vbicumque singuli fuissent nobilitaturi locum. Fuit & alius in Italia in Bibliotheca templi Augusti, pedum quinquaginta à pollice, dubiumque fuit, an ære, an pulchritudine esset mirabilior. Alium fecit nostra ætate Zenodorus Mercurio facto in ciuitate Galliæ Aruernis per annos decem, omnes amplitudine statuarum eius generis vincens, pedum cccc. immani pretio, Romamque accitus a Nerone Colossum fecit cx. pedum longitudine. Hactenus à Plinio; sed & Eusebius Cæsariensis in chronico; sub Vespasiano Colossum pedum 107. Romæ erectum tradit, vti subscribit etiam Cassiodorus in chronico.

PH. Nunc res expostulat, vt de templis, quatenus ædificia insignia fuere, disseramus. Erat præcipuum, & inter septem miracula, delubrum Cyzici, quod etiam Plinij tempore durabat: sic enim Plinius lib. 36. cap. 15. Durat & Cyzici delubrum, in quo filum aureum commissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex: tralucent iuncturæ tenuissimis capillamentis, ac præter ingenium artificis ipsa materia, quãuis occulta, in pretio operis intelligitur. Nec ob hoc tantum illud templum fuit admiratione dignum, sed & ob alia: nam Zonaras in M. Aurelio, Antonino Pio sic habet: Terræmotu Cyzicus in primis est afflicta, in qua etiã celebre illud templum corruit, cuius columnæ ex vnico saxo quatuor Orgyas crassæ in altitudinem quinquaginta cubitorum assurrexisse perhibentur: quod si cui incredibile videbitur, is cætera etiam eius operis omnia mirabilia fuisse cogitet. Eadem Dion.

EQ. Si illo ornamento aureo meruit inter miracula adscribi Cyzici delubrum, longe magis id meretur templum, de quo Olaus meminit lib. 3. cap. 5. Ioannes (inquit) magnus Vpsaliæ Archiepiscopus primo historiarum libro tradit iuxta flumen Sala eo loco, vbi ipsa Vpsala sita est Gottiæ, ac Sueoniæ Metropolis, templum tantæ venustatis extitisse, vt pauimentum, muri, columnæ quoque ipsæ auro obtectæ essent. Tectum quoque ipsum ex auro confectũ, ex quo tecto circumcirca templum omne ambiens pendebat solida ex auro catena. Itaque & artificium, & venustas, ac pretium, simul quoque splendor ipse templum illud præ cæteris omnibus commendare videbatur.

TH. Si hoc nomine admirandum fuit hoc templum, licebit admirari, quod Ruffinus ad Eusebij historiam lib. 11. cap. 23. memorat Serapidis templum interiores delubri parietes laminis primo au-

reis vestiri, super has etiam argenteis, tertio quoq; loco esse æreas ad vtrumque tum argenteum, tum aureum ornamentum communiendum. Sed præ cæteris omnibus Hierosolymitanum templum suspiciendum fuit, licet de illo iam pridem disseruimus, hoc tamen loco opportune paulo fusius agemus, nec erit superuacanea repetitio. Artifices igitur in eo ædificando fuere centum quinquaginta millia, & sexcenti: horum octoginta millia incumbebant lapidibus excidendis ex montibus. Sexcenti erant ipsius fabricæ præfecti: operum autem præpositi ad tria millia, & sexcenti numerabātur 2. Paral. 2. Ab hoc numero excepti fuere ij fabri, quos Tyrius Rex proprijs alebat sumptibus, conseruandæ amicitiæ causa cum Salomone, quorum munus erat ligna ex monte Libano excidere ad huius templi structuram. Eorum autem præmagnum fuisse numerum vel inde colligi potest, quod ad eos Salomon miserit modiorum frumenti millia viginti, totidem hordei, ac olei totidem, sicut & vini. Neque eo in numero continebantur nautæ, sculptores, ac metallarij, quorum egregius quoque numerus fuit: vnde deprehendi potest sumptus immensitas, ac fere incredibilis. Argenti enim, ob ingentem copiam, nullam habitam rationem expressum est 2. Paral. lib. cap. 9. Tantam enim ait in domo Salomonis fuisse copiam, vti in campestris lapidum. Erat præterea vniuersum ipsum templum à summo vertice vsque in imum pauimentum laminis aureis contectum 3. Reg. cap. 6. & 2. Paralip. ca. 3. & qui locus Sancta Sanctorum dicebatur, vniuersus ex auro confectus erat ad pretium sexcentorum talentorum, eod. cap. 3. Huic quoq; deseruiebant Sacerdotum quatuor, & viginti millia; & vt videtur alijs quadraginta quatuor millia; musicen profitentes sex millia. Hæc Mondognetus longe explicatius, tum ex sacris litteris, tum ex Hebraica traditione memorat libro, cui mons Caluarius nomen est p. 2. cap. 4. Leuitarum autem, quos nos Diaconos dicimus, Hierosolymitano eidem templo addictorum numerus ad octo millia censebatur, vt memorat Chrysost. hom. 86. in Matthæum: recolitq; Sixtus Bibliothe. lib. 6. ann. 121. Sed quoad aurum pertinet, vnicam trabem in loco, cui Sancta Sanctorum nomen esse diximus, fuisse proditum est penitus auream, trecentarū scilicet minarum auri, idest, septingentarum, & quinquaginta librarum, vt Zonaras tradit tomo primo.

E Q. Propter hanc summam illius templi maiestatem; cum Pompeius eo peruenisset, maluit admirari, quam prædari. Ægesippus enim excid. Hierosol. lib. 1. cap. 17. Pompeius (inquit) cum inspexisset sacra templi omnia, & sacræ pecuniæ talenta duo millia, in quibus cum plurimum aurum esset, integer tamen ab omni cupiditate, vel ipsa, vel si quæ sacrorum vasorum inuenta sunt, intacta ser-

uari præcepit. Hæc ille. Et sane admiratione affici Principem Romanum ob templi illius maiestatem, admiratione res digna videtur. Quandoquidem Romanæ vrbis in rebus omnibus maiestas ciuibus Romanis admirandi occasionem vbicumque locorum abstulerat, quod nihil fere alibi esse posset, quod Romanam maiestatem non dicam superare, sed ne æquare quidem posset. Propterea Titus, & ipse Romanus Princeps, cum ingressus Hierosolymam fama templi motus, ad ipsum cucurrisset, cuiusmodi ædes esset circumspectans, eius gratia permotus, præcellentiorem omnium templorum fuisse operibus fatebatur, mirabatur saxorum magnitudinem, metalli nitorem, venustatem operis, gratiam pulcritudinis, nec immerito tantam fuisse loci celebritatem pronunciabat, vt eo ex locis omnibus conueniretur: quia tantum nonnisi summi Dei crederetur esse domicilium; adiungebat honos fidem religionis, quo etiam barbarorum gentes templum illud venerabantur; & inferebant munera prædones religionis. Hæc Aegesip. Hierosl. excid. lib. 5. cap. 43. At Crassus rapacior fuit, illud expilans: tradit enim Zonaras tom. 1. his verbis. Crassus Iudæam ingressus, templi Hierosolymitani pecuniam, quæ bis mille talenta erant, abstulit, atque omnis templi ornatum spoliauit, qui ad talenta auri octies mille æstimabatur. Rapuit & trabem ex auri 300. minis fabrefactam, mina porro Iudaica libras binas, & semissem pendit. Hæc ibi Zonaras, qui etiam eadem parte adnotat, in expilatione templi Hierosolymitani auri tantam fuisse prædam, vt aurum dimidio minus in Syria valuerit, quam vere valeret. Hæc de Hierosolymitano templo.

TH. Iure admirandum fuit templum illud Pompeio, atque Tito, quandoquidem etiam ipsa (vnde constabat) saxa ad cubita 25. longa conspiebantur, lata duodecim, vt Zonaras meminit tom. 1. in Herode. Formam autem eius templi etiam Ethnici prodidere; quin alius nemo conscripsit absolute. Ecatheus Abderita Philosophus, cum de Iudæis scriberet, templum his verbis describit. In media vrbe Hierosolyma ædes lapidea est, quinq; iugerum, idest 600. ped. longitudinis, latitudinis cubitorum centum, cui portæ duplices sunt: in eo ara quadrata est integris lapidibus, ac inornatis cōposita, cuius singula latera viginti, altitudo autem duodecim est cubitorum, apud quam domus magna est, vbi altare, atque candelabrum, vtraque aurea sunt, ponderum talentorum duum. Hæc ille, quæ etiam recenset Euseb. Cæsar. præpar. Euang. lib. 9. cap. 2. qui etiam cap. 4. paulo sub finem de eiusdem templi mensura, & ornatu sic habet. Fundatum à Salomone templum cubitorum sexaginta, & latitudinis similiter, fundamentorumque latitudo fuit cubitorum decem: ædificatumque est totum vndique à pauimento vsq; ad te-

ad tectum deauratum, & tectum laquearijs factum, & aureis tegu lis æneis de foris contectum, duásque columnas æneas altitudini æquales templo, decem cubitos in circuitu continẽtes, auro deauratas soliditate vnius digiti, altera autem à dextris, altera à sinistris templi statuta erat. Candelabra quoque aurea talentorum singula decem, alia quidem à dextris, alia à sinistris posita. Lucernæ autem aureæ sexaginta septem, in vnoquoque candelabro factæ, & fornix maxima ad Borealem templi partem ædificata est, quæ quadraginta octo æneis columnis sustentabatur: sed & labrum (vas scilicet lauandorum sacrificiorum) viginti cubitorum longitudinis, & latitudinis similiter; profunditas autem cubitorum quinque, gradus quoque circumducti sunt, vt Sacerdotes adire, ac pedes, ac manus lauare possent. Positaque ad dexteram altaris est basis altitudinis duorum cubitorum, vt in ea Rex staret, quo facilius ab vniuerso populo videretur. Altare fuit duodecim cubitorum altitudinis; sed & catenæ tamquam retia super omnem templi altitudinem viginti cubitis instrumentis quibusdam extẽdebantur; idque factum, ne aues super templum sederent, neque nidos in laquearibus eius facerent, vt templum ab omni foret immunditia incontaminatum. Totum autem aurum, quod in templo, columnis, cæterisque omnibus templi vasis fuit consumptum, quadragesies sexies centena millia fuere. Argenti vero ad clauos, & alia instrumenta, mille ducenta triginta duo talenta. Aeris vero in columnis, fornicibus, ac cæteris talenta decem, & octo millia, & quinquaginta. Hæc ex peruetustis auctoribus, qui de templo Hierosolymitano conscripserunt, memorat Eusebius Cæsariensis, de quo iam satis dictum ex veteribus. Sed postquam Ecatheus vetustissimus mensuram templi exposuerat, non illa dimensione contenta gens Iudaica in ampliorem longitudinem, latitudinemque ædem illam extendit: nam cum Sanctuarium ipsum longum ad centum cubita esset, altum ad centum viginti quinque, latum ad quinquaginta quatuor, circumcirca ornatissimus murus ductus est mutulis perpetuis, vt totus ipse ambitus fuerit supra tria cubitorum millia idest, supra decem palmorum millia: vt Neoterici, qui de ea re scripserunt, pluribus enarrarunt: cubitum exponentes, vt Italos palmos tres cum dimidio complectatur.

I. E. Q. Addere & aliud admirandum libet à Strabonis libro decimo sexto. Tradit enim is arcem Hierosolymitanam, cui adhærebat templum Pompeij tempore, cui ipse tum assidebat, fossam habuisse saxo totam excauatam, altitudine sexaginta pedum, latitudine ducentorum quinquaginta.

TH. Si portam eius templi vel vnam illam, contemplemur

quæ orientalis dicebatur, quæ & ærea erat, admirari cogemur: nam ita robusta erat, vt à viris viginti vix clauderetur, atque aperiretur; & quod maiore miraculo factum est, cum vectes, & pessulos profundissimos haberet, paulo ante excidium noctu vltro patuit porta ipsa, atque ita securitatem templi sublatam esse declarauit, & facilem in id hostium ingressum futurum etiam profanis quibuscũque, vt Zonaras tradit parte prima. Quibus ex rebus, quãta ipsa vrbs fuerit, conijcere possumus. Vnde quisquis strages duas præcipuas, quas sub Tito, ac postea sub Adriano Imperatoribus Romanis gens illa passa est, animaduerterit, fatebitur nullam illi toto orbe vrbem præter vnam Romã fuisse æquandam. Nam sub Tito ex vna eius vrbis porta elata fuisse mortuorũ corpora ad sexcẽta millia obsidionis compressione exanimata, memorat Aegesippus exc. Hierosol. lib. 5. cap. 25. Sed & cap. 49. eiusdem libri scribit, obsidione illa durante, cæsa fuisse hominum Iudæorum decies cẽtena millia; alij autem centũ myrrhiades, velut Euseb. hist. lib. 3. capite 5. qui vndecies centena millia cæsa cõmemorat. Accedunt his Ioseph belli Iud. lib. 7. c. 26. & Niceph. lib. 3. cap. 7. At sub Adriano cum iidem vrbem suam restituere niterẽtur, virtute Romana obsistente cæsa sunt Iudæorum quingenta, & octoginta millia, præter eos, qui fame, atque alijs cladibus perierant, quorum quoque incompertus fuit numerus, vt Zonaras memorat in Adriano. Sed nos cum hoc colloquio artificia magis, quam opes, & populorum numerum prosequamur, libet alia templa recensere, quæ eximia arte constructa sunt: nec enim videtur prætermittendum illud, quod in Damiata vrbe Syriæ cõpertũ est: nam erepta vrbe illa Christianorum virtute è Turcarum manibus, templum, quod impietati Maumetanæ deseruierat, conuersum est ad verum Christi cultum, Innocentio III. Romano Pontifice; quando eius iussu in Palæstina bellum sacrum gestum est. Erant in hoc templo centum quinquaginta marmoreæ ingentes columnæ, ac circa illud septem porticus numerabantur, vt recolit sanctus Antoninus 3. tit. 19. capite tertio decimo tertio.

PH. Admirabile in hoc templo nil est præter illam columnarum, ac porticuum numerositatem. At magis admiror templum ob saxi vnius amplitudinem, velut cum vno saxo templum aliquod spatiosum contegitur, quod spectari potest apud Rauennam, vti alias diximus, in Ecclesia sanctæ Mariæ Rotundæ. Erat primum Theodorici Regis Gottorum sepulcrum, postea Diuæ Mariæ dicatum, patet diametro pedes triginta quinque orbiculari forma: ambitu autem vltra centum quinque. Hoc vniuersum vnico saxo integro contegitur, velut fornice. Erat in summo vertice ex Porphy

rite

rite lapide Theodorici loculus tegumento æreo contectus, sed prædonum postea auaritia demolitus.

EQ. Est hoc in Italia commemorandum, vbi rara sunt tantæ amplitudinis saxorum exempla; verum alibi maiora referuntur miracula: non enim videtur nouum, domos vno saxo contegi posse, quandoquidem in Aegyptio labirynctho, in singulis ibi exædificatis domibus, quas ad mille Mela teste fuisse constat, vnicum saxum pro tegumento locatum est, vt memorat Strabo libro decimo septimo. Sed admirabilius est, quando excauato vnico saxo, domus integra, aut templum constituitur. In ipsa etenim Aethiopia, loco, cui nomen agro, templum Diuæ Mariæ vno è saxo excauato constat. Visuntur bini ordines columnarum, scabella, altaria, sacraria, speculæ, ianuæ, ac quidquid superne, interneue spectatur, aliunde deuectum non est, sed excauatum, vt tradit Franciscus Aluarez rerum Aethiop. cap. 44. Sed & Abugana eiusdem Aethiopiæ inter non paucas Basilicas conspicitur, quæ titulo Saluatoris dicata est, longa palmulos ducentos, ac centum viginti lata; sunt columnarum ordines quinque, claustra amplissima, sacella, atque alij plurimi loci vno è saxo excauato, vt habet Aluarez capite 55. Adeo autem illa Aethiopica regio lapidum generibus floret, vt quidquid in Italia eximium videmus, inde videatur profectum. Et quod mirum est, etiam campanas, quas nos ære conficimus, illi lapidibus excauatis peragunt, quod præcipue in Barra contingit. Aluar. cap. 29. & 44. & Ortellius in Abissinis: vixque ferreæ reperiuntur in Argote regione, eodem auctore cap. 52. Insanire etenim Aethiopes hac re videntur, vt saxis excauatis domos, templaque construant. Lapis etenim vnicus longus ad cubitos 21. altus octo, in quo vehendo triennium ter mille fabri absumpserant, itinere dierum viginti, si nauigio fuisset vectus, ita excauatus ab illis fuit, vt arca maxima esse videretur, vt Herodotus tradit lib. 2. cap. 12. Alius, qui per singula latera quadrangularis patebat ad cubita quadraginta, totidemque altitudine spectabatur, ita excauatus totus interius fuit, vt templum apparuerit supra, intra, hinc, inde vnico confectum lapide, & muri vicem tenuere quatuor cubita, quæ vndiquaque non excauauit artifex, vt Herodotus memorat libro secundo, capite duodecimo. Propterea autem his omnibus fidem adhibeo, quod in Constantina Africæ vrbe porticus est insignis, cum ingentibus scalis, vno tota excauata lapide, scilicet fornix, quæ tecti vicem tenet, columnæ, pauimentum muri quaqua versus, scalæ longo tractu excauato marmore constent. Leon. p. 5. Quamquam de ijs rebus memorandis sufficere hæc, quæ diximus, videantur, tamen ob admirandam amplitudinem

ædificij prætermittendū non puto templum illud, quod quāquam profanum, templum tamen est, de quo adhuc meminisse libet, est tamen res insignis. Nam in Morimena Datiæ templum Iouis extructum tradit Strabo, in quo habitacula trium millium Sacerdotum visuntur, quorum summus censum annuum habet talentorū xv. Hæc ille lib. 12. Hoc itaque sua opulentia superat templū, quod in orientalis Indiæ regno Bisnaga visitur; cui ad custodiam militum quatuor millia perpetuo aluntur. Reb. Sinar. p. 4. capite decimo nono.

PH. Profana vero templa præter iam dicta etiam alia commemorantur admiranda: nam inter septem miracula iam diximus aliquot adnumerari, & in ijs Dianæ Ephesiæ templum. Magnificentiæ (inquit Plinius) vera admiratio extat templum Dianæ Ephesiæ ducentis viginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræmotus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico, atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, ante calcatis ea substrauere carbonibus, dein velleribus lanæ: vniuerso templo longitudo est ccccxxv. pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum viginti septem à singulis Regibus factæ lx. pedum altitudine, ex ijs xxxvj. cælatæ. Ita Plinius lib. 36. cap. 14. Hanc ex carbonibus substructionem stabiliendo templo etiam Strabo habet libro 14.

TH. Habet & S. August. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 4. qui id ea ratione admiratur, sicuti iam pridem diximus, quod carbo infirma res sit, leui ictu fragilis, cum sola digitorum pressura atteratur, quomodo ergo tantæ moli substerneretur?

PH. Carbo purus haud dubie nō est substratus, alioquin irritū fuisset stabiliendi fundamenti studium omne: sed carbonibus superadditur calx, ac reliqua huiusmodi glutina: vnde perpetua est carboni ob accedentem humorem duratio. Nos enim Romæ vidimus in imis ædificiorum fundamentis carbones longe ante annos mille substratos, eosque collegimus, quantum manus complecti posset, lapidea duritie: tempore igitur humore circumfluente, carbo durescit semper incorruptus.

EQ. Optarim modo, vt de theatris quædam, ac postea etiam de palatijs agamus. Incipiam à Veronensi, quod ijs verbis explicat Georgius Bruin in Verona. Extat (inquit) iuxta forum Boarium Veronæ plane admirabile, & stupendum opus, inter omnia, quæ in Italia, alijsque Europæ partibus esse creduntur, integerrimum, minusque temporum iniuria, aut barbarorum furore laceratum: placet autem ex libro secundo de amplitudine vrbis Veronæ ex Torello pauca quædam excerpere.

In gra-

In gradibus (inquit) ipsis amphitheatri hominum 23184. sessionem commodam assignari potuisse comperitur, cuique hominum spatio pedis cum dimidio attributo, demptis etiam portarũ spatijs, vt per eorum commensurationem colligi potest: capacitas enim supremi gradus in circuitu perticarum clxxxiij. reperitur, medij autẽ vigesimi primi à superiori descendendo perticarum cxlij. cuilibet portarũ latitudini assignatis pedibus quinq; cum sesquipede, quæ cum num. 48. sint, passus 44. in se continent, quo numero duplicato, sic altitudine ipsorũ duorum graduum existente, efficiũtur perticæ 88. Gradibus itaq; omnibus à primo ad vltimũ reductis ad computum medij, perticæ 5796. reperiuntur: sicque spatio pedis cum dimidio cuilibet homini assignato 23184. hominibus commoda sessio in hoc amphitheatro datur. Hæc ille. Sed quod Romæ est amphitheatrum Titi inter Cœlium, Exquilias, ac Palatinum montes ædificatum est, nullis verbis explicari potest: suspiciendũ potius est, ambitu murus eius exterior spectatur ad passus communes septingentos, altitudine perpetua pedum centum triginta, Tiburtino ex marmore, tripli ci circumcirca porticu eadem longitudine semper in orbem perpetuum percurrente, non modo inferius, sed etiam superne.

Sed inferior porticus duplex est interior, atque exterior persimilis alijs longitudine orbiculari. A summo deinde muri, quem diximus, vertice introrsus perpetui per omnem girum gradus in imam vsque areã descendebant, qui sedendi omnibus spectatoribus vsum præbebant: area ipsa patentissima est, vbi omnia spectacula agebantur. Spectatorum aliquando numerata centum octoginta millia: extat eius adhuc non modica portio, vnde totum deprehendi possit, quale fuerit integrum.

PH. Admiratur magis Plinius M. Scauri Theatrum lib. 36. ca. 15. omnium, quæ vmquam fuere humana manu facta, opus maximũ fuit non temporaria mora, verum etiam æternitatis destinatione, de quo alias quidem egimus, sed paucioribus. Scæna ei triplex fuit altitudine ccclx. columnarum; ima pars scænæ è marmore fuit, media è vitro, summæ tabulis inauratæ columnæ imæ duodequadragenum pedum: signa ærea inter columnas tria millia numero: Cauea ipsa cepit hominum lxxx. millia, cum Pompeij amphitheatri toties multiplicata vrbe, tantoque maiore populo sufficiat large XLM. Hæc Plinius. Quo loco & aliam insaniæ huius æmulam memorat. Sic enim C. Curio theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno cardinũ singulorum versatili suspensa libramento, in quibus vtrisque ante meridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis, ne inuicẽ obstreperent scænæ; & repente circumactis, vt contra starent: postremo iam die descendentibus tabulis, & cornibus inter se coeun-

tibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat populum Romanum circumferens, vt esset populi furor sedere ausi tam infida, instabilique sede. Hactenus ex illo, qui timebat ruinam etiam absens, quod meminisset collapsum aliquando fuisse amphitheatrum apud Fidenas, quinquagintaque hominum millia fuisse obtrita M. Licinio, & L. Calphurnio Coss. anno à Christo nato 29. Ex Cornelio Taciti lib. 4. Haud dubie igitur cautius putasset insidere theatro vno ex lapide excauato: tum enim nec ruinæ, nec inundationis, nec terræmotus, nec incendij pericula imminerent vlla: fieri id posse nemo dubitabit, sicut iam antea diximus centum cisternas, ac integram ciuitatem ex vno saxo fuisse excauatã. Quid enim est quælibet ciuitas, quam perpetuo exercitata scæna in theatro? Fuisse tamen in Perinthe vrbe Thraciæ ad Propontidem nunc Heracleam dictam amplissimum amphitheatrum marmoreum ex vno lapide excisum, ac ideo inter miracula adnumeratum memorat Aldus.

TH. Immo totus orbis vna scæna est, & theatrum; sed nunc ad alia. De palatijs memorabilibus non fuerit importunum aliqua disserere, ac de ijs tantum, quæ singulari memoria digna videantur apud auctores recensita.

EQ. Exordiemur ab amplitudine; videtur omnium esse maximum illud, quod magnus Imperator Cam inhabitat in Cambaliensi vrbe. Cingitur primum muro perpetuo quatuor angulis, quorũ quilibet ad octo millia passuum porrigitur; vt inde iam deprehendamus ambitum Romana vrbe maiorem esse, & quod auget admirationem, munitur huiusmodi murus perpetua, profundaque fossa, quæ piscinæ vsum præbet. Introrsus postea alius est murus, etiam perpetuus, ad sex millia passuum per singula latera, frequentissimis etiam exornatus ædibus insignibus. Rursus paulo interius murus alius est etiam perpetuus, habens in singula latera quater mille passus, exornatus & ipse amplissimis ædibus, consitis etiam hortis, ac viuarijs ferarum. Ac quidquid viarum est intra hæc sæpta, lapidibus stratũ patet: ibidem quoque in montis manu facti vertice alia amplissima domus exædificata est, vno viridi colore tota perpicta. At ædes ipsæ Regiæ, quæ in horum murorum medio extructæ sunt, ex auro tectum habent vniuersum minio, lazurio, atque alijs eximijs coloribus exornatum. Hæc fusius tradit Marcus Polus rei inspector lib. 2. cap. 6. & Odericus lib. 1. qui adijcit se triennio apud illum Regem vitam duxisse, ac omnia perlustrasse: extareque ex auro columnas 24. ac pinum arborem maximam auro illigatam, è qua vndecumq; pendent ramusculi gemmis vuarum modo referti: plures quoque ibi videri ingentes ex auro serpentes, ac prægrandẽ

solidam ex auro columnam, Oderic.lib.1. & Oder. poster. Ædium autem harum ambitus perpetuo muro cingitur per singula latera ad passus mille, extrinsecus autem secus murum hunc perpetuum ambulacrum cum podio, ac mutulis, columnisque exiguis extructũ est, ita eminens, vt quæcumque inde circũcirca prospectari possint: extat præterea mons, quem manu confectum diximus: is porrigitur ad stadij vnius altitudinem, in imo vero ambitus eius est octo stadiorum, Pyramidis referens formam, quæ non quadrata, sed teres sit, totus arboribus consitus, perpetuoque virentibus. Memorat præterea eodem lib. cap.68. Regem Famfur eiusdem Indiæ ad Quinsai vrbem, quam antea diximus centum passuum milliũ ambitum complecti, palatium decem millium passuum ambitu inhabitare, proque tanta amplitudine, etiam ornatissimum, atque instructissimum. Muros eius fuisse præaltos vndecumque: intrinsecus autem longissimas porticus auro, & lazurio exornatas, inauratis columnis spectari, solaria omnia auro ornata: ædes quoque reliquas contiguas Regiæ magnificentiæ congruas fuisse: & in ijs muliebria claustra ornatissima. Leporaria quoque, & peramœnos lucos habuisse. Hæc Polus lib.2. cap.68.

TH. Regem præterea quemdam in Regione Sinarum tradunt, qui ea loca lustrarunt, admirandi artificij inhabitare ædes amplissimas. Primum illud est, esse palatium, non muris fultum, sed octo altissimis columnis totum superpositum consistere, non minore firmitate, quam si in ipso firmissimo solo amplissimis fundamẽtis stabiliretur. Auget admirationem ipsa columnarum altitudo, nam ipsis turrium fere altitudo est, assurgunt enim ad pedes 70. singulæ, quas bini homines complecterentur. Aedes igitur his columnis superstructæ exornatissimæ sunt, eximijs picturis exterius, murisque ipsis etiam inauratis. Sunt ipsæ ædes præterea amplissimæ, quæ Regum (quales sunt Sinarum) opulentiam deceant, & maiestatem. Mirum igitur, quomodo tanta moles adeo altis, & paruis pro tanto ædificio columnis consistat. Melchior Nugnez è Malacca.

At summus Sinarum Rex (nam Regibus multis dominatur) longe sumptuosiorem inhabitat Regiam. Aulas etenim septuaginta nouem amplissimas continet: atque tantæ vastitatis est, vt dies absumatur tota in ipsis aulis, cubiculisque perlustrandis. ex ijs aulis quatuor insigniores sunt, vna inferne, superneque tota ære, alia argento tota, auro, & encausto alia, quarta vnionibus, pretiosisque gemmis exornata, contectaque est. Rex nullo lumine solis se spectandum præbet, sed qui adstant ministri, perpetuo fasces accensos præ manibus tenent. Si adeatur colloquij, aut audiendorũ

legatorum causa, ingentem ingreditur serpentem artificio factum in palatina area locatum, cubiculi capacitatem habentem, sex quoque necessarios secum ingredi iubet, fenestella quoque in serpẽtis pectore est, vitro obducto, vt loquentes ipse quidem videat, at ab ijs non videatur. Id tradit Anton. Pigafet. qui adijcit huic Regi semper in statione palatina custodiæ causa decẽ militum millia excubare. Est palatium illud ambitu incredibili, cum septemplices muri inuicem valde remoti omnia ædificia cingant. Visitur ibi solium Regium ex ebore, prorsusque contectum est gemmis pretiosissimis, adeo vt noctu micet, coruscetque in tenebris. Reb. Sinar. lib. 3. cap. 2.

Illa enim orbis regio longe admirabilior reliquo orbe visa est in Regum magnificentia ostentanda. Nam Regis Mangalu ædes ad quinque passuum millia ambitu protenduntur, omniaque Regia habitacula, quæ maxima sunt, & plurima, introrsus auro, ac lazurio exornata sunt, vt Polus recolit lib. 2. cap. 34. Regis quoque Insulæ Zipangu palatium omne laminis aureis, veluti apud nos plumbo, contectum est, solaria eius aureis laminis teguntur, adeo vt nihil audiri posit pretiosius. Polus lib. 3. cap. 2. Sed & Iauæ maioris Insulæ Regis palatium amplissimum est, inq. illud pluribus gradibus conscenditur, alterni sunt locati gradus, vt alter aureus sit, alter argenteus: ita quoque aularum muri hac alternatione laminis cõtecti sunt, sinister argenteus, dextor aureus, alius item argenteus, atque alius aureus. Tectum quoque eximio auro compositum est. Simulacra extant plurima ex auro, quorum capitibus diademata gemmis innumerabilibus exornata imposita sunt; qui spectatores fuerunt, referunt in orbe nihil reperiri pretiosius. Oderic. libro 1. Nec prætermittendũ videtur aliud, quod in Perside est prope Taurim; est enim octangulare extrinsecus, intrinsecusque encausto, atque auro incrustatum. Continet eximij artificij, atque amœnitatis incredibilis hortos. Incerti nominis auctor de rebus Persicis apud Ramusium tomo 2.

E Q. Est & illud non omittendum palatium, quod in amplissima vrbe, cuius iam meminimus, Odia in Sornai regno conspici tantummodo exterius licet: nemini etenim prorsus ingredi permissum est, præterquam Regum oratoribus: extrinsecus quidem stanno vndequaque muri obtecti sunt: intrinsecus autem omnia auro contecta eximio conspiciuntur. Ferdinandus Mendez anno Domini 1554. Hæc equidem in Asia admiranda Regum palatia, quibus similia non conspecta in Europa, quamquã artificio aliqua sint memoratu digna, velut apud Constantinopolim recolit Luitprandus Ticinensis Diaconus, quando Berengarij nomine ad Constantinũ

Impe-

Imperatorem legatione perfunctus est anno Domini 950. Scribit enim se in Regiam fuisse exceptum. Erat illa ornata sumptuosissime; ibi ærea inaurata arbor ante ipsius Imperatoris solium assurgebat, expansis magnum in modum ramis æreis, atque inauratis, in his frequentissimæ variarũ specierum aues artæ confictæ, quarum singulæ speciei proprias voces, cãtusque emittebant incredibili arte. Regium autem solium miro erat confectum artificio, vt momento videretur humile, atque in ipso solo esse velut depressum, postea momento in sublime, elatumque apparebat, neque vlli cognitum esse poterat, qua id arte fieret, vt adeo sublime, velut solario compar, conspiceretur, nullis conspectis aut instrumentis, aut machinis: erant sedilia eius amplissima, quæ leonũ simulacra auro tecta custodire viderentur. Delatus igitur est Luitprandus in Imperatoris conspectũ duorum eunuchorũ humeris innixus, mox vbi coram adstitit Imperatori, leonum simulacra illa rugitum quendã emisere: auium quoque simulacra quælibet pro sua specie vocibus obstrepebant: ac cum pronus paulum ab Imperatore distans illum adorasset in humili sedentem, vix erigens ceruicem conspicit illum, iam mutato Imperiali amictu, iuxta aulæ laquearia sublimem sedere. Hæc qua arte confecta fuerint, nullo ingenio assequi se potuisse contestatur Luitprandus, nisi forte qua arte trapetiorum torcularia conficiuntur, celerrimo motu id fuisset excogitatũ. Hæc ex illius libro 6. cap. 2. Et sane in Pisauriensi Ducum Vrbinatum villa Imperiali conspiciuntur ea arte confecta sedilia, quæ quamquam pauimento sint proxima, momento tamen in laquearia vsque tracta conspiciuntur cum sessoribus, trapetiorum simili vertigine; quin etiam in ipsum supra solarium feruntur, vt vlterius non conspiciantur. Nos hæc ipsi vidimus ante paucos annos. Huiusmodi, atque alia in Regijs domibus artificia in Europa non desunt: nam & frondibus velut muris palatium in Hispania visitur proxime Valentiã: hortos enim, an ædes nescias dignoscere. Id his verbis Laurentius Valla exprimit rerum Hisp. lib. 3. Proxime (inquit) Valentiã Hispaniæ horti sunt, non tantum citris cõsiti, sed etiam citreis parietibus viuente materia cõclusi, vt dubites, hortine sint, an ædes. Nam cum nihil aliud insit, quam arbores frugiferæ, atque felices manu positæ, institutæ, digestæ, quid nisi horti dicendi sunt? Rursum cum audis extrinsecus esse parietes, intus autem aulam, conclauia, curiã, item sacella, altaria, sedilia Canonicorum, thronum Episcopi, & cætera huiusmodi, non aliud, quam ædes esse putaris. Sunt autem parietes ex truncis citrorum confecti, & tamen frondibus vestiti, vt percipi introrsum nequeant, nedum intrari: ita cum rami adolescunt, intorquentur, atque inflectuntur, ita insiti, atque inserti, con-

ti, consiti, atque conserti coalescunt, vt omnes rimæ expleantur, vt nihil vacui relinquatur, vt pariter firmitatis, & decoris ex frondibus ratio cõstet: eodem pacto introrsum, quæ enumeraui, composita sunt, clericis, laicisque deseruiẽtia: pauimentum laterculo quadrato, vitreatoque, ac picto constratum est, velut paradisus quidam terrestris. Hæc Valla.

In Africa quoque recensentur ædes Regiæ magnificentissimæ, velut apud Memphim describit Iouius historiarum suarum libris, sed illa admiranda est domus, quæ fuit Chebreni Regis Aegyptij, cuius altitudo ad stadij mensuram porrigitur, pertingens ad cuiuslibet Pyramidis summi cacuminis altitudinem, tota extructa ex Aethiopico lapide, & ne solum cælum petere altitudo videretur, etiam inferna admiranda continebat: subterranea enim eius ad quadraginta deorsum pedes descendebant. Herodotus libro secundo, cap. 10.

TH. Firmior multo est hæc structura palatij, quam ea, de qua Petrus Martyr meminit in summario rerum noui orbis: tradit enim Abibeibam Regulum inhabitare paludem ingentem, in qua arbores excelsæ frequentissimæ, quæ perinde ac nemoroso solo frondeant. Ipse igitur cum reliquo eius populo arbores inhabitant, constructis pensilibus casis: tanta enim sunt amplitudine arbores, vt octo viri coniunctis vlnis non complectantur. Ferunt igitur magnam illarum domorum contignationem, tametsi vento impellente nutare videatur, nullus tamen metus illis, neque periculum, omnes illorum opes, gazæ, & thesauri, supellex, escæ, in ijs domibus asseruantur, præter vinum: nullus ibi metus ferarum, neque hostium, nisi rate vehantur. Hæc ibi Petrus Martyr. Quin idem tradit in Castilia noui orbis populos adeo frequentes inhabitare plantis, vt dicere iure possis, oppida in arboribus esse, quod & Ouet. habet in summ. cap. 10.

PH. His longe minor sumptus certe est in extruẽdis domibus, quam reliquis noui orbis incolis, præsertim si cõparentur indigenis prouinciæ Topiræ, in qua domos contegunt aureis laminis, si credere libet Francisco Vasquez, qui in illa vrbe nouæ Galitiæ præfecturam gerens eius rei litteras conscripsit, quæ extant apud Ramusiũ tomo 3.

TH. Longe minori sumptu, ac longe minore ornatu sunt domorum tecta Aquilonarium quorumdam, quin etiam maiore emolumento; etenim nõnulli populi in domorum tectis serunt hordeum, ac reliquas fruges: præpingui etenim humo domorum tecta conseruant, semperque ea arte virescunt ad suum, & pecoris alimentum. Adinueniendi autem circa tecta huiusmodi industriam causa fuit frequentium fulminum metus: humor etenim perpetuus, & virens

olus

olus disijcit fulminum ignes, ne hæreant. Hæc Olaus lib. 12. cap. 3. Eodemque nomine commẽdandi sunt ij Aquilonares noui orbis populi, qui domos piscium ingentium corijs contegunt, quod memorat Ramusius tom.3. in noua Francia.

PH. Conducibilius esset, vt alias disseruimus, domus vna testa testudinea contexisse, erat ibi fornix absque vllo sumptu, nullum ruinæ periculum, neque incendij, inundationi resistens; nam & inuersa cymbæ vsum præberet: sed hæc monstruosa artificia parit ingeniorum diuersitas, sicut ad condienda etiam viuentium, tum hominum, tum pecorum corpora, domos è sale quibusdam locis construunt: cum tamen vt quibuslibet inundationibus dissoluantur, periculum subeant. Nam Carrhis Arabiæ oppido, vti alias occasione alia diximus, muros, domosque massis salis faciunt aqua ferruminantes, vt Plin. habet lib. 31. cap. 7. In qua re sane illud est mirabile, quod cum aqua sal dissoluatur, ibi confirmetur solidius, quod etiã affirmat Isid. lib. 16. cap. 2. Tolerabilius est, quod excisis è salis monte lapidibus, muri domorum construantur marmoris modo: nam id fieri ab Hammanientibus tradit Plin. lib. 5. cap. 5.

EQ. Huic rei persimillimum, quod in Aquilonari regione compertum est, muros construi ex glaciei fragmẽtis eadem ratione, formaque compactis, quibus marmora ipsa componuntur. Olao teste lib. 11. cap. 20. & 21. Sicut enim bello terrestri & fossæ, & aggeres, ac valla fiunt humo, ac lignis congestis, ita glaciei fragmentis fiũt: eaque perinde sunt tuta, ac firma, vti esse solent è saxis, lateritijsue valla, & munitiones cõstructæ, quibus hostis arcetur, irritis quibuscumque etiam bombardis: huiusmodique exaggerata materia plerumque oppida obsidentibus omnem spem expugnationis auferre comperta est, adeo vt obsidio dissoluatur. Olao teste.

PH. Obsideri non metuunt, vallaque, atque aggeres contemnunt ij, qui nusquam consistunt, incertisque sedibus vagantur, hoc tanto liberi studio, aut labore; quod contigit Numidis, qui domorũ vice plaustris vtuntur: domunculas enim quasdam construunt, quas mappalia nuncupant, plaustrisque impositas circumferunt, vt memorat Plin. lib. 5. cap. 3.

EQ. Quod portatiles domos inhabitant passim Numidæ, absque miraculo illis est, nobis vero in Europa portatiles domus miraculi loco censentur. Fuerunt enim, qui portatiles domos excogitarint, & construxerint, magna omnium spectatorum iucunditate. Cum enim Franciscus Galliæ, & Henricus Angliæ Reges, constituto in finibus Morinorum loco, certam ad diem in colloquium deuenissent, Galliæ quidem Rex sumptuosissimis exornatis tabernaculis, papilionibusque multiplicibus, patentibus locis erectis pro more

vsus est

vsus est. At Britannus, vt Iouius scribit lib. hist. 20. attulerat ligneam domum, amplissimæ Regiæ instar cum luculentissimis, & amplissimis porticibus, atque cænaculis, quæ constabant ex materia miris modis elaborata, picta simul, atque inaurata, tanto fabrorum, architectorumque ingenio, vt aptissimis iuncturis, atque vertebris tota plicatilis, membratim diuidi, & cum luberet, iucunda commutatione tolli, asportarique, & rursus in varias formas distingui, atque erigi posset. Hæc ex Iouio. Est illud quoque memorandum portatile ædificium, quod in Iapone Insula est in Regia Quabacondoni: domus ad octo erigitur solaria, in ea præter innumeras res memorabiles cubiculum est totum aureum, laminis aureis, velut tabulis compactum, vt auferri, atque alio transferri, componique posit portatile. Ludouic. Froes ex Iapone anno Domini 1586. Portatiles domus veræ sunt papiliones, ac tentoria, inter quæ primum locum amplitudine tenet Regis Sinarum: nam præter duo hominum millia, quæ sub illo degunt, etiam Regum, Principum, rerumq. publicarum oratores hospitio excipiuntur, vt tradit Ioannes Sedis Apostolicæ Legatus apud Vin. histor. lib. 31. c. 30. Cui accedit aliud à Sultano Babylonico dono missum ad Fridericum Romanorum Imperatorem anno Domini 1232. tanta enim arte confectum memoratur, vt in eo imagines Solis, ac lunæ, artificio quodam motæ cursus suos certis horis, ac iustis spatijs conficere spectarentur, dieique, ac noctis horas certissimas indicarent: pretium eius quinquaginta aureorum millia excessisse creditum est. Trith. in chron. hist. Hirsaugiensi.

TH. Domos portatiles soleo nuncupare etiam nauigia, quæ & portant, & portantur, & sanè de illis multa recensentur ab auctoribus memoratu digna: quamobrem de eis differere peropportunum est: nam & plicatiles naues compertæ sunt. In ipsa enim Ægyptia nauigatione, qua Nilo Alexandriam itur, Æthiopicæ naues in vsu sunt, quæ cum plicatiles sint, humeris transferuntur, quoties ad cataractas uentum est, quo loco nauigia sistuntur. Ex Plin. lib. 5. cap. 9.

Portatiles huiusmodi cymbas in vsu esse etiam in India noui orbis compertum est; visæq. sunt in Europa anno Domini 1509. erantque in ea septem ex Indis ipsis; delata est cymba Rothomagum, fuliginco colore erant ij, ceu homines siluestres, grossis labris, stigmata in facie gerentes, ab aure ad medium mentum instar liuidæ venulæ per maxillas deductæ. Barba per totum corpus nulla, neq; pubes, neque vllus pilus, præter capillos, & supercilia. Baltheum gerunt, in quo est bursula ad tegenda verenda. Idioma labris formant, religio nulla; cymba illa corticea, quam homo vna manu euehat

vehat in humeros. Arma eorum arcus lati, chordæ ex intestinis, aut neruis animalium, sagittæ canæ, saxo, aut osse piscis acuminatæ: panis, vini, pecuniæ nullus illis vsus, nudi incedunt. Continuator Palmerij anno Domini 1509.

EQ. Plicatiles naues possunt quidem ligneæ esse: nam & in regione Aquilonari ligneæ quædam rates fiunt, coniunctis quidem tabulis, sed neque gluten aliquod interponitur iuncturis, neque ferrũ aliquod constringens, sed ex abietum, & populorum radicibus fila torquentur, ac eis eiusmodi ligna magis suuntur, quam coniunguntur. Et cum vndequaque aqua influat, non mergunturr, neque saxis, aut scopulis impactæ quidquam læduntur. Cumque nil prorsus ferri in huiusmodi fit ratibus, anchora lapidea vtuntur, fune ex Rangiferorum quadrupedum neruis confecto. Id memorat Olaus lib. 4. cap. 10.

PH. Hoc nauigij genus posset esse plicabile, cum commissurarum patentes rimæ etiam plicationi locum dare possint: sed de ijs non loquimur, sicut nec de illis, de quibus Solinus memorat cap. 58. Ascitas etenim Arabes tradit bubulis vtribus contabulatas crates superponere, vectitatosque hoc nauigij genere impetere prætereuntes venenatis sagittis.

EQ. Vti ex vtribus, ita quoque ex corio cymbas fieri compertum, quæ & ipsæ plicatiles esse possunt. In ipso etenim Oceano Britannico, etiam Plinij tempore, naues vitiles corio circumsutæ fieri consueuerant, vt ipse annotat lib. 7. cap. 56. Sed & ad Bruti vsque ætatem Lusitani nauigijs ex corio vsi sunt; postea vero etiam ex ligno excauato, vti memorat Strabo lib. 3.

TH. Olaus magnus scribit se vidisse anno Domini 1505. huiusmodi cymbas. Iuxta etenim Islandiam, quæ eodem in Oceano Britannico est sita, memorat Piratas littora illa infestantes nullo alio vti nauigij genere, quã ex corio, quibus superficie tenus, quasi nusquam visi, vehuntur, quin si demergantur, etiam demersi viuũt incolumes: quin etiam ima ingentium nauium lintribus huiusmodi inclusi subeunt, & nihil tale opinantibus nautis, etiam obterebrant: vnde naufragijs consequentibus, Piratæ huiusmodi solent ditescere. Id habet Olaus lib. 2. cap. 9. Fuere & alia nauigiorum genera ex vnico arboris trunco excauato facta, tanta amplitudine, capacitateque, vt 40. commode excipiant homines. Id ita esse iam alias memorauimus, affirmante Antonio Pigafeta, qui in Bresilia noui orbis sese ita vidisse contestatur initio sui itinerarij, quo se vniuersum orbis ambitum peragrasse conscribit: augeturque eius rei admiratio, quod ferro non vtantur in excauando ligno, sed lapidibus duritie ferri præditis, quibus securis loco, vti consueuerunt.

EQ. Eiusdem amplitudinis ex vno arboris trunco alias commemorabamus esse quædam quoque nauigia in Germaniæ Aquilonaribus littoribus. Plin. enim lib. 6. cap. 40. tradit prædones singulis arboribus cauatis nauigare, quarum quædam & triginta homines ferant.

PH. Et in orientali India, circa Calecutium, vnico quoq; trunco in nauigij forma excauato ad longitudinem passuum tredecim nauigare mira celeritate incolas, remos, & malum ex arundinibus adhibentes, memorauimus ex Ludouico Barthema in itinerario Indico, lib. 2. cap. 11. qui idem tradit fieri in Pegù Indiæ orientalis vrbe, vt habet lib. 3. cap. 15.

EQ. Excedunt, quæ in Darien noui orbis prouincia nauigia fiūt, omnium, quæ diximus, amplitudinē; nam ex vna arbore, truncoque confecta homines centum triginta consedentes capiunt percommode: nempe quibus sit diametri latitudo vlnarum sexdecim; tradit Ouet. summ. cap. 79. Sed illud non est minus memorabile, quod apud oriētales Indos haberi rates tradunt Mela, Solinus, & Plinius. In India cymbas fieri arundinum scissis internodijs, quæ binos, & aliquando ternos vehant, quod tamen iam recensebamus pluribus in plantis, sed quoad arborum truncos, & Odoardus Barbosa tradit in Monzabique orientali prouincia, vno ligno excauato se vidisse nauigia in vsu esse; quin etiam vitro confici nauigia exigua quidem posse aliqui putarunt, sed certe aut irrita arte, aut periculis plena: vitreas autem triremes paruas ornamenti, & ingenij exercendi causa confectas Venetijs se vidisse memorat Leander.

Adijciam & aliud memorandum: currus enim in ipso solo ventis impelluntur, perinde ac mari nauigia: nam & vela habēt in Philippinis Insulis. Reb. Sin. lib. 1. cap. 10. vt ita nauigare per solum ipsum, ac campos illi videantur, sicut & mari.

PH. Commemoratu æque dignum est, quod papyro, & scirpo nauigia fiant. Id enim tradit Plin. lib. 7. cap. 56. eiusque rei percommoda ratio est. Papyrus enim, aut scirpus, aut arundines contextæ, illitæque bitumine aquis superstant. Et hoc nauigio, quamquā perexiguo, Moyses infantulus vectus est in hortos Pharaonis: fiscella etenim impositus scirpea flumen traiecit; Exod. cap. 2.

TH. Hi potius canistro, quam rate nauigare videntur: & sane Strabo lib. 17. Pactonem naniculæ genus esse dicit, contextum canistri modo virgultis, quo flumina etiam ipse pro regionis more absque vllo traiecit periculo in Aegyptum.

EQ. Et canistris flumina pertransiri in Africa memorat Leonius parte 3. quod & alias paucis diximus.

TH. Si bene memini, eo loco Leonius subindicat funem extre-

mis

mis partibus in ſummo duorum montium fuiſſe adligatum, atque ſubterfluentem fluuium longiſſimo interuallo videri, vt ſuperuolaſſe potius videantur, quam pertranſiſſe. Sed aliud dicam æque memorandum. Memini ea in regione, quæ Ferrarienſem agrum à Bononienſi diſterminat, eſſe nauigandi quoddam genus, iure à nobis non prætermittendum: nam nauigia onuſta in montium cacumina, recta ſurſum linea, nullo adiutore, aut trahente, aut impellente, conſcendunt, & ego ipſe incluſus aſcendi. Rurſum quoque ab ipſo montis vertice, recta deorſum linea, in imam vallem deſcendunt onuſta, nemine impellente. Iam hactenus quæ dico, admirationem excitant, cum tamen perfacilis res ſit, libetque explicare, quod hactenus nemo memorauit. Fluuius cum æquali decurſu nequeat fluere, ſæpe à montibus decidit: quæ res nauigandi vſum impedit. Induſtria autem fecit nauigabilem locum, hoc videlicet ingenio, vbi aquarum caſus eſt pronus in vallem, murus circulari forma ductus eſt ab imo in ſummum montis cacumen perueniens, donec fluuij ſuperficiei fiat compar. Duæ præterea portæ ſunt huic muro, altera in ſummo faſtigio, vnde aqua in hunc campum muro concluſum influit, altera in ima valle, in eodem muro. Portarum amplitudo eſt, quanta egent ipſa nauigia, vt prætergrediantur: locus autem hoc muro ſeptus tantus eſt, quanta fuerint duo, tria, aut plura etiã in eo includenda nauigia. Cum igitur à ſummo in imum mittenda eſt cymba, occluditur firmiſſimis ad hoc inſtitutis repagulis porta inferior, qua occluſa, fluuij aqua retenta locum muro cinctum totũ replet, vſque in ſummum; atque ita æquali curſu cymba intra ſeptum illum decurrit portam ingrediens, quam in ſummo muro apertam diximus. Mox vbi ingreſſa eſt locum, porta, qua ingreſſa eſt cymba, recluditur, paratis ad hoc repagulis, atq; ita deſinit intrum locum aqua influere, obſiſtentibus clauſis iam ſumma parte valuis. Interim datur opera, vt inferior, quæ in valle eſt, porta aperiatur ad aquam emittendam; mox vbi reſeratur, effluit aqua, & in eamdem depreſſam æqualitatem cum reliquo fluuio ſe comparat, atque ita ratis ipſa quoque cum aqua demiſſa è porta eadẽ exiens peragit reliquum viæ, donec ad aliud fortè ſepti genus huiuſmodi peruenerit. Hac induſtria à ſummo monte in campos naues deſcẽdunt. Vt autem à campis in montem aſcendant, contraria ratione deprehenditur. Ingreditur cymba ab imo fluuio intra iam dictum ſeptum per inferiorem portam, quæ ab ingreſſu mox recluditur eiſdem repagulis. Quamobrem aquæ effluxus impeditur; retenta igitur aqua intumeſcit, donec ſuperiori æquetur, vbi æquata fuerit aqua, cymba ſuperiorem egreſſa portam reliquum conficit viæ, eodem æquali fluuio. Atque dum ipſa iam ſuum iter per-

ſequitur,

sequitur, inferior porta à ministris aperitur, vt aqua consueto cursu decidens effluat. Hoc igitur non est tantæ admirationi spectantibus, quantæ est audientibus; Laus tota Deo inuentoribus ingeniũ subministranti tribuenda est. Alio etiam ingenio apud Iprã Germaniæ vrbem nauigia etiam onusta transmittuntur ab alueis superioribus in inferiores, & ab inferioribus in superiores cochleis orbibus, machinisque tractorijs, vt memorat Georgius Bruin in Ipra; sed & Patauino fluuio in Adriaticum mare etiam onustæ naues machinis transmittuntur, idque omnibus spectabile est.

EQ. Est sanè insignis hæc nauigandi per ardua, & prona loca inuentio, suntque hi partus Italici, aut saltem Europici ingenij. Exteris non sunt tanti vires ingenij: Troglodytæ etenim, cum à conterminis Aethiopibus cinnamomum mercati fuerint, vehunt per maria vasta ratibus, quas neque gubernacula regant, neque remi trahant, vel impellant, non vela, non ratio vlla adiuuat, cum omnium instar ibi sint homo, & audacia. Plinius libro duodecimo cap. 19.

TH. Quid in Troglodytis admiramur? Noe, qua se rate à diluuio salutem fecit, cum prole, ac necessarijs suis sane naui absque remis, absque velis, absque gubernaculo, solius Dei nutibus sese committens; Arcam dixere omnes: nam & naues arcæ sunt ligneæ, tranantes flumina, lacus, aut maria. Plures præterea sancti Martyres à Tyrannis fractis, ac dehiscentibus nauibus impositi, Deo ducente, ad portum peruenere, cuiusmodi de Martha, Magdalena, atque alijs comitibus proditum est. Quos etsi dixerimus Tyrannica vi huiusmodi nauigijs impositos, ideoque Dei miraculum affuisse illis; attamen suppetit exemplum, quo Dei serui necessitate compulsi sese naui sine vllo instrumento commiserunt. Nam Sanctus Audomarus Morinensis Episcopus cum collegis suis quum cœnobium extruxisset incommodum, vt commodior locus quæreretur, cõstituit esse traijciendum stagnum, quod maritimos æstus imitabatur, iubenti obsequuti sunt comilitones, nauimque ingressi sine remige, sine vllo nauigandi perito, soli psallendi operæ intenti stagnum traiecere, peropportunumq; locum, Deo ducente, adinuenere, vt scribit Folcardus Bertiniensis apud S[...]ium tomo 5. mense Septembri. Nunc optarim, vt post [...] [...] pontibus aliquid dignum memoria commemoremus, [...] & ipsis flumina pertrãsimus.

EQ. Supersunt plurima de nauigijs commemoranda, quæ mox recensebuntur; sed non adeo multa de pontibus traduntur; nihilominus pontem mille pedum, cum [...] admirabilem, quo Acherusia in Epiro transitur, memorat Plinius lib. 4. cap. 1. Sunt autem plurimi in Europa pontes spectandi, neque enim omnia, quæ

spectanda sunt, recensere libet, sed quæ tantum aliqua ratione emi nent, cuiusmodi in hoc ponte longitudo memorabilis est.

TH. In Sinarum regione memorant, qui lustrarunt, pontes esse incredibilis amplitudinis, ac miræ longitudinis: nam ad bis mille passus protendi, ac miro artificio exsculptas continere vbiq; imagines tradit Melchior Nugnez de rebus Sinarum, & ex Iesuitarum informatione tomo 2.

Sed & pons, quo Euphrates amplissimum flumen transitur in ipsis Armeniæ confinibus, adeo in longum protenditur, vt septemdecim habeat latissimas concamerationes, ac fornices, vt Ioseph Barbarus memorat cap. 23. In Anglia Londino vrbe supra Tamasim fluuium pons est, in quo numerantur viginti concamerationes, ac pilæ, vt Ortelius memorat in Anglia. Æquat eamdem dimensionem pons in Dresa Saxoniæ Ducum regia super Albim, vt Georgius Bruin tradit: sed pons, qui apud Pragam est, super Muldauiam sexdecim fornices amplissimas habens longus est cubitos 872. latus ad excipiendos 4. currus simul procedentes, totus è quadrato saxo constat, adeo vt in omni Europa vix alius sit celebrior, vt tradit Georgius Bruin in Praga. In Lindoia autē esse pontem longum 290. pass. idem Georgius tradit in Lindoia. Sed in orientali India in ipsa Cambaliẽsi prouincia extat ab vrbe non procul Pulisangan maximus fluuius, superstructus illi est pons, non longior stadio cum dimidio, sed cum totus serpentino lapide sit extructus, atque vndique sæptus columnis, ac perpetuis mutulis, animantiumque plurimæ formæ exsculptæ in eo visantur, incredibili sumptu, arteque confectus putatur. Polus lib. 2. cap. 27.

EQ. Sinarum regio abundat pontibus, atque ideo artificio plurimi student: quandoquidem, vt iam diximus, cum de Quinsai vrbe ageremus, in ea vna vrbe duodecim pōtium millia numerata sunt, cum in amplissimis Europæ vrbibus, velut Venetijs, aut Gandauo vix trecenti, aut si eo amplius numerentur, perexigui sunt. Sed artificium, ingeniumque, quo, qui Europam colunt, vtuntur, longe admirabilius est, quod pontes non pauci in Gallia, & Italia apertū faciunt: sed præcipue is fuit admirandus, quem Traianus Imperator in Istro maximo totius Europæ flumine construxerat, extremis Vngariæ limitibus conterminis Bulgariæ, & Mœsiæ inferioris, substratis viginti ex quadrato lapide pilis, quarum altitudo centum, & quinquaginta pedum, præter fundamenta, latitudo sexaginta pedum, distant inter se pedibus 70. fornicibus coniunguntur. Mirandum quomodo in tāta gurgitum altitudine, ac præcipiti fluuio tot columnæ, ac tantarum moliū fundamenta stabiliri potuerint, limoso præsertim loco, cum amnis alio diuerti nō possit, altissimusq. sit.

Dion in Traiano ex interpretatione Georgij Merulæ Alexandrini, & Xyphilini. Libet igitur hanc admirari industriam, simul & amplitudinem: nam videtur longe vltra tria pedum millia longus pós ipse fuisse. Si Sabellico in Æneade septima libro quarto hærere velimus, cuius hæc verba sunt: Traianus Danubio pontem imposuit. Pilas xx. numero ex quadrato lapide centenis, septuagenisque pedibus inter se distantes, alto, violentoque fluuio ab imis vadis ad fastigium centenum quinquagenum pedum statuit: crassitudo in singulis sexagenum fuit pedum: arcus inde fornicati interiecti pontem statuere, qui à citeriore ripa ad ulteriorem stadia habuit septem, pedes ccxxx. quod spatium, si ad notiorem mensuram redigas, habet passus nongentos, & vnum: magnam eius partem postea Adrianus Imperator diruit. Hæc ex illo. At quod Xerxes ille Regum potentissimus pontem septem stadiorum in Asia construxerit, non adeo miror, quandoquidem ligneus fuerat, ac coniunctis inter se nauibus, vt memorat Herod. lib. 7. cap. 4. admirandum id fuit, quod paucis horis tantum opus effecerit. Sed Caius Caligula pontem multo isto longiorem construxit, innumeris nauibus compactis duplici ordine, etiam ferreis catenis coniunctis, quo Baianum medium maris interuallum, & Puteolanas moles trium millium, & sexcentorũ fere passuum coniunxit, vt Suetonius tradit; putabatque supermeando Romanæ vrbis vias obambulare ob superfusam arenam, & eiusmodi materiam, extructis hinc, inde ædibus, vt Dio scribit. At si reliquum eius pontis metiamur, quo vlterius pro grediebatur, ad decem passuum millia perducebatur. Leander. Sed vt ad cæteros redeamus pontes, in Sinarum fluuijs superstructi sunt nauigijs, sicut & apud Hispalim Hispaniæ. De reb. Sin. lib. 1. c. 9.

Pons in vrbe Chinchieu Sinarum extat longitudiue nongentorũ pass. ex saxis, quorum minima amplitudo ad pedes 20. latitudo quinque. Reb. Sinar. p. 2. cap. 16.

Pons non procul ab vrbe Anchieo est longitudine pass. 1300. ex saxis, quorum minima longitudo pedum sexdecim. Reb. Sinar. p. 2. cap. 21.

Pons iuxta Sauchiefu vrbem amplissimam extat, cuius longitudo tãta est, ac latitudo, vt vicus ingens sit in ipso extructus, multis ædibus in ipso ædificatis. Reb. Sin. p. 4. cap. 10.

Vt ita in Europa quoque eadem miranda sint nostro hoc occidẽtali cælo: is enim pons, de quo diximus in Angliæ videlicet Londino vrbe, qui lapideus est supra Tamusim fluuium, non solum, quas diximus, viginti pilas, ac concamerationes continet, verum etiam adeo late patet, vt hinc inde exædificatis domibus non censeatur pons à permeantibus, sed vicus populosus. Ortellius in Anglia.

Persimi-

Persimilis alius est in Bristolia, perpetuis hinc inde ædibus, vt vicus videatur, nec subtercurrere flumẽ putetur. Geor. Bruin in Bristolia.

TH. Fecit & natura pontes, quos ars nulla forte peregisset, nam præter id, quod decisæ arbores admirãdæ proceritatis admirabiliores eo nomine fuere, quod latissimis fluminibus tutũ trãsitum præbuerint; nihilominus cõtigit, vt absq; hominũ industria vlla prægrãdis, ac prælongus vno è saxo pons in nouo orbe sit cõpertus iuxta portũ Panamæ: ibi enim, quod alias diximus in fluuijs, pons vno è saxo flumine supereminet, protẽsus à ripa in alterã ripam ad pedes 80. latus ad pedes triginta, & eo amplius: concauitatẽ amplissimã ei natura fecit, vt præterlabi fluuius possit, inq. eius conuexo itinerãtibus transitus tutus tũ equitibus, tum peditibus præbetur: propterea illi inditũ nomen admirabilis pontis memorat Ouet. in sum. Ind. rer. c. 86. Iure hoc ibi fecit natura: illo enim in climate agẽdorũ pontiũ nulla industria est: nam cratibus contextis è virgultis vtũtur in tantam longitudinẽ, quanta latitudini fluminis sufficere videatur. Alligatisq. hinc inde à ripa capitibus, transitum præbent insuetis hominibus præhorridum, quoniam vbiq. flectitur: pontis enim huiusmodi nutat vbiq. media pars, & superficiem aquæ flexu suo attingit, ob curuitatem; firmissima tamen crates, & textura est, & indissolubilibus lineis funibus coniuncta. Id habet Ferdinandus Pizzarus de rebus Peruaci apud Ramusium tomo 3.

TH. At his omnibus curis, qui Deo seruiunt, sæpissime exempti sunt; nam & maria diuisa sunt, vt sexcentorum hominum millium Deo militantium exercitus sicco pede pertransiret: suum postea pristinum locum eadem maria recepere, vt seruorum Dei hostes immergerentur, quod Moysi cum Israelitico populo contigit. Exod. 14. Sed & Iosue, cum Arca Fœderis ferretur à Sethim ad Iordanem, fluuij aquæ amplissimæ ita diuisæ sunt, vt inferiores decurrerent, superiores in vna mole consisterent ad instar montis intumescentes, atque ita & Arca, & populus omnis sicco pede pertransijt. Iosue cap. 3. Beatus quoque Petrus mare ambulauit siccis pedibus, nauigium, quo vehebatur, egressus. Deinde Maria Aegyptia Iordanem, spectante Zozimo Abbate, præmisso crucis signo ita super liquidum fluuium ambulauit, sicut per solidum terrestre vt tradit Paulus Diaconus in vita huius Mariæ, quæ est apud Lipomanum tom. 2. Deinde duo Anachoretæ præsente Stephano Abbate Cappadoce, ac colloquente, super aquas rubri maris pedibus ingressi trans mare abierunt, vt memorat Sophron. pr. spir. c. 122.

Atque ita fit, vt qui Deo integra fide, bonorumque operum cumulo deseruiunt, nullis artificijs egere videantur, omnia enim superant, nullis rebus subijciuntur: habentque peruias aquas om-

nes. Quidquid igitur periculi est tum in rebus, tum in aquis omnibus, peccatum parturijt: si etenim peccatũ non obsisteret, humanarũ rerũ cura non vexasset pium hominis animũ, neq; bella suborta fuissent præsertim maritima, nõ nauigia bellica, non classes fuissent comparatæ, quarum causa maria, lacus, ac flumina humano sanguine maduerunt.

EQ. Certe id ita est, sed ex culpa hominũ aucta sunt miracula: nã (vt ad cœptũ de nauigijs, & interruptum sermonẽ redeamus) industria, quæ sequuta est hominũ culpas, fecit, vt admiremur siluas ingẽtes in aquis exurgere, cum tot mali, tot antennæ in classe aliqua visuntur: nũquid nõ silua ingẽs erat illa, quã Piratæ ex Cilicia profecti, bello Mithridatico cũ Regiæ classi nauasset operã, congressis postea inter se Romanis bellis ciuilibus, freti multitudine paulatim mare incustoditũ inuasissẽt, nõ nautas dũtaxat aggredi, sed Insulas, & vrbes maritimas etiã occupare soliti, naues habuerunt amplius mille, vrbes ceperũt vltra quadringẽtas, Romanis tandẽ etiã insultarũt, vt Zonaras tradit paulo ante C. Iulij Cæsaris vitã to. 2. Quã siluã vno impetu intra quadragesimũ diẽ Põpeius sibi subegit, vt memorat Plin. Iun. lib. de vir. Illust. propterea & Piratarũ naues octingẽtæ ab Põpeio eodẽ abductæ in eius triũpho numerabãtur, vt recenset Plutarchus, & ex illo Bud. de Ass. l. 3. Nonne silua fuit, quãdo Theodosius Imperator aduersus Gensericũ Gottorũ Regẽ in mare Siculũ, atq; Africanũ deduxit classem mille, cẽtũ, ac septuaginta nauium, vt Niceph. memorat l. 14. c. 57. Nonne silua fuit ingentior ista, quã Olaus meminit l. 5. cap. 8. quando Sueci, & Gotti cõparata classe aduersus Dacos, eduxerãt naues bis mille, ac quingentas, cũ etiã Daci obsisterent æquali nauiũ numero, vt sic siluæ amplissimæ conspicerentur in mari nauigiorum quinque milliũ? Propterea admirãdus est Sinæ Rex, qui solis ex quinque regni prouincijs classẽ consueuit educere quinque millium nauium. Rebus Sin. p. 4. cap. 12.

PH. Has siluas sua numerositate superauit Rhossica classis maiore silua, Lecapeno Romano imperante Constantinopoli: nam classis non mille, aut bis mille, sed decies, & quinque millium nauiũ vrbẽ Cõstãtinopolim aggressa esse perhibetur. At cõtra eã Romana classis iuxta Pharũ in procinctu cõsistẽs, ac subito inuecta barbaros profligauit, vt Zon. tradit in ipso imperio Lecapeni Romani.

EQ. Hũc numerũ ego aliquãdo legi, sed mihi videtur eo nomine paruifaciẽdus, quod forte perexiguæ cymbæ, aut lẽbi fuerint, quales Venetijs hoc numero videmus frequẽtissimas esse: nã arũdineas nauiculas, idest ex singulis internodijs arundinum confectas Indorũ Regem contra Semiramidẽ duxisse memorat Diod. lib. 3. quod recolit & Naucl. gen. 20. vol. 1. quo subsidio insanissime Barbari valde

sibi ali-

sibi aliquando confisi non salutem, sed perniciem quæsiere. Nam nauibus arundineis classem comparauerant Hunni, quando Chersonesum obsidebant paulo antea à Bellisario deuicti. Erant arundines longitudinis æque, ac crassitudinis non mediocris, hisq. inuicem intertextis, resteque, & vimine colligatis cratibus perinde compluribus factis, perticisque oblongis, tamquam transtris super iniectis, media cratium, extremaque circumplexi, hæcque maioribus vinculis colligando, inuicem omnem eam materiam committebant constrictam validius, compressamque ita, vt crates tres, ad summum ve quatuor nauiculam vnam conficerent, latitudine satis ampla, quæ homines quaternos exciperet, & tanti fundi, vt inuecta pondera firmiter, & tuto deueherent, ne sui leuitate demergerentur; istiusmodi nauigia centum, & quinquaginta breui sic fabricarant, vt ad nauigandum agiliores his essent, quorum formam sic construunt, partem ipsam anteriorem in proræ speciem leuius porrexere, & recuruarunt: è lateribus vero vtrimque remigationem machinati sic sunt, vt agi faciliter nauicula quæque sex palmulis posset. Hanc igitur classem omnem arundineam à regione Hesperij littoris occulte immittunt, homines enim sexcẽti ingressi, palearum ingentem mox copiam in arundinum commissuris intrudunt, & rudi remigio in altum à terra longius prouchũtur. Germanus Iustiniani Dux huiusmodi classem irridens illico omnes demersit. Agathius Scholasticus Smyrnæ de bell. Gott. lib. 5. Hoc igitur genus munimenti huiusmodi inermem classem, quamuis numerosissimam, quis non irrideat? Non igitur mirum, si ridiculum experiantur exitum, qui illo sibi nauigiorum genere classem comparant, quamlibet numerosam. Iam enim ducenta millia cymbarum numerata in Indica vrbe Regia Odia commemorauimus: quæ Italicas forte mille, sumptu, aut munitione non adæquent. Nam barbara gens artis ignara, nauigia miris modis construit, quandoque nullo prorsus ferro addito componit, funibus ligna cõnectens, velut assuendo, quod fieri compertum est in Indiæ prouincia orientali Camara, quod retulit Venetus auctor apud Ramusium tom. 1. Sed & proxime Calicutium idem opus exercetur, vt Odoardus Barbosa tradit. In mari quoque rubro id genus nauigij in vsu esse recolit se vidisse Hieronymus Genuensis apud Ramusium tomo primo. In ipso quoque tractu Africano, non procul ab ipsa S. Laurentij Insula, in ora, quæ Zanguebar nuncupata est, clauis ferreis prætermissis consuuntur nauigiorum tabulæ funibus ex Indicæ nucis cortice confectis. Ioanne Barro teste hist. dec. 1. lib. 8. cap. 4. In Perside præterea prope Ormutium ita componi nauigia memorat Polus lib. 1. cap. 16. Quod & in Europa quoque memorant aginam

in Laponia nauigijs vtuntur, nullis clauis, sed neruis, & viminibus compaginatis, quod & alias diximus. Id tradit (alio nomine damnatus) Iacobus Zieglerus in Laponia. Accedit ijs, quod in ipso oriente trabibus copulatis nauigant, nullo alio addito ingenio, vt in Indiæ prouincia Zidem, Venetus apud Ramusium tomo primo. Sed & in Burnei Insula tabulas quidem compingunt, sed latera adijciunt arundinibus contexta, maloque arundineo vtuntur, & velis ex arborum corticibus, vt memorat Antonius Pigafeta. Et vt nulla orbis pars insania carere videatur, in orbe nouo ex ossibus cæti naues compingunt, vt Petr. Hisp. tradit p.5. cap.17. Non igitur admirabimur, si huiusmodi irridendorum nauigiorum numerosissima copia habeatur?

TH. Qua autem ex materia fuerint illæ naues, quæ ante diluuium in vsu fuerunt, si tamen fuerunt?

PH. Non constat nauigia ante diluuium maximum, & totius orbis in vsu fuisse: vetustissima illa est biremium memoria, quarum auctor fuit Damasthes, vt Plinius tradit lib.7. cap.56. Deinde triremiũ auctor fuit Ammocles Corinthius, vt Thucydides scribit: inde Aristoteles Carthaginẽsis quadriremiũ auctor fuit. Quinque remiũ autem auctor fuit Nesichton Salaminius. Sex ordinum Xenagoras Syracusius. Inde vsque ad decemremem Nesigiton: Alexander autem Magnus vsque ad duodecim ordines. Philostephanus scribit Ptolemæum Sotorem ad quindecim; Demetrium Antigoni ad triginta; Ptolemæum Philadelphum ad quadraginta; Ptolemæum Philopaterem, qui Triphon cognominatus est, ad quinquaginta. Hæc ex Plinio Budæus de Asse lib.5. nonnulla recoluntur à Plutarcho in vita Demetrij Antigoni. Nusquam igitur compertum, num nauibus ante diluuiũ homines vterẽtur: nam vel ipse Plinius eodem capite 56. de origine nauigiorum hæc habet. Naue primus in Græciã ex Ægypto Danaus aduenit, ante ratibus nauigabatur, inuentis in mari rubro à Rege Erythra: reperiuntur: qui Mysos, & Troianos priores excogitasse in Hellesponto putent, cum transirent aduersus Thracas. Hactenus ex Plinio, cuius sententia est, longe post vniuersale diluuium nauigia inuenta: vt ita deprehendamus, quæ alias diximus, humo defossa inuẽta cum omni instrumento nauigia, non ante diluuium vniuersale extitisse; sed alia quapiam inundatione, vt mox dicemus.

EQ. Semper humanum genus extruendis nauigijs, ligno vsum fuisse censeo. Nam apud Heluetios in pago Berna inuenta nauis anno Domini 1462. subterraneis metallorum cuniculis fodiendis sub ima terra ad brachia centum lignea fuit, anchora ferrea, vela ex tela, sed omnia velut absumpta; visebantur adhuc quadraginta ho-

minum

minum ossa, vti iam alias cõmemorabamus ex oculato teste Baptista Fulgoso, viro prudentissimo, qui, vt dicebamus, censuerat à diluuio id factum, vt regurgitatione fluctuum tanta humus nauim obruerit. Ita ille lib. 1. cap. 6. Accedit ei Petr. Hispalensis. Lignea igitur semper fuisse nauigia à plerisque affirmatur: sed ante diluuium nemo probat: neque enim Noe fuisset irrisus arcam faciens. Fateri tamen oportebit, quamquam tot ex materijs nauigia fiant à plebibus, vbique tamen, tam in oriente, quam alibi, & naues, & triremes Regum sumptibus reperiri affabre ex ligno confectas, de quarum numerositate adhuc suppetunt dicenda ista. Tradunt enim Regem Sornai orientalis Indiæ (cuius in vrbe Odia diximus numerari ducenta millia cymbarum) nauigijs vti amplissimis, quantæ nostræ triremes sunt: sed semper quæ ibi videntur, redolent stultam barbariem. Nauigium, quo ille vehitur, Sirenis formam tenet, refertque ante humanam faciem, protenditurque in longitudinem triremi maiorem, definitque in piscis caudæ formam: est auro obtecta cauda omnis, sicut & remi, ac reliquæ partes ornatissimæ sunt. Ferdinandus Mendez anno Domini 1554. Vt ita deprehendas barbarorum insaniam ineptiorem fuisse semper, quam quorumdam Romanorum insanientium ineptia fuerit. Nam Caligula Imperator insaniens naues cedrinis tabulis compegit, puppim fecit eburneam, auro, ac gemmis ornauit, fecitque tanta amplitudine eas, vt spatiosas aulas continerent, haberentque hortos arboribus virentibus consitos, vbi etiam irrigatione florerent, velut in solo herbæ quæque, ac flores. Neapolitanumque littus in ijs nauibus sedens circumnauigauit minore ineptia, sed pari insania cum barbaro, quem diximus, Rege. Sed redeamus ad id, quod superest de numerositate nauium. Marcus enim Polus lib. 2. cap. 54. tradit sese numerata vidisse quindecim nauigiorum millia in flumine Caramorã orientalis Indiæ, omniaque equis onusta, singulaque ferentia equos quindecim, & plures. Ego autem non admirabor tot compertas ibi onerarias naues in Regium vsum, cui suppeteret necessitas deuehendi equos in tantum numerum: nam numerari potuisse videntur supra ducenta equorum millia: nã supra hunc numerum dispositos ibi cursores equos iam diximus. Sed omnis illa classis imbecilla fuisset, nullis belli munimentis instructa. At non negarim iam à Xerxis tempore instructissimas fuisse in Asia classes: nam nauium rostratarum 1201. & onerariarum tria millia, exercitumque mille millium Xerxem eduxisse memorat Orosius lib. 2. cap. 9. Sunt qui ad Orosiũ scholion addant, fuisse Xerxi rostratas naues mille septingentas. At Lepidus sub Octauio Augusto ex Africa soluit classem instructam nauium mille, ac præterea octoginta triremium du-

cens in Sextum Pompeium. At quod de Gottis non erat existimandum, quando Illyricum, & Epirum omnem populauerunt, duo nauium millia diuersi generis eduxisse eos in Adriaticum, sed magno infortunio constat; quandoquidem demersa omnis huiusmodi classis est Romana virtute, vt Claudius Imperator scriptum reliquit, quod recolit Naucl. gener. x. anno Domini 276. quæ didicerat à Trebellio Pollione. Eadem Anton. tit.7. cap.8. §.12. Sed & Basilisci classis imperante Leone ad mille centum nauium numerata est contra Gensericum. Niceph. lib. 13. cap.27. Africani quoque magna industria classes instruxisse memorantur: nam præter id, quod in bello Punico Polibius trecentas quinquaginta triremes instructissimas aduersus Attilium eos eduxisse commemorat, quingentas etiam naues postea inferioribus sæculis igne succensas memorat Orosius lib.4. cap.19. Honorio quoque imperante, Alarico autem Romam vastante, Eraclianus Consul in Africa 3070. nauiũ classe comparata aduersus hostem sese accinxit. Segeb. Hunc Orosius lib.7. cap.42. Attalum nuncupat, triaque illi millia, ac ducenta fuisse nauium tradit. At Freculsus tria millia, ac septingenta, scribit tomo 2. lib. 5. cap.7. Genebrardus. Sed & inferioribus sæculis Calixto II. Pontifice, Saracenorum classis instructissima visa est, septingentarum nauium, vt Naucl. recolit gener. 38. anno Domini 1119. Sed & in Europa Dani memorantur classem instruxisse mille, ac septingentarum nauium apud Scleuiscum opera filiorum Regneri Dani, vt Saxo Grammaticus scribit li.9. Isque numerus millium nauium iam videtur à nobis sæpe probatus. Quin accedit, quod Mahuhias in mare Rhodiense eduxit mille septingentas scaphas, Rhodumque cepit, vendito Colosso, vt alias diximus, Iudæo cuidam Emeſno oneranti nongentos camelos, vt Theophanes Isauricus scribit apud Anastasium bibliothecarium anno Domini 644. Et vt tandem his numerosissimis classibus finem imponamus, Roscius Normannorum Rex sexcentas naues per Albim fluuium in Germaniam aduersus Ludouicum primum eduxit, vt meminit Krantius in Noruagia lib.1. cap. 38. anno Domini 845. Venetos ego crediderim præferendos omnibus in instruenda numerosa ingẽtium triremium, ac amplissimarum nauium classe: nusquam enim toto orbe instrumenta ad id tanto numero parata perpetuo sunt, quandoquidem locus ille, quem Arsenalem nuncupant, patet ad duo passuum millia, in quo bellica omnia instrumenta seruantur, triremes, nauesque incredibili numero seruantur, indiesque construuntur. Leander.

PH. Ista sunt humana studia, quibus nisi accesserit diuina voluntas, irritus labor est, ne dicam perniciosus: ignis sæpe incendit,

tametsi

tametsi aquis vehatur, sæpe demerguntur in ipsa arridente fortuna, quod accidit M. Attilio, quando deuictis Carthaginensibus, trecentas, ac quinquaginta triremes abduxerat, atque ita septingentarū numerum expleuerat, ac cum posset tuto Romam reuerti, vt fastu animum oblectaret, Siciliam ostentationis causa circūiens, incidit in grauissimam procellam, vnde omnis illa, tum sua, tum ex victoria classis parta, mari demersa est, & qui hostē sua virtute, fortunaque vicerat, sua se libertate, ac felicitate fœdauit, vt à Polibio scriptum est: & quod valde admirandnm est, aliquando naues etiam vndis confertim decedentibus in arida, in medio mari immobiles stetisse memorantur, vt Nicephorus habet libro 14. capite 46.

TH. Ideo sæpe etiam à pisciculo amplissima nauigia retenta fuisse, ne progrediantur, magis quam retinet anchora, alias commemorauimus, vicisse remos, ac gubernacula, simul & ventos, aut fluctus, quamuis commotissimos, & vela implentes. Actiaco enim bello Remora pisciculus tenuit prætoriā nauim Antonij properātis circumire, & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoque Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit quoque Caij Principis ab Astura Antium remigantis nauim, vt Plinius recolit lib. 32. cap. 1. De eo etiam pisce Aristoteles tradit histor. anim. lib. 2. cap. 14. Hæc quidem naturæ sunt miracula. Attamen nihil adeo Remoræ nomen meretur, aut nihil adeo vt Echinis in rebus omnibus, ne feliciter progrediantur, obest, quam peccatum. Nam nauigantibus in Asia non paucis aderat & illa Maria parricidij filiorum rea, de qua alias pluribus egimus; progredi numquā potuit nauis, donec tanto pondere exoneraretur. In mare igitur cum ipsa id ex sua culpa fieri animaduertens sese demersisset, exonerata adeo nauis est, vt quod reliquum erat viæ, celeri cursu peregerit, ita tradit Sophron. in prato spir. c. 76. Peccatum igitur vere Remora est, quod & ex Ionæ historia perspicuum fit: quandoquidē cum obniteretur ille diuinis iussis, nauigium & ventis, & procellis, fluctibusque resistentibus naufragabatur, magno omnium connauigantium periculo. At vbi demersus est Ionas, velut exonerata eius culpa naui, reliquum nauigationis, qui aderant, peregere secundis velis. Sed si culpa absit, studiumque omne ad diuina conuertatur auxilia (quod iam diximus) rimosæ, ac confractæ naues, nihil obsunt, Deus velorum, remigumque vicem reddit: quin si absit nauigium, aut siccis ambulare vestigijs, aut exsiccari aquas iubet, aut tandem adesse etiam miraculo rates facit, velut in promptu extructas. Nam cum tres Monachi, Sirius, Esaias, & Paulus proficiscentes ad Anuph Eremitam, flumen amplissimum intranabile itineran

di viam obstruxit. Hi prostrati in orationem à Deo exorarunt, vt mox (cum antea ibi nulla esset) nauicula apparuerit, qua traijcerent. Vita sanctorum Patrum p. 1. de sancto Sirio, Esaia, & Paulo. Quamobrem vt humanum exerceret studium, vtque industria laborem leniret, in operoso homine Deus miraculo è cælo misso, docuit Septemtrionem, seu Axem, atque ex eo nauigationis normam pendere. Id enim Milesio Thaleti primum ostendit, vt se docente, id humanum genus perdisceret lib. 1. in vita M. Aurelij cap. 35. Mondognetus. Deinde cum forte conspici aliquibus impedimentis Septemtrio non posset, docuit etiam in tenebris, ac sub tecto, imaque nauigij sentina Septemtriones, & Axem deprehendi magnetis auxilio. Id autem vt humano generi innotesceret, Amalfitanú, vt alias diximus, hominem primum id nosse voluit Honorio quarto Pontifice, vt Iouius histor. libris scriptum reliquit, & recolit in ipso Honorio Genebrardus, quod nos quoque ibi recésuimus. At cum aliquando inciderimus in Chronicon Deitmari Merespurgensis, qui sexcentos ab hinc ante annos vixit, libro sexto sub finem inuenimus Gibertum, qui postea Siluester secundus Papa fuit, horologium, de quo postea agemus, inuenisse, ductu stellarum, quæ nautis vias solent dirigere, idest, Septemtrione; vnde conijcimus ipso illo tempore etiam magnetis vsum nautis cognitum dirigendæ nauigationi.

EQ. Ita fit, quod iam diximus, vt ob culpam humani generis tot studia, tot artificia adinuenire opus fuerit, & artificijs artificia contraria, dum aliud alia deludunt: nam has nauium siluas non solum aduersariæ nauium classes profligasse leguntur, sed adinuenta alia quoque fuere artificia, quibus demergerentur, aut cremarentur. Quamobrem admirari quoque hac occasione libet ingenium hominis, quomodo in obsidione Syracusana Archimedes machinis naues hostiles attrahebat, & in altum eductas demittebat, vt impetu in aquas relapsæ mergerentur. Denique vt absque materiali, corporeoque igne naues adurerentur, nempe solummodo speculis nauibus obiectis, solari auxilio idem Archimedes auctor fuit in eadem obsidione à Marcello instructa: speculo enim quodam versus solem suspenso radios excepit, aereque ob densitatem, & leuitaté speculi ex ijs radijs incenso effecit, vt ingens flamma recta in naues illata omnes eas cremaret, vt Dion refert, atque Zonaras tomo secundo in Syracusana obsidione, & tom. 3. in Anastasio Dicoro, & iá nos quoque alias commemorauimus.

PH. Hac industria (nam inuentis addere perfacile est) Proclus alter mathematicus mirifico ingenio præditus sua architectura classem aliam demersit, vti alias sæpe commemorauimus pau-

ciori-

cioribus. Vitaliano etenim Thrace agrum Bizantinum excursionibus infestante, classeque vrbem obsidente, nauali pugna Anastasius secundus Imperator hosti esse resistendum constituit: & machina quadam à Proclo viro excellentissimo facta (is enim tum & in philosophia, & in mechanicis florebat, neque Archimedis dumtaxat celeberrimi artificis cognorat omnia, sed & ipse noua quædam adinuenerat) classis hostium debellata est. Nam specula ex ære fabricasse vstoria fertur Proclus, eaque de muro è regione hostilium nauium suspendisse, in quæ cum solares radij impegissent, ignem inde fulminis instar erumpentem classiarios, ipsasque naues hostium combussisse. Hæc Zonaras in Anastasio Dicoro. Propterea putarim Ethnicos quandoque naues suas ad superstitionem construxisse. Nã præter eam lapideam triremem, nempe Insulam Tyberinam, quæ ad triremis formam, qua Æsculapius Romam aduectus fuit, est extructa; & præter illam nauim, quam obeliscum Romam ex Aegypto deuexisse diximus, quam superstitiose in portu demersam, & Puteolano puluere iussu Cæsaris oppletam, ne cui alij vmquam deseruire posset, iam antea diximus; comperti sunt prisci illi Cæsares alias in lacis naues summo artificio extruxisse, demersisseque eo consilio, vt sepulcri locum tenerent, id quomodo acciderit, referam Æneæ Siluij, qui postea Pius secundus Romanus Pontifex fuit, verbis. In lacu (inquit) Numico, qui sedet non procul ab Albano, reperta est in fundo submersa nauis vlnis fere sub aqua duodecim: accersitisque è Genua nautis, qui sub aqua commode aliquamdiu degere solent, educi cœpit, quamquam temporis diuturnitate perfracta: corpus ex ligno larice compactum tres digitos crassitudinis habuit: pars exterior bitumine oblinita fuit, tum sericeus pannus, siue crocei, siue rubri coloris adiectus: hunc plumbi laminæ operuerunt clauis æneis, quorum capita deaurata essent; ita cohærentibus affixæ, vt nulla posset aqua subingredi: pars interior, ne posset igne succēdi, post bitumen incrustationem habuit ex mixtura ferri, & argillæ, qualem nostra ingenia non intelligunt, & ea tãtæ spissitudinis fuit, quantæ & materies interius clausa: ita vt perspicuum esset, ab igne tutum nauigium. Et carina quidem, corpusque nauis in sua digestũ membra ita compactum apparuit: cuius longitudo haud minor viginti cubitis fuit, latitudo, quæ longitudini conueniret: supra nauim ædificatam fuisse domum existimant, qualibus in Rheno Principes Electores vtuntur: qui nantes ad ima lacus descenderunt, aiunt in fundo nauis arcam ferream, seu cupream se vidisse, quatuor annulis colligatam, & hydriam fictilem, cuius coopertoriũ æris deaurati fuerit. Hoc opus Tyberij Cæsaris arbitrantur, eo quod in lacu fistulas plumbeas quamplures inuenerint, in queis scriptum esset

litte-

litteris maiuſculis: Tyberius Cæſar. Hæc Pius libro comment. 11. vt ita mille quadringentis prope annis integra perſtitiſſe in aquis nauis illa videatur: perfracta autem tum eſt, cum admotis machinis extrahenda fuit: ſufficiat autem hactenus de tanta ſuperſtitione egiſſe.

PH. Speculorum inuentio, vt de eis agamus ob incidentem mẽtionem, ſane non parui artificij eſt: nam inde mira fiunt, quæ non aliunde, aut vix fieri poſſunt, igitur de eis rurſum diſſerere poſſumus paulo diuerſum, quam alias diſſeruimus: primum reminiſci oportet, ſi corpus diaphonum aliquod fuerit, vt viſus tranſiliat, cuiuſmodi eſt vitrum, ſi poſterior vitri pars, atro aliquo colore tingatur craſſitie aliqua, vel etiam fuſo plumbo, ſtanno, argentoue, vel etiam auro liniatur, deſinit eſſe diaphonum, reflectetque radios ad inſpicientis oculum propter ſuperuenientem illam opacitatem. Eadem ratione, qua fundum aquæ radios inſpicientium reflectit. Vnde tam in ſpeculis, quam in quieſcenti aqua imagines obiectæ omnes repræſentantur. Sed illud eſt admirabile, ſpecula pro ſuæ formæ diuerſitate diuerſas reddere rerum obiectarum formas. Plana enim, ac quæ ſunt læui ſuperficie, reddunt res obiectas rectas, & vti veræ ſunt, conuerſa tamen, vt quæ ſiniſtra ſunt, dextera videantur: & è contra: adeo vt luſcus dextro oculo in ſpeculo videbitur luſcus ſiniſtro. Deinde ſpecula quædam ſunt conuexa, quædam concaua, quædam oblonga. Conuexa reddunt rem longe minorem, quam ſit, etiamſi ipſum ſpeculum ſit ampliſſimum: concaua vero longe maximam, & quod eſt admirabilius, ſuperiorem obiectæ rei partem reddit inferiorem, & quæ inferior eſt, reddit ſuperiorem; vnde fit, vt homo coram concauo ſpeculo, pedes ad cælum habeat, ad terrá caput: oblonga vero plana oblongam reddunt formam; ſed ſi oblonga conuexa ſint, minimam, oblongamque rem reddunt. Si concaua oblonga, ampliſſimam, longiſſimamque repræſentant. Si plurima concauitas ſit quadrata, quater eamdem rem reddit. Si hexagona, ſexies: eſtque illud memorabile, ſi in vaſe oleo pleno ſpeculum immergatur, manifeſtiſſimam reddit lunæ, ac ſolis eclypſim, longeque magis perſpicuam, quam ſi cælum proſpectes. Ex Senecæ ſententia, vt diximus in Meteoricis. Rurſum & illud eſt adnotabile, demerſum ſpeculum ſub dio reddit ſemper diurnis horis ſtellam quamdam, quum ſtella nulla tunc appareat: ſed is eſt ſol ipſe aquæ (vti ſpeculum eſt demerſum) ſuperficiem radijs percutiens.

Rurſum aliud admiror, cum ſpecula omnia læuia, ac plana pro ſui amplitudine repræſentent lata, quæ lata ſunt, & parua, quæ parua ſunt. Nihilominus ſpeculum, quamuis re obiecta latius pateat, numquam obiectam rem maiorem repræſentabit, quam vere ſit.

fit. Facies enim hominis, quæ palmæ mensuram continet, obiecta speculo sesquipedali palmaris tantum repræsentabitur. Mirum hoc esse, & occultum meminit S. Augustinus ad Nebridium epist. 151. Attamen angusta specula angustas reddunt formas: aliqua tamen ratio vtriusque adinueniri potest, vt latius non diffundantur formæ in lato speculo, quia latitudo eius, vbi mensuram rei repræsentatæ attinget, non dilatatur ad idem, sed ad alia, quæ ambiunt rem repræsentatam, id exemplo fiet apertius. Post ambitum vultus humani sunt alia quædam, velut montes, maria, muri. Vt ergo obiecta hæc reliqua repræsententur, cum obiecto loco permaneant, necesse est, vt ipsa facies suam mensuram contineat: linea enim reliquarum rerum directa seruatur, vt se reddant in speculo. At in diminutione formæ ex angustis speculis apertissima res est, vt non egeat declaratione. Nam oportet res omnes, quæ speculo angusto obiectæ sunt, per lineas rectas repræsentari. Vt ergo omnibus sit locus repræsentationis, omnia oportet pro portione minui; quamquã animaduerti ego dedita opera, non esse verum, vt plana specula, & parua reddant rerum imagines paruas: reddunt tantum rerum obiectarum portionem æqualem speculi amplitudini. At in conuexis speculis hoc verum est, vt minores reddant obiectarum rerum imagines. Rursum aliud accedit de speculis memoria dignum. Si corã vnico speculo prælato adsit homo, deinde percussione speculum dehiscat, rimaque fiat à summo in dimidium, vnica tantum forma repræsentabitur, etiam rima illa existente. Quod si per diuersas portiunculas seorsum diuidatur, totidem reddet formas, quot sunt frusta; quoniam tot effecta sunt specula. Atque ideo vnum prælatum speculum in plures diuisum, postquam alium partes ipsæ seorsum suum occupant locum, non potest vlterius integram reddere formam, sed plurimas angustiores singulæ illæ partes repræsentabũt. Hæc vsus ipse docuit. Scripsit tamen elegantissime de his, quæ diximus, etiam Gregorius Reischus in Margarita philosophica lib. 10. tract. 2. cap. 13. quo loco etiam adijcit, cum omnia humida speculi rationem habeant, vt aqua, vinum, oleum, sanguis; mira ex eis fit colorum diuersitas rei repræsentatæ. Aqua præ omnibus reddit claram hominis effigiem, oleum reddit decorum, venustum, & amabilem: sanguis vero, quamuis purissimus, reddit nigrum, & pallidum. Reddunt præterea specula aliorum speculorum obiectorum repræsentatas effigies, adeo vt absentia, quæ pone hominem sunt, videri possint. Nam honesta mulier, ne à medicis pudenda sua conspicerentur morbi curandi causa, toto obuelato corpore, medicis quoque auersis, prægrandi speculo in terra posito, effecit, vt non conspecta conspicerentur; optimo consilio à se factum Cardanus insi-

gnis

gnis Mediolanensis medicus tradit. Deinde mira alia plura fieri hac speculorum obiectione possunt, vt quæ post humeros homini fiant, aduertat, & quæ in cubiculo, de via conspiciat, aut quæ in via fiunt, de cubiculo prospectet, cum è fenestra non possit, aut muro interposito, cum nullus possit esse prospectus, speculorum tamen instrumenta conspiciendi vim præbebunt, vt Trithemius animaduertit. Sed de speculis hactenus, nũc ad alia ingenio, arteq; cõfecta.

TH. Quoniam architectorum principis Archimedis iam paulo antea meminimus, non videtur prætermittendum, naturam in eo omnes vires collocasse, vt eam præ cæteris ipse omnibus hominibus imitaretur: nam onustam nauem solus remolitus est, traxitq. quo voluit, cum ingens vis mortalium ne mouere quidem suo quiuisset loco: quin ingenio confisus testari ausus est, si alter terræ globus esset, vtrumque, alterumque alteri se fuisse applicaturum. Sabell. lib. 10. sed & de cælo similia testabatur. Nam sphæram eum construxisse, & cursus siderum, ac coniunctionem affabre composuisse constat: nam lunæ, solis, siderumque errãtium motus in sphæram illigauit, vt tarditate, & celeritate dissimillimos motus vna regeret conuersio. Fuit autem sphæra vitrea, in qua miræ huius artis motus dissimiles circulorum visebantur, vt Manutius adnotat, & memorat Cicero Tuscul. lib. 1. Claudianusque poeta insignis carmine eius laudes cecinit hisce verbis.

Iura poli, Regnumque Deorum,
Ecce Syracusis transtulit arte senex.
Percurrit proprium mentitus signifer annum,
Et simulata nouo Cynthia mense redit.

EQ. Si libet alia ingenio, artificioque plena recensere opera, non deerit argumentum, repetemusque hoc etiam loco opportune Amulij inuenta, quandoquidem ideo se pro Deo venditare ausus est, quod cum machinis quibusdam tonitrua tonitruis, fulgura fulguribus referret, ac fulmina iacularetur. Sed quoniam Deus superbis semper obsistit, inundatione paludis, ad quam inhabitabat, perijt vna cum Regia demersus. Hæc à Zonara tomo 2. in prin. Atque ita factum est, vt qui se Deum esse ob ingenium venditaret, quo ignis miranda quædam construeret, aqua absorberetur, vti disseruimus in Meteoricis.

PH. Ex huius Amulij tonitruis, ac fulguribus arte cõstructis putarunt nonnulli bombardarum vsum manasse. Inuentum enim huiusmodi humanas vires quodammodo superasse videtur: verùm Amulij opus esse ego negarim, quandoquidem non fuisset postea Romanis incognita machina, qua facilius orbem totum, breuiorique interuallo subegissent. Nusquam autem eius rei mentio facta est.

Propte-

Propterea plurimum mihi arridet Polydori Virgilij sententia de inuent. rerum lib. 2. cap. 11. qui originem huius machinæ primum compertam fuisse tradit anno Domini 1330. à Germano quodam, qui cum versaretur circa mortariolum sulfure plenum, incauto excidit ignis: quamobrem sulfureus puluis totus in flammam erupit, quod cum ille animaduertisset, inuentioni inuentionem addens, ex concauo vim maiorem colligens etiam machinam fieri posse est assecutus. Propterea Venetos conficiendæ machinæ artem, vsumq. docuit ipso anno Domini 1330. cum apud fossam Clodiam cum Genuensibus bello dimicarent, qua noua bellandi industria Veneti hostes perfacile superarunt. Ac quoniam tot clades hominum postea contigerant, putat idem Virgilius inuentorem non alia fuisse dignum morte, quam Perilli ænei bouis inuentoris. Ita ille lib. 3. c. 18.

EQ. Sat, superque inuentor ille sui facinoris pœnas luit, quod nusquam eius comperiatur nominis memoria; perpetua igitur obliuionis caligine plectendus iudicatus. Blondus tamen, ac Volaterranus memorant, Venetos quidē ea machina aduersus Genuenses dimicasse nauali pugna anno Domini 1380. consentiunt Genuensium Annales, quos Augustinus Iustinianus scripsit lib. 4. anno Domini 1379. Sed Petrus Hispalensis var. lect. silua p. 1. cap. 9. longe ante illud sæculum putat hoc tormentum in vsu fuisse apud Hispanos: nam ante hoc nostrum sæculum annis quadringentis bello, quod inter Alfonsum, & Tunetanos gerebatur, e nauibus Tunetanis persæpe ferreos globos ignitos iaculatos tonitruis, ac fulminibus concomitantibus testatur: quibus autem id machinis fieret, incognitum fuisse historiæ auctori, cui nomen fuit, Petrus Episcopus Lugdunensis scriptor chronicorum de rebus Alfonsi Castulonensis Regis. Rursum etiam Mauritanos anno Domini 1343. cum Alfonsus alius Rex Algazaram obsideret, tradit idem auctor globos ferreos ex oppido iaculatos fuisse tonitruis quibusdam accedentibus. Præterea Petrus idem Hispalensis in vitis Cæsarum in Vincislao memorat, quod iam diximus circiter anno Domini 1382. Venetis aduersus Genuenses nauali prælio dimicantibus, primum in Italia hanc machinam non solum conspectam, sed etiam incredibilem incautis Genuensibus cladem attulisse; & certe Platina in Vrbano sexto, & Ioannes Cocleus in cosmographia consentiunt, anno Domini 1380. licet Paulus Langus in chron. Citizensi referat ad annum 1360. Nauclerus tamen videtur originem rei referre ad Ottonis 4. tempora, & Innocentij 3. anno Domini 1212. licet exactissimā eius instrumenti formam referat ad inferiora tempora. Nam Otto Imperator, collecto milite, duas Hermanni Turingi fortissimas munitiones funditus destruxerat. Quo tempore primum cœpisse memo

ratur vſus inſtrumenti bellici prius incogniti. Hæc ex Nauclero, qui quamquam exactam bombardæ formam ad poſteriora poſtea tempora referat, indicat tamen iam aliquod eius perſimile inſtrumentum Ottonis tempore extitiſſe, & certe non potuit 1380. primum inueniri: quandoquidem Venetis tum primum quidem cognitus vſus. Attamen Chriſtophorus Danorum Rex, inito cum hoſte ſibi proximo prælio, bombardæ ictu occiſus memoratur anno Domini 1280. vt Krãtius tradit Vandal. lib. 8. cap. 23. His adſtipulatur, quod apud Sinas bombarda longe antea cognita fuit, quam in Europa. Reb. Sinar. lib. 3. cap. 15.

PH. Eo peruenit in genus humanum iſta ſæuiendi ars, vt vnica machina triplex corpus habeat, triplicique impetu deſeruiat, ſæpe iaculando ſemel, bis, tertio, non ſucceſſiuis inſtructionibus, ſed cum triplex ſit concauitas, ac ſpiracula tria, triplex quoque ſit iaculatio; quin etiam ſeptem vidimus compactas ſimul concauitates, ac ſpiracula. Nam Romæ in Adriani mole patent hæ machinæ. Olaus autem lib. 9, cap. 4. 5. 6. hæc genera proſequitur: qui etiam illud addit, cum plerumque tormenta hæc ſphæricum globum emittere cõſueuerint, comperta fuiſſe in Aquilonari regione quædam, quorum tota concauitas, ac ſpiraculum, triangulari ſit forma, vt ferreus globus, ferreaque maſſa triangularis emittatur. Mirandum quam perite id agant, qui illis machinis præfecti ſunt, quando vel à tribus millibus paſſuum rectam ducant lineam, vt in caput hominis globum mittant. Quin, quod induſtrium magis videtur, ſi hoſtiles machinas videant, è proprijs machinis iaculantur globos in concauũ, ſpiraculumque hoſtilis machinæ. Nam eo modo hoſtis poſtea ſuæ machinæ vſum amittit.

EQ. Admirandus præterea fuit vſus, quo minoribus machinis quiſque miles manu vtitur, quas ſclopetos vocant. Nam abſque igne vſus in promptu eſt, vt ſcilicet è ſilice, ac chalybe, rotarũ vi ſpõte ignis erumpat, quo puluis tormentarius etiam ſponte incenditur, & iaculatio perficitur. Propterea ſæpe tres, quatuor, ac plures perexiguæ huiuſmodi ſclopetorum machinæ ſimul adeo compactæ, inuentæ ſunt, vt vna à ſilice rotarũ ferrearum vi chalybe percuſſa ſimul omnes globuli emittantur ſuperne, inferneque, ac per quatuor latera omnia; adeo vt Florentiæ vulnerati plures ſint, qui machinam ſpectandi gratia conuenerant, erumpente igne è ſilice, ſciſſa fune, qua malleolus, ac rota retinebatur: eius rei auctor fuerat nobilis ciuis Mutinenſis Lanfrancus Fontanus. Quod vt apertius fiat, quibus potero explicabo. Erat pila ænea, quanta eſt nux, intus vacua; à ſex lateribus perforatis prominebant velut internodia arundinum ad longitudinem, quanta eſt digiti vnguis: intra

tra quæ locus apparebat puluerem tormentarium, & globum plũbeum, aut ferreum, quantus est cicer. Aderat præterea foramen perexiguum, quod chalybe à violẽtissimo quodam funiculo retento obtegebatur. Pila ipsa igitur oppleta puluere tormentario, cum scindebatur funiculus, per chalybis ictũ igne è silice ibi mira arte locata, magnum emittens fragorem, à quolibet internodio globulum tanta vi emittebat, vt obuia quæque penetraret, hominem interficeret, sicut reliqua tormenta, aut quæ sclopetos vulgus vocat; superne, inferne, atque à quatuor partibus, Septentrione, meridie, oriente, occidenteque recta linea globuli eijciebantur multos ictus vna inflammatione, & crepitu facientes. Vt igitur Mutinensis aduersarium hac arte necaret, excogitauit, vt inclusa machina vasculo, aut capsula, illo ipso fune, quo chalybs per vim retinebatur, exterius obuolueretur, atque muneris specie amici cuiusdam conficto nomine mandat rustico ignaro, vt munus deferat Florentiam, quo loco eius aduersarius degebat. Rusticus vix ingressus vrbis Florentiæ portam, à lictoribus, qui omnia mercium genera solertissime perscrutantur, detinetur, machinaque illi eripitur licet ignaro, ijque existimantes pretiosum ibi latere aliquid confestim funiculum abscindunt. Erupit mox ignis, ac fragor, eijciuntur globuli, vulnerantur aliquot spectatores; inferior globulus in ligno signum ignitum impressit, in parietibus signa quoque impressa sunt, sicut & in solario; absumpto igitur puluere, eiectisq. globis re peruulgata, irritum fuit ingenium Mutinensis in aduersarium. Hæc contigere nostro sæculo. At eius machinæ numquam vlterius exemplum aliud est visum. Sed de hac re plus satis.

TH. Prosequamur igitur alia quædam, quæ ab ingenij perspicacia profecta sunt opera; sane mihi videtur commemoratione dignior columba illa, quam Architas Tarentinus volantem sua fecit industria. Id ijs verbis enarrat Aulus Gellius noct. Att. lib. x. c. 12. Quod Architas (inquit) Pythagoricus fecisse traditur, & admirabile, & non vanum videri videtur: nam & plerique nobilium Græcorum, & Phauorinus Philosophus memoriarum veterum exequentissimus, affirmatissime scripserunt, simulacrum columbæ è ligno ab Archita ratione quadam, & disciplina mechanica factum volasse, ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa, atque occulta concitum: libet hercle super re tam abhorrenti à fide ipsius Phauorini verba ponere. Architas (inquit) Tarentinus philosophus pariter, & mechanicus vir columbam ligneam fecit volantem, quæ si vmquam subsedisset, præterea non exurgebat. Hac ille.

Similique industria ferunt Albertum magnum statuam hominis

forma construxisse, quæ cum libramentis quibusdam, rotis, atque alijs machinis intra latentibus peritissime compositis, linguam quadam ratione, & disciplina mouentibus, articulata verba pronuntiaret. Hanc statuam cum S. Thomas Aquinas studiose ab Alberto missus in cubiculum, vbi illa latebat, audijsset verba adeo articulate pronuntiare, perterrefactus fuste machinam contriuit, ac postea interrogatus, cum respondisset se statuam confregisse, respondit Albertus: Opus triginta annorum destruxisti.

EQ. Huic rei accedunt nostro sæculo adinuenta Horologia libramentis peritissime composita, vt non solum horæ obelisco notētur, verum etiam æris sonitu horarum numerus in tenebris nocturnis reddatur numerabilis; quod veteribus etiam Romanis fuit incognitum: nam & libramentis quibusdam, ac rotis nō eodem modo, sed contrario rotantibus, ita horarum spatia seruantur, vt malleoli percussu æs, quota sit hora, auribus insonet simul, & indice quoque visui ostentet. Quæ res adeo in immensum artificium ingenio creuit, vt centum ferri partes sint eæ, & aliquando plures, quibus huiusmodi machina constet. Auxere etiam miracula artificum ingenia, vt cum tot sint rotæ currentes, & recurrentes, compertus sit artifex, qui & campanulam, & indicem, & cætera libramenta omnia in Caroli V. Imperatoris annulo digiti collocarit. In vrbibus insignioribus, tum Italiæ, vt Venetijs, & Bononiæ, tum Flandriæ plerisque oppidis hæ horologiorum machinæ adeo insigniter componuntur, vt cum instet hora, statuæ æneæ libramentis ferreis, aut æneis commotæ excurrant, equitum, aut peditum more, manibus malleos ferentes campanam magnis ictibus percutiant, quæ horarum numerum probe referant, ac mox visuntur statuæ redire in sua latibula, nimirum munere suo perfunctæ. Accessere præterea etiam in eisdem machinis lunæ, ac solis coniunctiones, atque oppositiones, vt quota luna sit, quauis diei hora perpetuo conspici possit, quod Bononiæ præcipue in aperto est. Accessit, vt etiā horæ in partes quatuor æquales diuidantur, quæ partes eiusdē æris sonitu indicētur, quod præcipue in Palatinis ædibus Romæ patet: & quod vires humanas videtur excedere, si statueris tertia, aut quarta vigilia excitari, tāta arte cōponuntur horologia, vt qua volueris hora, neq; antea, neq; post te æris insolito sonitu excitabit, perinde ac si seruus te excitet totus huic rei pro te intētus. Accessit & aliud, vt qua velis hora, ictu mallei è silice ignis excutiatur, spongia, escaue sponte aduratur, lychnus illi proximus accendatur, atque ita lumen splendescat absque humano opere. Supererat illud vnū faciendum, vt pro te quoque studium perficeret ipsum horologium, vt omne genus ignauiæ excusaret.

PH. Sed

PH. Sed quoad publica horologia ſpectat, Pragẽſe in Vngaria videtur nulli eſſe ſecundũ, ſi artificiũ perpẽdas, & ingeniũ: nam in turri Prætoriana horologiũ continet totius anni reuolutionẽ cũ recto curſu ſolis, & lunæ, numeroq. certo menſiũ, atq; dierum, & aſsignatione Calendarij, ſeu feſtorũ integri anni, habens item ortum, & occaſum, meridiẽq. altitudinẽ ſolis, & lunæ ſolſtitia, æquationes, quantitates dierũ, ac noctiũ, incenſiones, oppoſitiones, & quadras lunæ cum cæleſti curſu congruẽtes iuxta motum non ſolum naturalẽ, ſed violentũ quoq; ſimiliter ortum, & occaſum 12. Signorũ Zodiaci; numerũ item horarũ tripliciũ, videlicet integri, & dimidij horologij, atq; horarũ inæqualium, ſeu planetariarũ, omni tempore concordãtium, quas horas oſtendit vna, eademque manus, ſeu index, qui mobilis exiſtẽs cum ipſo ſole de vno ſigno Zodiaci in aliud per vnũ gradum ſingulis totius anni diebus tranſit. Infra ſphæram horologij forinſecus eſt alia grandis ſphæra, cui inſcriptum eſt Diarium, ſeu Calendarium, vbi Angelus à latere collocatus quotidie præſentem diem virgula longa demonſtrat. Hæc recolit Georg. Bruin in Praga. Hoc igitur, quod tãto ingenio confectum eſt, horologium habet alia longe elegantiora, aut ſumptuoſiora, quam reliqua à nobis commemorata, & iure admirandum præ cæteris videtur.

TH. Olim tantũmodo clepſydræ in vſu fuere, etiã apud Romanos priſcos, de quibus à Polidoro actum eſt libro 2. cap. 5. Primum aquæ guttulis horæ metiebantur, cum è vaſe leniter deciderent, auctore Scipione Naſica Romæ, ſed antea Alexandriæ iam Cteſipus inuenerat teſte Cicerone lib. 2. de nat. Deorum. Hoc igitur horologium clepſydra nũcupabatur: at qui ex arenis minutiſsimis horologium inuenerit, adhuc incompertum eſt, ipſo Polidoro Virgilio teſte lib. 2. cap. 5. Sicut nec commemoratur auctor horologij, quod vbique & publicis, & priuatis ædibus cernitur è metallis, rotis dentatis, atque ponderibus partim ipſo vmbilico obeliſco horas indicante, partim teſtantibus tintinnabulis: quibus etiã accedit, quod iam diximus, planetarum omnium, ac ſolis, ac lunæ curſus incredibili artificio repræſentatus, vt cælum ipſum prope conſpici videatur, de quo Polidorus eodem cap. 5. Horologiorum autem, quæ ab axe Aquilonari Magnetis vi ferreum indicem promouente ducuntur, inuentorem primum fuiſſe teſtantur Gilbertum Rhemenſem, qui poſtea dictus eſt Silueſter ſecundus Papa, vt tradit Ditmarus Merſpur. anno Domini *997*. quibus accedit Maſſonus, Erfordienſis, & Genebrardus.

EQ. Memorant hiſtorici inſignem clepſydram fuiſſe olim dono miſſam ab Aaron Perſarum Rege ad Carolum Imperatorem

anno Dom. 807. Sic enim Naucl. gener. 28. Per legatos (inquit) Rex Aaron ad Carolum munera misit, inter quæ horologium ex aurichalco arte mirifice cōpositum, in quo duodecim horarum cursus ad clepsydram vertebatur, cum totidē æreis pilulis, quæ ad completionem horarum decidebant, & casu suo subiectum sibi cymbalum tinnire faciebant, additis eiusdem numeri equitibus, qui per duodecim fenestras completis horis exibant, & impulsu egressionis suæ totidem fenestras, quæ prius erant apertæ, claudebant: alia quoque multa erant in ipso horologio, quæ conscribere lōgum est. Hæc quoque Guaguin lib. 4. Vinc. hist. lib. 24. cap. 10. præter alios plures, qui idem memorant, vt præcipue Regin. eius temporis scriptor, & Kr. Sax. l. 1. c. 19. Sed de horologijs hactenus, nunc ad alia.

TH. Admirandum quoque opus fuisse illud videri debet, quod Alexandriæ extrui mandauit Ptolemæus, vt scilicet vitreum sepulcrum Alexandro Magno fabricaretur: fuit enim artificis insignis industria. Strabo lib. 17. Ad alia tamen est properandum.

PH. Est etiam nunc commemorandum, quod alias occasione alia diximus, quod referūt de Pyrrhi annulo: nam regia fama est, gēmam Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit, Achatē scilicet admirandam fuisse, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectabatur, non arte, sed natura ipsa magistra, ita discurrentibus maculis, vt Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hæc Plin. l. 37. c. 1. Mihi tamen est persuasum prorsus arte caruisse tot imagines: nam Achatem scio referre formas animantium, hominū quoque, ac rerum reliquarum omnium: sed non exacte ea redduntur: propterea maximam artificis partem accessisse existimandum est, qui alibi minuens, alibi augens quæ spectanda essent, eximie elaborarit. Scio autem Venetijs in Diui Marci Ecclesia Achatem lapidem esse, in quo natura effigiauit hominem, quod admirans suspexit Albertus Magnus, vt Leander memorat.

TH. Et illud insigne opus fuit, quo vniuersa passionis Christi mysteria in proprijs vnguibus quidā sibi delinearit: scribens enim Landinus (qui in Dātis poemata cōmētaria edidit) ad can. 29. Capocciū Senensē ciuē in vtriusq. manus vnguibus, quidquid de passione Christi tradidere Euangelistæ, tum res, tū actus, tū personas peritissime delineasse: quod etiā Porcach. retulit in funer. ipso operis exordio.

EQ. Etsi non tanta est pietas, par tamen industria eius, qui vniuersam Homeri Iliadem tanta membrana conscripserat, quanta posset in nuce includi, quod retulit Cicero, & Plinius memorat lib. 7. cap. 21. Sed & nostro sæculo Franciscus Alumnus Symbolum Apostolorum, & Euangelij Ioannis primi capitis omnem illam portionem, quæ publice in Missis recitatur, in denarioli

ſpatio per omnes prorſus litteras ſcripſit ſtupentibus Imperatore Carolo quinto, & Clemente ſeptimo Pontifice, vt Petrus Aretinus, & poſt ipſum tradit Genebrardus in Clemente ſeptimo, noſq; domi idem miraculum ſeruamus, ſiue ſit Alumni, ſiue alterius, neſcimus.

PH. Æquali ingenio memoratur ſculptura quædam Callcratis: is enim ex ebore formicas, & alia tam parua animalia effinxit, vt partes earum à cæteris cerni non poſſent. Quin etiam Myrmecides quidam in eodem ſculpturæ genere adeo inclaruit, vt quadrigam ex eadem eboris materia, quam muſca integeret alis, fabricarit. Sed & nauem exculpſit, quam apicula pinnis abſconderet. Plin. lib. 7. cap. 21.

EQ. Accedit ijs illius Aurificis Africani induſtria, qui Memphis pulicem catenula aurea illigauit, quamobrem non paruo præmio muneratus eſt à populari multitudine. Leonius id habet de reb. Afric. p. 8.

PH. Et in puteis ars humana non parum eluxit. Nam ſi bene meminiſtis, non procul à Nilo aridiſſimo ſolo rariſſimi quidem putei ſunt, attamen ibi vnus eſt ad mille pedes ſua profunditate pertingens, è quo vt aqua hauriatur, bos perpetuo labore funem trahit, ad irrigandum proximum hortum, & ad humanum potum, vt memoratum à nobis eſt, cum de quadrupedibus agebamus. At neſcio, ſi hic tanta dimenſione imum terræ penetret, quãta puteus, qui apud Equicolos Italiæ in agro Vicouaro viſitur, ſed nulli vſui eſt: ſi in illum lapis demittatur, priuſquam pertigiſſe fundum exaudiatur, duo verſus percommode pronunciari poſſunt. Leander in Equicolis, & Blondus. Sed & in Africa Centumputei locus denominatur, quod ex vno putei orificio in alios profundius eatur. Mons eſt enim non procul ab Athlante, in cuius ſummo puteus eſt, profunditate tanta, vt fundum videre à nemine poſſit. Sunt qui in eum deſcenderint, ij referunt in imo aridum eſſe, conſpicique ibi amplas aulas muro exædificatas, ex eiſque in inferiores alias deſcendi, vbi ſcaturientes ex alijs puteis aquæ viſuntur, diſtantes ab ipſo ſummo putei orificio duobus ſtadijs, vt ita longe pluribus pedibus ſit iſtius dimenſio, quam pedum mille, niſi quod non adeo recta eſt putei huius longitudo, vt ea, quam apud Nilum eſſe diximus. Quidam eiam, qui curioſius ſcrutari adnixi ſunt horum centum puteorum latebras, extinctis vapore terreo luminibus, amiſſaque redeundi via, perierunt. Leonius p. 3. Nec eſt prætereundum, quod de Libycis puteis auctores tradiderunt: ſitientiſſimum illud ſolum eſt, & quamquam intra puteorum profunda aqua aliquando ſcaturiat, nihilominus vis cæli, aeriſque, æſtus, ac ven

torum motus quidquid ibi est aquarum solent exugere, exsiccare; ei rei vt occurratur, excogitarunt incolæ, nihil aptius esse humori aduersus hæc conseruando, quam si putei interius Camelorum ossibus laterum loco exædificentur, ac dein pellibus circumcirca muniantur. Id habet Leander p.1.

TH. Ad puteorum miraculum pertinet, de quo paucis egimus ex Gregorio Turonensi. Narrat is lib.1. de glor. Mart. cap. primo in Bethleem puteum esse magnum, ex quo B. Virgo Maria aquam aliquando sitiens hauserat. In eo igitur prospectantibus illustre miraculum visitur. Stellam enim, quæ Magos duxit, videri à mundis corde tradit, ac deuote accedentibus, recumbentibusque super os putei: ij etenim operiuntur linteo iniecto capiti, prospectantq; rectis in puteum oculis, qui si mereri hoc Dei beneficium inuenti fuerint, vident stellam ab vno putei latere super aquam, in aliud latus migrare. Cumque sæpe multi simul prospectent, aliquibus tantum videtur. Diaconus igitur eius, cum duobus alijs tantum videre digni habiti sunt, cum tamen quinque simul prospectarent. Eadem scholion ad Tertullianum lib. de Idolatria. Sed quoniam nonnullis fabulosum id videri potest, libet eius rei rationem subijcere, vt potius viribus naturæ, aut artis id tribui possit, quam diuino miraculo: in speculis enim iam id diximus solem, cum in aqua speculum immergitur, videri stellam: ita enim repræsentatur illud secundum solis simulacrum, vt exigua stella esse putetur. Igitur in puteo illo aut aliquod speculum subijcitur, vnde solis simulacrum conspiciatur, aut obscuritas putei, permisso tamen paruo aliquo lumine, simulacrum in aqua putei repræsentatur, velut paruæ stellæ, vt ita quod natura, aut ars efficit in repræsentando in putei aquis sole, vulgus ad Magorum stellam referat, quod inueri simile esse nemo sapiens negabit.

At nunc quoque pro nostri colloquij Colophone libet adhuc pauca quædam proferre in medium, præcipue vero de scriptura: nam inter omnia, quæ admirationem inducunt, illud præ cæteris esse semper excogitaui, quod à scriptura inter homines euenire solet, non de characteribus intelligo, sed de sententia. Vnusquisq; enim sui animi effigiem sine lineamentis in scriptura imprimit, doctum à minus docto, & inscium à doctiore discernimus; maleuolum à beneuolo, accuratum ab ignauo, prudentem ab imprudente, iram, amorem, affectus omnes, etiam si quis adnitatur velamine aliquo obtegere, suis tamen sese litteris prodit; artes, astusque ipsi in ipsis scripturis, ac stratagemata, & multorum temporum gesta, paruo folio recensentur. Tepor, liuor, fraus, sicut solertia, hilaritas, & animi candor scriptura exprimuntur, absentia re-

tia redduntur præsentia quantauis immensa locorum intercapedine sibi inuicem remota; præterita quoque ipsa, quamquam iam tot sæculis lapsa legentibus ex scriptura nobis reuiuiscunt: ita nouimus rerum omnium creationem, totius humani generis cursum, quasi exculptas rerum omnium imagines conspicimus. Præceptoris, ac magistri vicem scripturæ, etiam si mutæ sint, nobis exhibēt.

Propterea quasi viuere quodammodo omnia videntur ex scriptura, fierique perpetua: chartæ quoque ipsæ apud Indos, vbi vsus scribendi prorsum erat incognitus, putabantur ab imperita gente vitam in se habere, atque animatæ esse censebantur, vel eo tantum nomine, quod ex ipsarum inspectatione magna locorum intercapedine à se seiuncti homines, quæ alibi contigissent, aut quæ agenda essent, perdiscerent. Cum igitur gens illa stultissima conscriptas litteras videret, horrescere videbatur, metuens circūspectabat, vti rem viuentem, & animatam, latereque in eis spiritum existimabat. Hæc enim initio obtigisse memorat Ouet. in historia Indica lib. 2. cap. 6.

Addit autem Petrus Martyr in summario rerum Indicarum, in Hispaniola Insula obtigisse memorandū: folia etenim Coppei arboris papyri vicē præbent. Misit igitur aliquando velut litteras cum munere quispiam Hispanus ad amicū: munus nō integrum cum litteris exhibitum est: rescripsit amicus, se munus omne non accepisse, quod litterarum in iisdem folijs scriptarū lator sibi retinuisset. Cū igitur litteræ legerentur, & lator fraudis damnaretur, fassus est crimen: inde euenit, vt Insulares non auderent colloqui iuxta eas arbores, ne secreta panderentur.

Et sane quod nobis assiduitate nimia viluit, illis nouitas repræsentauit miraculum. Quid enim audiri potest admirabilius, quam vt quæ soli Deo secreta sint nota, possit paruula charta notissima reddere? ac qui à se longe absunt, conscripta charta reddat ore proximos, vt quæ muta prorsus est, vocis, explicatæque loquelæ officiū impleat? Hinc illud est, vt sacræ litteræ per Antonomasiam scriptura nuncupentur, quod occulta Dei, qui cælos inhabitat, nobis in terra degentibus per eam innotuerint. Ac dum hæc loquimur (vt dixi) non admiror papyrum, chartā, marmora, tabellas ligneas, quibus Aquilonares quidam vtuntur, ne vmquam obliterentur, vt Olaus scribit lib. 1. cap. 21. Sed admiror vim latentem: nā & Diuus Hieronymus ad Marcellam scribens admiratur, cum dixit: Scriptorum libri ingeniorum effigies, & vera, & æterna monumenta sunt. Erit igitur vere beatissimus scripturarum inuentor, nec aliūde tantum beneficium homini aduenisse existimandum est, quam diuino numine largiente: propterea primum Deus scribēdum librū Moysi

mandauit Exod. 17. quem & coram populo legit Exod. 24. Erat autē iam alius liber, qui vitæ dicebatur, à quo delebantur impij, cuius prima mentio est Exodi cap. 32. cum diceret Moyses Deo: Dele me de libro tuo. Et primum ibi Deus comminatus est se deleturum de illo libro quemcumque peccatorem. Scripta autē omnia fuisse, quæ scribenda iusserat Deus, manu Moysi constat primum Exod. 34. Verum vt scriptura Dei opus esse homini innotesceret, inde compertum est, quod Deus Moysem sic allocutus est Exod. 24. Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboque tibi tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ scripsi, vt doceas filios Israel, & vt habetur Exod. cap. 32. Scriptura Dei erat sculpta in tabulis, quāquam eas ob Idolatriam populi circa vitulum conflatilem Moyses ipse confregerit. Effectum tamen inde est, vt renouandas tabulas Dominus iusserit, vt ipse idem Moyses scriberet eadē, quæ in confractis tabulis continebantur. Id patet Exod. c. 34. Atque ita perspicuum fit, scripturæ Deum auctorem fuisse, ac inter homines scriptorem primum fuisse Moysem.

Et quamquam Mercurio nonnulli tribuerint scribendi inuentionem, quos recenset Euseb. Cæs. præpar. Euang. lib. 1. cap. 6. & 7. sentiantque Aegyptijs, inter quos educatus Moyses fuerat, scribendi vsum cognitum fuisse, vt Polid. Virg. memorat Inuent. rerum lib. 2. c. 7. nihilominus verior est sententia, vt Moysi tribuatur inuentio. Cum enim omnium hominum vetustissimis Iudæis Moyses litteras tradiderit primus, vt ait Euseb. Cæs. præp. Euan. li. 9. c. 4. Deindeque ab Hebræis Phænices, quorum auctor Cadmus fuit, didicissent, vt ibidem Eusebius, Cadmo autem vetustior fuerit Moyses, vt idem Euseb. præpar. Euang. lib. 2. c. 2. in fine memorat, consequens est, Moysem scribendi primum auctorem extitisse: nam & omnium scriptorum vetustissimum fuisse Moysem testatur Iustinus Martyr in Apologia 2. contra gentes.

Quanta igitur admiratione sit suspicienda scriptura etiam quælibet profana, auctores ipsi nos docent, quando inæstimabiles inde diuitias multos fuisse consecutos commemorant: vnde enim tantum pretium Virgilio collatum, vt multis talentis donaretur ob vnum scriptum, recitatumque Aeneidos sextum librum, vt memorat in eius vita Seruius, & ex illo Budæus de Asse, assentitque Petr. Hisp. Eadem præterea ex causa ob vnam scriptam orationem viginti talentis donatus est Isocrates. Plin. lib. 7. cap. 30.

Neque admirabor illum Ægyptiorum vsum, quo per rerum imagines sensum animi indicabant. Nam id pictura, sculpturaque rerum fiebat; quæ res ipsæ iam sensum indicant patentem, sicuti leonem appictum, aut exculptum si quis videat ignarissimus litterarū,

iam

sam leonem nouit; nam & pardalis hominis effigiem & nouit, & discerpit, & aues pictas vuas comedere adnixæ sunt ab effigie. Atque ita fit, vt peritus æque, ac imperitus, atque etiam irrationale animal idem appictum videat, & agnoscat: sed quod sublatis rerum simulacris, vt ex paruis notis (quæ nihil prorsus per se repræsentent) coniunctis aliquid intellectu humano dignū deprehendatur, hoc est, quod admiramur, vt suū animū scriptor exprimat, & lector etiam animo percipiat. Ita fit, vt huius rei inuentor sit Deus, & promulgator Moyses perhibeatur. Propterea contigit, vt quæ scripta sunt, semper summa veneratione fuerint obseruata, & culta, etiam apud profanos. Et si quis liber conscriptus fuit rerū reconditarū, nihil adeo vmquā tanti venditū est, quanti vendi cōperti sunt conscripti libri. Nam cum Plinius Senior Electorum Romanorum volumen vnum conscripsisset continens centum sexaginta commentarios minutissime à se conscriptos, potuit, cum procuraret in Hispania, vēdere hoc volumen Largio Licinio 400. millibus nummum, cū tamen nondum integri omnes essent commentarij, vt memorat posterior Plinius scribens ad Marcū. Cui accedit, quod libri Sibyllini tanti venditi sunt, vt Lactantius memorat de fals. Relig. lib. 1. cap. 6. Cumana etenim Sibylla cum nouem conscriptos libros ad Tarquinium Priscum Regem attulisset, ac pro eis trecentos Philippos postulasset, Rexque aspernatus pretij magnitudinem derisisset mulieris insaniam, illa in conspectu Regis tres combussit, ac pro reliquis idem pretium poposcit. Tarquinius multo magis insanire mulierem putauit, quæ denuo tribus alijs exustis, cum in eodem pretio perseueraret, motus est Rex, ac residuos trecentis aureis emit. Propterea ingenti studio instruendarum bibliothecarum affecti fuere & Reges, & periti alij, cuiusmodi Demetrius Phalereus testatus est, numerata in Ptolemæi bibliotheca ducenta librorum millia, vt meminit Euseb. præpar. Euang. lib. 8. cap. 1. Quamquam tanta Bibliotheca postea, Cæsare Ptolemæum debellante, ob Pompeij necem, incendio consumpta est, vt Zonaras tradit in Iulio Cæsare. Hac eadem ex causa memorabilis Constantiniana Bibliotheca fuit, quæ cum centum viginti librorum millibus instructa esset, casuali incendio absumpta est, vt Zonaras habet in Basilisco.

Fuit & Alexandriæ Bibliotheca aliquando quadringētorum millium librorum, vt Orosius meminit lib. 6. cap. 19. & 20. Hæc equidē ab initio, at postea septingenta millia continuisse traditur ab Ammiano Marcellino lib. 22. sed non videbatur is numerus Regiæ tantum congruus maiestati; quandoquidem etiam singulares personæ compertæ sunt, quibus triginta librorum millia in Bibliotheca essent, quod postea perspicue visum est in Pamphili Bibliotheca, quā

ad tri-

ad triginta duo millia numerari ex vetustis auctoribus Iacobus de Columna,& Antoninus meminerunt tit.8.cap.2.§.9.

EQ. Fuere aliæ insignes Bibliothecæ librorum copia memorādæ. Nam Eumenes Attali filius supra ducenta librorum millia cōquiri, & in hædinis pellibus describi iussit; vnde pergamenis chartis à loco nomen inditum est. Sammonico quoque Sereno, qui Gordianum iuniorem discipulum testamento hæredem scripsit, fuere libri ad sexaginta duo millia. Postea valde insignes Bibliothecæ incredibili librorum numero instructæ, & exquisitorum auctorum reconditis voluminibus refertæ etiam in Europa memorantur Vaticana Romæ, Marciana Venetijs, Regia Parisijs apud sanctum Victorem,& Florentina, post illas veteres externas, scilicet Atheniēsem, Constantinopolitanam, Antiochenam, atque Hipponensem. Supersunt & aliæ etiam hodie memorabiles, vt Fuldensis, Erfordiensis, Viennensis,& Bauarica Monachij.

Hinc ille scribendi fluuius omnibus admirabilis ex Origenis ingenio manans, quem ad voluminum sex millia conscripsisse, Ruffino teste ad Macharium, compertum est. Quamquam Ruffinum eius rei reprehendit B. Hieronymus: non enim id verum esse putat, sed commentitium, vt vix tertiam huius numeri partem conscripsisse eum affirmet, ita ex Hieronymo aduersus Ruffinum Apolog. lib. 2. cap.6. qui id confirmat ex indice Eusebij Cæsariensis, qui omnia illius opera complectebatur.

TH. Admittamus Origenem non scripsisse duo, aut tria librorum millia, vt Hieronymo videtur: quomodo non admirabimur Salomonis eruditionem illam incredibilem, quem constat tria millia librorum composuisse de parabolis, ac quinque millia librorum de Canticis, præter alios innumeros de naturæ rebus, vt memorat Iosephus antiquitatum lib.8. ac recolit Sixt. Biblioth. sanct. lib.2. in Salomone: vbi etiam tradit exusta omnia fuisse à Nabiozzardan Chaldæo. Longeque magis admirabimur Mercurium Trimegistum composuisse triginta sex librorum millia, quingentos vigintiquinque, Iamblico teste, quod retulit idem Sixtus Biblioth. lib. 1. in Aegyptijs. Sed Mercurium pleraque profana, superstitiosaque scripsisse constat; non ita de Salomone censendum, quatenus ex ijs, quæ supersunt, animaduertimus.

PH. Antonomastice igitur ipsa sacra scriptura dici scriptura debet (vt ante dictum est) cæteræ non item, ob diuini numinis auctoritatem. Nam quantum ad ipsas sacras scripturas attinet, nihil esse potest admirabilius, nihil quoque venerabilius, & qui eis abusi sunt, mox Deum sensere vltorem. Nam Theopompus mente captus est ob id, quod sacræ scripturæ leges ad Græcorum profanū

vsum

vsum traduxisset: sed & Theodotus, cum tragœdias scribens ad quã dam fabulam è scripturis sacris nonnulla traduxisset, lumine captus est: vterque tamen pœnitens orationibus ad Deum fusis, placatum Deum est expertus, eaque de causa Ptolemæus Rex sanctam scripturam cum omni studio asseruandam curauit, vt meminit Euseb. præpar. Euang. lib. 8. cap. 1. in fin.

EQ. Numquam satis dici potest ad sacræ scripturæ commendationem: mihi videtur hoc vnum sufficere, quod à sacris litteris animarum salus tota pendet; at è profanis scriptis numquam tantum est acceptum commodum: aliquando tamen corporum, ac rerum salus è scripta profana charta hominibus peruenit. Nam vt meministis, colũba irrationale animal nũtij officium agere cum nequiret, per litteras effecit à se perlatas: in obsidione Mutinensi ab vrbe ipsa in rebus magnis internuntià fuit: pedibus enim habẽs epistolas annexas in castra Consulum Romanorum euolans attulit, Decio Bruto mittente contra Antonij obsidionis accuratissima studia, vti diximus in auibus: perfecerunt etiam hominum ingenia bonis artibus ex scriptis. Sed de scripturis hactenus.

PH. Succedit scripturæ impressoria ars, eiusq; vicem obtinet, & orbi toti commodior, quando facile omnia scripta breui interuallo temporis in vniuersum orbem disseminantur, magno studiosorum commodo, si tamen res bonæ sint, quæ euulgantur, sicut magna quoque pernicie, accelerataque mortifera peste, cum aut falsa, aut turpia prona celeritate impressa in omnes orbis partes percurrũt. Hoc inuentum nouitium tradũnt plerique, vt Raphael Valaterranus lib. 33. Polidorus Virg. inuent. rerum lib. 2. cap. 7. Ioannes (inquit) Vthembergus natione Theutonicus equestri vir dignitate primus omnium in oppido Germaniæ, quam Maguntiam vocant, hanc imprimendarum litterarum artem excogitauit, primumque ibi exerceri cœpit, non minori industria reperto ab eodem, prout ferũt, auctore, nouo atramenti genere, quo nunc impressores vtuntur. Decimo sexto deinde anno, qui fuit salutis humanæ 1458. quidam nomine Coradus homo itidem Germanus Romam primo in Italiam attulit, quam dein Nicolaus Ienson Gallicus primus mirũ in modum illustrauit. Hactenus Polidorus, qui & illud mirum addit, hac arte tantum vno die ab vno homine litterarum imprimi cõpertum esse, quantum vix toto anno à pluribus scribi posset. Cui & nos addimus, eiusdem impressionis beneficio factum esse, vt omnes disciplinæ breui emicuerint, linguæ ipsæ omnes breui innotescant, ac omnium scientiarum volumina, etiam egenis studiosis per commode suppetere possint: atque ita etiam fit, vt plurimorum auctorum scripta ab interitu vindicata sint: sunt tamen auctores, cõ-

stansque fama est, apud Batauos impressoriam artem in Harlemo vrbe excogitatam, auctore autem vita functo, eius necessarios Moguntiam profectos cœpisse exercere, vt tradit Georgius Bruin in Harlemo.

Quoniam vero rei nouitas tum maximam mentibus hominum admirationem pepererat, trecentas scilicet chartas singulis diebus imprimi, id etiam historici memoriæ tradiderunt. Chronicon etenim eius temporis de rebus Pontificum perbreue id velut valde memorandum recolit: memoratque qui primi impressores fuerint: in Germania quidem fuit Iacobus Gutemburgus Argentinensis, ac Faustus alter, vterque sub Pio 2. At Romam primi aduenere Impressores Conradus Suueynheim, & Arnoldus Pannartz, atque Vldericus Gallus, omnes sane insigniter huiusmodi artem callentes.

TH. Non defuerunt Poetæ muneri suo; nam quod illorum monumenta celerius ad omnes peruentura essent, encomia artis huius carmine decantarunt.

Campanus vir doctiss. expressit vno carmine omnia videlicet.

Imprimit illa die, quantum non scribitur anno.

Philippus Beroaldus & ipse eruditiss. hos versus scripsit.

O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere quæ doces momento.

Alius præterea auctor non contemnendus, vt Bergomas recolit, sic cecinit.

O felix nostris memoranda impressio sæclis,
Inuentore nitet vtraque lingua tuo.
Desierat quasi, totum quod fundis in orbem,
Nunc paruo doctus quilibet esse potest.
Omnes te summis igitur nunc laudibus ornent,
Te duce quando ars hæc mira reperta fuit.

Alius tandem & ipse non indignus auctor, hoc carmen conscripsit, vt Paulus Langus memorat in chronico Citizensi anno Domini 1454.

Nuper ab ingenio Rhenanæ gentis, & arte
Librorum emersit copia longa nimis.
Et qui diuitibus, vix Regi obuenerat olim,
Nunc liber in tenui cernitur esse casa.
Gratia Dijs primum, mox Impressoribus æqua
Gratia, quorum opera hæc prima reperta via est.
Quæ doctos latuit Græcos; Italosque peritos,
Ars noua, Germano venit ab ingenio.

EQ. Non esse nouitium hoc inuentum, nisi in Europa memo-

rant,qui Indiã perlustrarunt. Nam Franciscus Xauerius ex Iesuitis primus nostri sæculi ad Indos Apostolus scribens è Cocchin anno Domini 1549. tradit libros venundari publice impressos Sinarum idiomate,iamque diuturno vsu id frequentari in Cegnico. Quin etiam eiusdem Xauerij litteris è Cangoxima Iaponij vrbe anno Domini 1549. continetur, in Iapone quoque impressoriam exerceri, atque ideo rudimenta Christianæ fidei esse imprimenda. Accedit & Ioannes Barrus historiarum Indicarum decade 1.lib.9.cap.1.vbi meminit apud Sinas extare Cosmographiæ libros impressos ipsorũ Sinarum industria. Apud autem Sinas longe anteaquam in Europa agnitam impressoriam artem tradunt neoterici multi. Reb. Sinar. lib.3. cap. 16.

PH. Impressoriæ arti accedit ars illa,quæ æri insculpit imagines,easque postea imprimendas, nulla differentia distat ab ipsa litterarum impressione,nisi quod imaginibus præcipue constat,quibusdam quandoque admixtis litterarum notis. Eius autem peritia præcipue circa id versatur,quod & ipsa pictura exercet,vt oporteat delineandi peritiam probe non aliter nosse,ac pictores callẽt. Sed hoc beneficio incidendi æris ars præferenda est picturæ, quod ex vna delineata imagine infinitæ manant, sicut ab vna impressione infinitæ paginæ,cum pingentem oporteat sicut scribentem singula depingere,quod infiniti laboris est: neque semper eiusdem venustatis futura pictura est,cum incisoris manus, si semel venuste,periteque admota fuerit,manabunt omnes effigies eadem & peritia, & venustate persimiles. Eo igitur differunt pictura,& hæc incidendi æris ars,quo scriptura ab impressione differre solet.

Picturæ tamen ipsius etiam comperta sunt admiranda quædam omni memoria digna. Nam & perspicacissimos quandoque fefellerunt homines confictæ imagines. Cum etenim descẽdisset Parrhasius pictor cum Zeuxide in certamen, Zeuxis detulerat vuas pictas adeo felici successu, vt in scænam aues ad vuas aduolarẽt. Parrhasius autem detulit linteum pictum, ita veritate repræsentata, vt Zeuxis alitum iudicio iam de sua peritia tumens flagitarit tandẽ, vt remoto linteo ostenderetur pictura Parrhasij, atq; intellecto errore,palmã concessit ingenuo pudore, quoniam ipsæ aues fefellisset, Parrhasius autem se artificem. Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum vuas ferentem,ad quas cum aduolarent aues, eadem ingenuitate processit iratus operi,& dixit: Vuas melius pinxi,quam puerum: nam etsi hoc consumassem,aues timere debuerant. Hæc Plin. lib.35.cap.10. Propterea maximo,atque incredibili pretio venditæ tabulæ fuere. Scribit enim Plinius lib.7. cap.38. Aristidis Thebani pictoris vnam tabulam centum talentis Regem Attalum licitatum fuisse.

fuisse. Cæsarem quoque Dictatorem emisse duas tabulas talentis octoginta, Medeam scilicet, & Aiacem continentes, sed & Candales Rex Bularchi picturam Magnetum exitij mediocris spatij pari rependit auro. Quin, quod est memorabilius, Rex Demetrius expugnatam Rhodum noluit concremari, ne cum reliquis rebus Prothogenis quædã insignis tabula cremaretur, quæ à parte ea muri erat locata. Hæc à Plinio, qui etiam lib.35.cap.10.& 11. alia quoque pictarum rerum pretia immensa commemorat.

E Q. Sæpe etiam pictoribus plus accedit fortunæ, quam virtutis: nam compertus est pictor casu effinxisse, quod arte non posset. Prothogenes etenim eximius fuit eius artis artifex: at cum anhelantem canem conaretur exprimere, ab ore spumam emittentem, nec id assequeretur, pingens, ac sæpius corrigens, iratus tandem penicillos ac spongiam, qua penicilli abstergebantur, abiecit, euenitque, vt spongia varijs abstersionum illita coloribus locum canis forte fortuna intinxerit, vbi spuma effingenda erat. Qua colorum mixtura vera spuma repræsentata est, atque ita in pictura fecit fortuna, casusque naturam, vt memorat Plin.lib.35.cap.10.qui & eiusdem fortunæ casum, successumque alium memorat Nealco pictori contigisse, cum Popyzonta retinẽtem equum pingeret, atque ideo spumam ex ore equi fluentem conaretur exprimere, incidente in locum eundem spongia, efformata est ad viuum ipsa equi spuma.

T H. Maiora sunt, quæ à picturis manarunt, Christiana miracula. Nam vbi Christus redemptor aduenit, nihil adeo orbi illuxit, atque imaginum miracula. Nam sponte absque penicillo, vlloque cuiusque rei adhibito coloris artificio, seipsum Christus ipse linteo impressit, cum eius effigiem nec eximius à Persarum Rege missus pictor posset effingere, vt Ioãnes Damascenus memorat de orthod. fide lib.4.cap.17. cui præter alios plures accedit Nicephorus Calixti hist.lib.2.cap.7. Sed & cum ad passionem idem Redemptor pergens totus sudore maderet, Veronicaque eius commiserata, linteũ ori ad abstergendum sudorem admouisset, eidem quoque linteo veram faciei suæ effigiem impressit, vt Methodius Tyriorum Episcopus scripsit, ac reliqui deinceps posteriores. Quin & mortuus idem omnium Dominus, cum linteo ad sepulturæ mysterium à Iosepho, & Nicodemo inuolueretur, non faciei tantum, sed totius prorsus corporis, ac membrorũ omnium imaginẽ effinxit, quæ adhuc apud Serenissimos Sabaudiæ Duces conseruatur integra, etiam nulla vetustate obsistente illæsa; vbi etiam ab omnibus summa veneratione culta, nouis semper indies miraculis coruscat.

E Q. Sed quis poterit sacrarum imaginum miracula, vel minima ex parte recensere, cum prorsus sint innumerabilia? Illud præ

omnibus esto nobis semper ob oculos, quod præter morbos depulsos, ac obtentas victorias ab ijs, qui coram imaginibus sacris ad Deum verum preces effuderunt, Sanctorum quoque auxilium, intercessionemque implorarunt: compertum etiam est ab imaginibus ipsis verba prolata audiri, quin etiam inde sanguis, cum iniuria afficerentur, manasse perspicuum est. Quum enim Mauritius Imperator captiuos Christianos à Chagano (quod vili pretio poterat) non redemisset, imago Christi publice Constantinopoli prostans euidenter vocem emisit, Mauritium eius admissi pœnas luiturum in hac vita, vt Nicephorus meminit lib. 18. cap. 42.

TH. Id maiore miraculo euenit S. Thomæ Aquinati, cui Neapoli in Prædicatorum templo cruci affixa Christi effigies oranti respondit, recte eum scripsisse aduersus gentes, mercedemque recepturum, vt Bap. Fulg. tradit lib. 1. cap. 6. quod etiam ante obtigerat sancto Francisco. Nam Christi imagine monitus est apertissimis verbis in Ecclesia sancti Damiani, vt domum Dei repararet, quæ ruinam minabatur, quod & peregit. Id etiam memorat Fulg. eodem cap. 6. & vetustior illo S. Bonauentura in vita ipsius sancti Francisci cap. 2.

EQ. Huius rei insignissimum quoque miraculum est, quando Diuus Bernardus Spiram Pontificis Innocentij 2. iussu, ad fœdera inter Principes componenda, profectus est. Nam Imperatore astãte, ac reliquis plerisque Principibus, innumeraque multitudine, audita est clara voce à B. Mariæ Virginis imagine hæc salutatio expressa: Salue Bernarde. Id plerique memorãt, præcipue vero Naucl. gen. 39. anno Domini 1142.

PH. Profluxisse sanguinem à sacris imaginibus in nonnullis Europæ vrbibus compertum est, quando aduersus eas aliquis debacchatus irreuerentia sit vsus, idque præcipue perspicuum fit à sancti Athanasij Magni libello, qui in Bithynia tradit à Iudæis Christi imaginem confossam emisisse sanguinem, quo quisquis quolibet morbo laborans liniretur, incolumitati restituebatur. Libellus is probatus est in secunda Nicæna Synodo, extat impressus apud Lipomanum tom. 8. Crucifixi alteram imaginem ab Hebræo ictam fudisse sanguinem, memorat Greg. Turon. lib. in glor. Mart. cap. 21. quamquam alias sæpe id contigit. Hactenus igitur de his disseruisse sufficiat, vt meminerimus, summum illum omnium rerum opificem, qui nostrã effigiem ad sui similitudinem effinxit, vbique seipsum summum Deum, ac Redemptorem nostri generis prodere, vt eius gratia discamus deformatam nostram imaginem, quibus possumus viribus, Sacramentis adiuti, ad eius veram imaginem reformare. Liberet autẽ de fusili arte, fictilique, & omni statuaria agere, sed quæ

de Co-

de Colossis,atque alijs statuis iam disseruimus,sufficere videntur.

EQ. Non fuerit nunc importunum,si Musices instrumenta per tractemus paucis. Nam in tot varias formas,modulationesque cõfecta nouimus,vt nulla scientia latius in omne hominum genus effudisse se ipsam videatur. Vidimus nos Romæ organa, quæ tubas, tympana,hominumque choros referrent,adeo vt quisque pueriles, femineas,similesque voces simul se audire non dubitaret. Et certe organa primum locum tenent:in ijs enim plus quam in reliquis musices instrumentis versata est humana industria, in excolenda religione aurea,argentea, ærea extiterunt: quin confecta quoque visa sunt ex vitro valde sonora Venetijs, seseque vidisse testatur Leander. Sed & ex alabastrite lapide non modo organa ipsa,verum etiã tactilia omnia, vnde organa vim,spiritumque suscipiunt,confecta visa sunt. Neapolitanus etenim artifex cum ea construxisset, magnumque in modum sonora reddidisset,ad Federicum Mantuæ Ducem detulit,donoque obtulit: sese opus illud valde mirandum spectasse affirmat Leander in Thuscia,quãdoquidem lapis eiusmodi in Volaterrano agro nascitur. Auctores nouarum rerum in rebus musicis non fuere inter Christianos contemnendi.Nam Gilbertus Rhemensis,qui postea Siluester Secundus nuncupatus est Romanus Pontifex, organa per suam summam Mathematicen construxit, quæ calefactæ aquæ violentia modulatos ederent sonos, vt Erfordiensis testatur,& Genebrandus. Idque actum est anno Domini 997.Deinde Boetius ille sanctissimus vir,simul Mathematicus, Philosophus, insignisque Poeta, & Martyr chiterini musici instrumenti inuẽtor traditur,vt Bergomas,& Genebrandus recolunt anno Domini 515. Vt ita non desint honestæ voluptates ad diuertendos à sceleribus animos hominum tot modulationibus,totque nouorum musicaliũ instrumentorum adinuentionibus: sed vt animaduerti, sæpe etiam ex hac virtute,quæ in Musica est,aucta sunt crimina,luxus, atque etiam fœda libido. Vidimus etenim quosdam homines sui, rerumque suarum adeo oblitos,soli modulationi operam impendere, neque alimenti,neque indumentorum vllam habuisse curam, & velut luscinia,aut Apulus calander solẽt, semper diu,noctuque cecinisse, libidini quoque deseruiuisse.

TH. Forsitan ij,si omnem curam abiecissent in Deum,diuinisque cantilenis incubuissent,poterant diuini censeri Philosophi; sed vix ex millibus vnum eiusmodi comperies. Et sane non desunt vlla naturæ necessaria ijs, qui sui obliti contemptum rerum omnium præferunt,intenti diuinæ psalmodiæ: ipsis enim admiranda illa superna Dei prouidentia omnia miraculo subministrat. Nam vt de alimentis prætereamus, cum eius rei omnia volumina plena sint exem-

exemplis, de indumentorum miraculis libet reminisci: nam comperta sunt miraculo perdurasse ad annos quadraginta. Id exprimit Deuteronomij liber cap. 8. & 29. his verbis: Adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus. Et rursum: Adduxit vos Dominus quadraginta annis per desertum, non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. Hæc ibi. Quod non modo veteris testamenti filijs Dei miraculo accidit, verum etiam seruis Iesu Christi: nam Abrahami Confessoris in Syria vestes ad quinquaginta annos integras, cũ sẽper ijs ille tegeretur, perdurasse constat, vti alias dicebamus ex Metaph. 29. Octob. Lipom. tomo 6. col. 8. Adeo durabiliora sunt ea, quæ pecuniarum contẽptores consequntur, quam quæ multo pretio redimuntur tot sumptibus, tot laboribus, siue sericum, siue lana conficitur, at breui postea perdurant: verum qui se Deo dedidit, vbique rerum copiam inuenit, quando vel arbores ipsæ lanam præbeant, vnde tela, & vestes confici possint. Præcipue vero in India pendet bombyx ab arboribus, quod qui perlustrarunt, testati sunt: quin etiam palmæ cortex ea fila præbet in Libya, vnde lana texatur, vt Leonius p. 1. testatus est. Quid plura? vel ipsum fœnum pro sumptuoso est amictu, si absit gloriæ inane studium: nam Siluanus Episcopus Philipopolis Thraciæ sandalijs induebatur ex fœno confectis, procedebatque in publicum fastu contempto, vt memorat Socrat. lib. 7. cap. 36. Vide quid natura præbeat hominibus, quando res omnes arte confectæ, & reliqua humana studia contemptui haberi possint, ministrante nobis ipsa, tum cibum ipsum, tum vasa ipsa simul vno tempore. Nam oua quædam in Libya per arenam comperiuntur, quæ studiose ab indigenis quæruntur, non edendi tantum gratia, sed illis euacuatis, pro vasis, & instrumentis vtuntur. Plurimum vero ex illis pocula præparant. Nimirum vbi omnis figulina ars deficit. Cæterum magnis, & capacibus inuentis, etiam pileos ex illis conficiunt, semper ex ouis singulis geminos: cuiusque enim pars dimidia aptum, & sufficientem pileum præstat tegendo capiti. Lucianus in Dipsadibus.

EQ. Sed cur omisimus de pecuniæ artificio agere? cum nulla ars, nulla hominum conditio, ac fere nulla gens sit, quæ ea, velut hamo, non capiatur, iuxta poeticum: O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est, virtus post nummos; vti alias diximus: & quamquam auro, argento, æreue cupiditas humana subigatur; nihilominus, vbi æra hæc defuerint, comperit ars humana (siue necessitate compellente, siue ne pretij voluptas vllo tempore, vllo loco desit) alijs materijs pluribus nummos conficere: nam in orientali In-

dia, in prouincia Caraian, pecunia ex lapide porcellano conficitur. M. Polus lib. 2. cap. 36. At in Cambalienſi regno pecunia ex celſi arboris (morus eſt alba) folijs in vſu eſt, eodem Polo teſte lib. 2. c. 18. cui accedit Oderic. lib. 1. In Africa, in Tebutto regno, pecuniæ vicem habent conchiliorum Perſicorum tegumenta, vt Leonius tradit p. 7. Sed & in Æthiopia Angugui ſal pro moneta eſt. Franciſcus Aluarez cap. 45. & 52. Propterea cum Fridericus Imperator Cæleſtino Quarto Pontifice anno Domini 1241. in Italica expeditione pecunia deſtitueretur, inijt conſilium, vt ex corio pecunia conficeretur militibus eroganda, ſignata ex vno latere Aquila, ex altero eius imagine, cuius pretium auro rependeretur, cum poſtea opes, aurumque ſibi ſuppeterent: id recolunt S. Anton. 3. tit. 19. cap. 6. §. 1. Naucl. gener. 42. Sed vt equidem cenſeo, nihil humana arte eſt adinuentũ, quod humano generi magis obfuerit, quã pecunia, in qua neque virtus, neque fortuna tuto locata eſt.

PH. Eſt ita equidem; quid etenim profuere tot artium, tot inuentionum, tot deliciarum, ædificiorum, operumque ſtudia? nihil ſane: nam quidquid auri, quidquid deliciarum poſſidetur omiſſa ſapientia, pondus, laborque eſt, non ſubſidium, ac tandem exitus perniciosiſſimus: voluptatem enim mæror comes ſubſequitur, vt Comicus Poeta tradit. Holofernes ditiſſimus dum libidini cum Iuditha explendæ operam dat, ab illa occiditur, qui inſtructiſſimo exercitu Iſraeliticam gentem mox ſubacturum ſibi pollicebatur. Iudith. 13.

TH. Id & ipſe pronunciant ſacræ litteræ; extrema gaudij luctus occupat. Vt enim M. Craſſus poſt tantam inter ſummos ciues Romanos opulentiã turpiter & extinctus eſt, & ludibrio poſt tantã opum gloriam habitus, ita cũ omnium rerum viciſſitudo ſit, optimi viri fuerit, rebus humanis nihil confidere, quando tot periculis ſubijciantur omnia: nam quid proſunt firmiſſimæ, & opulentiſſimæ vrbes, quando Roma omnium fortior, ſapientior, ſimul & ditior à barbaris Gottis deuicta, & vaſtata eſt? quid proſunt oppida, quando à cuniculis in Hiſpania (Varrone teſte) adeo ſuffoſſa vrbs eſt, vt incolas migrare oportuerit? vti iam diximus in quadrupedibus ex Plinio l. 8. c. 29. In Africa quoque Manſlorh, incolæ eiecti à crocodylis, quod in ſerpentibus diximus ex Leonio p. 8. de reb. Afr. Megarenſes etiam ſedibus pulſos à muſcis, vti de inſectis agentes commemorauimus ex Æliano hiſt. anim. lib. 11. cap. 28. Sed & à veſpis Phaſelitas eiectos, & Rhoetienſes à ſcolopendris commemorat etiã lib. 15. cap. 26. ſicut alias commemorauimus in piſcibus.

PH. Accedunt & ea, quæ de talpis narrantur: nam in Theſſalia ciuitatem ob talpas fuiſſe derelictam, in Gallia aliam ob ra-

nas, aliam in Africa ob locustas tradit Plin. lib. 8. cap. 29. Vbi & à muribus incolas Gyari Cycladum Insulæ fugatos fuisse tradit, sicut & Amyclas vrbem Italiæ olim deletam à serpentibus; & Æthiopum, qui citra Cynamolgos habitant, ideo tradit late desertam regionem esse, quoniam à scorpionibus, & solpugis gens, quæ erat frequentior, olim deleta est: Theophrastum quoq; idem Plin. scribit adnotasse, scolopendras Otrerietes abegisse.

EQ. In eandē rē succurrit, quod Ælian. habet hist. l. 17. c. 37. Apud Indos (inquit) Risophagos ad fluuiū Estabarā culicū multitudines tātæ, vt nubes esse videantur, horribiles in aere, Incolæ regionē deseruerūt, tū ob has, tum scorpionū, & phalangiorū multitudinē. Sed & c. 38. memorat de patrijs sedibus quosdā Italiæ populos muriū agrestiū incursione expulsos, Mediā quoq; regionē habitātes tradit à muriū multitudine migrare coactos: sed & Autheriates Indos memorat à ranis inchoatis, nondū perfectis, de cælo lapsis, in aliū locū migrare cōpulsos, quæ pleraq. iā alias dixisse meminimus. Quibus omnibus animātibus imbecillibus, & ratione carētibus Deus homini manifestū esse voluit, tū humana studia, tū stultas delicias nusquā tutas esse posse, multo autē minus securas opes, voluptatésque esse docuit, quādo ferocia animātia ita cōstituit vrbibus proxima, vt timeri possint, velut in Libya Nomadū natio felicissima leonū multitudine sedibus suis pulsa memoratur ab eodē Ælian. c. 76. & 37. l. 17.

TH. Hæc quoad animantia irrationabilia: at hostilis potentia quot opes perdidit? vna Roma omnium totius orbis princeps (vt diximus) locuples testis est, quā Gotti non modo barbari, verū etiā impij vna irruptione prostrauerūt. Quot vrbes inter ipsa vel cōuiuia, vel voluptātes, aut terræmotus deiectæ, aut hiatu absorptæ, aut inundatione submersæ, aut igne cælesti, terrestriue consumptæ? aut si hæc non acciderunt ipsis vrbibus totis, certe ij, qui singulari gloria præditi perpetuam sibi pollicentur felicitatē, exitū animaduertere debent, quem frequenter casuū varietas afferre solet, aut saltē mors ipsa longe miseranda: nam vt fortunæ singulare ludibriū commemoremus, Belisarius, de quo alias paucioribus egimus, imperij Romani Princeps gloriosissimis victorijs insignis tandem in eum fortunæ casum deuenit, vt mendicaret publice, hostiatimque: libet autem carmina à Græco auctore, vetustissimoque decantata recensere, is fuit Ioannes Tzetza, qui cæcinit in hunc modum, translato græco sermone in latinum.

Iste Belisarius Imperator magnus,
Iustinianeis existens in temporibus Imperator,
Ad omnem quadrantem terræ cum explicuißet victorias,
Postea inuidia excæcatus (ô fortunam instabilem)

Poculum ligneum detinens clamabat plebi in stadio,
Vel saria obolum date Imperatori,
Quem fortuna quidem clarum fecit, excæcauit inuidia.

Hæc recensuit Cæsar Costa Archiepiscopus Capuanus de varijs ambig.l.1.c.21.eadẽ narrauit Pet.Crinit.de hon.discipl.l.9.c.6.recenſuerunt Iouinianus Pontanus, ac Volaterranus, sed Alciatus parergon l.4.c.34. nullam fidem adhibet huic historiæ, sed si vidisset Tzetzæ prædicti carmen, facile in aliorum transisset sententiam.

EQ. Æquandum huic, ac paulo maius fuit fortunæ ludibrium Valerianus Imperator, cuius alias paucis meminimus, nullum enim Principem, vt Egnatius habet, maiore vmquam fauore orbis accepit, nullusque eo calamitosior ad hanc diem imperio præfuit: nam quum fere septuagenarius esset, deuictus à Sapore Persarum Rege, vltra septenniũ in seruitute turpissima ita vixit, vt equitaturo, aut currũ cõscensuro Sapori scabelli vicẽ collo suo, humerisq. præberet. Eutropius l.9.c.8.de eo Dionysius Corinthius, & ex eo Euſ.Pamph. h.l.7.c.9.Zonaras, Bergomas, & Petr.Hiſ.in Valeriani vita, atq; alij.

PH. Quam feliciore alea fuisset vsus, si carceri mancipatus captiuitatem suam pertransisset occultus, aut occisus, potiusquam ludibrio publico expositus perpetuis horis? Itaque sic se casuum varietas habet, vt nihil firmum, stabileque vsquam reperiatur, vt quod fortuna non subuertit, mors rapiat impremeditata: nam si libet Imperatorum, Regumq. mortes non vulgares commemorare, suppetent plures: ex sacris enim litteris insignia exempla illa duo, quæ de Babylonicis Regibus prodita sunt. Nabuchodonosor Rex omni fortunarũ genere diues cum sibi gloriã rerũ adscriberet, fortitudiniq. suæ attribueret, quod Babylonẽ subegisset, audijt è cælo vocẽ minitantẽ, oportere eum cũ belluis vitã degere: nam mox in agros migrauit, ac septennio cũ iumẽtis ibi, velut quadrupes vixit; fœnũ vt bos comedens, sub dio pluuijs, soliq. ac nocturna intẽperie expositus degens, vnguibus illi velut auibus coalescẽtibus. Daniel 4. Quin & Balthassari etiã Babylonico Regi, cum epularetur, mille inuitatis regni proceribus, memor inanis paternæ, suæque gloriæ, cum omnia proprijs viribus adscriberet, veri Dei contempta gloria, inter epulas vidit manum diuinitus scribentem ea se nocte moriturum, regnoque deijciendum, quod reuera euenit. Dan. 5. Hæc quidem quoad sacras litteras, at quoad profanas, Iouinianus Imperator fumo, siue nimio ignitarũ prunarũ calore, quæ in cubiculo ad arcẽdũ ingens, quod inualescebat, frigus positæ fuerãt, suffocatus ẽst, vt ita qua via naturæ necessitati ex opibus succurrebat ea ipsa via, atq; ab ipso remedio maiori naturæ necessitati succumberet. Fulgosus libro 9. Eborenſ. tit. de mort.non vulgar.

EQ. Certe

EQ. Certe satius fuisset Iouiniano algere, quam algori remedium pro sua opulentia adferre: vixissetque algore durius, sed diutius Imperio fuisset potitus. Cogitandum illi fuerat, quam vitam degant Cauchij Aquilonares, de quibus alias egimus: gens est, cui nihil fere, quod reliquo humano generi natura concessit, ad vitam permisit: nam vasto ibi meatu bis dierum, noctiumque singularum interuallis effusus in immensum agitur oceanus æternam operiēs rerum naturæ controuersiam, dubiumque terræ sit, an in parte maris: illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus: casis ita impositis nauigantibus similes, cum integant aquæ circumdata, naufragis vero cum recesserint, fugientesque cum mari pisces circa tuguria venātur: non pecudem his habere, non lacte ali, vt finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacto frutice: vlua, & palustri iunco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia, captosque manibus lutum ventis magis, quam sole siccantes terra cibos, & rigentia Septemtrione viscera sua vrunt. Potus ijs non nisi ex imbre seruato scrobibus in vestibulo domus. Hæc Plin. lib. 16. cap. 1. Quanta illis animi tranquillitas in omnium rerum penuria illa? quam felix vita omni metu, ac periculo vacua? quantum illis gaudium sine inuidia? victus sine multo labore? fortuna tandem sine vllo infortunio? Summa igitur illorum felicitas est.

Contra accidit ijs, qui arridente fortuna, pro animi libidine omnia sibi licere putantes in omnia tandem aduersa incauti perlabuntur: vnus nobis exemplo erit Seianus Senator, qui Tyberio nitenti Christum inter Diuos referre, valde obstitit, ipse igitur tanta fortuna vsus memoratur, vt toto orbe nomine celeberrimus amplissimas quasque dignitates fuerit assecutus, vel ipsum Imperium pro libitu administrans: absente enim Tyberio apud Insulam Capream se ipsum pro Imperatore, Tyberium vero pro Insulæ Rectore habebat: quin sibi tamquam Deo res sacras fieri permittebat: Consul quoque designatus est cum prorogatione quinquennij. In litteris quoque publicis à Senatu vt Tyberij, ita & Seiani nomen præscribebatur, ac velut Imperator aureo curru in theatrum aduehebatur, iurabantque omnes fortunam eius. Tandem conuocato à se Senatu spe litterarum Tyberij recitandarum, quibus sibi delata Tribunitia potestas ferebatur, depositus iussu Reguli Consulis, consentiente Senatu, in vincula ducitur, capite mulctatur, ad Gemonias scalas vnco trahitur, triduo habitus ludribio à populo, post in Tiberim tandem proijcitur; liberi quoque ex S.C. maxime vero filia, quam pater pactus fuerat Claudij filio prius à carnifice constuprata, necati sunt. Hæc à Dione li. 58. Illustr. Card. Baron. in Annal.

TH. Est equidem singulare humanæ tragœdiæ exemplum hoc, at nolim prætermittere aliud æque memorandum de Ruffino. Erat is Elusæ in Aquitania humili loco natus, ac Constantinopoli in aula versatus sese etiam in Theodosij Imperatoris gratiam insinuauit, ascendens vsque ad Consulatum vna cum Arcadio, post maximos magistratus: pro libidine ipsa sæuiebat in multos, sæuireq. etiã Imperatorem adegit: Prouincijs, quos vellet, Præsides dabat, tandem factus est Imperij, ad quod aspirabat, proditor, accitis Hunnis Imperij hostibus. O rem perpetua memoria recolendam. Cum iam acclamandus esset Imperator, iam parata purpura, ac diademate, aulaque regio apparatu disposita, epulisque splendidioribus apparari iussis, numismatibus quoque aureis cum Ruffini imagine iam cusis, vt singulis conuiuis donarentur, à mille gladijs appetitus perimitur, secatur in frusta; atque inter milites (erat is exercitus integer) diuiditur: caput imponitur pilo ad vniuersæ vrbis ludibrium: manus integra circumfertur hostiatim, velut obolũ mendicans, ludicrum in modum: nam eius nerui, qui permouent articulos, cũ prominerent, dum trahebãtur, aut remittebãtur, efficiebant, vt manus aperiretur, aut clauderetur; cum offerebatur igitur manus cuicumq. aperta velut obolum petens, remissis neruis; at post obolum datum dum attraherẽtur nerui, manus acceptum obstringebat: atque is lusus per omnem vrbem repræsentatus est, idque partim adnotauimus à Claudiano Poeta, à Zozimo Comite, à Marcellini chronico, atque à Diuo Hieronymo Epistola 3. plura qui velit, adeat Illustrissimum Card. Baron. tom. 5.

PH. Verissime dum nituntur ad maxima audaces, grauius ruunt, ita dum quærunt sibi potentes delicias, cum delicijs vitam simul amittunt. Attila Hunnorum Rex, ipsa prima nuptiarum nocte manante à naribus sanguine, prius enectus est, quam quisquam id præsentiret, vt sic cum venereis delicijs studeret magis, quam propriæ saluti, inter eas mortem latere experiretur. Fulg. lib. 1. Basilius Macedo Imperator percussus à ceruo in venatione moritur. Egnatius. Falco Hierosolymorum Rex leporem insequens, equo lapsus, ab equo occisus est. Fulg. lib. 1. Eborens. de mort. non vulg. Petr. Hispal. in vita Corradi 3. Sed & Saxoniæ Dux Alberti Imperatoris Sororius Aquisgrani in ipsius Imperatoris coronatione à multitudine oppressus occubuit. Petr. Hispal. in Alberto I. Sed & Ludouicus V. Imperator, cum venaretur, apoplexia correptus, equoque lapsus statim expirauit. Petr. Hispal. in ipso hoc Ludouico. Sed & eadem solent accidere, etiam dum optimis rebus opera impenditur. Benno Episcopus Aldeburgensis in Ecclesiæ monasterij S. Michaelis consecratione compressus, & attritus à populo animam

niam exhalauit. Albert. Krantius Metrop. libro tertio, capite 51.

EQ. Sunt mortis impremeditatæ inter ipsas delicias exempla alia, quæ quamquam iam dicta sufficiant, libet adijcere in ipso voluptatis venereæ calore interijsse Ladislaum Neapolitanorum Regem, cum Perusij degeret, venenato suo, & mulieris genitali. Collenut. in compend. Neap. hist. & alij: & quod valde memorabile est, etiam Carolus Nauarræ Rex, vnde medelam neruorum morbo quærebat, inde traxit mortem: cum etenim assueretur toto corpori linteum aqua vitis madidum, vti alias nos narrasse optime meministis in plantis, ad eius morbi, sic iubentibus Medicis, opportunam medelam, exacta futura, cum filum abrumperet minister cãdelæ igne, linteum huiusmodi liquore oblitum flammam excepit, ideoque miserabiliter Rex igne torrebatur, neque moueri, velut sacco insutus, neque voce vti, ore obturato sibi auxilium poterat postulare, neque ministri adesse curabant, quem putarent quieti operam dare, atque ita extinctus est anno Domini 1386. Ex Fulg. lib. 1. Eborens. tit. de mort. non vulg. Vbique mors in promptu est: Romæ etenim dum quidam cum fele sua leniter luderet, illa leuiter etiam momordit, dum trahitur, quo morsu homo ille interijt. Extat adhuc in Æde Diuæ Mariæ de Populo in pauimento marmorea tabula hoc carmine rem complectens.

Hospes disce nouum mortis genus: improba felis
Dum trahitur, digitum mordet, & intereo.

PH. Quid plura? Omnia sunt hominum tenui pendentia filo, vt poetico carmine continetur. Quis putasset Luciam M. Aurelij Imperatoris sororem in tanto fastigio Romæ viuentem filij proprij lactentis manu, dum cum illo velut cum suis delicijs ludit, acu occidi potuisse in pectus penetrante? vti memorat ex ipso M. Aurelio Imperatore Mondogn. in eius vita lib. 3. cap. 37. Et quod valde libet admirari, Asclepius Medius Magni Pompeij frater, cum annis viginti maria obnauigasset, nihil ex aquis tantis passus, cum ex puteo deliciarum causa frigidam hauriret, incautus in illum lapsus mergitur, vt qui maria securitate vicisset, angusto puteo oppressus mergeretur: sæpe etenim victor, ac triumphans in eo occũbit, quod vicit. Alexander ille Magnus ideo Asiam omnem vicisse videtur, vt cuius victoris quadraginta mulorum millia pecuniam ferre non sufficerent, in Babylone veneni composita drachma vnatum eum interemerit, cum securissime dominaretur. Bibulus deinde ille Romanus, cui Boni cognomentum fuit, cum Romam ob deuictos Reges decreto ex S. C. triumpho, exciperetur, tegula è tecto forte fortuna delapsa, perimitur, vt sic videatur triumphi pompa oportuisse vt occideretur: qui enim in illum tegula incidisset

diſſet, ſi non triumphaſſet? Hæc collecta ſunt à Marco Aurelio Imperatore, in Epiſtola ad Domitium Capuanum: recenſuit Mondog. in vita eius lib. 3. cap. 37. Parua igitur ſunt plerumque, quæ magnis viris exitum peperere. Erat Baldo omnium Iuriſcõſultorum facile principi in delicijs catellus Melitenſis, quocum aliquando leuiter luderet, leuiter ab illo in labro mordetur, ac poſt quartum menſem rabie ipſe totus correptus eſt, & hydrophobeticus, ideſt, aquas metuẽs effectus interijt. Matthiolus in Dioſcoridem: Genebrardus in Vrbano Quinto.

TH. Fit igitur perſpicuum, mundi huius opera omnia nihil aliud prorſus eſſe, quam nobiliſſimam ſcænam, in qua pulcherrima Tragœdia repræſentetur, aut bullam quamdam in aquis, quæ vix viſa mox euaneſcit, ſicut Antonioti Adornij Genuenſis Principatus memoratur, qui à pomeridionali hora vſque ad completorium perdurarat, vt Leãder habet in Liguria, idque accidit an. Dom. 1378. Vt ita ephemerum Regnum iure nuncupari potuerit. Sed de his hactenus.

Sane Tragœdia hæc numquam componi ſapientius conſueuit, quam, contempta morte, perſeuerare in eius cogitatione, quæ ſi non ſemper, ſaltem frequenter habeatur, parat homini ſecurum in eius aduentu animum Deo, in quem ſpes omnis dirigitur, ita largiente diuina gratia. Deinde æternam vitam ea cogitatio ſuadet futuram, adeo vt non mori, ſed migrare vir bonus putetur: ac tandem huius ſæculi voluptates nihili faciẽdas ita ſenſibus imprimit, vt homo, quæ mox defectura animaduertit, ideſt, opulentiam, voluptates, honores, atque huiuſmodi alia, nihili faciat, neque moueatur ad illa vel concupiſcenda, vel ſectanda, quin nec aliquando etiam oblata dignetur.

Propterea ille nobis ſapientiſſimus fuiſſe adoleſcens videri debet, qui hodie hic ſenex nobis aſſidet: is vix ex ephebis egreſſus in tantam futuræ ſibi mortis contemplationem ſeſe erexerat, vt appictam mortis effigiem ſpectandam ſibi in cubiculo quaquauerſus appendiſſet: primum quidem, vt migrare magis probum hominem cogitaret, quam mori, hoc carmen conſcripſerat.

Viuens ſæpe morere, vt mortuus ſemper viuas.

Altera autem cubiculi facie, vt mortem contemnere ſibi in animum induceret, hoc ſub mortis ſimulacro carmen ſubiecerat.

Ne moriare, opus eſt mortem præcurrere morte.

Alio deinde cubiculi latere, vt humanarum rerum contemptũ, inanemque omnium voluptatum, honorum, opumque ſpem animo deijceret, eidem ſimulacro carmen aliud adiecerat, ſcilicet.

Semina nequitiæ languidiora facit.

Viuitque adhuc is iam senex hic inter nos prospera valetudine, auctus multis honoribus, hilaritate præcipua, locuples quoque, quod hac cogitatione cum omnia contempsisset, omnia illi accesserint, vel dormienti: ita fit, vt mundus, diabolusque, mors quoque ipsa tunc vincantur, cum contemnuntur, dominatum illa veniãt, cum nimis magnifiunt, vel studiosius appetuntur. Ideoque quoniam multi Romam petunt magis cupiditate, ambitioneque ducti, quam religione, illis id accidit, dum mortem non versant animo, quod Iurisperito, & artium quoque doctori Germano acciderat his facultatibus fidenti, qui cum breui se Romæ in amplissimum virum euasurum speraret securius, contra illi euenit, vt egestate confectus in publica hospitali domo diem obierit, conscripto suis manibus hoc Epithaphio.

Hic iacet Iodocus,
Qui fuit Romæ coquus,
Doctor in partibus,
Magister in artibus,
De gratia speciali
Mortuus in Hospitali.

Fuit tamen aliquid minus ignominiosum illi, qui sepulcro religiose est conditus, contra id, quod Storaci Neapolitano locupleti ciui accidit paucis ab hinc annis: erat is delicatulus, fastuosus, in illa vrbe annonæ præfectus: quem cum non bona fide munus suum exercere plebs famis impatiens putaret, irruit in eum: ipse vero aufugiens in æde Diui Augustini sepulcro seipsum abdidit: sed tandem inuentus, & lapidibus sauciatus extractus in frusta totus discerptus à furente plebe est, adeo, vt eius sanguinem non pauci lãberent: ita vbi iacerent carnes, ossaue eius, ignorata sunt: propterea edidimus hoc carmen.

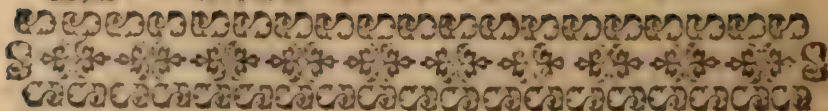
Storax, qui viuens fecit sibi sepulcrum;
Mirum, defunctus caruit sepulcro.

EQ. At iam Sol occumbit. Abeamus igitur, diuino nos protegente auxilio.

TRAGOEDIAE HVIVS MVNDI
FINIS.

INDEX

INDEX.

A

An-

Arbor

Capræ

Cato

Cymme-

Colly-

D

Flumen

G

Gallinæ

Hie-

Ignis

Lacus

La-

Latro

Mon-

Mulieri

Mures

N

Nata-

O

Pe

Piscis

Psalmo-

Q

R

Radici-

S

Scor-

Ser-

Stellas

Vipe-

Finis in Dei Nomine.

Cornelio Francesco

ERRATA SIC CORRIGE.

Pag.	Lin.	Errores	Correctiones.
3	33	Ideo	Idem.
5	20	Paralleli	Paraelij.
19	3	Constitus	Constitutus.
20	35	perrosa	porrosa.
23	34	ad 5.cap.	ad Scap & Apol.c.5
26	32	peccantes	peccantis.
28	4	serpente	adde ipsius Gregorij stemmate.
32	27	Taringia	Turingia.
40	38	Aues	Acies.
43	vlt.	ventos	ventus.
45	22	Author libro	libri.
51	39	Aegipto	Aethiopia.
56	34	frequentis,	frequentiusque.
67	34	Araba	Vraba.
72	49	Homicidium	Homicidam.
75	7	Animo	Animæ.
76	11	Angulanis	Anguilanis.
79	1	dicentes	dicens.
84	8	somniati	somnianti.
91	30	Ment.	Mont.
95	21	pictam	pictas.
96	23	Cmora	in ora.
97	14	pictus	pectus.
109	1	In corde locuti.	In corde & corde locuti.
161	7	obtumescere	Obmutescere.
111	1	penuria	penuriam.
Ibi.	36	causam	caudam.
150	37	Saluatores	salutares.
177	10	Christianam	Christinam.
Ibi.	vlt.	est adeo	non est adeo.
178	28	Christiana	Christina.
189	34	vno possint	vno vt possint.
258	6	nauem	Auem.
264	26	18.anim.	id animal.
309	39	cuiusque	eiusque rei.
316	37	alius	aliud.
318	10	perdidicisse	perdidisse.
323	37	peruenissent	peruenisset.
362	1	leucrocuta cuta (inquit)	leucrocuta, inquit,
405	37	quo ab eo	quoad ab eo.
476	49	depositis	dispositis.
491	14	[illegible]	[illegible]
Ibi.	7	omnem	omne.
504	pen.	Tinearum	Tincarum.
516	5	recensa	recensita.
Ibi.	8	recensa	recensita.

Pag.	Lin.	Errores	Correctiones.
520	36	extans	ad quæ naues relligantur, & cũ recesserit æstus ad radices.
522	22	orbes	vrbes.
554	29	concretum,	concretus.
557	7	admirabilibus	admirabilius.
561	3	Cheresopa	Cheretopa.
583	pen.	prælongis numerantur	prælongis qui numerantur.
616	18	non largiter	nonne largiter.
652	10	Athalandide	Athlantide.
Ibi.	28	Crisia	Critia.
688	26	vasti non ingentes	vasti, sunt ingentes.
690	7	Carcerum longius	carcere longius.
695	10	grandem & fontem	grandem & fortem.
697	1	quod sinus	quot sinus.
Ibi.	10	quod fenestrarũ	quot fenestrarum.
698	24	Exemplo alia	Exempla alia.
699	1	fieri sanctitatis	fieri in sanctitatis.
704	5	Etenim Pomponium	etenim post Pomponium.
766	26	proximior, vmbras	proximior, mittit vmbras.
783	49	apud Messurgũ	apud Magdeburgum
791	3	quæ reppetita non fastidiat	quam repetitam nemo fastidiat.
796	19	vt Christallus	ut christallus.
798	10	Bergamæ	Bergamo.
804	7	Pausianas	Pausanias.
813	16	Quo plus potæ	Et quo plus potæ.
820	vlt.	oblinatur	obliniatur.
824	24	vase prolato	vase prælato.
Ibi.	11	Agitur reddunt	agitur si maxima sunt reddunt.
828	6	Cuponiorum	Cusconiorum.
Ibi.	26	certe intolerabilem.	certe non intolerabilem.
841	25	promanassa	promanasse.
842	18	vt Magnes opus suum agens	vt Magnete remissius opus suũ agéte
848	23	Comm[illegible]orarentur	Commemorentur.
8[illegible]	[illegible]	[illegible]dicet	licent.
8[illegible]	[illegible]	[illegible]	Herbæ.
863	31	ceu vestis	ceu ventris.
866	vlt.	arte ; herba	arte : ipsa tamen herba.

872	9	Insuperabilem Catholicorum	Insuperabilem esse Catholicorũ.
875	34	posse	posset.
889	25	concauæ	concaua.
896	pen.	propagari efficereq.	propagētur efficiantque.
900	14	qui naue nihil admirabilius vasũ.	qua naue nihil admirabilius visum.
905	6	Magnete	Magnate.
921	1	Augelorum	Anglorum.
923	5	obseruant	obuersant.
927	30	templũ meriti	templum mensi.
931	34	fructus verò cucurbitæ &c.	Fructus verò qui inde nascitur, & nomine, & re cucurbita esse dignoscitur.
935	vlt.	Perusini	Perusinorum.
943	8	Nullis ignis	Nullus ignis.
955	22	quin	quia.
959	10	B.Mariani	B.Martini.
962	pen.	Ignorantionem	ignorationem.
984	30	Vitellio quingenta	Vitellio quando quingenta.
997	vlt.	Extruere	extruxerant.
998	18	vt lib. 5. ait strabo.	dele
1009	25	locatus id quẽ	locatus quidem.
1013	3	sua supta	sua septa.
1049	32	circiter anno	circiter annum.
1051	1	apparebat puluerem	apparebat capiens puluerem.
1054	23	mihi tamen est	mihi tamen non est.
1055	30	fundum videre	fundum videri.
1060	30	Nabiozzardan	Nabuzzardan.
1061	17	perfecerunt	profecerunt.
1065	5	inde sanguis	inde sanguinem.

REGESTVM,

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn
Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn
Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz,

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk,

Omnia ſunt folia dupla præter, a, quod eſt folium cum dimidio, &, b, quod eſt medium folium, &, A, vſque ad, L, quod eſt folium, &, Kkkk, quod eſt folium duplex cum dimidio.

Superiorum Permiſſu.

R O M AE,

Ex Typographia Aloyſij Zannetti.

M D X C V I I.

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO
1922
ROMA